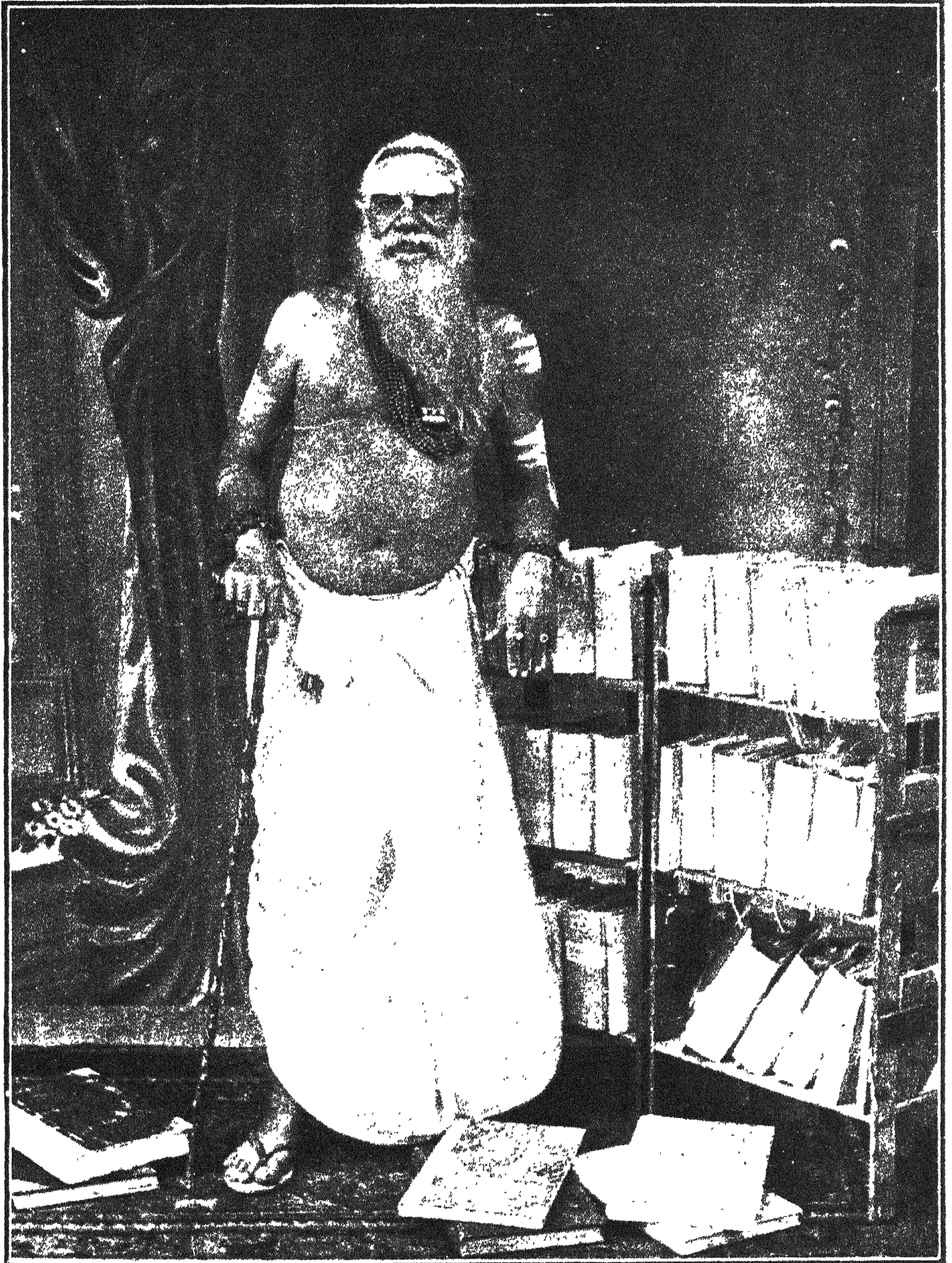
ஸ்ரீ:

శ్రీ కంసహరా శాంభవానీప్రసాదభూపాలుడు,

(జమీందార్ ఆఫ్ దేవిపి.)

శ్రీ

ఆంధ్ర విజ్ఞానము

(Telugu Encyclopædia)

రెండవ సంపుటము.

ప్రసాదభూపాలుఁడు

(జమీందార్ ఆఫ్ దేవిడి.)

జ్ఞానోదయము.

మొదటికూర్పు 2000 ప్రతులు.

S. R. P. WORKS, COCANADA.

1938.

వెల సాదాప్రతి రు. ౮—౦—౧.
మంచికాగితము ౧౧—౦—౦.

శ్రీ కంపెహెంది బాలసూర్యప్రసాదభూపాలుడు,

(జమీందార్ ఆఫ్ దేవిడి.)

విషయ సూచిక.

ఐబిక్సు మేక ... 561
ఐబీరియన్ పెనిన్సులా 561
ఐరన్ క్రాస్ [illegible] 561
ఐరన్ [illegible] 561
ఐరావతీ నది ... 561
ఐరిష్ క్రైస్తవులు 561
ఐరోపా దేశముల కాలమానము 561
ఐరోపా ఖండము ... 562
ఐరోపాలోని చిన్న సంస్థానములు 568
ఐర్లాండు దేశపు కౌంటీలు ... 568
ఐర్లాండు దేశము 568
ఐలండు గ్రీసు భాగము ... 570
ఐలారము 570
ఐశ్వంకస గోత్రము ... 570
ఐశ్వర్యము తగ్గితే ఆకలి ఎక్కువవుతుంది 571
ఐశ్వర్యమున కంతము లేదు ... 571
ఐశ్వర్యములు ౮ ... 571
ఐస్లాండ్ స్పార్ ... 571
ఐస్లాండు ద్వీప దేశము ... 571
ఐస్ బెర్గు ... 572
ఐస్ ఏజి సిద్ధాంతము ... 572
ఒఅక్షరమునకు జెందిన స్త్రీ స్తవనామములు 572
ఒంటరులు (ధోరలు) ... 573
ఒంటికొమ్ము సీటిగుఱ్ఱము ... 573
ఒంటిచెట్టు ... 573
ఒంటిరెక్క వెల్లుల్లి ... 574
ఒక అబద్ధమును కప్పుటకు నాల్గు ఇతర- 574
ఒక కంపావతిని ఒకమంచాన పరుండేవాడు 574
ఒక కన్ను కన్నుగాదు ఒకకుమారుడు గతి- 574
ఒక చేయి ఎంతపట్టినా చప్పుడుగాదు రెండు- 574
ఒక చెట్టుకు రెండే ముక్కలు 574
ఒకనాటి విందు మరునాటికి మందు 574
ఒక రాజధాని నగరమున నితర దేశపు రాయ- 574
ఒకరికి ఉన్నదని దుఃఖపడుటలో ఒక కన్ను 574
ఒక ఒరలో రెండు కత్తులిముడవు. 574
ఒక్క [illegible] క్షేత్రోవలు ... 574
ఒక్కా[illegible] ... 574
ఒక్కొక్కరాయి తీస్తాంటే కొండలైనా - 574
ఒడయర్ వంశ నృపతులు ... 575
ఒడలు తిరుగుటకు కారణములు 575
ఒడలు స్వాధీనంగాని ఇల్లాలు కాలిమట్టె - 575
ఒడలెఱుంగని శివమాడు పారుండునా ? 575
ఒడ్డెపూడి పెద్దయ్యకవి ... 575
ఒడ్డిచెట్టు (మెండషింగి) ... 575
ఒపేరా ... 575
ఒమార్ ఖయ్యామ్ కవి ... 576
ఒరావో జాతివారు ... 576
ఒరిస్సాదేశము (ఓఢ్రదేశము)... 576
ఒచ్ఛ్వాసంస్థానము ... 577
ఒసేభా క్షత్రియులు ... 577
ఓ, అక్షరమునకు జెందిన స్త్రీ స్తవనామము- 577
ఓంకార మాంధాత క్షేత్రము 578
ఓంకారము (ప్రణవము) ... 598
ఓకౌ[illegible] ... 579
ఓక్సాలిక్ ఏసిడ్ ... 579
ఓగ్హామ్ వ్రాత విధానము ... 579
ఓగిరాల జగన్నాథ కవి ... 579
ఓగిరాల రంగనాథ కవి ... 579
ఓఘ (ప్రవాహ) చతుష్టయము 579
ఓఘవతీ నది ... 579
ఓజోకరైట్ ... 579
ఓజోన్ గాలి ... 580
ఓట్సు ధాన్యపు వ్యవసాయము 580
ఓటోమాన్ తురుష్కులు ... 580
ఓడలు ... 580
ఓడలు బరువుమోయు లెక్క 581

ఓఢ్రదేశము ... 581
ఓతప్రోత న్యాయము ... 582
ఓనమ్ పండుగ ... 582
ఓపనివారికి వద్దనినవారే బంధువులు 582
ఓపనివారు కోరని వస్తువులూ ఓర్చనివారు- 582
ఓపల్ రత్నము ... 583
ఓపియమ్ ... 583
ఓపెర్ ... 583
ఓపెర్ ఫాండేమన్ ... 583
ఓపెర్ పట్టణము ... 583
ఓబీ ఓబీ నీవు దంచుతుండు నేను ప్రక్కలు- 583
ఓబ్లేటు స్పిరాయిడ్ ... 583
ఓమపు చెట్టు ... 583
ఓమాన్ భాగము ... 583
ఓమ్నియమ్ స్టాకు ... 583
ఓమ్యూక్తవన శాఖ క్షత్రియులు 583
ఓరియంటలిజమ్ ... 583
ఓరుగంటి సోమశేఖర కవి ... 584
ఓరుగల్లు ... 584
ఓరోగ్రాఫీ ... 584
ఓర్లోఫ్ వజ్రము ... 584
ఓర్ఖాన్ ఇన్స్క్రిప్షనులు ... 584
ఓర్పుతే ఓరుగల్లు పట్టణమౌతుంది అన్నట్టు 584
ఓర్చిన పసరమునకు దేటనీరు 584
ఓర్బిట్ 584
ఓర్మసు ద్వీపము 585
ఓలాంజాతి ... 585
ఓలి తక్కువమని గ్రుడ్డిపిల్లను పెండ్లాడితే- 585
ఓలింపియా ... 585
ఓలింపైనిజమ్ ... 585
ఓల్డెన్బర్గ్ గ్రాండుడచ్చీ ... 585
ఓవర్ ... 585
ఓవెనిజమ్ ... 586
ఓషధులు ... 586
ఓషన్ కరెంట్సు ... 588
ఓషనోగ్రాఫీ ... 588
ఓయాసిస్ ... 588
ఓసీనియా ... 588
ఓస్మియమ్ లోహము ... 588
ఔఖ్ధగోత్రము ... 589
ఔజతశయనగోత్రము ... 589
ఔటవృత్తిగోత్రము ... 589
ఔదుంలోమిగోత్రము ... 589
ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్రమేలిన నృపతులు 589
ఔతథ్య ఉపగణము ... 591
ఔత్ఖానా (జలయాత్రము) ... 592
ఔతిథిగోత్రము ... 592
ఔదమేఘు గోత్రము ... 592
ఔదమేఘి గోత్రము ... 592
ఔదరి గోత్రము ... 592
ఔదకి గోత్రము ... 592
ఔదలి గోత్రము ... 592
ఔదవాహి గోత్రము ... 592
ఔదాజాయన గోత్రము ... 592
ఔద్గాలకి గోత్రము ... 592
ఔద్గాహమాయని గోత్రము ... 592
ఔద్దాలకి గోత్రము ... 592
ఔథేయుడు ... 592
ఔపకత్నకి గోత్రము ... 592
ఔపగ దేశము ... 592
ఔపగవి గోత్రము ... 592
ఔపదవ గోత్రము ... 593
ఔపదహాని గోత్రము ... 593
ఔపధి గోత్రము ... 593
ఔపబిందు గోత్రము ... 593
ఔపమన్య గోత్రము ... 594

ఔపమర్కటాయని గోత్రము ... 593
ఔపమర్కటి గోత్రము ... 593
ఔపమిత్య గోత్రము ... 593
ఔపలేఖ గోత్రము ... 593
ఔపవత గోత్రము ... 593
ఔపవ్య గోత్రము ... 593
ఔపశ్వి గోత్రము ... 593
ఔపస్వస్థ గోత్రము ... 593
ఔపిల గోత్రము ... 593
ఔరశి గోత్రము ... 593
ఔరుకాయన గోత్రము ... 593
ఔర్ణనాభి గోత్రము ... 593
ఔర్వుడు ... 593
ఔలపి గోత్రము ... 593
ఔలోకి గోత్రము ... 593
ఔలోప్య గోత్రము ... 593
ఔవేయ గోత్రము ... 594
ఔశనస ఉపగణము ... 594
ఔశనస గోత్రము ... 594
ఔశీనరుడు ... 594
ఔషధప్రాయముగ మద్యపానము — 594
ఔషధమునకు అపథ్యమునకు చెల్లు — 594
ఔష్ప్రతిమ గోత్రము ... 594
ఔషస గోత్రము ... 594
ఔసిజ గోత్రము ... 594
ఔష్ఠకాయన గోత్రము ... 594
ఔహాల గోత్రము ... 594
కంకంటి పాపరాజుకవి ... 595
కంకణ గ్రహణములు ... 595
కంకణబద్ధ పాణిగ్రహణము ... 595
కంకణముల చెయ్యా కడియముల చెయ్యా — 595
కంకణరేఖ ... 595
కంకణుడు ... 595
కంకాదేవి ... 595
కంకాళము ... 595
కంకాళీ క్షేత్రము ... 596
కంకుడు ... 596
కంకుష్ఠము (స్వర్ణక్షీరి) ... 596
కంకుష్ఠానది (కకుష్ఠ) ... 596
కంకోష్ఠ వచనములు ... 596
కంగ్ ... 596
కంగ్ ఫుట్సు మతము ... 597
కంచి వీరశరభామాత్యకవి ... 597
కంచు ... 597
కంచు మ్రోగునట్లు కనకంబు మ్రోగునా 598
కంజంతువులు ... 598
కంటకత్రయము ... 599
కంటకద్వీపము ... 599
కంటకన్యాయము ... 599
కంటకార్త్రయము ... 599
కంటత్రయము ... 599
కంటికి దగులదగిన పుల్లను మొదటనే — 599
కంటికింపైతే కడుపున కింపగుట 599
కంటికి రెప్ప కాలికి చెప్పు కూడా — 599
కంటికోష్టికానది ... 599
కంటొంగొ ... 599
కంట్రకము ... 599
కంట్రాక్టు ... 600
కంఠకుబ్జ సన్నిపాతము ... 600
కంఠచామీకరన్యాయము ... 600
కంఠరి గోత్రము ... 600
కంఠీరణి గోత్రము ... 600
కండెన్సుడ్ మిల్కు పరిశ్రమ 600
కండెన్సుడుస్విస్మిల్కు (డబ్బాపాలు) 600
కంత ... 600
కందకు లేని దురద బచ్చలికా ? 600

కందచెట్టు ... 601
కందపీడాసనము ... 601
కందమూలపు దుంపల వ్యవసాయము 601
కందమూలము దుంప తీగ (గెనుసుగడ్డ) 602
కందర్పతాళము ... 602
కందిచెట్టు ... 602
కందిపొడిరాయి ... 603
కందిరీగ, తేనెటీగ ... 603
కందు లేక కందు గోత్రము ... 603
కందుకతాళము ... 603
కందుకూరి సీమ ... 603
కందుకూరి రుద్రయ్యాచార్య కవి 603
కందుల వ్యవసాయము ... 604
కంపన సన్నిపాతము ... 604
కంపవాతము ... 604
కంపస్ దిక్కులుచూపు యంత్రము 604
కంపిలా నగరము ... 605
కంపిల్లకము ... 605
కంబల నిర్ణేజన న్యాయము ... 605
కంబల బర్హి ... 605
కంసాలాయన గోత్రము ... 605
కంసుడు ... 605
కకుత్స్థుడు (పురంజయుడు) ... 605
కకుబ్దేవి ... 606
కకుద్మి ... 606
కక్కిన కుక్క వద్దకు కన్న కుక్క వద్దకు - 606
కక్కుపాల చెట్టు ... 606
కచి బీహారు సంస్థానము ... 606
కచుడు ... 606
కచ్చడికాయ చెట్టు ... 606
కచ్చి దేశము ... 606
కచ్చి స్టేటు ... 606
కచ్చూరపు చెట్టు ... 606
కచ్ఛదేశము, కఛదేశము, అశ్వకచ్ఛము!- 607
కచ్ఛేశ్వర దేశము ... 607
కజిలిర్మాకునది ... 607
కటకగనోదాహరణ న్యాయము 607
కటకము ... 607
కటకాముఖ హస్తము ... 607
కటకపద్మాది లేఖ్య విధానము ... 607
కటాయని గోత్రము ... 609
కటాన్ ... 609
కటాక్ష క్షేత్రము (కటాస్ గ్రామము) 609
కటికనేని రామయ్యకవి ... 609
కటుకరోహిణి చెట్టు ... 610
కటుకి గోత్రము ... 610
కటుచాతుర్జాతకము ... 610
కట్టు కథ ... 610
కట్ట వరదరాజభూపతి ... 610
కట్టినఇంటికి లోపములు చెప్పేవారు- 611
కట్టెవాక పొయ్యితీర్చును ... 611
కట్ల చెట్టు ... 611
కట్ పర్సు ... 611
కట్ యువర్ స్టిక్ అండ్ గో ఎవే 611
కఠోర గోత్రము ... 611
కఠోరకృత్ గోత్రము ... 611
కడచి బ్రతికితిమని గంతులు వేయరాదు 611
కడప జిల్లా ... 611
కడలి (కాయ) చెట్టు ... 612
కడలూరు జిల్లా ... 612
కడవంత గుమ్మడికాయ కత్తిపీటకు లోకువ 612
కడవ్రేళ్లైనా భూమియందు మిగిలితే- 612
కడి గండముగాచును వత్తి మృత్యువుంగాచును 612
కడుపుకూటికేడిస్తే కొప్పుపువ్వుల కేడ్చినదట 612
కడుపు చించుకుంటే కాళ్ళపై నే పడుతుంది 612
కడుపుతోఉన్నమ్మ కనకమానదు వండినమ్మ- 612

వ్యాసము	పుట
కడుపునిండితే గారెలు చేదగును	612
కడుపునిండిన బేరము ...	612
కడుపులోలేని ఆపేక్ష కౌగలించుకుంటే-	612
కడూకర గోత్రము ...	612
కణపకసవు చెట్టు ...	612
కణాదుడు ...	612
కణికుడు ...	616
కణ్వ ఉపగణము ...	612
కణ్వ గోత్రము ...	613
కణ్వ మహర్షి ...	613
కణ్వవంశ నృపతులు ...	613
కణ్వాశ్రమములు ...	613
కతారగామా దేవస్థానము ...	613
కతీరా ...	614
కతృణ గోత్రము ...	614
కత్తితీసి గంపలోవేసి ఏకుదీసి పొడుచు-	614
కత్తినిచ్చుట ...	614
కత్తిపోటుకన్న కలముపోటు బాధకరము	614
కత్తిపోటుతప్పినా కలముపోటు తప్పదు	614
కత్తిమందు ...	614
కత్తిమందు చెట్టు ...	615
కత్తిమెత్తన అత్తమంచి ఉండదు	615
కత్తిసాము ...	615
కత్తు ...	619
కత్రిపుర బేరము ...	619
కథ లేక కథ్య గణము ...	616
కథక గణము ...	619
కథక గోత్రము ...	619
కథ (కథ్య) గోత్రము ...	619
కథాకాలి ...	619
కదంబకుల గోత్రము ...	620
కదంబకోరక న్యాయము ...	621

వ్యాసము	పుట
కదంబవంశ నృపతులు ...	621
కదంబ వృక్షము (కడిమి చెట్టు)	621
కదనార్భటులు ...	621
కదమ్ సడక ...	621
కదలిక ...	621
కదళికారణ్యము ...	621
కదళీ వృక్షము ...	621
కదిరిపతినాయకుడు ...	621
కద్రువ ...	622
కధాత్రయము ...	622
కనక పురము ...	622
కనకము మంచిదైతే కాల్వునకు గీటునకు-	622
కనకవతి (పురము) ...	622
కనంద్రమ్ ...	622
కనడాదేశపు ప్రభుత్వము ...	622
కనడాదేశము ...	622
కనికరము ...	625
కని గుడ్డి విని చెముడు ఉండవు	625
కనుపర్తి అబ్బయామాత్య కవి	625
కనుబొమలు ...	625
కనుము పండుగ ...	625
కనెమ్స్టోటు ...	625
కన్నడ (కర్ణాటక) దేశపు సామెతలు	625
కన్నడ (కర్ణాటక) బ్రాహ్మణులు	626
కన్నతల్లికైనా కనుమరుగు ...	627
కన్నుబోగొట్టిన దేవుడు మతిని ఇచ్చినట్లు	627
కన్నుపోయేటంత కాటుక పెడుదురా?	627
కన్ను ఎఱిగింపకున్నను కడుపు ఎఱిగించెడిని	627
కన్ను ఎట్టిదయినా మిన్ను ఎట్టిదయినాసరే	627
కన్నెకొమలిచెట్టు ...	627
కన్ఫరమ్ లేక కన్ఫర్మేషన్ ...	627
కన్ఫెస్సర్ ...	627

వ్యాసము		పుట
కన్వర్టు	...	627
కన్వ్షన్	...	627
కన్నము	...	628
కన్నిడ రేమక్	...	628
కన్నమన్న	...	628
కన్నైన్నాంటు నోటు	...	628
కన్యకాపరమేశ్వరి	...	628
కన్యకులగోత్రము	...	631
కన్యాకుబ్జదేశము	...	631
కన్యాకుబ్జ బ్రాహ్మణులు	...	633
కన్యాతీర్థము	...	635
కన్యారాశి (అధిపతి బుధుడు)		635
కన్స్ట్రక్టివ ట్రస్టు	...	635
కపరిశుద్ధము	...	635
కపాలమోచనతీర్థము	...	635
కపాలిగోత్రము	...	636
కపిఉపగణము	...	636
కపికేశగోత్రము	...	636
కపిగోత్రము	...	636
కపింజలగోత్రము	...	636
కపిధ్వహాస్తము	...	636
కపింజలన్యాయము	...	636
కపిముఖగోత్రము	...	637
కపిలగోత్రము	...	637
కపిలదేశము	...	637
కపిశదేశము	...	637
కపిలధార	...	637
కపిలమహర్షి	...	637
కపిలయోగిఆశ్రమము	...	637
కపిలర్షి	...	637
కపిలవస్తు (రాజ్య) దేశము	...	637
కపిలవస్తుపురము	...	638

వ్యాసము		పుట
కపిలషష్ఠి	...	638
కపిల (నది)	...	639
కపిలానది	...	639
కపిలాశ్వుడు	...	639
కపిలుడు	...	639
కపిశానది	...	639
కపిశ్రోతగోత్రము	...	639
కపిష్ఠలగోత్రము	...	639
కపిస్థగిగోత్రము	...	639
కపిస్థలిగోత్రము	...	639
కపిష్ఠలతీర్థము	...	639
కపిస్థలపురము	...	640
కప్పులు సాసర్లు	...	640
కపూర్తలాసంస్థానము	...	640
కపైతరగోత్రము	...	640
కపోతరోముడు	...	640
కపోతవేదిక	...	640
కపోణీగుడన్యాయము	...	640
కపోతహస్తము	...	640
కపాలభాతి (క్రియ)	...	640
కఫోల్బణ సన్నిపాతము	...	641
కబంధ దేశము	...	641
కబంధుడు	...	641
కబళమనిన నోరు తెరచి కళ్లెమనిన నోరు	—	641
కబీరు	...	641
కబీరు మతము	...	642
కబీరువాడి	...	642
కమలకుల గోత్రము	...	642
కమలపాలిక	...	642
కమలాఫలపు చెట్టు	...	642
కమస్వతి (కోశానది)	...	643
కమిటీ ఆఫ్ ఇన్స్పెక్షన్	...	643

వ్యాసము	పుట
కమిషన్ ...	643
కమోడేటమ్ ...	643
కమ్మదేవతా బ్రాహ్మణులు ...	643
కమ్మనాటి సీమ ...	643
కమ్మవారు ...	643
కమ్యూనిజమ్ ...	644
కమ్‌డివిడెండు ...	645
కమ్‌డ్రాయింగు ...	645
కమ్ న్యూ ...	645
కమ్యొటాక్ జలపాతము ...	645
కరకపాలకుల గోత్రము ...	645
కరక్కాయ చెట్టు ...	645
కరకోటకులు లేక కరకోటకవంశ నృపతులు	646
కరగోణ్య గోత్రము ...	646
కరఘు గోత్రము ...	646
కరచక్రదామి గోత్రము ...	646
కరంజ ఋష్యాశ్రమము ...	647
కరటకుల గోత్రము ...	647
కరణకమ్మ దేవతా శాఖవారు	647
కరణకమ్మలు ...	647
కరణకమ్మ వ్యాపారులు ...	647
కరణము కాటికిపోయినా తస్కరణము—	647
కరణ ...	647
కరతలామలక న్యాయము ...	647
కరతోయానది ...	647
కరత్వావది హాల్హాల్యానదీ సంగమము	648
కరంధమ మహారాజు ...	648
కరబచాంద్రమన గోత్రము ...	648
కరంభ గోత్రము ...	648
కరంభి ...	648
కరంభి గోత్రము ...	648
కరభికి గోత్రము ...	648
కరమధ్య (ఎత్తు) ...	648
కరమేనియా ...	648
కరవ ప్రమాణము ...	648
కరవాక ...	648
కరవిన్యస్తబిల్వన్యాయము ...	649
కరవీరపురము ...	649
కరసిఖదుగోత్రము ...	649
కరహాటకకొంకణము ...	649
కరాచీజిల్లా ...	649
కరాచీ రేవుపట్టణము ...	649
కరాలపాటి రంగయ్యకవి ...	649
కరాస చెట్టు ...	650
కరాళి, కరేలి గోత్రము ...	650
కరిఘంటాన్యాయము ...	650
కరిదినములు ...	650
కరిబృంహితన్యాయము ...	650
కరిభూజపాను (కర్బూజా) ...	650
కరివేపచెట్టు ...	651
కర్రితాళము ...	651
కరిబియన్ సముద్రము ...	651
కరీరాంభిగోత్రము ...	651
కరుగేటెడ్ ఐరన్ ...	651
కరుణతాళము ...	652
కరుణాయనగోత్రము ...	652
కరువు కొంచెమైనా గాబరా లావుగల్గిస్తుంది	652
కరువు కొద్దికాలమైనా జ్ఞాపకం చాలాకాల-	652
కరూరు ...	652
కరూశదేశము ...	652
కరూశుడు ...	652
కరూషదేశము ...	652
కరోటగోత్రము ...	653
కరై టీయూదశాఖవారు ...	653

వ్యాసము		పుట
కర్కటకసన్నిపాతము	...	653
కర్కట హస్తము	...	653
కర్కాటకరాశి	...	653
కర్కాటకశృంగిచెట్టు	...	653
కర్కాటకసంక్రాంతి	...	653
కర్కోటకనగరము	...	653
కర్జూరారామణగోత్రము	...	653
కర్ణకౌంతేయన్యాయము	...	654
కర్ణగంగ	...	654
కర్ణప్రయాగ	...	654
కర్ణజంఘగోత్రము	...	654
కర్ణసుతగోత్రము	...	654
కర్ణల్ ఆల్కాటుగారు	...	654
కర్ణసువర్ణపురము	...	654
కర్ణాటలఘువు	...	654
కర్ణాల్ జిల్లా	...	654
కర్ణావతీనది	...	654
కర్ణాళీనది	...	654
కర్ణిక	...	654
కర్ణికము	...	654
కర్ణికసన్నిపాతము	...	655
కర్ణికాపురము	...	655
కర్ణికానది	...	655
కర్ణికారవనము	...	655
కర్ణుఁడు	...	655
కర్ణునివంశావళి	...	655
కర్నూలుజిల్లా	...	655
కర్తరీముఖహస్తము	...	655
కర్తార్ పూర్ సిక్కుక్షేత్రము		655
కర్తారాగములు మేళకర్తలు	...	656
కర్త్రిపురదేశము, కత్రిపురదేశము		656
కర్దమర్షి ఆశ్రమము	...	656
కర్పూబ్జాపీడు	...	656
కర్పూఫ్లే	...	656
కర్మ, కర్మలు	...	656
కర్మభండాలురు	...	659
కర్మజిత్తు	...	659
కర్మఠిగోత్రము	...	659
కర్మనాశ నది	...	659
కర్మ భూయస్త్వాత్ఫల భూయస్త్వమితి —		659
కర్మవాదిమతము	...	659
కర్మవాది మతమునకు నిషేధములు		660
కర్మవిపాకము	...	660
కర్మసాక్షులు	...	660
కర్మస్థానములు	...	660
కర్మేంద్రియములు	...	660
కర్రగింట్లపండ్లు	...	660
కర్రపెండలము	...	660
కర్ర లేనివానిని గొర్రెకూడా కరవవచ్చేడిని		660
కర్రాపురము	...	661
కర్రికుక్క కపిలధేను వగఁనా ?		661
కర్రెంటు ఎకౌంటు	...	661
కర్రెన్సీ	...	661
కర్లింగు ఆట	...	661
కర్షము	...	661
కర్హాడ,కరాడ,కర్హాటక దేశము,కర్హాటదేశము		661
కలకత్తా చీకటికొట్టు	...	662
కలకత్తా మఱ్ఱిచెట్టు	...	662
కలంకారి పరిశ్రమ	...	662
కలకాల దొంగ ఒకనాడెప్పుడైనా—		666
కల గోత్రము	...	666
కలబంద	...	666
కలబోలిజమ్	...	667
కలము	...	667

వ్యాసము	పుట
కలరావ్యాధి ...	667
కలశపురస్సరప్రాసాద (దేవాలయ)	667
కలశభవులు ...	667
కలశరేఖ ...	667
కలశి గోత్రము ...	667
కలహాకంటకి ...	667
కలహాగ్రామము ...	667
కలహారీ ఎడారి ...	667
కలాన్నగరము ...	667
కలాశగ్రామము ...	667
కలాపహార నగరము ...	668
కలాల్దమన్ ...	668
కలావతి ...	668
కలాహాపహాడ్ ...	668
కలిగినవారు కన్నెత్తి చూచేవరకు—	668
కలిగినవారి కందరు చుట్టాలే...	668
కలిగినవాడు కలవానికే చేర్చును—	668
కల్మి కులములకు మిండడు ...	668
కలిమిలేములు కావడికుండలు	668
కలుగానుగ చెట్టు ...	668
కలువచెట్టు ...	668
కల్కిద్వాదశి ...	669
కల్పచికిత్స (కాయకల్పచికిత్స)	669
కల్పములు ...	670
కల్పవృక్షముం బట్టుకొన్న గచ్చపొద	671
కల్పవృక్షములు ...	672
కల్క్యవతారహస్తము ...	672
కల్క్యవతారస్థలము ...	672
కల్పిత స్వప్నములు ...	672
కల్మష గోత్రము ...	672
కల్మాషపాదుడు ...	672
కల్మాశాఖ క్షత్రియులు ...	672
కల్యాణపురము ...	672
కల్యాణ మొచ్చినా కక్కొచ్చినా ఆపలేరు	672
కల్యాణకలవణము ...	672
కల్లబొల్లి కబుర్లు ...	672
కలింగోత్కల దేశసీమలందు రాజ్యపాలన -	672
కల్లిగ్రాఫీ ...	673
కలెక్టివిజమ్ ...	673
కవచము ...	673
కవదగ్రహా ఎత్తు ...	674
కవర్ లేక హామీ ...	674
కవి కవులు ...	674
కవిగోత్రము ...	675
కవిభల్లటుడు ...	675
కవిరాక్షసుడు ...	675
కవిరి (కవిరె లేక కాచు) ...	675
కవి మష్టము లేక గవిమట్కము	676
కవిష్టావధానము ...	676
కవులపేర్లు తెలియని గ్రంథములు	676
కశానేయ గోత్రము ...	676
కశ్యపగోత్రము ...	676
కశ్యపప్రజాపతి నక్షత్రము లేక గోళము	676
కశ్యపప్రజాపతి ...	676
కశ్యపమహర్షి ...	677
కశ్యపమహర్షి ఆశ్రమము ...	677
కశ్యపమహర్షి భార్యలు ...	678
కశ్యపి గోత్రము ...	678
కషాయ మూలములు	678
కష్టములు ౮ (అష్ట కష్టములు)	678
కష్టమ్సు ఎగుమతి దిగుమతి సుంకము	678
కష్టీఫలీ ...	678
కసరత్తు (శరీర వ్యాయామము)	678
కసివింద చెట్టు ...	678

వ్యాసము		పుట
కష్టమర్		679
కస్టమ్సు ఉద్యోగశాఖ		679
కస్యపర్షి గోత్రము	...	679
కస్తూరి	...	680
కస్తూరిబెండ చెట్టు	...	680
కస్తూరిరంగ కవి	...	681
కహల్గాన్ (కలహిగ్రామము)		681
కహ్వారము	...	681
కహ్వోడు	...	682
కహారియా శాఖ క్షత్రియులు		682
కళలు	...	
కళాప్రాణము	...	683
కళింగ కోమటులు	...	683
కళింగ దేశము	...	684
కళింగరాష్ట్రము చెట్టు	...	685
కళింగుడు	...	685
కళులె వీరరాజు	...	685
కచ్ఛ దేశము	...	685
కచ్ఛల గోత్రము	...	685
క్రంతుశారి గోత్రము	...	686
క్రకచ సన్నిపాతము	...	686
క్రకుచంద్రుడు	...	686
క్రకుచేహాండు (క్రకుచేంద్రుడు)		686
క్రతు గోత్రము	...	686
క్రతునక్షత్రము లేక గోళము		686
క్రతువు సంతతి	...	686
క్రథక గోత్రము	...	686
క్రథక గోత్రము	...	686
క్రథువు	...	686
క్రమవిపర్యాస న్యాయము	...	686
క్రమశిష్టకుల గోత్రము	...	686
క్రమసరస్సు	...	686

వ్యాసము		పుట
క్రస గోత్రము		686
క్రస్టేసియా	...	
క్రప్పు కర్మాగారము	...	686
క్లబ్బు	...	687
క్లయింటు, కష్టమరు		687
కాంకాయన గోత్రము		688
కాంకోలాజీ	...	
కాంక్రీటు, రీఎన్ఫోర్స్డు కాంక్రీటు		688
కాంగ్రెసు సభ	..	688
కాంగోనది	..	688
కాంగో ఫ్రీస్టేటు	..	688
కాంచనక్షీరి చెట్టు	..	689
కాంచనుడు	..	689
కాంచీపురము (కంచి)	...	689
కాంటినెంటు	...	689
కాంటినెంటల్ డ్రిఫ్టు సిద్ధాంతము		689
కాంటినెంటల్ షెల్ఫు సిద్ధాంతము		689
కాంటియానిజమ్		690
కాంట్రాక్టు		690
కాండర్షులు	...	690
కాండరథి గోత్రము	...	690
కాండవాయన గోత్రము	...	690
కాండవృద్ధి గోత్రము	...	690
కాండాయన గోత్రము	...	690
కాండేయ గోత్రము	...	690
కాంద్రేగు చెట్టు	...	690
కాంతలోహము	...	690
కాంతికృత్ గోత్రము	...	690
కాంతిపురి లేక పురము	...	690
కాంధాహార్పురము (గాంధారపురము)		690
కాంపనోలాజీ	...	690
కాంపిల్యుడు	...	690

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము	పుట
కాంపౌండ్సు	690	కాకిచంపు చెట్టు ...	695
కాంబలోదరి గోత్రము ...	691	కాకిని తెచ్చి పంజరములో పెడితే చిలుకవలె-	695
కాంబిసేమన్ బ్లాక్సు ...	691	కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దు ...	695
కాంబే స్టేటు ...	691	కాకిపుట్టీ నలుపే, పెరిగీ నలుపే	695
కాంభోజ దేశము ...	691	కాకిముక్కున దొండపండు ...	695
కాంబోడియా దేశము ...	691	కాకీముద్ర ...	695
కాంబోడియా ప్రత్తి వ్యవసాయము	691	కాకీ వాలినది పండూ పండినది	696
కాంస్యభోజి న్యాయము ...	691	కాకునూరి అప్పకవి ...	696
కాంసేయ గోత్రము ...	692	కాకురి గోత్రము ...	696
కాకడి ద్వారక ...	692	కాకులంగొట్టి గ్రద్దలకు సంతర్పణ జేసినట్లు	696
కాకతాళీయ న్యాయము ...	692	కాకోగ్రాఫీ ...	696
కాకతీయ వంశ నృపతులు ...	692	కాకోలూకనిశావదితి న్యాయము	696
కాకతుండము ...	692	కాకోళీచెట్టు (క్షీరకాకోళీ) ...	696
కాకందకి గోత్రము ...	692	కాక్లి గోత్రము ...	696
కాకదంత పరీక్షా న్యాయము...	692	కాక్ ఎండు బుల్ స్టోరీ ...	696
కాకదధిఘాతక న్యాయము ...	692	కాఖ్ వైద్యుని నిర్ధారణ సూత్రములు	697
కాకనదము ...	692	కాఖ్సుపోర్సు లేట్సు ...	697
కాకపిక న్యాయము ...	692	కాగల కార్యములు గంధర్వులే తీర్చెదరు	697
కాకమాని మూర్తి కవి (పెన్నామూర్తి)	692	కాగితముల పరిమాణములు ...	697
కాకమాంసం శునోచ్ఛిష్టం స్వల్పంతదపి-	692	కాచకి గోత్రము ...	699
కాకరకాయ (పాదు) చెట్టు ...	693	కాచకుంభకారి పరిశ్రమలు ...	699
కాకరపర్తి కృష్ణకవి ...	693	కాచమణి న్యాయము ...	700
కాకరపర్తి తిరుపతిపాత్ర కవి ...	694	కాచవిభుండు, విఠలరాజు ...	700
కాకరపర్తి బుచ్చిపాత్ర కవి ...	694	కాచాయన గోత్రము ...	700
కాకవంధ్యత్వము ...	694	కాచింగు ఎ టార్టార్ ...	700
కాకవేణీనది ...	694	కాచినచెట్టుకు రాళ్లదెబ్బలుకాని కాయని-	700
కాక (కాకుల) శాస్త్రము ...	694	కాచు ...	701
కాకశీర్షి గోత్రము ...	695	కాజపాయన గోత్రము ...	701
కాకాతువాపక్షి (కాకాతువ్వ)...	695	కాజాన్ పురము సీమ ...	701
కాకాధికరణత్వ న్యాయము...	695	కాజ్మొగొనీ ...	701
కాకాయము ...	695	కాజ్మొలొజీ ...	701
...క్షి గోలకన్యాయము ...	695	కాటకుల గోత్రము ...	701

వ్యాసము	పుట
కాటికి కాళ్లుచాచుకుని తిండికి చేయిజాచినట్లు	701
కాటుక గింజల చెట్టు ...	701
కాణాద పెద్దన సోమయాజి కవి	701
కాణాద మతము ...	702
కాణ్వ గోత్రము ...	703
కాణ్వ బ్రాహ్మణులు ...	703
కాణ్వాంజలి గోత్రము ...	703
కాణ్వాయనులు ...	703
కాత్యాయన గోత్రము ...	704
కాత్యాయస గోత్రము ...	704
కాత్యాయని గోత్రము ...	704
కాత్యాయనీ గోత్రము ...	704
కాత్యాయనుడు ...	704
కాత్రముగ్రీక ఉపగణము ...	704
కాథరైన్ అర్చిపిలెగో ...	704
కాదోవమేక గోత్రము ...	704
కాద్రవ్య గోత్రము ...	704
కాద్రేయ గోత్రము ...	704
కాద్వాయన గోత్రము ...	704
కానజింహ గోత్రము ..	704
కానన్ (కాన్యన్)	704
కానాయన గోత్రము ...	704
కానాల నరసింహ కవి ...	704
కానికాలమున కఱ్ఱయే పామగునట	705
కానికూడు తిన్నా కడుపు నిండవలయును	705
కానుకుల గోత్రము ...	705
కానుగచెట్టు (కాగుచెట్టు) ...	705
కాన్యన్ ...	705
కాన్ఫ్యూకస్ ...	705
కాన్వాయన గోత్రము ...	705
కాన్వెంటు	705
కాన్షన్సు ఫండు	706

వ్యాసము	పుట
కాన్సర్వేటివ్ కక్ష ...	706
కాన్స్టలేషన్ ...	706
కాపత్యుడు ...	709
కాపన్ ఆక్రైన్సుడు పరిశ్రమ ...	709
కాపాలమతము ...	709
కాపిల మతము ...	709
కాపీరైట్ ...	709
కాపుటి గోత్రము ...	709
కాపులు ...	709
కాఫీచెట్టు ...	709
కాఫరుజాతివారు ...	711
కాఫర్ బ్రెడ్ ...	711
కాఫ్రిస్థానము ...	711
కాబా దేవస్థానము ...	711
కాబాలిజమ్ ...	712
కాబాల్ ...	712
కాబాశాఖ క్షత్రియులు ...	712
కాబూల్ నగరము ...	712
కామంతకగోత్రము ...	713
కామందకము ...	713
కామకాయన గణము ...	713
కామకాయనగోత్రము ...	713
కామకాయనిగోత్రము ...	713
కామకోటిక్షేత్రము లేక, పీఠము	713
కామధేనువు ...	713
కామనూరి కృష్ణయ్యకవి ...	713
కామరూపదేశము ...	713
కామలగోత్రము ...	714
కామలాయనగోత్రము ...	714
కామశాస్త్రము ...	714
కామశిగోత్రము ...	718
కామశిష్టగోత్రము ...	718

వ్యాసము		పుట
కామా	...	
కామాఖ్య	...	
కామానది	...	
కామాశ్రమము	...	
కామికారణ్యము	...	
కామిల	...	
కాముడిపున్నమ	...	
కాముఁడు, కామము	...	
కామెట్ను	...	
కామేపల్లిసీమ	...	721
కామేపానకిగోత్రము	...	721
కామేశ్వరకవి	...	721
కామ్చట్కాద్వీపకల్పము	...	721
కామ్యకవనము	...	721
కామ్యగోత్రము	...	721
కామ్యాయనగోత్రము	...	721
కామ్యాయనిగోత్రము	...	721
కామ్‌కోటక్ క్షత్రియులు	...	721
కాయకల్ప చికిత్స	...	721
కాయగతానుస్మృతి	...	722
కాయగోత్రము	...	722
కాయనగోత్రము	...	722
కాయసిద్ధి	...	722
కాయావరోహణక్షేత్రము	...	722
కారకపంచకము	...	722
కారకోరమ్ పర్వతములు	...	722
కారగ్రీవిగోత్రము	...	722
కారణగుణప్రక్రమన్యాయము		722
కారణనాశే కార్యనాశః కార్యనాశే.		722
కారణములు	...	722
కారపులిగోత్రము	...	722
కారల్సాబాద్	...	722
కారల్	...	723
కారవానా	...	
కారవారిగోత్రము	...	723
కారాచగోత్రము	...	
కారాస్కరులదేశము	...	723
కారాప్రదేశము	...	723
కారికేచగోలాజీ	...	723
కారిగోత్రము	...	723
కారియోప్లాజం	...	723
కారిరాత్రిగోత్రము	...	723
కార్తికార్తులు	...	723
కారీషిగోత్రము	...	723
కారీషితగోత్రము	...	723
కారిక్షిగోత్రము	...	723
కారుంజయగోత్రము	...	723
కారుకుబ్జపురము	...	723
కారుపథ లేక, కారాత్ప, లేక కైలావత.		724
కారుపథిగోత్రము	...	724
కారుపాయనగోత్రము	...	724
కారూబా	...	724
కారూశుఁడు	...	724
కారెక్కాలు	...	724
కారెళ్ళవ్యవసాయము	...	724
కారేణిగోత్రము	...	724
కారేణుపాలిగోత్రము	...	725
కారేణుఫాలిఉపగణము	...	725
కారేణుఫాలిగోత్రము	...	725
కారేయగోత్రము	...	725
కారోలైన్ ద్వీపములు	...	725
కార్టునోటు	...	725
కార్టూనిస్ట్	...	725
కార్టోగ్రాఫీ	...	725

వ్యాసము		పుట
కార్డిమెరైటు	...	725
కార్తవీర్యార్జునమహారాజు	...	725
కార్తవీర్యార్జునుని వంశావళి	...	726
కార్తికేయపురము	...	727
కార్దమాయనిగోత్రము	...	727
కార్పాతదేశము	...	727
కార్పాసరక్తతాదృష్టాంతన్యాయము		727
కార్పెటిస్త్రీ	...	727
కార్పెట్ బేగరు	...	727
కార్బన్	...	727
కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలి	...	728
కార్బన్ డియాక్సైడ్	...	728
కార్బన్ బైసల్ఫైడ్		728
కార్బన్ మొనాక్సైడ్		728
కార్బొనరీ సంఘము		728
కార్బొనేట్లు		729
కార్బోరండమ్		729
కార్బోలిక్ ఏసిడ్		729
కార్పరోగము		729
కార్ముకములు		729
కార్ముకాసనము		729
కార్యభాసిత గోత్రము		729
కార్యాచరణము		729
కార్వారు జిల్లా		730
కార్వీ		730
కార్ష్ణాయని గోత్రము		730
కార్ష్ణ్యాయన గోత్రము	...	730
కాలంబాయని గోత్రము		730
కాల		730
కాలకవనము		730
కాలకాయన గోత్రము		730
కాలకేయులు		730

వ్యాసము		పుట
కాలకుంఠకము		730
కాలకూటము		
కాలకృత్ గోత్రము		730
కాలకౌశికుఁడు		730
కాలకౌత్సేయుఁడు		730
కాలచూరులు		730
కాలజ్ఞానసిద్ధి		730
కాలప్రాణము		730
కాలపృష్ఠము	...	731
కాలభైరవ సప్తమి	...	731
కాలభైరవాష్టమి	...	731
కాలభైరవుఁడు	...	731
కాలమానము	...	731
కాలము	...	731
కాలముల మార్పులు	...	733
కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము	...	733
కాలవిత్ గోత్రము	...	734
కాలవిధానములు	...	734
కాలవిభజనము	...	735
కాలాకంబల్వాలా	...	736
కాలాంజరపురము	...	736
కాలాంజరము	...	736
కాలాజ్వరము లేక కాలాఅజార్ రోగము		736
కాలానలుఁడు	...	737
కాలాయని గోత్రము	...	737
కాలాయన గోత్రము	...	737
కాలాయ గోత్రము	...	737
కాలాశి గోత్రము	...	737
కాలాహాజార్	...	737
కాలికి వేస్తే మెడకు మెడకు వేస్తే కాలికి		737
కాలి గోత్రము	...	737
కాలిజోళ్ల మడమలు	...	737

వ్యాసము		పుట
కాలిడోఫోన్	...	737
కాలితో చూపితే వేలితో చెయ్యవలయును		737
కాలికిజుట్టుకున్న పాము కరవకమానునా?		737
కాల్సియము	...	737
కాలీకాలని మొరదు	...	738
కాలీడోస్కోప్	...	738
కాలీఫ్ హారూన్ అల్రషీద్ చక్రవర్తి		738
కాలుగాలిన పిల్లివలె తిరిగేవాఁడు		738
కాలుజారితే తీసుకోవచ్చుగాని నోరుజారితే-		738
కాలుపట్టుకొనిలాగితే చూరుపట్టుకొని		738
కాలువలు, పంటకాల్వలు, ప్రయాణపు-		738
కాలూమ్ శాఖ క్షత్రియులు	...	739
కాల్వూసల్ క్షత్రియులు	...	739
కాలేకడుపుకు కూడా వేడిగంజే కావలెను		739
కాలేయ గోత్రము	...	739
కాలోరిమీటర్	...	739
కాలోలాజీ	...	739
కాలోహావి గోత్రము	...	739
కాల్	...	739
కావాధి గోత్రము	...	740
కావాల్య గోత్రము	...	740
కావాక్షి గోత్రము	...	740
కావిధి గోత్రము	...	740
కావిష్ఠిర గోత్రము	...	740
కావేపావ గోత్రము	...	740
కావేరీ భవానీ సంగమము (భవానిపురము)		740
కాణ్వవంశ నృపతులు	...	740
కావ్యగుణములు (దశవిధ గుణములు)		740
కావ్య దోషములు (౬౬)	...	740
కావ్య లక్షణ	...	741
కావ్య చతురార్థము	...	741
కావ్యము	...	741
కావ్య లక్షణము	...	741
కావ్య విధానము	...	747
కావ్యుఁడు (శుక్రుఁడు)	...	748
కావోలిన్	...	749
కాశకుశావలంబన న్యాయము		749
కాశికిపోతే కర్రకుక్క గంగిగోవగునా?		749
కాశికిపోయి కుక్కబొచ్చు తెచ్చినట్లు		749
కాశిక గోత్రము	...	749
కాశితకి గోత్రము	...	749
కాశీ దేశము	...	749
కాశీక్షేత్ర త్రయము	...	749
కాశ్మీర దేశ చరిత్ర	...	749
కాశ్మీరదేశపు సామెతలు	...	754
కాశ్మీరదేశము	...	754
కాశ్మీరదేశపు సుప్రసిద్ధోద్యానవనములు		755
కాశ్యపగణము	...	757
కాశ్యప గోత్రము	...	757
కాశ్యప బుద్ధుఁడు	...	757
కాశ్యపి	...	757
కాశ్యపీగంగ	...	757
కాశ్యపుఁడు	...	757
కాస్యుఁడు	...	757
కాశ్యపాయనగోత్రము	...	757
కాషన్ మనీ	...	757
కాష్టరేఖి గోత్రము	...	757
కాష్ఠాక దేశము	...	757
కాష్ఠాయన గోత్రము	...	757
కాస	...	757
కాసఖ గోత్రము	...	757
కాసరనాడు (సీమ)	...	758
కాసరి చెట్టు	...	758
కాసరి తీగె (పాదు)	...	758

వ్యాసము	పుట
కాసలి గోత్రము	758
కాసా ...	758
కాసుకు గతిలేదు, నూటికి ఫరవాలేదు	758
కాసు గొడ్డుకు మూక బందె ...	758
కాసోరు గోత్రము ...	758
కాసె సర్వప్ప కవి	758
కాస్టిక్ సోడా ...	758
కాసు (కిమ్మతు లేక వెల) ...	759
కాస్టు అండ్ స్ప్రైటు	759
కాస్పియను సముద్రము	759
కాస్మాథియిజమ్	759
కాహులల గోత్రము ...	759
కాహ్వాయన గోత్రము ...	759
కాళికాష్టకము ...	759
కాళింగులు ...	759
కాళింద లేక కుళింద దేశము...	761
కాళింది ...	762
కాళిందీ నది ...	762
కాళిదాస త్రయము	762
కాళిదాస మహాకవి ...	762
కాళిదాసు మహాకవి ...	762
కాళీకుమార్ డివిజను ...	763
కాళీగండకీనది	763
కాళీఘట్టము	763
కాళీనది జన్మస్థానము ...	763
కాళీయుడు	763
కాళేశ్వరము	763
కాక్షీవ గోత్రము ...	763
కాక్షీవత గోత్రము ...	763
క్యాయిక్తియో గోపురము (బర్మా)	764
క్యాంతేశ్వర క్షేత్రము ...	764
క్రాఫ్ ఫోర్డు ...	764

వ్యాసము	పుట
క్లాక్ నా గయల్ సంఘము...	764
క్వార్టరు డే ...	764
క్వాడ్రెంటు ...	764
క్వాడ్రిలియను ...	764
క్వాదియన్ మీర్జామెహిన్ది ...	765
క్వారంటైన్ ...	765
కింగ్ ఓస్కార్సు కాలమ్ ...	765
కింగ్డమ్ రాజ్యము ...	765
కిండర్గార్టెనిజం ...	765
కింపురుష దేశము ...	765
కికాజి గోత్రము ...	765
కికీదివి (పాలపిట్ట) శాస్త్రము...	765
కిక్కిసగడ్డి చెట్టు ...	766
కిక్ ది బక్కెట్ ...	766
కితకితలు ...	766
కిత్తలినార చెట్టు ...	766
కినెటోస్కోపు ...	767
కినేమటోగ్రాఫీ ...	767
కిమజ్ఞానస్య దుష్కరః ...	767
కిమార్ద్రికవణిజో వహిత్రచింతయా-	767
కిమోస్కోప్ ...	767
కిమ్మీర్య దేశము ...	767
కిమ్మ్యాగుసీమ ...	767
కియాటాంగు బుద్ధవిగ్రహము	767
కియూషియూద్వీపము ...	767
కియోస్ ద్వీపము ...	768
కిరాత (త్రిపుర-టిప్పెరా) దేశము	768
కిరాతాదిగణము ...	768
కిరీటకోన (కిరితకోన) ...	768
కిలాలిగోత్రము ...	768
కిసిమిసిపండు (తీగ) చెట్టు ...	768
కిలోసైకిల్ ...	768

వ్యాసము	పుట
కిల్కిలా (కైక్కిలా) పురము లేక, నగరము	768
కిల్జినృపవంశము ...	768
కిష్కింధ ...	769
కిష్కింధ పర్వతము ...	769
క్రికెట్టు ఆట	769
క్రిటీద్వీపము ...	769
క్రిప్టోగ్రాఫీ ...	769
క్రిమినోలాజీ ...	769
క్రిమిభూపతి ...	769
క్రిమి రోగము ...	769
క్రియలు ...	769
క్రియాశ్వ గోత్రము ...	770
క్రియా ప్రాణము ...	770
క్రియాభేదాత్ఫల భేదరీతి న్యాయము	770
క్రియాశైవము ...	770
క్రియాహివికల్ప్యతేన వస్తు ఇతి న్యాయము	770
క్రియోమీటర్ ...	770
క్రివిదేశము (పాంచాలదేశము, అరాటదేశము)	770
క్రిస్టలోగ్రాఫీ	772
క్రిస్టలోజెనీ	773
క్రిస్టలోమెట్రీ	773
క్రిస్టమసు ద్వీపము	773
క్రిస్టలైజుడు ఫ్రూట్ పరిశ్రమ	773
క్రిస్టియన్ బ్రదర్సు ...	773
క్రిస్పియన్, క్రిస్పిన్, క్రిస్పన్	773
క్రిస్టియన్ సైన్సు బోధ	773
క్రిస్టొఫర్, క్రిస్టోఫ	773
క్లినికల్ థర్మామీటర్	773
క్లినోమేటర్	774
క్లైమెటోలాజీ	774
క్లియరెన్సు	774
క్లియోపాత్రా	774
క్లియోపాత్రానీడిల్స్ ...	776
క్వింటిలియను ...	776
కీకటదేశము ...	776
కీడెంచి మేలెంచుమన్నారు ...	776
కీప్ వకాస్ ...	776
కీచీశాఖ క్షత్రియులు ...	776
కీయా చిలుక ...	776
కీరిగ్రామ (ము) ...	776
కీరిత్ కంబు ...	776
కీరిగోత్రము ...	776
కీర్తిరథుఁడు ...	777
కీర్తిరాతుఁడు ...	777
కీర్తిస్తంభము ...	777
కీల ప్రతికీల న్యాయము ...	777
కీలు కెనాల్ ...	777
కీలు పనులు ...	777
కీలోమీటరు కొలత ...	778
కీళ్ల జ్వరము ...	778
క్రీక్ ...	779
క్రీటీ (లేక) క్రీటు లిపి ...	779
క్రీటీ ద్వీపము ...	779
క్రీడతాళము ...	779
క్రీడా బ్రహ్మవాద మతము ...	779
క్రీవ గోత్రము ...	780
క్రీస గోత్రము ...	780
క్రీస్తుప్రభువు జన్మకాలము ...	781
క్రీస్తుప్రభుని పండ్రెండుగురు శిష్యులు	781
క్రీస్తుప్రభువు జన్మించిన పిదప మొదటి—	781
క్రీస్తుప్రభువు జీవితము ...	782
కుంకుడు చెట్టు ...	783
కుంకుమపూవు చెట్టు ...	783
కుంచములో కడవల్లుపోసినట్లు ...	784

వ్యాసము	పుట
కుంచెడుగింజల కూలికిపోతే తూమెడుగింజ-	784
కుంజరస్నాన న్యాయము ...	784
కుంజరుఁడు ...	784
కుంటికాలికి జారిపడుటయే ముఖ్యముగు—	784
కుండధారోపాస్తి న్యాయము...	784
కుండల ...	785
కుండలమధ్యకు గుఱ్ఱాన్ని తోలినట్లు	785
కుండలరేఖ ...	785
కుండినర్షి (లేక, కౌండిన్య) గోత్రము	785
కుండినగరము ...	785
కుండినగోత్రము లేక, కౌండిన్యగోత్రము	785
కుండినపురము ...	785
కుండేబగోత్రము ...	785
కుండోదరాయణగోత్రము ...	785
కుంతలదేశము ...	785
కుంతిభోజుఁడు ...	786
కుంతీభోజదేశము ...	786
కుంతీదేవి ...	787
కుంతీదేశము ...	787
కుంతీపురము ...	787
కుంతీభూపాలుఁడు ...	787
కుంథనాథుఁడు ...	787
కుందగాను ...	788
కుందచతుర్థి ...	788
కుందుర్తి వెంకటాచలకవి ...	788
కుందేలు (చెవులపిల్లి) ...	788
కుంపటిలో తామర మొలచునా ?	788
కుంభకము ...	788
కుంభకయోగము ...	789
కుంభకర్ణుఁడు ...	789
కుంభకోణము ...	789
కుంభము ...	790
కుంభరాశి (అధిపతి శని) ...	790
కుంభసంభవులు (కలశభవులు)	790
కుంభస్థూపము ...	790
కుంభిల ...	790
కుంభిలాపురము (పూర్వము)...	791
కుంభీధాన్యన్యాయము ...	791
కుకుభపర్వతము ...	791
కుకురుఁడు ...	791
కుకురుదేశము, దశారదేశము...	791
కుక్క ...	791
కుక్క కాటుకు చెప్పుదెబ్బ ...	795
కుక్కగులాబిచెట్టు ...	795
కుక్కగొడుగు ...	795
కుక్కచిలుకకూర చెట్టు ...	795
కుక్కతోక పట్టుకొని గోదావరి ఈదు—	795
కుక్కతోక వంకకుదరదు ...	795
కుక్కతోకాడించుట ...	795
కుక్కదొరికితే బెడ్డదొరకదు, బెడ్డదొరికితే-	796
కుక్కను అందలంలో కూర్చుండబెట్టితే—	796
కుక్కనుపెంచితే గండై కూటికుండలకు—	796
కుక్కను సింహాసనమెక్కిస్తే చెప్పులంజూచి	796
కుక్కనోట్లో కఱ్ఱపెడితే లొల్లుమంటుంది	796
కుక్కనోటిలోవన్ని గొగ్గిపళ్లే...	796
కుక్క పిల్లుల జాతివైరము ...	796
కుక్కపొగాకు చెట్టు ...	796
కుక్క వేషంవేస్తే మొఱగకతీరదు	796
కుక్షిపరిమాణము ...	796
కుక్కుటధ్వానన్యాయము ...	796
కుక్కుటపాదగిరి ...	796
కుక్కుటాసనము ...	797
కుక్కుటద్వీపములు ...	797
కుగైర్ శాఖ క్షత్రియులు ...	797

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము	పుట
కుచంచలికూర ...	797	కుమార వనము .	804
కుచేలుఁడు ...	797	కుమారశిష్ట గోత్రము .	804
కుటికా నది ...	797	కుమారషష్టి .	804
కుటితగోత్రము ...	797	కుమారీనది .	804
కుటిలానది ...	797	కుముదగంధ గోత్రము .	805
కుటీచక సన్న్యాసాశ్రమము ...	797	కుముద పర్వతము .	805
కుట్టుపని ...	797	కుముదవతి .	805
కుట్టుయంత్రము ...	799	కుముదాక్షుఁడు, కుముదుఁడు	805
కుఠారచ్ఛేద్యన్తాం గుర్వ్యాన్నఖచ్ఛేద్యం—	800	కుమ్మరమొల్ల	805
కుడ్యం వినాచిత్ర గర్మేవ ఇతిన్యాయము	800	కుమ్మరిఆవములో కుండతేగాని బిందెలు—	805
కుడ్వాక్షి గోత్రము ...	800	కుమ్మర (కుండల) ఆవములో గచ్చకాయ—	805
కుడిచేతి వాటము ...	800	కుమ్మరి కష్టముంతా ఒక్కదెబ్బకు లోకువ	805
కుడుక్క తాళము ...	801	కుమ్మరిపురుగు వాటము ...	805
కుడుములు వండడంచేతగాని ఆముదీ-	801	కుమ్మరివీధిలో కుండల నమ్మనేగినట్లు	805
కుడువబోతూ రుచులడిగినట్లు ...	801	కురటకుల గోత్రము ...	805
కుతకుకోలుక దేశము ...	801	కురాఁ	805
కుతుబ్మినారు స్తంభము ...	801	కురాసాం దేశము	806
కుతుబ్ వంశ నృపులు ...	802	కురింజ చెట్టు	806
కుత్స గోత్రము ...	802	కురుజాంగ లారణ్యము	806
కునింద దేశము ...	802	కురుజాంగల దేశము	806
కుపథ దేశము ...	802	కురుజిత్తు	807
కుపిత గోత్రము ...	802	కురుదేశము	807
కుప్పుదగులబెట్టి పేలాలు వేరుకు తినేవాఁడు	802	కురుదుష్థానము	807
కుప్పింటచెట్టు ...	802	కురుధాముఁడు	808
కుఫ్రివాంత ...	803	కురునాథ్య గోత్రము	808
కుబేరుఁడు ...	803	కురుబజాతివారు	808
కుబ్జానది ...	803	కురువసుఁడు	808
కుబ్జెఖాన్ ...	803	కురువపువు	808
కుభానది (కాబూల్ నది) ...	803	కురువింజి చెట్టు	808
కుమారతంత్ర బాలవైద్యము ...	804	కురువు	808
కుమారధూర్జటి ...	804	కురువేరు చెట్టు	809
కుమార రాజ్యము ...	804	కురుక్షేత్ర గోత్రము	809

వ్యాసము	పుట

కురుక్షేత్రము ... 809
కురుక్షేత్రవనములు ఏడు ... 810
కురుక్షేత్రసమంతపంచకము ... 810
కురూపిని ఎందుకుజన్మించితివనిన సురూపు- 810
కుర్కీ-హార్ పర్వతము ... 810
కుర్జరోమాశాఖ క్షత్రియులు ... 810
కుర్దుజాతులు ... 810
కుర్రంలోవ మార్గము ... 810
కులకి గోత్రము ... 810
కులగౌరవముగల ఇంటికోడలైయుననుశ్రేష్ఠమె 810
కులపర్వతములు ... 810
కులమునెఱిగి చుట్టరికము స్థలమునెఱిగి— 811
కులాలచక్రన్యాయము ... 811
కులుతదేశము ... 811
కులుతభూమి ... 811
కుల్మామగోత్రము ... 811
కుల్యాప్రణయనన్యాయము ... 811
కుల్లినాన్ వజ్రము ... 811
కువలయాశ్వమహారాజు ... 811
కువలయాశ్వుడు ... 812
కుశనాభుడు 812
కుశప్రస్తము ... 812
కుశమిత్రగోత్రము ... 812
కుశలహస్తము ... 812
కుశస్థలి ... 812
కుశాగారపురము, పాటలీపుత్రము 812
కుశాగ్రుడు ... 812
కుశాపురము ... 812
కుశావతి ... 812
కుశావర్తము ... 812
కుశావార్‌పురము (దేశము) ... 813
కుశికగణము ... 813
కుశికగోత్రము ... 813
కుశికగోత్రము లేక, కౌశికగోత్రము 813
కుశికుడు ... 813
కుశీదగోత్రము ... 814
కుశీలవుడు ... 814
కుశుడు ... 814
కుశాశ్వహారాజపుత్రులు ... 814
కుషానువంశనృపతులు ... 814
కుష్ఠురోగము ... 814
కుష్ఠానరాజ్యము ... 816
కుసుంబపూవుచెట్ల వ్యవసాయము 816
కుసుంబా చెట్టు ... 817
కుసుంబుడు ... 817
కుసుమ పురము ... 817
కుసుమ రోగము ... 817
కుసుమాంజనము ... 817
కుస్తీ (ఆంగ్ల విధానము) ... 817
కుహకచకితో లోకః సత్యేఽపి అపాయ— 817
కుహావ గోత్రము ... 817
కుహూదేశము ... 817
కుహూదేవి ... 818
కుహూనాడి ... 818
కుళింద (కులుత, కునింద) దేశము 818
కుక్షిమహారాజు ... 818
కుక్షు గోత్రము ... 818
క్రుము నది ... 818
క్లుప్తపఱ్చబడిన ఆంగ్ల రూపములు 818
కూచిమంచి జగ్గకవి (లేక జగ్గరాజు) 823
కూచిమంచి తిమ్మకవి ... 823
కూబీజమ్ ... 823
కూజిత దోషము ... 823
కూటకర్షాపణ న్యాయము ... 824

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము	పుట
కూటపాకము ...	824	క్యూబాదేశ ప్రభుత్వము	828
కూటపాలకము ...	824	క్యూబా ద్వీపము	829
కూటికి పేదలైతే కులానికి పేదలా?	824	క్యూలెక్సు జాతి దోమ	829
కూడు గుడ్డలు డబ్బు అడగక పోతే అందతీసి-	824	క్రూర గ్రహములు	829
కూడుటయే చేతగాకపోయినచో గుణ—	824	కృకర్వ గోత్రము	829
కూత ఆర్భాటమెక్కువ కుప్పలో గింజలు—	824	కృణి గోత్రము	829
కూతురుబుడమ ...	824	కృతక రత్నములు	829
కూత్బట్ ...	824	కృతకుడు	829
కూనను పెంచితే గండ్ర కరవ వచ్చినట్లు	824	కృతకృత్యుడు	829
కూనూరు ...	824	కృతకృతి	829
కూపఖానక న్యాయము ...	825	కృతప్రవణుడు	830
కూపయంత్ర ఘటికా న్యాయము	825	కృతభాగ గోత్రము	830
కూపస్థ మండూక న్యాయము	825	కృతమాలా నది	830
కూరోశివో ...	825	కృతవర్మ	830
కూర్గుదేశము ...	825	కృతవీర్యుడు	830
కూర్చుండి తింటూంటే కొండలైనా ఆగవు	825	కృతవైహారి గోత్రము	830
కూర్చుండి పరుండవలెను, ముందుకూర్చుని-	825	కృతాగ్ని	830
కూర్రాం	825	కృతాయువు	830
కూర్మహస్తము	826	కృతాశ్వుడు	830
కూర్మద్వాదశి	826	కృతి	830
కూర్మపురాణము	826	కృతిమంతుడు	830
కూర్మాంగ న్యాయము	826	కృతుడు	830
కూర్మాచల దేశము	826	కృతౌజస్సు	830
కూర్మాసనము (లేక గోముఖాసనము)	827	కృత్తిక నక్షత్రము ...	831
కూలికివచ్చి పాలికి మాట్లాడినట్లు	827	కృత్రిమాకృత్రిమయోః కృత్రిమే కార్య-	831
కూష్మాండ నవమి ...	827	కృత్వాచింత న్యాయము ...	831
కూసేగాడిదవచ్చి మేసేగాడిదను (బుద్ధి)-	827	కృత్సన గోత్రము ...	831
క్యూ అక్షరమునకుం జెందిన క్రైస్తవ—	827	కృత్స్నమదుడు ...	831
క్యూ అక్షరమునకుం జెందిన క్రైస్తవస్త్రీ-	827	కృథుడు ...	831
క్యూజెక్కు ...	827	కృపాచార్యుడు ...	831
క్యూనీఫారము వ్రాత ...	827	కృపి ...	831
క్యూనిఫారమ్ లిపి ...	828	కృపుడు (కృపాచార్యుడు) ...	831

వ్యాసము	పుట

కృశుఁడు 831
కృష్ణకవి 831
కృష్ణగిరి పక్షి 832
కృష్ణ గోత్రము 832
కృష్ణచంద్ర గోత్రము 832
కృష్ణజిల్లా 832
కృష్ణతామర (మెట్టతామర) ... 832
కృష్ణదాస కవి ... 832
కృష్ణదాసకవిరాజుగారు ... 832
కృష్ణభట్టు (మహానుభావుఁడు) 832
కృష్ణమిశ్రుఁడు ... 832
కృష్ణయ్య కవి ... 832
కృష్ణశీర్షక గోత్రము ... 832
కృష్ణుని వంశావళి ... 833
కృష్ణాంగారక చతుర్దశి ... 834
కృష్ణాగరు చెట్టు ... 834
కృష్ణాగరు సంస్థానము ... 834
కృష్ణాజిని గోత్రము ... 834
కృష్ణాత్రేయ గోత్రము ... 834
కృష్ణాదేవి ... 834
కృష్ణానది ... 834
కృష్ణావతార హస్తము ... 834
కృష్ణాష్టమి ... 834
కృష్య (క్రిము) ... 835
క్ర్యాప్ (క్రుప్పు) కర్మాగారము 835
కె అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ పురుష- 836
కె అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ స్త్రీల- 836
కెంటకీ మహాకందరము (గుహ) 836
కెంబ్రిడ్జి ... 837
కెండూగీ ... 837
కెంపు ... 837
కెజియిన్ లేక పెరుగు పరిశ్రమ 837

కెథెటోమీటరు ... 838
కెనాలైజేషన్ పద్ధతి ... 838
కెన్నరీ ద్వీపములు ... 838
కెన్యా దేశము ... 839
కెప్లరు పండితుని సిద్ధాంతములు 839
కెప్లరున్ త్రి లాస్ ఆఫ్ ప్లానెటరీ మోషన్సు 840
కెమికల్లీ ఫారమ్డు రాక్సు ... 841
కెమిస్ట్రీ ... 841
కెమోరిజమ్ ... 841
కెయిర్ ... 841
కెయిసర్ ఫౌండేషన్ ... 842
కెయిసియమ్ లోహము ... 842
కెరడాక్ కేరక్టేకస్ ... 842
కెరవానికా ప్రత్తి వ్యవసాయము 842
కెరాలీ సంస్థానము 842
కెర్గ్యూలియర్ ద్వీపము 842
కెల్టుజాతివారు 842
కెల్ప 843
క్రెడిట్ 843
క్లెమెంట్ 843
క్లెయిర్ 843
క్వాయిటిజమ్ 843
కేండియా ద్వీపము 843
కేంద్రములు 843
కేకటుఁడు 843
కేకయ దేశము 844
కేకయుఁడు 844
కేజూర్ క్షత్రియులు 844
కేర్ఘులేటి గోత్రము 844
కేటబాలిజం 844
కేటరాక్టు 844
కేటెకిజమ్ 844

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము	పుట
కేట్సు పా ...		కేరళపుత్ర దేశము ...	849
కేడ్మూసియస్ ధ్వజము ...	844	కేరళ మహారాజు ...	849
కేడ్మొయర్ విక్టరీ ...	844	కేర్సినోలోజీ ...	849
కేయిసర్ ...	844	కేరీ ...	849
కేతకీవనము ...	845	కేరేయ గోత్రము ...	849
కేతనకవి (మూలఘటిక కేతన) ...	845	కేలండరు ...	849
కేతనమంత్రి ...	845	కేలాకిలయవనులు ...	849
కేతలపుత్ర దేశము ...	845	కేలిఫోర్నియా మహావృక్షములు	849
కేతుమంతుఁడు ...	845	కేలిఫ్ హారూన్ అల్రషీద్ ...	850
కేతుమాలవర్ష దేశము ...	845	కేలివినిజా ...	850
కేతురథుఁడు ...	845	కేలిస్ థెనిస్టిస్ ...	851
కేదార నవమి ...	846	కేలీఫాత్ (ఖలీపాత్) ...	851
కేదారనాథము ...	846	కేలోరిమిట్రీ ...	851
కేదారములు ...	846	కేవలకాశ్యప గణము ...	851
కేదారారణ్యము ...	846	కేవల కుంభకము ...	851
కేనన్ ...	846	కేవల భరద్వాజ ఉపగణము ...	852
కేన్నిలింగ్ ...	846	కేవల భృగు (గోత్రము) గణము	852
కేపిటలిజమ్ ...	846	కేవలాగస్త్య ఉపగణము ...	852
కేపిటల్ ...	846	కేవలాంగిరస గణము ...	852
కేపు అగ్రము ...	846	కేవలాంగిరస గోత్రము ...	852
కేపుకాలనీ ...	846	కేశరవయ గోత్రము ...	852
కేపువెర్డో ద్వీపము ...	847	కేశవ చంద్ర సేనుఁడు ...	852
కేప్నోమాన్సీ ...	847	కేశవతీ (విష్ణుమతీ) నది ...	852
కేప్రి తేజఃకందగము ...	847	కేశవ వ్యూహము ...	852
కేప్ ఆఫ్ లిబర్టీ ...	847	కేశి ...	852
కేబిలు వార్తలు ...	847	కేశిధ్వజుఁడు ...	853
కేబేజి చెట్టు ...	847	కేశిని ...	853
కేయిర్న్ ...	848	కేశిభ గోత్రము ...	853
కేరట్ లేక కేరట్టు ...	848	కేష్ ...	853
కేరళ (కొంకణము) ...	848	కేసరి ...	853
కేరళ కళా మండలము ...	848	కేసరివంశ నృపతులు	853
కేరళదేశము (కేరళపుత్రము, కేతలపుత్రము)	848	కేసరిహిందు పత్రకము ...	853

వ్యాసము	పుట
కేసరీయ క్షేత్రము ..	853
కేస్ సీడ్ లేక కేసాఫ్ సీడ్ ..	853
క్రేటర్ ..	854
క్రేనియోగ్నోమీ ..	854
క్రేన్మర్ ..	854
క్రేమర్షి గోత్రము ..	854
క్లేశ పంచకము ..	854
క్లేశలబ్ధ మధికాదరదం	854
క్వేకరిజమ్	854
క్వేకరులు	854
క్వేక్	854
క్వేయిండోల్	854
కైకత రాజ్యము	855
కైకసి	855
కైకసి గోత్రము	855
కైకేయి	855
కైజాలి గోత్రము	855
కైతవాయన గోత్రము	855
కైదారిక న్యాయము	855
కైనోమెటోగ్రాఫీ ...	855
కైపమాయన కవి	855
కైములిక న్యాయము ..	855
కైరజి గోత్రము	855
కైర దేశము	855
కైరమాలి దేశము	855
కైరా	855
కైరాత గోత్రము ...	855
కైరాతి గోత్రము ...	856
కైరోగ్రాఫ్, కైరోలోజీ ...	856
కైరో నగరము ...	856
కైలవర్ధని గోత్రము ...	856
కైలాకిలులు లేక కిలాకిల వంశ యవనులు -	856
కైలావత దేశము	856
కైలాస శిఖరము	856
కైవలాయన గోత్రము ...	858
కైవాల్య గోత్రము ..	858
కైశికివృత్తి ..	858
క్రైమతి గోత్రము ..	858
క్రైస్తవ అరియన్ మతశాఖ ..	858
క్రైస్తవ ఏంగిలన్ సర్వీస్ ...	858
క్రైస్తవ నామములు ...	858
క్రైస్తవ మత పర్వదినములు, పండుగలు	859
క్రైస్తవ మతము ...	862
క్రైస్తవమత శిలువ భేదములు	865
క్రైస్తవమత సప్తగుణములు ...	865
క్రైస్తవమత సప్త దోషములు	865
క్రైస్తవమత సప్త సత్కార్యములు	866
క్రైస్తవమున సప్త యోధాభిమానులు	866
క్రైస్తెంట్	866
క్లైమెట్	866
కొంకణ దేశము	866
కొంకణ పురము	867
కొంకణ సప్తకము	867
కొంకిపిసిని (తీగె)	867
కొంకిపురుగు వ్యాధి	867
కొంగమ దేశము ...	868
కొంగు దేశము	868
కొండకు వెంట్రుకకు ముడి వేసేవాడు	868
కొండగోగు చెట్టు	868
కొండచెముడు చెట్టు	868
కొండంత మగడుపోతే పిడికెడు బొచ్చు-	868
కొండంత దూదిని గాల్చుటకు కొండంత-	868
కొండ తలక్రిందనుంచునని రాళ్లకు వెతికి—	868
కొండనాల్కకు మందువేస్తే ఉన్ననాల్క-	868

వ్యాసము	పుట
కొండంజూచి కుక్కలు మొఱిగినట్లు	868
కొండం ద్రవ్వివైచి ఎలుకం బట్టుకొన్నట్లు	868
కొండపల్లి దుర్గము ...	868
కొండప్రత్తి వ్యవసాయము ...	869
కొండముదుగు పురుషోత్తమ కవి	869
కొండలు మ్రింగేవానికి గోపుర మొక —	869
కొండవీటి సీమ ...	869
కొండవీటి సీమ చాంతాడు ...	869
కొండవీడు ...	869
కొచ్చిన్చీనా దేశము ...	871
కొచ్చి రాజ్యము ...	871
కొటికా (శాఖ) క్షత్రియులు...	871
కొటికెలపూడి వెంకటకృష్ణ కవి	871
కొళేమన్నార్కులు ...	871
కొట్టకుండా విడుస్తున్నావేమి పిల్లవాడా—	871
కొడగుదేశము, క్రోడదేశము—	871
కొడిశచెట్టు ...	871
కొడుకు బాగుండవలెను, కోడలు ముండ-	872
కొత్త అమావాస్య ...	872
కొత్తలంక మృత్యుంజయ కవి	872
కొత్త వింత, పాత రోత ...	872
కొత్తిమిరి (ధనియపు) చెట్టు—	872
కొన్నవాడు తిన్నవాడు ...	873
కొనేది వంకాయ కొసరేది గుమ్మడికాయ	873
కొబ్బరి చెట్టు ...	873
కొయిలీసిరియా ...	875
కొయిలమన్ ప్రభుత్వము ...	875
కొరవజాతి ...	876
కొరవితో కొప్పుం గోకికొనినట్లు	876
కొరవి దయ్యము ...	876
కొరియా దేశము ...	876
కొరుర ...	877
కొరోనా ...	877
కొర్నాటి చీరలు ...	877
కొర్నాలీ పంజాబు క్షేత్రము...	877
కొఱ్ఱ (గింజల) చెట్టు ...	878
కొలంబస్ ...	878
కొలంబియాదేశపు ప్రభుత్వము	878
కొలంబియా ప్రజా ప్రభుత్వ రాష్ట్రము	879
కొలత పరిమాణము ...	879
కొలనుపాక క్షేత్రము ...	879
కొలాబా జిల్లా ...	881
కొలాల్పురము ...	881
కొలియనులు ...	881
కొల్యాక్ ప్రదేశము	881
కొల్లాగ పురము ...	882
కొల్లా పురము ...	
కొల్హాపూర్ స్టేటు	882
కొల్లేటరల్ సెక్యూరిటీ	882
కొల్లేరు సరస్సు	882
కొళంబు చెట్టు ...	882
కొత్తగా అప్పుకు ప్రయత్నంచేస్తే పాత	882
క్రొత్తనీటికి చేపలెదురెక్కినట్లు	882
కో-ఆపరేషన్ ...	883
కోకర్ పండితుడు	883
కోక క్షేత్రము	883
కోకిల గోత్రము	883
కోకిల ప్రియము	883
కోకిలానది	883
కోకిలాసనము	883
కోకో	883
కోకో చెట్టు	883
కోకోలజీ, కోకోగ్రాఫీ ...	883
కోక్ ...	884

వ్యాసము		పుట
కోఖాన్కా నాత్తు	...	884
కోచిహస్తి గోత్రము	...	884
కోచ్ బండి	...	884
కోజాగర పౌర్ణమి	...	884
కోజికి లేక కోజికిని హాలాంగి	...	884
కోటగిరి	...	884
కోట, దుర్గము	...	884
కోటమరాజు నాగియ్యకవి	...	885
కోటరాయ రఘునాథ తొండమాన్		885
కోట, వర్ణాట, కాకతి, పరిచ్ఛేద, క్షత్రియ-		885
కోట శివరామయ్య కవి		885
కోటా సంస్థానము		886
కోటికాస్యుడు		886
కోటికిం బడగనెతుట		886
కోటికోదృశ్యమానోపబృంహణ న్యాయము		886
కోటి తీర్థములు	...	886
కోటిఫలీ క్షేత్రము	...	886
కోటివిద్యలూ కూటికొరకే	...	886
కోటి వెంకనార్యుడు	...	886
కోటీశ్వర కవి	...	886
కోటీశ్వర దేశము	...	887
కోటుగుండీలు	...	887
కోటులకు చేతుల కడను గుండీలుండుట		887
కోటోపాక్సీ	...	887
కోఠము	...	887
కోడలు కుమారుణ్ణి కనెదనంటే వలదనే—		887
కోడలు గృహప్రవేశము అత్త గంగాప్రవే-		887
కోడి (కొడి)	...	888
కోడిగ్రుడ్డు పగులగొట్టుటకు గుండ్రాయి—		888
కోడిచెర్ల శ్రీనివాస కవి	...	888
కోడిజుత్తు చెట్టు	...	888
కోడిపిల్లమీద పంపిపిల్ల బలాదూర్		

వ్యాసము		పుట
కోడూరు వేంకటాచల కవి	...	
కోతికి అద్దము జూపినట్లు	...	
కోతికి కొబ్బరికాయ ఇస్తే ఏమిచేయుగలదు?		
కోతికి జల్తారు కుళాయి	...	
కోతిచేతిలో పాము దొరకినట్లు	...	
కోతిపుండు బ్రహ్మరాక్షసి		
కోదండములు		
కోనసీమ		889
కోనాదిత్య క్షేత్రము		889
కోనార్కము		
కోనిస్కోప్		890
కోనా ద్వీపము		890
కోపయజ్ఞ గోత్రము	...	890
కోపర్నికస్ పండిత సిద్ధాంతము		890
కోప్టులు	..	891
కోబాల్టు	..	891
కోబ్లెరి	..	891
కోబ్డెనిజమ్	..	891
కోమటులు	..	891
కోమశాయన గోత్రము	..	891
కోమోరు ద్వీపములు	...	891
కోయజాతివారు	...	891
కోయంబత్తూరు జిల్లా	..	892
కోయిల దేశము	..	892
కోయిల్నది	..	892
కోరమ్	..	892
కోరింత్ కెనాల్	..	892
కోరింత చెట్టు	..	892
కోరింత దగ్గు	..	893
కోరింతు పురము	..	893
కోరియోగ్రాఫి	.	893
కోరిలేషన్	..	893

వ్యాసము		వ్యాసము	పుట
కోరుంకోల పురము		కోస్ట్‌లాండు ప్రోవిన్సు	897
కోరోగ్రాఫి		కోహినూర్ వజ్రము	
కోర్కెలేనిపెట్టు తాడులేని కట్టు		కోహిలాశాఖ క్షత్రియులు	
కోర్టిస్ ...		కోక్ష గోత్రము	898
కోర్టుమార్షల్ ...		క్రోఆటియా	
కోర్మొజెనీ ...	893	క్రోకట్ ఆట	898
కోర్సికా ద్వీపము ...	893	క్రోడ దేశము	899
కోర్సు ఆఫ్ ఎక్సుఛేంజి ...	895	క్రోధన (క్రోధిన) గోత్రము	
కోర్టెసే ...	895	క్రోధము	899
కోలగిరి ...	895	క్రోధవశ ...	899
కోలర్ ...	895	క్రోనోగ్రాఫీ ...	899
కోలపర్వత పురము ...	896	క్రోనోఫర్ ...	899
కోలపాలకూర చెట్టు ...	896	క్రోనోమీటర్ ...	899
కోలఆడితే కోతి ఆడుతుంది ...	896	క్రోనోలాజీ ...	899
కోలాచల (పర్వత) ము ...	896	క్రోన్స్టాట్ కెనాల్ ...	
కోలాహల పర్వతము ...	896	క్రోనోస్కోపు ...	900
కోలాహలుడు ...	896	క్రోమియుమ్ లోహపుపూత పరిశ్రమ	900
కోల్జాతివాగు ...	896	క్రోమోగ్రాఫీ ...	902
కోవర్డేల్ ...	896	క్రోమో లిథో గ్రాఫి ...	902
కోవలె గోపరాజు కవి ...	896	క్రోమ్‌టానింగ్ ...	903
కోవాపరిశ్రమ ...	896	క్రొవ్వొత్తి కాలుట ...	903
కోవిలకుంప చెట్టు ...	897	క్రోష్టకి గోత్రము ...	903
కోశన గోత్రము ...	897	క్రోష్ట గోత్రము ...	903
కోశములు (సంచి లేక తిత్తి) ఐదు	897	క్రోష్టువు	903
కోశానది ...	897	క్లోరిక్ అసిడ్	903
కోశిలానది ...	897	క్లోరిన్ వాయువు	903
కోష్టు ...	897	క్లోరీమీటర్	903
కోష్ట గోత్రము ...	897	క్లోరేల్	903
కోసారికా దేశ ప్రభుత్వము ...	897	క్లోరోఫారమ్	903
కోస్టారికా ప్రజాపరిపాలన దేశము	897	క్రోష్ట్రుః క్వచనీరాజనా ఇతిన్యాయము	904
కోహల గోత్రము ...	897	కౌండన్య గోత్రము ...	904
కోస్సర నాగము ...	897	కౌండాయన గోత్రము ...	904

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము		పుట
కౌండిన్య గోత్రము	904	కౌలాక్షి గోత్రము	...	908
కౌకసాడి గోత్రము	904	కౌలాంత్రేయ గోత్రము	...	908
కౌకాక్షి గోత్రము	904	కౌలి గోత్రము	...	908
కౌకుల్య గోత్రము	904	కౌవలి గోత్రము	...	908
కౌక్రోల్య గోత్రము	904	కౌవెల్ సిద్ధాంతము	...	908
కౌచహుండి గోత్రము	904	కౌశాంబి నగరము	...	908
కౌజలి గోత్రము	904	కౌశాంబేయ గోత్రము	...	909
కౌటక ద్వీపము	904	కౌశికక్షి గోత్రము	...	909
కౌటక నగరము	905	కౌశిక గోత్రము	...	909
కౌటలి గోత్రము	905	కౌశికీ అరుణానదుల సంగమము		909
కౌటిల్య గోత్రము	905	కౌశికీ కచ్ఛదేశము	...	909
కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము	905	కౌశికీదేవి	...	909
కౌతప గోత్రము	906	కౌశికీనది	...	909
కౌతలక పురము	906	కౌశికీనది జన్మస్థానము	...	910
కౌత్స గోత్రము	906	కౌశికీ సంగమములు	...	910
కౌనాభి గోత్రము	906	కౌశికుడు	...	910
కౌపిశాయన గోత్రము	906	కౌశికేయ గోత్రము	...	911
కౌభేయ గోత్రము	906	కౌశి గోత్రము	...	911
కౌభోజి గోత్రము	906	కౌశిదక లేక కౌశీదక గోత్రము		911
కౌమండ ఉపగణము	906	కౌసల్య గోత్రము	...	911
కౌమండ గోత్రము	907	కౌసల్య	...	911
కౌమార గోత్రము	907	కౌసల్యాయన గోత్రము	...	911
కౌమారవత్స గోత్రము	907	కౌక్షివ గోత్రము	...	911
కౌముది గోత్రము	907	క్రౌంచ గోత్రము	...	911
కౌముదీ పౌర్ణమి	907	క్రౌంచ పర్వతము	...	911
కౌరకృత్ గోత్రము	907	క్రౌంచ పురము (వనవాస పురము)		911
కౌరజాయన గోత్రము	907	క్రౌంచ రంధ్రము	...	911
కౌరవులు	907	క్రౌంచాక్షి గోత్రము	...	911
కౌరవ్య గోత్రము	908	క్రౌంచుడు	...	911
కౌరిహ్యా గోత్రము	908	క్రౌత క్రౌశికా నది	...	911
కౌర్ణమణి గోత్రము	908	క్రౌంకాయన గోత్రము	...	911
కౌలకి గోత్రము	908	క్రౌయన గోత్రము		911

వ్యాసము		పుట
క్రౌర్యము	...	911
ఖంఖమిత్రేయ గోత్రము	...	912
ఖంజనాసనము	...	912
ఖండగిరి గుహలు	...	912
ఖండజాతి తాళములు	...	913
ఖండిత గోత్రము	...	913
ఖండేశ జిల్లా	...	913
ఖండోబా క్షేత్రము	...	913
ఖగద గోత్రము	...	914
ఖగముఖుడు	...	914
ఖగేవస గోత్రము	...	914
ఖగోళ గ్రహ గమనస్థల విభాగము		914
ఖగోళ గ్రహ చిహ్నములు	...	915
ఖగోళ శాస్త్రము	...	916
ఖటంగ ప్రపాతము	...	916
ఖట్మాండూ (ఖస్తమండప పురము)		916
ఖట్వాంగుడు	...	916
ఖట్వాహస్తము	...	916
ఖడ్గ (కత్తి) రేఖ	...	916
ఖడ్గవంశ నృపతులు	...	916
ఖనాత్తు	...	916
ఖత్తు	...	916
ఖనిజములు	...	916
ఖనిత్రుడు	...	920
ఖరాయము	...	920
ఖరింక గోత్రము	...	920
ఖరుండ గోత్రము	...	920
ఖర్జూరపు చెట్టు	...	920
ఖర్జూర పురము	...	921
ఖరోష్ఠి లిపి	...	921
ఖల్వాటకః	...	921
ఖల్యాయన లేక ఖల్వాయన గోత్రము		921

వ్యాసము		పుట
ఖల్వాటబిల్వీయ న్యాయము	...	921
ఖల్వాయని గోత్రము	...	921
ఖలాయని గోత్రము	...	921
ఖలి గోత్రము	...	922
ఖలీఫాత్	...	922
ఖల్లీ	...	922
ఖలే కపోత న్యాయము	...	922
ఖస్తమండప పురము	...	922
ఖాజ్యాయన గోత్రము	...	922
ఖాఝలాయన గోత్రము	...	922
ఖాండవ ప్రస్థము	...	922
ఖాండవ వనము	...	922
ఖాండిక్యుడు	...	922
ఖాత (శాస్త్రము) గణితము	...	923
ఖ్యాతి	...	923
ఖ్యాతి వాదములు	...	923
ఖాందాతీముఖ గోత్రము	...	923
ఖాదర్మాయన గోత్రము	...	923
ఖారమాయన గోత్రము	...	923
ఖారి	...	923
ఖారోష్ట్ర దేశము	...	923
ఖాలిధ	...	924
ఖాస దేశము	...	924
ఖివాఖనాత్తు	...	924
ఖుజ్గ	...	924
ఖురాసాన దేశము	...	924
ఖూల్నా జిల్లా	...	925
ఖేచరనాథ మఠము	...	925
ఖేచరీముద్ర	...	925
ఖేతకము	...	925
ఖేమవతీ నగరము	...	925
ఖేరీజిల్లా	...	925

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము	పుట
ఖైబరుపేస్ ...	926	గంతకుందగిన బొంత	936
ఖైరా జిల్లా ...	927	గంధం అమావాస్య	936
ఖైరాలు శాఖ క్షత్రియులు ...	927	గంధమాదన పర్వతము	936
ఖైర్పూరు స్టేటు ...	927	గంధమాంసి చెట్టు	937
ఖోయా ...	927	గంధములు	937
గంగకవి ...	927	గంధర్వ కుమారుఁడు	937
గంగరావి చెట్టు ...	927	గంధర్వ నగర న్యాయము	937
గంగలు ...	928	గంధర్వులు	937
గంగలో మున్గితే కాకి హంస యగునా?		గంధవతి	939
గంగవంశ నృపతులు ...	928	గంధసీలకుల గోత్రము	940
గంగవంశపు కళింగ భూపతులు	928	గంధాష్టకములు	940
గంగవంశపు కళింగ భూపతుల వంశవృక్షము	929	గంభీరానది	940
గంగా గండకీ నదుల సంగమము	930	గగనరోమంధ న్యాయము	940
గంగాద్వారము (హరిద్వారము)	930	గగనారవిందము	940
గంగానది (భాగీరథీగంగ) ...	930	గజకచ్ఛప కలహము	940
గంగాయన గోత్రము ...	932	గజకర్ణుఁడు	940
గంగాసింధూరము (చంద్రము)	932	గజ జంపె తాళము	940
గంగారిదేశ కాళింగము ...	933	గజతాళము	940
గంగాసాగర సంగమస్థలము ...	933	గజపతి వంశ నృపతులు	940
గంగోత్పత్తి సప్తమి ...	933	గజపతులు	940
గంజాము జిల్లా ...	933	గజభుక్త కపిత్థ న్యాయము	940
గంజాయి చెట్టు ..	933	గజలక్షణము	941
గంజీఫా ..	934	గజాంగములు	941
గంటుబారంగి చెట్టు ..	934	గజాయము	941
గండకీ గంగానదుల సంగమము	934	గజినీ వంశము	941
గండకీ నది ..	934	గజేంద్రమోక్ష స్థలము	941
గండఫెరోజా ...	935	గటపరచా	941
గండమాల ...	935	గడ్డముగల తాంబేళ్లు	941
గండి ..	935	గడియారము	941
గండీషు గోత్రము ..	936	గణ కూటము	942
గండో స్టేటు ..	936	గణగారి గోత్రము	942
గండ్రగొడ్డళ్లు	936	గణపతి గోత్రము	942

వ్యాసము		పుట
గణపతి నవరాత్రములు	...	
గణపతి న్యాయము	...	
గణపతులు	...	
గణపవరపు వేంకటకవి	...	
గణముఖకుల గోత్రము	...	
గణాచారము	...	
గణి గోత్రము	...	
గణితము	...	
గతిలేని అమ్మకు గంజే పానకము		
గదబజాతి	...	943
గదలము	...	943
గదాగ్రణి	...	943
గదారేఖ	...	943
గదుగలగంధము	...	943
గదుఁడు	...	943
గనుపు	...	943
గభిధుమతీ (కుదార్కోట) పురము		943
గభీరవేది (భద్రజాతి) గజము		944
గయ	...	944
గయమహారాజు	...	944
గయాక్షేత్రము	...	944
గయుఁడు	...	945
గరళము	...	945
గరిక (గడ్డి) చెట్టు	...	946
గరిఘాసిద్ధి	...	947
గరుడ తాళము	...	947
గరుడ పురాణము	...	947
గరుడవర్ధనపు చెట్టు	...	947
గరుడాసనము	...	947
గరుడ హస్తము	...	947
గరుడుఁడు	...	947
గలాగలి గోత్రము	...	947

వ్యాసము		పుట
గవర కులమువారలు	...	947
గవర కోమటులు	...	948
గవల గోత్రము	...	948
గవాక్షుఁడు	...	948
గవిష్ఠిర గణము	...	948
గవిష్ఠిర గోత్రము	...	948
గవేరణి గోత్రము	...	948
గసగసాల చెట్టు	...	948
గహ్లోత్ (శాఖ) క్షత్రియులు	...	949
గళగ్రహము	...	949
గళస్థ పాదుకా న్యాయము	...	949
గచ్చ (పొద) చెట్టు	...	949
గజ్జ, దాని పురుగు	...	949
గడ్డరికా ప్రవాహ న్యాయము		950
గద్వాల్ రాజ్యము	...	950
గద్యము లేక వచనకావ్యము	...	950
గద్వాల సోమభూపతి	...	950
గన్నేరు చెట్టు	...	950
గన్మెటల్	...	951
గమ్మాగేస్	...	952
గర్గ ఉపగణము	...	952
గర్గి ఆశ్రమములు	...	952
గర్గ గోత్రము	...	952
గర్గశత దండన న్యాయము	...	952
గర్గుఁడు	...	953
గర్జపురము (ఘాజీపూర్)	...	953
గర్జిత లక్షణ పరీక్ష	...	953
గర్డ్లు	...	953
గర్తవర్తి గోధామాంస విభజన న్యాయము		953
గర్తస్థమృతసర్ప న్యాయము	...	953
గర్ధభ గోత్రము	...	953
గర్ధభీముఖ గోత్రము	...	953

వ్యాసము		పుట
గర్భర్తు లక్షణ పరీక్ష	...	953
గర్భ స్రావము	...	955
గర్భాయన గోత్రము	...	955
గర్భాశయము	...	955
గర్భాసనము	...	955
గల్లలత్తుక	...	955
గల్ఫు	...	955
గల్ఫుస్ట్రీమ్	...	955
గల్జేరు చెట్టు	...	956
గవ్య పంచకము	...	957
గవ్యాయన గోత్రము	...	957
గ్రంథరచన, ముద్రణము, ప్రకటనము—		957
గ్రంథాక్షర లిపి	...	957
గ్రంథి తగరపు చెట్టు	...	957
గ్రంథి తగరము	...	957
గ్రంథిభేద నాసనము	...	957
గ్రంథులు	...	958
గ్రద్న్నమద గణము	...	958
గ్రహకూట లక్షణ పరీక్ష	...	958
గ్రహణములు	...	959
గ్రహణి	...	963
గ్రహబల లక్షణ పరీక్ష	...	963
గ్రహములు	...	965
గ్రహమ్సు లాండు	...	965
గ్రహ లయ	...	965
గ్రహలక్షణ పరీక్ష	...	966
గ్రహరాట్ క్షత్రియ వంశము		966
గ్వటెమలా దేశపు ప్రభుత్వము		966
గ్వటెమాలా దేశము	...	966
గాంగదేశము	...	967
గాంగాయన గోత్రము	...	967
గాంగిపుర రాజ్యము	...	967
గాంగిభోగాక్షి గోత్రము	...	967
గాంగేయ గోత్రము	...	967
గాంగోదకి గోత్రము	...	967
గాండీవము	...	967
గాంధార దేశము	...	967
గాంధారాయణ గోత్రము	...	969
గాంధారి (దేవి)	...	969
గాంధారీ నాడి	...	969
గాంధారుడు మహారాజు	...	969
గాంభోజ	...	969
గాజరగడ్డి	...	969
గాజులబలిజ కులము	...	969
గాజులబేరము భోజనమునకు సరి		969
గాడిదగడప చెట్టు	...	969
గాడిదకు గంధపువాసన ఎట్లు తెలియుట?		970
గాడిద పుండుకు బూడిదే మందు		970
గాదర్భి గోత్రము	...	970
గాదిక్రింది యెలుక గాదిక్రిందనే బ్రతుకుతుంది		970
గాధి గోత్రము	...	970
గాధిన గోత్రము	...	970
గాధిపతి గోత్రము	...	970
గాధిపురము	...	970
గాధిమహారాజు	...	970
గానాభినయ నృత్య (నాట్య) కళాంగములు		970
గాయత్రీ ముద్రలు	...	970
గాయని గోత్రము	...	971
గాయపు (ఆకు) చెట్టు	...	971
గాయపు సంధి	...	97[illegible]
గారకి గోత్రము	...	971
గారచెట్టు	...	971
గారడివిద్య	...	971
గారుడ (పక్షి) శాస్త్రము	...	971

వ్యాసము		పుట
గాలవర్షి ఆశ్రమము	...	972
గాలవ గోత్రము	...	972
గాలవుడు	...	972
గాలికి పుట్టి ధూళికి పెరిగినట్లు		972
గాలిజల్లుట	...	972
గాలిచెక్క	...	972
గాలితీగ	...	972
గాలితుపాకి	...	972
గాలి పరుపులు	...	973
గాలి బిళ్లలు	...	973
గాలిలో దీపంబెట్టి దేవుడా నీమహాత్మ్యం—		973
గాలియొక్క ఒత్తిడి	...	973
గాలివీచు ఏర్పాటులు	...	973
గాలిషికారు	...	973
గాలీ వానా వస్తే కథయే మానెనన్నట్లు		974
గాళుపులు	...	974
గాట్ల అమావాస్య	...	974
గాడ్పులు	...	974
గాత్రము	...	974
గార్గాయని గోత్రము	...	975
గార్గ్య గోత్రము	...	975
గార్గ్యాయణ గోత్రము	...	975
గార్గ్యుడు	...	975
గార్ధభాయణ గోత్రము	...	975
గార్భాయన గోత్రము	...	975
గార్హపత్యాగ్ని	...	975
గార్హస్థ్యాశ్రమము	...	975
గార్త్స్నమద గోత్రము	...	975
గార్నిష్మెంటు	...	975
గాల్వనైజుడ్ ఐరన్	...	975
గాల్వనో గ్రాఫీ	...	975
గాల్వనోమీటర	...	976
గాల్వానో ప్లాస్టీ	...	976
గాల్వెనిజమ్	...	976
గాస్ ఎంజిన్	...	976
గ్యారంటీ ఫండు	...	976
గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాక్కులు	...	976
గ్రాంథిక భాష	...	977
గ్రాఫ్	...	977
గ్రాఫైటు లోహము	...	977
గ్రాఫోమీటర్	...	977
గ్రాఫోలాజీ	...	977
గ్రామ్యభాష	...	977
గ్రామ్యాయణ గోత్రము	...	977
గ్రావిటేషనల్ ఎస్ట్రానోమీ	...	977
గ్రావిమీటర్	...	977
గ్రాహ్ణిరేఖేవ ఇతిన్యాయము	...	977
గ్వాలియరు చింతచెట్టు ఆకు	...	977
గ్వాలియరు సంస్థాన రాజ్యము		978
గ్లాడియాటోరిజమ్	...	978
గిన్ని	...	978
గిన్నిగడ్డి వ్యవసాయము	...	978
గిప్సీజాతివారు	...	979
గిబ్బన్సు	...	979
గిరికర్ణిక	...	979
గిరినగరము	...	979
గిరినది	...	980
గిరినార్పర్వతము	...	980
గిరిపంచకము	...	980
గిరిమాల పంచకము	...	981
గిరిముత్పాట్య మూషికో ధృతా		981
గిరియేల్	...	981
గిరివ్రజ పురము (రాజగిరి)	...	981
గిర్సొప్ప జలపాతము	...	981

వ్యాసము	పుట
గిలిగిచ్చ చెట్టు ...	982
గిలిగోత్రము ...	982
గివ్ ఆన్ ...	982
గిల్బర్టు ద్వీపములు ...	982
గిల్డ్ సోషలిజమ్ ...	982
గ్రిగోరియన్ కాలమానము కేలండరు	982
గ్రిద్రకూట పర్వతము ...	982
గ్లిఫోగ్రఫీ ...	982
గ్రీకు దేశమునందలి అతీనియములు	
గ్రీకు నృపతులు ...	983
గ్రీకుభాష అక్షరములు ...	983
గ్రీనిచ్ నక్షత్ర శాల ...	983
గ్రీనిచ్ మీన్ టైము ...	983
గ్రీన్లాండు ద్వీపము ...	983
గ్రీసు దేశము ...	984
గుంటకలగర చెట్టు ...	986
గుంటూరు జిల్లా ...	987
గుండగకుల గోత్రము	987
గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిఁగినట్లు చెప్పేవాడు	987
గుంభీభా	987
గుగ్గిలము.	987
గుగ్గులి గోత్రము	988
గుజరాతు జిల్లా	988
గుజరాతు స్టేట్సు	988
గుజరాతు పట్టణము	988
గుజరాన్వాలా జిల్లా	989
గుడజిహ్వికా న్యాయము	989
గుడశ్లేష్మ న్యాయము	989
గుడారు వెంకటదాసు కవి	989
గుడిపాటి కోదండపతి కవి	989
గుడ్ బై	989
గుణకారము	989
గుణదోష న్యాయము ...	
గుణమతి ...	
గుణములు ...	
గుణశైవము ...	990
గుడ్సు అండ్ ఛాటిల్సు ...	990
గుణాస్సర్వత్ర పూజ్యన్తే ...	990
గుణుపూడి జంగాలు, లేణుకు దాసరులు	990
గుడ్విల్ ...	990
గుడ్డివాని జొన్న చేలో పడినట్లు	990
గుడ్డికన్ను కంటె మెల్లకన్ను మేలు	990
గుడ్డికన్ను తెరచినా మూసినా ఒకటే	991
గుడ్డిగుర్రానికి పండ్లు తోమినట్లు	991
గుడ్డివానికి కుందనపుచాయ ఏమి తెలుసును?	991
గుదకీలః (లేక) గుదాంకురః ...	991
గుదకుందః ...	991
గుప్తగ్రహణములు ...	991
గుప్తవంశ నృపతులు ...	991
గుప్తాసనము ...	991
గుమ్మడి చెట్టు ...	991
గుమ్మడిపాదు ...	991
గుమ్మడి రేగు చెట్టు (కట్పల వృక్షము)—	993
గుయానా దేశము ...	993
గురజకాయ చెట్టు ...	994
గురుకక్ష్ ...	994
గురుగుకాయ చెట్టు ...	994
గురుగుచెట్టు భూరుండిచెట్టు ...	994
గురుఁడు ...	994
గురుదత్త పాదము ...	994
గురుదాస్పూరు జిల్లా ...	994
గురుపాదగిరి ...	994
గురురాజ కవి ...	994
గురువారము ...	995

వ్యాసము	పుట
గురువును మించిన శిష్యుఁడు...	995
గురుస్వామి (కుమారస్వామి)	995
గురూదయాబ్దములు	995
గుర్గాం జిల్లా	995
గుఱ్ఱపు సుడులు ...	995
గుఱ్ఱపుపిల్లకు గుగ్గిళ్లుతినడము నేర్పవలెనా?	995
గుఱ్ఱమంత కుక్కను పెంచి రెడ్డి తానే—	995
గుఱ్ఱము గుడ్డిదైనా దానాకు తక్కువ—	996
గుఱ్ఱము తోకవుంటే తానే విసరుకుంటుంది-	996
గులాబీచెట్లు జాతులు ...	996
గులివింద (గురిగింజ) చెట్టుపాదు	997
గులేబకావలీ స్థలము	998
గుల్మ ...	998
గుల్లబుచెట్టు (వేరుసంపెంగ) ...	998
గువ్వలచెన్నుడు ...	999
గుహామాత ...	999
గుహాలేత్ క్షత్రియులు ...	999
గుహుడు ...	999
గుహ్యకులు ...	999
గుళ్లోదేవునకు నైవేద్యము లేకపోయినా—	999
గ్రుండైజమ్ ...	999
గ్రుడ్డివాండ్ల అంగ్లాక్షరములు...	1000
గ్రుడ్డు (అండము) పిల్లను వెక్కిరించినట్లు	1000
గ్రుడ్డు లేక, అండము ...	1000
గృత్సమదుఁడు ...	1000
గృష్టిక్షీరము ...	1000
గృహాల గోత్రము ...	1000
గృహస్థః స్త్రీయముద్వహేత్	1001
గృహీత్వార్థంగతాశ్చోరాః కస్త్వానాచ్ఛేత్త-	1001
గూర్ఖాలు	1001
గూళికంటి వేంకటరమణ కవి ...	1001
గెజట్ ...	1001
గెనుసుగడ్డ తీగె	1001
గెయిషా వనితలు	1001
గెయిసర్సు	1002
గెలీషియా	1002
గేదంగి (పూవుల) చెట్టు	1002
గేమరాళ్లు ...	1002
గేలాక్స	1002
గేలికేనిజమ్	1002
గేస్	1002
గేసోమీటర్	1003
గేల్వానోలాజి	1003
గద్ధాయన గోత్రము	1003
గేస్ట్రోనామీ	1003
గేస్ట్రోలాజీ ...	1003
గేహ్లా గోత్రము ...	1003
గ్లెసియర్సు .	1003
గ్లెసియాలాజీ .	1004
గ్రేట్ ప్లేగాఫ్ లండన్ .	1004
గ్రేట్ పవర్సు .	1004
గ్రేటాగ్రీస్ .	1004
గ్రేటు బారియర్రీఫ్ .	1004
గ్రేమెర్ .	1004
గ్రేవింగు .	1004
గ్రేసియా సామంత ప్రభువులు	1004
గ్రేస్ డేస్ .	1004
గైరిక ద్వీపము ...	1005
గైరిక్షిత గోత్రము	1005
గైక్వార్సు డొమినియన్సు	1005
గోంగమ దేశము	1005
గోండా	1005
గోండా జిల్లా	1005
గోండాల్పేటు	1005

వ్యాసము		పుట
గొండోలా నావ	—	1005
గొంతెమగోరు తీగ	—	1005
గొంతెమ్మ కోరికలు	—	1005
గొంతేటి సూరన్న కవి	—	1005
గొడగలవాండ్రు	—	1005
గొడుగు	—	1006
గొడౌన్	—	1006
గొట్టెగడ్డ చెట్టు	—	1006
గొడ్డు గోతఁబడితే తలో బెడ్డ వేస్తారు		1006
గొడ్డువాడు గొడ్డుకేడ్చితే గొడారి తోలు-		1006
గొడ్రాలికేమి తెలుసునురా బిడ్డముద్దు	—	1006
గొబూర్ధ	—	1006
గొప్పభవనములు, అందు కూర్చుండుటకు-		1006
గొబ్బిచెట్టు	—	1008
గొర్రెపడ్డునని తోడేలుకు కనికరమా?		1008
గొర్రెకొవ్వినదంతా గొల్లవానికే లాభం		1008
గొఱ్ఱెలు	—	1008
గొలకోర (గడ్డ) చెట్టు	—	1010
గొలిమిడి (ఇతుగధచెట్టు)	—	1010
గొలుగుచెట్టు	—	1010
గోకర్ణ నృపాలుఁడు	—	1011
గోకర్ణ క్షేత్రము	—	1011
గోగు (గోంగూర) చెట్టు	—	1011
గోగు నార వ్యవసాయము	—	1012
గోగ్రా (ఘర్ఘరా) నది	—	1012
గోచారము	—	1013
గోచికి పెద్దా కొల్లాయిగుడ్డకు చిన్నా	.	1014
గోటమీటితే పోయ్యేదానికి గొడ్డలివేల ?		1014
గోడబాగుంటె చిత్తరువు లెన్నియైనా	—	1014
గోడలకుఁగూడ చెవులుంటవి	—	1014
గోడలు	—	1014
గోధా (శాఖ) క్షత్రియులు	—	1014
గోతమేశ్వర (జైన) విగ్రహము		1014
గోతిక్ ఆర్కిటెక్చర్	—	1014
గోదాయని గోత్రము	—	1014
గోదాయన గోత్రము	—	1015
గోదావరీనది (గౌతమీనది)	—	1015
గోదావరీ (గౌతమీ) నది నైనతేయశాఖ		1015
గోడిహాల్ హాగ్		1015
గోదోహన న్యాయము		1016
గోధనగిరి		1016
గోధుమలు చెట్టు		1016
గోధుమ వ్యవసాయము		1016
గోధూళికాలము		1017
గోనాగ సర్పములు		1017
గోనాగ క్షేత్రము		1018
గోనియోమీటర్		1018
గోపక పురము		1018
గోపక వనము		1018
గోపకవనరాష్ట్రము లేక గోపవనరాష్ట్రము		1018
గోపన గోత్రము	—	1018
గోపరాష్ట్రము లేక గోపరాష్ట్ర దేశము		1018
గోపవన గోత్రము		1019
గోపవన్య గోత్రము	—	1019
గోపాచలము	—	1019
గోపాయన గోత్రము	—	1019
గోపాల కుండము (గోల్కొండ)		1019
గోపాలకృష్ణ గోకలే	—	1019
గోపాల నృపతి	—	1020
గోపాలి గోత్రము	—	1020
గోపాలున సింగయ కవి	—	1020
గోపి గోత్రము	—	1020
గోపీనాథము వేంకటకవి	—	1020
గోపీచందనము		1020

వ్యాసము		పుట
గోపుచ్ఛయుతి	—	
గోపుచ్ఛాగ్రము	—	
గోపోదంతి గోత్రము	—	
గోబలీవర్ధ న్యాయము	—	
గోబాలముఖాలీ పుత్త్రస్వామి		
గోబీ ఎడారి	—	1021
గోభానుడు	—	1021
గోభిల గోత్రము	—	1021
గోమంతగిరి	—	1021
గోమతి	—	1021
గోమతీ ద్వారక	—	1021
గోమయపాయన న్యాయము	—	1021
గోమాయన గోత్రము	—	1022
గోమాల్పాస్ మార్గము	—	1022
గోమహిషీ న్యాయము	—	1022
గోముఖ పర్వతము	—	1022
గోముఖ వ్యాఘ్రము	—	1022
గోముఖుడు	—	1022
గోమూత్ర గోత్రము	—	1022
గోమేధికము	—	1022
గోయ ల్వాల్ క్షత్రియులు	—	1022
గోరంటచెట్టు	—	1022
గోరంటకుల గోత్రము	—	1023
గోరంతవుంటే కొండంత చేసినట్లు		1023
గోరఖ్పూరు జిల్లా	—	1023
గోరథ గోత్రము	—	1023
గోరక్షాసనము	—	1023
గోరాత్రి త్రయోదశి	—	1023
గోరాష్ట్ర కొంకణము	—	1023
గోరాష్ట్ర దేశము	—	1023
గోరీ వంశము	—	1023
గోరుచిక్కుడు చెట్టు	—	1024

వ్యాసము		పుట
గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు	—	1024
గోరోచనము	—	1024
గోలకొండదుర్గము (తొల్లింటి పాలకొండ)		1024
గోలకొండ పేరులు		1026
గోలాగోకర్ణ నాథము		1026
గోలేయ గోత్రము		1027
గోర్జి		1027
గోర్డియన్ నాట్		1027
గోల్కొండ భట్టర్లు	—	1027
గోల్కొండ వ్యాపారులు		1027
గోల్డు జాతివారు		1028
గోల్డు డెలివరీ		1028
గోల్డు బాండ్సు		1028
గోల్డెన్ గేటు		1028
గోల్డెన్ హారన్		1028
గోల్డెన్ ఫ్లీస్		1029
గోల్ఫు ఆట		1029
గోవత్స ద్వాదశి		1030
గోవర్ధన మఠము		1030
గోవర్ధన పురము		1030
గోవ రాష్ట్రము		1030
గోవింద ద్వాదశి	—	1030
గోవింద భగవత్పాదాచార్యుడు		1030
గోవింద వ్యూహము	—	1030
గోవిశాన దేశము	—	1030
గోవుతోక పట్టుకుపోనా	—	1031
గోవులులేని ఊరిలో గొడ్డుగేదె శ్రీమహా-		1031
గోవ్యాధి గోత్రము		1031
గోశ్వపిగిలి గోత్రము		1031
గోశ్వపి గోత్రము		1031
గోష్ఠాయన గోత్రము		1031
గోస్సల మఠము		1031

వ్యాసము		పుట
గోళ్లపై నపపు తెల్లనిమచ్చలు		1031
గోస్టిసిజమ్	—	1031
గోశీలకుల గోత్రము	—	1031
గోహిల్ శాఖ క్షత్రియులు	—	1032
గోళార్ధము భూగోళార్ధము	—	1032
గోక్రీడన ప్రతిపత్తు	—	1032
గోత్రములు	—	1032
గోద్వేషి గోత్రము	—	1033
గోప్రజార్చన పరీక్ష	—	1033
గోబ్లిన్	—	1033
గౌడ[illegible]ము		1033
గౌడపాద పర్వతము	—	1033
గౌడపాదాచార్యులు	—	1033
గౌడపురము	—	1034
గౌడ బ్రాహ్మణులు	—	1034
గౌడలి గోత్రము	—	1035
గౌడీ	—	1035
గౌణచాంద్రమాన మాసము	—	1035
గౌణముఖ్యయోర్ముఖ్యే కార్యసంప్రత్యయః		1035
గౌణిపథ గోత్రము	—	1035
గౌతమ గణము		1035
గౌతమ గోత్రము		1035
గౌతమ మహర్షి		1035
గౌతమర్షి గోత్రము		1036
గౌతమాశ్రమములు		1036
గౌతమీనది		1036
గౌతముడు		1036
గౌధవి గోత్రము		1036
గౌరగి గోత్రము		1036
గౌరనమంత్రి కవి		1036
గౌరగ్రీవి గోత్రము		1037
గౌరప్య గోత్రము		1037
గౌరముఖుడు	—	1037
గౌరవీత గోత్రము	—	1037
గౌరాంగుడు	—	1037
గౌరాత్రేయ గోత్రము	—	1038
గౌరాంభి గోత్రము	—	1038
గౌరి గోత్రము	—	1038
గౌరిత్రయ గోత్రము	—	1038
గౌరిపురము	—	1038
గౌ[illegible]యన గోత్రము	—	1038
గౌరీ ఉదయూర్ గుహ	—	1038
గౌరీ కళ్యాణము పాట	—	1038
గౌరీ తపోవ్రతము	—	1038
గౌరీ నది	—	1038
గౌరీ లేక గౌరీదేవి	—	1039
గౌరీ పౌర్ణమి	—	1039
గౌరీ లతాలింగ మండలము	—	1039
గౌరీశంకర శిఖరము (ఎవరెస్టు శిఖరము)		1041
గౌళి (బల్లి) శాస్త్రము	—	1041
గౌష్టాయన గోత్రము	—	1043
గౌశ్వాయన గోత్రము	—	1043
గౌర్వస్య గోత్రము	—	1043
గౌల్సు జాతి	—	1043
గౌజ్జిగ గోత్రము	—	1444
గ్రౌండు రోటు	—	1044
గ్రౌండేజి	—	1044
ఘుజనీ	—	1044
ఘటకర్పరుడు	—	1044
ఘటప్రదీప న్యాయము	—	1044
ఘట్టప్రభుప్రు కవి	—	1044
ఘంటకుల గోత్రము	—	1044
ఘంటలు	—	1044
ఘంట సింగయ్య కవి	—	1046

వ్యాసము	పుట	వ్యాసము	పుట
ఘంటాకర్ణ శివలింగము —	1046	ఘోర అంగిరస్సు	1053
ఘంటాకర్ణునకు అష్టాక్షరీ మంత్రోప—	1046	ఘోషమణి	1053
ఘంటా వేదిక —	1046	ఘోస్టిసిజమ్	1053
ఘంటాసుల గోత్రము —	1046	చంచలి (గార) చెట్టు	1054
ఘంటాస్థూలకుల గోత్రము —	1046	చంచుజాతివారు	1054
ఘట్టము —	1047	చంద్రచెట్టు	1054
ఘటారోహిణ న్యాయము —	1047	చందకకుల గోత్రము	1055
ఘటికాసిద్ధి —	1047	చందన వృక్షము	1055
ఘటీయంత్ర న్యాయము —	1047	చందనగిరి (మలయగిరి)	1056
ఘటోత్కచుఁడు —	1047	చందన న్యాయము	1056
ఘడవాలు జిల్లా —	1047	చందనా నది	1056
ఘడవాల్సంస్థానము —	1047	చందనావతి దేశము	1056
ఘనగోల గోత్రము —	1047	చందకుల గోత్రము	1056
ఘనశీల గోత్రము —	1047	చందూశాఖ క్షత్రియులు	1056
ఘనశ్రీలకుల గోత్రము —	1047	చంద్రకళలు	1057
ఘనీభవించిన (మంచు) జలపాతము, లేక.	1047	చంద్రకళాహస్తము	1057
ఘగ్గరానది —	1048	చంద్రకాంత చెట్టు	1057
ఘుస్మృణుఁడు —	1048	చంద్రకాంతమణి	1057
ఘాగ్రా (ఘర్గరా) నది —	1048	చంద్రకుల గోత్రము	1057
ఘాజీపూర్జిల్లా —	1048	చంద్రకేతుఁడు	1057
ఘ్రాగామేశ్వర క్షేత్రము —	1048	చంద్రగిరి దుర్గము	1057
ఘానిక గోత్రము —	1048	చంద్రగిరి శిఖరము	1057
ఘారానది —	1048	చంద్రగుప్త మహారాజు	1057
ఘారాపురి —	1048	చంద్ర గ్రహణము	1057
ఘుణాక్షర న్యాయము —	1049	చంద్ర చంద్రికా న్యాయము	1057
ఘూర్జర దేశము —	1049	చంద్ర తీర్థము	1058
ఘూర్జర దేశమునందలి పంచ పురాతన-	1050	చంద్ర నాగోసుపురము	1058
ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు —	1051	చంద్ర పరిక్రమము	1058
ఘెట్టో —	1053	చంద్ర పరివేషము	1058
ఘోంటకకుల గోత్రము —	1053	చంద్ర పుటము	1058
ఘోటక బ్రహ్మచర్య వ్రతము	1053	చంద్ర ప్రభనాథుఁడు	1058
ఘోటముఖ గోత్రము —	1053	చంద్ర బింబములు	1059

వ్యాసము	పుట
చంద్రభాగా నది —	1059
చంద్రమశిష్ట గోత్రము —	1059
చంద్రము —	1059
చంద్రవక్త్రుఁడు —	1059
చంద్రశర్మ —	1059
చంద్రశేఖర పురము —	1059
చంద్రాతిథి గోత్రము —	1059
చంద్రాదిత్య పురము —	1060
చంద్రావతీ నది —	1060
చంద్రావతీ పురము —	1060
చంద్రాశ్వుఁడు (లేక దండాశ్వుఁడు లేక—	1060
చంద్రిక —	1060
చంద్రగుఁడు (గోశము) —	1060
చంపక చతుర్థశి	1061
చంపక దేశము	1061
చంపనత్తపురము	1061
చంపమహారాజు	1061
చంపయవన దేశము	1061
చంపాదేశము	1061
చంపానది	1062
చంపాపురము	1062
చంపారణ్యము	1062
చంపారం జిలా	1062
చంపావతి	1062
చంపావతీదేవి	1062
చంపాషష్టి	1062
చంపుడు	1062
చంబ	1062
చంబాస్టేటు	1063
చకర్నగర్ —	1063
చక్కిలాలుతింటావా చద్దితింటావా అంటే-	1063
చక్రతీర్థము —	1063
చక్రధర్మి గోత్రము —	1063
చక్రభ్రమణ న్యాయము —	1063
చక్రమూలకుల గోత్రము —	1063
చక్రరేఖ —	1063
చక్రవర్తి (కూర) చెట్టు —	1063
చక్రవర్తులు లేక మహారాజులు	1064
చక్రవాకీ చక్రవాక న్యాయము	1064
చక్రహస్తము —	1064
చక్రాసనము (లేక వర్తులాసనము)	1064
చక్రుఁడు —	1064
చటకస్య మాంసంభాగ శతమ్	1064
చటలా (చిట్టగాంగు) పురము	1064
చటాయన గోత్రము —	1064
చటాయని గోత్రము —	1064
చచ్చుత్పుట తాళము —	1064
చచ్చినంత కలగంటే పెండ్రాళే మేల్లో-	1064
చచ్చినపాప (పసిబిడ్డ) కండ్లు చేరెడేసి-	1064
చచ్చేవానికి సముద్రము మోకాలిలోతే	1065
చతురంగుఁడు —	1065
చతురశీతి లింగదేశము —	1065
చతురహస్తము —	1065
చతురామ్లములు —	1065
చతుర గోత్రము —	1065
చతుష్ప్రమాణములు —	1065
చతురోపాయములు —	1065
చతుర్జాతకములు —	1065
చతుర్దశ చాటువులు —	1065
చతుర్దశ భువనములు —	1065
చతుర్దశ భువన లోకములు —	1065
చతుర్దశ మనువులు —	1065
చతుర్దశ మహారత్నములు —	1065
చతుర్దశ విద్యలు —	1065

వ్యాసము		పుట
చతుర్దశ శైవభేదమతములు	—	1065
చతుర్దశారణ్యములు	—	1066
చతుర్ధికా	—	1066
చతుర్బీజములు	—	1066
చతుర్ముఖము	—	1066
చతుర్విధ జన్మములు	—	1066
చతుర్విధ పురుషార్థములు	—	1066
చతుర్విధ ప్రమాణములు	—	1066
చతుర్విధ బౌద్ధమత పక్షములు		1066
చతుర్విధ బౌద్ధములు	—	1066
చతుర్విధ వాద్యములు	—	1066
చతుర్విధ శాంతములు	—	1067
చతుర్విధ సంగీతములు	—	1067
చతుర్విధ క్షీరములు	—	1067
చతుర్వింశతి గాయత్రీముద్రలు		1067
చతుర్వింశతి గుణములు	—	1067
చతుర్వింశద్యవతారములు	—	1067
చతుర్వింశతి తత్వములు	—	1067
చతుర్వ్యూహా న్యాయము	—	1067
చతుర్వేదవిత్ న్యాయము	—	1068
చతుర్శాస్త్రశాఖ క్షత్రియులు	—	1068
చతురశ్రజాతి తాళములు	—	1068
చతురశ్ర వర్ణము	—	1068
చతుష్పాద శైవము	—	1068
చతుష్పీఠ పర్వతము	—	1068
చతుష్షష్టి కళలు	—	1068
చతుష్షష్ట్యుపచారములు	—	1068
చతుష్షష్టితంత్ర గ్రంథములు	—	1068
చతుష్షష్టి తంత్రములు	—	1069
చతుష్షష్టి విద్యలు	—	1069
చతుస్తాళము	—	1069
చతుస్సమములు	—	1069

వ్యాసము		పుట
చదరంగము ఆట	—	1070
చదివినవానికన్న చాకలిమె నెరవన్నట్లు		1073
చనువవేస్తే ఉన్నమతీ పోయినదట		1073
చనుపుల సోమలింగయ్య కవి	—	1073
చద్దికూడుతినినభార్య మగనిఆకలి నెఱుగ-		1073
చనశిష్ట గోత్రము	—	1073
చనిపోపుట	—	1073
చనుబాల చెట్టు	—	1073
చన్నచన్ల (గడ్డి) చెట్టు	—	1073
చన్నికుల గోత్రము	—	1073
చన్నిగుల గోత్రము	—	1073
చపల భస్మము	—	1073
చప్పి చప్పిడి	—	1073
చమత్కార పురము	—	1073
చమసోద్భేదము	—	1074
చమూ	—	1074
చమ్మ (కాయ) తీగ	—	1074
చరకుల గోత్రము	—	1074
చరపంచకము	—	1074
చరణాద్రి	—	1074
చరికొండ ధర్మనకవి	—	1074
చరిత్ర	—	1074
చరిత్ర (లేక చారిత్రక పురము) జగన్నా-		1075
చర్చరి తాళము	—	1075
చర్ది	—	1075
చర్మములు పదునుచేయుట	—	1075
చర్మపు ముడతలు	—	1075
చర్మస్వాతి	—	1076
చర్మరోగములు	—	1076
చర్వితచర్వణ న్యాయము	—	1076
చలన	—	1076
చలిమిడి చెట్టు	—	1076

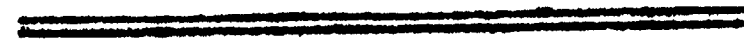
వ్యాసము		పుట
చలియందు ఊపిరి బయటకు విడచుతరి-		1076
చలుభి గోత్రము	—	1077
చలువపందిరిలోని కుండలకు కన్నములు-		1077
చలువ (తోక) మిరియములతీగె లేక చెట్టు		1077
చల్లకువచ్చి ముంత దాచనేల		1077
చల్లగడ్డలు లేక సఫేదు మిస్రీ		1077
చళ్లపిళ్ల సరసకవి	—	1077
చస్తున్నతరం సాధ్యమాత్రము	—	1077
చక్షునది	—	1077
చక్షుర్దీప న్యాయము	—	1077
చక్షువు	—	1077
చక్షుస్మృతీనది	—	1077
చ్యవనప్రాశము	—	1077
చ్యవన మహాముని	—	1078
చ్యవనర్షి ఆశ్రమములు	—	1078
చాందాపురము	—	1078
చాందని	·	1078
చాంద్రమానము	·	1078
చాంద్రమానమాసము		1079
చాంద్రాయణ గోత్రము	·	1079
చాంద్రాయణ వ్రతము		1079
చాక్రాయణ గోత్రము	·	1079
చాగ (చెట్టు) తీగ	·	1079
చాచపుట తాళము		1080
చాటుధార పద్యములు	·	1080
చాటువులు, చాటుధారలు		1080
చాళ్లి దూశాఖ క్షత్రియులు		1080
చాణక్యుడు		1080
చాతకజీమూత న్యాయము		1080
చాతుర్భద్రకములు		1080
చాతుర్జాతము	—	1080
చాతుర్మాస్య ఏకాదశులు	—	1080
చాతుర్థికము లేక చాతుర్థిక గణము		1080
చాతుర్మాస్య ద్వితీయ		1080
చాదరాసిహూర		1080
చానల్ ద్వీపములు		1081
చాంగరి గోత్రము		1081
చాపములు		1081
చాపరేఖ		1081
చాపచిరిగితే చదరంత		1081
చాయ (ముంపల) చెట్టు		1081
చామరద్వీపము		1081
చామరరేఖ	—	1081
చాముల చెట్టు	—	1081
చామోయిస్ చర్మము	—	1081
చామోరు పురము	—	1082
చారికి గోత్రము	—	1082
చారిణులు	—	1082
చారపప్పు చెట్టు	—	1082
చారిత్రకులు లేక కథకులు	—	1082
చారువు లేక చారువసుడు	—	1082
చారుదేష్ణుడు	—	1082
చారువసుడు	—	1082
చార్లిమాన్ చక్రవర్తి	—	1082
చార్వాక మతము	—	1083
చాలనీ న్యాయము	—	1084
చాళుక్య క్షత్రియులు	—	1084
చాల్కోగ్రాఫీ	—	1086
చావ్లు రెయినాల్డ్సు రావు	—	1086
చావ గోత్రము	—	1086
చాసరాయణి గోత్రము	—	1086
చాహైరా క్షత్రియులు	—	1086
చాహూమానారెనాఖ క్షత్రియులు		1086
చాళుక్య భీమవరము	—	1086

వ్యాసము		పుట
చాళుక్యులు	—	1086
చాక్షుస మనువు	—	1087
చింతకుల గోత్రము	—	1087
చింతకుంట కోదండరామ కవి		1087
చింత (చెట్టు) చచ్చినా పులుపు చావదు		1088
చింతచెట్టు	—	1088
చింతమళ్ళ గోత్రము	—	1088
చింతలపల్లి వీరరాఘవ కవి	—	
చింతలపూడి యెల్లనార్య కవి		1089
చింత్యకుల గోత్రము	—	1089
చింతాపూర్ణి క్షేత్రము	—	1089
చింతామణిం పరిత్యజ్య కాచమణి గ్రహణ-		1089
చింతాలకుల గోత్రము	—	1089
చింతిత గోత్రము	—	1089
చికిత్సాంగములు	—	1089
చికీర్ష గోత్రము	—	1089
చికెన్పాక్సు వ్యాధి	—	1089
చిక్కుడు (పాదుస్ను) తీవచెట్టు		1089
చిజ్జుళ తిమ్మభూపాలుఁడు	—	1090
చిట్టగాంగు పురము	—	1090
చిటిఅంకుడు చెట్టు	—	1090
చిత్తము శివునిపైని భక్తి చెప్పులపైని		1090
చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాతము	—	1090
చితాభూమి (చిదూభూమి)	—	1090
చిత్తా నక్షత్రము	—	1090
చిత్తూరు జిల్లా	—	1091
చిత్రకవి అనంతకవి	—	1091
చిత్రకవి పెద్దనకవి	—	1091
చిత్రకవి రమణకవి	—	1091
చిత్రకవి సింగరార్యకవి	—	1091
చిత్రకుఁడు	—	1091
చిత్త (కార్తె) చిత్తగించి, స్వాతి (కార్తె)-		1091
చిత్రకూట (పర్వత) ము		1092
చిత్రకేతుఁడు		1092
చిత్రగుప్తుఁడు	—	1092
చిత్రంతవి గోత్రము	—	1092
చిత్రమూలపు చెట్టు	—	1092
చిత్రరథుఁడు	—	1093
చిత్రరథానది	—	1093
చిత్రరేఖ	—	1093
చిత్రరోగము	—	1093
చిత్రలఘు	—	1093
చిత్రవాహనుఁడు	—	1093
చిత్రవిగ్రహములు (ప్రతిమలు)		1093
చిత్రసేన గోత్రము	—	1095
చిత్రసేనుఁడు		1095
చిత్రాంగదుఁడు		1095
చిత్రాంగనా న్యాయము	—	1095
చిత్రాంగి		1095
చిత్రోత్పలా నది		1095
చిదంబరము		1095
చిదుగుపెల్లి గోత్రము		1096
చిద్రూపకుల గోత్రము		1096
చిదూభూమి		1096
చిన్న ఆంటిలీసు ద్వీపములు		1096
చిన్న ఆసియా దేశము		1096
చిన్నగండకి నది		1096
చిన్నటిబెట్టు దేశము		1096
చిన్నపామునైనను పెద్దకర్రతో గొట్టవల-		1096
చిన్న పుస్తకము	—	1096
చిన్నిచెట్టు	—	1097
చిన్నిపూదేన	—	1097
చిప్పగడ్డి	—	1097
చిమ్మపూడి అమరేశ్వర కవి	—	1097

వ్యాసము		పుట
చిరకారి	—	1097
చిరగడము దుంప చెట్టు	—	1097
చిరంజీవులు	—	1098
చిరతలి చెట్టు	—	1098
చిరాయువు లేక శతాయువు	—	1098
చిరాపుంజి		1098
చిరింజి (పప్పు) చెట్టు		1098
చిరివేరు చెట్టు		1098
చిరికూర చెట్టు		1098
చిరోగ్రాఫీ		1098
చిరోపోడీ		1099
చిరోమేన్సీ		1099
చిలకతల్లి		1099
చిల్లస్వాంద్రెడ్డు చీపు కనిస్టేబిల్ పదవి		1099
చిలుక (కూర) చెట్టు	—	1099
చిలుక పలుకులు	—	1099
చిల్లికుండలో నీళ్లునింపడము యిల్లంతా—		1099
చిల్లిగవ్వను వెతకబోయినతరి చింతామణి-		1099
చిలుక ద్వాదశి	—	1099
చీకటికొన్నాళ్లు వెన్నెలకొన్నాళ్లు		1100
చీకటి మ్రాను	—	1100
చీకటిలో జీవరత్న పరీక్ష	—	1100
చీట్లపేక ఆట	—	1100
చీనా తురుష్కస్థానము	—	1100
చీనాదేశపు గొప్ప గోడ	—	1100
చీనాదేశపు ప్రభుత్వము	—	1101
చీనాదేశపు సామెతలు	—	1101
చీనాదేశము	—	1101
చీనాబాదము	—	1104
చీనా- మహాచీనాదేశము	—	1104
చీనా మహారాజ్యము	—	1104
చీపురుపుల్లల (ఝుబ్బు) చెట్టు	—	1104
చీమ గంగాయాత్ర		1104
చీమలు		1104
చీలకుల గోత్రము		1105
చుంబనములు	...	1105
చుక్కినది	...	1105
చుట్టములకుదూరము, నీటికిచేరువ చాలా-		1105
చునార్ (దుర్గము) పురము		1105
చూటియా నాగపూర్	...	1105
చూడచుట్టము మ్రొక్క దైవము లేనట్లు		1106
చూడచుంచు, చేసేవిపందికొక్కు చేష్టలు		1105
చూడగా చూడగా గుఱ్ఱం గాడిదగా-		1105
చూళి	...	1105
చూళిక భాష	...	1105
చూళికా పైశాచిభాష	...	1105
చెంగల్పట్టు జిల్లా	...	110 6
చెంగలికోష్టు చెట్టు	...	1106
చెకుముకిఱాయి	...	1106
చెక్కు	...	1106
చెక్ లేక చెక్కు	...	1106
చెట్టుఎక్కించి నిచ్చెనతీసివేసే మహాత్ముడు		1106
చెట్టు చెడేకాలమునకు కుక్కమూతి—		1106
చెట్టునరికి పైన వేసుకొన్నట్లు		1106
చెట్టు నాటినవాడు నీరుపోయడా ?		1106
చెట్టుముందా విత్తుముందా?	...	1107
చెల్లుకుక్క చేపలు	...	1107
చెట్టై వంగనిది మ్రానై వంగునా ?		1107
చెట్ల కొమ్ములు		1107
చెడిపోయినవానికి చచ్చినగోవును దాన-		1107
చెడి స్నేహితునింటికి చేరవచ్చుంగాని -		1107
చెముబా ద్వీపము	...	1107
చెన్నమరాజు చెన్నమరాజు కవి		1107
చెన్నరాజధాని రాజ్యము	...	1107

వ్యాసము		
చెన్నకుల గోత్రము	...	
చెన్నూరి శోభనాద్రి కవి	...	1109
చెప్పినబుద్ధీ కట్టినచడ్డీ ఎంతకాలమునిలచెడిని?		1109
చెప్పు తట్ట (ఆకు) చెట్టు	...	1109
చెప్పులు (కాలిజోళ్లు) కిర్రు	...	1109
చెప్పులు తొడుగుకొనినవానికి భూమి-		1109
చెప్పేవానికి సిగ్గులేకపోతే వినేవానికైనా-		1109
చెంబేలీ (చమేలీ) చెట్టు	...	1109
చెముడు చెట్టు		1110
చెఱకుతీపిఅని వేళ్లుసహా నమలి మ్రింగు-		1112
చెఱకు	...	1112
చెరకువండిన తావునకు చీమలు అవేచేరు-		1113
చెరువు నిండితే కప్పలకు కరువా ?		1113
చెవిటివానికడ శంఖము పూరించినట్లు		1113
చెవ్వాకు	...	1113
చేకొణిద చెట్టు	...	1113
చేగోళ్ళ గోత్రము	...	1113
చేటా	...	1113
చేతికఱ్ఱలు	...	1113
చేతియుద్ధకము	...	1113
చేతివ్రేళ్ల నీడలు	...	1113
చేతివ్రేళ్ల సంజ్ఞల ఆంగ్లాక్షరములు		1114
చేతీయగిరి	...	1114
చేతీయ నగరము	...	1114
చేది	...	1114
చేది దేశము	...	1114

వ్యాసము	
చేది పురము	...
చేదిషుఁడు	...
చేను గోత్రము	...
చేపపిల్లల కీత నేర్పనక్కరలేదు	
చేపల దృష్టి	...
చేప పొలుసు	...
చేపలు	...
చేపలు నీటియందు మునుగుచున్నందులకు-	
చేమకూర వేంకటరాజ కవి	...
చేమంతి (పువ్వుల) చెట్టు	...
చేవ్యము	...
చేరదేశము	...
చేరల గోత్రము	...
చేలక గోత్రము	...
చేలగంగ	...
చేలోపత్తిపంట చేగోవుండగానే బట్టల-	
చేష్టా శకునములు	...
చేసికొనిన వారికి చేసికొన్నంత	
చేసికొనేవే అనుభవించవలెను	
చైకేత గోత్రము	...
చైతకి గోత్రము	...
చైతన్య చరితామృతము	...
చైతన్య దేవుని తలవెంట్రుకలు	
చైతన్యమత నిషేధములు	...
చైతన్యము	...
చైతన్య మతము	...

౫. చెవ్వాకులు. పై ఐదు వన్నెలును గలది ముత్తైదువ.

ఐబిక్సు మేక (Ibex) ఇది అడవి లేక కొండజాతిమేక. ఇవి నాల్గుజాతులు. అన్నిటి కొమ్ములు తిన్నగనుండక వెనుకకు వాగి యుండును. ఆల్ప్సు పర్వతములపై నుండు నీ జాతిమేకలకు నలువదిఅంగుళముల కొమ్ములుండు నట. ఆసియాజాతుల కేబదిఅంగుళములుండును. వీనిచర్మమును బాగుచేసి కాలిజోళ్లు (బూట్సు) చేయుదురు.

ఐబీరియు స్పెనెన్సులా — ఐరోపాఖండమున నున్న ద్వీపకల్పము. ఇందు స్పెయిను దేశము (స్పానియాదేశము), పోర్చుగలుదేశము (పోర్చుగీసుదేశము), బ్రిటిషువారి జిబ్రాల్టరును (బ్రిటిషువారి సైనికదుర్గమున్న టెరిటరి) కలవు. (ఐరోపాఖండము చూడుడు). వైశాల్యము ౨,౩౪,౦౦౦ చతురపుమైళ్లని అంచనా వేయఁబడినది.

స్పెయిను, పోర్చుగలు దేశములు పీఠభూములు. జిబ్రాల్టరు మధ్యధరాసముద్రములోనికిఁ జొచ్చుకొనివచ్చియున్న శిలాతల ప్రదేశమును, క్రింది సముద్రతీరప్రదేశమును అయియున్నవి. ఆసియాఖండపువారగు ఐబీరియను లీద్వీపకల్పమున కాపురము కుదిరిన కారణమున నీద్వీపకల్పమున కైబీరియను పెనెన్సులాయని పేరయ్యెను. వారు అనార్యులనియు స్పానియాయం దాదిమనివాసులుగ తరువాతి వారివలన నెన్నఁబడిరట. వారి సంతతివారగు బస్క్వేస్‌జాతివారిప్పుడు స్పానియాదేశమునందున్నారు.

పోర్చుగలు దేశమునకు రోమనులు లూసిటానియాయని పేరిడిరి. జిబ్రాల్టరు దుర్గమున్న కొండకు Gibel అనిపేరుండెనట. దానిపైఁ దొలుత దుర్గము నిర్మించినభూపతిపేరు తారీఖని

చెప్పఁబడినది. ఆయన నామస్గమున కచటి సెటిల్మెంటుకు తనపేరిడిమెనట. ఈయన మూరు జాతివాఁడు. కొండపేరు, ఆ సెటిల్మెంటుపేరు కలసి బ్రిటీషువారిచే జిబ్రాల్టరునామమిడఁబడినది. ఇది క్రీ. శె. ౧౭౦౪ లో బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారి హస్తగతమైనది.

ఐరన్‌క్రాస్ బిరుదచిహ్నము — జర్మను ప్రభుత్వమునందలి సైనికులలో గొప్ప సాహస శౌర్యధైర్యములను యుద్ధరంగమునఁ జూపినవారికి బహుమతిగ నొసంగఁబడు బిరుద చిహ్నము. ఇనుముతోఁ జేయఁబడి కొనలు వెండితో ముగింపఁబడియుండును. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారి విక్టోరియాక్రాసుంబోలిన బిరుదు చిహ్న మందురు.

ఐరన్గేట్సు నదీమార్గము—డాన్యూబు నది, బాల్కను పర్వతములు, కార్పేతియను పర్వతముల నడుమనుండి యరుగు సుప్రసిద్ధ నదీమార్గము. ఇది తొల్లి నదిపై నడచు నోడల కాటంకకరముగ నుండెనుగాని, నదీపరిపాలన అంతర్జాతీయ సంఘము (International Commission) వారి వశమైనపిదప వారు దీనిని లోతుచేసి అంచులను నిర్మించి గమనానుకూలముగఁ జేసి నదియందు నడచెడి ఓడల కే యాటంకము కలుగకుండఁ జక్కఁగ నడపుచున్నారు. డాన్యూబునది చూడుడు.

ఐరావతీ నది — దీనినిప్పుడు రావి యనుచున్నారు. ఇది పాంచాలదేశములోనిది. సింధునదియందుఁ జేరును. బర్మాదేశమునఁ బ్రధాననదియగు దాని కైరావతి యని పేరు. ఇది రంగూన్‌పట్టణము ప్రక్కఁబడి జరుచుండునది.

ఐరిష్ ఫ్రీస్టేటు—ఐర్లాండు చూడుడు.

ఐరోపాదేశముల కాలమానము—కాలవిభజనము, కాలవిధానము, కాలము, కాలమానము చూడుడు.

ఐరోపా ఖండము – ఐరోపాఖండము చిన్నదియే యైనను, ఐకమత్య రహస్యధర్మము లను చక్కగ గుర్తెఱింగిన దొడ్డ సంఘబలము చేకూర్చుకొని పిదప నైహిక విద్యలను తమతమ దేశముల వ్యాపింపఁజేసి భౌతికబలములగు యంత్రసాహాయ్య సాహసములు కూడఁగల్గి యితరఖండవాసుల కజేయమై తనరారుచున్నది. పూర్వగోళార్ధమున నింతటిబలాఢ్యమగు ఖండము మఱియొకటి లేదు. ఆముష్మికమైన యౌగికధర్మ విధు లెటులున్నను ఐహికవిద్యలం దారితేరిన ప్రజలచే నిండింపఁబడిన యీఖండమునందలి దేశము లితరఖండములలోని దేశములంగూడ నేలు చున్నవి. సముద్రతీరము- ఐరోపాఖండమునాశ్ర యించి ఇంచుమించు ౨౦,౦౦౦ మైళ్ల పొడవున నుండ, ఓడవర్తకమునకు ఐరోపా అపరిమితాను కూల పరిస్థితులు గల్గియుండుటను వేఱుగ వ్రాయ నక్కరయుండదు. సముద్రయాన మహాఫల మింతటితో నాగరక ప్రజలకు విదేశసంచారావ కాశములొసంగి దేశపరిస్థితులందు పెక్కుమార్పు లను గల్గించుటకు కారణమయ్యెను. దీనితో దేశాచారము, పూర్వాచారములును మాఱుచు నామమాత్రావశిష్టము లగుచుండుటయు నూతన నాచారపద్ధతు లవలంబింపఁ బడుచుంటయు, ఈ ఖండవాసులకు సర్వసామాన్యమయ్యెను. కాన తామే నాగరికులమని చెప్పుకొనుట ఏర్పడియెను. అధికాశ యైరోపాకు సామాన్యగుణమయ్యెను. విద్యావంతులై, ధనవంతులై, బలవంతులై యున్న దేశము లధికారమునం దభిలాష గల్గియుంట తప్పనిదిగాన లోకువయగు నితరఖండముల వారిపై నధికారగరిమఁ జూపుచుండుట గాననయ్యెడిని. గడుసుతనమున విశారదులు; అంతఃకలహములు లేనివారు.

ఇతరఖండములందువలె నెత్తైన పర్వతము లీ ఖండమున లేవు. 'సర్వసాధారణముగా దేశము సముద్రపునీటిమట్టముపై ౬౦౦ అడుగులలోపున భూమి ఎత్తుగల్గియుండునని చెప్పఁబడినది. ఐరోపా ఖండమునకుఁ దగిలిన సముద్రభాగములను ముఖ్య ముగ వివరింపవలయును. ఏలన నివియేలేకున్న ఓడలవర్తకమింతగా నీఖండమున నభివృద్ధిం జెంది యుండదు.

తెల్లసముద్రము- (White sea) ఇది రష్యా దేశమున కుత్తరమున నున్నది. అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రశాఖ. సంవత్సరమున చాలభాగము ఇది మంచుగ ఘనీభవించి తెల్లగ నగుపడుచుంట నీపేరయ్యెను.

బాల్టిక్కుసముద్రము- (జలసంధుల సముద్రము). స్వీడనుదేశ మొకవైపునను, రష్యా, జర్మనీ లొకవైపునను గల సముద్రము. దీని యుత్తరభాగమునకు బాతినియాసంయుక్తాగ్రగుడ మని పేరు. తూర్పుభాగమునకు ఫిన్లాండు సంయుక్తాగ్రగుడమని పేరు. ఫిన్లాండుసంయుక్తాగ్ర గుడము ద్వారమున రీగాసంయుక్తాగ్రగుడము కలదు. అచటికి దక్షిణభాగమున డాన్జిగ్ సంయుక్తాగ్రగుడము కలదు. బాల్టిక్కుసముద్రము ఎక్కువ లోతుకలదికాదు. అందులో నెక్కువ నదీజలములు కలయుటఁజేసి నీరంత యుప్పగ నుండదు.

నార్తుసముద్రము- దీనిని జర్మన్ ఓషన్ అనియు నందురు. ఇది ఐరోపా ఖండదేశము లొకవైపునను, గ్రేటుబ్రిటనుద్వీపమొకవైపునను కలది.

కేట్టగాట్- దీనికి Steeve అని యర్థము. డెన్మార్కుస్వీడనులమధ్య నున్నది.

స్కాగరాక్- డెన్మార్కు నార్వేలమధ్య నున్న సముద్రము. నార్తుసీ బాల్టిక్కు సీలం గల్పు సముద్రభాగము.

జూడర్జీ- దీనికి దక్షిణసముద్రమని యర్థము. హాలండున కుత్తరమున నున్నది.

ఎయిడర్ కెనాల్- ఇది కాల్వకాదు. నార్తుసీ బాల్టిక్కు-సీలం గల్పు సముద్రభాగము.

ఐరిష్ సముద్రము- ఇంగ్లాండు, ఐర్లాండుల నడుమనున్న సముద్రభాగము.

బే ఆఫ్ బిస్కే- అట్లాంటిక్కు-మహాసముద్రపు శాఖాసముద్రము. ఫ్రాన్సుదేశపు పశ్చిమముననను, స్పానియాదేశపు ఉత్తరమునను ఉన్న సముద్ర భాగము.

మధ్యధరాసముద్రము- (మెడిటరేనియన్ సీ). ఐరోపాఆఫ్రికాలకునడుమను పోర్టుసయ్యద్ నుండి జిబ్రాల్టరు జలసంధివఱకు వ్యాపించి యున్నది. నదులు దీనియందుఁజేర్చు నీటికన్న నెక్కువ నీరు ఆవిరియై దీనినుండి ఎగిరిపోవుచుంట దీని యుదకములు మహాసముద్రములందలి యుదకములకన్న నెక్కువ ఉప్పు గల్గియుండును. తొల్లింటికాలపు వారీసముద్రప్రదేశమును భూమికి మధ్యభాగమని తలంచి యీపేరు వాడసాగిరట. ఐనను కాకపోయినను, రెండు భూభాగముల నడుమ నమరియుంట నీనామము తగియేయున్నది.

లయోన్సు సింధుశాఖ- మధ్యధరాసముద్రపు శాఖ. ఫ్రాన్సుదేశపు దక్షిణమున నున్నది. ఇందు తఱుచు తుపానులు గొట్టుచుండును.

జెనోవా సింధుశాఖ- ఇటలీ దేశమునకు వాయవ్యదిశగానున్న సముద్రభాగము.

టరాంటో సింధుశాఖ- ఇటలీ దేశమున కాగ్నేయదిశగానున్న సముద్రభాగము.

ఎడ్రియాటిక్కు సముద్రము- ఇటలీ టర్కీ దేశములకు నడుమగానున్న మధ్యధరాసముద్ర శాఖ. దీనియం దకస్మాత్తుగా తుపానులు కొట్టుచుండును.

ఈజియన్ సముద్రము- దీనిని ఆర్కిపిలెగో యనుటయుంగలదు. ఇది గ్రీసు టర్కీ దేశముల నడుమనున్న మధ్యధరాసముద్రపుశాఖ.

మార్మోరా సముద్రము-ఇందుగల(మార్మర్) మార్బెల్ ద్వీపమునుండి పేరుకల్గినది. ఐరోపాలోని టర్కీ-భాగమునకును, ఆశియాలోని టర్కీ-భాగమునకును మధ్యనున్న సముద్రభాగము.

నల్లసముద్రము- దీనియొక్క ఉత్తరతీరము రష్యాదేశము (యూరప్) నకును, దక్షిణతీరము ఆసియా మైనరునకును చెందియున్న భూమధ్య సముద్రము. నీటిరంగునుండి పేరొందినది. ఇది ఉప్పునీటిసరస్సు అని చెప్పవచ్చును. ఇది చాల పెద్దది. పదినదు లిందు చేరుచున్నవి. దీని నీరు సముద్రపునీరంత యుప్పగానుండదు. ఇందు ఐరోపాలో కురిసిన వర్షపునీటిలో మూడవవంతు చేరుచుండునని చెప్పఁబడినది. దీని తొల్లింటిపేరు యూక్సైనస్ సముద్రము.

బోతినియా సింధుశాఖ- బాల్టిక్కు సముద్రము యొక్క ఉత్తరపుశాఖ.

ఫిన్లాండు సింధుశాఖ- బాల్టిక్కు సముద్రపు తూర్పుశాఖ. ఫిన్లాండు కడనున్నది.

రైగాసింధుశాఖ - గల్ఫాఫ్ఫిన్లాండు ముఖద్వారమున దక్షిణముగా నున్నది.

డాంజిగు సింధుశాఖ - బాల్టిక్కు-సముద్రపు దక్షిణభాగమున జర్మనీదేశము నంటియున్నదాని శాఖాసముద్రము.

జలసంధులు:— డోవరు జలసంధి- ఇది ఇంగ్లీషుఛానలు నార్తుసీలంగలుపు జలసంధి మార్గము.

జిబ్రాల్టరు జలసంధి - ఇది మధ్యధరాసముద్రమును, అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమును కలుపు జలసంధిమార్గము.

డార్డెనల్సు జలసంధి- దీనిని తురుష్కులు హెల్లిస్పాంటనియెదరు. ఈజియన్నీ, మార్మోరాసముద్రములంగలుపు జలసంధి.

బాస్ఫరస్- మార్మోరాసముద్రమును, బ్లాక్సీ లంగల్పు జలసంధి.

గ్రేటుబెల్టు- బాల్టికు సముద్రముఖమున గల జలసంధి.

లిటిల్ బెల్టు- బాల్టికు సముద్రముఖమునఁగల జలసంధి.

సౌండు- బాల్టికు సముద్రముఖమునఁ గల మార్గము.

నార్తుఛానెల్- ఉత్తరదిశకేగు మార్గము. సముద్రశాఖ.

సెంటుజార్జెన్ ఛానెల్- ఐరిష్ సీ నుండి దక్షిణముకు సముద్రమార్గము.

బోనిఫేషియోజలసంధి - కోర్సికా, సార్డీని యాలనడుమ జలసంధి.

మెస్సీనాజలసంధి- ఇటలీ, సిసిలీల నడుమ జలసంధి.

ఒట్రాంటోజలసంధి- ఎడ్రియాటిక్కు సముద్రమున జలసంధి.

డార్డనెల్- బ్లాక్సీ, సీ ఆఫ్ ఎజావులం గలుపు జలసంధి.

ఐరోపాలోని పర్వతము లెక్కువ ఎత్తైనవి కావు. ముఖ్యములు వివరింపఁబడుచున్నవి. అన్ని పర్వతములును చాల తక్కువగాఁగలవు.

యూరల్ పర్వతములు - ఇది పర్వతపజ్క్తి. ఐరోపా కీశాన్య సరిహద్దున రష్యా సైబీరియాల నడుమనున్నది. ఇందు రత్నములగనులు సుప్రసిద్ధములు. దీనియందెత్తుగల శిఖరము ౫,౪౦౦ అడుగులు ఎత్తుకలది గలదు.

కాకేషస్ పర్వతపజ్క్తి- ఐరోపా కాగ్నేయమున నున్నది. దీనియందెత్తైన శిఖరము ఎల్బుర్జి ౧౮,౫౦౦ అడుగుల ఎత్తు.

అల్ప్సు పర్వతములు - ఐరోపా మధ్య పీఠభూమియందున్న పర్వతములు. వీనియం దెత్తైన శిఖరము మాంట్ బ్లాంకు (శ్వేత శిఖరము) ౧౬,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు. ఐరోపా మధ్య భాగమున నొక పీఠభూమి ౨,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తైనది కలదు. అం దాల్ప్సు పర్వతములున్నవి. వీటి యందు ౭,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు నుండి ఉపరి భాగము మంచుచేఁ గప్పంబడియుండును. ఆల్ప్సు నందున్న లెక్కకు మీరిన లోయలు, చక్కని పచ్చిక బయళ్లు, గోగ్రాసపు భూములుగ నున్నవి.

ఎపినైను పర్వతపజ్క్తి- ఇటలీ దేశములోనిది. ఇది ఆల్ప్సునుండి బయలుదేరునదిగా నున్నది. సగటున ౪,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుగలదు. ఇందలి ఎత్తైన శిఖరము మాంట్కొర్నో, ౯,౫౬౩ అడుగుల ఎత్తు మంచుచే గప్పఁబడి యుండును.

కార్పేతియను పర్వతపజ్క్తులు - ఆస్ట్రియా హంగేరీలయందు కలవు. ఇందెత్తైన శిఖరము ౯,౫౭౮ అడుగుల ఎత్తు గలది.

బాల్కను పర్వతములు - బ్లాక్సీనుండి టర్కీగుండా వ్యాపించిన పర్వతములు. ఇవి కార్పేతియను పర్వతముల నుండి బయలు దేరినవిగా నున్నవి. డాన్యూబునది లోయగుండా కలవు. సగటున 3,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తనియనెదరు. ఇందలి ఎత్తైనశిఖరము టెహార్డాగ్ (Tehardagh) ౯,౫౪౦ అడుగుల ఎత్తుగలది కలదు.

పిరినీస్ పర్వతములు- ఫ్రాన్సు, స్పెయిను దేశముల హద్దున నున్నవి. ఇవి సగటున ౭౦౦౦ అడుగుల ఎత్తనియు, వీనియం దెత్తైన శిఖరము ౧౧,౧౬౮ అడుగుల ఎత్తనియు చెప్పఁబడినది.

కంటాబ్రియను పర్వతములు- బే ఆఫ్ బిస్కే సముద్రమునకు దక్షిణముగా నున్నవి. ఇవి పిరనీస్ సంబంధము.

సెవెనీస్ పర్వతములు - ఫ్రాన్సు దేశమున ఆగ్నేయ దిశయం దున్నవి.

సిరానివాడా పర్వతములు - ఇవి స్పానియా దేశపు పీఠభూమియందున్నవి. దీనియందెత్తైన శిఖరము ముల్హాసెన్ శిఖరము (మంచు శిఖరమని యర్థము). ౧౧,౬౬౧ అడుగుల ఎత్తు.

స్కాండినేవియను పర్వతపఙ్క్తి - నార్వేదేశమున ఉత్తర సముద్రతీరము నంటి వ్యాపించి యున్నవి. నార్వే స్వీడనులు కలసిన ద్వీపకల్పమునకు స్కాండినేవియా యని పేరు. దానినుండి ఈపేరు కల్గెను. వీని మధ్యభాగమున వీటికి డోవ్రిఫీల్డు పర్వతమని పేరు. ఈ పర్వతపఙ్క్తి యందెత్తైన శిఖరము గాల్డుహాపింగ్ శిఖరము ౮,౪౯౬ అడుగుల ఎత్తుగలది.

డోవ్రిఫీల్డు పర్వతము - స్కాండినేవియా పర్వతపఙ్క్తి మధ్యభాగము.

గ్రాంపియన్పర్వతములు - స్కాట్లాండు దేశమునగల పర్వతపఙ్క్తి. ఇందెత్తైన పర్వతశిఖరము బెన్నివిస్ ౪,౪౦౬ అడుగుల ఎత్తు.

వెసూవియస్ అగ్నిపర్వత శిఖరము - ఇటలీ దేశమున నేపిల్సు నగరమునకుఁ గతిపయ దూరమునఁ గలదు.

ఎట్నా అగ్నిపర్వత శిఖరము - సిసిలీ ద్వీపమున నున్నది. ఎత్తు ౧౦,౮౭౪ అడుగులని చెప్పఁబడినది.

స్ట్రాంబెల్ అగ్నిపర్వత శిఖము - ఇది లిపారీ ద్వీపమునందున్నది. సిసిలీకి (సిసిలీ కుత్తరదిశను) జేరిన ద్వీపము. మెడిటరేనియన్సీలోనిది.

హెక్లా అగ్నిపర్వత శిఖరము - ఇది ఐస్లాండు ద్వీపమందున్నది.

ఐరోపాఖండపు నదులు సర్వసాధారణముగ వాయువ్య దిక్కునకుగాని, ఆగ్నేయ దిక్కునకుం గాని ప్రవహించును. ఏలనన నీరెండు వైపులకు భూమి ఏటవాలుగ నించుక తగ్గియున్నది. ఇందు ఆగ్నేయదిశ ఏటవాలుప్రదేశము పెద్దదిగానున్నది.

పెచొరానది - ఉత్తర వాహినియై ఆర్కిటిక్కు మహాసముద్రము నందుఁ జేరుకొనును. పొడవు ౯౦౦ మైళ్లు.

డ్వినానది - వైట్సీ యందుఁ జేరుకొనును. పొడవు ౮౦౦ మైళ్లు.

డూనానది - రైగా సింధుశాఖ యందు సంగమించును.

విస్చులానది - బాల్టిక్కు సముద్రమున సంగమించును. పొడవు ౫౬౧ మైళ్లు.

ఓడర్నది - బాల్టిక్కుసముద్రమున సంగమించును.

ఎల్బునది - నాగుసీ లేక జర్మనోషనునందు కలియును. ౬౩౦ మైళ్లు.

వేసర్నది - నార్తుసీ లేక జర్మనోషనునందు గలియుచున్నది.

మ్యూస్నది - దీనిని మేస్నదియనియు నందురు. ఇది నార్తుసీ యందు కలియును.

థేమ్సునది - దీనికి తొల్లింటిపేరు Tems అని యుండెను. ఇది ఇంగ్లాండునందు లండను గుండా నడచి నారుసీయందు సంగమించును.

రైనునది - ఎడమత్తట్టు ఆర్నది, మొసెల్లీనది (మొసెల్నది) యును, కుడితట్టు నెకార్నది, మైన్నది ఉపనదులై తనయందు చేర, కల్పుకొని ప్రవహించుచు, ఉత్తర సముద్రమునకడ ముఖద్వారమునకడ గొప్ప ట ంచ అందనేక పాయలుగఁ జీలి సముద్రగామియగును. అందు ముఖ్యమగు పాయకు వాల్ అనిపేరు. రైనునది పొడవు ౭౦౦ మైళ్లు. దీనిని The most picturesque river అనిమెదరు.

సేనునది - ఇది ఫ్రాన్సునందు పారిస్గుండా ప్రవహించి అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమునం జేరుకొనును. ల్వారునది (Loire) గారోన్ నది, డూరో, టేగస్, గువాడియానా, గువాడ

వెక్వివర్ నది- ఇవి అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమున సంగమించును.

రోనునది- ఇది ఎక్కువ ఒడిదుడుకుగ ప్రవహించునది. మధ్యధరాసముద్రమునందు సంగమించును.

పోనది - ఎడ్రియాటుక్కు సముద్రమున జేరును.

నీస్టర్ నది (Dniester)- బ్లాక్సీయందు కలియును.

నీపర్ నది (Dnieper)- ౧,౦౦౦ మైళ్లు పొడవు. బ్లాక్సీయందు చేరును.

డాన్యూబునది- పొడవు ౧,౭౦౦ మైళ్లు. దీని లోవ 3,00,000 మైళ్లు. దీని త్తరమున థీసునది (Theiss), ప్రూత్ నది (Pruth) యును, దక్షిణమున లీచ్ నది, ఇజార్ (Isar) నది, ఇన్ నది, డ్రేవ్ నది, సేవ్ నది యును ఉపనదులుగ తనయందు చేర్చుకొనుచున్నది. ఇది ఆల్ప్సు పర్వతమున రైను, రోను నదులతో గలసి పుట్టును.

డాన్ నది- పొడవు ౧,౦౦౦ మైళ్లు. రష్యాగుండా ప్రవహించి అజోవు సరస్సున సంగమించును.

వోల్గానది- పొడవు ౨,౨౦౦. ఇది ఐరోపాయందు పెద్దనది. కాస్పియన్ సముద్రమున సంగమించును. రష్యాదేశపునది. ౧,౧౦,౦౦౦ మైళ్ల లోవ.

యూరల్ నది- కాస్పియన్ సముద్రమున సంగమించును. పొడవు ౯౦౦ మైళ్లు.

ఐరోపా ఖండము- నార్తు టెంపరేటుజోనునందున్నది. అందొక చిన్నభాగము నార్తు ఫ్రిజిడ్ జోను నందున్నది గాన శీతలభూమి యని చెప్పవలయును. ఉత్తరమున శీతల మధికముగా నుండును. ఆర్కిటిక్కు మహాసముద్రమునుండి వీచు చలిగాలులు అతిశీతలములై యుండును. ఒక్కొకతరి ఆఫ్రికాలోని సహారాలోనుండి వీచు వేడిగాడుపులు శీతలవాయువు నెదుర్కొని సమశీతోష్ణము గలుగంజేయుచుండును. లేనితరి ఇటలీ, స్విజర్లాండు దేశములందు వీచు ఫోహాన్ ఉష్ణవాయువుగను, అట్టి ఇతరపేర్లతో దక్షిణసములందు వేడిగాడుపులువీచి కొండలోవలందు నిల్వయైన మంచును గరుగంజేయు చుండును. సముద్రములనుండి వీచుగాలులు వేసవియందలి ఉష్ణమును, శీతలమును కూడ ఉధృత మడంగజేసి యనుకూలపఱచు చుండును. తూర్పుదేశములందు సగటున చలిగాని, ఉష్ణముగాని అధికముగా నుండును. పండితులు పరిశీలించినవారు ఐరోపా శీతోష్ణస్థితిని ఒకద్వీపమునందలి శీతోష్ణస్థితివంటిదని యనుచున్నారు. పశ్చిమదిశను వర్షమధికము. తూర్పున కేగినకొలంది వర్షములు తక్కువగా కురియుచుండును.

ఐరోపాదేశములందు ఇనుము, రాక్షసబొగ్గు, తగరము, సీసము, రాగి, పాదరసము, సైంధవ లవణము, బంగారము దొరకెడిని. అవి వేర్వేఱు దేశములందుం దెలియనగును. యూరల్ పర్వతసీమలందు బంగారు, రత్నములు విస్తారముదొరకుచున్నవి. బ్రిటన్ మహాదేశమున ఇనుము రాక్షసబొగ్గు అధికముగ దొరకుచుండ, చేతిపనులు యంత్రములు మొదలగు ఇనుపపను లధికముగ జరగ వీలగుచున్నది. స్పానియాదేశము రాగి, సీసము, పాదరసము, కొంతవఱకినుము దొరకుటకుం బేరందినది. ఆస్ట్రియాయందు పాదరసమును, స్వీడనులో ఇనుము దొరకును.

ఐరోపాప్రజలు వ్యవసాయవిద్యను చక్కగ నెఱింగినవారైనను సగటున ఐరోపావ్యవసాయముపై నాధారపడిన భూములు ఎక్కువగాకలదికాదని చెప్పవలయును. ఇందు ఫలించుపంటలు ఆయాదేశములందు తెలియనగును. పండ్లతోటలు

కొంతవఱకు బాగుగ నేకలవు. ద్రాక్షులు, బంగాళ దుంపలు సమృద్ధిగ పైరగుచున్నవి.

నార్త్ లాటిట్యూడ్ నందు 64 డిగ్రీలదనుక గోధుమలు పైరగును. 65 డిగ్రీలదనుక ఓటు ధాన్యమును, 67 డిగ్రీలవఱకు రై (Rye) ధాన్యమును, 70 డిగ్రీలవఱకు బార్లీధాన్యమును పైరగుచుండును. ఆలివ్ చెట్లు 44 డిగ్రీలవఱకుం జక్కగ పెరిగి కాయును. ఆపిల్ 55 డిగ్రీలవఱకును, ద్రాక్షులు 51 డిగ్రీలవఱకును, పీర్పండు చెట్లు, చెర్రిచెట్లు, ప్లంపండ్లచెట్లు 63 డిగ్రీలవఱకును పెరిగి ఫలించును. అడవిజాతి ఫిర్ (Fir) వృక్షములు 68 డిగ్రీలవఱకును, Willow and Birch వృక్షములు 70 డిగ్రీలవఱకును,చక్కగ పెరుగును. ఉత్తరమున కటనుండి ఏగినకొలది చెట్లు పెరుగుట తగ్గి పొట్టివగుచుండును. కఠిన శీతలప్రదేశముల నవి కొన్ని అంగుళముల పరిమాణమునకు మాత్రమే యెదిగి వృద్ధాప్యదశ నందును.

ఐరోపాయందు సింహములు, పెద్దపులులు, చిరుతపులులు లేవు. ఉత్తరపు మంచుప్రదేశములందు రైన్ డీర్ మృగములును, ఎస్కిమో జాతి కుక్కలును మంచుపై స్లెడ్జెస్ నీడ్చుచుండును. అచట నే యితరమృగములు జీవించవు గాని, ఒక్కొకచోట తెల్లయెలుగుబంట్లు, తోడేళ్లు అడవిమృగములుగ నున్నవి. దక్షిణదేశములందు గుఱ్ఱములు, ఎడ్లు, దున్నలు, గొఱ్ఱెలు, మేకలు, పందులు, కుక్కలు, గాడిదలు, పిల్లులు కలవు. రష్యా దక్షిణభాగములందు ఒంటెలు కలవు. స్పానియా దేశపు గాడిదలు పెద్దవిగను అందమైన మృగములుగను ఉన్నవి. కోతులు జిబ్రాల్టరు నందు కలవు. దక్షిణదేశములందు పట్టుపురుగులు పెంచఁబడుచుండును.

తక్కిన ఖండములందుకన్న నైరోపాయందు జనసంఖ్య దట్టముగ నున్నది. సగటున చతురపు మైలునకు సాక్సనీయందు ౭౨౫ గురును, బ్రిటిషు దీవులందు ౪౯౦ గురును, ఫ్రాన్సునందు ౧౮౫ గురును, రష్యాయందు ౪౫ గురును, నార్వే యందు ౧౬ గురును చతురపుమైలు ప్రదేశము నందు వశించు జనులుగ లెక్కింపఁబడినది. ఐరోపాప్రజలు కాకాసియను జాతులవారును, మంగోలియన్ జాతులవారు ననియు చెప్పఁబడినది. మఱియు పరిశీలకులు వీరిని లాప్సులనియు, బాస్కున్ అనియు, కెల్ట్సు (Kelts) అనియు, లాటినున్సు అనియు, ట్యూటానున్సులనియు, శాక్సన్సు అనియు, ఆంగ్లికన్సు అనియు, నోమానిక్సు అనియు, స్లావ్సు అనియు, టర్క్సు అనియు, హామే అనియు మొదలగు పేర్లిడియున్నారు; కాని, నిజమాగిసిన నాడుకయందివి గానరాక వారు నివసించు దేశనామములు సంబంధపదములే జాతినామముగ వాడుచున్నారు.

ఇంక ఇంగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లాండు, ఐర్లాండు దేశములం గల్పి బ్రిటిషు దీవులనియు, ఇంగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లాండులు కలసిన ద్వీపమునకుం గ్రేట్‌బ్రిటన్ అనియు, నార్వే స్వీడనులు కలసిన భూమికి స్కాండినేవియా యనియు, స్పెయిను పోర్చుగలు దేశములు కలసిన భూప్రదేశమునకు ఐబీరియన్ పెనిన్సులా యనియు, రుమేనియా, బల్గేరియా, గ్రీసు, యుగోస్లేవియా, రాష్ట్రములుకలసిన ప్రదేశమునకు బాల్కన్ స్టేట్సు అనియు, హాలండు బెల్జియములుకలసిన ప్రదేశమునకు నెదర్లాండ్సు అనియు పేర్లు వాడఁబడుచున్నవి.

ఐరోపాఖండమునందలి దేశములు- బ్రిటిషు దేశము (ఇంగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లాండు, ఐర్లాండులు), డెన్మార్కు, నార్వే (నార్గే), స్వీడను (సర్గె), రష్యా, జర్మనీ (౪ దేశములు, ౪ గ్రాండు డచ్చీలు, ౧ డచ్చీ), ఆస్ట్రియా, హంగేరీ, హాలండు, బెల్జియమ్, ఫ్రాన్సు, స్విడ్జర్లాండు,

స్పానియా, పోర్చుగల్, ఇటలీ,పాపాలుస్టేట్సు, గ్రీసుదేశము, టర్కీ, కేండియా, పోలెండు, జకోస్లోవేకియా, బాల్కనుస్టేట్సు, లక్సెంబర్గు గ్రాండుడచ్చీ, ఐస్లాండుదేశములు.

ఐరోపాలోని చిన్న సంస్థానములు

(Minor States of Europe) —

౧. అండొర్రా (Andorra in the Pyrenees)- ఇది ప్రజాపాలితము. ౧౭౫ చతురపుమైళ్లు. ౬,౦౦౦ జనాభా.

౨. డాంజిగ్ (Danzig)- బాల్టిక్కు సముద్ర తీరముననున్న ఫ్రీ సిటీ సంస్థానము. ౭౨౬ చతురపుమైళ్లు. ౪,౦౦,౦౦౦ జనాభా గలది.

3. లీక్టెన్స్టీను (Liechtenstein)- రైను నది పైభాగమందున్న (Principality) సంస్థానము, అరువది చతురపుమైళ్లు. ౧౨,౦౦౦ జనాభాకలది.

౪. లక్జెంబర్గు (Luxemburg)- జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, బెల్జియముల నడుమనున్న Grand Duchy. వెయ్యి చతురపుమైళ్లు వైశాల్యము. 3,౦౦,౦౦౦ జనాభాగలది.

౫. మొనాకో (Monaco)- రివైరా యందున్న Principality. మాంటీకార్లో, గేమింగు హౌస్ ఇందులోనిది. ౨3,౦౦౦ జనాభా.

౬. పాపల్ స్టేటు (Papal State)- పోపు గారి రాజ్యము. వెటికాన్ ఇందులోనిది. (వెటికాన్ చూడుడు, రోమకపురిచూడుడు).

౭. సేన్ మారినో (San Marino)- ఇటలీ దేశములోని రిమినీ కొండలలోనున్న ప్రజా ప్రభుత్వము. 3౮ చతురపుమైళ్లు వైశాల్యము గలది. పదమూడువేల జనాభా.

ఐర్లాండుదేశపు కౌంటీలు

— తొల్లి యొకప్పు డైర్లాండు దేశము కౌంట్సు అను ఉద్యోగబిరుదనామముగల సామంతభూపతులచే పాలింపఁబడుచుండినది. ఒక కౌంటు పాలించిన దేశభాగమునకు కౌంటీ యనియు, లేక షైరు అనియుం బేర్లయ్యెను. నేఁటికవి పరిపాలనా విభాగములై మనదేశపు జిల్లాలంబోలియున్నవి. ఐర్లాండుదేశమున నిట్టి కౌంటీలు 3౨ కలవు. (ఐర్లాండుదేశము చూడుడు).

లించెస్టరు కౌంటీలు ౧౨- లాంగ్ఫోర్డుషైరు, వెస్టుమీతుషైరు, మీతుషైరు, లౌతుషైరు, కింగ్సుకౌంటీ, క్వీన్సుకౌంటీ, కిల్డేర్షైరు, డబ్లిషైరు, కిల్కెన్నీషైరు, కార్లోషైరు, విక్లోషైరు, వెక్సుఫోర్డుషైరు.

అల్స్టరు షైర్లు ౯- డోనెగల్ షైరు, లండన్డెరీ షైరు, ఏన్ట్రిమ్షైరు, టైరోన్షైరు, ఆర్మాగ్ షైరు, డౌన్షైరు, ఫర్మానాఘ్షైరు, మోనోగాన్ షైరు, కేవన్ షైరు.

కన్నాటు కౌంటీలు ౫- మేయోషైరు, స్లిగోషైరు, లీట్రిమ్షైరు, గాల్వేషైరు, రాస్కామన్ షైరు.

మున్స్టరు కౌంటీలు ౬- క్లేరుషైరు, టిఫరెరీ షైరు, కెర్రీషైరు, లిమరిక్షైరు, కార్కుషైరు, వాటర్ఫోర్డుషైరు. మొత్తము ముప్పదిరెండు కౌంటీలు.

ఐర్లాండు దేశము

— ఐరోపా ఖండమున బ్రిటీషుదీవులందలి యొక ద్వీపము. దీనికి స్వదేశస్థులు పాడుకొను పేరు ఎరిన్ (Erin) అని. ఆంగ్లభాషకులోనైన పిదప ఐర్లాండాయెను. వైశాల్యము 3౨,౫౦౦ చతురపు మైళ్లు. ఇది చుట్టు సముద్రముగల పమే. పశ్చిమతీరమున సముద్రము భూమిలోనికిం జొచ్చుకొనివచ్చి లోన ననేక జలమార్గముల నేర్పఱచియున్నది. వీటికి స్కాట్లాండు దేశమునందు వలె (Lough or Lochs) లోక్సు అని పేరు.

అట్టివాట్టియందు ఉత్తరమున Lough Foyle, Lough Swilly అనునవియు, పశ్చిమమున Galway Bay యును, నైరుతిదిశయందు Bantry Bay యును, ఈశాన్యదిశయందు Belfast Lough అనునదియు ముఖ్యములు. ఇట్టిజలములనడుమ మిగిలియున్న ఎత్తైన భూప్రదేశములకు హెడ్ అనిపేరు. అట్టివాటియందు డబ్లిన్‌నగరము కడనున్న Howth Head అనఁబడునదియు, ఉత్తరమున Malin Head అనునదియు, దక్షిణమున Cape Clear Head అనునదియు ముఖ్యములైనవి. ఉత్తరమున రత్లిన్ ద్వీపమును, అచిల్ ద్వీపమును ఐర్లాండుకు చెందిన పెద్దద్వీపములు. రత్లిన్‌ద్వీపముకడ నొక పెద్దబాటవలె దానికిరుప్రక్కల గల రాతిస్తంభములవలెను నైసర్గిక శిలాస్థలము విస్తగ నుండెడిని. ఐర్లాండుయొక్క మధ్యభాగము సమతలము. పశ్చిమమునను దక్షిణమునను కొండలు కలవు. ఇందెత్తైన తావునకు Carntual అని పేరు. అది 3,414 అడుగులు ఎత్తుకలది. షానన్నది (౨౨౪ మైళ్లు) బ్రిటీషు దీవులందు పొడవైనది. ఇందు ౨౧3 మైళ్లు ఓడలు పోఁదగిన లోతుఁగల్గియుండును. ఇది నైరుతి దిగ్వాహినియై Allon Lough, Ree Lough, Derg Lough లగుండా నడచి అట్లాంటికు మహాసముద్రమున సంగమించును. బారోనది తన ఉపనదియగు సూయిర్ నదిఁగల్పుకొని ఆగ్నేయ వాహినియై సెంటుజార్జిస్ఛానెలు నందుఁగలియును. బోయిన్నదియు, లిఫేనదియు నీశాన్యదిశగా నడచి ఐరిష్‌సీ యందు సంగమించును. ఐర్లాండునందు సరస్సు లనేకములు కలవు. Lough Neagh (లాక్నే) ఈశాన్యదిశయందుకలదు. చాలపెద్దది. కిల్లర్నే సరస్సులు చాలా సౌందర్యవంతములని పేరందినవి. భూమిసదా ఆకుపచ్చని పచ్చికతోఁ గప్పఁబడియుంటచే • దీనిని Emerald Isle అనెదరు. మంచువిస్తారము పడుచుండు దేశము. భూములు చాలభాగము పశుగ్రాసోపయోగము లైనవి. ఓటుధాన్యము, బార్లిధాన్యము, బంగాళాదుంపలు పైరుచేయుబడు చున్నవి. సముద్రమునుండి వీచు పడమటిగాలి తడియైనది. ఇది చాల ముఖ్యముగా నీదేశమును వర్షింపజేయును. ఐర్లాండునందు విషనాగములు లేవు.

ప్రజలు కెల్టిక్ తెగవారు; అనగా స్కాట్లు వంటివారు. వారి Gaelic భాషవంటి స్వభాషను పశ్చిమభాగమునందు వాడుచున్నారు.

. ౧౮౪౦ నాఁటికి జనాభా చాల నిండియుండెఁగాని, అనగా 3౦,౦౦,౦౦౦ కు దాటుగాని, ౧౮౪౬ కాటకమును, దానితో నమెరికా వలసపోవుటయు, ప్రజలు తగ్గిపోవుటకుఁ గారణములు. నెన్న, లినెన్‌బట్టనేత తప్ప, చేతిపరిశ్రమలు లేవు. అల్‌స్టర్ ప్రజలు ఎక్కువ శ్రమపడి పనిచేయువారును, ధనవంతులు నై యున్నారు.

మొత్తమున నైర్లాండుదేశస్థులు ఔదార్య సాహసములు కలవారు. సమయస్ఫూర్తి నెఱింగినవారు. సాయిలాసాయిలాగా సంతోషించుచు, సంతోషింపజేయుచుండువారు. ఒకమాట ప్రత్యుత్తరమీయఁదగిన తావులం దిరువదిమాటలను ప్రసంగించు నైజము కలవారు. దేశమునందు రోమన్‌క్యాథలిక్కు క్రైస్తవమతస్థులు ఎక్కువమంది కలరు. కొందఱు ప్రొటెస్టాంటు క్రైస్తవులు, కొంతమంది ఎపిస్కోపల్ చర్చివారు, కొందఱు ప్రెస్బిటేరియను క్రైస్తవులునుకూడ కలరు. దేశమున మతనిర్బంధము లేదు.

తొలింటికాలమున నైర్లాండు పదు నాల్గు సంస్థానములుగనుండి నల్గురు భూపతులచే పాలింపఁబడుచుండినది. అవిఉత్తరమునఅల్‌స్టరుస్టేటులు మధ్యను లీన్స్టరు స్టేటు, కన్నాటు స్టేటు అను

రెండును, నైఋతి దిశయందు మున్స్టరు స్టేటు గను ఉండినవి. అవి యిప్పుడు ప్రోవిన్సులనం బడుచున్నవి. పిదప నివి ఏకీభవించినతరి డబ్లిన్నగరము రాజధానియై ఐర్లండుపార్లమెంటు ప్రభుత్వ స్థానములు నటనుండెను. ఇంగ్లాండుతో చేరక గట్లుతరి నది లండనునకుం జేరి పోయెను. ఇదియు నింగ్లాండు, స్కాట్లాండులవలెనే ముప్పది రెండు కౌంటీలు లేక షైరులుగ విభజింపఁబడి యున్నది. క్రీ. శ. ౧౮౦౧లో గ్రేటు బ్రిటను ప్రభుత్వమున గలసిపోయినది. ఇటీవల ఐరిషు ఫ్రీ స్టేటనియు, అల్స్టరు ప్రభుత్వముగను ద్వివిధములుగ పాలనంగల్గి బ్రిటిషు ప్రభుత్వము నుండి విడివడెను.

పట్టణములు.

డబ్లిన్ నగరము - 3,20,000 జనభా. దేశమున ప్రధాన నగరము. లిఫేనదిపైనున్నది, తొల్లింటి రాజధాని. సౌందర్యవంతమైన నగరము. ఇచట ట్రినిటీకాలేజి, విశ్వవిద్యాలయము సుప్రసిద్ధములు. ఇది బ్రిటిషురాజప్రతినిధి నివాసము. దీనికి కింగ్సుటౌనను తావు రేవుస్థలము. పశ్చిమముగా కతిపయదూరమునంగల మేనూత్ నంబడు తావున రోమన్కాథలిక్కు సర్వకళాశాల కలదు.

బెల్ఫాస్టునగరము - (౨,౯౬,౦౦౦). ఇది గొప్ప వర్తకస్థానము, చేతిపనులు, ఓడలంగట్టు తావులును గలవు.

కార్కునగరము - (౮౦,౦౦౦), కార్కనిన స్వదేశ భాషయందు బురదనేలయని యర్థమట. ఇట గొప్ప హార్బరుగలదు, భోజన పదార్థముల వర్తకము కలదు. కార్కు ప్రజల కన్యోన్యానురాగము మెండు. పరిచయములేకుండినను ఇతర తావులందుండిన కార్కువారు ఏకస్తులైయుందురు. వృత్తినిగాని, స్థితిగతులంగానిపాటింపక అభిమానులై యుందురు.

లిమరిక్పురము- (౩౮,౦౦౦), షానోన్నది పైనున్న రేవు పట్టణము. లేసు అల్లికలకు పేరందినది.

లండన్డెరీపురము - (33,000). ఉత్తరమున ఫోయిల్నదీతీరము, భోజన పదార్థముల వర్తకమున్న తావు.

ఆర్మాపురము - ఇది ఆర్చిబిషప్పుగారి నివాసస్థానము.

వాటర్ఫోర్డు - విశేష వర్తకముగల రేవుస్థలము. సూయ నదీతీరము.

డ్రాయెడాపురము - వెనుకనిట ౧౬౯౦ లో యుద్ధము జరిగెను.

కిల్కెన్నీపురము - ఉన్ని బట్టలనేత గలపురము.

గాల్వే - రేవు పట్టణము.

స్లిగో - రేవు పట్టణము.

యూఘాల్పురము - ఇట నాదికాలమున సర్ వాల్టర్ రేలిగారి భూములందు బంగాళాదుంప వ్యవసాయము తొలుతఁ జేయఁబడెనట. వారికిట నివాసభవన ముండెనట.

ఐలండు(గ్రీసుభాగము — గ్రీసు దేశములోని భాగము. (గ్రీసుదేశముచూడుఁడు). ఇందు డిలోసుద్వీపము, ఆండ్రోసుద్వీపము, నాక్సోసుద్వీపమును పెద్దవి; ముఖ్యములు.

ఐలారము — ఇది యొక వనమూలికయని తలంపఁబడుచున్నది. దీనిచెట్టు యెఱ్ఱగలిజేరు చెట్టువలె నుండునందురు. విరేచనముకాఁజేసి మూత్రమును విస్తారముగ వెడలించి ఉబ్బుజాడ్యము నివారించుననియు, జలోదరము, మేహకారకము, అత్యుష్ణములు, క్షయరోగముల ఉధృతము నివారించునందురు.

ఐశ్వంకసగోత్రము — కుండినగణము చూడుఁడు.

ఐశ్వర్యము తగ్గితే ఆకలి ఎక్కువ యగును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఐశ్వర్యమున కంతములేదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఐశ్వర్యములు ౮ — ౧. ధనము, ౨. ధాన్యము, ౩. సంపద, ౪. జయముసిద్ధించుచుండుట, ౫. ధైర్యము, ౬. ఆయుధబలము, ౭. రాజ్యము, ౮. మోక్షార్హమగుచర్య. వీనిం గల్గియుండుటను అష్టైశ్వర్యములం గల్గియుండుట యనంబడును.

మఱియు వీటినె ధనలక్ష్మి, ధాన్యలక్ష్మి, సంపల్లక్ష్మి, జయలక్ష్మి, ధైర్యలక్ష్మి, (ఆయుధ) బలలక్ష్మి, రాజ్యలక్ష్మి, మోక్షలక్ష్మి అని యష్టలక్ష్ము లందురు.

ఇంకను ౧. దాసీజనము, ౨. భృత్యులు, ౩. పుత్రులు, ౪. మిత్రులు, ౫. బాంధవులు, ౬. వాహనములు, ౭. ధనము, ౮. ధాన్యములు గూడ నష్టైశ్వర్యము లనంబడును.

ఐస్లాండ్‌స్పార్ — ఇది స్వచ్ఛమై, రంగులేని Calcite అని పోల్చంబడినది. ఐస్లాండు ద్వీపమున దొరకుటచే నీపేరందినది. దీనికి Double refractive Power గలదట. సుంగో చనములు చేయుటయం దుపయోగించుచుందురట.

ఐస్లాండుద్వీపదేశము — ఐరోపా ఖండములోని డెన్మార్కుదేశమునకుం జెందీ, అట్లాంటిక్కుమహాసముద్రమునం దుత్తరభాగము నందున్న ద్వీపము. ఐర్లాండునకంటె ఐదవవంతు పెద్దదేశమని చెప్పంబడినది. ఇది ఆర్కిటిక్ సర్కిల్ కడ నున్నదిగాన చాల శీతలప్రదేశము. ఇట్లనుటవలన ఐస్లాండు పేరునకు మంచుసంబంధార్థముకాదు. ఇది జైడుభాషయందలిపదము. ఐస్లాండనిన ఐలెండు; అనగా ద్వీపమనియర్థము. ఈ మాటయందు మంచుసంబంధ మేమియును లేనేలేదని యెఱుంగునది.

ఐస్లాండుదేశము తొల్లింట నెప్పుడు నొక ప్రభుని పాలనక్రింద నుండియుండలేదు. ప్రజలే రాజ్యకార్యనిర్వాహణ మొనర్చుకొనువారు. ఆ సభకు ఆల్తింగనిపేరు. ఆ సభలుకూడు తావునకు ఆల్మన్నాగ్జా అనిపేరు. అది తింగవెటీరు కడ నున్నది. తింగవెట్లీరనిన సభాభూమియని యర్థము. ఐస్లాండు ఆదిని నాడ్డోడు అను దొంగల నాయకునిచే క్రీ. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమున కనుంగొనంబడినదట. పిదప Ingolf అనువానును, Hjorleif అనువారును, (నార్వేజియను సామంతనృపులు) వారితో కొందఱనుచరులు నట వలసచేరిరట. ఇది క్రీ. శ. ౮౭౪ అని చెప్పంబడినది. నేటికిని వారు దిగిన తావులను Ingolfshofdi అనియు, Hjorleifshofdi అనియు పిలుచుచున్నారు. ఐస్లాండు దేశభాషయందు Hofdi అనిన రేవనియో, తావనియో యర్థమట. ఆ కాలపు ఐస్లాండుచరిత్ర పాటలందు కలదు. దానికి Landnamabok అనిపేరు. పిదప ననేకులు చేరిరి. వీరు నార్వేదేశస్థులు. క్రీ. శ. ౧౦౦౦ మొదలు క్రైస్తవమతస్థులైరని చెప్పుదురు. దేశమప్పుడు నార్వేక్రిందనే యుండెను. పిదప నార్వేతోసహా డేనుల క్రిందికి వచ్చెను. తరువాత నార్వే వేఱైపోయినను ఐస్లాండు డెన్మార్కుతో కలసియేయున్నది. ప్రజలు ఐస్లాండర్సు అనంబరగుచున్నారు. లూథరన్విధాన క్రైస్తవులు. రైక్జావిక్కుపురము ప్రధాన నగరము. ఇది రేవుపట్టణము. వర్తక స్థలము. నదులు పెద్దవిలేవు.

ఈ దేశమున జలపాతములు, జల బుద్బుదములు, వేడినీళ్ళయూటలు, ఉద్ధృతజలవినోదములు, చూడదగినవెన్నియో కలవు. మంచు

మయమైన గుహలు కలవు. హెక్లాయనిపేరుగల యగ్నిపర్వతము సుప్రసిద్ధమైనది. ప్రజలు అతిథి అభ్యాగతుల నెక్కువగా నాదరించి భోజన మిడుచుందురు. ఈదేశమున సుర్టర్సు కేవ్ (గుహ) మంచుతో చేయుబడిన చిత్రవిచిత్రముల ఆకారములు, వింతలు, గదులు, చావిడులు గల గొప్ప గుహ. చూడదగినది. సుర్టరు తొల్లింటి కాలపు రాక్షసుడని వారనెదరు. (డెన్మార్కు దేశము, ఐరోపా, ఫారోయిద్వీపము-చూడుడు)

ఐస్ బెర్గ్ (Ice Berg)-ధృవప్రదేశము (Polar regions) లందుండు గ్లేసియరుల నుండి విరిగిపోయిన మంచు ముక్కలు. ఇవి పర్వతములవలెనుండి నీటుదేలుచు పోవు చుండును. ఓడలకుందాకిన వాటిని చితుకగొట్టగలవు గాన, నావికులు వీటికి చాల వెరతురు. ఇవి ధృవప్రదేశములందాటి యివ్వల కేతెంచుకొలది కరంగిపోవును. వీటి శీతలము కడుదూరము వ్యాపించి గాలిని శీతలముగ నొనర్చును. గ్లేసియరు చూడుడు.

ఐస్ ఏజిసిద్ధాంతము(మంచుకాలము) తొల్లింటి యాదికాలమున నుత్తరభూగోళార్ధమున ఉత్తర ధృవమునుండి భూమధ్యరేఖ దెసను ఏబది డిగ్రీల ప్రదేశము మంచుచే గప్పంబడి యుండె ననియు, అది రాను రాను భూమధ్యరేఖ నుండి ఉత్తరదిశకు క్రమముగ వెచ్చనగుచు మంచు కరంగి భూమి, పర్వతములు మొదలగునవి బయల్పడుచు నిప్పుడున్న రీతిగనై, ఇంకనూ అగుచున్న దను సిద్ధాంతము.

ఉత్తర దేశములందచ్చటచ్చటం గన్పించు గ్లేసియరు హిమనిలయము లీకాలమునాంటి హిమశేషములేననియు, గొప్ప గొప్ప పర్వతములం దీ సిద్ధాంతమునకు పెక్కు యానవాళ్లు కలవనియు కొందఱు పరిశీలకు లనుచున్నారు.

దీని దక్షిణపు టెల్ల ఇంగ్లాండు దేశమున లండను నగరము దనుకను, వేల్సుదేశమంతయు ఐర్లాండు దేశభాగములు, ఆల్ప్సుపర్వతములు, పిరినీసు పర్వతములు, కనడాదేశము మున్నగున వింటులోనివే యని యందురు.

ఒ అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ నామములు —

Octavia, Octavie, Octave- లాటిన్పదములు, ఎన్మిదవ సంతానమని యర్థము. దీనినుండికల్గిన ముద్దుపేరు Tavy. Octavia అనునామె రోమకచక్రవర్తి అగస్టసు తోబుట్టువ. ఈమె సుందరియు, సద్గుణవతియునై యుండెను. అక్కాలమున పెక్కండ్రీమె పేరిడ నారంభించిరట.

Odile, Odila- ట్యూటోనిక్కు పదములు, సమృద్ధి యని యర్థము.

Olga- రష్యను పదము, పవిత్రతయని అర్థము. St. Olga ఋషిపేరు.

Olive, Olivia- లాటిన్పదములు, అర్థము [illegible]ష్టము.

Olwen- వెల్షుపదము.

Olympia, Olympias, Olympie- గ్రీకు పదములు, [illegible]ర్గమని యర్థము. ఇది Alexander the Great తల్లిపేరని ప్రచారమందినటుల తలంపఁబడుచున్నది

Ondine- లాటిన్పదము.

Onora, Onore- లాటిన్పదములు, గౌరవనీయమని యర్థము. Honora యొక్క వికారరూపపదములు.

Ophelia- గ్రీకుపదము, నాగమని యర్థము.

Ortensia- లాటిన్పదము, తోటవాఁడని యర్థము. Hortensia వంటి యర్థముగల పదమే. దాని వికారరూపమే.

Osberta- ట్యూటోనిక్కు పదము, దేవునిసంబంధమగు తెలివి యని యర్థము. Osbert యొక్క స్త్రీవాచకపదము

Ottilie- Ottilia- ట్యూటోనిక్కు పదములు, సుఖకరముగ సంగర మొనర్చు పడుచు అని యర్థము.

Ottoline- ట్యూటోనిక్కు పదము, సమృద్ధియని యర్థము. Otto యొక్క స్త్రీవాచకపదము.

Owena- కెల్టిక్కు పదము, యౌవన యుద్ధవీరురాలని యర్థము. Owen యొక్క స్త్రీవాచకపదము.

ఒంటరులు (ధోరలు) — తెలఁగాలు చూడుఁడు. ముసలిదైన అడవిపందికిగూడ ఒంటరి యనియెదరు.

ఒంటికొమ్ము నీటిగుఱ్ఱము — (Unicorn) ఇక్కాలపు నవనాగరకులు నమ్మినను నమ్మకున్నను, తొల్లింటికాలమున స్కాట్లాండు దేశపుసముద్రముల నొంటికొమ్ము నీటిగుఱ్ఱములు, చీనాదేశమున డ్రేగను (Dragon), భరతదేశమున సింహళమున రక్కసులు, మనయరణ్యముల గండభేరుండపక్షులు, చక్రవాకములు, గోనాగసర్పములు, ఇంకను ఆంజనేయుఁడు గరుత్మంతుఁడు, జాంబవంతుఁడును ఉన్నట్లు వా[illegible]కలు కలవని యెల్ల రెఱింగినదే.

అల్లే స్కాట్లాండుదేశ మే[illegible]చుండిన సరదా[illegible] డొక్కం డొకతరి మారువేషమున సముద్రతీరమునం గూర్చుని యొకజాలవానిం గొన్నిప్రశ్నలడుగ నాతండును ప్రత్యుత్తరము లొసంగుచు, సముద్రపుగుఱ్ఱము తన్నుం దనుముకొనిరాఁ దప్పించుకొన్నట్లులఁ జెప్పెనట. ఆభూపాలుం డాగుఱ్ఱముపోల్కి యడుగ నాతఁ డది గుఱ్ఱమువలెనేయుండి ఎక్కువ వెంట్రుకలం గల్గియుండు ననియు, తలపై మునుపనకేగు నొకకొమ్ము వంకరలేక గల్గియుండుననియు, నీటం బడుట కది వెఱవదనియుఁ జెప్పెనట. భూపాలున కది వినోదము గల్గింప తనరాజచిహ్నమున నారూపమును గూర్పం జేసెట. నాఁడాదిగ స్కాట్లాండు దేశపు రాజచిహ్నము (Coat of Arms) ఒంటికొమ్ము గుఱ్ఱముగ నేర్పడియెనట.

అట్టిజంతువునకు లాటిన్ భాషయందు యూనికారన్ (Unicorn) అనెదరు అనగా నొంటికొమ్ము గలదని భావము. తొల్లి స్కాట్లాండుదేశము స్వతంత్రరాజపాలన మందుండుతరి నాయేకశృంగాశ్వము జాతీయగౌరవముల నందు రాజచిహ్నమై యుండుచు స్కా[illegible]ండు దేశపుపాలకుఁడగు జేమ్సు ఆంగ్ల సింహాసనమునఁగూడ నాసీనుఁడౌటతో నాంగ్లరాజ చిహ్నమగు సింహమున కెదురుగస్కాట్లాండు రాజచిహ్నమగు ఏకశృంగాశ్వమమర్చబడి నేఁటికి నట్లె తనరారుచున్నది. ఇట్లు సింహము, ఏకశృంగాశ్వము (Unicorn) గూడ నొకే రాజచిహ్న మగుట స్కాట్లాండు ఇంగ్లాండుదేశముల యొక్క పాలనమును సూచించుచున్నది.

ఒంటిమిట్ట — ఆంధ్రదేశమున నిదియొక గ్రామము. కడప మండలమున నున్న తావు. మెడ్రాసు సదరన్మరాటా రెయిల్వే బొంబై లైనుపై కడపనుండి పదునాల్గుమైళ్ల దూరము. ఇట కొండపై నొక శ్రీరామాలయము కలదు. దానిని ఒంటుడు, మిట్టుడు ననుపేరుగలవారిద్దరు కట్టిరని ప్రతీతి కలదు. ఒంటిమిట్టయున

నొకేరాయి యని యర్థము. భాగవతము నాంధ్రీక రించిన బమ్మెరపోతరాజు ఇచటివాఁడె యనియు, ఇచటనె భాగవతము తెనిగించెననియు, నందు చెప్పఁబడిన ఏకశిలానగర మిదియే ననియు కొంద ఱిటీవల నొకవాదమును బయలుదేరదీసిరి. కాని పరిశీలనలవలన నాఏకశిలానగరము ఒరుగల్లు (ఇప్పటి వరంగల్లు) అని స్పష్టపడినది.

ఒంటిరెక్క వెల్లుల్లి — ఉల్లి చూడుఁడు.

ఒక అబద్ధమును కప్పుటకు నాల్గు ఇతరఅబద్ధము లాడవలసి యుండును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒక కంచానతిని ఒక మంచాన పరుండేవారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒక కన్ను కన్నుగాదు ఒక కుమారుడు గతీగాదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒకచేయి ఎంతఊపినా చప్పుడు కాదు - రెండు కలసినప్పుడే చప్పుడగుట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒకటేదెబ్బా రెండే ముక్కలు — ఆంధ్ర లోకో

ఒక్కనాట్టి విందు మరునాట్టికి మందు—ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒక రాజధాని నగరమున నితర దేశపు రాయబారుల స్థితి — ఇతర దేశపు రాయబారులు (Foreign Ambassadors) ఆయాఇతరదేశముల రాజులకో, ప్రభుత్వములకో ప్రతినిధులుగాను, వారి దేశము నందలి ప్రభుత్వమున కాయావిదేశములతోఁ గల మైత్రికి సంబంధించినవారగుట నతిథులుగఁ జూడఁబడుదురు. వారి యుద్యోగ నివాసము (Official residence) ను, దానికి సంబంధించిన ఆవరణయు నీదేశమునందుండినను, ఆయా విదేశప్రభుత్వమున కాక్రమణార్థము, అక్కర ఆదరణములతో స్వాధీనపర్చఁబడియుంట సౌ యావరణమున నీదేశపు శాసనములమేరకైన పరిపాలనముగాక, ఆయావిదేశములందలి శాసనముల పరిపాలనమే జరుపఁబడుట యాచారముగ నున్నది. కాన విదేశ రాయబారులను నిర్బంధింపవీలులేదు. వారిపై న్యాయస్థానపు తీర్మానములు చేయ వీలుండదు. ఆయావరణమునకు పన్నులు, బందెలు విధింపఁబడరాదు. ఇంక యేమనిన, ఆయావరణప్రదేశమట్లు మిత్రభావము లుండునంతకాలము, ఆయా విదేశపు (చిన్న) ప్రదేశముగనో లేక ప్రదేశతుల్యముగనో ఎంచఁబడవలసినదిగనుండి ఎక్స్ట్రా టెరిటోరియల్ లేండ్ (Extra Territorial Land) అని చెప్పఁబడుచుండునది.

ఒకరికి ఉన్నదని దుఃఖపడుటతో ఒక కన్ను తనకులేదని దుఃఖపడుటతో ఒకకన్ను పోయినట్లు — రెండు కన్నులుపోయినవని భావము (ఆంధ్రలోకోక్తి).

ఒకొరలో రెండుకత్తులిమడవు.
ఒక తొడిమెకు రెండు కాయలు కాయవు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒకడూరి కనేకత్రోవలు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

ఒక్కామిజమ్ (Occamism)— విల్లియమ్ ఆఫ్ఒక్కామ్ (William of Occam) అనుజ్ఞాని తత్వశాస్త్రమునకు సంబంధించిన సిద్ధాంతము.

ఒక్కొకరాయి తీస్తూంటే కొండ ఐనా తరిగిపోతవి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒడయర్ వంశనృపతులు — వీరు మైసూరురాజ్య మేలుచున్నవారు. యాదవ సంతతి క్షత్రియులు. చంద్రవంశము ఇప్పటి మైసూరుప్రభువులు ఒడయర్‌లు.

ఒడలు తిరుగుటకు కారణములు- కొందఱు బాలురాడుకొనుచుతమకుతాము చుట్టు గిరగిర తిరుగుదురు. వారికి నొడలు తిరుగును. చాల నెత్తగు ప్రదేశములనుండి లోతు గల క్రిందికిం జూచితిమేని యొడలు తిరుగును. దీనిని కండ్లు తిరుగుచున్నవనియు ననుటకలదు. మేధావయవములోనికి రక్తముపోవుతరి నిట్లు ఒడలు తిరుగుననియు లేక దృష్టి కొంచెము (సరిగా గన్పించక ఎచ్చుతగ్గులుగా) కన్పించుననియు వైద్యశాస్త్రజ్ఞులు పోల్చిరి. పొత్తికడుపునందలి తబ్బిబ్బు దీనింగల్గించునని పండితులుడివియున్నారు. దీనిఫలితముగ చైతన్యము తాదాతుగా (Temporarily) పటిమ గోల్పోవును. యోచనశక్తి సరిగా నడువదు. కొంత చీకాకుగను, కొంత బాధగను దోచెడిని. గ్రహించుశక్తి సరిగానుండదు. ఒక్కొకప్పుడు మన చుట్టుపట్ల మనకగుపడునదంతయు తిరుగుచున్నట్లగుపడును. పైత్యాధిక్యము దీనిం గల్గించునని కొందఱనెదరు. విశ్రాంతియు, శైత్యోపచారములును దీని నివారించునందురు.

ఒడలు స్వాధీనంగాని ఇల్లాలు కాల్రిమట్టెలకుం గందినదట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒడలెరుంగని శివమాడువారుందురా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒడ్డెపూడి వెద్దయ్యకవి — ఆంధ్రకవులయం దాధునికులలో పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కాశ్యపసగోత్రుఁడు. తండ్రిపేరు వేంకటామాత్యుఁడు. ఒడ్డెపూడియను గ్రామమున కీతఁడు కరణమని తెలుచున్నది. ఈతనికాలము కృష్ణదేవరాయని కాలముతర్వాతననియు, బహుశః క్రీ. వె. ౧౬౦౦ ప్రాంతముననియు, రా. బ. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులువా రభిప్రాయపడియున్నారు.

ఈతఁడు రచించినది ఆంధ్రమున వాయుపురాణము. దీనిని కొండపల్లె (కృష్ణామండలము) తూర్పుగానుండిన పురుషోత్తమపట్టణనివాసులగు దాసరి చినగంగయ్యచౌదరి (కమ్మవారు) కిం గృతియిచ్చెను.

ఒద్దిచెట్టు (మెండాశింగి) — లా. Rhus odina అనియు, Odina pinnata అనియు, Asclepias gemenata అనియు పేర్లు.

సం. గృహద్రుమ, చతురవాహల (చతుర్వహన), మేషశృంగి, సర్వసాధారణముగ మెండాశింగి యని వాడెదరు. ఇది వైద్యోపయోగకరమగునది.

దీనిచెక్క రసము, లేక కషాయము, ఉబ్బురోగము, మధుమేహము, వమనములు, విషదోషములు, విదాహము, శీతజ్వరముల నడంచును. చెక్కను చూర్ణము (గుండ) చేసి నూనెం గల్పి పూసిన నన్ని వ్రణములు మానుననియు, ఒద్ది కాయలు చేదుగ నుండి విరేచనముజేసి, ఆకలిని ధృడపర్చి, కఫము, క్రిమి, కుష్ఠు, మేదోరోగము, మేహముల నడంచుననియుం జెప్పఁబడినది.

ఒపేరా (Opera) — గొప్ప వెలుతురు మూలమున Film బొమ్మలప్రదర్శనమున కనుబంధయుక్తముగ గ్రామోఫోనుపాటలం గల్పి కూర్చిన ప్రదర్శనము.

ఒపేరాచరిత్ర క్రీ. వె. ౧౬౦౦ లో ప్రారంభమైనను, ౧౬౩౭ లో వెనిస్‌నగరమున బహిరంగ

ముగ నొక ఒపేరా తెఱచువఱకు వ్యాపకము గాంచలేను. ఇటలీదేశస్థుఁడగు Ales Sandro Scarlatti అనునాతఁడు దీనిరచయిత. ఆయన క్రీ. శ. ౧౬౫౯—౧౭౨౫ కాలమువాఁడు. ఆయన ఏర్పాటుమేరకు Recitativo secco అనియు, Recitativo stromento అనియు, ఇరుతెఱఁగులుగా నుండెనట. పిదప నారంభమైన ఫ్రెంచిదేశపు ఒపేరా ఇటలీదేశపుగానమునే పాడినది. ఆంగ్లదేశమున ౧౬౩౦లో ప్రారంభమై అభివృద్ధినంది ఇప్పటిరూపమునందిన భరతదేశమునకుం జేరియున్నది.

ఒమార్ ఖాయ్యామ్ కవి — ఈమహనీయుని ఒమార్ ఖాయ్యామ్ హాకీమనియు నందురు. పారశీకదేశస్థుఁడు. క్రీ. శ. ౧౦౭౦—౧౧౨౩ కాలమువాఁడు. గొప్ప కవి. ఖగోళశాస్త్రవేత్తయగు జ్యోతిష్కుఁడు గణితశాస్త్రవిశారదుఁడునై యుండెను. ఖొరాసానుదేశమున నిషాపూర్ నందు జన్మించినవాఁడు. పెర్షియన్ కాలెండరును సంస్కరించి యుద్ధరించినవాఁడు. అందు పెక్కు జ్యోతిషపథకములం జేర్చిన విద్యానిధి. అంకగణితమునను పెక్కు పథకములు కల్పించి వన్నె దెచ్చినవాఁడు. ఒక ఆల్జిబ్రా గ్రంథమును జేసి పేరందెను. ఈకవికృతమైన రుబాయత్ అను గ్రంథము మిక్కిలి పేరందినది. బహు రసవంతమైనది. ఈకావ్యము ముఖ్యప్రపంచభాష లన్నిటిలోనికి ననువదింపఁబడినది.

ఒరావోఁజాతివారు - వీరు ఛోటా నాగపూరు ప్రోవిన్సునం దున్న కొండజాతి ప్రజలు.

ఒరిస్సాదేశము (ఓఢ్రదేశము) — ఉత్కలదేశపు తొల్లింటి చరిత్ర వేఱుతావున వివరింపఁబడినది. బంగాళాఖాతపు తీరమునంటి ఆంధ్రదేశమునకుత్తరమునను న్న దేశము. గంజాము మొదలు బంగాళముదనుక వ్యాపించియున్నది. వైశాల్య మించుమించు ౨౯,౦౦౦ మైళ్లుండునని అంచనా వేయఁబడినది. మహారాష్ట్రులు దీని నాక్రమించియుండిరి. వారినుండి క్రీ. శ. ౧౮౦౩ లో బ్రిటిషువారికిం గలసిపోయినది. సముద్రతీరములు పల్లముగ బురదఁగల్గియుండును. సముద్రపుపోటుపాటు లధికములు. లోనఁగల కొండలు చాల సారవంతములు. కొండలు అరణ్యమయములు, క్రూరమృగ యుక్తములుగ నున్నవి. మహానది, బ్రాహ్మణి, వైతరణీనదు లీదేశముగుండా నడచి బంగాళాఖాతముం జేరును. ఋషికుల్యానది ఆంధ్రదేశమువైపున కలదు. హుగ్లీ కటకముల నడుమ పంటకాల్వ నొకల కుపయోగించుచున్నది. కొన్ని చిన్నచిన్ననదులు సస్యోపయుక్తము లైయున్నవి. కొండలప్రదేశము లనారోగ్యవంతములు, ధాన్యములు మొదలగు పంటలన్నియుంగలవు. ప్రజలు ఓఢ్రులు (ఉత్కలులు చూడుఁడు). కొండ ప్రదేశముల మన్యపుజాతులవారు వసించుచున్నారు. వారి భాష లనేకములు కలవు. ఓఢ్రులు ఓఢ్రభాష మాటలాడుదురు. కొండల ప్రదేశములందు చిన్నచిన్న రక్షితసంస్థానము లనేకములు కలవు. వాటికి మహాలులందురు. తీరమునం దుత్తరమున బాలేశ్వరంజిల్లా, దానిక్రింద కటకంజిల్లా, దానిక్రింద పూరీజిల్లాయుంగలవు. దానికిందక్షిణమున గంజాముజిల్లాయున్నది. (ఇది అచిరకాలముననే కొంత ఉత్కలదేశమునకును, కొంత ఆంధ్రదేశమునకుం జేర్పఁబడినది). మహాలుభాగములేగాక కొన్ని పెద్ద స్వదేశసంస్థానములును కలవు. దేశమున సగటున మూడింట రెండుభాగముల కన్న నధికముగనే స్వదేశసంస్థానముల రాజ్యములని యనుట అతిశయోక్తి కానేరదు.

కటకము ముఖ్యపట్టణము. ఇది మహానది యుందలి ద్వీపమునందున్నది. ఇట మహానది

యందానకట్టయు, గొప్ప పంటకాల్వలు ప్రారంభ మగును. బట్ట, కలపవర్తకము విశేషముగ జరుగు చుండు తావు. దీని రేవు ఛండీబాలేశ్వరము (ఛాంద్బాలీ). ఇది మహానది ముఖద్వారముకడ నున్నది. దీనిని ఫాల్సుపాయింటనియు నందురు. కటకమనిన దేశమధ్యమని యర్థమట. తరువాతఁ జెప్పఁదగినది పూరీపట్టణము. దీనిని జగన్నాథ క్షేత్రమందురు (చూడుఁడు). బాలేశ్వరము వర్తక స్థానము, రేవు నైయున్నది. వైతరణీనదీతీరమం దున్న జాజిపూర్ (యాజిపురము) పుణ్యక్షేత్ర ముగ నున్నతావు. ఇట యజ్ఞవరాహ దేవస్థానము (యజ్ఞములతావు), విరజాదేవిదేవస్థానము (పార్వతీక్షేత్రము), నాభిగయ, సప్తమాతృకా దేవస్థానము మొదలగునవి కలవు. శ్రీజగన్నాథము (పూరీ) సుప్రసిద్ధ విష్ణుదేవస్థానము. ఇది రేవు పట్టణము. ఇచటికిం గతిపయ దూరమున నున్న భువనేశ్వరము సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. పూరీ కిరువదిమైళ్ల దూరమున కొనార్కమను నొకగొప్ప సూర్యక్షేత్రముండెను. అది యిప్పుడు భగ్నమై జగన్నాథదేవాలయము ఆవరణయం దొకచో నుంచఁబడి యున్నది. పూరీపట్టణము పురుషోత్తమక్షేత్రమనంబరగుట నాపేరు ఆంగ్లోచ్చారణయందు పూరీ యనంబరగుచున్నది. ౧౯౩౬ సంవత్సరము ఏప్రిలుమాసములో ఒరిస్సా దేశ మొకప్రత్యేకరాష్ట్రముగ నేర్పఱుపఁబడి, ఒకగవర్నరుపాలనక్రింద నుండెను. గంజాము జిల్లా మన్యప్రాంతములు, పర్లాకిమిడి మున్నగునవి కొన్ని యాంధ్రదేశమునకుఁ జెందినవే యైనను ఒరిస్సాలో నీసందర్భమునఁ జేరిపోయినవి.

ఒర్ఛాసంస్థానము — సెంట్రలిండియా ఏజన్సీ రాజ్యములలో నొక చిన్న రాజ్యము. ప్రభువు బుందేలా క్షత్రియ కులోత్తంసుఁడు. ఈయనను బుందేల క్షత్రియులకుఁ గులపెద్దయు, మాన్యుఁడునని చెప్పుచున్నారు. సెంట్రలిండియా ఏజన్సీ చూడుఁడు.

ఒసేబా క్షత్రియులు — శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుఁడు.

ఓ అక్షరమునకుం జెందిన క్రైస్తవ నామములు —

Oates - నవీన పదము.

Obadiah - హిబ్రూ పదము, Servant of God అని యర్థము.

Obed - హిబ్రూ పదము, అర్చన యొనర్చు వాఁడని యర్థము.

Octavius, Octavus, Octave - లాటిన్పదము, ఎన్మిదవ వాఁడుగ జన్మించిన వాఁడని యర్థము. దీని ముద్దు పేర్లు Tave, Tavy. రోమకపురి నేలిన ప్రసిద్ధ సామ్రాట్టునకు Octavian Augustus అని పేరు.

Odo - ట్యూటోనిక్కు పదము, Rich అని యర్థము.

Offa - ట్యూటోనిక్కుపదము, Wild boar అని యర్థము.

Offley - నవీన పదము.

Ogilvie - ఉచ్చారణ, O'gle-vy అని. నవీన స్కాచిపదము.

Olaf, Olave, Ole - ట్యూటానిక్కు పదము, పూర్వపు పదార్థమని యర్థము.

Oliver - లాటిన్పదము.

Opie - నవీన పదము.

Orlando - ట్యూటానిక్కు పదము, Fame of the land అని యర్థము. See Roland.

Ormerod, Orme - నవీన పదము.

Orm - ట్యూటానిక్కు పదము, నాగము అని యర్థము.

Osbert - ట్యూటానిక్కు పదము, Divinely Bright అని యర్థము.

Osborn, Osborne - ట్యూటానిక్కు పదము, Divine bear అని యర్థము.

Oscar - కెల్టిక్కు పదము, Bounding warrior అని యర్థము.

Osmond, Osmund - ట్యూటానిక్కు పదము, Divine Protector అని యరము.

Oswald, Oswold - ట్యూటానిక్కు పదము, Divine power అని యర్థము St. Oswald ఋషిపేరు. ఈపేరిటి భూపాలుఁడును ఉండెను.

Othello - ట్యూటానిక్కు పదము, Rich అని యర్థము.

Other - ట్యూటానిక్కు పదము, Happy warior అని యర్థము.

Otto, Otho - ట్యూటానిక్కు పదము, Same as Othello. ఒక జర్మను రాజు పేరు. Rich అని యర్థము.

Otway - నవీన పదము.

Owen - కెల్టిక్కుపదము, Young warrior అని యర్థము. వేల్సుదేశమున వాడుక యుండున్న పేరు.

ఓంకార మాంధాత క్షేత్రము —

గ్రేటిండియన్ పెనిన్సులా రెయిల్వే ఖాండ్వాసంధి మీఁదుగా చిన్నలైనులో మూర్తిక్కాస్టేషనునుండి పదిమైళ్ళదూరమున నర్మదానదియందలి ద్వీపము నందుగల శివక్షేత్రము. సర్వదా దేవళమున వినఁబడుచుండు ఓంకారనాదమునుండి పేరందినది. గొప్ప శివక్షేత్రము. వింధ్యపర్వతప్రాంతము. దీనికెదురుగ నది కవ్వలనుండు పర్వతమునఁగొంత యెత్తున అమరేశ్వర మనఁబడు దేవస్థానము కలదు. అమరేశ్వరము మహాలయక్షేత్రమని కూర్మ పురాణము అ. 3 యందు పేర్కొనఁబడినది.

ఓంకారము (ప్రణవము) —

ఓంకారమునకుఁ బ్రణవమనియు, తారాయనియు, తారకమనియు వాడుకనామములుకలవు. ఓంకారము పంచ భూతములను రక్షించునదని చెప్పఁబడినది. అమరకోశమునందు "ప్రకృష్టోనవః ప్రణవః" అనగా నమస్కరింపఁబడఁ దగినది గాన ప్రణవ మనఁబడునని చెప్పఁబడినది. "తరంత్యనేనేతితారః" దీనిచేతఁ దరింతురు గాన, తారయనియు గూడ నందేకలదు. "ఓమితిజగ దఖిలంశ్యాత" ని చెప్పఁబడియుంటను, సూతసంహిత యజ్ఞవైభవ ఖండమున "ఓంకారశబ్దస్సర్వార్థవాచకః" అని చెప్పఁబడియుంటను, సర్వజగత్తును ప్రణవమగు ఓంకారము వివరించునని చెప్పవలయును కావుననే సర్వజగత్తును పరమేశ్వర నిజపదార్థ మగుట అద్వైత మతసిద్ధాంతమున 'ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ' అని ప్రణవమును పరమేశ్వరునిగఁ జెప్పియున్నారు. మాండూక్యోపనిషత్తు ప్రారంభము ననే ఓంకార వివరణముకలదు. ఓంకారమునందలి భాగములు- అ. ఉ. మ్. అనియు, అందు అ+ఉ= ఓ. యనియు, దానికి మ్. చేర్చ 'ఓమ్' లేక 'ఓం' అగు ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈ మూఁడువర్ణములకు విశేషార్థము లనేకములు చెప్పఁబడినవి. పరమేశ్వరుని యాజ్ఞ మేరకుఁ

గుమారస్వామి ప్రణవార్థమును వివరించి 'గురుస్వామి' యని పేరందెనని స్కాందమునందుఁ జెప్పఁబడినది. హిందువుల వేదమంత్రముల నుచ్చరించుతరి తొలుత బ్రణవముతోఁ నారంభించెదరు. ఇంతియే గాక వేదము బాటించు నద్వైతులును, శైవులును, వేదమును సరకుగొనని వీరశైవులనఁబడుచున్న లింగాయతులును, అవైదికులనఁబడుచు ప్రత్యేక (త్రిపిటక) వేదము బాటించు బౌద్ధులును గూడ తాముజపించు పవిత్ర వేదమంత్రములందాదిని ప్రణవముంచి, మఱి యామంత్రజప మొనర్చుచున్నారు. ఇట్టి ప్రణవలక్షణములనే గల పవిత్రోచ్చారణ పదము పాశ్చాత్యులందు గ్రీకులలో లోగోస్ (Logos) అనునది యుండెను. దానిగూర్చి ఇక్కడనుసు వివరించుట నిరర్థకము.

ఓకోలోజీ (Occology) ఎకోలజీ చూడుఁడు.

ఓక్సాలిక్ ఏసిడ్ (Oxalic Acid). దీనికి సంజ్ఞ $H_2C_2O_4$ అనియు, దీనికి Solid organic అని వాడుక గలదనియు, మెత్తనికఱ్ఱల రంపపుపొట్టునుంచి చేయుదురనియు, రంగులందుపయోగించుదనియుఁ దెలియుచున్నది.

ఓగ్హాం వ్రాత విధానము — (Ogam Writing) బ్రిటీషుదీవులందు రోమను లాక్రమించినదాదిగ పదియవ శతాబ్దకాలము వఱకు ఓగ్హామువ్రాతప్రచారమునందియుండెనట. ఇవి ఇఱువదియొక్క ధ్వనులు. ఇట్టి వ్రాతలు మూడువందల వఱకు దొరకినవని చెప్పఁబడినది. వీనింజదువువిధానము Ballymote అనంబడిన వ్రాతప్రతియందు వివరింపఁబడియుండి దొరకినదట. అది పదునాలవ శతాబ్దపు ప్రతి యని తలంచుచున్నారు.

ఓగిరాల జగన్నాథకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందుఁ బరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆరువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్ర భారద్వాజసగోత్రజుఁడు. నివాసము ఏనామదరినున్న నీలపల్లి. తండ్రి వేంకటరాజు. రచించినది సుమనోమనోరంజనమను ప్రబంధము.

ఓగిరాల రంగనాథకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందుఁ బరిగణింపఁబడిన వాఁడు. రచించినది ద్విరేఫదర్పణమను వ్యాకరణ గ్రంథము. ఈతఁడు పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికిని, శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రికవికిని సమకాలికుఁడని చెప్పఁబడినది.

ఓఘ (ప్రవాహ) చతుష్టయము— బౌద్ధమతధర్మమునఁ ౧. కామము, ౨. భవము, ౩. దృష్టి, ౪. అవిద్య. ఈనాల్గును ఆగిపోవు వఱకు నెడ తెఱిపిలేక ధారవలెనే ప్రవహించునవి యని, ఓఘము (ప్రవాహము) లనియెదరు.

ఓఘవతీనది — మార్కండేయ నదికీపేరుకలదు. పంజాబు గజిటీర్ పుట ౧౮ యందు (అంబాలాజిల్లా ౧౮౮౪ స.) ఓఘవతీనది అపగ కాదని చెప్పఁబడినది. ఓఘవతీతీరమున పృథ్వీతు ధాక ఉండెను. దీనిని పిహోఆ యనుచున్నారు. దీనిని మార్కండేయ సరస్వతీసంగమమున నున్న పురముగ బోల్చియున్నారు. ప్రశంస వామన పురాణము ౧౯ యందు కలదు. మహాభారత శల్యపర్వము ౩౮ యందుఁ జెప్పఁబడిన ఓఘవతి వేఱనితోఁచెడిని. ఆర్కియాలోజికల్ సర్వేరిపోర్టు ౧౪ వాల్యుం ౭౫ పుటయందుఁ జెప్పఁబడిన దిది కానేరదు.

ఓజోక్రైరెట్ (Ozokerite) - ఇది ఘనీభవించిన (గట్టిపడిన) Hydro-carbon అనియు, ఇది ఖనిజసంబంధమనియు చెప్పంబడినది. తేనె మైనమువలె నుండును. పెట్రోలియము

ఉండు తావుల భూమియందు దేర్పడి దొరకును. కొవ్వొత్తులు చేయుటయందుపయోగించుచున్నారు.

ఓజోన్ గాలి - దీని సంజ్ఞ "O_3" అని చెప్పఁబడినది. ఇది ఆక్సిజెన్ యొక్క పరిణామ రూపము. దీనిని రసాయన శాస్త్రమున "This is a form of oxygen containing three atoms in the molecule against two atoms in the molecule of ordinary Oxygen" అని వివరింపఁ బడినది. ఓజోనులు పెక్కు గలవు. ఓజోను ఆక్సిజను యొక్క రూపాంతరము. వజ్రము కార్బనుయొక్క రూపాంతర మగునటుల కొన్ని కారణములచే ఆక్సిజెను ఓజోనైనదిగ నెఱుంగఁబడినది.

ఓజోను ఉల్లివలెను, క్లోరిను వలెను వాసన గల్గి యుండును. దీనిం గాచిన ఆక్సిజెనుగ మారును. ఓజోను, నూనెలను, మైనములను, దంతమును పరిశుభ్రపర్చుట కుపయోగింపఁబడుచున్నది. మఱియు దీనిని దాహోదకమును గూడ పరిశుభ్రపర్చ నుపయోగింతురట.

కాని డాక్టరు బెంజామిన్ మూరు పండితుఁడు సముద్రతీరపు గాలియందలి ఓజోను వేఱుపదార్థమనియు, అది Nitrogen Peroxide అను పదార్థము గాని ఆక్సిజెన్ కాదనియుం దెల్పి వాదించు చున్నాఁడు. ఈయన National Institute for Medical Research సంస్థకుం జెందిన పరిశోధకుఁడు.

ఓట్సు ధాన్యపువ్యవసాయము

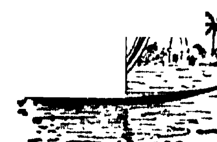
భరతదేశమునకు క్రొత్తగా పాశ్చాత్యసీమలనుండి రప్పింపఁబడిన క్రొత్తపంట. తొలుదొలుత సైన్యస్థానములప్రాంతభూములందు పైరుచేయఁబడుట ప్రారంభమై, క్రమక్రమముగ నితరప్రాంతములకు వ్యాపించినది. ఇది విస్తారము వేడిలేని సమశీతోష్ణప్రదేశము లందుఁ బైరుచేయఁదగినదిగఁ జెప్పఁబడినను, ఈదేశపరిస్థితులకు సరిపడి, ఇతర తావులందుఁగూడ పైరగుచున్నది. మీరటుజిల్లా, ఢిల్లీజిల్లా, హిస్సారుజిల్లా, పూనాజిల్లా, అహమ్మద్నగరుజిల్లా, అహమ్మదాబాదుజిల్లా, సతారాజిల్లాలం దీపైరు గాననగును. హిమవన్నగసీమలం దీపంట విస్తారముగఁ గలదు. ప్రశస్తమైన ఓటుధాన్య మచటనే గాననయ్యెడిని.

ఇది సర్వవిధముల యవలంబోలిన పంట. అట్టిభూములే దీనికిని సరిపోవుచున్నవి. మరమ్మతులు నట్టివియె. (యవధాన్యపువ్యవసాయము చూడుఁడు). యకరమునకు ౧౦౦ పౌనుల విత్తనములుజల్లుదురు. మూడు లేకనాల్గునెలలలో పండి కోతకు వచ్చును. కోత నాలస్యముచేసిన గింజలు నేల రాలిపోవును. ఆలస్యముచేసిన నాగడ్డికూడ పశువులకు రుచికరము గాదందురు. యకరమునకు ౧,౮౦౦ మొదలు ౨,౨౦౦ పౌనుల ధాన్యము పండును.

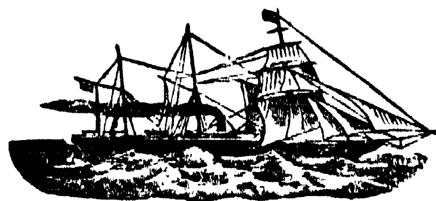
ఓటుధాన్యము గుఱ్ఱములకు దాణావేయుదురు. పిండి రొట్టెలం జేతురు. గడ్డి గుఱ్ఱములకు బలకరము. వేడిదేశమునపాలములకు నీరుకట్టి పెంచుచున్నారు. నీరసపడి చెడిపోయిన పశువులకు పచ్చిఓటుగడ్డి మేపుటవలన నతిత్వరితముగ నారోగ్యవంతములగుటయేగాక బలియఁజేయును.

ఓటోమాన్ తురుష్కులు(Ottoman Turks) — వీరు సెల్జూక్ తెగకుం జెందిన తురుష్కులు. క్రీ. శె. ౧౩౦౦ ప్రాంతముల వీరికి ప్రధాననాయకుఁడుగా నుండిన ఉత్మాను (లేక ఉస్మాను) అనువారినుండి వీరి కీపేరయ్యెను. ఐరోపాప్రభుత్వములవారు వీరిని ఇట్లు వ్యవహార సంబాధముల వాడుచుండిరి. (పోర్టె చూడుఁడు)

ఓడలు — నీటియందుఁ దేలుచు బయనములుచేయునవి ఓడలనియు, దీని రాక పోక ప్రయాణమునకు 'సబురు' అనియు వాడుదురు. తొలుత వెదురు

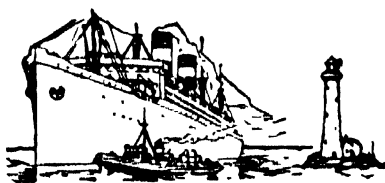
తెప్పలుగా కట్టినవాటితోఁ బ్రారంభమయి, పిదప కఱ్ఱదుంగలం జేర్చి కొంతయాకారముఁగుదిర్చి చేసిన నావలుగనై రానురా నభివృద్ధిం జెంది తెర చాపలు ఏర్పడి పెద్ద పడవలై, నేఁటికి పెద్దపెద్ద పొగయోడలుగ నావిరిబలముచే నడచుచు ననేక రూపములు గలవిగఁ దనరుచున్నవి.

ఇంచుక పెద్దదియగు పడవ.

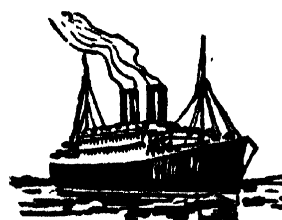
ఇంకు యుద్ధమున కనుకూలించునటుల ఆయుధములం ధరించినవి వేర్వేఱు తెఱఁగుల నిర్మింపఁ బడినవికలవు. ఈనావికా నిర్మాణవిద్య ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, జపాను దేశములందు చక్కగ నభివృద్ధి నందియున్నది అమెరికాదేశమున నీటీవల బాగుగవ్యాపించి అభివృద్ధిగ నున్నదని చెప్పవలయును.

పొగ యోడలు పర్వడుట కిక్కాలమున మహాసముద్రములేగాక జలసంధులు లోతుచేయఁ బడియు, కాల్వలు త్రవ్వఁబడియు, దారుల పొడవునను మార్గములంజూపు దీపస్తంభము లమర్పఁబడియు, ఓడలునిలచి సరకులెక్కించు కొనుట, దింపుటల కొఱకు రేవులందు హార్బరులు (నిలచుస్థానములు) ఏర్పరుపఁబడి నిర్మింపఁబడినవి కలవు.

ప్యాసింజరు స్టీమరు.

ఇక్కాలమున పొగ యోడలు నీటియావిరి యంత్రపు బలముచే నడపఁబడును. కొన్ని చిన్న నావలు మోటారు యంత్రబలముచే నడపఁబడుచు నతిత్వరితముగ పరుపడును. పడవలు తెరచాపలగాలిచే నడచును. తెడ్లతోఁ గొన్నిటిని నడపింతురు.

ఇక్కాలపు పెద్ద లైనరు (స్టీమరు).

ఓడలు బరువుమోయు లెక్క —

ప్రతిఓడను ఇన్నిటన్నుల బరువు మోయగల్గినది యని లెక్క చెప్పుచుందురు. అట్లు లెక్కించుటకు విధానమిది. ఓడలోపలిభాగపు పొడవు, వెడలుపు, ఎత్తులు కొలచి ఒకటితోనొకటి గుణించి ఘనపరిమాణపు అడుగులలెక్కను (Cubic feet) కుదిర్చి నూరుఅడుగుల స్థలమందొక టన్ను బరువుండనగునని గణింతురు. ఇది గ్రాస్‌టన్నేజి (Gross tonnage).

వర్తకపుటోడలందు నికరముగ (Net tonnage) లెక్కింపఁబడును. ఆలెక్కనే అవి రిజిస్టరు చేయుబడును. యంత్రములుండు గదులు, నౌకర్ల గదులు మొదలగునవి డబ్బుగడించునవిగాన్పు గాన, వానిని మినహాయించి శేషించిన స్థలమునే కొలచి పైప్రకారము టన్నేజి పరిగణింతురు.

యుద్ధనావలందు సామ్ముగడించు తావే యుండదు; కాన, ఆయోడ నడచుతరి నెంతనీటిం ద్రోసికొనిపోవునో దానింబట్టి లెక్కింతురు. కాన టన్నేజి లెక్క వర్తకుల యోడలకు, యుద్ధనావలకు నేసంబంధము లేనిదిగానుండును.

ఎటులున్నను నావలు ప్రయాణములోనర్చుతరి దారిపొడుగునఁ జెల్లించుచుండవలసిన డాక్ డ్యూస్ (Dock dues), పైలటేజి(Pilotage), టోయేజి (Towage), సేల్వేజి (Salvage), దీపస్తంభములు (Light houses), ఇన్సూర్యెన్సులు (Insurances) మొదలగునవన్నియు టన్నేజి లెక్కపైనే చెల్లింపఁబడవలయును.

ఓఢ్రదేశము — ఉత్కలదేశము. ఓఢ్ర శబ్దము ఉఢ్రశబ్దమునుండి కల్గినది. (ఒరిస్సాదేశము చూడుఁడు).

ఓతప్రోతన్యాయము — బట్ట నేయుతరి పడుగునకు ఓతయనియు, పేకకు ప్రోతయనియు నర్థము. పడుగుపేక లేకీభవించి బట్టయగునని భావము.

ఓనమ్ పండుగ — ఇది కేరళదేశమున జాతీయపండుగగఁ జెప్పంబడుచున్నది. ప్రతి సంవత్సరము సెప్టెంబరు మొదటివారమున వచ్చుచుండును. ఈదినము కేరళదేశమున వ్యాపించియున్న శకసంవత్సరమున మొదటి నెల యగు చింగోముమాసపు మొదటిదినమట. దీనిని తిరుఓనమ్ దినమనుటయుఁ గలదు. దీనిప్రాముఖ్యత యాదేశమున నధికము.

నైఋతిదిగ్వర్షములు కురిసి భూమి చల్లఁబడి పొలములు పంటలకాయత్తమగుచు, సస్యములతో నిండి, వృక్షములు పుష్పఫలభరితములై యంతటను సంతసము, ప్రమోదము వ్యాపించి యుండుకాలమున నాదేశపు సంవత్సరాదియగు తిరుఓనము దినమున సత్పరిపాలనకు పేరొందిన బలిచక్రవర్తియు, కేరళభూమిని సృష్టించిన పరశురాముఁడును ఈదేశము నేటేటదర్శించి నాల్గుదినము లిటవసించుచుందురట. కాన నీ నాల్గుదినము లోనముపండుగ లాచరింతురట. అందు మొదటిరోజునకే తిరుఓనమని పేరు. (పరశురాముఁడు చూడుఁడు).

ఇంక నీ తిరుఓనముననే మళయాళదేశ శకమారంభమాయెనట. పెరుమాళ్లలోఁ గడపటివాఁడీతిరుఓనముననే యదృశ్యుండాయెనట. కోలావంశనృపతు లీదినముననే స్వాతంత్ర్యము బడసిరట. ఈ దేశపు నాయరు లీపవిత్రదినముననే పటాలములుగ నేర్పడి వీరులై యుద్ధరంగమున నాటితేరి జయముంగాంచిరట.

మళయాళదేశమున నాయరుకుటుంబములందీపండుగ చాల ముఖ్యమని తోచెడిని. పది దినములు ముందునుండి ప్రయత్నములు గానవచ్చును; ఇండ్లు బాగుజేసుకొనుట, అలంకరించుట, ఉయ్యేలలువైచుట కేర్పాట్లు మొదలిడుదురు. తిరుఓనము దినమున నుదయముననే యభ్యంగనములకుంబిదప నాయర్తపడి భోజనములందు అనంటిపండ్లను బెల్లమునందుడికించి చేసిన భక్ష్యముల నారగించినతోడనే యజమానులు తమకుటుంబమువారలకేగాక నౌకరులకు, ఆశ్రితులకుఁ గ్రొత్తబట్టలనిచ్చి గౌరవింతురు. రైతులు భూమియజమానులకుం గూరగాయలు, పండ్లు నర్పింప వారలకు నూతన వస్త్రములనిచ్చి యాదరింతురు. పిదప బాలురు ముద్దుగఁ జేయంబడిన విల్లంబులంబూని యుద్ధము లొనర్చుచున్నటుల నాటలనాడ మొదలిడుదురు. పెద్దవారు పేకాటలు, చతురంగము, బలాఢ్యులు కాలితో తన్ను బంతులాటలతో కాలము వినోదముగ జరపెదరు. స్త్రీలు మనోహరముగ పాటలం బాడుచు నుయ్యేల లూగెదరు. కొంద అలంకరింపఁబడిన నావలపై నెక్కి పాటలంబాడుచు సలిలవిహారక్రీడలం బ్రొద్దుపుచ్చెదరు. ఇంకం గొందఱు నేర్పరులు నావల పందెములను నీటఁ జరుపుదురు.

పెక్కండ్రు వినోదనాట్యము లొనర్చుటయుం గలదు. ఆ నాట్యముల కాదేశమున "తిరువతిరకాలి" యనిపేరు. దీనికిం బాటలయనునయముండెడిని. ఇటుల నాల్గు దినములు గడచెడిని.

ఓపని వారికి వద్దనినవారే బంధువులు - (ఓపనివారనిన గర్భిణీ స్త్రీలని యర్థము.) ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓపనివారు కోరని వస్తువులూ ఓర్చనివారు అననిమాటలూ ఉండవు (ఓపనివారనిన గర్భిణీ స్త్రీలు, ఓర్చనివారనిన సహింపు లేనివారని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓపల్ రత్నము - దీనికి రసాయనశాస్త్రమున Hydrous Dioxide of Silican అని పేరిడఁబడినది. ఇది Non- Crystalline (Amorphous) జాతులలో నొకటి. అనఁగా స్వచ్ఛతంగల్గిన రత్నముకాదు. ఇందనేక రంగులు కలవు. సూర్యకిరణములు దీనిపైఁ బ్రసరింపఁజేసిన వింత వింత తళుకులతో నారంగులు కనపడుచును. తొల్లింటి కాలమున నైరోపాదేశముల వారి ఓపల్ నిర్దుష్టమైన దానిని ధరించువారికి శ్రేయములు కల్గుచుండునని తలంచు చుండెడివారు.

మంచివి జకోస్లోవేకియా దేశమునను, దక్షిణ అమెరికా, న్యూసౌత్ వేల్సు, యునైటెడ్ స్టేట్సులందు దొరకుచున్నవి. మెక్సికో దేశమున ఎఱ్ఱని ఓపల్సును, ఎఱుపుపై పసుపుపచ్చ ఆకుపచ్చ ధాతువులు గల ఓపల్సును దొరకు చున్నవి. మఱియు నరుదుగ తెల్లఓపల్సుకూడ దొరకునట.

ఓపియున్ — ఉపనివేశదేశము చూడుఁడు.

ఓపెన్ (Open) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. సర్వసాధారణముగా బహిరంగపు అని యర్థము.

Open- అందఱికి సావకాశముగల యని యర్థము. తీసికొనివచ్చిన వానికి సొమ్మిచ్చునటుల "Payable to bearer on presentation" వ్రాయఁబడిన Uncrossed chequeనకు Open cheque అనిమెదరు. పూచీఆస్తిగాని, హామీఆస్తిగాని లేకుండా ఒక Banker యిచ్చెడి credit నకు Open credit అని పేరు. ఒకనికి అటే Letter of credit యీయబడినను అదే పేరంబరగెడిని. ఒకమారైను ఇన్సూరెన్సుపోలిసీయందు ఆస్తి యంతయు స్పష్టపడకమునుపు మొత్తము వ్రాయబడకుండ యిచ్చిన పోలిసీకి Open policy అనెదరు. అట్టి పోలిసీసందర్భమున Under writer సంతకముక్రింద యీయబడిన slips of papers నకు Open slips అని పేరు.

ఓపెన్ ఫౌండేషన్ (Open foundation) — పునాది చూడుఁడు.

ఓప్పెన్‌పట్టణము — బూడాపురము. హంగేరీ చూడుఁడు.

ఓబీ ఓబీ నీవు దంచుతుండు, నేను ప్రక్క లెగురవేయుచుందునని పల్కినదట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓబ్లేటు స్ఫిరాయిడ్ (Oblate Spheroid)— గుండ్రముగ బాతివలెనుండిన వస్తువుయొక్క రెండుకొనలు అణుమాత్రము కొంచెముగ చదునుచేయఁబడి యుండినచో దానిని Oblate Spheroid అనెదరు. (Flattened sphere) భూమి గుండ్రముగ నుండియు ఉత్తర దక్షిణధ్రువములుకడ కొంచెము చదునుగ నుండుట్లు గ్రహింపఁబడుటచేత భూమిని Oblate spheroid అనుచున్నారు.

ఓమపుచెట్టు — వామపుచెట్టు చూడుఁడు.

ఓమాన్ భాగము అరేబియా చూడుఁడు.

ఓమ్నియమ్ స్టాకు (Omnium Stock) — వాణిజ్య పరిభాషయందు ఇతర వాటాలతో లేక ఇతరవాటాలలోనికిఁగలసిపోవు భాగములుగ విభజింపఁదగిన వీలుగల వాటాలు.

ఓముక్కాతవరశాఖక్షత్రియులు— ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

ఓరియంటలిజమ్ (Orientalism)- ప్రాచ్య దేశములయొక్క మత, సాంఘిక, రాజకీయ, వాఙ్మయముల సిద్ధాంతములకు సంబంధించి

నది. ప్రాచ్యదేశముల విజ్ఞానమునకే Orientalism అనునది చెల్లును.

ఓరుగంటి సోమశేఖరకవి - ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులలో పరిగణింపబడిన వాఁడు. బ్రాహ్మణుఁడు, కౌండిన్యసగోత్రము, గొప్పకవి. ద్రావిడి, కాపురము విశాఖపట్టణ మండలమున వీరవిల్లి తాలూకాలోని పెదనందిపిల్లి అగ్రహారము.

రచించినది రామ కృష్ణార్జున రూపనారాయణీయము. ఇది రాఘవ యాదవ పాండవార్థములనే గాక, దేవీపరముగు నర్థములం గూడ స్ఫురింపఁజేయుచు రంజకమై యున్నది. దీనిని శ్రీ పూసపాటి నారాయణ రాజుగారికిం గృతి నిచ్చెను. నరసభూపాలరాజీయమును వేఱొక గ్రంథము శ్రీపూసపాటి నారాయణరాజుగారి సుతులగు నరసభూపాల రాజుగారికిం గూడ కృతి నొసంగెను.

ఓరుగల్లు — ఏకశిలానగరము చూడుఁడు. తెలింగానా దేశము చూడుఁడు.

ఓరోగ్రాఫీ (Orography) — పర్వతముల నిర్మాణములను పరిస్థితులను గూర్చిన పరిశోధనము.

ఓర్లోఫ్ వజ్రము — దీనిచరిత్ర సరిగా తెలియరాదు. దేశమునాదలి వాడుక. ఇది శ్రీరంగమునందు నేత్రస్థానమునందో లేక నగలయందో అమర్పబడియుండెననియు, ఫ్రెంచి యుద్ధముల గడబిడలలో నొక ఫ్రెంచిసైనికుఁడీదేవాలయమున రక్షకుఁడుగానుండుచో వాని హస్తగతమై వానిచే నొక కెప్టెనుకు ముప్పది వేలకు విక్రయింపబడెననియు, అత్తరినది ౧౯౪ రతుల బరువుండెననియు వాడుకగలదు. ఆకెప్టెను దాని నొక లండనునగరపు రత్నాలబేరగానికి లక్షాఎనుబదివేల రూప్యముల విలువకు విక్రయించెనట. పిదప నీరత్నము మఱికొన్ని మాఱ్పులకు లోనై ఎట్టకేలకు రష్యాచక్రవర్తిగారి సన్మానవర్తి ఓర్లాఫ్ రాజకుమారునకు విక్రీతమై ఆయనచే కేథరైన్ చక్రవర్తినిగారి కర్పింపబడి రష్యా రోయల్ స్కెప్ట్రియం దమర్పంజేయఁబడి నానాంటికి సోవియట్రష్యావారి వశమైయున్నదట.

ఓర్ఖాన్ ఇన్స్క్రిప్షనులు (Orkhon Inscriptions)-ఇవి మంగోలియా దేశమునకు వాయువ్యదిశగా ఓర్ఖాన్ లోవయందు బైకాల్సరస్సునకు దక్షిణముగ నున్నవి. క్రీ. వె. ౧౮౮౯ లో కన్గొనంబడినవి. ఈ లోవయందిట్టి వ్రాతలు పెక్కు శిలలపై గాననగును. అందు ప్రధానశిల నాల్గుపలకలు గల్గినది. ఈఇన్స్క్రిప్షనులు క్రీ. వె. ౭౩౩ నాఁటివని తలంపఁబడుచున్నవి. ఇవి చీనాజాతుల యొక్కయు, టర్కీజాతుల యొక్కయు Tribal records అని తలంపఁబడుచున్నవి. Aramaic alphabet అక్షరములని కొందఱనెదరు. ౮౦౯ కాలము నాఁటిది. ఇటీవలి Inscription అనియు, అవి అన్నియుంగలసిరాసిగ Turkic and Viguric జాతులప్రజలు అనాగరికులయ్యు గుఱ్ఱపురౌతులనియు, వారికి స్థిరనివాసములు లేకున్నను కొన్నివిద్యల నెఱింగినవారనియు తలంపఁబడుచున్నది. ఇవి Finno- Vgrian సంబంధముగలవిగ తలంపఁబడుచున్నవి. వీటికి స్కాండినేవియన్ సంబంధము లేదందురు.

ఓర్చితే ఓరుగల్లు (వరంగల్లు) పట్టణమవుతుంది అన్నట్లు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

ఓర్చినపసరమునకుఁ దేటనీరు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓర్బిట్ (Orbit) — లాటిన్ భాషయందు Orbit అనిన circle లేక, తిరుగుమార్గ మని యర్థము.

భూమి సూర్యునిచుట్టు తిరుగు మార్గము. కొంచెము పొడవగు గోళాకారము (Oval) గ నుండుంగాన Ellipse అనఁబడుచున్నది. ఆచుట్టి వచ్చు మార్గమునకు Orbit అనుచున్నాము. (గ్రహణములు చూడుఁడు).

ఓర్మసుద్వీపము — ఆసియాలోని పారశీక దేశమునకుం జెందినది. తొల్లింటపోర్చుగీసువారి వర్తకస్థానముగ నుండినది. గొంబ్రూను (బందరబ్బాసు) పురముకడ నున్నది.

ఓలాజాతి — రూమేనియనులకు హంగేరీయందు పేరు. హంగేరీదేశము చూడుఁడు.

ఓలి తక్కువయని (గుడ్డిపిల్లను పెండ్లాడితే నెలకు రెండామములు కుండలు పగులగొట్ట నారంభించిన దట — (ఓలి=కన్యాశుల్కము, ఆనుము=కుండల ఆనుము, వాటకుండలని భావము.) ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓలింపియా (Olympia) — గ్రీసు దేశమున పెలోపొన్నేస్ (Peloponnese) అను తావునగల ఒక పాటిమైదానమున కీపేరు గలదు. పూర్వ మిటనే Olympic Games ఆటలు జరగుచుండినవి.

తొల్లికాలమున నిట Zens అను దైవారాధనగ ఇచట నాలుగేండ్ల కొకసారి మైదేసి దినములు సాములు, కుస్తీలు మొదలగు బలప్రదర్శనవినోదములు సల్పుచుండెడివారు. కాన నాకాలమునుండి నాలుగేండ్లకాలమును Olympiad అనుచుండుట వాడుకయయ్యెనట. క్రీ.పూ. ౭౭౬ సంవత్సరమున గొప్ప యాటలు జరిగెననియు, అంతకుపూర్వము చిరకాలమునుండి యీ యాటలు జరగు యాచార ముండెననియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈ ఆటలమధ్యమున జెయుస్ దేవత నుంచు స్థాన ముండెడిది. ఆటలస్థానమునకు వెలుపల ౭౫౦ X ౫౩౦ అడుగుల ప్రదేశమున కావరణ మేర్పరిచి కుస్తీలకుగాను ఉంచువారు. దేవత నుంచు పవిత్రస్థలికి ఆల్టిస్ అని పేరు వాడుక యుండెను. కుస్తీలయావరణమునకు Palacstra అని పేరుండెను.

క్రీ. వె. ౩౯౪ సంవత్సరమున ఆటలు నిల్పివేయఁబడినవట. కాని తిరుగ ౧౮౯౬ సంవత్సరమున తిరుగ ప్రారంభమైనవిగాని, ఆతావునగాక, క్రీ. వె. ౧౮౯౬ లో అథెన్సు నగరమునను, ౧౯౦౦ సంవత్సరమున పారిస్ నగరమునను, ౧౯౦౪ లో సెంటులూయీస్ నను, ౧౯౦౮ లో లండను నగరమునను, ౧౯౧౨ లో స్టాకుహోమ్ నగరమునను, ౧౯౨౦ లో ఆంట్వర్పుపురమునను, ౧౯౨౪ లో తిరుగ పారిస్ నగరమునను, ౧౯౨౮ లో అమ్స్టర్డామ్ పురమునను, ౧౯౩౨ లో లాస్ఆగ్లిసీస్ పురమునను ఆటలు జరిగినవి.

ఓలింపైనిజమ్ (Olympainism)— హోమరు కావ్యములందు ప్రాచీన గ్రీకుమతము "ఓలింపైనిజమ్" అనిపేర్కొనఁబడెను. 'ఓలింపస్' అను పర్వతము దేవతా నివాసమని వారి నమ్మకము.

ఓల్డెన్బర్గు (గ్రాండుడచ్చీ) - ఐరోపాఖండమున జర్మను దేశములోని మైనరు స్టేట్సునకుంజెందిన గ్రాండుడచ్చీ. (జర్మను మైనరుస్టేట్సు జర్మనీ దేశము చూడుఁడు).

ఓవర్ - వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. Over- పోయినది అని యర్థము. కావలసినది మైపోగా పైగానున్న దానిం గూర్చి యనియెఱుంగునది. వర్తకవ్యాపార భాషయందు పైగా యనియర్థము. Over Capitalisation అన ఒక సంస్థను నడపుటకన్నవగు సొమ్ముగాక

ఎక్కువ సొమ్మునుండుట కర్తము. ఇతర వ్యయములు (దానికి అవసరముగ తగలవలసినవి) కలిపి దానికగు ఖరీదు మూల్యమునకు Overhead price అని యందురు. ఒక ఓడయందు గొంపో వలసిన నిర్ణీత సరకున కవసరమగు తావు లేక సామర్థ్యముకన్న అధికముగా జాగా గాని, దాని బలముగానియుండెనేని దానిని Over Tonnage అనియెదరు. తన నిల్వసొమ్ముకన్న నధికముగా నొక Bank యందు వాడుకొనుటకు Over draft అనియెదరు.

ఓవెనిజం (Owenism) - రాబర్టు ఓవెనుఅనునతఁడు ప్రబోధించిన పరస్పర సహాయ పద్ధతి. క్రీ. శ. ౧౭౭౧ ౧౮౫౮. ఇతఁడు న్యూటనునందు జన్మించెను.

ఓషధులు (Drugs) — ఓషధులు, వనమూలికలును, ఇతరపదార్థములును రోగముల నెదిరించునవి అన్నియు ఓషధులనియు, కొన్ని కొన్నిటింగల్పి అర్హగుణమునకుంగాను చేయఁబడునవి ఔషధములనియు చెప్పఁబడును. ఔషధములందు వనౌషధులు, ఇతరఓషధులు గూడ శుద్ధిచేయఁబడుట కొంత వాటినుండలి దోషము పరిహారమై గుణముమాత్రము నిలచియుండు ననియు, కేవలోషధులందు అట్లుగాక వాటి నైసర్గికమగు గుణదోషములన్నియు నట్లేయుండు ననియు నెఱుంగునది.

మనదేశమున ఓషధీవైద్యమనంబడు ఒక విధానము కలదు. మరియు దానిని మూలికావైద్యమనియు నందురు. ఆంగ్లవైద్య విధానమున ఓషధులు (Drugs) Stimulants అనియు, Remedies అనియు ముఖ్యభేద జాతులురెండు. అందు Stimulants, General stimulants అనియు, Local stimulants అనియు తిరుగ రెండు భేదములు. రెండవది యగు Remedies నందు Chemical remedies అనియు, Mechanical remedies అనియుద్వివిధములు కలవు. వాట్లయందు దింకను అంతర్భేదములు గలవుగాన వాట్లను వరుసగ వివరింతుముగాక. ఆంగ్ల వైద్యవిధానమున సర్వసాధారణముగ పెక్కు మందులను Drugs అనివాడుచుండుట యుంగలదు. కాని అపాయకరమగు కొన్నిటిని జాగ్రతగా వాడవలయును. అవి Cocaine Opium, Heroin, Morphia అనంబడునవి. అందు Opium మన నల్లమందే.

ఆంగ్లవైద్య విధానము చక్కని పరిశీలనల నంది యిప్పటి స్థితికిం దేబడకపూర్వము Drugs మానవ శరీరములను రోగములనుండి రక్షించుటకు సాధకములని తలంపఁబడుచుండెను గాని, ఇటీవల అవి మానవ శరీరముల కపాయకరములని గూడ తలంపఁబడ నారంభమాయెను. నల్లమందు మొదలగునవి యపాయకరములగు దురభ్యాసములని గ్రహింపఁబడెను. వీని అమ్మకమునకు కఠిన పద్ధతులు విధింపఁబడి వాడుక తగ్గింపఁబడి వైద్యుల సలహామేరకు వీటివాడుక నిర్బంధింపఁబడుచున్నది. ఈ నిర్బంధము Stimulant nature గల వాటికిఁ గొంతవఱకును, అపాయకరమగు వాటికి పూర్తిగను విధింపఁబడినదని యెఱుంగవలయును. తక్కినవాటికినిర్బంధములేదు.

౧. Stimulant Drugs — (ఇవి రెండు విధములు) ౧. General stimulants- (ఇవి నాల్గు విధములు). ౧. Tonics- These are used to tone up the system. ౨. Astringents- These have tonic effect also; but their effect is rather by the contraction of the muscles and tissues to reduce excessive discharges. ఇవియు రెండుభేదములంగల్గియున్నవి. ౧. Mineral Astringent Stimulants-

These include Alum chalk. ౨. Vegetable Astringent Stimulants These include Tanin, Oak-bark Etc. 3. Narcotics- These if misapplied will cause trouble; they have the effect of dulling the nervous system. Alcohol and opium are of this Narcotics kind. ౪.Anti Spasmodics - These have an anodyne effect, where inflammation is not apparent, overcoming the spasms of muscles, and allaying pain. Valerian, Ether, Chloroform are ante-spasmodics of this class; Calomel also is of this kind of Drugs.

౨. Local Stimulants:—These are emitic drugs for the production of either purging or vomiting- వమనము గాని, విరేచనముగాని చేయునవి. ౧. Laxatives- ఇవి కాలవిరేచనములను ఇంచుక బలముతో కల్గించు ఓషధులు. ఇవి Purgatives అంత బలముగ పనిచేసి విరేచనములు కల్గింపఁజాలవు. కాని Purgative జాతివంటివే. ౨. Purgative drugs-ఇవి Bowels యొక్క పనిని విస్తారబలముతో జరపును. అనఁగా విరేచనములంగల్గించును. నేపాళమిూజాతికిం జేరినదియే. 3. Diuretics- ఇవి మూత్రము నధికముగ వెడలఁజేయునవి. ౪. Diaphoretics- ఇవి శరీరమున చెమటంబట్టించునవి. ౫. Expectorents- కఫమును వెడలఁ జేయునవి. ౬. Sialogogues- ఇవి Saliva (నోటి నీరు లేక ద్రవము) ను అభివృద్ధిపరచునవి. ౭. Epispastics- These are used to blister and cause redness of the skin suface. ౮. Rubefacients- ఇవియు Epispastics వంటి పనులకే ఉపయోగింతురు. ఆవాలు ఈ తెగకుం జెందినవి. Cantharides and Ammonia are also examples. ఈ Stimulant drugs నందు Cocaine, Opium (నల్లమందు), Heroin, Morphia అపాయకరమునవిగ చెప్పఁబడినవి. వీని హెచ్చుగ్గ మిశ్రమములను అట్టివేనని చెప్పఁబడినవి.

౨. Remedies Drugs-(ఇవి రెండుతెగలు)— ౧. Chemical Remedies (ఇవి నాల్గు తెగలు)— ౧. Refrigerants—ఇవి చల్లదనము కల్గించునవి. Citric acid, Tartaric acid మొదలగునవి ఈ జాతికిం జెందిన Durgs గా చెప్పఁబడినవి. ౨. Antacids - These will act like alkalis for relieving excessive acid in the stomach. Bi-carbonates of soda and magnesia are of this class of drugs. 3. Antalkalis- ఇవి Antacids కు వ్యతిరేకముగ పనిజేయునవి. ౪. Escharotics- They are used for destroying parasitic growths as warts, ringworm etc. Blue-stone and Lunarcaustic are of this class of drugs.

౨. Machanical Remedies- (ఇవి నాల్గు విధములు). ౧. Anthelmintics- These are of Ganiboge class and will be used to destroy worms and other parasites. ౨. Demulcents - These are used to reduce irritation by protecting the parts with viscid matter. Limseed, Liquorice, Arrowroot etc. are Demulcents. 3.Diluents- These consist fluids like water Gruel and will dilute infusions of penny royal etc. ౪. Emollients- These are used externally as poultices (ఉడికించి పైనకట్టు కట్లు), ointments (పైపూత పూయునవి).

ఓషన్ కర్రెంట్సు — మహాసముద్రములు చూడుము.

ఓషనోగ్రాఫీ (Oceanography) — సముద్రము లందలి అడుగుభూమిం గూర్చియు, వాటియందలి పరిస్థితులు, అచటి ఉదకముల శీతోష్ణస్థితులు, అచటి శిలలు మొదలగువాటిం గూర్చి వివరించుశాస్త్రము.

ఈగ్రంథములందు తరుచుగ సముద్రముల అడుగుభాగములు సమముగ బయళ్ల వలెనే యుండుననియు, అం దచ్చటచ్చట శిలామయ పర్వతములుగూడ నుండుననియు, కొన్ని తావు లందు విశేషలోతులుగల ప్రదేశము లుండు ననియు మొదలగు సంగతులు చెప్పఁబడినవి.

పసిఫిక్కు మహాసముద్రమున లోతు అధిక ముగఁ గల ప్రదేశము లుండునట. ఆపల్లములకు ఆంగ్లమున డీప్స్ (Deeps) అని పేరిడియున్నారు. అవిమూడువేల అడుగుల లోతువఱకు నుండునని చెప్పఁబడినది. అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమున రెండువేలఅడుగుల లోతుగల Deeps ఉండునని చెప్పఁబడినది. ఒక్కొకతావులందు నల్లరాళ్లును, ఒక్కొకతావులందు పగడపుకొండలును కలవని చెప్పఁబడినది. ఓషన్కర్రెంట్సుగల తావులందు మెరకయగుచుంటయు, పల్లముగ కోసివేయు చుంటయు జరగుచుండునట. కొన్నిప్రవాహములు సముద్రమున వేడిగల్గి నడచుచుండును.

ఓయాసిస్ (Oasis) — నిర్జలప్రదేశమగు నెడారిమధ్య నచ్చటచ్చట నీరు భూమిపై భాగ మునకు సమీపముగ నుంట సంభవించునేని అతావుల చెట్లును, పచ్చికయు జీవించి పెరుగును. దానికి ఒయాసిస్ అని పేరు. ఎడారిగుండా నడచు మార్గస్థులు నీరుగల్గుతావుగాన, నటవిడసి పోవు చుండుట గలదు. సర్వసాధారణముగ ఒయాసిస్ నం దొక నూయి త్రవ్వంబడియుండును.

ఓసీనియా (Oceania) — ఓషన్ అను ఆంగ్ల పదమునకు మహా సముద్రమని యర్థము. ఇందు పసిఫిక్ మహాసముద్రము చాల గొప్పది ఇది ప్రపంచ పరిమాణమున మూడవ వంతుండు నని చెప్పఁబడినది. ఇందు లెక్కకు మీరిన ద్వీపములు కలవు. వీనిని భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులు ఓసీనియా యని ఆంగ్ల నామమున వాడు చుందురు. ఓసీనియా (ద్వీపములన్నియుంగల్పి) ఇంచుమించు నలుబది లక్షల చతురపు మైళ్ల వైశాల్యము కలదనియు, అందు ఇంచుమించు నాల్గు కోట్ల జనులు వసించుచున్నారనియు నంచనా వేయఁబడినది.

పసిఫిక్ మహాసముద్రమునందు నార్తు ఈక్వెటోరియల్ కర్రెంటనియు, సౌత్ ఈక్వెటోరియల్ కర్రెంటనియు రెండు ప్రవాహములు కల వని చెప్పఁబడినది. ఉత్తరపు కర్రెంటు చీనా దేశము, జపాన్ దేశములం జుట్టియుంట చెప్పఁ బడినది.

ఓసీనియా యందలి ద్వీప సముదాయములను శాస్త్రజులు ఐదు భాగములుగ విడదీసిరి. ౧. మలేషియా - ఇది వాయువ్య దిశ యందున్న ద్వీపసమూహము. ౨. ఆస్ట్రలేషియా - ఇది దక్షిణ దిశనున్న ద్వీపసమూహము. 3. మేలనేషియా - ఇది తూర్పు దిశ యందున్నది. ౪. మైక్రోనేషియా - ఇదియుం దూర్పు దిశయం దున్నది. ౫. పోలినేషియా - ఇదియుఁ గూడ తూర్పు దిశ యందే యున్నది. ఈ ద్వీప సము దాయము లన్నిం గూడిన దానినే ఓసీనియా యని వాడెదరు.

ఓస్మియమ్ లోహము — ఇది క్రీ. శ. ౧౮౦౩ లో కనిపెట్టఁబడిన అరుదైన లోహము. దీనిని Chemical symbol Os, అనియు

Atomic weight 190·8 అనియు, Atomic number 76 అనియు, Specific gravity 22·0 అనియు, Melting point సెంటిగ్రేడు థెర్మోమీటరు 2500 డిగ్రీల వేడి యుందనియు చెప్పబడినది. ఊదా ధాతువుతో తెల్లని రంగు కలది.

ఔఖ్యగోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

ఔజతశయన గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔటవృక్ష గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

ఔడులోమి గోత్రము — వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్ర మేలిన మహమ్మదీయ నృపతులు — ఇరాను రాష్ట్రములోని ఖొరాసానుసంబంధగల నైషాపూరు సయ్యదు వంశీయులగు మహమ్మదీయులు క్రీ. వె. పదునెనిమిదవ శతాబ్దాంతమున హిందూ దేశమునకు వచ్చియుండిరి. ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్ర మేలిన నృపతు లీవంశమువారే. ౧౭౦౫ వ సంవత్సరమున మీరుమహమ్మదు అమీను అనునాతఁడు హిందూదేశమున అజీమాబాదు (ఇప్పటి పాట్నా) నకుఁ దన తండ్రిని జూడ నేతెంచి పిమ్మట మొగలుసామ్రాజ్యమున నేదే నొక యుద్యోగము సంపాదింప ఢిల్లీకేగెను. ఇతని శక్తిసామర్థ్యములకు ముదితుఁడైన ఫరూఖ్సియార్ సామ్రాట్టు ఇతనికి నానాటికి గొప్ప గొప్ప పదవులనిచ్చుచు నభివృద్ధికిఁదెచ్చి, "బర్హానుల్ముల్కు" అను బిరుదమునిచ్చి గౌరవించెను. ౧౭౨౦ సంవత్సరమున నీ మీరుమహమ్మదు నకు "బహదూరుజంగు" అను బిరుదము కలిగెను. క్రీ. వె. ౧౭౨౧ లో నాతఁడు ఆగ్రారాష్ట్రపు గవర్నరుగాఁ జేయఁబడెను. ఈపదవిలోనుండగా నీతఁ డారాష్ట్రాభివృద్ధికై చాల కృషి జేసెను. ౧౭౩౨ లో నీతఁడు తిరిగి సాదతుఖాను అనుబహు హోదాతో ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్రమునకు రాజప్రతినిధిగా నొనర్పఁబడియెను. ఇతని ముఖ్యపట్టణము ఫైజాబాదు. రాష్ట్రమున కేంద్రప్రభుత్వము బలహీనుఁటకీతఁడు పాటుబడెను.

ఇతని యనంతర మితనికిఁ బుత్రులు లేకుండుటచే నితని యల్లుఁడగు నిసార్ మహమ్మదు ఖాను నాతఁడు (౧౭౩౯-౫౬) అయోధ్య సింహాసన మెక్కెను. ఇతని యసామాన్య సాహసమునకు చిహ్నముగ "సాఫ్దరుజంగు" అను బిరుదము నీతఁడు బడయఁగల్గెను. ఈసమయమునఁ నే అహమ్మదుషా ఢిల్లీలోఁ బాలించుచుండెను. 'సాఫ్దరుజంగు' యొక్క ధైర్యసాహసములను గమనించి యాతనిని తన సామ్రాజ్యమునకు ప్రధానమంత్రి (వజీరు) గా నొనర్చుకొనియెను. ఇంతేగాక "మీర్-ఇ-అతీష్" (సర్వసైన్యాధిపతి) అను బిరుదముగూడ నాతనికొసంగెను. ఇంతటి నుండియు అయోధ్య రాజప్రతినిధికి 'నవాబ్ వజీరు' అను పదము వాడుకయయ్యెను. ఇతని యనంతరమీతని పుత్రుఁడగు షుజాద్దౌలా (౧౭౫౬-౧౭౭౫) నవాబు వజీరయ్యెను. ఈతని

పాలనమున వర్తకవ్యవహారములు, పరిశ్రమలు నభివృద్ధియయ్యెననునది ముఖ్యవిషయము. ఈస్టు ఇండియా కంపెనీవారిచే నోడింపఁబడిన వంగ దేశపు నవాబగు మీర్ ఖాసిం రక్షణకై ఈతని వద్దకుఁ జేరెను. మీర్ ఖాసిం పక్షమువహించిన షుజాఉద్దౌలాను బ్రిటిషుసైన్యములు పరాజితునిగా నొనర్చెను. ఈవజీరు వివేకి. కార్యదక్షుఁడు. సర్వసమర్థుఁడు. ప్రజాదరణ పాత్రుఁడు. అసిఫ్ ఉద్దౌలా (౧౭౭౫-౧౭౯౭) — తండ్రి చనిపోవ గనే యీతఁడు రాజ్యమాక్రమించి రాష్ట్ర ముఖ్యస్థానము ఫైజాబాదునుండి లక్నోకు మార్చెను. నాఁటినుండియు లక్నో ప్రాముఖ్య మునకువచ్చి గొప్ప పట్టణముగను, వర్తకకేంద్ర ముగను మారెను. వెనుకటి మొగలు ఆస్థాన ములకే కాక, ఆనాఁటి ఢిల్లీకిఁగూడ లేని సంపద్వి భవసౌభాగ్యములతో నీతని సంస్థానము తుల దూగుచు ననేకులదృష్టి నాకర్షించెను. ఈతఁ డపుత్రకుఁడై ౧౭౯౭ సెప్టెంబరులోఁ జనిపోయెను.

అసిఫుద్దౌలా యనంతరము వజీరు ఆలీ యను యువకుఁడు సింహాసన మాక్రమించెను; కాని, అసిఫుద్దౌలాకు వరుసకు తమ్ముఁడును, షుజా ఉద్దౌలా చిన్నకొడుకును నగు సాదతుఆలీఖాను రాజ్యమునకై యాతనితోఁ గలహించి ౧౭౯౮ జనవరిలో సింహాసనమాక్రమించెను. వజీరుఆలీ చేయునదిలేక లక్నోలోఁ గల బ్రిటిషు రెసిడెంటును చంపి, పారిపోయి తుదకుఁ బట్టువడి కలకత్తాలో మరణించెను. సుశిక్షణ, ఉదారాశయములు, విశాలహృదయము, గొప్ప సామర్థ్యము మున్నగుగుణవంతునిగ సాదతుఆలీఖాను, స్లీమను మొదలగు చరిత్రకారులచే బ్రశంసింపఁ బడియెను.

సాదతు ఆలీఖాను, రాజ్యమునకు తన పెద్ద కుమారుఁడగు ఘజీయుద్దీను హైదరు హక్కులను త్రోసిపుచ్చి, చిన్నకొమరుని తనకు వారసునిగాఁ జేసికొనియెను. కాని తుదకు ఘజీయుద్దీను హైదరే అయోధ్యరాజై, బ్రిటిషు వారిచే రాజ బిరుదనుపొంది స్వతంత్రునిగ పాలన మొనర్చెను. ఈతఁడు 'అబూముజఫర్ మొయిజుద్దీను, షాహీ జమాన్, ఘజీయుద్దీన్ హైదర్ షా, పాద్షాహి ఔడ్' అను గౌరవపదవీ నామములతో రాజయ్యెను.

అతని యనంతరము అతని పుత్రుఁడగు నసీరుద్దీను హైదరు (౧౮౨౭-౧౮౩౭) రాజయ్యెను. ఇతఁ డీతని పాలనాకాలమున ననేక సంస్కరణ ములఁ బ్రవేశపెట్టెను. ధగ్గుల యభివృద్ధికిని, మనుజుల నమ్మికొని జీవించెడి బానిస వ్యాపార నిరోధమునకు ననేక ప్రయత్నము లొనర్చెను. ఔడ్ రాష్ట్రమేలినవారిలో బీదసాదలకును దీను లకును ఆధారమైన రాజీశఁడేయను ప్రశస్తి యితనికిఁ దక్కినది. మహితవర్తనుఁడగు నీనృపతి ౧౮౩౭ జూలైలో మరణించెను. ఈతని మృతికి సానుభూతిచిహ్నముగ కలకత్తా ఫోర్టువిలియమ్ కోటలో నతని వయసునకు సమానసంఖ్యయగు ౩౫ ఫిరంగులు పేల్చఁబడియెను.

ఇతనికి పుత్రులు లేనికారణమున నొకప్పుడీతఁడు తన పుత్రునిగా భావించిన మున్నాజాను సింహాసనమునకు రాగానే నసీరుద్దీను హైదరు మేనమామయగు నసీరుద్దౌలా యాతనినోడించి రాజ్య మాక్రమించెను. పిదప మున్నాజాను తన మాతామహితో చునార్ దుర్గమున ప్రవాస మనుభవించి ౧౮౪౬ లో మరణించెను.

మహమ్మదుఆలీషా యను నామముతో నసీరుద్దౌలా ఔడు రాష్ట్రమునకు రాజై గొప్ప సామర్థ్యముకలవాఁ డనిపించుకొనియెను. కార్య నిర్వహణమున నైపుణిగల యీ రాజు ప్రజాదరణ పాత్రుఁడై నాల్గేండ్లైనను పాలింపక ముందే ౧౮౪౨ లో మరణించెను.

ఈతని పుత్రుడగు అజ్మద్ ఆలీషా (౧౮౪౨-౧౮౪౭) పిదప రాజై రాజ్యమును సమర్థతతోం బాలించెను. పాలనాధికారి కుండవలసిన సుగుణములన్నియు నీతని కుండెనట. మఱల నింకొకసారి రాజ్యమున వర్తకమునకు దోహదమొసంగిన దీప్రభువే. రాజ్యపాలనయందేకాక సాహిత్యమునందుం గూడ ప్రవీణుండై బ్రాగాముప్రభుకృతమగు శాస్త్రగ్రంథము (Lord Brougham's Treatise on Science) నొకదాని ననువదించి ప్రసిద్ధి వడసెను. ఇంగులాండ్ గ్రంథకర్త మోదమంది తన యర్థశాస్త్ర గ్రంథమును (Treatise on Political Economy) గూడ ననువదింప నాతనికి బహూకరించెనట. ఈతఁడై దేండ్లే పాలనమొనర్చెను. దేశీయులచేఁగాక ఆంగ్లేయులచేఁగూడ నీతఁడు సన్నుతింపఁబడియెను.

ఈతని చిన్నకొడుకగు వజీదుఆలీషా (౧౮౪౭-౧౮౫౬) రాజయ్యెను. ఈతఁడు రాజ్యపాలనము నందే దృష్టినిలిపి గొప్ప రాజనీతివిదుఁడని పించుకొనియెను. రాజ్యపాలనా నిర్వహణమున ప్రభుత్వశాఖలన్నిటిని పునర్నిర్మాణము గావించి కార్యదక్షతతోఁ బాలనము నడపెను. ఆంగ్లేయ పద్ధతిని నీతఁడు తన పాలనము సాగించెనట. న్యాయదృష్టియు, దయార్ద్రహృదయము కల ఈతనిని రాజ్యప్రజలందఱును గౌరవముగ జూచు చుండిరి. మహమ్మదీయ ధర్మనిర్ణయానుసారముగ నీతఁడు తన ప్రజలనుండి వచ్చిన ప్రతివిన్నపమును పూర్ణముగ విని న్యాయమును నెఱపు చుండువాఁడు. ఇతని చుట్టునున్న దుర్మార్గుల కుట్రచే నీతఁడు ౧౮౫౬ ఫిబ్రవరి ౭ తేదీని రాజ్యభ్రష్టుఁడు కావలసివచ్చెను. తన తర్వాతి జీవితము నీతఁడు తలకత్తాలో ప్రవాసమునఁగడపవలసివచ్చెను. ఇతని వంశీయు లింకను చాల మంది లక్నో, కలకత్తాలలోఁగలరట. (అయోధ్య ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

ఔతథ్య ఉపగణము — ఆంగీరస సంతతి- గౌతమగణములోని ఒక ఉపగణము. ౧౧ ఔతథ్యఉపగణము, గోత్రములు ౧౩౩.

కాత్యాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (3౫) — ౧. అభిజిత్, ౨. ఉపబిందు, 3. కమాకర, ౪. కరగోణ్య, ౫. కరాళి, ౬. కరేణి, ౭. కారవారి, ౮. కారోట, ౯. కుండేబ, ౧౦. కౌటిల్య, ౧౧. గతవ, ౧౨. తుండ, ౧౩. తోమ్యకాణి, ౧౪. తౌలేను, ౧౫. నరోహిత్య, ౧౬. నీచిర్వా, ౧౭. నైమకి, ౧౮. పాథిర్వ, ౧౯. భాగల, ౨౦. మాంధర్య, ౨౧. మైదహాయన, ౨౨. శానాక్షి, ౨౩. రోహితాయిన, ౨౪. లౌగాక్షి, ౨౫. సధూప, ౨౬. సపుష్పిర్వా, ౨౭. సమూలిర్వా, ౨౮. సాజ్యర, ౨౯. స్యాంద, 3౦. సార్వ, 3౧. సైంధవ, 3౨. సోమని, 33. ఘోష్యాండి, 3౪. క్షుపోవార్లి, 3౫. క్షీరకరంట.

మాత్స్యసూత్రోక్తగోత్రములు (3౦) — ౧. అరుణాయని, ౨. ఉతథ్య, 3. కాసోరు, ౪. కైరాతి, ౫. కోష్ట, ౬. కౌసల్యాయన ౭. గౌతమ, ౮. టికి, ౯. నగ, ౧౦. సాత్విక, ౧౧. పుష్పవంత, ౧౨. పౌష్కజితి, ౧౩. భాగవిత్తి, ౧౪. బాహుకర్ణి, ౧౫. జాధి, ౧౬. నిబోరాణి, ౧౭. రేవి, ౧౮. రోధోమూలి, ౧౯. రాహిణేయు, ౨౦. వాడాలక, ౨౧. వాసు, ౨౨. విశ్వ, ౨౩. విశ్వంతి, ౨౪. వీర, ౨౫ సామలోమకి, ౨౬. సుగోమాక్షి, ౨౭. సుతప, ౨౮. సురైషిణ, ౨౯. సోమదాయన, 3౦. సౌపురి.

ఇతర గ్రంథోక్తగోత్రములు (౬౭) — ౧. అజగంధి, ౨. అభిజత్, 3. ఆయాశ్య, ౪. ఐటికి, ౫. ఔదాజాయన, ౬. ఔపబిందు, ౭. ఔశనస, ౮. కఠోర, ౯. కాక్షీవ, ౧౦. కారేణి, ౧౧. కారేణుపాలి, ౧౨. క్షాశీక, ౧౩. కాష్టరేభి, ౧౪. కిలాలి, ౧౫. క్షీరకరంభ, ౧౬.

కౌముండ, ౧౭. ఔపమన్య, ౧౮. కౌమారవత్య, ౧౯. ఖరింక, ౨౦. గణి, ౨౧. తాండి, ౨౨. త్రైవకి, ౨౩. తాదేవ, ౨౪. దరిభి, ౨౫. దిస్య, ౨౬. దీర్ఘతమస, ౨౭. దేవకి, ౨౮. నిహతనైకరిష్ట, ౨౯. నైకషి, ౩౦. ప్రశస్థ, ౩౧. పార్థివ, ౩౨. పౌజిష్ఠ, ౩౩. బృహాముఖ్త, ౩౪. బాభ్యోద, ౩౫. బాహ్యా, ౩౬. బౌభ్య, ౩౭. బార్ష్యణ్యా, ౩౮. మహోదర, ౩౯. మాధుక్షుర, ౪౦. మాసుధరేమణ, ౪౧. మాసురాక్షు, ౪౨. మాసురేషి, ౪౩. ముహాశరధ, ౪౪. రఘువ, ౪౫. రాజాయన, ౪౬. రాహూగణ, ౪౭. రౌహిణ్య, ౪౮. వాక్షి, ౪౯. వామదేవ, ౫౦. వాయస, ౫౧. వాస్తవ్య. ౫౨. వాసిరి, ౫౩. వికంహాంత, ౫౪. శరద్వాంత, ౫౫. శాలాపి, ౫౬. శ్వేతీయ, ౫౭. శ్రోణీచేషక, ౫౮. శౌనరి, ౫౯. సత్యకి, ౬౦. సాత్యముగ్రిక, ౬౧. సుగోమాక్షి, ౬౨. సుబధ్య, ౬౩. సుహాపాక్షి, ౬౪. సైవ్రదేహ, ౬౫. సోమనాజక, ౬౬. సౌముచయ, ౬౭. సౌయామ.

ఈ (ఔతధ్యఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవర రూపములు నాలుగు— ౧. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ. ౨. ఆంగీరస, ఔతధ్య, ఔసిజ. ౩. ఆంగీరస, ఆయాస్య, గౌతమ. ౪. ఆంగీరస, గౌతమ, శారద్వంత.

ఔత్థానా (జలయంత్రము) — ఎత్తుప్రదేశమునుండి యొకగొట్టముగుండా నడిపించిన నీటి నొకరంధ్రముల యమరికగుండా పై కెగురునట్లు చేయుదానికి ఔత్థానా యనిపేరు. ఇది హిందుస్థానీపదము. ఈజలయంత్రము లనేక రూపములుగ నుండును. ఉద్యాన వనములందు సౌందర్యమునకు స్థాపించుదురు. వీనిచుట్టుపట్ల గాలి చల్లఁబడి వేసవియందు మనోహరమై యుండును.

ఔతిథి గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుడు.

ఔదమేఘ గోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

ఔదమేఘి గోత్రము— భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔదరి గోత్రము — కుశిక గణము చూడుఁడు.

ఔదకి గోత్రము — లౌగాక్షిగణము చూడుఁడు.

ఔదరి గోత్రము— నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

ఔదవాహి గోత్రము — లౌగాక్షి గణము చూడుఁడు.

ఔదాజాయనగోత్రము— కారేణుపాలి ఉపగణము, ఔతథ్య ఉపగణముచూడుడు.

ఔద్గాలకి గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

ఔద్గాహాయని గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుడు.

ఔద్దాలకి గోత్రము — రాద్ధక గణము చూడుడు.

ఔధేయుడు — అత్రి, చంద్ర, పూరువు కురుసంతతి క్షత్రియుఁడు. తండ్రి పాండవాగ్రేసరుఁడగు యుధిష్ఠిర మహారాజు (ధర్మరాజు). తల్లి వేదిక. భిన్నోదర సోదరుఁడు ప్రతివింద్యుఁడు.

ఔపకత్సకి గోత్రము — లౌగాక్షి గణము చూడుఁడు.

ఔపగదేశము — కాంభోజ దేశము చూడుఁడు.

ఔపగవి గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుడు.

ఔపదవ గోత్రము — వశిష్ఠ గణము చూడుడు.

ఔపదహాని గోత్రము — అగస్త్య ఉపగణము, కుశిక గణము చూడుడు.

ఔపధి గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

ఔపబిందు గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము, శరద్వంత ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమన్య గోత్రము ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమర్కటాయని గోత్రము — కణ్వ ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమర్కటి గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమిత్య గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

ఔపలేఖి గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుడు.

ఔపవత గోత్రవ వశిష్ఠగణము చూడుడు.

ఔపవ్య గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు.

ఔపశ్వి గోత్రము — భరద్వాజ ఉప గణము చూడుడు.

ఔపస్వస్థ గోత్రము— కుండిన గణము చూడుడు.

ఔమిల గోత్రము— సాహుల గణము చూడుడు.

ఔరశి గోత్రము— జమదగ్నివత్స ఉప గణము చూడుడు.

ఔరుక్షాయన గోత్రము —తార్క్ష్యస్య లేక మిత్రయువగణము చూడుడు.

ఔర్ణనాభి గోత్రము — గవిష్ఠర గణము చూడుడు.

ఔర్వుఁడు— ఋషి- ఊర్వుని ఊరువుల నుండు జనించెనని చెప్పఁబడినది. ఈతఁడు జ్వాలా మాలియయి సముద్రమున బడబా (గుఱ్ఱము) ముఖమున వసించుచు సముద్రోదక మాహార ముగఁ గొనునటులను విధాత ఏర్పఱచెనట.

ఔర్వుని పుత్త్రుఁడు ఋచికుఁడు. ఋచికుని భార్య విశ్వామిత్రసహోదరి (గాధిరాజపుత్త్రిక) యగు సత్యవతీదేవి. ఇతనికి ముప్పురు పుత్త్రులనియు, అగ్రజుని పేరు జమదగ్ని యనియు, (ఈతఁడు పరశురాముని తండ్రి జమదగ్ని కాఁడు) రెండవయాతని పేరు శునశ్శేఫుఁడనియుఁ దెలియు చున్నది.

ఇంకను చ్యవనుని కుమారుఁడు ఔర్వుఁడు. తల్లిపేరు మనుకన్య. ఇతనికి నూర్వురు పుత్త్రులనియు, అందు ఋచికుఁడు జ్యేష్ఠుఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఔలపిగోత్రము— ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

ఔలోకిగోత్రము - కుశికగణము చూడుడు.

ఔలోప్యగోత్రము కుశికగణము చూడుడు.

ఔవేయగోత్రము — భరద్వాజఉప గణము చూడుడు.

ఔశనస ఉపగణము— ఇది ఆంగిరస సంతతి. గౌతమగణములోని దొక ఉపగణము. (గోత్రములు ౮). ౧. ఔశనస, ౨. దిశ్య, 3. నిపాత, ౪. మహోదర, ౫. సుబధ్య, ౬. సురూపాక్షు, ౭. ప్రశస్త, ౮. వికంహంత, ఈ (ఔశనస ఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవర రూపము ౧. ఆంగీరస, గౌతమ, ఔశనస.

ఔశనస గోత్రము — ఔశనస ఉప గణము చూడుడు.

ఔశీనరుఁడు (శిబిచక్రవర్తి)— అష్టకాది చతుష్టయము చూడుఁడు.

ఔషధప్రాయముగ మద్యపానము చేయువచ్చునని చెప్పినశాస్త్రము ధర్మ శాస్త్రమనిపించుకొనదగదుగాని మద్య పానశాస్త్రమగునే మో— ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఔషధమునకూ అపథ్యమునకూ చెల్లు–రోగం పైపెచ్చు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

ఔషప్రతిమ గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు.

ఔషనగోత్రము— ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

ఔసిజగోత్రము — ఇది ఆంగీరస, సంతతి గౌతమ గణము నందలి ఔసిజ గణమునఁ జెప్పఁ బడిన గోత్రము. దీనికి ప్రవర రూప ములు నాలుగు కలవు. ౧. ఆంగీరస, ఔసిజ, కాక్షీవత; (త్ర్యార్షేయ రూపము). ౨. ఆంగీరస. ఆయాస్య, ఔసిజ, గౌతమ, కాక్షీవత. 3. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ, ఔసిజ, కాక్షీవత, ౪. ఆంగీరస, ఔతథ్య, కాక్షీవత, గోతమ, కామన్ద.

ఔస్థకాయునగోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు.

ఔహాలగోత్రము—సాహుల గణము చూడుడు.

కంకంటి పాపరాజుకవి—ఆంధ్రకవులలో నాథునికునిగ పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్ర శ్రీవత్సస గోత్రము. తండ్రిపేరు అప్పయ్య. తల్లి నరసాంబ తమ్ముఁడు నరసింహుఁడు. నెల్లూరుమండలవాసి. ప్రళయకావేరి యను యూర నీతఁడుద్యోగమున కొంతకాలముండినవాఁడట. ఈ కవి రచించినది ఉత్తరరామాయణము. ఇది ప్రబంధశైలిని రచింపఁబడిన పురాణము. ఇంకను విష్ణుమాయావిలాసమను యక్షగానమును రచించెనట. పాపరాజుకవి పితామహునిపేరు అయ్యన్నమంత్రి. ప్రపితామహునిపేరు వల్లభరాజు అని చెప్పఁబడినది.

కంకణగ్రహణములు (Annular Eclipses) — ఇవి సూర్యబింబమునకుం గలు గ్రహణములు. (గ్రహణములు చూడుఁడు. ఎస్ట్రొనోమీ చూడుఁడు.)

కంకణబద్ధ పాణిగ్రహణము — ఇది యుత్తరహిందూస్థానమునందలి రాజకుటుంబములలో నుండు నొక ప్రాచీనాచారము. అవివాహితయగు నొక రసపుత్రకాంత తానాపదలో నున్నప్పుడుగాని, తనకిష్టములేని వరునితో బలవంతమున వివాహముజరిపించునపుడుగాని, తన్ను రక్షించుటకు సమర్థుఁడని తోఁచినట్టియు, తాను పెండ్లియాడదలఁచినట్టియు రాజకుమారునకొక కంకణము పంపును. ఇదియే వీరకంకణమని చెప్పఁబడును. ఆ స్త్రీని పై యాపదనుండి రక్షించి పెండ్లియాడుటకు తనకు శక్తియున్న యెడల తానాకంకణము ధరింపవలయును; లేనిచో తిరిగి పంపివేయవలయును. తిరిగి పంపివేయుట క్షత్రియలక్షణము కాదు. "క్షతత్త్రాత యితి క్షత్రియా" యన్నట్లు క్షతమునుండి రక్షించువాఁడే గదా క్షత్రియుఁ డనిపించుకొనుటకుఁ బాత్రుఁడు. ఒకప్పుడా చిన్నదానిని వివాహమాడుటకు తనకిష్టములేకపోయినను భ్రాతృభావముతో నే నీవీరకంకణముధరించుచున్నానను; అనిచెప్పి ఆమె నాపదనుండి రక్షించుటకయి కత్తిమీఁద చేయి వైచి ప్రతిజ్ఞ చేయవలయును.

కంకణముల చెయ్యా కడియముల చెయ్యా కలసినట్లు - (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కంకణరేఖ - పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు. స్త్రీ సాముద్రికము చూడుఁడు.

కంకణుఁడు - యదువంశ క్షత్రియుఁడు. నిమ్రోచికిఁ గనిష్ఠ సోదరుఁడని చెప్పఁబడినది.

కంకాదేవి - తండ్రిపేరు ఉగ్రసేనుఁడు, భర్త కంకుఁడు (ఈతఁడు వసుదేవుని కనిష్ఠసోదరుఁడు).

కంకాళము - ఇప్పుడు హరిద్వారమునందలి యొకభాగమైయున్నది. హరిద్వారము యోగక్షేత్ర మగుటచే సన్యాసులు, యాత్రస్థులుందురేకాని గృహస్థులు నివాసముగా నుండరట. హరిద్వారమున వసించు పండాలు మొదలగు గృహస్థులు (సంసారులు) కంకాళముననే వసించుచున్నారు.. కంకాళము కడ గంగానది మూఁడు పాయలు సంగమ మగును. కంకాళముననే దక్షప్రజాపతి యాశ్రమముండెను. అత్రావున దక్షప్రజాపతి ప్రతిష్ఠిత శివలింగము కలదు. సతీదేవి (దక్షపుత్రిక) దక్షయజ్ఞమున భౌతికదేహము దహింపఁజేసి పార్వతిగ హిమవంతుని సుతయయ్యెను. దక్షయజ్ఞకుండమును దక్షేశ్వర దేవస్థానమునకు వెలుపల జూపుచున్నారు. బహుశః ఆప్రాంత ప్రదేశమంతయు దక్షప్రజాపతి యాశ్రమమై యుండనోపు. దక్షాధ్వరధ్వంస మొనర్చిన వీరభద్రస్వామి చేతిదని యొక త్రిశూలమునటఁజూపెదరు. అది రాయియో,లోహమో ఇంతవర కెవ్వరును పోల్చి యుండలేదందురు.

కంకాళమున గంగాతీరమున మంచి యిండ్లును వాటిం జుట్టిన చక్కని పూఁదోటలును కలవు.

కంకాళీక్షేత్రము — బంగాళములోని వీరభూమి (బీర్భూమ్) జిల్లాయందు ఉత్తర వాహినియగు కొపాయినదీతీరమున కంకాళీ యనంబడు తావున గల క్షేత్రము. ౫౨ పీఠములలో నొకటిగ తంత్రచూడామణియందు చెప్పఁబడినది. శక్తిపేరు కంకాళీదేవి. దేవస్థానము శ్మశానవాటిక యందున్నది.

కంకుఁడు- తండ్రి శూరుఁడు. భార్య పేరు దేవకీదేవి. కుమాళ్లు శ్రీకృష్ణ, బలరాములు. సోదరులు వసుదేవుఁడు (జ్యేష్ఠసోదరుఁడు)

యదువంశ క్షత్రియుఁడు. భార్య ఉగ్రసేనుని కుమార్తెయగు కంకాదేవి. ఇంకను కంకర్షి యను వాఁడొక ఋషికలఁడు. భార్య ప్లమోచ, కూతురు మరీచ.

సంపాతి వంశస్థుఁడగు నొక పక్షిరాజు పేరు కంకుఁడు. అతని కనిష్ఠ సోదరుఁడు కందరుఁడు.

అజ్ఞాతవాస కాలమున యుధిష్ఠిర మహారాజు కంకుభట్టుఁడను విప్ర నామధారియై యుండెను. మరియు యమునకుం గంకుఁడని పేరుకలదు.

కంకుష్ఠము (స్వర్ణ క్షీరి) లా. Cleome felena. సం. కంకుష్ఠ, పీత దుగ్ధ, స్వర్ణక్షీరి. ఇది వైద్యోపయోగకరమగు వనమూలిక. వెగటు చేదు రుచులంగల్గి వేడిచేసి విరేచనముం గావించును. కడుపులోని నులిపురుగులం జంపి వెడలించును. శూలలను హరించును.

మఱియు ఉదరరోగములు (ఉబ్బులు మొదలగునవి), గుల్మము, కఫము, అనాహాములపై మంచి పనిజేయునందురు. వీర్యవృద్ధికరమగునది.

కంకుష్ఠానది (కకుస్థ) — బౌద్ధ గ్రంథములందు కకుత్త యనిరి. మహాపరినిబ్బాణ సుత్తమను బౌద్ధగ్రంథమున బుద్ధభగవానుఁడు పావా (అపాపపురి) నుండి కుశీనగరమున కరుగుచో దీనిని దాటెనని చెప్పంబడినది. ఇది చిన్ననది. ఇప్పుడు బార్హియనుచు న్నారు. కాశియాకు దిగువను ఎనిమిది మైళ్లలో ఛోటాగండకీనదియందు సంగమించును. మేజరుజనరల్ కన్నింగ్హాము పండితుఁడు తన Ancient Geography of India లో దీని గూర్చి వివరించెను.

కంకోష్ఠవచనములు కంకోష్ఠము లన నోంకులుపిదవులని యర్థము. ఇవి చాల మెత్తనివి. చాల మృదుతరమై యుండును. వీనితో నతివాడి గల గట్టిముండ్లను లోట్టిపెట్ట వేయును. తీయని మధురవాక్కులతో కఠినమగు సంగతులం దెలుపు నేర్పు మాటల కీ యుక్తిని వాడుచున్నారు.

కంగ్— కంగ్ఫుట్సూ మతస్థుల యొక్క మతగ్రంథముల సముదాయమునకుఁ బేరు. (కంగుఫుట్సూమతము చూడుఁడు). ఈమతమును పాశ్చాత్య క్రైస్తవులు Confucius మతమని తమఉచ్చారణ సౌకర్యమునకు వాడుచున్నారు.

౧. Yih-kung- This is the book of Changes.
౨. Shi-kung- „ „ Songs.
3. Shu-kung- „ „ Annals.
౪. Chuntslu-kung- „ Spring and Autumn.
౫. Le-kung- „ „ Rites.

ఇందు మొదటినాల్గును కంగ్ఫుట్సూ మహాత్ముని విరచితములనియు, ఐదవ పుస్తకము వారి మార్గానుచరులగు ముఖ్యశిష్యులు రచించి చేర్చిరనియు ననెదరు. వారా యైదవపుస్తకమును కంగ్ఫుట్సూ మహాత్ముని బోధనలం జేర్చి కూర్చిరని చెప్పఁబడినది. ఇవి చీనావారి మతమం దగ్రగణ్యములు. వారికి ౯,౦౦,౦౦,౦౦౦ మత గ్రంథములు కలవట.

కంగ్‌ఫుట్సు మతము — ఈమతమును Confucius క్రీస్తుగాగల Confucianism అని పాశ్చాత్యులు వాడఁదొడంగిరి. ఇది వారికి సదుపాయమగు నుచ్చారణగాన నట్లుపల్కు చుండురట. ఈమహాత్ముఁడు గొప్ప తత్త్వజ్ఞాని. చీనాదేశస్థుఁడు. క్రీ. పూ. ౫౫౧ యందు జన్మించి డెబ్బది మూఁడు సంవత్సరములు జీవించినవాఁడు. ఈమహానీయుఁడు కొంతకాల మొకభూపతి కడ మంత్రిగనుండెనట. కాని యీమహనీయుని జీవితకాలమంతయు మతధర్మ విషయములను సంగ్రహించుట, కూర్చుట, చేర్చుట, గ్రంథరచనమొనర్చుట, బోధించుట లతో నిండినదని చెప్పఁబడినది. వీరు రచించినవి

య్యాదిసుప్రసిద్ధ గ్రంథములు కలవు. అందు మహాపుస్తకములు నాల్గింటియందుఁ దర్కింపఁబడిన ధర్మ విధానములును, మహాధర్మనిరతు లని పేరందిన యైదుగురు చక్రవర్తులనాఁటి ధర్మ పద్ధతులు విపులముగ చర్చింపఁబడి, విమర్శింపఁ బడి వీరిగ్రంథములందు పొందుపర్చఁబడినవి. కొన్ని క్రొత్త ధర్మములును వీరివి కలవు. తత్త్వ పరిశీలనము తఱచు గానఁబడుచుండును. ఈయన గ్రంథమునకు 'జీవదశయందలి నిజము' అని యర్థ మిచ్చు పేరు పెట్టఁబడిన దట. పెద్దలందు పిన్నల కుండవలసిన భక్తి, విధులు వీరిగ్రంథమున చెప్పఁ బడిన వని చీనాదేశస్థు లనెదరు. చీనాదేశమున నింటింటనొకతావున నొకఫలకమునుంచి దానిపైఁ బూర్వులపేర్లు మొదలగునవి వ్రాసి వాటికి అర్చ నలు, నివేదనలు సల్పుచుండుట ఈమతధర్మమే. ప్రజా క్షేమాభివృద్ధులకై వలసిన ధర్మనిధుల నీ మహాత్ముఁడు బోధించెనుగాని దైవసంబంధ మేమియుం దెల్పలేదట. చీనాదేశమున నిపుడు వ్యాపించియున్న మతములలో నిదియె మొదటి మతము. ఇంక తాయిమతము, బౌద్ధమతము మొదలగునవి తరువాతి మతములు. ఇందు విచిత్ర మేమన చీనాదేశమున నన్నిమతములు నొకేతరి యుండును. బౌద్ధమతము ప్రాణముయొక్క గతికైన విధులందెల్పును. తాయిమతము పదార్థ తత్త్వవిజ్ఞానములను దెల్పును. కంగ్ఫుట్సు మతము సర్వధర్మములం దెల్పును. ఆదేశమున సర్వమును దెల్పి విధించు నేకమతి మేదియును వ్యాపించి యుండలేదు.

కంచి వీరశరభామాత్య కవి - ఆంధ్ర కవులలోమధ్యకవులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగి, శైవుఁడు, కాస్యపస గోత్రజుఁడు. తండ్రి శోభనాద్రీశుఁడు. తల్లి గురువమాంబ, ఈమె పండితారాధ్యుల వీరనారాధ్యుని కుమార్తె.

రచించినది హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. శంకర కవియు నొక హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము రచించి యుండెను. ఇర్వురు సమకాలికులేనని తలంపఁ బడుచున్నారు. (శంకరకవి చూడుఁడు).

కంచు — ఇది ఉపలోహము-భూమినుండి త్రవ్వి ఎత్తబడెడి అసలు లోహము కాదు. రాగితో తగరముం గల్పిగాని, రాగితో తుత్తినాగము, సీసము, తగరములు కల్పి గాని చేయఁబడునది. రాగితోఁ గల్పి చేయఁబడు నుపలోహము చాల పురాతన కాలమునుండి యున్నది. పాశ్చాత్య సీమలందు ఆదికాలముల రాతిపనిముట్ల కాలముగడిచి,ఇనుప పనిముట్లు చేసికొననేర్చిన కాలమువఱకు కంచు పనిముట్లు, ఆయుధములు ఉండెనందురు; కాని, అద్దములు తఱచు వాడబడని తొల్లింటికాలమున భరతదేశమున కంచుఅద్దములువాడబడుచుండుట, పురాతన మత గ్రంథములందు కాంస్యదర్ప ణము నుడువఁబడియుండుటవలన తెలియుచున్నది. ఈజిప్టు దేశమున పూర్వకాలములందు చేయఁ బడిన రాతిపనులకు కంచు పనిముట్లతో రాళ్లు చెక్కఁబడెనని కనిపెట్టబడినది. అట్లగునేని యా

నాఁటి కంచు, ఇక్కాలపు కంచు కన్న నెక్కువ గట్టిఁగల్గి యుండవలయును. గ్రీకుశిల్పు లాది కాలమున కంచుతోఁ బెక్కు చిత్రముల రచించి యుండిరని చెప్పఁబడినది. అట్టివానిలో రోడ్సు పురమునగల నూరడుగుల విగ్రహ మొకటియు, తర్వాత టోరెంటమ్ పురముకడ జూయస్ (Zeus) దేవాలయమునందున్న విగ్రహము అరువది యడుగుల ఎత్తుగల దొకటియు ముఖ్యోదాహరణములు. ఈ లోహముతో రోమనులుకూడ నెక్కువ పనులం జేసిరని తెలియుచున్నది. రోమను చరిత్రకారుఁడగు ప్లినీ పండితుఁడు, ఒక నాటకశాలంగూర్చి వ్రాయుచు నందు మూఁడువేల విగ్రహములకుపైగా నలంకారార్థ ముంచబడినవని వివరించెను. ఇవి కంచు విగ్రహములు; ఈవిగ్రహము లన్నియు గుల్లగ పోతపోయబడినవి. మూసలంగట్టి పోత పోయ బడినవట. ఇక్కాలమునందున్న గొప్ప కంచు విగ్రహము, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందలి న్యూయార్కు నగరమునగల నౌకాశ్రయము (Harbour) నం దమర్పఁబడిన లిబర్టీవిగ్రహము. ఇది అమెరికాదేశమునకు ఫ్రెంచిదేశస్థు లొసంగిన బహుమానము. దీనిఎత్తు ౧౫౧ అడుగులు. దీనిని చేసిన పనివానిపేరు బార్థోల్డీ (F. Bartholdi) అనియు, క్రి. వె. ౧౮౮౬ సంవత్సరమున ప్రతిష్ఠింపబడినదనియు చెప్పఁబడినది. ఇది విద్యుద్దీపముల బ్రదర్శించి హార్బరంతకును వెలుఁగుం జూపించు చుండును.

కంచుతో గంటలు, చెంబులు,పోయుట యనాదిగ భరతదేశమునఁ గల విద్యయె. హిందువుల దేవస్థానములందు కంచుగంటలు వ్రేలఁదీయఁబడి యుంట సుప్రసిద్ధమే. రామాయణమున కంచు ఆయుధములం గూర్చిన ప్రశంసలుకలవు. కంచు నందు నాదమును చక్కఁగ నిలిపి పాటం బాడు గుణము కలదుగాన నోంకారనాదముం బలుకు నటుల పదును, దళసరి, ఆకారపరిమాణములు లెక్కప్రకారము కుదిర్చి, నాదముం బల్కు గంట లెన్నియో యనాదిగ జేయఁబడి దేవస్థానముల సమర్పఁబడియుంట సుప్రసిద్ధమే.

ప్రశస్తమైనకంచుచిలుముపట్టదుగాన, దానితో నన్నముం దిను గిన్నెలు పోతపోయుదురు. ఉత్తర హిందూస్థానమున కంచుపళ్లెములందు భుజించు చుండుట సర్వసామాన్యమే.

కంచుగంట ధ్వనికిప్రసిద్ధమేగాన, అధికప్రసంగ మూరక నదేపనిగ విధివిరామములు లేక చేయు వారిని కంచుగంటగ బోల్చి సామెత బల్కుదురు. ఎంతకొట్టినను దుర్గుణములు వీడక దెబ్బలను సరకుగొననివారిని 'కంచురోలు'అని యనుటయుం గలదు.

గంటలకుఁ బనికివచ్చునటుల పాళ్లంగూర్చిన కంచున కాంగ్లమున Bell metal అని పేరు. కంచునం దించుక భాస్వరము భాగముం గూడ గల్పిన నది గట్టిపడిన లోహమగుచు. ఆకంచుతో నోడలనుముందునకు నడపు యంత్ర చక్రములకు రేకులం జేయుదురు. ఈజాతి కంచునకు Phosphor Bronze అని ఆంగ్లనామము.

ఆయుర్వేదవైద్యులు కంచును క్రమముగ శుద్ధిజేసి భస్మముగ నొనర్చి వాడుదురు. అది త్రిదోషములను శమింపఁజేసి ఆరోగ్యమును స్థిర పర్చుననియు, చక్కగ శుద్ధికాని కంచుభస్మము పైత్యవికారము, శ్లేష్మోద్రేకము, విదాహములం గల్గించుననియు, దానికి విరుగుడు చింతపండుపులుసనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కంచు మ్రోగునట్లు కనకంబు మ్రోగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంజంక్షనులు (Conjunctions) — సంధియని యర్థము. ఏస్ట్రోనోమీ శాస్త్రమున

గ్రహణ సందర్భములను, అమావాస్యలందు భూమి, చంద్రుడు, సూర్యుడు, ఒకేవరుసగ నుండుట కీ పేరిడియున్నారు. (గ్రహణములు, ఎస్ట్రోనొమీ చూడుడు).

కంటకత్రయము — ఆయుర్వేదవైద్య శాస్త్రమున వాకుడుచెట్టు, నేలమునగచెట్టు, పల్లేరుచెట్లకుం గంటకత్రయమనిపేరు.

కంటక ద్వీపము — బంగాళములోని బర్ద్వాన్ మండలమున నిప్పుడు కట్వాయని పిలువంబడుచున్న పురము. దీనికిం దొల్లింట కంటకనగరమనియుం బేరుండెను. కంటకద్వీపము కాలము గడచినకొలంది కటద్వీపమై, కాటాదియా యై కట్వాగా మారెనట.

ఇది చైతన్యుల యాత్రాస్థలము. చైతన్యదేవుండు తన ఇరువదినాల్గవయేట నిల్లువిడచి యిట కేశవభారతి యనుపేరుగల గోసాయికి శిష్యుండై యాయనవలన చైతన్యవైష్ణవదండి యాయెను. అప్పుడు తీసివేయబడిన యాయన తలవెంట్రుకలొక చిన్నదేవళమున భద్రపఱచి యున్నారు. మరియు చైతన్యస్వామియొక్క యాకృతి (Autograph) కట్వాకు దక్షిణముగ ౧౮ మైళ్ల దూరమునందుగల దందూరను గ్రామమున గలదు. కట్వాకుత్తరమున నాల్గుమైళ్లదూరమున ఝామతప్పరను గ్రామము చైతన్య చరితామృతము రచించిన కృష్ణదాసుకవిరాజునకు నివాసగ్రామము. కట్వాకు నైఋతిదిశగా ౧౬ మైళ్ల దూరముననున్న నన్నూరను గ్రామము పెక్కు చైతన్యవైష్ణవగ్రంథముల రచించిన చండీదాసు జన్మస్థలము. కట్వాకు మహమ్మదీయ ప్రాబల్యకాలమున మూర్షిదగంజియను మహమ్మదీయ నామము మీయబడెనటకాని, ఎవ్వరు దానిని వాడుచుండుట మాత్రము లేదు.

కంటకన్యాయము — కాలిలోముల్లు విరిగితే మరియొకముల్లుతోం దీసి, పిదప రెండు ముళ్లను పరిహరించుదురు. ఒక శత్రువు నింకొక శత్రువు సాహాయ్యమున నడంచివైచి యిద్దరిం బరిహరింపవలయునని భావము.

కంటకారీత్రయము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున వాకుడు, రేవటిదూలకోవిల, నెల్లి చెట్లకు కంటకారీత్రయమని పేరు.

కంటత్రయము - త్రికంటముచూడుడు.

కంటికి దగులదగిన పుల్లను మొదటనే ఉత్తరించ వలసి యుండును- అనగా శత్రువుని ఆదియందే దూరముగ నుంచవలసి యుండునని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంటికింపైతే కడుపున కింపగుట- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంటికి రెప్పా కాలికిచెప్పూ కూడా అయ్యేవాండు — అనగా చాల ఉపచరించే వాండని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంటికోప్పి కానది - అయోధ్య పరగణాయందు రామగంగలో చేరినది. రామాయణము అయోధ్యాకాండము ౭౧ యందు ప్రశంసింపంబడినది.

కంటేంగో (Contango) - వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. స్టాకు ఎక్సుఛేంజి వ్యాపారమునం దొక వ్యాపారమును ఒక తీర్మానపు దినమునుండి వేఱొక దినమునకు నిలిపి యుంచుట కీపేరు వాడుదురు. అట్టిదినమునకు Contango day అనియు నందురు.

కంత్రటకము - ఈశబ్దము సరియైనది కాకున్నను వాడుకయందున్నది. కంత్రటగించుటయన ఆడిపోయుట. అదేపనిగ నిందించుచుండుట యని

భావము. నిందించుటను, ఆడిపోయుటలను కంట్రకమని వాడుచున్నారు.

కంట్రాక్టు (Contract)-(వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము). ఒకరికై వేఱొకరు కొన్నిపనులం జేయుటకును, దానికి ప్రతి ఫలమును నిర్ణయించుకొని ఉభయులుఏర్పఱ్చుకొనిన సమాఖ్య కార్యము. అట్టిసమాఖ్యకు Contract note లేక Contract deed అని పేరు.

కంతకుబ్జ సన్నిపాతము - సన్నిపాత దోషము చూడుఁడు.

కంతచామీకర న్యాయము- తనమెడ నున్న కంఠాభరణము తానెఱుంగకుండుట యని వేదాంత శాస్త్రమున చెప్పఁబడిన న్యాయము.

కంతరిగోత్రము - కపి ఉపగణము చూడుఁడు.

కంతేరణిగోత్రము - జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కండెన్సడ్ మిల్కు పరిశ్రమ (Condensed Milk)- పాలయందలి ద్రవపదార్థము ఆవిరియైపోవునట్లుచేసిన మిగిలినపదార్థమునకు సుక్రోజు లేక సేకరైను అనఁబడు శర్కర చేర్చిగాని, చేర్చకగాని యుపయోగింపఁబడు పాలకు Condensed Milk అనిపేరు.

ఈకండెన్సుడు మిల్కులో రెండురకములు గలవు. ౧. శర్కరచేర్చినది: ౨. చేర్చనిది. రెండురకములును గాలిప్రవేశింపఁజాలనట్లు సీలుచేయఁబడిన రేకుడబ్బాలతోడనే యితర దేశముల కెగుమతిచేయఁబడును.

సాధారణముగా మార్కెటులో రవానా చేయఁబడుచున్న Condensed Milk లో చాల భాగము పాలనుండియు, పాలయొక్క యుపపదార్థములగు (Skim Milk) మీగడ వేఱు చేయఁబడిన పాలు, మజ్జిగ, లగువానినుండియే తయారుచేయఁబడుచున్నవి.

ఉత్పత్తి చేయు విధానమును బట్టియు, వానిలో వేయు నుపపదార్థములను బట్టియు, Condensed Milk పలువిధములగు వర్తక నామములతో విక్రయింపఁబడుచున్నది. మధుర పఱ్చబడిన Condensed Milkలో Suckrose అనఁబడు నొకరకపు పంచదార కలుపుదురు.

లోనున్న ద్రవపదార్థము ఆవిరిమూలముగా నిగురునట్లు చేయఁబడి పంచదారకలుపని పాల పదార్థమునకు Evaporated Milk అని పేరు. ఇవియునుమధురపఱ్చఁబడినCondensed Milk వలెనే గాలిచొరరాని రేకుడబ్బాలతోడనే ఇతరదేశముల కెగుమతిచేయఁబడును.

Plain Condensed Milk అనురకము Condensed Milk లో Suckrose చేర్చి Sterilize చేయకుండా అమ్మకమునకు సిద్ధము చేయఁబడుపదార్థము.

Skim Milk వలన తయారుచేయఁబడి Suckrose కలిపిన Condensed Milk నకు Sweetened Condensed Skim Milk అనిపేరు.

కండెన్సడుస్విస్మిల్కు (డబ్బాపాలు) - స్విట్జర్లాండు దేశము చూడుఁడు.

కంత — ఇది వివాహములందు వధువునకిడు నాభరణప్రదర్శనము. ఇందు ఆభరణములను బాంధవులకుఁ జూపుటయు, వానిని పూజించి వధువునకిచ్చి ధరింపఁజేయుటయు నడచు నుత్సవము జరగును. కంతయనిన దొంగతనముఁ గూర్చి యున్నదని తెలియుచున్నది.

కందకు లేనిదురద బచ్చలికా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంద చెట్టు— లా. Tacca pinnatifida. లేక Arum campanulatum. సం. ఓలః, అర్శోఘ్నః- చిత్రదండకః. కందదుంప రుచికరమగు శాకము. ఇందు పెక్కుజాతులు కలవు. ఆంధ్ర దేశమున నెల్లూరు ప్రాంతములందు పైరగు పెద్దదుంపలు మొదలు, గంజాము మండలమున పైరగు చిన్నదుంప వఱకు పలు జాతులుగనున్నది. తంజావూరుమండలమున పైరగు పొడవుజాతి కందయు నీజాతులలోని దనియె చెప్పవచ్చును. ఇందు దురదగల్గినవి తరిగిన నెఱ్ఱని రంగు కన్పడును. అది మధమపుజాతిదని చెప్ప నగును. ఇంక దురదలేనివి ఉత్తమజాతి. అవి తరిగిన తెలుపు, లేక పసుపుపచ్చని రంగు కనపడెడిని. కందచెట్టునకు పసువులపేడ, లేక బాగుగ ముక్కిన గెత్తమును ఎరువుగ వేసినచో దుంపలందు దురదకల్గునని చెప్పుదురు. కంద ఆరుమాసముల కాలమునకు సిద్ధమగును. ఐనను త్రవ్వకొనక వదిలిన తిరుగ నారంభమునండియే మరుసటిసంవత్సరము వర్షములకు మొక్కపుట్టి దుంపపెద్దది యగును. ఇట్టుల నీజాతిని వృద్ధి చేయవచ్చునందురు.

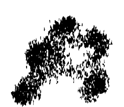
కంద దుంప భోజనపదార్థము. వేడిచేసి గురుత్వముగనుండి జీర్ణమగునది. జఠరమునకుఁ దీప్తినిచ్చి కఫము, మేదోరోగము, మూలవ్యాధి, వాతరోగముల నడంచి బలము, వీర్యపుష్టినిచ్చి విరేచనము చేయును. ఇంకను కడుపులోని బల్లలు, కడుపుబ్బరము, గర్భవాతముల నడంచి మేహరోగమును బలపర్చెడిని. కందకు కల్లు, తమలపాకులు, నెయ్యి, పులుసు, బెల్లము విరుగుడులని చెప్పఁబడినది. (అడవికంద చూడుఁడు).

కందపీడాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. రెండు మోకాళ్లను నేల నాన్చి వాటిపై నిలచి, రెండు పాదములను నాభికడ నుంచుట కందపీడాసనమనంబడును. ఇందువల్ల నాడులందుమలశుద్ధిగలిగి, అపానవాయువు క్షీణించును. కుండలినీప్రబోధ మగును. ప్రాణవాయువు సుషుమ్నగత మగునని చెప్పఁబడినది.

కందమూలపు దుంపల వ్యవసాయము - ఇది భరతదేశమునం దనాదిగగలదు. ఋషులనాఁడు సైతము కందమూలాశనము చెప్పఁబడినది. ఇవిలేని సీమలవారిలో కొందఱు దక్షిణ అమెరికానుండి ఇటీవల రప్పింపఁబడిన దనుచుందురుగాని, ఇవి పూర్వకాలములందు లేకపోలేదు. దీనికి వేఱ్వేఱు సీమలందు వేఱ్వేఱు పేరులు వాడుకయందున్నవి. గుంటూరు, బెజవాడ, బాదరు ప్రాంతములందు దీనిని గెనుసుగడ్డ యనెదరు. కొన్నిసీమలందు దీనిని చిలగడ మనియు, మోహానమనియు నెదరు గాని నిజమున నవి ప్రత్యేకపు జాతి దుంపలుగ నుండుట గాన నగును.

కందమూలపు దుంప లెఱ్ఱని పైపొర రంగు గలవిగను, తెల్లనిపై పొరరంగు గలవిగను రెండు జాతులుగ నున్నవి. కొన్నిసీమల వారెఱ్ఱనివాటి నెఱ్ఱ దుంపలనియు, తెల్లని వాటిని తెల్లదుంపలనియుంగూడ వాడుచున్నారు. తెల్లదుంప లధిక వాతముం గల్గించునకతన ననారోగ్యములని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇవి భరతదేశమున భోజన పదార్థములుగ నున్నవి. ఇవి పూర్వకాలమున నడవులందుండిన జాతులే.

తేలిక యయిన యిసుకభూములు, గరపభూములు కూడ వీటి కనుకూలములే. బాగుగా కుళ్లిన ఆకుల మెరువు, పసువుల గిత్తము, కాలిన బుగ్గి విస్తారముపీటి కెరువులుగవాడంబడుచున్నవి. యకరమున ముప్పది బండ్ల ఎరువు పోసి కలియదున్ని, కలుపు పెరుగకుండశుభ్రము చేయుచుంట

గాన నగును. కందమూలపు తివ్వుట రెండు లేక మూడు కణుపు లుండునట్టుల ముక్కలుగ నరికి వర్షముల ప్రారంభమున నాటి,వర్షములు కురియు తరి నీరు తోడుకుందురు. నూతులనుండి నీరిడవలసి నచో చిన్నమళ్లనుగట్టి నీరు తోడి పారింతురు. మళ్లు తఱుచుగ పది యడుగుల చౌక ముండును. కణుపులనుండి వ్రేళ్లు ప్రారంభమై అవియె దుంప లుగ నేర్పడును. దుంపలను కొన్ని సీమలవారు గడ్డ లనియెదరు. తీగయొక్క కొనలనున్న లేత భాగములు విత్తనమునకుఁ బనికిరావు. అడుగు దూరమున కొకటిగ నాటుదురుగాని, అడుగున్నర దూరమున కొకటిగ నాటుట శ్రేయము; ఏల నన నిది విరివిగ తీగలం బెంచి పొలమంతయుం గప్పివేయును. పిదప కలుపు పుట్టిన నదియే పెరుగ లేక చచ్చును.

భూస్వభావముంబట్టి వారమున కొకతడిగాని పదిదినముల కొకతడిగాని, పదినేను దినముల కొకతడిగాని తగులుచుండునటులం జూడ వల యును. తీగలు వచ్చిన దాదిగ తీగలు నేలకాని నాటుకొనకుండ చూడవలయును. లేకున్న నిరర్థ కములగు వ్రేళ్లుపారి, అసలు దుంపల పుటం దగ్గించును. కందమూల మైదు నెలలు మొద లారు నెలలకు పండి త్రవ్వుటకు సిద్ధమగును. ఆకులు పండ బారుటం గాంచి రైతులు దీని నెఱుంగ గలరు. నీరు పారించుట మాని తొలుత తీగల గోసివైచి వేఱు తావునందు నాటి ముందు విత్తనమునకై యుంచుకుని నీరు పోయుచు బెంచు చుందురు. కందమూలముం ద్రవ్వుతరి బొరిగెలపోటు దుంపలకుందగులరాదు. త్రవ్వుట యాలస్యమగు నెడల దుంపలు చిత్తగొట్టు నటులనై పుచ్చునుగాన, వెంటనే త్రవ్వుకొన వలసి యుండును. యకరమున కరువది రూప్య ములు ఖర్చులు పోను లాభము వచ్చునని చెప్పఁ బడినది.

కందమూలముదుంపతీగ (గెనుసుగెడ్డ) — లా. Dioscorea, aculeata. ఆంగ్ల. Country (or Sweet) potato. వీనిని దుంపలని సామాన్యముగ వాడు దురు. ఇవి ఎఱుపు, తెలుపురంగులభేదముచే ద్వివిధముగాన, వీనిని ఎఱ్ఱదుంపలనియు, తెల్ల దుంపలనియు వాడుదురు. గుంటూరు మండల మున గెనుసుగడ్డ లందురు. మరికొన్ని తావుల మాదిఫలపు దుంపలనుచుందురు. కొన్ని సీమ లందివి యెక్కువ కోలగ వంకరలు గల్గియు, కొన్ని సీమల నెక్కువ వలముగల్గియు నుండెడివి. ఇందెఱుపురంగుగలవి శ్లేష్మమనియు, తెలుపు రంగుగలవి వాతదోషము నుద్రేకించు ననియు నందురు. ఇది భోజనోపయోగ పదార్థము. వాతముగల్గించి దోస సుద్దంగల్గించును. రక్త వృద్ధి, బలముగల్గించును. జ్వరము నుద్రేకించును. శ్లేష్మము గల్గించును. దీనికి విరుగుడు పంచ దార, పాలు, ఉప్పు, మోరుగ చెక్కరసము నని చెప్పఁబడినది.

కందర్పతాళము — తాళములు చూడుడు.

కందిచెట్టు - లా. Cajanus indicus. ఆంగ. Red gram లేక Pigeon pea. సం. ఆఢకీ, తువరికా, తువరీ, శాసపుష్పికా అని పేర్లు. కందులు కందిచెట్టు కాచు కాయలలోని గింజలు. వీటి పప్పు భోజనపదార్థము. కందులందు పెద్దగింజలుగలది శ్రేష్ఠము కాదు. చిన్నగింజలు పండు జాతి చాల శ్రేష్ఠము. కందిపప్పునందు దేహపుష్టి, బలము, జీర్ణశక్తి, రక్తమును శుభ్ర పఱచుగుణము, పైత్యములేని గురుత్వము గుణము లుగ చెప్పఁబడినవి. శ్లేష్మవాతమును, మేహ పైత్యమును, కుసుమరోగమును బలపర్చు దుర్గుణ ములు కలవని చెప్పఁబడినది.

అజీర్తిని, కఫమును, గ్రహణిని, జ్వరమును జ్వరాతిసారమును, వాతమును నివర్తించును. వాతనొప్పులకు కంపలు వేయించి కాచిన నిమ్మళించునందురు. దీనికి విరుగుడులు ఉదకము, వాముము, ఉప్పు, కరక్కాయ, శొంఠి, పీని చూర్ణము, పిప్పళ్లు, నెయ్యి, తేనె, పులుసు, మజ్జిగ, కలినీళ్లు.

కందిపొడిరాయి (Sand stone)

ఇది గ్రానైటువలె గట్టిరాయి కాదు. గ్రానైటు రాయి కొన్నికారణములచే పగిలి గుండయ్యె తిరుగ మట్టితోకలసి యొకచోటబడి నదీపాకమున Mineral matter అధికముగ గల్గియుండిన గట్టిగను, తక్కువగ గల్గియుండిన కేవలము పిండిరాయిగను ఉండెడిని. ఇందుండు రాతిపదార్థము Quartz, Crystal powder ముఖ్యముగ గలిగియుండునని పరిశీలనవలన తేలినది. Felsparmica మొదలగు ఖనిజపదార్థములుకూడ నుండుచుండును. పంకమునందు బురద, సిలికా, సున్నముకూడ నుండుటకలదు. ఈజాతి రాళ్ళు ఎఱ్ఱగను, పసుపుపచ్చగను, ఆకుపచ్చగను ధాతువులంగల్గియుంట కలదు. ఎఱ్ఱనిధాతువు కలదానిని ఎఱ్ఱకందిపొడిరాయి యనెదరు. ఇదిమొ విస్తారముగ నుండును. ఇది నల్లఅభ్రకమునందలి యినుము వలన గల్గుచుండును.

గ్రానైటురాయి యందలి ఖనిజములును, కందిపొడిరాయియందలి ఖనిజములును ఒకేరీతి నున్నను, ఇది తిరిగి చేయంబడుటచే చాల మెత్తనిదిగ నుండి గట్టిని గోల్పోవును. ఈభేదముచేయంబడు విధానభేదములచే గల్గినది.

రసాయనశాస్త్రమున దీనికిDetritic Stone అనిపేరీయఁబడినది. Detritus అనిన రాతిపొడు అని యర్థము.

కందిరీఁగ, తేనెటీఁగ

— కందిరీఁగలు తేనెటీఁగలు కుట్టినేని జరగుపని ఇది:- ఈకీటకములకు కొనయందు నొకసూది యగు ముల్లుండును. ముల్లు గొట్టముగాను గుల్లగనుండి యందు మంట గలుగజేయు విషముండును. కందిరీఁగ కుట్టుటయన నాముల్లనుగుచ్చి విషమునిడుట. తోడనే కుట్టిన చోట మంటకల్గును.

పిదపకందిరీఁగ తనకాలుసేతులనటనాని తాను గుచ్చిన గాయముపుగుంటనుండి తనముల్లును బయటికి పెరుకుకొనవలసి యుండును. అంతవరకు వ్యవధి లేకుండనే కుట్టబడిన యాతఁడా కందిరీఁగం బరిమార్చును. లేదన్న బలాత్కారముగ నటనుండి త్రోసివేయును. ఈబలాత్కారపుకార్యమున తన ముల్లు విరిగిపోయి కందిరీగ (బ్రతికియుండెనేని) బయటపడును. ఆముల్లు విరిగిన గాయమే ఆయింగమ్ములకి త్వరలో కారణమగును.

తేనెపట్టునందు ఒక తల్లియీఁగయు, తక్కిన తేనెటీఁగల సముదాయమును ఉండును. తక్కిన సామాన్యపుటీఁగలే ఇల్లు కరచునవి. తల్లియీఁగ తన జాతిపై రిపై మాత్రమే కలహించి దాడివెడలుగాని, సర్వసాధారణముగ తేనెపట్టునకై వెడలి నారితో కలహింప నిచ్చగింపదు. (ఈఁగ చూడుడు).

కందు లేక కందు గోత్రము

— పరాశర గణము చూడుడు.

కందుక తాళము

— తాళములు చూడుడు.

కందుకూరి సీమ

— ఇప్పటినెల్లూరి మండలములోనున్న కందుకూరిప్రాంత దేశమని యర్థము. ఒకప్పుడు దీని ఉచ్చకాలమున కృష్ణానది మొదలు పినాకినీ (పెన్న) నదివఱకు కందుకూరిసీమగాఁ బరగుచుండెను.

కందుకూరి రుద్రయ్యాచారి కవి

\- ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పేర్కొనఁబడిన వాఁడు. విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు పెద

లింగన్నాచార్. గుంటుపల్లి భాస్కరునకు ఆస్థానకవి. క్రీ. శ. పదునేడవ శతాబ్దారంభము నందుండినవాడు. అనగా ౧౬౨౦ ప్రాంతము. రచించినది నిరంకుశోపాఖ్యానమను ప్రబంధము.

కందుల వ్యవసాయము — కందులు

ఇవి ఆఫ్రికాదేశమునుండి తక్కినదేశములకు వ్యాపించినదని వాడుకగలదు. భరతదేశమునందేగాక ఆసియాఖండమంతటను, వెస్టు ఇండీసుదీవులందున్నను పైరుచేయబడుచున్న పప్పు దినుసుపంట. ఇందైదు భేదజాతులు కలవు. పెద్దగింజలుగల జాతిని పెద్దకందియనియు, కొందఱు గొప్పకందులనియు నందురు. ఇది అధమపుజాతిగ నెంచబడుచున్నది. మధ్యరకపు కందులు సర్వసాధారణపుజాతి. చిన్నగింజలుగల దానిని చిరికందులనియు నందురు. ఇది యుత్తమ జాతిగ నెంచబడుచున్నవి. ఇవి ఆంధ్రదేశమునందు పండు జాతి కందులు. గుంటూరుప్రాంతమున చిరికందులజాతియు, నైజామురాజ్యమునందలి శిద్దిపేట ప్రాంతముల విస్తారముగ పైరగు పెద్ద జాతి కందియు, మిగుల రుచ్యములగుట నెక్కువ ధరకమ్ముడుపోవుట కలదు. గుజరాతుదేశమున తెల్లనిరంగుగల కందులు రెండుజాతుల కందులు పైరుచేయబడుచున్నవి.

ఎఱ్ఱరంగుగల రేగడభూములందు పైరు చక్కగా నగును. నల్లరేగడి భూములందునను, ఇసుకగలసిన మట్టిభూములందునను ఒక మోస్తరుగా పైరగును. ఇసుకయందు కందిచేను పెరుగక గిడసబారి చచ్చిపోవును. వర్షములు అదునుకు సరిగా పడకుండిన కందిచేను చక్కగా పెరిగి ఫలించదు. దీనిని సజ్జ, జొన్న, నువ్వుచేల యందు కల్పిగాని ప్రత్యేకముగగాని వేయుచుందురు. మెట్టవరితో కల్పి కొన్ని తావులందు వేయుదురు. వర్షములులేక నీరుతడిపిన మంచి పంట లభించును. కందిగింజల పైపొట్టు పశువులకు మంచియాహారమగును. కందిచెట్లుంగాల్చిన బూడిదతో తుపాకిమందు చేయుచుండిరి. కంది పప్పు భరతదేశమున భోజనపదార్థముగ వాడబడుచున్నది.

ఇప్పుడు సంయుక్తరాష్ట్రమునందలి కాన్పూరు ప్రాంతములయందు ప్రశస్తమైన కందిపప్పు ఇటీవల సర్వప్రాంతములకు వ్యాపించి రుచ్యమైన భోజన పదార్థముగ నుపయోగింపబడుచున్నది.

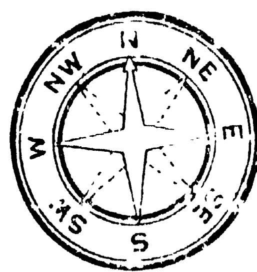
ఆంధ్రదేశమునందు కొన్నిచోట్ల కందిచెట్లు వృక్షములవలె పెరిగి యేటేట కాయుచు నారు సంవత్సరములవఱకు జీవించు నొక జాతి కలదు. కాని యిది విరివిగా పైరుచేయబడుటలేదు.

కంపనసన్నిపాతము — సన్నిపాత దోషము చూడుడు.

కంపవాతము — ఎసుగువాతము చూడుడు.

కంపస్, దిక్కులు చూపు యంత్రము

ఇది క్రీ. పూ. ౧౧౧౫ లోనే దీనిని చీనావారెఱింగి యుండిరని తెలియుచున్నది. మార్కోపోలో, చీనాయందుద్యోగము చేసి క్రీ. శ. ౧౨౬౦ లో యూరపునకొక కంపసుం దెచ్చెననియు, అమాల్ఫీ కాపురస్థుడగు Flavio Gioja అను నాయన (నేపిల్సునందునావికుడు) క్రీ. శ. ౧౩౦౨ లో Compass Needle ను వ్రేలాడదీయుటను కన్పెట్టెననియు, తర్వాత ౧౪౯౨ లో కొలంబసు దీని Variation కనిపెట్టెననియు, తర్వాత ౧౫౭౬లో Wappeag కాపురస్థుడు Robert Normand అను నాయన Dip of needle ఏర్పర్చి యభివృద్ధి పఱచెననియు, తరువాత Mr. William Barlowe అను నాయన

౧౭౦౮ లో Hanging Compass ను Compass box ను రచించెనియు చెప్పం. Measuring compass యంత్రమును క్రీ. శ. ౧౬౦౨ లో Hesse కాపురస్తుండు Jos Bing అనునాయన కనిపెట్టెనట. (దిక్కులచూపు యంత్రము చూడుము). ఇది సూదంటురాతియందు గల శక్తిసహాయమున సూత్రము మొదలగు పనులను దిక్కులం దెలుపు సాధనము, ఓడలు సముద్ర మధ్యమున నడచుతరి నావికులు దిక్కులు తెలియుటకుండుంగాన నీయంత్ర (Mariner's Compass) సాహాయ్యమున దిక్కుల నెఱింగి యోడల నడుపుకొనెదరు. (దిక్కులుచూపుడు). వృత్తములంగీయు పనిముట్టునకుం గూడ Compass అని పేరు గలదు.

కంపిలానగరము (కాంపిల్యము లేక కాంపిల్యనగరము) — దక్షిణ పాంచాలమునకు తొల్లిటి రాజధానిగా నుండిన పురము. పాంచాల దేశము చూడుము. ఇది ద్రుపదమహారాజునాంటి రాజధాని చర్మణ్వతీ నదీ తీరము దనుక నిది వ్యాపించియున్నదని తెలియుచున్నది.

కంపిల్లకము - ఇం. Mallotus philippinentis అనియు Rottlera tinctoria అనియు, సం. కంపిల్లక, రక్తచూర్ణక, లోహితాంగ యనియుం బేర్లు.

ఇది వైద్యోపయోగకరమైనది. కారము, చేదు రుచులు గలది. ఇది ముదిమిం బోగొట్టునదిగ చెప్పంబడిన యోషధి. కాకజేసి విరేచనము గల్గించునది.

దీనిచూర్ణము కడుపునొప్పి, కఫము, గుల్మము కాస, శ్వాస, క్రిమి, వాతమున గల్గిన ఎక్కిళ్లు, వ్రణములు, శూలలు, పైత్యభ్రాంతులు, ఉదర రోగములు, మలబద్ధముల నడచి ఆకలిం జక్కపఱచి, యౌవన బలమున శరీరము నిల్పునని చెప్పంబడినది.

కంబల నిర్ణేజనన్యాయము - కంబళి నుతుకుట యని యర్థము. తన పాదములపై కంబళి నుతుకుటవలన కంబళియందలి మురికియుం బోవును. తనకాళ్లయందలి ధూళియు (మురికియు) వదలును. రెండు ఉపయోగములని భావము.

కంబలబర్హి అత్రి, చంద్ర, యాదవ, క్షత్రియుండు. తండ్రి అంధకుండు. సోదరులు భజమానుండు, శుచి, కుకురుండు.

కంసాలాయన గోత్రము - నిధృవ గోత్రము చూడుము.

కంసుండు - అత్రి, చంద్ర, యాదవ క్షత్రియుండు. తండ్రి ఉగ్రసేనుండు. కంసునకు దేవకీదేవి సుతుని వలన మరణమని జ్యోతిష్కులు చెప్ప, వారిం జెరసాలయందుంచి నిర్బంధము జరిపెను. వారిపిల్లలం బెక్కండ్రను బరిమార్చెను. ఎట్టకేలకు శ్రీకృష్ణునితో కలహించి నిహతుండయ్యెను. ఈతని మామగారగు (మగధ నృపాలుండు) జరాసంధుండును శ్రీకృష్ణునిపైం బగబూని యుండి యాతనితో కలహమున నిహతుండయ్యెను.

కకుత్థ్సుడు (పురంజయుడు) — మరిచి ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశ క్షత్రియుండు. తండ్రి వికుక్షి. పితామహుండు కుక్షి. సోదరుండు బాణుండు. సుతుండు అనరణ్యుండు లేక అనేనస్సు. మఱియు సుయోధనుండను నామాంతరమును గలవాండు. ఈతం డొక రాక్షసునితో దేవహితార్థము సంగర మొనర్పవలసివచ్చి, వృషభరూపుండగు దేవేంద్రుని మూపురముపై నెక్కి యుద్ధ మొనర్చుటంజేసి ఇంద్రవాహనుం డనియు, వారిం జయించుటచే పురంజయుండనియు పేరందినవాడు. ఈతనిసోదరుండు బాణుండుగ కొన్ని తావుల గానవయ్యెడిని.

ఈసంతతివాడగు వేఱొక కకుత్స్థుండు కలండు. తండ్రి భగీరథమహారాజు. కుమారుడు అంబరీషుడు.

కకుద్దేవి దక్షప్రజాపతి కుమార్తె. ధర్ముని భార్య.

కకుద్మి అణువంశ క్షత్రియుడు. తండ్రి పేరు రైవతుడు. కుమార్తె రేవతి. అల్లుడు శ్రీకృష్ణుని జ్యేష్ఠసోదరుడగు బలరాముడు.

కక్కిన కుక్కవద్దకు కన్న కుక్క వద్దకు పోవుట అపాయకరము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కక్కుపాలచెట్టు - లా. Zizyphus trincrvivus. ఇది వైద్యోపయోగమగు వనౌషధి. దీనియాకు కషాయము పొక్కు-సవాయి, సెగ, వ్రణములవలన చెడిన శరీరమందలి రక్తమును శుభ్రపర్చి రోగనివృత్తి గల్గించునని చెప్పబడినది.

కచబీహారు సంస్థానము — ఇది భూటాన్ దేశమునకు దక్షిణముగానున్న స్వదేశ సంస్థానము. మహారాజు బ్రహ్మసమాజ మతస్థుడు. కుచిబీహారుపురము రాజధాని.

కచుడు — తండ్రి బృహస్పతి. తల్లి తార. శుక్రాచార్య శిష్యుడై యాయననుండి మృతసంజీవనీవిద్య నేర్చినవాడు. మృతసంజీవనీ విద్య యీతనికిచ్చుటకు తొలుత శుక్రుడు వెఱచెగాని పుత్రికయగు దేవయాని ప్రోత్సాహమున నెట్టకేలకిచ్చెను. దానిప్రతిఫలముగ దేవయాని తన్ను పరిణయమగుమనికచునిగోరెను ఆతడు గురుపుత్రికగాన తగదని యామెను నిరాకరించెను. ఆమె యలిగి మృతసంజీవని విద్య నీకు ఫలింపకపోవుగాకయని శపించెను. కచుడు మృతసంజీవని నుపయోగించజాలకపోయెను గాని, యాతని శిష్యులుపయోగింప వీలయ్యెను. దేవయాని పిదప యయాతిమహారాజుం బరిణయమయ్యెను.

కచ్చుడికాయచెట్టు — ఇదియు ఈదె పండువంటి నారింజజాతిలోనిది. కాయ పుల్లగ రుచిగా నుండును. ఆయుర్వృద్ధి నొసంగు నంతటి యారోగ్యకరమని చెప్పబడినది. కండ్లకు జలువజేయును. చర్ది, దాహము, మూలవ్యాధి, వాతదోషములను శమింపజేయును.

కచ్చిదేశము కచ్ఛదేశముచూడుడు.

కచ్చిస్టేట్సు — తొల్లింటి భరుకచ్ఛ దేశము. ఇది అర్ధచంద్రాకారముగనున్న ద్వీపకల్పము. దీనికిం దక్షిణమున కచ్చి సంయుక్తాగ్ర గుడ సముద్రము (గల్ఫాఫు కచ్చి) కలదు. దీనికిని సింధుదేశమునకును నడుమనున్న మెరకతంపరను రన్నాఫు కచ్చి యనియు, గ్రేటు రన్ననియు ననుచున్నారు. ఇది ఇసుకమయమగు పల్లపు, ప్రదేశము. సౌతు వెస్టుమాన్సూనుల (వర్ష) కాలమున నీరునుండును. తక్కినకాలములం దెండి పోవుచుండును. ఈ ప్రాంతముల నడవిగాడిదలు తిరుగుచుండును. ఈగలు విస్తారము. దేశమున హిందువులు, మహమ్మదీయులు చెరిసగముగ నున్నారు. దేశమేలు ప్రభువునకు మహారావని బిరుదము కలదు. ఆయనకులోబడిన సామంత రాజులు రెండువందలమంది యున్నారు. భుజపురము (భూజ్) రాజధాని. ఇది దేశమధ్యమందున్నది. సముద్రతీరమందున మాండవిపురము రేవుపట్టణము. క్రీ. శ. ౧౮౧౯ లో కల్గిన భూకంపము దేశమును చాలభాగమునష్టపర్చినది.

కచ్చూరపుచెట్టు - లా. Curcuma zedorea అనియు, Curcuma zerumbet అనియును; ఆంగ్లమున Round zedoary అనియు; సం. కచ్చురా; కచ్చూరికా, గంధ

కచ్చూర, చంద్ర యనియుం బేళ్లు కలవు. ఇంకను కొందఱు గంధాఢ్య (జవ్వాది) యనియుం గూడ కచ్చూరమునకు పేరు వాడియున్నారు. మఱికొందఱు చంద్రమూలిక యని వాడిరి. ఇవి సువాసనగల్గిన దుంపలు. (అల్లమువలెనే భూమి యందు పారునవి). కఫవాతము, ఉబ్బు, పార్శ్వపునొప్పులు మొదలగు తలనొప్పులు, గొంతుకయందలి నస, జలుబు, పాండువు, పైత్యము, దగ్గులు, మేహదోషములు, వ్రణములు, శ్లేష్మము, సన్నిపాతముల నివారించునని చెప్పంబడినది.

(శ్రీ)గంధములో దీనిని పరిమళమునకుం గల్పుచుందురు. మఱియు గంధకచ్చూరమని ఇందొక శ్రేష్ఠమైన జాతిభేదము కలదు. అది వెగటు చేదు రుచులుంగల్గి వాతము, కడుపులోనిబల్లలు,(గుల్మ) మూలవ్యాధి, నీరసముల నడంచును. దీనిం గొందఱు పెద్దకచ్చూరమందురు. సంస్కృతమున గంధమాదిని, గంధమూల, గంధమూలిక, వేదముఖ్య అని యందురని తెలిసెడిని.

కచ్ఛదేశము, కక్షదేశము, అశ్వకచ్ఛము, మరుకచ్ఛము, క్రోటీశ్వర దేశము, కచ్ఛేశ్వరదేశము ఇప్పటి కచ్ఛి దేశము (Cutch) రుద్రదమనుని శాసనమున దీనిప్రశంస కలదు. మహాభారతము సభాపర్వ ౩౨ యందీదేశమునకు కోటీశ్వర దేశమనియు, కచ్ఛేశ్వరదేశమనియు పేరులు చెప్పంబడినవి. బృహత్సంహిత ౧౪ యందు మరుకచ్ఛమని చెప్పంబడినది. (మరు శబ్దమునకు నీరోపయోగముకాని యని యర్థము). ఇటుల చెప్పుట కానకీ కచ్ఛనుండి దీనినివేఱని చెప్పుటం దెల్పెడిని. "ఇరానా" యన ఉప్పుపట్టయని యర్థము. కాన దాని క్లుప్తరూపమగు రాన్ ఆఫ్ కచ్ఛి అని ఈదేశమును వాడుచున్నారు. రాజధాని ఔదుంవర, లేక ఔదుంబర పురము. గుజరాతునందిప్పుడు ఖేడాయందుబడు కైరా పట్టణము కచ్ఛపుర సంజ్ఞకమనియు నందురు. ఇది వేత్రవతీ నదీతీరము. వేత్రవతి యిక్కాలమున బేత్రక్కు నదిగ నున్నది.

కచ్ఛేశ్వరదేశము — కచ్ఛదేశము చూడుడు.

కజీలిర్మాకునది — ఏష్యామైనరు నందున్నది. ఎఱ్ఱనది యని యర్థము. తొల్లి దీని పేరు హాల్యసునది. బ్లాక్సీయందు కలియును (ఏష్యామైనరు చూడుడు).

కటకగవోదాహరణన్యాయము — ఆవరణాలోని మూవని యున్నను. ఆ ఆవరణాలో నుంచబడినకతన వెలుపలినుండి రక్షణకలదనియు, లోననే దానికేదేని విపత్తు సంభవించిన తప్పించుకొన వీలుగాన లేదనియు; ఇట్టి అపాయోపాయములు రెండును కలిసియున్నవని యని భావము.

కటకము ఉత్కలదేశమున నిప్పటి ప్రధాన నగరమై యున్నది. మహానది, ఖడ్జూరీ నదుల సంగమమున నున్నది. ఇచట మహానది కష్టముగ నానకట్టుంగట్టియున్నారు.

దీనికి తొల్లి వినీతపురమని పేరుండెను. (ఉత్కలదేశము చూడుడు).

కటకాముఖహస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కటకావర్ధన హస్తము - హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కటపయాది లెఖ్ఖవిధానము — ఈలెక్కవిధానము జనకరాగము (కర్తారాగము)ల సంఖ్య నెఱుంగుట కుపయోగింతురు. ఇది ఇంచుక చిత్రముగ దోచును. జనకరాగము యొక్క సంఖ్య నెఱింగినకతన దాని యందలి స్వరములం దెలిసికొన వీలగును. దానిని ముందు వివరింతుము.

"కాదిదశ, టాదిదశ, పాదిపంచ, యాద్యష్ట" యని దీనికి మూలసూత్రము. దీనిని మనసున నుంచుకొనవలయును. కాదిదశ యన 'క' మొదలు పదియక్షరములని భావము. టాదిదశ యన 'ట' మొదలు పదియక్షరములని భావము. పాదిపంచ యన 'ప' మొదలు ఐదక్షరము లని భావము. యాద్యష్ట యన 'య' మొదలు ఎన్మిదక్షరము లని భావము.

సంఖ్య	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦
కాదిదశ	క	ఖ	గ	ఘ	ఙ	చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ
టాదిదశ	ట	ఠ	డ	ఢ	ణ	త	థ	ద	ధ	న
పాదిపంచ	ప	ఫ	బ	భ	మ					
యాద్యష్ట	య	ర	ల	వ	శ	ష	స	హ		

కర్తారాగములలో రెండవరాగముగురత్నాంగి, ౧౬ చక్రవాకము, ౧౭ సూర్యకాంతము, ౪౬ షడ్విధమార్గిణి, ౪౮ దివ్యమణి, ౫౪ విశ్వంభరి, ౫౭ సింహేంద్రమధ్యమ, ౬౬ చిత్రాంబరి యనంబడు నెన్మిదిరాగములు తప్ప, తక్కిన ఉర రాగములలో దేనియొక్కయైనను మొదటి రెండక్షరములు ఏయేపఙ్త్కులలో దొరకునో వాటితల పై నుండు అంకెలను తిరగవ్రై చిన వచ్చుసంఖ్యయా రాగసంఖ్య యని తెలిసెడిని. ఉదాహరణము- ధీర శంకరాభరణరాగముయొక్క ప్రథమాక్షరము ౯వ సంఖ్యకును, ద్వితీయాక్షరము రెండవసంఖ్యకును దిగువగ నున్నవిగాన ఆసంఖ్యలు ౯౨ అగును. దానిం దిరగవ్రై చిన ౨౯ యగును. అది ధీరశంకరాభరణరాగసంఖ్యగ దెలియవలయును.

ఇట్లనే కామవర్ధని రాగముయొక్క ప్రథమాక్షరము ౧ సంఖ్యకును, ద్వితీయాక్షరము ౫ సంఖ్యకును దిగువగ నున్నవిగా ఆసంఖ్యలు ౧౫ అగును.దానిం దిరగవ్రైచిన ౫౧ యగును; అది కామవర్ధనిరాగముయొక్క సంఖ్యగఁదెలియ వలయును.

ఇక తక్కిన ఎన్మిది రాగములు ఈక్రింది విధానముననే ప్రథమ ద్వితీయాక్షరములుగ (నిజ ముగాకున్నను) విభజింపఁబడవలయును. అట్లు విభజింపఁబడెనేని పైపద్ధతులమేరకు రాగసంఖ్య తెలియనగును.

౨ రత్నాంగి (ఇచట 'రత్' ఒకయక్షరము 'నా' రెండవ యక్షరము).

౧౬ చక్రవాకము (ఇచట 'చ' మొదటి అక్షరము 'క' రెండవ యక్షరము),

౧౭ సూర్యకాంతము (ఇచట 'సూర్య' మొదటి అక్షరము 'కా' రెండవ యక్షరము),

౪౬ షడ్విధమార్గిణి (ఇచట 'ష' మొదటి అక్షరము; 'డ్విధ' లోని 'డి'కి వత్తులేకున్నను ఉన్నట్లు భావించి ఢ్వి అని చూడవలెను).

౪౮ దివ్యమణి (ఇచట 'వ్య' యందలి 'వ' అక్షరమునే రెండవయక్షరముగ లెక్కించవలెను).

౫౪ విశ్వంభరి (ఇచట ప్రథమాక్షరము 'వ'; ద్వితీయాక్షరము 'శ' అని చూడవలెను).

౫౭ సింహేంద్ర మధ్యమ (ఇచట 'స' ప్రథమాక్షరము 'మ' ద్వితీయాక్షరముగ (కాకున్నను తలంచి) చూడవలయును).

౬౬ చిత్రాంబరి (ఇచట 'చ' ప్రథమాక్షరముగను త్రా లోని 'త' ద్వితీయాక్షరముగను చూడవలయును).

ఇక దీనియుపయోగమును రాగసంఖ్యవలన రాగమునందలి స్వరముల నెఱుఁగుటంగూర్చి వివరింపఁబడును.

ఏరాగము- ఏకచక్రమునందైనను షడ్జమ పంచమ స్వరము లొకేరీతి నుండుంగాని భేదములుండవు.

మొదటియారు చక్రములందు- అనగా ౧ మొ॥ ౩౬.వ చక్రము కడదనుక శుద్ధ మధ్యమస్వరమును, తక్కినయారు చక్రములందు అనగా

౩౭ వ రాగము మొదలు ౭౨ వ రాగము కడదనుకను ప్రతిమధ్యను స్వరమును ఉండెడిని.

రిషభస్వరము- మొదటి మూడుచక్రములు, ఏడు, ఎనిమిది, తొమ్మిది చక్రములందలి రాగములకు అనగా ౧ మొదలు ౧౮ వ రాగము కడవఱకును, ౩౭ మొదలు ౫౪ వ రాగము కడవఱకును శుద్ధ రిషభ స్వరమును,

౪, ౫, ౧౦, ౧౧ చక్రములందలి రాగములకు అనగా ౧౯ మొ॥ ౩౦ రాగము కడవఱకును, ౫౫ మొదలు ౬౬ వ రాగము కడవఱకును చతుశ్శృతిరిషభస్వరమును,

౬, ౧౨ చక్రములందలి రాగములకు అనగా ౩౧ మొదలు ౩౬ వ రాగము కడవఱకును, ౬౭ మొదలు ౭౨ వ రాగము కడవఱకును షట్చ్రుతిరిషభ స్వరమును ఉండును.

గాంధారస్వరము- ఒకటవ చక్రమున అనగా ౧ మొదలు ౬ వ రాగము కడవఱకును, ఏడవ చక్రమున అనగా ౩౭ మొదలు ౪౨ వ రాగముకడవఱకును శుద్ధగాంధారస్వరమును;

రెండు, నాలుగు, ఎన్మిది, పది చక్రముల రాగములందు- అనగా ౭ మొ॥ ౧౨ కడవఱకును, ౧౯ మొ॥ ౨౪ కడవఱకును, ౪౩ మొ॥ ౪౮ కడవఱకును, ౫౫ మొ॥ ౬౦ కడవఱకును రాగములందు సాధారణ గాంధార స్వరముండెడిని.

మూడు, ఐదు, ఆరు, తొమ్మిది, పదునొకండు, పన్రెండు చక్రముల రాగములందు- అనగా ౧౩ మొ॥ ౧౮ కడవఱకు, ౨౫ మొ॥ ౩౬ కడవఱకు రాగములందునను, ౪౯ మొదలు ౫౪ రాగము కడవఱకును, ౬౬ మొ॥ ౭౨ రాగము కడవఱకును అంతర గాంధారస్వరముండును.

దైవతస్వరము - ప్రతి చక్రమునందు మొదటి మూడురాగములందు శుద్ధ దైవతస్వరమును, తర్వాతరెండురాగములందు చతుశ్శృతి దైవత స్వరమును, తర్వాత ఒక్కరాగమునందు షట్చ్రుతిదైవతస్వరమును ఉండును. అన్ని చక్రములందు నిట్లేయుండును.

నిషాదస్వరము- ప్రతి చక్రమునందు మొదటి రాగమున శుద్ధ నిషాద స్వరమును, రెండవ, నాల్గవరాగములందు కైశికీనిషాద స్వరమును తక్కిన మూడవ, ఐదవ, ఆరవ రాగములందు కాకలీ నిషాద స్వరమును ఉండును. అన్ని చక్రములందు నీవరుసనే యుండును.

ఈవిధమున కర్తారాగములందుండు స్వరముల అంతర్భేదముల నెఱింగిన, వాటి జన్యరాగములందు కూడ నా యంతర్భేద స్వరములే యుండు నని తెలియగలరు.

కటాయని గోత్రము జమదగ్ని బీధాఉపగణము చూడుడు.

కటాస్ — కటాక్షక్షేత్రము చూడుడు.

కటాక్షక్షేత్రము (కటాస్ (గ్రామము) — పంజాబునందు జీలంజిల్లా పిండుదాదన్ఖాన్ తహసీలులో నార్తు వెస్ట్రన్ రెయిల్వే ఖేవ్రాస్టేషనునుండి పదునొకండున్నర మైళ్ల దూరమునఁ గల గొప్ప యాత్రాస్థలము.

ఇట నొకపుష్కరిణి శివాజ్ఞచే నిర్మింపఁబడిన దట. ఇది అజ్మీరువద్ద పుష్కరిణివంటి దందురు. ఇట సప్తదేవస్థానములు కలవు. ఇవి పాండవ నిర్మితము లందురు. వారిట కొంతయరణ్యవాస మును గడపిరట. పుష్కరిణియందు చైత్రమాస మున లక్షమంది జనులు స్నానము లొనరుతురట.

కటికనేని రామయ్యకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుపరిగణింపఁబడినవాఁడు.

ఈ కవి పద్మనాయక కులజుఁడు (వెలమవారు); చెరుకుమాళ్ల గోత్రము. తండ్రిపేరు సూర్యానారాయణరింగారు. తల్లిపేరు బుచ్చమ్మారావుగారు. రచించినది కువలయానందప్రకాశము. ఇది అలంకార శాస్త్రమగు కువలయానందమునకు ఆంధ్రపద్యరూపకావ్యము.

కటుకరోహిణి చెట్టు — లా. Pierorrhias kurroa అనియు, Helliborus niger అనియును; ఆంగ్ల. Hellibore అనియును; సం. ఆమఘ్నీ, కటుకా, తృష్ణభేధా అనియును పేరులు కలవు. ఇది నల్లనిది తెల్లనిది యని ద్వివిధము. అందు నల్లనిది శ్రేష్ఠము. తెల్లనిది అపాయకరముగాన నతిజాగ్రతగా వాడవలయును. కటుకరోహిణి పంచతిక్తములలో నొకటిగాఁ జెప్పఁబడినది. ఇందు ప్రధానము వేరు మాత్రమే.

నల్లకటుకరోహిణి- వెగటు, చేఁదు రుచులుఁగలిగి నాలుక తిమ్మిరెత్తఁజేయును. ఎలుక, తేలు, జెఱ్ఱి మీటి విషమును హరించును. గాఢవిరేచనము వమనము గల్గించును. చూర్ణముగాని, కషాయముగాని జాగ్రతగా లోనికిచ్చిన స్త్రీల ఋతురక్తమును వెడలించును. గుల్మరోగము మొదలగు నుదరరోగములు, ఉన్మాదము (పిచ్చి), పక్షవాతము, వాతరోగములు, శ్వాసకాసలు, శీతజ్వరములు మొదలగు జ్వరములు నివృత్తి యగును. పసుపువేసినగంధముతో. గుండెలలోని నొప్పి తగ్గును. కటుకరోహిణి కల్గించు దోషములకుబాదంజిగురు (కతేరా), బాదంనూనె విరుగుడులని చెప్పఁబడినది.

తెల్లకటుకరోహిణి- ఇది నల్లకటుకరోహిణిం బోలి తెల్లగ నుండునది. ఇదియును వేరే. ఇది ఎక్కువ దారుణవిరేచనములను వమనములను గల్గించును. కొంతే అధికమైన ప్రాణముం గూడదీయునంతటి ఘోరమైనదిగాన నందఱు తలఁచువాడరు.

ఉదరరోగములు, ఉన్మాదము, మూర్ఛలు, తలత్రిప్పు నివృత్తియగుననియు, పై పూతచే తామర, పల్లికలు, దద్రు మొదలగు చర్మరోగములు మానుననియు చెప్పఁబడినది. ఇది కల్గించు దోషములు తలతిరుగుడు, తలదిమ్ము, వణుకు, మూర్ఛ. అధికముగ వాడినవి కల్గునని చెప్పఁబడినది.

కటుకి గోత్రము గవిష్ఠరగణము చూడుఁడు.

కటుచాతుర్జాతకము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఏలకులు, ఆకుపత్రికము, దాల్చినచెక్క, మిరియాలు, ఈనాల్గింటికి కటుచాతుర్జాతక మని పేరు.

కట్టుకథ (Fable) — కథనము అనగా చెప్పఁబడినది. జరిగినచరిత్రను జరిగినట్లు యదార్థముగా కథనమొనర్చి చెప్పినదానికిఁ గథ యని పేరు. కల్పించి చెప్పినదానికి కట్టుకథయని పేరు. కట్టుకథ కల్పితముగాన నిందు నసాధారణపు శక్తులుకొన్ని కొందఱికిఁగల్పింపబడుట సహజము. మృగములు, పక్షులు మొదలగునవి మాటాడునట్లు, అచేతనములు చేతనములవలె చూచినట్లు, పనులు జేసినట్లు మొదలగునవి కట్టుకథలయందు గాన్పించును. ఈకల్పనాకథలకు ఈసప్పు ఫేబిల్సు ఉదాహరణములుగ జెప్పవచ్చును.

కట్ట వరదరాజభూపతి — ఈతఁడు శ్రీకృష్ణరాయసార్వభౌముని యల్లుఁడగు అళియరామరాయల పినతల్లి కొమరుఁడు. క్రీ. శ. ౧౬౩౦ సంవత్సర ప్రాంతమువాఁడు. ఇతఁడు రచించినది శ్రీరంగమహాత్మ్యమను పద్యకావ్యము. శ్రీరంగనాథునకుఁ గృతినిచ్చెను.

ఇతనిది మృదువై, మాధుర్యమై, ప్రాచీనకవుల కవితంబోలిన గమనికగల కవిత్వము. వేఱొకకవి శైవపుండను బ్రాహ్మణుఁడొక శ్రీరంగమహాత్మ్యము రచించియున్నాఁడు. అది ఎక్కువ జటిలముగను, రసపుష్టిం దక్కువగ నున్నదని పరిశీలకులు చెప్పెదరు.

వరదరాజభూపతి ఇంకను పరమభాగవతచరిత్రమును, ద్విపదరామాయణమును కూడ రచించెనట.

కట్టినయింటికి లోపములు చెప్పేవారు చాలామంది ఉంటారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కట్టెవంక పొయ్యి తీర్చును (కట్టె = వంటచెరుకు, వంక = వంకర). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కల్లె చెట్టు— దీనిఆకుల రసము, చెక్క రసము లేక కషాయము, కారము, చేదు, వెగటు రుచులంగల్గి వాతపైత్య శ్లేష్మముల నివారించును. విషదోషములను హరించును. ఉదరరోగములం దగ్గించును. విరేచనములం గావించును. దీని పండ్లను కూరచేతురనియు, అది వెగటుగనుండియు రుచిగానుండుననియు, చలువజేసి మూలవ్యాధిని, గుల్మమును, కఫవాతముల నడంచుననియుం జెప్పుదురు.

కట్ పర్సు (Cut Purse) — జేబులు కత్తిరించుదొంగ. తొల్లింటికాలమున నాంగ్లేయులందు సంచులలో డబ్బుంచుకొని మొలకుం గట్టుకొనువారట. జనసమ్మర్దము గలతావులలో నా మొలసంచులం గత్తిరించి డబ్బు దొంగిలించువారలకు Cut Purses అని పేరయ్యెనట. తర్వాత, ధరించు చొక్కాలు, కోట్లు మొదలగు వస్త్రములకు జేబులంగుట్టి అందు డబ్బు ఉంచుకొనుట వాడుకలోనికి వచ్చెనట. ఆజేబులం గత్తిరించి దొంగిలించువానికి పిక్‌పాకెట్ అని పేరయ్యెను.

కట్ యువర్ స్టిక్ అండ్ గో ఎవే (Cut your stick and go away)— నీచేతనైనపనిం జేసికొమ్ముపొమ్ము, అని నిరసనగా తూలనాడుటకీపదసముదాయము నుపయోగించుచున్నారు. తొల్లింట నాంగ్లేయులందు పాలు, రొట్టెలు మొదలగువాటి ననుదినము గృహములకుం దెచ్చి యమ్ముచుండువారు. ఒక కఱ్ఱపై ననుదినమొక గంటునుబెట్టుచు నిచ్చుచుండువారట. కడకా గంట్లమొత్తమునుబట్టి వారికి సొమ్ము చెల్లింపఁబడుచుండెడిదట. వేఱొకకఱ్ఱ దీని నకలుగ నమ్మువారికడ నుండెడిదట. నాటి లెక్కలలో భేదాలిగి కొనినవారు సొమ్మీయక నిరసించునతరి Cut your own stick and go (నీకఱ్ఱపై గంటుపెట్టుకొనిపో) అని నిరాకరించుచుండెరట. నేఁటికాలమున నాయాచారము పోయినను, మాటసామెతయై వాడుకనున్నది.

కఠోర గోత్రము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కఠోర గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కఠోరకృత్ గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కడచి (బతికితిమని గంతులు వేయరాదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడప జిల్లా — ఆంధ్రదేశములోనిది. చెన్నరాజధానియందుం జేరినది. ప్రత్తిపంట యీ జిల్లాయందధికము. కడప ముఖ్యపట్టణము. ఇట నేత పరిశ్రమ కొంతవఱకు గలదు. గుత్తి, సిద్ధవట్టము వేఱుపట్టణములు. సిద్ధవట్టము దోసకాయలకు పేరందినతావు. మదనపల్లి సమశీతోష్ణస్థానము. ఒంటిమిట్ట శ్రీరామక్షేత్రము. ఒకప్పుడీ ఒంటిమిట్టను బమ్మెరపోతరాజు నివాసముగు ఏకశిలానగరమని భ్రమగల్గుచుండెడిదిగాని పరిశీలనల వలన కాదని తేలినది.

కడలి (కాయ) చెట్టు – ఇది మిక్కిలి పైత్యము, శ్లేష్మము జేయుననియు, వాతమును హరించి జఠరదీప్తి నధికముగఁ గల్గించుననియు జెప్పఁబడినది.

కడలూరు జిల్లా — దక్షిణార్కాటు జిల్లా చూడుఁడు.

కడవంత గుమ్మడికాయ కత్తి పీటకు లోకువ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడ వ్రేళ్లైనా భూమియందు మిగిలితే గరికగడ్డి చిగర్చక మానదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడి గండముగాచును వత్తిమృత్యువుంగాచును — (కడి=ముద్ద భోజన మిడుట. వత్తి లేక వత్తియనిన దీపారాధనము చేయుట యనిభావము). పరోపకారపు సలుపు లేక ఎటిఁగింపు. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపుకూటికేడిస్తే కొప్పుపువ్వుల కేడ్చినదట ఆంధ్రలో

కడుపుచించుకుంటే కాళ్లపైనే పడుతుంది తనవారిని తానేనిందించుట తనకేగౌరవలోపమని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపుతోఉన్నమ్మ కనకమానదు వండినమ్మతినకమానదు-ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపునిండితే గారెలుచేదగును ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపునిండినబేరము - అనగా తొందరలేని ప్రయత్నమని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి

కడుపులోలేనిఆపే కౌగలించుకుంటే వస్తుందా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడూకర,గోత్రము—ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కణపకసవు చెట్టు (గడ్డి) - ఇది రెల్లు వలెనుండు నొక జాతి పెద్దగడ్డి. దీని కాడలలో గట్టివి చెక్కి కలముల క్రింద వాడుదురు

కణపగడ్డివేళ్లరసము లేక కషాయము తియ్యని రుచినిగల్గి వీర్యమునకు వేడిం గల్గించును. కఫమును, పైత్యమును, రక్తవాతమును హరించును.

కణాదుఁడు - ఈతఁడు కణాద మతమునకుం గర్త. వైశేషిక మనఁబడు తర్కశాస్త్ర గ్రంథము రచించిన వాఁడు. ఆగ్రంథమున తన మతముం జొప్పించినవాఁడు గాన నీతని మతమునకు వైశేషికమతమనియుం బేరుకల్గెను. ఈతఁడు అంతరంజికయను నగరమేలుచుండిన బలశ్రీయను భూపతి యాస్థానమున నుండినవాఁడట. (కణాద మతము చూడుఁడు). ఈతఁడు తర్కశాస్త్ర గ్రంథము రచించి యందు "విశేషము" అను పదార్థ మొకటి యధికముగఁ జెప్పియుంటంజేసి వైశేషికమని పేరయ్యెనట.

కణికుఁడు - శకుని కాపుఁడగు మంత్రి.

కణ్వ ఉపగణము — ఇది ఆంగీరస సంతతియందు కేవలాంగిరస గణములోని యొక ఉపగణము. ఇందు ముప్పదియారు గోత్రములు కలవు. మాత్స్యసూత్రోక్త గోత్రములు ౧౨. ౧. అమరనాశన, ౨. అర్షాని, ౩. గర్ధభ, ౪. గోదాయన, ౫. చతురి, ౬. నాడాయన, ౭ నారి, ౮. ప్రాగావసు, ౯. రధి, ౧౦. శ్యామాయన, ౧౧. శ్యామాయని, ౧౨. శైవేటి.

కాత్యాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౧). ౧. కణ్వ, ౨. కరఘు, 3. ఖరుండ, ౪. ప్రసాద ౫. భరుండ, ౬. మర్కట, ౭. మర్కటి, ౮, రమణ, ౯. శాకటాయన, ౧౦. సణ, ౧౧, సౌనారి.

బోధాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౯). ౧. ఔపమర్కటాయని, ౨. పౌలాహవి,

3. భాష్కల, ర. మాంజి, గి. మౌంజి, ౬. మౌంజిగవ, ౭. వాజయ, ౮. వాజిశ్రవ, ౯. విజిగవ.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (ర). ౧. అజమైద, ౨. ఆంగీరస, 3. గర్ధబ, ర. మర్కటాయని.

ఈగోత్రములకు ప్రవర రూపములు (కన్వ) ౧. ఆంగీరస- అజామీడ, కాన్వ. ౨. ఆంగీరస- అఘోర, కాన్వ.

కణ్వ గోత్రము - కణ్వ ఉపగణము చూడుడు.

కణ్వ మహర్షి పూరు వంశస్థుడగు అతిసారుని కుమారుడు. తపము వలన ఋషి యైన వాడు. శకుంతల పెంపుడు తండ్రి. ఈమె దుష్యంత మహారాజు భార్య.

ఈతడు తపంబొనర్చి బ్రాహ్మణత్వ మొందిన వాడు. మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణ శాఖలోని కణ్వులను (ఉపశాఖ) వారీతని సంబంధులే. యని తెలియు చున్నది.

ఈతని సంతతి కణ్వాయులనంబడు బ్రాహ్మణులు. ఇంకను మగధభూపతి యగు దేవభూతి కడ మంత్రిగ నొక కణ్వుడుండువాడు. ఇతనికి వసుదేవుండనియుం బేరుండెను. దేవభూతి సంగ వ్యసనుడగుట నీకణ్వుడాతనిం జంపి తాను రాజాయెను. అతనితర్వాత నతని సంతతివారు నలుగురు మగధదేశమును నలువది యైదు సంవత్సరములు పాలించిరి.

కణ్వవంశ నృపతులు - వీరు శుంగ వంశ నృపతులకుం బిదప మగధ రాజ్యమును క్రీ. పూ. ౭౬ మొదలు 3౧ వఱకు నలుబది యైదు సంవత్సరములు పాలించిరి. వీరిలో కడపటి వానిని శ్రీముఖ శాతకర్ణి యోడించి పదభ్రష్టునిగా నొనర్చెను. (ధరణికోట రాజ్యము చూడుడు. మగధరాజ్యము చూడుడు).

కణ్వాశ్రమములు - షహరాన్పూరు అయోధ్య మండలముల గుండా ప్రవహించు మాలినీనదీ తీరమున (ఇప్పటి చూకానది) కణ్వాశ్రమముగలదు. ఇది హరిద్వారమునకు పశ్చిమముగా ముప్పది మైళ్ల దూర ముండును. ఇట శకుంతల పెరిగిన దందురు. ఈ ప్రశంస శతపథ బ్రాహ్మణమున ౧3-గి-ర-౧3 యందు నాదపీఠమని చెప్పంబడిన తావునంగలదు.

రాజపుత్ర స్థానమున కోటాపురము నుండి ఆగ్నేయదిక్కుగా నాల్గుమైళ్ల దూరమున చంబల్ నదీ తీరమున నొక యాశ్రమము. దీని ప్రశంస మహాభారతము ౮-౨ యందును, అగ్నిపురాణము ౧౧౯ యందునుకలదు. ఇచట నాశ్రమారణ్యమునకు ధర్మారణ్యమని పేరు.

నర్మదా నదీతీరమున నొకకణ్వాశ్రమ ముండెనని పద్మపురాణము ఉత్తర. ౯ర యందు చెప్పంబడినది.

కతారగామా దేవస్థానము — బహుశః ఇది క్షేత్రగ్రామ శబ్దమునుండి కల్గినది గానోపు. ఇది సింహళద్వీపములోనిది. కుమారస్వామి దేవళ మిచటఁగలదు. దీని నాదేశస్థులు భక్తిపారవశ్యమున సింహళదేశపు వారణాశియనుచున్నారు. మాణిక్య గంగానదీతీరము; అరణ్యమధ్యమున నొకపాటి కొండపైనున్న దేవస్థానము. ఇట సరియైన గ్రామములేదు. కొండపై నొక సమతల ప్రదేశమున సుబ్రహ్మణ్య ప్రధాన దేవళమును, వల్లీదేవి యాలయమును, మఱికొన్ని యితర దేవళములున్న తావే గ్రామముగ నెంచబడుచున్నది. ఇట మార్గశిర శుద్ధ షష్టి మొదలు పదునేను దినములు యాత్ర జరుగును. తక్కిన పదునొకండు నెలల పదునేను దినములందా తావు నిర్మానుష్యమే.

ఈ ప్రాంతములందు కొండజాతుల యడవి మనుష్యులలో వెడ్డా జాతివారు కలరు. వారి

సింహళమున కాదిమ నివాసుల మని చెప్పుకొం దురు. కుమారస్వామి వివాహమాడిన వల్లీదేవి ఇచటి వెద్దా వారి యాడుబడుచనియు, కుమార స్వామి తమ జాతివారికి అల్లుండనియు నచటి వెద్దాజాతి వా రనుకొందురు. ఈ యాత్రకు హిందువులు, మహమ్మదీయులు, బౌద్ధులు కూడ నరుగుట గాననగును. భరతదేశమునుండి కూడ యాత్రస్థు లేతెంతురట. రెండువేల వత్సరము లుగ నీయాత్ర నడచు చుంట నిదర్శనములున్న వందురు.

నిదర్శనము లెంతవరకు లభించునో తెలి యదుగాని, క్రీ. ము. రెండవ శతాబ్ద కాలమున ఎలరాయను పేరుగల ఒక కేరళభూపతి సింహళ మేలుచుండ (అనూరాధపురమప్పటి రాజధాని) వారిం దరిసి వేయ నేరికిం దరముగాకుండెననియు, కనెంతిస్సా కుమారుండగు నుతుగెమును యను సింహళు డొకతరగామా కుమారస్వామి క్షేత్ర మున గొప్ప తపమాచరించి సంగరమున ఎలరా భూపతిం జయించి రాజ్యమాక్రమించి పలుచ నిచటి దేవళములం గట్టించె ననియు వాడుక కలదు. దేవాలయ నిర్మాణము క్రీ. ము. ౧౩౦ అని పోల్చుచున్నారు. అరణ్యమునంగల యడవి జంతువులు యాత్రస్థులను బాధింపవని వాడుక గలదు.

ఇట యాత్రియుండు మాణిక్య గంగాస్నానము మహాఫలప్రదమని గొప్ప వాడుక కలదు. మ్రొక్కుకొనిన వారలీయాత్ర యందిట నుప వసించుట కలదు. ఆకాలమున నెటగన్నను, ఎట విన్నను 'హరో హర' యనియు, 'సాధు సాధు' యనియుం గేకలు మిన్ను ముట్టునట్లుండును.

కతీరా — ఆంగ్ల. Tragacanth. ఇది బంక. ఇచుక తెల్లగ, పెళుసుగనుండి నీటియందు కొంత కరంగియు, కొంత కరుంగకయు నుండును. చిన్న ఆసియా (Asia Minor) దేశమున నేవో కొన్ని జాతులచెట్ల బంకయు, రసము ఘనీభవింప నిదియగునని చెప్పంబడినది. లోనికిచ్చిన రక్త మును శుభ్రపఱచి, దుష్టపదార్థజన్యవికారముల నడంచి వీర్యవృద్ధిం గల్గించునని చెప్పంబడినది.

కత్యణ గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉప గణము చూడుండు.

కత్తితీసి గంపలోవేసి ఏకుదీసి పొడుచుకున్నదట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కత్తినిచ్చుట — కొల్లి మైరోపాదేశము లందు యింటివాడుకయం దుపయోగించుటకు ప్రత్యేకముగ కత్తులులేకుండిన వట. కైజారులనే యింటివాడుకయం దుపయోగించు చుండిరి. మఱియు నక్కాలమున నట్టికత్తి నొకనికందిచ్చుట విరోధభావమును సూచించుచుండెడిదట. తన సేవకులకు నొసంగుతరి, తన యజమానున కొసంగుతరి, తనమిత్రునకొసంగుతరి నొకతావున నిడవలయుంగాని చేతికందీయరాదు. ఒకరి చేతికి కత్తినిచ్చుట నీరలక్షణమై కలహమునకుం గాలుద్రువ్వు విరోధభావమును సూచించెడి దట. అట్టితరి రెండవవాండు కలహింపంజాలండేని కత్తినటపెట్టి తానెడలిపోవుట యాచారము. ఇప్పు డాపద్ధతియాచారము లంతరించినవి.

కత్తిపోటు కన్న కలము పోటు బాధకరము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కత్తిపోటుతప్పినా కలముపోటు తప్పదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

— మందు — ఇదికాడలవలె పెరుగు గుబురు, దానియందు చిన్నముండ్లు కల చెట్టు. తొలుత ఈస్టుఇండిసు దీవులనుండి వ్యాపించిన దని ఆంగ్లవృక్షశాస్త్రవేత్తలనిరిగాని, భరతదేశపు కొండలందెల్లెడల నెవ్వరు నాటిపెంచకనే కన్పించు చుంట భరతదేశపు వృక్షమే యని తెలుచున్నది.

నరకిన పాలుగార్చుచెట్టు. నరకినకొమ్మను బ్రాతిన నాటుకొని బ్రతుకుచుండును. నీరులేని గొడ్డు మెరకలందు వర్ధిల్లును. దీనిపాలనెండించి కణికల వలె నమ్ముదురు. దానినే కత్తిమందనియెదరు. అనాదిగ భరతదేశమున కత్తిఅలుగులను పిడులందుంచి వెచ్చజేసిన కత్తిమందుతో నంటించు నాచారముకలదు. ఇప్పటికి నది యట్లేయున్నది. మేహవాతపునొప్పులను, వాతనొప్పులను కత్తి మందుచెట్టు నివారించునని ఆయుర్వేదవైద్యులనుచున్నారు.

కత్తిమందు చెట్టు

— లా. Euphorbia antiquorum; ఆంగ్ల. Triangular Spurge. సం. వజ్రకంటకా, వజ్రక్షీరి. కొందఱు దీనిని బొంతచెముడనియు, బొమ్మ చెముడనియు వాడుదురు. కత్తిమందు పాలు వండి, ఎండించిన కత్తిమందనబడును. దానిని వెచ్చజేసిన కరగి మెత్తబడును. అత్తరి కత్తులను (ఖడ్గములను) అనగా కత్తిఅలుగు (Blade) లను పిడులందు కత్తిమందుతో బిగింతురు. కత్తిమందుచెట్టు ముండ్లనుగల్గి గొడ్డుభూములందు శిలలమధ్యను పనికిరాని మెరకప్రదేశముల బ్రతికి విసరించును. పలకలుగల్గి ఆకులు లేక పైకి పెరుగుచు కంచెయందు వేయదగినట్లోయన్నట్లుండును. కత్తిమందుపాలు లేక కత్తిమందు చెట్టురసము దారుణమగు వేడిజేయును. దారుణమగు విరేచనములం జేయును. పాలు పైనపట్టువేయుట వలన ప్రాతనొప్పులు, వాతములు, రాచపుండ్లు, వ్రణములు, గ్రంథులు, అండవాతములు, పక్షవాతపునొప్పులు నివారణమగునని చెప్పంబడినది. దీనికివిరుగుడులు- పెరుగుఅన్నము, చల్లతోచేసిన కండశర్కరపానకము, పెసరపప్పు బియ్యము కల్పి కాచినజావ, శీతలప్రదేశవాసము.

కత్తి మెత్తన అత్త మంచి ఉండదు

— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కత్తిసాము

(Sword Exercise) కత్తిసాము భరతదేశమునందు ధనుర్విద్యతోపాటుగ ననాదిగ గలదు. ఆదికాలములందు శత్రువులనెదుర్కొన భారతవీరులు ఖడ్గములు బట్టుచుండిరని చెప్పబడియున్నది. ఇందువలన కత్తిసాము నాడు నేర్పియుండిరని తెలుచున్నది. నేటికిని భరతదేశపు తాలింఖానాలనబడు వ్యాయామస్థానములందు భరతదేశపు విధానపు కత్తిసాము నేర్పబడు చుండుట గాననగును.

ఇంకనాంగ్లసైన్యములందు వాడబడుచున్న కత్తిసాము కొంతవేఱువిధానముగనుండుట గాననగుచున్నది. అడుగంటియున్న భరతదేశపువిధానము కన్న నుచ్చదశయందున్న ఈ యాంగ్లవిధానమునగల మెళుకువలు భరతదేశపు విధానమునకుం గల్పుకొనుట నిక్కాలమున సమంజసమని తోచెడిని. ఖడ్గమునందు ముఖ్యభాగములు రెండు గలవు. అవి కత్తియునిడియు (Blade), కత్తి బట్టుకొనుటకైన పిడి (Hilt) యునియునై యున్నవి. కలహాములందు కత్తి పొడుచుటకును, నరకుటకును నుపయోగించును. ఆంగ్లవిధానమున పిడి శత్రువులు నరకు దెబ్బలు గాచికొనునటుల నభివృద్ధిపర్చబడినది. దానియందైదు ముఖ్య భాగములుకలవు.

౧. Button :- ఇది కత్తిపిడికి మొదటనుండు మరమేకు (Screw). ఇది కత్తి (Blade) ని, పిడినికల్పి బిగించి పట్టియుంచుచున్నది.

౨. Hood- ఇది తలుపుగ గట్టియుక్కతో చేయబడుచున్నది. పిడిని చుట్టియుండును.

3. Handle- ఇది నిజమగు పిడి. సాధారణమైన కట్టతో చేయబడి Shark-skin చర్మముచే జుట్టబడి తీగెలచే బిగింపంబడియుండును. దీనిగుండా లోనున్న రంధ్రమున కత్తి అలుగుయొక్క సన్ననిభాగ మేగియుండి

Button తో బిగిసియుండును. దానికి tang అనిపేరు.

౪. Ferrule- ఇది చిన్నఉక్కుతో చేయబడిన hoop అయి యున్నది. handle నున్నూ, hood నున్నూ కల్పి పట్టుచుండునది.

౫. Guard - ఇది ఉక్కుతో చేయబడిన రక్షణ భాగమై యున్నది. ఆకారము వంకరతిరిగి పట్టుకొనిన చేతిభాగముం గప్పియుండును. శత్రువుదెబ్బలనుండి చేతిం గాపాడునది. దానియందునగల రంధ్రముగుండా కత్తిఅలుగు (tang) పిడిలోని కేగుటయు, పిడికడను button తో బిగింపబడుటయు నుండుటచేత నిది బలముగ బిగిసియుండును.

రెండవది ముఖ్యభాగమునకు కత్తిఅలుగు (Blade) నందు పొడవు మూడు సమభాగములును, పిడిలోనికిం జొచ్చియుండు tang భాగమును గల్గియుండును. పిడిలోని tang గాక, తక్కినక తికి బ్లేడు అనియుం బేరు నాడుదురు. Blade మూడు సమభాగములుగ నొనర్చిన పిడి వైపు మొదటిభాగమునకు Forte అనియుఁ దర్వాతిభాగమునకు Middle అనియు, కడభాగమునకు Feeble అనియుం బేరులు. కత్తికొనకు Point అనెదరు. (కత్తిచిత్రము చూడుఁడు.) ఈకత్తింగూర్చి యీ సందర్భమునసే వివరింపఁ దగిన రహస్య మింకొక్కటి కలదు. కత్తియొక్క Centre of Gravity పిడికి రెండంగుళములకు మించనిదూరమున నుండవలయునని గ్రహింపఁ బడినది. అట్టిఖడ్గములు చేతియందు తేలికగా నుండి ఇష్టమువచ్చినరీతిని బలముగ పనిచేయును. Centre of Gravity దూరమైన, చేతికిఁ గత్తి బరువగుటయు సరిగా పనిచడవకపోవుటయు నెఱింగిన యాంగ్లఖడ్గశాస్త్రవేత్తలు జాగ్రతం గొని ఖడ్గములం జేసెదరు.

ఇంక నీఖడ్గముం బట్టుకొనుటయందును విధానము కలదు. తర్జని (చూపుడువ్రేలు), మధ్యమ, అనామిక, కనిష్ఠిక (చిటికెన) వ్రేళ్లతో కత్తిపిడిం బట్టుకుని బొటనవ్రేలు అంగుష్ఠము కత్తి (Blade) వైపు వెనుకభాగమున చూపుచు నుంచవలయుం గాని, బొటనవ్రేలిని తక్కిన నాల్గువ్రేళ్ల కెదురుగ ముడువ రాదని చెప్పఁబడినది.

కత్తిసాము నొనర్ప నాయత్తపడినవారి స్థితి On the command అని పేరు. మఱియు దీని నారువిధములుగఁ బ్రదర్శింతురు

౧. Attention- ప్రారంభమున నప్రమత్తుఁడై యుండుట.

౨. Stand at ease - అదనునకు నిరీక్షణము.

3. First Position.

౪. Directing line-నిలువంబడి కత్తిని శత్రువు వైపు చూపుట.

౫. Sword in line.

౬. Salute- కత్తినిపైకినిలువంబెట్టుట. ఇది One అనియు, Two అనియు, Three అనియు మూడువిధములుగ నొనర్తురు.

కసరత్తునందు కలహమునకుం గడఁగుస్థితికి On Guard అనిపేరు. అర్థమగు దూరముననే నిలచి కలహసన్నద్ధుఁడగుట కిదియర్థము. ఇందు 1. Distance, 2. Advance, 3. Beating the attack with the right foot, 4. Retire, 5. Jump, 6. The line of offence, 7. Target అను సప్తక్రియలు కలవు. Target నందు Upper Division, Lower Division, Inner Division, Outer Division అని నాల్గుభాగములు చెప్పఁబడినవి. వీటిని నాల్గు Lines అనియు ననుటకలదు. పిదపం జెప్పఁబడినది, కత్తులంగల్పి ఒకరికొక రెదుర్కొనుట. దీనికాంగ్లమున Parries అనెదరు. ఇది

1. **First parry** యనియు, **Second parry** యనియు, **Third parry** యనియు, **Fourth parry** యనియు, **Fifth parry** యనియు, **Sixth parry** యనియు నారువిధములు. ఇవి యిర్వురి కత్తులం గల్పుటలోఁగలభేదములు. అందు Third and Fourth parry ల యందు Low parry, High parry యని రెండు భేదములుకలవు. Low parry క్రింది భాగమునను, High parry పై భాగమునను కత్తులు గల్పుటయై యున్నది. ఇంక నీపెర్రీలయందు ఒక పెర్రీ నుండి వేఱొక పెర్రీకి కత్తుల విన్యాసమును మార్చుకొనుటయు, లేక ఒకే పెర్రీయందే యుండి ఇరువురిటునటు కదలుచుంటయుఁగూడ కలదు.

కలహామునకుం గాలుద్రువ్వుట యనఁదగు కవ్వించుట నాంగ్లఖడ్గవిద్యయందు Invites అని పేరు. ఇది Simple invite అనియు, Invite by binding అనియు ద్వివిధము. కత్తితోఁ కత్తిం దాకక కవ్వించుట Simple invite అనంబడును. కత్తితోఁ కత్తిం దాకుచు కవ్వించుటకు Invite by binding అనెదరు. ఇట Binding అనఁ తనకత్తి యొక్క Forte తోఁ పగతుని కత్తియొక్క Feeble ను తాకుటయని చెప్పఁబడినది.

కత్తిసామునందుసాధ్యములగు పోటులుసరకులం గూర్చి ఈక్రింద వివరింపఁబడినది. ఈవిద్యయందు వివరింపఁబడినవి.

౧. Lunge - కావా త్రిప్పునటుల వృత్తాకారమున ముందునకు, వెనుకకు సాముసందడుగులు.

౨. మొనతోఁ గుచ్చు పోటు.

3. Direct Point - తిన్నగ నెదుర్కొనిన పోటు.

౪. Point by Graze - పై పైననే తాకు (గుచ్చు) పోటు.

౫. Point by Disengage-వదలి మఱలు దోపోటుము పోటు.

౬. సరకులు (Cuts) - ఇవి Direct cuts అనియు, Circular cuts అనియు, Cut over అనియు మూఁడు విధములు.

౧. Direct Cuts - ఎదుర్కొని సరకుట. ఇది తలపై సరకు, కుడివవక సరకు, ఎడమవవక సరకు, కడుపు గుండెలు హృదయము సరకు, ప్రక్కసరకు నను భేదములు కలదిగనున్నది.

౨. Circling cut ఇది కత్తిం ద్రిప్పి సరకుట. ఇందు తలసరకు, ఎడమవవక సరకు, కడుపు సరకు, హృదయము సరకు నను భేదములు కలవి. ఇంకను కుడివవక సరకు, కుడిప్రక్క సరకు నను మఱిరెండు విధముల సరకులు వేఱుగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇందు Circling cut అనుటవలన మనిసి తిరుగక, చేయి, కత్తి తిరుగునటులని యర్థము. ఈసరకులను తెలుపుటకు Circling cuts Number One, Two, Three, Four, Five, Six అనియు వాడుటకలదు. కొందఱింకను ఒక్కొకదానియందు One, Two, Three అనియు వాడుచున్నారు.

3. Cut Over- ఇది Cut over outside అనియు, Cut over inside అనియు ద్వివిధము. ఈ సరకులు చేతుల పట్లనున్న Simple reposte అనియుం గూడ కలదు.

౭. Counter Parries- కత్తుల నెదుర్కొని కలుపుట.

౮. Feints- ఒకతావునచూపి వేఱొక తావునం గొట్టు మాయదెబ్బ. ఇది నవవిధభేదములు కలది. (దొంగదెబ్బ).

1. Feint of direct point.
2. Feint by Graze.
3. Feint by Disengage.

4. Feint direct cut.
5. Feint circling cut.
6. Feint cut over.
7. Double feint.
8. Trible feint.
9. Reposte with feint.

౯. Transport- పారవశ్యతం కల్గించు యుక్తి. (గాబరా కల్గించునేర్పు).

౧౦. Deviation- తప్పుడు దెబ్బల విధానములు.

౧౧. Changement- అకస్మాత్తుమార్పులు.

౧౨. Beat- ఓడింపు.

౧౩. Reattack- తిరిగి ఎదుర్కొనుట.

౧౪. Repeated attacks- పునఃపునః ఎదుర్కొనుటలు.

౧౫. Disengage in time- సమయము విరామము.

౧౬. Assault- ఎదుర్కొని కలహించుట.

ఈ కత్తిసామునందు పదునేడు మెలకువలును, ఆరు జాగ్రతలును చెప్పబడినవి. వాటి నిట్లు వివరింతుముగాక.

1. Before commencing the assault care must be taken that the equipment is in order.

2. It is necessary to be in good distance when taking First possession to avoid surprises when coming on guard.

3. When ignorant of adversary's style of play better to be cautious in advancing and study his play executing actions by graze etc.

4. When fencing with an opponent who is quick in attack, better to try to interrupt him by acting in time and attacking very often.

5. When fencing with an opponent with strong defence, better to attack seldom and go on with double feints preceded by beats or efforts.

6. Opposing a fencer, who acts in time, better to fein to attack him with impetuosity and instead of so doing advance being ready for parry and act with second intention, first try to find if the opponent times simply or with feints. If simple times, parry and return; or if he acts with feints or his feint in time, better time him on the arm (that is counter time him).

7. In case the adversary returns quickly, better to attack him with half blows so as to be able to parry his returns and then return at him.

8. If powerful adversary, better avoid keeping contact with his blade to prevent him executing beats, deviations, efforts or disarms and if he tries to do that, better act in time.

9. If a tall opponent acts in time, advance with second intention so as to be able to approach him. Better use attacks against such opponents finishing in the low line.

10. If the opponent is wild and impetuous, better to develop times continually at the arm, and return as soon as possible when his blade is on the parry.

11. If the opponent is short, better to keep him out of distance, and avoid the contact of his blade. Act in time with or without feints finishing in the upper time.

12. If you understand that the adversary is going to execute an attack, and have confidence in being able to oppose a valid defence to him, better to allow him to develop his attack, but if such confidence is not felt, it is better to disturb him with sudden attacks so as to prevent him from carrying out his intention.

13. It is right to practise assaults with both strong and feeble opponents on study.

ఇవి ఖడ్గవిద్యా సంబంధమైన మెలకువలు. ఇందింకను నాల్గుమర్యాద సంబంధమగు నాచారములుకలవు.

1. Salute the opponent and any person of good possession present, both before and after the assault.

2. Never complain of or criticise the opponent's play.

3. Acknowledge by indicating with the left hand, the part hit or hit you receive.

4. If from any cause the opponent becomes "Hors de combat" (be disarmed) you should not hit him at that time.

ఇంక నారుజాగ్రతలు వివరింపఁబడును.

With the opponents:—

1. Who always parry, attack seldom.

2. Who always attack, alleck often.

3. Who always act in time, counter time.

4. Who always attack with many feints, act in time.

5. Who always attack with actions by graze, beat, deviation or efforts, avoid the contact of the blades.

6. Who always use efforts and disarms, act in time.

కత్తు — ఖత్తు చూడుఁడు.

క(త్రిపురదేశము — క్రిపురదేశము చూడుఁడు.

కథ (లేక కథ్య) గణము — విశ్వామిత్ర మహర్షి సంతతిలోని యొకగణము. ఇందు గోత్రములు ౩౦ కలవు:

బోధాయనసూత్రోక్త గోత్రములు (౧౦) ౧. కథ, ౨. కథ్య, ౩. కరంభ, ౪. కౌముష్య, ౫. పింగగ్రీవ, ౬. సారాథ్య, ౭. నారాయణ, ౮. సాంహితేయ, ౯. సైరంధ, ౧౦. వాహాయన.

లౌగాక్షీమాత్స్య సూత్రోక్తగోత్రములు(౧౧) ౧. ఇంసువత, ౨. కసీరాంభి, ౩. కాత్యాయని, ౪. తార్యాయణి, ౫. తౌర్గాయణి, ౬. నైకాయని, ౭. సాంకాయని, ౮. లావని, ౯. శాలఙ్కాయని, ౧౦. శౌశిరి. ౧౧. సైన్కాయని.

ఇతరగ్రంథోక్త గోత్రములు (౯)- ౧. కాలి, ౨. గోదాయని, ౩. చారాయని, ౪. తుంగాయని, ౫. మేనాయని, ౬. వేదాయని, ౭. రాణి, ౮. వేనాయని, ౯. శతకేరి.

ఈ కథ లేక కథ్య గణమునందలి ౩౦ గోత్రములకు ప్రవర (౧)- విశ్వామిత్ర, కాత్య, అత్కీల.

కథక గణము — ఇది విశ్వామిత్ర సంతతిలోని యొకగణము. ఇందు గోత్రములు నాలుగు కలవు. ౧. అథు, ౨. ఉదూర్ణవ, ౩. కథక, ౪. క్రథక. ఈ కథకగణమునందలి నాలు గోత్రములకు ప్రవరరూప మొక్కటి కలదు. ప్రవర; విశ్వామిత్ర, కాథక, క్రాథక.

కథక గోత్రము — కథకగణము చూడుఁడు.

కథ (కథ్య) గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము, కథ లేక కథ్యగణము చూడుఁడు.

కథాకాలి (నాటక ప్రదర్శన కళ) - ఇది కేరళదేశమందున్న నాటక ప్రదర్శన విద్య. నిజమున నిదియొక విధానము. దీని నింతదనుక నెవ్వరు గ్రంథముగ వ్రాసియుండలేదు. కాని సంపూర్ణతనందిన కళగాని లోపములులేవు. గురుముఖతః ఈవిద్యం గఱచి యభ్యసింప వలయును

గాని, వేఱుమార్గము లేకుంట, విద్యార్థులతిజాగరూకులై కష్టశ్రద్ధగ జ్ఞాపకముంచుకొన వలసిన విద్యయని కథాకాళి విద్యావిశారదు లనుచున్నారు. ఈవిద్యయందు వగ, ఒద్దికలు, అభినయ భాషయు (Gesture language), వాటి పద సముదాయము (Vocabulary of words) ను, వాటి లక్షణముల పద్ధతులు (Rules) ను, వాక్యసముదాయ సంబంధ వ్యాకరణము ను (Grammar), పదముల కూటములకు వాక్య ధర్మవిధి విధానములు (Syntax) కూడ కలవు. ఇట్లునుటవలన నిది శబ్దములచే పలుకఁబడు భాష కానేరదనియు, మనోభిప్రాయములను శరీరేంద్రియావయవములచే నటించి, మెలుకపఱచుమూక భాష యని మనము మరువరాదు. ఈవిద్యయందభినయ ప్రదర్శనములే పదవాక్య వితతులై తనరెడిని. అందలి వ్యాకరణాది సమస్త ధర్మవిధులు నిశ్శబ్దముగనే పాటింపఁబడఁ దగినవిగా నెఱుంగునది. ఈకఠిన విద్య నభ్యసింప సంవత్సరముల కాలమాక్రమించు ననుచున్నారు. ఇక దీని నభ్యసింప సాంప్రదాయానుసరణమును నుండవలయునుగాని వీరు మాటలాడుటగాని, పాటలం బాడుటగాని యుండక శరీరావయవాదుల భేద ప్రదర్శనములచే మనోభిప్రాయములం దెలుపవలసియుండునని మనస్సునం దుంచుకొన వలయును. మఱియు నిట్లగుట నిందలి తప్పులు, భిన్నాభిప్రాయములను ప్రదర్శించుట లేక నిజాభిప్రాయములను సరిగాదెలుపలేక పోవుటయో సగునుగాన నిష్కర్షగా విద్య యలవడుట యత్యవసరము.

ప్రదర్శనములందుఁ గొన్ని పాత్రములకు ముఖాకార నిరూపణ వస్తువులను (Masks) ఒక్కొక్కతరి వాడుటయుం గూడ గలదు. దుస్తులు కూడ నర్హారీతినుండెడిని. ప్రదర్శనములం బట్టి పాత్రలు, సాత్విక, రాజస, తామస పాత్రలుగ త్రివిధము. ఇంకను అసుర, బ్రాహ్మణ, దైవ, మిత్ర, శత్రు, సేవక, స్త్రీ, భార్య, పుత్రాది పాత్రము లర్హానుస్తులం గల్గి ఉచిత వేషములనే యుందురు. వేత్వేఱు వేషధారుల యభినయములందుఁ గాంచఁదగిన విశేషమేమన, ప్రదర్శనాధిక్యతగాని, ప్రదర్శనన్యూనతగాని కానరాక, అన్నియు స్వతస్సిద్ధ స్వభావ ధర్మమునందే యమరియుంట నచ్చెరువు గొల్పెడిని.

ఈ కేరళదేశపు కథాకాళి విద్య ఇతర దేశములందలి సోదరీవిద్యల నధిగమించినదిగ పెక్కండ్రు ఐరోపా నాటక కళావిశారదు లనుచుందురని తెలిసెడిని. భావప్రకటన మొనర్పఁజేయు ప్రదర్శనముల నట్లు నిలిపియుంట (Poses) అత్యద్భుతముగఁ దోచి ప్రదర్శకుని విద్యావిశారదత్వము స్ఫురించు చుండెడిని. ఇంతియెగాక పాదముల విన్యాసములు, నడకలు మనోహరములుగ నుండును. వీనికిందోడు అనువయించు గానమును చక్కఁగ నమరి యుండును.

ఈవిద్యయందలి నాట్యమున పెక్కుముద్రలు చెప్పఁబడినవి. ఇవి స్వతంత్రములు, భావప్రదర్శనానుకూలములును. యోగశాస్త్రమున వివరింపఁబడిన ముద్రలకు వీనికి నేసంబంధము లేదని యెఱుంగునది.

కేరళదేశపు విద్వాంసులు కథాకాళీ కళానైపుణికి శరీరావయవాభ్యాసము మాత్రమే చాలదనియు, మనస్సు, అనుభవజ్ఞానము (Feeling), చతురతల (Intellect) ను కూడ నిశ్చలత నందుచు వాటియందు లీనమగునటుల విద్యావంతములుగఁ జేయఁబడు చుండుననియు ననుచున్నారు.

కదంబకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు.

కదంబకులగోత్రము ఏకాత్రేయ గోత్రము (౪౧), తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము కుత్సస

లేక కౌత్సుకస, కుత్సగణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథము ధర్మసింధు నిర్ణయసింధు; సమానగోత్రము మహాతేజస్క-స, నందీశుఁడు దేవత, భార్య నంది సద్భావమ, నర్మదాతీరము తపస్థానము, నంది సరస్సు తటాకము, జపము పదివేలు, దీపములు ౮౦, క్షేత్రసంఖ్య ౮౦, కన్యక దానము, నల్ల కలువ వర్జనీయము.

కదంబకోరకన్యాయము — కదంబ చెట్టు పుష్పములు పూర్వసూచనలు లేక అకస్మాత్తుగా బయల్వెడలుటుల, అకస్మాత్తుగా జరగిన యొకకార్యముం దెల్పుటయం దీన్యాయ మును వాడుదురు.

కదంబవంశ నృపతులు — వీరు గోపకవనరాజ్యము లేక, గోపవనరాష్ట్రమును పాలించిరని చెప్పఁబడినది. ఆరాజ్యము గోవ పట్టణప్రాంతమని తెలుచున్నది. గోపక వన పురము మారి, గోవాగా నిలచియున్నదట.

కదంబవృక్షము (కడిమిచెట్టు) — లా. Nauclea, cadamba. సం. కదంబః, కదంబకః, కదంబికా, నీపః, ధారాకదంబ లేక కేళికదంబ, నీపరాజః.

కదంబ- పెద్దకదంబ యనియు, చిన్నకదంబ యనియు రెండుభేదములు కలది. పెద్దకదంబను రాజకదంబయనియు, కేళికదంబయనియు, ధారా కదంబ యనియు, నీపకదంబ యనియు కూడ నందురు. ఇది శ్లేష్మమగునది. దీని పూవులు ముండ్లబంతులవలె పెద్దవిగ నుండును. చిన్న కదంబపూవులు చిన్నవి. శాక్తేయులు కదంబ చెట్లపూవులు దేవీప్రీతిగ నెంతురు. ఆదిశక్తిని "కదంబవనవాసినీ" యనెదరు.

కదంబ ఆకు, చెక్కల రసకషాయములందు జ్వరము, పైత్యదోషము, రక్తదోషము, రక్త స్రావముల నడంచుగుణము కలదని చెప్పఁబడినది.

కదనార్భటులు — వీరిని కదనార్భట వీరులనుటయుం గలదు. కదనమన సంగరము, లేక యుద్ధము. అం దార్భాట మొనర్చువారని భావము.

కదనార్భటులు లన యుద్ధవీరులు కారనియు, ఆర్భాట మొనర్చువారనియు, డాబులుచెప్పువా రనియు, హేళనగా ననుచుందురు. కార్యశూరులు కాని వారికి, అనగా కేవలనాగాడంబరపరుల కీపేరు వర్తించెడిని.

కదమ్ నడక — హిందూస్తానిజాతి గుఱ్ఱ ములు హయ్యారముగ నడచు నడక. ఇది స్వారీ గుఱ్ఱములందుఁ గాననగునది.

కదలిక (చలనము) — జరగుటను కదిలిక యనెదరు. నిజమున చలనమే కదలికయగును. దశదిశలందెటుల చలించినను కదలికయే. Sir Issac Newton (పిదప న్యూటల్ప్రభువు) కదలి కను త్రివిధములుగ వివరించెను. ఆమహాశీయుని వాక్యములు వివరించుట సమంజసము. 1. Every body continues in its state of rest or uniform motion in a straight line unless it is compelled by an impressed force to change that state. 2. Change of motion in proportion to the impressed force takes place in the direction of the straight line in which the force acts. 3. To every action there is always an equal and opposite reaction. కదలిక External force యొక్క పనిగా నెన్నఁబడినది.

కదలికారణ్యము అరణ్యములు చూడుఁడు.

కదళీవృక్షము—అరఁటిచెట్టు చూడుఁడు

కదిరీపతినాయకుఁడు- ఇప్పటి యనంత పురమండలములోని కదిరి తన రాజధానిగ నా ప్రాంతసీమనేలిన ప్రభువు. క్రీ. శ. ౧౬౭౦

సంవత్సరపు ప్రాంతమువాఁడు. ఈతఁడు రచించినది శుకసప్తతిపద్యకావ్యము. ఇది వ్యభిచారపరమగు గ్రంథమైనను, స్వభావోక్తులు చక్కఁగ వివరింపఁబడి ఎంతటివారి చిత్తములనైన నాకర్షింపఁగల **మాధురీ**చాతుర్యములుగల్గిన రచనలతో విలసిల్లెడిని. ఈతనికిఁ జగచ్ఛక్షువనియు, సర్వేంద్రియ వ్యాపారుఁడనియు నాడుకనామములు కలవు.

కద్రువ — తండ్రి దక్షప్రజాపతి. భర్త కస్యపుఁడు. ఈమె సంతతివారు నాగులని మహాభారతమునఁ జెప్పఁబడినది. (కస్యప మహర్షి భార్యలు చూడుఁడు).

కథాత్రయము — తర్కశాస్త్రమున వాదించునపుడు- ౧. వాదము- నిజము గనుఁగొనుటకుగాను తర్కించి వాదించుటకు వాదమని పేరు. ౨. వితండము- స్వపక్షస్థాపనమునకుగాను అన్యవాదములను ఖండించుచు చేయు వాదము. 3. జల్పము- స్వపక్ష స్థాపనము ప్రధానముగాక కేవల అన్యవాదఖండనమే ప్రధానముగ నడపువాదము. ఇది సారెసారెకు అడ్డుదగులునది. ఈమూఁటికి సాముదాయికముగ కథాత్రయమని పేరు.

కనక పురము — దక్షిణ మళయాళములోని తిరువనంతశయనము (తిరువాన్కూరు) నకీపేరు వాడుకయందుండెను.

కనకము మంచిదైతే కాల్పునకు గీటునకు వెఱవదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కనకవతి (పురము) — యమునానదిలో పయశ్విని (పైశుని) సంగమించు తావు దరిని యమునానది దక్షిణతీరమున (కాశామ్ పురమునుండి పడమరగా ౧౬ మైళ్లి దూరము) ఇప్పుడు కానోౖట లేక కనకోౖట్ అనంబడుచున్న గ్రామము. దీనిప్రశంస **అవధానకల్పలత** ౧౦౬ యందు గానవగును.

కనండ్రమ్ (Conundrum) — రిడిల్ కనండ్రమే చూడుఁడు.

కనడా దేశపు ప్రభుత్వము — ఉత్తర అమెరికాఖండమునందలి బ్రిటీషు డొమినియన్ Constitutional Country. ముప్పదియారు లక్షల నలుబదియెన్మిదివేల ఐనువందల చతురపు మైళ్ళు వైశాల్యమనియు, ఎనుబదియేడు లక్షల ఎనుబది ఎనిమిదివేల ఐనువందలు జనసంఖ్యగాఁ జెప్పఁబడినది. మాంట్రీల్నగరము రాజధాని.

కనడా దేశము (Canada) — ఇది బ్రిటీషు నార్తుఅమెరికాలోని గొప్పదేశము. దీనియొక్క ఉత్తరభాగము కడు శీతలప్రదేశము. ఆర్కిటిక్కు సముద్రప్రాంతము. దానికిం దొల్లింట Hudson Bay Territory అని పేరుండెను. ఇప్పుడు నార్తువెస్టుటెరిటరీయను పేరం బరగుచున్నది. ఇది తూర్పునకు ఏటవాలుగల గొప్ప సమతలప్రదేశము. ఇం దనేక సరస్సులు కలవు. వీటిపై నెనిమిదడుగులదళసరిని మంచు పేరుకొనుచుండును. ఈ ప్రదేశమున ఉత్తరభాగమున ఎస్కిమోజాతివారును, దక్షిణభాగములందు ఇండియన్ జాతులవారును ఆదిమ నివాసులు. వీరికి వేట చేపలంబట్టుటయు వృత్తులు. చర్మములు, బొచ్చు (Fur) వర్తకపు దినుసులు, ఇటీవల గొప్ప బంగారుగనులు దొరకుటచే కొంత మార్పు గల్గినది. ఇది యూకాన్ నదీతీరమున క్లోండైక్ ప్రాంతముల నీ గనులు బయల్పడినవి. ఈప్రాంతము అలాస్కాకుసమీపము. ఇటనుండి ఉత్తరమునకు పోలారుప్రాంతమని పేరు. అందు ఆరునెలలు రాత్రియు, ఆరునెలలు పగలు నైయుండెడిని. అరోరాబోరియాలిస్ అను ప్రకాశము, కాంతి గల మేఘము లాకాశమున సంచరించునటుల చీఁకటివేళల కాన్పించు చుండును. ఈప్రాంతములనుండి వాయువ్యదిశగానొకసముద్ర

మార్గము భరతదేశమున కేర్పాటుచేయ ప్రయత్నములు జరగినవిగాని, మంచు పేరుకుని యుండుటచే ఆ మార్గము సాధ్యము కాదాయెనట. (ఉత్తరబ్రిటీషుఅమెరికా నార్తువెస్టుటెరిటరీ చూడుడు.)

కనడాదేశమును ఆంగ్లదేశస్థులు Dominion of Canada అనియెదరు.- ఇందు ప్రధానభాగములకు ప్రోవిన్సులనియెదరు. అవి ౧. అంటారియో, ౨. క్విబెక్కు, ౩. మానిటోబా, ౪. శాస్కాట్చివాన్, ౫. బ్రిటీషుకొలంబియా, ౬. నోవాస్కోషియా, ౭. న్యూబ్రన్సువిక్కు, ౮. ఆల్బర్టా యనంబడునవి. ఇంకను ౧. ప్రిన్సు ఎడ్వర్డుప్రోవిన్సు అనియు, న్యూఫౌండ్లాండనియు, మెకంజీలాండు అనియు, యూకాన్ అనియు, ఉంగావా యనియు, లాబ్రడార్ అనియు, మఱికొన్ని పరగణాలిందు చేరినవి కలవు. ఇవి యన్నియును గలసి డొమినియన్ ఆఫ్ కనడా యను పేరున బరగుచున్నవి. ఇది స్వపరిపాలన మందిన బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములోని ప్రత్యేక రాజ్యమై ఒక బ్రిటీషుగవర్నరు జనరల్ క్రింద నున్నది.

కనడారాజ్యము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమున మూడవవంతని చెప్పంబడినది. తూర్పున అట్లాంటిక్ మహాసముద్ర తీరమందున్న హాలిఫాక్సుపురమున ఇంపీరియల్ లిమిటెడ్ అనంబడు త్వరితగమనము గల ఇనుపదారిబండిని సోమవారముదయముననే ఎక్కిన, నోవాస్కోషియా, న్యూబ్రన్సువిక్కు, క్విబెక్కు, ఒంటారియో, మానిటోబా, శాస్కాట్చివాన్, ఆల్బర్టా బ్రిటిషు కొలంబియా ప్రోవిన్సులగుండా నడచి శనివారము ఉదయమునకు పశ్చిమమున పసిఫిక్ మహాసముద్ర తీరమందున్న వేన్కోవరు చేరుదుమనిన దేశవిస్తీర్ణము తెలిసెడిని.

ఉత్తరభాగములందు చలి మిక్కుటము. శీతకాలమున వేడి Zero కు దిగువ ౫౫ డిగ్రీలుండును. జనులు చాలతక్కువగ నట నివసించుచున్నారు. దక్షిణభాగములందు జనసంఖ్య యధికమైన పెద్ద పెద్ద పట్టణములు కలవు. తూర్పునుండి పడమరకు గల కనెడియన్ పసిఫిక్కు రెయిల్వే ౩,౦౦౦ మైళ్లు పొడవున్నది. ఇది తూర్పున మాంట్రీలు హాలిఫాక్సులనుండి పశ్చిమమున వేన్కోవరు వఱకు వేయంబడినది.

౧. ఒంటారియో (Ontario)- ఈప్రోవిన్సునందు నాల్గుసరస్సులు ప్రధానదృశ్యములు. ఈసీమ సుమారుగ నొక తోటవలె నుండును. దీని తొల్లింటిపేరు అప్పరుకెనడా యని యుండెను. భూమిసారవంతమైనది. గోధుమలు, జొన్నలు, నార విస్తారము పైరుచేయంబడుచున్నవి. అరణ్యప్రదేశములు విస్తారముగ నుండును. కలప ఎగుమతి చేయంబడుచున్నది. శీతకాలమున బండ్లు చక్రములు తీసివేయంబడి స్లెడ్జిలుగా మార్చంగాను. ప్రజలు బ్రిటీషుదేశమునుండి వలసవచ్చి యిచ్చట కాపురము కుదిరినవారు. వారందఱు ప్రొటెస్టాంటు క్రైస్తవ మతస్థులుగనున్నారు. ఈప్రోవిన్సునందున్న ఒటావాపట్టణము కెనడా దేశమునకంతకు ప్రభుత్వస్థానము. ఇందు ౨౫,౦౦౦ జనులు వసించుచున్నారని తెలిసెడిని. ఒంటారియో సరస్సు పశ్చిమతీరముననున్న టోరంటోపురము ౧,౮౦,౦౦౦ జనసంఖ్య కలది. చక్కని సౌందర్యవంతమైనది. కింగ్సుటన్ వేఱొక పట్టణము.

౨. క్విబెక్కు (Quebec) - ఈప్రోవిన్సునకు తొల్లింటి కాలమున లోవరు కెనడాయని పేరుండెనట. భూమిసారవంతమైనది; గోధుమలు, జొన్నలు, నార విస్తారముగ పైరు చేయంబడుచున్నవి. అరణ్యప్రదేశములు విస్తారముగఁ గలవు; కలప ఎగుమతి చేయంబడుచున్నది. శీతకాలమున బండ్లు చక్రములు తీసివేయంబడి స్లెడ్జిలుగా

మార్పుచబడు చుండును. ప్రజలు ఫ్రెంచి దేశము నుండి ఇటకు వలసవచ్చినవారు. వీరు క్రీ. శ. ౧౬౦౮ నుండియు నిట నివసించుచుండిరి. దేశము ఫ్రెంచివారి వశమునందుండెను. పిదప ఫ్రెంచివారీ సీమను బ్రిటీషువారికి వశపఱ్చిరి. ఇందు సెంటు లారెన్సు ద్వీపమున మాంట్రీల్ (౬,౨౦,౦౦౦) నగరము కలదు. మఱియు సెంటులారెన్సు నదీ తీరమున క్విబెక్కు (౯౫,౦౦౦) పురము కలదు. ఇచటి దుర్గము చాల బలవంతమని ప్రతీతి.

3. మానిటోబా (Manitoba) - ఈప్రోవిన్సు దక్షిణ దిశగానున్న సీమ. ఇందు అడవులు లేవు. దీనికి మొదలింట Red River Settlement అని పేరుండెను. ఇందు న్యూసౌత్ వేల్సు అనియు నామము కలదు. దీనిని Rolling Wide Prairies అని నామముచున్నారు. ఇందు ప్రధాన పురమునకు విన్నిపెగ్ అని పేరు.

౪. సాస్కాట్చివాన్ (Saskat-chewan) - ఈప్రోవిన్సంతయు Rolling Wide Prairies అనంబడు చున్నది.

౫. బ్రిటీషు కొలంబియా (British Columbia) - ఈ ప్రోవిన్సు కెనడాదేశమున చాల మైనది. కడుసుందరమైనది. వినోదకరము. ఫలవంతము నైయున్నది. దీనిని అచటివారు Little Paradise (చిన్నస్వర్గము) అనియెదరు. సంవత్సరముపొడవునను గులాబీలు, చేమంతులు, చెంగల్వలు విధివిరామములేకుండ దేశమంతయు బయళ్లయందునను అపరిమితముగా పూచుచుండును. ఫలవృక్షముల తోటలు మితి మీరి కలవు. ఓకనగాన్‌లోయయు, కుట్నీలోయయు, ఫలవృక్షముల మయము మైయున్నవి.

ఈమహాసీమ మధ్యభాగమున సెల్కిర్కు పర్వతపఙ్త్రియు, పుర్సెల్ పర్వతపఙ్త్రియు చాల నెత్తైనవి. వీటి శిఖరములు పసిఫిక్కు మహాసము ద్రమునుండివచ్చు వర్షమేఘముల నడ్డుకొని అధిక వర్షములం గురియఁజేయును. అడవులందు Douglas Fir అను నొక జాతి వృక్షములు కలవు. అవి చాల గొప్పచెట్లు. వేన్కోవరు పట్టణపరిసరములనున్న Stanley Park ఉద్యానమునఁ గల ఒకచెట్టులోని కాళీస్థలమొక గది యంతకలదు. అందు యాత్రస్థులు నిలువంబడి ఛాయాపటములం దీయించుకొనెదరు. ఆచెట్లు అష్టకొలత ముప్పదియడుగులుండును.

పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందు దరినే వేన్కోవరు ద్వీపముననున్న - విక్టోరియాపురము గొప్ప రేవుస్థలమును, ఈబ్రిటీషు కొలంబియాకు ప్రధాననగరము నైయున్నది. ప్రిన్సు రూపర్టు ద్వీపమును, అందలి యాపేరుగల పట్టణము మరి యొక రేవుస్థలము; దీనికిం జెందినవియే. వేన్కోవరు ద్వీపము ఐర్లండుదేశములో సగముండును. బ్రిటీషు కొలంబియాయందలి పర్వతములలో కొన్ని ౭,౫౦౦ అడుగుల ఎత్తుకలవి కలవు. వేన్కోవరు ద్వీపము, క్వీన్ ఛార్లటీ ద్వీపములు బంగారము, కలప, రాతిసబొగ్గులకు పేరుందినవి. New West-minster అనునది వేఱొక పెద్దపట్టణము.

నోవాస్కోషియా (Nova Scotia) - దీనికి న్యూస్కాట్లాండని యర్థము. ఈప్రోవిన్సు ఒక ద్వీపకల్పము. చలిప్రదేశము. ఇనుము, రాతిసబొగ్గు విస్తారము గనులందు దొరకు చున్నవి. కలపవర్తకము, మత్స్యముల సలాపము విస్తారము. ఇందు హాలిఫాక్సుపురము (౪౦,౦౦౦) ప్రధానస్థానము. ఇట చక్కని పెద్దనౌకాశ్రయము (హార్బరు) కలదు. ఇది రెయిల్వేకొన. ఇట నుండి ఇంగ్లాండునకు రాకపోకలు విస్తారము జరుగు చుండును. అనేకఓడలలైనులు కలవు. కేపు బ్రిటన్ ద్వీపము దీనికిం జెందినది.

౭. న్యూ బ్రన్సువిక్ (New Brun's Wick)- ఈ ప్రోవిన్సునం దడవులు విస్తారముగాన, కలప వర్తక మధికముగా నుండెనట. కాని ఇప్పుడు ఫండీ బే తీరమున, సెంటుజాను నదీముఖద్వారమునఁ గల సెంటుజానుపట్టణమున నోడల నిర్మాణ మధికముగా జరుగుచున్నది. ఇచట Fundy Bay యందు గొప్ప కెరటములు డెబ్బది యడుగుల వఱకు లేచుచుండును.

౮. ఆల్బర్టా ప్రోవిన్సు (Alberta)- దక్షిణమున నున్నది. ఇందడవులు లేవు. ఇది Rolling Wide Prairies అనఁబడుచున్న సీమ.

ఇవిగాక Prince Edward Province అనియు, Rupert Land అనియు, Mackanzie Land అనియు, Yukan Land అనియు, Ungava (దీనిని New Briton అనియు నందురు) అనియు స్వదేశములు కనడాకు జెందినవియే.

కనికరము — ఇది కరుణతోఁ సంబంధము కలది. దయ సహానుభూతి- సహపశ్చాత్తాపము; దాతృత్వము నుండి కల్గు నవస్థ. కనికరము హృదయమును నాశ్రయించియుండు శక్తి. తనకన్న భేదముగల యన్యులంగూర్చి కల్గు కరుణాసంబంధమగు మనస్సునందలి శక్తి.

కని గుడ్డి విని చెముడు ఉండవు - (కని=చూచి, విని=ఆకర్ణించి). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కనుపర్తి అబ్బయామాత్య కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికుఁడుగ పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్యస గోత్రుఁడు. తండ్రి పేరు రాయనమంత్రి. తల్లి నరసాంబ. అన్నగారిపేరు యోగానందము. రచించినవి- ౧. అనిరుద్ధచరిత్రము, ౨. కవి రాజ మనోరంజనము నను ప్రబంధములు. ఇది వసుచరిత్రంబోలి రసవంతమైనది. దీనికిం బురూరవచరిత్ర మనియుం బేరుకలదు.

కనుబొమలు- కవియే ముఖమునందు ఏర్పఱచబడవలయునని ప్రశ్నించువారు లేకపోలేరు. వీటిఉపయోగము పైకికానరాకున్నను లేకపోలేదు. ఇవి అందమునకని కొందఱు తలంతురు కాని ఉపయోగ మెక్కువగఁగలదు. వేడికి లేక పనిచేయుతరి ముఖమున, అందు ముఖ్యముగ నుదుటను చెమటపట్టును. చెమటనీరు లోపలి విషములను పైకితెచ్చునదికాన పరిశుభ్రజలముకాదు. కనుబొమ్మలే లేకుండిన నాచెమట నీరు కంట్లోనికి దిగజారెడిని. అట్లు లగాకుండ కనుబొమలు చెమటనీటిని ప్రక్కలకుమళ్ళించును.

కనుము పండుగ — మకరసంక్రాంతి పండుగ చూడుఁడు.

కనెమ్ స్టేటు — ఆఫ్రికా ఖండమున సూడాన్ లేక నిగ్రిటియా దేశమునందున్న స్టేటులలో నొకటి. స్వతంత్ర రాజ్యములందొకటై బాగర్మి, వాడె స్టేటులతో కలసి ఒక సులాన్ ఏలుబడిలో నున్నది. (ఆఫ్రికాఖండము సూడాన్ లేక నిగ్రిటియా దేశము, బాగిర్మిస్టేట్ [illegible] స్టేటు చూడుఁడు).

కన్నడ (కర్ణాటక) దేశపు సామెతలు
(లోకోక్తులు చూడుఁడు)

అవ్వను చూచుటకు తాత బయలుదేరినట్లు. ఆముదముకొలిచే తవ్వ అన్ని కాలములను జిడ్డే. ఈఁగను కప్ప మ్రింగితే కప్పను పాము మ్రింగును. ఎద్దుకు కొబ్బరికాయ యిస్తే ఏమి చేస్తుంది. పీనుఁగనుచూచి కుక్క మొఱిగినట్లు. కంచెయే పొలమును మ్రింగితే కాసేవారెవ్వరు? కప్పలు కూస్తే వర్షంపడినట్లు. కస్తూరిమోయు గాడిద వలె. గిన్నెడన్నము ఉడికినదీ లేనిదీ ఒక్క మెతుకు చెప్పితే చాలును. చంకను దుడ్డుకఱ్ఱ; చేతులతో వందనము. చేపలు నీటిలోమున్గుతూ ఉండుటకు స్నానఫలమా? చిన్న తలకాయకు

పెద్ద తలపాగా. చిరకాలపు రోగి చిన్న వైద్యునికన్న నయమే. చిలకను పెంచి పిల్లి కప్పగించినట్లు. చేతికందినగాని నోటిదాకారాదు. గుడిసెలో నైతే మాత్రము దీపాలు వెలుగవా? దున్నపోతుపై వర్షించినట్లు. దున్నపోతు ముందు వీణవాయించినట్లు. పోగా పోగా పరిచయము లేకపోయినా స్నేహితులే. నల్లావుపాలు కూడా తెల్లగానే ఉంటవి. నీరు లేని తావని ఊరకను గ్రామం కట్టుకున్నట్లు. నూతిలో నీరుండు తోడుకోవలెగాని తనంతట తానే పైకివస్తుందా? దేశ మెవరేలుతూంటే నేమి? ధాన్యం దంపుకుంటేనే గాని బియ్యం రాదు. పట్టాలముల నడిపే సైన్యాధిపతి, భార్యకు బానిస యైనట్లు. ప్రీతిలేని భర్త పెరుగింటిలోవున్నా ఇంట్లోవున్నా ఒక్కటే. ప్రీతిలేని భర్త పెసగులో రాళ్లు వచ్చాయన్నాడట. పులిచారలు జూచి నక్క వాతలుపెట్టుకొన్నట్లు. బంగారపు కత్తియని మెడ కోసు కుంటారా? పుట్టపై బాదితే పాము చచ్చునా? బంగారపుపనివానికి చెల్లెలుబంగారమైనా పరాయివారిబంగారమైనా ఒకటే. పెద్ది పరాయివాడని నూతింగోతు మూడదీసినట్లు. బియ్యం చల్లితే కాకులు కావలసినన్ని సిద్ధమే పొక్కకుండేను పగుల గొట్ట పోకమ్రాను కావలయునా? ముక్కు నత్తు ముక్కుకంటే బరువైతే ఏలాగ. ముగ్గురికి తెలిసిన రహస్యం మూడులోకాలా ప్రాకిందే. రాజుగారికక్కే గుఱ్ఱమే. కాలుత్రొక్కితే నొప్పి చేయదూ? రోటిలోకి దూర్చంటే రోకలిపోటుకు సిద్ధపడిఉండవలసినదే. వస్త్రమునకు కొత్తదనమే యౌవనం (బాల్యమే లేదని భావము). శత్రువు చేత క్షౌరం చేయించుకున్నట్లు. సాగదీసినదే చిరుగునది; పొడవైపదే విరుగునది. సీసపు శాణంతో గాలిస్తే తొలువ గలమా?

కన్నడబ్రాహ్మణులు (కర్ణాటకబ్రాహ్మణులు) — పంచద్రావిడశాఖలలో నొకశాఖ. (బ్రాహ్మణులు చూడుడు.) వీరు కర్ణాటకదేశనివాసులు. (కర్ణాటకదేశము చూడుడు.) వేర్వేఱు కాలముల చీలిన కర్ణాటకశాఖలు పదమూడు నేటికి గానవగుచున్నవి. వీరు శాఖాహారులుగ నున్నారు. అద్వైతులగు స్మార్తులుగ కొందఱును, ద్వైతులగు వైష్ణవులుగ కొందఱు నున్నారు. వైష్ణవులు ఆనందతీర్థస్వామి శిష్యులు గాని, రామానుజీయవైష్ణవులు కారు. ఆంధ్రదేశమున కేతెంచి యచట కాపురముండిన ఈ వైష్ణవులు మధ్వులనిపించుకొందురు. కన్నడదేశమున గల రామానుజీయవైష్ణవులు ద్రవిడదేశస్థులేగాని, ఇచటివారిలో గానరారు.

౧. కన్నడబ్రాహ్మణశాఖ, ౨. అరవత్తొక్కలు, 3. ఉరుచిబ్రాహ్మణశాఖ, ౪. కుమ్మెశాఖ, ౫. నగరబ్రాహ్మణశాఖ, ౬. బొబ్బరబ్రాహ్మణశాఖ. ఈ యారుశాఖలవారిని గూర్చి కన్నడస్మార్తులనుటకన్న నేమియుం దెలియరాకున్నది.

౭. హేగ కన్నడస్మార్తులు. వీరు అరుదుగ గానవగుచున్నారు. వీరిం గూర్చి ఏమియుం దెలియరాకున్నది.

౮. సంబూరిబ్రాహ్మణులు- వీరికి సంబూర్లియనియు నామముకలదు. వీరు కన్నడదేశపు సంబూరులనియు, మళయాళదేశపు సంబూరులనియు నిరుతెగలుగ నున్నారు. మళయాళదేశమందు పెక్కండ్రు గానవగుదురు.

౯. అమలవాసీలు- వీరు స్మార్తశాఖ. దేవస్థానములందు అర్చకులుగ గానవగుచుందురు. వీరు కన్నడదేశమునందేగాక మళయాళసీమలందును గుడిపూజారులుగ వ్యాపించియుండుట గానవయ్యెడిని.

౧౦. పాట్టిబ్రాహ్మణులు- ఈశాఖయు దేవాలయములం దర్చకులుగ గానవచ్చుచున్న స్మార్త శాఖ. వీరిగూర్చి సరిగా తెలియదు.

౧౧. ముత్తసుబ్రాహ్మణులు- వీరు కన్నడ స్మార్తశాఖ. మళయాళమునం గూడ గానవగుచున్నారు.

౧౨. పట్టర్ బ్రాహ్మణులు- వీరు ... కన్న శ్రేష్ఠమగు శాఖవారమని ... . అరుదుగ మళయాళమునగూడ గానగుచున్నారు.

౧౩. వైష్ణవులు- వీరు ద్వైతులు. ఆనందతీర్థ శిష్యులు. వీరి మతగురువు ... మగ ములు ఉడిపి (రజితపురి) యందు కలరు. ఆంధ్ర దేశమున కాపురములు నుండిన ఈ వైష్ణవులు మధ్వులనిపించుకొనుచున్నారు. ... లాదులను రావు, రాయుడు, గౌడ యను బిరుద నామములను, వైదికవృత్తిచే జీవించువారు ఆచార్యులు అను బిరుదనామమును వేసుకొని బిరుదపు ... మనుచున్నారు.

కన్నతల్లికైనా కనుమరుగు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కన్నుబోగొట్టిన దేవుడు మతిని (బుద్ధి లేక జ్ఞాపకశక్తి) ఇచ్చినట్లు— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కన్నుపోయేటంత కాటుకపెడుదురా? — ఇది ఆభరణము లపాయకరము లగునట్లు చేయుదురా అనుసామెతవంటిది. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కన్నుఎఱిగింప కున్నను కడుపు ఎఱిగించెడని — అనగా ... ఎఱుగక పోయిన తననుకనిన తల్లిని ఎఱుగనగును. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కన్నుఎఱ్ఱనయైనా మిన్నుఎఱ్ఱన యైనా నీరె— అనగా కన్ను ఎఱ్ఱనవలన కంటినీరు వచ్చును. మిన్ను=ఆకాశము ఎఱ్ఱనయై గానవచ్చిన వర్షించును. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కన్నెకోమలిచెట్టు — దీనికంద వేరు రుచిగల్గి ... గానుండి త్రిదోషములను హరించును. వీర్యవృద్ధిజేయును. తాపము, విదాహము, శైత్యము, శుక్రదోషములు నశించు ననియు, దీనిమూలమునరు కాలినచోట శమింపజేయుననియు జెప్పబడినది. దీనియందు నోడించి ... వాడుదురు.

కన్ఫరమ్ లేక కన్ఫర్మేషన్ — (వాణిజ్యసంబంధ పరభాషాపదము). Confirm or Confirmation. ఖాయపరచుట, స్థిరపరచుట యని యర్థము. కొనుగోలు వ్యాపారములందు ఒకరు ఇచ్చిన Offer ను రెండవవారంగీకరించుట కన్ఫర్మేషను అనబడును.

కన్ఫెస్సర్ (Confessor) మార్టిక్ ... మాదిరి.

కన్వర్టు — వాణిజ్యసంబంధ పరభాషా పదము. Convert- అనగా మార్చుట యని యర్థము. "On Demand" నోటు మొదలగు తక్షణము ... మార్చదగిన కాగితపు సొమ్మును Convertible Paper Currency అని చెప్పుదురు. ఇట్లునే ఎప్పుడుబడితే అప్పుడు నగదుగా మార్చదగిన Securities కన్వర్టిబిల్ సెక్యూరిటీస్ అనబడును.

కన్వెన్షన్ (Convention) - రాజకీయ కక్షలు కలసి ఒకదానికొకటి ... ఏర్పాటులం గావించుకొనగూడిన ప్రత్యేకసభ. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలో నన్ని కక్షులవారునుగలసి అధ్యాసనాధిపతి నెన్నుకొనగూడిన సభకు ఈపేరు వాడుదురు. అట్లే భరతదేశమునను భేదాభిప్రాయులగు కక్షులవారు కలసిసాముదాయిక సఖ్యతకై చేయుసభకు నిదే పేరు.

కన్నము కుంచముగా నిరూపించినది. (ఆయుర్వేదమానముఁ జూడుఁడు).

కన్సిడరేషన్ (Consideration) ప్రతిఫలము- వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము — ఇది సగదురూపముగఁ గాని, సరకుల రూపముగఁ గాని, ఉపకార రూపముగఁ గాని, పరిచర్య రూపముగఁ గాని ఉండవచ్చును. ఇది ధన రూపముగ నుండునెడల దానిని Consideration Money అనెదరు. క్రయములు వేలములుగఁగాని, రెండు మూడు వరుసలుగగాని జరుగునెడల స్టాంపు మొదలగు ఖర్చులు పైగా లెక్కించిన నోట్లవి యీ పేరుఁ బరగఁజాలవు.

కన్సెషన్స్ (Concessions)— వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. రైల్వేలు వేసికొనుటకు, గనులను త్రవ్వించుకొనుటకు మొదలగు పనులకును, వేఱుకార్యములకును, భూమిని గ్రాంటుగా నిచ్చుట మొదలగు సహాయములను ప్రభుత్వమువారొసఁగుట కీపేరువచ్చెడిని.

కన్సైన్మెంటు నోటు— (Consignment note) వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. రైల్వే మొదలగు సంస్థలద్వారా సరకుపంపించుటకై వాటివివరములను తెలుపుచు గొంపోవఁగోరి పంపించువాఁతడు ఆసంస్థకు వ్రాసి యిచ్చుపత్రము.

కన్యకాపరమేశ్వరి— ఈదేవి (లోకశక్తి) ఇంద్రాణియగు శచీదేవియొక్క అవతారమని చెప్పఁబడినది. ఇప్పటి పశ్చిమగోదావరిమండలములోని నరసాపురపుకాలువదరినున్న పెనుగొండ యను పేరుగల నగరమందు ఉద్వాహకులగోత్రోద్భవుండగు కుసుమశ్రేష్ఠియను పేరుగల యార్యవైశ్యప్రముఖునకు సహధర్మచారిణియగు కుసుమాంబయందు పుత్రకామేష్టి యొనర్చిన ఫలితముగ వరపుత్రికయై జన్మించెను. తలిదండ్రు లీమెకిడిన పేరు వాసవాంబ. ఈమెసోదరుని పేరు విరూపాక్షశ్రేష్ఠి. కన్యకాపురాణంబునం దీ దేవి జన్మ వైశాఖ శుద్ధదశమి శుక్రవారమనియు, వారు కవలవారనియు చెప్పఁబడినది.

తలిదండ్రులు కడు ధనికులును, తండ్రి కులపెద్దయగు ప్రముఖుఁడు నౌటయు, వారికి లేక లేకఁ గల్గిన సంతానమగుటయు నా బాలబాలురతిగారాబముతో పెంపం బెరుగుచుండిరి. ఆబాలికకు యుక్తవయస్సురాగా వైశ్యకులాచారము మేరకు శ్రేష్ఠిగారు మేనల్లునకిచ్చి పరిణయమొనర్ప సమకట్టియుండి రట. కాని యట్లు జరుగలేదు.

ఆకాలమున పెనుగొండ (నగరము) వేఁగిదేశములోనిదిగ నుండి, విష్ణువర్ధనుం డను భూపతిచే పాలింపఁబడుచుండెనట. ఆ మహారాజు మార్గవశమున పెనుగొండ కేతెంచి నగరేశ్వరుని దేవస్థానపుమంటపమున సుఖాసీనుఁడై యుండ వైశ్యులాతనను బహూకరించుటయు, వైశ్యభామినులాతనకు మంగళహారతు లిడుటయు జరగెనట. అత్తఱిం దల్లియగు కుసుమాంబతో సుతయగు వాసవకన్యకయుం గూడ నట కేగియుండె, భూపాలుం డాబాలం గాంచి సౌందర్యాతిశయంబున కచ్చెరువంది యనురాగవశంబున నా సుందరాంగిఁదనకుఁ బరిణయంబు సేయుమని తన మంత్రులద్వారా రాయబారమంప నాకుసుమశ్రేష్ఠి పదునెన్మిది వైశ్యపురంబులనుండియు వైశ్యప్రముఖులను రాఁబనిచి వారి కెఱింగింప వారీయరా దనిరట. దానిని విని భూపాలుం డుగ్రుండై వైశ్యుల రాయబారులం జెర నుంచెనట. ఎట్టకేల కెట్టకేలకో వారిం జెరనుండి విడిపించుకొని వైశ్యులు దూరాలోచనమొనర్చి వాసవకన్యతో సహా యగ్నిగుండంబునం బడెదముగాని, కులాచారమును మీరఁజాలమని తీర్మానించుకొనిరట.

ఆసభనుండి ఎన్బదిగోత్రములవారు పాగ్దిశకును, రెండువందల గోత్రములవారు దక్షిణము

నకును, *నూటయెన్బదియారు గోత్రములవారు పశ్చిమమునకును, నూటముప్పదినాల్గు గోత్రములవా రుత్తరదిశకును, పద్దెండు గోత్రములవారు పలుతెలుంగులకును చాపనకుం జెగింపక పారిపోయిరనియు, వారందఱారువందలపదునైదు గోత్రములవారనియు, తక్కిన నూటరెండుగోత్రములవారు అగ్నిగుండంబునం బడ నిలచిరనియు, కన్యకాపురాణమునందు చెప్పంబడినది.

వారంతుల నగ్నిగుండంబునం బడుతరి వాసవాంబ నూరేగించి అగ్నిగుండంబుకడకుం దెచ్చినతరి నాయామ్యల కామె శక్తిస్వరూపిణిగం గన్పించి తాను శచీదేవి ననియు, విష్ణువర్ధనమహారాజు నంతము నొందింప నవతరించితిననియు, తానగ్నిగుండంబునం బడిన వార్త వినినతోడనే యా భూపతి శిరంబు వేయి వ్రక్కలగుననియు వచించి, తననుం బూజించుచుండు వారి నుద్ధరించి యభివృద్ధికిం దెచ్చి రక్షించుచుందుననియు, బాలురకు నభయంబొసంగి యగ్ని బ్రవేశించి శరీరంబు వీడె. ఆనూటరెండుగోత్రములవారలును తోడనే యగ్నిం బడి యామెతో భౌతికశరీరంబుల వీడి స్వర్గమున కేగిరని చెప్పంబడినది. వారి సంతతి వారే ఇప్పుడార్యవైశ్యులనంబడుచున్న కోమటులుగ నున్నారు.

ఇంక గన్యకాపురాణమున వివరింపంబడిన యీదలి పూర్వోత్తరగాథల నిట వివరించుట సమంజసము. ఇపు కన్యకాపురాణమున వివరింపంబడిన మూడు ముఖ్యగాథలు- వైశ్యులు భూమికిం జేర్పంబడక పూర్వము కైలాసవాసులై యుండువారట. అతరి నొకసారి బ్రహ్మలోకమున కేగి బ్రహ్మసభయందుండుతరి పరమేష్ఠి నిండుకొలువున నుండి బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులం దెక్కుడుగోత్రంబు లెవ్వరియం దున్నవని ప్రశ్నింప, వైశ్యులు తమయందే మూడునూరులపది నాల్గుగోత్రములున్న, అన్నిగణములకుం గలవని రట. తోడనే నారదుడు వారువారలకు నూటరెండు గోత్రములవారలి దుముకు తక్కిన వర్ణములవారిని సేసిరగరట. సభయందున్న దూర్వాసమహర్షి కోపించి, "వైశ్యాధములారా! గర్వాంధులై మీగర్వ ముడుగ మీరు కొంతకాలము వేదవిహీనులై కర్మభ్రష్టులగుదురుగాక!" యని శపించెనట. ఆ నూటరెండుగోత్రములవారల్ ఆగ్రహించిమునిని వేడ, కనికరించి, "నగరమున మీలోని కన్యకను గూర్చి నారి మునీశ్వరానుభవవిముక్తింగాంచి వృద్ధినొందుదురు" రనియనియె చెప్పంబడినది.

మహేంద్రనకులుడను దానవాతుండను యతీశుని శిష్యుని సుమనామ తనయుడు నొకానొక పుత్రులుడి, పుత్రికలు లేని విప్రాణి బూజించు మునిన నారదు వరంబిచ్చుగర్భంబు నిలచి శచి రూపంబున నొక పుత్రికం బడసెనట. ఆ బాలికను చిత్రసేనుడను గంధర్వుండుండు మోహించి నా భార్యం గొనకున్న నాతడు భూమిపై జన్మింపుమని శాపమిచ్చెనట. ఆబాలయు "నిన్ను నావలెనె భూమియందు జన్మించి యెట్టెకూడ విఫలమనోరథుండవై అకాలమృతికిం బాల్పడుదువు గాక!" యని ప్రతిశాపమిచ్చెనని చెప్పంబడినది.

ఇంకొకతరి బ్రహ్మదేవుం డొక యజ్ఞ మొనర్ప సనుకట్టి యజ్ఞభంగంబు సేయనున్న శతజిహ్వుండను రక్కసునితో యుద్ధమునకేగుమని నల కూబరుని కానతీయ నాతండు వెనుకంజ, సగిడామెనట. అందునకు గినిసి పరమేష్ఠి భూమియందు జనింపుమని శపించి శచీదేవి తనయుండగు జయంతు నేగుమనియెనట. అందునకా ఇంద్రాణి తన తనయుండు బాలుండుగాన యుద్ధమునకేగం జాలండనిన విధాతమల్గి, నీవును భూలోకంబునం బుట్టుమని యామెను శపించెనట. అదివటకే

యూరక్క మునితోఁ గూడ వానిం బరిమార్చి మేలొంచి, ఇంద్రుం డాశాపము గల్గుటవిని ఖిన్నుఁడై దీనతం బ్రార్థింప దయాళుండై 'పురందరా వెఱువవలదు ఇంద్రాణి భూలోకంబునఁ బుట్టియు కన్యకగనె యాశోకంబు బగ్నింబునను వీడి నీకడకుం జేరు' నని యభయము నిచ్చెను.

ఇట్లు ప్రస్తుతాంశంబున వాసవకుమారుఁడు కుసుమశ్రేష్ఠిగను, శచీదేవియే వాసవకన్యకగను, సోమకాంతుని నూటొక్క మంది పుత్రులు నూటొక్క గోత్రముల మూలపురుషులుగను, చిత్రకంఠుఁడు విష్ణువర్ధన మహారాజుగను జనించిరని కన్యకాపురాణమున చెప్పఁబడినది.

ఇక నీకథల నిర్ణయవిధి వాసవ కన్యకాపరమేశ్వరీ యవతార కాలమునకు మూలము గాక. కన్యకా పురాణము కలియుగము గడచిన నన్నూట యిరువది సంవత్సరములు గతించిన తర్వాతనని వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇట్లో యగునేని క్రీ. పూ. ౨౮౦ సంవత్సర ప్రాంతముగానోపు. అక్కాలమున వేఁగిదేశమే లేదు. రాజమహేంద్రవరము నిర్మింపఁబడనూ లేదు. విష్ణువర్ధనుఁడను పేరుగల చాళుక్యనృపతి పాలనమును లేదు. కను సరిపోవునది కానరాదు.

చాళుక్య భూపతులు వాతాపి (ఇప్పటి బాదామి) పురము రాజధానిగ మహారాష్ట్ర దేశమేలుచుండిరి. ఆరాజ కుటుంబమున సుప్రసిద్ధుఁడై, అశ్వమేధయాగ మొనర్చినటులఁ జెప్పఁబడిన మొదటి పులికేశి మహారాజు (సుప్రసిద్ధుఁడగు జయసింహుని మనుమఁడు) పౌత్రులగు రెండవ పులికేశియు నాతని కనిష్ఠ సోదరుఁడగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడును, తమ పూర్వ రాజ్యమును బంచుకొని పశ్చిమచాళుక్యులు, తూర్పుచాళుక్యులనంబరగుచు రెండుగఁ జీలిరి. అందెట్లో కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని సైన్యాధిపతుల మూలమున (అదివఱకు స్వదేశ భూపతుల వశమగుచుండిన) వేఁగి దేశమాయన వశమాయెననియు, ఇది క్రీస్తు వెనుక ఐదవ శతాబ్దాంతమో లేక ఆరవ శతాబ్ద ప్రారంభ కాలమో అని పరిశీలనమున నిజవఱకే నిర్ధారణమై యున్నది. వీరు పూర్వ చాళుక్య నృపతుల వంశము వారు.

ఈకుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడు వేఁగిదేశమునందు కాపురముండినటులఁ గాని, ఈయనకుం బిదప రాజ్యమునకు వచ్చిన రాజరాజనరేంద్రుఁడు లేక రాజమహేంద్రుఁడను పేరుగల కుమారుఁ డున్నట్లు గాని యెక్కడను తెలియుటలేదు. ఉండునో లేదో యని ఊహించుటను, కాలమనుకూలించుటలేదు. కాని మున్ముందునకుం జనుట సమంజసము. చరిత్రలవలన పిదప నెఱుఁగఁబడిన తర్వాతి నృపాలుఁడు చాళుక్య భీమనృపతి. ఈతఁడు ఇప్పటి సామర్లకోట రైల్వేస్టేషను కెదుటనున్న భీమవరము తనరాజధానిగ నిర్మించి తన కుటుంబ నివాసమునకు శ్యామలా దుర్గము నిర్మించినవాఁడు. అతావే ఇప్పుడు సామర్ల కోటగా యున్నది. (చాళుక్య భీమవరము నామాంతరం). ఆయనకుం బిదప విజయాదిత్యుఁడు తూర్పున సింహాచలమును దనుక తన రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేయఁ దొడంగెను. ఈతనికిం బిదప పేరని సుతుండగు అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుండను భూపతి రాజ్యమునకువచ్చి రాజమహేంద్రవరము తన రాజధానిగ నిర్మించెనని తెలినది. ఆయనకుం బిదప నాయన జ్యేష్ఠ సుతుండు బేతరాజ విజయాదిత్యుండును, పిదప దాయాదియగు తాళరాజును, పిదప విక్రమాదిత్యుఁడును, భీమరాజు (బేతరాజు తమ్ముఁడు) ను, పిదప యుద్ధమల్లుఁడు (తాళరాజు కుమారుఁడు) ను రాజ్యమేలిరి. ఈ యుద్ధమల్లుఁడు క్రీ. శ. ౯౨౭ - ౯౩౮ రాజ్యమేలినవాఁడు.

పిమ్మట రెండవ చాళుక్యభీముండను సవతి (అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుని సవతితమ్ముడు) రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈయన శత్రునిర్మూలనము మొనర్చి ప్రజారంజకముగను, నిష్కంటకముగను రాజ్యమేలి పేరుప్రఖ్యాతులు గాంచినవాడు. ఈయనకే చాళుక్య భీమ విష్ణువర్ధనుడను పేరుగూడ నుండెను. ఈయన సుతుడగు అమ్మరాజు విజయాదిత్యుండనియు, రాజమహేంద్రుడనియు బిరుదనామము బూనెను.

సుతుండగు అమ్మరాజ విజయాదిత్య (రాజమహేంద్రుని) పట్టాభిషేకము క్రీ. శ. [illegible] డిసెంబరు [illegible] తేదియనియు, ఇతండు [illegible] నీతిమండనియు [illegible] గాను, రెండవ చాళుక్యభీమ విష్ణువర్ధనుని [illegible] దినములలో కన్యకాపరమేశ్వరి యగ్నిగుండప్రవేశము జరిగియుండనోపు. ఆదేవి [illegible] వత్సరములు వయస్సుండినదని [illegible] క్రీ. శ. ౯౩౩వ సంవత్సర ప్రాంతమున జనించి యుండును. ఇది సౌమ్యనామ సంవత్సరమో, లేక ౯౩౩ విజయనామో జన్మసంవత్సరమై యుండును. ఇక వైశాఖ శుద్ధ [illegible] నాంటికి [illegible] (వేంగిదేశము చూడుడు). ఇంకపైదియు [illegible] పరిశీలింతముగాక. ఈఅమ్మరాజ విజయాదిత్య రాజమహేంద్రుని పాలనము క్రీ. శ. ౯౪౫ వఱకునని తెలియుచున్నది. ఈతనికి పిదప నీతని సవతితమ్ముండును, పిదప కీర్తివర్మయు రాజ్యమేలె. కీర్తివర్మ ౯౭౫ మొదలు ౧౦౦౦ వఱకు పాలించెను. పిదప విజయాదిత్యుండు ౧౦౨౨ వఱకుం బాలించెను. ఈతనిపుత్రుండే విష్ణువర్ధనుండని నన్నయభారతమున చెప్పంబడిన రాజరాజనరేంద్రుండు. ఈతండే ఆంధ్రభారత కృతిపతి. ఈతనికింబిదప నీతని సుతుండీరాజ్యమేలుచు నిటనుండ నేలేదు. మాతామహు నింట పెరుగుచు దక్షిణదేశము [illegible] చక్రవర్తి [illegible] యుండెను. ఆయనపేరు [illegible] ఆయనపేరు [illegible] రాజనరేంద్రుని సుతుడు కీర్తి [illegible] విజయాదిత్యుండను రాజ్యమునకు వచ్చినగాని [illegible] తూర్పుచాళుక్య రాజ్యము చోళుల హస్తగతమాయెను. ఇట్టి [illegible] విష్ణువర్ధనుడను [illegible] (రాజమహేంద్ర [illegible]) [illegible] పరిపాలించెను.

కన్యకులగోత్రము ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుడు). కన్యకులగోత్రము- [illegible] గోత్రము. [illegible] గోత్రము [illegible]; [illegible] ఆపస్తంబ సూత్రము, [illegible] ప్రవర [illegible]; [illegible] దైవము, [illegible] హస్త [illegible] నరసన్న [illegible] కులదైవము, [illegible] వర్జనీయము.

కన్యాకుబ్జదేశము - కుశనాభుడను మహారాజు పుత్రికలు నూర్గురు వాయుని శాపముచే కుబ్జలుగాగా నాతండు బ్రహ్మదత్తుండను మునినాశ్రయించి యాతనికిచ్చి వారిని బెండ్లి యొనర్చెననియు, నాతండు తన తపోమహిమచే వారికుబ్జత్వముబాపి వారిగూడి సంతానమును గనెననియు, వారిచే నివసింపబడిన దేశము కన్యాకుబ్జదేశమనం బరగెననియు చెప్పంబడినది. రాజధానిగనుండిన యిప్పటి కన్యాకుబ్జపురము నిప్పుడు కనోజగం బోల్చి

యున్నారు. ఎట్లైన నిది కనూజపురముప్రాంతదేశమని చెప్పవలయును. ఈపురమునకు మహోదయమను పేరు ప్రసిద్ధిగలదు. విశ్వామిత్రమహర్షి తండ్రియగు గాధిరాజు పాలనమును గాధిపురమనియు నామముకలిగెను. ఒకప్పుడు కుశస్థలి యనియు నామమునుండెను. కాళీనది పశ్చిమ తీరము. ఈనది ఇటకారు మైళ్లు దూరమున గంగానదిని జేరుకొనును. రామాయణము బాలకాండమున నిది గాధిరాజునకు రాజధానియనియు, విశ్వామిత్రుని జన్మస్థానమనియు చెప్పబడినది. పద్మపురాణమున సృష్టి 3వ అధ్యాయ- ఉత్తర 73 అధ్యాయములయందు ఇచట ప్రసిద్ధనామము దేవస్థానముండినట్లు చెప్పబడినది.

ఉత్తరభాస్కరమున గ్రంథమున శ్లో ॥ శృంగి నస్థలమారాభ్యా దార్యా కన్యాశ్రమ మారుత । కోసలం దక్షిణే దేశ కాన్యకుబ్జ ప్రసక్షణే అని చెప్పబడినది. దక్షిణమున శృంగిబేరపురము (ఇప్పటి రామచ్ఛాస లఖనౌకానుగుపశ్చిమోత్తర దిశ) ఉత్తరమున కాల్యాశ్రమము, (ఇప్పటి బాలామే రాయబెరిల్లి జిల్లా U. P.) ఇది కోసలకు దక్షిణదేశమని చెప్పబడినది.

హుయాన్‌త్సాంగు, కన్యాకుబ్జదేశము దక్షిణమున ప్రయాగ, ఎటావాల నుండి ఉత్తరమున గోగ్రానదీ తీరమున కెయిరాబాదు తాండ్రోల వఱకు నని సూచించెను. దీనిని కన్నింగ్హామ్ ఆక్షేపించుచు వివరించి యున్నాడు. పృథ్వీరాజు వైరియగు జయచంద్రుడు పాలించిన దీకన్యాకుబ్జదేశమే. మఱియు కుశుని పుత్రులలో నొకడగు కుశనాభుడు కుశావతి యనుపేరున (తనపేరుగ) రాజధానిగ పురమును నిర్మించు కొనెననియు, అది పిదప కన్యాకుబ్జ మనంబడి నేటికి కనూజ్ ఆయెననియు తెలియు చున్నది.

కన్యాకుబ్జ పురమున నైఋతి దిశగా నిప్పటి లాలామిస్త్రి టోలా యనంబడు తావున మూడవ గొప్ప బౌద్ధ విహారము లుండెడివనియు, అందొక దానియందు ఇప్పుడు సింహాళమున కేండీ యందలి దేవస్థానమున భద్రపర్చబడిన బుద్ధభగవానుని నోటిపన్నొకటి కొంతకాలముంచి భద్రపర్చబడిన దనియు చెప్పబడినది. మఱియు నిచటి పురాతన హిందూరాజులనాటి కోటయు, అగుపడిన రంగమహాల్ భవనమును, (నైఋతి మూలను) అజపాలుడను నృపతి కట్టెననియు, అతడు క్రీ. వె. ౧౦౨౧ సంవత్సరమున నిహతుండయ్యెననియు తెలుచున్నది. కోట యానవాళ్లు త్రికోణాకారముగ నున్నట్టుల నేటికిని చిహ్నములు కలవు. ఈకోట యందలి మహాలు నుండియె సంయుక్తా దేవిని పృథ్వీరాజు కొనిపోయెనని అచటి వారి నెదరు. కొన్ని పర్యాయములు కనూజనేలిన కొందఱు భూపతులు లితర పురములకు రాజధానిని మార్చి కనూజను వదలు చుండిరి.

పాహియాన్ క్రీ. వె. ౫వ శతాబ్ద ప్రారంభమునను, హుయాన్‌త్సాంగు క్రీ. వె. ౬౩౬ సంవత్సరమునను కన్యాకుబ్జ పురమును దర్శించినట్లు వ్రాసి యున్నారు. మఱియు హుయాన్‌త్సాంగు దర్శించినపుడు (అనగా క్రీ. వె. ౬౩౬) రాడవ శిలాదిత్యుడను హర్షవర్ధనుడు పరిపాలించు చుండెనని వ్రాసియున్నాడు. మహమ్మదీయులు గుండితుడను హర్షవర్ధనుని పాలన కాలము క్రీ. వె. ౬౧౦ మొదలు ౬౫౦ వఱకని లెక్కించెను గాని, నీకాలము మహమ్మదు జగద్గురుని సమకాలము. హిజరాశకము అనగా మక్కానుండి మదీనాకు మహమ్మదు వడలుట క్రీ. వె. ౬౨౨ అని లెక్కింపబడి యున్నది. కాన వీరిద్దరు సమకాలికులే యగుదురు. హర్షవర్ధనుని కాలమునసే అతని యాస్థానమున కాదంబరిని, హర్షచరితమును రచించిన బాణభట్టును, నాగానందమును రచించినటుల తెలిన ధావకుడును, ఆస్థాన

విద్వాంసులుగ నుండెడివారు. మఱియు నంతకు పూర్వము మౌఖరివంశ నృపతు లీదేశమును పాలించు చుండిరనియు, హర్షవర్ధనుండు వారిం జయించి రాజధానిని స్థానేశ్వరము నుండి కనూజకు మార్చెననియు చరిత్రలవలన తెలియుచున్నది.

యశోవర్మ నృపతి పాలనకాలమున భవభూతి యను పండితుండిట నాస్థానమున నుండెననియు, లలితాదిత్యుండను కాశ్మీరరాజు కన్యాకుబ్జమును జయించి తిరిగి కాశ్మీరమునకు మరలుతరి యాతనితో నా పండితుండును కాశ్మీరమున కేగినట్లుగల రాజతరంగిణి మూలమున చెప్పఁబడినది.

కనూజ భూపతి జయచంద్రుండు పృథ్వీరాజునకు వైరి. ఈతని కాలమున మహోదయపుర మని పేరుండెననియు, ఈతని యాస్థాన పండితుండు శ్రీహర్షుండు నైషధమును రచించెననియు, తెలిసెడిని. జయచంద్రుని పూర్వులు కొన్ని విషయములు తామ్రశాసనములు కలవని Journal of Asiatic Society of Bengal 1841, P. 98 యందు కలదు. జయచంద్రుండు క్రీ. శ. ౧౧౯౩ సంవత్సరమున మహమ్మదుఘోరీతో కలహమున మడసెను. ఇతని రాజధానిపేరు కనోజా భాగుగ మార్చబడెననియు నందురు. ఇది కనోజపురమో లేక వేరొక రాజధానియో నిర్ణయింపవలయును. హర్షునికాలమున కనూజపురమే రాజధానిగ నుండెను. పదియవ శతాబ్దమున నిది పాంచాల దక్షిణభాగమునకు రాజధానిగ రాజశేఖరుని కర్పూరమంజరి నాటకమున చెప్పఁబడినది.

కన్యాకుబ్జ (కాన్యకుబ్జ లేక ఖాన్యకుబ్జ) బ్రాహ్మణులు — పంచగౌడశాఖలలో నొకశాఖవారు. (బ్రాహ్మణులు చూడుఁడు). కన్యాకుబ్జదేశపు బ్రాహ్మణులు

కన్యాకుబ్జు లనఁబడిరి. (కన్యాకుబ్జదేశము చూడుఁడు). కన్యాకుబ్జదేశపుబ్రాహ్మణులును క్షత్రియులవలెనే రణవిశారదులని ప్రాచీనకాలమునం జెప్పఁబడినది. జాతిభాస్కరమను గ్రంథమున శ్లో॥ కశ్యపశ్చ, భరద్వాజః, శాండిల్య, స్సాంకృతి స్తథా । కాత్యాయన, స్సోపమాన్యశ్చ, కాశ్యపశ్చ, ధనుంజయః । కవిస్తు, గౌతమో, గర్గో, భరద్వాజ స్తథైవచ । కౌశికశ్చ, వశిష్ఠశ్చ, వత్సః పారాశర స్తథా । ఇత్యేతే కాన్యకుబ్జానాం, గోత్రాణ్యాహు ర్మనీషిణః । అని చెప్పఁబడియుంట కన్యాకుబ్జులు- ౧. కశ్యప, ౨. భరద్వాజ, ౩. శాండిల్య, ౪. సాంకృతి, ౫. కాత్యాయన, ౬. ఉపమన్యు, ౭. కాశ్యప, ౮. ధనంజయ, ౯. కవి, ౧౦. గౌతమ, ౧౧. గర్గ, ౧౨. భరద్వాజ, ౧౩. కౌశిక, ౧౪. వశిష్ఠ, ౧౫. వత్స, ౧౬. పారాశర యనునట్టి పదునారుగోత్రముల వారని తెలిసెడిని.

కన్యాకుబ్జులు రణవిశారదులని పేరందియుండిరట. ఇక్కాలమున వర్తకనైపుణిం గలవారని పేరందియున్నారు. బికనీరురాజ్యము, మార్వాడ్, మేవాడ్ మొదలగు రాజపుత్రస్థానపు దేశములలో నున్న కన్యాకుబ్జులు జనమిత్యార్కి శాఖవారనియు, ఇత్రీపల శాఖవారనియు నిరు తెగలుగ నున్నారు. వీరు మాంసాహారులని తెలియుచున్నది. వీరు ధనవంతులును, వర్తకులు నట. వీరినుండి విడిపోయిన సంధవపల్లీవాలులను పేరొక శాఖవారు అశ్వములపై సవారిచేయు [illegible] పేరందిరట. వారు శుభకార్యములందు నేటికిని గుఱ్ఱపుకళ్ళెములం బూజింతురు. ఈకాలమున వర్తకులై యున్నారు.

ఇటీవల కొందఱు కన్యాకుబ్జు లస్సాందేశమునకు వలసపోయి, యచట మంగోలుజాతివారితో సంబంధబాంధవ్యము లొనర్ప నారంభించిరనియు

తెలిసెడిని. కొందఱు కన్యాకుబ్జులు చంబల్ నర్మదానదులమధ్య మధ్యప్రదేశములందుం గాన నగుచున్నారు. వీరు రాజకీయములందు పేర్వడ సినవారు. వైదికాచారపరాయణులు.

అయోధ్యాప్రాంతవాసులగు కన్యాకుబ్జులు సరయూపారీ, లేక సరయూపారీణబ్రాహ్మణు లనఁ బడుచున్నారు. మఱియు వీరివారే కొందఱు సనాఢ్యబ్రాహ్మణు లనఁబడుచున్నారు. వీరొక తెగనుండియే వచ్చినను పరస్పరసంబంధ బాంధవ్యము చేసికొనరు. బృందావనసనాఢ్యులన్యవనాదిగలరు. మఱియు వర్ధమాన్ బంగాళమున నున్నవారు కన్యాకుబ్జశాఖవారమే యని చెప్పుకొందురు. కన్యాకుబ్జులందు శాక్తేయులు, శైవులు, వైష్ణవులు అనుభిన్న మతానుయాయులు వారు గానవచ్చెదరు.

కన్యాకుబ్జులలో పదమూడు అంతశ్శాఖల వారు గలరు.

౧. మిశ్రబ్రాహ్మణశాఖ- మిశ్రమను శ్రేష్ఠ వాచకమట. ఇది వీరి బిరుదనామము. ఋగ్వేదులును, శుక్లయజుర్వేదులును వీరియందు గలరు. గౌతమసూత్రము వీరికిఁ బ్రధానగ్రంథము; కణ్వశాఖ.

౨. శుక్లబ్రాహ్మణశాఖ- శుక్లయజుర్వేదులు; మాధ్యందినశాఖ. గౌతమసూత్రము ప్రమాణ గ్రంథము.

౩. తివారీ బ్రాహ్మణశాఖ- సామవేదులు; కౌథుమ శాఖ. ప్రమాణగ్రంథము గోభిల సూత్రము.

౪. దుబే (దువే)- శుక్లయజుర్వేదులు సామ వేదములనుగూడ నైయుంట ద్వివేదు లనఁబడు చున్నారు. దువేశబ్దము ద్వివేదసంబంధమేనట. మాధ్యందినశాఖ. వీరి ప్రమాణగ్రంథము గోభిల సూత్రము.

౫. పాఠకబ్రాహ్మణ శాఖ- యజుర్వేదులు; సేద్యము వీరి కాదివృత్తియట. ఉపాధ్యాయ వృత్తివలన గౌరవనామముగ పాఠక యని పేరందినవారని చెప్పుదురు. (వేదవిద్య.)

౬. ఉపాధ్యాయబ్రాహ్మణశాఖ- యజుర్వేదులు. సేద్యము వీరి కాదివృత్తియట. ఉపాధ్యాయవృత్తివలన గౌరవనామముగ ఉపాధ్యాయ అని పేరందినవారని చెప్పుకొందురు. బడిపంతులుగ నుండిరట.

౭. చౌబే (చౌవే) వీరు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణవేదములు నాల్గింటికి చెందియుంట చతుర్వేదులని పేరందిరనియు, ఐనను వీరిలో కొందఱికి యజుర్వేదమును, కొందఱికి సామవేదమును ప్రధానవేదములనియు తెలిసెడిని.

౮. దీక్షితబ్రాహ్మణ శాఖ- శుక్ల, కృష్ణ యజుర్వేదులు ఇరుతెగలుగ చెందినవారు. వీరికి యజ్ఞాది అధ్వరకర్మ ప్రధానమైయుంట దీక్షిత యనుసదా నామము దాల్చినారనుకొనుచున్నారు.

౯. వాజపేయబ్రాహ్మణశాఖ- వీరిని లఖనే వాజపేయ యనియు నందురు. ఇది సుప్రసిద్ధమగు లక్ష్మణవాజపేయ సంబంధమును సూచించుచున్నది. వాజపేయక్రతువు నుండి పేరందినవారు.

౧౦. పాండే-ధర్మకర్మవృత్తివలన పండితశబ్దము నుండి ఈపేరుగల్గెను. ఆంధ్రదేశమున పంతులు అను పేరును ఇట్టిదే.

౧౧. సరవరియా- దీనిని సరయూపారీ అనియు ననుట గలదు. సరయూనదీతీరవాసము వీరి కీ పేరుం గల్గించెను.

౧౨. వసిష్ఠబ్రాహ్మణశాఖ- వీరిం గూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

౧౩. విశిష్ఠబ్రాహ్మణశాఖ- వీరిం గూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

కన్యాతీర్థము — కురుక్షేత్రమున నొకటియు, కావేరీనదియందొకటియు కన్యాతీర్థము లున్నవని చెప్పబడినవి. తిరువాన్కూరు రాజ్యమున దక్షిణదిశను సముద్రమున (బంగాళాఖాతము, అరేబియా సముద్రము) హిందూమహాసముద్రములు కలియుతావున కన్యాకుమారి అగ్రముకడ కన్యాకుమారీ తీర్థముకలదు. ఇట కన్యాకుమారీదేవి దేవస్థానమునుకలదు. దీనిని గూర్చి స్కాందపురాణమున మహాభారతము వనపర్వము నందు కలదు.

కన్యారాశి (అధిపతి బుధుడు) — ఇది ఉత్తరానక్షత్రము నందలి ౨, ౩, ౪, పాదములును, హస్తానక్షత్రమున ౧, ౨, ౩, ౪, పాదములును, చిత్తానక్షత్రమునందలి ౧, ౨, పాదములును కలసిన తొమ్మిది పాదములరాశి. ప్రమాణము ఘటి ౪ ౧౪, విఘటి ౨౬. కన్య సౌమ్యరాశి, ద్విస్వభావము, వైశ్యజాతి, స్త్రీలక్షణరాశి, చిత్రవర్ణము, పాదజలరాశి, దక్షిణదిగ్రాశి, శీర్షోదయరాశి. పగలుబలముగల కము; కటిస్థలము బలాఢ్యమనము. కన్యారాశి, బుధునకు స్వక్షేత్రము. మూలత్రికోణము బుధునకు ఉచ్చ, నీచ శుక్రునకు, మిత్రక్షేత్రము చంద్ర, శుక్ర, శనులకు; శత్రుక్షేత్రము కుజ గురులకు; సమక్షేత్రము, రవికి; కన్యాలగ్నమునకు రవి ద్వాదశస్థానమునకును, చంద్రుడు ఏకాదశ స్థానమునకును, కుజుడు తృతీయ, అష్టమ స్థానములకును, బుధుడు లగ్న దశమ స్థానము లకును, గురుడు చతుర్థ, సప్తమ స్థానము లకును, శుక్రుడు ద్వితీయ, నవమ స్థానము లకును, శని పంచమ షష్ఠమ స్థానములకును అధిపతులగుదురు.

కన్స్ట్రక్టివ్ ట్రస్టు (Constructive Trust) — ఒకట్రస్టును ఏర్పరచు ఉద్దేశమాది నెప్పటికిని లేకున్నను ఒకని ధర్మమును బట్టి వలన నేర్పడిన ఒకట్రస్టు. ఇది ఉక్తిభావనిచేతను ఏర్పడుచున్నది. ఒకనికి, ఇతరులకై ద్రవ్యము నేలుకొనిరాయుల చేసెంది ఆద్రవ్యమును మొదటి యజమానునకు ఒకగృహము కొనుటయును గాని దేంగని ఆగృహము యొకరాని యితరుని సమాజము. అది రెండవవానికి స్వాధీన మున్నప్పుడున మొదటి యజమాను ఆగృహముకు ట్రస్టీ యగును. అట్టిట్రస్టును కన్స్ట్రక్టివ్ ట్రస్టు అనిచెప్పదురు.

కసరితుద్ధము — ఇది Vitriol అని కొందరును, కాదని కొందరును అనుచున్నారు. పైపూతకు విషదోషములనుపోగొట్టిని నేత్రరోగ ములు నివారించునని యు దీనిని శాస్త్రోక్తముగ భస్మముచేసి లోనికిచ్చిన పైదోషములే గాక కుష్ఠురోగమును గూడ నివర్తించునని యు, ప్రమేహము మాన్పునని యు, సరిగా శుద్ధిగాని దో వమనము, దాహము మొదలగు కొన్ని వికారములు కల్గు ననియు, దీనికి విరుగుడు పంచ పేలాలు, నిమ్మపండ్ల రసమునియు చెప్పబడినది.

కపాలమోచనతీర్థము - ఒక ఋషి కొంగెరి శాపమునుండి కాలికంటుకొనిన యొక కపాలమును బలరాముడు తీర్థముల స్నానమొనర్చు కతనవదలిపోవుట చేసి ఈపేరు గలిగినది. యాత్రా స్థలము; సంయుక్తదేశమున బల్లాజిల్లాలోని జగద్ధతనాస్థలు జగద్గీపురమునుండి తొమ్మిది మైళ్ల దూరమున నీక్షేత్రముకలదు. ఇట కొన్ని స్నానతీర్థకుండములు దేవస్థానములు కలవు.

తొల్లి శ్రీరాముని చే వధింపబడిన మహోదరు డను పేరుగల యసురుని కపాలము (పుర్రె) ఒక తపస్వి కాలికి ప్రమాదవశమున దగుల్కొని ఊడిరాక బాధింప నతఁడు వేదన నందుచుండ, తొల్లింట నొకప్పుడు శుక్రుడు తపమొనరించి యీపవిత్ర క్షేత్రమున తీర్థమున మున్కలిడ నా

కపాలము వదలిపోవుటంజేసి నాంటనుండి కపాలమోచన తీర్థమని ఆసగస్సునదును, యీతావునకును పేరయ్యెనని చెప్పంబడినది.

మఱియు కాశీయందొక కపాలమోచనతీర్థము కలదు. దీనిప్రశంస శివపురాణము ౧-౪౯ యందు కానసగును. వేఱొక కపాలమోచనము మాయాపురి (హరిద్వారము) యందు గానసగును. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము ఉత్తర. ౫౧ యందు గానసయ్యెడిని; మహాభారతము శల్యపర్వము ౪౦ యందు కురుక్షేత్రమున సరస్వతీ నదియందు ఔశనస తీర్థమనియుం బేరుగల కపాలమోచన తీర్థముంగూర్చి ప్రశంసింపబడినది. ఇంకను గుజరాతునందలి నదియందొకటియు, బంగాళమునందలి తామ్రలిప్త పురమునం దొకటియు కపాలమోచన తీర్థములు గానసగు చున్నవి.

కపాలి గోత్రము మదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుడు.

కపి ఉపగణము — ఇది ఆంగిరస సంతతి. ౨ భారద్వాజగణము- కపి ఉపగణము (౪౭ గోత్రములు). కాత్యాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౫). ౧. అధ్వాసు, ౨. అమావాస్యాయన, ౩. కంతిర, ౪. కపిష్ఠలి, ౫. కలశి, ౬. కాత్య, ౭. చైతకి, ౮. ...పరంతి, దండి, ౧౦. పతంజలి, ౧౧. భూయామశి, ౧౨. రాజకేశి, ౧౩. వికు, ౧౪. శక్తి, ౧౫. స్వస్తరి.

బోధాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౯). ౧. ఐతిశాయన, ౨. కరశేఖుడు, ౩. కాసఖు, ౪. తాండిన, ౫. పౌష్పి, ౬. భోజసి, ౭. మైపీతకి, ౮. వైతల, ౯. సాగర.

హిరణ్యకేశి సూత్రోక్త గోత్రములు (౬). ౧. జలంధు, ౨. తరస్వాన్, ౩. తిల, ౪. ద్వంద్వకి, ౫. పిషు, ౬. శాలు.

మాత్స్యసూత్రోక్త గోత్రములు (౧౨). ౧. ఊర్క్యసు, ౨. కపైతర, ౩. కాయ, ౪. క్షుపేయు, ౫. కుశీద, ౬. గాధి, ౭. జలసింధకి, ౮. ధాన్యాయని, ౯. సావస్యాయని, ౧౦. సాసవిసల్లి, ౧౧. స్వైదతర, ౧౨. సౌజరి.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (౫). ౧. అత్వరి, ౨. ఆత్వరి, ౩. ఆత్మభవ, ౪. భరద్వాజ, ౫. మాత్రవర.

ఈ కపి ఉపగణగోత్రములకు ప్రవర రూపములు— ౧. ఆంగీరస, అమహాయవ, ఔరుక్షయ. ౨. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ. ౩. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ, మాత్రవర, ఆత్మభవ. ౪. గార్గ్య, రౌక్షాయణ. ౫. ఆంగిరస, శైన్య, గార్గ. ఆంగీరస, శైత్రి, కాపిభువ. ౭. ఆంగీరస, వందన, మాతవచస. ౮. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ. ౯. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, శైన్య, గర్గ (లేక గార్గ్య). ౧౦. ఆంగీరస, గారపిత, శజ్యూత్య. ౧౧. శైక్య, గారవత, శజ్యూత్య. ౧౨. ఆంగీరస, గార్గ, శైన్య. ౧౩. భరద్వాజ, గార, శైన్య.

కపికేశ గోత్రము— ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కపి గోత్రము గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కపి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కపింజల గోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కపిద్థహస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కపింజలన్యాయము — వసంతాయ కపింజలానాలభేత యనుతరి అనగా, వసంతుని

కొఱకు కపింజల పక్షులు లభించునట. వసంత ఋతువు సమీపించుతఱి కపింజలపక్షులం దఱచు చూడఁగల్గుదుమని భావము.

కపిముఖ గోత్రము పరాశర గణము చూడుఁడు,

కపిల గోత్రము -- కౌత్సాయన ఉప గణము చూడుఁడు.

కపిల దేశము — ఈపేరుగల రాజ్య మొకప్పుడుండినదగ తెలియుచున్నది. దీనిగూర్చి పూర్తి వివరములు ఏమియుం దెలియరాకున్నవి.

కపిశ దేశము--- వ్యాకరణ సూత్రకారుఁడగు పాణిన్యాచార్యుఁడు దీనిని కాపిశీదేశమని వ్రాసెను. డాక్టరు. సర్. భాండార్కరు పండితుఁడు ఉత్తరఆఫ్ఘన్ దేశమని పోల్చెను. హిందూకుష్పర్వత ప్రాంతమున కుభానది (ఇప్పటి కాబూలునది) కుత్తరమున గల ఆఫ్ఘనిస్థాన ప్రాంతదేశభాగమని పోల్చఁబడినది. కపిశా పట్టణము ప్రధాననగరమై యుండెను. అది యొకప్పుడు గాంధారమునకుఁగూడ రాజధానియై యుండెనట.

కపిలధార - కపిలయోగి ఆశ్రమము కలతావు. ఇది విష్ణుదేవుని ఏకవింశద్యవతారము లలో నొకటిగ జెప్పఁబడిన కపిలుని యాశ్రమముగ జెప్పఁబడినది. (అమరకంటకము చూడుఁడు. ఉపప్లవ్య దేశము చూడుఁడు).

కపిల మహర్షి - ఈయన విష్ణుదేవుని ఏకవింశద్యవతారములలో నొకటిగ వర్ణించి యున్నారు. సేశ్వర సాంఖ్యయోగ గ్రంథకర్త; కర్దమప్రజాపతి కుమారుడు. తల్లిపేరు దేవహూతి. కపిలుడు శ్యామరశ్మి యను పేరుగల మునితో వేదము ప్రమాణమని వాదించి యోడించి యొప్పించినవాఁడు. ఈయన ఆశ్రమము ఇప్పుడు గంగాసాగర సంగమముకడ సగరద్వీపమునందు కపిలాశ్రమమని చెప్పఁబడినది.

సగరచక్రవర్తి పుత్రులు యజ్ఞాశ్వమును వెదకుచు నీ కపిల మహాత్ముడే దానిని హరించిన వాడని అపోహపడి ఆయనను బాధింప, నలిగి వారి నాయన తన కోపాగ్నిచే భస్మముగా నొనర్చెను. వారిసంతతివారి తపంబుల సాహాయ్యమున సగరుని మున్మనుమడు భగీరథుఁడు పరమేశ్వర ప్రసాదముగ గంగ గొనివచ్చి ఈ మహానీయుని ఆశ్రమముగుండా నడిపించి తనపూర్వులు కాలిపోయియున్న బూడిదపైబడి వారికి సద్గతిం గల్గించెనని చెప్పఁబడినది.

కపిలులు అనేకులు గలరు. అందొకఁడు నిరీశ్వరవాది యగు, కపిలులను సమగ్రతగా పరిశీలించుచు చూపవలసి యున్నను.

కపిలయోగి ఆశ్రమము - కపిలధార, అమరకంటకము. ఉపప్లవ్య దేశము చూడుఁడు.

కపిలర్షి ఇతఁడు సాంఖ్యమతకర్త. ఈతని సాంఖ్యమునకు నిరీశ్వర సాంఖ్యమని పేరు. ఇతని తండ్రిపేరు తెలియదు. కొందఱు కర్దముఁడను మన్నారు. తల్లిపేరు దేవహూతి; ఈమె స్వాయంభువమను పుత్రికయని కొందఱనెదరు. నివాసము పుష్కర క్షేత్రమనియు, విష్ణ్వంశా సంభూతుఁడనియు, గంగాసాగర సంగమముకడ యోగసిద్ధి నందినవాఁడనియు, కొందఱనెదరు. ఈతఁడు నిరీశ్వరవాది తత్వములను సంఖ్యచేసి చెప్పెనుగాన నితని మతమునకు సాంఖ్యమతమని పేరయ్యెనట. సేశ్వరసాంఖ్య మీతని మతము కాదు.

కపిలవస్తు(రాజ్య)దేశము — రాజధానియగు కపిలవస్తుపుర పరిసరప్రాంత దేశము కపిలవస్తుదేశము. ఇది బుద్ధభగవానుని సంబంధ దేశముగాన బౌద్ధులకు పవిత్రభూమి.

కపిలవస్తు పురము తొల్లింటను, ఇప్పటి తిలౌరా, సాందా, రామఘాట్, చిత్రాదేయి గ్రామములుండిన తావున నుండెడిదిగ తోల్చబడి నది. అంతేగాక తిలౌరా ఉన్న తావున కోటయు, రాజనగరములును ఉండెననుదురు. బాణగంగ యను నామాంతరము గల భాగీరథి నది తూర్పు తీరమున నున్నది.

లుంబినివనం బనఁబడిన తావిప్పుడు రుమ్మిని దేయి యనంబడుచు కపిలవస్తుండిన తావునకు పదిమైళ్ల దూరమున తూర్పుగను, భాగి భాన్పూరు నుండి రెండు మైళ్ల దూరమునను తోల్పఁబడినది. అచ్చటగల యశోక శాసన స్తంభ మున "లుమ్మినిగామ" యని యుండు నది నిస్సంశయముగ తెలియఁ బడినది. ఇటనే బుద్ధభగవానుని తల్లియగు మాయాదేవి యాల యము కలదు. గర్భవతియై యుండి కపిలవస్తు నుండి బయలుదేరి రోహిణి నది కవ్వలనేయున్న కోలిపురమునకు పుట్టింటికి పురిటికేగు చో దారిలో నిట నొక సాల్వ (గుగ్గలము) వృక్షము క్రింద ప్రసవమై బుద్ధభగవానునిం గనెనట. ఈ సందర్భమున కోలిపురాధినాథుఁడగు సుప్ర బుద్ధుఁడను నామాంతరము గల అంజనరాజ కుమార్తెలగు మాయాదేవియు, ప్రజాపతియను నామాంతరము గల్గిన గౌతమియు నిర్వురును బుద్ధభగవానుని తండ్రియగు శుద్ధోదనుని భార్య లని యెఱుంగవలయును.

బుద్ధభగవానుని మేనమామ పేరు దండపాణి యని యు, ఈతని సుత యశోధర యను ముద్దు పేరుగల గోపాదేవిని బుద్ధభగవానునకు బాల్య మున వివాహము చేసిరనియు నీమె గర్భముననే రాహులుఁడు (బుద్ధుని సుతుఁడు) జనించెననియు, చెప్పఁబడినది. తిలౌరా నుండి నాల్గు మైళ్ల దూరమునం గల గుటివ యను గ్రామమును తొల్లింటి క్రకుచంద్రుని జన్మస్థానమగు ఖేమ (క్షేమ) నగరముగఁ జెప్పి యున్నారు.

బుద్ధత్వ మందిన పిదప తండ్రియగు శుద్ధోద నుని ప్రార్థనమునకు తండ్రిపంపిన ఉదాయితో బుద్ధభగవానుఁడు కపిలవస్తునకేగుతరి వసించిన న్యగ్రోధారామము, అందలివిహారము పెద్దదిబ్బగ గుటివనుండి తూర్పుగ నొక మైలు దూరమున లోరికుడను దక్షిణమునఁ గానఁగును. (తిలౌ నుండి అరమైలు దూరము).

ఈ న్యగ్రోధారామమే బుద్ధుని సుతుం డగు రాహులునకు సవతి తమ్ముఁడగు నందునకు బౌద్ధదీక్ష నిచ్చిన తావందురు.

మఱియు శరకూప మను తావు పిప్రవ యను తావునకడ నున్నది. ఆగ్రామమునందే బుద్ధ భగ వానుఁడు నిర్వాణపద మందినపిదప ఆయన యస్థులనుంచి (అస్థులయం దెన్మిదవభాగముంచి) శాక్యులందఱు నిర్మించిన స్తూపము కలదు. తిలౌరాకోట స్థలమునుండి ఉత్తరమున రెండు మైళ్ల దూరమున గల సగర్వ యనంబడు స్థలము శాక్యులను విరుద్ధకుఁడనువాఁడు బలాత్కార వధ గావించిన తావని జూపుదురు.

ఈ శాక్యులును, కొలియులును ప్రజా ప్రభుత్వ పద్ధతిని రాజు నెన్నుకొను వారట. శుద్ధోదనుఁడును అట్లెన్నుకొనఁబడిన భూపతియె నట. ఇటులనే ఉజ్జయినులు, విశాలీదేశస్థులగు లిచ్ఛవులు, కుశినగరరాజ్య ప్రజలగు మల్లులు, పావాదేశపు ప్రజలు కూడ రాజు నెన్నుకొను నాచారముండెనట. వారి సభా భవనములకు శాంతాగారములని పేరని చెప్పఁబడినది.

కపిలవస్తు పురము — కపిలవస్తు రాజ్యము చూడుఁడు.

కపిలషష్ఠి — భాద్రపద బహుళ షష్ఠి దినమున రోహిణీనక్షత్రము, వ్యతీపాతయోగము,

కుజపాతము, ఆనివారము సంభవించిన దానికి పేరుకలదు. అగ్ని సూర్యపూజ, కపిలగోదానము లొనర్తురు. (అవముచంద్రదృష్టి, పదములు చూడుడు).

కపిల (నది) — సింధునదిలో కలియు నుపనదియొకటి కపిలానదికలదు. కశ్యపుని భార్యలలో నొకతెయగు దక్షప్రజాపతి కుమార్తెకుం గపిలాదేవియని పేరుకలదు. ఈమె సంతానము పశుగణము; మరియు నీమెకు సురభియనియుం బేరుకలదు. ఇంకను పుండరీకమను దిగ్గజము యొక్క భార్య ఆడుయేనుగునకు కపిలయనిపేరు. అమరకంటకమున నర్మదానది జన్మస్థానమున బహుజలధార (జలపాతము)కు కపిలధారయని పేరు.

కపిలానది మైసూరురాజ్యమున నంజనగూడునకు సంబంధించిన క్షేత్రము ప్రక్కగా ప్రవహించు నదికి కపిలయనిపేరు. దీనిగూర్చి ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౨౨-౨౮ యందు గానబడుచున్నది. ఇట నీలకంఠరుద్ర శివలింగము ప్రసిద్ధమైనది. దీనిని నంజుండేశ్వర శివలింగమని కన్నడ భాషయందు నామమిడినారు. నంజుండ యనగా విషభక్షణ (చేసినట్టివాడు) యని యర్థము. మరియు నర్మదానది అమరకంటక పర్వతముపై జనించిన దాని రెండుమైళ్లదూరమున జలపాతము కపిలధారగ పడువరకు ఆనదీభాగమును కపిలానది యనుచున్నారు. కపిలధారప్రశంస పద్మపురాణ సర్గ ౨౨ యందు కలదు. వేరొక కపిలధార ప్రవాహమునర్మదానదిలో అమరేశ్వరమునకు నెదుట సంగమించెడిని. దీనిని కపిలాసంగమ మందురు.

కపిలాశ్వుడు — తండ్రి కువలయాశ్వుడు. కువలయాశ్వునకు ధుంధుమారుండనియుం బేరుకలదు. కుమారునిపేరు దృఢాశ్వుడు.

కపిలుడు — ఋషి. తండ్రి కర్దమ ప్రజాపతి. తల్లి దేవహూతి. సాంఖ్యయోగ ప్రవర్తకుండు. ఇతండు విష్ణువంశావతారమని చెప్పబడినది. సగరచక్రవర్తి కొడుకులను భస్మముగావించినవాడు కపిలుండే. (సగరుని చూడుడు). ఇంకను దనుపుత్రులలో నొకనికి కపిలుండని పేరు కలదు. (అసురగణము చూడుడు).

కపిశానది — బంగాళములోని మేదినీపురము (ఇప్పటి మిడ్నపూర్) మండలము నందు ప్రవహించునది. దీని నిప్పుడు కసైనది యనుచున్నారు. రఘువంశమున రఘుదిగ్విజయమున కపిశానది ప్రశంసకలదు. దానిని కొందరు ఉత్కలములోని సువర్ణరేఖానదితో సాదృశ్యపరచుచున్నారు గాని, కపిశానది ఇప్పటి కసైనదియే యనుట నిస్సందేహము.

కపిశ్రోత గోత్రము- పరాశరగణము చూడుడు

కపిష్ఠల గోత్రము వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కపిస్థరి గోత్రము భృగు గణము చూడుడు.

కపిస్థలి గోత్రము - భరద్వాజ ఉప గణము చూడుడు

కపిస్థల తీర్థము పంజాబు దేశములోని కర్ణాలుమండలమున కర్నాల్ నుండి రెండుమైళ్ల దూరమున ఇప్పుడు కైతాల్ అని పిలువబడుచున్నది. ఇదియొక సుప్రసిద్ధ సాగరతీరము నందున్నది. దీని చుట్టు సోపానములు, తీర్థమున దేవళములు మొదలగు పవిత్రస్థల లక్షణము లన్నియుం గలవు. ఇది యుధిష్ఠిర ప్రతిష్ఠితమనియు, ఆంజనేయునితో సంబంధము కల

దనియు ననెదరు. పేరు కపిస్థల మని యొక్క శాసనము కలదు.

కపిస్థల పురము - పాంచాలమునందు కర్నాల్ మండలమున కర్ణాల్ పురమునుండి 3౦ మైళ్ల దూరమున నిప్పుడు కైతల్ అనంబడు పురము.

దీనిని యుధిష్ఠిర మహారాజు నిర్మించెననియు, ఆంజనేయునితో సంబంధము గల తావనియు, చెప్పఁబడినది. ఇది రమారమి దీనిం జుట్టియు నడుమ నున్న పెద్ద సరోవర తీరమునన్నది. దీని ప్రశంస బృహత్సంహిత ౧౧-౫ ర యందు కలదు.

ఇట సన్ధ్యగు చక్రవర్తిచేఁ గట్టబడిన కోట గలదు. మరియు నొకకాలము సిక్కుల హస్తగతమై యుండినది. దక్షిణపంజాబు రైల్వేలైనుపై నున్నది.

కప్పులు సాసర్లు (Cups & Sausers)

తొలుత తేయాకు కషాయము (Tea) త్రాగు కప్పులు (Cups) చిన్న మూకుడు (Basin) వలె నుండెడివట. దానికి క్రిందిపళ్లెము (Saucer) లేకుండెనట. రాను రాను తొలుత ఫ్రాంచి దేశమున టీ వాడుక ఎక్కువ యయ్యెనట. త్రాగునప్పుడు వారికి బట్టలపైఁ బడ నొక గుడ్డను కప్పుక్రింద నుంచి త్రాగి మొదలిడిరట. ఆబట్టకు (Tea cloth) అను సర్థముచ్చు పదమును వాడుచుండిరట. ఇప్పుడు కప్ (Cup) అను ఆంగ్లపదము ఫరాసుభాషా పదమగు Coupe అను మాటనుండియె జనించెను.

కాలానుగతమున ఒకమోస్తరు లోతగు పళ్లెమును క్రిందనుండు పళ్లెము లేక క్రిందనుండు కాపి (Sou Coupe) అని వాడుచు నుపయోగింపఁ నొడఁగిరట. అది ఇప్పటి సాసర్ రూప ముకుమారి సాసర్ అనిపేరంది ఇంగ్లాండు నందు వెలసెనట. ఇటుల కప్ సాసర్ (Cup & Saucer) అనుపదములు పరాసు పదముల నుండియె జనించినవి.

కపూర్తలా సంస్థానము — పంజాబు దేశములోని బ్రిటిషురక్షితములగు ముప్పదినాల్గు సంస్థానములలో నొకటి. సిక్కు-సంస్థానము. కపూర్తలాపురము రాజధాని.

క్వైతర గోత్రము — కపి ఉపగణము చూడుఁడు.

కపోతలోముఁడు — యదువంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి విలోమతనయుఁడు.

కపోతవేదిక శిల్పశాస్త్రమున దేవాలయ శిల్పమగు విమాన నిర్మాణమునందు చెప్పఁబడిన సప్తవేదికలలో నొకటి. (విమానలక్షణము చూడుఁడు). ఐదుదళముల వేదికలమధ్య చిలుకల బారును చిత్రించిన నది కపోతవేదిక యగునని చెప్పఁబడినది. పురుషవిమానములందు కపోత వేదికకు రుద్రుఁడును, స్త్రీవిమానములందు అష్ట వసువులును, మిశ్రవిమానములం దగ్నియు, సంకరవిమానములం దాకాశమును, అధిదేవత లనియు, అన్నివిమానములందును కపోత వేదికకు భరద్వాజుఁడు ఋషియనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కపోణీ గుడన్యాయము — మోచేతి కంటిన బెల్లము నాకుటకందదని యర్థము. తనకు స్వాధీనముకానట్టి లాభకార్యమని తెల్పుట కీన్యాయమును వాడుచుందురు.

కపోతహస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కఫాలభాతి (క్రియ) — యోగాభ్యాసమున వాత, పైత్య, శ్లేష్మ దోషసంజనిత

రోగములు కలుగకుండ నిరోధ పరిహారముగను, ప్రాణాయామాభ్యాసము నడమంతటను షట్క్రియలు చెప్పబడినవి. (యోగాభ్యాస క్రియాషట్కము చూడుడు). అందు కపాలభాతి క్రియయొకటి. ఇది వ్యుత్క్రమము, వామక్రమము శీత్క్రమము నని మూడు తెఱంగులు. ౧. వ్యుత్క్రమ కపాలభాతి క్రియ- నాసికా రంధ్రములగుండ నీటిపీల్చి నోటిగుండ వెడలించుట, ౨. శీత్క్రమ కపాలభాతిక్రియ- నోటితో పీల్చిననీళ్లు ముక్కు రంధ్రముల గుండ బయటికి వెడలించుట. ౩. వామక్రమ కపాలభాతి క్రియ- ఇది వాయుసాధనము. ఎడమముక్కు గుండ గాలిపీల్చి కుడిముక్కు గుండ బయటికి వదలుటయు, కుడిముక్కు గుండ గాలిపీల్చి ఎడమ ముక్కుగుండ బయటికి వదలుటయు నభ్యసించుట వామక్రమ కపాలభాతి యనబడును. ఇది ఆరోగ్యాభివృద్ధికరమని చెప్పబడినది.

కఫోల్బణ సన్నిపాతము - సన్నిపాత దోషము చూడుడు.

కబంధదేశము — ఇప్పుడు [illegible] ల్ అనబడు తూర్పుగల దేశమని తలపబడుచున్నది. రాజధాని [illegible] అనబడుచున్నది. ఇప్పుడు [illegible] లో నున్నదని. దీనిగూర్చి సరిగా తెలియకున్నది.

కబంధుఁడు - - బాణాసురుని మంత్రి యగు కుంభాండుఁడనఁబడు వానికి కబంధుఁడనియుం బేరుకలదు. మఱియు దనువను గంధర్వుడొకడు స్థూలకేశర్షి వలనఁగల్గిన శాపమువలన రాక్షసత్వముకల్గి కబంధుఁడను పేరున దండకారణ్యమున నుండెను. శ్రీరామలక్ష్మణులు సీతాదేవిం గోల్పోయి యామెను వెతకుచుండుతరి కబంధుఁడు వారింబట్టి మ్రింగఁబోవ వారితని చేతులం దెగనరుక నీతనికి శాపవిమోచనము కల్గి పూర్వరూపము కల్గెనని పురాణగాథ కలదు.

కబళమనిననోరు తెరచి కళ్లెమనిన నోరుమూయుడము -- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కబీరు

ఈ మహాత్ముఁడు భక్తుఁడైన మహమ్మదీయులు గూడ నీయనను సంభావించు చుండిరి. ఒక బ్రాహ్మణ వితంతువునకు జన్మించిన బాలుఁడనియు, ఒక మహమ్మదీయుఁడితని పెంచెననియు వాడుకగలదు. చిన్నప్పటినుండియు భక్తియుతమగు మనస్సుగల కబీరు రామానందునిని నాశ్రయించి మంత్రోపదేశముచేయుమని కోరెను, ఆతఁడు వెనుకీయుమి [illegible]. రామానందులు బనారసు పట్టణనివాసిగా, కబీరు [illegible] చేయుచున్నాఁడు. ఎట్టకేలకు రామానందులు [illegible], మహాభక్తుఁడైన కబీరు అనేకగీతములు రచించి, సామూహిక భజన చేయుచుండెను. ఇతఁడు బట్టలు నేయుట వృత్తిగా గలవాఁడు. కబీరునకనేకమంది శిష్యులు చేరిరి. వారందరు కబీరుపాంథవాదులు [illegible] మొకమత ముగా నున్నది. ఈ మతస్థులందరు కబీరునకనువలెనే జాతిమతభేదములేక, అన్యోన్యప్రేమయు, ఆదరణ సోదరులవలె మెలగుటయు, భక్తితో భజనచేయుచుండుటయు గాంచగలము. ఇది సిద్ధాంతమని స్పష్టముకాదు. మొత్తముమీద శ్రీరామునియందు భక్తిగల్గియుండెను. తెల్లని జెండా కబీరుపాంథవాదుల మతస్థులకుఁ జిహ్నము. ఈతని పాటలందు కులాచారములు నిషేధించుచుండుట గాంచగలము. హిందువులును మహమ్మదీయులును సమానముగ భావించుచున్నారు. మాఘరు అనఁబడు గ్రామమున నీతఁడు మరణించెను. అప్పుడీతఁడు కప్పుకొనియుండిన బట్టలోపల గంపనందు పుష్పములరాసి యుండెనని వాడుకగలదు. అటహిందువులు కబీరుమందిరమును, మహమ్మదీయులు కబీరుమశీదును నిర్మించుకొనియున్నారు. (కబీరుమతము, రామానందుఁడు చూడుడు).

కబీరు మతము - కబీరు రామానందుల శిష్యుఁడు. ఈతఁడు కాశీపట్టణవాసిని యగు నొక బ్రాహ్మణ స్త్రీకి సుతుఁడనియు, కాలవశమున బాల్యముననె అరణ్యమున నొక తురక నేతపనివానివలన పెంపఁబడి బట్టలనేత వృత్తియె జీవనముగఁ గల్గి యుండెననియుఁ జెప్పుదురు. కబీరను పేరును తురక పేరుగూడయున్నది.

కబీరు గొప్ప భక్తుఁడు. రామానందుల కడ రామనామమంత్ర ముపదేశ మొందినవాఁడు. (రామానందమతము చూడుఁడు). కబీరు తన మతమును వేలుగ శిష్యుల కుపదేశించినవాఁడు. ఈతని మతమునం దాచారము, కర్మ, సిద్ధాంత ధర్మములు గానరావు. ఈతనికి భక్తియే ప్రధానము. ఈతఁడు, ౧. మనుష్యులందు జాతిభేదములులేక సమానులనియు, అల్లా రామొకండనుటను భావించుచుండ వలయుననియు, ౨ పరమేశ్వర సృష్టియందును భేదబుద్ధిలేక ప్రేమించుట మతధర్మములలో ముఖ్యమనియు, ౩. పరమేశ్వరుని భక్తి విశ్వాసములతో ధ్యానింప వలయుననియు, భజన మొనర్ప వలయుననియు, మూడు ధర్మములను మత విధులను బోధించిన వాఁడు.

కబీరు మతస్థులు బందగీ యనియు, లేక సత్ సాహేబు అనియు వందనములను జేసికొందురు. రామభజన మొనర్తురు. భజనకడ తెల్లజెండా వైచెదరు; లేక తలబట్టను చుట్టును మరుగు కట్టుదురు. కబీరు కృతములగు కీర్తనలను భజనజేయుదురు. తెంగలతిరుమణిని మెట్టిని శ్రీచూర్ణముతో ధరింతురు. వీరి మతమున జాతిభేదము, విగ్రహారాధనములు లేవు. కబీరు జీవించి యుండుతరి నాచార కర్మల నిరసించు పాటలం బాడుచు, భక్తిని, సర్వసమత్వమును బోధించుచు దేశాటన మొనర్చుచుండెనట. హిందువులు, మహమ్మదీయు లేకభావమున కబీరును మహాత్ముని గారవించుచుండిరట. కబీరు మాగరు గ్రామమున మరణించెనట. వారికి సంస్కారము లొనర్ప హిందువులు, మహమ్మదీయులు కూడ నేగి, కబీరుపైఁ గప్పిన బట్ట తీయ నందు శవములేక పూవులుండెనట. వానిం బంచుకొని మాగరు గ్రామమున హిందువులు కబీరు మందిరమును, మహమ్మదీయులు కబీరు మసీదుం గట్టుకొనిరి. (కబీరు చూడుఁడు).

కబీరువాడి — శుకలతీర్థము చూడుఁడు.

కమలకుల గోత్రము — ౧౧౨ గోత్రములలో నొకటి. వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు.

కమలకుల గోత్రము- ఏకార్షేయ గోత్రము ([illegible]), [illegible] సంస్కృతగోత్రము శౌనకస, శునకగణము; శుకర్షి, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రథమాంత్రగోత్రమాద్యప్రవరఖండ; సమానగోత్రములు శునకస, తృకశిష్టస, శనకాలకుల, ధనదకుల. ముక్తేశుఁడు దేవత, భార్య ముక్తాంబ, కమలాలయతీరము తపస్థానము, ముక్తిసరస్సు తటాకము, జపము కోటి, దీపములు ౨౩, క్షేత్రసంఖ్య ౨౩, ముక్తాహారము దానము. తామరగ వర్జనీయము.

కమలపాలిక ఇది హిడింబకు నామాంతరము. అన్న హిడింబాసురుఁడు. పుత్త్రుఁడగు ఘటోత్కచుఁడు భారత యుద్ధమున మడిసెను. హిడింబ పాండవులలో నొకఁడగు భీముని భార్య.

కమలాఫలపు చెట్టు — లా. Citrus aurantium. ఆంగ్ల. Kamala fruit tree. సం. కమలా, కులపాలక, కురుంబ. ఇది నారింజ కుటుంబములోని దని తలంపఁబడినను నిజమున వేఱుజాతివలె నున్నది. మన్యమునందే కాని యీచెట్టు పెరిగి కాయదు.

దీని ఫలరస మారోగ్యకరము. చలువచేసి పైత్యశాంతి, మేహశాంతి గల్గించును. దాహమడంచి, వమనమును ఆపును. అధికసేవనచే దగ్గును కల్గించి మెదడునకు హానిజేయునని చెప్పఁబడినది.

కమలాఫలము గల్గించు సద్గుణములకు విరుద్ధములు- దూలగొండివిత్తుల చూర్ణము, పాదరస, సజ్జాక్షారము (సజ్జికారము) అని చెప్పఁబడినది.

పండుతొక్కయందు ఆల్కహాలు కలదు. ఘాటుగను, వెగటుగ నుండి జీర్ణమొనర్పు శక్తి దానికిఁ గలదు.

కమస్పతి (కోశానది) — గంగాని పెక్కండ్రు పొరబడి కపిశయనదిగా గ్రహించిరి. అది సరికాదు. మహాభారతము భీష్మపర్వము న యందు కోశ యని పేర్కొనఁబడినది. కసయియనది మిడ్నపూర్ (మేదినిపురము) కడ నున్నది. కపిశయను నది ఆఫ్గనిస్థానపు హద్దులనున్నది.

కమిటీ ఆఫ్ ఇన్స్పెక్షన్ - (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Committee of inspection- ఒకసంస్థ (Company) కు నష్టములుకల్గి దివాలాసిద్ధమగు (Winding up) తరి నప్పులవాండ్రందఱు కలసి తమలో కొందఱి నెన్నుకొని ఒక కమిటీ ఏర్పఱచి, వారి పరిముఖమున ఆస్తిఅప్పులు మొదలగునవి పరీక్షించుచుండ నడువజేయుదురు. ఆకమిటీకీపేరు వర్తించెడిని.

కమిషన్ (కమీషను) — (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Commission- ఒక వర్తకుని కార్యములం జక్కబఱచి నెఱపు వేఱొక వర్తకుండు తీసికొను మూల్యము (Commission). ఇవి నూటికింతని యుండెడిని. ఇటుల మూల్యము (Commission) తీసికొని పనిజేయు వర్తకునకు కమిషన్ ఏజెంటు (Commission agent) అనిపేరు. ఈ పదము క్రియగా వాడినతరి నియమించుట యని యర్థమిచ్చును. ఇట్లొకరియొక్క కార్యమొనర్ప నియమింపఁబడినవానిని కమిషనర్ (Commissioner) అనియెదరు.

కమోడేటమ్ (Commodatum) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. కొన్ని సరకులు బదులుపుచ్చుకొని వాటినే తిరిగి తీర్చివేయుటకై ఏర్పాటునకు పేరు. ఇది లాటిన్పదము.

కమ్మదేవతా (బ్రాహ్మణులు — కరణకమ్మవార్ల పాలిటి పురోహితులు.

కమ్మనాటిసీమ (కమ్మనాడు) — ఆంధ్రదేశమునందలి గోదావరి ప్రాంతసీమలలో పొన్నూరు ప్రాంతపు దేశమునకు కమ్మనాడు లేక కమ్మనాటిసీమ యని వాడుకనామము కలదు. బహుశః ఈ ప్రాంతమునం కమ్మవారు (చౌదరీలు) విశేషముగనో ప్రాబల్యముగనో యుండుటచే పేరు వాడుకయై యుండవచ్చును.

కమ్మవారు ఆంధ్రులలో నొక తెగవారుగ నున్నారు. క్షత్రియ శాఖలలో నొకటిగఁ జెప్పుదురు. వీరికి "చౌదరి"లని కుల బిరుదము కలదు. ధనవంతముగు జాతిగఁ బేరందినవారు. వీరియందు గంపకమ్మలనియు, పెద్దకమ్మవారనియు రెండు భేదశాఖలు కలవు. గంపకమ్మవారని తూర్పుకమ్మలనియుం గూడ నందురు.

వీరి కులోత్పత్తి గూర్చిన గ్రంథములు గానరాకున్నవి గాని, వీరిలో ననుశ్రుతముగ వ్యాపించియున్న కథనములు మూడు కలవు. తొల్లింట దండకారణ్యము రాక్షసాక్రాంతముగ నుండినతరి ఋషుల తపోయాగాదులకు రాక్షసులవలన భంగములు కలుగుచుండ వారు విష్ణుదేవుని బ్రార్థించి మహాలక్ష్మీదేవి కర్ణాభరణమగు కమ్మల

నాగాధిపించి వానినుండి సమూర్గురు క్షత్రియవీరు లుద్భవింప వారినుండి గత్తణనందిరట. అది యాదిగ నావీరులు కమ్మవారనఁబడిరట. వారి సంతతివారు పరీక్షిన్మహారాజుని నిరసించుటఁజేసి యాభూపతి వీరిని శూద్రులుగఁ జూడఁబడునట్లు శాసించెనట.

పిదప కాలానుగుణముగ నీరాంధ్రదేశము నకుం జేరి త్రిలింగదేశాధీశుఁడగు ప్రతాపరుద్ర రాజ్యమునం నుద్యోగులుగ నుండుటకొరెనట. అప్పరి నామహారాజు చవీరకమ్మలు శత్రువులచే నపహృతములుకాగా వీరెక్కువ యుత్సాహసాహస ములం బ్రయోగించి శత్రువులనుండి వానినుండి వాటినిదెచ్చి యాభూపాలునకిచ్చినకతన కమ్మ రను కులనామము వీరికిఁగల్గి స్థిరపడిమెనట.

ఇంకొకతరి స్త్రీలకంతఃపురవాసమును పురుషుల కగుఁబడని నిర్బంధము తగదని వీరును, తగునని ఇప్పుడు వెలమవారనంబడువారు మొత్తికొంపీరును నభిప్రాయభేదములు కలవారై వీరిరువు రొక్క సమాఖ్యను తొలుతకమ్మలయాకులపై వానుకొని యుంట నాకమ్మలనుండి కమ్మవారను కులనామ మునకుం బాల్పడిరనియుంగూడ ననుటకలదు.

వీరందఱు చౌదరీ లను కులబిరుదముం గల్గి యున్నను కొందఱు 'నాయుడు' అని పిలువఁబడు టయుం గూడ కలదు. కృష్ణానదీతీరమందలి ధాన్యకటకమున (అమరావతి) రాజ్యపాలన మొనర్చిన సుప్రసిద్ధుండగు వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడుండను భూపతి కమ్మకులజుఁడని చెప్పఁ బడినది. కృష్ణామండలములోని చల్లపల్లి,ముక్త్యాల సంస్థానాధిపతు లీకులమువారే. విశాఖపట్టణ మండలమున కొంచెముగను, గోదావరిజిల్లాలు రెంటియందునను, కృష్ణా, గుంటూరు, చిత్తూరు మండలముల నధికముగను, ఇంక నితరమండలము లందు కొంతగనుఁ వీరు గానవచ్చుచున్నారు.

కమ్మవారియందు కల ముఖ్యభేదము లేడుగ క్రీ. వె. ౧౮౯౧ జనాభారిపోర్టువలనం దెలియును.

౧. బంగారుకమ్మవారు- వీరి స్త్రీలు బంగరు ముక్కరలం ధరింతురట. చిత్తూరు జిల్లాయందు వీరు గానవగుదురని చెప్పఁబడినది.

౨. గంపచాటువారు- పరపురుషుల ముఖ ములఁ జూడరాదని గంపలో ముఖము మరుగు పఱచుకొనుటచే నీపేరందిరట.

3. గోడచాటువారు చిత్తూరు, చెంగల్పట్టు మొదలగు స్థలములనున్నారు. వీరి స్త్రీలకు రాణివాస మధికము.

౪. ఇలువెళ్లని కమ్మవారు- రాణివాసపు స్త్రీల యాచారమునుండి పేరందిరట. అనంత పూరు, నెల్లూరు, కృష్ణామండలములనున్నారు.

౫. పద్మకమ్మవారు, ౬. కావడికమ్మవారు, ౭. తెలుగుకమ్మవారు.

కమ్యూనిజమ్ (Communism) — దేశము, దేశమునందుండు ఆస్తులు, ప్రజలకు సామువాయికమనియు, దేశప్రజలందఱు సమ ముగ వాటి ననుభవింపఁదగినవారనియు, కొంద ఱెక్కువగను, కొందఱు తక్కువగను గల్గియుం డుట యుక్తముకానియు, దేశమందలి ప్రజాసాము దాయికమైనది ప్రభుత్వముగాన, ప్రభుత్వమున కిరాజకము (రాజులేకుండుట) ధర్మమే యనియు వివరించు రాజకీయ సిద్ధాంతము.

తొలుత నీయ్యాది ఫ్రెంచిదేశమున నుత్పన్న మయ్యెను. Communard అనువాతఁడు దీని కర్త. ఇదియె ఫ్రెంచి విప్లవమునకు మూలమని కొందఱందురు. ఇది భయంకరమగు పరిస్థితి యందురు. ఈ రాజకీయమతము తిరుగుబాటు (Revolution) నకు ముందు గాననగుచుండును. మార్క్సు, ఎంజిల్సు ఈసిద్ధాంత వ్యాఖ్యాతలలో ముఖ్యులు.

కమ్‌డివిడెండు (Cum-dividend) — (వర్తకసంబంధ పరిభాషాపదము. డివిడెండునకు సావకాశముగల వ్యాపారము.

కమ్‌డ్రాయింగు (Cum-drawing) వాణిజసంబంధ పరిభాషాపదము. ముందురాగల Drawing నందు ఎంత లాభము నా పీలుగల పత్రముల అమ్మకపు వ్యాపారము

కమ్‌ న్యూ (Cum-new) — వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. ఒక సంయుక్త వర్తక సంఘము (Joint stock company) యొక్క వ్యాపారమువలన వచ్చిన లాభమును వారివారి గల భాగస్థులకు పంచి యిచ్చుటకు బదులుగ వ్యాపార మభివృద్ధియగు తలపుతో మూలధనమునకు వడేమనో యూరంటనుమును వారిగారి క్రింద మార్చి భాగస్థులకే యిచ్చుటను చేయు.

కయ్యేటోర్ జలపాతము (Kaietur Falls) - బ్రిటిషు గినియా దేశములోని ఎస్సెక్విబో యను పేరుగల నదియొక్క ఉపనది యగు పోతారోనది యొక్క జలపాతము. ౭౪౧ అడుగుల ఎత్తునుండి క్రిందికి బడు జలపాతమని చెప్ప బడినది.

కరకపాలకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. వైశ్య గోత్రములు చూడుడు.

కరకపాలకులగోత్రము ఏకార్షేయగోత్రము (౯). దీనిని కరకపాలగోత్ర మనియు నందురు. తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము కౌశికస, సుశిక గణము; ఆపస్తంబ సూత్రము యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖాండ, గాలేశుడు దేవత, భార్య కర్ణాంబ, బదరికాశ్రమము తప స్థానము, గగ్గసముద్రము తటాకము, జపము దశ లక్ష, దీపములు ౩౨, క్షేత్రసంఖ్య ౨౯, వస్త్ర దానము, జిల్లేడు వర్జనీయము.

కరక్కాయ చెట్టు — లా. Terminalia chebula. ఆంగ్ల. Chebula myrobalan. సం. హరీతకీ, అభయ, చేతనవతీ.

కరక్కాయలు వైద్యోపయోగమునకు పనికివచ్చు విలువగల్గియున్నవి. దాని మెత్తపదనిగ నున్న పూతవిలువగ గల్గియుండుటచే ఇది త్రిఫలములలో నొకటిగ (తాని, ఉసిరిక, కరక) చెప్పబడినది. కరక్కాయచెట్టు సంస్కృతమునగల పేర్లన్నింటిని పరిశీలించి తప్పులు గనక పెండలను వచ్చినవి పూజనపదార్థముగ నుపయోగించుచున్నారు. "కరక్కాయ" పదము తెలుగుపదము, దాని పాకృతరూపమును హిందూస్థాని భాష నందలి పదముగ నున్నది.

ఇదియే మానవుని గర్భాలయు త్రిదోష హారము. జఠరాగ్ని వృద్ధిపరచి జీర్ణము చేయును. బుద్ధికిని ఇంద్రియములకును బలము నొసంగి, సమస్త రోగముల నడంచి, వాతముల గట్టి ఉదర వమనములను నివారించి ఆయుర్వృద్ధి నొసంగునది గనుక కరక్కాయ చెప్పబడినది. "దశ మాతా హరీతకీ" కరక్కాయ పదితల్లుల పెట్టు అని సుప్రసిద్ధోక్తి యొకటి గలదు.

కరక్కాయ చూర్ణము విరేచనము చేయును. పిశాచపు పిచ్చును నివారించును. కరక్కాయ పువ్వులు గర్భిణీస్త్రీలకు గల్గు కుసుమరోగమును నివారించును. విరేచనములు కట్టును. స్త్రీల గర్భధారణకు బలము నొసగును.

కరక్కాయచూర్ణముతో పండ్లు తోముచుండిన దంతరోగములు నివారణమగును. కరక్కాయను వసంతఋతువునందు తేనెతోడను, గ్రీష్మఋతువున బెల్లముతోడను, వర్షఋతువునందు సైంధవ లవణముతోడను, శరదృతువున తెల్లశర్కరతోడను, హేమంతఋతువునందు శొంఠితోడను, శిశిర

ఋతువునందు పిప్పళ్లతోడను సేవించుచుండిన నేరోగములను దరిఁ జేరనీయక యౌవనమును నిల్పునని వైద్యులందురు. మరియు, కరక్కాయను బెల్లము తైలము (నూనె) అనుపానముతో సేవించిన శరీరమందలి వాతప్రకోపమును, నెయ్యి పంచదారల అనుపానముతో సేవించిన పైత్యోద్రేకమును, తేనె పిప్పళ్లతో సేవించిన శరీరమందలి శ్లేష్మాతిశయమును తగ్గించు శక్తి గల దని చెప్పఁబడినది.

ఇంకను కరక్కాయను కవిరి (కాచు) తో సమభాగములుగ నీళ్లతో నూరి కండ్లపై పట్టు వేసిన నేత్రరోగములు నివారణమగునని యందురు. కరక్కాయను శుద్ధిచేయక కరక్కాయ తినుచుండిన వీర్యము చెరుపుననియు, కరక్కాయ లోని పలుకులు పురుషులకు నపుంసకత్వముఁ గల్గించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. మరియును కాలిన కరక్కాయలు, చవిటిభూములందు పండిన కరక్కాయలు, నీటంబడి నానియుండిన కరక్కాయలు, పుచ్చిన కరక్కాయలు, బురదయందు పడి నాని పోయిన కరక్కాయలు, భిన్నమై విడిపోయి యుండిన కరక్కాయలు వర్జనీయములుగ ఋషులు చెప్పిరి.

విదాహముగలవారు గొంతుక ఆరియుంటచే బాధపడువారు, కార్శ్యము (దేహము క్షీణించి యుండురోగము) గళగ్రహము నవజ్వరము గల రోగులు, పైత్యరోగులు, మార్గాయాసమందిన వారు, లంఘనమున్నవారు (ఉపవాసము) హనుస్తంభ, హీనరేతస్కులు, గర్భిణీస్త్రీలు, రక్తస్రావముగల స్త్రీలు కరక్కాయలను వాడరాదనియు వారికది విషతుల్యమనియుఁ జెప్పఁబడినది.

మఱియును కరక్కాయ అతిసారము, ఉదర రోగములు, ఉబ్బులు, ఊరుస్తంభ వాతము, కామెర్లు, క్రిమిరోగములు, గ్రహణి, గుల్మము, చర్ది, దగ్గు వగరపు, ద్వంద్వరోగములు, నేత్ర రోగములు, పాండు రోగములు, పిచ్చ (అపస్మారోన్మాదము), పీనస, ప్లీహ, పురాణజ్వరములు, పైత్య శ్లేష్మ వాతములు, మలమూత్రబద్ధ రోగములు, మూర్ఛ, మూలశంక రోగములు, మేహ రోగములు, విసర్పి, విషదోషములు, విషమజ్వరములు, శిరో రోగములు, శూలలు, శోషలు, హృద్రోగములపై చక్కగ పనిమొనర్చి నివారించునని చెప్పఁబడినది.

కరక్కాయను వినుగుడులు, కరక్కాయను ఉపయోగించుతరి కొంచెము కాల్చుటయు (కాలి నిల్వయుండరాదని భావము), నెయ్యి మొదలగు చమురు పదార్థములు బాధాపహములు నని చెప్పఁబడినది.

కరక్కాయ జాతియందు "జాగిలీహల్దా" యనఁబడు పెద్దజాతి కరక్కాయ గలదు. ఇది ఎక్కువ బలముగ పనిచేయును. దీనియందు మొదడు, కంఠములందుఁ గల శైత్యము నివారించు గుణమున్నదనియు, ఇది తలవెంట్రుకలను నెరయనీయక నిలుపుననియు, పురుషులకు పుంసత్వముం దగ్గించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. కరక్కాయయందలి సుగుణములన్నింటిం గల్గియుండును.

కరకోటకులు లేక కరకోటక వంశ నృపతులు

క్రీ. వె. ఆరువందలు మొదలు ఎన్మిదివందల సంవత్సరముల వఱకు కాశ్మీర దేశమున రాజ్యమేలిన నృపతులు.

కరగోణ్యగోత్రము

- ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కరషు గోత్రము

- కణ్వ ఉపగణము చూడుఁడు.

కరచక్రదామి గోత్రము

మన్యు గణము చూడుఁడు.

కరంజ ఋష్యాశ్రమము. బీరారు దేశమున అకోలాజిల్లా మూర్తిజపూర్ తహశ్శీలు నందు అమరావతీ పురమునకు 33 మైళ్ల దూర మున కరంజ యను గ్రామము కలదు. ఇట కరంజ ఋషి యాశ్రమము నుండెనట. ఆ ఋషి సత్తముండు ఒక ఘోరమగు రోగమునకు పాల్పడి, ఇట గొప్ప తపంబొనర్చి రోగవిముక్తిం గాంచె నట. ఇప్పుడిది రోగవిముక్తి నిచ్చు యాత్రా స్థలముగ నెన్నంబడు చున్నది.

కరటకుల గోత్రము - కరటకుల చూడుడు.

కరణకమ్మ దేవతాశాఖవారు
కరణకమ్మ వ్యాపారులు చూడుడు.

కరణకమ్మలు ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులు చూడుడు.

కరణ కమ్మ వ్యాపారులు
వీరాంధ్రదేశమున కాపురము కుదిరిన యొక బ్రాహ్మణశాఖ. తొలుత మహారాష్ట్ర దేశస్థులు. వీరందఱు మహారాష్ట్రశాఖలలోని దేశస్థులు అనంబడువారు. నాసిక పట్టణము దరినున్న కొంబరగాన్ గ్రామమునుండి కొంబరగాంవారనియు, గుల్బర్గాపురమునుండి కలబరిగివారనియు, బీజాపూర్ (తొల్లింటి విజాపూర్) నుండి విజాపురపు వారనియు ఇంటిపేరులు గల్గియున్న కుటుంబములు వీరియందు కలవు. అందు విజాపురపువారు మధ్వ మత మవలంబించిరట.

మరియు నాభి, బీరకాయల, సబ్నీసు, మొసలికంటి, ఖిలానా మొదలగు నింటిపేర్లు వారి పూర్వులొనర్చిన ఉద్యోగములనుండి వచ్చిన వని చెప్పుచున్నారు. ఇంకను వసంతరావు మొదలగు కొన్ని ఇంటిపేర్లవారు పూర్వపు మూలపురుషుని నామము నింటిపేరుగం గల్గి యున్నారనియు, మైసూరువారు మొదలగు కొన్ని కుటుంబములు కన్నడులనియు తేలుచున్నది. గ్రామనామము లింటిపేరుగ వీరియందు విశేషము కలవు.

వీరందఱు ఋగ్వేదులు. కన్నడులైనను ఋగ్వేదులగుటచే మధ్వమతస్థులతో వీరికు సంబంధ బాంధవ్యము గలదు.

వీరియందు కరణకమ్మ వైదికశాఖ యనునది కలదు. వారికే కరణకమ్మదేవతలనియు, దేవతా శాఖవారనియు కూడ నందురు. వారు తక్క తక్కిన వారు కులగురుకుటుంబములుగను పురోహితు లుగ నుందురు. వారు పాల్గొనుచున్నవారనియు, తెలుగురానివారనియు ఆంధ్రదేశమున ఇంటిపేర్లు గైకొనినవారిలో కొన్ని దేవతాకుటుంబములు కలవు. ఇట్టివారికి మహారాష్ట్రదేశమున కుల బ్రాహ్మణులని పేరుకలదట. వారిలో పౌరోహిత్య మొనర్చు వైదికశాఖ నుండి వేరైరని. కరణకమ్మ శాఖవారందఱు నిప్పుడు వ్యాపారులుగనే యున్నారు.

కరణము కాటికపోయినా (గడుసుతనము) తస్కరణము మానదు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కరణ — కరణములు ౧౧:- కరణము తిథియొక్క పంచాంగములలో నొకటి. ౧. బవ, ౨. బాలువ, 3. కౌలవ, ౪. తైతులాకరణము, ౫. గరజ, ౬. వణజి, ౭. భద్రాకరణము, ౮. శకుని, ౯. చతుష్పాత్కరణము, ౧౦. నాగ కరణము, ౧౧. కింస్తుఘ్నము.

కరతలామలక న్యాయము
అరచేతిలోని ఉసిరికకాయ యనియర్థము. హస్తామలకన్యాయము (చేతియందలి ఉసిరికకాయ), కరబిల్వన్యాయము (బిల్వమనగా మారేడు కాయ) ఇట్టివియె

కరతోయానది — బంగాళమున రంగపూర్, దినాజ్పూర్, బోగ్రామండలముల గుండా

ప్రవహించు పవిత్రమగునది. మహాభారతము వనపర్వమున నీనదిని కామరూప, వంగదేశముల మధ్య నున్నట్లుగా చెప్పంబడినది. హైమవతీ పరిణయకాలమున పరమేశ్వరుని చేతినుండిజారిన యుదకములు క్రిందికి ప్రవహింప నీపవిత్రజలమేర్పడినదని చెప్పంబడినది. ఇది గౌరీపుండ్రకదేశముగుండా ప్రవహించుచున్నది. పెక్కండ్రు పరిశోధకులు కరతోయానదియు సదానీరయు నొకేనది యని పొరబడి తలంచిరిగాని, సదాతోయానది వేఱనియు, యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి శతపథ బ్రాహ్మణము రచించుతరి సదాతోయానదియె ఆర్యనివాసమునకు తూర్పు సరిహద్దుగానుండినదనియు తెలియుచున్నది. (శతపథబ్రా- 1-4-1). సదాతోయానది వేఱొకనదియని మహాభారతము భీష్మపర్వమున స్పష్టముగా నన్యోడిని.

కరత్వానది హోల్హాల్యానదీ సంగమము - ఈపవిత్ర జలస్రవంతి జల్పాయిగురి నుండి దక్షిణముగ నిరువది నాల్గు మైళ్ల దూరమునందుగల బోగూరా పరిసరముల సాత్తోత్రని (బహుశః సప్తముని) యనంబడుతావున హోల్హాల్యనది యందు సంగమించెను. ఈపవిత్రతీర్థమున స్నానము మహాఫలప్రదమని చెప్పంబడినది.

జల్పాయిగురిసిలిగురినుండి డార్జిలింగునకేగు ఇనుపబాటపై నున్నది. స్టేషను కలదు.

కరంధమ మహారాజు యయాతి మహారాజు సంతతియందు తుర్వసుని మునిమనుమడు; వహ్నిపౌత్రుడు. గోభానుని పుత్రుడు.

మహాబలాఢ్యుండగు నృపతి. కరంధముడనునది బిరుదు. వానికలో సీతని పేరు బలాశ్వుడు. ఈతని పుత్రుని పేరు ధుర్యజిత్తని చెప్పంబడినది. మఱియు నవిక్షిత్తనియుం గానవచ్చెడిని.

కరబచాంద్రమస గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుడు.

కరంభ గోత్రము — కఠ లేక క ఉపగణము చూడుడు.

కరంభ — యదువంశ క్షత్రియుడు. ఇతనికి కుంతియనియుం బేరుండెను. తండ్రిపేరు శకుని.

కరంభి గోత్రము — అగస్తి ఉపగణము చూడుడు.

కరభికి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కరమధ్య (ఎత్తు) - రెండుతులముల ఎత్తు. ఆయుర్వేద మానము చూడుడు.

కరమేనియా — ఆసియామైనరులోని యొక ప్రోవిన్సు. (ఆసియామైనరు చూడుడు).

కరప్రమాణము — ఆయుర్వేద మానము చూడుడు.

కరవాక ఈప్రదేశమునకు కరవాక యను పేరేల వచ్చెనో తెలియకున్నను న్యాయతః దీనిని కరవాకసీమ యనుటయే సమంజసమని తోచెడిని. ఇందలి వాకశబ్దము ప్రదేశార్థముగ వాడంబడినను అది కరవాకసీమ యనిన నెల్లరకు చక్కగ స్ఫురించునని తోచును.

కరవాక ప్రదేశము చాల మంచి ప్రదేశము; విశాఖపట్టణపు మండలములో నున్నది. బహుశః ఆగ్నేయమున బుడుమూరు మొదలు వాయువ్యమున సింగవరమునది దనుక సముద్రము వఱకు మదరాసు-కలకత్తా రాజబాటనంటి ఇంచుమించు ఆరువందల చౌకపు మైళ్లప్రదేశమున కీపేరు వర్తించెడిని. ఇందు వేమకోటి పరగణా యనియు భోగాపురపు పరగణా యనియు రెండుఖండములు పూర్వ మెప్పుడో యుండెనటగాని, ఇప్పుడట్టి పర్గాణాలు లేకున్నను ఆపేరులు మాత్రము వాడుకయందు నిలచి యున్నవి.

తొల్లింట మెరకిగనుండు నిగనను హేతోనగా కరవాకయని వారు పిలిచిరట. ఇక్కడియున్న పరిస్థితులనుబట్టిగాక తోటలు, చెరువులు, నూతులు, వ్యవసాయములకగ్గి జననివాసములతో నున్నను కరవాక యనిన మెట్టప్రదేశము నర్థముతోనే వాడుకయున్నది. తొల్లింట బిడారపు వర్తకు లీ ప్రాంతమును దర్శించి మండిన నాటి నిర్మాణము లచ్చటచ్చట (బిడారువర్తకులచే నిర్మించబడిన వసతి గృహములు) కలవు.

కరవిన్యస్తబిల్వ న్యాయము — సంశయమునకు తావులేకుండిన విస్పష్టస్థితి యను తెల్పుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

కరవీరపురము — దీనినిప్పుడు కొల్హాపూర్ అనుచున్నారు. తొల్లింటి కాలమున శైలహారదేశమునకు రాజధానియై క్షుల్లకపురముగ నుండెను. కాలగతిని నూతన నేటికి కొల్హాపురమైయున్నది. ఇక్కడివారు దీనిని కార్వీర అనెదరు. అది తొల్లింటి కరవీరసంబంధమై యున్నది. (శైలహారదేశము చూడుడు). ఇట మహాలక్ష్మీపీఠము (దేవస్థానము) మిగుల ప్రసిద్ధమైనది. పద్మపురాణము ఉత్తరఖండము ౭౧ దేవీభాగవతము ౭ ౩౦, ౩౮, మత్స్యపురాణము ౧౩ ల యందు ప్రశంసింపబడినది. కృష్ణానగిలో సంగమించు వేణీనదీతీరము. ఇంకను బ్రహ్మావర్తదేశమున దృషద్వతీ నదీతీరమున మేఘాకి కరవీరపురము కల్కిపురాణము ౪౦-౪౫ యందు చెప్పబడినది.

కరసిఖుడు గోత్రము — కపి ఉప ఉపగణము చూడుడు.

కరహాటక కొంకణము — సప్త కొంకణములలో నొకటి. (కొంకణ దేశము చూడుడు).

కరాచీ జిల్లా — బొంబాయి రాజధానియందలి వేత్తెన సింధ్ (సింధు) ప్రవిన్సులోనిది. కరాచీ పురము ప్రధానస్థానము. (బొంబాయి రాజధాని చూడుడు).

కరాచీ రేవుపట్టణము (కొల్లాచి పట్టణము) — కరాచీపట్టణమును, ఆపేరు గల జిల్లాప్రధానము. సింధు రాష్ట్రమున గొప్ప సముద్రతీరస్థలమై యున్నది. ఇది సింధునది సముద్రములో కలియుచోటున గొప్పరేవుగ వర్తకస్థలమై యున్నది. ముఖ్యమయిదోవపు మంచి రేవుపురమున సముద్రపుటొడ్డుల కలదిది. క్రీ. శ. ౧౮౪౩ లో నిర్మించబడినది. మరియు నిది సింధురాష్ట్రమునకు ప్రధాననగరముగఁగూడ నున్నది. ఇచట నిర్మించబడిన గొప్ప హార్బరు వచ్చినప్పటినుండి యభివృద్ధిచెందినది. ఇటనుండి పశ్చిమోత్తరపు సరిహద్దు మార్గమునకు ఇరుపు రాజమార్గము గొప్ప ప్రయాణస్థలముగ నేర్పడి యున్నది. ఈదేశము చాల శాంతికరము సౌఖ్యప్రదమును. ఇచట ౩,౧౦,౭౧౦ మంది జనులు వసించుచున్నారు. ఇక నిట తొల్లింటి కాలమునుండి కోటపట్టణము గూర్చి పరిశీలనలు జరుగవలసియేయున్నది. దానిమూలవాళ్లు దక్కనగర నష్టమునుండును.

కరాలపాటి రంగయ్యకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులలో పరిగణింపబడినవాడు. తెల్లవర్ణులనబడు వైష్ణవవైశ్యకులజుడు. తండ్రి పేరు రామయకవి. తాత నారాయణసూరికవి. రంగయామాత్యుఁడు చెన్నపురియందు పచ్చయప్ప కళాశాలయందు కొంతకాలమును, ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలయందు కొంతకాలమును ఆంధ్రపండితుఁగా నుండిన విద్వాంసుఁడు. భారత భాగవతరామాయణములను మొట్టమొదటదిద్ది లేఖకప్రమాదజనితదోషముల సవరించి పరిష్కా-

రించి ముక్తిం బొందజేసినదీ మహానుభావుఁడే. ఈయన రచించినవి కవిజనమనోహరము, భూతపురీ (శ్రీ పెరుంబూదూర్) మాహాత్మ్యము నను పద్య కావ్యములు. అందు భూతపురీమాహాత్మ్యము మూఁడాశ్వాసములు వ్రాసియుండె ఇతఁడు మరణించుటచే సగ్రంథము సంపూర్తిగాక నిలచిపోయెను.

కరాస చెట్టు — దీనిని బరినెకి, బఱ్ఱెనెకి, చిరింకయని కొందఱును తప్పుగా పిలుతురట గాని, భూతకట్టు దీనితో నేమ బాంధవ్యము లేని వేఱు చెట్టు. కరాసచెట్టు ఆకు చాలగనరుగుగ్గి యుంటచే నిల్వయుండకొని నానితో కట్టు సామానులు నునుపుఁజేయ నుపయోగింతురు.

కరాసమానుచెక్క, ఆకుల రస ... చూర్ణములు కుష్ఠవ్యాధి నివారణనియు, స్త్రీలపాలు ఎండిపోవుగుణము గలదనియు జెప్పుదురు. మేకలకుసైతము కరాసఆకులు మేసిన పాలుఎండిపోవునని వాడుకగలదు. పైత్యము జేయును.

కరాళి, కరేలి గోత్రము — కౌతఘ్న ఉపగణము చూడుఁడు.

కరిఘంటాన్యాయము — ఏనుఁగు మెడకుఁ గంటకట్టుటయని యర్థము. ధీరబలము కన్న బుద్ధిబల మధికమని తెల్పుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

కరిదినములు — అరవదేశమునందివి ఎక్కువప్రచారమునందియున్నవి. చిత్రినెల ౬,౧౫ దినములు. వైయాసినెల ౭,౧౬,౧౭ దినములు. ఆనినెల ౧, ౬ దినములు. ఆడినెల యందు ౨,౧౧,౨౦ దినములు. ఆవణినెలయందు ౨౯,౨౮ దినములు. పెరటాసినెలయందు ౧౬, ౨౯ దినములు. ఐప్పసినెల ౬,౨౦ దినములు. కార్తికినెల ౧,౧౦,౧౭ దినములు. మార్గళినెల ౬,౯,౧౧ దినములు. తైనెల ౧,౨,౩,౧౧,౧౭ దినములు. మాసినెల ౧౬,౧౭ దినములు. పంగునినెల ౬,౧౫,౧౯ దినములు. ఇవి శుభ కార్యాచరణమునకు వర్జ్యదినములుగ వాడుచున్నారు.

కరిబృంహితన్యాయము — ఏనుఁగు ఘీంకారమని యర్థము. బృంహిత యనుటయందే ఏనుఁగు ఘీంకారమని యర్థముగలదు గాన, ఇట కరి (ఏనుఁగు) అనావసరోక్తి. ఇట్లే గజఘటా న్యాయము, నీలేందీవరన్యాయము (నల్లకలువ), వాజిశాలాదిరన్యాయము (గుఱ్ఱాల శాల), మృగ వాగురన్యాయము, పర్వతాధిత్యకా న్యాయము, పర్వతోపత్యకా న్యాయము, కరకంకణన్యాయము మొదలగునవికలవు. అన్నియు ననవసరోక్తులు.

కరిభూజ పాదు (కర్బూజా) లా. Cucumis melo. ఆంగ్ల. Musk melon (Sweet melon) - సం. కర్బూజా (కస్తూరిజా) మధుఫలా, మధ్యూఖా, మద్రేఖా, మధుపాకా, వృత్తైర్వారుః అను పేర్లు కలవు. ఇంతమె గాక తిక్తఫలా, తిక్తా యను పేర్లు కూడఁ గానవచ్చెడిని. బహుశః ఇవి రెండును చేదుగ నుండు నొకజాతి పండునకని తోఁచెడిని. ఇదియును దోస జాతిలోనిదే యని ఆంగ్ల వృక్ష శాస్త్ర వేత్తలు నుడువు చున్నారు. కొందఱు దీనిని అతి చలవ జేయునదిగ ఘనాతాపదముగ వచించు చున్నను, ఆయుర్వేద వైద్య శాస్త్రమునందు మహాశాంతి నొసగ్చి, బలమొసంగి, సమశీతోష్ణస్థితి శరీరమున కిమునంతటి చలువఁ జేయునదిగ వివరింపఁబడినది. కర్బూజా పండునందు రుచియెగాక పరిమళము గూడ గలదు.

కర్బూజాపండురసము నందు త్వరితముగ జీర్ణమై, ఇతర పదార్థముల నతివేగముగ జీర్ణింపఁజేయు శక్తియు, శరీరము నంతటను వేగ

ముగ వ్యాపించు శక్తియు గలదని చెప్పబడినది. బుద్ధిని స్థిమితపఱచి వాత, పిత్త, శ్లేష్మములను సమపఱచి మల మూత్ర నిరోధమును విడగొట్టు మేహశాంతియు, వీర్యవృద్ధియు కలుగును. మూత్రపుతిత్తిలోని దోషములను జయించి ఇచుక మూత్ర మెక్కువగ వెడలించును. విషపు రసిపోక్కులు గలవారు కొంతకాలము తప్పక తినుచుండిన నవి నివారణ మగును.

కరిబూరి విత్తులు హూనముగా ... గుణములే గలవు. విత్తుల కషాయము దోషజ్వరము (Typhus Fever) నివారించు ననియు, జెప్పబడినది. విత్తుల కషాయముగాని, చూర్ణము గాని పరగడుపున పుచ్చుకొనరాదు; తల నొప్పియు, పైత్యజ్వరమును గల్గించును. ముఖ్యముగ పైత్యతత్వము గలవారును, గర్భిణులు మొ సంతతకష్ట సధిక రక్తము గలవారును, అధిక విరేచనములు గల తత్వము గలవారికిని విత్తుల చూర్ణముగాని, కషాయముగాని విషప్రాయమై యుండి సేవించరానిదని చెప్పబడినది.

తేనె, ... , ... పాలు, పుల్లదానిమ్మరసము, గుల్కంద్ విరుగుడు లని చెప్పబడినది. (తెల్లబూరుగ చెట్టు) చూడుడు.

కరివేపచెట్టు — లా. Corchorus capsularis అనియు, Bergera koenigh అనియును, ఆంగ్ల. Curry leaf tree అనియును, సం. కాలశాక, కృష్ణనింబ, సురభినింబ అనియు పేర్లు. దీని ఆకులు భోజన పదార్థములకు పరిమళమునకై ముఖ్యముగ వేయ్బడుచున్నవి. దీని యుపయోగ మేర్పడినది.

కరివేప ఆకును, చెక్కయు, వేరును రసము లేక కషాయముగ వాడుదురు. ఇది చలువజేసి యార్చి వేయును. జిహ్వాకు అరుచి దోషము వాపును. దేహమునకు పుష్టినిచ్చును. ఆకలిని బలపరచును. కఫము, గ్రహణి, దాహశాంతి పారము, వాంతులనే గాక కలరా మొదలి నాతులను గూడ నడచును. ఆకులు వేడిచేసి రక్తగ్రహణిని నరికట్టును. విష జంతువుల విషము హరించును. ఆకులనూరి పైనిపూసిన కురుపులు, పొక్కులు మానును. చెక్క గంధము పైనిపూసినను పొక్కులు నశించును. ... రక్తపైత్యము, దాహము నడచునని చెప్పబడినది. కరివేప పువ్వు వాసన చాల ఆరోగ్యకరమనియు, రోగవ్యాప్తి నాపునని యుం చెప్పబడినది.

కర్తితాళవము తాళములు చూడుడు.

కరీబియన్ సముద్రము (Caribbean sea) — దక్షిణ అమెరికా యందు గయానా యందు దేశముకలదు. అందు ఆదిమనివాసులు కరీబులను ఇండియనులు ... నివసించుచుండిరి. వారిదేశము కొకప్పుడు వారిపేరే కరీబియా యను పేరు ఆప్రాంత సముద్రమునకు కరీబియా సముద్రమను పేరును గలిగెను. ఇప్పుడా పేరు వాడుకయందు లేకున్నను సముద్రమునకు మాత్రము వదలకున్నది. (గయానా దేశము చూడుడు).

కరీరాంభిగోత్రము — కర్పా వేక కర్షగణము చూడుడు.

కరుగేటెడ్ ఐరన్ — ఇనుప రేకును వకరలుగ జేయుట (Corrugate) వలన దాని యందలి బలమధికమై వంగిపోక నిలుచునట్లు గట్టి దగును. అంతదళసరిమొగల సాదా ఇనుపరేకున కాగట్టియుండక దన్ను చాలని తొప్పల వంగి పోవును. వర్షపుధారలు నెరుగ్గా నడవలసిన ఈ రేకులు వంగినతొప్పలు గలవగునేని ఆపల్లములు నీరునిలచుట యసంభవము. ఇంక దోనెలంబోలు వంకరలంగల్గిన కరుగేటెడ్ రేకులైనచో వర్షపు

నీరాదో నెలలోబడి క్రిందికి లిన్నగ జారుంగాని నిలువజాలదు. వీటిని జింకురేకులనియు నను చున్నారు.

కరుణతాళము — తాళములు చూడుడు.

కరుణాయన గోత్రము— భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కరువు కొంచెమైనా గాబరా లావు గల్గిస్తుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కరువు కొద్దికాలమైనా జ్ఞాపకం చాలాకాలముంటుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కరూరు — చేరదేశము చూడుడు.

కరూశదేశము (అధిరాజదేశము)

దీనిం గూర్చి యభిప్రాయభేదములున్నవి. దీని నధిరాజదేశమనియు పేరుండెను. వాద్మ(?) ఇక్ష్వాకుమహారాజు కనిష్ఠసోదరుడగు కరూశుడు దీనిపాలించుకతన కరూశమని పేరయ్యె నందురు. రామాయణము ౧ ౨౪ సర్గమును, బ్రహ్మాండపురాణము పూర్వ. ౧౬ వ అధ్యాయమును నను కరూశదేశ ప్రశంసలు కలవు. వామనపురాణము ౧౩ వ అధ్యాయమున నీ దేశము వింధ్య పర్వతపాదమునందుండు దేశముగ జెప్పబడినది. కరూష బాహేల దేశములు కలసిన భాగమునకు గరూషదేశమని పెక్కండ్రతలంపు. శ్రీకృష్ణునిచే యుద్ధమున నిహతుడైన దంతవక్త్రుని రాజ్యమని పద్మపురాణము ౩౧ వ పటలమునం గలదు. పాండవకనిష్ఠుండగు సహదేవుడు డీరాజ్యమును జయించెనని మహాభారతము సభాపర్వమున జెప్పబడినది. హరివంశము నందు దీని నధిరాజమని పేరు కలదనియు దంతవక్త్రుని దేశమనియు గలదు.

కరూశదేశము తూర్పు పడమర భేదములచే రెండుగ జెప్పబడినది. మహాభారత భీష్మ పర్వము అధ్యాయమున నిది మత్స్య భోజ దేశముల మధ్యనున్న దేశముగను, ఇతరగ్రంథముల నిది వింధ్యకు వెనుకనున్న దేశముగను చెప్పబడినది. పార్గిటార్ (Pargitar) పరిశోధకుడు ఉత్తరమున కాశీదేశము, వత్సదేశమును, పశ్చిమమున చేదిదేశము, తూర్పున మగధదేశము, ఎల్లలుగాంగల్గి కైమూరు పర్వతప్రదేశములం గల్పుకొనిన దేశముగ నిరూపించియున్నాడు. ఇది ఇప్పటి రివానంస్థానప్రాంతమని తేలుచున్నది.

నిజము స్పష్టముగ తేలకున్నను బీహారము లోని షహాబాదు మండలభాగమును అనగా శోణభద్ర కర్మనాశ నదుల మధ్యప్రదేశవాసులు తమది కరూశదేశమని చెప్పుచున్నారు. ఇది కరూ మె యుండె ఇకను పుణ్య ... దేశములు గూడ కరూశదేశమని పేరుండెను. పాణినిసూత్రములు ౪-౧ ౧౭౮ సూత్రము కరూశసంజ్ఞకలవు. కరూశదేశము దక్షిణ మలవదేశముండెను.

కరూశుడు — ఇతడు సూర్యవంశ క్షత్రియుడు. తండ్రి వైవస్వతమనువు. పితామహుడు వివస్వంతుడు (సూర్యుడు). సోదరులు ఇక్ష్వాకుమహారాజు, నృగుడు, దిష్టుడు, ధృష్టుడు, శర్యాతి, నరిష్యంతుడు, నభగుడు, వృషధ్రుడు, కవి. ఈతని సంతతివారిపేర్లు సరిగా తెలియకున్నను వారికి కరూశులనిపేరు. మఱియు నితడేలిన దేశమునకు కరూశదేశమని ఈతనినుండియె పేరుకల్గెను. ఈతడు ఇక్ష్వాకుమహారాజునకు సామంతభూపతియై యుండెనని తెలిసెడిని.

కరూషదేశము — పుండ్రదేశము చూడుడు.

కరోట గోత్రము ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కర్రెటీ యూదశాఖ వారు — యూదులలో నొకశాఖవారగు కర్రెటీయూదులు (Jews) బైబిలునందలి ప్రాతనిబంధన (Old Testment) నంగీకరించెదరు గాని దాని తాల్ముడ్ వ్యాఖ్యానముల నంగీకరింపరు. వీరు క్రీ. శ. ౭౬౦ లో బోధకులగు రబ్బీల నొకర్గానీరుగబడినవారు; నేటికిని నావనంగీకరింపరు. Moses the Law giver గారి ధర్మములను గౌరవింతురు. యూదులు క్రీస్తుప్రభుని శిలువవేయు కారకు లనిన నిజముగ నిరాకరింతురు.

కర్కటక సన్నిపాతము సన్నిపాత దోషము చూడుడు.

కర్కట హస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కర్కాటకరాశి — అధిపతి చంద్రుడు. ఇది పునర్వసూనక్షత్రముయొక్క ౪ వ పాదమును, పుష్యమి యందలి నాలుగు పాదములును, ఆశ్లేషానక్షత్రముయొక్క నాలుగు పాదములును కలసినయొక ౯ పాదములరాశి. దీని ప్రమాణము ఐదున్నర ఘడియలు లేక రెండు గంటల పండ్రెండునిముసముల కాలము.

కర్కాటకము సౌమ్యరాశి, చరస్వభావరాశి, బ్రాహ్మణవర్ణరాశి, స్త్రీస్వభావరాశి, పాటల వర్ణము, పూర్ణజలరాశి, ఉత్తరదిగ్రాశి, పృష్ఠోదయరాశి, రాత్రి బలమధికము. హ్రస్వదేహబలము అని చెప్పబడినది.

కర్కాటకము చంద్రునకు స్వక్షేత్రము. మూలత్రికోణ మెవ్వరికింగాను. ఉచ్చ గురునకు, నీచ కుజునకు, మిత్రక్షేత్రము రవి, కుజ, గురులకు; శత్రుక్షేత్రము, బుధశనులకు; సమక్షేత్రమెవ్వరికింగాను. కర్కాటకము లగ్నమగునేని రవి ద్వితీయాధిపతిగను, చంద్రుడు లగ్నాధిపతిగను ఉందురు. కుజుడు పంచమదశమస్థానములకును బుధుడు తృతీయద్వాదశస్థానములకును, గురుడు షష్ఠనవమస్థానములకును, శుక్రుడు చతుర్థైకాదశస్థానములకును, శని సప్తమ అష్టమస్థానములకును అధిపతులుగ నుందురు.

కర్కాటక శృంగిచెట్టు — లా. Rhus succedanea అనియు, Pistacia integerrima యనియు. ఇంగ్లి. Galls. సం. కర్కాటకశృంగి, కుళీరా, విషాణి యని యుం బేరులు. దీనిని చూర్ణము చేసియు, కషాయముగాదియు వాడుదురు. చేదుగను ండును. ఉదరరోగములు, ఊర్ధ్వవాతము, కుష్ఠులు, కాస, జ్వరములు, విషములవలన గల్గిన బాధలు, శ్వాసలు, శ్లేష్మ రోగములు నివారించునని చెప్పబడినది. ఇది కీటజము వైద్యోపయోగమగు నోషధి.

కర్కాటక సంక్రాంతి సూర్యుడు కర్కాటకరాశిని ప్రవేశించు దినమునకు కర్కాటక సంక్రాంతి యని పేరు. ఇది దక్షిణాయనమునకు ప్రారంభము. దీని పితృదర్శము (గ్రంథము) నిర్ధారించబడినది. రవి కర్కాటకరాశికి ప్రవేశించుటకు పూర్వ మిరువదినాలుగు ఘడియలకు ముందుగనే పితృతర్పణ మొనర్పవలయును. (సంక్రాంతులు చూడుడు).

కర్కోటక నగరము సంయుక్త రాష్ట్రములలోని అలహాబాదు పురమునకు వాయవ్యదిశగా ౪౦ మైళ్ళ దూరమున గల కర్కోటకనగరమిప్పుడు కర్రా యనుపేర బరగుచున్నది. ఇది ౫౧ శక్తిపీఠములలో నొకటి. సతీదేవికర మిట పడినదట.

కర్జూరాయణ గోత్రము లోహితగణము చూడుడు.

కర్ణకౌంతేయ న్యాయము — కర్ణుడు తాను రాధేయుడని (రాధపుత్రుడని) తలంచు చుండి పిదప శ్రీకృష్ణునివలన కుంతీదేవి కుమారుడైనట్లు తెలిసికొని కౌంతేయుడుగ గ్రహించినట్లు. (రాజపుత్రవ్యాధన్యాయము చూడుడు).

కర్ణగంగ — దీనిని పిండారిగంగ యనియు నందురు. కర్ణుడు ఈనదీతీరమున నొకయాగమొనర్చి తపమొనరించిన కతమున కర్ణగంగ యని నామము కల్గెను. అకుశోదదేశమున (గద్వాల్ సంస్థానము) అలకానందానదిలో కర్ణప్రయాగయను పేరుగల తావున సంగమించును.

కర్ణప్రయాగ - పిండారిగంగ, అలకానందల సంగమము. హిమాలయముపైనున్న పంచప్రయాగలలో నొకటి. సంగమముకడ కర్ణప్రతిష్ఠితమై శంకరభగవత్పాద పునఃప్రతిష్ఠితమైన ఉమాదేవి దేవస్థానముకలదు. హరిద్వారము గుండా నాటుదారిని పోవును. (హిమాలయ మార్గములు చూడుడు. పంచప్రయాగలు చూడుడు.)

కర్ణజంఘ గోత్రము - కుశికగణము చూడుడు.

కర్ణసుత గోత్రము — గౌక్షాయణ ఉపగణము చూడుడు.

కర్నల్ ఆల్కాటు గారు — వీరు అమెరికాదేశస్థులు. వీరుస్థాపించినది థియాసఫికల్ సొసైటీ. వీరు భరతదేశమునకువచ్చి దయానంద సరస్వతీస్వామి (ఆర్యసమాజస్థాపకుడు) శిష్యులైరట గాని, వారిబోధలు రుచింపమి వారిని వీడి వెళ్లిరని చెప్పబడినది. వీరు దివ్యజ్ఞాన సమాజమును బొంబైయందు స్థాపింపజూచిరి కాని యచటివారికి మతవిధానము రుచింపనందున నచ్చోటువాసి చెన్నపట్టణమున అడయారునందు ఆశ్రమము నిర్మించుకొని యాపని ప్రారంభించిరి. (థియాసఫీ చూడుడు). వీరికిపిదప అడయారు దివ్యజ్ఞాన సమాజము డాక్టరు ఏనీబీసెంటమ్మగారి కాలమున నభివృద్ధిగాంచెను.

కర్ణసువర్ణపురము - అధిశూర నృపాలుని పాలనమున వంగదేశపు రాజధాని. ఇప్పుడు రంగతుడి యనంబడుచు ముర్షిదాబాదు జిల్లాలోని బరంపురమున కారుమైళ్ల దూరమందున్నది. దీని ప్రశంస కుబ్జికాతంత్రమున ఏడవ యాధ్యాయమున కలదు.

కర్ణాటలఘువు (కర్ణాటకలఘువు) — సంగీతశాస్త్రమున జాతి (లయ) ప్రాణమున చెప్పబడిన దశప్రాణములలో నొకటి. ౧౬ అక్షరములకాలము. (జాతి (లయ) ప్రాణము చూడుడు).

కర్నాల్ జిల్లా - కర్ణాలుపురము ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుడు)

కర్ణావతీనది - ఆర్కియాలాజికల్ సర్వే రిపోర్టు రెండు, ఇరువదియొకటి సాల్యములందు బుందేల్ఖండులోని కేన్ నదిని కర్ణావతిగా వ్రాసిరి గాని ఏ పురాణమునను నిదర్శనములు గానరావు. మత్స్యపురాణమున ౧౧౩ శ్లో ౨౫ ధ్యోరణివలన కెన్నది శ్యేని నదిగా నన్వయించు చున్నది. (భుజాభుక్తి దేశము జూడుడు).

కర్ణాలీనది — దామోదరకుండము. (గండకీనదిచూడుడు). గండకీనదిని టిబెట్టుదేశస్థులీపేరున వాడుచున్నారు. ఈనదియే (సాలగ్రామ) టిబెట్టుదేశపు హద్దుననున్న తకలాకోట (మండి) వద్ద నుండి ప్రవహించుతరి నీపేరు అధికముగ ప్రసిద్ధమయ్యెను.

కర్ణిక ఆనకునిభార్య కర్ణిక, ఇంకను కర్ణికయను నప్సరయొకతె కలదు.

కర్ణిక్రము - బాణాగ్రములు చూడుడు.

కర్ణిక సన్నిపాతము — సన్నిపాతదోషము చూడుడు.

కర్ణికాపురము దీనికి కర్ణాళి,కర్ణపురము, భద్రకర్ణిక యనియు పేర్లు కలవు. బృహచ్ఛివ పురాణము ౧-౭౮ యందు కర్ణిక యని పేరిడ బడినది. నర్మదానదియందు ఉరిసది సంగమము కడనున్న ప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. మహాశివ పురాణము ౧-౧౫ యందును, మహాభారతము వనపర్వము ౮౮ యందును ప్రశంసింపబడిన క్షేత్రము.

ఉరిసదిని ఇప్పుడు ఎరాండి యనుచున్నారు. బరోడా రాజ్యమున ప్రవహించును. మత్స్య పురాణమున ఆరిసన్న. యనునది ప్రసిద్ధి కలదు.

కర్ణికానది కావేరీనది యొక్క ఉపశాఖ. ఇప్పుడు కొల్లిడమనియు, ఆంగ్లమున కొల్లెరూన్ అనియు పిలువబడుచున్నది. తిరుచునాపలి మండలములోని శ్రీరంగమున కొకవైపు కావేరియు, రెండవకట్టు కర్ణికయు ప్రవహించి చుట్టుకొని యుండును.

కర్ణికారవనము - మేరుపర్వత ప్రాంతమున నెచ్చటనో గల వనము. సరిగా తెలియదు.

కర్ణుడు - అంగదేశాధిపతి. అంగదేశము చూడుము.

పాండవుల తల్లియగు కుంతీదేవి కన్యకై యుండునపుడు ఆమెకు సూర్యాంశమున గల్గిన సుతుడు. ఇతడు జనింపగనే కుంతీదేవి యొక మందసమున దీనిలునుంచి గంగానది యందు వదలివేసెను.

అది సూతవంశజుడగు అతిరథునకు దొరికెను నాతడును, ఆతనిభార్య రాధయును అతి ప్రేమతో పెంచ నీతనికి సూతపుత్రుడనియు, రాధేయుడనియు వాడుకపేర్లు గల్గెనట. ఈ బాలుడు సూర్యాంశనుజనించుట సహజకర్ణకుండలుడుగాన కర్ణుడనియు, వసువర్మధరుడై యుంట వసుసేనుడనియు పేర్లు వాడుక యయ్యెనట. వసువనగ స్వర్ణము; వర్మ మనగ కవచ మనియు నర్థము. ఈతనికి ద్రోణాచార్యుడు శస్త్రవిద్య నీయక నిరాకరించుటచే బ్రాహ్మణ వేషము ధరించి పరశురామునికడ విలువిద్య నేర్చెను. ఈతడు దుర్యోధనుని ప్రాణమిత్రుడు. దుర్యోధనుని రాజ్యమున సామంతుడు. మహాదాత యని పేరుగాంచిన వాడు. భారతయుద్ధమున నర్జునునిచే నిహతుడైనాడు.

కర్ణుని వంశావళి (అంగభూపతి)

గాంధారభూపతి కర్ణానుజుడు, సాత్యభూపతి, చోళభూపతి, కేరళభూపతి, ఉత్తరభూపతి, పుండ్రభూపతి, కాంభోజభూపతి, మగధభూపతి, సముద్రభూపతి, కేకయభూపతి, సౌవీరభూపతులు పూర్వము ఓడెను. మహాభారతమున సభాపర్వము, అరణ్యపర్వము ఆశ్రితులైరి.

కర్నూలు జిల్లా - ఆంధ్రదేశములోనిది. నవాబు ప్రభుత్వ రాజధాని యీనగరము. కిష్టాయంగ ప్రధాన స్థానము. తుంగభద్రానదీతీరము. మార్కాపురము పత్తికొండ, గద్దలగారు, నంద్యాల యితరపట్టణములు. మహానంది ప్రసిద్ధ క్షేత్రము నందికొట్కూరు సమీపమునన్నది. సుప్రసిద్ధమగు శ్రీశైల క్షేత్రము యీజిల్లాలోనిదే. అహోబిలము యనుపుణ్యక్షేత్ర స్థానము

కర్తరీముఖ హస్తము — హస్తాభినయము చూడుము. భరతశాస్త్రము చూడుము.

కర్తార్ పూర్ సిక్కుక్షేత్రము — పంజాబుదేశమున జలంధరుజిల్లా జలంధరునుండి తొమ్మిదిమైళ్ల దూరమునందున్న పట్టణము. ఇది సిక్కుమతస్థుల గురువులలో నొకడగు రామదాసుగురువునకు కొంతప్రదేశము బహుమానబడెనట. ఆయనతరువాత గురుడైన అర్జునగురుడట నివాసభవననిర్మాణ మేర్పరచ సమకట్టిన, అట్టొక

చెట్టుపై నుండిన భూతమొల్లక దానినాటంకపర్చె నట. ఆగురుఁడును దయార్ద్రహృదయుఁడై ఆభూతమును జోలి కెవ్వరు రారని యభయమిచ్చి భవన నిర్మాణ మొనర్చెనట. నాఁడాదిగ నది గురువులకు నివాసభవనమై పవిత్రస్థలిగ నెన్నఁబడియెనట. ఇప్పుడత్తావు సిక్కులకు యాత్రాస్థలమై యున్నది.

కర్తారాగములు మేళకర్తలు — ఉపాంగరాగములు, సంగీతము చూడుఁడు.

కర్త్రిపురదేశము, క్షత్రిపురదేశము- ఈరాజ్యము ఆల్మోడా, కుమాన్, గఢవాల్, కాంగ్రా ప్రాంతములన్నియు చేర, ఈపేరఁబిలువఁబడు చుండెనట. సముద్రగుప్త చక్రవర్తి దీనిని జయించి యాత్రకరముచేసెనని చెప్పఁబడినది.

కర్దమర్షి ఆశ్రమము — ఇప్పటి బరోడాసంస్థానరాజ్యమున (ఉత్తరపటి గుజరాత దేశము) సరస్వతి యనంబడుచున్న ఒక చిన్ననది ఉత్తరభాగమునఁ గల సిద్ధపురము (ఇప్పటి పేరు సిద్ధ్పూర్ లేక సిద్ధ్పూర్) అను తావున బిందు సరోవరమును సరస్సుకడ కర్దమర్షి ఆశ్రమము గలదు. ఇదియె కపిలమహర్షి జన్మస్థానము. బిందుసరోవరము విష్ణుదేవుని కన్నీరని భాగవత పురాణము 3-21 యందు చెప్పఁబడినది.

కర్ప్యూజాపాదు కరిభూజ చూడుఁడు.

కర్ఫ్యూ (Curfew) — సాయంకాలము వాయింపఁబడు గంటకు వాడఁబడుచున్న పదము. నార్మనులకాలమున సాయంకాలముల నగ్ని గప్పుచుండుట పద్ధతియుండెనట. అగ్ని విజృంభించి ప్రమాదములం గల్గింపకుండుట కట్లొనర్చు వారట. Cover Fire అను పదములు క్లుప్తపరచబడి యిట్లైనదట.

కర్మ, కర్మలు — చేయుపనికి కర్మ యని పేరు. కర్మ సత్కర్మగఁగాని, దుష్కర్మగఁ గాని యుండవచ్చును. సత్కర్మ సత్ఫలములను, దుష్కర్మ దుష్ఫలములను ఒసంగునని చెప్పఁబడినది.

ద్వివిధ కర్మలు. 1. ఇష్టకర్మలు- యాగములు, క్రతువులు. 2. పూర్తకర్మలు- కూప తటాకాదులను ధర్మార్థముగ నిర్మించుట మొదలగు ధర్మకార్యములు.

త్రివిధకర్మలు- 1. ఆగామికర్మ- ప్రస్తుతము తానొనర్చుచుండుకర్మ. దీనిఫలము ముందుతన కనుభవమునకు రానున్నది యని భావము. 2. సంచితకర్మ యన- వెనుక తానొనర్చి ఇప్పుడు తాననుభవించెడిది యని భావము. 3. ప్రారబ్ధ కర్మ యన- వెనుక తానొనర్చినది తన యనుభవమునకై నిలచియున్న కర్మ యని భావము. ఈ ఆగామిసంచితప్రారబ్ధములన్ను బాధత్రయమనియు నందురు.

కర్మచతుష్టయము 1. కృచ్ఛ్రము, దానములు యథావిధిగా నొనర్చుచుండుట. 2. చాంద్రాయణము- తీర్థయాత్రార్థమై దేశదేశముల నేగుచుండుట. 3. నిత్యకర్మానుష్ఠానము- అనుదినార్హనిత్యకర్మల నొనర్చుచుండుట. 4. నైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానము- ఆయా పర్వతిథులు మొదలగు నిమిత్త కాలముల కర్హములగు కర్మల నొనర్చుచుండుట.

కర్మపంచకము (తర్కశాస్త్రమున) 1. ఉత్క్షేపణము- (పైకిఎత్తుట). 2. అవక్షేపణము- (క్రిందికిదించుట లేక పడవేయుట, క్రిందికిం ద్రోయుట). 3. ఆకుంచనము- (వంచుట లేక ముడుచుట). 4. ప్రసారణము- (చాచుట లేక సాగదీయుట లేక తిన్నగనుండునటుల నొనర్చుట). 5. గమనము (నడచుట, పోవుట, చలించి ముందునకుసాగుట).

షట్కర్మలు, షట్కర్మానుష్ఠానములు, షడ్వైదికకర్మలు. 1. యజనము- (తానయాగాదు

లొనర్చుట). ౨. యాజనము- (యాగములు చేయించుట). ౩. అధ్యయనము- (వేదములు మొదలగు విద్యల నొకరియొద్ద చదువుట, అభ్యసించుట మొదలగునవి). ౪. అధ్యాపనము- (వేదములు మొదలగు విద్యలను ఇతరులచే జదివించి నేర్పుట). ౫. దానము- (ఇచ్చుట). ౬. ప్రతిగ్రహము- (దానము పుచ్చుకొనుట).

కర్మాష్టకము (అష్టకర్మలు)- ౧. స్నానము, ౨. సంధ్య, ౩. జపము, ౪. హోమము, ౫. స్వాధ్యాయము, ౬. దేవపూజనము, ౭. ఆతిథ్యము (ఇచ్చుట), ౮. వైశ్వదేవము ఇవి నిత్యకర్మలు.

షోడశకర్మలు-మానవార్హకర్మలు అనినారు. ఇవి తాను గర్భమున నుండుటకు ముందుగ ప్రారంభమై తనమృతికి పిదప బూర్తియగునవి. ఈకర్మలు పదునారును ఒకనిచే నొనరింపబడునవి కానేరవు. మొదటి ఎనిమిదియు పితృకర్తృకములు; తండ్రి చేయునవి. పిదప ఆచార్యకర్తృకకర్మలు రెండు. పిదప అన్యకర్తృకములు రెండు. పిదప ఆత్మకర్తృకములు మూడు (తానొనర్చుకొనునవి). కడపు పుత్రకర్తృకము (మరణానంతరము చేయుకర్మ) ఒకటి. ఇవి షోడశకర్మలు.

పితృకర్తృక కర్మలు (ఎనిమిది)- ఇవి అనిర్దేశ్యములు, నిర్దేశ్యములు అని ద్వివిధము.

అనిర్దేశ్యములు ౩- ౧. గర్భాధానము, ౨. పుంసవనము, ౩. సీమంతము. ఇవి తన తండ్రి యొనర్చునవి. ఒక నిర్దేశ్యము లేకయే యొనర్పంబడునుగాన, అనిర్దేశ్యములని పేరు.

నిర్దేశ్యకర్మలు ౫- ౧. జాతకర్మ (బారసాల), ౨. నామకర్మ (నామకరణ మహోత్సవము), ౩. అన్నప్రాశనము, ౪. చౌడము (చెవులు కుట్టుట) ఇది కుడిచెవితమ్మె, ఎడమచెవితమ్మె యని మెలుంగునది. ౫. ఉపనయనము (తనకు వడుగు తండ్రి చేయుట). ఇవి సంబంధ కర్మలు. ఉదయమాధ్యాహ్నిక సాయంసంధ్య కర్మలును, ఔపాసనకర్మలు నైయున్నవి. ఔపాసనములు నిత్యములు ప్రాతస్సాయంకాల అగ్నిహోత్రములును, సాయంత్ర సంబంధములు సమస్త హోమములు నైయున్నవి.

ఇంక నైమిత్తిక హోమములు- ముఖ్యములుగ, గ్రహాణహోమములును ... నాలుగు సూక్త పాఠ్యము, బహుళ పాఠ్యము ... హోమములునై యున్నవి.

ఇటుల పితృకర్తృకకర్మలగు జాతకర్మ, నామకర్మ, అన్నప్రాశన, చౌడ, ఉపనయనములు నిర్దేశించియె చేయుకర్మలుగాన నిర్దేశ్యకర్మలని యనంబడును. ఇటుల అనిర్దేశ్యకర్మలు ౩, నిర్దేశ్యకర్మలు ౫ మొత్తము అష్టకర్మలును, తనకుంగాను తండ్రి చేయునట్టి (పితృకర్తృక) కర్మలు.

ఆచార్యకర్తృకకర్మలు రెండు ౧. ఆశ్రమ వేదవ్రతము. దీనినే దీక్షయనియునందురు. ౨. వైశ్వదేవము.

అందు ఆశ్రమవేదవ్రతము ౧. ప్రాజాపత్యమనియు, ౨. సౌమ్యమనియు, ౩. ఆగ్నేయమనియు మూడుగనున్నది. కడపటిదియగు ఆగ్నేయము ౧. ఔపాసనాగ్ని, ౨. లౌకికాగ్ని యని రెండువిధముల అగ్నులుగనుండి.

రెండవదియగు వైశ్వదేవము- షడాహుతులు, చతుర్వింశతిబలులు, పంచయజ్ఞహోమబలులు, అగ్రదానహోమములు రెండు, అగ్రదాన బలి ఒకటియు నైయున్నవి.

షడాహుతులు- ౧. అగ్నినిగూర్చి, ౨. విశ్వేదేవులగూర్చి, ౩. ధ్రువభూములగూర్చి, ౪. ధ్రువక్షితుంగూర్చి, ౫. అచ్యుతక్షితుంగూర్చి, ౬. స్విష్టకృదగ్నింగూర్చి యైయున్నవి.

చతుర్వింశతిబలులు- ౧. ధర్మదేవత, ౨. అధర్మదేవత, 3. ఉదకములు, ౪. ఓషధీవనస్పతులు, ౫. రక్షోదేవజనులు, ౬. గృహ్యాములు, ౭. అవసానములు, ౮. అవసానపతులు, ౯. సర్వభూతములు, ౧౦. కాముడు, ౧౧. అంతరిక్షము, ౧౨. యదేజాముడు, ౧౩. పృథ్వి, ౧౪. అంతరిక్షము, ౧౫. దివి, ౧౬. సూర్యుడు, ౧౭. చంద్రుడు, ౧౮. నక్షత్రములు, ౧౯. ఇంద్రుడు ౨౦. బృహస్పతి, ౨౧. ప్రజాపతి, ౨౨. బ్రహ్మ, ౨౩. స్వధాపితరులు, ౨౪. నమఃపితృభ్యః. వీనిని గూర్చినవియును.

పంచయజ్ఞములందలి హోమములు (౨) – ౧. మనుష్యయజ్ఞమునందలి హోమము, ౨. దేవయజ్ఞమునందలి హోమము.

పంచయజ్ఞములందలి బలులు (3) – ౧. బ్రహ్మయజ్ఞమునందలి బలి, ౨. భూతయజ్ఞమునందలి బలి, 3. పితృయజ్ఞమునందలి బలి.

అగ్రదాన హోమములు (౨) – ౧. ధాన్యములను గూర్చిన హోమము, ౨. పరమేష్ఠిని గూర్చిన హోమము.

అగ్రదాన బలి - యోభూ... గూర్చిన బలి.

ఇటుల ఆచార్యకర్తృకకర్మలు, అగ్నిహోత్ర వేదవ్రతము, వైశ్వదేవమునని ద్వివిధములు–

అన్యకర్తృకకర్మలు (౨) – ౧. సమావర్తనము, (దీనినే స్నాతకమందురు.) ౨. సహధర్మచారిణీవ్రతము (దీనిని వివాహమందురు).

ఆత్మకర్తృకకర్మలు (3) – ఆత్మకర్తృకమన తననిమిత్తము తానొనర్చుకొనియెడి కర్మ. ఇవి ౧. పాకయజ్ఞములు, ౨. హవిర్యజ్ఞములు, 3. సోమయజ్ఞములునని త్రివిధయజ్ఞములుగ నున్నవి. ఈ మూడు ఒక్కొకటి ఏడువిధములుగ నుంట మొత్తము ఇరువదియొక భేదములుగ నున్నవి.

సప్తపాకయజ్ఞములు – ౧. అష్టకశ్రాద్ధములు (3) మాఘబహుళమున సప్తమి, అష్టమి, నవమి దినములందొనర్చునవి మూడు.

౨. పార్వణశ్రాద్ధములు (౨౪)– సంవత్సరమునందలి పండ్రెండు నెలలయొక్క- శుక్లపాడ్యమి, బహుళపాడ్యములం దొనర్చునవి ఇరువదినాలుగు.

3. మాసశ్రాద్ధములు– సంవత్సరమునందలి పండ్రెండు మాసములందు పితృతిథి నొనర్చు శ్రాద్ధములు పండ్రెండు.

౪. శ్రావణికర్మ- శ్రావణశుద్ధపౌర్ణమి సర్పబలి.

౫. ఆగ్రహాయణికర్మ- మార్గశిరశుద్ధపౌర్ణమి సర్పబల్యుత్సర్గము

౬. చైత్రి లేక శూలగవకర్మ- చైత్ర శుద్ధపౌర్ణమి; ఈశానబలి.

౭. ఆశ్వయుజి లేక సోమంత ప్రత్యవరోహణకర్మ- ఆశ్వయుజశుద్ధ పౌర్ణమి.

సప్తహవిర్యజ్ఞములు- ఇవి ౧. అగ్న్యాధేయము, ౨. అగ్నిహోత్రము, 3. దర్శపూర్ణమాసములు, ౪. చాతుర్మాస్య హవిర్యజ్ఞములు (ఇవి ౧. వైశ్వదేవము, ౨. వరుణప్రఘాసము, 3. సాకమేధము, ౪. సునాసీరయము నని నాలుగు), ౫. ఆగ్రాయణేష్టి, ౬. నిరూఢపశుబంధము, ౭. సౌత్రామణి.

సప్తసోమయజ్ఞములు-ఇవి ౧. అగ్నిష్టోమము, ౨. అత్యగ్నిష్టోమము, 3. ఉక్థ్యము, ౪. షోడశి, ౫. వాజపేయము, ౬. అతిరాత్రము, ౭. ఆప్తోర్యామము నని. ఇటుల ఆత్మకర్తృక కర్మలు పాక, సోమ, హవిర్యజ్ఞములు.

౧౬. పుత్రకర్తృకకర్మ ఒకటి- దీనినే అంత్యేష్టి యనియు, పితృకర్మయనియు నందురు. ఇది తాను మృతినందినపిదప తనకుమారుడు తనకై యొనర్చు యంత్యకర్మ. దీని నపరకర్మ యనియు ననుట గలదు.

ఇటులి ర పితృకర్తృకకర్మంలు- ౨ ఆచార్య కర్తృకకర్మలు, ౨ అన్యకర్తృకకర్మలు, 3 ఆత్మ కర్తృకకర్మలు, ౧ పుత్రకర్మ కలిసి షోడశకర్మ లగును.

కర్మఖండాలురు - వీరిని కర్మఖండాల చతుష్టయ మనియు, జన్మవలన ఖండాలు రూచక మనియుంగూడ సనెదరు.

శ్లో. అసూయకః పిశునశ్చ! కృతఘ్నో దీర్ఘరోషకః।
చత్వారః కర్మఖండాలాః జన్మతశ్చాపి పంచమః॥

అసూయాపరుడు, పిశునుడు (కొండెములు చెప్పు దుష్టుడు), విశ్వాసము లేని కృతఘ్నుడు, దీర్ఘక్రోధపరుడు ఖండాలురనియు, జన్మఖండాలుడు కూడ సమ్యోసేని ఖండాలు డనియు చెప్పబడినది.

కర్మజిత్తు - మగధ రాజు. ఇతని సంతతి మ్రోయుడు. ఇతడు బృహచ్ఛ్రుతుడు, పితామహులు సురతుడు, పుత్రుడు శ్రుతం జయుడు.

కర్మథి గోత్రము - [illegible] ము మూడుడు.

కర్మనాశ నది - ఈ నది మధ్య భారతముకడ బాబుద్ధ్యదేశము నందుండి వెలువడి, సంయుక్త రాష్ట్రములో పశ్చిమముగా ప్రవహించి షహాబాద్ జిల్లాకు పశ్చిమమున బాక్సర్ దగ్గర గంగానదిలో సంగమించుచున్నది.

యుదకము అపవిత్రమైనదని చెప్పబడుచు న్నది. విశ్వామిత్ర మహర్షి అభిమానించిన త్రిశంకుని పాపచయము వలన ఈ నీటిని అపవిత్ర మైనదిగ నొనర్చెనని వాయుపురాణము ౧౦౮-౧౧3 యందు కలదు. ఈనదిని దాటిన దోషము పరిహారముగ గంగానది స్నానము చేయదగినదని యందురు. ఇది తొల్లింటి కీకటదేశములోని నది యని తెలియుచున్నది. కీకటదేశము గూర్చి ఇంతకన్న నేమియు తెలియరాకున్నది.

కర్మ భూయస్త్వాత్ఫల భూయస్త్వమితి న్యాయము - ఎంత శ్రమపడి పని చేసిన నంతగా ఫలించునని చెప్పుటకీ న్యాయము పయోగించును.

కర్మవాదిమతము - దీనికి మీమాంసా మతమనియు, పూర్వమీమాంసామతమనియు, కర్మమీమాంసయనియు నామములు కలవు. న్యాయమని చెప్పుదురు. జైమిని ఈమత కర్త. పూర్వమీమాంసా సూత్రములు (జైమినిసూత్రములు) ఈమత గ్రంథము, వీనికి శబరస్వామి భాష్యము రచించెను. (మీమాంస శాస్త్రము చూడుడు). ఇది కర్మప్రతిపాదక వేదార్థ మును విచారించును.

ఈమతమున వేదము అపౌరుషేయము. స్వతః ప్రమాణము. స్వతః కర్తృకము గాదు. ఏరుమెప్పడు రాగితమని చెప్పు నిదర్శనములు లేవు. గాన స్వతః ప్రమాణము. జగత్తు సత్యము గాని, సృష్టి గాదు. వేదమునందు చెప్పబడినదానె వర్ణాశ్రమాచారముల నాచరించుచున్నది. కాని ఈశ్వరుడు స్వతః ప్రమాణముగాదు. అట్టి ప్రమాణ మగునని చెప్పను. వేదమునందును, జగత్తున కును అన్యకర్తృత్వములు లేవు. వేదము కర్మము చెప్పునట్టి కర్మాకర్మముల నెరిగి యజ్ఞాన చేసి సత్కర్మల నాచరించిన సత్ఫలములను, దుష్కర్మల నాచరించిన దుష్ఫలములను ప్రాణి స్వర్గనరకములను, సుఖదుఃఖములను ననుభవించు టనుగాక, ఐహికమునను పెక్కుజన్మల ననుభ వించవలసియుండును. ఆత్మ అద్వైతములు లేవని. తానొనర్చిన కర్మ ననుసరించి జన్మముల ఫలాను భవము లభించును. ఈమతమున ప్రత్యక్ష అనుమాన ఉపమాన శాబ్ద ప్రమాణము లగేక

రింపఁబడినవి. బ్రహ్మజిజ్ఞాస, పరమేశ్వరారాధనాకల వలన మోక్షము గల్గుట, భక్తి ఇవి అంగీకరింపఁబడ లేదు.

కర్మవాది మతమున ఆత్మ యోగాభ్యాసము వలన నెఱుంగదగినదనియు, మనోగ్రాహ్యమనియు అద్వితీయమనియు ఆత్మకన్న వేఱుగ నీశ్వరుడను నది లేదనియుం జెప్పఁబడినది.

కర్మవాది మతమునకు నిషేధములు — దుష్కర్మ, నిద్యకర్మ, పరమేశ్వరార్చన, అనాచారము. ఇవి నాల్గు నిషేధ కార్యములుగ చెప్పఁబడినవి.

కర్మవిపాకము — ఇది పూర్వకర్మానుభవములఁగూర్చి తెల్పెడు గ్రంథము. జాత్యాయుర్భోగ పాపకానుభవములఁ గూర్చి వివరింపఁబడినది. సూత్రరూపకముగ రచింపఁబడి దానికి భాష్యము కూడ వ్రాయఁబడినది.

కర్మసాక్షులు — మానవులొనర్చు సకలకర్మలఁగాంచుచుండువారగు సాక్షిభూతులు. శ్లో. సూర్యసోమౌ యమః కాలో । మహాభూతానిపంచచ । ఏతేశుభాశుభస్యేహ । కర్మణోనవసాక్షిణః ॥ ౧. సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు, ౩, యముఁడు, ౪. కాలము, ౫. పృథ్వి, ౬., జలము, తేజస్సు. ౮. వాయువు, ౯. ఆకాశము.

కర్మస్థానములు (చత్వారింశతి కర్మస్థానములు ౪౦)—కృత్స్న కర్మస్థానములు ౧౦, అశుభ ౧౦, అనుస్మృతి ౧౦, బ్రహ్మవిహార ౪, అరూప్య ౪, సంజ్ఞ ౧, వ్యవస్థా ౧.

కర్మేంద్రియములు — ఇంద్రియములు చూడుఁడు.

కర్రంట్లుపండ్లు (Currants fruits) ఆదికాలమున వీటిపేరు కోరింతమని యుండెను. గ్రీసు దేశమున కోరింతమనుండి యీపేరు గల్గి రాను రాను ఆంగ్లభాషయందు కర్రెంట్సాయెను. నల్లని గింజ లేని ద్రాక్షజాతిపండ్లు. ఈచెట్లు అన్నిచోట్లను పెరగవు. చెట్లుకల తావున కొంచెము దూరములోనె నాటిన బ్రతుకునను నమ్మకముండెను. ఇది గ్రీసుదేశపు వాక్కు అని చెప్పఁబడినది. ప్రపంచమందలి యన్ని దేశములకు ఆదేశమునందలి కొరింతు రేవునుండియు, కలామతా రేవునుండియు, పెట్రాస్ రేవునుండియు ఎగుమతి చేయఁబడుచున్నవి.

కర్రెంట్లు క్రీ. శ. ౧౫౧౭ నుండి ఇతర దేశముల కెగుమతి చేయఁబడుచున్నవి. కొరింతు పురప్రాంతమునను సముద్రమున గల జంటెద్వీపమునను, కెఫలోనియా ద్వీపమునను పిదప వీటిని పెంచుట ప్రారంభించిరి. సముద్రతీరముతప్ప ఇతర తావులనివి పెరుగవని తేలుచున్నది. ఇటీవల ఆస్ట్రేలియాయందు కొన్నితావుల స్వల్పముగా పెరుగుచున్నవి గాని అది చాల స్వల్పమాత్రమని చెప్పఁదగినది.

కర్రపెండలము - కర్రపెండలము పెండలపు జాతితో సంబంధము కలది గానేరదు. ఇది చిన్నచెట్టు. దీనికర్రలను తునుగ ముక్కలుగ కొట్టి నాటినఁ బతికి అడుగున గుంపఁబారునది. తీఁగగాదు.

కర్రపెండలము భోజనపదార్థము. దీని దుంప బాగు బలముగల్గించు గుణము గలదు. ఇది వాతము నుద్రేకించి విరేచనబద్ధము గల్గించి ఆమవికారము జేసెడిని. కొందఱీదుంపలనుండి పంచదార దీయుదురు. కాని అది అంత శ్రేష్ఠము గాదు. విస్తారముగనూ రాదు.

కర్రలేనివానిని గొర్రెకూడా కరవవచ్చేదిని - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కర్రాపురము — ఈక్రింది కర్కోటకనగరము చూడుడు.

కర్రికుక్క కపిలధేను వగునా ? ఆంధ్రలోకోక్తి.

కరెంటు ఎకౌంటు (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము) - దీనిని ఎకౌంటు కరెంటు అని వాడుచుందురు. వడ్డీలేకుండ దాచి నిల్వయుంచిన ధనము. కోరగనే ఈయ వలసిన ధనము.

కరెన్సీ (Currency). (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). నాణెములు, నోటులు. దేశమున ప్రచారమునందున్న నాణెములు, నోట్లు మొదలగునవి యని యర్థము. నాణెములలో నిర్ణీతము లేక లెక్క మాత్రము చూచుకొనుటకు Currency by Tale అందురు. నాణెములను తూకముగా ముద్రించుట కేవలము గని క్రిందటికాలమున బంగారు, వెండి మొదలగు లోహములను తూంచి విలువక్రింద నిచ్చుచుండెడి వారట. దానికి Currency by Weight అని పేరు. ఆదేశమున ప్రచారమునందుగల నాణెములలో అసలువృద్ధుల నిచ్చుపద్ధతిని Issue చేయుబడిన అప్పుపత్రములకు Currency Bonds అనిపేరు. బ్యాంకివ్యాపారమునందు Credit కు సరియగు Debit (loans) మాత్రము నడుపుచుంతమకు లభించు Commission పైని మాత్రమే ఆధారపడి వ్యాపారము నడుపుపద్ధతికి Currency Principal అని పేరు. వడ్డీలేకుండా బాంకియందు సొమ్ము నిల్వయుంచి ఎప్పుడు కావలసినప్పుడు తీసికొనుచుండు ఏర్పాటునకు Current Account అనిపేరు.

కర్లింగు ఆట (Curling) — ఇది చలికాలపుటాటగా నెంచబడినది. ముప్పదిరెండు లేక నలుబదిరెండు గజముల పొడవుగల మంచు కప్పబడిన ప్రదేశమున ఆడబడునట. ఈరంగస్థలికి రింకు(Rink)అని పేరిడియున్నారు. ఇరుపక్షముల వారిచే నాడబడుచుండును. పక్షమునకు నలుగురాటకాండ్రుందురు. వీరు రెండు గుండ్రపురాళ్లతో నాడుదురు. ఈ రాతి పలకల బరువునకు మీద నిపిగినుండి ఇనుపనాళములను పట్టుకొనుటకు అనువుగ్గాబడియుండును. ఇది స్కాట్లండుదేశపుటాటదే యని చెప్పబడినది. కాని ఇందుకు భేదములుగు పదములు కానబడునా; ఈ దేశమున వ్యాపించియుండలేదు.

కర్షము — రెండుతులములు ఎత్తునకు కర్షప్రమాణమని పేరు. మరియు దీనికి సువర్ణమని పేరు. (ఆయుర్వేదమానము చూడుడు).

కర్హాడ, కరాడ, కర్హాటక దేశము, కర్హాటదేశము — బొంబాయి రాజధాని సతారా జిల్లాలో కరాడపట్టణమున్నది. ఇది కృష్ణాకోయనానదుల సంగమమున కలదు. ఇదే ప్రాచీన కర్హాడపురము. ఈ ప్రాంతదేశము కర్హాటకదేశము. స్కాందపురాణ సహ్యాద్రిఖండమున వేదవతీనదికి దక్షిణమునను, కోయనానదికి ఉత్తరపు టొడ్డునను గల దేశమని చెప్పబడినది. మహాభారతము సభాపర్వమున నకులుఁడు జయించిన దేశమని ప్రశంసింపబడినది. ఒకప్పుడు కర్హాడపురరాజ్యమును శిలాహారవంశనృపతులు పాలించిరి. కుంతలదేశమును కల్యాణనగరము రాజధానిగ (షోలాపూరు ప్రాంతము) ఏలిన ఆరవ విక్రమాదిత్యనృపతి కర్హాటక ప్రభుండగు నొక శిలాహారవంశనృపతి కుమార్తెయగు చంద్రలేఖను బరిణయమయ్యెనని విక్రమాంకదేవచరిత్రము 8 వ అధ్యాయమున చెప్పబడినది.

కలకత్తా చీఁకటికొట్టు - దీని నాంగ్ల చరిత్రకారులు Black Hole of Calcutta అని వాడియున్నారు. కలకత్తా నగరమున డల్హౌసీ స్క్వేరు నందు తూర్పుదిశగా నున్న పాతకోట కట్టడము. దీని గోడలు హాల్వెల్ స్మారక చిహ్నమని [illegible] ఈ మహాసంఘటన [illegible] మూఁడు కంపెనీ నాఁటి గవర్నరులలో [illegible]. [illegible] ఈ కొట్టు [illegible] రెండు [illegible] యున్నవి. [illegible] బంగాళాదేశ [illegible] [illegible] క్రీ. శ. ౧౭౫౬ లో [illegible] కంపెనీ వారి [illegible] నాక్రమించెను. [illegible] సేనికులను [illegible] గల [illegible] కొట్టు [illegible]. మరు నాఁటి [illegible] కొందఱు [illegible] మాత్రము [illegible] ఇరువది [illegible] మాత్రము [illegible] దని S. C. Hill చరిత్రకారుఁడు వ్రాసి యున్నాఁడు.

ఇది [illegible] కలకత్తా [illegible] హాల్వెల్ [illegible] [illegible] [illegible] గనుక [illegible] కలకత్తా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ౧౮౫౭ [illegible] ముల [illegible] కొట్టు [illegible] [illegible] మొదట [illegible] ౧౯౦౧ లో [illegible] కొట్టు [illegible] [illegible] [illegible] నదియున్నది. [illegible] కుమార మిత్ర [illegible] చరిత్రకారుఁడు మొదటి కథనమును [illegible] వ్రాసెను. ఇది చరిత్రాత్మక [illegible] పరిశోధనలో [illegible] వివరింప వేలుగా

కున్నది. పరిశీలన లేకను జరుగఁదగునని మా తలంపు.

కలకత్తా మఱ్ఱిచెట్టు — నదికవ్వల సిబ్‌పూరు అనఁబడు ప్రదేశమున వేయఁబడిన వృక్షశాస్త్రోద్యానవనమున నున్న పెద్ద మఱ్ఱిచెట్టు [illegible] ఎకరముల న్నర ప్రదేశము నాక్రమించుకొని యున్నది. ఊడలు భూమి నానుకొని స్తంభములవలె వృక్షము యొక్క భారము వహించియుండె. మొదటి మఱ్ఱిచెట్టు పాటికి భగ్నమగుట తానున్న వృక్షమునకై చేయు సేవను ఊడల కిప్పుడు [illegible] తోఁపక [illegible]. ప్రతి లేత ఊడయు అతి జాగ్రత్తగా భద్రపఱచి రక్షింపఁబడుచున్న దనియు ఇది నేఁటి సంవత్సరములలో [illegible] ఎకరముల ప్రదేశము నాక్రమింప వచ్చుననియు అచటి [illegible] లనుచున్నారు. ఊడల సంఖ్య రెండు వేలకు పైగా యున్నవి.

కలంకారి పరిశ్రమ — మన దేశమున [illegible] కాలమునుండియు [illegible] ఖ్యాతితో నాదరింపఁబడుచున్న పరిశ్రమలలో [illegible] పేరు గన్న [illegible] కలంకారీ [illegible] వస్త్రములపై [illegible] ముద్రణము. [illegible] [illegible] పువ్వుల వ్యాదములుల [illegible] అద్దకపు [illegible]. కొన్ని [illegible] దేశపు ఎర్ర [illegible] పూర్వకాలపు పద్ధతుల [illegible] స్త్రీలు మాత్రమే ధరించు [illegible]. నానురాను ప్రస్తుత కాలములో [illegible] రంగురంగుల యద్దకములను ధరించుటయందు మొగ్గు అధికమగుచుండుట యొక యభిరుచి [illegible] యినది. మనదేశమునందు ఆదిని బందరు అద్దకము, ఆపిమీద మధుర యద్దకము, ఉత్తరదేశమునందు బనారసు, హిందూ దేశమునందు ప్రాచీనకాలమునుండియు కాలికట అద్దకము ప్రతీతిలోనుండి మిగుల ప్రఖ్యాతిగాంచి

నది. ముద్రణయంత్రముల మూలముగా అద్దకము ప్రపంచమంతయును గప్పివేయుచున్న యీ దినములలో భారతీయులు తమ తాతలనాటి చేతి యద్దకము విడువకుండినచో అనాది సిద్ధముగా అద్దకపుపనియందు తమకున్న పేరుప్రతిష్ఠలు నిలబెట్టుకొనజాలరు. అందుచేత బూర్వపుపద్ధతులను గూర్చి యింక విపులముగాక ప్రస్తుతపద్ధతులనే వివరించుచున్నాము. సర్కారు గలిగి వివిధములగు విదేశపు నమూనాలకు దీసిపోనట్టివే మనదేశపు అద్దకపు సరుకులు విదేశీసరకునుగూడ గిరాకీనిలబెట్టును.

అద్దకపు విధానములు - ౧. చేతి ముద్రలు(అచ్చులు). దీనినే Block Printing by Hand అందురు.

౨. యంత్రముల సహాయమున అద్దకము దీనిని Block Printing by Machine (Surface and Perrotine) అందురు.

3. లోహపురేకులను వలసిన నమూనాలుగ కోలిచి రంగుపూసి యద్దుట. Flat Press లేక Stencil Printing అనియందురు.

౪. నమూనాలు చెక్కబడిన లోహపుగొట్టముల సహాయమున అద్దకము (Cylinder) ప్రెస్ నందు సాగించబడిన విధానము. వీనిలో చేతియద్దకము మిక్కిలి సులభము. Cylinder అద్దకము పనివానితనమునందేమి, సున్నితమునందేమి, మన్నికయందేమి మిగుల నెన్నికగన్నది. Perrotine అద్దకము నాలుగైదు రంగులు మించని చిన్నచిన్న నమూనాలకుమాత్రమే యుపకరించును. Flat Printing వలన నిడివియైన నమూనాలు విరుపులేకుండ నద్దుట కష్టము. Hand block printing వలన పెద్ద పెద్ద Pattern ఎన్నిరంగులవైనను సున్నితముగా నద్దకము చేయవచ్చును. ఏదైనను నొక నమూనా (Pattern) ఒక బ్లాకులో పూర్తిగాకపోయి నప్పుడు అనేకములైన బ్లాకులు [illegible] పూర్తి చేయవలసియుండును. [illegible] తమగాను, సున్నితముగాను కావలసినప్పుడు Cylinder Printing [illegible] Cylinder Printing [illegible] వచ్చును. [illegible] Hand Block Printing [illegible] (Block) [illegible] Printing [illegible]. Block Printing [illegible] Design [illegible]. [illegible] Cylinder Printing [illegible] [illegible] చేయుదురు.

[illegible] (పద్ధతి) [illegible] [illegible] యుండవలయును. [illegible] [illegible] యుండవలయును.

బల్ల మీద [illegible] రోలర్లు (Rollers) బ్రాకెట్లు (Brackets) అమర్చబడి యుండును. వానిపైనుండి (Black cloth) గుడ్డయును అద్దకము చేయవలసిన గుడ్డయు గుత్తముగా బిగింపబడి యుండును. క్రింది రోలరుమీదనుండి బిగింపబడిన (Black cloth Unbleached) కోరా కాలికో (Calico)

గుడ్డయై యుండును. అది అద్దకము చేయబడ వలసిన వస్త్రమునకును, ఉన్నిగుడ్డకును నడుమ సమర్పబడి యుండును. అందువలన అద్దకము వేయునప్పుడు రంగు చెదరుటకు అవకాశముండదు. Printing Table రెండవ కొనను మూడవ రోలరుండును. అది క్రోల్ పొడుగునను అద్దకము పూర్తియైన వెనుక Black cloth ను తిరిగి ముందునకు లాగుటకు ఉపకరించును. అద్దకము పూర్తియైన తరువాత Loop లనబడు కొక్కెములకు తగిలించి ఆరవేయబడును. ఒకప్పుడు ఆవిరివలన వేడిగా చేయబడిన Cylinders సహాయమున ఆరబెట్టుటయు గలదు.

అద్దకపు కుంచెలు (Brushes) :- రంగు పాత్రలలోని రంగులను సమ మట్టముగా నుండునట్లు అద్దకపు గొత్తులపై (Pads) పూయుటకు కావలసిన పరికరములలో అద్దకపు కుంచెలు (Brushes) ప్రధానమైనవి. ఒక్కొక్క రంగునకు ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్క కుంచె వాడుక చేయబడ వలయును. సాధారణముగా ఆరంగుళముల Shoe Brush మూడు కుంచెలు వాడుక చేయబడును. Block లలో అగత్యమైన దానికన్న నధికముగా రంగు పట్టినయెడల దానిని తొలగించుటకు చిన్న Painters Brushes కూడ కావలసి యుండును.

అద్దకపు దిమ్మలు (Blocks) :- రంగులు అద్దకము వేయుటకు దిమ్మల విషయములో ప్రత్యేకపు జాగ్రత్త పుచ్చుకోవలయును. అవి శిల్పపు పనివాని తనము కలిగి మంచి నమూనాలతో కూడినవియై ఏమాత్రపు ఒరుగుదల కనిపించినను వెంటనే మార్చబడు చుండవలయును.

ఈ రెండు రకములలో నొకటి Ordinary Blocks, రెండవది Combination Blocks. ఒకే రంగు అద్దకపుపని చేయవలసి వచ్చినపుడు Ordinary Blocks ను, రెండు మూడు కలిసిన Combination Blocks ను పలు రంగులు ముద్రించవలసి వచ్చినపుడు నుపయోగింపబడును.

నమూనాను బట్టియు, కావలసిన పని స్వభావమును బట్టియు Hand block పరిమాణము మారుచుండును. అయినను సాధారణముగా ౯, ౧౦ అంగుళముల పొడవును, ౫ ౬ అంగుళముల వెడల్పును గలిగి యుండును. సులువుగా పట్టుకొనుటకు వెనుక భాగమున (Handle) పిడి అమర్చబడి యుండును. ఈ బ్లాకులు పూర్వ కాలము నుండియు చేవచింతకఱ్ఱతో చేయబడు చుండుట యాచారము. కాని యిప్పుడులో సరుగుదల విశేషముగా నుండుట యిటీవల కనిపెట్టి, రాగితీగెలు బల్లపరుపుగా సాగగొట్టి అంచు కట్టి ఆదిమ్మమీద నమూనా ఉబికించి యుపయోగించు చున్నారు.

రంగుల జల్లెడ (Sieve) — రంగుల జల్లెడలో మూడు ప్రత్యేక భాగములుండును. ౧. Swimming Tub అనబడు పెద్ద కర్ర తొట్టె-దీనికి మూడువంతులు అద్దకపురంగుతో గాని, పిండిపేస్టుతోగాని నింపబడియుండును. ౨. Mackintosh అనబడు నొకజాతి రబ్బరు పూతగుడ్డతో నొకయించుక మూయబడిన drum. Swimming Tub మీదనే drum తేలియాడు చుండవలయును. కాని ప్రక్కలకు తగులరాదు. 3. రంగులజల్లెడ యనబడు మరియొక drum బిగించుచున్న వస్త్రముతో మూయబడియుండవలయును. ఈ drum మొదటి drum లో నుంచవలయును.

ఒక్కొక్క రంగునకు ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్క రంగుల జల్లెడ వాడుకచేయబడు చుండవలయును. కాని యెన్నిరంగులకైనను ఒకే

Swimming tub చాలును. Swimming tub లో పిండిపేస్టు వేయుటయందలి యుద్దేశము బ్లాకుకు రంగు సకరాయను పాడుచుటకై యున్నది. Swimming tub లోని పేస్టుమీద [illegible] పాడుచే దుకుంపే మొదటి [illegible] కలితి Mackintosh గుడ్డ ఆపును.

ఆవిరిచే తడియారుచ్చు పరికరములు (Steaming apparatus) :- ఇవి [illegible] వలసిన పరికరములు. [illegible] వివరములు [illegible] ఉపయోగము [illegible]. ఇది [illegible] పరికరములు గరిటెలు, చిప్పలు, [illegible], [illegible] గుడ్డ మొదలగునవి.

వేటు [illegible] లనుగాని, [illegible] సామాన్యము [illegible] ప్రత్యేకమైనను [illegible].

[illegible] :- ఇది [illegible] Synthetic [illegible] Chlorine [illegible] Alizarine colours, Naphthol colours మొదలగునవి ఉపయోగించు [illegible].

బట్టలను [illegible] సాధనములు : [illegible] ములలో రెండు విధములు కలవు. ౧. మొట్ట మొదట రంగుపట్టుటకు చాలినంత [illegible] కు దట్టము కలిగించుటకు మాత్రమే యుపయోగిం పబడి తరువాత రంగునకుగాని, అద్దకపు నమూనాలకుగాని భంగము లేకుండ తీసివేయుటకుం దగిన సాధనము మొదటి రకము.

ఇవి [illegible] చిక్కదనము, [illegible] మొదలగునవి యుపయోగింపబడును.

౨. రంగులో [illegible] కలిపి [illegible] Albumen, Casein, Glue (సరేసు) మొదలగునవి [illegible].

[illegible] Senegal, Tragacanth or Dextrin [illegible] Tragacanth [illegible] యుపయోగింపబడును.

[illegible] Starch) [illegible] (Starch) [illegible] చేయును.

Acetic Acid [illegible] Acid [illegible] Starch [illegible] Starch [illegible] గోధుమ [illegible] గోధుమగింజలో [illegible]

మాత్రము Olive oil చేర్చి మీగడవలె తయారగునట్లు కొంచెము చల్లనినీటిని పోసినయెడల మొదటిరకపు గోధుమ Starch తయారగుచున్నది.

Tragacanth బంక - బట్టకు దట్టముచేయుటకిదియొక ప్రకృతిసిద్ధమగు బంక. అద్దకపుబని కెంతయు నుపయుక్తమైనది. దీనిని గంజితో చేర్చి యుపయోగపఱచినయెడల కేవలము గంజిని చేర్చినప్పటికంటె రంగు సమపాలుగా నంటి అద్దకపుబని నాణ్యముగా నుండును. నాణ్యమును స్పష్టత్వమును చెడకుండ పెద్దపెట్టె లపై నద్దకము గాఢముగ రంగు అద్దకముచేయుటకు దీనియుపయోగము నెంచు.

Dextrin and British Gum - గంజిని (Starch) విశేషముగా నుడకబెట్టుటవలన పైనుదహరించిన బంకలు తయారగుచున్నవి. ఇవి లేతరంగు గాని, ముదురు రంగు గాని, కలిగి యుండవచ్చును. ఆభేదము చిక్కబఱచు శక్తి ననుసరించి యుండును. Dextrin గాని, British Gum గాని తయారుచేయుటకు Starch అంతయు నీటిలో కలిసి గోవుపట్టె స్థితి వచ్చుటకును మరగించుచుండవలయును. లేతరంగు బంకలు ముదురురంగువానికన్న నధికముగా అసలు Starch గుణమును కలిగియుండును. పైని వివరించిన రెండురకముల బంకలలో నేదియును రంగు బట్టలోనికి జొచ్చుకొనిపోనీయదు. అందుచే ముదురురంగువేయుట కెంతమాత్రము నుపకరింపవు. చిక్కబఱచుట కుపయోగించు British gum లో 20% మొ॥ 30% కరుగక కుండ మిగులు Starch ననుసరించి చిక్క దనము కలిగియుండును. కాని యీక్రిందిగువ వివరింపబడిన పాళ్లు ననుసరించుట సమంజసము. లేతరంగులయద్దకపుజిగురు రెండుమూడు పౌన్లకు ఒక గాలను నీరు కలపవలెను. ముదురు రంగులయద్దకపుజిగురుకు ఆరు మొ॥ పది పౌనులవఱకు నొక గాలను నీరు కలపవలెను. ఈ జిగురులను నీటిలో మరగించి చల్లార్చినచో జాలును.

సెనిగల్ (Senegal) గమ్ము, అరబిక్ గమ్ము - బట్ట యొక్కరాఖ్యాగమునకు గాఢముగా రంగు ప్రాకిపోవకుండుటకై పైని చెప్పిన రెండు రకముల బంకలును ఉపయోగింపఁబడును.

ఇంకనుపయోగింపఁబడు రసపదార్థములు - అద్దకపుబనికి Neutral gum solution అనఁబడు నొకవిధమగు జిగురుపదార్థమును, Standard ఎఱ్ఱసారాయమును, సీసపు Sulphate ద్రావకమును, తగరపు పొడి (Tin pulp) మొదలగునవి యవసరములు. వీనిని తయారుచేయు విధానమును గూర్చి Neutral gum solution, Standard red liquor, Lead sulphate solution, Tin pulp అను ప్రత్యేక వ్యాసములు చూడుడు.

కలకాల దొంగ ఒకనాఁ డెప్పుడైనా దొరకకపోడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కల గోత్రము — లౌగాక్షి గణము చూడుడు.

కలబంద - లా. Aloe indica మరియు, Aloe carbadensis. ఆంగ్. Indian aloes సం. ఘృతకుమారిక, అమరా.

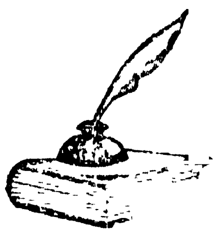
కలబంద వైద్యోపయోగమగు ఓషధి. ఉత్తర హిందూదేశమున దీనిని భోజన పదార్థముగఁ గూడ వాడుచున్నారు. కలబంద తెల్లనిదియు, ఎఱ్ఱనిదియు నని ద్వివిధములు. అందెఱ్ఱనిది శ్రేష్ఠమైనది. కఫము, కుష్ఠువ్యాధి, సెగరోగము, కండ్లయెఱుపులు, కండ్లనీరు, పుసికట్టుచుండుట, కండ్లనొప్పులు, ప్లీహము, గర్భములోని పుండు, విరేచనబద్ధము, మేహవాతపు

నొప్పులు నివారించును. చలవ చేసి మేహశాంతి పైత్యశాంతి గొనర్చును. కఱ్ఱదెబ్బ నొప్పులు మాన్పును.

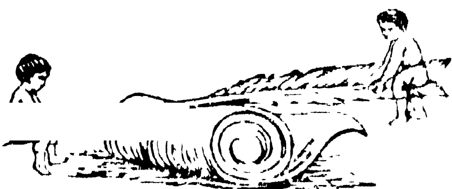
కలబందపువ్వు క్రిమి, శ్లేష్మ రోగములనడంచి మేహశాంతి, చలవ చేయుటయేగాక వాతోద్రేకము గల్గించును. కాకతత్వము గలవారికి కను కూలమై యుండును. వాత శరీరులకు పనికి రాదు.

కలబోలిజమ్ (Calabolism) - Katabolism చూడుము.

కలము (Pen) — సిరాముంచి దేనితో కాగితముపై వ్రాయు పనిముట్టును కలమనియెదరు. సంస్కృతమున దీనిని లేఖిని యనియెదరు. లేఖిని యనగా వ్రాయు పనిముట్టని యర్థము. ఆంగ్లమున దీనికి Pen అని పేరు. ఈపదము లాటిన్ భాషయందలి Penna (పక్షిరెక్క) పదమునుండి యేర్పడినది. అనగా పూర్వకాలమున పాశ్చాత్యదేశములందు పక్షిరెక్కలను కలము

గాను వాడుచుండిరి. మనదేశములందు కొన్ని భాగములలో రేకి సూదిగ నొక్కి వ్రాయుచుండిరని తెలియుచున్నది. తాటాకుల మన పుస్తకములన్నియు ఘంటములతో వ్రాయబడినవి. గ్రంథములలోనుకూడ నా కలమును పేరున్నట్లు వాడినట్లు వాడబడియున్నది.

కలరావ్యాధి — విషూచి చూడుము.

కలశపురస్సర ప్రాసాద (దేవాలయ) నిర్మాణ తుల్య న్యాయము — దేవాలయనిర్మాణ మొనర్చి శిఖరప్రతిష్ఠ చేయుచున్నట్లు వంటిదని యర్థము. ఓర్పుతో శ్రమచేసి పని పూర్తిచేయుట యని భావము.

కలశభవులు — అగస్త్యమహర్షి, వశిష్ఠమహర్షి, ద్రోణాచార్యులు వీరు కలశభవులు లేక కుంభసంభవులనబడుదురు. వీరు మిత్రావరుణుల తేజంబు కలశమునందు బడి యందుండి జన్మించిరని చెప్పబడినది.

కలశరేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుము. స్త్రీసాముద్రికము చూడుము.

కలశి గోత్రము - కస ఉపనామములు చూడుము.

కలహకంటకి — నారదునకు పేరు. కలహప్రియురాలగు యువతి నీపేర పిలువబడును. నారదుడు కలహప్రియుడు గాన ఈ పేరు వచ్చినది.

కలహగ్రామము (కహల్గాన్) ఇంకొకపేరు చూడుము.

కలహారి ఎడారి — ఆఫ్రికాఖండమున దక్షిణభాగమునందున్న ఎడారి ఆరెంజి నదికి ఉత్తరమున నుండి దక్షిణము వ్యాపించియున్నది. ఇచట బుష్మెనులను అనాగరిక ప్రజలు నివసించుచున్నారు.

కలాన్నగరము — ఇది నిజాము రాష్ట్రమునందున్నది. బాలఘాట్ (బెరారుస్థానము) దేశపు రాజధాని. (బాలఘాట్ చూడుము.)

కలాప గ్రామము — ద్వాపరయుగాంతమున శ్రీకృష్ణుని కాలమునందు దేవాపి యను నొక ప్రసిద్ధ చంద్రవంశపు క్షత్రియుండు తపమాచరించిన గ్రామము. వీరు శంతనుని యన్న. శంతనుని కర్మకాండము బ్రష్టుడైనందున దైవరాజ్యము వీనిని వీడిపోయెను. ఇతని తమ్ముడైన శంతనుడు హస్తినాపురమున రాజ్యాధికారము నొంది ప్రభుత్వమొనర్చెను. తరువాత దేవాపి కలాపగ్రామమున తపస్సు చేయుచు కలియుగాంతమువరకు జీవించువారుగ కల్కిపురాణము వలన చెప్పబడినది. మహాభారతము శాంతి పర్వము ౧౪ అధ్యాయము, భాగవత పురాణము ౧౦-౮౭-౬ అధ్యాయము, బృహన్నారదీయ

పురాణము ఉత్తర ౬౬ యందునను, కలాప గ్రామము హిమాలయముపై బదరీక్షేత్రమున నున్నదని చెప్పబడినది.

వాయు పురాణము ౯౧ యందు ఊర్వశి కొంతకాలము పురూరవునితో గడపిన హిమాల యోపరిభాగ ప్రదేశమని వివరింపబడినది. ఫ్యు. కెప్టన్ రేపర్ పరిశోధకుడు గడ్వాల్ సంస్థాన ము బదరీనాథ ప్రాంతమున అలకానందలో చేరుకొను సరస్వతీ జన్మస్థానమునకు సమీపమున నుండియుండునని తెల్పియున్నాడు.

కలాపహార నగరము — మందరగిరి కడనుండిన పురము. అంగదేశము చూడుడు.

కలాల్దమన్ — హితోపదేశము చూడుడు.

కలావతి — తండ్రి పౌరుడను పేరుగల ఋషి. తల్లి పుంజికస్థలయను పేరుగల అప్సరస. సౌందర్యవంతురాలనియు, పార్వతీదేవి ఈమెకు పద్మినీవిద్య నొసంగెననియు, అది కోరినసౌఖ్యము లొసంగు విద్యయనియు, నామె దానిని మనూధని పుత్రుడగు స్వరోచికిచ్చి తానాతనిం బరిణయ మాయెననియు జెప్పబడినది. స్వరోచి మనువని యెంచుగునది.

కలాహపహాడ్ - కోలాహల పర్వతము చూడుడు.

కల్గినవారు కన్నెత్తి చూచే వరకు వారి ప్రాణం పోతుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కలిగినవారి కందరు చుట్టాలే - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కల్గినవాడు కలవానికే చేర్చును లేనివాడు కలవానికే చేర్చును — ఆంధ్రలోకోక్తి

కల్మి కులములకు మిండడు — భాగ్యవంతుడు శ్రేష్ఠకులజుడుగ తలంపబడు నని భావము. (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కలిమిలేములు కావడికుండలు - ఆంధ్రలోకోక్తి

కలుగానుగ చెట్టు — లా. Ficus heterophylla. సం. త్రాణం, త్రాణా, త్రాణీ, త్రాయంతీ, త్రాయమాణా, బలభద్రా, బలభద్రికా, వార్షికీ. ఇది వైద్యోపయోగమగునది. దీనిఆకు, చెక్క, వేరులను, రస, చూర్ణ,కషాయ రూపముల వాడుచున్నారు. ఉన్మాదములు (పిచ్చి), కఫపైత్యములు, జ్వరములు నివారణ మగునని చెప్పబడినది. ఈచెట్టు రాతిమీదనే పుట్టి మంటి (మన్ను) సాయమక్కరలేకనే పెరుగు స్వభావముకలది.

కలువచెట్టు — ఇది నీటియందునుండు భూమిపై నేరియుండు బురదలోనుండి పుట్టినదుంప నుండి నీటిపైకి కాడలగుండా లేచి ఆకులు నీటిపై తేలునట్లు విప్పి, యటనేపూచు నీటిచెట్టు. దీనిపూవులు కొన్నిదినములు జీవించును. అత్తరి నవి చంద్రోదయముతో రాత్రులందు వికసించును తెల్లవారినపిదప ఎండ బలపడుటతో ముడుచుకొనిపోవును, తిరుగ చంద్రోదయమున రాత్రియందు శీతలత వ్యాపించు కతన తిరిగి వికసించుచుండునుగాన, చంద్రునితో సంబంధము గలవిగ జెప్పబడినవి. కవులు స్త్రీల నేత్ర ములను కలువరేకుల (పూవుసందలి రేకులు) తో పోల్చి వర్ణించుచుందురు. కలువలు తీయని నీటియందే పైపరిస్థితులలో పెరుగుంగాని భూమిపై పెరుగునవికావుగాన తియ్యనినీటి జలనిలయము లందు (ప్రవాహజలములందుకాదు) మాత్రమే పెరిగెడిని. తెల్లకలువ యనియు, ఎఱ్ఱకలువ యనియు, నల్లకలువ యనియుం గలువజాతి

త్రివిధము. అం॥ నల్లకలువ (నీలోత్పలము) ఇంచుక యరుణాగ్ర గాననగుచుండును. కలువలు సరోవరములు కలంకారములుగ నొంచబడు చున్నవి.

తెల్లకలువ - ఇది కలువజాతులలో సామాన్యమైనది. దీనికి లా. Nymphaea anthers ఆంగ్ల. Water lily white. ఇందీవర, ఉత్పల, కువలయకుముద, శశిత్రయ యను పేర్లు కాని ఈ సంస్కృతపుపేరు కలువకు సామాన్య నామములుగ నున్నవి. సుగంధయుతమైనది. తెల్లకలువ దుంప రసము, కషాయము లేక చూర్ణము మేహము, పైత్యమును, శ్లేష్మమును నివారించు ననియు, తెల్లకుసుమ రోగము పై స్త్రీలకు చక్కగ పనిచేయుననియు, స్త్రీల గర్భమందలి పిండములను రక్షించుననియు చెప్పబడినది. ఇంకను కొందఱు ఋషులు జ్వరములను, విదాహము, అతిసారములు గూడ నివారించు ననిరి. చలువ జేయును.

ఎఱ్ఱకలువ లా. Nelumbium speciosum. ఆంగ్ల. Red water lily. సం. రక్తోత్పల, రాజీవ, కోకనద. ఎఱ్ఱకలువదుంప రసము, కషాయము, చూర్ణము స్త్రీలకు గల్గెడి ఎఱ్ఱకుసుమ రోగముపై చక్కగ పనిచేసి నివారించు ననియు తక్కిన గుణములు తెల్ల కలువ దుంప వలెనే ననియు చెప్పబడినది. పూవులు కండ్లకు చలువజేసి తాపము, కాస, పైత్య వికారముల నడంచును.

నల్లకలువ- Nymphaea stellata ఆంగ్ల. Black water lily. సం. నీలోత్పల. దీని దుంప రసము, కషాయము లేక చూర్ణము కలువ సామాన్య గుణములే యైనను స్త్రీల రక్తకుసుమ రోగము, రక్తపైత్యము, రక్తస్రావములపై చక్కగ పనిచేయు ననియు, ఎక్కువ బలముగ పనిచేయుననియుం జెప్పబడినది.

కొందఱు ఋషులు కలువజాతులన్నియు నేత్రరోగములపై చక్కగ పనిచేయు ననియు, కలువ ఆకులందు భోజనము మాత్రము అనారోగ్యకర మగునంతటి విసర్జనీయమనియు నుడివియున్నారు.

కద్దా ఉపేంద్ర ద్రావకము చూడుడు.

కల్పచికిత్స (కాయకల్పచికిత్స) —

కల్పింపబడినది లేక కల్పనది కల్పము. ఇచ్ఛాప్రాప్తి యని యర్థము. కల్పలత యను పదమును కల్పవృక్షమను పదమును గమనించినచో శ్రేష్ఠవాచకములని దెలియగలదు. వైద్యశాస్త్రవేత్తలు పునరుద్భవ కారణములుగ కల్పముల నిట్లు చెప్పిరి. శ్వేతవారాహకల్పము మొదలగు పదము లాంగ్లేయులు పునరుద్భవకాలమని యే మనవచ్చును. ఈ "కల్పము" నౌషధము కల్గించు పునరుద్భవ స్థితికి ఆంగ్లవైద్యశాస్త్రమున Rejuvenation అని పేరిడిరి.

ఆయుర్వేదమున నిట్టి ఔషధములు సర్వసాధారణముగ వాడుకయందున్నను కల్పచికిత్స యను ప్రత్యేకవిధానము వాడుకలో నుండుట కొంత తగ్గియున్నట్లు తోచుచుండును. వసంత కుసుమాకరము, పుష్పధాన్యరసము మొదలగు ఆయుర్వేదీయ ఔషధములు కల్పౌషధములే. వీటియందు రస, విష, గంధకాదులు కలియును. కల్పచికిత్సావిధానము శరీరరోగముల నడంచి రోగికి సుఖ మొసంగి ఔషధప్రయోగ మనుటకన్న శోణిత రక్తశుద్ధి జేసి శరీరధాతువులను మంచి స్థితియందు స్థిరపర్చి శరీరావయవసముదాయమును (Cells) పునర్నిర్మాణ మొనర్చుటమూలమున సమస్తరోగనివారణం గల్పించి పునర్జన్మ మెత్తిన యటుల నారోగ్యమిచ్చునది యనదగునని శాస్త్రమున చెప్పబడినది. ఈ మహాఫలితములను చ్యవనమహర్షి చ్యవనప్రాశ సేవనమున నంది

యుంట నీవిధానమై ద్రవ్యప్రభావమే. (చ్యవనప్రాశము చూడుడు.)

ఇాకను యయాతిమహారాజు శస్త్రచికిత్స మూలమున నీఫల మందెనసియు, ఋషులనేకులు యోగాభ్యాసమున నీఫలము నందిరనియుఁ చెప్పఁబడుట ఔషధసేవ లక్కరలేకనే కేవలోపచార పథ్యాదులచే నీ ఫలము లందిరని తోచెడిని.

కల్పచికిత్స- బుద్ధికల్పచికిత్స యనియు, కేశకల్పచికిత్స యనియు, కాయకల్పచికిత్స యనియు త్రివిధము. బుద్ధికల్పములు మనస్సును బుద్ధిని దృఢపఱచి జ్ఞాపకశక్తిని విజృంభింపఁజేసి బలము గల్గించెడిని. కేశకల్పములు రోమకూపములు బలపఱచి, కేశము (వెండ్రుక) లకు నల్లని నిగనిగలుండు నటులను, రోమములను స్థిరముగఁ గల్గించెడిని. కాయకల్పములు శరీరావయవసముదాయము నంతటను దృఢము గల్గించి సూక్ష్మ ఇంద్రియములకు బలముం జేకూర్చి శరీరకోమలము గల్గించెడిని

కాయచికిత్స (మహావదని) సంపూర్ణముగా బాహ్యము పంచకర్మలచే శరీరశోధన మొనర్చి బహిః పరిశుద్ధిని, శరీరాంతరపరిశుద్ధిని కల్గించవలెనని చెప్పఁబడియున్నది. మరియు విస్తృత కుటిప్రవేశకల్పమనియు, వాతాతపికకల్పమనియు ద్వివిధము.

కుటిప్రవేశికకల్పము మిగుల కష్టసాధ్యము. దీని నాఁగ్లభాషయందు Sealed cell treatment అని వాడుచున్నారు. దీనికి బహ్యము శీతోదకము దాకుటకూడ తగదు. కపిలధేనువు (నల్లఆవు) పాలు ఆహారము. శరీరావయవము లేపని చేయుటకయు, బుద్ధి మంచి దేయూహాలు యోచనలు లేకయు, సంపూర్ణవిశ్రాంతిని గల్గియుండ విధింపఁబడినది. శాస్త్రమున నతి కష్టతరమైన కుటి ప్రవేశచికిత్సయే సంపూర్ణఫలప్రద మని చెప్పఁబడినది.

తరువాత దగు వాతాతపిక కల్పచికిత్స కొంత సుకరముగ నుండెడిని. ఇందు కదలమెదలకూడదు నిర్బంధములు లేవు. విశ్రాంతి విధింపఁబడినను శ్రమకలుగకుండ నటు నిటు తిరుగాడవచ్చును. నిత్యకృత్యములు దీర్చికొనుచు, అర్హభోజన మొనర్చుచు, దీని కర్హకాలము నియమింపఁబడకున్నను, శీతకాల ముత్తమ మని కల్పచికిత్సానైపుణ్యు లనుచున్నారు.

నల్లఆవునకు గాని, అదిలభింపనిచో నల్లమేకకు గాని లోని కౌషధమిచ్చుచు దానిపాలు నలువదిదినములును, పిదప దాని కౌషధమిచ్చుట మాని దానిపాలనే ఇంక నలువదిదినములును, రోగి ఎనుబదిదినములు ఔషధముగ త్రాగుచుండవలయును. ఈకాలమునందు ఉప్పు, పులుసు, కారములు వర్జనీయములని పథ్యము విధింపఁబడినది. మిరియములకారము మించుక వాడవచ్చునని కొందరనియున్నారు. మూడువారములలో దీని గుణ మగునట. వేఱొక (కల్ప) విధానము పది దినములలో పనిచేయునది కలదట.

కల్పచికిత్సలు స్మృతింజయిందునవి కావనియు శ్రీపతి కాలమునందే పిరుగ జన్మించినవకోదు నూతన శరీరావయములను, నవకోమలదేహములను నొసంగి బాలవంతులుగఁ జేయునని యుఁ జెప్పఁబడినది.

ఇటీవల మదనమోహనమాలవ్యపండితుఁడును హరదత్తశాస్త్రిపండితుఁడును (కాంగ్రెసువారికిం జెందిన సుకేశసంస్థానపు రాజగురువు) పొందిరని చెప్పఁబడిన కాయకల్పచికిత్సలు, కుటిప్రవేశిక కల్పచికిత్స లని తెలిసెడిని. (ఆయుర్వేదము చూడుడు.)

కల్పములు (బ్రహ్మమానపు మాసము నందలి 30 దినములు) — బ్రహ్మమాన మాసమున గలముప్పది దినములను ముప్పది కల్పములనంబడును. ఇవి మనుష్యమానపు

మాసమునందుగల పాడ్యమి, ద్వితీయ, తృతీయ చతుర్థి మొదలగు తిథులం బోలినవి. (మత్స్య పురాణ ౨౨౮ అధ్యా).

౧. శ్వేతవరాహకల్పము, ౨. నీలలోహిత కల్పము, ౩. వామదేవకల్పము, ౪. రాథంతర కల్పము, ౫. రౌరవకల్పము, ౬. దేవకల్పము ౭. బృహత్కల్పము, ౮. కందర్పకల్పము, ౯. సత్యకల్పము, ౧౦ ఈశానకల్పము, ౧౧. తమః కల్పము, ౧౨. సారస్వతకల్పము, ౧౩. ఉదాన కల్పము, ౧౪. గారుడకల్పము, ౧౫. కౌర్మ కల్పము, ౧౬. నారసింహకల్పము. ౧౭. సమాన కల్పము, ౧౮. ఆగ్నేయకల్పము, ౧౯. సోమ కల్పము, ౨౦. మానవకల్పము, ౨౧. తత్పురుష కల్పము, ౨౨. వైకుంఠకల్పము, ౨౩. లక్ష్మీ కల్పము, ౨౪. సావిత్రీకల్పము, ౨౫. ఘోర కల్పము, ౨౬. వరాహకల్పము, ౨౭. వైరాజ కల్పము, ౨౮. గౌరీకల్పము, ౨౯. మహేశ్వర కల్పము, ౩౦. పితృకల్పము.

ఇందు శ్వేతవరాహకల్పమును ప్రతిపత్తిథి యనియు, కౌర్మకల్పమును పౌర్ణమి యనియు, గౌరీకల్పమును మాసదేవీరాత్రిగను, మహేశ్వర కల్పమును మాసశివరాత్రిగను, పితృకల్పము నమావాస్యగను కూర్మ, మార్కండేయ, బ్రహ్మాండ పురాణములందు చెప్పబడినది. ఇంకను ఒక్కొక్క కల్పమునందు మనుష్యమాన సంవత్సరములు ౮౬౪౦౦౦౦౦౦౦౦ లును, ముప్పది కల్పములు గలిగిన ఒక బ్రహ్మమాన మాసమున ౨౫౯౨౦౦౦౦౦౦౦౦ సంవత్సర ములును ఉండెడిని. దీనినే సర్వసాధారణముగం బాటించుచున్నారు.

ఇంకను భవిష్యపురాణ ప్రతిసర్గ (౩) పర్వ మున చతుర్యుగఖండ కలియుగేతిహాస సముచ్చ యమునం దిరువదిరెండవ అధ్యాయమున పదు నెన్మిది కల్పములు చెప్పబడినవి. అవి ౧. కౌర్మకల్పము, ౨. మత్స్యకల్పము, ౩. శ్వేత వరాహకల్పము, ౪. నృసింహకల్పము, ౫. వామన కల్పము, ౬. స్కంధకల్పము, ౭. రామకల్పము, ౮. భాగవతకల్పము, ౯. మార్కండకల్పము, ౧౦. భావిష్యకల్పము, ౧౧. లింగకల్పము, ౧౨. బ్రహ్మాండకల్పము, ౧౩. అగ్నికల్పము, ౧౪. వాయుకల్పము, ౧౫. పద్మకల్పము, ౧౬. శివకల్పము, ౧౭. విష్ణుకల్పము, ౧౮. బ్రహ్మ కల్పము.

ఇవి ఇట్లుండ వాయుపురాణ పూర్వార్ధ ౨౧, ౨౨, ౨౩ అధ్యాయములందు కల్పనిరూపణ ములలో చెప్పబడినవి. ౧. భవకల్పము, ౨. భువ కల్పము, ౩. తపఃకల్పము, ౪. భవఃకల్పము, ౫. రంభఃకల్పము ౬. ఋతుకల్పము, ౭. క్రతు కల్పము, ౮. వహ్నికల్పము, ౯. హవ్యవాహ కల్పము, ౧౦. సావిత్రీకల్పము, ౧౧. ఉశిక కల్పము, ౧౨. కుశికకల్పము, ౧౩. గాంధర్వ కల్పము, ౧౪. ఋషభకల్పము, ౧౫. షడ్జ కల్పము, ౧౬. మార్జాలీయకల్పము, ౧౭. మధ్య మకల్పము, ౧౮. వైరాజకకల్పము, ౧౯. నిషాద కల్పము, ౨౦. పంచమకల్పము, ౨౧. మేఘ వాహనకల్పము, ౨౨. చింతకకల్పము, ౨౩. ఆకూతికల్పము, ౨౪. విజ్ఞాతికల్పము, ౨౫. మనః కల్పము, ౨౬. భావకల్పము, ౨౭. బృహత్క ల్పము, (ఇవి ౨౧ అధ్యాయమునను), ౨౮. శ్వేత లోహితకల్పము, ౨౯. రక్తకల్పము (ఈ రెండు ౨౨ అధ్యాయమునను), ౩౦. పీతవాసస కల్పము, ౩౧. సితకల్పము, ౩౨. విశ్వరూప కల్పము (ఈ మూడు ౨౩ అధ్యాయమునను) చెప్పబడినవి.

కల్పవృక్షముం జుట్టుకున్న గచ్చపొద — గచ్చపొద ముండ్లపొద. చొర శక్యముకానిది. ఒక యోగ్యుడు దాతయు నగు

భాగ్యవంతునికడ నున్న సుష్టునిగూర్చి సుజుపు సామెత. (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కల్పవృక్షములు(పంచకల్పవృక్షములు)- ౧. మందార, ౨. పారిజాత, ౩. సంతానవృక్షము, ౪. హరిచందనవృక్షము, ౫. కల్పవృక్షము. వీటికి పంచకల్పవృక్షములని పేరు.

కల్ప్యతారహస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు, భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కల్క్యవతారస్థలము — శంబలాపురం చూడుడు.

కల్పిత స్వప్నములు — స్వప్నశాస్త్రము చూడుడు.

కల్మాష గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కల్మాషపాదుఁడు — ఇక్ష్వాకువంశపు సూర్యవంశపు క్షత్రియుఁడు. తండ్రి రఘు మహారాజు. సౌదాసుఁడను నామాంతరము కలవాఁడు. ఇతని పేరు మిత్రసహుఁడు.

కల్మాశాఖ క్షత్రియులు — మరాఠా క్షత్రియులు చూడుడు.

కల్యాణపురము — నిజాము మహారాష్ట్ర దేశములు చూడుడు.

కల్యాణ మొచ్చినా కక్కొచ్చినా ఆపలేరు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కల్యాణకలవణము — సుశ్రుతమను ఆయుర్వేద వైద్య గ్రంథమున చెప్పఁబడిన యొక ఔషధ విశేషము. ఇది స్వాస్థ్య [illegible] కారి.

కల్లబొల్లి కబురు — ఆంధ్రభాషా వాడుకను యున్న పదము. అబద్ధములు, సుబద్ధములు కలసియుంట విశ్వసింపఁదగనివియు, కేవల వినోదార్థ ముగు ప్రసంగము లని పెంపొందిన వాడుక. కల్లయనిన అసత్యమని యర్థము. బొల్లి యన హేయమని యర్థము.

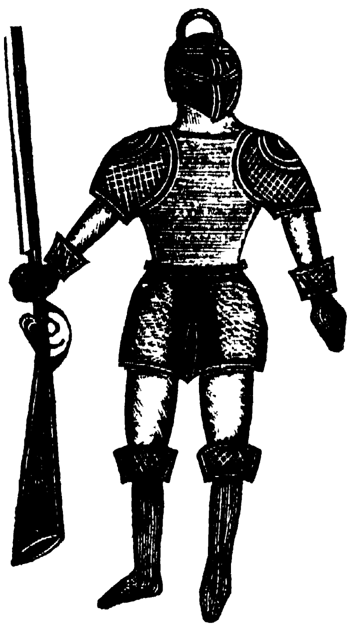
కలింగోత్కల దేశసీమ లందు రాజ్యపాలన వత్సరములఁ బరిగణించు విధానము — ఆంధ్రుల కేటుక యగునంతదనుక నీపరిగణనవిధానము పర్లాకిమిడి, పెద్దకిమిడి, చిన్నకిమిడి మొదలగు జమీందారీ ప్రాంతముల నావరణమైయున్నది. ఇది క్రీ. శ. ౧౦౭౮ రాజ్యమును కరుదెంచిన అనంతవర్మ చోడగంగదేవు భూపతినాఁటినుండి యని కొందఱును, అంతకుపూర్వమునుండి యని కొందఱును వాడుకయందున్నదనుచున్నారు. గంగవంశపు రాజుల శాసనములందిది గానవగుచున్నది.

సంవత్సరసంఖ్యయందు ఆరవ సంవత్సరము లను పరిగణింపక వదలివేసెదరు. పదిసంఖ్య తోక తెక్కను సున్నతో నంతమగు సంవత్సరము లను పరిగణింపక వదలివేసెదరు. అనగా ఐదు నకు తరువాత (ఆరింటను వదలి) ఏడింటను లెక్కించుటయు, పది మొదలగునవి (పదినాంటెదుకవదలి) పదునొకండు, ఇట్లనే లెక్కించియు లెక్కించెదరని ఎఱుంగునది. ఇది యొకవిధానము. తొలినాఁడు (ఆయువదని లెక్కించక) తొలి రెండవ నాఁడు మొదటిదనుచు పైవిధముననే లెక్కించుచుందురు. ఒకభూపతి మరణించిన సంవత్సరమునందే తత్పుత్రభూపతి రాజ్యమును వచ్చుటచే నాసంవత్సరమును ఇద్దరిపాలనలందును కూడ పరిగణించెదరు. ఈవిధానమున లెక్కించు సంవత్సరములకు భాద్రపద శుద్ధ ద్వాదశినాఁడు క్రొత్త సంవత్సర మారంభమగుచుండును. ఇదొక విచిత్రము గమనింపఁదగినది కలదు. వారు భాద్రపద శుద్ధ పౌర్ణమి సంవత్సరాంతమని చెప్పుచు, పాటించుచు ద్వాదశినాఁడు సంవత్స రారంభముగ లెక్కించుచుందురు. అనగా నేకాదశి సంవత్సరాంతముగను, ద్వాదశి సంవత్సరాది యనియు భావముకాని, సంవత్సరాదిని ఒకటవ

దినముగా భావించక పంద్రెండవదినముగ లెక్కించుట విచిత్రముగఁ దోచును.

కల్లిగ్రాఫీ (Calligraphy- Good hand writing)— కుదిరిన చక్కని దస్తూరీ వ్రాయగలనేర్పు లేక కళ. ఇంక కొందఱి మతమున అక్షరములపొంకము చేత కుదిరిన చక్కని పదవిన్యాస (Style hand writing) విధానపు వ్రాతశక్తియుం గలసి Calligraphy అగునందురు. అందమగు వ్రాతయు, అలంకారయుతమగు వ్రాతయుం గల్లిగ్రాఫి యని తెలియుచున్నది.

కలెక్టివిజమ్ (Collectivism) — పంటభూములు మొదలగు ఫలవంత ప్రదేశములన్నియు జాతీయసామ్యగతములై యుండవలయునను సిద్ధాంతము.

కవచము — కవచము యుద్ధములో గాయపడకుండ రక్షణమునకై ధరించునది. ఇది ఇనుము, ఉక్కు, రాగి మొదలగు లోహములు రేకులతో చేయబడి వేర్వేరు భాగములుగ శరీర భాగములను కప్పి లోహపు రేకులచే గప్పి శత్రువుల కత్తిపోటులకు, ఈటెపోటులకు వెలివకుండునట్లు శరీర రక్షణ మొసఁగునది. భరత దేశమున కాదినుండి వాడుకయందున్నదియె. కర్ణునకు కవచకుండలములు సూర్యుని వలనను, అర్జునునకు ఇంద్రునివలనను ఈయ బడినట్లు భారతమున చెప్పఁబడియుంట భరత దేశపు తొల్లింటికాలపు శూరులకిది క్రొత్తగాదని తెలియుచున్నది. కర్ణార్జునులు కలియుగమునకుఁ బూర్వము ద్వాపర యుగాంతమున నుండిన వారని యూహింపఁబడినది. హిందువుల మంత్రములందు కవచమని యొకటి కలదు. అది ఆత్మరక్షణకైన ప్రయోగము. ఇంక నీ భరతదేశపు కవచమును విడిచి పాశ్చాత్య దేశముల కవచములఁగూర్చి వివరింతము గాక.

పాశ్చాత్యులు తమ యుద్ధనావలకుఁ గూడ కవచములను తొడిగి యుండిరి. వారియందును కవచములను ధరించిన వారిలో ముఖ్యులు గ్రీకులు రోమనులునై యున్నారు. ఈజిప్టు సామ్రాజ్యములు [illegible] లోహపు కవచములు తగ్గిపోయిన ఈజిప్టు, అస్సీరియా మొదలగు దేశముల కవచములు వాడుక [illegible] తెలియవచ్చెను. క్రీ. శ. ౧౪౦౦ ప్రాంతమున కవచములందు ముఖ్యభాగములు హృదయము, చేతులు, మోకాళ్లు ఇనుప రేకులచే [illegible] ఉక్కు [illegible] (Helmet) కూడ ధరింపబడియుండెను. నైట్సు (Knights) పూర్వకాలమున ఇనుప కవచములు ధరించువారుండిరని తెలియుచున్నది.

క్రీ. శ. పదునారవ శతాబ్దమునుండి తుపాకులు, ఫిరంగులు మొదలగు ఆగ్నేయాస్త్రముల యుద్ధవ్యాపారమధికమై వాని యుపయోగ మతిశయించి కవచములు పాతబడి మూలలకుం జేరినవి. పదునేడవ శతాబ్దమున ఇనుపటోపీలు (helmets) మాత్రము వాడుకయందుండెను.

ఇటీవలి ఐరోపాసంగ్రామమున ఇనుపటోపీలు సైనికులు నేదోపధముగ వాడుచునేయుండిరి. జర్మను సైనికులు హృదయకవచము నినుపరేకులతో ధరించియుండిరి. కాళ్ల వేర్వేరు భాగములు నినుపరేకు రక్షణము లమరియుండెను. నావికా సైన్యమునకు సంపూర్ణ కవచరక్షణము నవసర

మని తేలినది. అందు ముఖము ముఖ్యము. ఆంగ్లదేశమునందలి షెఫీల్డు కనివాండ్రవి నావికా సైన్యమునకు చేయుచున్నారు. పాశ్చాత్యకవచములు ఇన్ని మార్పులనొందినవి.

పాశ్చాత్యసీమలం దీకవచధారణము క్రీస్తు మునుపు పండ్రెండవందల సంవత్సరములకుం బూర్వము ట్రోయి(Troy)సైనికులు కవచధారణ మొనర్చినటుల సుప్రసిద్ధ పాశ్చాత్య కవియగు హోమరు వ్రాతలంను కలదు. బైబిలునందును కవచధారణ ప్రశంసలు గానంబడుచున్నవి.

పాశ్చాత్యదేశపు కవచములు మూడు తెఱంగులుగ నుండినవి. ౧. Mail armour - తోలు అంగీపై అంటగట్టంబడిన చిన్న చిన్న ఇనుపరేకులుగలదిగ శరీరమంతయు ఇనుపరేకు మయముగం జేయునది. ౨. Chain armour - చిన్న ఇనుపతీగె రింగులతో నల్లబడిన బట్టను తోలుఅంగీకి టగిట్టి శరీరమంతయు ఇనుపబట్టచే మయముగం జేయునది. 3. Scale armour - కొన్ని జాతుల చేపల శరీరమందలి పొలుసుల వలెనే ఇనుపరేకుల చిన్న బిళ్లలను తోలు అంగీకి టగిట్టి శరీరమంతయు ఇనుపపొలుసుబిళ్లల మయముగంజేయు కవచము. ఇందలి ఇనుప బిళ్లలు గుండ్రముగ నుద్ద చేపపొలుసు బిళ్లలం బోలియుండునవి.

ఇంక పాశ్చాత్యులు తలపై ధరించుటోపీలు (Helmets) ఉక్కుతో చేయంబడినవి. ధరించుటయు కవచము ధరించుటలోనిభాగ మేయగును. ఐరోపా మహాసంగ్రామకాలమున నీ ఇనుప టోపీలు తిరుగ తలయెత్తి వాడుకలోనికి తప్పని వయ్యెనట. ఇవి తుపాకి గుండ్లనుండి తలను గాచెనట. వీటి నందఱుసైన్యములు ధరించిరి.

ఇటులనే మోటారుబండ్లకు ఇనుపకవచములు కూర్చి వాటిని యుద్ధరంగప్రదేశములకు సరకులం జేర్చినడపుట నేర్చిరి. స్టీమరులకు 'ఉక్కు రేకులందగిల్చి కవచరక్షణము గల్పించి యుద్ధపు ప్రదేశపు సముద్రములందు నడుపంబడుచుండిన వని వినుచున్నాము. నీటి అడుగున మునిగి అటపనిచేయువారికి చేపలవలన బాధలేకుండ ధరించునదియగు ఒకవిధమగు కవచము కలదు. ఇటీవల రైలుబండ్లకుంగూడ ఉక్కురేకుల కవచములనుర్చి యుద్ధభూములకు సైన్యములను సరకులను నుగుసుగులను సామానులను జేర్చుట వినియున్నాము.

ఇంక సృష్టియందు జన్మతః తాంబేలు మొదలగు కొన్ని జంతువులకుకవచయుత శరీర మీకలదు.

కవచగ్రహణత్వం — రోమంతులములు. ఆయుర్వేదవఱనను చూడుడు.

కవర్ లేక హామీ —(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). cover. ఒకవర్తకుడు తనకు Stock exchange వ్యాపారమున నష్టము సంభవించునేని దానికిహామీగా నుండునటుల చెల్లించిన (deposited money) సొమ్ములేక అట్లు చెల్లించవలసిన వానికఱకుమున అన్యులుచేసిన ఇతర ఏర్పాటులు ఇవియున్నియు నావర్తకునికి నష్టములు వచ్చినయెడల దానికి హామీగా నిలచునవి యైయుండవలయును.

కవి-కవులు కవి కవిత్వము లేక రచనమొనర్చువాడు. గద్యముగాని పద్యరూపమునగాని గ్రంథముల రచించువాడు కవి. కవులునాల్గు విధములు. ౧. కవి. గ్రంథమును రచించువాడు. ౨. గమకుడు. గ్రంథమును వేఱొకభాషలోనికిం గాని వేఱొక విధముగగానిమార్చి యనువదించువాడు.తర్జుమా లేక భాషాంతరీకరణ మొనర్చువాడు. 3. వాది-గ్రంథమును సమర్థించుచు వాదించువాడు. వ్యాఖ్యాన మొనర్చు వాడు. ౪. వాచ్యుడు

గ్రంథవ్యాపకమునకుగాను చదువుట మొదలగు పనులచే వ్యాపింపఁజేయువాఁడు. వీరందఱు కవులనంబడుదురు.

కవిత్వము ౧. ఆశుకవిత్వ (ఎప్పటికప్పుడు ప్రసంగవశముగ రచించునది) మనియు, ౨. చిత్ర కవిత్వమనియు (శబ్దచిత్ర అర్థచిత్రములతో రస వంతముగఁ జెప్పుట). ౩. బంధకవిత్వ మనియు, (నిర్ణీతనియమనముతో పామువలె నాగబంధము, పద్మమువలె పద్మబంధము మొదలగునవి చెప్పుట) ౪. శ్లేషకవిత్వమనియు (కథానుసారముగ నున్న మిన్నుచు వేర్వేఱర్థములను గూర్చుచు రచించుట), నాల్గువిధములు.

కవులు:— ౧. వివేకి- గుణ, రీతి, ప్రాస, శబ్దాల, గుణ, దోష, అలంకారముల నెఱింగిన రచయిత. ౨. వాచకకవి- అనుప్రాసాదిబంధనియమములతో రచించువాఁడు. ౩. శౌచికుఁడు- మృదుమధురశబ్దములు రుచి స్ఫురించునట్లుల రచించువాఁడు. ౪. అరకుఁడు- అర్థగాంభీర్యము, స్పష్టము గల్గునట్లుల శబ్దములు నెన్నుకొని రచించువాఁడు. ౫. శిల్పకుఁడు- యమకప్రధానముగ శబ్దాలంకారములు గూర్చుచు రచించువాఁడు. భూషణుఁడు అలంకారలక్షణమే ప్రధానముగ సమకూర్చుచు రచించు వాఁడు. ౭. మార్దవస్ఫుటకరుఁడు- లేతమాటలతో విరళార్థవంతములై దనరునట్లు రసప్రధానముగ మృదుత్వసరళిని రచించువాఁడు.

గద్యపద్యాత్మకమగు కావ్యములను రచించు గ్రంథకర్తకుఁ గవియని ప్రతీతి కలదు. దానవ గురుండగు శుక్రునితండ్రికిఁ (భృగునిపుత్రుఁడు) గవి యని పేరు కలదు. మరియు ఋషియుని కుమారుఁడును కవియను పేరుగలవాఁడే. ఋషియుఁడు పూరువంశ క్షత్రియుఁడు. మహావీర్యుని కుమారుఁడు. ఈతనికి ౧. పుష్కరారుణి, ౨. కవి, ౩. త్రయ్యారుణి యని ముగ్గురు పుత్రులు. ఈముగ్గురుసంతతివారు బ్రాహ్మణులైరని చెప్పం బడినది.

ఇంకను వైవస్వతమనువు కొడుకు (ఇక్ష్వాకు సోదరు) లలో నొకఁడు కవియను పేరుగలవాఁడొకఁడు బాల్యమునందే మరణించెను.

కవిగోత్రము — అత్రిమహర్షిగణము చూడుఁడు.

కవి గోత్రము - భృగువగణము చూడుఁడు.

కవిభల్లటుఁడు — ఆంధ్రకవి. గ్రంథ సంస్కృతములందు గొప్ప పాండిత్యము కల వాఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతమునను, మదనాజర, చిత్రసూత్ర, చరిత్రము, వేదాంక లక్షణ గ్రంథమును రచించెనని తెలియుచున్నది. రావు బహాదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు వారీతనిని పూర్వకవులలో లెక్కించియున్నారు.

కవిరాక్షసుఁడు ఆంధ్ర కవి. ప్రాంతకారానునివాసి. నన్నయభట్టు, తిక్కన సోమయాజులను నడిమికాలపువాఁడని రావు బహాదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు వారు నిర్ణయించియున్నారు. ఈతఁడు రచించినవి కవిరాక్షసీయము, ఆదినారాయణ చరిత్రము నని చెప్పఁబడినది. రావుబహాదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులువారీతనిని పూర్వకవులలో లెక్కించియున్నారు. ఈతఁడు కవియగుటను కవిరాక్షసుఁడను పేరీతనికిఁ గలిగినది. అమాత్యుఁడగు రాక్షసుఁడింకొకఁడు కలఁడు. ప్రతిభాశాలి. (అమాత్యరాక్షసుఁడు చూడుఁడు).

కవిరి (కవిరె లేక కాచు) — లా. Mimosa catechu, Acacia catechu. ఆంగ్ల Catechu. సం. ఖైరసార. పోకచెట్ల కాయలను కత్తిరించి వండి పోకచెక్కలుగ

జేయుతరి దిగిన వగరుపదార్థమును వడకట్టి శుభ్రపఱచి గట్టిపదార్థముగఁ జేసిన కవిరి లేక కాచు అనఁబడును. ఇంకుకొన్ని పరిమళ ద్రవ్యములం జేర్చుటయుఁగూడ కలదు. కవిరి తాంబూలము ందు చేర్చుదురు. ఉత్తర హిందుస్థానమున సున్నమునకిది కల్పఁబడి తమలపాకులకుఁ బ్రాయబడి బీడాలుగ నిర్మింపఁబడును. ఇది చలువ లేక సమ ధాతువుఁగల్గించి బిగదీసెడు లక్షణముగలది. కర్ణ రోగములు, నేత్రరోగములు, మేహము, శ్లేష్మ ద్రోకముల నివారించును. ఇంచుక విరేచన బద్ధముఁ జేయును. ఆనువిరేచనములు, రక్త విరేచనములు, నీళ్ళవిరేచనములుఁగట్టును. సెగ రోగోత్పత్తి నడఁచును. దంతపటుత్వము గల్గించి, ఇంచుక ధాతుపుష్టిఁగల్గించును. నాలుకపూత, నోటిలోనిపుండ్లు, పండ్లవెంట రక్తముపడుట నివారించును. అధికముగి దినిన నరములబలహీనత గల్గించును. దీనికి లవంగాలు, సామలపాకులు, అంబరు విరుగుడులు. రాత్రులందు తాంబూలమున కవిరి ఉపయోగించరాదని చెప్పఁబడినది.

కవి షష్టము లేక గవిషట్కము ఈఆర్గురు కవులెవ్వరో సరిగ తెలియదు. అప్పకవి తనఅప్పకవీయమున తృతీయవర్గ సరళమునకు రాచమల్లుహరి షష్టస్కంధమున ప్రయోగము కలదని వ్రాసియుండినట్లు చెప్పుటకన్న వేఱు పరికరములు గానరాకున్నవి. వీరురాచమల్లు వారను ఇంటిపేరో, లేక బిరుదునామమో గల ఆర్గురుకవులుగానోపు. ఇదినిశ్చయమని చెప్పవీలు గాదు.

కవిస్వావధానము — అవధానములు చూడుఁడు.

కవుల పేర్లు తెలియని గ్రంథములు — ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఎవ్వరు రచించినది తెలియని, అనగా కవులపేర్లు తెలియని పద్యకావ్యములు కొన్ని యచ్చటచ్చట గాన నగుచున్నవి. ౧. ఆదినారాయణ చరిత్రము ౨. చమత్కార రామాయణము, ౩. చారు దేష్ణ చరిత్రము, ౪. పంచబాణ విలాసము, ౫. ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము, ౬. దేవీ విజయము, ౭. భేతాళ పంచవింశతి, ౮. మధుసేనము, ౯. విజయసేనము, ౧౦. శశిబిందు చరిత్రము, ౧౧. శూద్రకరాజ చరిత్రము, ౧౨. శేష ధర్మము. ఇంక నెన్నియో కలవు.

కశానేయ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

[కశ్య]ప గోత్రము కాశ్యపగణము చూడుఁడు.

కశ్యప గోత్రము — శండిలగణము చూడుఁడు.

కశ్యప ప్రజాపతి నక్షత్రము లేక గోళము — దీనిని ప్రజాపతి నక్షత్ర ముందురు. నక్షత్రములు భారతీయులు గుర్తించినవి చూడుఁడు.

కశ్యప ప్రజాపతి — ఇతఁడును ప్రజాపతిగ చెప్పఁబడినది. మరీచి (బ్రహ్మమానస పుత్రుఁడు) కి భార్యయగు కళయందు జనించిన వాఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. ఈతనివలన సృష్టి వృద్ధినందెను. గొప్పగొప్పవారగు సూర్యవంశ క్షత్రియప్రభుపులీతని సంతతివారిలో నున్నారు.

భార్యలు- దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలు పదముగ్గురు ఈతని భార్యలు. మరియు వైశ్వానరు పుత్రికలిర్వురును ఈతనిభార్యలే గాన, పదునేను గురని తెలియుచున్నది.

౧. దితి- దక్షపుత్రిక, ఈమె సంతానము దైత్యులు.

౨. అదితి:- ఆదిత్యులు- ౧. ధాత, ౨. మిత్రుఁడు, ౩. అర్యముఁడు, ౪. శుక్రుఁడు,

౫. వరుణుడు, ౬. అంశుమంతుడు, ౭. భగుడు, ౮. వివస్వంతుడు, ౯. పూషుడు, ౧౦. సవిత, ౧౧. త్వష్ట, ౧౨ విష్ణువను నామాంతరము గల ఇంద్రుడు. వీరు వైవస్వతమన్వంతరమున ఆదిత్యులుగను, చక్షుర్మన్వంతరమునతుషితులుగను ఉండువారు. తొలుదొల్త సృష్ట్యాదిని జయులు అని సృజింపబడియు సృష్టివిముఖులగుటచే బ్రహ్మచే ప్రతిమన్వంతరమున తిరుగతిరుగ జన్మించుచుండునటుల శపింపబడినవారు.

౩. దనువు - దానవులు. ౪. అనాయువు లేక అనుగ - సిద్ధులు. ౫. ప్రాధ గంధర్వులు. ౬. ముని - మౌనేయులు. ఇది గంధర్వశాఖ. ౭. సురస - యక్షులు, రాక్షసులు. ౮. ఇల - వృక్షలతాతృణజాతులు. ౯. క్రోధవశ - పిశితాశనములైన సింహవ్యాఘ్రాదులు. ౧౦. తామ్ర - అశ్వ, ఉష్ట్ర, గార్దభ, శ్యేన, గృధ్రాదులు. ౧౧. కపిల (ఈమెకు సురభియనియు బేరు కలదు) - గోకులము. ౧౨. వినత - గరుడుడును అనూరుడు. ౧౩. కద్రువ నాగ (సర్ప) కులము.

౧౪. కాల - (వైశ్వానరుడను రాక్షసుని కుమార్తె). ఈమె సంతానము కాలకేయులు. వీరును రాక్షసులే. సముద్రమున దాగియుండి దేవతలను బాధించుచుండ దేవతలచే ప్రార్థితుడై అగస్త్యుడా సముద్రజలముల బానమొనర్చి వీరిని బయల్పడజేయ నర్జునునిచే నిహతులైరని చెప్పబడినది.

౧౫. పులోమ - ఈమెసంతతి పౌలోములను రాక్షసులు. వీరును అర్జునునిచే నిహతులైరని చెప్పబడినది. ఈపౌలోములలో నొకపులోముని కుమార్తె యగు శచీదేవి ఇంద్రుని భార్య.

ఇంకను పర్వతుడను దేవర్షియు, విభండకుడను బ్రహ్మర్షియు కశ్యపుని పుత్రులని చెప్పబడినది గాని భార్యపేరు తెలియదు.

ఇంకను పరశురామునిచే అశ్వమేధ యాగ కాలమున భూమిని దక్షిణగాగొని (భూమికి కాశ్యపి యను పేరు వచ్చె) న ఋషికిని కశ్యపుండని పేరుకలదు. వసుదేవుని పురోహితుడును కాశ్యపుడే. మరియు నొక పౌరాణికునకు కాశ్యపనామము కలదు. (కశ్యప మహర్షి చూడుడు).

కశ్యపమహర్షి - మరీచిమహర్షి పుత్రుడు. తల్లి పేరు కళ. ఈమె కర్దమప్రజాపతి కుమార్తె. ఇతడు ప్రజాపతులలో నొకడు. ఈతడు దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలలో పదముగ్గురిని వివాహమాడి సంతానమును గనెను. (దక్షప్రజాపతి చూడుడు). ఇంకను కశ్యపమహర్షి వైశ్వానరుని కుమార్తెలిద్దరిని బరిణయమై సంతానము గనెను. ౧. కాలాదేవి. ఈమెయందు గల్గిన సంతానమునకు కాలకేయులని పేరు. ౨. పులోమాదేవి. ఈమెయందు కల్గిన సంతానమునకు పౌలోములని పేరు. ఇట్లు కశ్యపమహర్షి భార్యలు పదునాల్గురు. ఇంకను పర్వతుడను పేరుగల దేవర్షియును, విభాండకుడను పేరుగల బ్రహ్మర్షియును కశ్యపుని పుత్రులని చెప్పబడినది. పరశురామునిచే అశ్వమేధ యాగ కాలమున భూమిని దక్షిణగా గైకొని కాశ్యపి యని పేరొందజేసిన వేఱు కశ్యపుడొకడును, వసుదేవుని పురోహితుడొకడును, పౌరాణికుండగు వేఱొకఋషియు కశ్యపనామములు గలవారు. (కశ్యపప్రజాపతి చూడుడు).

కశ్యపమహర్షి ఆశ్రమము - కాశ్మీరములోని శ్రీనగరమునకు కొంచెముదూరమున హారముఖ పర్వతమున ఆశ్రమముండిన తావును జూపుదురు. ఇటనే శారికాదేవి పీఠము (దేవస్థానము) కలదు. ఇత్తావుననుండియే కాశ్యప మహర్షి తొల్లింటి సతీసరస్సునందలి నీటిం బ్రవహింపజేయించి కాశ్మీరభూమిని బయలు

పఱచి నివాసయోగ్యావస్థకుం దెచ్చెనని చెప్పంబడినది.

కశ్యపమహర్షి భార్యలు — కశ్యప ప్రజాపతి చూడుఁడు.

కశ్యపి గోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్క-గణము చూడుఁడు.

కషాయ మూలములు — దశకషాయమూలములు- ౧. నల్లఉప్పివేళ్లు, ౨. తెల్లఉప్పివేళ్లు, 3. కోలాకుపున్న, ౪. ముయ్యాకుపున్న, ౫. చిత్రమూలము, ౬. శీతఫలము, ౭. వావిల, ౮. చేఁగపొట్ల, ౯. వరగోకి, ౧౦. నేలఉసిరిక, వీటివేళ్లను దశకషాయమూలములందురు.

కష్టములు ౮ (అష్టకష్టములు)- ౧. దాసత్వము (తా నొకరివద్ద బానిసవలె నుండుట), ౨. దారిద్ర్యము (లేమి, ద్రవ్యహీనత), 3. దారాహీనము (భార్యలేని జీవనము), ౪. స్వయంకృషి (ఇతరుల సహాయము దొరకకుంట తానే పనులు చేసికొనుట), ౫. యాచన (ఇతరుల నర్థించుచు చులకనై యుంట), ౬. తనను యాచించినవారికి లేదని చెప్పుచుండుట, ౭. ఋణము (అప్పులలో బడియుండుట), ౮. మార్గగమనము (నడచుచు ప్రయాణ మొనర్చుట, కాలి నడక).

కస్టమ్సు ఎగుమతి దిగుమతి సుంకము — (వాణిజ్యసంబంధపరిభాషాపదము). Customs- విదేశములనుండి వచ్చు సరకుపై విధింపఁబడు పన్నునకు Customs అనియు, Customs duty అనియుం బేరులు. ఇవి స్వదేశమునందలి పనిపాటుల నభివృద్ధిపఱుప విధించు పన్నుగా నుండెడిని. పంటలు చాలని కొన్ని దేశములం దితరదేశములనుండి దిగుమతియగు భోజనపదార్థములు మొదలగువాటిపై నీపన్ను లుండవు. తఱచుగ నితరదేశములనుండి దిగుమతియగు Luxuries పై దిగుమతిపన్నులు విధింపఁబడుట యాచారమై యున్నది. స్వదేశమున నవసరమగు సరకు లితరదేశముల కెగుమతి గాకుండ నిరోధముగ కూడ నెగుమతులపై బన్నులు విధింపఁబడుచుండును. విదేశమునుండి వచ్చు దిగుమతిసరకుల పూర్తిజాబితాలకును, ఎగుమతియగు సరకులజాబితాలకును, Customs Bill of Entry అని పేరు. దేశమున నుత్పత్తియగువస్తువు లితరదేశముల కెగుమతిచేయబడుతరి, ఒకవేళ యవి తిరుగ వచ్చునేని వాట్లపై నప్పుడు వసూలుచేయబడినసుంకము తిరిగి వారికే వాపసు చేయబడునని కస్టమ్సు ఉద్యోగులిచ్చిన ఒప్పుదల పత్రములకు Customs Debenture Bonds అనియు, Customs Debentures అనియుం బేరులు. ఎగుమతిజేయు సరకుల వివరములను వివరించుచు కస్టమ్సు కచేరీయందు ఎగుమతిచేయువారిచ్చిన పత్రమునకు Customs Declaration అని పేరు. మరియు దీనినే Customs Entry అనియు నందురు.

కస్తీధలీ — కుశస్థలి చూడుఁడు.

కసరత్తు (శరీరవ్యాయామము)— భరతదేశపు తొల్లింటికాలమున శరీరవ్యాయామపద్ధతి దండెములుతీయుట మొదలగు పను లుండినవి. మహమ్మదీయ పరిపాలనకాలమున వారి మోస్తరు వ్యాయామమును "తాలింఖానా"లను, పీసుతావులను స్థాపించి అందు నేర్పుచుండిరి. బాణాకఱ్ఱ దుక్కలు త్రిప్పుట అందరిపద్ధతులందును గాన్పించుచునే యున్నది. ఇక్కాలమున పాశ్చాత్యపద్ధతిని పాఠశాలలందు విద్యార్థులకు శరీరవ్యాయామము నేర్పుచున్నారు. వీరిపద్ధతిని పరుగిడుట కూడ వ్యాయామమే. ఇంకను అనేకరకములు వ్యాయామములు కలవు.

కసివింద చెట్టు — లా. Cassia occidentalis, ఆంగ్ల. Negro coffee, సం-

కాసారి, కాసమర్ధ, దీపన. దీనిని కసివింద చెట్టని వాడుచుందురు. వైద్యోపయోగ మగు ఓషధి. కసివిందకాయలు లేతవి కూరగ జేయుదురు. అది కాస, శ్వాసలు, జ్వరములు, వాతములు హరించు నందురు. ఆకును కొందఱు కూర జేయుదురని తెలియుచున్నది.

కసివిందఆకు- వాతములు, విషము హరించు నని చెప్పఁబడినది. కండ్లకు గట్టిన ఎఱుపులు మొదలగు నేత్రరోగములును, నూనె పైనవేసి కట్టిన గాయములు వ్రణములు మానునని యుఁ జెప్పఁబడినది. చర్మరోగములు మానును. ఆకు రసము మర్దనచేసిన పక్షవాతమునందు బలము గల్గించును.

వేరు- నూరి లోనికిచ్చిన ఉబ్బులు, కుక్షిలోని రోగములు, చర్మవ్యాధులు, దోషగుణము, సన్నిపాతము, మూత్రనిరోధము వీని నడంచునని చెప్పఁబడినది. ఆకులు, వేరు, చెట్టుపెచ్చు, చిరుకగొట్టు ఎండించి చేసిన చూర్ణము తేనె మొదలగు వాటితో గల్పి వ్రణములు, పల్లికలు, పొక్కులు, తామర మొదలగు చర్మవ్యాధులపై పూసిన మానును. విత్తులచూర్ణము తేనెతో కల్పి లోని కిచ్చిన అతిమూత్రము తగ్గును.

కసివిందజాతిలోనే ఇంచుక భేదముతో కన్ను కసివింద యని వేఱొకజాతి కలదు. దానియాకు లు మంచివాసన గల్గియుండును. అది లోని కిచ్చిన కాకజేసి మలబద్ధము గల్గించును. వాత ముల నడంచుశక్తిగలదిగ జెప్పుచుందురు. మఱియు కొండకసివింద యని వేఱు జాతి కలదు. దానిని లాటిన్ భాషయందు Toddalia aculeata అనియు, సంస్కృతమున యూస, యవాసకా, వికర్ణికా యని పేర్లను కొందఱు వాడుచున్నారు. దీనికి మనదేశమున తీటకసివింద, ములుకసివింద యను పేర్లు కలవు. డొంకవలెఁ బ్రాకు తీగె. దీని చెక్క, ఆకు, (ముఖ్యముగ) దీనివేరు కార ముగ నుండి, కాక, ఇంచుక పైత్యము చేయును. దీపనకారి (Stimulant) యై పొట్టకు బలము గల్గించి, రోగసంబంధమైన నిస్త్రాణను నడంచు ననియు, జ్వరము, అందు ముఖ్యముగ మన్యపు జ్వరము, నీరసము, శిశ్నవిరేచనములు, వాతపు నొప్పులు, వాతములు, సన్నిపాతములు నివా రించునందురు.

కస్టమర్ — క్లయింటు చూడుము.

కస్టమ్సు ఉద్యోగశాఖ — ఇతర దేశములనుండి వచ్చుచున్న విదేశ ప్రభుత్వమున కెన్నడును చెల్లించువారు కారు. వారి దేశీయ వ్యక్తియు వారి స్వదేశమునందైనను ఎంతవరకుగాని స్వదేశ ముపై నున్నను. కాని పట్టినవారి సరుకు వర్తక స ంర్భమున వారి పరదేశమును విడచియుండు నడచుచుండగాని, వారిదేశమును కేంద్రము నొక్కకడ డొనకొనివచ్చు సామానుల నూనిక గొందఱిపుడగు గాని, వారిదేశమును విడిచి రక్షణాస్వాతంత్ర్యములు గల్గియుండురుగాని మహాన్యు ను లేదు. కాని వారి సామానులపై కొంత సుంకము విధింపబడి తత్ఫలితముగ విదేశప్రభుత్వమునుండి సివిల్ రక్షణా స్వాతంత్ర్యము (Civil rights of protection) ఒసంగబడుచుండును. మధ్యకాలములు నిరంకుశము నరపాలుఁడొసంగుననిగాను, ఈసుంకమునకు నర పాలుని మామూలని (King's customary tax) పేరయ్యెను. కొంతకాల మీరా ప్రత్యేకపు పన్ను ప్రభుని స్వంతభొక్కసమునకు చేరుచుండెం గాని పిదప సన్నపన్నులతోపాటు ప్రభుత్వవశ మైనను చేరక్లనిలిచియున్నది. కాలానుగుణ్యముగ పేరునందు కొంత తగ్గింపు గల్గినను కస్టమ్సు (Customs) శాఖయని పేరు నేటికి నిలచి యున్నది.

కస్యపర్షి గోత్రము – (శిష్టాకరణములు చూడుఁడు). వీరికిఁ బ్రధానర్షి కస్యపుఁడనియు, ప్రవరరూపము కాస్యప, ఆవత్సార, అసిత; యను

త్ర్యాక్షేయమనియుం జెప్పంబడినది. శిష్టుకరణము లలో ౧. కస్బావారు, ౨. కోటగంగ్రేడువారు, ౩. డబ్బీరువారు, ౪. త్యేడవారు, ౫. పద్మాపురంవారు, ౬. పురుషోత్తమువారు, ౭. రాజాపురంవారు, ౮. లావేటివారు, అను ఇంటిపేర్ల వా రీగోత్రజులై యున్నారు.

కస్తూరి - లా. Moschus moschiferus. ఆంగ్ల. Musk. సం. కస్తూరికా, మృగః, మృగజా, మృగనాభిః, మృగమదః, మృగాంకజః, మృగాంగజా, మృగాండజః, యోజనగంధా, యోజనగంధికా. కస్తూరి, కస్తూరి మృగమునాబడు ఒకజాతి లేడి బొడ్డులోనుండు తిత్తులందు లభించెడిని. ఈ తిత్తులకుఁ గస్తూరిపీఁణ లందురు. కస్తూరిలేడికి ఆంగ్లమున Musk deer అనియు, సంస్కృతమున కస్తూరిహారిణః, కస్తూరిపాలికా, కస్తూరిమృగః అనియుఁ బేర్లు. ఎక్కువ పరిమళమును, చాల ఘాటును గల సుగంధ ద్రవ్యము. ఇతరద్రవ్యముల పరిమళముకన్న కస్తూరి పరిమళము చాలకాలము నిలచియుండెడిని. కస్తూరి ఒక చిన్న రేణువు లక్షలకొలది అడుగుల పరిమాణముగల గాలిప్రదేశమును, దాని బరువును పోగొట్టుకొనకయే పరిమళింపజేయును. అనగా కర్పూరమువలె కస్తూరి తన బరువుం గోల్పోదని భావము. సుగంధద్రవ్యములలోను, ఔషధములలోను దీనిఁగల్పి వాడుదురు. కస్తూరి మృగములు హిమవన్నగప్రదేశమునను, టిబెట్టు, అసాములోని కొన్నిభాగములందునను, గానవచ్చెడిని. కస్తూరికాకున్నను కస్తూరిం బోలిన పదార్థమొకటి కస్తూరి ఎద్దు, కస్తూరిబీవర్ అనుమృగము, కస్తూరి ఎలుకలందును కూడ దొరకునని ఇటీవల కనిపెట్టంబడినది. కస్తూరి ఎద్దు తొల్లింటి కాలమున సైబీరియా దేశమునను, ఐరోపాఖండమునకలి ఉత్తరసీమల నుండెగాని ఇక్కాలమున గానరాక, ఉత్తరధ్రువసీమలందు (Arctic regions) అందు ముఖ్యముగ ఉత్తర అమెరికాకుం జేరిన ఉత్తరధ్రువ ప్రదేశములందు మాత్రము నిలచియున్నవందురు. తక్కిన కస్తూరి బీవరును, కస్తూరి ఎలుకయు చాల అరుదై క్షీణించిపోయినవందురు.

ఆయుర్వేద వైద్యులు కస్తూరిని ఎక్కువ విలువగల ఓషధిగ నెంతురు. వేడిచేసి సర్వాంగములను బలపర్చి దేహదార్ఢ్యమిచ్చి త్రిదోషములను, సర్వవాతశ్లేష్మరోగముల నిర్మూలించు మహౌషధియని చెప్పంబడినది. క్షీణించిన నాడిని బలపర్చును; శరీరపు నైసర్గికపు వేడిని వృద్ధినందించును. స్త్రీలకు కస్తూరి తగదని నిషేధింపఁబడినది. కస్తూరి నించుక తాంబూలమున గూడఁ వైచెదరు. కస్తూరితో సమానమగు గుణము గల్గించు పదార్థమును, పరిమళమునిచ్చు పదార్థమును వేఱొకటి లేదని సామెతగవల్కుదురు. కస్తూరి అధికమైన వేడి ఎక్కువచేయును. దీనికిం గొబ్బరికాయలోనిజలము, పచ్చకర్పూరము, తవాక్షీరి, మంచిగంధము, శక్కరంగల్పిన ఆవునెయ్యి, ఉసిరికాయలరసము విరుగుడులని చెప్పంబడినది.

కస్తూరిబెండచెట్టు — ఈచెట్టు పేరిట్లున్నను నిజమునకిది బెండయునుగాదు, కస్తూరి సంబంధమునుకాదు. లా. Abelmoschus moschatus అనియు, Hibiscus abelmoschus అనియుపేర్లు. ఆంగ్ల. Musk mallow. సం. లతాకస్తూరికా. దీని విత్తుల చూర్ణముగాని, చెట్టుయొక్క సమూలచూర్ణముగాని నీళ్లతోకల్పి లోనికిచ్చుటయు, పైకి పూయుటయు వలన జంతువిషములు హరించి గుండెలకు బలముగల్గించును. విత్తులందు సువాసన గలదు.

కస్తూరిరంగ కవి — ఆంధ్ర కవులలో ఆధునికులందు పేర్కొనఁబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు వెంకటకృష్ణయామాత్యుఁడు. తల్లి కామాక్షమ్మ. క్రీ. శ. ౧౭౫౦ ప్రాంతమునఁ తంజావూరు సంస్థాన విద్వత్కవిగా నుండినవాఁడు. ఈతఁడు రచించినవి కృష్ణార్జున సంవాదమను పద్యకావ్యము, సాంబనిఘంటువు, రంగరాట్ఛందస్సు (లక్షణ చూడామణి) అను గ్రంథములు. శంకరవిజయము రచించిన యా[illegible] కాళిదాసు ఈ రంగకవి శిష్యుఁడట.

కహల్గాన్ (కలహిగ్రామము) అంగదేశము చూడుఁడు.

కర్పూరము (Camphor). ఇది యొక సుగంధద్రవ్యము. దీనిని అనేకరూపముల వినియోగింతురు. కర్పూరహారములు, కర్పూరనీరాజనములు, కర్పూరతాంబూలములు, కర్పూరాసనములు మొదలగువానికిఁ గర్పూరము నుపకరించును. పిల్లలకు గర్పూరము వేసితిమని చెప్పునది సుగంధద్రవ్యమగు కర్పూరము గాదు. కర్పూరమువలెఁ దెల్లగా నుండు రససంబంధమగు నొక యౌషధము.

కర్పూర మొక చెట్టునుండి లభించును. కర్పూర వృక్షములు చీనా, జపాను దేశములందును, చీనా ప్రాంతముననుండు ఫార్మోజా ద్వీపమునందును, హిందూమహాసముద్రమునందలి సుమిత్రా, జావా, బోర్నియో ద్వీపములయందును విశేషముగా గానవగును. కర్పూరపుఁజెట్టు ౫౦ అడుగుల యెత్తువఱకుఁ బెరుగు నొక వృక్షముగాని చిన్న మొక్కగాదు. దానికి బహుశాఖలుండును. పట్ట నున్నగా కొంచెమాకుపచ్చరంగుగలిగియుండును. ఆకులు పచ్చగా నిగనిగలాడుచు నట్టి యాకారమునఁ బొడవైన తొడిమలతో వృక్షమునంటియుండును. అవి నలిపి యాఘ్రాణించిన ఘాటుకప్పురపువాసనగొట్టును. పుష్పములు చిన్నవి; తెల్లగా నాలుగుదళములు గలిగియుండును. ప్రత్యేకముగాఁ జేయనగత్యము లేకుండఁ గర్పూరము వృక్షగర్భమునందును, కణుపుల యొద్దను, తొఱ్ఱలయందును పెల్లపెల్లలుగా నేర్పడును. సుమిత్రా, బోర్నియో దీవులయందు చెట్లు కొట్టి కర్పూరము దీయు వ్యాపారము గలవారు కలరు. ఒక్కొక్క పెద్దచెట్టునుండి యిరువది సేరుల కర్పూరమువఱకు లభించును. చెట్టుకొట్టి మంచి గట్టికట్టెను కలపగా నుపయోగించి మిగిలిన కొమ్మలు, రెమ్మలు మొదలగువానినుండి కర్పూరము తీయుదురు. కర్పూరము తీయువిధములు వేఱువేఱు స్థలములయందు వేఱువేఱు విధములుగ నున్నవి. ఫార్మోజావారొకరీతిగను, చీనావారొకరీతిగను కర్పూరమును తయారుచేయుదురు. జపానువారు కర్పూర మాదటికంటె సులభముగను సున్నితముగను తయారుచేయుదురు. పాశ్చాత్య దేశములనుండివచ్చు కర్పూరము సున్నముతోను, సున్నితముగ నినుపపొడితోడను శుద్ధిచేయుదురు.

కర్పూరముయొక్క యుపయోగము లనేకములు. దీనివాసన తాకిన, గుడ్డలుకొట్టు పురుగులు దరికిరావు. కర్పూరపుఁగట్టె తేలికగను, లేతరంగుగలదిగను ఉండును; కాని గట్టిది. దీనితో పెట్టెలు మొదలగునవి చేయఁబడును. సుగంధిదారువగుటచేఁ జెదలుగాని, పురుగులుగాని దాని బాడుచేయనేరవు. వైద్యులు లేపనముగాఁ జేసి కర్పూరము నొప్పులకు వాడుదురు. దీనిని 'కాంఫర లినిమెం" టందురు. ఘనసారము లేక పచ్చకర్పూరము సజ్జాగింజలతో శుద్ధిచేయఁబడిన పరిశుభ్రమగు కర్పూరమే కాని వేఱుకాదు. కర్పూరపువాడుక హిందూదేశమునందు ప్రాచీనకాలమునుండియుఁ గలదు. కర్పూరములు చంద్రకళలంబోలి పదునారని వైద్యశాస్త్రమున చెప్పఁ

బడినది. కర్పూరమాదియందు కర్పూరపుచెట్ల రసమునుండి చేయఁబడునదియైనను వేర్వేఱు వాటలకుఁ బాటాట వేర్వేరుగుణముల నిచ్చునదియై వేర్వేఱు పేరుల నందును. ఇందు ఘనసార మనఁబడు పచ్చకర్పూరము చాల శ్రేష్ఠమైనది.

౧. ఘనసారకర్పూరము (దీనిని పచ్చకప్పుర మనెదరు). ౨. భీమసేనము, ౩. ఈశానాస కర్పూరము, ౪. ఉదయభాస్కర కర్పూరము, ౫. కమ్మకర్పూరము, ౬. ఘుటికకర్పూరము, ౭. తురుదాహాకర్పూరము, ౮. తుషారకర్పూరము, ౯. హిమము, ౧౦. దగ్ధము, ౧౧. రస కర్పూరము. ౧౨. హారతి, ౧౩. సుద్ధకర్పూరము, ౧౪. హిమ్మ-రి కర్పూరము, ౧౫. పోతాశ్రయము, ౧౬. పోతాసము.

కహ్వుఁడు — యదువంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి ఉగ్రసేనుఁడు (మధురాపురాధీశుఁడు). జ్యేష్ఠ సోదరుఁడు కంసుఁడు.

కహారియా శాఖ క్షత్రియులు- ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కళలు — కళలు (౬). ౧. నివృత్తి, ౨. ప్రతిష్ఠాకళ, ౩. విద్యాకళ, ౪. శాంతికళ, ౫. శాంత్యతీతకళ, ౬. శాంత్యతీతోత్తర కళ. శైవసిద్ధాంతమున పరమేశ్వరుని భావనాశరీరమున పాదములు మొదలు మోకాళ్ల పర్యంతము నివృత్తికళయుండునను, అటనుండి నాభివఱకు ప్రతిష్ఠాకళ యుండునను, అటనుండి కంఠమువఱకు విద్యాకళ యుండునను, అటనుండి లలాటము వఱకు శాంతికళ యుండునను, పిదప శాంత్యతీత కళ, శాంత్యతీతోత్తర కళలయుండునను వ్యాపకము గల్గియుండునని సిద్ధాంత నైమిత్తిక కాండయందున షడధ్వశోధన ప్రకరణమునను, క్రియాసారమునందునను చెప్పఁబడినది. ఈ ఆరు కళలు కళాధ్వగా వివరింపఁబడినది.

అగ్నికళలు (౧౦)- ౧. ధూమ్రకళ, ౨. అర్చి కళ, ౩. జ్వలినీకళ, ౪. జ్వాలినీకళ, ౫. విస్ఫులింగినీ, ౬. సుశ్రీకళ, ౭. స్వరూపకళ, ౮. కపిలాకళ, ౯. హవ్యవాహనకళ, ౧౦. కవ్యవాహనకళ.

బ్రహ్మకళలు (౧౦)- ౧. సృష్టికళ, ౨. బుద్ధి కళ, ౩. స్మృతికళ, ౪. మేధా, ౫. కీర్తి ౬. లక్ష్మీకళ, ౭. ధృతి, ౮. స్థితి, ౯. స్థిరా, ౧౦. సిద్ధికళ.

విష్ణుకళలు (౧౯)- ౧. జరాకళ, ౨. పాలినీ కళ, ౩. శాంతి, ౪. ఈశ్వరీకళ, ౫. రతికళ, ౬. కామికాకళ, ౭. వరదాకళ, ౮. హ్లాదినీకళ, ౯. ప్రీతికళ, ౧౦. దీర్ఘాకళ.

రుద్రకళలు (౧౦)- ౧. తీక్ష్ణా, ౨. రౌద్రీ ౩. భయా, ౪. నిద్రాకళ, ౫. తంద్రీకళ, ౬. క్షుత్కళ, ౭. క్రోధిని, ౮. క్రియాకళ, ౯. ఉద్గారీకళ, ౧౦. మృత్యుకళ.

సూర్యకళలు (౧౨) ౧. తపిని, ౨. తాపినీ, ౩. ధూమ్రా, ౪. మరీచికళ, ౫. జ్వాలినికళ, ౬. రుచికళ, ౭. సుషుమ్నాకళ, ౮. భోగదాకళ, ౯. విశ్వకళ, ౧౦. బోధినీకళ, ౧౧. ధారిణీ, ౧౨. క్షమాకళ.

చంద్రకళలు (౧౬)- ౧. అమృతకళ, ౨. మానదకళ, ౩. పూషాకళ, ౪. తుష్టికళ, ౫. సృష్టికళ, ౬. రతికళ, ౭. ధృతికళ, ౮. శశినీకళ, ౯. చంద్రికాకళ, ౧౦. శాంతికళ, ౧౧. జ్యోత్స్నకళ, ౧౨. శ్రీకళ, ౧౩. ప్రీతికళ, ౧౪. అంగదాకళ, ౧౫. పూర్ణాకళ, ౧౬. పూర్ణామృతకళ.

ఈశ్వరకళలు- ౧. నివృత్తికళ, ౨. ప్రతిష్ఠాకళ, ౩. విద్యాకళ, ౪. శాంతికళ, ౫. శాంత్యతీతకళ, ౬. శాంత్యతీతోత్తరకళ. ప్రకారాంతరమున ౧. ఈశ్వరకళ, ౨. ప్రీతికళ, ౩. శ్వేతకళ, ౪. అరుణాకళ, ౫. అసితాకళ, ౬. నాదకళ..

దీనినే సదాశివకళ యందురు. ౮. నివృత్తికళ, ౯. ప్రతిష్ఠాకళ, ౧౦. విద్యాకళ, ౧౧. శాంతికళ, ౧౨. రోధికాకళ, ౧౩. దీపికాకళ, ౧౪. రేచికాకళ, ౧౫. మోచికాకళ, ౧౬. పరాకళ, ౧౭. సూక్ష్మాకళ, ౧౮. సూక్ష్మామృతాకళ, ౧౯. జ్ఞానామృతాకళ, ౨౦. ఆప్యాయనీకళ, ౨౧. వ్యాపినీకళ, ౨౨. వ్యోమరూపాకళ, ౨౩. జీవాంకళ, (ఇరువది [illegible]).

విష్ణుకళలు ప్రకారాంతరము:- ౧. తృష్ణాకళ, ౨. జరాకళ, ౩. పాలినీకళ, ౪. శాంతికళ, ౫. ఈశ్వరికాకళ, ౬. రతికళ, ౭. కామికాకళ, ౮. వరదాకళ, ౯. హ్లాదినీకళ, ౧౦. ప్రీతికళ, ౧౧. దీర్ఘాకళ, ౧౨. సుధాకళ, ౧౩. తీక్ష్ణకళ, ౧౪. రౌద్రీకళ, ౧౫. భయాకళ, ౧౬. నిద్రాకళ, ౧౭. తంద్రీకళ, ౧౮. క్షుత్కళ, ౧౯. క్రోధినీకళ, ౨౦. క్రియాకళ, ౨౧. ఉద్గారీకళ, ౨౨. మృత్యురూపకళ.

సదాశివకళలు పదునారని చెప్పబడినవి.

ఇట్టి ని[illegible] బ్రహ్మకళలు పదియును, విష్ణుకళలు పదియును, రుద్రకళలు పదియును, ఈశ్వరకళలు [illegible], సదాశివకళలు పదునారును మొత్తము [illegible] కళలును దేవాలయ ప్రతిష్ఠలయం [illegible], [illegible] ప్రతిష్ఠించుటకు [illegible] ప్రతిష్ఠించుచున్నారు.

కళాప్రాణము — సంగీతశాస్త్రమున దశ ప్రాణములలో నొకటి. కళ (ప్రాణము). కళలు నాల్గు- ౧. లఘువు (ఒకకళ), ౨. గురువు (రెండు కళలు), ౩. ప్లుతము, (మూడుకళలు), ౪. కాకపాదము (నాల్గుకళలు). చచ్చత్పుట, చాచపుట, షట్పితాపుత్రిక, సంపద్వేష్ట, ఉద్ఘట్ట ఇవి కళలనంబడును. (దశ ప్రాణములుచూడుడు).

కళింగకోమట్లు — వీరు వైశ్య జాతికిం జెందిన తెగలలోనివారు. వీరిం గూర్చి ద్వివిధములగు కథనములు గలవు. కొందఱి మతప్రకారము వీరు కాళింగులవలెనే విశ్వామిత్ర సృష్టివారు. మఱికొందఱి మతము వీరు [illegible] వైశ్యులు [illegible] [illegible] మనియు, [illegible] [illegible] తప్పించుకొని వచ్చిరనియు, కళింగ దేశమున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మనుచున్నారు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కళింగకోమట్లు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పిలుచుచున్నారు.

[illegible] [illegible] [illegible]. ఉత్తరభాగమున [illegible] [illegible], [illegible] ప్రాంతములను కళింగకోమట్లును, దక్షిణసీమయందు కళింగకోమట్లును [illegible] గోత్రములేగాక, ఇంటిపేరులు గూడ నొకటిగనే యున్నను, [illegible] [illegible] బాటించక [illegible] [illegible] [illegible]. వీరు [illegible] [illegible] ఉత్తరసీమల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ఆంధ్రసీమల [illegible] [illegible] [illegible] ఆచార వ్యవహారాదులం గల్గియుందురు. వీరియం దంతశ్శాఖలు ఏర్పడియున్నట్టుల గానరాదు. వీరిలో నిప్పుడు పెక్కండ్రు మాన్య

మాంసములను భుజింపక, సదాచారముగ వర్తించుచున్నారు. వీరియం దుపనయనము వివాహము నందే ముందుదినమున జరపు ఆచారము కల దందురు. స్త్రీలకు పునర్వివాహములు వీరి యందు లేవు.

వర్తకము జీవనవృత్తిగాం గలవారు ధనహీను లైన బీదజాతివారు కారని నాడుకగలరు. బరంపుర ప్రాంతములందు కొందఱుతక్క తక్కినవారందఱు స్మార్తులు. వీరు గంజాము మండలమునందు ఎక్కువగ వ్యాపించియున్నారు. విశాఖపట్టణ మండలమున విశాఖపట్టణమందునుకూడ గానుదు చుందురు. సముద్రతీరములందుకన్న లోభాగము లందు చక్కగం గలరు. వీరియం దైకమత్యాభి మానములధికమనియు, వారిలో నొక బీదవాండు తిండికి లేనివాండుండిన వానికి సహాయమొనర్ప కుండ నుదాసీనతవహించుట దోషముగ నెంతు రనియు ననెదరు. నిజమునకు వీరిలో నట్టివారే లేరు. శ్రమకోర్చువారు. బుద్ధిశాలురు. మితవ్యయము నొనర్చువారు. క్రొత్తతావులం దచిరకాలము ననే పాతుకొనిపోయి త్వరలో బలపడ నేర్పు కలవారని అన్యులనెదరు. నేస్తులు. వీరిలో స్మార్తులకు గుండుగోలవారును, వైష్ణవులకు శ్రీభాష్యంవారును గురువులై యున్నారు. (లాభాలవారు చూడుడు).

ఈకళింగ కోమటులు ఆర్యవైశ్యులనుండి వేఱగుటంగూర్చి తెలుపునిదర్శనము చెప్పుటయు గానవచ్చుటలేదు. కాని వీరియందు వాడుకగ చెప్పుకొనంబడుచున్న కథనమొకటికలదు. అదియు విమర్శకులకు నిరాధారమేయని తోచినను దాని నీసందర్భమున వివరించి ముగింపుట సముచితము. ఆదికాలమున నొకతరి కళింగరాజ్యాధిపతిగ నుండిన పూసపాటిరాజు (శ్రీజగన్నాథము) దక్షిణాదియాత్రల కరుగుచో మార్గమధ్య మున వైశ్యుల ప్రధాననగరమగు పెన్గొండ పురమునవిడసి తానింటినుండి గైకొనిన ద్రవ్యము యాత్రలందు వ్యయమగుచుంటయుం గాంచి వైశ్యులను బదులీయం గోరెనట. వారును వల్లెయన ధనముం గైకొనియెనట. ఆ ఋణ దాతలును అక్కాలమున దక్షిణయాత్రల కరుగ సమకట్టియుంట భూపాలునిపరివార రక్షణమున తామును బయలుదేరి యాత్రలకరిగిరట. దారి ముందు భూపాలునితో మైత్రియధికమై యన్యోన్యముకలసి విందులారగించుచు యాత్రలు ముగించుకొని తిరుగ పెన్గొండ చేరువఱ కచటి వైశ్యవరులు మత్స్యభుక్కులగు ఉత్కల బ్రాహ్మణ పాకమును భుజించిన కారణమున పునరాగతులను తమతోం గల్పుకొననొల్లక వారి నాభూపాలునిరాజ్యమునకరిగి వాణిజ్యమొనర్చుచు సుఖంబున మనుండనిరట. ఆభూపతియు స్నేహాతి శయంబున వారల నాదరించుచు వారిందనరాజ్య మునకుంగొనిపోయి ధనమొసంగి ఋణములందీర్చి బహూకరించుచు తన రాజ్యభాగముల వారిని వర్తకులుగ స్థిరపఱచి తగురీతి గౌరవించుచుండె నట. వారు నానుదాను స్వదేశమువలె కళింగ మున స్థిరపడి ధనికులై కళింగకోమటులనంబరగు చున్నారను నీకథనము వారియందనుశ్రుతముగ నిలచియున్నది.

కళింగదేశము — ఉత్కలమునకు దిగువగ నున్నదేశము. కొంతకాల ముత్కలదేశ భాగములోం గల్పి పాలింపంబడినది. సముద్ర ప్రాంతభూమి. ఒకప్పుడు మహానది మొదలు గోదావరీనదివఱకు వ్యాపించియు, వేఱొకప్పుడు ఉత్కలభాగమున వైతరణివఱకు వ్యాపించియు, ఒకప్పు డుత్కలదేశభాగముం గోల్పోయియు, మఱియొకప్పుడు మగధరాజ్యమునకు లోనై అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరమున స్వతంత్ర రాజ్యముగ నుండియు కనిష్కుని కాలమువఱకు

నిలచినదేశము కళింగ యని చెప్పఁబడినది. బలి చక్రవర్తి మూఁడవ సుతుఁడగు కళింగభూపతి పాలనమున వానిపేరందున దేశమని బలమగు ప్రతీతికలదు. కుంభి తామ్రశాసనమున మధ్య (మధ్య) కాళింగము, గంగారిదేశకాళింగము, కాళింగము నని కళింగము త్రికళింగములని చెప్పఁబడినది. దీనిని పరిశోధకులు కాళింగమున నాంధ్రదేశ కాళింగమనియు, మధ్యకాళింగము ఉత్కళకాళింగమనియు, గంగారిదేశకాళింగ మను గాంగా నదివఱకు అనగా రాధాదేశమునుక వ్యాపించిన మధ్యకాళింగమునకు పైనున్న భాగమనియు పోల్చిరి. మహాభారతకాలమున ఉత్తరపుటెల్ల వైతరణి యని తోఁచెడిని. రఘువంశమున మహాకవి కాళిదాసు కళింగోత్తమమువేఱని వివరించెను. కళింగదేశమేలిన ఇంద్రవర్మయొక్క పర్లాకిమిడి శాసనము వలన కళింగపట్టణము రాజధానిగ నుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఇది యిప్పటుడునా పేరునఁబరగుచు వంశధారానది సముద్రగామి యగు తావునన్నది. ఆనవాళ్లేమియుఁ గానరాకున్నవి. కట్టడము పరిశోధకులు వేర్వేఱుకాలముల వేర్వేఱుతావుల రాజధానులుండెయుండె నామూ కాలముల నన్నియు కళింగపట్టణము లేక కళింగ నగరమను పేరంబరగుచుండెననియు. అట్లు మణిపురము (ఇది చిలుకసరస్సున పల్లమైయున్నదిట). రాజపురము (బహుశః రాజమహేంద్రవరము), పిష్టపురము, జయంతపురము, సింహాపురము, ముఖలింగము (ఇది క్షేత్రముగ పాడులను గాంచి యున్నది. పెక్కు శాసనములు కలవుగాని తెలియకున్నవి. వంశధారానదీతీరము. ఇటనున్న సోమేశ్వరము దేవస్థానము మంచిపనితనము గలది), నగరికటకమును అట్లేయుండినవని తలంచుచున్నారు.

కళింగరాష్ట్రము చెట్టు — ఇది వైద్యోపయోగమగుఓషధి. దీని వేరునకే కళింగ రాష్ట్రమని వాడుచున్నారు. ఇందుమూలకరము, వెగటు రుచులుఁగల్గి విరేచనము చేయును. జ్వరములు, దగ్గులు, వాతము, శ్లేష్మము సిరిస్రావ చక్కగ పనిజేయును. దీనిని చూర్ణము నెండబెట్టియు, గంధముతీసియు వాడుదురు.

కళింగుఁడు అతిసంతతి. చంద్ర వంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రి బలి. ఇతనిను ఇతఁడేలిన దేశమునకు కళింగదేశమని పేరయ్యెను. మఱియు నితనిసంతతి నృపాలవంశములకు మూలపురుషుఁడయ్యెను. కళింగుని సోదరులు అంగుఁడు, వంగుఁడు, పుండ్రుఁడు, సుహ్ముఁడు లేక సుబ్రహ్మఁడు. (కళింగదేశము చూడుఁడు).

కళులె వీరరాజు ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౬౭౦ సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. మహీశూర రాజాధిరాజగు దేవరాజునకు, చిక్కదేవరాజునకు సేనాధిపతి (దళవాయి) గానుండి, పిదప మనురాజపురమున నుండినవాఁడట. ఇతఁడు రచించినది భారతవచనకావ్యమును, ఇక, దేవకల యనఁబడిన పద్యకావ్యమునైయున్నవి. వచన భారతము కవిత్రయము మార్గమున నడచినదికాక వ్యాసభారతమునకు అనువాదముగ నున్నది. ఇతనిది గంభీరము మనోహరమగు వచనము. మఱియు నితనిది వీరభూపాలీయమను ఛందోగ్రంథముకలదు. అది యూర్ల గ్రంథమనియు, దానినుండియే అప్పకవి తన యప్పకవీయము రచించెననియు నొకరు చెప్పుచున్నారు. ఇది యెంతవఱకు నిజమో పరిశీలింపవలసియున్నది. ఇతని సుతుఁడును పెక్కు వచనగ్రంథముల రచించెనట.

కక్షదేశము - కచ్ఛదేశము చూడుఁడు.

కక్షల గోత్రము భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

క్రంకుశారి గోత్రము — పరాశర గణము చూడుము.

క్రకచ సన్నిపాతము — సన్నిపాత దోషములు చూడుము.

క్రకుచంద్రుడు — క్షేమవతీపురము చూడుము.

క్రకుంచేహోండు (క్రకుంచేంద్రుడు) — క్షేమవతీనగరము చూడుము.

క్రతు గోత్రము — అగస్త్యగణము చూడుము.

క్రతునక్షత్రము లేక గోళము — నక్షత్రములు భాగోళములు గుర్తించుట చూడుము.

క్రతుపుసంతతి — క్రతువు బ్రహ్మ మానస పుత్రుడు. నవబ్రహ్మలలో నొకడు. ఇతని సంతానము వాలఖిల్య మహార్షులను బడుదురు; అరువదివేలమంది. అంగుష్ఠమాత్ర దేహులు. తపస్సంపన్నులు. వీరు సూర్యుని పరివేష్టించి యుండువారని చెప్పబడినది. ఇంకను బ్రహ్మ గోముఖానముననుండి జనించువారనియు నొకచోట గానవచ్చెడిని. వేళ్ల తెలియుట.

క్రథకగోత్రము కౌశికగోత్రము చూడుము.

క్రథన గోత్రము కౌశికగణము చూడుము.

క్రథువు ఆర్త్రి, చంద్ర, యాదవ క్షత్రియుడు. తండ్రి విదర్భుడు. సోదరులు కుశికుడు, లోమపాదుడు. పుత్రుడు కుంతి. పౌత్రులు భీమడు, దాశార్హుడు.

క్రమవిపర్యాసన్యాయము - క్రమము తప్పించి చేయుట; ముందది వెనుక, వెనుకది ముందు చెప్పుట; ఇట్టి క్రమము లేని విధానములకు నీ న్యాయము వాడుదురు.

క్రమశిష్టకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. వైశ్య గోత్రములు చూడుడు.

క్రమశిష్టకుల గోత్రము ఏకార్షేయ గోత్రము (౭౫) దీనిని క్రమశేష్టకుల మనియు నందురు. గోత్రింటికి సాన్నిహిత్యగోత్రము శరభంగస, శరభంగ గణము; ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథి మార్యప్రవరఖండ; సమాన గోత్రము కాశ్మీవాత్స, జమదగ్నిగుప్త దేవత; భాగ్య రామాంబ, శ్రీశైలము, జాహ్నవీ తటము, తపస్థానములు; పావన సరస్సుతటాకము; జపము దశకోటి, దీపములు ౧౦, క్షేత్రసంఖ్య ౨౨, స్వర్ణదానము; నీలగోరము, కందమూలము వరసినమములు.

క్రమసరస్సు (కోసులనాగిము) - మత్స్యావతార స్థలము. కాశ్మీర దేశము చూడుడు.

క్రస గోత్రము — హిమోదక ఉప గణము చూడుడు.

క్రస్టేసియా (Crustecea) - వెన్నుపై నుండు చిప్పలున్న జీవులు మొదలగు వానిం గూర్చిన కిల. ఎంటమోలజీ చూడుడు.

క్రప్పుకర్మాగారము (Krup factory) జర్మనీదేశమున వెస్టుఫేలియా రాష్ట్రమున ఎస్సెన్ పట్టణముకడ నీయంత్రశాల (కర్మాగారము) కలదు. యుద్ధపరికరములను, ఆయుధములను, ఫిరంగులు మొదలగువానిని మందుగుండు సామానులను చేయు కర్మాగారములందు ప్రపంచమునం దిది పెద్దకర్మాగారమని చెప్పఁబడినది. పీటరు ఫెడరిక్ క్రుప్పును అను వానివలన స్థాపింపఁబడినది. ఆయన సుతుఁడు అతుకులు లేని రైలుబండి చక్రములం జేయుట కనిపెట్టె దానివలన

చాల ధనమార్జించి ఆధనమంతయు నీ కర్మాగారమును వృద్ధిచేయుటయందే వినియోగించి ఫిరంగులం జేయుట వృద్ధిపఱచెనట. ఇందు నలువది వేర్వేఱు పనులం జేయు కర్మాగారములు కలవట. దీనియావరణములోపలనే వేర్వేఱు తావులకు సరకులనందిచ్చు ఇనుపదారులు ముప్పదిమైళ్ళ పొడవున కలవని చెప్పఁబడినది. కర్మాగారమునకు వెలుపల సరకుల నితర తావులకుం జేర్చు ఇనుపదారి నలువదిమైళ్ళ పొడవున కలదందురు. ఈకర్మాగారమంతయు పనిచేయుచుండుతఱి నలుబదివేల పనివాండ్రును, నాల్గువేల యుద్యోగులును పనిచేయుదురట. ఈకర్మాగారమునకు కొన్ని బొగ్గుగనులు గలవు; అందు పదివేల మంది పనివాండ్రు పనిచేయుచున్నారట. కీలు నగరమున వీరికి నౌకానిర్మాణమునకై కర్మాగారములు కలవనియు, అందు పెక్కండ్రు పనిచేయుచుందురనియు విందుము.

క్లబ్బు (Club) — రాజకీయ కార్యములకుంగాని, స్నేహ కార్యములకుంగాని, సాంఘిక కార్యములకుంగాని, ఇట్టికార్యములకు వేఱికైనను కూటములకు, కార్యనిర్వాహకమునకు ఆయా సంఘములవారు కూడుచుండుట కేర్పఱచుకున్న తావును క్లబ్బు అనెదరు. తఱచుగ నీభారతదేశమున పెద్ద స్థలములయందు సోషల్ క్లబ్బులు (Social clubs) గానవచ్చుచుండును. టౌన్ హాలు క్లబ్బు చూడుఁడు.

క్లయింటు, కస్టమరు (Client and Customer) — పైకి రెంటికిని అర్థమొక్కటిగనె స్ఫురించుచుండునుగాని నిజమున ఉపయోగమునం దర్థభేదము కలదు.

ఐరోపాయందు రోమనుల ఆధిక్యత కాలమున రాజానుగ్రహ పాత్రతం బడసిన వారికి నైట్సు (Knights) అనియును, ఆనైటులు నాశ్రయించి యుద్ధమునఁ గాని, పరిపాలనమునఁ గాని, సేవ యొనర్చ సంసిద్ధుఁడై వచ్చియున్నవానికి క్లయింటు (Client) అనియును వాడుక యుండెను.

ఇప్పుడు విద్యాధికులై నేర్పరులైన న్యాయవాదులు, వైద్యులు, మొదలగు వృత్తుల జీవనము గలవారికి సొమ్మిచ్చి వారి శక్తి సామర్థ్యముల నప్పగించి తమ వ్యవహారములను వారిమూలమున చక్కబఱచుకొనుచుండువారు, ఆ వృత్తిజీవనములు గలవారికి క్లయింట్లు (Clients) అనఁబడుదురు.

ఇంక, ఉభయులు సమాన యోచనలతో ద్రవ్యార్జనమే పనిగాగల్గి అన్యోన్య సమాన భావములతో నొకరియొద్ద నొకరు కొనుట, ఒకరికొకరమ్ముట మొదలగు వ్యాపారములం జేయు వర్తకులు ఒకరికొకరు కస్టమరులగుదురు (Customers). ఇంక న్యాయవాది వృత్తి, వైద్యవృత్తి మొదలగు నాటి నవలంబించియుండు వారికడ కరిగి తమ కార్యములను వారి పరిముఖమున చక్కబఱచుకొనుచు వారికి ప్రతిఫల ద్రవ్య మొసంగు వారిక్కాలమున క్లయింట్లన బడుచున్నారు.

కాంకాయన గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుడు.

కాంకోలొజీ (Conchology) — జంతువుల చిప్పలు (Shells- ముత్యపుచిప్ప, నత్తగుల్ల, గవ్వ, శంఖము మొదలగునవి) ఆ జంతువులనుగూర్చిన శాస్త్రము. వానిని గూర్చిన కళ. ఇవి సర్వసాధారణముగ 1. Univalves, 2. Bi-valves, 3. Multivalves అని మూడు తెఱగులు.

కాంక్రీటు, రీఎన్ఫోర్స్డ్ కాంక్రీటు (Concrete and reinforced concrete)- నైసర్గికముగ రాయి గట్టిపదార్థముగ మానవుల యుపయోగార్థముగ నిర్మింపబడినది. రాళ్లు పెక్కు తెఱగులు. ఇండ్లకు పునాదులు వేయుట మొదలు ఆభరణములలోని రత్నములవఱకును రాళ్ళే వివిధరూపముల నుపయోగించుచున్నవి. మానవబుద్ధిబలము నైసర్గికముగ సృష్టిచే నొసంగబడిన వస్తువులతో తృప్తిజెందక విశేషోపయోగములగు కృత్రిమపదార్థములను తయారుచేసి యుపయోగించుకొన నేర్చుచున్నది. అట్లు కాంక్రీటును రీఎన్ఫోర్స్డు కాంక్రీటును కనిపెట్టబడిన కృత్రిమములు: రెండును రాతికి ప్రతులే (Imitation Stones). రాతిని మనకు వలయు రూపమున సిద్ధపఱుచుట మిగుల శ్రమకరము. శ్రమకరమగుట వ్యయమెక్కువ గాన, రాతిగూడయు, సున్నమును లేక సిమెంటును పాలుగూర్చి పునాదులయందుబోసి దట్టించిన నది రాయివలెనె బరువునాపగలదు. కాన రాతికి ప్రతియగుదానిని రాతికన్న నగ్గువగ నిర్మించుకొనుచున్నారము. కాని దీనికి రాపిడిబలము నెదుర్చుచు నిలువగల శక్తిలేదు. అనగా రాతిని నేలపఱచి వస్తాగా నొనర్చి దానిపై ఎంతనడచియు, కూర్చునియు, సామానులనునిచియు, లాగియు, నీడ్చియు ఎంత వాడినను జెడక నిలచియుండునట్లు కాంక్రీటు నిలువజాలదు. కాన నాపసుల నుపయోగింప కుండెడిని. కాంక్రీటును రీఎన్ఫోర్సు చేసినయెడల పైవిధమగు రాపిడులకాగి నిలచును గాన, చప్టాలకు Reinforced concrete నుపయోగింతురు. ఇది కొంచెము వ్యయమెక్కువగల్గించును.

కాంగ్రెసు సభ — సర్వసాధారణముగ ప్రజాప్రతినిధిసభకు పేరు. ఇండియా దేశమున నట్లేయున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందీపేరుగల సభ అచటి ప్రభుత్వముచే నంగీకరింపబడియుండుట గాననగును. ఇది సెనెటు సభయనియు, హౌస్ ఆఫ్ రిప్రజంటేటివ్సు అనియు ద్వివిధముగ నేర్పడి రెంటికిని కాంగ్రెస్ పేరు వర్తించెను. ఐరోపాదేశములలో కొన్నిటియందీ పేరు కలదు. భరతదేశపు జాతీయ మహాజన సభాధ్యక్షులు చూడుడు.

కాంగోనది— పశ్చిమఆఫ్రికా చూడుడు.

కాంగోఫ్రీస్టేటు (బెల్జియన్ కాంగో)- ఇది చాల పెద్దదేశము. కాంగోనది బేసిను కల్పుకొని తంగనాయిక సరస్సువఱకు వ్యాపించి యున్నది. ఆఫ్రికా ఖండమున పశ్చిమ భాగమున లోయరు గినియాదేశమున కలదు. ఇది తొలుత బెల్జియమ్ భూపాలునకు స్వాంతఆస్తిగా క్రీ. శ. ౧౮౮౫ లో ఏర్పాటుచేయబడి యీయబడినది. ఆయన దానిని బెల్జియమ్‌రాజ్యమున కిచ్చివేసెను. ౯,౦౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యముగల దేశము. మూడుకోట్లజనులు వసించుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇండియా రబ్బరు, కోకో, కాఫీ, పామ్ఆయిలు (Palm Oil) విస్తారము పెరుచేయుంబడుచున్నవి. ఏనుగుదంతములు దొరుకుతావుల పోగుచేయుంబడి ఎగుమతి చేయుంబడుచున్నవి. విదేశవర్తకము విశేషముగ నడచుచున్నది. ౨౫౦ మైళ్ల పొడవుగల ఇనుపబాటకలదు. అది మటాడీనుండి స్టాన్లీపూల్

వఱకు వేయబడినది. కాంగో దిగువభాగమున బోమా ప్రధానస్థానము. మటాడీ, స్టాన్లీపూల్ ముఖ్యవర్తకస్థలములు.

కాంచనక్షీరి చెట్టు (చిరుపాలచెట్టు) - సం. తిక్తదుగ్ధా, హిమావతీ, క్షీరిక. దీనిని చిరుపాల చెట్టనియు నందురు. దీనిచెక్క కషాయముగను, చూర్ణముగను ఉపయోగింతురు. క్షీరకంచుకిని ఉపయోగింతురు.

సర్వదోషములును, విషమునుగూడ హరించునని చెప్పఁబడినది. కఫము, క్రిమి, కుష్ఠు, గునిదలు, పైత్యము, శ్వాస, హృద్రోగములు కాంచనక్షీరి వలన నివారణమగునని చెప్పఁబడినది.

కాంచనుఁడు - అత్రి సంతతిలోని చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి భీముఁడు, కుమారుఁడు సుహోత్రుఁడు.

కాంచీపురము (కంచి) - దక్షిణ దేశమునగల సుప్రసిద్ధ క్షేత్రము. సప్తమోక్షదాయక పురములలో నొకటి. ఇచటి ఏకామ్రేశ్వర శివలింగము పృథ్వీలింగమనెదరు. కామాక్షీ దేవస్థానము సుప్రసిద్ధము. లలితా సహస్రనామము ఈ క్షేత్ర సంబంధముతో నని ప్రతీతి. వరదరాజస్వామి విష్ణుదేవస్థానము వైష్ణవ మతస్థులకు ప్రధాన దివ్యస్థలములలో నొకటి. కొంతకాలము కాంచీపురము రాజధానిగ నుండెనట. గొప్ప పనితనముగల మంటపములను శ్రీ కృష్ణరాయ సార్వభౌముఁడు నిర్మింపఁజేసెను.

ఇది దక్షిణ దేశమున చెంగల్పట్టు మండలమునఁగల పట్టణము. ఒకప్పుడు చోళదేశమునకు రాజధానిగ నుండెను. సప్తమోక్షదాయక పురములలో నొకటి. కామాక్షీ శక్తి దేవస్థానము సుప్రసిద్ధము. రామానుజీయవైష్ణవ దివ్యతిరుపతి క్షేత్రములలో పెక్కులిచటనే యున్నవి. అరువది వేల జనాభా గల్గిన పురము. కడు పురాతన శివక్షేత్రమని తెలుపు కైలాసనాథ దేవస్థానము ఇటీవల త్రవ్వి బయలుదేరఁదీయఁబడినది.

కాంటినెంటు (Continent)— పెద్దదియగు భూమి ఖండము. ఇందు పెక్కు దేశము లుండును. ఆ దేశము లొండొకటితో సంబంధముగాని పోలికగాని యుండినను లేక ఉండకున్నను, ఒకే ఖండమునందా దేశము లిమిడి ఆయా దేశముల వారి నా ఖండ వాసు లనియెదరు. (Land Portions చూడుఁడు).

కాంటినెంటల్ డ్రిఫ్టు సిద్ధాంతము (Continental Drift)- ప్రపంచము నందలి ఆసియా, అమెరికా మొదలగు భూఖండములు మెల్లగ (సర్వసాధారణముగ పశ్చిమదిశకు) జరగుచున్నవిగాని ఒకే తావున నిలిచియుండునవి కావను సిద్ధాంతము. దీనికి కొన్ని యానవాళ్లు జూపి కొందఱు పరిశీలకులు వాదించుచున్నారు.

కాంటినెంటల్ షెల్ఫు సిద్ధాంతము (Continental shelf) — అనగా ఆసియా, అమెరికా మొదలగు భూఖండముల చుట్టి సముద్రము మెరకగనుండును. ఈలోతులేని సముద్రమునందే కొన్ని తావుల ద్వీపములును కలవు. దీనినుండి తొల్లింటికాలమున భూభాగము లన్నియు కలిసియే యుండెననియు, మెల్ల మెల్లగ సముద్రము ప్రబలుచు వాటిని వేఱుచేయుచుంట నాలోతుతక్కువ ప్రదేశము లట్లున్నవనియు, కొందఱు పరిశీలకులు వాదించుచున్నారు. బ్రిటను ద్వీపము, ఐరోపాఖండము లట్లే యొకప్పుడు కలసియుండెననియు; ఐర్లాండు, బ్రిటనుద్వీపములు కలసియుండెననియు; భరతదేశము, సింహళము

కలసి యుండెననియు ఇట్లు పెక్కులాగార్బ్ వాదించుచున్నారు.

కాంటియానిజమ్ (Kantianism)- కేంట్ అను తత్వశాస్త్రజ్ఞుని విధానము. ఇతఁడు జర్మను దేశస్థుఁడు. క్రీ. శ. ౧౭౨౪ - ౧౮౦౪ మధ్య నుండినవాఁడు. ఇతఁడు గొప్ప ప్రపంచ విఖ్యాతి నందిన వాఁడు.

కాంట్రాక్టు — కంట్రాక్టు చూడుఁడు.

కాండర్షులు ఋషులు చూడుఁడు.

కాండరథి గోత్రము - జమదగ్ని బీధా ఉపగణము చూడుఁడు.

కాండవాయన గోత్రము - నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

కాండవృద్ధి గోత్రము వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

కాండాయన గోత్రము నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

కాండేయగోత్రము వా[illegible] మిత్ర ఉపగణము చూడుఁడు.

కాంద్రేగుచెట్టు - లా. Flacourtia sepearia అనియు, Flacourtia romontchi; సం. వికంకతః, గ్రంథిలః, స్వాదుకంటకః, స్వాదువృక్షః, వ్యాఘ్రపాదపీ, వ్రణీకర, స్రువావృక్షః, స్రుగ్దారు, కంటపత్ర, బ్రహ్మపాదపః, పిండారా, హింసకః, పూతికికేః, రావణా, పాప. గోహింసా అని వైద్య గ్రంథములందు వాడిరి. దీనిని కాఁకరేగినియు, ములువెలఁగ యనియు గూడ వాడుట కలదు.

దీని వేళ్లకషాయము, ఆకులరసము, చూర్ణము సర్పవిషమును నివారించును. దీని చెక్క నూనెతో నూరి కాచిగాని, కాచకగాని పైన పూసి మర్దన చేసిన వాతనొప్పులు, మేహావాత నొప్పులు, ఆమవాత నొప్పులు నివారణమగును. పండ్లుతినిన రుచిగా నుండి అజీర్ణము జయించి యాఁకలి గల్గించును.

కాంతలోహము — అయస్కాంతము చూడుఁడు.

కాంతికృత్ గోత్రము— జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కాంతిపురి లేక పురము స్కాంద పురాణము నాగరఖండము ౪౭ యందు చెప్పఁబడిన కాంతిపురము గ్వాలియరు సంస్థానపు రాజధాని పురమునుండి ఉత్తరముగ నిరువదిమైళ్లు దూరమున గల కొతవాల్ పురముగ కన్నింగ్హామ్ పండితుఁడు పోల్చియున్నాఁడు. విష్ణుపురాణము ౪-౨౪ యందు గంగాతీరమున ప్రయాగ సమీపమున నొక కాంతిపురము ప్రశంసింపఁబడినది.

కాంధాహోర్పురము (గాంధారపురము) — ఇది ఇప్పటి గాంధారదేశపు రాజధానియగు గాంధారపురమని పోల్పఁబడుచున్నది. (గాంధారదేశము, అపగదేశము, ఆఫ్ఘనుస్థానము చూడుఁడు).

కాంపనోలొజీ (Campanology)— గంట (Bell) ను వాయించునేర్పు లేక విధానము గూర్చిన కళ.

కాంపిల్యుఁడు — అత్రి చంద్రపూరు వంశస్థుఁడగు క్షత్రియుఁడు. తండ్రి భర్మ్యాశ్వుఁడు. కాంపిల్య నగరనిర్మాత. (పాంచాల దేశము చూడుఁడు).

కాంపౌండ్సు (Compounds) — రెండుకాని అంతకు ఎక్కువగాని కలసిన ద్రవ్యముల కూటములకు కాంపౌండ్సు అనిపేరు. ఇక్కాలమునకు యెఱుఁగియున్నంతవఱకు మూఁడు వందలవఱకు Compounds కలవు. అవి మూఁడు.

తరగతులుగ విభజింపఁబడినవి. ౧. పేరాఫిన్సు (Paraffins)- వీటిని Saturated fatty hydro-carbons అనియెదరు. ౨. ఓలిఫిన్సు (Olefines) వీటియందు Olefiant gas అనంబడునది, అనగా Ethylene మొదటిదైయుండు నీపేరమ్యెనట. 3. ఎసిటిలిన్ జాతివి- ఇవి అధమపుజాతివిగ జెప్పఁబడినవి.

కాంబలోదరి గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కాంబలోదరి గోత్రము— నిధ్రువగణము చూడుఁడు.

కాంబినేషన్ బ్లాక్సు (Combination Blocks)- కలంకారి పరిశ్రమ చూడుఁడు.

కాంబే స్టేటు — బొంబాయి రాజధాని ప్రభుత్వపు టధికారమునకు లోఁబడిన చిన్న స్వదేశసంస్థానము. మాహీనది ముఖద్వారము కడనున్న కాంబేపురము రాజధాని. ప్రభువు ఒక నవాబు. మహమ్మదీయుఁడు.

కాంభోజదేశము (బోహగదేశము)— డా. స్టెయిను పండితుఁడు రాజతరంగిణి ౧-౧౩-యందు తూర్పు ఆఫ్ఘనుభాగము కాంభోజమనియు, ఆఫ్ఘనుపదము అశ్వకాన్ పదవికారరూపమనియు వ్రాసెను. మహాభారతము సభాపర్వము ౨౬-౫౧ యందు అశ్వము లచటివి మిగుల శ్రేష్ఠములని చెప్పఁబడినది. మార్కండేయపురాణము ౫౩వ అధ్యా. కాంభోజప్రశంస కలదు. కాంభోజదేశము ఆఫ్ఘనుస్థానపు తూర్పు, ఉత్తరభాగములని చెప్పఁబడుచున్నది. కాంభోజమున ద్వారక యని యొక రాజధాని యుండెనట. మరియు లోహభూమి యని ఈదేశమునకు వాడుకయుండెనట. మరియు గజనీపర్వతప్రాంతము లొకప్పు డీదేశములోనివేనట. ఇప్పటి హిందూకుష్ పర్వతప్రాంతవాసులను పియూహోష్ అను జాతి నామముగలవారలీ కాంభోజములు ఆదిమ నివాసులుగ చెప్పుకొనుచున్నారు. పదియవ శతాబ్దమున నిచటి క్షత్రియనృపతి మహమ్మదీయులచే నిహతుఁడయ్యెను. నాఁడాదిగ మహమ్మదీయ దేశమైయున్నది. అష్టమశతాబ్దము అంగదేశప్రభుమొక్క పరిపాలనమునని చెప్పఁబడినది. (అంగదేశము చూడుఁడు).

కాంబోడియా దేశము ఫ్రెంచి కొచ్చిన్ చైనా చూడుఁడు.

కాంబోడియా ప్రత్తి వ్యవసాయము దీనికి ఎరువుగ పొట్లసుకట్టు, ఇనుపవిపాకి ఒండుమట్టియుఁ గలసిన గుల్లనేలలు, గరపనేలలు తగినవి. కేవలము చవిటిభూములు తప్ప తక్కిన ఇతర భూములలో కొద్దిగనో గొప్పగనో పెరుగుగాని పెరుగకపోదు. (ప్రత్తి వ్యవసాయము చూడుఁడు) ఎక్కువ బలముగలభూములందు కాపు తక్కువకాయునని ఇటీవలి పరిశీలనలు తెల్పుచున్నవి. ఆకులు పెద్దవిగను ఎక్కువ సుసంపన్నగట్టి రంగుగనుండును. ఐదడుగుల వరకుఁ బెరుగును. పుష్పములు తెలుపుగను, కాయలు జామకాయలవలెను యుండు, కొందరు రైతులు దీనిని జామకాయల ప్రత్తియని నామమిడుదురు. ప్రత్తి చాలా తెలుపు, సన్నదారము వచ్చుటకు మిగుల ధరగల్గియుండును. మొక్కలు రెండు మూరల మూడుమూరల నడుమ నాటుదురు. కలుపు తీయకున్న మొక్క బలక్షీణమగును. ప్రత్తినాటిన ఆరు నెలలకుఁ గాయ నారంభించి వర్షాధారమువల్ల బ్రతుకునేగాని నీరు కట్టనవసరమే లేదు. కాపు ప్రారంభించిన పిదప నాలుగైదు నెలలు కాయుచునే యుండును.

కాంస్యభోజి న్యాయము — లోకోక్తి.

కాంసేయ గోత్రము జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

కాకడిద్వారక - ద్వారకలు చూడుడు.

కాకతాళీయ న్యాయము కాకి వ్రాలుటయు తాటిపండు పడుటయు నని యర్థము. అప్రయత్నముగ దానియంతట అదే ఏపనియైనను నడచుటయు, అత్తరుణమునందె అచటికే తోంచిన వారివలన నాకార్యము జరిగెనని భ్రమజెందునట్లు పరిస్థితులుండు యని భావము.

పండిపోయి నేలకు రాలనున్న తాటిపండు కడ కాకి హఠాత్తుగా వ్రాలుటయు, ఆపండత్తరుణమునందే పట్టుపిడి నేలం బడుటయు ఒకేసారి (అన్యోన్య సంబంధము లేకనే) సంభవించుటను గూర్చిన న్యాయము.

వాటంతట అవేగా జరిగిన పనులందు అన్యోన్య సంబంధ భ్రమనుగూర్చి యీ న్యాయమును వాడుదురు.

కాకతీయ వంశ నృపతులు ప్రతాపరుద్ర మహారాజు పేరెఱుంగనివారులేరు. రుద్రదేవుని శాసనములు సుప్రసిద్ధములు. వరంగల్లు (తొల్లింటి ఓరుగల్లు పురము) రాజధానిగ త్రిలింగరాజ్య మేలినవారు. వీరి పాలనకాలము క్రీ. వె. ౧౦౦౦ - ౧౩౨౩ అని చెప్పబడినది. వీరిరాజ్యమునకు తర్వాత కాలమున తెలింగానా యనియు వాడుక గల్గెనట.

కాకతుండము — బాణాగ్రములు చూడుడు.

కాకందకి గోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

కాకదంతపరీక్షా న్యాయము — కాకికి పండ్లున్నను లేకున్నను నిరర్థకము. కాన కాకి దంత పరీక్ష నిరర్థక ప్రయత్నము. ప్రయోజనములేని పనికి ప్రయత్నించుట యందీన్యాయమును వాడుచుందురు.

కాకదధిఘాతక న్యాయము — పెరుగును కాకి తాకిన, దానిని వాడరాదని యాచారము కలదు. ఇట్టితరి కాకి తాకకుండ పెరుగును జాగ్రత చేయుమని చెప్పుటయందు ఇతర అన్ని బాధలనుండియు పెరుగును భద్రపర్చు మని భావము. కాకులబాధ తరుచుగా గల్గుచుండు నదిగాన దానిం జెప్పుట వాడుకయైన దని ఎఱుంగునది.

ప్రధాన బాధను చెప్పిన, దానికింగల్గు ఇతర బాధలను వేరుగ చెప్పకనే యర్థ మిచ్చునని భావము.

కాకనదము - ఇది భోపాలు రాజ్యము నందున్న సాంచి స్థూపమునుండిన తావునకు పేరు.

కాకపిక న్యాయము కాకి నలుపే కోకిలయు నలుపే. ఐనను కోకిలను గౌరవ నియముగా నెంతురు. రంగుతోం బనిలేదని భావము.

కాకమాని మూర్తి కవి (పెన్నా మూర్తి) - ఆంధ్రకవులందు ఆధునికులలో పరిగణింపబడిన వాడు. కాకుమాని శాఖ బ్రాహ్మణుడు, కౌండిన్యసగోత్రము, తండ్రిపేరు రామలింగభట్టు, ఇంటిపేరు పెన్నావారని తెలియుచున్నది.

రచించినవి పాంచాలీ పరిణయము, రాజవాహన విజయము నను రెండు ప్రబంధములు. కృతి దైవపర మొనర్చెను. ఈతండు కాకమాని గ్రామ నివాసి యని (చిత్తూరుజిల్లా చంద్రగిరికి సమీపము) తెలియుచున్నది. వసు చరిత్ర మూర్తికిం దరువాతి వాడని తేలినది.

కాకమాంసం శునోచ్ఛిష్టంస్వల్పం తదపి దుర్లభమ్ - కాకి మాంసమే హీనత. అందు కుక్క ఎంగిలిచేయుట హేయము. అదీ స్వల్పముగా ననుట ఇంకనూ దుర్లభ మగుట.

కర్కోటకో ర్తి యని భావము. ఇది సంస్కృత లోకోక్తి.

కాకరకాయ (పాదు) **చెట్టు** - కాకర కాయ ప్రసిద్ధమగు భోజన పదార్థము. ఇందు పెద్దజాతి కాయలు శ్రేష్ఠములు. జాతి తక్కువ మొక్కలందియు కాకరకాయలు చిన్నవియై చేదు రుచి అధికమగు చుండును. పెద్దజాతి కాయ లందు తెల్లరంగు గలవియు, ఆకుపచ్చ రంగుగల వియు ద్వివిధము. ఆకుపచ్చ రంగు బలముగ నున్నకొలది కాయలు ఎక్కువ చేదుగనుండెడిని. తెలకాయ యందు పెనుంకు మురడమొనలు వాడిగనుండినవియు, ఇంచుకతగ్గ ఉన్నతము గాను రాకుండునవియునని భేదము కలదు. ఉన్నతము లేకుండు జాతియందు చేదుకనూ తగ్గియుండును.

ఇందు తెల్లజాతియు, చేదు తగ్గి యుండు జాతియే భోజనపదార్థములందు శ్రేష్ఠమని చెప్పం బడు చున్నది. దీనికి లాటిన్భాష యందు Momardica charantia అనియు, ఆంగ్ల. Better Gourd, అనియు పేర్లు. సం. కటిల్లకీ, కారవేల్లి, కారవేల్లక్క, కారవేల్లీ, సుకాండ, సుకాండికాయనియు పేరులు కలవు.

కాకరకాయలు లేతవి త్రిదోషహరమనియు, ముదురుకాయలు పిత్తదాయకాలనియు చెప్పం బడినది. పచ్చికాయ కఫమును జయించి పైత్య వాతములం గల్గించును. సగటున కాకరకాయలు కండ్లకు చలువజేసి అగ్నిదీప్తిం గల్గించి సర్వరోగ హారమని చెప్పంబడినది.

కాకరకాయలు-కాసలు, కుష్ఠురోగము, జ్వర ములు, మేహము, వాతములు, శ్వాసలు నివా రించుననియు, అతిసారము, క్రిమిరోగము, శ్లేష్మ ములపై చక్కగ పనిజేయుననియు జెప్పంబడినది. మూలవ్యాధికి నీకాకరకాయ చక్కగ పనిజేయు నందురు.

కాకరఆకు - కాయలకన్న నెక్కువ ఆరోగ్య ప్రదమని యందురు. కుక్క, నక్కల విషము లును (కరచిన విషము), క్రిమిరోగము, చర్మ రోగములు, పాండురోగము గూడ కాకరాకు (ఆకు ముఖ్యముగ పసరు) వలన నివారణమగు నని చెప్పంబడినది. క్షయరోగము, కడుపుబ్బును నివారించునని కొందరు నుడివిరి.

పొట్టికాకరకాయలు - ఇవియును భోజనము నందు కూర మొదలగునవిగ రచింతురు. ఇవి కొంచెముచ్చు తక్కువగ గుండ్రనై యుండును. చిన్నవి. కాకరకాయ గుణములే కలవి.

పొట్టికాకర సమూలరసము అర్కరసమిని కొన్ని ఇతరవస్తువులతో కల్పి లోనికిచ్చినను పైకి రాసి నను కుక్క నక్కల విషములు, గజ్జి, చిడుము, పక్కలు, సర్పి మొదలగు చర్మవ్యాధులను నివారించును. కాకరజాతికి నెయ్యి, పులుసు, ఉప్పులగుడు. మోహంగమాడల కషాయము, ఆగాకరకాయలు, దోసకాయలు, పెద్దములం కాయలు విరుగుడులు.

ఈకాకర జాతికి జేరియు పొట్టికాకరయను దమిపిచాటిగ నెన్నబడు మొదునది, ముల్లుకాకర యను పేరుగలజాతి కలదు. ఇది పొట్టికాకర కన్నను చిన్న కాయలు గాచును. ఇదియును కొందరు తినెదరట.

ఇది ధాతుపుష్టి, దేహదార్ఢ్యము, జఠరదీప్తులం గల్గించుననియు, కఫ, క్రిమి, గుల్మములపై చక్కగ పనిజేయుననియు, తాపమును, పైత్యమును, వాతమును, నివారించుననియుం జెప్పుదురు.

కాకరపర్తి కృష్ణకవి—ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందుపరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి తిరుపతిపాత్రుఁడు. తల్లి సీతమ్మ. రచించినవి శశిరేఖాపరిణయము, ముఖ లింగక్షేత్రమాహాత్మ్యము నను పద్యకావ్యములు.

కాకరపర్తి తిరుపతిపాత్రకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులుగా పరిగణింపబడిన వాడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుడు. విశాఖపట్టణ వాసి. శ్రీగోడే జగ్గారాయణింగారను ప్రభువున కాశ్రితుడు. కాకరపర్తి కృష్ణకవి యితని సుతుడు. ఈకవి రచించినది సత్యభామా కృష్ణసంవాద మను ప్రబంధము. దీనిని శ్రీగోడే జగ్గారాయప్రభు కంకితమొసంగ్చెనని చెప్పబడినది.

కాకరపర్తి బుచ్చిపాత్రకవి—ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులుగా పరిగణింపబడినవాడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుడు. కాశ్యపసగోత్రము. తండ్రిపేరు కృష్ణకవి. (ఈకృష్ణకవి మాఖలింగ క్షేత్రమాహాత్మ్యకర్త). కాపురము విశాఖపట్టణ ప్రాంతము. రచించినది సత్యవతీపరిణయ మను ప్రబంధము. ఇది జటిలమైన ప్రౌఢకావ్యముగ నున్నది. దీని కృతిపద్యములు రచింపకమున్నె కవి మృతినొంద, కవిసోదరపుత్రుడగు వేంకట శాస్త్రి కవిసంకల్పము మేరకు శ్రీగోడేనారాయణ గజపతిరాయ మహారాజుగారికి తాకృతిపద్యములు రచించి కృతినిచ్చి పూర్తిగావించెనట.

కాకవంధ్యత్వము — వంధ్యత్వము చూడుడు.

కాకవేణీనది — ఇది గండకీనది పూర్వ భాగమునకు పేరు. ఇకను సాలగ్రామనది యను నందురు. (సాలగ్రామ క్షేత్రము చూడుడు; గండ చూడుడు).

కాక (కాకుల) శాస్త్రము

ప్రయాణసందర్భమున ఊరినుండిగాని, ఇంటినుండి గాని బయలుదేరుతరి, కాకులు కుడి వైపునుండి ఎడమవైపున కేగిన కార్యము జయమగుననియు, ప్రవేశసందర్భమున ఊరియందుగాని, ఇంటి యందుగాని ప్రవేశించుతరి, కాకులు ఎడమవైపు నుండి కుడివైపున కేగిన శుభమనియు చెప్ప బడినది. ప్రయాణకాలమునను, ప్రవేశకాలమునను తప్ప తక్కినకాలములందు మార్గమధ్యమున కాకుల శకునములు పాటింపబడ నక్కరలేదని బుధులు వక్కాణించున్నారు. ఇట్టిసందర్భములందు కుడినుండి ఎడమ కేగు కాకి యొక్కటియె యగునేని మేలుకల్గుననియు, రెండగునేని శుభప్రదమనియు, మూడుకాకు లగునేని భూలాభ మనియుం జెప్పబడినది.

కాకములు శీఘ్రముగ కుడివైపునుండి ఎడమ వైపున కేగి, వెంటనేమరలి, ఎడమవైపునుండి కుడి వైపున కేతెంచిన మృత్యుతుల్యమగు ఆపద కల్గుననియు, ఎడమ వైపునుండియె బయలు దేరి కుడివైపున కేగిన దైన్యముగల్గునని కొందఱనిరి. రెండు వైపులకుం గాకులారక తిరుగుచుండుట కార్యసిద్ధి సూచకమని పెక్కండ్రు బుధులు వక్కాణియున్నారు. కుడి నుండి ఎడమవైపున కేగుటయును వెనుకనుండి ముందునకుం గాకులేతెంచిన కార్యసానుకూల మనియు, ఎడమనుండి కుడికేగుతరి వెనుకనుండి ముందునకేతెంచుట కార్యమునకు విఘ్నములు గల్గుననియు చెప్పబడినది. దూరమునుండి కాకులు ఎగురుచు కుడినుండి ఎడమవైపున కేగు నేని యాలస్యముగ జింతితకార్యసిద్ధి యగుననియు, సమీపమునుండి ఎగురుచుఎదురై కుడివైపునుండి ఎడమవైపున కేగనేని మేలనియు, మొత్తమున గాకులు వెనుకనుండి ముందున కేగుట శుభ మనియు, ముందునుండి (ఎదురై) తనవెనుక కేగుట కార్యహానియనియుం జెప్పబడినది.

ఆహారముకాని, కట్టెపుల్లంగాని కాకినోటం గరచుకొని తన కుడినుండి ఎడమవైపున కేగిన లాభమును, ఎక్కువ సంఖ్యాకములగు కాకులు

కుడినుండి ఎడమదిక్కున కేగుటయు, ఒక్క కాకి వాటికెదురుగ ఎడమదిక్కునుండి కుడిదిక్కున కేగుటయు, తనకెదురుగ సంభవించుట తాను దానింజూచెనేని మిక్కిలి శుభప్రదమనియు, జోడుకాకులు రెండుమూడు పర్యాయములుగ తన కుడివైపునుండి ఎడమవైపున కేగునేని తా దలంచుచున్న కార్యమగుట సంఘటమనియు వాయస శాస్త్రానుభవజ్ఞులగుబుధులు నుడివెదరు. వాయసమైథునముం జూచుట యాపత్కరమనియు, కాకి తన తలను తన్నుట కార్యహాని, అశుభము, భయప్రదమునియు, కాకులు గూళ్ళు విస్తారముగ గట్టుకొనుట క్షామసూచకమనియుం జెప్పంబడినది.

కాకశీర్షి గోత్రము — గవిష్ఠిరగణము చూడుడు.

కాకాతూపక్షి (కాకాతువ్వ) దీనిని చిలుకతెగపక్షిగ చెప్పెదరు. నెలివ జాతు లెరుగంబడియుండును. ఆస్ట్రేలియాయందు చుట్టుపట్ల ద్వీపములందు తరుచుగ గాననగును. దీనిని నింకను తెల్లచిలుకయని గూడ నందురు.

కాకాధికరణత్వ న్యాయము — కాకి వ్రాలుట నానవాలుగా చెప్పుట కష్టము. కాకి వ్రాలియుండుట ఒక ఆనవాలు కానేరదు. అది సత్వరమైనను ఎగిరిపోవును. అనిశ్చితములగు ఆనవాలని భావము.

కాకాయువు — అష్టవిధాయువులు చూడుడు.

కాకాక్షిగోలకన్యాయము కాకి రెండుకండ్లకును ఒకటే గ్రుడ్డుండుననియు, అది అవసరముకొలది ఇటునటు తిరుగుచుండుననియు ఒక ప్రతీతికలదు. అట్లే ఒకచోట నుండుతఱి రెండవతావున లేకుండుటయు, ఒకేస్థితి రెండుమూడు తావుల నప్పటప్పట సంభవించుచో, ఒకేతావుననుండి తక్కిన తావుల గలుగకుండుటయు దెలుప నీ న్యాయమును వాడుచుందురు.

కాకిచంపుచెట్టు — లా. Menispermum Cocculus. దీనింగూర్చి యింతగా తెలియదు. దీని యాకులు మునగయాకులం బోలియుండుననియు, దీనికాయలు తొలుత ఎరుపు పిదప తెలుపు, పిదప నలుపురంగులుగ మారుననియు చెప్పంబడినది. కాయల చూర్ణము తైలముతో గల్పి పైని రాయుటవలన గజ్జి, చిడుము, తామర, పక్కిలు, పురుగుకాటు విషము, సప్పి నివారణమగుననియు; ఆహారమున నిముక గల్పి మత్స్యములకిడిన నవి మత్తెక్కి ఎగురలాడుచుండుననియు, చిన్న నెరసులంగ చేపలున్న తావుల నీ కాకిచంపుచెట్టు కొమ్మలు, ఆకులు కొన్ని పడవేసిన వానిసారము సోకగనే యా చేపలు చచ్చి పైకి తేలుననియు దీనిం గూర్చి చెప్పంబడినది. ఇందువలన నిది యొక మత్తు విషమని తేలుచున్నది.

కాకినితెచ్చి పంజరములో పెడితే చిలుకవలె మాట్లాడునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకిపుట్టే నలుపే, పెరిగీనలుపే — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకిముక్కున దొండపండు — (అనగా తగని జోడాయని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకీముద్ర — యోగాభ్యాస విధానమునం జెప్పంబడిన పంచవింశతిముద్రలలో నొకటి. కాకి చంచువుల పోల్కిని నోటితో వాయువును లోనికి పీల్చుట కాకీముద్రయనియు, ఇది సకల రోగహరమనియుం జెప్పంబడినది.

కాకీవాలినది పండూపండినది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకునూరి అప్పకవి - ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులలోగా పరిగణింపఁబడినవాఁడు. గొప్ప లాక్షణికుఁడు. వెలనాటిశాఖ బ్రాహ్మణుఁడు. తంగేటిసగరమునెడ కాలెంపల్లి కాపురము. ఇది కాశీతోతుల్యమగు క్షేత్రమని ఇతఁడనియున్నాఁడు.

ఇతఁడు రచించినది అప్పకవీయమను లక్షణ గ్రంథము. ఇతనిం గూర్చిన కథలు కొన్ని కలవు. అవి ఈ గ్రంథమున కప్రస్తుతము. మరియు నవి విమర్శనీయములుగ నున్నవి. కాని యప్పకవి గొప్ప లక్షణవిదుఁడని చెప్పకతీరదు. (అప్పకవి చూడుఁడు).

కాకురిగోత్రము వసిష్ఠగణము చూడుఁడు.

కాకులంగొట్టి గద్దలకు సంతర్పణ జేసినట్లు — కాకులం జంపి యా మాంసమును గద్దలకు భోజనము పెట్టినట్లని యొక అర్థము. కాకుల నవ్వాలకుం బారదోలి, అవి తినునట్టి గద్దలకు భోజనము పెట్టినట్లని రెండవ యర్థము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకోగ్రాఫీ (Cacography) — వర్ణక్రమభంగము (Incorrect spelling) తెలియని చిక్కు దస్తూరి (Bad hand-writing). దీనికి వ్యతిరేకమైనది Orthography (or correct spelling) and Calligraphy (or Good hand-writing).

కాకోలూకనిశావత్ న్యాయము - కాకికి పగలుగనుండు దివసమున ఉలూకము (గుడ్లగూబ) రాత్రిం జేసుకొని నిద్రించును. గుడ్లగూబ మేల్కొనియుండు రాత్రియందు కాకి నిద్రించుచుండును. ఒకరి యనుకూలత వేఱొకరి కననుకూలముగను, అట్టి (వేఱొకరి) యనుకూలత మొదటివారి యననుకూలతగను ఉండుపరిస్థితిం గూర్చి యీన్యాయము వర్తించును.

కాకోళీచెట్టు (క్షీరకాకోళీ) - దీనిం గూర్చి యంతగ తెలియదు. వైద్యోపయోగమగు నౌషధి. కాకోళి యనియు, క్షీరకాకోళి యనియు ఇది ద్వివిధమగును. కాకోళికి (సం.) జీవనీ, జీవనీయగణః యనియు, క్షీరకాకోళికి జీవనీయ గణః, శుక్లక్షీరా, శుక్లావయస్థా, వయస్సా యనియు పేర్లు. అసందిగ్ధముగ వాడఁబడియున్నవి. క్షీరకాకోళిని క్షీరమధురా యనియు వాడియున్నారు. కాకోళిచూర్ణము లేక కషాయము త్రిదోషహర మనియు, దేహపుష్టి, వీర్యవృద్ధిం గల్గించుననియు, జ్వరములు, తాపములు, మేహము, క్షయల నిర్మూలించుననియు, క్షీరకాకోళి రసము లేక చూర్ణము లేక కషాయము వీర్యవృద్ధికొసంగి వయస్సును నిల్పుననియు, శరీరకాంతిం గల్గించు ననియు, కఫపైత్యములు, కాస, జ్వరము, తాపము, శ్వాస, హృద్రోగములు, క్షయ వీటిని నివారించుననియు చెప్పఁబడినది.

కాక్లి గోత్రము — పరాశరగణము చూడుఁడు.

కాక్ ఎండు బుల్ స్టోరీ (Cock and Bull Story) — అసందర్భపు కథలును, అసంభవములగు సంగతులు గల కథలకును ఈపేరు సామెతగ దనరెడిని. తొల్లింట ఈజిపు దేశమున, జంతుజాలములు వృక్షములు మొదలగు చిహ్నములతో చెక్కఁబడిన భాషయుండెను. దాని పేరు Hieroglyphy. ఆభాష దుర్భేద్యముగ చాలాకాలముండి ఎట్టకేలకు గ్రహింపఁబడినది. అందుఁగల చరిత్రలలో నసందర్భము లగు రెంటిం గొని పై పేరున సామెతగా నసందర్భ చరిత్రకు వాడుచున్నారు.

కాఖ్ వైద్యుని నిర్ధారణ సూత్రములు — జర్మనీయుడు గొప్ప వైద్యశాస్త్రవిదుడు. ఫ్రాన్సుదేశపు వైద్యవిధానమున గొప్ప పరిశీలనలొనర్చినవాడు. Germ Theory బాగుగ పరిశీలించి అంటువ్యాధుల వ్యాపకమును గూర్చి సూత్రములను నిర్ధారణచేసి (అంటు వ్యాధులజూడుడు) వెల్లడించెను. ఇవి పాశ్చాత్య వైద్యులచే గౌరవింపబడుచున్నవి.

౧. ఒకవ్యాధికి కారణమని ధృవపరుపబడిన సూక్ష్మజీవి, అదేవ్యాధిగల ప్రతిరోగియందును కనబడవలయును. ౨. అట్లు కనిపెట్టబడిన క్రిములు వృద్ధిచెందుటకు తగినట్టి పరిస్థితులు కల్పించి యవి బాగుగ పెరుగవలెను. ౩. అట్లు పెరిగిన క్రిములను ప్రవేశపెట్టిన ఆరోగ్యవంతమగు శరీరమునకు ఎక్కించినచో నారోగి లక్షణములగపడవలెను. ౪. అట్టి రోగలక్షణములగపడినపిదప రోగి శరీరమున తిరిగి ఆ క్రిములు కనిపెట్టబడవలెను. ౫. అట్టి క్రిములు మరల నింకొక శరీరమున నావ్యాధిని గల్పింపగల శక్తిగలవై యుండవలెను.

కాఖ్స్ పోశ్చులేట్స్ (Coch's Postulates) — కాఖ్ వైద్యుని నిర్ధారణ సూత్రములను జూడుడు.

కాగల కార్యములు గంధర్వులే తీర్చెదరు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాగితముల పరిమాణములు — కాగితములు వ్రాయుటకును, ముద్రించుటకును, పైనిచుట్టుట, అట్టలువేయుట మొదలగు పనులకుపయోగించెడివి. తొల్లింటికాలమున భరతదేశమున తాటియాకులపై వ్రాయబడుచుండిన గ్రంథములు, పత్రములు, లేఖలు కాగితముల నిర్మాణమారంభమైనపిదప కాగితములపై వ్రాయబడుచున్నవి. ఇంకను ముద్రించుట ప్రారంభమైన పిదప కాగితముల నన్ని వ్రాతపనులు ముద్రింపబడుట ప్రారంభమయ్యెను. ఇంకను వార్తాపత్రికలు పెక్కులుగ వెలువడు నిక్కాలమున కాగితముల ఉపయోగ మింతింత యనరాకున్నది.

కాగితములు పలుతెఱంగులుగ నుండును. మరియును వానిని పెక్కు పరిమాణములలో చేయుదురు. వాటియందు ముఖ్యములగునవి - ౧. అచ్చు (Printing paper) కాగితములు, ౨. పుస్తకముల కాగితములు (Book paper), ౩. ఆంటిక్ పేపరు (Antique paper), ౪. పైనిచుట్టు కాగితములు (Wrapping paper) అనునవి.

౧. అచ్చు కాగితములు - ఇవి Wood, Pulp అను పదార్థములతో చేయుదురు. చేయువిధానము Sulphite Process అనియెదరు. దీనిని సూటిగా పాలుగల్పి చేసెదరట. ఈ కాగితములు నాణ్యతగలవి గాన, వార్తాపత్రికలు మొదలగునవి ముద్రింతురు. వాటి పరిమాణములు ఏవనగా.

పోస్టు (Post)	అంగుళములు	$19\frac{1}{2} \times 15\frac{1}{2}$
డెమ్మీ (Demy)	,,	$22\frac{1}{2} \times 17\frac{1}{2}$
షీట్ అండ్ హాఫ్ పోస్టు (Sheet & Half Post)		$23\frac{1}{2} \times 19\frac{1}{2}$
మీడియము (Medium)		24×19
రాయల్ (Royal)		25×20
డబుల్ ఫూల్సు కేపు (Double Foolscap)		27×17
సూపర్ రాయల్ (Super Royal)		$27\frac{1}{2} \times 20\frac{1}{2}$
డబుల్ క్రౌన్ (Double Crown)		30×20
ఇంపీరియల్ (Imperial)		30×22
డబుల్ పోస్టు (Double Post)		$31\frac{1}{4} \times 19\frac{3}{4}$
డబుల్ డెమ్మీ (Double Demy)		$35 \times 22\frac{1}{2}$
డబుల్ రాయల్ (Double Royal)		40×25

కాగితములు ౨౪ లేక ౨౫ ఒకదస్తాగను, ౨౦ దస్తాలొక రీముగను లెక్కింపఁబడును. తెలుపుగ రీము కాగితములు రెండుకట్టలుగ కట్టఁబడి విక్రయింపఁబడుచుండుట సర్వసాధారణముగ చిక్కుడిసి. రీము సగం ౪౮౦ మొదలు ౫౦౦ కాగితములుండును. ఫూల్స్కేపు కాగితముల దళసరి ననుసరించియు, కాగితముల నునుపు చేయఁబడుటనుండియు వేలు వేలు విధములుగ నుండెడిని. రీము కాగితములు ఎన్నిదినములు మొదలు నాలుగునెలలు వరకు బరువు తూకమునకు చేయఁబడుచుండును. ౮, ౧౦ పౌనులబరువు కాగితములను రఫ్ అనియెదరు.

౨. పుస్తకముల కాగితములు (Book paper)- చౌకరకములు. ఇవి అచ్చుకాగితములవలెనే చేయఁబడి యుండెడిని. మంచి రకములందు పాతగుడ్డపేలికలు కూడ కలియును. పలురకములతో నీకాగితములు చేయఁబడును. ఈకాగితములు చేయుటయందొక చిత్రమున్నది. సైజింగు అనునది ఒక Vegetable matter మరి Woodpulp యొక్క కలుపుగాని. ఇందు వలన కాగితమునకు సిరా చిమ్మకుండును. ఇట్టి కాగితములను Sized paper అనియెదరు. ఇంకను చీనామట్టి (China clay) అనుబంకమన్నొక జిగురు మొదలగు పదార్థమును కూడ చేర్చెదరనియు, Gelatine అను వస్తువును చేర్చెదరనియుం గూడ తెలియుచున్నది. ఇది యంతయు కాగితమును సైజ చేయుటకే యని తెలియుచున్నది. ఇట్టి కాగితములను బాగొట్టి నొరసికొని తిరుగుచుండు పేడిచే నొక్కఁబడి సమానముగా నడచునట్లు చేయుదురు. దీనిని Calendering అనియెదరు. ఈ Calendering వలన కాగితము నునుపు మెరుగు దేరెడిని. Calendering ఎక్కువగనుండిన కాగితములకు Super Calendered paper అనియెదరు. కాన కాగితములు S. (Sized paper) అనియును, S. & C. (Sized and Calendered paper) అనియును, S. & S. C. (Sized and Super Calendered paper) అనియును మార్కులం కల్గియుండెడిని. చిత్రములను ముద్రించు అట్ట కాగితమును కొందఱు Enamelled paper అని యనుటయు గలదు. ఇది ఎక్కువగాని, కొంత దనుకగాని దళసరిగను మిగుల నునుపుగల్గి మెరయునదిగను ఉండును. దీనికి విలువయు ఎక్కువగనే యుండెడిని. ఇందు Gelatine ఎక్కువ కలుపఁబడును. మరియు ఎక్కువగ Calender చేయఁబడును.

౩. ఆంటిక్ కాగితములు (Antique paper)- ఇది ఎక్కువజాతి కాగితము. దీనికి సైజుచేయుట, కేలండరుచేయుట యుండదు.
కాగితముల పరిమాణములు అచ్చుకాగితములందు వివరింపఁబడినరీతినే అన్నిరకముల కాగితములకుండుగాని (పుస్తకములు మొదలగునవిగ) మడుచుటనుబట్టి భేదములుండి వేర్వేరుపేరులం బరగెడిని. వాటిని వివరింతుము.

Demy 8 Vo.	సుమారు అంగుళములు	$8\frac{7}{8} \times 5\frac{3}{4}$
Post 8 Vo.	,,	$7\frac{7}{8} \times 5$
Crown 8 Vo.	,,	$7\frac{1}{2} \times 5$
Demy 12 Mo.	,,	$7\frac{1}{2} \times 4\frac{3}{4}$
Foolscap 8 Vo.	,,	$6\frac{3}{4} \times 4\frac{1}{4}$
Demy 8 Mo.	,,	$5\frac{7}{8} \times 3\frac{3}{4}$
Demy 16 Mo.	,,	$5\frac{1}{2} \times 4\frac{3}{4}$
Imperial 32 Mo.	,,	$5\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$
Foolscap 12 Mo.	,,	$5\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$
Royal 32 Mo.	,,	$5 \times 3\frac{1}{8}$
Demy 32 Mo.	,,	$4\frac{3}{8} \times 2\frac{3}{8}$
Crown 32 Mo.	,,	$3\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{4}$

౪. పైనిచుట్టు కాగితములు (Wrapping paper) - ఇవి పలురకములు. వేర్వేరు దళసరులతో చేయఁబడును. పరిమాణములలో

ముఖ్యములెన్మిది రకములు గానవచ్చుచున్నవి. కాని ఇంకను కలవు.

Casing	అంగు.	46 × 36
Double Imperial	,,	45 × 29
Elephant	,,	34 × 24
Double four pound	,,	31 × 21
Imperial cap	,,	29 × 22
Haven cap	,,	26 × 21
Bag cap	,,	24 × 19½
Kent cap	,,	21 × 18

ఇంక ఉత్తరము కాగితముల పరిమాణములు తఱుచుగ మారుచుండుటచే వ్రాయ వీలుండదు. కాన వివరింపక వదలివేసితిమి.

కాచకిగోత్రము — భరద్వాజ ఋషిగణము చూడుడు.

కాచకుంభకారి పరిశ్రమలు —

గాజుతోడను, మట్టితోడను ఉపయోగయుక్తములగు సాకరణములను నిర్మించు పరిశ్రమలకు కాచకుంభకారి పరిశ్రమలని పేరు. ఇట్టిసామానులను చేయుట హిందూదేశమునం దనాదిసిద్ధముగా నున్నది. గాజుతో చేయఁబడిన [illegible] విశేషముల ప్రశంస ఋగ్వేదమునందు గలదు. నిలువుటద్దములు, కాచపాత్రములు, గాజుకుప్పెలు మొదలగు గాజుసామానులు వేదకాలమునుండియు హిందూదేశమునందు వాడుకలో నున్నవి.

ఇటీవల పదునారు, పదునేడవ శతాబ్దములయందు మొగలాయీ ప్రభుత్వములో రంగురంగుల గాజుకూజాలును, ఇనామిల్ పాత్రలును మహమ్మదీయ ప్రభుకుటుంబములలో విశేషముగా వాడుకచేయఁబడుచుండినట్లు మనకు దేశచరిత్రవలనఁ దెలియుచున్నది. మనోహరమగు గాజుసామానులును కిటికీలకుఁ గూర్పఁబడు సద్దపు తలుపులును ఫ్లి[illegible]మునందే తయారు చేయఁబడుచుండెను. ఇంక హిందూదేశమునందు చేయఁబడిన కుంభకారిపరిశ్రమనుండి కొన్ని కొన్ని రకముల సామానులు వివిధదేశములలో విఖ్యాతి వహించుటకు కారణభూతములైనవి. కాని గాజు పరిశ్రమమాత్రము హిందూదేశము నందంతగా నభివృద్ధిఁ జెందలేదు. ఇంకను పూర్వపుఁ బద్ధతినే సామాన్యముగ గృహపరిశ్రమ వలెనే తయారుచేయఁబడుచున్నవి. ఇవి మైసూరు, పంజాబు, ఫిరోజాక్, బొంబాయి, బెంగాల్ ప్రెసిడెన్సీలయందుమాత్రము గలవు.

గాజుచే చేయఁబడు సామానులను రెండు ముఖ్యభాగములుగా విభజింపవచ్చును. ఒకటి పురుషస్త్రీలు హస్తాభరణములుగా నుపయోగించు పలువిధముల రకముల గాజులు; రెండవది సీసాలు, బుడ్లు, కూజాలు, చిమ్నీలు, గొట్టములు, గిన్నెలు, సాసర్లు, పలకలు మొదలగు వివిధములగు గాజుసామానులు.

సర్వసాధారణముగా గాజులు మొదలగు మొదటిరకములోఁ జేరిన హస్తాభరణ విశేషములు విదేశములనుండి వచ్చుచున్న గాజుసామానులలో పగిలిపోయినవానిని తిరిగి కరగించిన పదార్థములతో తయారు చేయఁబడుచున్నవి. రెండవరకమునందు కూడ చాలవస్తువులు అట్టి గాజులతోడనే చేయఁబడుచున్నవి.

గాజు తయారుచేయుటకుఁ గావలసిన ముఖ్యములగు కోరా పదార్థము లేవనగా: సిలికా, సోడాకారసంబంధములు, పొటాసు, కాల్చగా నుసియైన బుగ్గి. ఇందులో గాజు తయారుచేయుటకు సిలికా ప్రధానద్రవ్యము. సామాన్యముగ నిసుకకే సిలికాయనిపేరు. కాని సిలికా ఘనరూపావస్థలోనున్న క్రొవ్వురాయి, సున్నపురాయి, చెకుముకిరాయి, పిండిరాయి మొదలగు

నవి పొడిచేసి వానినుండి సిలికా సంగ్రహింపఁబడును. పిదప సిలికాను పలువిధములగు రసాయనిక ద్రవ్యములతో కలిపి కరఁగించి పలువిధములగు కాచభేదములు చేయఁబడును. ఇందులో నుపయోగింపఁబడు ముఖ్యములగు రసాయనిక పదార్థములు ౧. కార్బొనేట్ ఆఫ్ సోడా, ౨. సల్ఫేట్ ఆఫ్ సోడా, ౩. సున్నము చేక ఉప్పు, కార్బొనేట్ ఆఫ్ సోడాతో సిలికాను కలిపి చేసిన గాజు పెళుసుగానుండును. కాని దీనిలో సున్నము కలిపినయెడల బలముగా నుండును.

అన్నిరకములయిన గాజు తయారుచేయుట యందును సున్నము ముఖ్యముగా కలుపఁబడ వలయును. ఫ్లింట్‌గ్లాస్, కంటిఅద్దములు మొదలగునవి కొఱకై తయారుచేయఁబడు గాజులో బోరిక్ ఆసిడ్ (Boric Acid) గాని, పొటాసియము కార్బొనేట్‌గాని ముఖ్యముగా కలుపఁబడ వలయును. ప్రకాశదనము, తళుకు కావలసిన యెడల సీసము కలుపవలయును. రంగు వేసిన గాజు కావలసినయెడల ఆల్యూమినియమ్ చేర్ప వలయును.

హిందూదేశమునందు తయారగుచున్న గాజులో కలుపఁబడు సారవస్తువు లేవన్న సిలికా, సున్నము, ఆల్కలి, సీసము మఱికొన్ని రసాయనిక ద్రవ్యములు, నేలబొగ్గు.

సిలికా, సున్నపురాయి హిందూదేశమునందనేకభాగములయందు విశేషముగా దొరకును. ఉత్తరపుషాన్ స్టేటులలోని సిల్వర్, లెడ్, జింకు గని యొద్ద సీసము విశేషముగా దొరకును. ఆల్కలి, సోడియం కాంపౌండ్సు మొదలగు నితర రసాయనిక పదార్థములే హిందూదేశమునందు అరుదుగా లభించుటచే విశేష వ్యయప్రయాసముల కోర్చి విదేశములనుండి తెప్పించుకోవలసియున్నది. వంగదేశమునందు నేలబొగ్గు విశేషముగా లభించినను, ఇతరరాష్ట్రములవారికదియు నిబ్బందిగానేయున్నది. ఇదిగాక గాజు తయారుచేయుటకు నధికోష్ణప్రదేశము లనుకూలింపవు. పై పరిస్థితులే హిందూదేశమునందు ఈ పరిశ్రమ యింకను అభివృద్ధి కాకుండుట కంతరాయములై యుండవచ్చును.

కాచమణి న్యాయము

— గాజురాయి రత్నమను కీభావము వాడుదురు. పరీక్షాకాలమున తెలిసి వచ్చునని భావము.

కాచవిభుఁడు, విఠలరాజు

— వీరిద్దరు సోదరులు. బుద్ధరాజు కుమారులు. ఆంధ్రకవులలో పూర్వకవులలోని వారుగఁ బరిగణింపఁబడినవారు. తమతండ్రి కోర్కెమీఁదకు ఉత్తర రామాయణమును ద్విపద కావ్యముగ రచించిరి. ఈకవితాధోరణి రంగనాథ రామాయణమునుబోలియున్నదని తెలియఁబడుచున్నది.

కాచాయనగోత్రము

— నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

కాచింగు ఎ టార్టార్ (Catching a Tartar)

— తానే యితరులకు లోఁబడుటకు వాడఁబడుచున్న ఉక్తి. ఒకప్పుడు తార్తారులతోడి కలహమున నొక ఐర్లాండుదేశపు సైనికుఁడొక తార్తారుసైనికునిఁ బట్టుకొని బిగ్గరగ "నేనొక తార్తారుని బట్టుకొన్నాడ" నని యరచెనట. ఆతని పై యధికారి 'వాని నాకడకు దెమ్మనిన' వాఁడు 'వచ్చుటలేదు వాఁడ'నెనట. తోడనే యాతార్తారుఁడా ఐర్లాండు సిపాయినీడ్చుకొని తమశిబిరమునకు జేర్చి నిర్బంధించెనట. ఇక్కాలమున నాతఁడరచిన యరపు తానేయితరులకు లొంగిపోవుటం దెల్పు సామెతగానున్నది.

కాచిన చెట్టుకు రాళ్ల దెబ్బలు కాని కాయని చెట్లపై ఎవ్వరు

రాళ్లు విసరుదురు ? ఇట రాళ్లను విసరుట పండును నేలబడచేయుటకు. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాచు (కవిరె)-కవిరె చూడుడు.

కాజపాయనగోత్రము- ఉపమన్యు గణము చూడుడు.

కాజాన్ పురము సీమ - సోవియటు రష్యాలోని తార్తార్ సీమ. ఈ దేశమునందు తోళ్ళ పని పేరొందినది. కాజాన్పురపు పాదరక్షలు సుప్రసిద్ధములు.

కాజ్మొగొనీ (Cosmogoney) — కాజ్మొలొజీ (Cosmology) చూడుడు.

కాజ్మొలొజీ (Cosmology) -జగత్తునందలి పదార్థ విశతి, ఉత్పత్తి ఉత్పత్తుల పరిశీలించు కళ. దీనికి కొంతభేదముగల ఇట్టిశాఖయను Cosmogoney జగత్తును ఆదిమ పదార్థము లెట్లు పుట్టెనో ఆసిస్తి. ఇదియు మూలము విమర్శించి పరిశీలించు కళగాను యున్నది. Cosmology వస్తుమూల స్థితిని, Cosmogoney తొలింటి స్థితిని విమర్శించు శాస్త్రములు.

కాటకుల గోత్రము —ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు.) కాటకుల గోత్రము ద్వ్యార్షేయ ౧౪ గోత్రము దీనిని కాటకుల, కోటకుల, కోలకుల గోత్రమనియు నందురు. తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము కణ్వమునస, కణ్వగణము; కణ్వర్షి, ఆపస్తంబసూత్రము యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథములు ఆశ్వలాయన సూత్రము,నిర్ణయసింధు, ధర్మసింధు. దాక్షేశుఁడు దేవత, భార్యరామాంబ, గంగాసాగర సంగమము తపస్థానము, రామాంబుధితటాకము, జపము దశలక్ష, దీపములు ౨౦, క్షేత్రసంఖ్య ౨౦, ఒంటె లొట్టిపిట్ట) దానము, తెల్లకందులు వర్జనీయము.

కాటికికాళ్లుచాచుకు నిప్పించెడు కచేయిజాచినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాటుకగింజల చెట్టు - లా. Epomaae hederaceae. ఆంగ్ల. Kaladane. కాలాదానా యను హిందూస్థాన్ భాషయందు నల్లగింజలని యర్థము. ఈచెట్టునుగూర్చి అంతగా తెలియదు. ఈగింజలుమాత్ర మీదేశమున దొరకెడిని. వైద్యోపయోగముగ దీని నెఱుఁగుదుము. సరకికి కొల్లవిత్తులనియు, ఉదకవిత్తులనియు వాడుక నామములు కలవు. ఈచెట్టు జిగురు కాయలలోని గింజలను ఉపయోగింతురు. గింజల నొంచిగాని, కొంచము వేయించిగాని గుండచేసి లోనికిచ్చిన విరేచనములగును. ఉదరశూలలు, శ్లేష్మము, పైత్యము, క్రిములు చర్మగతవాతి, సపిండారములు, కడుపునొప్పి మొదలగు బాధలు లేక సుఖవిరేచనములగును. చెట్టుజిగురు విరేచనకారి యని చెప్పఁబడినది. కాని దీని నితర విరేచనౌషధములతో కలుపుదురు. గింజల చూర్ణము స్వతంత్రముగనే విరేచనముల నొసఁగును.

కాణాద పెద్దనసోమయాజికవి – ఆంధ్రకవులలో నాగులకునిగఁ బరిగణింపఁబడిన వాఁడు. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఆశ్వలాయన సూత్రుఁడు. ఆత్రేయసగోత్రుఁడు. తిమ్మనార్యపుత్రుఁడు. నిజాంరాజ్యములోని గద్వాల సంస్థానపు ప్రభువగు ముమ్మడిచిన్న సోమ భూపాలుని ప్రోత్సాహమున ముకుందవిలాసము, అధ్యాత్మ రామాయణము నను గ్రంథములు రచించినవాఁడు. ఇంకను "శేషశైలేశలీల" యను గ్రంథమును క, ఖ, గ, ఘు, జ, చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ, ట, ఠ, డ, ఢ, ణ, త, థ, ద, ధ, న, ప, ఫ, బ, భ, మ అను నక్షరము లిరువదియైదు రాకుండునట్లు వదలి రచించెనట. ఈతఁడు

సంస్కృతాంధ్రములందు గొప్ప శబ్దస్వాతంత్ర్యముంగలవాఁడు. శబ్దాలంకారము మెండుగ తనకవిత్వమున వాడినవాఁడు. చిత్రకవిత్వము, బంధకవిత్వము, శ్లేషకవిత్వము రచించుటయందు ప్రౌఢ. అంత్యనియమముల సొగసు ఈతనికధికము.

కాణాదమతము — దీనికి వైశేషిక మతమనియుం బేరు కలదు. తర్కశాస్త్రము ననుసరించు నైయాయిక శాస్త్ర మతమునను చెప్పఁబడిన పదార్థములకన్న ని శాస్త్రమున విశేషమను వేఱొక పదార్థ మధికముగఁ జెప్పఁబడి యుంట దీనికి వైశేషికమను పేరు గల్గెనట.

ఈమతకర్త కణాదుఁడు గాన దీనికిఁ గాణాదమని పేరు కల్గెను. కణాదుడను కణభుక్ అనియుం బేరుండెనట. ఈమహాత్ముఁడు అంతరంజిక యను పురము పాలించిన బలశ్రీ యను భూపతి కడ నుండిన వాఁడని కొందఱనిరి గాని, నిదర్శనములు సరిగాఁ గానరాకున్నవి. ఈతఁడు గొప్ప విద్వాంసుఁడు; తార్కికుఁడు.

వేదము స్వతఃప్రమాణము, సర్వధర్మ క్రమప్రతిపాదన మొనర్చునది. జగత్తు శాశ్వతములగు పరమాణువులచే నొప్పునది. కాన జగత్తు వస్తుతః సత్యమే గాని మిథ్య కానేరదు. జగత్సంబంధ దుఃఖములెల్ల వేదనలై తనరెడిని ప్రాణులు వానిననుభవించు చుందురు. ఆ వేదనానుభవము నుండి తప్పించుకొనుటకు పరమేశ్వరానుగ్రహమే కారణమగును. దానిని శ్రవణ మనన నాదుల వలనఁ గల్గించుకొన వలయును.

జగత్తు మిథ్యాజ్ఞానమయము, సత్యమగు జ్ఞానము మరుగుపడి, నానా రూపములచే నాక్రమింపఁబడిన సత్యమగు జగద్వస్తు సముదాయమంతయు మిథ్యగా భ్రమింపఁ జేయుచున్నది. అది లెక్కలేని జగద్వేదనల కాస్పదము గాన ప్రాణులకు వేదనలు తప్పకున్నవి.

మిథ్యాజ్ఞానము నశించినంతనే రాగద్వేషాదులు నశించును. రాగద్వేషాది దోషపుంజము లడఁగెనేని ధర్మాధర్మ రూపమైన ప్రవృత్తి నశించును. ప్రవృత్తి నశించుట సంభవించిన పిదప దేహప్రాప్తి రూపమగు జన్మ కలుగనేరదు. జన్మనాశన మన దుఃఖనాశనమే. కాన పదార్థ తత్త్వజ్ఞానముం దెలుపు విద్యకన్న మిథ్యాజ్ఞానము నంతమొందించు వేఱు సాధనము లేదు.

శ్లో॥ ఆగమేనానుమానేన। యోగాభ్యాసబలేన చ।
త్రిధా ప్రకల్పయన్ ప్రజ్ఞాం। లభ్యతే యోగ
ముత్తమమ్ ॥

అని చెప్పఁబడి యుంట ఆగమ, అనుమాన, యోగధ్యానాభ్యాస బలముచేతను (బ్రహ్మజ్ఞాన) యోగముం బడయుట చెప్పఁబడినది.

ఆత్మ, దేహేంద్రియాదులకు వ్యతిరిక్తమని యెఱుంగుట మనన మనియు భావము. ఈభావన అనుమాన సాపేక్ష్యము. ఇంక అనుమానము వ్యాప్తిజ్ఞానాపేక్షము, వ్యాప్తిజ్ఞానము పదార్థ వివేకసాపేక్షము గాన, పదార్థ వివేకజ్ఞానము విముక్తి కత్యవసరము. అట్టి పదార్థ వివేక జ్ఞానము గల్గి పరమేశ్వర ప్రసన్నతామూలకముగ లోకవేదనల నుండి తప్పించుకొనఁగల్గుటయె ముక్తి.

ఈమతమునకు కణాద భాష్యము ప్రధాన మతగ్రంథము. ప్రత్యక్ష ప్రమాణము, అనుమాన ప్రమాణము ననునవి రెండు ప్రమాణములు. ఈమతము నాస్తిక మతములను ఖండించుటయందు సామర్థ్యము కలది. మననము ప్రధానముగఁ జెప్పఁబడినది. కణాదుఁడు పరమశైవుఁడని శైవులు స్తుతింతురు.

ఈ మతమున పృథివి, జలము, అగ్ని, వాయువునని నాల్గుభూతములు. ఇవి అనిత్యములుగ చెప్పఁబడినవి. అనగా నీనాల్గుభూతములు పరమాణువు సముదాయములనియు, ఆ

పరమాణుసముదాయ మెప్పటికిని స్థిరముగనుండు ననియు, కాని వాటి పరిణామములు ఒక్కొక్క రూపముం జెందుకతన ఒక్కొక్క నామముచేం బరగుచు నారూపము నశించునంతనే ఆనామముం గోల్పోవుచు ననిత్యములై యస్థిరములుగ దనుపచుండును. కాన చతుర్భూతాత్మకముగు జగత్తంతయు వస్తుతః సత్యమయ్యు నామరూపములచేం బరగుతఱి భిన్నమై బరంగునని యుం జెప్పంబడినది. ఇంక నైదవభూతము ఆకాశము (పరమాణువులు వేర్వేఱు రూపములం జెంది వేర్వేఱు నామములచేం బరగుచు నశించుచు భిన్నములుం బడునట్లుగాక) స్థిరమై యేమార్పునకు లోంగాక, నశింపక స్థిరముగ నట్లేయుండి సత్యమైయుండు ననియు చెప్పంబడినది. మఱియు దిక్కులు, కాలము ననుపేరం గల నిత్యములుగ నేమార్పును చెందనివికలవనియు (ఇవి భూతములకన్న వేఱుగ నుండుననియుం) జెప్పంబడినది.

ఈ మతమున ఆత్మలు పైకి కనుపింపని యాకారముగలవిగను, నిత్యములుగను, అనేకములుగను; భౌతికశరీరములకన్నను శరీరేంద్రియములకన్నను, వేఱుగ నుండునవిగ చెప్పంబడినవి. ఆత్మలు నశించునవి కావు.

మనస్సు నిత్యము. ఇది జ్ఞానమునకు హేతువగ జెప్పంబడినది. ఇది శరీర, శరీరేంద్రియ, భూత, దిక్, కాల, ఆత్మలకన్న వేఱుగనుండు నదిగ జెప్పంబడినది.

ఈ పంచభూతములు, దిక్కులు, కాలము, ఆత్మలు, మనస్సు నవద్రవ్యములు లేక ద్రవ్యపదార్థములని చెప్పంబడినవి. ఇంక రూపాదులు గుణపదార్థములని పేర్కొనంబడినవి. గుణపదార్థము లిరువదినాలుగు. అవి ౧. రూపము, ౨. రసము, ౩. గంధము, ౪. స్పర్శము, ౫. సంఖ్య, ౬. పరిమాణము, ౭. పృథక్త్వము (అనగా వేఱ్వేఱుగానుండు స్థితి), ౮. సంయోగము (కలసియుండుస్థితి), ౯. విభాగము (వేఱగుట), ౧౦. పరత్వము (అన్యపదార్థమగుట), ౧౧. అపరత్వము (ఏకజాతి లేక స్వజాతి పదార్థమగుట), ౧౨. గురుత్వము (బరువగుట), ౧౩. ద్రవత్వము, ౧౪. స్నేహము, ౧౫. శబ్దము, ౧౬. బుద్ధి, ౧౭. సుఖము, ౧౮. దుఃఖము, ౧౯. ఇచ్ఛ(కోర్కె), ౨౦. ద్వేషము, ౨౧. ప్రయత్నము, ౨౨. ధర్మము, ౨౩. అధర్మము, ౨౪. సంస్కారము, (పూర్వవాసన లేక స్మృతికి సాధనమగునది యని భావము).

కర్మపదార్థము లైదుగ ఈ మతమున అంగీకరింపబడినవి. అవి ౧. ఉత్క్షేపణము (పైకి ఎత్తుట లేక ఎగురవేయుట), ౨. అవక్షేపణము (క్రింద దించుట లేక పడద్రోయుట, పడుట), ౩. ఆకుంచనము (ముడుచుట, ముడుగునట్లు చేయుట లేక ముడుగుట), ౪. ప్రసారణము (చాచుట, సాగుట, వ్యాపించుట, వ్యాపింపజేయుట), ౫. గమనము (నడచుట, నడపుట లేక జరుగుట లేక పోవుట) అనునవి.

సామాన్య పదార్థములు ద్వివిధములు. ౧. పరసామాన్య పదార్థములు, ఉండుట, చేయుట, చూచుట, తినుట మొదలగునవి. ౨. అపరసామాన్యములు - గోత్వము, ఘటత్వము, వృక్షత్వము మొదలగునవి.

కాణ్యగోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుఁడు.

కాణ్వ బ్రాహ్మణులు — కాణ్వాయులు చూడుఁడు, మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులుం చూడుఁడు.

కాణ్వాంజలిగోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కాణ్వాయులు — కణ్వుని పుత్రుఁడు. మేధాతిథి (అప్రతిరథుని పౌత్రుఁడు). ఇతనికి

ప్రస్కందుడు మొదలగు సుతులు జనించిరి. వారందఱు బ్రాహ్మణులైరి. కాణ్వబ్రాహ్మణులు మహారాష్ట్రులలో నొకశాఖ.

కాత్యాయన గోత్రము—భృగుసంతతి. (ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుడు).

కాత్యాయన గోత్రము-కపిఉపగణము చూడుడు.

కాత్యాయని గోత్రము — కథ లేక కథ్యగణము చూడుడు.

కాత్యాయనీ తంత్రము -- ఇది తంత్ర గ్రంథము. శివప్రోక్తమని చెప్పఁబడినది. కాత్యాయనీదేవి అర్చనావిధి విధానము లిందు వివరింపఁబడినవి.

కాత్యాయనుఁడు — యాజ్ఞవల్క్య మహర్షికిఁ గాత్యాయనుఁడని పేరు. వైశంపాయనునివద్ద యజుర్వేదాధ్యయనము చేసి యాతని కపరాధమొనర్చి శపింపఁబడి, అది యతనికి వదలివేసి తిరుగ సూర్యునిగూర్చి తపమాచరించి యాయనవద్ద తిరుగ యజుర్వేదముం గ్రహించెను. కాని దానిఁ శుక్లయజుర్వేదమనియు, వాజసనేయశాఖ యనియుం బేరయ్యెను. వైశంపాయనునునుండి తిత్తిరి గ్రహించెగాన దానికి కృష్ణయజుర్వేదమనియు, తైత్తిరీయశాఖ యనియుం బేరయ్యెను. యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి రచించిన గ్రంథమునకు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి యని పేరు. ఇది అష్టాదశస్మృతులలో నొకటి. ధర్మశాస్త్రము. దీనికి విజ్ఞానేశ్వరయోగి మితాక్షరయను వ్యాఖ్యవ్రాసెను. ఆగ్రంథము కలసిన గ్రంథమునకు విజ్ఞానేశ్వరీయమని వాడుచున్నారు. ఇతను పాణినివ్యాకరణ సూత్రములకు వార్త్తికము (వృత్తి) రచించిన వరరుచికిని కాత్యాయనుఁడని పేరు కలదు. (వరరుచి చూడుడు, ఉజ్జయని చూడుడు).

కాత్రము(గ్రీక ఉపగణము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుడు.

కాథ్మరెన్ అర్చిపిలెగో (Catherine Archipelago) — ఈ ద్వీపసముదాయమును Aleestian Islands అనియు నందురు. అలాస్కా ద్వీపప్రాంతములనుండి వ్యాపించిన గరిం ద్వీపములకు చేరియున్నవి. ఇందు కొన్ని అగ్నిశిఖరములు గల పర్వతసముదాయములుగ నున్నవి. కాపురస్తులు ఎస్కిమోజాతికిఁ జెందిన అలేయూట్లని తెగవారు.

కాదోపవేమేక గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కాద్రవ్యగోత్రము — సాంకృతి ఉపగణము చూడుడు.

కాద్రేయగోత్రము - ఆత్రేయగణము చూడుడు.

కాద్వాయనగోత్రము — జమదగ్ని వత్సఉపగణము చూడుడు.

కానజింహ్వగోత్రము-ఆత్రేయగణము చూడుడు.

కానన్(క్యాన్యన్) Canon (Canyan)-నదులు ప్రవహించుటచే నున్నత భూప్రదేశమున ఎక్కువలోతునకు భూమిని తెగకోసికొని లోతుగడిగ చేసినచో దానిని అమెరికాదేశమున Canon అనెదరు. ఇతరదేశముల నాంగ్లమున Gorge అనిపేరు. (నదులు చూడుడు)

కానాయనగోత్రము- గర్గఉపగణము చూడుడు.

కానాల నరసింహకవి — ఆంధ్రకవులలో నాథునిరులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు. నియోగి. వాశిష్ఠగోత్రము. తండ్రి వేంకటేశయ్య. నివాసము

తరిగొండగ్రామము. రచించినది శేషధర్మము; పద్యకావ్యము. ఇది హరివంశములోని యార్శ్చర్య పర్వమునందలి శేషధర్మము.

కాని కాలమున కట్టెయె పాముగు నట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాని కూడు తిన్నా కడుపు నిండ వలయును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కానుకుల గోత్రము—ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుడు).

కానుకులగోత్రము ఏకార్షేయగోత్రము ౧౦౨-తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము, కౌత్కృష్టస, ఉత్కృష్టగణము; పుండరీకర్షి, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంధ మాద్యప్రవరఖండ; సమానగోత్రములు ప్రమదస, పుండరీకస; కామేశుడు దేవత, భార్య కామాంబ, సరస్వతీ తీరము తపస్థానము, కామసరస్సు తటాకము, జపముకోటి, దీపములు ౬౦, క్షేత్రసంఖ్య ౭౦, గజదానము, ఎద్దుముల్లంగి వర్జనీయము.

కానుగచెట్టు (కాగుచెట్టు) లా. Dalbergia arborea అనియు, Galedupa indica యనియు, Pongamia glabra అనియు; ఆంగ్ల. Indian Beech, సం. కరజ-కరంజ, కరంజక, చిరబిల్వ, తను, తమా, తమాల, తమాలక యని పేర్లు. దీనికి పీంకటిమ్రాననియు, కాగుచెట్టనియు, గానుగచెట్టనియు వాడుక నామములును కలవు. చేవురుచికలది. చల్లని నీడ నిచ్చునది. దట్టమైన నీడకల్గి చల్లగనుండునది. దీని వేరు, చెక్క, ఆకులరసము, కాయలపై చెక్కలు, లోనిగింజలు (పలుకులు) చూర్ణము, కషాయము, భస్మములుగ నొనర్చి వైద్యులుపయోగించు చుందురు. గింజలనూనెయు వైద్యోపయోగ మైనదే. కాగుగింజలను నీటితోనూరి పైనిపూసిన సకలచర్మరోగములు నివృత్తి యగుననియు, లోనికిగినిన కుష్ఠరోగము నివృత్తియగుననియు చెప్పబడినది. ఆకులనూరి కట్టిన పురుగులుపడిన వ్రణములైనను మానుననియు, సమస్త చర్మవ్యాధులు నివారణమగుననియు, పసరు లోనికిచ్చిన సెగరోగము, కడుపుబ్బు, అగ్నిమాంద్యము, నీళ్ళవిరేచనములు కట్టుననియు, పూవులనుదినిన అతిమూత్రవ్యాధి తగ్గుననియు, కాయలపై చెక్క చూర్ణమొనర్చి లోనికిచ్చిన ఎగరొప్పుదగ్గు నివారణమగుననియు, వేరునసము పిండిపూతచేసిన భగంధరము నివారణమగుననియు, కాగుపుల్లతో అనుదినము దంతధావన మొనర్చు చుండిన దంతరోగములు నివృత్తియై దంతములు చిగుళ్ళలో గట్టిపడుననియుం జెప్పబడినది. నోటి పూతయు కాగుచెక్కరసమున నివారణమగును. సమూలరసము లేక కషాయము నెత్తిసక్క నెత్తి కుక్కల విషమును హరించునగును. సగటున కాగుచెట్టువలన కఫము, క్రిములు, ప్రమేహము, కడుపులోని బల్లలు, వ్రణములు, వాతము, రక్తపైత్యము, చర్మరోగములు, యోనిరోగములు నివారణమయ్యెడిని. కానుపిక్కలనూనె చర్మరోగములన్నిటిని, వాతనొప్పులను నివారించుట యేగాక, లోనికిచ్చిన కుష్ఠురోగమును కూడ నాపునని చెప్పబడినది. కాగుకట్టెలు కాలినధూమము వేడి, కుష్ఠురోగముం గల్గించునని తెలిసెడిని.

కాన్సన్ కానన్ చూడుడు.

కా-న్ఫ్యూకస్ కంగ్ఫుట్సా మతము చూడుడు.

కాన్వాయన గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కాన్వెంటు (Convent) — అబ్బే చూడుడు.

కాన్షన్సుఫండు (Conscience Fund) పశ్చాత్తాప నిధియని దీని భావము. క్రీ. వె. ౧౮౧౧ సంగు పేరూ తెలుపగా బడనొల్లనని యొకడు (ఒహాయో న్యూయార్కు U. S. A. కాపురస్థుడని తెలపబడు చున్నాడు) ఒక డాలరు మూల్యమును వ్రాసి గ్రెసుయోని ప్రభుత్వ మువారి క్రొక్కొంచి తాను ద్రోహము మొనర్చి దానిని హరించితి ననియు, పిదప పశ్చాత్తాప పడి దానిని పంపితి ననియు వ్రాసెనట. అదియు ఈధన నిలయపు ఫండు నకు పునాది యౌట. పిదప నేబది సంవత్సరముల వఱకు ఇట్టి పేరులో నేఫాయ్మ్యూరాలేదు. పిదప ౧౮౬౦ లో ౬౦౦౦ డాలర్లు పత్రములు అటుకీచే Sorely tried Conscience could no longer endure its burden of Guilt అని సమాకలేఖ అనెడి నట. పిదప నట్లే చేరుచుండిన ద్రవ్యములన్ని యుం గలసి ఇప్పటికి మూడు లక్షల డాలరు లగు చేరి యున్నదట. మఱియు నిందొకరు తనభార్య విడచుమునుండి చెప్పెడు కొన్ని సంగతుల్నై ప్రభు త్వము వారికి తెల్పి-చవలసిన నియమితి పన్ను తాము తప్పించుకొన్నట్లు వ్రాయుచు ౧౪,౬౬౬, ౬౬౦ డాలరు లంపెనట. ఇది క్రీ. వె. ౧౯౧౦ సంవ త్సరమని తెలిసెను. ఇట్లెంత మొత్తము కూడి యుండును కాని, యింత మ్యాటి చెల్లుట కెన్ని నగ లాను కొనెనో వారెంత ధనవంతులై యుం డవలెనో, అయినయుండియు నిట్టి నీచ కార్యము కెట్లొడంబడిరో ఆశ్చర్యము కలుగక పోదు.

కాన్సర్వేటివ్ కక్ష (Conservative Party)-బ్రిటీషు సామ్రాజ్య మందలి రాజకీయ కక్ష. తొందరగ మార్పుంజేయు నొల్లనివారు. యూనియనిస్టులతో వీరికి సంబంధములు కలవట.

కాన్‌స్టలేషన్ (Constallation) — ఒకే సంబంధముం గల్గినవియు, ఒకేసారి చూడం బడునవియు, ఒక సముదాయముగ నమరిన నక్ష త్రముల గుంపునకు కాన్‌స్టలేషన్ అనియెదరు. ఇట్టి వనేకము లాకసమునం జూడనగును.

వీటినెఱుంగుట కాకసమును ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రజ్ఞులు మూడు భాగములుగ విభజించి, వాటియందు చూడం దగిన కాన్‌స్టలేషనులను పేర్కొని యున్నారు. (ఫిక్సెడ్ స్టార్సు చూడుము). భూమధ్యరేఖ (Equator) చుట్టి పైగానుండు ఆకాశమును పన్నెండు ఖండము లుగ విభజించి, పన్నెండు కాన్‌స్టలేషనులను పివరించిరి. ఈ పన్నెండు కలసిన మధ్య భాగ మును Zodiacal constallation ప్రదేశ మని నామమున్నారు. ఇది జాతు సంబంధమని యప్తిమిప్ప గ్రీసుపండితులని చెప్ప బడినది. ఈ పన్నెండును భరతదేశపు జ్యోతిష శాస్త్రము నందలి ద్వాదశ రాసుల కన్వయించు చున్నవి. ఇది దాని నుత్తర భాగమున నుండు గన్పించు వానిని Northern constallations అనియు, దక్షిణ భాగమునందు గన్పించు వానిని Southern constallations అనియు నను చు నారు. ఉత్తరపుని 38 నూ, దక్షిణపుని ౪౫ నూ Constallations కల వారును.

జోడియాకల్ కాన్‌స్టలేషనులు, పన్నెండు—

౧. Arica- ఆంగ్లమున Ram, మేషరాశి.
౨. Taurns- ఆంగ్లమున Bull, వృషభరాశి. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Aldebaran అని చెప్ప బడినది.
౩. Gemini- ఆంగ్ల Twine, మిధునరాశి. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రములు Castor Pollux అనునవి.
౪. Cancer- ఆంగ్ల Crab, కర్కాటకరాశి.
౫. Leo- ఆంగ్ల Lion, సింహరాశి. ఇందు Regulus అనునది ప్రధాన నక్షత్రము.

౬. Virgo- ఆంగ్ల Virgin, కన్యారాశి. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Spica Verginia అనంబడునది.

౭. Libra- ఆంగ్ల Scales, తులారాశి.

౮. Scorpio- ఆంగ్ల Scorpian, వృశ్చికరాశి.

౯. Sagittarius- ఆంగ్ల Archor, ధనుస్సు రాశి.

౧౦. Capricornus- ఆంగ్ల Goat. ఇది బహుశః మకరరాశి.

౧౧. Aquarius- ఆంగ్ల Water bearer. కుంభరాశి.

౧౨. Pisces- ఆంగ్ల Fishes. మీనరాశి.

Northern constallations ౩౪. ఇందు ముఖ్యమైనవి ౧౮ నక్షత్రము చెప్పంబడినది.

౧. Ursa major- ఆంగ్ల Great Bear. ఇది Double star అని చెప్పం బడినది.

౨. Ursa minor- ఆంగ్ల Lesser Bear. ఇది Pole Star.

౩. Persous- ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Algenib అని చెప్పంబడినది.

౪. Auriga- ఆంగ్ల Waggoner. ఇందు ప్రధాననక్షత్రము Capella అనంబడునది.

౫. Bootes- ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Areturus అనంబడునదిగా చెప్పంబడినది.

౬. Draco- ఆంగ్ల Dragon.

౭. Triangulam- ఆంగ్ల Triangle.

౮. Corona, Borealia- ఆంగ్ల Northern Crown.

౯. Serpens- ఆంగ్ల Serpent.

౧౦. Hercules- ఆంగ్ల With the branch.

౧౧. Lyra- ఆంగ్ల Harp. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Vega యని చెప్పంబడినది.

౧౨. Sagetta- ఆంగ్ల Arrow.

౧౩. Aquila- ఆంగ్ల Eagle. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Altair అని చెప్పంబడినది.

౧౪. Dulphinus- ఆంగ్ల Delphin.

౧౫. Cygnus- ఆంగ్ల Swan. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Deneb Adege.

౧౬. Cassiopela- ఆంగ్ల Lady in her chair.

౧౭. Pegasus- ఆంగ్ల Winged horse.

౧౮. Andromeda.

Southern Constallations ౪౫. ఇందు ముఖ్యమైనవి ప్రధానములు చెప్పంబడినవి.

౧. Bridanus- దీనిని ఆంగ్ల River Po. ఇందు ప్రధాననక్షత్రము Achernar అని చెప్పంబడినది.

౨. Cetus- దీనిని Whale అని ఆంగ్లమున నాడెదరు.

౩. Noah's Dove- ఇందు Betelgeuse ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

౪. Orion- ఇందు Canopus ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

౫. Argo Navis- దీనిని Ship Argo అనియెదరు.

౬. Leanis major- దీనిని Greater Dog అనియెదరు. ఇందు Sirius నక్షత్రము ప్రధానమని చెప్పంబడినది.

Leanis minor- ఆంగ్ల Lesser Dog. ఇందు Proeyon ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

Hydra- ఆంగ్ల Water Serpent. ఇందు ప్రధాననక్షత్రము Car Hydrae అని చెప్పంబడినది.

Piscis Australia- దీనిని Southern Fish అనియెదరు. ఇందు Fomalhant ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

	1st.	2nd.	3rd.	4th.	5th.	6th.	Total
	5	16	14	120	183	645	1014
Northern	6	24	95	200	291	635	1251
Southern	9	36	84	190	221	323	863
Totals	20	76	223	510	695	1604	3128

ఇది నక్షత్రముల మొత్తము.

Zodiacal Constallations		12
Northern	do	34
Southern	do	45

కాన్‌స్టలేషనుల మొత్తము 91

ఈ కాన్‌స్టలేషనులందలి గోళములను నక్షత్రములను గూర్చి వివరించు శాస్త్రమునకు ఊరానోగ్రాఫీ అనిపేరు.

ఇటీవలి పరిశోధనలు మరికొన్ని కాన్‌స్టలేషనులంగలుగఁజేసినవి. వాటికి Modern constallations అని పేరిడియున్నారు. కొత్తవి ౧౩౦ కాన్‌స్టలేషనులు.

Northern Modern Constallations ౮.

౧. Camelopardalis- అనగా Giraffe.

౨. Canes Venatici-అనగా Grey hounds.

౩. Coma Berenices- అనగా Hair of Berenice.

౪. Lacerta- అనగా Lizard.

౫. Lio minor- అనగా Lesser Lion.

౬. Lynx- అనగా Lynx.

౭. Monocerous- అనగా Unicorn.

౮. Vulpecula-అనగా Fox and the Goose.

Southern Modern Constallations ౩౨

౧. Antlia (Pneumatica)- అనగా Air Pump.

౨. Apus- అనగా Bird of Paradise.

౩. Carina Argo Navis- అనగా Argo.

౪. Chamaeleon- అనగా Chameleon.

౫. Circinus- అనగా Compass.

౬. Caelum (Cacla Scalptoris)

౭. Columba (Noachi)- అనగా Noah's Dove.

౮. Crux- అనగా Cross.

౯. Dorado- అనగా The Sword Fish.

౧౦. Fornax (Chemica)- అనగా Chemical Furnace.

౧౧. Grus- అనగా Crane.

౧౨. Horologium- అనగా Clock.

౧౩. Hydrus- అనగా Water snake.

౧౪. Indus- అనగా Indian.

౧౫. Malusargo navis అనగా Mast of the ship Argo.

౧౬. Mensa (Mons Mensae)- అనగా Table Mountain.

౧౭. Microscopium-అనగా Microscope.

౧౮. Musca (Apis Musca Australis).

౧౯. Norma (Quadra Euclidis)– అనగా Role or Euclid's Square.

౨౦. Octans (Hadleianus)- అనగా Hadley's Octant.

౨౧. Pavo అనగా Peacock.

౨౨. Phoenix- అనగా Phoenix.

౨౩. Pixis Nautica- అనగా Mariner's Compass.

౨౪. Puppis Argo Navis-అనగా Poop of the Ship Argo.

౨౫. Reticulum (Reticulus Rhomboidalis).

౨౬. Sculptor (Apparatus sculptoris అనగా Sculptor's workshop.

౨౭. Sextans (Uranie)- అనగా Sextant of Urania.

౨౮. Teles Copium-ఆంగ్ల Telescope.

౨౯. Toucan-ఆంగ్ల Toucan American Goose.

౩౦. Trangulam Australis-- ఆంగ్ల Southern Trangle.

౩౧. Vela Argo Navis- ఆంగ్ల Sails of the ship Argo.

౩౨. Volans (Piscis Volans)-ఆంగ్ల Flying fish.

కాపత్యుఁడు — పాణిమాత్ర పర్వతాకార న్యాయమున వసించిన ఒక బౌద్ధభిక్షులలోఁడు. ధర్మగుణసంపన్నుఁడు.

కాపర్ ఆక్సైడు పరిశ్రమ (Copper Oxide)— సర్వసాధారణముగ నిది Cupric Nitrate మొదలగు Cupric Salts పొటాష్యమ్ నకు Caustic Potash ఎక్కువ భాగముగ కల్పుదురు. పిదప Boiling point వరకు వేడి గట్టించి ఉడకబెట్టుదురు. దానిని ప్రోగు చేసి కడిగి శుభ్రపఱచి ఎండింతురు. ఇది సర్వసాధారణపద్ధతి.

కాపాలమతము — ఇది అతిమార్గిక మతములలో నొకటి. అతిమార్గిక మతములు. ౧. పాశుపతము, ౨. మహావ్రతము. ౩. కాపాలము నను త్రిమతములుగ నున్నవి. ఈ మూఁడు మతములందు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాత్మక వేదము పాటింపబడక, ఆగమములను ప్రమాణముగు మతగ్రంథముగ గ్రహింపఁబడినవి. కాపాల మత మీశ్వరత్వస్థ రుద్రప్రోక్తమని చెప్పఁబడినది. ఈమతధర్మము దీక్షనందు విధానము మాత్రము పాశుపత, మహావ్రతమతములనుండి వేఱుగనున్నది. కాని తక్కిన ధర్మములన్నియు నీమూఁడు మతములకు సమానముగనే యున్నవి. కాపాలమత విధానమున దీక్షనంది ఈ మత [illegible] ఒక్కొక్క దిక్కున జెండా నెగుర వేయుము అనగా పతాకధ్వజము వేయుము నాగ్నుఁ డనే భిక్షుఁగూర్చి తిరిగి సంపాదించుకొనుము లభించిన భిక్షాన్నాదుల నొక మనుష్యకపాలము (పుఱ్ఱె) నందు గ్రహించి భుజించుచుండవలయు నని చెప్పఁబడినది. ఈ మతమునకు ఈశ్వరతత్త్వము ప్రధానతత్త్వమని చెప్పఁబడినది.

కాపిల మతము — కపిల మహర్షి చేసిన ప్రాచీన మతము. దీనికి ప్రమాణము కపిల సూత్రము. ఇందు ప్రకృతి జగత్సృష్టికి కారణమనియు పురుషుఁడు నిర్లిప్తుఁడనియు మొదలగు సిద్ధాంతములు గలవు. మఱియు నొక ఉపపురాణము కాపిలమను పేరుగలదియు కలదు.

కాపీరైట్ (Copyright)—ముద్రణ స్వాతంత్ర్యము లేక ముద్రించుకొను స్వామ్యము. పునర్ముద్రితాక్షరాదుల (లేక కాపీరైటు) వాణిజ్య సంబంధ సంభాషాపదము. ఒక ముద్రితము గాని అక్షరగ్రంథము గాని, చిత్రము గాని ఇతరులు ముద్రించుకొనవీలులేకుండ తన స్వామ్యమును నిలుపుకొనుటకు ప్రభుత్వపు శాసనముద్వారా రక్షణాదులు ఏర్పాటు.

కాప్రటి గోత్రము—కాగాత్మగణము చూడుఁడు. కుండినగణము చూడుఁడు.

కాపులు — నెలగాలు చూడుఁడు. నీరు మానాటికాపులు, తూర్పుకాపు లని ఇరుదెగలుగ నున్నారు. చూడుఁడు.

కాఫీచెట్టు — లా. Coffea arabica అనియు, Coffea tetrandra అనియు; ఆంగ్ల. Coffee Plant అనియు, సం. అటవిత్రి, మ్లేచ్ఛఫల అని పేర్లు. కాఫీచెట్టుకట్టె చేతికఱ్ఱగ జేయఁబడుటవలనను, గింజలచూర్ణము కషాయము దీసి పాలు పంచదార కల్పి త్రాగుటవలనను, ముఖ్యముగ వాడుక నందియున్నది.

ఫీగింజలను పచనుగ వేయించి చూర్ణము జేసి కషాయమును దీయుదురు. దీనికిం బాలు శర్కరలం జేర్చి పానము సేయుదురు. దానికిం గాఫీ యని వాడుకనామము గలదు. శీతలదేశములవారి శరీరములకుంగాఫీ మేలుచేయుననియు, ఉష్ణదేశముల వారి శరీరములకు కాలము గడచినకొలంది కీడు చేసి రోగములం బుట్టించుననియు. ఇంకను ఏదేని లఘుతరముగ నాహారము తినినపిదప కాఫీ సేవనము మేలుచేసియు, పరగడుపున (కడుపులో నేమియు లేకుండునతరి) త్రాగిన కాఫీ దుర్గుణములం గల్గించి రోగములం గల్గించుననియు, సేవనమునే ఘనవైద్యులు కనిపెట్టియున్నారు.

కాఫీయందు అనేకవిధములగు విషపదార్థము కలదు. కాఫీగుండపై వేడినీళ్లుపోసిన తోడనే దిగినకషాయము పరిమళయుతమై రుచికరమై యుండెడిని. మఱియు నాలసించిన యందలివిషముకూడ కషాయముతో జేరుకొని నాలుక జిలజిలలాడునట్లుం జేయును. అత్తరి నాకాఫీ యనారోగ్యకరమని చెప్పంబడినది. కాఫీచేయునా సుగుణతత్త్వ మేలుగ తగినది. కాఫీవ్యామోహ మెల్లెడల వ్యాపించి యుండుకతన దానిగుణదోషములు రెంటిని వివరించుట ఈగ్రంథము యొక్క కర్తవ్యములలో నొకటియై యున్నది.

కాఫీగల్గించు దుర్గుణములు- విరేచనబద్ధము, పైత్యవికారము, నోరు చేదుకట్టిన ట్లుండుట, కాకచేయుట, దేహము నార్చివేయుట, అతి మూత్రమును, ఉన్మాదమును బలపర్చుట, ఎక్కువ యగునేని మనస్థితము తిరపి చీకాకుం గల్గించుట

కాఫీవలనగల్గిన దోషములకు- పంచదారయు, పాలును, శికింజబీనును పరిహారము (విరుగుడు) లని కనిపెట్టంబడినది. కాఫీ అలవాటుపడినవారలకు నల్లమందువలెనే ఆవేళకు భ్రాంతి దానిపై ననే యుండునట్టి నిర్బంధవాడుకం గల్గియుండెడిని.

కాఫీయందుగల గుణములు- కలరాలోని వాంతుల నివారించును. గర్భవాతము నడంచును. దీపనకారియు బలకారియునై యుండును. నెత్తురు గడ్డలంకుగట్టెడి పోటు నివారించును. బద్ధకము, కునికిపాట్లు రాకుండంజేసి ఒంటెరొప్పులను బడలికను నివారించును. శరీరమందలి రక్తములోని వేడిని అడంచును. మఱియును ఆయాసముకల వారికి, ఉబ్బసపుదగ్గు కలవారికి, తలనొప్పి కల వారికి, నరములయందు వికృతి, నరముల నొప్పి, నరముల బలహీనతకలవారికి, పొత్తికడుపునకు వ్యాధులుకలవారికి, నీళ్లవిరేచనములగుచుండు వ్యాధికలవారికి, మూలవ్యాధికలవారికి, మూత్ర బద్ధముకలవారికి, గొంతు పడిశెములు కలవారికి, అనుకూలమై వారిరోగము యొక్క ఉద్రేకమును తగ్గించును.

కాఫీగింజల దనేకజాతులు కలవట. అందు నిండుగింజలజాతియు, బద్దగింజలజాతియు సర్వ సాధారణముగం గానవచ్చుచున్నను. నిండుగింజల జాతి శ్రేష్ఠమైనది. కాఫీ అబీసీనియాదేశమున ప్రప్రథమమున వాడుకలోనికి వచ్చెనట. అట నుండి క్రీ. వె. ౧౫వ శతాబ్దప్రారంభకాలమున అరేబియాకు తేంబడినదట. అట మోచాప్రాంతముల విస్తారము పైరుచేయుంబడెనట. మొకా- నుండి బాబాబూదాను పేరుగల మహమ్మదీయ భక్తుండు భరతదేశమునకు ఇప్పటి మైసూరు రాజ్యములోని దత్తాత్రేయపర్వతమునకుం దెచ్చి యచట తాను వసించుట కారంభించెనట. ఆతండు సుప్రసిద్ధుండగు భక్తుండగుట మహమ్మదీయ మతస్థు లందఱు నాండాదిగ నాపర్వతమును బాబాబూదాన్ పర్వతమని వాడసాగిరి.

ఆపర్వతమున నాటంబడిన కాఫీపంట అభివృద్ధి నంది, దక్షిణదేశమంతటను కాఫీవాడుక నతిశయింపంజేసి స్థిరపఱచెను. ఇప్పుడు బాబాబూదాన్ నందు కాఫీపంట మానినను దక్షిణదేశమున

కాఫీవాడకము తగ్గనిస్థితియందును స్థిరపడియున్నది. ఇంక నితరస్థలములందును కాఫీ నాటుచున్నారు. అరవదేశమునుండి ఆంధ్రదేశమునకు చేరి స్థిరపడి వ్యాపించుచున్నది. అరవదేశస్థులగు కాఫీ హోటల్ యజమానులు ఆంధ్రులకు కాఫీరుచి మప్పిరనియు నెదరు.

కాఫరుజాతివారు — దక్షిణాఫ్రికా దేశమున అరబ్బులు వాడినపేరు. ఎల్లరను మహమ్మదీయ మతమునకు గలుపు బలాత్కరించు తరి దొరకక, లొంగక, తప్పించుకొని దాగియు, మతస్వీకరణ మొనర్చని వారికినసూయతో నరబ్బు లీపేరిడిరట. ఇట్టి జాతులు బెచుయానాలును, బసుటోజాతివారునని తెలియుచున్నది. ఇంకను ఓవాంబోజాతివారును, హోటెంటోజాతివారును కూడ కలరనియు, ఆదియందు కలసి యున్నాలమున నలుబదియొక లక్షలవఱకుండిరని అంచెటి వారనెదరు. ఇప్పుడు వీరికి వ్యవసాయమును, పశుపాలన, బొమ్మలు, వేట, వృత్తులుగనున్నవి. వీరిని వాసముల సముదాయములకు కాఫర్ కరాల్ అని పేరు. వీరియందును గొన్ని మతసంస్థానములు కలవట. అత్తగారి నల్లుడు చూడరాదట. స్త్రీలు మగని పేరు పలుకరట. తమపూర్వులను పూజింతురు. వీరి దైవము స్వాజిస్ అంకులంకు అని పేరుగలవాడట. వీరిజనసంఖ్య అభివృద్ధి నొందుచున్నది. వీరు ఎక్సోసా యనుభాషను మాటలాడుదురు. ఆఫ్రికాఖండమున వీరువసించు దేశమును కాఫ్రిస్థానమందురు. ఇంకను దక్షిణముగ కూడ వీరు కలరు. వీరియందు పదునెన్మిది అంతర్భేద శాఖలు కలవందురు. అందొక శాఖ ఎక్కువ నల్లనివారు, ఎక్కువ పరుగిడగల త్వరితగమనులు. వారిశాఖకు షియాపోష్ అని పేరు. వారు మహమ్మదీయ మతమునకు లొంగక నిలచినవారమని గర్వముగం బల్కుచుందురు.

కాఫర్ బ్రెడ్ (Farinaceous Pe:h)- కాఫరుజాతి వారికిది యాహారముగ వాడబడు చుండుట నాంగ్లేయు లీపేరిడియున్నారు. ఆ దేశమునం గల ఒకవిధమగు చెట్టునకు Br ed tree అని పేరుకలదు. (కాఫరుజాతివారు చూడుము). దక్షిణాఫ్రికాయందు విస్తారముగ గలదు. ఇరువది యడుగులవరకు చెట్టు పెరుగును. చాలనల్లకారవంతముగ నుండు వృక్షము. దీనిని కాఫర బ్రెడ్ వృక్షమనియెదరు.

కాఫ్రిస్థానము — ఆసియా ఖండమున చిత్రాల్ స్థాన రాజ్యమునకును, ఆఫ్ఘనిస్థానమునకును కాంబూలు పరిగణనాకును నడుమనున్న ప్రదేశము. ఇది ఇప్పుడు ఆఫ్ఘనిస్థానమునకు చేరి యున్నది. (ఆఫ్ఘనిస్థానము చూడుము).

కాబా దేవస్థానము— ఇది మహమ్మదీయుల దేవస్థానము. ఇస్లాం మత ప్రధాన స్థానము. దీనిని బైతుల్లామని ఖురానునందు వాడబడి యున్నది. దైవ గృహమని యర్థము. అరేబియా దేశమునందు, మక్కా నగరమునందు మసీదు ఆవరణమున నడుమనుగా నున్న కట్టడము. ఇది హజ్ యాత్రా ప్రధాన స్థానముగ నున్నది. నలువది యడుగుల పొడవు, ముప్పది యడుగుల వెడల్పు గల్గి, ఏబది యడుగుల ఎత్తుగ నిర్మింపబడిన గదివలె నున్నది. దీనికి వెండి రేకు తాపబడినది. ఒక ద్వారమును, తలుపులు కలవు. అవి సదా మూయబడి యుండి, ఒకతరి పురుషుల కొఱకును, ఒకతరి స్త్రీల కొఱకు, ఒకతరి శుభ్రపఱచుటకును, మూడు సారులు మాత్రము సంవత్సరమునందు తెరువం బడుచుండును.

ఆదిని మొదటి మనుష్యుడగు ఆదము మహాత్ముండు, తోటనుండి వెడల గొట్టం బడిన కతన తొలుత నీ (కాబాయుండెడిన) తావున నొక

గుడారమునందు దేవుని నారాధించె ననియు, ఆ గుడార మాతని కొఱకు స్వర్గము నుండియె పంపం బడెనని యుం జెప్పం బడినది. సేత్ అను నామముగల మన్ను రాళ్లతో కాబా నిర్మించెనట. కాని, యది జల ప్రళయమున ముంపునకు పడి పోయెననియు, పిదప అబ్రహాము మహాత్ముండును, ఇస్మాయెలు మహాత్ముండును పునర్నిర్మాణ మొనర్చిరనియు, ఇప్పుడున్న కాబా కట్టడము వ. ౧౬౩[illegible] నాంటి దనియుం జెప్పం బడినది.

ఈ కాబా నిర్మింపంబడి యున్నతావు భూమి యందు మధ్యభాగమనియు, స్వర్గమునం దిట్టి కాబా యుండినతావునకు సరిగా క్రింద భూమిపయి నున్నదనియు, ఇస్లాంమతస్థు లనియెదరు. స్వర్గమునుండి ఒక రాయి పంపంబడ వేయ నది భూమిపై నిక్షేపింపంబడెననియు వారనెదరు. ఆ శిల మొదలుత తెల్లగ పాలవలె నుండెనట. దానిని కాబాయందలి కమూలల బ్రతిష్ఠించి యున్నారు. దానిని యాత్రస్థులు తాకుచు స్పృశించుచుండ వారిపాపములను పీల్చుకొని ఇప్పుడు నల్లగగన్పించుచున్న దనెదరు. అది కాబా వెలుపలనే వాయువ్యదిశమూల నమర్పంబడి యున్నది. ఈ శిలయే కాబా యందు ప్రధానము. ఇది దేవుని కుడిహస్తమువంటిదిగం జెప్పంబడినది. దీనిదెస కే మహామ్మదీయులు నమాజు నొనర్చు కాలములందుం దిరుగవలయును.

కాబా దేవస్థానము చుట్టి పిదప నిర్మింపంబడిన మఱియొక గొప్ప భవనము. ఇందు బంగారు మలామాపనిగల నిర్మాణములు కలవు. కాబాపై నల్లపట్టు గలీబు కప్పంబడియుండును. దీనిని కలీఫాయగు టర్కీ సుల్తాను పంపుచుండువాడట. దానిపైని ఖురానులోని పవిత్రవాక్యములు జలారు బుటాదాగీపని చేయంబడును.

కాబాలిజమ్ (Cabbalism) — ఇది యొక మతము. ఈమతమున క్రైస్తవమతముతోం గొన్ని సమానలక్షణములు కలవు. కాని ఈ మతస్థులకేగాని యన్వయింపని గూఢార్థములం గల్గియుండును. సాధారణముగ అన్వయించని గూఢార్థపదములకు Cabbalistic sentence అని వాడుక సర్వసాధారణముగ గలదు. కాన గూఢార్థముగ మాటలాడగల ప్రతిభ (శక్తి లేక సామర్థ్యము) ను Cabbalism అనియెదరు. ఇది ఇట్లొక కళగా నేర్పడినది.

కాబాల్ (Cabal)—దీని యుత్పత్తిం గూర్చి ఇట్టుల వెలియుచున్నది. తొల్లింట ఇంగ్లాండునందు రెండవ ఛార్లెసుభూపతి పాలనమునగల పరిపాలక సంఘము (Cabinet) నందు Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley, Lauderdale అనుపేళ్లుగల యైదుగురు సభ్యులుండిరట. వారిపేరుల ప్రథమాక్షరములం గూర్చి Cabal అనుపదము కూర్పబడి అతిరహస్యమున కర్థముగ నేర్పరుపంబడినదట. Cabalistic అను మాటకు రహస్యశాస్త్రమని యర్థము. దీనికన్య భాషాపదములు క్లిక్కు (Clique) అనియు, గూఢపురాణి యనియు, గూఢాలోచన మనియుం దెలిసెడిని.

కాంబాశాఖ క్షత్రియులు - ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కాబూల్ నగరము — ఇది ఆఫ్ఘనిస్థానదేశపు రాజధాని. కాబూల్ (కుభా) నదీ తీరము; ఎత్తగు పర్వతపాద పీఠభూమిపై నిర్మింపంబడినది. పరిసరములు మిగుల సారవంతములై ఫలవంతములుగ నుండును. ఇట నుండిన బాలాహిస్సారను దుర్గము భగ్నపఱుపంబడినది. గొప్పవర్తకస్థలమై, పలుబాటలు కలియుతావుగ నున్నది. తివాచులు, పట్టుబట్టలు, ఇంగువ, ఎండినపండ్లు ఇట విస్తారముగ నమ్ముడు బోవును.

తైమూరు లేక తామర్లేన్ చే పట్టుకొనఁబడి క్రీ. శ. ౧౩౯౮ న ఈదేశపు రాజధానిగఁ జేయఁబడినది. బాదర్షా దీనిని ౧౬౨౬ లో పట్టుకొని మొగలాయి రాజ్యమునకు ప్రధాన నగరముగ జేసెను. కాని ౧౭౭౪ లో నిది ఆఫ్ఘను రాజధాని యైనటుల నిదర్శనములు కలవు. అటునే నేఁటికిని నిలచియున్నది. ... ప్రజలు నివసించు పట్టణము.

కామంతకగోత్రము- కుశికగణము చూడుడు.

కామందకము – రాజనీతిం జెప్పెడి యొక యుద్గ్రంథము.

కామకాయనగణము – ఇది విశ్వామిత్ర సంతతిలోని యొక గణము. కామకాయన గణమున ౬ గోత్రములు కలవు. ౧. కామకాయన, ౨. బాలకాయన, ౩. దేవశ్రవస, ౪. దైవతరస, ౫. విశ్వామిత్ర, ౬. క్రోంచుత. ఈ కామకాయనగణమునందలి గోత్రములకు ప్రవర రూపములు ౨. ౧. విశ్వామిత్ర, మాధుచ్ఛందస, అజ. ౨. విశ్వామిత్ర, అశ్మరథ్య, వాధూల.

కామకాయనగోత్రము — కామకాయనగణము చూడుడు. భరద్వాజఉపగణము చూడుడు.

కామకాయనిగోత్రము- అశ్మరథ్యగణము చూడుడు.

కామకోటి క్షేత్రము లేక పీఠము- దక్షిణదేశములోని చెంగల్పట్టు మండలములోని కాంచీపురము. దీనిని సర్వసాధారణముగ కంచి యనెదరు. ఇటంగల కామాక్షీ దేవస్థానమును కామకోటి పీఠమనెదరు. ఇందు చిదగ్నికుండము శ్రీచక్రము కలదు. కామాక్షీదేవి యిట పంచప్రేతాసనాసీనయై లలితా సహస్రనామముల లక్షణములచే దనరును. (కాంచీపురము చూడుడు). కాంచీపురము విష్ణుకంచి యనియు, శివకంచి యనియు రెండుభాగములు. విష్ణుకంచిని చిన్న కంచి యనియు నందురు. ఇందు దివ్యతిరుపతి యగు వరదరాజస్వామి దేవస్థానమొక చిన్న గుట్టపై నున్నది. (దివ్యతిరుపతులు ౧౦౮ చూడుడు). శివకంచి యందు ఏకాంబరనాథ దేవస్థానము కలదు. ఏకాంబర శివలింగము పృథ్వీలింగమందురు. (పంచభూతిక లింగములు చూడుడు). శివలింగమునకు ఉదకముచే నభిషేకము చేయక పునుగుతో నే యభిషేకింతురు. కామాక్షీ దేవస్థానము శివకంచియందే యున్నది. ఈ యందు ఏకాంబరేశ్వరుని దేవి యనుచున్నారు. కాంచీపురము తొల్లింట నొకప్పుడు చోళదేశపు రాజధానిగ నుండెను. కామాక్షీ దేవాలయము శంకరభగవత్పాదులనాఁటి ఆలయమై యున్నది.

కామధేనువు - సురభి చూడుడు.

కామసూరికృష్ణయ్య కవి ఆంధ్రకవులలో నాధునికులగు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు గోవిందరాజు.

రచించినది ఇందుమతీ పరిణయమను ప్రబంధము. ఇది కాళిదాస మహాకవి రచించిన రఘువంశ కావ్యములోని యొక కథ.

కామరూపదేశము - కామరూప దేశము ఇప్పటి అస్సాందేశమందలి గౌహాతిపుర ప్రాంత దేశము. బ్రహ్మపుత్రా నదీతీరము. ఇప్పటి గౌహాతిపురముకడ పురాతనపు దిబ్బలు, పెద్ద కొలతలుగల కోటగోడల యానవాళ్లు, తొల్లింటి కామరూప దేశపు రాజధాని యగు ప్రాగ్జ్యోతిషము లేక ప్రయోగజ్యోతిష పురపు ఆనవాళ్లు గలవు. నరకాసురుఁడును, అతని సుతుఁడు భగదత్తుఁడు నీదేశ మేలిరి. ఈప్రశంస

మహాభారతమున గలదు. ఆనాటి దేవస్థాన మొక పాటి కొండపై నున్నది. దేవిని కామాఖ్య యనియు, కామరూపిణి యనియు నందురు. ఈశక్తిపీఠపు ప్రశంస దేవీభాగవతము ౭-౨౮ యందు కలదు. ఈ దేవస్థానము నుండియె ఈ దేశమునకీపేరు గలిగెనందురు. ఇచట బ్రహ్మపుత్రానది మధ్య నొక శిలాద్వీపముపై కామేశ్వర శివలింగము లేక ఉమానందస్వామి దేవస్థానము కలదు.

ఈదేశమునకు నుత్తరముగ భూటానుగ దేశము (ఇప్పటి భూటాన్ దేశము) ఒకప్పుడిందు చేరియు వేరొకప్పుడు వేరుగ నదియు ఉత్తరపు టెల్లగ నుండెనని చెప్పబడినది. ఇంకను మణిపూర్ జయంతియము, కాచార్, మైమన్సింగ్ లోని భాగములు, సిల్హట్టు పరగణాలు లేక తగినన్ని కొంత గనో ఇందు చేరుచు తిరిగి విడిపోవుచు నుండెననియు భగదత్తుని పాలనకాలమున రంగపూరు పరిసరములు గూడ నిందు చేరియుండెననియు అందుకు రంగపూరునకడ భగదత్తుని దేశవిహార భవనము (Country House) ప్రబల నిదర్శనమనియు చెప్పుచున్నారు.

కామాఖ్యగిరికి నీలకపర్వత మనియు, నీలకూట పర్వత మనియు నామాంతర పేర్లు. కాళికా పురాణము ౬౨ అధ్యాయమున చెప్పబడినవి.

నీలధ్వజుడను కామరూప దేశ నృపతి కామతాపురమును క్రొత్త రాజధానిని కట్టించె నట. అది యిప్పుడు కామతాపూరను పేర బరగుచు రంగపూరు జిల్లాయందు కుచ్ బీహారు సంస్థానపు హద్దున నున్నది. మరియు నీ కామాత్పురము బ్రహ్మపుత్రానది కుత్తర తీరమున అశ్వక్రాంత పర్వతోపరిభాగమున కలదట. శ్రీకృష్ణుడు నరకాసురునితో యుద్ధమొనర్చినతావుగ బ్రహ్మపురాణము ౭౧ యందును, బృహద్ధర్మపురాణము మధ్యఖండము ౧౧ యందును కలదు.

మహాభారత ఉద్యోగపర్వమున భగదత్తుడు దుర్యోధనుని మిత్రునిగ జెప్పబడినది. యోగినీ తంత్రమను గ్రంథమున నరకాసుర సంతతిని గూర్చి కొంత వివరింపబడినది. Journal of Asiatic Society of Bengal 1838 - P. 5 నందు మైనావతీ సుతుండగు గోపీచంద్రుని చరిత్రము, అతనిసుతుండగు భవచంద్రుని చరిత్రము వివరింపబడినవి. వీరందఱును కామరూప దేశమేలినవారే.

క్రీ. శ. ౧౨ వ శతాబ్దమున ప్రారంభ కాలమునందే సూర్యవంశమునుండి అహోంవంశ నృపతులు ఆసామునకు చేరిరనియు చెప్పబడినది. కొందఱు నరకాధిప తీఅహోంసంతతి నృపతులు నరకసంతతి వారని చెప్పుచున్నారు. అహోంసంతతి నృపులను గూర్చి కాళికా పురాణము ౩౭ నందు ప్రశంస కలదు.

కామరూప దేశపు ఈశాన్య దిక్పరిహార్యమైన లృపి నదీతీరము త్రిపురమేశ్వరి దేవస్థానముండె ననియు, ఆచట నుండి రాగి రేకుచే తీసుకొనబడిన దానము బహాదుర్ పడిపోయె నుండినట్లు Journal of Asiatic Society of Bengal 17. P. 462 నందు కలదు. మరియు అశ్వక్రాంత పర్వత ప్రశంస యోగినీ తంత్రమను గ్రంథమున ఉత్తరఖండము మూడవ అధ్యాయమున కలదు.

కామలగోత్రము — జమదగ్ని భేదా ఉపగణము చూడుడు.

కామలాయనగోత్రము – అశ్మరథ్య గణము చూడుడు.

కామశాస్త్రము—ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థములలో కామము మూడవది. కామము అనగా కామించునది, కోరునది యని యర్థము. శరీరేంద్రియములచేత నపేక్షింపబడు

విషయానుభవసుఖకాంక్ష యని భావము. ఇది సుఖాపేక్షయమువలన నైహికముగను, సంతానము గనుటవలన ఆముష్మికముగను ఫలప్రదమైనదని చెప్పఁబడినది. మన్మథుఁ డధిదేవతగాఁగల పురుషార్థము. విశాలాక్షునిచే రచింపఁబడిన వైశాలాక్షమను పేరుగల దండనీతిశాస్త్రము గూడ నీకామశాస్త్ర మొకభాగ మని చెప్పఁబడినది.

కామశాస్త్రము కృతయుగమున వేయి యధ్యాయములగ్రంథ మై యుండెడిదట. త్రేతాయుగమున శ్వేతకేతుం డను ఋషి ఏనూఱధ్యాయములుగ సంగ్రహించెనట. ద్వాపరయుగమున బాభ్రవ్యుఁడు దానిని ౧౫౦ అధ్యాయములుగ క్లుప్తపరచెనట. పిదప దానినే దత్తకర్షి, చారాయణర్షి, సువర్ణనాభర్షి, ఘోటకముఖర్షి, గోనర్దీయర్షి, గోణికాపుత్రుఁడు, కూచిమారుఁడు సప్తాధికరణగ్రంథముగ బాభ్రవ్యకృతగ్రంథమునుండి ఇంకను క్లుప్తపఱచి అందలి తలకొక యధ్యాయము చొప్పున ఏడ్గురు ఏడధ్యాయములు రచించిరట. దానికి వాత్స్యాయనుఁ డను పేరుగలవాఁడు సూత్రములుగఁ జేసి, ముప్పదినాలు గధ్యాయములుగ సప్తాధికరణ శాస్త్రగ్రంథమును రచించెనట. దానికే వాత్స్యాయనకామసూత్రము లని పేరు.

ఈగ్రంథమునకు వజ్రఖడ్గధరాచార్యుఁడు భాష్యము రచించియున్నాఁడు. దానికి భాస్కరనృసింహశాస్త్రి వృత్తిగ్రంథమును రచించెను. పిదప నద్దానికే జయమంగళవ్యాఖ్యయు రచింపఁబడెను.

ఈగ్రంథమును మాతృకగా గైకొని పెక్కండ్రు కవులు శ్లోకరూపముగఁ గొక్కోకము, రతిరహస్యము, అనంగరంగము, కామకళానిధి మున్నగు వేర్వేఱు కామశాస్త్రగ్రంథములను రచించిరి. ఇవియన్నియు సంస్కృతశ్లోకములు. అందు వైశ్యదత్తుఁడు రచించిన కొక్కోకమును తెనిఁగించి ఎఱ్ఱన యను నొక కవి కళాశాస్త్ర మను గ్రంథము నాంధ్రపద్యములు రచించియున్నాఁడు.

కామశాస్త్రమునందు తెలియవలసినవి స్త్రీపురుషుల సంగమము (రతి) లందలి కార్యప్రధాన ధర్మమర్మములు. అవి ఎనుబదినాల్గు విధములు సంగమములును, వానికి సంగములుగనో లేక ఉపాంగములుగనో అనుబంధములుగ వాడఁదగిన ఆలింగనములు, చుంబనములు, దంతక్షతములు, నఖక్షతములు, సీత్కారములు, తాడనములును ఈలాగున్నవి యెన్నియో నేయఁదగిన మఱికొన్ని ఇతర హావములుగనే యున్నవి. వానినిగూర్చి తెల్పబడును.

సంగమములకు రతులనియు, బంధములనియు పేరులు కలవు. అవి (౧) ఉత్తానకరణబంధములు (వెల్లకిల పరుండగా పైకొని రమించు విధానములు ౧౧). (౨) తిర్యక్కరణబంధములు (ప్రక్కగ పడియుండి పరుండి రమించు విధానములు ౮). (౩) స్థితకరణబంధములు (నిలుచుండి పైకొని రమించు విధానములు ౮). (౪) ఉత్థితకరణబంధములు (గోడ మొదలగువాట్ల నానించి నిలచి రమించువిధానములు ౬). (౫) వ్యానకరణబంధములు (తిర్యగ్జంతువులవలె పైకొని రమించువిధానములు ౧౧). (ఇవి అదూషితములు). భావదూషితములు ౧౧ ను కల్పి ౨౧. ఇట్లు బంధములు ౮౪ చెప్పఁబడినవి. మతాంతరములుగ చిత్రబంధములు మూఁడును విపరీతకరణములు నాల్గునుగూడ చెప్పఁబడినవి.

వీటికనుబంధములగు ఆలింగనములు- జాతస్మరాలింగనములు, అజాతస్మరాలింగనములు అని ద్వివిధము. అవి ౧౨ విధములు.

చుంబనములు ౧౫- దంతక్షతములు సప్తవిధభేదములును, నఖక్షతములు ఆరు విధములుగఁ జెప్పఁబడినవి.

బంధములు:— ౧. ఉత్థానకరణబంధములు ౪౧ విధములు- ౧. గ్రామ్యబంధము, ౨. నాగర బంధము, ౩. ఉత్ఫుల్లకము, ౪. విజృంభితబంధము, ౫. ఇంద్రాణికము, ౬. ఇంద్రకము, ౭. పార్శ్వ సంఘటితము, ౮. ఉత్తానసంఘటితము, ౯. పీడితము, ౧౦. వేష్టితము, ౧౧. బాడబికము, ౧౨. ఉద్భుగ్నకము, ౧౩. ఉరస్ఫుటనము, ౧౪. అర్థాంగనిపీడితము, ౧౫. జృంభితబంధము, ౧౬. ప్రసారితబంధము, ౧౭. వేణువిదారితము, ౧౮. శూలచితబంధము, ౧౯. కార్కటకము, ౨౦. ప్రేంఖాయితము, ౨౧. పద్మాసనము, ౨౨. అర్ధపద్మాసనము, ౨౩. బంధురితము, ౨౪. నాగపాశబంధము, ౨౫. సంయమన బంధము, ౨౬. కౌర్మకబంధము, ౨౭. పరివర్తనము, ౨౮. నిపీడితబంధము, ౨౯. సమపాద బంధము, ౩౦. త్రివిక్రమబంధము, ౩౧. వ్యోమ పదబంధము, ౩౨. స్మరచక్రబంధము, ౩౩. అవదారితము, ౩౪. సౌమ్యబంధము, ౩౫. విజృంభితము, ౩౬. నౌకము, ౩౭. ధనుర్బంధము ౩౮. కిరపాదము, ౩౯. సాచీముఖము, ౪౦. అర్ధచంద్రబంధము, ౪౧. ఉపాంగబంధము.

౨. తిర్యక్కరణబంధములు ౮ విధములు. ౧. సముద్గకబంధము, ౨. పరివర్తితబంధము, ౩. సమాంగబంధము, ౪. అభిత్రికము, ౫. సంపుటబంధము, ౬. వేణుకబంధము, ౭. కుక్కుటబంధము, ౮. మానితబంధము.

౩. స్థితకరణబంధములు ౮ విధములు- ౧. యుగపదబంధము, ౨. వితర్దితము, ౩. మార్కటము, ౪. ఘట్టితము, ౫. సమ్ముఖీకరణము, ౬. ప్రస్ఫుటబంధము, ౭. ఉద్గ్రీవబంధము, ౮. జాఘనబంధము.

౪. ఉత్థితకరణబంధములు ౬ విధములు- ౧. జానుకూర్పరము, ౨. సింహవిక్రమము, ౩. కీర్తిబంధము, ౪. ద్వితలబంధము, ౫. పార్శ్వవేష్టితము, ౬. ధృతబంధము.

౫. వ్యానకరణబంధములు ౨౧. ఇవి అదూషితములనియు, భావదూషితములనియు ద్వివిధము.

(౧) అదూషితవ్యాన కరణబంధములు ౧౦ విధములు- ౧. వ్యానతము, ౨. నివతము, ౩. నిఘాతకబంధము, ౪. చటకవిలసితము, ౫. జుష్టబంధము, ౬. వరాహాఘాతకము, ౭. వృషాభిఘాతకము, ౮. ధైనుకము, ౯. ఇభము (ఏనుగు), ౧౦. మార్జాలబంధము. (౨) భావదూషిత వ్యానకరణ బంధములు ౧౧ విధములు- ౧. సార్గాలబంధము, ౨. గార్దభబంధము, ౩. ఔష్ట్రము, ౪. పౌండరీకము, ౫. విపరీతబంధము, ౬. ఐణబంధము, ౭. పారావతబంధము, ౮. మయూరబంధము, ౯. మూషకబంధము, ౧౦. భేరుండబంధము, ౧౧. గరుడబంధము.

మతాంతరమున చిత్రబంధములు రెండు- ౧. సంఘాటబంధము, ౨. ఉపపదబంధము.

విపరీతకరణ బంధములు (మతాంతరమున) నాలుగు ౧. పురుషాయితము, ౨. భ్రమర బంధము, ౩. ఉద్ధతబంధము, ౪. ప్రేంఖావతీ బంధము.

ఈ చౌశీతి (ఎనుబదినాలుగు) బంధముల కనుబంధములుగ ఆలింగన, చుంబన, దంతక్షత నఖక్షత, సీత్కార, తాడనములు గలవని మున్ను వివరింపబడినది. వాటిని వివరింతును.

౧. ఆలింగనములు ౧౨. ఇవి జాతస్మర, అజాతస్మర లని ద్వివిధము. (౧) జాతస్మరాలింగనములు(ప్రయత్నపూర్వకమగునవి) ౮ విధములు- ౧. లతావేష్టితము, ౨. వృక్షాధిరూఢము, ౩. తిలతండులము, ౪. నీరక్షీరము, ౫. ఊరూపగూహనము, ౬. జఘనోపశ్లేషము ౭. కుచాశ్లేషము, ౮. లాలాటకము.

(౨) అజాతస్మరాలింగనములు (స్త్రీ ప్రయత్నముగ సంభవించినతరి చేయు నాలింగనములు) ౪. ౧. స్పృష్టకాలింగనము, ౨. విద్ధకాలింగనము, ౩. ఘృష్టకాలింగనము, ౪. పీడనము.

౨. చుంబనములు ౧౫, చుంబన స్థానములు ౧౦ – ౧. నేత్రములు, ౨. అధరము, ౩. కుచములు, ౪. గళము, ౫. చెక్కులు, ౬. నాసికము, ౭. లలాటము, ౮. హస్తమూలములు, ౯. నాభి, ౧౦. మర్మావయవము.

చుంబనములు ౧౫ – ౧. నిమితచుంబనము, ౨. స్ఫురితము, ౩. ఘటితము, ౪. భ్రాంతచుంబనము, ౫. తిర్యగ్చుంబనము, ౬. పీడితచుంబనము, ౭. పిసుటితము, ౮. అధరచుంబనము, ౯. ఉత్తరచుంబనము, ౧౦. సంపుటచుంబనము, ౧౧. అనాదరనము (అనువదనము), ౧౨. అస్వస్థము, ౧౩. ప్రాతిబోధకము, ౧౪. ఛాయికము, ౧౫. క్రాంతికము.

౩. దంతక్షతములు ౭ – ౧. మూఢకము, ౨. ఉచ్ఛూనకము, ౩. ప్రవాళమణి, ౪. బిందుకము, ౫. మణిబిందుమాల, ౬. ఖండాభ్రకము, ౭. కోలచ్చర్వితము లేక కోలచర్వితము.

౪. నఖక్షతములు స్థానములు ౯ – ౧. హస్తములు, ౨. ఊరువులు, ౩. బాహుమూలములు, ౪. ఊరుమూలములు, ౫. జంఘములు, ౬. పిరుదులు, ౭. హృదయము, ౮. కంఠము, ౯. వక్షస్థలి.

నఖక్షతకాలములు ౪ – ౧. దూరదేశయాత్రాసమయము, ౨. భ్రాంతినందినసమయము, ౩. మత్తిల్లినసమయము, ౪. కోపముగల్గినసమయము.

నఖక్షతములు ౬ – ౧. వరిష్ణుత లేక చురితము, ౨. అనువినత లేక అర్ధచంద్రము, ౩. మృదుత లేక మండలకము, ౪. ఉజ్వలిత లేక మయూరపదము, ౫. నిరేఖిత లేక శశప్లుతము. ౬. స్ఫుటిత లేక కుముదపత్రము.

౫. సీత్కారములు లేక రతిధ్వనులు ౯ – ౧. సీత్కృతధ్వని, ౨. ఉత్కృతధ్వని, ౩. ఫూత్కృతధ్వని, ౪. హుంకృతధ్వని, ౫. శ్వసితధ్వని, ౬. రోదనధ్వని, ౭. స్తనితధ్వని, ౮. ఘూత్కృతధ్వని, ౯. మణితధ్వని.

౬. తాడనములు ౨ విధములు ౧. సమతాడనము, ౨. ముష్టితాడనము. తాడితాంగములు ౧. శిరము, ౨. రొమ్ము, ౩. పార్శ్వము, ౪. వీపు, ౫. గుహ్యాంగము.

౭. కూజితములు ౫ ౧. మయూరకూజితము, ౨. మరాళకూజితము, ౩. కోకిలాకూజితము, ౪. పారావతకూజితము, ౫. లకుమణి.

కళలు ౬౪ – ఇవి ౧. ఔపరిష్టకము ఎన్నివిధములు, ౨. దంతక్షతములు ఎన్నివిధములు, ౩. నఖక్షతములు ఎన్నివిధములు, ౪. సంప్రవేశనము లెన్నివిధములు, ౫. గళస్వనము లెన్నివిధములు, ౬. పురుషలీల లెన్నివిధములు, ౭. చుంబనము లెన్నివిధములు, ౮. ఆలింగనము లెన్నివిధములు గలసి యరువదినాల్గును కామశాస్త్రకళ లనంబడును.

కళాస్థానములు – ప్రథమదినమున తలయందు కళయుండును. రెండవదినమున ఎదరొమ్ము, ౩ వ దిన. చేతులు, ౪ వ దిన. కుచములు, ౫ వ దిన. తొడలు, ౬ వ దిన. నాభి, ౭ వ దిన. నుదురు, ౮ వ దిన. కడుపు, ౯ వ దిన. పిరుదు, ౧౦ వ దిన. వీపు, ౧౧ వ దిన. చంకలు, ౧౨ వ దిన. మర్మస్థానము, ౧౩ వ దిన. మోకాళ్లు, ౧౪ వ దిన. పిక్కలు, ౧౫ వ దిన. పాదములు, ౧౬ వ దిన. బొటనవ్రేలు కళాస్థానములనియు, ౧౭ వ దినము మొదలు తిరుగ ఋతుమతి యగువఱకు స్త్రీలు నిష్కళావంతులనియుం జెప్పఁబడినది.

కామశాస్త్రమునందింకను, ఎఱుంగఁదగినవి ప్రేమలు ౫ – ౧. అభ్యాసయోగప్రేమ, ౨. అభి

మానజప్రేమ, ౩. సంప్రత్యయోగప్రేమ, ౪. వైష యికయోగప్రేమ, ౫. స్వభావసాత్త్వప్రేమ.

దశావస్థలు (౧౦) ౧. కనులజూచుట, ౨. మనస్సంగమనుగుట, ౩. తలంపుగల్గుట, ౪. జాగరమగుట, ౫. కృశించుట, ౬. అన్యము లందు విముఖత కల్గుట, ౭. సిగ్గుదూరమగుట, ౮. ఉన్మాదము గల్గియుండుట, ౯. మూర్ఛ జెందుట, ౧౦. చావునకు చేరువగుట.

స్త్రీల జవ్వన భేదములు -

౯ వ సం॥ మొ॥ ౧౨ వఱకు లేతజవ్వనము గౌరి
౧౨ ,, ౨౦ ,, నెరజవ్వనము బాల
౨౦ ,, ౩౦ ,, నిండుజవ్వనము ముగ్ధ
౩౦ ,, ౪౦ ,, మించుజవ్వనము విదగ్ధ
౪౦ ,, ౫౦ ,, బలజవ్వనము ప్రగల్భ
౫౦ ,, తరువాత వీడుజవ్వనము ఇద్ధాసుని

మతాంతరమున జవ్వనములు- ౧౬ సంవత్స రములవఱకు బాలయనియు, పిదప ౩౦ వఱకు తరుణియనియు, పిదప ౫౦ వఱకు ప్రౌఢ యనియు, పిదప లోలయనియు చెప్పబడినది.

చతుర్విధ ప్రీతులు - ౧. అభిమానప్రీతి, ౨. విభవప్రీతి, ౩. సదృశప్రీతి, ౪. విషయప్రీతి.

మోహములు ౪ - ౧. లజ్జామోహము, ౨. విభవమోహము, ౩. కరుణామోహము, ౪. మోహము. మతాంతరమున కూర్మమోహ ముత్తమమనియు, మత్స్యమోహము మధ్యమ మనియు, మృగమోహ మధమ మనియుం జెప్పం బడినది.

నాయక చతుష్టయము- ౧. అనుకూలుడు, ౨. దక్షిణుడు, ౩. ధృష్టుడు, ౪. శఠుడు.

నాయకసఖులు- ౧. విటుడు, ౨. విదూష కుడు, ౩. పీఠమర్దుడు, ౪. చేటుడు.

పురుషజాతులు- ౧. పాంచాలుడు, ౨. కూచి మారుడు, ౩. భద్రుడు, ౪. దత్తుడు. మరియు శశజాతి, వృషభజాతి, తురగజాతి యని యవాం తరజాతులు చెప్పబడినవి. స్త్రీజాతులు పద్మిని, చిత్రిణి, శంఖిణి, హస్తిని యనియు, అవాంతర జాతులు హరిణీజాతి, తురగీజాతి, హస్తినీజాతి యనియుం జెప్పబడినది.

కామశిగోత్రము — శాండిలగణము చూడుడు.

కామశిష్టగోత్రము— ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుడు). కామశిష్టసగోత్రము, ఏకాగ్నేయగోత్ర ము (౪౦) ల్లింటి సంస్కృతగోత్రము కాంతే యస, కుంతే మగణము; కామ్యకర్షి, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణ గ్రంథమానవ ప్రవరఖండ; సమాన గోత్రము కామ్యకస; పూర్ణే శ్వరుడు దేవత, సుగోత్ర కామభార్య, కాళిందీ తీరము, తపస్థానము, కామాంబుధి తటాకము, జపము అర్బుదము, దీపములు ౨౦. క్షేత్రసంఖ్య ౩౦. స్వర్ణ దానము; కర్పూరము, కందమూలము వర్జనీయములు.

కామా (Comma) - ఇదియాంగ్ల భాషా సాంగత్యము నుండి యాంధ్రభాష లోనికి తెచ్చికొనిన ఒకగురుతు. కొంచెపు ఆపుదలను సూచించును. వ్రాతలందిది కేవ లము అర్థాన్వయము కొఱకె ఉపయుక్త మని యెఱుంగునది. వాక్యసంగము లందిది, ఊపిరి తీసి కొనుటకు అవస్థలముగ అర్థాన్వయమును స్పష్టము గ దెల్పు తావుగ నుండెడిని. ఇది వాక్య ములోని దని ఎఱుంగునది.

కామాఖ్య — కామరూపజిల్లా (అస్సాము దేశము) ప్రధాననగరమగు గౌహాతి పరిసరముల నీలకూటపర్వతముపై కామాఖ్య లేక కామ రూపిణీదేవి పీఠము. దీనింగూర్చిన ప్రశంస బృహద్ధర్మ పురాణము ౧, ౧౪ యందుకలదు.

(కామరూపదేశము చూడుడు). పంజాబుదేశము నందు దేవికానదీతీరమున నిదే పేరుగల దేవి దేవస్థానము కలదు. ఇది దేశప్రసిద్ధ దేవస్థానము. దీనింగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము సర్గ ౧౧ యందు గలదు.

కామానది — దీని పూర్వచరిత్ర సరిగ తెలియదు. తొల్లింటి యార్యుల కాలమున దీనిపేరు కామ్యద లేక కామద యని యుండియుండెనో. ఇప్పుడు కునార్ అనెదరు. ఇది ఋగ్వేదమున పిలువబడిన కుభా నది (గ్రీకులు కాఫెన్ అనియు, అఫ్‌గన్ మహమ్మదీయులు కాబూల్ అనియు నందురు) యందు సంగమించెడిని. కునార్నదికి అర్రియన్ చారిత్రకుడు చోయాస్ అని పేరిడెను Journal of Asiatic Society of Bengal of 1840 p. 472 లో గలదు.

కామాశ్రమము — బాలియాజిల్లాలోని కారోంతేడి యనుగ్రామము తొంబదిమూడవ మైలుగ నెన్నబడు దూరమున కామేశ్వరుని ఆలయము తాపసులుగల కామాశ్రమము. ఇది పరమేశ్వరుడు మన్మథుని తన నేత్రాగ్నిచే దహించిన తావుగ చెప్పియున్నారు. దీనింగూర్చిన ప్రశంస రామాయణము బాలకాండము ౨౩ యందు గలదు. తొల్లింట నిట సరయూనది గంగానదిలో సంగమించుచుండెనట. కాని ఇప్పుడు ప్రవాహము మారి తూర్పుగా నడచి (ఛపాపురమునకు దక్షిణ మైళ్ళలోనున్న) సంగి యనుతావున సంగమమగుచున్నది. ఇట కామేశ్వరనాథ శివలింగము కలదు. అద్దానిని కాలేశ్వరమనియు నందురు. రఘువంశము ౨, ౧౩ యందు చెప్పబడిన మన్మథ తపోవనమిదియె యందురు. కాని స్కందపురాణము అవంతిఖండము (అవంతీ క్షేత్రమహాత్మ్యమున) ౩౮ యందు కామవనము దారుకావనము జరిగినదని చెప్పబడుటచే నిది కేవలము మన్మథ తపస్థానమాత్రము మైయుండెడిని. ఇందలి శివలింగము మన్మథ ప్రతిష్ఠ యని యందురు.

కామికారణ్యము — అరణ్యములు చూడుడు.

కామిల (కామెర్లు) ఆంగ్ల. Jaundice. కన్నులు, పెదవి శరీరావయవములు పసుపుపచ్చరంగు ధాతువునగ్గి యగుట ముఖ్యలక్షణము, మలబద్ధకము, పిత్తవికారము, నీరసము మొదలగు లక్షణములగుపించుచుండును. ఇది పాండురోగజాతియందు చేర్చబడినది.

కాముడిపున్నమ — హోలీపండుగను చూడుడు.

కాముడు, కామము — ధర్మార్థకు గ్రంథ లేక సంకల్పమునకు జన్మించినవాడని చెప్పబడెను. భార్య రతీదేవి. మన్మథునకు నామాంతరములు చాలనున్నాయి.

కామెట్లు (తోకచుక్కలు) — తలయందొక ముఖగ్రహ ప్రకాశించు నక్షత్రముగ తోకచుక్క యనియు, గ్రీకుభాషయందు తలవెంట్రుకలు కల నక్షత్రము యగుటచే దీనికి Comet అనియు పేరిడినవారు. తొల్లింట పెక్కుదేశములందు తోకచుక్క లగుపడుట ఘోరాపదలకు కారణమని తలచి ప్రజలు భయపడుచుండెడివారట. జోసెఫస్ అను పేరుగల యూదుల చరిత్రకారుడు కత్తి బోలిన యొక తోకచుక్క జెరూసలేం పట్టణమునకు పైగా నాకసమునందు జరూసలెమునందు గాంచిన మహా నాశనము చేయుంబడుటకు ముందొక సంవత్సరము గనబడుచుండె నని వ్రాసియున్నాడు.

వీటిం గనిపెట్టుచు పరిశీలించు సూక్ష్మదర్శిని యంత్ర పరికరములు చాల పెద్దవి. వాటిని Comet finder అనియు, Comet seeker అనియు నందురు. మఱియు నీశాస్త్రమునకు కామెటాలోజీ యనిపేరు. తోకచుక్కల పునరాగమనములు తెల్పుటకన్న ప్రాత్యాశ్చ ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రవిదులు వీటినిజతత్వ మింకను సరిగా తెలుపఁజాలకున్నారు. పునరాగమనపు భవిష్యత్సూచనలు పెక్కులు నిదర్శనములైనవి. కొన్ని తప్పిపోయినవి. పరిశీలన లధికముగానే జరగినవి.

కామెట్లు- ప్రకాశించు శరీరములు కలవి. తోలుత కొంచెముగ గన్పడుచు పెద్దవిగ విజృంభించి త్వరితగతిఁ గదలునవిగనై సూర్యుని చేర కరుగుచు తగ్గిపోవుచు తుదకదృశ్యములగునని చెప్పంబడినది. నక్షత్రములంత వెలుగిచ్చునవి కావు. మేఘములఁబోలిన శరీరములు కలవి. పొడుగైన తోకలు, పలుచగనుండు శరీరములు, కలవి యని తలంపఁబడుచున్నవి. కొన్నిటిగుండా నక్షత్రములగుపడుట నవి Transparent శరీరములని తలంపఁబడుచున్నవి. వీటితోకలు సూర్యునకెదురుతిరిగియుండు గానవచ్చెడిని. (తోకచుక్క చూడుఁడు).

నూరు తోకచుక్కలు పరిశీలింపంబడినవనియు, ఇవి వేయువఱకుండుననియు చెప్పంబడినది. పెక్కులు సూక్ష్మదర్శినితోగాని గానరానంత చిన్నవిగను, పలుచనివిగను నుండుననందురు. Dr. Herschel గారు పరిశీలించి, ఇవి నీటి యావిరి యని తెల్పిరి. ఇవి భూమికిం దగిలిన నిర్బాధకమనియు, ఏపాటియైన కష్టమైనను అది తత్ప్రదేశసంబంధమేగాని యన్యప్రదేశములకు నిర్బాధకమే యనియు ఋజువుపర్చెను.

మరికొందఱు పరిశీలకులు సూర్యునివైపునకుం దిరుగుచో దాని శరీరము తగ్గిపోవుచు తుదకు నశించునని తలంచుచున్నారు. Sir Issac Newton గారు వీటి దేహములు నీటి యావిరి సంబంధమనిరి. Dr. Hamilton పరిశీలకుఁడు వీటి శరీరములు గుల్లగ నుండుననియు, అవి నక్షత్రములనుండి తప్పించుకొనుచుండెడి Electric matter అనియు, ఇవి యా Matter ను తిరిగి తెచ్చుచుండుననియు నభిప్రాయపడియున్నాఁడు.

క్రీ. శ. ౧౬౮౦ లో నొకతోకచుక్క చాల గొప్పతోకతోఁగన్పించెను. ఇష్టాబూలునగరమున నక్షత్రము భూవలయ రేఖకడను Zenith నందు దానితోకయుండుట నది సూర్యుని వెడలుపునందారవభాగము తోకగలదియనిరి. అదియొకసారి తిరిగివచ్చుటకు ౫౭౫ సంవత్సరములు పట్టుననిరి. ఇదియే ౧౧౦౬ లో తిరిగికన్పించిన నక్షత్రముగ దలంపఁబడుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౩౦౫, ౧౪౫౬, ౧౫౩౧, ౧౬౦౭, ౧౬౮౨, ౧౭౫౯, ౧౮౩౫, ౧౯౧౦ సంవత్సరములలోఁ గన్పించుచుండిన తోకచుక్క ఒకటియేయనియు, దీని పునరాగమనములను Dr. Halley పరిశీలకుఁడు సరిగాఁ దెల్పుచుంట దానికి Halley's Comet అని పేరిడంబడినదనియు, ఇది సూర్యునిజుట్టి తిరుగుతరి శరీరము చాలభాగము నశించుచుండినను తిరుగఁ దిరుగ చేరుకొనుచుండుట గలుచున్నదనియు చెప్పఁబడినది. క్రీ. శ. ౧౭౭౦ లో కన్పించిన తోకచుక్క అయిదున్నర సంవత్సరములలో తిరిగి కన్పించునని లెక్కించిరిగాని, కన్పింపలేదు. దాని మార్గము మారిపోయినదనియు, అది భూమియంత పరిమాణము కలదియనియు, భూమికెక్కువ దగ్గరగావచ్చిన తోకచుక్క అదియె యనియు సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి ఎస్ట్రోనోమీశాస్త్రవేత్తయగు Laplace పండితుఁ డభిప్రాయపడియున్నాఁడు. క్రీ. శ. ౧౭౪౪ లో నొకటియు, ౧౮౧౧ లో నొకటియు తోకచుక్క లగుపడెను.

౧౮౭౭ లో నొకటి మార్సెలీసు నగరమునం దగపడి Transparent గ నుండెను. అతిసూర్య బింబమును దాటిపోయెను. (ఎస్ట్రోనామీ, ఫిక్స్డ్ స్టార్సు చూడుడు).

కామేపల్లి సీమ - గుంటూరు మండలము లోని కామేపల్లి ప్రాంత దేశము. కామేపల్లికి తంగేటినగరమని పేరుండినట్లు అప్పకవీయమున చెప్పబడినది. ఇది క్షేత్రమట.

అప్పకవి అప్పకవీయము నిచ్చట రచించి పెద్దన కును గృతినిచ్చెను. అతని జీవితకాపురస్థలమిదేమో.

కామేపానకి గోత్రము - వి శ్వప గణము చూడుడు.

కామేశ్వరకవి (లింగనముఖి కామేశ్వర కవి) - ఆంధ్రకవులలో నాథునకునిగా పరిగణింపబడినవాడు, నియోగి బ్రాహ్మణుడు; కాపురము దక్షిణ మధురాపురము. అట రాజాస్థానకవిగా నుండినవాడు, ఇతనిపేరు లింగనముఖి వారు, తండ్రి పేరు నాగనామాత్యుడు, తల్లి పేరు కామాంబ.

ఇతని రచించినది సత్యభామా సాంత్వనము. దీనిని మధురాపురాధీశుడగు ముద్దళగిరి భూమీశునకు కృతి నిచ్చెను. అతడు సుప్రసిద్ధుడగు విజయరంగ నాయకుని సుతుడు. మరియు నీకవి పుల్లెక పరిణయమును ప్రబంధము గూడ రచించెనట.

ఈకవి కాలము క్రీ. శ. ౧౭౧౦ సంవత్సర ప్రాంతముగా తెలిసెడిని.

కామ్చట్కా ద్వీప కల్పము (కామ్ చట్కా) - ఆసియా ఖండమున సైబేరియా దేశమునకుం జెంది పశిఫిక్కు మహాసముద్రమున నున్న ఒక ద్వీపకల్పము. ఇది ఆర్కిటిక్కు మహాసముద్రము నంటియుంట శీతలమధికము. పొడవునను పర్వతపంక్తులును, అందగ్ని శిఖరములును, కొన్ని యడవులును కలవు. ఫర్ నిచ్చు మృగములు విస్తారము. ప్రజలు భూమి యందు గోతులు త్రవ్వి అందు నివాస గృహములు నిర్మించుకొని యుందురు. పెట్రోపాలోవస్కి పురము ప్రధాన పట్టణము. ఫర్ వర్తక

కామ్యకవనము - వ్రజ మండలమున మధురకు సమీపమున కామ్యక వనము వ్రజమండల వనములలో నొకటైయుండె దన రెడిని. ఇది నందనాపోరము శ్రీకృష్ణుని బాల్య లీలలలో సంబంధము కలది.

కురుక్షేత్రమునకు సరస్వతీనదికడ నొకకామ్యక వనముండెను. ఇది సరస్వతీ నదీతీరము. పాండవులు ద్యూతమున నోడి రాజ్యభ్రష్టులైన కతన ఇందు (స్థానేశ్వరమునకు కొన్ని క్రోసుల దిశగా నాలుగు మైళ్ళ దూరమునందు) కామోద యను పేరు గల గ్రామమునకు ప్రాంతమున ద్రౌపది వంటచేసి పాండవులు భుజించిన తావని చూపుచున్నారు. మహాభారతము వనపర్వము ౫ యందు వివరింపబడిన కామ్యకవనమిదియే. మరియు వామన పురాణము నందు నిదియు వివరింపబడినది.

ఈ కామ్యకవనము తొల్లింటి కురుజాంగల దేశములోనిది. పాండవులిందు దరణ్యవాసము గడపిరని చెప్పబడినది. కురుక్షేత్ర వనములలో నొకటియై యున్నది.

కామ్యగోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుడు.

కామ్యాయన గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కామ్యాయని గోత్రము - వసిష్ఠ గణము చూడుడు.

కామ్ కోటక్ క్షత్రియులు — శిశోదియా శాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కాయకల్ప చికిత్స — కల్ప చికిత్స చూడుడు.

కాయగతానుస్మృతి— దశబౌద్ధానుస్మృతులు చూడుడు.

కాయగోత్రము — కపిఉపగణము చూడుడు.

కాయనగోత్రము — భరద్వాజఉపగణము చూడుడు.

కాయసిద్ధి కాయసిద్ధి యనగా శరీరము వ్యాధులు, ముదిమి, మృతి బాధింపకుండ యోగాదిసాధనములవలనను, ఔషధాదులవలనను మణిమంత్రములు మొదలగు సాధనములవలనను శరీరరక్షణమును గల్గించుటకు కాయసిద్ధియని పేరు.

కాయావరోహణక్షేత్రము (నకులీశక్షేత్రము) — నకులీశక్షేత్రము చూడుడు.

కారకపంచకము — బౌద్ధవైభాషికులు కర్మేంద్రియములు ఐదింటికిని కారకపంచకమనియెదరు.

కారకోరమ్ పర్వతములు — మధ్యఆసియాయందు నాల్గువందలమైళ్ళ పొడవు

గల పర్వతపంక్తి. హిందూకుష్ పర్వతపంక్తి నుండి హిమాలయముల గల్పునది. దీనియందలి (౨౮,౨౫౦ అడుగులఎత్తు) గాడ్విన్ ఆస్టిన్ శిఖరము ప్రపంచమునం దెత్తున రెండవ శిఖరమనుచున్నారు. కాశ్మీరదేశమునకు ఈశాన్యదిశగానున్న పర్వతపంక్తి.

కారగ్రీవిగోత్రము — భరద్వాజఉపగణము చూడుడు.

కారణగుణప్రక్రమన్యాయము — కారణ మేగుణములం గల్గియుండునో దానినుండి జనించినకార్యమును ఆగుణములనే గల్గియుండు నని యర్థము. ఏరంగునూలుతో నేయబట్ట ఆరంగుతోనే యుండెడిని.

కారణనాశే కార్యనాశః కార్యనాశే కారణనాశః—కార్యము నశించిన కారణము నశించును. కారణమునశించిన కార్యము నశించునని భావము.

కారణములు — తర్కశాస్త్రమున, వాదసౌకర్యమునకు గాను మూడువిధములగు కారణముల నేర్పఱచుకొనిరి. కారణమన కార్యమునకు పూర్వముండునది యని ఇటభావము:— ౧. నిమిత్తకారణము, ౨. ఉపదానకారణము (లేక సమవాయికారణము), 3. సహకారి (లేక అసమవాయికారణము). కుండలను మట్టితో చేయు "కుమ్మరి" ఆ కార్యమున నిమిత్తకారణముగను, అతడు కుండలం జేయు మన్ను ఉపాదానకారణముగను, ఆమన్నుయొక్క జాతి (బంక, మన్ను లేక గోండిమన్ను మొ॥) రంగు (అనగా ఎఱ్ఱమన్ను పచ్చమన్ను తెల్లమన్ను మొ॥) లక్షణములు సహకారికారణముగను ఎఱుంగునది. అనగా కర్తను నిమిత్తముగను, ప్రధానపదార్థమును ఉపాదానముగను ప్రధానద్రవ్యలక్షణములను, సహకారికారణముగను ఎఱుంగునది.

కారపులిగోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కారల్సాబాద్ (Karlsbad) — భరతదేశమున చేయబడుచున్న ఏరేటెడ్ వాటర్సు నందు కొన్ని కారల్సాబాద్ పేరిడంబడియుండుట పెక్కుండ్రెఱింగియే యున్నారు. కారల్సాబాదు పట్టణము ఐరోపాఖండమునందలి (బాల్కన్ స్టేట్సు) బొహిమియా దేశమునందలి యుగోస్లావికా సీమయందు కలదు. కారల్ అను పేరుగల భూపతి పేరిడంబడినపురము. తొల్లింట ఆస్ట్రియా సంస్థానరాజ్యముకుం జేరియుండి ఇటీవల వేఱైనది. టేపిల్ నదీతీరము. ఆనది ఈగరు నదిలో సంగమించు తావుకడ నున్నది.

ప్రేగునగరమునకు వాయవ్యదిశగా ౧,౦౦౦ అడుగుల ప్రదేశమున నిర్మింపబడిన పురము. పురప్రదేశమునను, పరిసరములను, వేడిగల Alkaline Springs కలవు. వాటివేడి ౯౫౦ మొదలు ౧౬౩ డిగ్రీలదనుక ఫారెన్ హీట్ థెర్మోమీటరు వేడి గల్గియుండెడిని. శరీరారోగ్యము చెడినవారు ప్రతేట దెబ్బదివేల మంది ఇట స్నాన పానములచే నారోగ్య మందుచున్నారని లెక్కింపబడినది. ప్రజలు ౧౭,౦౦౦ మందికలరు. అందరును జర్మనులే. ఏప్రెల్ మొదలు అక్టోబరు వఱకు జనులబత్తిడి గల్గియుండును. ప్రభుత్వపు నామము Karlovy Vary.

కారల్ (Carl) . ట్యూటోనిక్కు నామము. ఆంగ్లశబ్దము Charles నకు Danish రూపము. ఒకచక్రవర్తి పేరని వాడుచున్నారు. మానవత్వమున కర్థము. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు).

కారవానా (కాయూవరోహిణక్షేత్రము) - దీనిని నకులీశ క్షేత్రమనియు నందురు. (కాయూవరోహిణ క్షేత్రము చూడుడు).

కారవారిగోత్రము ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కారాచ గోత్రము - జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

కారాస్కరుల దేశము - కారాష్ట్ర దేశము చూడుడు.

కారాష్ట్ర దేశము - కారాస్కరుల దేశము. జైనులు, బౌద్ధులు ఆక్రమించినదేశము. వారు వేదమును పాటింపని వారు గానను, తీర్థయాత్రావిరహిత ప్రదేశముగానను, కారాస్కర దేశమనియు, కారాష్ట్రమనియు నష్టాలపు ఆర్య వేద మతస్థులు పిలచిరట. దక్షిణ దేశమున కారెక్కాలు అని పిలువంబడు పురప్రాంతము. ఇప్పుడిది ఫ్రెంచివారి పరిపాలనయందున్న సీమ. మహాభారతమున కర్ణపర్వము ౪౪ యందునను, మత్స్యపురాణము ౧౧౪ యందునను దీని ప్రశంసలు కలవు.

కారికేచరోలోజీ (Caricatureology) కార్టూనిస్టు, కార్టోగ్రాఫీ చూడుడు.

కారిగోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కారియోప్లాజం (Karyoplasm) — వృక్ష జంతుజాలములు పరమాణుపదార్థ పరిణామము గూర్చిన విధానము.

కారిరాత్రిగోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కార్తి కార్తులు క్షేత్రములు, చరిత్ర చూడుడు.

కారీషిగోత్రము కుశికగణము చూడుడు.

కారీషితగోత్రము — వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కారీషిగోత్రము—హారిత ఉపగణము చూడుడు.

కారీక్షిగోత్రము— ధనంజయగణము చూడుడు.

కారుంజయ గోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

కారుకుబ్జపురము — కథియవాడు దేశమునందలి మాంఘుడ్పురమున కిది యాది నామముగ జెప్పంబడినది. ఇది అంతర్గృహ క్షేత్రమని స్కాందపురాణ ప్రభాసఖండమునందు చెప్పంబడినది.

కారుపథ లేక కారాత్ప లేక కైలావత దేశము — ఈదేశమును బన్ను జిల్లాలోని నిలికొండలనబరగు సాల్టురేంజి కొండల పాదమున సింధూనది కుడిగట్టు (అనగా పశ్చిమ తీరమున) కాలాబాగ్ అనియు, కారాబాగ్ అనియు పిలువబడు పురప్రాంతదేశమని చెప్పియున్నారు. కారాబాగ్పురమునకు కాలాబాగ్ అనియు, బాఘానీ అనియు వాడుకపేర్లు కలవు. అది ఇప్పటి అఫ్ఘనిస్థాన రాజ్యమున కాందహారు నుండి ఘజనీకి పోవు పెద్దరహదారిమీదనున్న పురము. ఇది తొల్లింట కారుపథ రాజ్యపు రాజధానిగ నుండెను. అప్పుడు కారుపథపురమని పేరుండెను. ఇది ఘజనీనుండి నైరుతిదిశగా ముప్పదిమైళ్ళ దూరము.

బృహత్సంహిత ౧౪ అధ్యాయమున కైలావతమని చెప్పబడిన తొల్లింటి వాడుకనామమే కాలాబాగ్ గా మారియుండనోపు. ఇది ఇక్షులము ఎక్కువ ఫలవంతమగు సీమగానున్నది. రఘువంశము ౧౫వ సర్గ, ౯౦వ శ్లోకమున శ్రీరాముడు తన రాజ్యమును పంచియిచ్చునపుడు లక్ష్మణుని కుమారుడగు అంగదునకీరాజ్యమిచ్చినటుల చెప్పబడినది. రామాయణము ఉత్తర ౧౦౨వ సర్గ యందును దీనిప్రశంస కలదు. అందు మల్లదేశమని పేర్కొనబడినది.

కారుపథి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కారుషాయనగోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కారూబా — అంబరు చూడుడు.

కారూశుడు — వైవస్వతమను పుత్రులలో నొకడు. ఈతని సంతతివారు కారూశవంశజులు. వారు క్షత్రియులగుట బ్రాహ్మణులయిరి. మరియు వీరిలో పెక్కండ్రు ఉత్తరాపథమున రక్షకులైరి.

కారెక్కాలు — ఫ్రెంచిఇండియా చూడుడు. కారాష్ట్రదేశము జూడుడు.

కారెళ్ల వ్యవసాయము — దీని శాస్త్రనామము మెగ్గియో ... యనుచున్నది. ఇది కన్నడభాష యందలి పేరు. గుజరాతీలు రామ్తిలయనెదరు. మహారాష్ట్రులు ఖురాసానితిల యనెదరు. బహుశః ఆ దేశమునుండి తొలుత వచ్చియుండనోపు. భరతదేశమున దీనిప్పుడు పైరుచేయబడుచున్నది. తొలకరి పైరులలో నిది. బొంబాయి రాజధానియందు కన్నడసీమలయందు గాననగుచున్నది. ఇది మెట్టమాగాణముల పంట.

దీనికై నాలుగైదుచాళ్లు భూమిదున్నవలెను. ఎకరమునకు నాల్గుమొదల ఆరుపౌనుల విత్తులను నాటవలెను. ఐదు రోజులలో నవి మొలచెడిని. గాని ప్రస్తుతము పంటకు ప్రధానము. లేనిచో పంట నష్టమగును. ఒకటి రెండుసార్లు కలుపుతీసి గొప్పు త్రవ్వవలయును. వీటి గింజలను, ఆకులను కొబ్బరిపూవుల వలె జోలి యుందురు. పశువులు వీటిని తిని పాలుచేయును.

గింజల నూనె నువ్వులనూనెకంటె శ్రేష్ఠమని ఎంచబడుచున్నది. భోజన పదార్థముగ వాడబడుచున్నది. పిండి పశువుల కాహారముగ వేయబడుచున్నది. పాడియావులకిది ప్రశస్తమందురు. గింజలందు నూటికి ముప్పది లేక ముప్పదిరెండుపాళ్ళు చమురుగల్గియుండును. నల్లరేగటిభూమి యీపంటకు ప్రశస్తములు. పరిస్థితి, కాలములు బాగుండెనేని ఇసుక, రేగటిలందు కూడ చక్కగ ఫలించెడిని.

కారేణి గోత్రము — [illegible] ఉపగణము చూడుడు. ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కారేణుపాలి గోత్రము : కౌత్స్య ఉపగణము చూడుడు.

కారేణుపాలి ఉపగణము ఇది ఆంగీరస సంతతిలోని గౌతమ గణము నందలి యొక ఉపగణము. ఇందు ఏడు గోత్రములు కలవు.

౧. అజగంధి, ౨. ఔదాజాయన, ౩. కారేణుపాలి, ౪. సౌష్ట్య, ౫. మాధుచ్ఛంద, ౬. వాస్తవ్య, ౭. శ్వేతీయ.

ఈ (కారేణుపాలి ఉపగణ) గోత్రము వారికి ప్రవర- ఆంగీరస, గౌతమ, కారేణుపాలి.

కారేణుఫాలి గోత్రము కారేణుపాలి ఉపగణము చూడుడు.

కారేయ గోత్రము- శాండిల గణము చూడుడు.

కారొలైన్ ద్వీపములు (Caroline Islands) - పసిఫిక్ మహాసముద్రపు వాయువ్యదిశను ఆర్కిపెలగో అనబడు చిన్న ద్వీపములు. ౯౬౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యము. తొలుత స్పానియా దేశపుదై యుండి, క్రీ. శ. ౧౮౯౯ లో జర్మనీ కమ్మబడి ౧౯౧౪ లో జపాన్ వారిచే నాక్రమింపబడి నానాజాతిసమితి ఉత్తరువు (మాండేటు) మేరకు జపాన్ వారి పాలన యందున్నవి. ౧౯౩౦ జనాభా మదింపు ౩౯,౬౭౭ మంది జనులు వసించు చున్నారు.

కార్టునోటు (Cart Note) — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). Custom duty వసూలుచేయఁదగిన సామానులను దిగుమతిచేయు ఓడనుండి Bonded godown నకుగాని, ఒక Bonded godown నుండి వేరొక Bonded godown నకు గాని గొంపోవుటకు నొసంగబడిన యుత్తరవు.

కార్టూనిస్ట్రీ (Cartoonistry) — Cartoon అనగా స్పష్టముగా సూచించు హాస్యభావమును తెల్పుటకు వ్రాయబడిన బొమ్మ. ప్రస్తుతకాలమున రాజకీయభావములు తెల్పుటకు తత్సంబంధులగు మనుజుల హాస్యచిత్రములు బొమ్మలుగ వ్రాయుచున్నారు. దీనిని Caricature అనియు నందురు.

కార్టోగ్రాఫీ (Cartography) — దీనిని Cartoonistry అనియు కొందరనెదరు గాని కొంత భేదముగలదు. ఫ్రెంచిభాషయందు Carte-map, గ్రీకుభాషయందు Graphein అనగా to draw or write గాన దీనికి map or chart making అని అర్థముగాగలదు.

Cartoonistry తాను చెప్పదలంచుకొనిన భావమును పద్ధతిగా, స్పష్టముగా బోధపడునట్లు బొమ్మలను సాధించి మనుష్యుల శోభితకలతో చిత్రించి చూపుటయగును. దీనిని Caricaturology అనియు ననుటకలదు (చూడుడు). ఈ బొమ్మలను కార్టూనులని పేరు.

కార్డియొరైటు (Cordierite) — దీనిని ఆంగ్లశాస్త్రజ్ఞులు "Hydrated silicate of alumina, iron and magnesia" అనుచున్నారు.

కార్తవీర్యార్జున మహారాజు — యదువంశక్షత్రియుఁడు. హైహయ వంశజుఁడు. చేదిదేశ మేలిన నృపతి. తండ్రి పేరు కృతవీర్యుఁడు. ఈతని పేరర్జునుఁడయ్యు కృతవీర్య సుతుఁడగాన కార్తవీర్యార్జునుఁడనియు వాడుక బలమయ్యెను. మాహిష్మతీపురము రాజధాని (చేదిదేశము చూడుడు). వింధ్యపర్వత సీమయందు నర్మదా నదీతీరము. ఇతఁడు యదుమహారాజుయొక్క జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు సహస్రజిత్తు సంతతిలోనివాఁడు. మహాబలాఢ్యుఁడు. పరశురాముని తండ్రియు,

విశ్వామిత్రుని మేనమామయు నగు జమదగ్ని మహర్షియొక్క ధేనువును కార్తవీర్యార్జునుడు బలత్కారమున నపహరింప, పరశురాముడలిగి కార్తవీర్యార్జునుని వధించెను. ఆతనిసుతులు పగంబూని జమదగ్నిని జంపిరి. అత్తరినట లేకుండిన పరశురాముడరుదెంచి పితృవియోగ దుఃఖమును క్షత్రియులొనర్చిన మత్తత కార్యమునుగను గనిసె యుగ్రుడై దేశమున క్షత్రియ శూన్యత గల్గింతునని బయలుదేరి ఇరువదియొక సారులు క్షత్రియులపై దాడివెడలుచు క్షత్రియులంజాప మొదలిడి నాశన మొనర్చెనట. అత్తరిం బరశురామునిబారికి దొరకనివారు కార్తవీర్యార్జునను పుత్రులలో నైదుగురు గలరు. వారు- ౧. జయధ్వజుడు, ౨. శూరసేనుడు, ౩. వృషణుడు, ౪. మధువు, ౫. శూరుడు లేక ఊర్జితుడు అనువారలు.

కార్తవీర్యార్జునుని వంశావళి — కార్తవీర్యార్జున మహారాజు (సంతతి) వంశావళి.

యదుమహారాజు.

- క్రోష్టువు. ఈతని సంతతివారు సత్యవ్రతుడు, శ్రీకృష్ణుడు, సత్రాజిత్తు, కంసుడు వంశములు.
- లఘుడు.
- సహస్రజిత్తు.
  - శతజిత్తు.
    - వేణుహయుడు.
    - హేహయుడు.
      - మాహిష్మంతుడు. (మాహిష్మతీపుర నిర్మాత).
        - కుంతి.
          - సనాజిత్తు. (సోభంజి)
    - మహాహయుడు.
- రిపుడు.

హేహయమహారాజు పాలన నుండి ఆయన పాలించిన దేశము (చేది) హేహయవంశరాజ పుత్రుల పాలితమని (ఈయనది హేహయవంశమని) చెప్పంబడినది.

- పృశ్ని.
  - వృష్ణి.
    - ఉశనస్సు.
      - మహిష్మంతుడు.

- కృతవీర్యుడు.
  - **అర్జునుడు** (కార్తవీర్యార్జునుడు) కుమార్తె భానుమతి. (అహంయాతి భార్య).
    - జయధ్వజుడు.
      - తాళజంఘుడు. (తాళజంఘుని సంతతివారు తాళజంఘు లనంబడిరి).
    - వృషణుడు.
    - మధుడు.
    - శూరుడు.
    - శూరసేని. ఈతనినుండి ఈతడు పాలించిన దేశమునకు శూరసేని దేశమని పేరయ్యెనట.
- కృతాగ్ని.

కార్తికేయ పురము — సంయుక్త రాష్ట్రములకుం జెందిన కుమాన్ జిల్లాయందు ఆల్మోడాపురమునుండి ౮౦ మైళ్ల దూరమున వైద్యనాథము, బైజనాథ్ అనుపేరం బరగుచున్న గ్రామము. దీనికి కార్తికపురమనియుం బేరుండెను. దేవీపురాణము ౯ ఆధ్యాయమునందు ప్రశంసింపఁబడినది.

కార్ష్ణమాయని గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

కార్పాతదేశము — కారుపథదేశము చూడుఁడు.

కార్పాసరక్తతాదృష్టాంతన్యాయము లత్తుక దూదిగుడ్డలి యెఱుపురంగు దూదికిం దగిలింపఁబడిన రంగుచే గల్గినది. కాని ప్రతిగింజలకిది మొలపించు ఎఱ్ఱని ప్రతిపండింపఁబడలేదని భావము.

ఈ న్యాయమును (కర్మయేలేదను) బౌద్ధులు వాడియున్నారు.

కార్పెటిస్ట్రీ (Carpetistry) - తివాచీలం గూర్చియు వాటిం జేయు లక్షణ విధాన ధర్మములం గూర్చి తెలుపు కళ.

కార్పెట్ బేగర్ - ఇక్కాలపు పనిసేయము నాగరికములతో పొట్టి మోటకోలు తోళ్లతోడను, కేన్వాసు గుడ్డలతోడను చేయఁబడిన పూర్వాము పూర్వులు వాడుకొనుట్టి సంచులు బోలిన సంచు లింగ్లాండునందును, అమెరికా దేశమునందునను వాడుకయందుండెనట. ప్రయాణములోనచ్చు వారీసంచుల బట్టలు మొదలగునవి గొని చేతంబూని ఏగువారట. కాన తొలుతొలుత నెప్పుడు తిరుగుచుండు ప్రయాణస్తులను కార్పెట్ బేగర్ (Carpet bagger) లనుచుండెడి వాడుక యుండెనట.

పిదప రాను రాను ఈపేరు నగరముల నుండి ఏవేవో అనుదినోపయోగములగు సరకుల గొని మాయమాటలం జెప్పను నెక్కువ ధరలకు పల్లెటూరి స్త్రీలకు, బాలుర కంటగట్టి తమసొమ్ముల నింపుకొని తరలిపోవుచుండెడి మధ్యబేరగాండ్రగు వర్తకులకు Carpet bagger అని వాడుక గలిగెనట.

తర్వాత న మోకా దేశమున బానిసలకు స్వేచ్ఛ లభించి సమ్మతిహక్కు (Voting qualification) కల్గిన పిదప వారియొద్దకు నాయకులు మాయమాటలు చెప్పి నమ్మించి ఓట్లు సంపాదించు తిరుగు మోసపు దేశభక్తులకీ నామము వర్తింపఁ జొచ్చెనట.

ఇప్పటికిని రాజకీయములు, దేశసేవయు చేసెదనని, గొప్ప కొలువు, పెద్ద కొలువు తిరుగు వేషధారుల కీనామము వాడఁబడుచున్నది. ఇంగ్లాండు నందెక్కువ వాడుక గలదు.

కార్బన్ (Carbon)-ఇది Non- metalic elements లో ముఖ్యమైనదిగా చెప్పఁబడినది. దీనికి Symbol C. అనియు, Atomic weight ౧౨ అనియు, Atomic number ౬ (ఆరు) అనియు చెప్పఁబడినది.

కార్బను గూర్చిన Chemistry కెమికల్ సైన్సునందు గొప్పది. కార్బన్ Mineral పదార్థములందు Carbonate రూపమున భూమియందెక్కు-

Animal and Vegetable matters నందు అన్నిటియందును నుండునది. గాలి యందు Carbonic acid gas రూపమున గలదు. సూర్యుని Atmosphere నందు అతివిస్తారముగ నుండునని చెప్పఁబడినది. వజ్రము కార్బన్ పదార్థమే. గ్రాఫైటు (Graphite) అనంబడిన పెన్సిలు లోహము కార్బన్ రూపమే, రాక్షస

బొగ్గు కార్బను రూపమే; పెట్రోలియం విస్తారముగ ఉపచరించు ఈపదార్థమే.

కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలి (Carbon Dioxide Gas) - మహావాయు పథము నందనేక గాలులు కలవు. అందు ఆక్సిజెన్ అను గాలియు, కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలియు కూడ కలవు. మనుష్యులు మొదలగు ప్రాణులు ప్రాణవాయువును ఉపయోగించుకొని మిగిలిన గాలులను (ఊపిరి తీసిన గాలినుండి) వదలివేయు నట్టుల మొక్కలు చెట్లు మొదలగునవి గాలిని లోనికి పీల్చుకొనునని ఇదివరకు కనిపెట్టబడి నది. ఇంకొక విశేష మేమనగ, మొక్కలు గాలిని తినివేయునని తేలుచున్నది. అనగా గాలిలో లేక గాలియందున్న కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలిని లోనికి పీల్చుకొని అందున్న కార్బను పదార్థమును తన శరీరమందలి పదార్థముగ చేసికొనుచు బలపడు చుండును. కాన మొక్కల శరీరము బలపడుచుండ నందు కార్బన్ పదార్థములు ఎక్కువగుచున్నదని మన ముఖ్యముగ వలయును.

ఆక్సిజెను గాలియు, కార్బను కలిసిన సమ్మేళనమునకు కార్బన్ డయాక్సైడ్ అని పేరు. దీనిని విభజించి కార్బనును తా ముపయోగించు కొని ఆక్సిజన్ గాలిని వదలివేయు శక్తి మొక్కలకుం గలదని తేలుచున్నది.

కార్బన్ డియాక్సైడ్ (Carbon Dioxide) — దీనికి కార్బానిక్ ఏసిడ్ గాస్ (Carbonic acid gas) [CO_2] అని యందురు. ఆంగ్లరసాయన వేత్తలు "Heavy colourless and odourless gas found in nature in free state, and also combined with alkali metals and other elements is a constituent of atmosphere and a product of respiration" అని దీనిని వివరించుచున్నారు. కార్బన్ డైయాక్సైడు నిప్పునార్ప పనికివచ్చును. ఇది Combustion ను support చేయదు. పురాతనపు నూతులందు రాక్షసబొగ్గు గనుల గోతులందు Cellers యందు నుండును దానికి choke damp అని పేరు. అది గట్టిపడునేని మంచువలె నగును. దానిని వాతావరణమున బహిరంగముగ నుంచిన కొంతసేపు తగ్గిపోక నిలుచును. పుల్లలవలె గట్టిపడునట్టుల చేసినది Caustic అనంబడి శస్త్రకార్యములం దుపయోగించును.

కార్బన్ బైసల్ఫైడ్ (Carbon bisulphide) — దీని నాంగ్లరసాయన వేత్తలు "Colourless liquid with an ethoreal odour when pure, but generally with a dis-agreeable sulphurous smell" అని వివరించుచున్నారు. ఇంకను దీనిగూర్చి It is used for extraction of oils and fats, as a solvent for chloride of sulphur in rubber volcanising, to recover sulphur from mineral ores, and as a germicide, and also insecticide అని చెప్పంబడియున్నది.

కార్బన్ మొనాక్సైడ్ (Carbon monoxide) — దీనిని Carbonic oxide అనియు నందురు. ఆంగ్లరసాయనవేత్తలు దీనిని "Colourless odourless gas, and will burn with a pale blue flame" అని వివరించుచున్నారు. బొగ్గుల నొక కుంపటియందు కాల్చిన, కార్బన్ మొనాక్సైడ్ బయలుదేరును. ఇది చాల విషవాయువుగా జెప్పంబడినది. గాలి ప్రసరింపని గదులలో బొగ్గులకుంపటిం గాల్చిన మృతి సంభవించుట యందు దబ్బర మేమియులేదు.

కార్బొనరీ సంఘము (Carbonari Association)-కార్బొనరీయనఇటలీభాషలందు బొగ్గులంగాల్చునది యనియర్థము. తొలుత ఇటలీ యందునను, తర్వాత ఫ్రాంసుదేశమునను ఏర్పడి

పేరందిన రహస్యసంఘములు. ఇవి ౧౭ వ శతాబ్దపు ప్రారంభకాలమున నుండెను. ఈరహస్య సంఘములు రాజకీయసంఘములై పనిచేసినవి.

కార్బొనేట్లు (Carbonates) — కార్బన్ డయాక్సైడ్ నకు బేసిక్ ఆక్సైడులతో కూటమిసంభవించిన లవణము (Salts) గా నేర్పడును. వానిని కార్బొనేట్లు అనెదరు. ఆంగ్ల రసాయన వేత్తలు "Carbonates are widely found in nature in distributed state అనియు, Calcium carbonate being met with as marble whiting and lime stone and in the fish shells అనియు, Double carbonate of magnesium and calcium is known as dolomite అనియు ఆంగ్ల రసాయన వేత్తలనుచున్నారు.

కార్బొరండమ్ (Carborundum) - ఆంగ్ల రసాయనవేత్తలు దీనిని సిలికన్ కార్బైడ్ అనియు, Silicide of Carbon అనియు నందురు. ఇది Blue, Green, Brown, Crystals వలె నుండును. సెంటిగ్రేడు ధర్మామీటరు ౧,౨౨౦ డిగ్రీల వరకు వేడిచేసినను ఆమ్లములు (Acids) వలన నష్టపడదు; వాతావరణమునకు మార్పు చెందదు. చాలగట్టిగ నిలచునది.

దీనిని కృత్రిమముగ చేయుచున్నారని చెప్పబడినది. కార్బొరండమును కురువిందపుపొడికి (Corundum Powder) మారుగా సరగడియు పనుల కుపయోగించుచున్నారు.

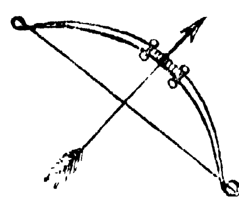
కార్బోలిక్ ఏసిడ్ (Carbolic acid)- ఆంగ్ల రసాయన శాస్త్రవేత్తలు దీనిని Phenol అనియు, Body prepared by distillation of coal tar అనియు నందురు.

"When pure, it is a colourless crystalline substance but it rapidly absorbs water from the air assuming a pinkish colour and eventually becomes a thick liquid" అని ఒకసుప్రసిద్ధ రసాయన వేత్త వ్రాసియున్నాడు.

ఇది పుండ్లు మాన్పు నుపయోగించు విషమై యున్నది.

కార్శ్యరోగము ఆంగ్ల. Emaciation. శరీర ధాతు మాంసములను క్షీణింపజేసి మొగిపోవునట్టియు రోగము. దీనిని ఎండురోగ మనియు నందురు.

కార్ముకములు (కార్ముక శబ్దముల) -

చాపములు, కోదండములు ధనస్సులు అని త్రివిధము. (ధనుర్వేద్య చూడుడు). శ్రీరాముని కార్ముకము కోదండ మని చెప్పబడినది.

కార్ముకాసనము - యోగశాస్త్రమున చెప్పబడిన యాసనములలో నొకటి. మతము నెట్టుకొని పద్మాసనమును గూర్చుని (పద్మాసనము చూడుడు) కుడిచేత నెడమకాలుబొటనవ్రేలును ఎడమచేత కుడికాలుబొటనవ్రేలును పట్టుకొనుట కార్ముకాసనము. ఇందువలన శరీరమున నిస్త్రాణ తగ్గునని చెప్పబడినది.

కార్యభాసిత గోత్రము — ముద్గల ఉపగణము చూడుడు.

కార్యాచరణము (క్రాయికముకాని మానిసికము కాదు) - ఈ మతమును ఆంగ్లదేశస్థులు ఆటోమేటిజమ్(Automatism) అనెదరు. కార్యాచరణము శరీరావయవములు కదలగా చేయుంబడుంగాని మనస్సు (Brain) కాదని వారి యభిప్రాయము. ఇంక తనంతటతానే ఏపని నైన చేయుటను Automation అని యెదరు.

కార్వారుజిల్లా - ఉత్తర కన్నడా జిల్లా బొంబాయి రాజధాని చూడుడు.

కార్వే (బలాత్కారపు బని) — అధికార బలముచే ప్రజలను బలాత్కరించి సరియగు ప్రతిఫలమునీయక భోజనసామగ్రిని మాత్రము మొసగుచు చేయించు నిర్బంధపు బనులకు కార్వే యని పేరు. ఈపేరునకిది మేమో [illegible] దేశమున దీని ధారాళముగ [illegible] చుండెను. ఈపద్ధతి దేశమునందనేక కట్టడములు ఇట్లు కట్టబడినవట. రోమను సామ్రాజ్యమునను బలాత్కారపు బనులుండినటుల చెప్పబడెను. దాని సర్వము [illegible] బలాత్కారపు [illegible].

కార్ష్ణాయని గోత్రము— ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

కార్ష్యాయన గోత్రము — పరాశర గణము చూడుడు.

కాలంబాయని గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుడు.

కాల— దక్షప్రజాపతి కుమార్తె. కశ్యప మహర్షి భార్య. ఈమె సంతానము కాలకేయులు. (కశ్యప మహర్షి భార్యలు చూడుడు).

కాలక వనము [illegible] లోని రాజమహల్ పర్వతశ్రేణులకు [illegible] భారతము [illegible] వనము. [illegible] బౌద్ధగ్రంథములు [illegible] చెప్పబడినది.

కాలకాయన గోత్రము— కామకాయన గణము చూడుడు.

కాలకేయులు — ఇది ఒక జాతి. వీరు కశ్యపప్రజాపతి భార్యలలో నొకతె యగు కాల (వైశ్వానరుని కుమార్తె) యందు జన్మించిన జాతివారు. బహుపరాక్రమవంతులు. సముద్రమున దాగియుండి దేవతలను బాధించుచుండిన వారు. దేవతల ప్రార్థనమున కాలకేయు లున్న సముద్రము నగస్త్యుడు పానముచేయగా నర్జునుడు వీరినందరిని నాశనముచేసె నిశ్శేషముగా జంపెనటుల చెప్పబడినది.

కాలకుండము (గోల్కొండ) — కాలకుండము కొనాళకు గోపాలకుండముగ మారి పిదప గోలకొండయై నైజాము రాజ్యమున రాజధానియగు హైదరాబాదు నగరమునకు కొంత దూరమునందున్నది. ఇది సర్వపర్వసార సంగ్రహము, పరాశరమాధవీయాది గ్రంథముల రచించి విద్యానగరరాజ్యమున మంత్రియై విద్యారణ్యస్వామి యనబరగు మాధవాచార్యుల జన్మస్థానమని యందురు.

కాలకూటము — ఇది భాగవతమునను నంటొక (నివాసము) విషము.

కాలకృత్ గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కాలకౌశికుడు- కాశీనివాసి యగు నొక విప్రుడు. హరిశ్చంద్రమహారాజు భార్యయగు చంద్రమతీదేవిని గొనినవాడు.

కాలకౌక్షేయుడు — క్షేమదర్శి యను భూపతి కోసలదేశాధిపతియై యుండు కాలమున నాతని యాస్థానమునందుండిన వాడు. రాజధర్మ విచారమునందు చెప్పబడినది.

కాలచూరులు — ఉత్తరమాళవ మహాకోసలప్రాంత సీమల నేలినవారు. కలాచూరిస్ యీవారికే పేరు.

కాలజ్ఞానసిద్ధి – అంజనాద్యష్టసిద్ధులు చూడుడు.

కాలప్రాణము — దశప్రాణములు సంగీతలయ, చూడుడు. సంగీత

శాస్త్రమున కాలప్రాణములారు విధములు. ౧. ప్రథమకాలము, ౨. ద్వితీయకాలము, 3. తృతీయకాలము, ౪. చతుర్థకాలము, ౫. పంచమకాలము, ౬. షష్ఠకాలము అని కాలప్రాణము సంగీతలయముయొక్క దశప్రాణములలో నొకటి.

కాలపృష్ఠము — కర్ణుని ధనుస్సు, ధనుర్విద్య చూడుడు.

కాలభైరవ సప్తమి — సూత్రసప్తమి చూడుడు.

కాలభైరవాష్టమి — మార్గశిర శుద్ధ అష్టమినాడు కాలభైరవక్షేత్రములందు పూజలు, యాత్రలు నడచును. (పండుగలు చూడుడు).

కాలభైరవుఁడు — కాశీపురమును రక్షించెడి ఒక అధిదేవత.

కాలమానము (Measurement of Time) - జ్యోతిశ్శాస్త్రానుసారముగ కాల విభజనము. ఇది మనుష్యమానము. సూదితో తామరాకుపై గ్రుచ్చుచు కాలము త్రుటి యనంబడును. ఇది కడుస్వల్ప కాలము. ౧౦౦ త్రుటుల పరిమాణముగు కాలము ఒక లవ మనంబడును. 3౦ లవములు (3,౦౦౦ త్రుటులు) కాలము ఒక నిమేషము (రెప్పపాటు కాలము), ౧౮ నిమేషములు (౫౪౦ లవములు) ఒక కాష్ఠ (పరిమితి) యనంబడును. రెండున్నర కాష్ఠల కాలము (౪౫ నిమిషములు) ఒక ప్రాణము. ౬ ప్రాణములు (౨౭౦ నిమిషములు) ఒక విఘటికా కాలము. ౨ విఘటికలు (౫౪౦ నిమిషములు) ఒక కల. 3౦ కలలు (౧౦౮౦ నిమిషములు లేక ౬౦ విఘటికలు) ఒక ఘటిక.

దీని నాంధ్రమున ఘడియ కాలమనియు, ఆంగ్లమున ౨౪ మినిట్లనియు నందురు. ౬౦ ఘటికలు (లేక ఆంగ్లమానమున ౨౪ గంటలు) ఒక దినమగును. ౧౫ దినములు (చాంద్రమానమున శుద్ధ పాడ్యమి మొదలు పౌర్ణమి అంతమువరకు గాని, కృష్ణపాడ్యమి మొదలు అమావాస్య అంతమువరకుం గాని) ఒక పక్షమనంబడును. ౨ పక్షములు ఒక మాసమనంబడును. (ఇది చాంద్రమానపు లెక్క). ౨ మాసములు ఒక ఋతువు (సంవత్సరమునకు ఋతువులు ఆరు). మూడు ఋతువులు (లేక ఆరు మాసములు) ఒక అయనము. ౨ అయనములు (లేక ౬ మాసములు ఉత్తరాయణమును, ౬ మాసములు దక్షిణాయనమును కలిసి మొత్తము పన్నెండు మాసములు) ఒక సంవత్సరము. ౧౦౦ సంవత్సరము లొక శకమనంబడును.

కృతయుగము ౧౭,౨౮,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితి గలది. త్రేతాయుగము ౧౨,౯౬,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితికలది. ద్వాపరయుగము ౮,౬౪,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితికలది. కలియుగము ౪,3౨,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితి కలది. మహాయుగము ౪3,౨౦,౦౦౦ (నాల్గు యుగములు కలిసి ఒక మహాయుగమగును). డెబ్బది యొక్క మహాయుగములు 3౦,౬౭,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరము లొక మన్వంతరమగును. ఇట్టిమన్వంతరములు పదునాలుగయ్యేని అనగా ౪,౨౯,౪౦,౮౦,౦౦౦ సంవత్సరము లొక కల్పమగును. (యూరోపా కాలమానము చూడుడు).

కాలవిభజనము, కాల విధానము, కాలము, యూరోపా దేశమున కాలమానము చూడుడు.

కాలము — చంద్రుడు భూమిం జుట్టియు, భూమి సూర్యునిం జుట్టియు తిరుగుచుంట సుప్రసిద్ధమే. దీనినే ఆధారముగఁ గైకొని మధ్య మధ్య హద్దులుగ నేర్పరచి, సంవత్సరములుగను, అయనములుగను, మాసములుగను, పక్షములుగను, వారములుగను, తిథులుగను, నక్షత్రములుగను, యోగ, కరణములుగను భరత

దేశపు జ్యోతిషశాస్త్రము ఏర్పఱచి విధించి యున్నది. ఈవిధివిధానము లెంతవఱకు నైసర్గికముగ నిజమగు పునాదిం గల్గియివియో లేక కేవల మనుష్యనిర్మాణములైన యేర్పాటులో నివని తలంతుము.

పాశ్చాత్య జ్యోతిషవేత్తలు వారిమతప్రవక్త యొక్క (యేసుక్రీస్తుప్రభువు) జననమును పాటించుచు క్రీస్తుపూర్వకాలపు వత్సరములుగను (B.C) క్రీస్తు వెనుకటికాలపు వత్సరములుగను (A.D.) ఏర్పఱచుకొనిరి. ఇంక మాసములు వేర్వేఱు దేవతలపేళ్లను, చక్రవర్తులపేళ్లను, తత్కాలపు భూపరిస్థితులపేళ్లను వాడుచున్నారు. వారి పండ్రెండు మాసములు ఏమాసమునకైనను సూర్యచంద్రాదులతోఁగాని భూచలనములతోఁగాని ఏసంబంధమును లేదు. ఇంక వారమును కొంతవఱకు మనము వాడు వారములు పేరులతో సంబంధముఁ గల్గియుండును. అనఁగా ఆదివారమును (రవివారము) ను పాశ్చాత్యులు Sunday అనుచున్నారు. ఇంక మన శనివారమును వారు Saturday అనెదరు. ఇట్లు ఇంకొక సంబంధమును స్ఫురించెడిని. తిథులు (వారి తారీఖులు) ఒకటి, రెండు, మూడు మొదలగు సంఖ్యాప్రసిద్ధములై కొన్ని నెలలకు ముప్పదియు, కొన్ని నెలలకు ముప్పదియొకటియు, ఒక నెలకు ఇరువదియెనిమిదిగను, ఆ నెలకే నాలుగేండ్లకొకప్పుడు ఇరువదితొమ్మిదిగను ఏర్పఱచుకొనిరి. ఇంక నీ సంఖ్యాబోధితములగు దినము ప్రజల సౌఖ్యముకొఱకుగా రాత్రి పండ్రెండు గంటలకు ప్రారంభమై తిరుగ నర్ధరాత్రివఱకు ఇరువదినాల్గు గంటలుగ నిర్ణయింపఁబడినది. ఆ గంటలైనను సూర్యోదయాదిగనో, చంద్రోదయాదిగనో లేక వేఱొకవిధమైనదిగనో లెక్కింపఁబడక అందఱు నిద్రించుచుండు నర్ధరాత్రమున దినము మారిన వ్యాపారములకు చికాకు కల్గనుగాన నట్లు ప్రారంభము నేర్పఱచి నడపుచుందురు. ఇందువలన పాశ్చాత్య జ్యోతిష విధానము నిర్లక్ష్యముగ నీ విధులం దతిక్రమింపఁబడినదని తేలుచున్నది. కాని, వారికి ప్రజానుకూల విధానమునందు తప్ప శాస్త్రవిధియందు ఆచరణ లేదని మనమెఱింగి వారి విధానము నింతటితో వదలి భరతదేశపు పద్ధతిం బరిశీలింతము.

భరతదేశమున వేర్వేఱు భాగములందు వేర్వేఱు పంచాంగములు పాటింపఁబడుచున్నవి. ఏశకము మేరకైనను ప్రభవాదిషష్టివత్సరము లఱువది చెప్పఁబడినవి. సంవత్సరమునందు ఉత్తరాయణమనియు, దక్షిణాయనమనియు రెండు అయనములు కలవు. అనఁగా భూమధ్యరేఖ (Equator) కు సూర్యుఁడు ఉత్తరముగా నుండునట్టి భూమి తిరుగుకాలము ఉత్తరాయణముగను, భూమధ్యరేఖకు సూర్యుఁడు దక్షిణముగా నుండునట్టి భూమి తిరుగుకాలము దక్షిణాయనముగను చెప్పఁబడినది.

నక్షత్రముల సంచారమును చాంద్రమానముచే గణింపఁబడునట్టి మాసములు. చైత్ర వైశాఖాది మాసములు పండ్రెండును చంద్రోదయమునుండి ప్రారంభమై మరల చంద్రోదయమువఱకు నొక మాసముగ గణింపఁబడుచుండును. ఒక్కొక సంవత్సరమున పదమూడు చంద్రోదయములు, పదమూడుమాసములు సంభవించును. ఆ వత్సరమున నధికమాసము వచ్చుచుండును. చంద్రుఁడు కళాప్రపూర్ణుఁడై మహావ్యక్తియగునట్టి దినము పౌర్ణమి. చాంద్రమాన మాసమున ప్రధానదినమైన యానాఁడే నక్షత్రము సంభవించునో యా మాసమున కాపేరు పెట్టఁబడియున్నది. అనఁగా చిత్తానక్షత్రయుక్త పౌర్ణమిగల మాసమునకుఁ జైత్రమనియు, విశాఖానక్షత్రయుక్తపౌర్ణమిగల మాసమునకు వైశాఖమనియు, జ్యేష్ఠానక్షత్ర యుక్త పౌర్ణమిగల మాసమునకుం జ్యేష్ఠమనియు ఇట్లు అన్ని నెలలు నక్షత్రనామముల నందియున్నవి. ఈసందర్భమున నింకొక్కవిశేషము

వివరింపవలయును. ప్రతిసంవత్సరమునను ప్రథమ దినము చైత్రశుద్ధ పాడ్యమి దినమునే, ప్రథమ నక్షత్రము అశ్వినీనక్షత్రము సంభవమగుననే యుండును. ఇందువలన నక్షత్రములతో సంవత్సరములకు నెలలకుగల సంబంధము తెలియుచున్నది. ఇరువదియేడు నక్షత్రములను, భూమి జుట్టి చంద్రుడు తిరుగు మార్గము ఇరువదియేడు భాగములుగ విభజించి మొదటిభాగమున కశ్వినీనక్షత్రమనియు, రెండవ భాగమునకు భరణీనక్షత్రమనియు, ఇట్లు ఇరువదియేడు భాగములు ఇరువదియేడు నక్షత్రములుగ పేర్కొనబడినవి. ఏ భాగమున చంద్రుడుండునో నాడా నక్షత్రమని చెప్పబడినది. శుద్ధ పాడ్యమి మొదలు పౌర్ణమివరకు చంద్రకళలభివృద్ధి నొందుచుండు పదునేనుదినములును శుక్లపక్షము లేక శుద్ధపక్షమనియు, బహుళ పాడ్యమి మొదలు అమావాస్యవరకు చంద్రకళలు క్షీణించుచుండు పదునేనుదినములును కృష్ణపక్షము లేక బహుళపక్షమనియు, ప్రతి నెలను రెండు పక్షములుగ పాటించుచున్నారు. ఇంతవరకు భరతదేశపు పద్ధతి సూర్య చంద్రుల గమనములతో సంబంధముకల శాస్త్రవిధిగాని మనుష్యకల్పిత విధానముకాదని తెలియుచున్నది. (కాలవిభజనము చూడుడు, కాలవిధానము చూడుడు, కాలమానము చూడుడు, అన్యోన్యానుబాధ సంబంధము చూడుడు).

కాలముల మార్పులు (Seasons) - సీజన్సు చూడుడు.

కాలవిజ్ఞానశాస్త్రము (మేఘమాలికాశాస్త్రము, రెట్టమతము) — రెట్టమతము మేఘమాలికా శాస్త్రమనియు వాడబడెడివి. ఇది భూమిని సేద్యముచేయు రైతులకు లేక వ్యవసాయవృత్తి గలవారికైన శాస్త్రము. ఇందు వర్షములు, పంటపైరులు, కాలముయొక్క సుభిక్షదుర్భిక్షములు వివరింపఁబడును. దీని నెఱుగుజ్ఞానము నిరువది విధములుగ విభజించి భాగములుగ నొనర్చిరి. ఇవి యిరువది పక్షులని చెప్పఁబడినవి. ఇరువది విధముల పక్షుల లక్షణము లిందు వివరింపఁబడును.

రెట్టఁడను విజ్ఞాని ఈశాస్త్రమునకుఁ గర్త కాన, దీనమతమునకు రెట్టమతమని పేరు వాడుక యయ్యెను. అతఁడీశాస్త్రమును తన విజ్ఞానముచే వ్రాసినవాఁడుకాఁడు. ఈరెట్టనికి నారాయణభట్టని నామమని కొందఱనుచున్నారు. మఱికొందఱు నారాయణభట్టనువాఁడు రెట్టనికి పూర్వుఁడనియు, కాలవిజ్ఞానియనియు దలంచుచున్నారు. ఏదియెట్లున్నను రెట్టఁడు దైవజ్ఞుఁడును, కాలవిజ్ఞానియు ననుటకు సందేహము లేదు. మఱియు నితఁడు నారాయణభట్టు పేరుపురుషుఁడై యుండునేని యతనికి గురువయుండును. ఇతఁడు పూర్వులగు గర్గాచార్య నారదభట్టు, ధన్వ, శ్రీపతి, వరాహమిహిరాచార్య మతములందలి కాలవిజ్ఞానమును సంగ్రహించి మేఘమాలికాశాస్త్రమన్నా మఱి కీశాస్త్రము రచించెనని తెలియఁగుచున్నది.

రెట్టమతము నాపేరనే అప్పయభాస్కర కవియను పద్యరూపమున నాంధ్రీకరించి తిమ్మరాజు తనూభవుఁడగు కొండ్రాజు వేంకటరాజు నృపతికంకితమొనర్చెను. దానిని రెట్టమతమని యిప్పటివారలు వాడుచున్నారు. రెట్టమతమును కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమనియు నందురు. ఈశాస్త్రమున వివిధపద్ధతులు చెప్పఁబడినవి. అందలి పద్ధతులలో కొన్ని కాలవిజ్ఞానమును నెఱుఁగఁ జేయునవియు, కొన్ని జ్యోతిషశాస్త్రమునందువలె గ్రహగతుల నుండి కాలవిజ్ఞానము దెల్పునవిగను, కొన్ని నక్షత్ర తిథ్యాదులందలి చిహ్నములనుండి వర్షాదులం దెల్పునవిగ నున్నవి.

౧. పుష్పఫలపరీక్ష, ౨. గోప్రజార్ఘ్యపరీక్ష, ౩. దూతలక్షణపరీక్ష, ౪. పక్షిశకునపరీక్ష, ౫. గర్భబుతులక్షణపరీక్ష, ౬. మేఘలక్షణ పరీక్ష, ౭. విద్యుల్లక్షణపరీక్ష, ౮. గర్జాలక్షణ పరీక్ష, ౯. ఇంద్రచాపలక్షణపరీక్ష, ౧౦. పరివేషలక్షణపరీక్ష, ౧౧. ప్రతిసూర్యాద్యుత్పాత వాయు లక్షణపరీక్ష, ౧౨. వాయుపరీక్ష లేక గ్రహయుద్ధలక్షణ పరీక్ష, ౧౩. బీజావాపనపరీక్ష, ౧౪. అర్ఘలక్షణపరీక్ష, ౧౫. గ్రహణాలక్షణపరీక్ష, ౧౬. ఆకస్మికలక్షణపరీక్ష, ౧౭. గ్రహచార లక్షణ పరీక్ష, ౧౮. గ్రహబల లక్షణపరీక్ష, ౧౯. సంవత్సరఫలపరీక్ష, ౨౦. సంవత్సరాది ప్రతిఫలపరీక్ష యనునవి ముఖ్యములు. వీనిని గూర్చి వేత్తలు తావులందు గానగును.

కాలవిత్ గోత్రము — గర్గఉప గణము చూడుడు.

కాలవిధానములు — భూమికి రెండు విధములగు కదలికలు గలవు. ఒకటి తనచుట్టుతానే గిరగిర తిరుగుటయు, రెండవది చుట్టుతిరుగుచు సూర్యునిచుట్టు (ప్రదక్షిణముగ) తిరుగవచ్చుటయు నై యున్నది. ఒకసారి తనచుట్టుతానే తిరుగుటకు ఇరువదినాల్గుగంటలకాలము. లేక అరువదిఘడియలకాలము పట్టునుగాన దీనినొక దినమందురు.

ఇట్లు తిరుగుతరి సూర్యున కెదురుగ తిరుగుచుండు భూభాగమున పగలనియు, సూర్యునుండి వెనుక మువ్వలిభాగమునందుండు భూభాగమున రాత్రియనియుం దలంపబడుచుండును. ఇటుల పగలు రాత్రియుం గలసి అరువదిఘడియలు, లేక మున్నూటఅరువది విఘడియలు కాలమగును. వీటినే మున్నూటఅరువదిభాగము లని పేర్కొని యున్నారు. ఆంగ్లపండితులు వీనిని డిగ్రీ లందురు.

ఇట్లు తాం దిరుగుచో భూమి చంద్రునితో సంబంధమున సూర్యునిం జుట్టు వచ్చు కాలమున పన్నొకొండింటో, లేక పన్రెండింటో, లేక పదమూడింటో పర్యాయములుగ చంద్రునకు పూర్తిగ రాత్రులందు ఎదురుగనుండుట సంభవించుతరి నాటితిథులను పౌర్ణములందురు. పౌర్ణమినాంటి నక్షత్రములనుండియే మాసములకుం బేర్లు కల్గెను. రాత్రులందు చంద్రునికి విముఖమై పగలే చంద్రుని కెదురుగ తిరుగు దినములకు అమావాస్య లని యందురు. అమావాస్యకడనుండి తిరుగ నమావాస్యకడవఱ కొక మాసముగ నెంచుదురు. ఇట్టి మాసములు పన్నొకొండు సంభవించిన వత్సరమునకు నష్టమాససంవత్సర మనియు, పన్రెండు సంభవించిన వత్సరమునకు సమమాససంవత్సర మనియు, పదమూడు సంభవించిన వత్సరమునకు అధికమాససంవత్సర మనియుం బేర్లు.

భూమి సూర్యునిం జుట్టివచ్చుతరి నడుమ సంవత్సరమున వంకరగ తిరుగవలయునుగాన వృత్తాకారమున సూర్యున కెదురుగ (అనగా వంకరలు లేని సమీపమున) కొంతకాలమును, ప్రక్కలకుం దిరిగి కొంతకాలమును తిరుగును. సూర్యున కెదురుగనుండుకాలమున కిరణములు వంకరలు లేక నేరుగ భూమిపైం బడునుగాన నెక్కువ వేడిగనుండునది వేసవికాల మనం బరగెడిని.

ఇకం బ్రక్కలకుం దిరిగి తిన్నగ కిరణములు పడనికాలములు వర్షకాల మనియు, శీతకాల మనియు పేర్లం బరగుచుండును.

అందు సూర్యకిరణములు ప్రక్కవాటుగను దూరముగను భూమిపైం బడవలయునుగాన నంత వేడిగానుండదు. కొన్నిగాలులమూలమున నాకసమున శీతల మెక్కువయగుట మేఘము లుదకబిందువులై వర్షములుగ భూమిపైం బడగానే వర్షకాల మనం బరగెడిని.

ఇవి కాలములు మూడును గల్గు విధానము - (కాలము, కాలమానము, అన్యోన్యానుబంధ సంబంధము చూడుడు).

కాలవిభజనము (Time and its divisions)- సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయములనుండి కాలమును విభజించి లెక్కించుపద్ధతి జగమంతటను వ్యాపించియున్నది. ఎస్ట్రోనమీ శాస్త్రమున అహరాహ్ణము మొదలు అహరాహ్ణము వరకు (Noon to Noon) ఒకదినమనిపరిగణింపబడినది. Appearing on Meridian మొదలు తిరుగ మెరిడియన్ చేరుటకైన దినమును Siderial time అనిరి. దీని పరిమాణము ౨౩ గంటల ౫౬ నిమిషములగును. ఇది సూర్యుని కక్ష్యా మార్గమున తిరుగుటలేని గాని Noon to noon దినమునకు దేశవిభిన్నకాలము సమానముగాక ఇంచుక ముందుగనైనను వెనుకగనైనను యుండును. ఈ భేదమునకు Equation of time అనిపేరు. దీనిని English almanacks యందు ప్రకటించుచుందురు. సంవత్సరమునందు దినములందు కాలము నాల్గుసార్లు సంభవించుచుండును. అనగా ఈ Equation of time సున్నయై యుండు నిశ్చయము. సూర్యుడొక ఈక్వినోక్సు నుండి తిరుగ నా ఈక్వినోక్సు చేరుటకొక సంవత్సరమగును. దీనిని Tropical year అనిరి. నక్షత్రములు సూర్యునివైపు పోవుటచే ఈక్వినోక్సులు తిరుగుచుండును. నక్షత్రకాలము నకును సూర్యుని గమనకాలమునకును భేదమున్నది యుండెడిని. దీనికి Precession of Equinoxes అనిపేరు.

సౌరమాన సంవత్సర (Solar year) మునకు ౩౬౫ దినములు, ౫ గంటలు, ౪౮ నిమిషములపై చిలుకు కాలముండెడిని. పూర్వకాలపు కాలము నైరోపా దేశములందు ప్రచారము నందుండిన Civil year నందు ౩౬౫ దినములు మాత్రము వాడబడుచుండెడి ఏటేట నొకపాతికదినము మించుచు తప్పుచు నాలుగు వందల సంవత్సరములలో మూడు నెలలధికమై వెర్నల్ ఈక్వినోక్సు జూను నెలయందు సంభవింప నయ్యెను. ఇంక నెన్నిది వందల సంవత్సరములలో క్రిస్టమసు పండుగ వేసవియందును జూలై నెల చలికాలము లోనిదగుటయు సంభవించిన ట్లగుచుండెను.

జూలియస్ సీజరుగారి కాలమున ఈతప్పు దిద్దుటకొక శాసనము చేసి ఒక సంవత్సరమునకు ౩౬౫ దినములు, ౬ గంటలు విధింపబడి యెను. ప్రతి నాల్గవ సంవత్సరమునకు ౩౬౬ దినములు లుండునటులను, ఆసంవత్సరము ఫిబ్రవరి నెల కిరువది తొమ్మిది దినములు లుండునటులను, దానికి లీపు ఇయరు అని పేరుండునటులను విధింపబడెను. అట్టి పంచాంగ పద్ధతియును Julian Calendar అనుచుండిరి.

కాని సంవత్సరమునకు ౩౬౫ దినములు ఆరు గంటలు పూర్తిగా లేనందున ఇదియును దప్పగనే కాలము గడచుచుండి క్రీ. శ. ౧౫౮౨ ఈక్వినోక్సు మార్చి ౧౧ తేదిని సంభవింపవలసియుండ ౨౧ వ తేదికే వచ్చియుండెను. దీనిని Pope Grigory గారు కనిపెట్టి తప్పును దిద్దుటకు ప్రయత్నించి క్రీ. శ. ౧౫౮౨ అక్టోబరు ౫ వ తేదీని ౧౫ వ తేదిగా పరిగణించి నరాత్రి గణించి ఈక్వినోక్సును ౨౧ మార్చినెలకు తిరుగ దెచ్చెను.

దీనిని గ్రిగోరియన్ కేలండరని చెప్పుదురు. ఇక్కడ నూతనముగా ప్రవేశపెట్టబడిన ప్రభుత్వమునకు ప్రాచీనముల యొక్క స్థానమునందియు, అట్టి జూలియన్ కేలండరును పూర్వపు పద్ధతి (Old style) అనుచుండిరి. ఇట్టి తప్పులు గనుకరాకుండుటకు గ్రిగోరియను పద్ధతి యందే వందల సంఖ్యతో నిండిన సంవత్సరములు లీపుగాక నాల్గువందల సంవత్సరము (అనగా ౧౦౦, ౨౦౦, ౩౦౦ లీపు గాక ౪౦౦ వ సంవత్సరము) లీపుగను నిర్ణయింపబడియెను. కావునే గత ౧౯౦౦ సంవత్సరము లీపుకాదని ప్రభుత్వములు ప్రకటించెను. ఇట్లయ్యు నిది నాల్గు వేలసంవత్సరముల కొకదినము తేడావచ్చునని

తలంపబడుచున్నది. (కాలవిధానము చూడుడు. కాలవిభజన చూడుడు. కాలము చూడుడు).

కాలాకంబల్వాలా— వీరు బైరాగులు. నల్లకంబళీలను కప్పుకొనుటంజేసి వీరి కీపేరు వచ్చెను. హృషీకేశమునందు ఈబైరాగుల నేత యగునొక మహాత్ముగలడు. ఆ నగరద్వారము కడనున్న ఒక గొప్ప మఠమున వసించుచుండును. హిమాలయములపైనున్న యాత్రా మార్గములందు పెక్కుతావుల వీరికి మఠములును, స్థలములును గలవు. వీరు యాత్రికుల నాదరించి తమ మఠమునందు విడిదిచేయనిత్తురు. హృషీకేశ మఠమునందలి పెద్దమహాత్ముగారి వద్దనుండి అంగీకారపత్రమును గైకొని సాగినచో దారిపొడవునను వారి మఠములందాదరణము, సహాయము లభించుటయేగాక వీరు మార్గములం జూపుటకు కూడ నేర్పించెదరు.

కాలాంజరపురము — చేది లేక అనూప (ఇప్పటి బుందేల్‌ఖండు) దేశములోనిది. ఇచట ప్రసిద్ధమైన కాలాంజరపర్వతము కలదు. (ఋషుల పంచజన్మములు చూడుడు, అనూప దేశము చూడుడు).

కాలాంజరము — ఇది ఒకపర్వతము. కాలాంజరక్షేత్రము సప్తోత్కలములలో నొకటిగం జెప్పబడినది. అనగా జలప్రస్రవణమునకగు ఉదకము వీటినుండి యుద్భవించును.

సంయుక్తరాష్ట్రములలోని బాందాజిల్లాయందు బదౌసీ తహశ్శీలుకుం జేరి, బాందాపురమునుండి దక్షిణముగా ముప్పదియాఱు మైళ్ల దూరమున బందెల్‌ఖండ్ నందున్న తావు. మహాభారతము, శివపురాణములందు వీటిప్రశంసలు కలవు. ఇచటి కోటితీర్థకుండస్నానఫలము సహస్రగోదానతుల్యమని మహాభారతమున చెప్పబడినది. ఇది గొప్ప యాత్రాస్థలమై యున్నది. శ్రీరాముండును సీతాదేవియు నిట కొంతకాలము వసించిరట. సీతాదేవి కూర్చుండు శిలాస్థానమును నేటికిని జూపుచున్నారు.

ఇచటి కోటితీర్థమును కనోరుతీర్థ మనియెదరు. మృగధర దేవస్థానము, నీలకంఠేశ్వర దేవస్థానము, కొన్ని పవిత్రగుహలు దర్శనీయములై యున్నవి. సప్తమహర్షులు లోకతరి శాపభ్రష్టులై మొదటిజన్మమున నేడుగురు వ్యాధిపీడితులైరట. అది దశార్ణమని చెప్పబడినది. రెండవజన్మమున నేడుమృగములు (లేళ్ళు) గ నీకాలాంజరమున జన్మించిరట. ఆతావుననే ఇప్పటి మృగధర దేవస్థానమున్నదట. పిదప మూడవజన్మమున సరద్వీపమున నేడుచక్రవాకములుగ జన్మించియుండిరట. నాల్గవజన్మమున మానససరోవరమునం దేడు హంసలై జన్మించిరట. పిమ్మట నైదవ జన్మమున నేడ్గురు విప్రులై కురుక్షేత్రమున జన్మించి వేదపారంగతులై శాపవిముక్తిం గాంచి మహాత్ములైరట. ఈజన్మము లన్నియు పిత్రర్చనల యందు పరమేశ్వరప్రీతి యగునట్టుల శ్లోకరూపమున పఠించుచున్నారు. ఇది మృగధర దేవస్థానము. (కాలాంజరపురము, ఋషులపంచజన్మములు చూడుడు.)

కాలాజ్వరము లేక క్రాలాఅజార్ రోగము — ఈ రోగ మొదట నల్లులవలన వ్యాపించునని తలంచిరికాని ఇటీవలి పరిశీలనలు Sand Fly అనంబడు దోమలకన్న చిన్నవియగు నొక జాతి ఈగలవలన వ్యాపించునని తెల్పినవి. ఈ ఈగల తల, ఉదరము లెఱ్ఱగను, మొండెము నల్లగను, ప్రక్కలు పసుపుపచ్చగను, కాళ్ల చివర భాగములు వెండివలె తెల్లగ మెఱయునవిగ నుండును. ఆడు ఈగలు మనుష్యులం గరచి రక్తపాన మొనర్చుటతో ఈ సూక్ష్మ జీవులను శరీరమునం బ్రవేశపెట్టును. ఇవి పల్లపుభూము

లును, మన్యముకడలను గానవచ్చెడిని. వీటికి గ్రుడ్లను బెట్టుటకు వర్షకాలమును, విజృంభించుటకు వేసవికాలమును అనుకూలములు. పగటియందు నివి నీడగలతావులందు దాగియుండి రాత్రులందు విజృంభించి తీవ్రముగ కరచుచుండును. ఇవి కుట్టిన యెక్కువగా నెగురుజ్వరాలకు గురియగుదురు. జ్వరముతగిలి రక్తముక్షీణించి ప్లీహము, కాలేయము వృద్ధియై తగు జాగ్రతగొనకున్న మృత్యువుకు గారణమగునందురు. ఈ ఈగల నామధేయము Sand flies అనెదరు. వీటియం దనేకజాతులున్నను ఒక్కజాతికి మాత్రమే ఈ సూక్ష్మజీవులు పట్టు దోషముండునట.

కాలానలుండు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశపు క్షత్రియుండు. తండ్రిపేరు సభానరుండు. పుత్రునిపేరు సృంజయుండు.

కాలాయనిగోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుడు.

కాలాయన గోత్రము — వసిష్ఠగణము చూడుడు. గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కాలాయ గోత్రము - వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కాలాశి గోత్రము గవిష్ఠిరగణము చూడుడు.

కాలా హ జా ర్ — కాలాజ్వరము చూడుడు.

కాలికి వేస్తే మెడకు మెడకు వేస్తే కాలికి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలి గోత్రము — కథ లేక కథ్య గణము చూడుడు.

కాలిజోళ్ల మడమలు — భరతదేశమున తొల్లింటికాలమున చేయబడుచుండిన పలుతెఱంగుల పాదరక్షలకు మడమలు పాదము క్రిందిభాగమున కనుకూలించునట్లు సమముగ చేయబడుచుండినవి చెప్పులు పావాలు మొదలగునవి అన్నియు నేటికిని యున్నవి. ఇంక పాశ్చాత్యులు ఎప్పుడుండినను లేకుండినను మడమపాదముల కొక్కయెత్తు ఉంచబడుచుండినవి. మడమక్రింద ఎత్తు ఎక్కువపని నాచారమే లేదు. పాశ్చాత్య దేశములందితరులలో నెత్తుగనుండు మడమల్ని తొలుత వాడరు, గొప్పవారివలెను అగుపడుటకు కాలి మడమలను చాలనెత్తుగ నుంచెడివారట. పురాతనపు విగ్రహములు పటములలో నివెత్తు విపరీతముగ గానవచ్చెడిని. ఇది గొప్పవారిపద్ధతి. సామాన్యులు మడమలులేని టున్నిస్ షూస్ వంటివి తొడుగుచుండిరట. రానురాను ఇది తగ్గి ఇప్పుడున్న రీతిని రెండును సమమయ్యెనట. ఇప్పటికాలపు జోడునందలి మడమల బాటయందలి లోహపు లవలన గలిగెడి దెబ్బలనాపుకొను పరికరము (Shock absorber) గా మాత్రమున్నది. ఐనను స్త్రీల (దొరసానుల) జోళ్లకు కాలిమడమలు ఇంకను కొంచెమెత్తుగా నుండుట గానవగును. ఇది గమన సౌందర్యము నతిశయింపజేయునని తలంతురు.

కాలిడోఫోన్ (Kaleidophone)— జర్మను భాషాపదజన్యము. ధ్వనియొక్క అలలు (Vibration) లేక తరంగముల విధాన పరిణామములం దెల్పు పరికరయంత్రము.

కాలితో చూపితే వేలితో చెయ్యవలయును ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలిని జుట్టుకున్న పాము కరవక మానునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాల్సియము — క్షారలవణములను నీటంగరగించి బలమగు విద్యుత్ప్రవాహమునందు నెరపి భేదించుటచే బయల్పడిన ధాతువులలో నొకటి. దీని పరిశీలకుండు సర్, హంఫ్రి డేవీ పండి

తుడు (హంఫ్రీ డేవీ పరిశీలకుడు చూడుడు). కాల్సియము అగ్నిసంపర్కమున నెఱ్ఱగ కాలును. సున్నమునందిది కలదనుచున్నారు.

కాలీకాలని మొరడు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కాలీడోస్కోప్ (Kaleidoscope)— మూడు పొడుగాటి యద్దములవల్లరచబడిన ఒక గొట్టము. ఇందు అడుగునగల వేసెనను వివిధ దళముల ఆకారములం బ్రతిఫలించి ప్రదర్శించెడిని. ఇది చూచుటకు వినోదకరము. క్రీ. శ. ౧౮౧౫-౧౮౧౬ మధ్యను సర్, డేవిడ్ బ్రూస్టరు అను నాతడు ఊహించికూర్చెను. ఇవి తొలుత మూడు నెలలలో మూడు లక్షలు అమ్ముడుపోయెనట.

కాలీఫ్ హరూన్ అల్రషీద్ చక్రవర్తి — ఈయన క్రీ. శ. ౭౮౬ లో బాగ్దాదు నగరము రాజధానిగ రాజ్యపాలన మొనర్చిన (మహమ్మదువారి సంతతి) వాడు. ఈయన రాయి అను గ్రామమున క్రీ. శ. ౭౬౩ మార్చి ౨౦ న జన్మించెనియు, తండ్రి మహమ్మద్ మహాదీ యనియు, ఇతడు పదునెన్మిదవయేట తండ్రిచే యుద్ధములందు పంపబడినవాడనియు, [illegible] ౭౮౬ సంవత్సరమున నట తన్ప్రసిద్ధి నిలచిన ఖలీఫా రాజ్యమై వన్నెవహించినవాడనియు, ౭౮౬ సంవత్సరమున తన ఇరువదిమూడవ యేట అబ్బాసిడి రాజవంశపు ఐదవ కాలీఫాగా తన జ్యేష్ఠసోదరునకు బిదప సింహాసనమునకు వచ్చెననియు, గ్రీసులతో పలుయుద్ధములొనర్చి జయమొందుచుండెననియు తెలియుచున్నది.

ఈయన పాలనము సౌఖ్యవంతము గాను పెక్కండ్ర సిరిసంపదలకును కాణాచిగ నుండె డిది. విద్యలను, కళలను వ్యాపించునట్లు జేసినవాడని పేరుకలదు. ఖురాసాన్ సీమలందు తిరుగుబాటు కలుగ, దానిణచుటకు పోవుచున్న మార్గమున టూస్ అను గ్రామపరిసరముల తన ౪౬వ యేట ౮౦౯ మార్చి నెలలో మృతినందెనని చెప్పంబడినది. అరేబియన్ నైట్సు కథలం దీయనను గూర్చి వివరింపంబడియుంటం గాంచనయ్యెడిని.

కాలు గాలిన పిల్లివలె తిరిగేవాడు ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలుజారితే తీసుకోవచ్చుగాని నోరుజారితే తీసుకోలేము — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

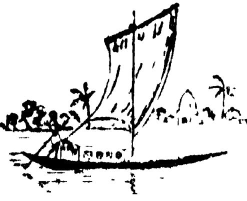
కాలుపట్టుకొని లాగితే చూరు పట్టుకొని వ్రేలాడేవాడు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కాలువలు- పంట కాల్వలు, ప్రయాణపు కాల్వలు — నీటికాల్వలు- పంట కాలువ లనియు, ప్రయాణముల కాల్వ లనియు ద్వివిధము. పంటలకుపయోగించు కాలువలు పొలములకు నీరువ్వవలసినవేగాన నీటిని పంపక మొదలుపెట్టు కర్మాగారముల పెద్దశాఖలుగ ప్రవహించునట్టి వెడల్పు, లోతులం బాటింపక. తక్కిన ప్రయాణపు కాలువలయందు ప్రయాణముల గూడ పెద్దపడవలును, సరకులగొని పోవు స్టీమ్బోటులును నడచుటకుం దగిన లోతు వాటికి ప్రవహించుచుండును.

సర్వసాధారణముగ కాలువలు అడుగు వెడల్పు అనునది పడవలవెడల్పునకు రెట్టింపు పై మూడవవంతు ($2\frac{1}{3}$) ఉండునట్లుగను, ప్రక్కలు నలువదిడిగ్రీలకుం గల ఏటవాలు వెలుపలి

భాగములు కుదుపుటలును, అందు నడచు పడవ లంగరు పూర్తి బరువు వైచిన, నీటిలో ఎంత మున్గునో అంతయుంగాక

పైగా ముప్పాతిక లోతధికముగ నుండుటలును త్రవ్వుట పద్ధతిగ నున్నది. త్రవ్వబడిన కాలువ కిరుదెసలందు పని లేక, ప్రవాహముల దూరము నుండియు నిరుదెసలను గట్లుగట్టిన, గట్టు కిరుదెసలను పనస, కొబ్బరి, మామిడి మొదలగు వృక్షములను నాటుదురు. సాధారణముగ మధ్యనుండు ప్రధానమగుకాలువ (Main canal) ఎక్కువ వెడలుపుగలదిగను, తక్కినవి దానికి తగ్గునవిగను త్రవ్వబడుచుండును. ఐరోపాఖండమునందలి కాలువలు వాటివాటి అవసరములకు తగిన వెడలుపు లోతులుగలిగియుండునటులు త్రవ్వబడినవి. జర్మనుదేశమందలి కాలువలు పెద్దవియగుటచే వెడలుపుగలవిగ నుండును. కాలువల ప్రక్కలను మన్ను కొట్టికొనిపోనితావులందు, ప్రక్కలందు రాయి పేర్చగాని, కాంక్రీటు చేయగాని భద్రపఱచెదరు. కొన్నితావులందు గట్టిమట్టి దెచ్చి పోసియైన భద్రపఱచెదరు. లేకున్న పడవల నడకవలనను వాటి కోసివేయును. కాలువ మొరకనుండి పల్లమునకు దిగు తావులందు లాకు లంగట్టుదురు.

లాకు లవసరములేని కాలువ యధికముగ పొడవగుతరి నవసరమని తోచినతావులందు అచ్చటచ్చట Safety gates నిర్మించుటయుం గలదు. ఇవి వెల్లువకాలములందు గట్లకపాయము కలుగకుండ కాపాడును. హాలండుదేశపుకాలువలు భూమట్టముపైననే యుండునటుల గట్టులంబోసి నిర్మింపంబడెను. అందులోనికి ప్రక్కలనుండి నీరు పంపులగుండా పోయంబడుచు ఊరిన అధిక జలములు సముద్రమున కంపంబడుటకుం దోడుప్రయోజనపుకాలువలుగ పడవలరాకపోకల కుపయోగించునవిగ నున్నవి. వీటియందలి నీరు మారిపోదు. వీనిలో రెండువేలటన్నుల బరువు వేసికొను పెద్దపెద్ద Rhine barges కూడ నడచుచుండగలవు.

రష్యదేశము నందలి గొప్పనదుల నుండి త్రవ్వబడిన పెద్దకాలువలు గలవు. నాటనీరు పాటల కుపయోగించుట యగాక, Black Sea నుండి బాల్టిక్ సముద్రము, White Sea లం గలుపుచు పెద్దపెద్ద పడవలు పోతగినవిగ నున్నవి. పనామా దేశము నందలి ప్రాంసుకెనాలు చాల ముఖ్యమగు రాకపోకలమార్గముగ నుండెగాని ఇటీవలి దుర్భిక్షమువలన మేటవేసిన దని వినుచున్నారము. (కెనాల్ల కోసన్ పద్ధతి చూడుడు.)

కాలూమ్ శాఖ క్షత్రియులు — శిశోదియాశాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కాల్పాసల్ క్షత్రియులు - ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కాలే కడుపుకు కూడా వేడిగంజే కావలెను — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలేయ గోత్రము – అత్రి పుత్రికా పుత్రుల గణము చూడుడు.

కాలోరిమీటర్ (Calorimeter)— కొంతపాటి బరువుగల ఏదేని యొక వస్తువును వేడిచేయుటకుగాను (ఒక్కొక డిగ్రీ వేడిపొప్పున) ఉపయోగించు నొక పరికరము.

క్రాలోలాజీ (Kalology) — సౌందర్యము, రసజ్ఞత వీటింగూర్చిన కళ.

కాలోహవి గోత్రము - వశిష్ఠగణము చూడుడు.

క్రాల్ (Call) — (వాణిజ్య సంబంధపరిభాషాపదము). కాల్ అనిన పిలుపని యర్థము.

ఇట సమకూరుట యని భావము. చెల్లింపవలసిన వాటాలభాగపు Premium మొదలగునవి అడుగుట. ఒక నిర్ణీతమగు ధరకు కొన్ని వాటాలు మొదలగునవి (కొల్లిటి కంట్రాక్టు మేరకు) కొనుటకుగాని, అమ్ముటకుగాని తరుణమున హెచ్చరించుటకు Call to buy అనియు, Call to sell అనియు నందురు. ఒక ఓడ తాను పోవు మార్గమున నిలుచుచుట్టి రేవులకు Calling ports అందురు. పలు పిలువ గ్గరున కష్టమైనప్పు యిచ్చి కావలసిన తరుణమున ఫలాని నిర్ణీతకాలముగాని, ముందుగాని ఇచ్చుటకుల నేర్పరచుకొని పత్రమునకు Call bond అనియు, అట్టి సంబంధ ద్రవ్యమునకు Call money అనియు పేరు. ముందుగా కొనుటకుగాను చేసికొని ఒప్పందమును ఎక్కువవానిగాని, రెట్టింపుగాగాని కొనుటకు హక్కు Call నకు Call more లేక More call అని పేరు.

కావాధి గోత్రము - ఉపమన్యుగణము చూడుము.

కావాల్య గోత్రము భరద్వాజ ఉపగణము చూడుము.

కావాష గోత్రము – ఔతథ్య ఉపగణము చూడుము.

కావిధి గోత్రము వసిష్ఠగణము చూడుము.

కావిష్ఠిర గోత్రము ఆత్రేయ గణము చూడుము.

కావేషావగోత్రము — కుశికగణము చూడుము.

కావేరీభవానీ సంగమము (భవాని ఘట్టము) - దక్షిణదేశమున కోయంబత్తూరు జిల్లాలోని ఈరోడ్ పురమునుండి పది మైళ్ళ దూరమునగల భవాని యనుపేరుగల గ్రామము కడ అమృతలింగేశ్వర దేవాలయ ముఖమున భవానీనది కావేరీనదిలో సంగమించు పవిత్ర స్నానతీర్థముకలదు.

కాణ్వవంశనృపతులు — వీరికి గుప్త స్సస్ లేక విటాస్ అని వారసక పేరుకలదు. బస్లింక (ఇప్పటి బొల్ప) రాజ్యమేలినవారు.

కావ్య గుణములు (దశవిధ గుణములు)– కావ్యములందుండదగిన గుణములు దశవిధములుగ నలంకారశాస్త్రమునం జెప్పబడినవి. ఇచట గుణములన యోగ్యతలని భావము. (గుణములకు వ్యతిరేకములగునవి దోషములని యీసందర్భమున స్మరింపం దగియుండును). (దోషములు చూడుము). ౧. శ్లేషము శ్లేషములో వెలుపుట, ౨. ప్రసాదము, ౩. మాధుర్యము, ౪. సుకుమారత, ౫. సమత, ౬. అర్థవ్యక్తి, ౭. ఔదార్యము, ౮. కాంతి, ౯. ఓజము, ౧౦. సమాధి. ఈపదియు కావ్యములకుండవలసిన యోగ్యతావిశేషములు.

కావ్యదోషములు (౬౬) —

పద లేక శబ్దగతదోషములు ౧౬- వీటిని వాక్యగతములనియు నందురు. ౧. భ్రష్టయోగ దోషము, ౨. వైవర్ణ్యదోషము, ౩. తత్సమశబ్ద క్రమదోషము, ౪. అవసరస్ఫూర్తి దోషము, ౫. అప్రయుక్తదోషము, ౬. విసంధిదోషము, ౭. అస్పంధిదోషము, ౮. కుసంధిదోషము, ౯. అకారసామ్యదోషము, ౧౦. హీనోక్తిదోషము, ౧౧. దీర్ఘకాకువు, ౧౨. హ్రస్వకాకువు, ౧౩. సమాసభంగము, ౧౪. ఛందోభంగము, ౧౫. యతిభంగము, ౧౬. ప్రాసభంగదోషము.

అర్థగతదోషములు ౫౦- ౧. న్యూనోపమ, ౨. అధికోపమదోషము, ౩. అప్రసిద్ధోపమ, ౪. అసదృశోపమ, ౫. మహాధికోపమ, ౬. నీచోపమ, ౭. వ్యర్థవాచక దోషము,

౮. పునరుక్తదోషము, ౯. ఏకార్థదోషము, ౧౦. అప్రయోజక (క్లిష్ట) దోషము, ౧౧. అలంకారవర్జితదోషము, ౧౨. భిన్నవచనదోషము, ౧౩. భిన్నలింగదోషము, ౧౪. భిన్నసంబంధ దోషము, ౧౫. అనర్థకదోషము, ౧౬. అప్రతీతకము, ౧౭. అన్యార్థదోషము, ౧౮. అవిమృష్టవిధేయాంశదోషము, ౧౯. నిహతార్థదోషము, ౨౦. హీనపదదోషము, ౨౧. సమాప్తపునరాత్త దోషము, ౨౨. అధికపదము, ౨౩. పతత్ప్రకర్ష దోషము. ౨౪ అసంగతదోషము, ౨౫. అప్రస్తావకదోషము ౨౬. క్లిష్టాన్వయదోషము, ౨౭. ప్రసిద్ధహాని (పదపదార్థ) దోషము, ౨౮. క్రమభంగదోషము ౨౯. అపుష్టార్థము, ౩౦. ప్రక్రమభంగదోషము, ౩౧. నేయార్థము, ౩౨ సంధిగతదోషము, ౩౩. సంకీర్ణదోషము, ౩౪. దేశవిరోధము, ౩౫. సమయవిరోధము. ౩౬. లోకవిరోధము, ౩౭. యుక్తివిరోధము, ౩౮. కాలవిరోధము, ౩౯. ప్రకృతివిరోధము, ౪౦ ఆగమవిరోధము ౪౧. కలావిరోధము, ౪౨. వ్యాకరణదోషము, ౪౩. అసమర్థము, ౪౪. అపార్థము, ౪౫. విసంధి, మాత్ర, ౪౬. అసభ్యము. ౪౭. లజ్జాదోషము, ౪౯. జుగుప్స (రోత) దోషము, ౫౦. అశ్లీల దోషము.

కావ్యలక్షణ — (లక్షణ చూడుము) ఇది వృత్తి, రీతి, శయ్య, పాకము అని నాల్గు విధములు గల్గె.

కావ్యచతురార్థము (కావ్యార్థములు నాలుగు) — ౧. పదార్థము- (గ్రంథకర్త అభిప్రాయమగు కథాసందర్భార్థము. ౨. పదార్థము- పర్యాయ పదములచే నర్థము వివరించుట. ౩. పదచ్ఛేద తాత్పర్యములు పదములను వేర్వేఱుగ విభజించి పల్కుచు తాత్పర్యము వచించుట. ౪. విశేషార్థము- (గ్రంథమునందలి మాటల కర్థాంతరములుగా దాని ధ్వని శ్లేషల వివరించుట).

కావ్యము — కవికృతమైనది కావ్యము. పంచకావ్యములు (కాళిదాసమహాకవి విరచితమైనవి మూడు). ౧. రఘువంశము, ౨. కుమారసంభవము, ౩. మేఘసందేశము, ౪. భారవికావ్యము, ౫. మాఘకావ్యము.

కావ్య లక్షణము — కావ్యము కవి కృతమను భావము. కవులచే రచింపఁబడుటం గావ్యములను పేరు గలిగెను. ఇవి సంగీతకావ్యములనియు, సాహిత్య (పద్య) కావ్యములనియు, దృశ్యకావ్యము (నాటకాదిరూపకము) లనియు త్రివిధములని కొందఱనెదరు. గద్యపద్యాత్మకమగు కావ్యమును చంపు అని పేరిడిరి. ఇవి భోజచంపు, రామాయణచంపు, భారతచంపు మొదలగు సంస్కృతకావ్యములు. సంగీతకావ్యములు తాళబద్ధములై రాగసంయుక్తములై చారిత్రికములుగాని, కవిమనోభావములుగాని తెలుపునవి. ఇవి జయదేవకృతమగు గీతగోవిందకావ్యము మున్నగునవి. ఇంక పదకవిత్వము విస్తారముగ నున్నది. దీనిఁగూర్చిన లక్షణము శార్ఙ్గదేవకృతమగు సంగీతరత్నాకరమను గ్రంథమున తుదియధ్యాయమగు ప్రబంధాధ్యాయమున గలదు.

సాహిత్యకావ్యములు - ఇతిహాసములు, ప్రబంధములు అని ద్వివిధము. భారతము మున్నగునవి ఇతిహాసములుగను, రామాయణము మున్నగునవి ప్రబంధములుగను చెప్పఁబడినవి. మఱియు ౧౮ వర్ణనలుండిన మహాప్రబంధమనియు, అందు కొన్ని తక్కువయుండిన ప్రబంధమనియుం గూడ పిదప నేర్పడినది. వీని లక్షణములు వృత్తరత్నాకరమను ఛందోగ్రంథమున దెలుపఁబడినవి.

ఇంకను వామనసూత్రము, కావ్యాదర్శము, కావ్యప్రకాశిక, సాహిత్యకౌముది, సాహిత్యచంద్రోదయము, సాహిత్యరత్నాకరము, సాహిత్యదర్పణము, ప్రతాపరుద్రీయము మున్నగు గ్రంథములందు వివరింపఁబడియున్నది. ఆంధ్రమునను నరసభూపాలీయము మొదలగు కొన్ని గ్రంథముల నీవిషయములు రచింపఁబడినవి.

దృశ్యకావ్యములన నాటకములు. ఇవి పది విధములు. ఇవి గద్యపద్యాత్మకములై యుండుటయేగాక సంగీతకావ్యమువలె నచ్చటచ్చట తాళబద్ధములును, రాగయుతములు నగు పాటలనుగూడ జేర్చుచున్నారు. ఇందు ముఖ్యముగనుండి ముఖాముఖలక్షణధర్మమును, ఉత్తర ప్రత్యుత్తర రూప గమనికయును. ఈ దశవిధరూపకముల (దృశ్య కావ్యము) లక్షణము దశరూపకమను గ్రంథమున వివరింపఁబడినది.

మఱియు నిటీవల ప్రతి పద్యము తాళబద్ధమై రాగయుతముగ గానముచేయుటకు సృష్టమైనదేయనియు, వసుచరిత్ర రచించిన రామరాజభూషణుండీసంగతిని తన మనంబున నిడికొనియే నాగ్రంథమును రచించెననియు ప్రసిద్ధుడు పరిశోధకులగు పండితులు బయలుదేరదీసిరి. ఐనను ఈ యంశమింకను కొంత పరిశీలించి యాంధ్రలోకమునకు వెల్లడింపవలసిన బాధ్యత పరిశోధకులయందు కలదనియే చెప్పవలయును.

కావ్యమునుగూర్చి తెలియవలయునవిన పెక్కు సంగతులం దెల్పి [illegible]మును. ౧. అవి కావ్యలక్షణములు, ౨. కావ్యదోషములు, ౩. కావ్యగుణములు, ౪. రసములు, ౫. లక్షణ, ౬. యతి ప్రాసములు, ౭. నాయక నాయికల లక్షణములు, ౮. సమాసములు, ౯. కావ్యభేదములు, ౧౦. ఛందములు, వృత్తములు ననునవి ముఖ్యములు. కావ్యము గద్యరూపముగనైనను, పద్యరూపముగనైనను ఉండవలయును. గద్యము వచనము. ఇంగ్లీషు చరిత్రలు, నవలలు, కథలు మొదలగునవి వచనరూపమున నుండెడిని. ఇక పద్యకావ్యము ఛందస్సుల మేళవుగాని వాటికి మించిగాని సర్వుడు పద్యములరూపమున కథా సందర్భము నడిపెదని. ౧. ఉత్తమకావ్యము, ౨. మధ్యమకావ్యము, ౩. అధమకావ్యమునని కావ్యము త్రివిధము. ౧. అవివక్షిత వాచ్యము, ౨. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము, ౩. ధ్వని వాచ్యమునని మూఁడుతెఱంగులుగ నుండును. దీనినుత్తమకావ్యమందురు. ౧. అవివక్షితవాచ్యము- అత్యంత తిరస్కృత మనియు, అర్థాంతరసంక్రమితమనియు ద్వివిధము. ఈరెంటియందునను ఒక్కొక్కటి వాక్యగతమనియు, పదగతమనియు భేదములుండుట నాల్గుభేదములుగ దనరెడిని. ౨. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము- సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు, అలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు ద్వివిధము. అందు సంలక్ష్యక్రమ వ్యంగ్యము ౧. శబ్దశక్తి మూలమనియు, ౨. అర్థశక్తి మూలయనియు, ౩. ఉభయశక్తి మూలయనియు త్రివిధము.

౧. శబ్దశక్తిమూల-వస్తురూప (ఇది వాక్యగత పదగతములని ద్వివిధము), అలంకారరూప (ఇది వాక్యగత అలంకారగత మని ద్వివిధము) యనియు ద్వివిధము.

౨. రెండవదియగు అర్థశక్తిమూల ౧. స్వతఃప్రతిపన్నమనియు, ౨. కవిప్రౌఢవచనసిద్ధమనియు, ౩. కవినిబద్ధోక్తిసిద్ధ మనియు త్రివిధము. ఇందొక్కొక్కటి వస్తుమూలము, అలంకారమూలము నను భేదములచేదనరుచు ఆరువిధములుగనుండెడిని.

మఱియు నిందలి వస్తుమూలములు- ౧. వస్తుమూలవస్తు వనియు, ౨. వస్తుమూలాలంకార మనియు ఇరుతెఱంగులై అందొక్కొకటి పదగతములు, వాక్యగతములు, ప్రబంధగతములు నను త్రివిధభేదములచే దనరుచు, పదునెన్మిది భేదములుగ నొప్పెడిని.

ఇటులనే ఇందలి అలంకారమూలములును- ౧. అలంకారమూలవస్తు వనియు, ౨. అలంకార మూలాలంకార మనియు ఇరుతెఱంగులై అం దొక్కొకటి పదగతములు, వాక్యగతములు, ప్రబంధగతములు నను త్రివిధభేదములచే దనరుచు పదునెన్మిది భేదములుగ నొప్పెడిని.

3. మూడవదియగు ఉభయశక్తిమూల మొకే విధము- ౨ ఇంక (వివక్షితాన్యపరవాచ్యమం దలి) రెండవదియగు అలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము ఆరు విధములు- అవి ౧. ప్రబంధగతము, ౨. వాక్య గతము, 3. పదగతము, ౪. పదైకదేశగతము, ౫. రచనాగతము, ౬. వర్ణగతము నని. (ఇక్క డికి వివక్షితాన్యపరవాచ్యము ద్వివిధముగ చెప్పం బడినది.)

ఇంక నుత్తమకావ్యమందలి మూడవదియగు ధ్వనికావ్యము ద్వివిధము ౧. సంసృష్టిభేదములు ౧3౨[illegible] ఒక సముదాయముగను ౨. సంకరభేద ములు 3[illegible] ఒకసముదాయముగను దనరెడిని. ఇక్కడికి ఉత్తమకావ్యము సంపూర్ణము.

కావ్యభాగమున రెండవదియగు మధ్యమ కావ్యము ఎనిమిదిభేదములుగలది. అవి ౧. అగూ ఢము, ౨. అపరాంగము, 3. వాచ్యసిద్ధ్యంగము, ౪. అస్ఫుటము, ౫. సందిగ్ధము, ౬. తుల్యప్రా ధాన్యము, ౭. కాక్వాక్షిప్తము, ౮. అసుందరము.

ఇంక మూడవదియగు అధమకావ్యము ౧. శబ్ద చిత్రము, ౨. అర్థచిత్రము, 3. ఉభయచిత్రము నని త్రివిధము. శబ్దచిత్రమున శబ్దాలంకారములును, అర్థచిత్రమున నర్థాలంకారములును, ఉభయచిత్ర మున శబ్దార్థాలంకారములు రెండును అని గ్రహించునది. ఇక్కడికి ఉత్తమకావ్య, మధ్యమ కావ్య, అధమ కావ్య లక్షణములు వివరింపం బడినవి.

కావ్యములు పలువిధములుగ నుండును. మహాప్రబంధములు, ప్రబంధములు, రూపక (నాటక) ములు, యక్షగానములు, చాటువులు, జంగమకథలు, పాటలు, ఏలపాటలు, పంబల పాటలు, తందనములు మొదలగునవియు కావ్యసముదాయములోనివే.

మహాప్రబంధములు ఇంచు ౨. ఛందము లకు లోంబడిగాని, మించిగాని ప్రస్తారమున వెలు వడిన పద్యములు పదునెన్మిది యుండును. అవి ౧. నగరవర్ణన, ౨. సముద్రవర్ణన, 3. పర్వత వర్ణన, ౪. ఋతువర్ణన, ౫. చంద్రోదయవర్ణన, ౬. సూర్యోదయవర్ణన, ౭. ఉద్యానవనక్రీడ, ౮. జలక్రీడావర్ణనలు, ౯. మధుపానవర్ణన, ౧౦. సురతవర్ణన, ౧౧. విప్రలంభ, ౧౨. వివాహవర్ణనలు, ౧3. కుమారోదయము, ౧౪. మంత్ర, ౧౫. దూత వర్ణన, ౧౬. ప్రయాణవర్ణన, ౧౭. యుద్ధవర్ణన, ౧౮. నాయకాభ్యుదయవర్ణనలు పదునెన్మిది యుండవలయును. ఛందములు, వృత్తములం గూర్చి వేఱుతావున గాంచనగును. మహాప్రబంధ వర్ణనలలో గొన్ని తక్కువయినను ప్రబంధ మనబడెడిని.

నాటకములు పదివిధములు ౧. నాటకము, ౨. ప్రకరణము, 3. భాణము, ౪. ప్రహసనము. ౫. డిమము, ౬. వ్యాయోగము, ౭. సమవా కారము, ౮. వీథి, ౯. అంకము, ౧౦. ఈహా మృగము.

యక్షగానములు ఐదు తెఱంగులు- ౧. కథా సందర్భము, ౨. చక్రవాళము, 3. తారావళి, ౪. బిరుదావళి, ౫. భోగావళి

చాటువులు క్షుద్ర ప్ర[illegible] లేక చాటు ధారలు- ఇవి ౧౪ విధములు. వీనిం గూర్చి వేఱుతావునం గాంచనగును. ఇవి సంఖ్యాబద్ధ చాటువులు. అసంఖ్యాబద్ధచాటువులు (లేక సంఖ్యా రహిత చాటువులు) రగడలు, కలికోత్కళిక, ద్విపద, దండకములు, పద్యముల మాలలు (ఉత్పలమాల, సీసమాలిక మొ।), సింహావ

లోకనములు, బిరుదగద్యములు మొదలగునవి. వీనికి చందస్సంఖ్యా నియామములేదు.

కావ్యదోషములు ౫౬ - ఇవి అర్థగతదోషములు, వాక్యగతదోషములు, పదగతదోషములు నని త్రివిధము. దోషములు మొత్తముగ నేబది యారు కలవు. వాటింగూర్చి వేఱు తావున గానవగును.

కావ్యగుణములు ౧౦ - ౧. శ్లేషము (శ్లేష), ౨. ప్రసాదము, ౩. మాధుర్యము, ౪. సుకుమారత, ౫. సమత, ౬. అర్థవ్యక్తి, ౭. ఔదార్యము, ౮. కాంతి, ౯. ఓజము, ౧౦. సమాధి యనునవి.

రసములు ౯ (నవరసములు) ౧. శృంగారరసము, ౨. వీరరసము, ౩. కరుణారసము, ౪. అద్భుతరసము, ౫. హాస్యరసము, ౬. భీభత్సరసము, ౭. భయానకరసము, ౮. రౌద్రరసము, ౯. శాంతరసము నని తొమ్మిది రసములు. ఇందు శృంగారరసము కడు విస్తారమైనది. ఇవ్విధముగ దగిన సంగతులు పెక్కు కలవు. ఇందు భావములు త్రివిధములు, అవస్థలు ౧౧, నాయకులు ౩౧౨ గురు మొదలగునవి పెక్కు గలవు.

భావములు - ౧. విభావములు, ౨. అనుభావములు, ౩. అవస్థలు అని త్రివిధము. ఇందు విభావములు రెండువిధములు.

౧. ఆలంబనము- ఇది ఒకేవిధము.

౨. ఉద్దీపనము - నాల్గువిధములు. ౧. ప్రాయము (వయస్సు), ౨. అలంకారము (సొమ్ములు మొదలగునవి ధరించి శృంగారించుకొనుట), ౩. చేష్టలు, ౪. తటస్థము (సమీపవాసము లేక సహవాసము).

౨. అనుభావము - ఇది సాత్త్వికభావము, సంచారీభావము, చేష్టాభావము అని త్రివిధము.

౧. సాత్త్వికభావములు ౮ - ౧. స్తంభనము, ౨. ప్రళయము, ౩. రోమాంచలము, ౪. స్వేదము, ౫. వైస్వర్ణ్యము, ౬. కంపము, ౭. అశ్రువు ౮. వైవర్ణ్యము (నిశ్చేష్టత, మార్పు, గగుర్పాటు, చెమట, స్వరము, స్వరము మారుట, వణకుట, కండ్లనీరు గ్రమ్ముట, వర్ణము మారుట).

౨. సంచారీభావములు ౩౩ - ౧. నిర్వేదము, ౨. శ్రమము, ౩. దైన్యము, ౪. జాడ్యము, ౫. గ్లాని, ౬. త్రాసము, ౭. శంక, ౮. ఆర్తి, ౯. రోషము, ౧౦. గర్వము, ౧౧. ఆవేగము, ౧౨. ధృతి, ౧౩. స్మృతి, ౧౪. చాపలము, ౧౫. ఉగ్రత, ౧౬. అవహిత్థ, ౧౭. త్రప, ౧౮. విషాదము, ౧౯. మదము, ౨౦. ఔత్సుక్యము, ౨౧. మతి, ౨౨. నిద్ర, ౨౩. మోహము, ౨౪. బోధము, ౨౫. మృతి, ౨౬. ముదము, ౨౭. అలస్యము, ౨౮. వితర్కము, ౨౯. సుషుప్తి, ౩౦. అసూయ, ౩౧. చింత, ౩౨. ఉన్మాదము, ౩౩. అపస్మృతి.

చేష్టానుభావము నాల్గువిధములు- ౧. చిత్తజ చేష్టలు, ౨. గాత్రజ చేష్టలు, ౩. వాగారంభ చేష్టలు, ౪. బుద్ధ్యారంభ చేష్టలు

౧. చిత్తజ చేష్టానుభావములు ౭ - ౧. హావము, ౨. భావము, ౩. హేల, ౪. మాధుర్యము, ౫. ప్రాగల్భ్యము, ౬. హసితము, ౭. ధైర్యము నని ఏడు తెఱంగులు.

౨. గాత్రజ చేష్టానుభావములు (౧౧)- ౧. లీల, ౨. విలాసము, ౩. విచ్ఛిత్తి, ౪. విభ్రమము, ౫. కిలికించితము, ౬. మోట్టాయితము, ౭. కుట్టమితము, ౮. చకితము, ౯. బిబ్బోకము, ౧౦. లలితము, ౧౧. విహృతము నని.

౩. వాగారంభ చేష్టానుభావములు (౧౨)- ౧. ఆలాపము, ౨. విలాపము, ౩. సల్లాపము, ౪. ప్రలాపము, ౫. అనులాపము, ౬. అపలాపము, ౭. సందేశము, ౮. అతిదేశము, ౯. నిర్దేశము,

౧౦. అపదేశము, ౧౧. ఉపదేశము, ౧౨. వ్యపదేశము.

౪. బుద్ధ్యారంభ చేష్టానుభావములు (౩)- ౧. రీతి, ౨. వృత్తి, ౩. ప్రవృత్తి.

౩ అవస్థలు (౧౦ విధములు)-౧. చక్షుఃప్రీతి (కనులజూచుట), ౨. మనస్సంగము (మనసు తగులుట), ౩. సంకల్పము (ప్రయత్న సంకల్పము), ౪. అరతి(అన్యానురాగము తగ్గిపోవుట), ౫. తాపము (వేడిగలుగుట), ౬. లజ్జాత్యాగము (సిగ్గువదలుట), ౭. జాగరము(నిద్రపట్టకుండుట), ౮. ఉన్మాదము (చికాకుతోనుండుట), ౯. మూర్ఛ (మైమరపు), ౧౦. ధన్యత.

నాయక, నాయికలు :- నాయకులలో ౩ భేదములు. ౧. కథానాయకులు- ౧. ధీరోదాత్తుడు, ౨. ధీరోద్ధతుడు, ౩. ధీరశాంతుడు, ౪. ధీరలలితుడు అని.

౨. శృంగార నాయకులు (౪ విధములు)- ౧. దక్షిణుడు, ౨. అనుకూలుడు, ౩. ధృష్టుడు, ౪. శఠుడు అని.

౩. సాహాయ్యనాయకులు (౪ విధములు)- ౧. విటుడు, ౨. చేటకుడు, ౩. పీఠమర్దకుడు, ౪. విదూషకుడు అని.

నాయికలు త్రివిధము. స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య యని. మొత్తమున నాయికలకు భేదములు ౩౧౨ గలవు. దీనింగూర్చి వేఱు తావున గాననగును. ఇంక శృంగారరసభేదముల నెఱుగదగును.

౧. శృంగారరసము- ౧. విప్రలంభశృంగారమనియు, ౨. సంయోగ శృంగారమనియు ద్వివిధము. ౧. విప్రలంభశృంగారము- ఇది శుద్ధ విప్రలంభము, మానము నని ద్వివిధము. శుద్ధ విప్రలంభము- అయోగము, విరహము, ప్రవాసము, శాపము నని నాల్గు తెఱంగులు. మాన విప్రలంభము-ఈర్ష్యాజన్యమానము, ప్రణయజన్య మానము నని ద్వివిధము. ఇటుల విప్రలంభ శృంగార మాను భేదములుగలది. ౨. సంయోగ శృంగారము- ఇది సంక్షిప్త సంయోగము, సంపన్నసంయోగము నని ద్వివిధము.

౨. వీరరసము- ఇది దానవీరము, దయావీరము, యుద్ధవీరము నని త్రివిధము.

౩. కరుణారసము- ఇందు భేదములులేవు.

౪. అద్భుతరసము- ఇందు భేదములులేవు.

౫. హాస్యరసము- ఇది ఆఱు తెఱంగులు- ౧. స్మితము, ౨. హసితము, ౩. విహసితము, ౪. ఉపహాసితము, ౫. అపహాసితము, ౬. అతిహాసితము.

౬. భీభత్సరసము.

౭. భయానకరసము.

౮. రౌద్రరసము- ఇది మాత్సర్యరౌద్రము, విద్వేషరౌద్రము నని ద్వివిధము.

౯. శాంతరసము- ఇది ఆత్మానాత్మ వివేక శాంతము, ఇహాముత్రార్థ ఫలభోగ విరాగశాంతము, శమదమాది షట్కసంపద శాంతము, ముముక్షుత్వశాంతము నని నాల్గు తెఱంగులు. (ఇవి నవరసములు).

౫. లక్షణ- ౧. వృత్తి, ౨. రీతి, ౩. శయ్య, ౪. పాకము నని నాల్గువిధములు.

౧. వృత్తి- ఇది ౧. శబ్దము, ౨. కావ్యము నని ద్వివిధము

౧. శబ్దము- ౧. వ్యంజన, ౨. లక్షణ, ౩. అభిధ యని మూడు తెఱంగులు. అందు వ్యంజన ౧. శబ్దశక్తిమూల, ౨. అర్థశక్తిమూల, ౩. ఉభయశక్తిమూలయనియు; లక్షణ- ౧. జహాతు, ౨. అజహాతు, ౩. జహదజహాతు యనియు; అభిధ- ౧. యోగమూల, ౨ రూఢిమూల యని భేదములచే దనరెడిని. ఇటుల శబ్దము త్రివిధమై యష్ట భేదములం గల్గియున్నది.

౨. కావ్యము ౪ విధములు - ౧. కైశికి, ౨. ఆరభటి, ౩. సాత్వతి, ౪. భారతి యని.

౨. రీతిమూడువిధములు - ౧. వైదర్భి, ౨. గౌడి, ౩. పాంచాలి యని. ౩. శయ్య ఒకేవిధము - ఇంక భేదములు లేవు. ౪. పాకము ద్వివిధము నారికేళపాకము, ద్రాక్షాపాకము నని. ఇంకను కదళీపాకమనియు కొందఱు వచించియున్నారు.

౬. యతిప్రాసములు - ఇవి పద్యముల నిబంధనలు. పద్యములు వినుటకు ఇంపైనవిగా యుండుట కివి యేర్పడెను, పద్యమునకు గల పరిశుద్ధత కివి సాధనము లగుచున్నవి. వేల్వేఱు వృత్తములకు వేల్వేఱు యతిప్రాసములు విధింపబడియున్నవి. యతిప్రాసములను గూర్చి వేఱ్వేఱు తావుల గానగును.

౭. సమాసములు ౬ విధములు - శబ్దములు ఒకటితో నొకటి గదియునపుడు, జగిలిగా గూర్చుటను సమసింపజేయుట యనియు, అట్లు సమసింపజేయబడిన పదసముదాయమును సమాసమనియు, తొల్లింటికవులు పేర్కొనియు, వాడియు నున్నారు. పద్యములందు సమాసములను రచించుటకు అనేక సమయములు కలవు. సమాసము లాఱువిధములు.

౧. అవ్యయీభావ సమాసము - ఇది ౧. అవ్యయపూర్వపదమనియు, ౨. అవ్యయోత్తరపదమనియు, ౩. నామోభయపదసమాసమనియు త్రివిధము.

౨. తత్పురుషసమాసము (ఎన్మిదివిధములు) - ౧. ప్రథమతత్పురుషసమాసము, ౨. ద్వితీయతత్పురుష, ౩. తృతీయతత్పురుష, ౪. చతుర్థీతత్పురుష, ౫. పంచమీతత్పురుష, ౬. షష్ఠీతత్పురుష, ౭. సప్తమీతత్పురుషసమాసము, ౮. నఙ్ తత్పురుషసమాసము.

౩. కర్మధారయసమాసము (నవవిధములు) - ౧. విశేషణపూర్వపదము, ౨. విశేష్యపూర్వపదము, ౩. విశేషణోభయపదము, ౪. ఉపమానపూర్వపదము, ౫. ఉపమానోత్తరపదము, ౬. అవధారణపూర్వపదము, ౭. సంభావనపూర్వపదకర్మధారయ సమాసము, ౮. లుప్తమధ్యమపదకర్మధారయ, ౯. భిన్నోత్తరపదకర్మధారయసమాసము.

౪. ద్విగుసమాసము - ౧. ఏకవిద్భావి, ౨. అనేకవిద్భావి యని ద్వివిధము.

౫. బహువ్రీహిసమాసము (పండ్రెండు విధములు) - ౧. ద్వితీయాబహువ్రీహి, ౨. తృతీయాబహువ్రీహి, ౩. చతుర్థీబహువ్రీహి, ౪. పంచమీబహువ్రీహి, ౫. షష్ఠీబహువ్రీహి, ౬. సప్తమీబహువ్రీహి, ౭. వ్యధికరణబహువ్రీహి, ౮. సహపూర్వపదబహువ్రీహి, ౯. ఉపమానపూర్వపదబహువ్రీహి, ౧౦. దిగంతరాళబహువ్రీహి, ౧౧. వ్యతికరణలక్షణబహువ్రీహి, ౧౨. నఙ్ బహువ్రీహిసమాసములు.

౬. ద్వంద్వసమాసము - ఇది ద్విపదద్వంద్వమనియు, బహుపదద్వంద్వమనియు. అందు ద్విపదద్వంద్వము - ఇతరేతరయోగ ద్విపదద్వంద్వమనియు, సమాహారద్విపదద్వంద్వమనియు నిరు తెఱంగులు. అట్లే బహుపదద్వంద్వమును ఇతరేతరయోగబహుపదద్వంద్వ మనియు, సమాహారబహుపదద్వంద్వమనియు ద్వివిధభేదములై ద్వంద్వసమాసము నాల్గుభేదములం గల్గియున్నది.

౮. ఛందములు ౨౬, వృత్తములు - పద్యకావ్యములు ఛందోబద్ధములు. కాన పద్యకావ్యములను గూర్చి ఎఱుంగుటకు ఛందములం గూర్చియు, వానియందు జనించు వృత్తములం గూర్చియు నెఱుంగు టత్యవసరము. ఛంద మెన్నవ సంఖ్యయో ఆఛందమున జనించిన వృత్త (పద్య) పాదమునందన్ని యక్షరములుండును. ఛందము లిఱువదియాఱు. అవి ౧. ఉక్త, ౨. అత్యుక్త, ౩. మధ్య, ౪. ప్రతిష్ఠ, ౫. సుప్రతిష్ఠ,

౬. గాయత్రీ, ౭. ఉష్ణిక్కు, ౮. అనుష్టుప్పు, ౯. బృహతి, ౧౦. పంక్తి, ౧౧. త్రిష్టుప్పు, ౧౨. జగతి, ౧౩. అతిజగతి, ౧౪. శక్వరి, ౧౫. అతిశక్వరి, ౧౬. అష్టి, ౧౭. అత్యష్టి, ౧౮. ధృతి, ౧౯. అతిధృతి, ౨౦. కృతి, ౨౧. ప్రకృతి, ౨౨. ఆకృతి, ౨౩. వికృతి, ౨౪. సంకృతి లేక సంస్కృతి, ౨౫. అతికృతి లేక అభికృతి, ౨౬. ఉత్కృతి.

ఈ ౨౬ ఛందములందు జనించిన వృత్తములు ౧౩,౪౨,౧౭,౭౨౬ కలవు. ఇవి అన్నియు వాడుకయందిప్పుడు లేవు.

ఇంక నిరువదియాఱు ఛందములందు జనించినవే కాక, ఉద్ధురమాలావృత్తము లను పేరం బరగుచు లాక్షణీవృత్తమును, రమణకవృత్తమును, త్రిభంగివృత్తమును, అనుహారీవృత్తమును, అనువిభాతీవృత్తమును, అనుగ్రాహీవృత్తమును, పలు విధములగు దండకములును అచ్చటచ్చటం గానఁబడుచున్నవి. కాని దండకములు ఇన్ని భేదములనియు, ఇందిప్పుడు ౧౦ విధములు మాత్రము వాడుకయందున్నవనియు, ఈ నానావిధములగు వృత్తములు ౨౬ వ ఛందమును గూడ దాటినవనియుం జెప్పఁబడినవి. ౨౬ ఛందములు, వృత్తములం గూర్చి వేఱొక తావున గానవగును.

కావ్యవిధానము — అలంకారశాస్త్రమున కావ్యము- ఉత్తమకావ్యమనియు, మధ్యమకావ్యమనియు, అధమకావ్యమనియు త్రివిధములై తెలియబడును. కవి రచించినది కావ్యమని చెప్పఁబడినది.

౧. ఉత్తమకావ్యము- ౧. వివక్షితాన్యపరవాచ్యమనియు, ౨. అవివక్షితాన్యపరవాచ్యమనియుం ద్వివిధము.

౧. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము- ఇది తిరుగ సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు, అలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు ద్వివిధము.

౧. సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము త్రివిధము- ౧. శబ్దశక్తిమూల, ౨. అర్థశక్తిమూల, ౩. ఉభయశక్తిమూల మనని.

౧. శబ్దశక్తిమూల- వస్తురూప, అలంకారరూప మనని ద్వివిధము.

౧. వస్తురూప- వాక్యగత మనియు, పదగత మనియు నిరు తెఱంగులు.

౨. అలంకారరూప- వాక్యగత మనియు, అలంకారగత మనియు నిరు తెఱంగులు.

౨. అర్థశక్తిమూల త్రివిధము ౧. స్వతఃప్రతిపన్నము, ౨. కవిప్రౌఢవచనసిద్ధము, ౩. కవినిబద్ధోక్తిసిద్ధము అని యున్నవి.

౧. స్వతఃప్రతిపన్నము- ౧. వస్తుమూల మనియు, ౨. అలంకారమూలమనియు ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలము- తిరుగ వస్తుమూలవస్తు వనియు, వస్తుమూలాలంకారమనియు ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. వస్తుమూలాలంకారము- ౧. పదగత మనియు, ౨. వాక్యగతమనియు, ౩. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. అలంకారమూలము- ౧. అలంకారమూలవస్తువనియు, ౨. అలంకారమూలాలంకార మనియుం ద్వివిధము.

౧. అలంకారమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. అలంకారమూలాలంకారము- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. కవిప్రౌఢవచనసిద్ధము- ఇది ద్వివిధము. ౧. వస్తుమూల, ౨. అలంకారమూలము నని.

౧. వస్తుమూలము- ౧. వస్తుమూలవస్తువు, ౨. వస్తుమూలాలంకారము నని ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. వస్తుమూలాలంకారము- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. అలంకారమూలము- ఇది ౧. అలంకారమూలవస్తువనియు, ౨. అలంకారమూలాలంకారమనియు ద్వివిధము.

౧. అలంకారమూలవస్తువు- ఇది ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. అలంకారమూలాలంకారము ఇది ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

3. కవినిబద్ధోక్తిసిద్ధము- ఇది వస్తుమూలమనియు, అలంకారమూలము నని ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలము ఇది ౧. వస్తుమూలవస్తువనియు, ౨. వస్తుమూలాలంకారమునియు ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨ వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. వస్తుమూలాలంకారము- ౧. పదగతమనియు, ౨. వాక్యగతమనియు, 3. ప్రబంధగతమనియు త్రివిధము.

౨. అలంకారమూలము- ఇది ౧. అలంకారమూలవస్తువనియు, ౨. అలంకారమూలాలంకారమనియు రెండువిధములు.

౧. అలంకారమూలవస్తువు- ఇది ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. అలంకారమూలాలంకారము- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

3. ఉభయశక్తిమూల- ఒకే విధము.

౨. అలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము- ఇది ఆఱు విధములు. ౧. ప్రబంధగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. పదగతము, ౪. పదైకదేశగతము, ౫. రచనాగతము, ౬. వర్ణగతము నని యైయున్నది.

అవివక్షితాన్యపరవాచ్యము- ఇది ౧. అత్యంతతిరస్కృతమనియు, ౨. అర్థాంతరసమేతమనియు ద్వివిధము

౧. అత్యంతతిరస్కృతము- ఇది ౧. వాక్యగతమనియు, ౨. పదగతమనియు ద్వివిధము.

౨. అర్థాంతరసమేతము- ఇదియు ౧. వాక్యగతమనియు, ౨. పదగతమనియు ద్వివిధము.

మరియు నీయుత్తమకావ్యసందర్భమున సంసృష్టిధ్వనులును, సంకరధ్వనులును కలవని చెప్పఁబడినవి. సంసృష్టిధ్వనుల సంఖ్య ౧3౨౬ గను, సంకరధ్వనుల సంఖ్య ౧3౨౬ × 3 = 3౯౭౮ × నలంకారశాస్త్రవేత్తలు లెక్కించియున్నారు.

౨. మధ్యమకావ్యము- ఇది ఎన్మిదిభేదములు గలదిగఁ జెప్పఁబడినది. అవి ౧. అగూఢము, ౨. అపరాంగము, 3. వాచ్యసిద్ధ్యంగము, ౪. అస్ఫుటము, ౫. సందిగ్ధము, ౬. తుల్యప్రాధాన్యము, ౭. కాక్వాక్షిప్తము, ౮. అసుందరము నై యున్నవి.

3. అధమకావ్యము- ఇది అలంకారరూపముగఁ దనరెడిని. అలంకారములు- శబ్దాలంకారములనియు, అర్థాలంకారములనియు, ఉభయమనియుఁ జెప్పఁబడినవి. అనగా శబ్దచిత్రము, అర్థచిత్రము, ఉభయచిత్రము నని భావము. అందు శబ్దచిత్రమన శబ్దాలంకారములనియు, అర్థచిత్రమన అర్థాలంకారములనియు, ఉభయచిత్రమన శబ్దాలంకారము, అర్థాలంకారము గూడ (ఉభయ సంయుతము) నవియు నెఱుంగునది.

కావ్యుఁడు (శుక్రుఁడు)—కవి పుత్త్రుఁడని భావము. శుక్రాచార్యుఁడు రాక్షసగురుఁడు.

పితామహుఁడు భృగుమహర్షి. సోదరులు ధాత, విధాత. పుత్రులు చండామార్కుఁడు, వరూత్ర, త్వష్ట్ర, భద్రకర్ముఁడు. కుమార్తెలు అరజ (యోగిని), దేవయాని (యయాతిమహారాజు భార్య).

కావోలిన్ — బాకమట్టి చూడుఁడు.

కాశకుశావలంబన న్యాయము— నిరాయుధుఁడై ఎదిరింపఁజాలక గడ్డిపఱకలు జేతబట్టినట్లని యర్థము. వాదమున నిర్వహింపఁజాలక వేఱొక నిరర్థక వాదప్రయత్నము సల్పుట యని భావము.

ఓటమి సిద్ధమగుట, వేఱునిరర్థకముగ బలహీన వాదమునకుఁ బ్రయత్నించుట మొదలగు పనులను నిరసించుటయం దీన్యాయమును వాడుదురు.

కాశికిపోతే కర్రికుక్క గంగిగో వగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాశికిపోయి కుక్కబొచ్చు తెచ్చినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కా[illegible]క గోత్రము — ఆయాస్యఉప గణము చూడుఁడు. ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కాశీతకి గోత్రము నిధృవగణము చూడుఁడు.

కాశీ దేశము — తొలింటి కాలమున నొకప్పుడు సంయుక్త రాష్ట్రములలోని బనారస్ పట్టణము రాజధానిగ దానిపరిసరములో నొక చిన్న రాజ్యముగనుండెను. రాజధాని కాశీ (కాశీదేవి క్షేత్రమగు కాశీ లేక బనారస్ పట్టణమే). ప్రజలకు కాశీలని వాడుకయుండెను. వీరు చాల బలముగలవారని పేరందియుండిరట.

కాశీక్షేత్రత్రయము – ౧. వారణాశి (కాశీ)- దీనిని బనారస్ అనెదరు. ఉత్తరహిందూస్థానమున సంయుక్తరాష్ట్రములలో నున్న నగరము. ౨. గుప్తకాశీ హిమవన్నగ దేశమున గఢ్వాల్ లో ఊఖీమఠమునకడ నున్నది. మందాకినీతీరము; హరిద్వారమునుండి ౧౨౭ మైళ్లు. హరిద్వారమునుండి బదరీకేదారమున కేగు మార్గము. 3. ఉత్తరకాశీ - హిమవన్నగమున బారాహాట్ అనఁబడు తావునకు సమీపము. గంగానదీతీరము. డేరాడూన్ నుండి ౮౦ మైళ్లదూరము. గంగోత్తర కేగు మార్గము.

కాశ్మీరదేశ చరిత్ర — కాశ్మీరదేశము భరతభూమికి నుత్తరమున హిమవత్పర్వత పఙ్త్తుల మధ్యనున్న లోయ. ఆదికాలమున నీ లోయ యంతయు జలముతో నిండి సరస్సుగ నుండెడిది. ఇచటి హరముఖ పర్వతమున సకాలమున పరమేశ్వరుఁడును, వారి శక్తియగు సతీదేవియు లీలావతారులో యనునట్లు మానవశరీరధారులుగ వసించుచు విహరించుచుండిరి. దానినుండి కాశ్మీరదేశపులోయ యందున్న సరస్సునకు సతీసరస్సనియు [illegible] ఊలూరు లేక్ అనఁబడు జలనిలయమును, ఆలవాలమనియు వాడుచుండిరి. ఆప్రాంతముల నాగజాతివారు వసించుచుండిరి. వారికిం గశ్యపమహర్షి సంతతివాఁడగు నీలభూపతి ప్రభువై పాలించుచుండు వాఁడు. ఆ తఱుణముననే జనకంటకుఁడై పుదగిన మహాదుర్మార్గుండగు జలోద్భవుఁడను రక్కసుండొకఁడు సపరివారముగ నా సతీ సరోవరప్రాంతములను, అవసరమగుతఱి సరోవరమునందునను వసించుచు, భరతఖండ నివాసుల నొక్కయు, దేవతల నొక్కయు సత్కార్మానుష్ఠాన చర్యలకు ధ్వంసముం గల్పించుచు బాధించుచుండువాఁడు.

భూపాలుండగు నీలమహీపాలుండు తన ప్రజలీ జలోద్భవునిచే నలఁగుచుండు నిక్కట్టును, వాని యధర్మవర్తనలను గాంచి యోర్వఁజాలకయు. చేయునదిలేకయు గొప్ప తపంబొనర్చి, కశ్యప

మహర్షి మూలమున దేవతాప్రసన్నత గల్గించు
కొని దేవగణముల నటకు రప్పించి దానవులం
బరిమార్ప యత్నించెనట. కాని దానవులును
పరివార సమేతులుగ నీట నప్పుడు హరిపర్వత
మనంబడుచున్న కొండయందొక కందరము
నందు దాగి కుశలులైయుండ, దేవతలు బిక్క
మొగములు వైచియుండ, దేవకార్య నిర్వహణ
మున కటకేతెంచు సైన్యములకు ముందుగ నిలచి
యుండి శ్రీకృష్ణబలరాములు వితస్త (ఇప్పటి
జీలమునది) ప్రవహించు కనుమమార్గమున
కనుమ విరుపు చేసి నీరవ్వలకుం బారు మార్గ
మేర్పర్చిరట. నీరవ్వలకుం బ్రవహించ నేల
బయల్పడి రక్కసుడు విధిలేక బయటికేతెంచి
యుద్ధసన్నద్ధుండైన కతన శ్రీకృష్ణుండు సంగరో
న్ముఖుండై రక్కసునిం గూలంజేసి మునుమాటి
శాంతిం గల్గించెనట. సతీసరోవరమటుల భూప్రదే
శమై కశ్యపర్షి దేశమని పేరడంబడియు, కాలము
గడచినకొలంది కాశ్మీరముగ పేరు మారియున్న
దట. దేశప్రజలగు నాగులకు దేశికులై పురో
హితులైయుండ నియమితులగు విప్రు లిప్పుడు
కాశ్మీరపండితులనంబడుచున్నారు.

ఇంక నిక్కాలమున కొండజీపూర్వకథనమును
సమ్మకుండినను భూగోళశాస్త్ర పరిశోధకులు
కాశ్మీరపరిసర పర్వతోపరిభాగ లబ్ధములగు
ముత్యపుచిప్పలు, నత్తగుల్లచిప్పలు మొదలగు
వాటిం జూచి, ఈ ప్రాంతమంతయు నొకప్పుడు
జలనిలయమై యుండితీరవలయునని యంగీకరించు
టను కాదనంజాలరు. ఇదియే శ్రీకృష్ణావతార
కాలమున గల్గింపంబడిన దేశము. కుంకుమపూవు
నకు జన్మప్రదేశము కాశ్మీరభూమి.

కలియుగమాదిగ క్రీ. వె. ౧౯౩౮ సంవత్స
రము వఱకు కొంచుమించు ౫౦౩౯ సంవ
త్సరములైనవి. అందు క్రీ. వె. వెనుక గడచిన
వత్సరములు ౧౯౩౮ ను, క్రీ. మునుపు సావత్స
రములు ౨౫౦ గలపిన ౨౧౮౮ సావత్సరము
లగును. ఈ కాలమును కలియుగారంభమునుం
డియు గడచిన ౫౦౩౯ నుండి తీసివైచినచో
౨౮౫౧ సావత్సరములు మిగులును. ఈ కాలము
తరువాత చరిత్ర మనకు తెలియరాకున్నది.
కల్హణ పండితుని రాజతరంగిణి మొదలగు గ్రంథ
ములవలన క్రీ. పూ. ౨౫౦ నాటివాడగు అశోక
చక్రవర్తి కాలమునుండియు మనకుం గొద్దిగనో
గొప్పగనో చరిత్ర దొరకుచునేయున్నది. కాన
దానినే వివరింపవలయును.

అశోకచక్రవర్తి పాలనమునంగూర్చియు మన
కంతగా తెలియకున్నను ఆ కాలమున నీ దేశము
నొక ప్రధానస్థానమును నిర్మించి దానికి శ్రీనగర
మని పేరిడెను. ఇట శ్రీ యనిన సూర్యుం
డనియు, శ్రీనగరము సూర్యుని పట్టణమనియు,
ఆ మహారాజాభిప్రాయార్థముగ బౌద్ధగ్రంథము
లందు వివరింపంబడినది. ఆ శ్రీనగరపు తావిప్పటి
శ్రీనగరమునుండి నాల్గుమైళ్ల దూరమున రెండు
దేవాలయములు తప్ప నేయానవాలు లేనిదైనై
పాంద్రెంతాను అని పిలువంబడుచు, ఇస్లామాబాదు
రస్తాయందు జీలమునది నటియే యున్నది. దీనిని
స్పష్టముగ దెలియుట కశోకుని శ్రీనగరమని
వాడుచుందుముగాక.

పిదప ప్రభుత్వమునకు వచ్చిన కాశ్మీర భూప
తులు పేరందినవారు కారుకాని, క్రీ. వె. ౧౦౦
సంవత్సర ప్రాంతముల రాజ్యపాలన మొనర్చిన
కనిష్కమహారాజు సుప్రసిద్ధుడు. ఈయన
గాంధారదేశ మేలుచుండినవాడు; కుషాన్ తెగ
కుం జెందినవాడు. ఈయన కూర్చిన బౌద్ధభిక్షు
వుల మహాసభయందు త్రిపిటకములనంబడు బౌద్ధ
మతవేదగ్రంథము కూర్పంబడినది. ఇది సుప్రసిద్ధ
గ్రంథము. ఈ కనిష్కమహారాజు క్రీ. శ. ౧౫౦
వఱకు రాజ్యపాలన మొనర్చినవాడు.

ఆయనకును బిదప హువిష్క మహారాజు కాశ్మీర సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఈయన తన రాజధానిని హువిష్కపురమను పేరను వేఱుగ నిర్మించెను. అది బారాముల్లా (వరాహమూలపురము) పట్టణమునకు ఆగ్నేయ దిశగా రెండు మైళ్ళ దూరమున నున్నది. ఇప్పుడు ఉష్కూరని పిలువఁబడుచున్నది. తరువాత లలితాదిత్యుఁ డీహుష్కపురమునందే బౌద్ధస్తూపమును మఠమును నిర్మించెనని తెలియుచున్నది. ఈ కుషాను భూపతులను ఇట్టి కాలమునందే గ్రీకుదేశముతో రాకపోక సంబంధము లధికముగ నుండెను. గ్రీకుదేశపు గృహనిర్మాణవిధానములు కొంత వఱకు కాశ్మీరదేశమున ఉపయోగింపఁబడెను. ఈ గ్రీకు శిల్పకళ కాశ్మీరదేశపు ఆనాఁటి దేవాలయములలోను స్పష్టముగఁ గానవచ్చుచున్నది.

కుషాను భూపతుల తరువాత కాశ్మీరసింహాసన మధిష్ఠించిన భూపతులలో క్రీ. శ. ౫౦౦ వఱకు సుప్రసిద్ధులు గానరారు. క్రీ. శ. ౫౦౦ ల కాలమున రాజ్యమునకు వచ్చిన శ్వేతహూణుఁడగు మిహిరకులుఁడను నృపతి కిరాతకుఁడనియు, క్రూరుఁడనియు తెలియుచున్నది. ఈతఁడు శివభక్తుఁడని బలమైన వాడుక కలదు. ఈతని పరిపాలన విధానములు తెలియవు. కల్హణపండితుఁడు తన రాజతరంగిణియం దీతనిని మహావైరి యనియు, వయస్సు గడచినవారియందు గౌరవమును, స్త్రీలయందు మర్యాదయు, బాలురయందు కనికరమును లేని క్రూరునిగ వివరించును. ఈతఁడొసంగిన భూదానముల బరిగ్రహించిన విప్రులను నిరసించియున్నాఁడు. ఈయన ఎంత కాలము పాలించెనో తెలియరాదు కాని, ఆఱవ శకాబ్దాంత కాలమున సింహాసన మధిష్ఠించిన ప్రవరసేనమహారాజు ఇప్పటి శ్రీనగరమునందలి తూర్పుభాగమున తన రాజధానిని తనపేరట ప్రవరపురమను పేరున నిర్మించుకొనెను. మరియు నీతఁడే జీలమునదిని దాటుటకొఱకు పడవల వంతెనను నిర్మించెను. ఇకను ఇప్పటి శ్రీనగరమునందలి పాండ్రేథనుండి జీలము నదీతీరమున పట్టణము దనుక చీనారుబాగు పాల్లేరుల నడుమగా జీలము వెళ్లువవలన నపాయము గలుగకుండునటుల నొక గట్టుఁ బోయింపనారంభించినటులు చెప్పఁబడినది. ప్రవరసేనుని మేనమామ జయేంద్రుఁడు ప్రవరపురమున జయేంద్ర నామమున గొప్ప బౌద్ధ సన్న్యాసాశ్రమమును నిర్మించెను. ఇటుల నీకొత్త రాజధాని సకల వైభవోపేతముగనున్నను ఉత్తరమున శ్రీనగరమునకంతయు దగ్గఱగ నిలచి యుండెను. క్రీ. శ. ౬౩౦-౬౩౩ హ్యూయనత్సాంగను పేరుగల చీనా దేశస్థుఁడు కాశ్మీరదేశమునకేతెంచి ఈదేశమునందుండియే ఆరెండు సంవత్సరముల కాలమున నాయన తిరిగిన ప్రయాణ కాలమునందు దక్షిణకాలమున ఈజయేంద్ర నగరమునందే వసించెను. ఆయన బారాముల్లా పురముగుండా నడచివచ్చి రాత్రి హుష్కపురమునందే (ఉష్కూరు) గడపెనని ఆయన వ్రాసిన యాత్రాచరిత్రమునందు కలదు.

పిదప క్రీ. శ. ౭౫౦ ప్రాంతమునందో లేక ఎనిమిదవ శతాబ్దారంభ కాలమునందో లలితాదిత్య ముక్తాపీడుఁడను మహాబలాఢ్యుఁడగు భూపతి సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఆయన భరతదేశము కొన్ని యుద్ధములొనర్చెను. టిబెట్టు దేశమున యుద్ధమొనర్చెను. చీనాదేశమునకొక రాయబారి నంపెను. దీనిగూర్చి చీనాప్రభుత్వపు రికార్డునందు ఉదహరింపఁబడియున్నది. ఈ భూపతి హిందువుఁడు; సకల మతసమానము కలవాఁడు. కాశ్మీరదేశమున సుప్రసిద్ధమగు మార్తాండ దేవస్థానమును కట్టడములను విరివిగ కట్టించెను. కాశ్మీరరాజులు పెక్కండ్రవలె నీయనయు తానొక వేఱురాజధానిని నిర్మింపఁజేసికొని దానికి పరిహాసపురమని పేరిడెను. అందు గొప్ప

ప్రభుత్వమునందిది బ్రిటీషురక్షిత సంస్థానరాజ్యమై యున్నది.

కాశ్మీరదేశపు సామెతలు — అంధునకు రాత్రి, పగలు ఒక్కటే. ఆకారము గొఱ్ఱె, హృదయము తోడేలు. ఎద్దునకుఁ గొమ్ములు భారమా? కరచే కాలిజోడుతో కన్న ఉట్టి కాళ్లతో నడచుట సుఖము. తిన్నప్పటి తీపి డబ్బిచ్చేటప్పటికి చేదగును. [illegible] పేరు సంపాదించుకొనుట డబ్బు గడించుటకు మూలమగును. పల్లెటూరిపులితో పట్నపు కుక్క సమానము. పాము ఎన్ని వంకరలు తిరిగినా తనపుట్టలోకే దారి. [illegible] బాల్యము బాధ్యతలు లేనిది. బాగుచేసినచోట్లనే [illegible] పుట్టి పెరిగి బలపడును. [illegible] పాటిదే బురద. స్నేహముకన్న సత్యము బలవంతము.

కాశ్మీరదేశము సామ్రాజ్యములలో కొంత మార్పు జరిగినను ఇతరపరిస్థితులందు దాదాపు అదేపేరున నిలచి నేటికిని అట్లుండు దేశములలో నొకటి కాశ్మీరము. దీనికి అనేకనగరములు రాజధానులైనవి. ప్రవరసేనుఁడను రాజు ప్రవరపురమును (ఇప్పటి శ్రీనగరము) నిర్మించి రాజధానిగఁ జేసికొనెను. పిదప నశోకచక్రవర్తిపాలనమునందు క్రొత్త శ్రీనగరమను రాజధాని నిర్మింపఁబడెను. కొంతకాలమునకా శ్రీనగరము కాలిపోయెను. ప్రజలందరు ప్రవరపురమునకుఁ జేరుకొని అట కొంతస్థలము పుచ్చుకొని యిండ్లు గట్టుకొనుచు, ఆ క్రొత్తపేటకు తమ శ్రీనగరము పేరిడిరట. నానాటికది బలపడి ప్రవరపురమను పేరు మాసి అంతకును శ్రీనగరమనియే వాడుక యయ్యెను. నేటికిని అట్లే నిలచియున్నది. విక్రమాంకదేవచరిత్ర రచించిన బిల్హణుఁడీ ప్రవరపుర వాసియె. ప్రవరసేనుఁడు క్రీ. శ. ౪౩౨ మొదలు ౪[illegible]౪ మధ్య రాజ్యముచేసెను.

మరియొకప్పుడు అవంతివర్మ అవంతిపురము నిర్మించుకొని రాజధానిగఁ జేసికొనెనట. వేరొకప్పుడు పురాధిష్ఠానము రాజధాని. (ఇప్పటి పాండ్రేతాన్). ఇది శ్రీనగరమునకు దిగువగా నాల్గుమైళ్లు. దీనిని గూర్చి రాజతరంగిణి గ్రంథమునందు ప్రశంస గలదు. అశోకచక్రవర్తిచేఁ బంపఁబడిన బౌద్ధమతబోధకుఁ డగు మధ్యాంతికుఁడు అరవాలుఁ డను కాశ్మీరనృపతిని బౌద్ధమతమునకుఁ జేర్చెనని "మహావంశ"మునం దున్నది. ఇంకను వితస్తా (ఇప్పటి జీలము) నదిపైనున్న అనంతనాగపురము (ఇప్పటి ఇస్లామాబాదు) ను ఒకప్పుడు రాజధానిగౌరవము నందినది. మహమ్మదీయుల ప్రాబల్యమున పేరు మార్చబడినది.

ఈ ఇస్లామాబాదునకీశాన్యముగ నైదుమైళ్ల దూరమున ప్రసిద్ధమగు మార్తాండ (సూర్య) క్షేత్రము గలదు. ఈ కతిపయ దూరముననే మార్తాండ తీర్థము, విమలకముల తీర్థములును ఈ దేశమున సుప్రసిద్ధములు.

ఇస్లామాబాదునుండి అరువదిమైళ్లదూరమున హిమవన్నగములను జెందిన భైరవఘాటీకనుమలపై అమరనాథమను శివక్షేత్రముకలదు. మంచుచే గప్పఁబడియుండు దీనిశిఖరమునకు పశ్చిమభాగమున నొక గుహాయందీదేవస్థానమున్నది. దానినచటివారు భక్తిపారవశ్యమున నపరకైలాసమనెదరు. గుహాకడనే జన్మించి, ఇటకేగుబాట ప్రక్కగనే ప్రవహించుచు క్రిందికిదిగి సింధునదిం జేరుకొను అమరగంగ యను చిన్ననది చాల పవిత్రమని తలంపఁబడుచున్నది. ఇది అమరనాథుకడ విభూతిమయమగు ప్రదేశముగుండా ప్రవహించుటచే చాల గౌరవింపఁబడుచుండును.

దేవస్థానపు గుహాముఖ మను లోపల ఇరువదియైదడుగుల వెడలుపును, ఏబది యడుగుల ఎత్తును, గలిగి ముప్పది యడుగులు కొండలలోనికి జొచ్చుకొనియుండి లోన మంచు లింగము గల్గియున్నను ఈ శివలింగము చంద్రునితో సంబంధముగలది. శుక్లపక్షమున దినదినాభివృద్ధినందుచు పౌర్ణమినాటికి ఎనిమిదడుగుల చుట్టుకొలతయు, మూడడుగుల ఎత్తు గల్గి స్ఫటికమువలె స్వచ్ఛమై తళతళ మెఱయుచు తేజోమయమైయుండి కృష్ణపక్షమున తగ్గి [illegible] అమావాస్యనాటికి [illegible] కరిగిపోవును. శివలింగమునకిరుప్రక్కలను రెండు మంచు విగ్రహములు గానవచ్చునుగాని [illegible] వ్యక్తీకరింపనగునవి కావు. శ్రావణమాసమున కాశ్మీర ప్రభుత్వపు ఉద్యోగుల సహకారముక్రింద యాత్రికు లటకేగుచుందురు.

తొల్లింటి వరాహమూలపురమిప్పుడు బారామూలా యనుపేర బరగుచున్నది. ఇచటి వరాహదేవస్థానము మహమ్మదీయుల కాలమున భగ్నపర్చబడినది. ఇచ్చోటి వరాహపర్వతము నేటికిని ఆపేరనె బరగుచున్నది. [illegible] శంకరభగవత్పాదులు కాశ్మీరమునకేగి శ్రీనగరముకడనున్న సంధిమానపర్వతముపై జ్యేష్ఠరుద్రుండను శివలింగప్రతిష్ఠ నొనర్చి తపమొనర్చుచు అటనుండెనకతన నాపర్వతమునకు సంధిమాన పర్వతమను పేరుమాసి శంకరాచార్య పర్వతమని పేరయ్యెనట. అశోకచక్రవర్తి సుతుండగు జలోకుండను నామాంతరముగల కునాలుండీ గిరి యాక్రమించి బౌద్ధచైత్యము నటనిర్మించి యీగిరికి గోపాద్రి యని పేరిడెనట. పిదప మహమ్మదీయులు కాశ్మీరమాక్రమించి, అట నొక మసీదు గట్టి యాగోపాద్రి యనుపేరుమాపి తఖ్తీసులేమాన్ అను నామకరణ మొనర్చిరట. నేటికినది అట్లే పిలువంబడుచున్నది.

కాశ్మీరమున ఆలవాలనను సరస్సు కలదు. దానినిప్పుడు ఊలూర్ సరస్సనుచున్నారు. ఇది కాశ్మీరములోనికెల్ల పెద్ద సరస్సగును. ఇందనేకజాతి చేపలు, [illegible]ములు విస్తారము గలిగియుండుటచే కొన్ని వేలమందికి జీవనము గల్గించుచున్నది. [illegible] ఆహ్లాద సరోవరమని [illegible] అభిమాన స్తుతి పాడంబడుచున్నది. ఇది హరాముఖ క్షేత్రమునుండి యాత్రికుల [illegible] సిద్ధాశ్రమమునందుండిన మహాశ్వేతా [illegible] నుండెనట. కాదంబరియందు బాణభట్టు[illegible]ను, సిద్ధాశ్రమాంక దేవ దత్తమును [illegible] వివరించియున్నారు. [illegible]పురాణమున ప్రసన్నమాధ్యాయము మిగుల ప్రశంస కలదు. పర్వత శిఖరములం [illegible] హరముఖ శిఖరము. [illegible] శ్రీనగరసమీపముననే [illegible]శ్రమము కలదు. ఈ దేశవాసులలో కాన్యులనువారి [illegible] అనుచున్నారు. ఆదివిష్ణువు [illegible] పవిత్రస్థలి కాశ్మీర దేశమున [illegible]. చిన్నజాల్ అని పిలువంబడు పర్వత [illegible] నాగము(తొల్లింటి క్రమసరము) కలదట. క్రమపాదమని పిలువంబడు విష్ణుపాదముకలదు; అది మత్స్యావతార స్థలమును ప్రతీతియుకలదు.

కాశ్మీర దేశపు సుప్రసిద్ధోద్యానవనములు

— కాశ్మీరమునందు సుప్రసిద్ధములగు నుద్యానవనములు నాల్గు గానవచ్చెడిని. అవి షాలీమార్ బాగ్, నిషాత్ బాగ్, అచిబాల్ బాగ్, చాష్మాషాహి బాగ్ అనంబడునవి.

౧. షాలీమార్ బాగ్ - రాజధానియగు శ్రీనగరము (తొల్లింటి ప్రవరపురము) నుండి తొమ్మిది మైళ్లదూరమున డాల్ సరస్సు (Dal Lake) నంటియే యున్నది. ఇచట పర్వతము నుండి సరస్సునందలి జలములదనుక ప్రదేశ మేట

వాలుగ నుండి సీతముచెట్లు గుంపులుగల పర్వతముచే నలువైపులను చుట్టబడియున్నది. ఈ ప్రదేశమును కీర్తిమ కాశ్మీరదేశమును క్రీ. శ. ౭౯ మొదలు ౧౩౯ వరకును పాలించినను, ప్రవర పురనిర్మాతయును గు రెండవ ప్రవరసేనమహారాజు యుండెను. ... నిల మసుని యాత్రను. నాటినుండియు నా ప్రదేశమాపేరుననే దనరుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౬౧౯ లో జహాంగీరు చక్రవర్తియు ... నూర్జహాను బేగముయు ఇచ్చట ... ఉద్యానవన నిర్మాణము ... అట్లే పిలువ సాగెనని చెప్పబడినది.

ఇది ౭౦౦ గజముల పొడవును ౨౦౦ గజముల వెడల్పుగలది. ... అవరణము గలదు. ఇందు మూడు భాగములు కలవు. వెలుపలి భాగ ... మధ్యభాగము ... లోపలి భాగము చక్రవర్తిగారి ... యుక్కయు, వారి ... యుక్కయు వాడుకకై ఏర్పరుపబడియుండెను. జనానాభాగము ... లన్నిటి ... మనోహరమై యున్నది.

౨. నిషాతబాగు ఉద్యానవనము- ... దాల్ సరస్సు తూర్పుగట్టున సిటీ శ్రీనగరమునుండి ఏడుమైళ్ల దూరమున నున్నది. నూర్జహాన్ బేగముగారి తండ్రి యగు అసఫ్ ఖానుగారిచే తన స్వంత వాడుకకై నిర్మింపబడెను. దీని నిర్మాణము జహాంగీరు చక్రవర్తి పాలనకాలమున క్రీ. శ. ౧౬౩౦ ప్రాంతమని చెప్పుచున్నారు. దీనిపొడవు ౭౦౦ గజములును, వెడల్పు ౩౭౦ గజములును కలదు. ఉద్యానవనము కొండప్రక్కనుంట ఒకటికన్న నొకటి ఎత్తుగనుండు పండ్రెండు సమతలప్రదేశములుగ నిర్మింపంబడియుంట దీనిని టెర్రేస్గార్డెన్సు అనియు ననుట కలదు. చీనారు వృక్షములు తీరుచుగ నున్నవి. చాల నీడగనుండి ఎండవేళ కనులకు మనోహరమై నడుమ ప్రవహించు చుండు నీటికాలువలచే రమ్యమై యుండెడిని. ఇందు బహిఃప్రదేశ మూలముయొక్కయు, వెనుక ప్రదేశభాగము జనానాయొక్కయు వాడుకకేర్పరుపబడినది. దీని యావరణగోడలు పది నెన్మిదడుగులు ఎత్తుగలవి. మూలలందు బురుజులు కలవు. ఇప్పటికిని విద్యుద్దీపము లమర్చించి యున్నారు.

౩. అచిబాల్బాగుతోట - అచీబాలను నది యొక్క నీటియూటపేర. ఈ తోటకు దీని కనుగుణమగు పేరే వాడుచున్నారు. దానియుదకము లింపుగ తీయగనుండి ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఈ తోటకు ప్రతిమనోహరమగు ... మెచ్చిన ... తీర్థముగ నారోగ్యము ... చెప్పి ... రోగులు దీనినావుచి ... యారోగ్యమును బడయుదురు. కాశ్మీరదేశపు ఇస్లామాబాదు (అనంతనాగ్) పురమునకు ... దూరము. ఇస్లామాబా ... కాశ్మీరదేశమునందు రెండవ పట్టణముగ ప్రాముఖ్యతనందియున్నది. జహాంగీరు చక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెననియు, దీని నీటియూట యందలి జలముల నతిప్రీతితో త్రాగుచుండెననియు చెప్పబడినది. ఇది పర్వత పాదమునందలి సుందరముగనున్న ఉద్యానవనము. అక్బరుచక్రవర్తి నాజ్ఞాపించబడిన "వయినీ అక్బరీ" యను గ్రంథమునందు దీనీటియూట ప్రశంసింపంబడి యున్నది. ఇందుగల మూడు సమతలప్రదేశము (టెర్రేసు) లందమగు వేర్వేరు జలపాతములు, జలనిలయములు (రిజర్వాయరులు) కలవు. అందు అచిబాల్ నీటియూట పెద్దది. ఇందొకచో ట్రౌటు చేపలం బెంచుటకొరకు చెఱువులు కలవు.

౮. షాహ్మసాహిబాగ్ - ఇదియును గూడ నొక జలబుద్బుదమే. దానినుండియే ఈయుద్యానవనము పేరందెను. షాహ్మసాహి యనగా, జలబుద్బుద నాయకమణి యని యర్థము. ఈ యుద్యానవనము మీజలపాతము నాశ్రయించి యున్నది. దీనిని క్రీ. వె. ౧౬౩౨లో షాజహాను నిర్మింపజేసెను. ఇది శ్రీనగరమునకు మూడు మైళ్ల దూరము. నీటిధారలచే చాల మనోహరముగ నుండును. పంజాబునుండి విద్యార్థులకు వేసవిసెలవులలో దగుడు [illegible].

కాశ్యపగణము — ఇది కాశ్యప సంతతి. దీనిని కేవల కాశ్యప గణమనియు నందురు. కేవలకాశ్యపగణమునందు ౧. కాశ్యప, ౨. కశ్యప యని రెండుగోత్రములు కలవు. వీటికి ప్రవరాస్తావము లైదు కలవు.

౧. కాశ్యప, ఆవత్సార, నైధ్రువ త్రయార్షేయ ప్రవర. ౨. కాశ్యప, ఆవత్సార, నైధ్రువ రేభ, రైభ (పంచార్షేయ ప్రవర). ౩. కాశ్యప, ఆవత్సార, నైధ్రువ రేభ, రైభ, శండిల, శాండిల్య (సప్తార్షేయ ప్రవర). ౪. కాశ్యప, ఆవత్సార ఆసిత. ౫. కాశ్యప, ఆవత్సార, శాండిల్య.

కాశ్యప గోత్రము — కశ్యప గణము చూడుడు.

కాశ్యప బుద్ధుడు — గురుపాదగిరి చూడుడు.

కాశ్యపి — భూమియని భావము. కాశ్యపుడను విప్రునకు పరశురామునిచే యాగకాలమున భూమియంతయు దానముచేయబడుట భూమికిం గాశ్యపియని పేరయ్యెనని చెప్పబడినది.

కాశ్యపీగంగ — గుజరాతులోని సబర్మతీ నదిగ పద్మపురాణము ఉత్తర ౫౨ నందు జెప్పబడినది

కాశ్యపుడు — సర్పవిష హరణవిద్యను చక్కగానెరిగిన యొకవిప్రుడు. పరీక్షిన్మహారాజునకు శాపము కల్గినదని యెరిగి తక్షకుడు కరచినచో తానాతని బాధ నివారించి ధనము సంపాదింపదలచి, ఈతండేగుచుండగనియు, దారిలో తక్షకుడీతని గలిసికొని ఈతనివిద్యను పరీక్షించి మెచ్చి ఈతనికిష్టమగు ధనమొసంగి వెనుకకు బంపివేసెననియు జెప్పబడినది.

కాశ్యుడు — అత్రి సంతతి. చంద్రవంశము. పురూరవ, ఆయువు, క్షత్రవృద్ధుని సంతతి. తండ్రి సుహోత్రుడు. సోదరులు కుశుడు, గృత్సమదుడు. కుమారుడు ధన్వంతరి. ఈతడు కాశిరాజు ఈతని సంతతివారికి కాశ్యులని నామమేర్పడెను. మరియు నొకకాశ్యుడు బృహద్రథుని సంతతివాడు సేనజిత్తు కుమారుడు [illegible] గలడు.

కాశ్యహాయన గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు.

కాషన్ మనీ — Caution money (ధరావత్తు సొమ్ము). (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము). కొన్నాళ్లకు తనకు ఏదైన పని నెరవేర్చుటకు బాధ్యతగల్గియుండుటకుగాను చెల్లించిన ధరావత్తుసొమ్ము.

కాష్టరేభి గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు. కౌపండ ఉపగణము చూడుడు.

కాష్గార్ దేశము — ఖారోష్ట్ర దేశము చూడుడు.

కాష్ఠాయన గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు.

కాస — దగ్గులకు సాధారణముగ కాస రోగమందురు. దగ్గులు అనేకవిధములు కలవు.

కాసఖ గోత్రము — కపి ఉపగణము చూడుడు.

కాసరనాడు (సీమ) — కాసులనాటి లేక కాసులనాటిసీను యనియు నందురు. ఆంధ్ర దేశమునందలి పశ్చిమగోదావరీ మండలమునందలి నరసాపురప్రాంత సీను కొంకప్పుడీపేరు గలిగి యుండెను. ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులలో నొక శాఖ వారగు కాసరనాటివారను వారికి శాఖానామ మిచ్చినసీను ఇదియే.

కాసరి చెట్టు — (కాసింపి చెట్టు). లా. Solanum nigrum, సం. కాక. మాచి అనిపేర్లు. కాచి చెట్టనియు, కాసర చెట్టనియు గాజు పండచెట్టనియు కూడ వాడుదురు. ఇది తనంతట పుట్టుచుండు జన్నుచుండెడిచెట్టు. ఇది నల్లని పండ్లు కాయునది, ఎఱ్ఱని పండ్లుకాయునది, పసుపు పచ్చ రంగు పండ్లుకాయునదిగను త్రివిధములుగనుండు. అన్నిటికి గుణము నొకేవిధిగనుండును. దీని కాయలు, ఆకు భోజనపదార్థములుగ వాడు చున్నారు. వైద్యులన్నిటిని ఉపయోగించెదరు. త్రిదోషహరమైనది. ఇందుకవేడిచేసి జఠరాగ్నికి దీప్తికొసంగి, వీర్యవృద్ధిగల్గించి, విరేచనము జేయును. జ్వరములు, పాండురోగములు మూల వ్యాధి, మేహము, వాపులు నడంచును. ఉబ్బులపై చక్కగ పనిచేయుననియు, పండ్లు చిన్నపిల్లల దగ్గులను శమింపజేయుననియు చెప్పం బడినది. కాసరతీగె యని ఇదేపేర వేఱు తీగపాదు గలదుగాని దీనికేసంబాధమును కలదికాదు.

కాసరితీగె (పాదు) — ఇది తీగపాకి కాయలంగాయును. దీనికాయలు కూరచేయుదురు; ఎండించి వరుగు చేయుదురు. గుల్మరోగముల నడంచి, జఠరదీప్తి, పైత్యము, దేహదార్ఢ్యములను గల్గించును. నేత్రరోగముల హరించును. దీనిఆకు పసరు, కుంపయు గర్భోత్పత్తిగల్గించునని చెప్పం బడినది. విషదోషములను హరించును. వ్రణ ములు మానజేయును. ఉబ్బు జాడ్యము, వాత రోగములు, శ్లేష్మరోగములపైం జక్కగ పని చేయును.' కుంపను చూర్ణమొనర్చియు వాడు చున్నారు.

కాసలిగోత్రము — నిధృవగణము చూడుడు.

కాసా — ఇది యొక కులముగ నున్నది. ఈ కులమువారు ఆంధ్రదేశమున వెలమవారి గృహములందు పరిచారకులుగ నుందురు.

కాసుకు గతిలేదు, నూటికి ఫరవా లేదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాసు గొడ్డుకు రూక బందె ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాసోరు గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కాసె సర్వప్పకవి — ఆంధ్రకవులలో ముఖ్యకవులుగా పేర్కొనంబడినవాడు. ఈ కవిని గూర్చిన విషయములు తెలియరాకున్నవి. కాలమును సరిగా తెలియందగిన నిదర్శనములు లేవు. ఈతండు రచించినది సిద్ధేశ్వర చరిత్ర మనంబడు ద్విపదకావ్యము. ఇది చరిత్రాత్మకమైనది. ప్రతాపరుద్ర చరిత్రమని చెప్పవొప్పును. కూచిమంచి జగ్గకవి తన సోమదేవరాజీయమునకు ఈగ్రంథము నుండియె ముఖ్యాంశముల నెత్తికొనెనట.

కాస్టిక్ సోడా (Caustic Soda)— తయారుచేయు విధము- ప్రస్తుతము కాస్టిక్ సోడా తయారుచేయుటకు వైద్యుత విధానమే (Electrolysis) అమలులో నున్నది. ఈ విధానము మొదట కనిపెట్టి ఆచరించుచున్న వారు కాస్ట్నర్ అండ్ కెల్నర్ కంపెనీవారు. వారి పద్ధతిప్రకారము Electrolysis అనగా వైద్యుత పరిణామముచెందు సెల్ అనంబడు ఆస్తరణము మూడుఅలుగా విభజింపంబడి యుండును. ఈగదులను విభజించు రెండు అడ్డు

గోడలును అడుగునంటియుండవు. కాని అడుగున నున్న సరదలలోనికి చేర్పఁబడుట కవకాశము కలిగియుండును. కొసలనున్న అరలలో లవణ ద్రావము (Common salt solution) పోయుచుండును. నడుమనున్న యరలలో జలముండును. విద్యుత్ప్రవాహము (Electric Current) విడిచిపెట్టినతోడనే లవణద్రావములో కరిగి పోయిన లవణము సోడియముగాను క్లోరైనుగాను వేరైపోవును. విడివడిన క్లోరైను పైనున్న యరలకు వాని నుండు పుర్చబడిన నాళి ద్వారముల గుండా వచ్చును. కాని సోడియము విద్యుత్ప్రవాహముతోడనే నడుమనున్న అరల అడుగు భాగమునందున్న పాదరసములో కరిగి సోడియము అమాల్గమ్ అను నొక మిశ్రమదార్థమగును. అప్పుడొక విద్యుచ్చక్రము చేయు యంత్రము తయు మెల్లగా చలించుచుండునట్లు చేయబడును. అచలనము వ్యూహమైన బోలికా చలనమువలె నుండును. ఇందువలన పాదరసము ఆ అరనుండి నడుమనున్న అరలోనికి పోవును. అప్పుడు నడుమనున్న అరలో నున్న మంచినీటితో దానికి సంపర్కము కలుగును. అప్పుడది వెంటనే Decompose అయి లోనున్న ఉదజనిని విడిచిపెట్టి కాస్టిక్ సోడా అగును.

కాస్టు (కిమ్మతు, లేవెల) Cost — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). కిమ్మతు వెల, క్రయధనము. అమ్మువారు, కొనువారు కూడ నంగీకరించిన మూల్యము.

కాస్టు అండ్ ఫ్రైటు (Cost and Freight) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. సరకుల క్రయము, మోతఛార్జి కూడ కల్పి కొనువారు చెప్పినతావునకు చేర్చి యిప్పగించు ధర యని యర్థము.

కాస్పియను సముద్రము (Caspian Sea) — శాస్త్రవేత్తలచే డిప్రెషను [illegible] అగుచున్నది. (కేస్పి చూడుము). దీని పొడవు [illegible] మైళ్ళు. రెండు వందల మైళ్ళ వెడల్పు ౧,౮౦,౦౦౦ చతురపు మైళ్ళ వైశాల్యము. సముద్రపు నీటిమట్టముకన్న దీని నీటిమట్టము [illegible] అడుగుల లోతున యున్నది. ఇది [illegible] వలె [illegible] నుండి [illegible] దనియు, [illegible] కొందరు శాస్త్రజ్ఞులు [illegible] నుడివినారు. [illegible] నీటిమట్టముతో సరిగా [illegible] పూర్వకాలమున [illegible] కలిసియుండి విడిపోయినదని కొందరు తలంచుచున్నారు. [illegible] ఇన్నాంగు సముద్రములలో గొప్పదియని చెప్పవచ్చును.

కాస్మొథియిజమ్ (Cosmotheism) — దీనిని Pantheism అనియు నందురు. జగత్తంతయు పరమేశ్వర పదార్థమే యనియు దేవునకు ప్రత్యేక స్థలము లేదనియుఁ దెల్పెడి మతము.

కాహలగోత్రము — సాహల గణము చూడుము.

కాహ్యాయనగోత్రము — పరాశర గణము చూడుము.

కాళకాష్టమి — మహాష్టమి చూడుము.

కాళింగులు — కాళింగులనగనే కళింగ దేశసంబంధులని తెలియుచునే యున్నను, వీరిం గూర్చి తెలియఁదగిన గ్రంథములు లభింపమి ఎక్కువ పరిశీలనలు జరగవలసి యుండును. దేశమునందు సుప్రసిద్ధుడగు విశ్వామిత్ర సృష్టిం గూర్చి ఎల్లరెఱింగియె యుందురు. కారణాంత

రముగ మహాతపస్సొనర్చుచున్న మహాప్రభావ సంపన్నుడగు విశ్వామిత్ర మహర్షి త్రిలింగ మహారాజును గూర్చి సృష్టికి బ్రహ్మసృష్టి కెదురేర్చెనని చెప్పబడినది. ఆ బ్రహ్మసృష్టియగు దీ కాళింగులనబడుచున్న జాతివారగు విప్రులుగ సృష్టింపంబడిరని వారియందొక బలమైన నమ్మకముగలదు.

వీరు కళింగదేశమునకు, ఇట్టివారు ఆచారములను గాను నడుచుచున్నారు. బ్రహ్మసృష్టికిని విశ్వామిత్రసృష్టి కలసిపోయిన పిదప వీరు పేర్వ మొదర్చు వృత్తిగలవారుగ నుండిరట. ఇక్కాలమున వీరు ఆరు ముఖ్య శాఖలుగ విభజింపబడి నందియుంట తెలియుచున్నది. అవి బూరగాము కాళింగులు, కింతలి కాళింగులు, మొహిరి కాళింగులు, పాయికారి కాళింగులు, గౌడకాళింగులు, ఒడ్డె కాళింగులు ననంబడుచున్న తెగలు. ఇంతేకాక వీరి వీరిలో దంతశాఖలుగ వివిధములగు తెగలింకను పిదప నేర్పడినవని తెలియుచున్నది. కాని సమగ్రముగ భోగట్టా లభించుట దుర్లభముగ నున్నది.

ఇందు మొహిరి, గౌడ తెగలవారు మహేంద్రగిరికి దక్షిణమునను, బూరగాం తెగలవారు ఉద్దానపు సముద్రతీర దేశము నందును (ఉద్దానము చూడుడు), ఒడియా కాళింగ తెగలవారుత్కలులు విశేషముగగల ప్రాంతములను, పాయికారి తెగలవారు గుంసూరు సురడా సీమలందునను ఆదిని కాపురములు కుదిరిరని చెప్పంబడినది. కింతలి కాళింగులు శ్రీకాకుళ ప్రాంతమున నున్న కింతలిగ్రామ పరిసరములందు నివసించువారుగ నున్నారు. బూరగాము గ్రామము ఉద్దాన వనసీమలందే యున్నది. వీరి వీరి కివి ప్రధాన నివాస సీమలుగనే యున్నవి. పరిసరములగు నితర తావులకుం జెదరి కొందఱు కాన్పించుచున్నను ప్రధాన నివాస స్థలములవియే.

వీ రాదిని శివభక్తులగు స్మార్తవిప్రులుగ నుండిరట. విశిష్టాద్వైత వైష్ణవ మత స్థాపకుడగు శ్రీమద్రామానుజాచార్యులొక తరి వీరి సీమల గుండా జరుగుట సంభవించి వీరికి యజ్ఞోపవీతమును వైష్ణవ సంస్కారములనొసగ, వీరు విశిష్టాద్వైత మతస్థులుగనై పెక్కండ్రు తిరుమణి శ్రీచూర్ణ ధారులైరనియు, వైష్ణవ మతావలంబులు కాని వారు యజ్ఞోపవీతమును మాత్రము ధరించిరనియు జనశ్రుతి యగు వాడుక వీరియందు కలదు. ఒడియా కాళింగులందు తప్ప తక్కిన తెగలవారు యజ్ఞోపవీత ధారులుగనే యున్నారు. యజ్ఞోపవీతము లేనివారిని ధరించువారు అతి చులకనగజూచి వారితో కలియకున్నారు

ఈసందర్భమున నొకసంగతి వివరించుట సముచితము. శ్రీకాకుళ ప్రాంత సీమయందు పర్లాకిమిడి సంస్థానమున ముఖలింగమను క్షేత్రము కలదు. ఇది సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. ఈదేవస్థానమున నర్చకులు సలుపు పూజారులు కాళింగులే. వీరు కింతలి తెగకుం జెందిన వారట. వీ రాదేశపు బ్రాహ్మణజాతివారివలెనే యుందురు. ఆదేవస్థానమందలి అర్చనాదులను సమంత్రముగా నెఱపుచుండ నేర్చినవారు. వీరు విభూతి రుద్రాక్షలను ధరించువారు. ఇంక పాయికారి తెగవారు తమలోని యొక యంతశ్శాఖవారని వారనెదరు. ఇంకను తాము కాళింగులలో నగ్రశాఖవార మందురు.

పిదప నుడువదగినది పైకారీ కాళింగశాఖ. వీరు శూరులు. ఆదికాలమున దేశప్రభువుల కడ బల్లెముం ధరించిన శూరులుగ కొలువొండెడివారు. పైక అనిన బల్లెమున కర్థము. దాని నుండియె వీరి తెగకు పైకారీ యని పేరు గల్గెను. వీరికి స్వదేశ ప్రభువులు ఆదరణ నెఱపుచు భూముల నిచ్చి యుండిరి. పిదప ఈస్టిండియా కంపెనీ

వారికాలమున గల్గిన యన్యోన్య సంహార కలహముల కాలమున నాకలహముల నడుమనుట యం దధికతరమైన పరాక్రమమును జూపుచు చేసిన గొప్ప సహాయ్యమునకు గంపెనీ వారు సిరిభూముల సీనాములుగ నొసఁగెను. మఱియు నీ పైకారి కళింగకాలంగులే గుంసూరు, సురంగాలందు తిరుగుబాటు కాలమున కంపెనీ పక్షమున నిలచి వారి కృతజ్ఞతకు పాత్రులయిరి. వీరు తాము సంస్థానముల పైకాలమున గర్వముగఁ జెప్పుదురు. ఇప్పటి గంజాం మండలోత్తర భాగమునను ఉన్న ముఖ్యమగు జమీందారులందరును కాళింగులగుచున్నారు.

తరువాతచెప్పఁదగిన తెగలు పైకారికాళింగులు, మొహరీ కాళింగులునై యున్నారు. ఏకాలమున వర్తకులుగఁ గాని నుండుటచే వీరు ముఖ్యముగ ధాన్యపువర్తకము చేయుచున్నారు. కొంతవఱకు ధనవంతులుగ నున్నారు. వీరు జమీందారీ స్థానములందు ముస్తాజరులు చేయుచున్నారు. కొందఱు గొప్ప వారికి మోదీ (భోజన పదార్థముల నందిచ్చు గుత్తదారులు)లుగ నుందురు.

ఉత్కల సీమలందు కాపురములు కుదిరిన కాళింగులు ఉత్కలాచారములును, ఆంధ్రసీమలందు కాపురములు కుదిరిన కాళింగులు ఆంధ్రాచారముల నెక్కువగ నవలంబించి యుండుటగాన నగును. టెక్కలి, శ్రీకాకుళముల సీమలందు గ్రామ మునసబులుగ నీకాళింగు లధికముగనుంట నాప్రాంతముల గ్రామ మునసబులను "నాయుడు" అను బిరుద నామమున నాదరించి ఆప్రాంత వాసులగు కాళింగులందఱు నాయుడు లనిపించు కొనుచుందురు. కింతలికాళింగులందు వైష్ణవ శాఖయు, స్మార్తశాఖయుం గూడ కలవు. అందు వైష్ణవసంస్కారముల నంద్రియున్న వారు రెండవవారి కన్ననధికులుగఁ జెప్పుకొనుచుందురు. వీరు కింతలి

బూరగాం కాళింగ శాఖల వారిండ్లయందు శుభాశుభ కార్యములందు పౌరోహిత్యము నెఱపుదురట. బూరగాం కాళింగులు, పైకారికాళింగులు, మొహరీ కాళింగులకు భోజనప్రతిభోజనము సహపంక్తియు లేనే లేదు.

ఎటులైనను నుత్తర సీమలందు కాళింగులు వైష్ణవ, వైష్ణవధర్మములను, దక్షిణప్రాంతముల రామానుజీయ విశిష్టాద్వైత ధర్మములను కొంత వఱకుఁ గ్రహించియున్నారు. ఉత్తరపు వారియందు మతస్నాతులు గాని, మేనమామ కూఁతుని గాని వివాహ మాడరు. మఱియు వారిలో దోఁబుట్టువులవావి నవలంబించెదరు. దక్షిణపు గాళింగులం దీ నిషేధము లేదు.

కాళింగులందు ఋషి గోత్రములు కలవు. వీరియందు శ్రాద్ధములు పట్టుదలగ నాచరింతురు. పెద్దలైన వారల దినాలను ముందు జరిపింతురు. ఏటేట స్మృతి తిథులందును, మహాలయ పక్షములను తప్పక నెఱపుదురు. గుంసూరు ప్రాంతముల కాళింగులకును, కొందఱు మొహరీ కాళింగులకును జందెములు లేవు. వీరియందు కాచి నాయకుడను పేరుగల ఒకమహాకావ్యము గలదు. అందు కేసరి వాసుదేవుఁడను నొక యుత్కల మహారాజు గోదావరీనది వఱకుఁగల దేశము జయింప దండయాత్ర వెడలి శత్రువుల నోడించి రాజ్యమాక్రమించి తిరిగి వచ్చుతరి (ఆయన కంచిం గూడ జయించి యాక్రమించెనని చెప్పఁబడినది) పళ్ళాసయందు విడిసెనట. అత్తరి నీకాళింగులు తమ బ్రాహ్మణ వేషముల నాయనను దర్శించి దీవించి తమ విద్యలం బ్రదర్శించిరట. ఆభూపాలుండును సంతసించి వారికి బ్రాహ్మణ తరలా గ్రామము నగ్రహారముగ నొసంగినటుల చెప్పఁబడినది.

కాళింద లేక కుళింధ దేశము —

హిమవన్నగముపై భండారుపుచ్ఛ పర్వతప్రాంత

మనియున్న కొండలదేశముగ చెప్పబడినది. ఇది యమునానది జన్మస్థానమగు యమునోత్తరి తీర్థమని కలదు. కాళిందదేశమున జనించుటచేసి యమునానదికిc గాళిందీనదియనియు పేరుకలదు. ఆనది జన్మించిన పర్వతమునకుc గాళిందగిరి, కళిందగిరి, యమునగిరి యని నానాకనామములుండెనట. రామాయణమున కిష్కింధాకాండమున ౪౦ సర్గను దీనిప్రశంస కలదు.

కాళింది — సూర్యుని (వివస్వతు) కుమార్తె. తల్లి సంజ్ఞాదేవి. భర్త శ్రీకృష్ణుcడు. కాళింది లేక యమునా నది యనునామము గలదని చెప్పcబడినది. (యమునానది చూడుcడు).

కాళిందీ నది యమునానదికీ పేరు కలదు.

కాళిదాసత్రయము — మహాకవి కాళిదాసుచే రచింపcబడిన కావ్యత్రయమును, నాటకత్రయమును, భాణత్రయమును గలిసి కాళిదాసత్రయమందురు. ౧. రఘువంశ మహాకావ్యము, ౨. కుమారసంభవ కావ్యము, 3. మేఘసందేశము (మేఘదూతము). ౧. శాకుంతలనాటకము (అభిజ్ఞానశాకుంతలము), ౨. విక్రమోర్వశీయము, 3. మాళవికాగ్నిమిత్రము. ౧. పుష్పబాణ విలాసము, ౨. ఋతుసంహారము, 3. భామిని విలాసము.

కాళిదాస మహాకవి ఉజ్జయిని నగరము చూడుcడు.

కాళిదాసు మహాకవి — సంస్కృత వాఙ్మయముతో పరిచయము గల వారికి కాళిదాసనుపేరు సుప్రసిద్ధమని యెల్లరెరిగినదే. కాళిదాసనిన మహాకవి కాళిదాసని వాడుకయందు వారు పెక్కండ్రు గలరు. ఇటీవలి వాఙ్మయ, పరిశోధనలవలన కాళిదాసొక్కcడు కాcడనియు ముగ్గురా పేర ప్రసిద్ధివడసిన సంస్కృత కవులుండిరనియు తెలియుచున్నది.

ఇందొక కాళిదాసు - ఉజ్జయినీ పట్టణము రాజధానిగ అవంతిదేశమేలుచుండిన విక్రమార్క మహారాజాస్థానము నందుండిన నవరత్నములని పేరుగాంచిన తొమ్మండుగురు మహావిద్వాంసులలో నొకcడు. ఈ ఘన మహాకవి యను బిరుద మందినవాcడు. ఈ ఘన రచించినవి రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘదూత లేక మేఘసందేశము, స్మృతిచంద్రిక, జ్యోతిర్విద్యాభరణమను పేరుగల జ్యోతిశ్శాస్త్రము, మాళవికాగ్నిమిత్ర నాటకము, విక్రమోర్వశీయ నాటకము, అభిజ్ఞానశాకుంతల నాటకము ఋతుసంహారము, నలోదయము. ఇందు మాళవికాగ్నిమిత్ర మీతనిది కృతముకాదని కొందరు శంకించిరిగాని, వేరొక శ్రీమానదే నని స్థాపించిరి. మరియు నీ కాళిదాసు ఉపమాలంకారమునను కవిత్వమునc జెప్పుటలో బాగా సమర్థుcడుగ పేరుపడెను. కవిత్వధారణియు చక్కనిది.

ఇక నీ మహాకవి కుమారసంభవము, మేఘదూత రఘువంశములను కావ్యములు రచించుటం గూర్చి యొక వింత కథ పండితులం దనుశ్రుతముగ వాడుకయందున్నది కలదు. దానినిట వివరించుట సముచితము కాకపోదు. ఈ మహాకవి భార్యయం దత్యనురాగము కలవాcడట. ఆమెయు సకలశాస్త్ర పారంగతురాలగు విదుషీమణి. కాళిదాసు సాహిత్యము గల్గియు, ప్రసంగములందు అపశబ్దప్రయోగము లొనర్చుచుండు శబ్దసిద్ధి లేనివాcడై యుండెనట. ఆతనిభార్య యపశబ్దముల నిరసించుచు నాతని దిరస్కరించుచుండెడివట. తనభార్యయె తన్నుc దిరస్కరించుచుంటకు వగచుచు నాతండామెయందు బద్ధానురాగుcడయ్యు నెట్టకేలకామె నెడబాసి ఎటకో నేగి.

సరస్వతి నారాధించి, ఆమెప్రసన్నతవలన తిరుగ నింటికిం జేరెనని వాచస్పత్యమునందు చెప్పంబడినది.

పదియేళ్లైనను తిరుగ నిల్లుసేరునప్పటికి రాత్రి యాయెనట. తలుపుకవేయబడి యుండ భార్యయేమనెంచి "అస్తికశ్చిద్వాగ్విశేషః" యని ప్రశ్నింప నాతండు తన ప్రజ్ఞం జూపందలంచియేమొ ఆమె ప్రశ్న యొదలి మొదటిపదమగు "అస్తి" యను పదముతో మొదలిడి "శ్లో॥ అస్త్యుత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా । హిమాలయో నామ నగాధిరాజః" అనియును, రెండవ పదమగు "కశ్చిత్" పదముతో మొదలిడి "కశ్చిత్కాంతా విరహగురుణా స్వాధికారాత్ప్రమత్తః । శాపేనాస్తంగమితమహిమా వర్షభోగ్యేణ భర్తుః" అనియును, మూడవది "వాగ్విశేషః" అను పదములలో "వాక్" అను పదమును ప్రధానముగ గైకొని "శ్లో॥ వాగర్థావివ సంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే" అనియును, ఇట్టుల కుమారసంభవ, మేఘసందేశ, రఘువంశ కావ్యముల ప్రథమ శ్లోకములుగ రచించి యామెను సుప్పించి యామెంగూడి సుఖించుచు పిదప నానావిధకావ్యములను రచించి పరిపూర్తి చేసెనట. పిదప విక్రమార్క మహారాజుచే గౌరవింపబడి మహాకవి బిరుదముం గూడ వడసి యాస్థానకవియై యుండెనను నానుడికలదు.

రెండవ కాళిదాసు భోజునియాస్థాన విద్వాంసుడై భోజప్రబంధమను గ్రంథమును, పెక్కులు సమయోచితములగు చాటువులను రచించి పేర్వడసినవాడు.

మూడవ కాళిదాసు పేరు జగన్నాథమిశ్రుండనియు, అభినవకాళిదాసను బిరుదము గలవాండనియు, భామినీవిలాస మను గ్రంథమును రచించినవాండనియుం దెలియుచున్నది.

కాళీకుమాన్ డివిజను — పర్వతాచల ప్రదేశము చూడుడు.

కాళీగండకీనది (కృష్ణగండకి) — ముక్తినాథము చూడుడు.

కాళీఘట్టము — ఇది కలకత్తాకాది నామమైయుండెను. ఇప్పుడు కాళీక్షేత్రమునకు మాత్రము వర్తించుచున్నది.

కాళీనది జన్మస్థానము — ఆగ్రా, అయోధ్య సంయుక్త రాష్ట్రములలోని కాళీకుమాన్ డివిజనునందు అల్మోడానుండి కైలాసమునకేగు మార్గమున కావాయాస్థాను కాముయినపోక్నె యనుగ్రామము కడ కలదు. ఇది భూమియందు పల్లమునందున్నది. తిరుగుబడు నీటిబుగ్గలనుండి కలుపుగుచ్చి యున్నది. ఇట్టి కాళ్ళ నడుమనుండి జలము లుద్భవించి చిన్న ప్రవాహముగ నేర్పడి కాళీనదియగును. జన్మస్థానమున కనతిదూరములోనే కుటిదూతేనది ఇందు సంగమించి ప్రవాహము పెరుగుచున్నది. కాళీనది జన్మస్థానమున మహత్త్వమున్నది. అల్మోడానుండి 150 మైళ్ళదూరము.

కాళీయుండు — యమునానది యొదలి యొకమడుగులోకె గూడమున వసించుచుండిన ఒక విషనాగము. ఇది ఆత్రేపల్లె వ్రజనువాడల ప్రాణతము. మాతుండై నూతుండై పెక్కండ్ర నొంపించుచుండ శ్రీకృష్ణుండతని శిక్షించి వెడలనంపెనట. ఇంకను భాగవతమున నిత్యాహ్నపసరకు గరుడుండు నాగుడ సౌభరియనుబుషి శపించెననియు నదికారణముగ నీకాళీయుండిందు జేరెననియు గూడం జెప్పంబడెను.

కాళేశ్వరము — గోదావరీ నదియందు పయోష్ణీనద సంగమమగు తావున నీ క్షేత్రముండును.

కాక్షీవ గోత్రము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుడు.

కాక్షీవత గోత్రము — ఇది ఆంగీరస సంతతిలోని గౌతమగణమందలి కాక్షీవత గణా

ముగ జెప్పఁబడిన గోత్రము. దీనికి ప్రవరరూపములు నాల్గుకలవు. ౧. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ, ఔశిజ, కాక్షీవత. ౨. ఆంగీరస, ఔశిజ, కాక్షీవత. ౩. ఆంగీరస, ఔతథ్య, కాక్షీవత, గౌతమ, ౪. ఆంగీరస, ఆయాస్య, ఔశిజ, గౌతమ కాక్షీవత.

క్యాయుక్తియో గోపురము (బర్మా) ఇది బర్మాదేశమునం దొక విచిత్రమని తెలుపఁబడు నైసర్గిక కృతిక మిశ్రమమగు దృశ్యము.

ఇట నొక్క గొప్ప కొండమీఁద నొక్క పల్లమునందు దుప్పొంగఁబడినట్లుండు పెద్ద కొండ శిలయు, దానిపై నిర్మింపఁబడిన చిన్నపాటి గోపురమును కలవు. ఆ గోపురమున బుద్ధభగవానుని శిరోజములలో నొకటి యుంచఁబడిన దందురు. శాస్త్రవేత్తలు పరిశీలించి యూహించి కాలమున రెండు రాళ్లును కలసి ఒకే రాయిగ నుండినవిగను, పిదప బగిలి ... గదలుచు నున్నపై యిట్లా మొనయి యున్నారు. ఇప్పుడు గాలికది ఊగులాడుచు ముందువెనుకల కూగులాడుచుండును.

ఒకప్పుడొక గొప్ప గాలివానకది క్రిందపడ నున్నవిధి నొక బౌద్ధభిక్షుఁడొకఁ డాని నెరిఁగి భక్తులకడ ధనము సంగ్రహించి, తనకడనుండిన బుద్ధభగవానుని శిరోజము నొసఁగి దానిపై నాగోపురము నట భక్తులొసఁగిన ధనముచే నిర్మింపఁ జేసెనట. ఆ నిర్మాణ మానున దగ్గరనుండి Laws of Gravitation చక్కఁబఱ్పఁబడి, రాతిం బడనీయక నిల్పియుంచుచున్నదని యెదరు. యాత్రికులగు బౌద్ధులిట భక్తితో బుద్ధభగవానుని శిరోజమునందలి గౌరవ సూచకముగా నట క్షౌరములం జేయించుకొని తమ శిరోజముల నర్పించుచున్నారు.

క్రాంతేశ్వరక్షేత్రము — ఆగ్రా అయోధ్య సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఆల్మోడా లేక కాళీకుమాన్ సీమ పరగణాపట్టు అన్నేయు లోని చంపావతి పరిసరములనున్న యొక సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. ఈప్రాంతముననే హింగుళా దేవి దేవస్థానము వేణొకశిఖరమున కలదు. (హింగుళాదేవి చూడుఁడు. చంపావతి, కూర్మాచలము చూడుఁడు).

క్రాఫ్ ఫోర్డు —(Crawford) - నవీన కల్పితనామము. ఇంగ్లీ Cranmer అనుపేరు (Canterbury Arch Bishop) స్వాయిపేరు. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు).

క్లాన్ నా గయిల్ సంఘము — ఐర్లాండుకు స్వరాజ్య మిప్పించు సాధ్యరమున క్రీ. శ. ౧౮౭౭ ప్రాంతమున అమెరికాలో నివసించు ఐర్లాండు దేశస్థులచేత సిర్కాగోనగరమున స్థాపింపఁబడిన సంఘము. ఇది బ్రిటీషువారిని వెడలింపుటకై ఏర్పడినదగును.

క్వార్టరు డే (Quarter day) సంవత్సరమునందలి నాల్గు భాగములను నిర్ణయించు మధ్య దినములకు క్వార్టరు డే లని పేరు.

ఇంగ్లాండు, ఐర్లాండు దేశములందు మార్చి ౨౫ Lady Day అనియు, జూన్ ౨౪ Mid-Summer Day, సెప్టెంబరు ౨౯ Michaelmas Day, డిశంబరు ౨౫ Christmas Day క్వార్టరు డే లని చెప్పఁబడినవి. స్కాట్లాండు నందు ఫిబ్రవరి ౨ వ తేదీ, మే ౧౫ వ తేదీ, ఆగస్టు ౧ వ తేదీ, నవంబరు ౧౧ వ తేదీయును క్వార్టరు డే లని చెప్పఁబడెను.

క్వాడ్రెంటు (ఉపకరణము) - తురీయ, షడంశ, పరిశోధక సాధనములు చూడుఁడు.

మైక్రోబాహి పరిశీలకుఁడు చూడుఁడు.

క్వాడ్రిలియను - న్యూమరికల్సు చూడుఁడు.

క్వాదియన్ మిర్జా మేహ్ది — పంజాబు దేశమున గురుదాసుపూరుజిల్లా బటాలా నుండి పదిమైళ్ల దూరమున నున్న క్వాదియన్ గ్రామ కాపురస్థుడగు మిర్జా ఘులాము అహమదు అను పేరుగల మహమ్మదీయ మతస్థుడు తాను మెహ్దీననియు, మహమ్మదీయ మతగ్రంథము లందు క్రైస్తవ మత గ్రంథము లందు రాగల డని చెప్పబడిన రెండవ మెస్సయ్యా ననియు దెల్పెను. వారికి సహస్రాధిక శిష్యులు కలరట. వారినుండి అది యాత్రాస్థానముగ బరిగణింపబడు చున్నదట. ఏటేట క్రిస్మసు పండుగులందట గొప్ప సభలు జరుగు చుండును. వారందఱును మహమ్మదీయులు. కొ అహమదీ లని పేరు వాడుక గలదు. మహిందిగారి అట నొక గొప్ప మసీదు భవన మేర్పఱచి నిర తాన్ప్రధాన మొదస్సు మన్నారట. ఈ అహమదీయులు వారి తరపున ఒక హైస్కూలును, ఒక తర్వాతి పాఠశాలయు నడపుచున్నారు. కొన్ని పత్రికలు బ్రకటించు చున్నారట. మిర్జా మహిందీగారి శిష్యులలో నొకరు వైద్యశిఖామణి యనట ధర్మవైద్యశాలను ఏర్పఱచినని తెలిసెను.

క్వారంటైన్ (Quarantine) — అంటు రోగము లంటియున్న దేశముననుండి వచ్చెడు క్రొత్త జనులకు ఏర్పఱచిన నివాసస్థలము. నలుబది నాళ్ల యని యర్థమిచ్చు Quarante అను మాటనుండి యేర్పడిన పదము. ఇప్పుడు వేఱోటి శాసనముల వలన వేఱోటి ప్రయాణికులకు లేర్పడియున్నను (వేఱోటిరోగమునకు) పేర్కొట యున్నది.

కింగ్ ఓస్కార్స్ కాలన్డ్ — అర్ధరాత్రి సూర్యుడు కన్పించుట చూడుడు, నార్త్ కేప్ అగ్రము చూడుడు, ఉత్తరధ్రువసముద్రము చూడుడు.

కింగ్డమ్ రాజ్యము (Kingdom) — రాజ్యము. ఒకరాజు (భూపాలుని) చే పాలింపబడు భూభాగమని యర్థము. (సామ్రాజ్యము చూడుడు).

కిండర్గార్టెనిజం (Kindergarten-ism) — చిన్న బాలుర కళాబాల్యమున నాటలతో విద్యగఱపు విధానము. దీనిని Friedrich Froebel అనునాతడు క్రీ. శె. ౧౭౮౨-౧౮౫౨ మధ్యకాలమున కనిపెట్టెనని చెప్పబడినది.

కింపురుష దేశము (లేక కింపురుష వర్షము) — నేపాలదేశము చూడుడు. దీని కింపుకు కలదు.

కిరాజి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగోత్రము చూడుడు.

కికీదివి (పాలపిట్ట) శాస్త్రము — కికీదివి యనగా పాలపిట్ట యనియు, పాలగువ్వ యనియు గూడ నందురు. పాలపిట్ట శకునఫలములు కథలరూపమున వచించుచున్నారు. ఇది బహుశుభప్రదమందురు. ఎవరైననేని దృష్టాంత భోజనము ధనలాభము గల్గునని చెప్పబడినది.

కికీదివి తూర్పున గనబడిన చెఱుపుగల్గు ననియు, ఆగ్నేయమూల గనబడిన అతికష్ట మనియు, దక్షిణదిశయందు గానంబడిన లాభ

మనియు, నైఋతిదిక్కునందు గానబడిన వాహన లాభమనియు, పశ్చిమదిశగా గానబడిన క్రీడాప్రద మనియు, వాయువ్యదిక్కునందు గానబడిన సుఖ మనియు, ఉత్తరదిశగా గానబడిన సుర యోగ మనియు, ఈశాన్యదిశగా గానబడిన కష్ట మనియు చెప్పబడెను.

పాలగుమ్మిపిట్ట తనకు కుడివైపున నుండిన శుభప్రదమనియు, కుడినుండి ఎడమవైపునకు పోవుట శుభప్రదమనియు, ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకు పోవుట నశుభప్రదమనియు, ముందువైపున గనబడిన మేలనియు, వెనుకవైపున గనబడుట నిష్ఫలమనియు నందురు.

కిక్కిసగడ్డి చెట్టు – లా. Phragmites karka, Arundo karka అనియు, ఆంగ్ల. Bur Grass అనియు, సం. నల, నల యను పేరులు. కొందరు రక్తశ్రీ మనియు వాడెదరు.

దీనిని రసము దీసియు, కషాయము గాచియు వైద్యు లుపయోగింతురు. కఫము, తాపము, పైత్యము, మూత్రదోషము, రక్తదోషము, విసర్పి వీనిపై జక్కగా పనిచేయునందురు. (నలవృక్షము చూడుడు.)

కిక్ ది బక్కెట్ (Kick the Bucket)— ఉరదీసి చంపుట కీ యుక్తిని వాడుచున్నారు. తొల్లింటి ఆంగ్లేయులందు ఉరిదీయు బడు నేరస్థుల కాళ్ళక్రింద ఒక బక్కెట్టు నుంచి వారిమెడ కురి తగుల్చువారట. ప్రాణము పోవు కాలమున కాళ్లక్రింది బక్కెట్టు దన్ని త్రోసి వైచువారట. త్రోడనే యురిత్రాడు బిగిసి ప్రాణము పోవుచుండెడిదట. ఆపద్ధతి పోయినను వాడుక యందొక యుక్తియై నిలచియున్నది.

కితకితలు — అదివఱకు లేశమును తెలియక అటుల సంభవించునని అనుమానమైనను లేక అకస్మాత్తుగా తన మిత్రులగువారు తన మేనియందలి మెత్తని ప్రదేశములను తాకినయెడల మేనున పరవశతయు, కులుకును, నవ్వును, ఆశ్చర్యా నందములును, భరింపలేని వినోదమును గల్గును. వీనినే కితకిత లందురు.

ఇవి అకస్మాత్తుగను, తన కదివఱకు తెలియకుండగను సంభవించినప్పుడే ఈ అవస్థలు సంభవించును. ప్రయత్నముగ తాను సిద్ధపడియుండుతరి కితకితలు గలుగనేరవు. కితకితలు పెట్టువాడు తన మిత్రుడు కాకుండెనేని భయముగల్గి కితకిత లసలే గలుగవు.

ఇంకను తనను తాను కితకితలు పెట్టుకొని గల్గించుకొనుట కసలే వీలుకాకుండును. ఏలనన తనకవి తెలియకుండ జరుగవు.

కిత్తలినార చెట్టు నారనిచ్చు చెట్లలో కిత్తలి మొక్కల బలమైన నారనిచ్చును. కిత్తలినార త్రాడు ఒక అంగుళము దళసరికలవానిని తెంపుట యసాధ్యము. నాల్గయిదడుగుల పొడవును మూరెడు వెడల్పును గల ఆకులు ఒక్కొక్కవైపునందు దగ్గఱగా నాటబడిన త్రాడులనియు, తక్కువమైన తావదనియు లెక్కింపబడినది. ఆకులందుగల పని ముట్లచేనార లభించును. కడను మూడుంటు కిత్తలి మొక్కలను భరతదేశమున తోటలకు కంచెలుగ నాటుచున్నారు. కాని ఫిలిప్పైను దీవులందు నారదీయుటకు గాను కిత్తలిని బహుళముగ వ్యవసాయముగనే నాటి పెంచుచున్నారు. ఎందు లకుం బనికిరాని భూములందిది చక్కగా పెరుగును. కిత్తలి పెద్దకిత్తలి యనియు, చిన్నకిత్తలి యనియు రెండు భేదములు గలది. పెద్దకిత్తలిని గేదె కిత్తలియనియు, చిన్నకిత్తలిని సాదా కిత్తలియనియు వాడుచున్నారు. దీనిమట్టను జితుకగొట్టి కడిగి నారందీసి లైవనుదారము జేయుదురు. లేత మట్టల నార సన్నముగ నుండి చక్కని పని నిచ్చుంగాన నారబట్టలు నేయు నుపయోగింతురు. ఇంచుక ముదిరిన మట్టల నార త్రైవను మొదలగు

స్నానాదికములందీను నుపయోగింతురు. ముది
రిన మట్టల నార త్రాళ్ళ చేయుదురు.

కినెటోస్కోప్ (Kinetoscope) సినిమాచిత్రములను తయారుచేయుట కుపయోగ పడు కినెటొగ్రాఫ్ అనబడు యంత్రముచే దయార్పంబడు సాధనము. ఇది క్రీ. శ. 1893 లో థామస్ ఎడిసన్ అనువారిచే కనుగొన బడినది. చలనచిత్రములు కొంతకాలము కూడా దీనివలన ప్రదర్శింపబడెను.

కినెమటోగ్రాఫీ (Kinematography) — సినిమా Cinematography అనియుందురు. ప్రతిబింబదర్శనము చూడుడు.

ఇది క్రీ. శ. 1896 లో ప్రారంభింపబడినది. తెలుగు [illegible] జూపించినది. [illegible] నచ్చినవారు Kinematography అనియందురు. తొలుత Kinetoscope అని చేయబడి పిదప వృద్ధినొందిన బడి ఇట్లు నయ్యెను.

క్రిమజ్ఞానస్య దుష్కరః — ఇది [illegible] లోకోక్తి. అన్నిటికి అజ్ఞానికి [illegible] లేని భావము. అజ్ఞానికి [illegible] దేనికిలా? (లేని భావము.)

క్రిమూర్ధకవణిజోపహిత్రచింతయా ఇతిన్యాయము — [illegible] నమ్మినవానికి పడవలతో సంబంధమేమి లేని యాగము. కేవల మసంబద్ధస్థితి దెల్పుటకై దీని నుపయోగింతురు.

కిమోస్కోప్ (Kimoscope or Cimoscope) — సిమోస్కోప్ చూడుడు.

క్మిర్త్య దేశము — కైరమాలి చూడుడు.

కిమ్మారుసీమ — దీనికి సరిగా నుచ్చరించుట కిమ్మీరుసీమ గానోపు. ఆదిని కిమ్మీరుండను రక్కసుం డీదేశమును పాలించుటం జేసి, కిమ్మీరసీమ యని పేరందెను. [illegible] ప్రస్తుతి కిమ్మారసీమ దానిని [illegible]. నానాంటి కాలమ్మునను కిమ్మారసీమయు, అనియుం గిమ్మారసీమ యనియు పేరులు [illegible] వాడ్యెను. తూర్పు గోదావరి మండలమున [illegible] పెద్దాపుర ప్రాంత దేశము దీనిలో కలదు. కిమ్మారసీమను [illegible] యున్నది. (పెద్దాపురసంస్థానము చూడుడు.)

యాటాంగు బుద్ధవిగ్రహము — ప్రసిద్ధమగు [illegible] లో నొకటి. ఇది [illegible] దేశములో నున్న ఒక గ్రామము. ఇట నూటయేబది అడుగుల పొడవుగల బుద్ధవిగ్రహమొకటి [illegible] భాగమునందు చెక్కబడినది. ఇది మహత్తరమైన శిల్పాత్మక విశేషము. [illegible] అప్పుడే [illegible] మొదలగు [illegible], [illegible], [illegible], సింహాసనములు, [illegible] మొదలగునవి [illegible] చిత్రింపబడియున్నవి. భక్తిపారవశ్యమున [illegible]. పాదము [illegible] ఒక [illegible] పారు [illegible]. ఒక బౌద్ధభిక్షువు తన [illegible] నటనే వసించుచు దీని [illegible] నని [illegible]. పాదములు [illegible] ప్రవహించు సెలయేటిజలములు [illegible] లుగ [illegible] బడుచున్నవి.

ఇట్టి విగ్రహము లీప్రాంతమున కొన్ని గలవు. అందొకటి [illegible] శిలాతలమున [illegible] చెక్కబడినదానిని గిల్టు చేసియున్నారు. కియాటాంగు గ్రామము యుంగ్హాసైనపురము కడ నున్నతావు.

యూషియూద్వీపము — జపాన్ దేశము చూడుడు.

క్రియోస్ట్వేపము (క్రి- యోస్) — ఏష్యామైనరు చూడుడు.

క్రిరాత (త్రిపుర-టిప్పెరా) దేశము - త్రిపుర దేశము రానురాను తీసారము ంబరగి ఇక్కాలమున టిప్పెరాయని యున్నది. తొల్లింటి రాజ్యోన్నతి వైశాల్యములం గోల్పోయి స్వస్థానమైయున్నది. దీనికింకను కిరాతదేశమనియు, ప్రజలను కిరాతులనియు పేరుండెను. దీని గూర్చి అలహాబాదు శాసనమున ప్రశంసకలదు. ఈరాజ్యమున సిల్హెట్ ఆసాములో కచ్చారు చేరియుండెనని చెప్పబడినది. మరియు రాజమాల యను పేరుగల Chornicles of Tripura in Journal of Asiatic Society of Bengal 19 of 1850 P. 536 యున్నది. ఇందు దీని చరిత్రయు గూడ కలదు. గౌడదేశాధీశుండై దేశమేలుచుండిన రత్నాభుండను పేరుగల ప్రభువునకు క్రీ. శ. ౧౨౭౮ సంవత్సరమున మాణిక్య యను బిరుద మొసంగెనట. నేటికిని ఆస్థానాధిపతులు దానిని వహించుచున్నారు. మరియొకప్పుడీ దేశము కామరూపదేశమునకు సామంతరాజ్యముగ యుండెనట. క్రీ. శ. ఏడవశతాబ్దమున కోమలాపురము రాజధానిమైయుండెను (ఇప్పటి ఆసాములోని కొమిల్లా). హ్యూయెన్‌త్సాంగు దీని దర్శించి తన యాత్రా చరిత్రమునందు కియామోహ్కియా యని వ్రాసెను. వాయుపురాణము ౨-౩౭-౩౮ యందు కోమలపుర ప్రశంసకలదు. ఉదయపురమునందలి త్రిపురేశ్వరీ దేవస్థానము ౫౨ పీఠములలో నొకటి. ఈ దేశరక్షకురాలగు ప్రధానశక్తి.

క్రిరాతాదిగణము— ఆయుర్వేద వైద్య శాస్త్రమున నేలవేము, తిప్పతీగ, తుంగముస్తెలు, శొంఠి వీటికి కిరాతాదిగణమని పేరు.

కిరీటకోన (కిరీతకోన) — దహాబాదు నుండి నాల్గుమైళ్ల దూరమున ముర్షిదాబాదు మండలమున బంగాళములో నున్న దేవీక్షేత్రము. సతీదేవియొక్క కిరీటము పడినతావు (శక్తిపీఠము) అని తంత్రచూడామణి యందు ప్రశంసకలదు.

కిలాలి గోత్రము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుడు. ఔతః ఉపగణము చూడుడు.

కిసిమిసిపండు (తీగ) చెట్టు — లా. Vitis vinifera. ఆంగ్ల Raisins దీనిసంస్కృతపుపేరు గోస్తనియైయున్నది. ఇది ద్రాక్ష జాతిలోనిది. గింజలులేని ద్రాక్షగ చెప్పవచ్చును. వైద్యశాస్త్రపుల క్రిష్టమనుసుహంమగ సంబాధిగ దీనిని కిసిమిసిపండని వాడబోడంగిరి. ద్రాక్షపండు గుణములనే గల్గియుండును. త్రిదోషములను హరించును. ఆరోగ్యకరమైనది. ఉష్ణమువద్ది యుంచితని శరీరమునకు బలముగల్గింప నీరు సగును. అధికమైనచో విరేచనము జేయును. కొందఱు నేత్రములకు, దాతములకు బలము గల్గించునందురు. దీనికి విరుగుడు పుల్లనిఫలములు, పంచదార, శికంజబీను అనెదరు. (ద్రాక్షచెట్టు చూడుడు).

కిలోసైకిల్ — ఎలక్ట్రిసిటీయందిది యొకకొలత. సెకెండునకు వేయి సైకిల్సు అని చెప్పబడినది. దీనిని క్లుప్తపర్చిన రూపము Kc. అని. (ఎలక్ట్రిసిటీ చూడుడు.)

కిల్కిలా (కైకిలా) పురము లేక నగరము — తొల్లింటి వాకాటక దేశపు రాజధాని. (వాకాటక చూడుడు).

కిల్జినృప వంశము — వీరు బానిస రాజరాజులకుం బిదప వారేలుచుండిన రాజ్యము

నేలిన ముసల్మాన్ ప్రభువులు. క్రీ. శ. ౧౨౯౦ మొదలు ౧౩౨౦ వఱకు వీరి పాలనము.

వీరిలో అల్లాఉద్దీన్ ఖిల్జి ముఖ్యుడు. (మహమ్మదు ఘోరీ చూడుడు).

కిష్కింధ — తొలుత వాలికిని, పిదప నాతని తమ్ముడగు సుగ్రీవునకును రాజధాని. తుంగభద్రానదీతీరము. దీని నిప్పుడు ఆనెగొంది యనుచున్నారు. నైజాము రాజ్యమునందు చేరియున్నది. బళ్లారిజిల్లా హాస్పేటతాలూకా జీర్ణ విజయనగరమునకు ఉత్తరముగ తుంగభద్రానది కవ్వలనున్న జమీందారిస్థలము.

కిష్కింధ పర్వతము — నైజాము రాజ్యమున ఆనెగొంది పరిసరములందు తుంగభద్రానదీతీరమందున్నది. ఆనెగొందిని కిష్కింధపురమనెదరు. ఇట పంపాసరోవరమును, అంజనాద్రి (ఆంజనేయుని జన్మస్థలము) మొదలగునవి కలవు. ఆనెగొంది జమీందారిస్థలము. (విజయనగరరాజ్యము చూడుడు). (ప్రస్తుతము విజయనగరము హంపియని వ్యవహరింపబడుచున్నది).

క్రికెట్టు ఆట (Cricket)-ఇది ఆంగ్లేయ

దేశపు ఆట. ఇందిరువురు బృందములకు టీమ్సు (Teams) అని పేరు. టీమునందు పదునొకండుగురు ఆటగాండ్రుండుట యాచారముగ నున్నది. ఒక పెదసమతలమగు మైదానమున నాట ప్రారంభపు గుర్తు తావునుండి ఇరువదిరెండు గజములకు ఆట అంతమును గుర్తించి యాడుదురు. దీనికి వికెట్ (Wicket) అని పేరు

ఆడుతరి చేతంబట్టి కొట్టు ఫలకమునకు బేట్ (Bat) అనెదరు. అది నాల్గున్నర అంగుళముల వెడలుపును, ఆద్యంతములు ముప్పదియెన్మిదంగుళముల పొడవుంగల్గి ప్రత్యేకముగ చేయబడిన యాకారము గలది. ఆటబంతులు ఐదున్నర ఔన్సులబరువుగ నొక్కబడిన బెండు (Compressed Cork) పై తోలు మూయబడియుండును.

ఆరు బంతి కొట్టులకు Over అని పేరు. దీని ధర్మములం బాలించుచు నెరపి తీర్మానమిచ్చు నుద్యోగాధికారిని Umpire అనియెదరు. ఈ ఆటను గూర్చి గ్రంథములు పెక్కుకలవు. నాటిని జక్కగ చదువంగవలయును.

క్రౌటీద్వీపము — కోడియా ద్వీపము చూడుడు.

క్రిప్టోగ్రాఫీ (Cryptography) — కేవలాక్షరములతో తమ యభిప్రాయమును వ్రాయుటను వారందరునెరుగరు. అది ఆభాష నెఱింగినవారికన్న మఱియొకరికి తెలియదు. కొన్ని యక్షరములుగాని ఇతర గుఱుతులుగాని, కొన్ని చిహ్నములుగాని, గుర్తులుగాని లేఖలు వ్రాయు విధానమునకు Cryptography యనియు, Cryptology అనియు పేరు. ఇట్లు వ్రాయబడినదానికి Cryptograph అని పేరు. మఱియొక పేరు Cryptogram అనియుంగలదు. వ్రాయ నెఱింగినవానికి Cryptographist అనియు పేరు.

క్రిమినోలొజీ (Criminology) నేరముల (Crimes)ను గూర్చినశాస్త్రము).

క్రిమిభూపతి — అత్రి సంతతి. చంద్రవంశ క్షత్రియుడు. ఉశీనరుని కుమారుడు. సోదరులు శిబి, నృగుడు, నవుడు, సువ్రతుడు. క్రిమి క్రిమిలాపురమును నిర్మించెనందురు.

క్రిమి రోగము — గర్భమున క్రిములను (పురుగులను) జనింపజేసెడి జబ్బు. గజ్జి, చిడుము, తామర, తీట, కుష్ఠు మొదలగు చర్మవ్యాధులన్నియు క్రిమిసంబంధములే.

క్రియలు — మూడువిధములు. మణులు, మంత్రములు, ఔషధములు.

క్రియాత్వ గోత్రము– గర్గఉపగణము చూడుడు.

క్రియాప్రాణము — ఇది సంగీతలయము యొక్క దశప్రాణములలో నొకటి. క్రియాప్రాణము (క్రియలు) మార్గక్రియలు, దేశ్యక్రియలు అని ద్వివిధములుగ నుండును యు దశ ప్రాణములు చూడుడు).

(౧) మార్గక్రియ రెండువిధములు– నిశ్శబ్దము సశబ్దము అని. ౧. నిశ్శబ్దమార్గము నాల్గువిధములు (చతుష్కళలు)- ౧. ఆవాపము- వ్రేళ్ళకల ముత్తబడిన పతాకహస్తము యొక్క నాల్గువ్రేళ్ళను ముడుచుట. ౨. నిష్క్రామము- అట్లుముడిచిన వ్రేళ్ళను విప్పుట. ౩. విక్షేపము- ఆహస్తమును వెలుపలి (కుడి) పార్శ్వమునకు విసరివేయుట. ౪. ప్రవేశము- ఆహస్తమును అప్రదక్షిణముగా క్రిందుగా మునుపటికి రానిచ్చుట. ౨. సశబ్ద మార్గము నాల్గువిధములు (చతుష్కళలు)- ౧. ధ్రువము- శబ్దపూర్వకముగ చిటికె వేయుట. ౨. శమ్యము- కుడిహస్తమున ఎడమచేతి చప్పుట. ౩. తాళము- ఎడమచేతి మీదను కుడిచేతి చప్పుట. ౪. సన్నిపాతము- రెండుచేతులు సమముగ చప్పటలు వేయుట.

(౨) దేశ్యక్రియలు ఎనిమిదివిధములు- ౧. ధ్రువకము-శబ్దముతోకూడిన కుడిహస్తము యొక్క ఘాత. ౨. సర్పిణి- పతాకహస్తముచేత ఎడమప్రక్కకు (వంకరు) చేయి చాచుట. ౩. కృష్య- ఆచేతిని ఎడమనుండి కుడిపార్శ్వమునకు రానిచ్చుట. ౪. పద్మిని- అరచేతిని క్రిందుగా (అధోముఖముగ) చేయిచాచుట. ౫. విసర్జిత ఆచేతిని వెలుపలకు విసరుట. ౬. విక్షిప్త- ఆచేతినాల్గువ్రేళు ముడిచి తనదిక్కు కుదియుట. ౭. పతాకము- పతాకహస్తముగా బట్టినచేతిని మీదికెత్తుట. ౮. పతిత- ఆయెత్తిన హస్తమును క్రిందికి దించుట.

క్రియాభేదాత్ఫలభేద ఇతి న్యాయము — చేసిన పనినిబట్టియే ఫలము కలుగును. అనగా భేదము ఫలభేదమును గల్గించు నని భావము.

క్రియాశైవము - ఇది చతుర్దశ, శైవ, భేద మతములలో నొకటి (చూడుడు). ఇందు మలత్రయము, త్రిపదార్థములు శివసమవాది శైవమునకు గలవలెనె యుండెడిని. ఈమతమున గురునిచే అధ్వశోధనపూర్వకముగ సమ దీక్ష నంది శివజ్ఞానమెరిగి కర్మలను సాధించుటకు పంచశుద్ధి కల్గించుకొనుచు, ఆవాహనాది విధులచే శివారాధన మొనర్చుచుండుట వలన నిత్యముక్తి యులవడుననియు, అది యాత్మముక్తికి మార్గమనియు నందురు.

క్రియాహివికల్ప్యతేన వస్తు ఇతి న్యాయము — ఒక వస్తువునుగూర్చి వేర్వేరు అభిప్రాయములు వేర్వేరులకు కల్గినయెడల అది వారి భావనాపత్తి ననుసరించి కల్గినదే గాని వస్తువు నందు భేదము లేదని భావము.

క్రయోమీటర్ (Kryometer, Kriometer) — మిగుల తక్కువ పరిమాణము గల యుష్ణమును కూడ తెలుపునట్టి (Thermometer) థర్మామీటర్.

క్రివిదేశము (పాంచాల దేశము, అరాటదేశము) ఇందు గల దేశములుగ వేర్వేరు కాలములందు వేర్వేరు పేరులం బరగియుంట నొక దేశమని వ్రాయుట యసమంజసము. ఐనను పెద్ద దేశమై ప్రసిద్ధమై యుండుటచేతను దీనిని వేఱుగ వ్రాయవలసి వచ్చి వ్రాయబడినది. ఈదేశమునకు తొల్లింటి పేరు క్రివిదేశమని యుండెనట. ఇందైదు నదులు ప్రధానములై ప్రవహించుచు, అన్నియు సింధు నదియందు జేరుకొనుటచేతను పాంచాలమని పేరు

గల్గెను. ఇక్కాలమున పంజాబనంబరగుచున్నది. దీనికిని ఐదుజలములనియె యర్థము. ఆనదు లెవ్వియన ౧. వితస్తానది (ఇప్పటి జీలమునది), ౨. శతద్రు నది (ఇప్పటి సెట్లెజ్ నది), ౩. రావినది, ౪. విపాశానది (ఇప్పటి బియాసునది), ౫. అసిక్ని లేక చంద్రభాగానది (ఇది చంద్రానది, భాగానది కలసిన ప్రవాహము. దీనినిప్పుడు చీనాబు నది యందురు చున్నారు.) యని మహాభారతము భీష్మపర్వము ౯ యందునను, అగ్నిపురాణము ౧౦౯ యందును చెప్పఁబడినది. అసిక్ని (చీనాబ్) వితస్తనదులు కలసిన భూప్రదేశమునకు త్రినాబని వాడుకనామము కలదు. శతద్రు, విపాశలు కలసిన ప్రదేశప్రాంతమునకు ఘరానదని వాడుకనామము కలదు. ఋగ్వేదమున విపాశానది అర్జికీయా నది యని పేర్కొనఁబడినది.

ఈదేశమున అంజనగిరి పర్వతము గలదు. దీనినిప్పుడు సులైమాన్ పర్వతములనుచున్నారు. ఈ పర్వతపజ్త్తి పశ్చిమపాంచాలము పశ్చిమపు టెల్లగ కొంతవఱకు వ్యాపించియున్నవి. పాంచాలము ఉత్తరపాంచాలమనియు, దక్షిణపాంచాలమనియు, ముఖ్యభాగములు రెండుగ తోఁచెడిని. ఆదికాలమున ఉత్తరపాంచాలమునకు అహిచ్ఛత్రపురమును, దక్షిణపాంచాలమునకు కాంపిల్యనగరమును రాజధానులుగ నుండినవి. ఆదికాలముననే మరియొకప్పుడు పాంచాల దక్షిణభూమి గంగానది దక్షిణతీరమునుండి చర్మణ్వతీ నదివఱకు వ్యాపించి యుండెడిదని మహాభారతము ఆది పర్వము ౧౪౦ యందు చెప్పఁబడియున్నది. బుద్ధభగవానుని కాలమున కనూజపట్టణము దక్షిణ పాంచాలరాజధాని యని చెప్పఁబడినది.

ఆదికాలమున పాంచాలము హిమాలయము మొదలు చంబల్నది వఱకు ఇంద్రప్రస్థము (ఇప్పటి ఢిల్లీ) యొక్క ఉత్తరపశ్చిమములకు వ్యాపించి యుండెననియు, పిదప నింకను వ్యాపించి గంగానది మధ్యభాగముగా ఉత్తరదక్షిణ పాంచాలములనంబరగునట్టుల రెండుదేశము లాయెననియు చెప్పఁబడినది. పాంచాలము నంగా తెలిసినదు గాని కొంతకాలము హిందూస్థానములో గ్రీకుదేశపు నృపతులు, శకనృపతులు, ఇండోపార్థియను నృపతులు, ఇండోస్కిథియన్ నృపతులు (ఏకు ప్లవ్వార్లు), కుషాన్ నృపతులు, గుప్తవంశ నృపతులు, హూణులు కూడ నీదేశము పాలించిరి. మొదట నీదేశమును పరమన్ హిప్పాస్ట్రాస్ అను గ్రీకురాజు జయించెను.

౧. మినేండర్, ౨. అపొల్లోడోటస్, ౩ జోయిలస్, ౪. డియొనీసియస్, ౫. స్ట్రేటస్, హిప్పోస్ట్రేటస్, ౭. డియోమెడీస్, ౮. నిసియస్ ౯. టెలిఫోస్, ౧౦. హెర్మాయిస్.

వీరు పదిమందియు నొకరితర్వాత నొకరుగ పాలించినవారు కారు. మరియు నొకేకాలమున పాలించినవారును కారు. వేర్వేరు భాగముల నొకే కాలమునను, వేర్వేరు కాలములను కూడ పాలించినవారు. మొత్తమున వీరి పాలనము క్రీ. పూ. రెండవశతాబ్ద మాదిగ క్రీ. వెనుక ౭౮ సంవత్సరములవఱకు పాలించిరి. అనగా ౨౭౮ సంవత్సరముల కాలమని యెఱుంగునది. శక నరపతులు వీరిరాజ్యము ఖి వీరిపాలన మంత మొందించిరి. శక నరపతులకు ఇండోసిథియను నరపతులనియు వాడుకనామము గలదు. వీరు ఆఱుగురు. ౧. వొనొనొయిస్ (శకారంభకారకుఁడు), ౨. స్పాలిరిసేస్ (వొనొనొయిస్ కనిష్ఠసోదరుఁడు), ౩. ఒకటవ అజాన్, ౪. అజిలీసస్, ౫. రెండవ అజాన్, ౬. మాయీస్ (ఈతనికి మొగ యనియుం బేరుకలదు).

శకారంభకారకుఁడు కనిష్కుఁడని ఓల్డెన్ బర్గ్ పరిశోధకుఁడు అనెంగాని దానిని ఖండించి డా. భండార్కరు పండితుఁడు వొనానొయిస్ లేక వొనెనిస్ కారకుఁడని నిరూపించెను. ఇండో

సిథియన్ లేక శకనరపతులు క్రీ. వె. ౭౮ మొదలు ౧౫౬ వఱకు అనగా ౭౮ సంవత్సరములు పాలించి ఇండోపార్థియను నృపుండగు గొండోఫారిస్‌వలన నోడింపఁబడి పదభ్రష్టులైరి. వీరు రాజప్రతినిధులగు పరిపాలకోద్యోగుల ద్వారా పాలించిరిగాని స్వాతంత్ర్యపరిపాలన నెరపినవారు కారు. వీరి రాజధాని నివాసగృహ శాకద్వీపము నందలి సిస్థానునందే యుండెనట. ఇండోపార్థియను నరపతులు పహ్లవులని చెప్పఁబడినది. వీరి రాజులు. ౧. గొండోఫారిస్, ౨. అబ్దాగసీస్ (గొండోఫారిసు సోదరపుత్రుఁడు), ౩. ఆర్థాగ్నీస్ ౪. పార్సాకీస్, ౫. పకోరీస్, ౬. సనబరస్.

వీరు క్రీ. వె. ౧౫౬ మొదలు ౧౯౮ వఱకు, అనగా నలుబదిరెండు వత్సరములు పాలించిరని లెక్కించిరి. వీరును స్వాతంత్ర్యపరిపాలన నెరపినవారు కారని తెలియుచున్నది. వీరి రాజధాని బాల్ఖపురము. వీరిని (పహ్లవులను) కుజుల్క-థ్ఫిసిస్ అనుపేరుగల కుషాను నృపతి యోడించి పదభ్రష్టులం జేసెను. (కిర్మానునకు తూర్పుగా నున్న దేశమునకు కుషాన్ దేశమని పేరు డినటుల ఈ సందర్భమున మనసునం దుంచుకొనవలెను).

కుషాను నృపతుల పాలనము క్రీ. వె. ౧౯౮ మొదలు క్రీ. వె. ౩౭౬ వఱకు నడచెను. అనగా నూటడెబ్బదియెనిమిది వత్సరములుగ నెఱుంగునది. పిదప కుషానులను, గుప్తవంశ నృపతులను, వారిని హూణులును ఓడించి పదభ్రష్టులం జేసి రాజ్యమాక్రమించిరని చెప్పఁబడినది.

ఉత్తర పాంచాలమునకు రోహిల్ఖండమని వాడుకనామ ముండెను. తొల్లింటికాలమున అహిచ్ఛత్రపురము రాజధాని. దానికి ఛత్రవతియని మహాభారతము ఆదిపర్వమునను, అహిక్షేత్రమని వనపర్వమునను వాడఁబడియున్నది. అది ఛత్రము, చత్రవతి యని కొన్ని శాసనములందు చెప్పఁబడినది. అది ఇప్పటి రోహిల్ఖండము లోని బరేలీపురమునకు పశ్చిమముగా నిరువదియెనిమిది మైళ్ల దూరమున ప్రస్తుతము రామ్నగర్ అనం బడు పురముకడ నొప్పెరి. తొల్లింటి పురముండిన తావుగ అలంపూరుకోట నహ్రాత్గాజి యనంబడు భాగములును జూపుచున్నారు. జైనుల గ్రంథములందు జంగలదేశమని పేర్కొనఁబడి యున్నది.

దక్షిణ పాంచాలదేశమునకు కంపిల్యనగరము లేక కంపిలానగరము రాజధానిగ మున్నె చెప్పఁబడినది. ఇది పురాతనపుగంగ లేక వృద్ధగంగా తీరము. అట నొక దిబ్బను ద్రుపదమహారాజు యొక్క నివాసభవన ముండిన తావుగను, అట్టివిగనేయున్న యితరపాడుదిబ్బలను ఇతరభవనము లనియుఁ జూపుచున్నారు. సంయుక్తరాష్ట్రముల లోని ఫరూఖాబాదు జిల్లా ఫతేగఢ్ పురమున కాగ్నేయముగ ౨౮ మైళ్ళదూరమున వృద్ధగంగా తీరమున నేఁటికిని కంపిల్ అని పిలువంబడుచున్న యిత్తావు తొల్లింట కంపిలానగరముండిన ప్రదేశమట. పాండవుల మామగారగు ద్రుపదమహారాజు రాజధానియనియు, ఆయన దక్షిణపాంచాల దేశాధీశుఁడనియు, ఇది ద్రౌపదీ స్వయంవరస్థానమనియు, ఆమెపేరు కృష్ణాదేవియనియు మహాభారతము ఆదిపర్వము ౧౩౮ యందునను, రామాయణము ఆదికాండము ౨౩ యందునను ప్రశంసింపఁబడినది.

క్రిస్టలోగ్రాఫీ (Crystallography)-

Crystals (స్వచ్ఛ పదార్థములు) అనగా స్ఫటికములు మొదలగునవి ఎటుల నేర్పడునో వాటి యందలి పదార్థము లెవ్వియో విమర్శించు కళ. దీనిని Crystallography అనియు నందురు. ఇంకను వీటిపలకలు, వాటి (Angles) మూలలు కొలతలు దెలుపు శాస్త్రభాగమునకు Crystallometry అని యందురు (Crystallogeny చూడుఁడు).

క్రిస్టలోజెనీ (Crystallogeny) — స్ఫటికములను గూర్చిన శాస్త్రము. Chystallography చూడుడు.

క్రిస్టలోమెట్రీ (Crystallometry)- Crystallogeny చూడుడు.

క్రిస్టమసు ద్వీపము - జావాద్వీపము నుండి నైఋతి దిశగా ౧౮౦ మైళ్ల దూరమున హిందూ మహాసముద్రమున గల ద్వీపము.

సింగపూరు డిపెండెన్సీగా బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము లోనిది. ౬౨ చతురపు మైళ్ళవైశాల్యము.

క్రిస్టలైజుడు ఫ్రూట్ పరిశ్రమ (Crystallised fruit) ఈపరిశ్రమకం పండ్లలభించు సకాలమున సిరప్ (Syrup) అనగా పానకమును ముందుగ నాయత పఱుచుకొనవల యుండును. తెలుత తెల్లని ఇసుకవంచదారను వేడినీళ్ళలోగాని కరగజేసి తిరిగి కాచవలయును. ఇదిగట్టిముగాదు పాకము వచ్చువరకుం గాచుగాదు. ఇందు నూరు పౌనుల శర్కరకు అరపౌను Formic acid కలిపికాచిన అచ్చునిట్టకనిలుచును. ఇది పానకము. ఇదిచాల చిక్కగనుండును. మంచిపండ్ల నెంచి ఇంచుక నీటియందు డికించుట శ్రేయము. ఆపండ్లను పైజెప్పిన పానకమునందుకూడ నుడికించి మూడో రెండుదినములు నిలువయుంచవలెను. పిదప పానకము పలుచబడియుండ దానిగ్రిసి తైచి తిరుగ చిక్కబడు వఱకు మఱల కాచవలయును. అందే తిరుగ నాపండ్లనువెచి గువివేదకుపటులం జేసి అట్టుల నాల్గుదినము లుంచవలయును తిరుగ నిల్లి యొకసర్చుచూడవలయును. బహుశః నాల్గు లేక యైదుసారులట్లొనర్చు వఱ కాపానకము పలుచనగాక చిక్కగ నిలచియుండగల్గును. తోడనే యాపండ్లందీసి యెండనెండింప వలయును. పిదప పండ్లపై బంచదార అంతటాజల్లి సీసాలయందు నిల్వయుంచి గాలితగులకుండ మూతమూసి భద్రపఱచిన నిల్వయుండును. లేక పెట్టెలంపైనను కాగితములజుట్టి భద్రపఱుపఁదగును.

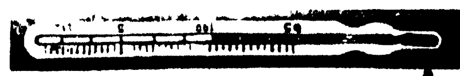
క్రిస్టియన్ బ్రదర్సు (Christian Brothers) ఐర్లండుదేశమున క్రి. వె. ౧౮౦౨ సంవత్సరమున నేర్పడిన సంఘము. మొదట క్రైస్తవసంఘముగ నాదేశమున పేరొందినది. రోమనకథొలిక్‌నుండి ఈసంఘము Chartar నందినదట. వీరిపాఠశాలలు బ్రిటీషుసీమలందు చాల చోట్ల కలవందురు.

క్రిస్పియన్, క్రిస్పిన్, క్రిస్పస్ (Crispian, Crispin, Crispus) — లాటిన్ పేరు. ఇది జోళ్ళుకుట్టు పనివారి రక్షకుం డగు ఋషి (Patron Saint) పేరు. ౨౫ అక్టోబరు ఈయన దినము. ఉంగరముల జుత్తు (కుటిలాంతకుండు) గలవాడని యర్థము. పురుషనామము.(క్రైస్తవనామములుచూడుడు).

క్రిస్టియన్ సైన్సు బోధ-ఇది అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందు మేరీ బి ఎడ్డీ యను నామెవలన ప్రారంభింపబడినదట. క్రైస్తవ మతబోధ రోగుల కొనర్చుచూడిన నది మనస్సుపై పనిచేసి రోగములం గుదుర్చునని వీరి నమ్మకము. ఇంతకన్న దీనింగూర్చి సరిగాం దెలియరాకున్నది.

క్రిస్టొఫర్, క్రిస్టోఫ్-(Christopher Christoph) గ్రీకునామము క్రీస్తునుమోయు అనియర్థము. దీనినుండిగల్గిన ముద్దుపేర్లు Chrys, Chris, Kester, Kit, Kitty అనుమాటలు. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు)

క్లినికల్ థర్మామీటర్ (Clinical Thermometer)- ఒకరోగియొక్క శరీరోష్ణము (Temperature) కను

గొను పరికరము.

దీనిం దఱుచుగ నావికులైన్య లుపయోగించు చుందురు.

శీతోష్ణములం గొలుచు సూత్రములుజూడుడు.

క్లినోమేటర్ (Clinometer) - మెరక నుండి పల్లమునకు దిగు నేలవాలు ప్రదేశము (Slope) నందలి వంపులం గొలుచు పరికరము.

క్లిమెటోలొజీ (Climatology) — వేర్వేఱు దేశములందు లేక వేర్వేఱు భూప్రదేశములందు, వేర్వేఱు విధములైన శీతోష్ణ స్థితులు గల్గియుండును. అవి వేర్వేఱు కారణములచే గల్గియుండెడివి. శీతోష్ణ స్థితులకు Climate అని పేరు.

ఈ శీతోష్ణ స్థితులు కొంత కొంత కాలమునకు ఆకారణ పరిస్థితులు మారెనేని తాము మారెడిని. అట్లు సమశీతోష్ణ ప్రదేశములు, ఉష్ణప్రదేశములు లేక శీతల ప్రదేశములగును. కొన్నిటికి అడవులు నశించుటవలన వర్షములు మాని పల్లపుభూములు మెట్టప్రదేశము లగును. ఈ మార్పులు, పరిస్థితులు మొదలగు Climatic కళకు Climatology అనిపేరు.

క్లియరెన్సు (Clearance) (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము) - ఓడను పన్నియె వెనుక రేవునుండి పోవచ్చునని గాని, దిగిన సరకులపై చెల్లింపఁ బడదగిన Customs duty చెల్లింపఁబడినపిదప తీసుకు పోవచ్చునని గాని, Customs ఉద్యోగియొసంగు అనుమతిపత్రమునకు Clearance అని పేరు. ఇది రెండు విధములు- ఓడరేవునకు చేరగనె దిగుమతిసరకులం దింపివేసినట్లు ఇచ్చునది Inward clearance అనియును, ఎగుమతి సరకుల నెక్కించుకొనిన పిదప బయలుదేరవచ్చునట్లు ఇచ్చునది Outward clearance అనియును పేరులు. ఇంకను హుండి సొమ్ము చెల్లించివేయుటకు Clearing a bill of exchange అని యందురు.

Clearing వ్యాపారముంజేయు బాంకికి Clearing Bank అని పేరు. ఇట్టి క్లియరింగు బాంకివ్యాపారము లొనర్పు ప్రత్యేక స్థానముండెనేని దానికి Clearing house అని యనుటయుం గలదు. ఇట్లు రైల్వేద్వారా పంపఁబడు సరకుల Clearing వ్యాపారములను చక్కబెట్టుచునట్టి Railway clearing house అనియును, Stock exchange clearing వ్యాపారమునకు చక్కబెట్టు Stock exchange clearing house ను కూడ నుండెడని.

క్లియోపాత్రా — (ఈజిప్టుదేశపు రాణి) చరిత్రలోఁ ప్రాముఖ్యత నొంది ప్రపంచదృష్టినే తనవైపు మరల్చుకొనగలిగిన కొలదిమంది స్త్రీలలో ఈజిప్తు (ఈజిప్టు) దేశపు రాణి యగు క్లియోపాత్రా యగ్రగణ్య. ఈమె టోలెమీ (Ptolemy) వంశసంజనిత. టోలెమీ వంశస్థులకు సహజముగఁ గల కఠినత్వ మీమెయందును లేకపోలేదు.

క్లియోపాత్రా సింహాసన మెక్కిన కొలఁది కాలములోనే తన తమ్మునితోఁ గలహించుటతో రాజ్యమున తిరుగుబాటు ప్రారంభమయ్యెను. క్లియోపాత్రా యానాటికాలమున విఖ్యాతుఁడగు జూలియస్ సీజరుతో పరిచయము జేసికొనుటకు పై సందర్భ మనుకూలించెను. స్వదేశమున తిరుగుబాట్లు తీవ్రముగ నుండుటచే క్లియోపాత్రా తన సైన్యములతో ప్రవాసమున నుండెను. ఆసమయమునందే అలెగ్జాండ్రియాపురమున నున్న జూలియస్ సీజరును, సేవకుఁడగు ఏపిల్లోరస్ సహాయమున క్లియోపాత్రా కూడగల్గెను. వీరిద్దరి ఈ ప్రథమసమావేశము చాల ప్రాముఖ్యమైనది. క్లియోపాత్రా సుందరస్వరూపమును గాంచిన జూలియస్ సీజరు ఆమెను మోహించెను. ఆమె సాహాయ్యమున ఈజప్టుదేశముపై నాధిపత్యమును

గూడ సంపాదింప సీజరు తలంచుచుండెను. రోము నగరమున నున్న భార్యనైనను తలంపక, రాజ్య కార్యములఁగూడ విస్మరించి సీజరు ఈజిప్టులోనే క్లియోపాత్రాకడ సుఖముగఁ గాలము గడపుచుండెను. ఈదినములలో క్లియోపాత్రా కొక పుత్రుఁడు జనించెను. అతనికి కేసరియన్ (Caesarion) అని పేరిడిరి. తనపుత్రుని పిత్రార్జితునిగఁ జేయునాయనకు తలంచె నాఁటినుండి యామె నాదరించెను. ఈతడు నాలు కొలదికాలము నకు సీజరు స్వదేశమునకు మరలిపోయెను. ఇంతటినుండి వారిరువురకు నొకరిపై నొకరికిఁ గల ప్రేమ క్రమక్రమముగ తగ్గఁజొచ్చెను. కేసరియన్ను సీజరు పాలించు సామ్రాజ్యమునకు వారసునిగా [illegible] యుండుటయే క్లియోపాత్రాకు [illegible] మయ్యెను.

క్లియోపాత్రా తన పుత్రునితో సీజరు నొద్దకు మరిపై రోమునకుఁ బయనమయ్యెను. రోము పురమున [illegible] లేకుండెను. రోమునగరవాసులు సీజరుక్లియోపాత్రాలకైన పరిణయము న్యాయబద్ధమని సమ్మతింపరైరి. అందువలన క్లియోపాత్రా పుత్రుని యుచ్చస్థితి [illegible] నొంటరిగఁ గాలము గడపుచుండెను. జూలియస్ సీజరునకు కొంతకాలమునకు శత్రువులెక్కువైరి. తుదకాతఁడు శత్రువర్గముచే సెనెటుభవనములో చంపఁబడియెను. ఇంతటితో క్లియోపాత్రా ఆశలన్నియు అడుగంటినవి. భగ్నమనోరథయై యామె తనయునితోఁ గలసి తిరుగ ఈజిప్టునకుఁ బయనమై పోయెను.

మార్కు ఏంటొనీ అనునాతఁడు జూలియస్ సీజరునకు ప్రాణమిత్రుఁడు. సీజరు అనంతర మాతఁడు సీజరువైరివర్గము నోడించి రోము సామ్రాజ్యమున కధిపతి యయ్యెను. ఇతనితో చెలిమిజేసి తనకోర్కెను దీర్చుకొన క్లియోపాత్రా నిశ్చయించెను. కేసరియనునకు సింహాసన మిప్పించుటే యామె గాఢవాంఛ. ఈరాజకీయాధికృత కొఱకే తనప్రేమ నాతని కర్పించెను. మార్కు ఏంటొనీ టార్సస్‌లో బసచేసెనని తెలిసి క్లియోపాత్రా మధ్యధరాసముద్రమును దాటి సపరివారముగ మహావైభవముగ నేగి యాతని గలిసికొని, రత్నఖచితములగు బంగారుపళ్ళెము లాతనికిఁ గానుకగా నొసఁగి రాజసమ్మానము నందెను. ఈసమాగమములో సమ్మోహితుఁడై మార్కు ఏంటొనీ క్లియోపాత్రాతోఁగూడి ఈజిప్టు కేగి యామెను గూడి, యామెను ప్రాణమునై నిఖిలభోగముల ననుభవించుచు విలాసముగఁ గాలము గడపుచుండెను. ఇంతటిలో ఏంటొనీ ఈజిప్టు విడిచిపోవలసివచ్చిన యత్యవసరము లగు కార్యము లుండుటచే నాతఁడు రోమునకుఁ బయనమై పోయెను. ఏంటొనీకి క్లియోపాత్రాతోఁ గల సంబంధము తెలిసినతర్వాత ఏంటొనీ భార్య చనిపోయెను. తర్వాత ఏంటొనీ తిరిగి పరిణయమునై యామెనుగూర్చి యొక పుత్రికను గనియెను. ఈవిషయము లన్నియు క్లియోపాత్రాకు దుఃఖభాజనము లగుచుండెను. తుద కన్నివిషయముల నాతని మోసగింపఁబడెను.

సిరియాదేశమును జయింపనెంచిన ఏంటొనీకి క్లియోపాత్రా స్నేహ మావశ్యకమగుటచే నామెను నాతఁడు రోమునగరమునకు పిలువనంపెను. మఱల నామెను వివాహమాడ ఏంటొనీ వాగ్దానమొసంగెను. కొంతకాలము వారిద్వరును కలసి యున్నతరువాత క్లియోపాత్రా కొక పుత్రుఁడు కల్గెను.

సిరియాపై ఏంటొనీ దండయాత్ర విఫలమయ్యెను. అతని పలుకుబడి యాతని కాంతను దగ్గిఱఁజొచ్చెను. తనవాంఛను వీడక క్లియోపాత్రా అతని నంటియే యుండెను. ఆక్టియమ్ (Actium) అను తావున జరగినయుద్ధములో

క్లియోపాత్రాఏంటోనీల సైన్యములు పూర్తిగ నోడింపఁబడెను. వారిద్దరును ప్రాణములు దక్కించుకొని పారిపోవలసినవారైరి. అలా యిరువురైన ఏంటోనీ ఆత్మహత్య చేసికొనెను. క్లియోపాత్రాను పట్టుకొనవచ్చిన శత్రువుల చేతఁబడి నవమానము నందకయే యామె చనిపోయెను. అంతటితో గొప్పజీవితము ననుభవించిన ఈజిప్టుదేశపు రాణి యగు క్లియోపాత్రా చరిత్ర ముగిసెను. (క్లియోపాత్రా నీడిల్ చూడుఁడు.)

క్లియోపాత్రానీడిల్స్ (Cleopatra Needles) — క్లియోపాత్రా ఈజిప్టుదేశపు రాణియై యామె చరిత్రయందు ప్రసిద్ధిఁగాంచినది. ఈమె పేరింటివి క్లియోపాత్రా నీడిల్స్ అనఁబడు రాతి కంబములు రెండుకలవు. అందొకటి లండను నగరపు విక్టోరియా ఎంబేంక్ మెంటు నందునను, రెండవది అమెరికా న్యూయార్కు నగరపు సెంట్రల్పార్కు నందునను ఉంచఁబడినవి. ఈ స్తంభములు ఈమె స్థాపించినవిగాని, ఈమెగౌరవార్థము స్థాపింపఁబడినవిగాని కావని తెలియుచున్నది. (క్లియోపాత్రా చూడుఁడు).

క్వింటిలియను — న్యూమరికల్సు చూడుఁడు.

కీకటదేశము — దీనిగూర్చి యేమియు దెలియరాకున్నది. కర్మనాశ యను పేరంబరగు నది ఈదేశమందలిది అని మాత్రము తెలియఁబడుచున్నది. ఇప్పటి బీహారములోని షహాబాదు జిల్లాప్రాంతముగా నుండనోపు. దీనిగూర్చి స్పష్టముగాకున్నను బప్పనపండితుని భాగవతము నందు శ్లో॥ చరణాద్రింసమారభ్య-గృధ్రకూటాంతికం శివే। తావత్కీకట దేశస్స్యాత్ తదంతర్మగధో భవేత్॥ అని చెప్పఁబడినది. దీనిగూర్చి యింకను శక్తిసంగమను తంత్రగ్రంధమున ప్రశంస కలదు. (కర్మనాశానది చూడుఁడు).

కీడెంచి మేలెంచుమన్నారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కీప్ హౌస్ (Keep House) — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). ఒకఁ డప్పులపాలై తన యింటికిం దిరుగుచుండు అప్పులవాండ్ల కగుపడకుండ ఇంట లేడనిపించుకొనుచుండు వాని కీపేరు నాడుచున్నారు.

క్రీచీశాఖ క్షత్రియులు — చౌహాను శాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

క్రీయా చిలుక — ఇది న్యూజీలాండు దేశములలోని చిలుక. ౧౨ అంగుళముల పొడవుండును. దానికూతంబట్టి పేరందినది.

కీరగ్రామ (ము) — పాంచాలదేశము లోని సుప్రసిద్ధవైద్యనాథక్షేత్రము. కాంగ్రాకోట నుండి తూర్పుగా 3౦ మైళ్ల దూరమునున్న తావు. ఇది ఆశాపురీదేవీక్షేత్రమునుండి ఈశాన్యదిశగా ౧౨ మైళ్ల దూరమునందున్నది. ఈవైద్యనాథప్రశంస శివపురాణప్రసిద్ధము.

క్రీరత్కంబు — కీర్తిస్తంభము చూడుఁడు.

కీరిగోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

కీర్తిరథుఁడు — ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రి ప్రతీంధకుఁడు. పితామహుఁడు మనువు లేక మరుత్తు. కుమారుఁడు దేవమీఢుఁడు.

కీర్తిరాతుఁడు — ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు. మిథిలాదేశాధిపతి. తండ్రి మహీధ్రకుఁడు లేక మహాభ్రకుఁడు. కుమారుఁడు మహారోముఁడు.

కీర్తిస్తంభములు — కీర్తిని స్తంభింపఁజేసి నిల్పునవిగాన కీర్తిస్తంభములు అనఁబడుచున్నవి. హిందీభాషయందు వీటిని కీర్తిలాట్ అనుచున్నారు. "ఒక్కొక్క ఘనకార్యములు, దానములు, శాసనములు" మొదలగునవి వీటిపై లిఖించెదరు. కీర్తిస్తంభములు Towers గను, కేవల స్తంభరూపమునను గూడ గాన్పించుచున్నవి. ఢిల్లీ నగరమునందును, అలహాబాదు నగరమునను ఇట్టి లోహపు స్తంభములును శిలాతామ్రశాసనములను వహించిన ఇతర స్తంభములు కట్టడములును పెక్కులు గాన్పించుచున్నవి. ఈ కీర్తిస్తంభములలో ప్రసిద్ధిచెందినది చిత్తూరునందలి కుంభరాణామహారాజు విజయచిహ్నముగ ౧౪౫౮ లో నిర్మించిన (Tower) కీర్తిస్తంభము. ఆయన మాళ్వాగుజరాతులను జయించిన సూచకముగ దీనిఁ గట్టించెను. భరతదేశమున ఢిల్లీలోని కుతుబ్ మీనారునకుఁ బిదప నాదగిన ఎత్తైనదే గాని పనితనమునం దెక్కువయైనది. దీని ఎత్తు ౧౨౨ అడుగులు. పీఠముకడ ౩౫ అడుగుల మందముంగల్గి తలవద్ద ఫలకమునకు పదునేడున్నర అడుగులుండును. నలువదిరెండడుగుల చౌకపుదిమ్మపై నెత్తగు ప్రదేశమున తొమ్మిదంతస్థులుగ నిర్మింపఁబడినది. దీని తొమ్మిదవ అంతస్థున రాచక్రీడనడుమను చుట్టు రాణావంశావళియుఁ జిత్రింపఁబడినది. Goath జాతివారు వీటిని కొంతవరకు విధ్వంసమొనర్చి పాడుచేసినను ఒక ఫలకమున ౧౭౨-౧౮౩ శ్లోకములని తోల్పుందగిన రెండు శ్లోకములు కొంతభాగమును చెక్కఁబడిన అక్షరములు తెలియుచున్నవి. అందు "కుంభరాణా యుద్ధమునందు శత్రువులకు వ్యాఘ్రమువంటివాఁడనియు, శత్రుసింహాసనరాజ్య దానముల దాతయనియు కలదు. పదునారవను భూమిపై సూర్యకిరణ ప్రసారమున్నంతవరకు, హిమవన్నగము ప్రకాశించుచుండునంతవరకు, సాగరము భూమిని చుట్టియున్నంతవరకు కుంభరాణా మహీపతి నామము లోకమున చిరస్మరణీయము యగుఁగాక!" అనియున్నది.

కీలప్రతికీల న్యాయము — రెండు చక్రములను కలిపి కట్టిఉంచే ఇనుపకీలు దేసి చక్రములు జారిపోకుండునట్లు కీలలం బిగించియుంచుదురు. అట్టి కట్టుకట్టుమని భావము.

కీలు కెనాల్ (లేక కీలుకాలువ) — జర్మనీదేశమునందున్న బాల్టికు సముద్రతీరమునందు జర్మనుదేశమునందున్న కీలునగరపు రేవువద్ద నుండి హాంబర్గు నగరముదనుక త్రవ్వఁబడిన సముద్రపు నీటికాల్వ. శ్రేష్ఠమైన యుద్ధనావలు సైతము నడచుటకును, లంగరువేసికొని నిల్వయుండుటకును తగినంతవిశాలముగ వెడలుపైనది. క్రీ. శ. ౧౮౯౫ సంవత్సరము జూన్ ౨౦ తేదిని తెరవఁబడినది. అఱువది మైళ్ల పొడవును, నీటి పైభాగమున ౩౩౮ అడుగుల వెడల్పుగలదని తెలియుచున్నది. రెండుకొనలయందు లాకులు కట్టఁబడినవి. కాల్వపొడవునను విద్యుచ్ఛక్తి దీపములు వెలిగింపఁబడుచు, రాత్రింబవళ్లు ఓడలు నిర్భయముగా నడవ వీలిచ్చుచున్నది. ఇందు యుద్ధనావలు నిర్భయముగ నిల్వయుండనగునట.

కీలు పనులు — యంత్రసాధనముల మూలమున నెన్నోపనులు సాధ్యములగుచున్న

టులనే కీలుపనుల మూలమునగూడ నెన్నెన్ని యో సుసాధ్యము లగుచున్నవి. కర్ణాదాంగానారాకుండ నరివీటికే యేగ్గుఱచి యుండిన కీలువలన కొన్ని సిద్ధసస్త్ర కార్యము లన, మఱికొన్ని నిర్మాణ కార్యములను అద్భుతముగా నెరవేర్చుచుండును. "కీలు" అనునది "మీట" యను గ్రామ్యార్థశబ్దార్థమును, 'కీటుకు' అను గ్రామ్యశబ్దార్థమును స్ఫురింపచేయును. మఱియు కీలు శబ్దము "మర్మము" అను భావమును స్ఫురింపజేయు నాడుకయు కలదు.

ఈ కీలుపనుల మర్మము తెలిసినవాడగుటనే నవనందుల కాలమున నమాత్య రాక్షసుడు చంద్రగుప్తుని మారణోపాయములు పన్నుచు, కీలురథము సేయించి చంద్రగుప్తుని పిలుచ బంపుట యొకతూరియు, నింకొకతూరి చంద్రగుప్తుని పట్టాభిషేక సమయాన, నాతడూరేగి కోట ప్రవేశించుతరి సింహద్వారము దాటు పోవు కాలమున నా పట్టుపుటేనుగును, మావటీడును, నా వదనెంద్రధము పై నధివసించియున్న చంద్రగుప్తుడు నొకే మహూర్తమున కూడియుటకు సాగించిన కీలుపనులు మన కుదాహరణములు.

మనుష్యులు సేయు పనులలో పెక్కింటిని కీలుబొమ్మలచేత జేయించుట మన దేశమున నాతోకాలమునుండి వాడుకలో నున్నదన్న పలుకు సత్యమని చెప్పుటకీ కొక్క యుదాహరణము చాలునని దలంతుము.

ఉ॥ ఒక మాణిక్యపు బొమ్మ మెట్టినకీలో, బాళువా జాలవల్లీక బాగాల్క పురంపు టాకు మడుపుల్ వేఁడెచ్చి రాజున్న చాయకు నందియ్య వలెందు లేనగవుతో నవ్వేళ నవ్వ్యేళ కన్యక కెంగేల నొసంగ గైకొనియె సముత్యాటంబు వాటిల్లగన్.

అని ౧౮౧౧ శతాబ్దము వాడగు 'చేమకూర వెంకటరాజు తన రచియించిన విజయవిలాసమున వ్రాసియున్నాడు.

కిలోమీటరు కొలత — ఇది మెట్రిక్ సిస్టమునందలి కొలతపరిమాణము. ఇది వెయ్యి మీటరులు అనగా ఇంగ్లీషు మైలులందు 0.6214. ఇది ఇంచుమించు అయిదు ఫర్లాంగులు లేక ౧౦౦౦ గజములు గానగును. ఒక చౌకపు కిలోమీటరు ౨౪౭ యకరముల ప్రదేశమని లెక్కింపబడినది. ఒక చౌకపు మైలునందు 3౨౦ మంది జనులు వసించుచున్నారని లెక్కించుచో ఒక చౌకపు కిలోమీటరు ప్రదేశమున ౧౨౫ జనులున్నారని తేలుచున్నది.

కీళ్ల జ్వరము (Dengue fever)

ఈ రోగము స్టెగోమియాజాతి దోమలవలన కల్గుచున్నది. (స్టెగోమియా దోమలు చూడుడు, దోమలు, అంటువ్యాధులు, సూక్ష్మజీవులు చూడుడు).

ఈ దోమల కాటువలన కీళ్లయందు నొప్పితో జ్వరము ప్రారంభమై ఈ వ్యాధి పొడసూపును. వేసవి కాలమందును, ఉష్ణ ప్రదేశమునందు ప్రబలుచుండును. దీనికి కారణమగు సూక్ష్మజీవింగూర్చి సరిగా నిరూపింపబడలేదు. దోమ రోగినికుట్టి రక్తపానము సల్పి తానాసూక్ష్మజీవులను లోన నుంచుకొనిన పిదప పదిదినములలో నితరులను కుట్టి రోగవ్యాపన మొనర్చును. దోమ కరచిన నైదు దినములలో రోగలక్షణము క్రొత్తవాని నావహించెడిని. కాని కొన్ని గ్రంథములందు పదునాల్గు దినములకని చెప్పబడినది. రోగులకు తనుశరీరమునం దసహాయత మిక్కుటమై యుండును. మలేరియా సాధనములే దీనికిని సాధనములని ఆంగ్ల వైద్యులనెదరు. (మలేరియా జ్వరము చూడుడు). ఈజాతి దోమలనుండియే

యెల్లోజ్వరము కూడ వ్యాపించెను. యెల్లో జ్వరము ఆఫ్రికాదేశమున ప్రబలముగ నుండును. డెంగ్యూజ్వరము అప్పుడప్పుడు భరతదేశమునం దగుపడుచుండును.

క్రీక్ (Creek) — సముద్రపు పాయ సన్నముగ భూమిలోనికి చొచ్చుకొని యుండుదానికి Creek అని పేరు. దీని నొకానొక నది సంగమించుచున్నచో దానిని స్కాట్లాండు దేశమున Frith లేక Firth అని పేరు. (Sea Portions చూడుడు).

క్రీటీ (లేక) క్రీటు లిపి — మధ్యధరా సముద్రము (మెడిటరేనియన్) లోని క్రీటు ద్వీపమునం దీలిపి వాడుకలో నుండెను. ఆనాటి ప్రజలు గొప్పనాగరికస్థితి నొందినవారై యుండిరట. ఆద్వీపమునందు పురాతన స్థలములు త్రవ్వి తీసిన వస్తువులపై కాల్చిన కుండ పెంకులపై నున్న లిపులలో వ్రాయబడి యుండునది యేమో యింతవరకు తెలియదు. ఇవి క్రీ. పూ. ౨౦౦౦ మొదలు ౧౨౦౦ వరకు నాటివిగ తలంచుచున్నారు.

క్రీటీ ద్వీపము — కేండియా ద్వీపము చూడుడు.

క్రీడతాళము — తాళములు చూడుడు.

క్రీడా బ్రహ్మవాద మతము — ఇది షడ్వేదాంతనామ మతములలో నొకటి. ఈ మతమున జగమంతయు ఈశ్వరునిచే ఉపాదాన కారణముగ సృష్టింపబడినది. అనగా జగమంతయు పరమేశ్వరుని స్వపదార్థమే. జగద్వస్తు సముదాయమంతయు నిత్యములు, సత్యములు నని వస్తుతః యెఱుంగునది. కాని పరమేశ్వరుని వికారరూపములగు బహునామ రూపములం ధరించిన పదార్థతతిగ జెప్పబడినది. పరమేశ్వర పదార్థమే ప్రాణులనియు, సాత్త్విక, రాజస, తామస గుణములు శరీరములతో పాటు ప్రాణులు పరమేశ్వరునిచే సృష్టింపబడినవనియు, బ్రహ్మస్వరూపుడగు తానే తన స్వపదార్థములో వేర్వేరు నామరూపములు కల్పించి తనతో తానాడుకొనుచున్న క్రీడావినోదమే జగద్వ్యవహారమనియు, సృష్టి యంతయు పరమేశ్వరుని (పరిణామ రూపము గానైనను) వికారరూపమనియు చెప్పబడినవి. తక్కిన నిర్వచనములన్నియు నాదబ్రహ్మవాద సిద్ధాంతములందువలెనె చెప్పబడినవి. (చూడుడు). జగద్వస్తువులలో తానొక వస్తువే యగుటను, బ్రహ్మము యొక్క సంబంధినేయనియు, క్రీడార్థమే సృష్టి కల్పింపబడినదనియు, తానొనర్చు కర్మము నంతయు బ్రహ్మము యొక్క క్రీడ గాదలచిన దానియు, తాను స్వయముగ నిర్ణయించగాని యొక్కరుడు కాదనియు, అనుభవపూర్వకజ్ఞానము నొందుట మోక్షమనియుం జెప్పబడినది.

ఈ క్రీడాబ్రహ్మవాదమతమును ఇప్పటి పంజాబు రాష్ట్రమందు జన్మించిన గురునానక్ అను మహనీయుడు బోధించి కొంత శిష్యసంఘమును స్థాపించి మతవ్యాపకమును ప్రారంభించెను. వారిని నానక్ పంథీలనియు, సిక్కులనియు వాడుచున్నారు. వారి ప్రధానస్థానము అమృతసర్ నగరము. అటనే వారి ప్రధానదేవస్థానము కలదు. ఇంకను పెక్కు తావులందును గురుద్వారములనబడు క్షేత్రస్థానములు కలవు. వారిని గూర్చి ఈ సందర్భమున సంక్షిప్తముగ వివరించుట సమంజసము.

సిక్కు మతమున గురువులు పదిమంది.

౧. నానకుగురుడు—రావీనదీతీరమున తాలాంతు రానగరమున జన్మించినవాడు. షడ్గుణైశ్వర్యవంతుడనియు, గగనసంచారియనియు, సంపూర్ణయాత్రాపరుడనియు, తానేగవలసిన తావును తనకడకు రప్పించుకొను శక్తిగలవాడనియు, క్రీ. వె. ౧౪౬౯–౧౫౩౮ మధ్య జీవించినవాడనియుం జెప్పబడినది.

ఈయన తపస్థానము ఇప్పుడు అమృతసర్ నగరములోని అమృతసరస్సు (సరోవరము) ఉండిన తావు. ఈయనకు పిదప ఈయన మతాధిపత్యము తన సంతు కొసంగక ప్రధానశిష్యుడగు లహానున కొసంగి యాతని అంగదగురుడని పేరొసంగెనట.

౨. అంగదగురుడు.

3. అమరదాసుగురుడు.

౪. రామదాసు గురుడు- ఈతడమరదాసు గురుని పుత్రుడు. ఈతడు అమృతసరస్సను పవిత్రసరోవరముం ద్రవ్వించినవాడు. మరియు నీతడే యచట దర్బారుసాహెబు దేవాలయము నిర్మాణ మారంభించెననియు, దానిజుట్టి అమృతసర్ పురముం గట్టనారంభించెననియు, గ్రంథసాహెబు అని పేరిడి పూర్వగురూక్తులం జెప్ప మొదలిడినవాడనియుం జెప్పబడినది.

౫. అర్జునగురుడు- ఈతడు రామదాసు గురుని పుత్రుడనియు, తండ్రిసంకల్పించిన కార్యములన్నియుం బరిపూర్తి జేసినవాడనియు, తన శిష్యులకు యుద్ధతంత్రము బోధించి మతరక్షణ నియమించెననియు, గురుడై, సైన్యాధిపతియై మతస్థులను నడిపెననియుం జెప్పబడినది.

౬. హరగోవిందగురుడు.

౭. హరిరాయి గురుడు.

౮. హర్కిసన్ గురుడు.

. తేగ్బహదూర్ గురుడు.

౧౦. గోవిందసింగు గురుడు- ఈతడు, తేగ్బహదూర్ గురుని కుమారుడు. ఈ దేశికుని మహాఘనునిగ జెప్పుచుందరు. తనశిష్యులగు శిక్కులలో ప్రతివానినామములకు శింగ్ (సింగము) అను బిరుదము తప్పక వాడునటుల శాసించెను. కృపాణమును చిన్న శూరకత్తిని ప్రతివాడును నిత్యము ధరింపజేసెను. శిఖ (జుత్తుపెంచుట), గడ్డముల క్షౌరమొనర్పరాదని శాసించి పాగను ధరింప విధించి రూపములంగూర్చెను. మతరక్షణావిధి యుద్బోధించి ఖడ్గముంబూజించుట మతధర్మములలోనం జొన్పెను. అన్నికులముల సమత్వము నిర్ణయించి జాతినిమాన్పి సంఘబలమభివృద్ధిపొందించెను. స్వమతమున కన్యుల వలన బాధకల్గినతరి మతరక్షణకై యొనర్చు సంగరము ధర్మసంగ్రామముగ బోధించెను. తన శిష్యబృందమును సింగములంజేసెను. మతగ్రంథముం బూర్తియొనర్చి తనతో ముగిసిన మతాధిపత్యమునకు వేరొకగురుని నియమింపక ఎవ్వరికేని శాసనము గల్గిన గ్రంథమునందే యుండును గాన దానిం జూచుకొనుడని సెలవిచ్చి మతగ్రంథమునే గురువుగ నియమించెను.

పిదప నీమతమునందు గురువులు లేరు. తక్కినవారందఱును శిష్యులే గాన శిక్కులనబడిరి. ఇంక పరమేశుడు కాలము లేని అకాలి యగుటచే నీమతస్థుల నకాలీలనియుం బేరుకలరు. వీరి మతగ్రంథమును గ్రంథసాహెబనియు, దానినుంచు దేవాలయమును దర్బారుసాహెబనియు ననుచున్నారు. వీరు పరమేశ్వరుని ప్రధాన నామము హరి యనెదరు. వీరికి గురుశిష్యధర్మము ప్రధానమట. పరమేశ్వరుడగు హరి క్రీడావినోదియై సర్వత్ర వ్యాప్తిగలవాడందురు. పునః పునర్జన్మములందు వీరికి నమ్మకముకలదు. విగ్రహారాధన వీరియందు లేదు. గ్రంథపఠనము గాన వాద్యములతో నడపుచుందురు. ఇదియె అర్చనా విధానము. హరిని జేరుట ముక్తియని కొందఱందురు.

క్రీవ గోత్రము — గర్గఉపగణము చూడుడు.

క్రీస గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్రీస్తుప్రభువు జన్మకాలము

ఈయన B. C. ౬ వ సంవత్సరమున (అనగా ౬ సంవత్సరములు ముందు) జన్మించెనని ఐరోపా దేశపు పండితులు అనుచున్నారు. ఇంకను వారి జన్మదినము డిశెంబరు ౨౫ కాదనుటకును గూడ సిద్ధాంతము లుండ గానగును. క్రీ. వె. ౬ వ శతాబ్దమున Abbot Dionysius Exigwes అను బోధకుఁడను ఈ శకమును నిర్ణయించినాఁడని చెప్పఁబడినది. ఆయన రోమా శకము ౭౫౪ సంవత్సరము జన్మ వత్సరముగ నిర్ణయించియుండెను. హెరోద్ భూపతి రోమకశకము ౭౫౦ లో మృతినొందియుండుటచే నాయన మృతికి పూర్వమే క్రీస్తుప్రభువు జన్మించియుండుటచే బైబిలునందున్న కారణమున అబ్బాటుగారి వాస్తవ నిర్ణయము సరికాదని తేలుచున్నది. ఇటీవలివారు క్రీస్తుప్రభుని జన్మము B. C. 5 లేక 6 లోనో, అందటి మధ్యకాలమున నో వైయుండునని తలంచుచున్నారు. కొందఱు క్రీ. ము. ౭ వ సంవత్సరమునియు నందురు. ఏది ఎట్లున్నను ఇప్పుడు సవరించుట అసాధ్యము. ఇంక నెలస్థితియు నిల్చియున్నది. బైబిలునందు శీతకాలపు రాత్రులనియు, మేకల గొఱ్ఱెల కాపరులు బైట నుండ వీలుండదని కాలమనియు, వారు ఆరుబయట వసించుట ప్రారంభము Vernal Equinox (అనగా మార్చి నెల ౨౧ తేదీ) నుండి జరుగునది యనియు తేలుచుండుట, అమహాత్ముని జన్మము Spring లేక Summer నందని తలంచుచున్నారు. (ఈస్టరు పండుగఁ జూడుఁడు).

క్రీస్తుప్రభుని పండ్రెండుగురు శిష్యులు

౧. Matthew Bartholomew. 3. James ఈయనకు క్రీస్తుప్రభువు Son of Thunder అని పిలుచుచుండువాఁడని చెప్పఁబడినది. (పెద్ద యాకోబు). ౪. John ఈయన క్రీస్తు ప్రభుని ప్రియశిష్యుఁడు.(John the Baptist కాదు. ఈయన వేరు) ఈయన తండ్రి Zebedee, తల్లి పేరు Salome, ఇతఁడు Galile దేశపు చేపలవాఁడు. ౫. Philip. (ఫిలిప్పు). ౬. Thomas (థామాసు). ౭. Peter ఈతఁడు సీమోను పేతురు. ౮. చిన్న యాకోబు Little James). ౯. Simon (సైమన్). ౧౦ Andrew (ఆంద్రేయ). ౧౧. Judas (జూడాస్). ౧౨. Thaddeus (థాడియస్).

క్రీస్తుప్రభువు జన్మించిన పిదప మొదటి శతాబ్దకాలమున బైబిలు నందు వివరింపఁబడినమేరకు చరిత్రాత్మకములగు సంగతులు, వాటి కాలము

కాలము -- ఇవి బైబిలునందు వివరింపఁబడిన చారిత్రాత్మక విషయముల తరువాయిగ నెఱుఁగ వలయును. క్రీస్తుప్రభువు జన్మము A. D. ప్రారంభమునకు పూర్వము నాల్గు సంవత్సరముల నాఁడని చెప్పఁబడినది. ఈ లెక్క నిట్లేర్పరచుటకుఁ గల కారణము దురూహ్యము. Nativity of Jesus Christ four years before A. D. అనియు మాత్రము చెప్పఁబడినది. క్రీస్తుప్రభువు తన పన్నెండవయేట యెరూషలేమునకేగి దేవాలయము లోనికి ప్రథమమున జనుట.

పొంతియుస్ పిలాత్ లేక పిలాటస్ జూడియా పరిపాలకుఁడుగ రోమునుండి పంపఁబడుట- క్రీ. వె. ౨౬. జాన్ ది బాప్టిస్టు స్నానములిచ్చు పనిని ప్రారంభించుట అనగా నాచార్యత్వము

వహించుట- క్రీ. వె. ౨౬. క్రీస్తుప్రభువు జాన్ది బాప్టిస్టుకడ యోర్దాను (జార్డన్) నదియందు జ్ఞానస్నానమునందుట- క్రీ. వె. ౨౬. క్రీస్తుప్రభువు శిలువవేయబడి మృతులనుండి లేచుట- ఇది ఆయన 33వ సంవత్సరము. క్రీ. వె. ౨౯. పౌలు క్రైస్తవదీక్షనందుట- క్రీ. వె. 3౫. Gentiles Conversion క్రీ. వె 3౮. హేరోదురాజుచే అపోస్తలుడగు జేమ్సును శిరచ్ఛేదము చేయుట, పీటరు దేవదూతవలన విడుదలచేయబడి రక్షింపబడుట క్రీ. వె. ౪౪. పౌలు ఖైదీగా రోమకపురికి కొనిపోబడుట- క్రీ. వె. ౬౦. యూదా యుద్ధప్రారంభము క్రీ. వె. ౬౬. పౌలు రోమకపురిని నీరో ఆజ్ఞమేరకు చంపబడుట క్రీ. వె. రోమనుడగు టైటాస్ సేనాని జెరూసలెం ముట్టడించుట క్రీ. వె ౭౦. రోమనుడగు టైటాస్ సేనాని జెరూసలెం పట్టుకొనుట, మహాక్షామము, ౧౧,౦౦,౦౦౦ యూదులు నాశనమగుట, అన్యప్రాంతముల జననాశనము- క్రీ. వె. ౭౦. జెహోవాదేవాలయము పునాదులతో పెకిలివేయబడుట- క్రీ. వె. ౭౦. డెమిటియన్ పత్మాస్ ద్వీపమునకు జానును ప్రవాసమంపుట- క్రీ. వె. ౯౫. జాను పత్మాసున తన దివ్యబోధ గ్రంథమును వ్రాయుట క్రీ. వె. ౯౬. యోహాను (జాను లేక జోహాను) ప్రవాసమునుండి విడుదలనంది తీనగోస్పెలు వ్రాయుట- క్రీ. వె. ౯౭. కడను మిగిలి బ్రతికిన యోహాను (John) అపోస్తలుడు (తన నూరవ సంవత్సరము వయసున) చనిపోవుట- క్రీ. వె. ౧౦౦.

క్రీస్తుప్రభువు జీవితము —

ఈయనను ఏసుక్రీస్తనుటయుంగూడ కలదు. పాలస్తీనాదేశపు బెత్లెహేముపురమున నొక సత్రము నందలి పసువులశాలయందు జన్మించెనట. తండ్రిపేరు యోసేపనియు, తల్లిపేరు మేరీదేవియనియుం జెప్పంబడినది. ఆమె అవివాహితయు పరిశుద్ధాత్మవలన నామెకుం గర్భముకలైననియుం జెప్పంబడినది. జోసెఫు వడ్రపుపని చేయువాండట. క్రీస్తుప్రభువు పాపరహితుండని చెప్పంబడియున్నది. వారు యూదులు.

పిదపం దలిదండ్రులును నాజరేతునుం గాపురముపోవ క్రీస్తుప్రభువట నే సోదరులతో పెంపంబడెనట. కొందఱు సోదరులనుట వలన వారు వేఱొకభార్యయందు జోసెఫునకుం గల్గినపుత్రులనిరి. కాని వారింగూర్చి యేమియుం దెలియరాకున్నది. క్రీస్తుప్రభువు పండ్రెండవ సంవత్సరముల వయస్సున తలిదండ్రులతో జెరుసలెము దేవాలయమునకరిగి యట దేవాలయపు బాడితులతో వాదింప తలిదండ్రులదిగాంచి యాశ్చర్యపడిరని చెప్పంబడినది. పిదప ముప్పదియేండ్లవఱకుం గ్రీస్తుప్రభువు వడ్రపుపనియు గొఱ్ఱెలకాపరితనమును వృత్తులుగగ్గి గడపెనని యందురు. ముప్పదియేండ్లప్పుడు జాన్ది బాప్టిస్టు మహాత్ముండీయనకు జార్డనునదియందు బాప్టిస్మమునుత్సవసాధ్యంబుగ నొసంగెనట. పిదప నలువదిదినములు క్రీస్తుప్రభువు గాఢ అడవులందు విశ్రమించుచున్న సైతాను వలన ప్రోత్సహింపంబడుచు మనోవేదనల నందుచుండిరట. పిదప వానిని నిరసించి తనమతబోధకై న్యూకొన పండ్రెండుగురు శిష్యులనుగం జేకొనిరని చెప్పంబడినది. వారితో నాగురువరేణ్యుండు దేశాటనము బోధలొనర్చుచుం గడపెను. అత్తరి ననేక మాహాత్మ్యములు చూపెననియు, పెక్కుండ్రరోగములం గుదర్చెననియుం జెప్పంబడినది. ఆయన బోధలందు మానవులందు యెహోవా దేవుండగు తండ్రికింగల ప్రేమాతిశయమును నీతులును లోకవర్తనధర్మములును కలవు. ఆజగద్గురుండు తాను దేవునిసుతుండననియు, దేవునకు దైవచింతన గలవారికిని మధ్యవర్తిననియు తెలుపుచుండెనట.

వారి శిష్యులలో నొకగురుద్రోహి. ఆచాకీ నీయగా రోమనుభటులచే పట్టుకొనంబడి పోంటియస్ పిలాతను న్యాయాధికారిచే విమర్శింపఁబడి మృతిశిక్ష వేయంబడి, శిలువ (Cross) పై ఇద్దరు చోరులనడుమ కాలుసేతులకు మేకులు గొట్టంబడి శుక్రవారమున మృతిఁజెందెనట. నాఁడాదిగ నాదినమును Good Friday అని పవిత్రదినముగ నాయనమతస్థు లాచరించుచున్నారట. ఆ మహాత్ముని శరీరముం దించి ఒక సమాధి యందుంచిరట. వారిపేరు అరిమతీయా కాపురస్థుఁడగు యోసేపుగారని చెప్పఁబడియున్నది. వారిని సిలువవైచిన తావునకు కాల్వేరియని పేరట.

పిదప రెండు దినములనాఁడా శరీరము పైకిలేచిపోయి నలుబది దినములవఱకప్పుడప్పుడు కొందఱు భక్తులకుఁ గనఁబడుచు మాటలాడుచుండి కొందఱు చూచుచుండగా నాకాశమున కెగసిపోవ మేఘము లడ్డమాయెనని చెప్పబడినది. ఇది బైబిలు నందలి కథనము. పిదపఁ గొందఱు క్రైస్తవమతాభిమానులు వారిదగ్గఱను లోకకారణయుక్తముగ సమర్థింపఁ దొడఁగిరట గాని క్రైస్తవచర్చి వారిట్లను ఊహామాత్రములుగ నెంచి నిరాకరించెనట.

కుంకుడు చెట్టు — లా. Sapindas emarginatus, Sapindas trifoliatus అనియు, ఆఙ్గ. Soapnut tree అనియు, సం. అరిష్టక, ఫేనిలా అనియు, కొందఱు కృష్ణబీజ మనియు నాడిరి. కుంకుడు పెద్దకుంకుడనియు, చిన్నకుంకుడనియు ద్వివిధము. పెద్దకుంకుడు ఉత్తరహిందూస్థానమున, అందు ముఖ్యముగ పాంచాలదేశమునందు కల్గియుండును. చిన్నకుంకుడు ఆంధ్రదేశమున నెల్లెడలను కలదు. పెద్దకుంకుడుకాయలు (లోనిపిక్కలుసహా) చిన్నకుంకుడుకన్న చాల పెద్దవిగ నుండును. ముఖ్యముగ కుంకుడుచెట్టు కాయలకై వాడుదురు. కాయలలోనిగుంజు అభ్యంగనమున తల, శరీరము రుద్దుకొనుటకు (మురికి వదల్చుటకు) ఉపయోగింపఁబడును. మఱియు లోనికిచ్చిన ఉబ్బసపు దగ్గు, శ్లేష్మముల నాపును. మూర్ఛరోగికి తెల్వి దెప్పించును. పైన పట్టించిన పాము, తేలు, జెఱ్ఱి కాటువలనగ్గిన విషము విరిగిపోవును. ఆకునూరిదంచి తలకుఁ గట్టిన శిరోవాతము, దారుణముగు తలనొప్పి యుడఁగును. కాయల పులుసు పశువుల దొమ్మరోగము నివారించును. సాధారణముగ దీనిని గృహస్థులింటిపెరళ్లలో పెరుగ నియ్యరు. ఇది యిట్లు నిషేధము.

కుంకుమపూవు చెట్టు — లా. Crocus lativus. ఆఙ్గ్లమున కొందఱు Saffron అందురుకాని అది సరియగు అనువాద నామము కానేరదు. సం. కుంకుమం, అగ్నిశిఖ అని పేర్లు కొన్నిచోట్ల పీతకః అని గూడ వాడియున్నారు. ఈచెట్లకు కాశ్మీరదేశమును, హిమవన్నగోపరిశీతలప్రదేశములును జన్మస్థానములు. అచ్చోటులందు దీనిని కుంకుం చెట్టనియెదరు. ఈచెట్లపూవునుండియే దీనివాడుక. ఇతరతావుల నీచెట్టు పెరుగుటలేదు.

కుంకుమపూవునకు కస్తూరి బోలు పెక్కు గుణములు కలవు. తాంబూలముతో కల్పిన అంతరమలినశరీరమున కమితమగు ప్రోత్సాహ శక్తిం గల్గించి, రుచికరమై పరిమళము గల్గించును. లోనికిచ్చిన వేడిచేసి విరేచనము మెదలించును. వీర్యవృద్ధి బలము గల్గించి, బుద్ధికి బలమొసంగి నిద్రం గల్గించును. రక్తముసు శుభ్రపఱచి శరీరమందలి చెమట మొదలగు మలముల వెడలజేయును. సముద్రరోగము నాపును. త్రిదోషహరమై, విషములను, విషదోషములను, రసపట్లను, గుండెజబ్బులు, ఈళ్ళు, గుండెనొప్పి నివారించును. నరములందలి పట్లు, పోటులు, శోభిమచ్చలు, చర్మరోగములు, వాతములు, పురాణజ్వరములు, రక్తపైత్యము నివారించును. అపస్మారము, విచారపుబెచ్చి, దోషజ్వరములు, నేత్రరోగములు, నాశికారోగములు, కంఠరోగములు, శిరస్సునందలి రోగముల నాపును.

ఏయౌషధముతో దీనిని లోనికిత్తురో ఆ యౌషధమును శరీరమునందంతటను చక్కగ వ్యాపింపజేయును. పైని నీళ్ళతోనూరి పట్టించిన గడ్డలం గరగించుటయో, లేక పక్వపఱచుటయో జరగించుటయేగాక, స్ఫోటకరోగమునందు కుండల (పొక్కుల) కేనిరోధము లేకుండ నెగగజేసి చక్కగం బక్వపఱచును.

ప్రసవించిన స్త్రీలకు వేడిపళ్ళతోనూరి లోనికిచ్చిన జ్వరమురాకుండ నాపి, మైలరక్తమును నీటని చక్కగ వెడలించి శరీరమునకు బలమొసంగునందురు. నీట నూరి కండ్లచుట్టు పట్టువేసిన, కండ్ల ఎఱుపులు, మంట, పోటు మొదలగు నేత్రరోగముల నివారించును. అధికముగం దినిన కాకజేసి, రక్తమును పలచనగ గరగించి, నీరసముం దెచ్చి బుద్ధిం జెరపుటయేగాక, తల నొప్పి గల్గించి ఆకలి మందగింపజేసి మెదడునకు పిండోత్పత్తిస్థానమునకు వికృతిం గలుగజేయునని చెప్పబడినది.

కుంకుమపూవునకు విరుగుడు- నల్లమందు, సముద్రపునురుగు, కొబ్బరికాయనీళ్లు, శికాజిలీయు అని చెప్పబడినదిగాని, ఇది శరీరతత్త్వముల ననుసరించి అనుగుణ్యమైనదానినే యీయవలసి యుండును.

కుంచములో కదుళ్లు పోసినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుంచెడు గింజల కూలికిపోతే తూమెడు గింజలు దూడ తినేసినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుంజరస్నానన్యాయము — ఏనుగు ఎంతసేపు ఎంతపరిశుభ్రముగ జలకములాడినను, పైకివచ్చి తొండముతో బుగ్గినెత్తి తన మేనిపైం జల్లుకొనును.

కుంజరుఁడు — ఒకఁడు వానరుఁడు. ఋష్యమూక పర్వతశాఖయగు అంజనాద్రిపై (కిష్కింధ నాటియే యున్నది) నివసించువాఁడు. ఈతని కుమార్తె అంజనాదేవి. వాయుదేవుని వలన ఆంజనేయునింగనినది. కుంజరుఁడాంజనేయునకు మాతామహుఁడు. (అంజనగిరి చూడుఁడు).

కుంటికాలికి జారిపడుట యొ ముఖ్యముగు నెపము (సాకు) — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుండధారోపాస్తి న్యాయము — కుండధారుఁడను పేరుగల ఒక యక్షుని ఒక భక్తుఁడు సేవించుచుండువాఁడట. ఒకనాఁడు సుప్రీతుఁడై ఏమికావలయునని యడుగ నాభక్తుఁడొక వరముం గోరెనట. దానినీయ నా యక్షునకు బలముచాలక తాను మరియొక దేవత నుపాసించి దానింబడసి తన భక్తునకిచ్చెనట. ఇట్టి ఆశ్రితవత్సలత్వముం దెలుప నీ న్యాయము వాడుదురు.

కుండల — వింధ్యవాతుని కుమార్తె. ఈకుండలకు ఎల్లయెడల సంచరించు శక్తి కలదనియు, కుండలభర్త శంభుఁడను రాక్షసు నిచే జంపఁబడినవాఁడనియుంగూడ చెప్పఁబడినది.

కుండలమధ్యకు గుర్రాన్ని తోలి నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుండలరేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు, స్త్రీసాముద్రికము చూడుఁడు.

కుండినర్షి (లేక కౌండిన్య) గోత్రము— (శిష్టుకరణాములు చూడుఁడు). వీరికిం బ్రధానర్షి వశిష్ఠుఁడనియు, ప్రవరరూపము వాశిష్ఠ,మైత్రావరణ, కౌండిన్య యను త్య్రార్షేయ మనియుం జెప్పంబడినది. శిష్టుకరణాములలో అమరాంవారు, గజగంటరావువారు, మంత్రివారు మురహరిరావువారు అను నింటిపేర్లవా రీగోత్రజులై యున్నారు.

కుండినగణము - ఇది వశిష్ఠసంతతి యందలి యొక గణము. ఇందు 33 గోత్రములు కలవు.

బోధాయన సూత్రోక్తగోత్రములు (౨౧)- ౧. అక్షిత, ౨. అచిరవు, 3. అవగ్రాను, ౪. అశ్వద్ధ, ౫. అశ్మరథన్య, ౬. కాపుటి, ౭. కుండిన, ౮. కౌక్రోన్య, ౯. గుగ్గులి, ౧౦. తిందు, ౧౧. తైకర్ణి, ౧౨. పేటక. ౧3. పైప్పలాది, ౧౪. బాహు, ౧౫. మాధ్యందిన, ౧౬. లోహాయన, ౧౭. శామంగలి, ౧౮. స్వాతి, ౧౯. సోగి, ౨౦. సోపక్షి, ౨౧. హిరణ్యాక్షాయణ.

కాతీయ సూత్రోక్త గోత్రములు (౯)- ౧. ఐశ్వ్యజాస, ౨. ఔపస్వస్థ, 3. త్రయుభృంగ, ౪. మిత్రావరుణ, ౫. మాద్గల, ౬. లులాయ, ౭. లోహి, ౮. స్వలోక్య, ౯. స్వసులి.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (3)- ౧. కౌండిన్య, ౨. గోపన, 3. పారోహ.

ఈకుండినగణమునందలి 33 గోత్రములకు, ప్రవరరూపములు (౪)- ౧. వశిష్ఠ. ౨. వశిష్ఠ, మైత్రావరుణ, కౌండిన్య. 3.వశిష్ఠ, ఇంద్రప్రమద, ఆభరద్వసు. ౪.వశిష్ఠ,ఆభరద్వసు,ఇంద్రప్రమద.

కుండిన గోత్రము లేక కౌండిన్య గోత్రము — కుండిన గణము చూడుఁడు.

కుండిన పురము — నేఁటి విదర్భ దేశమునకు రాజధాని (విదర్భ చూడుఁడు).

కుండేబ గోత్రము — ఔతథ్య ఉప గణము చూడుఁడు.

కుండోదరాయణ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కుంతలదేశము — తూర్పున తూర్పు కనుమలు, గోదావరినది, దక్షిణమున తుంగభద్రానది, పశ్చిమమున అరేబియా సముద్రము, ఉత్తరమున నర్మదానది, ఎల్లలుగ చెప్పఁబడినవి. కాని, ఇవి చాళుక్యుల పాలనమున అభివృద్ధిఁ గాంచిన నాటి ఎల్లలుగాని, అసలు ఎల్లలు కావు. రాజధానులును వేఱ్వేఱుకాలముల వేఱ్వేఱుగ నుండెను. దీనికి మల్లఖేటనురుపురము రాజధానియై యుండ అహామల్లుఁడను తూర్పు చాళుక్య నృపతి క్రీ. వె. ౧౧ వ శతాబ్దమున కల్యాణపురమును నిర్మించి రాజధానిగఁ జేసు కొనెను. మల్లఖేటమునకు మాన్యఖేటమనియుం బేరుండెనట యని డాక్టరు భాండార్కరు పండితుఁడు వ్రాసెను. క్రీ. వె. ఏడవ శతాబ్ద ప్రారంభ కాలమున చాళుక్య రాజులు రెండు భాగములైరి. పశ్చిమ చాళుక్యులు దక్కన్ (దక్షిణాపథము) యొక్క పశ్చిమభాగమును, తూర్పుచాళుక్యులు గోదావరి కృష్ణానదుల మధ్య

పల్లపు భూముల ప్రదేశమును ఆక్రమించి యేలు చుండిరి. కల్యాణపురము బొంబాయి రాజధాని షోలాపూరు ప్రాంతమునఁ గలదు.

సోమేశ్వర భూపతి రెండవ సుతుఁడగు త్రిభువన మల్లుని యాస్థాన కవియు, పండితుఁడును అగు విజ్ఞానేశ్వరుఁడు, మితాక్షర యను ధర్మ శాస్త్ర కర్త త్రిభువన మల్లునకు రెండవ విక్రమాదిత్యుఁడని పేరుండెను. ఇతని పాలన క్రీ. శె. ౧౦౭౬ నుండి ౧౧౨౬ వఱకని లెక్కింపఁబడినది. ఈతఁడు చాళుక్యరాజులలో మిక్కిలి బలాఢ్యుఁడని South Indian Paloegraphy P. 56 యందు డాక్టరు బర్నెల్ పండితుఁడు వ్రాసి యున్నాఁడు. ఈ రెండవ విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమునను బిల్హణుఁడను నొక పండితుఁ డుండు వాఁడనియు, అతఁడు బహుశః క్రీ. శె. ౧౦౮౫ ఆ ప్రాంతమున విక్రమాంకదేవ చరిత్ర వ్రాసియుండునని యు, దానికి ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుచు Dr. Buhler వ్రాసెను.

బాసవ పురాణమునందు కల్యాణపురమున ప్రభుత్వ మొనర్చిన నృపతులలో కడపటివాఁడగు బిజ్జల నృపతి జైన మతస్థుఁడనియు, బసవాచార ద్గతిని వీరశైవ మతశాఖను ప్రారంభించిన బసవేశ్వరుని మంత్రిగ గల్గియుండియు బసవాచార మార్గస్థులగు జంగములను, లింగాయతులను కడు గడు ఒత్తిడి గల్గించ దానిం భరింపజాలక జగద్దేవుఁడను లింగాయత ధీరుఁడొకఁడు తనవారి కష్టముల విముక్తి నొసంగునని బిజ్జల భూపతిని యాయన నగరునందే వధించెననియు చెప్పఁబడి యున్నది.

పిదప నంతఃకలహములు గల్గి కల్యాణపురము పాడొనర్పఁబడెననియు, అట బసవేశ్వరుఁ డైక్యముజెందిన సంగమేశ్వర దేవస్థానముకలదు. అది నేఁటికిని లింగాయతవిధానమున నర్చింపఁ బడుచున్నది. ఒకప్పుడు నాశికయు రాజధానిగ నుండెనట. ఒకప్పుడు దక్షిణ మహారాష్ట్ర దేశమును చేరియుండెనట. ఇప్పటి మైసూరు రాజ్యములోని ఉత్తరసీమలం దొకప్పుడు చేరి యుండెనట. క్రీ. శె. ౧౦ వ శతాబ్దమున విదర్భము నందు చేరియుండెనని రాజశేఖరుని కర్పూరమంజరి యందు చెప్పఁబడి యున్నది. మార్కండేయ పురాణము ౫౭ యందు కుంతల దేశము దక్షిణాత్య కుంతల యనియు, మధ్యదేశ కుంతలమనియు రెండుగ జెప్పఁబడినది. మైసూరు రాజ్యములోని శివమొగ (ఇప్పటి షిమొగా) మండలమున సురభి (ఇప్పటి సొరాబ్) కడనున్న కుబత్తూరు తొల్లింటి కుంతలపురమని యచటి వారనెదరు. కుబత్తూరు చంద్రహాసుని రాజధాని యని వాడుక గలదు.

కుంతిభోజుఁడు - భోజుఁడు చూడుఁడు.

కుంతీభోజదేశము -- (భోజదేశము, భోజపాలనము, కుంతీదేశము) - ఇది మాళవదేశమునకో లేక దేశభాగమునకో ఇతర దేశభాగములు గల్పియో ఒకప్పుడు పై నాల్గు పేరులం బరగెనని తెలియుచున్నది.

హర్ష చరిత్రమునందు రంతిదేవుని రాజధాని రంతిపురమని గలదు. దానికి కుంతిభోజపురమని పేరనియు తెలిసెడిని. ఇకను భోజదేశమనియు, కుంతీదేశమనియు గూడ పేర్లుండెనట. పాండవుల తల్లి యగు కుంతీదేవి ఈదేశపు రాజగు కుంతిభోజుని దత్తత కుమార్తెయై. దీనిం గూర్చి మహాభారతము ఆదిపర్వము ౧౧౧-౧౧౨ లందు కలదు. అశ్వా లేక అశ్వరథానది ఈదేశముగుండా ప్రవహించును. ఈ నదీ తీరమున రాజధాని యుండెను.

ఈదేశమునకు భోజపాలన మనియు వాడుక యుండెను. అదియె యిప్పటి పేరగు భోజ

పాలుగా మారినదని తలంపఁబడుచున్నది. భోజ మహారాజు గొప్ప పేరొందిన వాఁడు. ఆ యన యాస్థానమున కాళిదాసాది గొప్ప కవిపుంగవు లుండెడివారు. ఆ యన నాఁడు మాళవ దేశమని పేరు వాడుక యందుండెను. ధారా నగరము రాజధానిగ నుండెను. ఆ నాఁటి చెఱువులు, కట్టలు నేఁటికిని గలవు. వాటికి Bhoja's Dam అని నేఁటికిని పేరు కలదు.

భాగవతపురాణము 10-10 యందు మధురా పురము భోజుల రాజధాని యని చెప్పఁబడినది. రుక్మినృపాలుఁడు భోజ కటకము నిర్మాణము శ్రీకృష్ణునిచే నోడింపఁబడిన పిదపనని అందురభిప్రాయ పడుచున్నారు. భోజకటకమున భోజేశ్వర మహాదేవుని శివలింగము కలదు. అది భోజవంశపు రాజులలో నొకఁడు ప్రతిష్ఠించినదిగ తలంపఁబడుచున్నది.

బ్రహ్మాండ పురాణమున నిది వింధ్యాద్రి దేశముగ జెప్పఁబడినది. మహాభారతము భీష్మపర్వ 9 యందును, విరాటపర్వ 1 అధ్యాయమునందు నిది కుంతీ దేశమనియు వాడఁబడినది. హర్ష చరిత్రయందు రాజధాని వైరంత్యనగరమని చెప్పఁబడినది. భాసకవి తన అవిమారక నాటకమున దీనిని రంగముగ నొనర్చెను. భోజరాజీయమను గ్రంథమున భోజమహారాజు పూర్వజన్మ వృత్తాంతము వివరింపఁబడినది. అందు ఈదేశమునకు మాళవమనియు, రాజధాని ధారా నగరమనియు చెప్పఁబడినది.

కుంతీదేవి - తండ్రి దేవమీఢుఁడు, తల్లి మారిష, సోదరుఁడు వసుదేవుఁడు మొదలగువారు. కృష్ణ బలరాములకీమె మేనత్త. ఈమెను పెంచిన దత్తత తండ్రి కుంతిభోజుఁడు. ఈమెకు పృథ యను నామాంతరము కలదు.

కుంతీదేవి బాల్యమున దూర్వాస మహర్షి కుపచారములొనర్చి మెప్పించి యాతని నుండి ఒక దివ్యమంత్ర ముపదేశ మందెను. దాని మహిమను పరీక్షింపఁగోరి యామె సూర్యుని వేఁడ నాతని ప్రసాదమున నీమెకు కర్ణుఁడు పుత్రుఁడై జనించెను. నాతని నొక పెట్టెయందుంచి గంగయందు వదలివేసెను, సూతకులజుఁ డొకనికి దొరికిన కతన నాతఁడు వానిఁ బెంచెను.

ఈమె పాండురాజును బరిణయమై యాతనికి సంతానము గలుగని కారణమున యామంత్రమహిమ వలననే యమాంశమున యుధిష్ఠిరుని, వాయువ్వంశమున భీమసేనుని, ఇంద్రాంశమున నర్జునుని, అశ్వినీదేవతల యంశమున నకుల సహదేవులను పాండురాజు తనయులుగఁ గనెను.

కుంతీదేశము — కుంతీభోజ దేశము చూడుఁడు.

కుంతీపురము (లేక గ్వాలియరు) — గ్వాలియరు సంస్థానపు రాజధానియగు గ్వాలియరు యొక్క ప్రాచీనపు పేరు కుంతీపురము. (భోజ పురము, కుంతీభోజపురము చూడుఁడు).

కుంతీ భూపాలుఁడు — యాదవ సంతతి యందీపేరు పెక్కండ్రకు గలదు. హేహయుని పౌత్రుఁ డొకఁడు (ధర్మనేత్రుని పుత్రుఁడు) కుంతి. విదర్భుని పౌత్రుఁ డొకఁడు (కృథుని కుమారుఁడు) కుంతి యను పేరుగలవాఁడు శశబిందు వంశస్థుఁడు. మఱియు సీతని సంతతియందే కరంభి యనువానికి కుంతి యనియు, నామాంతరము కలదు. ఇంకను సాత్వతుని కుమారుఁ డొకఁడు మహాభోజుని వంశస్థుఁడు కుంతీభోజుఁ డను వాఁడు. ఈతని పెంపుడుపుత్రిక పాండవుల తల్లి యగు కుంతీదేవి.

కుంథనాథుఁడు జైనతీర్థకరులలో నొకఁడు. (తీర్థకరులు చూడుఁడు). వీరి చిహ్నము మేక. కురువంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రిపేరు శూరసేనరాజు. తల్లి శ్రీకాంతాదేవి. జన్మస్థానము

హస్తినాపురము. పొడవు 35 ధనస్సులు. వర్ణము సువర్ణచ్ఛాయ. ఆయువు తొంబదియైదు వేలు. గణధరసంఖ్య 35. నిర్వాణస్థలము సుమేరుశిఖరము. అంతరాళము ఒక పల్యములో వేయి కోట్ల సంవత్సరములు లోటు.

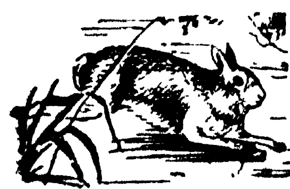
కుందగామ — విశాలీపురము మగధ రాజ్యము చూడుఁడు.

కుందచతుర్థి - మాఘ శుద్ధ చతుర్థి. మల్లె మొగ్గలతో గౌరీదేవిం బూజించు వ్రతదినము. ఆడపిల్లలు తలలను మల్లెమొగ్గలతో జడలు వైచుకొనెదరు. ఇంకను దీనినే తిలచతుర్థి యనియు, వరదచతుర్థి యనియునందురు. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుఁడు).

కుందుర్తి వెంకటాచల కవి — ఆంధ్రకవులలో నాథునికుకవిగ పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబ సూత్రము, శాండిల్యసగోత్రము, తండ్రి రామరాజు, తాత గోవిందరాజు.

ఈతని తాత విజయనగరపు వీరవెంకటపతి రాయ యాస్థానవిద్వాంసుఁడు. ఈ కుందుర్తి వెంకటాచలకవిదక్షిణమధురకుం జేరి, అచటి ప్రభువగు విజయరంగచొక్కభూపతి యాస్థానమునం బ్రవేశించి, మిత్రవిందాపరిణయము రచించె నని తెలియుచున్నది. ఇంకను ఇతఁడు భారత, భాగవత, రామాయణకథలు మూఁడును వచనకావ్యములుగ రచించెనటగాని యవి గానరాకున్నవి. ఈతఁ డేవియో నాటకములు రచించెనందురు. అవియుం గానరాకున్నవి.

కుందేలు (చెవులపిల్లి) – మనదేశపు కుందేలునకు చెవులపిల్లి యను వాడుకనామము

కలదుగాని ఇది పిల్లిజాతికిం జెందినదికాదు. సాధారణముగ బయళ్లయందుఁ గాన్పించు జాతి అడవికుందేలుజాతి. ఇది అధమపు జాతిగ నెంచబడుచున్నది. ఇంక ఉత్తమజాతిని సీమ కుందేలు అనెదరు. ఇవి మాందగమనపు జంతువులుగ మనదేశమున నెన్నబడుచుండగాని పాశ్చాత్య దేశములందు మంచి పరుగిడు జంతువులుగను, బాగుగ నీదగలవి గను, చెప్పఁబడుచున్నవి. అతాత్తుగ మరలి దాగుకొను శక్తి వీటికి కల్గునగ గలదు. గడ్డిగాదలం దిని జీవించునుగాని అధికమైన పంటలను నాశనమొనర్చును. త్వరితకాలములో నివి యసంఖ్యాకములుగ వృద్ధినందునట. ఆస్ట్రేలియాయం దివి యసంఖ్యాకములై పైరుల నాశనమొనర్చునని వీనిం బరిమార్చుచుందురట. ఆంగ్లేరాదేశమున నొక శ్రేష్ఠజాతి కుందేళ్లు కలవట. వాటి బొచ్చు ఎక్కువ విలువగలదని తెలియుచున్నది. బెల్జియందేశపు కుందేళ్లు, చించిలియర్ జాతికుందేళ్లు, సిల్వరుగ్రేజాతికుందేళ్లు, పెంపుడు జాతు లని చెప్పఁబడినవి. ఇంక కొన్నిజాతుల కుందేళ్లు ఆంగ్లదేశమునను కలవట.

కుంపటిలో తామరమొలచునా ? ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుంభకము (ప్రాణాయామము) — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన అష్టాంగయోగములలో ప్రధానమగునది ప్రాణాయామము. ఆ ప్రాణాయామము పూరక, కుంభక, రేచకాత్మకము. (ప్రాణాయామము చూడుఁడు).

కుంభకమనగా- పూరక క్రియనొనర్చి లోనికిం బీల్చిన వాయువును లోననిరోధించుట- పీల్చుట ముగించినతోడనే ముక్కురంధ్రములను బిగించి 'యం' అను బీజము నరువదినాల్గుసారు లుచ్చరించునంత కాలమువఱకు లోపలివాయువును వెలుపలకు రానీయక నిరోధించుట కుంభకమని చెప్పఁబడినది (ప్రాణాయామము చూడుఁడు).

ప్రథమ ప్రాణాయామమనియు, ద్వితీయ ప్రాణాయామమనియు, తృతీయ ప్రాణాయామమనియు ప్రాణాయామాభ్యాసము త్రివిధములుగ జెప్పఁబడినది. అందు ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ ప్రాణాయామములందు పీల్చిన వాయువును బయటికి రానీయక లోపలనే నిరోధించి కుంభించుటఁ జెప్పఁబడినది.

కుంభకయోగ మష్టవిధములని యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది. ౧. సహితము. ౨. సూర్యభేద కుంభకము. ౩. ఉజ్జాయి కుంభకము. ౪. శీతలము. ౫. భస్త్రికకుంభకము. ౬. భ్రామరీకుంభకము. ౭. మూర్ఛా కుంభకము. ౮. కేవల కుంభకము. వీటింగూర్చి వేర్వేఱు తావులందు గాననగును. (అజప చూడుఁడు).

కుంభకయోగము (అతియోగము)— అభ్యాస యోగములు చూడుఁడు.

కుంభకర్ణుఁడు - అసురుఁడు, తండ్రి విశ్రవస్సు, తల్లి కైకసి, రావణుని తమ్ముఁడు. గొప్ప తపమాచరించి ప్రమాదమున నిద్రవరము వేఁడి సదా నిద్రించుచుండు వాఁడు. సోదరుఁడు విభీషణుఁడు, కుమారుఁడు నికుంభుఁడు, కుంభుఁడు. శ్రీరామునిచే లంకాయుద్ధమున నిహతుఁడైన వాఁడు. భార్య బలిచక్రవర్తి మనుమరాలగు వజ్రజ్వాల.

కుంభకోణము - కుంభకోణమనిన నీటి జారీ కొమ్ముముఖమని యర్థమట. దక్షిణ దేశమున తంజావూరు మండలములోని పట్టణము. చెన్నపట్టణమునకు నైరుతి దిశగా నూటతొంబది మైళ్ల దూరము. ఒక తరి చోళరాజ్యమునకు రాజధానిగా నుండెనందురు.

ఇటనున్న ఆంగ్ల కళాశాల (కాలేజి) దక్షిణ దేశమున సుప్రసిద్ధము. ఇందు గణితశాస్త్ర విశారదత్వము అధికమని పేరందినది. కుంభకోణమును ఆంగ్లులు Oxford of Southern India అనియెదరు. కుంభకోణము వేదశాస్త్రముల విజ్ఞానమునకు పండితుల సంఖ్యకు పేరందిన విద్యాస్థానము. గడుసుతనమునకు, దూరాలోచనలకు, ఆరితేరిన తనమునకు పేరందిన ఊరు. ఎవ్వరేని గుసగుసలాడుచుండిన దానిని వెక్కిరింతగా కుంభకోణం చేయుచున్నారని యనుట దక్షిణదేశమున సాధారణము.

కావేరినదీతీరమునగల ఈపట్టణమునను ప్రసిద్ధ చిత్రపు పనులచే పేరందిన దేవస్థానము లిరువది నాల్గు కలవు. అందు రామస్వామి దేవాలయము, శార్ఙ్గపాణి దేవాలయము, కుంభేశ్వర దేవస్థానము ముఖ్యములు. అందునను రామస్వామి దేవాలయము నందలి చిత్రపు పనులు ఎక్కువ పేరందినవి. కుంభేశ్వరుని దేవస్థానమున లోనికేగు మార్గము 330 అడుగుల పొడవుగల్గి లోన బజారుగల్గి రమ్యమై యుండును. ఈ దేవస్థానమునకుం జెందిన రథములనేకము లీయూరందు మిగులఁ గాననగుచుండును. ఈపట్టణమున ధర్మశాలలు, అన్నసత్రములు పెక్కులుగలవు.

స్మార్తులు జగద్గురుఁడగు శంకరభగవత్పాదులచే స్థాపింపఁబడిన మఠములలో నొకటి కుంభకోణపట్టణమున కలదు. ఆమఠాధిపతియగు ఈప్రాంత వాసులగు స్మార్తులకు గురుఁడగుచుండురు. మఠమున సదా నిరతాన్న ప్రదానము జరుగుచుండు ననియు, మఠమునకు గొప్ప భూస్థితి నుండి గొప్ప రాబడి కలదనియు వింటిమి.

కుంభకోణము ఇత్తడిపనులకు పేరందినతావు. కొన్ని వీధులందు కేవలము ఇత్తడిపనులు చేయువారే నివసించుచుండుట నావీధులందు జనుట యన ధ్వని మధ్యమునఁ జనుటయే యగును. కుంభకోణము చుట్టుపట్లప్రదేశము కడుదూరము వఱకు వరిపొలములు, అరఁటితోటలు, కొబ్బరి

తోటలు, పోకతోటలు సర్వత్రా వ్యాపించి యుంట, మెట్టపంటల ప్రదేశము నెట్టికో గానరాకుండెడి. కావేరీ జలము లవ్యాహతిగఁ బ్రవహించుచుంట, దేశమంతటను సస్యసమృద్ధియు, ధనసమృద్ధియుఁ గన్పట్టెడిని. అరవలకు కాఫీ ద్రావుటయం దధిక ప్రీతి. కాన కాఫీహోటెల్లిట నపరిమితము. కుంభకోణమున కాఫీ రుచికర మని చక్కఁగఁ యనేస్తురని అరవల యందొక వాడుక గలదు.

కుంభకోణ పురమున పేరందినవాటిలో పేరెన్నదగినది మహామఖ మనంబడు సరస్సు. ఇది పట్టణమునందే కలదు. ఇది ఇరువది యెకరముల చెరువు. చుట్టు వింత వింత వరుసలుగల సోపానములు, రమ్యములగు చిన్న దేవళములచే జుట్టఁబడి చూడ ముచ్చటగ నుండియు, జలము లపరిశుభ్రతలేక యుండును. ఇందేటేట మాఖమాసమున స్నానయాత్ర పడుచును. పన్నెండు సంవత్సరముల కొకతూరి బృహస్పతి, సింహరాశి గతుండగు నదమున పౌర్ణమిని ఇట గొప్ప స్నానయాత్రజరుగును. అద్దాని కనేకలక్షల జనులే తెంతురు. మధ్యాహ్నమున ఇంత జనమాసరసు నందు దిగువరకంటున్న నీరుపై కిలేమను. అద్దానిని గంగానదీ జలములకుం జేరినవని యందురు. ఈసాగరమునేగాక ఆద్వాదశవర్షసంభవితమగు యాత్రకుంగూడ మహామఖమునియె బేరు వాడుచుందురు. మహామఖము (సరస్సుఁ) జుట్టి సోపానముల నంటిన సుందర దేవళములు పదునారు కలవు.

సగటున కుంభకోణవాసులు చాల గడసరులనియు వారితో వ్యవహారముల మిగుల జాగ్రత్తం గొని జరుపుట సమంజస మనియు లోకమున ప్రతీతికలదు. ఇది యెంతవఱకు నిజమో తెలియ రాదు.

కుంభము (శూర్పము) — ఆయుర్వేద మానము చూడుఁడు.

కుంభరాశి (అధిపతి శని) — ఇయ్యది ధనిష్టానక్షత్రమందలి 3-౪ పాదములును, శతభిష నక్షత్ర మంతయును, పూర్వాభాద్రా నక్షత్రము నందలి ౧-౨-3 పాదములును కలిసియైన ౯ పాదములరాశి. ప్రమాణము ఘడియలు ౪-30 లేక ఒకగంట నలుబదియెన్మిది నిమిషముల కాలము. కుంభము- క్రూరరాశి, స్థిరస్వభావ రాశి, శూద్ర వర్ణ రాశి, పురుషస్వభావ రాశి, బభ్రువర్ణము, పాదజల రాశి, పశ్చిమదిగ్రాశి, శీర్షోదయ రాశి. పగలు బలమధికము. పిక్కలంగు బలమని చెప్పఁబడినది. కుంభరాశి శనికి స్వక్షేత్రమును, మూల స్థానమును ఐయున్నది. ఉచ్చనీచ లెవ్వరికింగాను. మిత్రక్షేత్రము శుక్రునకు, శత్రుక్షేత్రము రవికి, సమక్షేత్రము చంద్ర, కుజ, బుధ, గురులకు. కుంభ లగ్నమునకు రవి సప్తమస్థానాధిపతి. చంద్రుఁడు షష్టాధిపతి. కుజుఁడు తృతీయ దశమ స్థానములకును, బుధుఁడు పంచమ అష్టమ స్థానములకును, గురుఁడు ద్వితీయ ఏకాదశ స్థానములకును, శుక్రుఁడు చతుర్థ నవమ స్థానములకును, శని లగ్న ద్వాదశ స్థానములకును అధిపతులుగ నుందురు.

కుంభసంభవులు (కలశభవులు) — అగస్త్య, వశిష్ఠ మహర్షులు, ద్రోణాచార్యులు, కుంభసంభవు లనంబడుదురు. (కలశభవులు చూడుఁడు).

కుంభస్థాపము ద్రోణస్థాపము చూడుఁడు.

కుంభిల — ఇంద్రజిత్తు యాగ మొనర్చిన తావు. (లంకారాజ్యము చూడుఁడు). విజయనగర పట్టణ సమీపమునఁగల కుంబిల[illegible]మను గ్రామము

నకు కుంభిల యనుట గలదు. కాని కృతకముగ గాన్పట్టెడిని.

కుంభిలాపురము- దీని నిప్పుడు కుమిలి యనుచున్నారు. విశాఖపట్టణ మండలమున విజయనగరము నుండి ఆరుమైళ్ళ దూరమున నున్న గ్రామము. ఇట పూర్వము స్తంభసర్గము (సైన్యముల తావు) ను తొల్లింట కళింగ నృపులు గల్గియుండిరి. (కుంభిల చూడుడు).

కుంభీధాన్య న్యాయము — కుంభీ ధాన్యుఁ డన శ్రోత్రియుఁ డని యర్థము. దానిని మాని, కడవయందు ధాన్యమును గలవాఁడని యర్థము చెప్పి యపార్థము కల్పించు తగ దని భావము.

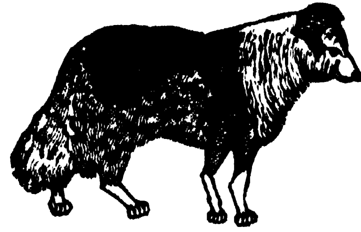
కుకుభపర్వతము — ఉత్కలదేశము లోనిది. దీని ప్రశంస దేవీభాగవతము ౮-౧౧ యందుఁగాననగును.

కుకురుఁడు — అత్రి చంద్ర యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి అంధకుఁడు. కుమారుఁడు వృష్ణి. సోదరులు భజమానుఁడు, కంబలబర్హిషుఁడు, శుచి.

కుకురుదేశము, దశారదేశము— రాజపుత్రస్థానములోని యొకభాగముగ జెప్పఁబడినది. రాజధాని బార్మెర్

బృహత్సంహిత ౧౪ ౪ యందునను, పద్మ పురాణము సర్గ 3 యందునను దీని ప్రశంసలు కలవు. Dr. Bhandarkar's Early History of Deccan P. 14 యందునను, Bombay Gazette Vol. I. Part 1. P. 36 యందునను తూర్పు రాజపుత్రస్థానమున చెప్పఁబడిన దేశము. కుకురులు యాదవు లనియు, వా రొక తెగవారనియు తెలియుచున్నది.

కుక్క — కుక్క సర్వసాధారణముగ ఊరనేయుండు జంతువుగఁ దలంపఁబడుచున్నది. గ్రామసింహమని కుక్కను వెక్కిరింతపేరు కలదు.

కలవని కుక్కను చాల నీచపు జంతువుగ బరిగణించుచున్నారు. కొన్ని కుక్కలు సర్వాసహ్యకరములగు వస్తువులు దినుటయు, దుర్గంధపూరితములగు ఎముకలం గొరుకుటయు దీనికి గారణములై యుండనోపు. తురుష్క దేశపు ఇస్తాంబూల్నగరమున వీధులం బారనైచిన సమస్తహేయపదార్థములం దినుచు, తను కలహ ధ్వనులచే వీధులం బ్రతిధ్వనింపజేయుచుండు కతమున, మహమ్మదీయుల మతగ్రంథమగు ఖురాను నం దివి నీచపుజంతువుగ జెప్పఁబడియుండుకతమునను, మహమ్మదీయమతస్థులు కుక్కం గారవింపరు. కాని కుక్కలందు మంచిజాతివియుం గొన్ని కలవు. అవి కొన్ని సుగుణములును, కొన్ని యుపయోగకరములగు గుణములనుగూడ గల్గి, విశ్వాసము లక్షణముగగల్గియున్నవి. కొన్ని వేట కుపయోగింపఁబడెడిని. కొన్ని కావలిగాండ్రు నుపయోగింతురు.

కుక్కలు తొల్లింటికాలపు తోడేళ్ల నుండియు, పెద్దనక్కలనుండియు జనించినవే యని పాశ్చాత్య పరిశీలకులు నుడువుచున్నారు. కొన్నిజాతుల కుక్కలు తోడేళ్ల పోలికలను, కొన్ని జాతుల కుక్కలు తోడేళ్ల యొక్కయు, పెద్దనక్కల యొక్కయు గుణములం గల్గియుంటయు, ఇక్కాలమునం దున్న యన్నిజాతులకుక్కలును వాటి సంతతియే నని వారు వాదించుచున్నారు. ఏది ఎట్లైనను ఇక్కాలమున రెండువందల వఱకు కుక్కలజాతులు గలవని లెక్కింపఁబడినది. మన దేశమున సర్వసాధారణముగ వీధులందు ఆకుల లోని యుచ్ఛిష్టభక్షణ మొనర్చు యూరకుక్కలందు యధమపుజాతిగాక పరిగణింపఁబడదగిన కుక్కలజాతు లారు తెగలుగ విభజింపఁదగియుం

డును. పాశ్చాత్యపరిశీలకులు లక్లే విభజించిరి. ఇవిగాక ఇంకను కొన్ని వేఱుజాతులుకూడ నచ్చు టచ్చ[illegible]గానునగుచున్నవి.

[illegible]గలు- ౧. తోడేళ్ళుబోలిన జాతి, ౨. గ్రేహౌండుజాతి (Grey Hound), 3. స్పానియలు జాతి (Spaniel), ౪. హౌండుజాతి (Hounds), ౫. మేస్టిఫ్‌జాతి (Mastiff), ౬. టెర్రియరు జాతి (Terriers) అనునవి.

౧. Wolf-like Dogs- జాతి ఇందు ముఖ్యమగునవి ౧౨ భేదజాతులు కలవు.

౧. Alaska Wolf Dog- ఇది చాల పెద్దదిగ నుండు కుక్క. బలసినది.

౨. Eskimo Dog- లాప్లాండు దేశములో స్లెడ్జి బండ్లను లాగుచుండునవి. తోడేలు లక్షణములు కలవి.

3. Norwaygian Sledge Dog- దీనిని నార్వే దేశమున ఎస్కిమో సీనులాదని నుండు ప్రదేశములందు స్లెడ్జిబండ్లను లాగుట కుపయోగించుచున్నది. తోడేలు పోలికగల కుక్కలు.

౪. Siberian Sledge Dog- ఇది సైబీరియా దేశమున స్లెడ్జిబండ్లను లాగుట కుపయోగించుచున్నారు. తోడేలు పోలిక.

౫. Pomeranians-ఈజాతి Big Pomeranians అనియు, Top Pomeranians అనియు రెండుగ నున్నవి. ఇందు పెద్దజాతిని తొల్లింటికాలమున జర్మనుదేశమున తోడేలు వేట కుపయోగించుచుండిరట. చిన్నజాతియు, పెద్ద జాతియు తోడేలుపోలికం గల్గియుండును.

౬. Poms- ఇవి చిన్న కుక్కలు. ఇండ్ల కావలిగానునవి.

౭. Sehipperkes-ఇది తోడేలుపోల్కి-తో అందమైన కుక్కజాతి. కడు నుల్లాసముగ నుండునది.

౮. Chow-Chow- ఇది చీనా దేశము నందున్న కుక్కజాతి. వీటికి త్వరితముగ కోపము వచ్చును. చాల జాగ్రతయు, తెలివియుంగలవు.

౯. Wolf Dog of Florida- తోడేలు పోల్కిగల కుక్క.

౧౦. Alsatian Wolf Dog-దీనిని Wolf Honed అనియు నందురు. తోడేలు పోలికలు గల కుక్క.

౧౧. Coyotes Dog- అమెరికా దేశముల అందు ముఖ్యముగ Prairies యందు కావలి గాయు కుక్క.

౧౨. Tiney Pet of Boundoir- ఇది చిన్నజాతికుక్క. ఇండ్ల కావలిగానునది.

౨. గ్రేహౌండు (Grey Hound) జాతి- ఇందు భేదజాతులులేవు. ఇది వేటకు బనికివచ్చు కుక్కజాతి. అతిత్వరితముగ బర్వెత్తుటయందు పేర్వడసిన కుక్కజాతి. దానికేజంతువునైనను చూపిన పరుగిడి దానిబట్టుటయందు పేరొందినది. ఒకవేళ వేటజంతువును తానే చూచినను తోడనే యుఱికిపర్విడి దానిందఱుముకొనిపోయి పట్టుట యీజాతికుక్క లక్షణమని చెప్పంబడినది. ఇది తప్ప ఇతర తెలివితేట లీకుక్కకులేవు. అఫ్ఘనుస్థానపు గ్రేహౌండు కుక్కలకును ఇవియే లక్షణములు. కాని శరీరమున పొడవగు వెండ్రుకలం గల్గియుండెడివి. దానిని Afgan Grey Hound అనియెదరు.

3. స్పానియెల్ (Spaniel) జాతికుక్కలు- ఈజాతికుక్కలందు పది భేదజాతులు కలవు. వీనికి సర్వసామాన్యముగా తన యజమానితో వేటకువెళ్లుట, షికార్లు దిరుగుట, అతేడు తుపాకితోకొట్టి నేలంబడజేసిన పక్షులు మొదలగు వానింబట్టితెచ్చి అతనియెదుట నుంచుట, ఉత్తరము, చీట్లు, చేతికఱ్ఱ మొదలగు వస్తువులు తెచ్చి

యందిచ్చుట, లాంతరు నోటంగఱచుకొని స్వామి దారిచూపుట, నీటంబడి ఈదుకొనుచుండు తెలుచుండు వస్తువులం దెచ్చియిచ్చుట మొదలగు తెలివితేటలు గలవు. సగటున స్పానియలు జాతి కుక్కలు తెలివిగలవి. బుద్ధిగలజాతి. అన్నిచేయు పనులను మిగుల ఉత్సాహముతో చేయునుగాని విధిలేక చేయునట్లు చేయునదికాదు.

౧. Clumber Spaniel.

౨. Sussex Spaniel.

౩. Norfolk Spaniel.

౪. Cocker Spaniel- ఇది చాల చిన్న జాతి.

౫. King Charles Spaniel- దీనికి Prince Charles Spaniel అనియు పేరు కలదు.

౬. Blenheim Spaniel.

౭. Setter Spaniel.

౮. Retriever Spaniel.

౯. Newfoundland Dog- ఇదియు స్పానియల్జాతికి చేరునదియే. ఇది చాల సుప్రసిద్ధమగు కుక్క. చాల యోగ్యమగుజాతిగ చెప్పబడిన జాతి. నీటియందు పడినవారిని రక్షించు గుణము గల జాతి. దీనికి సాటియగుజాతి మఱియొకటి లేదందురు. న్యూఫౌండ్లాండుదేశపు జాతి.

౧౦. Irish Water Spaniel- ఇది నీటి యందు చాల బాగుగ ఈదుచు నెక్కువ పనిచేయు గలదు. ఐర్లాండుదేశపు కుక్క.

౪. వేటాడు (Hound) జాతి కుక్కలు- ఇవి సుప్రసిద్ధమగు వేటకుక్కలు. వీనియందు ౧౩ భేదజాతులు కలవని తెలుచున్నది.

౧. Rodesian Lion Hound- ఆఫ్రికా ఖండమునందలి రోడీషియా దేశపుకుక్క చాల బలసాహసములుగల పెద్దజాతికుక్క. ఎక్కువ ధైర్యముతో సింహములను వెదకించి వేటాడునది. ఇవి [illegible] చాల తక్కువగా నుండును.

౨. Russian Barzoi- [illegible] ఎక్కువ [illegible] వేటకుక్క. చేతులు (ముందు కాళ్లు) [illegible] ముక్కునందు [illegible] బలమును [illegible]. వేటకుక్క [illegible] ఫలోలనాటి కట్టడములపై [illegible].

౩. Blood Hound- [illegible] కాలమున మనుష్యులను వేటాడి చిక్కపట్టుచుండెడి జాతి వేటకుక్క. ఇప్పుడు మనుష్యులం [illegible] యునది. సూదియైన ముక్కుగల వేటకుక్క.

౪. Boar Hound అడవిపందులను వేటాడు వేటకుక్క.

౫. Fox Hound- వాసనంబట్టి నక్కలను వేటాడును. ఇందు కొన్ని తెలివిగల కుక్కలు [illegible] నక్కలు మొదలగువానిని బట్టుకొనును.

౬. Harriers-చెవులపిల్లులను, సీమకుందేళ్లను వేటాడుజాతి. వాసనచే పసిబట్టుచువేగును.

౭. Beagles- ఇదియు Harriers లకు [illegible] నే కలియునునది.

౮. Otter Hound సూదియగు మూతియు, శరీరమున దట్టమగుబొచ్చునుగలజాతి వేటకుక్క.

౯. Dachs Hound - పెద్దజాతి నీటిమూతి వేటాడు కుక్క. ఇందు పెద్దజాతి, చిన్నజాతి యను రెండు భేదజాతులు కలవు. ఇవి జర్మనుదేశపు కుక్కలు. వాసనంజూచి పసిబట్టు శక్తి ఈ జాతి కుక్కల కధికము.

౧౦. Pointer- ఇది ఇంగ్లాండుదేశపు జాతి కుక్క. ముక్కు సూదిగనుండును. వాసనలవలన పసిబట్టగలశక్తి దీనికధికము.

౧౧. Dalmatin- పెద్దజాతి. శరీరమున చర్మము చాల వసులుగ నుండుంగాన వ్రేలాడు చుండునట్లుండును. మేన ఎఱ్ఱనుచ్చలుగల్గి మొత్తమున శరీరము భారమైయుండునట్లుండు వేటకుక్క.

౧౨. Dalmatian Plum Pudding— ఈజాతికుక్క లిప్పుడు గానరాకున్నవి. ట యంత మొండిసదని తలంపఁబడుచున్నది.

౧3. Basaet Hound.

Mastiff జాతికుక్క లు- ఇంక పదు నొకండు భేదజాతులు కలవు.

౧. Mastiff Proper- చాల పెద్దజాతి కుక్క. తెల్వికలది.

౨. Great Dane - చాల పెద్దజాతికుక్క, ఎక్కువచురుకుగలది.

3. German Boar Hound చాల పెద్దజాతికుక్క. వేటకుగూడ పనికివచ్చునది. ఇది పరాండుజాతి కాదనుచున్నారు.

౪. English bred Mastiff- గ్రహించు శక్తి అధికముగల కుక్క.

౫. Cuban bred Mastiff.

౬. Wolf Fighting Tibetan Dog-ఇది చాల గొప్పబుద్ధి యోచనలు, బలముగల జాతి కుక్క. టిబెట్టుదేశమున గ్రామకావలిగా ని కుక్కలం బెంచుదురు. దుష్టజంతువులం దరిజేర నీయక గ్రామములం గాచుజాతి.

౭. Pug dog- ఇది చిన్నజాతికుక్క. చాల పుష్టిగా బలియును. చపలచిత్తముగల కుక్క. లెస్స రించుతనము గలది

౮. Collie- అందమైనకుక్క. కష్టపడుట కిష్టము గలది. విశ్వాసమధికము.

౯. Australian Dingo-ఇది ఆస్ట్రేలియా ఖండమున గొఱ్ఱెలమందలఁ గావలిగాయుట కుప యోగింపబడుచున్న జాతికుక్క. అచట పురాత నపు జాతియని తలంపఁబడుచున్నజాతి. వేటచేయ గలదు. భయపడక ఆపదయందునిలచు ధైర్యము గలజాతి. చాల విలువగల కుక్క లీజాతియందు కలవు. ఇట్లయ్యు చాల నపాయకరమగు జాతిగ దలంపఁబడుచున్న జాతియైయున్నది.

౧౦. St. Barnard- చాల తెలివితేటలు గల గొప్ప జాతికుక్క. ఆపదంజెందినవారిని రక్షించు తెలివిలక్షణములు గలది. ఆల్ప్సు పర్వతములపై కాలినడకమార్గముల మంచుచేఁ గప్పఁబడిన మనుష్యుల నోరితో కాళ్ళతో మంచుకప్పనెత్తి బయలుదరదీసిన ప్రఖ్యాతిగలజాతి. దీనిని Giant Mastiff అనియు నందురు.

౧౧. Bull Dog- ఇది నశించుచున్నజాతి. పూర్వకాలమున ఎద్దులు మొదలగు జంతువులను వేటాడుటకు దీనిపేరుగలిగెను. మిగులసురిహంకార మును ముక్కు పమగల జాతి. తెల్వితేటలు తక్కువ. అపాయకరమగుజాతి. కావలిగాయు నుపయోగించుదురు.

౬. టెర్రియర్ (Terrier) జాతి కుక్కలు. ఇవి ౧౦ జాతుల అంతర్భేద జాతులుగలవి.

౧. Fox Terrier జాతి- ఇది ఇంగ్లాండు దేశపు జాతి, ఐర్లాండుదేశము జాతియని రెండుభేద జాతులు గల్గియున్నది. అందొక్కొక్కటి Rough haired జాతి యనియు Smooth haired జాతి యనియు తిరుగ రెండేసి భేదజాతులయి మొత్తము నాల్గుభేదజాతులుగ నున్నది. ఇందు Irish rough haired జాతిని wire haired dog అనుటయు గలదు. Scotch smooth haired జాతిని High land Terrier అనియునందురు.

౨. Skye terrier-ఇందు మెత్తనిబొచ్చును గరుకుగల బొచ్చునుగల రెండుజాతులు కలవు. మెత్తనిబొచ్చుగల జాతికుక్కల చెవులు వ్రేలాడు చుండును. గరుకుబొచ్చుగల జాతికుక్కల చెవులు పైకిలేచి సూదికొనదేరియుండును.

3. Yorkshire Terrier- శరీరమంతటను దీనికి నాల్గు లేక ఐదంగుళములు పొడవుగల వెంట్రుకలు దట్టముగ నుండును.

౪. Griffons- ఇందు నల్లనిరంగుగల జాతియు Tan రంగుగల జాతియు, రెండుజాతులు కలవు.

౫. Kerry Blue Terrier.

౬. Airedale- బలమైనజాతి.

౭. Maltese.

౮. Mexican lap dog.

౯. Poodle Terrier- ఇది ఫ్రాంచిదేశపు కుక్క. తెలివితేటలుగలది.

౧౦. Toy Terrier- అనేక ఉపజాతులిందుగలవు. అన్నియు చిన్నజాతికుక్కలే.

ఇంకను Duch Tail less dog అనియు, Sheep dog అనియు, Dachshund జాతికుక్కలనియు, Dandie dinmount అనియు నెన్నియో జాతికుక్కలన్నియు వేర్వేరుదేశములందున్నవి. Dandie dinmount జాతి కుక్కల వర్ణము పసుపుగ వ్రేలాడు చెవులు కలిగియుండును. పొట్టి జాతి- Pikingese అనంబడు కుక్క చీనాదేశమున Pekin నగరమునందు అంతఃపురములందును కలదు. ఇది స్పానియల్జాతిదని కొందరనిరి కాని, స్పానియల్జాతి లక్షణములెవ్వియు దానియందు గానరావు.

మరియు Scottish deer hound అనంబడు ముతక వెంట్రుకలుగల మోటకుక్కజాతి యొకటియు, Italian Whippet అనంబడు రోముదేశపు (ఇటలీ) కుక్కజాతియు, Slughi అనంబడు పారసీకదేశపు కుక్కయు, గ్రేహౌండు తెగకుంజెందినవిగ పోల్చుచున్నారు. కాని స్పష్టమనుట కింకను పరిశీలకులకు ధైర్యముచాలకున్నది. భరతదేశమునను కొన్నిజాతుల కుక్కలున్నవి. కాని సరియైనపేర్లు తెలియరావు.

కుక్కకాటుకు చెప్పుదెబ్బ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కగులాబిచెట్టు — దీనిపేరిట్లుండుటకు కారణము ఆంగ్లమున దీనికి Dog Rose అని ఉండుటయేనని తోచెడిని. దీనికి ఆ పేరెట్లువచ్చెనో తెలియరాకున్నది. ఇది కుక్కలతో గాని గులాబీలతోగాని ఏసంబంధము కలదికాదు. దీని వేరురసము, చెక్క రసము, లేక సమూలకషాయము వెర్రికుక్కకాటు విషము (Hydrophobia) నివారించు నందురు.

కుక్కగొడుగు — పుట్టగొడుగులు చూడుము.

కుక్కచిలుకకూర చెట్టు — దీనిం గూర్చి ఎక్కువగా తెలియదు. ఇది కారముగ వెగటుగ నుండుననియు, వ్రణములు, గురుదులు నివారించుననియు నందురు.

కుక్కతోక పట్టుకొని గోదావరి ఈదంజనినట్లు -- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కతోక వంకకుదరదు ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కతోకాడించుట - కుక్కకు సంతోషమో లేక కృతజ్ఞతయో గల్గినతరి తోకాడించును. ఇందుకుం గారణము దాని యుద్రేకములను అది మనస్సునందు దాచుకొనలేకుండుటయే. అట్లే కుక్కకు దురద గల్గినతరి వెనుకకాలి గోరుతో గోకుకొనుట పరిపాటు. మనము కుక్క శరీరము దెచ్చటనైనను గోకితిమేని అది దాని వెనుకకాలితో గోకుకొనుచున్నట్లు ఆడించుకొను చుండును.

కుక్క దొరికితే బెడ్డ దొరకదు, బెడ్డ దొరికితే కుక్క కుదరదు, రెండు దొరకితే దివాణం వారి కుక్కవుతుంది - (ఇక కొట్టడమునకు వీలు లేదని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కను అందలంలో కూర్చుండబెట్టితే కుచ్చులు తెగగొరికినదట - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కను పెంచితే గండ్రె కూటి కుండలకు చేయిపెట్టె నట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కను సింహాసన మెక్కిస్తే చెప్పులంజూచి క్రిందికి ఉరికినట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కనోట్లో కర్ర పెడితే లొళ్లు మంటుంది ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్క నోటిలోవన్నీ గొగ్గిపళ్లే (నోటిపండ్లు) ఫలములు కావు. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్క పిల్లుల జాతివైరము — ఈవైరము తెలుపుటకు నేటికిని యెక్కడను జూచు చేసు కుక్క వేటుదరులు వలన నెరుగు చున్నాము. ఈవైరమునకు కారణ మక్కర లేదు. తొల్లింట నవి కలహించియు నుండ నక్కరయును లేదు. ఇది పిల్లుల పూర్వులకు కుక్కల పూర్వులకు తొల్లింటికాలములనేవో ఘోరవైరము లుండి యుండవలయు ననియు, ఆవిరోధభావము రెండుజాతులందు నైసర్గికముగ పరిణమించి స్వభావముగనయ్యెనని యుం గొందఱు తలంతురు. ఇంకగొందఱు కుక్కకు వేటస్వభావము లక్షణమనియు, అట్లే తనకు బలహీనముగ నున్నదు పిల్లిపై నుంకించి దరుముకొనిపోవుచుండు టకు జాలిన కారణమనియు తలంతురు. కాని, రెంటిని కల్పి యొకే గృహమున పెంచితిమేని కుక్కలు పిల్లులు మైత్రిం గలసి మెలసిమెలంగుట జూడగలము.

కుక్కపొగాకు చెట్టు — దీని తొల్లింటిపేరు తెలియదు. ఆంగమున Wild tobacco అని కొంద అనెదరుగాని ఆపేరు సరి కాదని తోచెడిని.

దీనిరసము లేక సమూలకషాయము - కఫము, చలిజ్వరములు వీటిపై చక్కగ పనిచేసి యాపు ననియు, ఇందుకే కాకయు, విరేచనబద్ధము కల్గించు ననియు నందురు. మఱియు ఈచెట్టును నూరి కట్టిన వ్రణములలోని క్రిములు మృతినందు శుభ్ర పడు నందురు.

కుక్క వేషంవేస్తే మొఱుగక రదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్షి పరిమాణము — ఆయుర్వేద మానము చూడుడు.

కుక్కుటధ్వాన న్యాయము — కోడి కూత రాను రాను అధికముగుచు హ్రస్వము దీర్ఘమై, దీర్ఘము ప్లుతమై పరిణ

మించెడిని. ఇట్లే పరాహ్ణచ్ఛాయా న్యాయము (మధ్యాహ్నమునకుం బిదపకాలము పరాహ్ణ మనిపేరు). ఆపరాహ్ణమొదలి నీడ క్రమముగ పెద్దది యగు నని భావము.

కుక్కుటపాదగిరి - బీహారములోగయకు తూర్పుగా ౧౬ మైళ్ల దూరమునందు గల వజీర్గంజి యనంబడు పురమునకు ఈశాన్యముగా మూడు మైళ్ల దూరమున గల కుర్కిహార్ అనంబడు గ్రామముకడ నున్నది. దీనికి కోడికాలుపాదము వలె మూడు శిఖరములుంట నీపేరయ్యెనట. కుర్కిహార్న కొక మైలుదూరమునందు గల నీశిఖరములపై మహాకాశ్యపుడను బుద్ధభిక్షువు మాహాత్మ్యములను కొన్ని జూపెనందురు.

ఈ యన బుద్ధభగవానునిశిష్యుఁడు. ఇటనేనిర్వాణ పథ మందెను.

కుక్కుటాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి.

పద్మాసనమును గూర్చొని తొడలకును, పిక్కలకును మధ్యనుండి చేతులు క్రిందికిదూర్చి నేల నానించి వాటి ఆధారముపై సర్వ శరీరమును పైకి లేవనెత్తుట కుక్కుటాసన మనఁబడును.

దీని నభ్యాసమున జఠరాగ్ని బలపడి, నిద్రాలస్యములు తగ్గి నాడులు పరిశుభ్రతనొందునని చెప్పఁబడినది.

కుక్కు ద్వీపములు (Cook Islands) వీనిని హెర్వేయి ద్వీపములని యనియు నందురు. పగడపు దిబ్బలవలన నేర్పడినవి.

న్యూజిలాండులోని ఆక్లాండునకు ఈశాన్య దిక్కుగా ౧౮౦౦ మైళ్ళ దూరము. ఇందు రారోటాంగా యను పేరుగలది పెద్దద్వీపము.

కుక్కుద్వీపములు ౨౮౦ చతురపు మైళ్ళ వైశాల్యము కలవి. క్రీ. శ. ౧౯౦౧ లో న్యూజీలాండు వశమైనవి.

కుగెర్ శాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియకులము చూడుము.

కుచంచలి కూర — దీనిఁగూర్చి యంతగా తెలియదు. ఇదియు చంచలి కూరని సంబాధమేలని కొందఱును, చదని కొందఱును అనుచుందురు. దీని యాకులు పౌష్టికముగ నుండు ననియు, గురుత్వముగ నుండి గ్రాహిణి, పిరసమును గల్గించి నేత్రరోగములను బలపఱచు అపథ్య పదార్థ మనియుఁ దెలియుచున్నది.

కుచేలుఁడు — శ్రీకృష్ణుని బాల్య స్నేహితుఁడు. ఎక్కువ సంతానముగల విప్రుఁడు. ఈతఁడు బ్రహ్మవేత్తయు, జితేంద్రియుఁడయ్యు దారిద్ర్యభరమున తనపిల్ల లనుభవించు లేమికి నోర్వఁజాలక అటుకులఁగొని శ్రీకృష్ణుని దర్శించ నాతనిచే కనుగొను యాదరణము నొంది సహా ద్వైశ్వర్యవంతుఁడగ నొనర్చెనని చెప్పఁబడినది. కుచేల శ్రీకృష్ణులు సాందీపుని యొద్ద సహాధ్యాయులని కూడ చెప్పఁబడినది.

కుటికా నది — దీని నిప్పుడు కోశిల యనుచున్నారు. రామగంగానది యొక్క తూర్పు శాఖానది. రోహిల్ఖండము, అయోధ్య పరగణాల గుండా ప్రవహించు నది. రామాయణము అయోధ్యకాండము ౭౧ యందు దీని ప్రశంస కలదు.

కుటిత గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుము.

కుటిలానది — కుటికానది చూడుము.

కుటీచక్ర సన్యాసాశ్రమము — ఆశ్రమ చతుష్టయము చూడుము.

కుట్టుపని (Sewing) — ఆంగ్లేయులు కుట్టుయంత్రమును మొట్టమొదట క్రీ. శ. ౧౭౯౦ సంవత్సరమున Thomas Saint అనునాతఁడు కనిపెట్టెనని యందురు గాని, ఇప్పుడు వాడుక యందున్న యంత్రపు పోలికయే దానికి లేదని పెక్కండ్రు చెప్పెదరు. తరువాత Mr. Elias Howe అనునాతఁడొక యంత్రమును జేసెనట. అది Chain Stitch యంత్రమట. పిదప క్రీ. శ. ౧౮33 సంవత్సరమున Mr. Walter Hunt అనునాతఁడు Lock Stitch యంత్రమును రచించెనట. అట్లు నానాఁటి కభివృద్ధులఁ జెంది ఇప్పుడు వాడుకయందున్న రకముల కుట్టుయంత్రములు బయలు వెడలినవి.

కుట్టుపనివాండ్రు కుట్టుయంత్రములను రెండు ముఖ్యభేదములు కలవిగ వివరింతురు. అవి యొడ్డయందు చులకనగ వాడుకొనుచుండునవి

Shuttle యంత్రములును, కుట్టుటమె వృత్తిగా గైకొనిన పనివాండ్రును, తోలుపని జేయు జోళ్ళు మొదలగు కుట్టుపనివాండ్రును ఉపయోగించు చుండు బరువగు పెద్ద పనినిచ్చు Spool fed Threading యంత్రములై యున్నవి. ఇటీవల నీకుట్టుయంత్రములను విద్యుచ్ఛక్తి వలన పని చేయునట్లుగ చేయుచున్నారని తెలియు చున్నది. ఇంకను తోలుపనులను చేసి Gloves చేయుట మొదలగు వేర్వేరు పనులను వేర్వేరు యంత్రములు చేయుటయు మనముచూచు చున్నాము.

ఆంగ్లవిధానమున కుట్టుపని యందు ముఖ్యము లగు భేదములు గలవు.

౧. Back stitch- ఇది లాక్స్టిచ్ పోలిన యంతర్భేదమే ననియెదరు. ఇది బలమగు కుట్టు అనియు, ఎక్కువ ఉపయోగమనియు పను చున్నారు. ఎక్కువ ఒత్తిడియు, భారము వహించుటయే గల్గు తావులందు దీనిన్టు వాడ బలముగ నిలచును. కాని అందమైనదియు, త్వరితముగ పని నడచునదియుంగూడ కాదుగాన, భారవాహకముగు గట్టి కుట్టుగాన అట్టి పనుల కుపయోగింపం బడును.

౨. Blanket stitch- ఇది అందమగు కుట్టుపని. నీరుపోయి పోగులూడిపోవు అంచులను మడచి కుట్టి భద్రపఱచుట కెక్కువ ఉపయోగింపంబడుచున్నది. గుండీల కాజాకన్నములు ఈకుట్టుపనితో భద్రపఱచబడును.

3. Cross stitch- ఇది సర్వసాధారణముగ వాడంబడుచున్న కుట్టుపని. చులకన పని. అతివేగిరము పోగులు విస్తారముగ నూడిపోవు గుడ్డలుతప్ప తక్కిన సామాన్యపుబట్ట యంచులను మడచి కుట్టి భద్రపర్చుట కీకుట్టుకుట్టుదురు.

౪. Felling stitch- ఇది అంచులం భద్రపఱచుట కుపయోగించుచున్నారు. అతివేగిరము పోగులు విస్తారముగ నూడిపోవు గుడ్డలకు దీనిని కుట్టుదురు. అంచులమడచి పోగులు జారిపోకుండ కుట్టు అని పేరందినది.

౫. Running stitch- ఇది అందమైన కుట్టుపని. తొందరగా కావలసిన కుట్టుపనులకిది యుపయోగింతురు. కాని ఏమాత్రమును దిట్టమును, బలమును కలపనికాదు. ఒకతావున కుట్టు జారియూడెనేని అంతటను అట్టిచోట లే ప్రత్యక్షమై యూడిపోయి కుట్టు విడిపోవుట సిద్ధమగును. Basting stitch పనియు, ఈ Running stitch పని సాబాధ్యమైనదే.

౬. Chain stitch-

౭. Feather stitch-

౮. Herring bone stitch-

ఇవి సూటియను అలంకారపు కుట్టుపనులు. అలంకరించుటకై ఉపయోగించుచున్నారు.

౯. Tatting stitch- ఇది సన్నటిదారపు పని. విక్టోరియా మహారాజ్ఞి పరిపాలనా ప్రారంభ కాలమున అలంకారార్థముగ చేయుచుండిన పని యట. ఇది ఇటాలియను దేశమునుండి మార్పిడి చేయబడెనట. ఇంక ఆంగ్లవిధానమనియు, ఫ్రెంచివిధానమనియు రెండుభేదములుండెడివట. ఇది పిదప Crochet పనియందు లీనమైపోయిన దని చెప్పుచున్నారు.

మఱియు నీయాంగ్లవిధానపు కుట్టుపనియం దీక్రింద వివరింపబడిన విధముల పనులు పేర్కొనంబడినవి. అవి అంతర్భేదపు కుట్టుపనులని ఎఱుంగునది.

1. Aiglet work- Aiglet is a metal tag of a lace.
2. Basque work- Working a small circular tail piece to short jacket worn by ladies.

3. Baste work- To hold together lightly with large stitches, preliminary to permanent sewing.

4. Bodkin work - Rounding the holes of eyelets or button holes with a bodkin.

5. Braid work - Trimming with a plaited cord. This cord is generally made of Mohair, or Silk, or Gold thread or silver thread.

6. Cobble work - to draw together with a needle (drawn carelessly).

7. Crimp work - to gather or crease in a regular pattern.

8. Eyelet work - making small round threading-eye edged either with metal or with a button hold stitch.

9. Facing work - Either linings or trimmings in the fronts of uniforms and coats etc.

10. Fancy work - Needle work composed of ornamental stitches etc.

11. Fly fronted work - having a flap over the buttons so that they may not appear to all.

12. Gathering work - Pleating regularly (drawing in) over an area by means of a running stitch.

13. Goose work - working a heavy pressing iron with a sharp nose (specially used for this work by Tailors).

14. Gore work - This is otherwise called gusset work, to insert into a garment, a wedge shaped piece in order to enlarge the whole or a portion of a garment.

15. Hair cloth work - Hair cloth is an uncreasable canvas made from a mixture of cotton and horse hair used for giving body to coats.

16. Italian cloth work - Italian cloth is a hard wearing form of sateen cloth used for linings of coats.

17. Kilting work - to pleat liberally like a kilt.

18. Patch pocket work - to stitch pocket on to the out side of a garment instead of being jetted into it.

19. Placket work - This is also called plaquet work to slit down the side of a skirt closed by press fasteners or hooks.

20. Reverse work - or Lapel work - to fold forward a portion of garment so that the lining or inside portion is visible.

21. Soye work - Soye is a hole into which a sleeve head is sewn.

22. Seam work - Sewing the two edges of a cloth together.

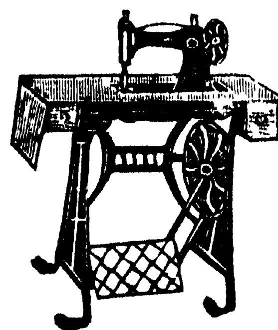
23. Stay tape work - to fasten round the inside edge of a Coat or round a pocket-mouth - a narrow linen or heavy tape to keep it from stretching.

24. Smocking work - This is an ornamental gleating work.

25. Tacking Work - Holding in place by pinning or basting work, preliminary to stitching.

26 Tack work - is a pleat held in place by stitching.

కుట్టుయంత్రము (Sewing Machine) —బట్టలు మొదలగు వాటిని కుట్టుట అనాది

కాలము నుండి ఎల్లదేశములందు నేర్పుగు చేతిపనిగనే యుండెడిది. ఈ పనిని యంత్రముచే జేయించు ప్రయత్న మాదిని ౧౭౯౦ లో ఇంగ్లాండు దేశమున థామస్ సెయింటు అను

నాయన మొదటి యొకయంత్రము చేసి Patent చేసికొనెను.

పిదప ఫ్రాన్సుదేశమున ౧౮౩౦ సంవత్సరమున Barthelemy Thimonnier అను నాయన మరియొక యంత్రము చేసెను. ఇది కొంత యభివృద్ధి నంది నడిగనే యుండెను.

క్రీ. శ. ౧౮౪౧ లో Newton Archbold అను నాయన ముఖ్యముగు కొంత యభివృద్ధితో వేఱొక కుట్టు యంత్రమును రచించి బయలు పెట్టెను. ౧౮౪౬ లో Elias Howe అను నాయన లాక్ స్టిచ్ పద్ధతిగ వేఱొక యంత్రమును రచించి పేటెంటు గైకొనెను. కాని వేఱొక అమెరికాదేశపు వహవాడు Hunt అను పేరుగలవాఁడు ఈపద్ధతినే తన గ్రమము చేయ బూని యుండెనట.

Howe గారి యంత్రమునకు పిదప A.B. Wilson అను పేరు గల వేఱొక బుద్ధిశాలి Four-motion feed పద్ధతిని మఱియొక రకపు కుట్టుయంత్రమును రచించి నాపకమునకిం తెచ్చెను. నేటికిని ఆపద్ధతి మార్గములు ననుసరించు కుట్టుయంత్రములు చేయబడుట గాంచగను.

రాను రాను అనేక అభివృద్ధులను చేయుచు బడుచున్న ఇప్పటి కాలపు యంత్రములు అనేకములుగ గానవచ్చుచున్నవి. ఇప్పటి కాలపు కుట్టు యంత్రములు Buttonholing, Embroidery-work, Hemming Darning మొదలగు కష్టపు వింత పనులుగూడ చేయుచుండుట గానవగును. ఇంకొక్క సంగతి జ్ఞాపకము చేకొనదగినది కలదు. తక్కిన అన్ని పనులను కుట్టుబట్టలు, తోళ్లు మొదలగునవి కుట్టు యంత్రము గూడా నవ్వులకు నడచుచుండ తివాచీలు కుట్టు యంత్రములు వాటికైనను సంచరించెడిని.

దీనిని అమెరికాదేశపు యంత్రకారుఁడగు Mr. Elias Howe అను నాయన క్రీ. శ. ౧౮౪౦ వత్సరమున అమెరికా దేశమున Cambridge Mass అను ప్రోట రచించి కనిపెట్టెనట. తరువాత చాల నభివృద్ధి పఱచబడినవి.

కుఠారచ్ఛేద్యస్యాం గుర్వ్యాన్నఖచ్ఛేద్యం నసందితేతి న్యాయము - గొడ్డలితో ఛేదింపదగిన దానిని తాను గోరుతో ఛేదింపఁ గలనని బుద్ధిమంతుఁ డనుకొనరాదని భావము.

కుడ్యం వినాచిత్ర గర్నైవ ఇతి న్యాయము — గోడ యుండిన దాని పై చిత్రములు వ్రాయవచ్చును. గోడయే లేకుండిన దేనిపై వ్రాయుదుము? అనునాలోచనని భావము.

కుడ్యాక్షి గోత్రము — అగస్త్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కుడిచేతివాటము - దీనికి పండితులు అభిప్రాయ భేదములు గల్గి యున్నారు. మానవ శరీరము బలహీనముగు చున్న ఎడమ వైపున నుండుటయు, బలముగల కుడివైపు తనకు శ్రేష్ఠమైన స్థానముగాను దాని నేపరినైన నుపయోగించుట తరతరములుగ మానవస్వభావలక్షణ మగుచుండుట, నాలుగేండ్ల పసిబాల యుండును గల్గి యుండవనియు కొందఱు అనుచున్నారు.

ఇంకఁ గొందఱు, పసిబాల తను పెద్దలనుండి గుణ, లక్షణములు నేర్చునప్పటినుండి తనను పెంచు పెద్దవారి శరీరములచే నాకర్షింపఁబడి యొంటి యున్న దనియు, పెంచు తల్లి, తండ్రి మొదలగు వారు కుడిచేతి వాటముఁగల్గి యుండుటచేతను, పసిబాలయు, దానినే ప్రదర్శించిన ప్రదర్శించుచుగాని వాటము జన్మతః కలుగదనియు, ఇంకను కొందఱు ఎడమచేతి వాటముగల వారిని మన మెప్పుడప్పుడు చూచుచునే యున్నార మనియు, ఈ సాపర్కపు అలవాటె మిక్కిలి పెద్దమైన పిదప వాటమౌ ననియు నందురు.

ఇంకను రెండువైపుల సమానముగల వాటముగల వారుండుట (Ambidextrous people) అందురు. కుడి యెడమల భేదము లేకుండ గనే వాటము గలవాండు సవ్యసాచి యని వాడుక యందున్నది.

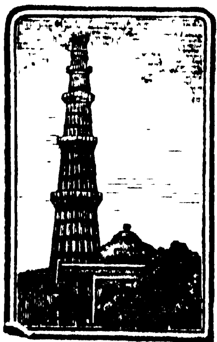
కుడుక్క- తాళము — తాళములు చూడుడు.

కుడుములు వండడంచేత గాని ఆడుదీ కూనిరాగం తీయలేని మగవాడూ ఉండరట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుడువబోతూ రుచులడిగినట్లు ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుతకుకోలుక దేశము — కులింద చూడుడు.

కుతుబ్మీనారు స్తంభము — ఇది ఢిల్లీనగరపు పరిసరముల కుతుబ్ మసీదునకడ నున్నది. ఎత్తు ౨౩౮ అడుగులు. ఐదు అంతస్తులు గలిగినది. ఇది రాజ్యమేలిన బానిసరాజు (Slave kings) లలో మొదటివాండగు కుతుబుద్దీను ఐబకు, గారు దీనిని నిర్మాణముజేసెనని లోగడతలంపబడుచుండెను. ఈ యభిప్రాయమునే పాశ్చాత్య దేశస్థులు కొందఱామోదించిరట.

ఇటీవలి పరిశోధన లీతలంపు సరికాదనియు దెల్పుచున్నవి. ఇది యాదిని ఇట నింద్రప్రస్థ రాజ్యమేలిన • చౌహాన్ (చతుర్హస్త) నృపతి పృథ్వీరాజు యజ్ఞశాల ప్రదేశమనియు, దీనినంటియె నిర్మింపంబడియున్న కుతుబ్మసీదు మహామ్మదీయమత ఆచారము మేరకు పాడుదేవాలయముల పదార్థములచే నిర్మింపంబడెననియు బలముగు వాడుక యీప్రాంతమందు వ్యాపించియున్నది.

కార్ స్టీఫెను పరిశీలకుండు రచించిన ఢిల్లీ చరిత్రనుండి కుతుబుద్దీన్ భూపతి మొదటియంతస్తును కట్టించెననియు, తక్కినదానిని సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తుముష్‌గారు నిర్మాణంజేసిరనియు అభిప్రాయపడుచున్నారు. విన్సెంటు స్మిత్తు పరిశీలకుండును ఈయభిప్రాయమునే ఆమోదించెను. సర్ సయ్యదు అహమదు పరిశీలకుండు అంతయు అల్తుమాష్ సుల్తానుగారే నిర్మాణంజేసియుండు నని అభిప్రాయపడెను. ఇంకను గొందఱు పరిశీలకులు చెప్పినది ఏమన? సేనాని ప్రభువగు కుతుబుద్దీనుగారిచేత ప్రారంభించి మొదటి అంతస్తు కట్టించిరనియు, తరువాతి మూడంతస్తులు ఇటుకలోపముగ సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తుముష్‌గా రప్పించి కట్టించిరనియు, తక్కిన నాల్గవ అంతస్తు కెడభాగముకు ఐదవ అంతస్తును ఫిరోజు తుగ్లక్ భూపతిగారు కట్టించిరనియు, బహుప్పలవిది. ఎవ్వరు నిర్మించినను దీనిగాంచిన గొప్ప గొప్ప పరిశీలకులు దీనిని గట్టిన పనివారు హిందువులగుట హిందూ స్థాపనముల లక్షణములేగాని లేకపోలేదని యనుచుండిరి.

ఇంతదనుక పరిశీలనలనుండి తేలిన ఫలితముగ నిది బాగ్దాదు నగరప్రాంతములనున్న ఉషా పుర నివాసమగు ఖ్వాజా కుతుబుద్దీన్ భక్త్యార్ కాకీ మహాత్ముండను గొప్పభక్తుండై పెక్కండ్రు శిష్యుల నార్జించుకొనెననియు, వారియందు అఫ్ఘనులకు భక్తి మెండనియు, వారి శిష్యులలో నొకరగు సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తుముష్‌గారు కట్టించి ఆమహాత్ముని పేరంబరగునట్లుగ నేర్పఱచెననియు, ఆమహాత్మునిపేరే దీనికి వాడుకయయ్యెననియు నై యున్నది. మరియు నీ స్తంభము కుతుబ్సాహిబులాత్ స్థాపిక నున్నదందురు.

ఒకతరి సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తముష్‌గారి పాలనకాలమున మహాత్ముండగు కుతుబుద్దీన్ భక్తియార్కాకిగారికి షేకుల్ ఇస్లాం గౌరవ

పదవి నీయ ప్రార్థించిరటగాని స్వార్థత్యాగియగు కుతుబుద్దీన్ మహాత్ముండక్కరలేదనుచుం గైకొన లేదని పెక్కండ్రకు బలమగునమ్మకము కలదు.

కుతుబ్మీనారుపై కుతుబుద్దీననియు, సుల్తాన్ మయాజుద్దీననియు రెండుపేర్లు గానంబడుచున్నవి. వీటిని అల్తమష్ గారే చెక్కించియుండిరందురు. ఇవి కుతుబుద్దీను యొక్కయు, ఒకప్పుడు తనకు యజమానుండుగా నున్న వారి పేరె యుండిన సుల్తాన్ మయాజుద్దీన్ గారి యొక్కయు పేర్లని తలంచుచున్నారు.

Vincent A. Smith C. I. E; M. A. Oxon & Dublin పండితుండు తన Oxford History of India. Page 223 యందు కుతుబ్మినారు ఇరువదిపదు హిందూ దేవళముల సామగ్రితో నిర్మింపబడినటుల చెప్పంబడుటం గూర్చి వివరించెను. ఇక్కాలమున నిది ఢిల్లీ యందు చూడందగిన చిత్రములలో నొకటిగ నున్నది.

కుతుబుద్దీన్ ఐబెక్ క్రీ. వె. ౧౨౦౬-౧౨౧౦ యును, ఫిరోజుతుగ్లక్ ౧౩౫౧ ౧౩౮౮ యును, పరిపాలనకాలములుగాను కుతుబ్మీనారు స్తంభము క్రీ. వె. ౧౨౦౬ మొదలు ౧౩౮౮ వఱకుగాని, ఆమధ్యకాలములందుగాని నిర్మింపబడినట్లు తేలుచున్నది.

కుతుబ్ వంశ నృపులు — గోల్కొండి బహామిని రాజ్యము క్రీ. వె. ౧౪౮౯ లో నైదు చిన్న రాజ్యములుగ చీలుటతో నేర్పడిన రాజ్యములలో నొకటియగు గోలకొండ రాజ్యము నేలిన ముసల్మాన్ నృపులు. వీరు మొగలాయీశాఖ వారగు ఇప్పటి హైదరాబాదు నృపుల పూర్వుల కోడి రాజ్యముం గోల్పోయిరి.

కుత్స గోత్రము — హారీత ఉపగణము చూడుడు.

కునింద దేశము — కులింద దేశము చూడుడు.

కుపథ దేశము — భరత దేశమునకు వాయువ్యదిశనుండు కొండదేశములలో నొకటి. హ్యూయనత్సాన్గు దీనిదర్శించి తన దినచర్య యందు కియెపాన్ అని వ్రాసెను. ఇది కబాధ దేశమని కొందఱు పొరబడిరికాని కబాధకానేరదు. మత్స్యపురాణము ౧౧౩-౫౧ యందు కుపథ దేశ ప్రశంస కలదు.

కుపిత గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కుప్పందగులబెట్టి పేలాలు ఏరుకు తినేవాండు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుప్పింటచెట్టు — లా. Acalypha indica ఆంగ. Indian Acalypha. సం. పేరు సరియైనది తెలియదుగాని పెక్కండ్రు మూర్కొండచెట్టు పేరగు హరితమంజరియని వాడిరి. దీనికి కుప్పిచెట్టనియు, పుప్పింటిచెట్టనియు వాడుకపేరులు కలవు. అరవమున కుప్పామణి యనెదరు. దీని యాకు మూర్కొండ యాకుం బోలియు పొడవుగను, అంతకన్న నెక్కువ మృదువుగ నుండును.

దీని వేరు కిషాయమును, ఆకుల కషాయమును విరేచనములు, వమనము గల్గించును గాన, వైద్యులు కొంచెపు మోతాదును జాగ్రతగా వాడెదరు. ఆకులు, సున్నము లేక ఉప్పుతో నూరి పైనవేసి కట్టిన గజ్జి, చిడుము, తామర, తీట, పల్లికలు మానునందురు. మరియు తేలు, జెఱ్ఱి, పురికొస, కందిరీగలు, తేనెటీగలు కుట్టిన బాధ నిలుచును. మరియు మేహవాతపునొప్పులు నివారణమగును. పురుగులు పట్టిన పుండ్లు మానును. సమూలచూర్ణము లోనికిచ్చిన ఉబ్బసము, వగరుపు, క్షయ, క్రిమిరోగము నివారణ.

మగును. మరియు మహాస్కాండ చెట్టునకుం గల గుణములు గలవని కొందఱనెదరు.

కుఫి వ్రాత — ఇది అరబ్బీదేశపు భాషకుం జెందినది. బహు పురాతనమైనదగును. మెసపొటేమియాదేశమునందలి కుఫా యను స్థలమీ వ్రాతకు ప్రధానస్థానముగా నుంట పేరొందినది. ఖురాను పాతప్రతులు కొన్ని ఈ కుఫీ వ్రాతలోనున్నవి బయల్పడినవి.

అరబ్బీప్రాగ్దేశములందు నస్ఖ వ్రాతవిధానమును, అరబ్బీపశ్చిమదేశములందు మగ్రిబ్ కర్సివ్ వ్రాతయు, ఆదిని వాడుకయందుండె ననియు, మగ్రిబ్ కర్సివ్ కుఫీయొక్క పరిణామమే ననియుం దెలియుచున్నది.

కుబేరుడు — యక్షులకు ప్రభువు. అలకాపురి రాజధాని. ఉత్తరదిశాధిపతి. ధనాధ్యక్షుడు. అసమానమగు ధనాధినాథుడు. తండ్రి విశ్రవస్సు; తల్లి ఇలబిల గాన నితనికి ఐలబిలుండనియును పేరు కలదు. భార్య పేరు చిత్రరేఖాదేవి. కుమారులు నలకూబరుడు, మణిగ్రీవుడు.

అష్టదిక్పాలకులలో నొకడు. వాహనము గుఱ్ఱము, ఆయుధము ఖడ్గము. నరవాహనుడు; కుబేరుడు గుహ్యకులకుంగూడ ప్రభువు. మరియు రాజాధిరాజని బిరుదముగలవాడు.

కుబేరుని తండ్రిపేరు విశ్రవసుడు గాన కుబేరునకు వైశ్రవణుడనియు వానికి నామము కలదు.

కుబ్జానది - నర్మదా నదిలో సంగమించు చిన్ననది. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము భూమిఖండము ౬౩ యందు కలదు.

కుబ్లైఖాన్ — ఈయన చీనాదేశమేలిన మొదటి మంగోలు చక్రవర్తి. జంఘిస్‌ఖానుని మనుమడు. జన్మము ౧౨౧౬ అనియు, రాజ్యమునకు అధిపతి యగుట ౧౨౬౦ అనియు, మృతి ౧౨౯౪ అనియు చెప్పబడినది. ఇతడు ౧౨౬౦లో చీనా ఉత్తర భాగములను, ౧౨౭౯ చీనా దక్షిణభాగములను స్వాధీనపఱచుకొనినవాడనియు, ౧౩౬౮ వఱకు రాజ్యమును పాలించిన యూఎన్ రాజవంశమునకు మూలపురుషుడనియు, పెకింగ్ నగరమున్న తావుననే ఈయన రాజధాని యుండెననియు, బౌద్ధమతము తన రాజ్యమున ప్రధానమతముగ ప్రకటించెననియు, మార్కోపోలో ఈయన కడనే కొలువుండె ననియు జెప్పబడినది. ఈతడు జపానుపై దాడి వెడల యత్నించెనట గాని సాగకపోయెను.

కుభా నది (కాబూల్ నది)

ఇప్పటి అఫ్ఘనిస్థానమునందున్న నది. హిందూకుష్ పర్వతములందు హెల్మండు నది జన్మస్థాన ప్రాంతమునందే జన్మించి రాజధానియగు కాబూలు పట్టణముగుండా ప్రవహించుచు భరతదేశము జొచ్చి అటాక్ పట్టణము కడ సింధునదిలో సంగమించును. దీని పొడవు ౨౭౦ మైళ్లని చెప్పబడినది. దీని ఇప్పటి పేరు పట్టణము నుండి వచ్చెనో లేక నదినుండి యా పట్టణము నకు వచ్చెనో తెలియరాకున్నది. (కాబూల్ నగరము చూడుడు).

ఇప్పుడు దీనిని కాబూల్ నది అనుచున్నారు.

అఫ్ఘనిస్థానములోని కాబూలు నగరము నుండి ౩౮ మైళ్ల దూరమున కోహిబాబా పర్వత పాదమున నున్న సిరమన్నా యను పేరుగల జలబుగ్గద మునందు జనించి ఇతర నదులం గల్పుకొని నది కాబూలు (దీనిపేరే వహించిన పురము) గుండా నడచి భరతదేశమున పాంచాలము జొచ్చి సింధు నదియందు సంగమించును. కుభానది ప్రశంస ఋగ్వేదము ౧౦-౭౫ యందు కలదు.

కుభానది లోయను నంగ్రిహార్ లేక నిగ్రహార్ (నవనదుల భూమి) అని యందురు. ఆ

నదులు ౧. సుర్ఖాబ్, ౨. గండమాక్, 3. ఖుర్రుసానా, ౪. ఫిప్రియల్, ౫. హిసారక్, ౬. కోట్. ౭. మోముందరా, ౮. కోష్కోటి, ౯. కాబూల్. ఇందు కడపటిదే ప్రధానమై అన్నిటికీ గతి.

కుమారతంత్ర బాల్యవైద్యము

ఇది లంకారాజ్యమేలిన రావణభూపతి రచించెనని యనుచున్నారు. కావుననే ఈ వైద్యగ్రంథము రావణకుమారతంత్రమను పేరంబరగుచున్నది. ఆమహా రాజీగ్రంథమును రచించెననియు, తన స్వకుటుంబమందలి బాలబాలికల కీవైద్యవిధానము వాడుకలోనుండునట్లు చేసెననియు చెప్పుకొనెదరు. (ఆయుర్వేదవైద్యము చూడుడు, సిద్ధవైద్యము చూడుడు). ఇందు నందనా, సునందా, పూతనా, ముఖమండికా, కటపూతనా, శకునికా, శుష్కరేవతీ, అర్యకా, భూసూతికా, నిర్ఋతాపిని పిచ్ఛికా, కాముకా, గ్రహబాధల చికిత్సలు పదిరెండును, శిశురోగోత్పత్తి కారణములును, స్తన్యపానశిశువులకుం గల్గెడి త్రిదోషలక్షణములును, కొన్ని యౌషధములును, ఔషధ ప్రమాణములును, కొన్ని కషాయములు మొదలగు ఉపశాంతులును వివరింపంబడియున్నవి.

కుమారధూర్జటి (వేంకటార్యకవి) — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులలోను పరిగణింపంబడిన వాడు. పాకనాటి నియోగి బ్రాహ్మణుడు. కాళియామాత్య పుత్రుడు. సుప్రసిద్ధుండగు ధూర్జటికవికి పౌత్రుడు. ఆపస్తంబసూత్ర భరద్వాజసగోత్రుడు. శ్రీకాళహస్తి కాపురము. కుమారధూర్జటి యను పేరు బిరుదమో లేక చిన్ననాటిముద్దుపేరోగాని ప్రసిద్ధికెక్కియున్నది. రచించినది కృష్ణరాయవిజయము. దీనిని శ్రీరామాంకితమొనర్చెను. ఆకుపీటి ప్రభుడగు చినవెంకటాద్రి నృపాలుడు ప్రోత్సహించి యీ గ్రంథరచనం జేయించెనట.

కుమార రాజ్యము — కైరమాలి చూడుడు.

కుమార వనము — కూర్మాచల (కుమాన్) దేశపర్వములందున్న వనము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస విక్రమోర్వశీయనాటకము ౪ వ అంకమున కలదు. (కూర్మాచలదేశము చూడుడు).

కుమారశిష్ట గోత్రము ఆర్య వైశ్యుల గోత్రము (౧౦౨) లలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు). కుమారశిష్టసగోత్రము ఏకార్షేయ గోత్రము (౨3). దీనిని కొమరశిష్ట, కొముటిశిష్ట, కొమరిశేష్ట, కొమరశేష్ట యనియు నందురు. సంస్కృతగోత్రము ఉగ్రసేనస, ఉగ్రసేనగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ. సమానగోత్రము ఔర్వసేన, భృంగీసుడు దేవత, భాస్కరపురాణము, వృద్ధాచలము తపస్థానము, పురాణసన్ను తతీకము, జపము లక్ష, దీపములు ౬౦, క్షేత్రసఖ్య ౬౦, అన్నదానము. గోరింతాకు వర్జనీయము.

కుమారషష్టి — ఆషాఢశుద్ధ షష్టి. కుమారస్వామిపూజ మొనర్తురు. పర్వతిథి. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుడు).

కుమారీనది — బీహారు సబుడివిజనులో రాజగిరికి సమీపముగా శుక్తిమతీ పర్వతపజ్క్తిలో జనించునదికి కుమారీనది యని పేరు. దీనినిప్పుడు కర్హోగ్రనది యనుచున్నారు. దీనింగూర్చిన ప్రశంస విష్ణుపురాణము ౨-3 యందు కలదు. ఇదిజనించు పర్వతమునకు ఋక్షపర్వతమని పేరట. మఱియు యమునానదినుండి (ధోల్పూరునకు ౧౨ మైళ్లలో) జనించి సింధునదిలో కలియు నదికిని కుమారనది యనియు, యమునాకుమా-

యనియు, సుకుమారీనది యనియు పేర్లుకలవు. దీనింగూర్చిన ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౧౧౩ యందు కలదు. ఇప్పటి కన్యాకుమారీ అగ్ర పరిసరముల నొక చిన్న మెట్టయు, దానినుండి యుద్భవించి, అటనే ఇప్పటి కన్యాకుమారీ దేవ స్థానము కట్టంబడి సముద్రమునం జేరుకొనుచున్న జలప్రవాహమునకు కుమారీనది యని పేరుండె ననియు, అక్కాలమున నాపర్వతసీమ పాండ్య భూపతుల పాలనకులోబడి యుండెననియు. నాపరిసరములనే యెక్కడనో రాజ్యపాలనా ప్రధానస్థానముండెననియు, ఇవి యన్నియుంగ భూభాగము సముద్రాక్రాంతము శిలాతలమును కన్యాకుమారీ దేవస్థానము అగ్రమునే నేర్పడి నిలచెననియు సుప్రసిద్ధ విద్యాధికుండగు నొక పరిశీలకుండు వ్రాసియున్నాడు. (తీయుళిసంగములు చూడుడు).

కుముదగంధ గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కుముద పర్వతము — రైవతకపర్వతము చూడుడు.

కుముదవతి — వింధ్యపర్వతమున నుత్పత్తియగు ఒకనది.

కుముదాక్షుఁడు, కుముదుఁడు - విష్ణుఅనుచరులలో నొకఁడు. మఱియు కుముదుఁడను నొక వానరము కలదు. ఇంకను ఒకరాక్షసుఁడును కుముదుఁడను పేరుగలవాఁడు కలఁడు.

కుమ్మర మొల్ల — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు చేర్చఁబడిన ఈమె ఆతుకూరి కేసన్నశెట్టి కుమార్తె. ఈమె కులాలవంశజాత యని పరంపరగ వాడుకవల్ల తెలియుచున్నదిగాని నిదర్శనములు లేవుగాన ఇట్లుచెప్పఁబడినది. నివాసము నెల్లూరివద్ద పడుగుపాడనియందురు. ఆంధ్ర కావ్యముల రచించిన స్త్రీలలో నీమెయె మొదటిది. తరువాత నివాసస్థానము నెల్లూరునుండి యున్న గోపవరమని వాడుక కలదు. రచించినది ఆంధ్రరామాయణము. దీనిని మొల్లరామాయణమని యందురు.

కుమ్మరిఆవములో కుండలేగాని బిందెలు దొరకవు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మర (కుండల) ఆవములో గచ్చకాయ దాచినట్లు - (అనగా పేరి కుండలు బగులుచేయునను భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మరికష్టమంతా ఒక్క దెబ్బకు లోనవ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మరిపురుగు వాటము- (కుమ్మరి పురుగు బురదలోనున్నదానికి నున్న అంటదు). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మరివీధిలో కుండలనమ్మనేగినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి. దీనినే "Carrying coal to Newcastle" అను నాంగ్లసామెతగా భాషింపదగును.

కురటకుల గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుడు).

కురటకుల గోత్రము సకాశ్లేషు గోత్రము ర, దీనిని కోరటుకుల, గోరంటకుల, కరటకుల యనియు నందురు. ఆంగ్లేటి సంస్కృతగోత్రము-హారివల్య్వహావల్య్సగణము; మతంగర్షి, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్య ప్రవరఖండ. సమాన గోత్రము మతంగి, కుమారేశుఁడు దేవత, భార్య ధరణీసతి. రత్నాచలము తపస్థానము. ధరణీసరము తటాకము. జపము లక్ష, ద్వీపములు ౫౭. క్షేత్రసంఖ్య ౫౦. గజదానము. గుమ్మడికాయ వర్జనీయము.

కురాన్ ఇది మహమ్మదీయ ఇస్లాం మత ప్రధాన మతగ్రంథము. దీనిని భక్తితో

ఖురాన్ మజీదనియు, అల్కితాద్ (The book) అనియు నందురు. అరబ్బీ భాషయందు 'కుర్, ఆన్' అను పదములకు చదువవలసిన దని యర్థము. ఇది మహమ్మదు జగద్గురుని జీవిత కాలమున జైబ్రెల్ పరిముఖముగ నామహాత్మునకు ఇరువది మూడు వత్సరముల కాలమున నుపదేశింపఁబడుచు వెల్లడింపఁబడిన దందురు. మహామహాత్ములగు మత ధర్మ రహస్యముల కీనుత పరిభాష నుండు హదీత్తందురు గాని అట్టివిగాక కురాన్ కేవలము దేవుని ఉక్తులు, మాటలునని చెప్పఁబడినది.

ఇట్టి కురానునందు ఇస్లామ్ (శరణ్య) మతము ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఇది భక్తి మతము. దీని సిద్ధాంతమున కిమాన్ అని పేరు. మఱియు నీనుత విధానము "దీ" నను పరిభాషా పదముచేఁ బరగెడిని. పరమేశ్వరునకు త్రిసహస్ర నామము లున్నను కురానునందు తొంబది తొమ్మిది తెలుపఁబడినవి. ఒకనాను మాకను లోకమున కనుగ్రహింపఁబడనే పేరు. వీటియం దల్లా యను నామమతిశయ పవిత్రతలం గ్గినది. మహమ్మా న్వితము రమదాన్మాసము ముప్పది దినములు. పగ లుపవసించుచు కురాను భాగమును పఠించు కొనునటుల నీమహా గ్రంథము ముప్పది భాగములుగ నేర్పఁబడినది. అట్టి భాగమునకు జుజాన్ అనియు, పారా అనియు పరిభాషా నామములు కలవు. ఇంక కురాను మఱపు స్వతి స్సిద్ధముగనే ౧౧౪ అధ్యాయములుగ నున్నది. వాటికి సురాలనియెదరు. అవి తెలుపు సంగతులం బట్టి ప్రతి సురాయును దాని దాని ప్రత్యేక నామ సహితముగ వాడఁబడుచుండును. సురా తుల్నబీ యాధ్యాయ మనియు, సురాతుల్ఫతీహా యని పేరులుంట నిందుకు సాదృశ్యములు. ఇందు మొదటి సురా అను దినపు సలాత్ (సమాజు) ప్రార్థనలందు పఠింపఁబడు చుండెడిని.

మహమ్మదు గురుండే తన కప్పు డప్పు డుపదేశింపఁబడు కురాన్ భాగములను వేత్వేఱు తొవ్వుల వ్రాయించుచునే యుండెనట. తర్వాతి ఖలీఫా అబూబకరు గారు వాటినన్నిటి జేర్పించి కూర్పించి యేకగ్రంథముగఁ జేయించిరట. దీనిం గంఠతః వల్లెవేసిన వారిని హాఫిజ్ అను బిరుదమున గౌరవించెదరట.

కురాసాం దేశము — ఖురాసాన్ దేశము చూడుఁడు.

కురింజచెట్టు — లా. Asclepias vomitoria, Asclepias asthmatica అనియు. ఇం. Vomiting Swallow wort అనియు, సం. మూవపి యని కొంద ఱనెదరుగాని సరియగు పేరు తెలియరాకున్నది.

దీనివేరు చేదు, వెగటు గల్గియుండు ననియు, శ్లేష్మమును వెడలించు ననియు, పసిపిల్లలకు కఫము తట్టినతరి వమనముచేయించి కఫము వెడలింప నీకషాయమును తక్కువగను ఓలకగను ఇచ్చిన వమనమై కఫము పడిపోవుననియు నందురు.

కురుజాంగలారణ్యము — నవారణ్యములు చూడుఁడు.

కురుజాంగల దేశము — మహాభాగవతము ఆది ౧౦౧ యందును, వామనపురాణము ౩౩ అధ్యాయమునను, కురుదేశమంతయు కురుజాంగలదేశమేనని చెప్పఁబడినది. మహాభారతము ఆది ౧౨౮ యందు హస్తినాపురము కురుజాంగలములోనిదే నని చెప్పఁబడినది. కామ్యక వనము కురుజాంగలములోని దందురు. ఇప్పటి సర్హింద్ ప్రాంతదేశమని పోల్చియున్నారు. బౌద్ధ ప్రాబల్యకాలమున దీనికి బౌద్ధులు శ్రీకాంత లేక శ్రీకంఠదేశ మని పేరిడిరట. ఇది కురుక్షేత్రదేశములలోనిది. కొంతకాలము విలాసపురము, మఱి కొంతకాలము స్థానేశ్వరమును రాజధానులుగ

నుండినటుల తెలియుచున్నది. రెండవశైలాదిత్యుఁడను పేరుగల హర్షదేవుఁడను భూపతి ప్రభుత్వకార్యాలయములను కనూజకు మార్చెనని చెప్పఁబడినది. (జాంగలదేశము చూడుఁడు).

కురుజిత్తు— మిథిలదేశాధీశుఁడు. తండ్రి అంజకుఁడు.

కురుదేశము — వేదకాలమునందును, మహాభారత కాలమునందును, నేఁడును నీకురుదేశము మహాప్రసిద్ధినే పొందియున్నది.

ఈ కురుదేశమునే, మనువును, కాళిదాసును గూడ బ్రహ్మావర్తమని వర్ణించిరి.

ఉత్తరమున :—హిమాలయమును,

తూర్పున :—పాంచాల దేశములోని అహిచ్ఛత్రమును, మాకంది కాంపిల్యమను భాగములును,

దక్షిణమున:— మత్స్యదేశము; నాఁడు మరుస్థలమని పిలువఁబడు రాజపుత్రస్థానపు ఎడారియును,

పశ్చిమమున :— నేఁటి " కాందహారు, పశ్చిమోత్తర పరగణాలలోను, పంజాబులోను." గలిసిన గాంధార దేశమును గలవు. గాంధారదేశమునకుఁ బశ్చిమోత్తర భాగములలో—" బాహ్లీక మద్ర, కాశ్మీర దేశములును, నైఋతి దిక్కున కేకయ, సింధు సౌవీర" దేశములును—నేఁటి "రాజపుత్రస్థాన గుజరాతి" దేశములలో మరుస్థలమను ఎడారియును, 'మత్స్య త్రిగర్త దశార్ణ ' దేశములును, 'శూరసేన, అవంతి, సౌరాష్ట్ర' దేశములును, నేఁటి 'మాల్వా, మధ్యరాష్ట్ర' భాగములలో "నిషధ, హైహయ, విదర్భ, చేది, దక్షిణ కోసల" దేశములును, పాంచాలమునకు దూర్పున 'కాశీ,కోసల ' దేశములును—'బేహారు బంగాళా రాష్ట్రముల' లోనివగు విదేహ, మగధ, అంగ, వంగపౌండ్రదేశములును—'అసాం చీనా బర్మా' భాగములలోనివగు ప్రాగ్జ్యోతిష రాజ్యమును కలవు. మరియు, "ఉత్కలాంధ్ర మహారాష్ట్ర దేశములలోనున్న కళింగాంధ్ర మణిపుర, కోసల్లు మల్ల" దేశభాగములును, "ద్రవిడ కర్ణాటక, మహిషీయా, మహారాష్ట్ర" భాగములలో "చోళ, పాండ్య, కేరళ, కొంకణ, సాళ్వ" దేశములును యుండెను.

భరతఖండము నేకఛత్రాధిపత్యములో నేలఁగు హరిహారుల వలయునని, మహాభారత యుద్ధానంతరముఁ గూడ మూఁడు కురుక్షేత్ర సంగ్రామములు జరిగెను.

౧. పానిపట్టు (క్రీ. శ. ౧౧౯౨), ౨. ఢిల్లీ, (౧౧౯౨), 3 స్థానేశ్వరము,(౧౭౬౧) (థానేశ్వర్ అని కూడ వాడుదురు).

౧. పానిపట్టువద్ద పృథ్వీరాజు, మహమ్మదు ఘోరీలకును, ౨ ఢిల్లీ యొద్ద బేబరు, ఇబ్రహీం లోడీలకును, ౩. స్థానేశ్వరముకడ మహారాష్ట్రులు అహమదు బాలీలకును జరిగిన ఘోరసంగ్రామములే యితరములైన ముఖ్యములగు కురుక్షేత్ర యుద్ధములు. మహాభారత యుద్ధమున నాకురుక్షేత్రము కేవల యుద్ధభూమి కాదు, యుద్ధములు మాత్రమే కాక మూఁడు మహారక్తపాత మొదలైన మహాసంగ్రామములే జరిగెను.

కురుదుస్థానము — ఆసియాఖండమున ఏష్యాటిక్ టర్కీ యందున్న చిన్న దేశము. తొల్లింటిపేరు అస్సిరియా దేశము. ఇది ఆర్మీనియాకును టైగ్రిసు నదికిని నడుమ నుండెనని చెప్పఁబడినది. ఈశాన్యదిక్కున కొండలును, నైఋతిదిక్కున సమతలమును కలవు. టైగ్రిసు నదీజలము లవ్వారిగ పొలములకుం బ్రవహించును. ప్రజలు కురుదులగుట కురుదుస్థానమని అస్సిరియా రాజ్య మంతరించినపిదప పేరుకలిగెను. ఇప్పుడొక విధమగు మహమ్మదీయులుగ నున్నారు. తొల్లింటి అస్సిరియారాజ్యముండిననాఁటి రాజధాని నినివే

పురము పాశ్చె ట్రిగ్రిసు నదీతీరమున నున్నది. ముప్పదిమైళ్లు. ఆపట్టణపు టాంటవాన్సు కలవు ప్రాసాద భవనములు, దేవళములు, పురాతన శాసనములు త్రవ్వి బయలుదేర దీసియున్నారు. అందు Arrow headed letters శాసనములు కలవు. అవి గ్రహింపంబడి నినివేచరిత్ర బయల్పడుచున్నది.

కురుధాముఁడు— అత్రిసంతతి చంద్ర వంశపు క్షత్రియుఁడు. తండ్రిపేరు దిష్మంతమహారాజు. కుమారుఁడు ఆత్రేయుఁడు.

కురునాధ్యగోత్రము — ఋగ సిత్తుప గణము చూడుఁడు.

కురుబజాతివారు — వీరు అడవి జాతులవారిలో గొఱ్ఱెలను వలె గాము నొక జాతిగ నున్నారు. ఆంధ్రదేశమున నుదికపల్లె ప్రాంతములఁ గానవచ్చుచున్నారు. వీరియందు అత్తి (ప్రత్తి) కురుబ లనియు, ఉన్ని కురుబ లని రెండు తెగలుగ నున్నారు. వీరికి జంగములు గురువులు. వీరి వివాహములను జంగములు చేయుదురు. వీరి కులోత్పత్తింగూర్చిన గ్రంథములు గానరాకున్నను వీరియందు పరంపరగ వాడుకలోనున్న కథన మిట్లున్నది.

కాపుకులస్థుఁడగు మానసరెడ్డికిని, భార్యయగు నీలమ్మకును జంగమవేషధారియగు పరమేశ్వరుని వర ప్రసాదమున ఉండాలపద్మన్న యను సుతుఁడు గల్గెనట. ఈతండామె కేడవసుతుండని చెప్పుదురు. ఈబాలుని కొకమాటు మున్ను గొఱ్ఱెల మంద నొకటి పరమేశ్వరుఁడు గల్పించెనట. ఈతనికి ఒక కాపుబాలికయు, ఒక రాక్షసునిచే చెఱపెట్టంబడి తప్పింపంబడిన యొక విప్రవనితయు నిద్దరు భార్య లుండిరనియు, కాపుబాలసంతతి వారు అత్తి (ప్రత్తి) కురుబలును, విప్రవనితసంతతి వారు ఉన్ని కురుబలును. ఇట్లిరు సంఘముల మూలపురుషుఁడు ఉండాల పద్మన్న యనియు చెప్పుదురు. వీరికి వీరప్పదేవర, గొడ యను కుల దేవతలుం గలరు. వారలం గొలిచి వివాహము లందు వీరు తాంబూలము లర్పింతురు.

కురువసుఁడు- అత్రిసంతతి, చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు, యదుసంతతి. తండ్రి మధువు (రెండవ వాఁడు).

కురువశువు - అత్రి, చంద్ర, యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి దేవక్షేత్రుఁడు, కుమారుఁడు అనూరధుఁడు.

కురువింజిచెట్టు — లా. Chretia buxifolia. దీనిని కురువిందమని కొన్ని తావుల వాడుచున్నారు గాని తొల్లింటి పేరు తెలియరాకున్నది. దీని వేరు తీపి, కారము రుచులం గల్గియుండు నందురు.

దీని వేరు మూలికల వలన శరీరమునకుఁ గల విషమును హరించుననియు, వ్రణములుగాని, సుఖ వ్యాధులుగాని గల్గియుండు శరీర తత్త్వము గల వారికి లోపలికిచ్చిన శరీర తత్త్వమును మార్చి వారికి వేరు కషాయము గుణమిచ్చుననియు, పూయులు-వాతము, రక్తపైత్యములపై చక్కఁగ పనిచేయుననియు నందురు.

కురువు (కురుమహారాజు)— అత్రి, చంద్ర పూరుసంతతి. తండ్రి సంవరణుఁడు, తల్లి తపతీదేవి (సూర్యపుత్రిక), సుతులు ఒకటవ పరీక్షిత్తు, సుధనుస్సు, నిషధుఁడు, జహ్నువు. ఈతఁడు కడు ప్రసిద్ధినందిన మహారాజు. ఈతఁడేలినది శమంతపంచక మనంబడు దేశము; ఈతని నుండియె కురుక్షేత్రమను పేరంబరగ సాగెను.

మఱియు దానిని కురుదేశమనియునను చుండిరి. ఈతని సంతతి క్షత్రియులగు కౌరవులకు ఈతని నుండియె పేరు వచ్చెను.

కురు వేరు చెట్టు- లా. Lavendula carnasa సం. శోయజి, శోమద, (ఇవి తెల్లకురువేరుకు ప్రసిద్ధములు) హ్రీవేరు, హ్రీవేలకం (ఇవి నల్లకురువేరుకుఁ బ్రసిద్ధములు). ఇంకను అంబునామకమ్, కచామోదియు, కుంతలః, కుంతలోశీరమ్, కేశనామకమ్, పింగమ్, బాలకమ్, వరం కేశ్యమ్, వజ్రిష్టమ్, వారిదమ్, వారినామకమ్, నాలమ అను పేరులు గూడ కురువేరుకు సామాన్యముగ వాడియున్నారు.

కురువేరు చూర్ణము లేక గషాయము చేసి రుచిఁగల్గి ఇంచుక చలువ చేసి, వీర్యపుష్టి చేసి తాప మడఁచును. కఫదోషము, జ్వరదోషము, తాప జ్వరము, చర్మరోగములు, పైత్యవికారము, ప్రమేహము, భ్రమ, గురదలు, రక్తపైత్యము, రక్త స్రావములనడఁచుననియు, ఆరు రసము లందు కల్గొ కుష్ఠును నివారించుననియు చెప్పఁబడినది. కురువేరు విసనకఱ్ఱలు చేయుదురు. దాని గాలి సుగంధయుక్తమై చల్లనిది.

కురుక్షేత్ర గోత్రము (కురుక్షేత్ర గోత్రము) — భారద్వాజ గోత్రము చూడుఁడు.

కురుక్షేత్రము— కురుక్షేత్రము దేబది లేక ఎనుబది మైళ్లు మేరకు వ్యాపించిన ప్రదేశము. అందు స్థానేశ్వరము ప్రధానస్థానము. ఇది శోనీపాట్, పానిపాట్, అమీనాన్, కర్నాల్ చే యున్న ప్రదేశము. మహాభారతము వనపర్వము ౮౩ అధ్యా. సరస్వతీనది ఉత్తరపు టెల్లగను, ద్రిషద్వతీనది దక్షిణపు టెల్లగను గల మధ్యప్రదేశ మని చెప్పఁబడినది. కురుపాండవ (మహాభారత) యుద్ధమీప్రదేశమంతటను పదునెన్మిది దినములు వఱకు జరిగినది. ద్వైపాయనహ్రదము స్థానేశ్వరముకడం గలదు. వ్యాసస్థలి (ఇప్పటి బస్థలి) స్థానేశ్వరమున నైఋతిదిశగా పదునేడు మైళ్ల దూరమున. అభిమన్యుఁడు మరణించిన పద్మవ్యూహము తానిది. స్థానేశ్వరమునకు దక్షిణమున నైదుమైళ్లదూరమున అమీనాన్ అనుచోటగలదు. ఇదియును అదియె అభిమన్యునిగడ్డ తానిది. స్థానేశ్వరమునకు పశ్చిమముగ నెన్మిదిమైళ్ల దూరమునగల ఫోర్ అను బస్తి తానిది. జయద్రథుఁడు వధింపఁబడినతానిది. స్థానేశ్వరమునుండి నైఋతి దిక్కున పదునారుమైళ్ల దూరమున నాగు నను పేరుగలస్థలము తానిది. భీష్ముఁడు శరతల్పశయనము పొందినతానిది. స్థానేశ్వరమునకు పశ్చిమమున కొంత దూరమున ఔజస్ఘాట్‌ను దక్షిణమున అస్థిపుర మను పేరుగలతానిది యుద్ధమున నిహతులైన వారి యస్థులు ప్రోగుచేసి దహనము చేసిన స్మశానము. పెన్నిధియను పద్మపురాణము చెప్పె. ఆది. ౧ వ అధ్యాయము గలదు. ఇప్పటి శోనీపాట్ అను బస్తి యిదియె పూర్వము శోణప్రస్థము. పాని పాట్ అను బస్తి యిదియె పూర్వము పానిప్రస్థము. స్థానేశ్వరమునకు దగ్గర చక్రతీర్థము గలదు. శ్రీకృష్ణుఁడు తాను యుద్ధమునందు ఆయుధము పట్టనని మొదట వాగ్దానమిచ్చియు కోపమున భీష్మునిపై తన చక్రమును దీసిన తానిది. కురుక్షేత్రమునకు స్థానేశ్వరము ముఖ్యపట్టణము. స్థానేశ్వర శివలింగము ముఖ్యదేవస్థానము. స్థానేశ్వర గ్రామమునకు ఉత్తరముగ నరకాతీరము దూరమున గలదు. స్థానేశ్వరసరస్సున స్నానమును, స్థానేశ్వరశివలింగ దర్శనార్చనలును సర్వకాలములందును జరుగు చుండెడిని. అందు గ్రహణకాలములందు విశేషముగ నడచెడిని. కురుమహారాజు కున్నిక్రతువు లాచరించుటచే నీ కురుక్షేత్రమని పేరొందినది. ఈ కురుక్షేత్రపు పూర్వపు టెల్లలంగూర్చి పురాణములందలి శ్లోకముల నిటవివరించుట సముచితము.

౧. శ్లో॥ దక్షిణేన సరస్వత్యా । ద్రిషద్వ త్యుత్తరేవచ । యేవసంతి కురుక్షేత్రే। తేవసంతి త్రివిష్టపే॥ మహాభారతము-వనపర్వము.

౨ శ్లో॥ దీర్ఘక్షేత్రే కురుక్షేత్రే । దీర్ఘసత్రాంతమాగతః । నద్యాస్త్రి ద్విషద్వత్యాః । పుణ్యాయాసుచిరోధసః॥ వామనపురాణము.

3. శ్లో॥ తదంతరం తన్తుకయోః యదంతరం । రామహ్రదానాంచ భచక్రుకాన్యచా । ఏతత్కురుక్షేత్ర సమంతపంచకం । పితామహస్యోత్తరవేదిరుచ్యతే॥ మహాభారతము.

ఇంకను ఈకురుక్షేత్రముగూర్చి (స్థాణేశ్వరము చూడుము, అభిమన్యుభేరా చూడుము, పృథుదాక చూడుము).

కురుక్షేత్ర వనములు ఏడు — ౧. కామ్యకవనము, ౨. అదితివనము, 3. వ్యాసవనము, ౪. ఫలకీ (అస్తిఖండము) వనము, ౫. సూర్యవనము, ౬. మధువనము, ౭. సీతావనము.

కురుక్షేత్ర సమంత పంచకము (బ్రహ్మ ఉత్తరవేది) — దీనిం గూర్చి ఇట్లు చెప్పఁబడినది. శ్లో॥ తదంతరం తన్తుకయో ర్యదాంతరమ్ రామహ్రదా నాంచ భచక్రుకాన్యచ ఏతత్కురుక్షేత్ర సమంత పంచకం॥ పితామహస్యోత్తరవేది రుచ్యతే॥

కురూపిని ఎందుకు జన్మించితి వనిన సురూపులను వెక్కిరించ జన్మించితి ననెనట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుర్కి హోర్ పర్వతము — కుక్కుటపాదగిరి చూడుము.

కుర్జయోంశాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియులు చూడుము.

కుర్దుజాతులు — కుర్దుస్థాన దేశపు ప్రజలు. ఆర్మీనియా, మెసపోటేమియాల మధ్య సీమలు వీరి నివాస భూములు. బెర్బరు శాఖలకుం జెందినవారట. వీరియందు చాల తెగలు కలవందురు.

కుర్రం లోవ మార్గము — కైబరు కనుము చూడుము.

కులకి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుము.

కులగౌరవము గల ఇంటి కోతి యైనను శ్రేష్ఠమే — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కులపర్వతములు — (సప్తకులపర్వతములు). వీటికి సప్తకుల పర్వతములనియు వాడుక గలదు. ఇవి ఏడు సుప్రసిద్ధపర్వతములు.

౧. మహేంద్రము— ఇది లోకప్రసిద్ధమైన పర్వతపంక్తి. భరతదేశమున కుత్తరపు టెల్లగానున్న చాలును. కులగిరులలో నగ్రగణ్యము. లోకము నెల్ల నెత్తైన గౌరీశంకర శిఖరము గల్గినది.

౨. నిషధపర్వతము- నిషధదేశము నార్వా ప్రాంతదేశముగాను నాపర్వతపంక్తియునారాజ్యము నంటియే యుండవలయుండును. నిషధరాజ్యమేలిన నలమహారాజు చక్రవర్తిగఁ జెప్పఁబడినవాఁడు. కాన నిషధ గొప్పరాజ్యముగ నొకప్పుడుండియుండును. ఇప్పటి హిందూకుష్పర్వతము నదియేనని గొల్చుచున్నారు.

3. వింధ్యము—ఇవియు సుప్రసిద్ధపర్వతములే. వింధ్య పర్వతపంక్తి నాఁటికి నేఁటికొక్కటీరునే యున్నది. వేఱుగ వ్రాయనక్కరలేదు.

౪. మాల్యవంత పర్వతము- దీనింగూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది. శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని రాజధానిగనుండిన ఇప్పటి జీర్ణవిజయనగరమున నొక మాల్యవంత పర్వతముకలదు. ఇది చాలచిన్నది. కాన ఇదియౌనని సంశయము వాడమకపోదు. దీనిపైనొక చిన్నశ్రీరామాలయము కలదు. అది బైరాగుల స్వాధీనమందున్నది. శ్రీరాముండిట నెల్లింట సీతావియోగియైవిడిసియుండెనట; నాల్గునెలలుండెనని చెప్పఁబడినది. దీనికి స్ఫటికశైలమనియు, ప్రశ్నవనగిరియనియు నా

మాంతరములని హేమకోశమునందు చెప్పఁబడినది. కాని భవభూతి ఉత్తరరామచరిత్ర ప్రథమాంకమున ప్రస్రవణగిరి వేఱుగను మాల్యవంతము వేఱుగను వివరించియున్నాఁడు.

ఇఁకను పశ్చిమాద్రియొక్క దక్షిణభాగమునకు అనగా కోయంబత్తూరు (పర్వత) ఖాళీ స్థానము (Gap) మొదలు కన్యాకుమారి అగ్రమువరకుఁగల పర్వతపఙ్క్తులను పర్వతమని పేరు. దీనికి, మాల్యవంతమునకు కేమైన సంబంధమున్నదేమో పరిశీలనలు జరుగవలసి యున్నవి.

౫. పారియాత్రము- శ్రీమద్రామాయణము కిష్కింధాకాండమున ఇది పశ్చిమసముద్రతీరమని చెప్పఁబడినది. డాక్టరు సర్ భాండార్కరు గారు దీనిని పరిశీలించి వింధ్యపర్వత పశ్చిమభాగము చంబల్నదీ ముఖద్వారమునుండి కాంబే సముద్రాగ్ర గుజరాతువరకు వ్యాపించిన పర్వతపఙ్క్తి అని వివరించెను. ఇఁక ఆరావళి (ఆరావల్లి ఆరావళి) పర్వతములు, రాజపుత్రస్థానములోని పర్వతములును చేరియున్నవి. నాటి కొండలను పారియాత్రమని నామకరణము చేసిరి.

౬. గంధమాదన పర్వతము- టిబెట్టుదేశమున కైలాసశిఖరప్రాంత పఙ్క్తికి గంధమాదనమని పేరు. ఇది ఘనవాలు రాజ్యము (అరుణోదదేశము) నంటి యున్నది. రామేశ్వరము కడ నున్న గంధమాదనము దీనియొక్క యని చెప్పఁబడినది.

౭. హేమకూటము - ఇది టిబెట్టుదేశము నందలి కైలాసశిఖర ప్రాంతమునుండి పశ్చిమదిశగా నీపర్వతపఙ్క్తి వ్యాపించినది దందరు. గంగోత్తరి, యమునోత్తరి, అలకానంద జన్మస్థానము దీని యొందలివని చెప్పఁబడినది. హేమకూట పర్వతపఙ్క్తికి భండారపుచ్ఛ మనియు పేరుకలదు. వీటికి నీలకూటముం జేర్చి . అష్టకుల పర్వతములని కొందఱనియున్నారు. నీలకూటములను గూర్చి అభిప్రాయ భేదములు కలవు. కామరూప దేశమున ౧౮ దివ్యస్థానమున్నది. నీలకూటము దక్షిణ దేశమున ఉదయగిరియందున్న పర్వతము. నీలగిరి శ్రీజగన్నాథమున దేవాలయమున్న చిన్నకొండ తొల్లి నీలపర్వతము.

కులము నెఱిగి చుట్టరికము స్థలము నెఱిగి నివాసము కుదుర్చుకొనదగును — ఆర్యోక్తి.

కులాలచక్రన్యాయము — కుమ్మరి చక్రముపై ఎక్కిన పురుగా చక్రముపై నుండియే దానితో గూడ తిరుగుచుండును.

కులూతదేశము — కులూదేశమే.

కులూతభూమి — కులూదేశమే.

కులాంశ గోత్రము — ఆంగిరస గోత్రము చూడుఁడు.

కుల్యాప్రణయన న్యాయము — వ్యవసాయమునకు త్రవ్విన నీటికాలువ అనేక ఇతరపనులకు నుపయోగించునని భావము.

కుల్లినాన్ వజ్రము — ఇది చాల పెద్ద వజ్రము. ౩౦౨౫ ౩/౪ రతుల బరువు కలది. క్రీ. శ. ౧౯౦౫ లో ట్రాన్సువాలు దేశమున దొరికెను. దీనిని ఏడవ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తిగారికి కానుకగా నొసఁగిరి. వారు దానిని రెండుగ కోయించి అందొకదానికి ఆఫ్రికానక్షత్రమని గుర్తు Star of Africa అనియు, రెండవ దానిని తమకిరీటమునందే నాయకమణిగ నుంచి పేరిడిరట.

కువలయాశ్వమహారాజు — ఈతఁడు సుధన్వదేశవాసియగు కుంభుఁడను రక్కసుని వధించినవాఁడు. ఈతఁడు శ్రీరాముని పూర్వులలో నొకఁడగు నికుంభీసృపతికి ముత్తాత

యనియుఁ జెప్పఁబడినది. (అంబరీషపురరాజ్యము చూడుఁడు).

కువలయాశ్వుఁడు— ఇక్ష్వాకుసంతతి. సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి బృహదశ్వుఁడు. ఇతఁడు దుందుఁడను రాక్షసునిజంపి దుందుమారుఁడని పేరందినవాఁడు. మఱియుం గాశ్యని సంతతియందు వత్సుని సుతుఁడొకఁ కువలయాశ్వుఁడు కలఁడు. ఈతని సుతుఁడు అలర్కుఁడు. ఈతఁడు పాతాళకేతుఁడు (తాళకేతుఁడనియన్న) అను రాక్షసుని చంపినవాఁడు. ఈతనికి ఋతధ్వజుఁడని నామాంతరము కలదు. ఈతనికి శత్రుజిత్తను కుమారుఁడు కలఁడని పెక్కొకచోఁ గానఁనయ్యెడిని. ఈతనికి గాలవర్షి కువలయాశ్వమను గుఱ్ఱము నిచ్చెను. అది సమతలప్రదేశములందను, పర్వతాగ్రములను, నీటిపైని నొకేవిధమున సంచరింపఁగలుగుటచే కువలయాశ్వమని పేరు. దానినెక్కి వెల్లతావులం దిరుగుచు మదాలస యను యప్సరను గాంధర్వ వివాహమయ్యెను.

కుశనాభుఁడు అత్రి సంతతి. చంద్రవంశము. తండ్రి కుశికుఁడు. సోదరులు కుశాంబుఁడు, అధూర్తరజుఁడు, వసువు అనువారలు. కుమారుఁడు గాధిరాజు. మనుమఁడు విశ్వామిత్ర మహర్షి.

ఈతని పుత్రులు నూఱ్వురు. వారందఱు వాయుశాపముచే కుబ్జలు కాగా వారినందఱిని (చూళియను ఋషికిని, సోమదయను నప్సరకును పుత్రుఁడై జనించిన) బ్రహ్మదత్తున కొసంగి పరిణయ మొనర్ప నాతఁడు తపంబొనర్చి కుబ్జత్వముం బోగొట్టి, వారివలన సంతానముం బడసెను. వారే కన్యాకుబ్జులు. ఆ దేశభాగమునకుం గన్యాకుబ్జ దేశమని పేరయ్యెను. గాధిరాజు, విశ్వామిత్ర మహారాజు లేలిన దేశమిదియే. (కన్యాకుబ్జదేశము చూడుఁడు).

కుశప్రస్తము (నానిప్రస్తము)- సామంత పంచకము చూడుఁడు.

కుశమిత్ర గోత్రము విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుఁడు.

కుశలహస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కుశస్థలి — ఆనర్త దేశమున ఇక్ష్వాకు సోదర పుత్రుఁడగు ఆనర్తభూపతిచే నిర్మింపఁబడిన (రాజధాని) ఆనర్త పురమునకు కుశస్థలి యని పేరు. దాని తావునను శ్రీకృష్ణుండు పిదప ద్వారకను నిర్మించెను. హరివంశము ౧౧౨ చూడుఁడు. (ఆనర్తదేశము చూడుఁడు). కొందఱు కుశావర్తమనియు ననుచుండిరట.

మఱియు ఉజ్జయినికి గూడ నీపేరు కలదు. (కన్యాకుబ్జపురము, ఆనర్తదేశము చూడుఁడు).

కుశాగారపురము, పాటలీపుత్రము — మగధదేశము చూడుఁడు.

కుశాగ్రుఁడు — అత్రి, చంద్ర, పూరువు, కురు, బార్హద్రథసంతతి క్షత్రియుఁడు, తండ్రి బృహద్రథుఁడు, సోదరుఁడు జరాసంధుఁడు.

కుశాపురము — కుశాభవపురము అయోధ్య రాష్ట్రమున కుంతీనదీతీరమున నం దిప్పుడు సుల్తాన్పూరను పేరం బరగుచున్నది.

కుశావతి — తొల్లింటి ఆనర్త. ఇప్పటి గుజరాతులోని ద్వారకపురమునకు గుశావతి యని పేరు. (ఆనర్తదేశము చూడుఁడు).

శివపురాణము ౬ పటలము, ౬౦ అధ్యాయమున దీని ప్రశంస కలదు.

కుశావర్తము బొంబై రాజధాని నాశికజిల్లాయందలి త్రియంబకమున నొక పవిత్ర సరస్సునకుం గుశావర్తమని పేరు.

మరియు హరిద్వారమునకు గంగాతీరమున పిత్రర్చనలుసలుపు ఘట్టమునకును గుశావర్తి మందురు. ఇది ఇ దూరుసంస్థానమువారిచే నిర్మింపఁబడినది.

కుశావార్ పురము (దేశము)

రాముని సుతుండగు కుశభూపతి కీయఁబడి, ఆయనచే నీపురము నిర్మింపఁబడెనట. ఇట్లే లవభూపాలున కొసఁగఁబడిన దేశమున లవపురము (ఇప్పటి లోహావార్) నిర్మింపఁబడెనట. కుశావార్పురమున ఆదిని పద్దెనిమిది గ్రామములు నిర్మింపఁబడెనటగాని, ఇప్పుడవి నామమాత్రముగా నగుచున్నవి. అన్నియు నశించెనే. ఇప్పుడు పంజాబునందలి ఫిరోజపూర్ ప్రాంతము విపాశానదీ తీరము (ఇప్పటి బీయాసునది) మహావృక్షయాక్రాంతమై, మట్టిగలు గోడలతో పరిసరములు నిండియుండు గోలింటి మట్టుగోడలతలు తెలియరాకున్నవి. పురాతత్వ్యాగు దీని దర్శించెగాని పై సంగతులు తనయాత్రాచరిత్రమున వ్రాయలేదు. (లోహావార్ చూడుఁడు. లాహోరునగరము పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

కుశిక గణము - ఇది విశ్వామిత్ర సంతతియందలి యొక గణము. ఇందు ౭౫ గోత్రములు కలవు.

బోధాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౪౩)- ౧. అనభిన్న, ౨. అనూతకి, ౩. అపమువ్య, ౪. ఉత్సరి, ౫. ఉద్దరి, ౬. ఔదరి, ౭. ఔపదహాని, ౮. కామంతక, ౯. కాలాయన, ౧౦. కుశిక, ౧౧. కౌశిక, ౧౨ చింతిత, ౧౩. చిత్రాంతవి, ౧౪. చైత్రేయ, ౧౫. జాబాలి, ౧౬ తారకాయని, ౧౭. తాలవత, ౧౮. పర్ణజంఘ, ౧౯. బద్ధకఫ, ౨౦. బాభ్రవ్య, ౨౧. భాష్టకి, ౨౨. భోవని, ౨౩. బృహదగ్ని, ౨౪. మయూర. ౨౫. మాణి, ౨౬. మాంతవ, ౨౭. యమదూత, ౨౮. యాజ్ఞవల్క్య, ౨౯. రాఘుహి, ౩౦. రాలవి, ౩౧. లామకాయన, ౩౨. లోకోగార, ౩౩. హిరణ్య, ౩౪. హిలకాయన, ౩౫. వితాను, ౩౬. శాకాయన, ౩౭. శ్యే.., ౩౮. శాలంకాయన, ౩౯. శ్వేతాంతాయన, ౪౦. శ్రోవల, ౪౧. సాగతీయ, ౪౨. సౌమత్య, ౪౩. సాన్వతి.

ఆపస్తంభ సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౧)- ౧. ఉలూతబభ్రు, ౨. ఔలోకి, ౩. కావేపావ, ౪. చారకి, ౫. తంతు, ౬. దేవరాత, ౭. నును, ౮. వాలఖిల్య, ౯. పిశాల, ౧౦. శాల.

హిరణ్యకేశి సూత్రోక్త గోత్రములు (౪)- ౧. ..., ౨. ...వాన్. ౩. శాలావత, ౪. సాంకివ్య.

మాత్స్య సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౪)- ౧. ...శ్వతాయన, ౨. ఔలోక్య, ౩. కాశిపి, ౪. గవల, ౫. పాడలి, ౬. పార్ష్ణి, ౭. ప్రాక్రోదరి, ౮. మలానుకు, ౯. నైకృతి, ౧౦. శ్యామాయన, ౧౧. సంకృత, ౧౨. సంకృత్య, ౧౩. సైంధవాయన, ౧౪. క్షిరప.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (౪)- ౧. అశ్వలాయన, ౨. సోమపేయ, ౩. సౌరథి, ౪. క్షీరి.

ఈ కుశిక గణము నందలి ౭౫ గోత్రములకుఁ బ్రవర (౧). ప్రవర- విశ్వామిత్ర, దైవరాత, ఔద్దాలక. (త్ర్యార్షేయ ప్రవర).

కుశికగోత్రము— అఘమర్షణగణము చూడుఁడు.

కుశిక గోత్రము లేక కౌశిక గోత్రము — కుశికగణము చూడుఁడు.

కుశికుఁడు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి బలాకేశ్వుఁడు. పుత్రులు కుశాంబుఁడు, కుశనాభుఁడు, అమూర్తరజుఁడు, వసువు అనువారలు.

కుశీద గోత్రము కపిలఉపగణము చూడుడు.

...డు — తండ్రి మైత్రేయుడు.

కుశుడు — శ్రీరాముని సుతుడు. కుశుడు. క్షత్రవృద్ధుని రెండవసుతుడు కుశుడను పేరుగలవాడే. క్షత్రవృద్ధుని పెద్దకొడుకు సుహోత్రుని రెండవ సుతుడును ఈపేరే. యదువంశక్షత్రియుడగు విదర్భుని కుమారుడి పేరింటివాడే.

కుశ్వాహా రాజపుత్రులు వీరు క్షత్రియులు. సూర్యవంశములలో నగ్రశాఖవారు. శ్రీరాముని యగ్రసుతుడైనటువంటి కుశుని సంతతివారు. ఉదయపూర్ సంస్థానాధిపతులగు మహా రాణా ఆఫ్ మేవార్ ఈకుశ్వాహా రాజపుత్ర క్షత్రియులందరిలో నగ్రగణ్యుడై యున్నాడు. వీరికిక్షత్రియులందఱుఅనగాసూర్యవంశక్షత్రియులు వయస్సుబాటింపక వాదనమొనర్చి నాచారము కలదు. సుప్రసిద్ధమగు చిత్తూరుముట్టడి, పద్మినీ దేవిస్మృతి మొదలగు శౌర్యపుచర్య లీసంస్థానా ధీశుని కుటుంబపుచర్యలే.

కుషానువంశనృపతులు — కశ్మీరమునకు తూర్పుగానున్నదియను కుషానుదేశము. కుషాను నృపతియగు కుజుల్కడ్ఫిసెస్ అను నృపతి మొట్ట మొదట స్వల్పకాలములో కడఫిసెస్ వాడగు సంబంధీస్ అను భూపతినోడించి ఇప్పటి పంజాబుదేశ భాగములగు క్రిపి అరాటదేశములు భాగముల నేలెనని చెప్పఁబడినది. క్రీ. శ. ౧౫౦ ౩ కాశ్మీరదేశ మేలిన కనిష్కమహారాజు ఈకుషానుభూపతియే. (శకద్వీపదేశము చూడుడు, క్రిపి లేక అరాట దేశము చూడుడు).

కుష్ఠురోగము — సవాయిరోగము ముదిరి కుష్ఠురోగముగా పరిణమించునని పెక్కండ్రు తలంచుచుండిరి గాని, ఇటీవలి పరిశీలనల నుండి కుష్ఠురోగకారణమగు సూక్ష్మజీవి (bacellus) యే వేఱని యు, ఇది ప్రత్యేకమగు స్వతంత్ర రోగమనియుం బయల్పడినది. ఇది అంటువ్యాధి. దీని సూక్ష్మజీవి దళమైన కవచముగల్గి కణికవలె నుండును. వీటికిఁ గుష్ఠు సూక్ష్మజీవులు లేక సూక్ష్మాణువులు అనిపేరు. ఆంగ్లమున Leprosy Basillus అనియెదరు.

కుష్ఠురోగము భరతదేశమున చిరకాలము నుండి కలదు. పురాణములందు శ్రీకృష్ణుని సుతుడగు సాంబుఁడను వాడు ఘోరపాతక మొనర్చి ఈ వ్యాధికి పాల్పడి సూర్యునిగూర్చి ఎండయందు తపమాచరించి నివృత్తిగాంచెనని చెప్పఁబడినది.

ఈ మహావ్యాధి ఉష్ణప్రదేశముల నధికముగ వ్యాపించునని ఆంగ్లవైద్యులనుచున్నారు. మరియు నినువది సంవత్సరముల లోపువయస్సుగల బాలురను. ముప్పది సంవత్సరములకుఁ బైబడినవారును యీవ్యాధికి సులభముగ పాల్పడిరని చెప్పుచున్నారు. ఎక్కువ విటమినులు లోపించిన యాహారమును తినుచుండువారును, అంటు రోగమును, సవాయిజబ్బు, శీతపైత్య జ్వరములచే లోనగు బలహీన శరీరములు కలవారును ఈ ఘోర వ్యాధి కతిసులభముగ సోకినతోడనే పాల్పడుదురని వైద్యులనుచున్నారు.

ఇది వంశానుగతముగ సంభవించు వ్యాధియగునా? కాదా? యను సంగతి నిర్ధారణ చేయఁబడలేదని కొందఱు వైద్యులును, ఇది వంశపరంపరగ నంటు వ్యాధికాదనియు, రోగియొక్క సంతానమును, జన్మించినపిదప సాధ్యమగునంత త్వరగ, వేఱుపఱచి పరిశుభ్రపఱచుచు (Segregate) పెంచిన నాపసపాప కారోగమంకురింపఁ జాలదని కొందఱును, అనుచున్నారు.

ఆయుర్వేద వైద్యవిధానమున బొల్లిఁగూడ కుష్ఠుజాతులలోఁ జేర్చి, శ్వేతకుష్ఠు అని పేరిడియు

న్నారు. తక్కినజాతి కుష్ఠురోగమును, రక్తకుష్ఠనియు, పెద్దరోగమనియు నని. ఆంగ్లవైద్యవిధానమున, రక్తకుష్ఠునే కుష్ఠురోగముగ నెంచి దానికాంగ్లమున Leprosy అని పేరువాడిరి. ఇయ్యది రెండు ముఖ్యభేదజాతులుగను, ఒకమిశ్రజాతిగను కలసి మూడుజాతుల రోగముగ ఆంగ్లవైద్యవిధానమున చేర్పబడెను. అందు మొదటిది చర్మగత కుష్ఠు. ఇది Infectious జాతికి చెందిన యంటు వ్యాధి. (అంటువ్యాధులు చూడుము). దీని పని యంతయు శరీరపు చర్మమునందలి tissues నందే జరగుచుండునట. రెండవది శరీరమునందలి నాడులకంటె వాటిమూలస్థానములందు నుండి శరీరమున వ్యాపించురోగము. దీని నాంగ్లవైద్యులు, Noninfectious type గా జెప్పియున్నారు. పై రెంటి సంకరముగ నుత్పన్నమైనవ్యాధి మూడవజాతిది. దీనిని Mixed type అని వివరించిరి.

రోగము తగిలినదాదిగ- బయలుపడుటకైన మధ్యకాల మాంగ్లవైద్యవిధానమున Incubation period అనంబడును. ఇది మూడు మొదలారు వత్సరములవఱకని చెప్పంబడినది. రోగము బయల్పడగనే శరీరమునందు దద్దుర్లు [illegible] ముఖ్యముగ ముఖమునందు చెవులయందు [illegible] నేర్పడి పళ్ళికలవలె నుబ్బినట్టైన [illegible] లుగ రోగపుమచ్చలు పొడచూపి క్రమముగ చర్మము చెడి పుండగుటయు, చర్మగత వ్యాధియందు సంభవించును. ఇంక నరములనంటిన వ్యాధియందు చర్మము రంగుచెడుటయు, అట్టి తావులందు చైతన్యముతగ్గి మొద్దుబారుటయు లక్షణములు. క్రమముగ శరీరభాగములు గాని కండరములు గాని రాలిపోవుట ప్రారంభమగుచుండును.

కుష్ఠురోగము [illegible] వ్యాపించుటకైన కారణములు, విధానము, ఇదమిత్థమని స్పష్టముగ తెలియరాకున్నను, గొప్పగొప్ప [illegible] ఘనవైద్యశాస్త్రజ్ఞులు [illegible] వివరించియున్నారు. ఈ బేసిలస్ పరిమాణమునందును, ఆకారమునందును, మాలిన్యముంగల్గుచు ప్రతీకార కార్యము (reaction) నందును క్షయవ్యాధి సూక్ష్మజీవి (Tubercle) వలె నుండునని మనసునందుంచుకొనవలెను. రోగిశరీరమునుండి, వేలు [illegible] కొన్ని యను [illegible] లనుండియు [illegible] రోగికి [illegible] నాశికేంద్రియముగుండా నైనను గావచ్చును, నోటిగుండా నైననుగావచ్చును కురుపులు, గోకుడుపుళ్ళు మొదలగు నైసర్గికములుగాని మార్గములగుండా నైనను గావచ్చును. ఒక్కటియు నిజమని చెప్పవచ్చును. రోగి శరీర స్పర్శ సంబాధములుండిన వ్యాధియంటుట కేమి భయము లుండజాలదు. ఒకటి రెండు సూక్ష్మజీవులు(Bacelli) మాత్రము క్రొత్తశరీరమునందు నుండి, యభివృద్ధిపొంది రోగముత్పన్నము చేయజాలవనియు, రోగి దేహమునందలి సూక్ష్మజీవు [illegible] ప్రతిసూక్ష్మజీవియు రోగము గల్గించు శక్తి [illegible], తగ్గిపోయియుండదనియుం బరిశీలనల వలన తేలియేయున్నది. సూక్ష్మజీవులు రోగి కురుపులలోని ద్రవములందుండుంగాన పైనివ్రాలిన ఈగలు రోగులంగరచిన నల్లులు రోగవ్యాప్తికి కారణములు గావచ్చును. మరియు నాహారపదార్థములతో, జీర్ణకోశమునకు జేరి, బలపడినచో రోగముంగల్గించి వ్యాపింపంజేయువచ్చును. భరత దేశమునం దీరోగముంటినవారైదులక్షలకు పైగా గలరట.

ఈ రోగ మనివార్యమని (Incurable) తలంపంబడుచుండినది. ఇటీవలి పరిశీలనలు, రోగ

ప్రారంభదశయందు కుదర్చి బాగుజేయనగునని స్పష్టపఱచినవి. చికిత్సయందలి ప్రథమకార్యము, రోగమంటుటకైన మూలకారణములను, ఇతర రోగములను దూరముగ దొలగించుటయని చెప్పబడినవి. ఇక నాంగ్లవైద్యవిధానమున సరియగు చికిత్స Chaulnoor oil అనంబడు తైలము ప్రధానద్రవ్యముగా నాయత్తపఱచిన యౌషధములను లోనికి పిచికారి (injection) మూలముననుపైకి లేపనముగను ఇచ్చుచుంట సే నని యందురు.

ఇక నిట్టి ఘోరవ్యాధులసందర్భమున రోగము వశమునగునందుకొనుట ముఖ్యముగాను దీనిని మితిమీరనీక యుంచుటయు, సంపూర్ణముగ నిర్మూలించుటయు నత్యవసరములని తెలియబడు చున్నది. కుదర్పగల వ్యాధులను వశమున నుంచుకొని వైద్యుడు జయప్రదముగ చికిత్స సాగించునని ఆంగ్లవైద్యవిధానమున నొక ఉక్తి కలదట. బలాత్కారపు పరిస్థితి (Compulsory Segregation) ఇప్పట్టున అవసరమని చెప్పనొప్పినను, ప్రారంభదశయందు నిర్వ్యాధికముగ నీవ్యాధి వ్యాపింప వీలుగలదు. ఇకను రోగుల సిరిసంపదలు, ఔన్నత్యాధికారములు, వారి సంఘములో స్వేచ్ఛగ తిరుగనిచ్చుటయు, అనగా జనసమూహములలోనికి వారిని ఆటంకపరుప వీలియ్యకుండుటయు, రోగవ్యాప్తికిఁ గారణము లగుచుండెడిని. ఇట్టిసందర్భములందు ప్రజాభిప్రాయమును జాగ్రత్తకై యుద్బోధించి మరల్చుట కర్తవ్యమని ఆంగ్లవైద్యులు తలంచు చున్నారు. (సూక్ష్మజీవులు, అంటువ్యాధులు చూడుడు.)

కుస్థానరాజ్యము — తూర్పు చీనా టర్కీస్థానమునం దిప్పుడు ఖోతా ననంబడుచున్న రాజ్యము చీనావారు Yu (Jade) tion అను చున్నారు. దీని నింకను కుసాతనా యనియు నందురు. దీనిని ఫాహియాను దర్శించెను. యోత్కాన్ పూర్వపురాజధాని. కోత్తానునకు పశ్చిమముగా నున్నది. (స్థానదేశము చూడుడు).

కుసుంబపూవుచెట్ల వ్యవసాయము — వీటి జన్మస్థానము భరతదేశమని కొందఱును, ఆఫ్రికాఖండమని కొందఱును, ఉభయదేశములు నని కొందఱును అభిప్రాయభేదములు గల్గియున్నారు. భరతదేశమున చాలా తక్కువగను, ఐరోపా దక్షిణదేశములందు ఒక మోస్తరుగను, చీనాదేశము దక్షిణ అమెరికా దేశములందు విరివిగను నిది పైరుచేయబడు చున్నది.

ఇందు మూడు రకముల జాతులు గలవు. బొంబై రాజధానియందు ఒకజాతి నూనెకును, వేఱొకజాతి రంగులకును పైరుచేయబడుచున్నది. రంగులజాతి పూవులు నారింజపండువన్నె పువులుగ నుండి ఆకులందు ముండ్లుండెడివి. బొంబై రాజధానిలోని అహమ్మదునగరు, పూనా, సతారా, ధార్వాడ, బెల్గాం, బీజాపూర్ జిల్లాలయందు ౨,౧౧,౦౦౦ ఎకరము లేటేటపాటుగా పైరుచేయుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇకను కర్ణాటక, దక్కన్ భాగమున నీవ్యవసాయము కలదు. ఆకులు ముండ్లు గల్గియుంట ఇతరవ్యవసాయముల పొలములచుట్టు నీచెట్లను రెండు మూడు వరుసలుగ నాటిన పసువులు మేయ వెఱచెడివి.

కుసుంబ పైరు నెలలకుఁ బండును. ఆకులు కాడలు పండబారినపైని వేళ్ళతో పెల్లగించి మూడు నాలుగు దినము లెండినపైని గింజల రాలగొట్టుదురు. గింజలందు పాతికవంతు నూనె వచ్చును. అది భోజనోపయోగమైనది. నువ్వుల

నూనెవంటిది. పిండి (పుచ్చు) పశువులకాహారమై యున్నది.

కుసుంబా చెట్టు - లా. Carthamus tinctorius. ఆంగ్ల. Bastard saffron tree. సం. కుసుంభః, గ్రామ్యకుంకుమం, పాతక, వహ్నిశిఖ. కుసుంబాచెట్టు పూవులతో బట్టలకు రంగు (ఛాయ) వైచెదరు. దానికిం గుసుంబా రంగని పేరు. కానను దీనిని కొన్నితావులందు కుసుమ వృక్షమని వాడుటయుం గలదు.

దీని విత్తులనుండి తీసిన తైలము పైకి మర్దనా చేసిన మహావాతనొప్పులు, వాతనొప్పులేగాక పక్షవాతమును నివారణమగును. గుహ్యవ్రణములు మానును. విత్తులను నీటితో నూరిన గడ్డలు హరించును. యెండించిన పూవుల చూర్ణము కామిలరోగము నివారించును. దీనియాకులు కూరగ చేయుదురట గాని, అది వేడిచేసి ఆమ్లపైత్యముల నుద్రేకించును.

కుసుంభుఁడు — కురుసంతతి క్షత్రియుఁడు. ఉపరిచరవసువు కుమారుఁడు, సోదరులు బృహద్రథుఁడు, మత్స్యుఁడు, ప్రత్యగ్రుఁడు, చేదిషుఁడు.

కుసుమపురము పాటలీపుత్రము చూడుఁడు.

కుసుమరోగము— ఇది స్త్రీలకుగల్గు రోగము, (అసృగ్దరము చూడుఁడు).

కుసుమాంజనము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఇత్తడిం గాల్చి కొట్టుతరి రాలిన పొడికి కుసుమాంజనమని పేరు.

కుస్తీ (ఆంగ్ల విధానము) — కుస్తీ భరత దేశమునకుం గ్రొత్తవిద్య కాదు. ఈ వ్యాసమున బాశ్చాత్యవిధానము వివరింపఁబడును. కుస్తీకి ఫలితము కుస్తీ పట్టుటకు డీకొనువారిద్దరిలో నొకరి నొకరు నేర్పుగఁ బట్టుకొని నేర్పున దాటిపోనీక స్వాధీనమునం దుంచుకొనుట; అనఁగా లొంగునట్లుగం జేయుట యని భావము. దానికాంగ్లమున Catch as the catch can అని పేరిడి యున్నారు. అట్టి పట్టు సిద్ధించుటకు వలసిన ఇతర పరిస్థితులు బొమ్మయందు జూపఁబడినవి. కుస్తీ పందెములు పదునారడుగుల చతురపు దళమగు చాపంబఱచి జరుపుదురు. రోమను విధానమున నేలంబడుట పట్టువదులుట వాటిదేయని చెప్పఁబడినది.

కుహకచకితో లోకః సత్యేఽపి శఙ్కతే — కపటుని యందు (కృత్రిమ) బెదరగల జనుఁడు (అనఁగా ఆతురత గల వాఁడు) సత్యము అయినను అపాయముగఁ దలచు వాఁడగును.

కుహవ గోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

కుహూదేశము — ఇప్పుడు కాబూల్ (అఫ్గను స్థానమున) నది యనంబడు నదికి తొల్లింట కుహూయనియు, కుభాయనియుం బేర్లు. ఆప్రాంత దేశమగు దీనికి కుహూదేశమని పేరు. అచటి ప్రజలకుం గుహూలని పేరుండెను. పురాణకాలము నందిది యుండెనని తోచెడిని. మత్స్యపురాణము ౧౨౦ అధ్యాయ శ్లోకమునను,

౧౧౩ అధ్యా ౨౧ శ్లోకమునను సింధునది కుహూదేశమును నుండునని చెప్పబడినది.

కుహూదేవి — భర్త ధాత (భృగు మహర్షి పుత్రుడు. తల్లి ఖ్యాతి). సవతి పేరు యతి. సవతి కుమారుడు మృకండర్షి.

కుహూనాడి అష్టాంగ యోగములు చూడుడు.

కుళింద (కులుత, కునింద) దేశము— (కులుతభూమి, కుతకకోలుతదేశము) బృహత్సంహిత ౧౪ సర్గ విపాశ (ఇప్పటి బీయాస్ నది) పై లోయయందు కులుతదేశమని యున్నది. అనగా కాంగ్రా జిల్లాలోని కులూభాగమని అర్థము. ఇదియును కుళింద మనియు నందేశిలు. మహాభారతము సభాపర్వము ౨౬ అధ్యాయమున పైభాగమున గంగాశతద్రువుల మధ్య భూమి కుళిందదేశమని చెప్పబడినది. ఇందు కులు అనంబడు Himalayan tharai ప్రదేశము కలదు. కుళిందులు హిమాలయము దక్షిణభాగముల నెత్తైన పర్వతచరియలందు సరములు నేపాళము దనుక నివసించుచుండిరని Journal of Royal Asiatic Society of Bengal 1908; P.326 యందు కలదు. కొందరు పరిశోధకులు ఒకప్పుడు గడవాలు సహారంభాగము మహారాష్ట్రభాగమింతయు కుళిందదేశమని తలంచుచున్నారు. ఇప్పుడు కులు ఉన్న ప్రదేశము కులుత రాజ్యమని వ్రాయబడియుండెనని ప్రతీతి కలదు. రాజధాని నగరకోట.

చంద్రానది, భాగానది కలియుచోటునకు దిగువ ౩౨ మైళ్లదూరమున చంద్రభాగ ఎడమవైపున తూండమును గ్రామముకడ నొక పర్వతముపై త్రిలోకనాథ దేవస్థానము కలదు. ఇది అవలోకితేశ్వర విగ్రహమని బౌద్ధులందురు. అత్తావునకు కులుకకోలుకయని పేరనియు, (ఇది కులు శబ్ద సంబంధమేమో) (జలంధరపురమునుండి ౧౧౭ మైళ్ల కీదేశము ఈశాన్యదిశగా నుండునని కన్నింగ్హామ్ పండితుడు వ్రాసెను.

కుక్షి మహారాజు— సూర్యవంశ క్షత్రియుడు. తండ్రి ఇక్ష్వాకుమహారాజు. సోదరులు నిమి, దండుడు, విశాలుడు. కుమారుడు వికుక్షి మహారాజు. రాజధాని అయోధ్య.

కుక్షు గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

క్రుము నది కాబూలు నదియందు సంగమించు (జలాలాబాద్ వద్ద) కునార్ నదిగను, కుర్రమునదిగను అనుమానించుచున్నారు. దీని ప్రశంస ఋగ్వేదమున ౧౦-౭౫ నదీస్తుతియందు కలదు.

క్లుప్తపఱచబడిన ఆంగ్ల రూపములు- భరతదేశమున సర్వసాధారణముగ వాడుక నందియున్న ఆంగ్లపదములలో క్లుప్తపఱచబడిన రూపములు గల వాని నర్థము వాడుటయు గలదు. కాని వాటిని తెలియుట సమంజసము.

Abbr. - Abbreviated క్లుప్త పఱుపబడిన రూపము.

Abp.—Archbishop.

Acr.- Acre ఎకరము.

A.C. Ante Christum or Before Christ క్రీస్తునకుపూర్వము అని యర్థము.

A. D—Anna Domini or in the year of Our Lord - క్రీస్తు వెనుక అని యర్థము.

A. D. C- Aide de Camp - దీని ఎయిడి కాంపు అనియు వాడుచుందురు. శరీర రక్షకోద్యోగి యని భావము.

Ad. fin—Adfinem - To the end - కడవఱకు

Ad. lib - Ad libitum. At discretion యుక్తమని తోచినరీతి నని భావము.

Ad. inf.—Ad infinitum కడవఱకు నట్లేనని భావము.

Aet.—Aelatis Aged. వయస్సు మీరిన యని యర్థము.

A.F.A—Associate Faculty of Actuaries.

A. H—Anno Herira. (హిజ్రా) సారిగో యిన సంవత్సర మని, మహమ్మదు వారు మక్కా నుండి మదీనాకు పలా యనమైన వత్సర మని భావము.

A. I. A-Associate Institute of Actuaries.

A. M- Anno mundi - years of the world. సృష్ట్యాది వత్సరసంఖ్యను దీనిని వాడుచున్నారు.

A. M- Ante Meridiem - ఆ దినమున మధ్యాహ్నమునకుం బూర్వమని భావము. అనగా రాత్రి పండ్రెండు గంటలకు రోజు ప్రారంభమగాన అది మొదలు పగలు 12 గంటలవఱకు ఆంగ్లమానమున A.M. అనియు, అది మొదలు తిరుగ రాత్రి 12 గంటల వఱకు P. M. అనియు వాడుచున్నారు. (P. M. చూడుము).

A. M. I. C. E. - Associate Member of Institute of Civil Engineers.

A. M. I. E. E- Associate Member of Institute of Electrical Engineers.

Amen - తథాస్తు- అట్లగుగాక (దీవన).

Anon- Anonymous- అనామధేయమగు.

Ans- Answer- ప్రత్యుత్తరము.

A. O. D- Ancient Order of Druids.

A. O. F- Ancient Order of Foresters.

App - Appendix- అనుబంధము - తరువాత చేర్పంబడినది.

A.R.A-Associate of Royal Academy.

A. R. A. M - Associate of the Royal Academy of Music.

A.R.C.O- Associate of Royal College of Organists.

A. R. I. B. A- Associate of Royal Institute of British Architects.

A. R. S. A- Associate of Royal Scottish Academy.

A. U. C- Auno urbis conditoe- From the foundation of the city of Rome- రోమకపురి ప్రారంభ కాలమునుండి.

Bart or Bt. - Baronet.

B. C. - Before Christ- క్రీస్తు మునుపు (A. D. చూడుము).

Bot- Botany లేక Botanical.

C. లేక c. - Cent అనియు, Centimes అనియు, Centigrade అనియు (ఫారెన్ మీటరు) మూడర్థములు.

C - Roman numeral for one hundred.

C. A. - Chartered accountant- శాసన నియుక్తుడైన అంకశాస్త్ర, గణితశాస్త్ర పండితుడు. శాసన నియమితుడైన లెక్క గాడు.

C. B. - Companian of Bath (order of).

C. E. - Civil Engineer- సివిల్ ఇంజనీయర్

C. I. - Imperial order of the Crown of India.

C. I. E. - Companion of the order of Indian Empire.

C. M. G. - Companian of the order of St. Michael & St. George.

&. - And- మరిన్ని అని యర్థము.

Co. - Company- సంఘమువారని యర్థము.

Con. or Contra.-Contrary యొక్క క్లుప్త రూపము-in opposition.

Cr. - Credit జమవ్రాయుటకును, Creditor అప్పునిచ్చినవాడనియు రెండర్థములు.

C. S. - Custos sigitli - Custodian of the Seal.

C. S. I. - Companian of the order of Star of India.

Cycl.- Cyclopaedia- విజ్ఞాన సర్వస్వము.

D. C. L—Doctor of Civil Laws.

D. D—Doctor of Divinity (Divinitatis Doctor).

D. G—Dei gratia- By the grace of God అని యర్థము.

Do.— Ditto- the Same అని యర్థము.

D. Ph.- Doctor of Philosophy.

Dr.—దీనికి డాక్టరు (వైద్యుడు, పండితుడు) అనియు Debtor అప్పుతీసికొనిన వాడనియు నర్థము.

D. Sc - Doctor of Science.

D. V. - Deo Volente - If God willing అని యర్థము.

E. &. O. E - Errors and Omissions Excepted.

Ed - Editor, Edition.

E. G - Exempli Gratia- for example.

Encyc - Encyclopaedia.

Esq - Esquire.

Etc. - Etcaetera మొదలగునవి, and so forth.

Fahr- Fahrenheit (Thermometer).

F. D - Fidei defensor - Defender of the Faith.

F. F- Fellow of the Faculty of Actuaries.

F. G. S - Fellow of the Geological Society.

F. H. S - Fellow of the Historical Society.

F. R. C. O - Fellow of Royal College of Organists.

F. R. S-Fellow of the Royal Society.

F. S. A - Fellow of the Society of Antiquaries of Arts.

G. C. B - Knight Grand Cross of the Bath.

G. C. M. G- Knight Grand Cross of St. Michael and St. George.

G. C. V. O- Knight Grand Cross of the Royal Victorian Order.

Gent- Gentleman.

Geog- Geography.

Geom- Geometry.

G. M. T- Greenwich mean time.

G. P. O- General Post Office.

Gr- దీనికి Greek అనియు, Grains అనియు, Gross అనియు మూడర్థములుగ నుపయోగింతురు.

G. R- Georgius Rex-King George అని యర్థము.

H. M- His Majesty అనియు, Her Majesty యనియు కూడ వాడుచున్నారు.

H. M. S-His లేక Her Majesty's service అని యర్థము.

H. R. H- His Royal Highness.

Ib, Ibid- Ibidem- In the same place అని యర్థము.

i. e- Id est- that is అని యర్థము.

Incog- Incognito- unknown ప్రచ్ఛన్నముగ.

Inst- Instant, present month ఈ నెల.

I. O. U- I owe you నేను మీకు బాకీ యున్నానని యర్థము.

J. P- Justice of Peace.

K. B- Knight of the Bath.

K. C- King's Counsel.

K. C. B- Knight Commander of the Bath.

K. C. M. G- Knight Commander of St. Michael and St. George.

K. C. S. I- Knight Commander of the Star of India.

K. G- Knight of the Garter.

Kil- Kilometre పరిమాణము.

Kilo- Kilogramme.

K. P- Knight of St. Patric.

Kt. లేక Knt- Knight.

L- Roman rumeral 50.

Lat- Latitude లేటిట్ భావకు కూడ వాడుచున్నారు.

Lb- Pound weight పౌను (40 తులముల) బరువు.

L. C. J- Lord Chief Justice.

Lib- Leber- a book పుస్తకమని యర్థము.

L. L. D- Doctor of Laws.

Lon- Longitude.

Long- Longitude.

Loq- Loquitor మాట్లాడుచుండు యర్థము.

Ltd- Limited (limited liability).

M- Roman numeral for 1000.

M. D- Doctor of medicine.

M. E- Mining Engineer.

Mem- Memorandum.

M. Inst. C. E- Member of Institute of Civil Engineers.

M. M. O. - Madame.

Mngr - Monsignor.

M. O. - Money order.

M. P. - Member of Parliament.

M. R. C. S.-Member of Royal College of Surgeons.

M. R. C. V. S. - Member of the Royal College of Veterinary Surgeons.

Mrs. - Mistress.

Ms. లేక Mss. - Manuscript వ్రాతప్రతి పుస్తకము.

Mus. Dr. - Doctor of Music.

Nem. Con - Nemine Contradicente No one Contradicting-ఎవ్వరూ ఎదురు చెప్పలేదని భావము.

Net. - Nett - Netto - Free from all deductions. నికరమని భావము.

No. - Numero. Number. సంఖ్య.

Non. seq - Nonsequitur. It does not follow అని యర్థము.

N. P. - Notary Public.

Ob. - Obiit-died మృతిచెందెనను యర్థము.

O. B. E. - బిరుదము Order of British Empire.

O. H. M. S. - On His Majesty's Service.

O. M. - Order of merit.

O. P. Opposite to Prompt side (stage term)

Oxn - Oxon-ఆక్సుఫర్డు యూనివర్సిటీ సంబంధము.

Oz. - Ounce. ఔన్సు (కాల) పరిమాణము.

P. C- Percent by the hundred. దీనికి % అని గురుతుగూడ కలదు.

P. C- Privy Councellor.

Per. Pro- Per procuration for and on behalf of అని యర్థమగును.

Pinx లేక Pxt- Pinxit. He Painted it అని యర్థము.

Pl- Plural బహువచనమని భావము.

P. M- Post Meridian. After noon అని యర్థము. (A. M. చూడుము).

P. M. G- Post Master General.

P. O- పోస్టుఆఫీసు అనియు, పోస్టల్ ఆర్డరనియు రెండు నామకలు కలవు. (సామ్యని భావము).

P. O. O -Post Office Order.

Pop- Population.

P.P- Pages.

P. P. C- Pour Prendre Conge శలవు పుచ్చుకొనుట.

Prof- Professor.

Protem- Protempore, Sub protemporee for the time being తాత్కాలికపు.

Prox- Proximo next, రాగల నెల యని యర్థము.

P. S- Post Scriptum, Post Script.

P. T. O- Please turn over పుటం త్రిప్పి చదువుడని భావము.

Q. E. D- Quod erat demonstrandeem which was to be demonstrated.

Q. E. F- Quod erat, Faciendum which was to be done.

Quant suff- Quanlum sufficit, a sufficient quantity కావలసినంత అని యర్థము.

Q. V- Quod Vide which see.

R. A. M- Royal Academy of music.

Rev- Reverend.

Rip- Requiescat in pase, may he rest in peace.

R. S. V. P- Respondezs il vous plait Please send answer జవాబునకు నిరీక్షింతుమని యర్థము.

S. P. Qr లేక S. P. Q. R- Senate and People of Rome అని యర్థము.

Sq- Sqare చౌకము.

S. S- Steam ship-

Syn- Synonymous.

T. M. O- టెలిగ్రాఫ్మని యార్డరు.

T. O- Turn over తిరుగవైచి చూడుము.

Vit- Ultimo కడది.

Ultimo- గతనెల యని యర్థము.

Univ- యూనివర్సిటీ విశ్వవిద్యాపీఠము..

Vs లేక Versus- ఎదిరి, ఎదుటికక్షి, వైరి అని యర్థము. మఱియు Reman numeral for five.

V. C- Victoria cross

V. G- Verbi grate- for example అని యర్థము.

Visc- Viscount (వైకౌంటు) అని యర్థము.

Viz- Namely అని యర్థము.

V. R- Victoria Regina.

V. S- Veternary Surgeon.

Wis- Wisconsin.

W. S - Writer of the Segnet.

X. - Roman numeral for 10.

X or Xt - Christ- క్రీస్తు ప్రభువు.

Xmas- Christmas- క్రిస్టమసు పండగ.

Xn- Xtian Christian- క్రైస్తవుడు.

Yds. Yards- గజములు.

Yrs- Years- సంవత్సరములు.

&- And మరియు నని యర్థము.

& etc. - And etcetra and so fourth- అని యర్థము. మొదలగునవియని భావము.

కూచిమంచి జగ్గకవి (లేక జగ్గరాజు) ఆంధ్రకవులలో నాధునికుఁడుగ పరిగణింపఁబడినవాఁడు. సుప్రసిద్ధుఁడగు అభినవ వాగనుశాసన కవిసార్వభౌమ కూచిమంచి తిమ్మకవికి సోదరుఁడు. (కూచిమంచి తిమ్మకవి చూడుఁడు.)

ఇతఁడు రచించినవి జానకీపరిణయము, రాధాకృష్ణ చరిత్ర, సుభద్రాపరిణయము, చంద్రరేఖా విలాపము, ఇంకఁ గొన్ని చాటుప్రబంధములు, శతకములుం గూడ కలవు. ఈకవిరేణ్యుఁడు చంద్రరేఖావిలాపము రచించి తిట్టుకవులలో పేరొందినవాఁడు. ఇటీవలనే ఈ సంబంధమగు వేఱొక్క శతకము బయల్పడినది.

కూచిమంచి తిమ్మకవి ఈ మహాకవి ఆంధ్రకవులలో నాధునికులుగ పేర్కొనఁబడినవాఁడు. కవిసార్వభౌమబిరుదమును, అభినవ వాగనుశాసనబిరుదమును కలవాఁడు. క్రీ. శ. ౧౬౯౦-౧౭౫౭ లమధ్యకాలమువాఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, కౌండిన్య సగోత్రము, తండ్రి పేరు గంగన, తాత పేరు తిమ్మరాజు, ముత్తాత బయ్యనామాత్యుఁడు, తిమ్మాపి పేరు తిమ్మరాజు, గోదావరిజిల్లా పిఠాపురప్రాంతమునందున్న కందరాడ నివాసము. ఇతఁడు కందరాడ కరణమని యనుచున్నారు. శివభక్తుఁడు. దువ్వూరి లింగనారాధ్యులవారి శిష్యుఁడు. భార్య పేరు బుచ్చమాంబ, తల్లిపేరు లచ్చమాంబ. సింగన్న, జగ్గరాజు, సూరన్న కనిష్ఠసోదరులు. జగ్గరాజు, సింగరాజు, నరసరాజు పితృవ్యులు, వీరమ్మ పాపమ్మగార్లు మేనత్తలు.

ఈ మహాకవియుఁ డనేక గ్రంథముల రచించినవాఁడు. గొప్ప కవి. పిఠాపురము కుక్కుటేశ్వరస్వామియందు భక్తిగలవాఁడై చాల గ్రంథము లాదేవునిపై కృతి సమర్పించెను. కుక్కుటేశ్వరశతకముఁ జెప్పెను.

ఈ కవి సార్వభౌముని గ్రంథములలో రుక్మిణీ పరిణయము, రసికజనమనోభిరామము, సారంగధర చరిత్ర, రాజశేఖర విలాసము లను నవి ప్రబంధములు. అచ్చతెలుఁగు రామాయణము, నీలాసుందరీపరిణయము నను నవి అచ్చ తెలుఁగు ప్రబంధములు. లక్షణసారసంగ్రహము లక్షణగ్రంథము, సాగరసంగమమాహాత్మ్యము, సింహాశైల (సింహాచల) మాహాత్మ్యము, సర్పపుర మాహాత్మ్యము నను బహునవి, క్షేత్రమాహాత్మ్యములు. అనేకశతకములు దండకములు రచించినాఁడు. చనిపోవుముందు రచించిన కడపటి కావ్యము శివలీలావిలాసము. ఈతనిని శతాధిక గ్రంథకర్తయనెదరు.

కూబీజమ్ (Cubism) — పారిస్ నగరమున కాపురముండిన స్పానిషుచిత్రకారుఁడగు పికాసో (Picasso) అను నాయన ఈ సిద్ధాంతమునకుఁ గర్త.

ఒక పదార్థము యొక్క నిజస్థితి దానికిం గల సంబంధములను బట్టియు, అంతరములను విచారించుటవలన తెలియుననియు, దానియొక్క Cubic capacity అనఁగా ప్రకృతియందు ఆవస్తువు ఆక్రమించుకొనియున్న ప్రదేశము ననుసరించి యుం దెలియుననియు, ఆకారము రంగు భేదింపఁదగినవి కావనియు, బాహ్యాకారము భ్రమాకారమేగాని నిజాకారము కాదనియు సిద్ధాంతము.

కూజితదోషము — జ్యోతిషశాస్త్రమున ముహూర్తభాగమునం దుపనయన ముహూర్తముంగూర్చి చెప్పంబడినదోషములలో నొకటి. లగ్నాది కేంద్రములందు కుజఁడుండిన కూజితదోషమనియు, నిది వటువు తల్లికిం గీడనియుం జెప్పంబడినది.

కూటకర్షాపణన్యాయము — కృత్యర్థమునకు స్మృత్యర్థము అనుకూలించిన న్యాయార్థము అంగీకరింపఁదగినదనియు, అనుకూలింపని యర్థము నిరాకరింపఁబడవలెననియు భావము. అనగా న్యాయార్థము పాటింపఁబడవలెను.

కూటపాకము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున సన్నిపాత జ్వరమునకుఁ గూటపాకమని పేరు.

కూటపాలకము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున పిత్తజ్వరమునకుఁ గూటపాలక మని పేరు.

కూటికి వేదలైతే కులానికి వేదలా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూడు గుడ్డలు డబ్బు అడగకపోతే అందరినీ పోషిస్తా నన్నాడట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూడుటయే చేత గాకపోయినచో గుణకారము ప్రారంభించిన లాభమేమిటి? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూత ఆర్భాట మెక్కువ కుప్పలో గింజలు తక్కువ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూతురుబుడమ — లా. Cryonia scabra. సం. ఏలావాలుకను, ప్రసర. కొండఱు లోహిత అనియు వాడియున్నారు. దీనికి నూగుదోసచెట్టనియు, ముసిముసిచెట్టనియు వాడుక నామములు కలవు.

దీని సమూలరసము చలువచేసి విరేచనమెడలించి వీర్యపుష్టిగల్గించుననియు, అరుచి, కార్శ్యము, అగ్నిమాంద్యము, క్రిములు, జ్వరములు, పాము విషదోషవ్రణములు, ప్రమేహరోగము, పైత్యము, భ్రమ, దాహము, కరద, మూత్రరోగములు (బహుమూత్రముసహా) రక్తపైత్య, రక్తవమనములు, శ్లేష్మకాసలు, హృద్రోగము, క్షయరోగము, నివారించుననియు, దీనిపచ్చియాకురసము విరేచనమొనర్చు గుణముగలదనియుం జెప్పఁబడినది.

కూత్బర్ట్ (Cuthbert) — ట్యూటోనిక్కు నామము. ఇది Northumbrian Saint అను నొకస్వామిపేరు. ఈయన సమాధి Durham నందుగలదు. Well-known splendour అని యర్థము. పురుషనామము. క్రైస్తవ నామములు చూడుడు.

కూనను పెంచితే గండైకరవవచ్చినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూనూరు — దక్షిణదేశమున ఉదకమండలమునకు ౧౧ మైళ్ళదూరమున కొండపై కొంత దిగువగనున్న సమశీతోష్ణ ప్రదేశము (ఉదకమండలము చూడుడు). సముద్రపు నీటిమట్టముపై నారువేల అడుగుల ఎత్తుననున్నది. ఈ ప్రదేశము దలిశీతోష్ణస్థితిని ఆంగ్లులు Mild and Genial అనెదరు. ఉదకమండలమంత శీతలప్రదేశముకాదు. ఏవరేజి ఉపదేశము ... ౧ డిగ్రీలుండును. డెబ్బది డిగ్రీలకన్న నెప్పుడు అధికముగాకను, అరువదియైదు (ఫారిన్హీటు థెర్మామీటరు) డిగ్రీలకన్న తగ్గకను ఉండునని చెప్పఁబడినది. అక్టోబరు నెలనుండియును, నార్తీస్టుమాన్సూను వర్షములు ప్రారంభమై రెండుమాసములు వర్షించును. వేడి దేశముల కలవాటుపడిన దేహతత్వములు కలవారికీతావు చాల అనుకూలమైనది.

కూనూరుకుఁ గతిపయదూరమున వెల్లింగ్టన్ అనంబడు ప్రదేశము సైన్యములుండు తావు. చెన్నపట్టణపు పటాలములకిది ప్రధానస్థానమై యున్నది. ఆరోగ్యప్రదేశము.

కూపఖానక న్యాయము— నుయ్యి త్రవ్వుచున్నవారు నూతిలో పనిచేయుతరి తను కాలి కంటుకొనిన బురదను పైకివచ్చి ఆనీటితోనే కడుగు కొందురు.

కూపయంత్రఘటికా న్యాయము— నూతిలోని నీటిం బయటికిం దోడుటకు పాత్రలను దండ (లేక పేరు) వలెంగట్టి తోడుచుందురు. దానికి కూపయంత్ర ఘటిక యనిపేరు (Water wheel). అందు అడుగునుండెడు నీటినింపుకొను చుండుతరి పైనుండెడు ఆనీటి మొదలి నీటిని పైకి వెలుపుచు ఖాళీ లగుచుండును. ఒకేకాలమున ఆపనియు నీపనియుం గూడ నడచు చుండును గాన కష్ట సుఖములు, ఆపద సంపదలు, కలిమి లేములు వరుసగ గల్గుచుండు మానవ సంసార జీవితముం గూర్చి దెల్పుటయం దీ న్యాయమును వాడు చుందురు.

కూపస్థమండూక న్యాయము— నూతిలోనికప్పకు నూయే సముద్రమును లోకోక్తి వంటిది. పెద్దకార్యములను నేమోహించుంగని అల్ప జ్ఞుల యజ్ఞాన స్థితిం దెల్పుటయం దీన్యాయమును వాడుదురు.

కూరోశివో (క్యూరో షైవో)- Kuro Sivo - జపాను దేశస్థులు North Equatoreal Current ను, Kuro Sivo అనియెదరు. జపాను భాషయందు నల్లని నీరని యర్థము. ఆ ప్రాంతములందు గల Yellow Sea ఉదకములు బురదగలిసి పచ్చగనుండ దాని నుండి వేఱుగ నగుపడుచు వేడిగల్గియుండు జపాను దేశముల శీతల బాధను కొంతవఱకు తగ్గించి ఉత్తరముగ బర్విడుచు ఉత్తర ధ్రువముం జేరు తరి తడి తగ్గి యంతరించి పోవును.

(సముద్ర ప్రవాహములు చూడుడు)

కూర్గు దేశము — కొడగు దేశము చూడుడు.

కూర్చుండి తింటూంటే కొండ లైనా ఆగవు (అనగా పని పాటలు చేయ కుండా నని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూర్చుండి పరుండవలెను, ముందుకూర్చుని పిదప పరుండవలెను - అనగా తను పనిం జేసికొని ముగించి పరుండ వలెనని ఒక భావము. ప్రక్కపై ముందుగా శ్వాసి పరుండ గలుగుటకు కూర్చొనకుండా ఒకే సారి పరుండ జాలరని వేఱొక భావము. ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కూర్తాం - ఇది దక్షిణ దేశమున తిరునెల్వేలి జిల్లాయందలి సమశీతోష్ణప్రదేశము. కొండలనుండు నుండిసను ఏడాదిపొడుగున తేలికగ వర్షము జల్లులు జల్లులుగ పడజేయుచుండుట వల్లగనుండు టొక ఆరోగ్య ప్రదేశమని చెప్పంబడినది. వేసవికాలమున నిటకు పక్కంబ్రజేగి వసించు చుందురు.

ఇట కొండలపైనుండి చిత్రానది జలపాతముగ పడుచుండును. దీనిని సుప్రసిద్ధముగ Kurthalam Falls అని వాడెదరు. ఇట కుర్తాల నాథుండను శివలింగము కలదు. పర్వతమునుండి జారుచును చిత్రానది శాఖలు పెక్కులుంట నవి యన్నియు కాల్వలుగ గ్రామ మంతట నక్కడక్కడ కాల్వలుగ ప్రవహించు చుండు వింతగ నుండును. కొండపైకెక్కిన నట ధన్వంతరి వన మని చెప్పంబడు నొక వనము కలదు. అందు సకల విధములు వృక్షసముదాయమును లెక్కలేని వనౌషధులును ఎండకాలమున గూడ పడు చుండు వానజల్లులకు నపరిమితముగ పెరిగి వృద్ధి నంది ఫలించు చుండును. చిత్రానదియు లెక్క

లేని పాయలుగ నీయరణ్యము నందన్ని దిక్కులను ప్రవహించుచు కడకు పర్వతమునుండి జారి జల పాతమై బడినదిగా నొకే జలప్రవాహమై చిత్రా నది యనంబడుచు నేగి తామ్రపర్ణీ నదియందు సంగమించును.

కొండపై నున్న ఈధన్వంతరి వనమధ్యమున చంపకాదేవి యాలయముకలదు. ఇందు కోతులే యర్చించుచుండునని ప్రతీతి. ఈయరణ్యము కడను ఒక గొప్ప గుహాయందు చిత్రానది జన్మస్థాన మున్నది. ఈగుహాయందు పై భాగమున యసంఖ్యాకములగు తేనెపట్లుండి తేనెచుక్కలు క్రింది కెల్లప్పుడు పడుచు నదీజలములం గలయుచుంట నీజలములం దనేక మహాగుణములు గల్గి యారోగ్యస్థితిం గూర్చునని గొప్ప గొప్ప వైద్యులను చున్నారు. ఈ వనమాతయు ప్రభుత్వమువారి ఫారెస్టు రిజర్వుగా నున్నది.

కూర్మహస్తము — హస్తాభినయనము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కూర్మద్వాదశి — పుష్యశుద్ధ ద్వాదశి దీని త్రివిక్రమ ద్వాదశి యనియు నందురు. (పండుగలు చూడుడు). జ్యేష్ఠ బహుళ ద్వాదశి.

కూర్మపురాణము (కౌర్మము) — లింగపురాణము, కూర్మపురాణము లందివి పదునాల్గవదిగను, తక్కినచోట్ల పదునేనవదిగను చెప్పబడిన పురాణము. ఇందిరార్థీనుడు ఇంద్రద్యుమ్నునకుం జెప్పినది సర్వవర్ణాశ్రమ ధర్మ శివ మహాత్మ్యములు కలవు. గ్రంథసంఖ్య మత్స్య పురాణమున ౧౮౦౦౦ గను, తక్కిన వాటి యందు ౧౭౦౦౦ గను చెప్పబడినది.

కూర్మాంగ న్యాయము — తాబేలు యొక్క అవయవములు దాని చిప్పయం దిమిడి పోవును. అవసరము లేనితరి కనిపించనే కనిపించవు. అవసరము వచ్చుతరి బయటికివచ్చి పని చేయును. అనగా ఉన్నట్లగుపడును. ఇది యర్థము. లేనివి కల్గుచుంటయు, ఉన్నవి లేకపోవుటయు అసంభవవాదమని భావము. ఇవి వాదమునకై ఉపయోగించెడి న్యాయము. ఇంతయె గాక అవసరమగుసమయమున బయటపెట్టుటకు దాచిన (మరుగుపర్చి యుంచిన) నాటింగూర్చి తెలుపుటకీన్యాయము వాడుదురు.

కూర్మాచలదేశము - ఇప్పుడు కుమాౕన్ డివిజను లేక కాళీకుమాౕన్ అనంబడుచున్నది. సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఆల్మోడాకుం జేరినది. హిమవన్నగముపై నున్న దేశము. దీనికి చంపావతి పురము రాజధానియై యుండెను. అట నొక పర్వతముపై క్రాంతేశ్వర శివలింగము హింగుళా దేవి దేవస్థానమును గలవట. ఒకచిన్న పల్లమున రాతితాంబేలుకలదు. అది కూర్మావతారస్థలము గను. దానిని బట్టియె యాపర్వత పంక్తికి కూర్మాచలమని పేరయ్యెనట. కూర్మాచలమను మాట నానాటికిం గుమాౕనయ్యెనట. ఇంకను ఈదేశమున ప్రాముఖ్య మగునది కాళీగంగ గాన కాళీకుమాౕన్ అను పేరు గల్గెనట. బాణాసురుని కుమారై చంపావతి, ఇందు సంచరించుటచే నామె పేరే ఈ తావునకుం గల్గెనట. చంపావతి పుణ్యక్షేత్రము. దీనిని దేవతా నివాసభూమి యనెదరు. ఇచట కొంతదూరమున గల లోహావతి రాక్షస నివాస భూమియనబడును. అట రాక్షసులనాటి శిలా దుర్గమును రాక్షసులచే పూజింపబడుచుండిన భగవతి ఆలయమును కలవు. అత్తావునకు తొల్లింట శోణితపురమని పేరట. ఇప్పుడు సూయి అనుచున్నారు. ఈదేశ మొకప్పుడు అరుణోద దేశమునకుం జేరియుండినదందురు.

కూర్మాచల దేశముంగూర్చిన ప్రశంస స్కాంధపురాణ మహేశ్వర ఖండమున గలదు.

ఈదేశమున త్రిశూలీ పర్వతపు పశ్చిమపు కడను పూర్ణాదేవి (అన్నపూర్ణాదేవి) దేవస్థానము ప్రసిద్ధము. ఇప్పు డాపర్వతమును పూర్ణగిరి యనియు, దేవిని పూర్ణగిరిమాయి యనియు నను చున్నారు. దూనగిరి యొల్లింటి ద్రోణాచల పర్వతమని పోల్చఁబడినది. లోహఘ్నానా అరణ్యమును గర్గఋషి ఆశ్రమ స్థలముగ పోల్చియున్నారు. అటజనించిన గాగస్ నదికి గొల్లిగాటు గర్గినది యని యందురు. ఇది ఫవనీనదిలో సంగమించు. మఱియు నీదేశమున పంచ ప్రయాగలు గలవు. (పంచ ప్రయాగలు చూడుఁడు). ఉమాపతి ముండిన తాఫ్రురు ఉషామఠము (ఉఖీమట్) ను ఈదేశములోనివే. ఈదేశపు బ్రాహ్మణులు జోషీ లనంబడుదురు. వీరియందు సెలాఖాలా జోషీ లనియు, జిశెహజోషీలనియు రెండుభేదములు కలవు. ఆభేదము జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ శాఖలనియు, గ్రామ నామములే యనియు చెప్పఁబడినది. ఈదేశమేలిన రాజులను గూర్చి Journal of Asiatic Society of Bengal 1844; P. 887 నందు చూడవలయును.

కూర్మాసనము (లేక గోముఖాసనము) — యోగశాస్త్రమున చెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. గుద ద్వారమునకు ఇరు దెసల రెండుకాళ్ల మడిమను అదిమి పట్టి గుదద్వారము మూసి కూర్చుని రెండు తొడలపైని రెండు చేతులానునట. దీనియభ్యాసమున ఇంద్రియములు బహిర్గతములు గాక శరీరబల మతిశయించి అపానవాయువు క్షీణించునని చెప్పఁబడినది. దీనికి గోముఖాసన మనియుం బేరుకలదు.

కూలికివచ్చి పాలికి మాట్లాడినట్లు — (పాలికి = భాగమునకు) ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కూష్మాండ నవమి — కార్తీక శుద్ధ నవమి. దీనిని అక్షయనవమియనియు నందురు. (అక్షయనవమి చూడుఁడు). కూష్మాండకుఁడను రక్కసుని విష్ణుదేవుఁడు ఈ దినమున సంహరించిన దినవారలుగ విష్ణుదేవు నారాధించి పూజింతురు. ఇంకను కొందఱు గుమ్మడికాయల నిడిన ముని దానములొసర్చువారును గూడ కలరు. (గుమ్మడికాయలు చూడుఁడు).

కూనేగాడిదవచ్చి మేనేగాడిదను (బుద్ధి) చెరిపినదట — (అనగా దుస్సహవాసమున భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

క్యూ అక్షరమునకుంజెందిన ఖ్రైస్తవ పురుష నామములు —

Quayle- నెలపుడము.

Quentin, Quentus, Quintin, Quinton- స్పానిషుపదములు. ఐదవసంతానమునియర్థము.

Quintyre- నసిన కల్పితపదము.

క్యూ అక్షరమునకుంజెందిన ఖ్రైస్తవ స్త్రీల నామములు —

Queenie- నసిన కల్పితపదము. Quene అను పదమునుండి కల్గిన శబ్దము.

క్యూజెక్కు (Cuseic) క్యూసెక్ ఆఫ్ వాటర్ చూడుఁడు.

క్యానీఫారము (వ్రాత — 'క్యూనీఫారము' అనగా లాటిన్ భాషయందు 'బాణాగ్రరూపము' అని యర్థము. ఇది ఆసియాదేశపు పడమటి భాగమునందును, ఆఫ్రికా ఖండమునందును ప్రచారమొంది యుండెను. నిలువుగ, అడ్డుగ, ఏటవాలుగ వ్రాయఁబడుచు, అనేక పరిమాణములలో నుండెడిది. రానురాను మట్టిమీదను, కఱ్ఱమీదను, రాలమీదను, లోహములమీదను గూడఁ జెక్కఁబడుచుండెడిది. ఈ

గురుతులు పురాతనపు పారశీయములని కొందఱు పరిశోధకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. సుప్రసిద్ధుడు 'రాలిన్‌సన్' పండితుడు ఇట్టి గురుతులకు పెక్కింటి కర్థములను దెల్పియున్నాడు. క్రీ. పూ. 3000 నాడీ నము పరిపూర్ణత నొంది యుండెనని చెప్పుదురు. ఇది 'కప్పాడోసియా' సీమకు వ్యాపించి క్రీ. పూ. 2300 నాడు పాలస్తీనా దేశమున దలసూపి 'తానక్' సీమలందు గూడ గన్పట్టెడిదట. క్రీ.పూ. 1500 మొ 1300 వఱకు భూపతుల రహస్య లేఖల కుపయోగపడుచు బడుచుండెడిదట. క్రీ.పూ. 700 నాడు ఫొన్మనియా రాజ్యమున ప్రచారమొందినట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఇంచుమించిది క్రీస్తు పుట్టుక వఱకును అచ్చటచ్చట నున్నటుల దోచెడిని. అస్సీరియా దేశమున వ్యాపించియున్న యీ గురుతులను బేబిలోనియా దేశీయులు కొంత సరళపఱచి లిఖించిరని చెప్పబడినది. సరళపఱచిన గురుతులు 1102 వరకును గన్పట్టుచున్నవి. పారశీకదేశపు 'క్యూనీఫారము' క్రీ.పూ. 520 మొ। 320 వఱకును 36 పలుకు గురుతులును, 4 Ideograms ను ఈభాషను సరళపఱచెనని చెప్పబడినది.

క్యూనిఫారమ్ లిపి (Cuneiform) —

దీని నాంగ్లదేశస్థులు Arrow headed letters అనియెదరు. ఈలిపితో చెక్కబడిన శాసనములు పారశీకదేశము, అస్సీరియా, ఆర్మీనియా, మీడియా, బాబిలోనియా, మెసపొటేమియా దేశములందును గానవచ్చుచుంట ఆప్రాంతభూమిని వాడుకయం దుండెనని తెలియుచున్నది.

బాణములం బోలియుంట నీపేరందినదట. అరబ్బులు వీటిని మేకులతోం బోల్చి మిస్మారీ లిపి యనెదరు. దానింబట్టియె ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము రచించిన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు దీనికిం గీలలిపి యని పేరిడిరి. బాణాగ్రరూపమునుండు నీయక్షరములు రెండుబాణములు కలిసినతరిం దప్ప, తక్కిన తరుణముల కుడివైపునకుగాని, క్రిందికిగాని మొనలుదేరియుండును.

బాబిలోనియాలోని సుమేరులు దీనిని తొలుత వాడుచుంట, వారే దీనికిం గర్తలని తలంపంబడుచున్నది. (బాబిలోనియా చూడుడు). ఆది నొకప్పుడిది హీరొగ్లిఫిక్స్ నుండి జనించి యుండునని కొందఱు తలంచుచున్నారు. బాబిలోనియా రాజ్యకాలమున నిది యభివృద్ధినందె ననెదరు. పరిశీలకు లీలిపి క్రీ. పూ. 4500-1000 సంవత్సరకాలమున వాడుకయందుండె ననుచున్నారు. బాబిలోనియనులనుండి అస్సీరియనులు గైకొనుట నుండి దీనియందు కొన్ని మార్పులను కల్పించినారు. వారు క్రీ. పూ. 1500-602 వఱకు వాడుచుండిరని శాసనములనుండి తెలిసినది. వారినుండి ఛాల్డియనులు, పారశీకులు, సుసియనులు గైకొనుటతో వేర్వేఱు మార్పులపాలైనదట. దీనినుండి పారశీకమునం దొకప్పుడు [illegible] ఏదోలిపి పుట్టెనట గాని అది యిప్పుడు వాడుకయందే లేక నశించినది. ఇప్పుడు పారశీకమునందున్న లిపి దీని సంబంధమే కాదు.

క్యూనిఫారం లిపి అక్షరాత్మకము. దీనికి గుణింతము కూడ కలదని తెలిసినది. సుప్రసిద్ధ పరిశీలకుండగు గోల్డుస్టక్కరు పండితుడు పాణిన్యాచార్యుడు తన అష్టాధ్యాయియందు యవనలిపి యని వాడిన దీక్యూనిఫారమ్ వ్రాత యని పోల్చియున్నారు.

క్యూబాదేశ ప్రభుత్వము —

వెస్టు ఇండీసు ద్వీపములలో నొకటి. ప్రజాప్రభుత్వము. నలుబదియొకవేల చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యమనియు, ముప్పదియైదులక్షల జనసంఖ్యయనియుం జెప్పబడినది.

క్యూబాద్వీపము— (Island of Cuba) ఇది పశ్చిమ గోళార్ధమున, పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందు వెస్టిండీస్ అనుపేరుగల ద్వీపములందు పెద్ద ఆంటిలీద్వీపములని చెప్పఁబడు ద్వీపసమూహములో నొకద్వీపము. ఇదిచాలపెద్దది. ౩౬,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యముకలది. ఇది అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములవారిది, తొల్లింట స్పానియావారిదై యుండెను. హావనాపురము ప్రధానస్థానము, ఇది పెద్దవర్తకస్థలము. ఇందు పొగాకు చుట్టలు విస్తారము చేయఁబడుచున్నవి. పొగాకు పంట ఈ ద్వీపమునందధికముగా పైరుచేయఁబడుచున్నది. (వెస్టిండీసు ద్వీపములు చూడుఁడు) (పెద్ద ఆంటిలీ ద్వీపములు చూడుఁడు).

క్యాలెక్సజాతి దోమ — ఇది అనేకవిషయములలో స్టెగోమియా జాతిని పోలియుండును. దీనిగ్రుడ్లు నొకదానితో నొకటికలసి పడవవంటి ఆకారముకలవై యుండును. గ్రుడ్లు కొంచెము మొటుపుధాతువు కలసిన నలుపురంగువలె యుండును. పురుగులు నీటిమట్టమునుండి క్రిందికి వ్రేలాడుచు గాలిపీల్చుట కేర్పడిన రంధ్రములద్వారా నీటిపైనుండు గాలినిపీల్చును. (అంటువ్యాధులు చూడుఁడు. మలేరియా చూడుఁడు).

క్రూరగ్రహములు — (పాపగ్రహములు) జ్యోతిషశాస్త్రమున రవి, కుజ, రాహు, శని, కేతువులు క్రూరగ్రహములనియు పాపగ్రహములనియు చెప్పఁబడినవి. ఇవి కానివి శుభగ్రహములు. (శుభగ్రహములు చూడుఁడు).

కృక్ష గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కృణి గోత్రము విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుఁడు.

కృతక రత్నములు— రత్నములు భూమియందు తమంతటతామే నైసర్గిక పరిస్థితులందు ఉత్పత్తియగునవి (Real gem is made by nature). కృతకరత్నములు మానవులచే నాపదార్థ సమ్మేళనమువలన కల్పింపఁబడినవి. (Reconstructed gem is made by men with the same material). వీటిని నగాయ రత్నములతో (Artificial or imitation gems generally made of glass) పొరబడరాదు.

కృతకరత్నములను Synthetic stones అని యందురు. రసాయనశాస్త్రవేత్తలు రత్నములందలి పదార్థములనే రంగులవలబడి సమర్చితను కనుగొనుటకు పరిమాణములుగ కల్పి రచింతురు. ఇవియు అన్ని లక్షణములను, అన్ని పరిశీలనలను, అన్ని పరీక్షలను గనను ఆరత్నమునే పోలియుండును.

క్రీ. శ. ౧౮౮౦ వ సంవత్సరమున కృతకరత్నము (ఒక కెంపు Ruby) మొలుత జేయబడెంగాని దాని యుత్పత్తికగు వ్యయము నిజమగు కెంపు విలువకన్న అనేక రెట్లుండు, వలనగుట నిష్ప్రయోజనకార్యముగ నెన్నబడియెను. ఈనడుమ రత్నములధర లోకమందంతటను పెరుగుటయును, మధ్యకాలమున చేయఁబడిన పరిశీలనలవలన కృతకరత్నములం జేయువ్యయము కొంత తగ్గుటం గనిపెట్టఁబడుటయు సంభవించి ఇప్పుడు ప్రోత్సహింపఁబడి చేయఁబడుచున్నవి. కాని వాట్లను Imitation రత్నములకు శ్రేష్ఠములుగ మాత్ర మెన్నుచున్నారు.

కృతకుడు — అత్రి, చంద్ర, యదుసంతతి క్షత్రియుఁడు, తండ్రి వసుదేవుఁడు.

కృతకృత్యుడు— తండ్రి త్రికకుత్తు, ఇతడు విరక్తుడై చనినవాడని చెప్పఁబడినది.

కృతద్యుతి— భర్త చిత్రకేతుఁడు.

కృతప్రవణుఁడు — (ఋషి) పరశురాముని యనుచరుఁడు.

కృతభాగగోత్రము జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కృతమాలానది — దీనినిప్పుడు వైఘ యనియు, అరవమున వైగైయనియు నను చున్నారు. పాండ్యదేశమున, దక్షిణ మధురాపట్టణముగుండా అంతర్వాహినియై యుండు నది. దీని యుదకములు సముద్రమునకుం జేరక దారిలో నింకిపోవును. మలయపర్వతమున జన్మించును. దీనింగూర్చిన ప్రశంసలు మార్కండేయ పురాణము ౫౭. వాయుపురాణము ౧-౩ యందు గాననగుచున్నవి

కృతవర్మ — అత్రి, చంద్ర, యదు, సాత్వత క్షత్రియుఁడు, తండ్రి హృదికుఁడు సోదరుఁడు, దేవమీఢుఁడు శతధనువు, పితామహుఁడు భోజుఁడు. భారతయుద్ధానంతరము అశ్వత్థామ పాండవశిబిరముఁజొచ్చి ఉపపాండవులను మొదలుగాగలవారిని నరకి చంపి వేయుటయందు అశ్వత్థామతోఁగూడ నుండినవాఁడట. భారతయుద్ధానంతరము యాదవులకును సాత్యకులకును సంభవించిన నిరోధకలహము (Civil War) నందు మృతుఁడాయెనని తెలియుచున్నది. ఈయన భారతసంగరమున మరణింపక మిగిలినవాఁడు. (అక్రూరుఁడు చూడుఁడు. హార్దిక్యుఁడు చూడుఁడు).

కృతవీర్యుఁడు — అత్రి, చంద్ర, యదు (తాళజంఘ) హైహయవంశ క్షత్రియుఁడు, చేది దేశాధినాథుఁడు, తండ్రి ధనికుఁడు లేక కొండవ మాహిష్మంతుఁడు. కుమారుఁడు కార్తవీర్యార్జునుఁడు లేక అర్జునుఁడు.

కృతవైహారి గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కృతాగ్ని — చంద్ర యదువంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి మహిష్మంతుఁడు. సోదరుఁడు కృతవీర్యుఁడు. పితామహుఁడు ఉశనస్సు. కృతాగ్ని కార్తవీర్యార్జునుని పినతండ్రి.

కృతాయువు మిథిలభూపతి. తండ్రి అరిష్టనేమి.

కృతాశ్వుఁడు — మరీచి సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. ఇక్ష్వాకు సంతతి. బర్హిణాశ్వుని మొదటికుమారుఁడు. కృతాశ్వుని కుమారునిపేరు రెండవ యువనాశ్వుఁడు. ఇతనికి కృతాశ్వుఁడనియు మహాశ్వుఁడనియుం బేర్లు వాడబడి యున్నవి. (మహాశ్వుఁడు చూడుఁడు).

కృతి — ఈ పేరుగలవారు పెక్కండ్రు కలరు. అందఱు క్షత్రియులే. మిథిలదేశాధీశుఁడగు బహుళాశ్వుని సుతునిపేరు కృతి. యాదవులలో విభుని సుతునిపేరు కృతి కురుసంతతిలోని చ్యవనుని సుతునిపేరు కృతి. పూరుసంతతిలోని సన్నతిమంతుని కుమారుఁడు కృతి. ఈతఁడు హిరణ్యనాభునివలన యోగమార్గ ముపదేశమంది ప్రాగ్దేశమున సామసంహిత పఠించెనని చెప్పఁబడినది.

కృతిమంతుఁడు — పూరు సంతతి చంద్రవంశక్షత్రియుఁడు యవీనరుని పుత్రుఁడు. ధృతిమంతుఁడను నామాంతరముగలవాఁడు.

కృతుఁడు — ఈపేరుగలవా రిద్దరుకలరు యాదవులందు వసుదేవుని కుమారులలో నొకఁడు (బలరామ శ్రీకృష్ణుల యనుజుఁడు) కృతిమంతుడను పేరుగలవాఁడు. మరియు గంభీరుడనువాని సుతుడును కృతిమంతుఁడే. ఈతని సంతతివారు ఈతని నుండి బ్రాహ్మణులైరి.

కృతౌజస్సు — యదువంశ క్షత్రియుఁడు. కృతవీర్యుని కనిష్ఠసోదరుఁడు.

కృత్తికనక్షత్రము — ఆకసమున మంగలికత్తి బోలియుండు ఆరునక్షత్రముల సముదాయము. జ్యోతిషశాస్త్రగ్రంథములందు దీనికి కృత్తికా, అనలః, జ్వలనః, పావకః, బహులా, వహ్నిసంజ్ఞికః, క్షురకః, హుతభక్, అనుమాటలు పర్యాయపదములుగ వాడబడియున్నవి.

అగ్ని అధిదేవతయనియు, రాక్షసగణమునుజెందినయధోముఖ నక్షత్రమనియు, పుంస్వభావమనియు, మేక, నెమలి, అత్తి వృక్షము దీనిసంబంధములనియు, కృత్తిక ప్రవేశించినపిదప మున్నూటరువది యొకపై త్యాజ్యమును, పదునాల్గు ఘటికలపై నమృతమును ననియు, సాధారణస్వభావ నక్షత్రమనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కృత్రిమాకృత్రిమయోః కృత్రిమే కార్యసంప్రత్యయః ఇతిన్యాయము — అకృత్రిమ అర్థమునగా వాడుకనుండిగాని నైఘంటికముగాని ఒప్పిన సాధారణమైన యర్థము. కృత్రిమమనగ సాంప్రదాయార్థము (Technical meaning) సాంప్రదాయార్థములు విద్యాసాంప్రదాయమనియు, ధర్మసాంప్రదాయమనియు, శాస్త్రసాంప్రదాయమనియుఁ ద్రివిధము. ఇందు సాధారణార్థము నుపేక్షించి గ్రహింపనగుతరి సాంప్రదాయార్థమే చెప్పవలెనని యీ న్యాయముయొక్క భావము.

కృత్వాచింత న్యాయము — ముందు చేసి తర్వాత దానింగూర్చి యోచించుట యని యర్థము. ముందు యోచించి పిదప చేయుట బుద్ధిమంతుల లక్షణమైయుండ, యోచింపనిది చేసివైచి పిదప యోచించుట బుద్ధిహీనుల లక్షణమని చెప్పుట యందీన్యాయమును వాడుచుందురు. ఇట్టిదే ముండితశిరోనక్షత్రాన్వేషణ న్యాయము, క్షౌరము పూర్తియైన పిదప అర్హ్యనక్షత్రమగునా కాదాయని యోచించుకొన్నట్లని భావము.

కృత్స్న గోత్రము — జనుదగి వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కృత్స్నమదుఁడు — చంద్రవంశము. ఈతనికి గృత్స్నమదుఁడనియుఁ బేరుకలదు. తండ్రి సుహోత్రుఁడు. కుమారుఁడు సునకుఁడు; పౌత్రుఁడు శౌనకర్షి.

కృథుఁడు — యాదవవంశ క్షత్రియుఁడు, పిదప్పుని రెండవకుమారుఁడు.

కృపాచార్యుఁడు — కృపుఁడు చూడుఁడు.

కృపి — సత్యధృతి కుమార్తె, ద్రోణాచార్యుని భార్య, కుమారుఁడు అశ్వత్థామ, సోదరుఁడు కృపాచార్యుఁడు.

కృపుఁడు (కృపాచార్యుఁడు) — తండ్రి సత్యధృతి, సోదరి కృపి, (ఈమె ద్రోణాచార్యుని భార్య) మేనల్లుఁడు అశ్వత్థామ.

కృపాచార్యులు కొంతకాలము (ద్రోణాచార్యునకుఁ బూర్వము) కౌరవులకు అస్త్రవిద్యాగురువుగ నుండినవాఁడు. గౌతముని వంశస్థుఁడగుట నీతనికి గౌతముఁడనియు నామాంతరము గలదట. ఈతఁడు ఏకాదశరుద్రాంశజన్ముఁడని చెప్పఁబడినది.

కృశుఁడు — ఒకఋషి. ఈతఁడు శమీకుని చూచెను పరీక్షిన్మహారాజు చచ్చినపాముం జుట్టినవాఁడని (శమీకునిపుత్రుఁడగు) శృంగికిం జెప్పినవాఁడు. శృంగి పరీక్షిత్తు ఏడునాళ్లలో పాము కఱచి మరణించునట్లు శపించినవాఁడు.

కృష్ణకవి — ఆంధ్రకవులలో నాథునికు లందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. శ్రీవైష్ణవ బ్రాహ్మణుఁడని తలంచుచున్నారు. మైత్రేయస గోత్రుఁడు, తండ్రిపేరు నరసింహాచార్యుఁడు, రచించినది శకుంతలాపరిణయ మను ప్రబంధము.

కృష్ణగిరిపజ్త్తి — నల్లగానుండుటచే నీపర్వతపఙ్త్తి కీపేరు గలైనని వాయుపురాణము 36. యందు కలదు.

దీని నిప్పుడు కారకోరమ్ పర్వతపఙ్త్తి(Karakorum Mountains)అని వాడుచున్నారు.

కృష్ణగోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కృష్ణచంద్రగోత్రము ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

కృష్ణజిల్లా — చెన్నపురిరాజధాని నిందు చేరిన ఆంధ్రదేశములోనిది. ప్రధానస్థానము మచిలీపట్టణము. దీనిని మచిలీబందరనియు, బందరనియు అనుచున్నారు. ఆంగ్లేయుల కలంకారి అద్దపుగుడ్డలకు పేరందినది. వెనుక నొకప్పుడు రేవుపట్టణమై యుండెను. ఇప్పుడు రేవు పూడి పోయినది.

బెజవాడ-రెయిల్వే కూడలిస్థానము, వర్తకస్థలము. కృష్ణానది కడ్డముగా నిట నానకట్టు గలదు. ఇట ఇంద్రకీలాపర్వతముపై నున్న కనకదుర్గదేవస్థానము సుప్రసిద్ధక్షేత్రము. నూజవీడు గొప్ప జమీందారీస్థానము. జగ్గయ్యపేట వర్తకముగల తావు. వల్లూరు జమీందారీస్థానము. చల్లపల్లి, ముక్త్యాల జమీందారీస్థానములు. గుడివాడ వేఱొక పట్టణము. (జిల్లీసీను చూడుడు.)

కృష్ణతామర (మెట్టతామర) — లా. Canna indica. ఆంగ్ల. Cannas లేక, Indian Shot. సంస్కృతపుపేరు తెలియదు గాని సర్వజయా యనిరి.

ఇందనేక రకముల రంగులపూవులుగూడ మిభేదములు పెక్కు గలవు. అరటిఆకులవంటి చిన్న ఆకులతో నుండును. పూవులతోటలందు అలంకారముగ పెంచుట కలదు. దీనిదుంప మిరియాలపొడిం జేర్చి నూరి బియ్యపుకడుగుతో కషాయము కాచి పసువులకుం బోసిన, పసువులు విషవృక్షములందినదోషము కల్గిన కడుపుబ్బు నిమ్మళించునందురు.

కృష్ణదాసకవి — ఆంధ్రకవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. తండ్రి వెంకటదాసు, రచించినది రాధాకృష్ణ విలాసము. ఇందలికథ గీతగోవిందము (జయదేవకవి) లోనిది.

కృష్ణదాసకవిరాజుగారు - ఈయన చైతన్యచరితామృతమును రచించినవాఁడు. కట్వా నుండి 8 మైళ్ల దూరమున నున్న జహామత్పూరు నివాస. (కోటకద్వీపము చూడుడు.)

కృష్ణభట్టు(మహానుభావుఁడు)— ఈమహాత్ముఁడు మహానుభావుఁడనికూడ బిలువఁబడుచుండువాఁడుగాన ఈతనిమతమునకు మహానుభావమతమని పేరుగల్గెను. ఈయనకు భేతాళుం డొక మంత్రకిరీట మొసంగెననియు, దాని ధరించిన సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణునివలె మహాతేజోవంతుఁడై మెల్లగ కనుపడువాఁడనియు నొకవాడుక గలదు. ఇది నిజమైనను యన్నృతమైనను ఇతఁడు గొప్ప విద్వాంసుఁడు, బుద్ధిశాలి కానోపు. శాలివాహన శకము 1113గి ప్రాంతములవాఁడని యందురు. ఈయన కృష్ణచరితామృతము, లీలామృతము నను మతగ్రంథములను రచించెనట. వీరి మతమునకు పది మఠములు కలవందురు. ఈమతములోని సన్యాసులను మహాంతులనియు, వారినివాసములను మఠములనియు నందురు. సంసారులు క్షౌరము [illegible] ముకొందురు. అహింసావ్రతులై యుందురు. శ్రీకృష్ణుని దత్తాత్రేయుని అర్చింతురు. షణ్ముఖీముద్రాధారులై జపము జేయుదురట.

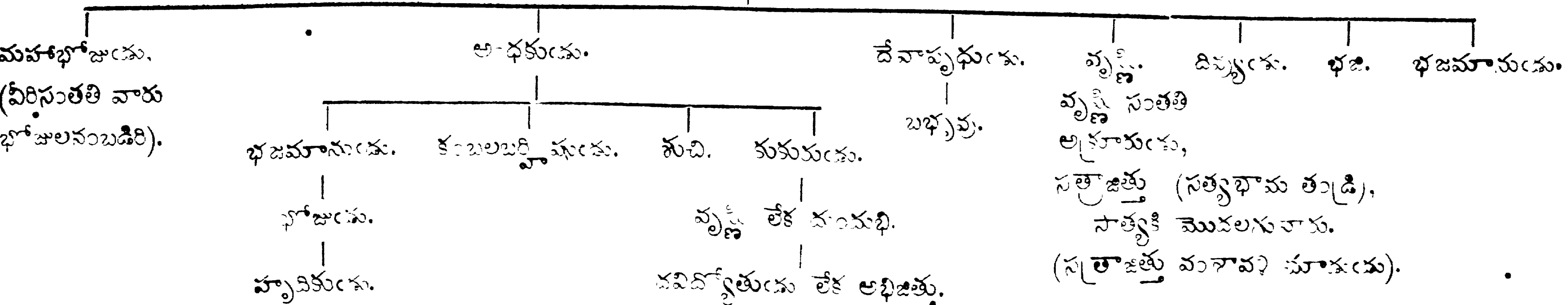
కృష్ణమిశ్రుఁడు — ప్రబోధచంద్రోదయనాటకకర్త. (యజాభుక్తిదేశముచూడుడు).

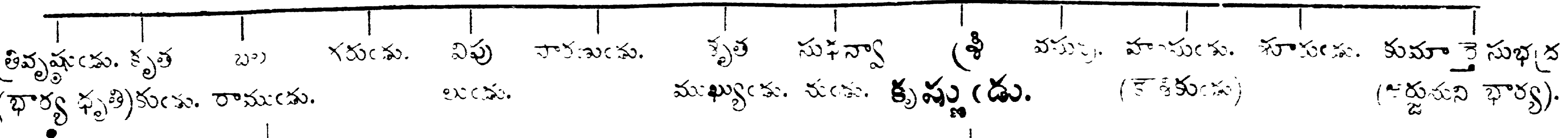
కృష్ణయ్యకవి-ఆంధ్రకవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఈకవిం గూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

బ్రాహ్మణుఁడు, స్మార్తుఁడని తలంపఁబడుచున్నాఁడు. భరద్వాజస గోత్రము, తండ్రిపేరు చంచయ్య, కాపురము నెల్లూరుప్రాంతముల పినాకినీనదీతీరమందలి కమలాపుర మని చెప్పఁబడినది. రచించినది పార్వతీపరమేశ్వర పరిణయ మను ప్రబంధము.

కృష్ణశీర్షకగోత్రము — గవిష్ఠర గణము చూడుడు.

కృష్ణుని వంశావళి—వీరిది అత్రిసంతతి, చంద్రవంశము, పురూరవచక్రవర్తి, నహుషమహారాజు, యదుమహారాజు, సత్యవ్రతభూపాలుఁడు సంతతి క్షత్రియులు.

కృష్ణాంగారక చతుర్దశి — కృష్ణ పక్షమున చతుర్దశిని మంగళవారము సంభవించునేని దానిని కృష్ణాంగారక చతుర్దశి యనెదరు.

కృష్ణాగరుచెట్టు – లా. Aquilaria aquallocha ఆంగ్ల. Eagle wood అనియు, Aloe wood tree. ఈచెట్టుయొక్క సారము గట్టిపడి అగరగును. అగరు సుగంధద్రవ్యము గాన విలువగల్గి యున్నది. అగరుతైలమును అమ్ముచు పోవు సుగంధద్రవ్యమే. అగరును సంస్కృతమున అగరు, విశ్వధూపకము, శీర్షము అని యందురు. ఇది ఇరుగుడుచేవ చెట్టుజాతిది.

అగరు-కర్ణ రోగములు, క్రిమి, కుష్ఠురోగము, చెమట, దుర్గంధము (శరీరమునగల్గు దుర్వాసన), నేత్రరోగములు, బొల్లి, మేహము, వ్రణములు, వాతము, విషము, శ్లేష్మ రోగము, శోషలు పోగొట్ట నడచునని చెప్పబడినది. ఆరోగ్య మొసగు వాసన గలది.

కృష్ణాగరు సంస్థానము - ఇండియా యందలి రాజపుటానా ఏజన్సీలోని బ్రిటిషు రక్షిత సంస్థానము లిరువదిటిలో నొకటి (రాజపుటానా ఏజన్సీ చూడుడు). కృష్ణాగరుపురము రాజధాని.

కృష్ణాజని గోత్రము — పరాశర గణము చూడుడు.

కృష్ణాత్రేయగోత్రము - ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

కృష్ణాదేవి ద్రౌపదీదేవి చూడుడు.

కృష్ణానది (కృష్ణవేణీనది)— కృష్ణానది పడమటి కనుమలందు (Western Ghats) మహాబలేశ్వర మను పురపరిసరములం దుత్పన్నమగును. జన్మస్థానమున దేవస్థానము శివలింగము కలదు. దేవాలయమున శివలింగము కడనే జన్మించును. ఇది యాత్రాస్థలము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస రామాయణము కిష్కింధకాండ ర అగ్నిపురాణము ౧౧౮ యందునను కలదు.

ఇంకను వేణీనది సంగమమైన కడనుండియు కృష్ణవేణి యను పేరు బరగుచున్నది. కృష్ణకర్ణామృతము రచించిన బిల్వమంగళ కవి కృష్ణానది పడమటి తీరమున నుండినవాడు.

కృష్ణవేణీ నదిం గూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము స్వర్గఖండము ౩ అధ్యా. ౨౭ శ్లో॥ కలదు.

కృష్ణావతార హస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కృష్ణాష్టమి (శ్రీకృష్ణజయంతి) దీనిని గోకులాష్టమియనియు నందురు. శ్రావణ బహుళ అష్టమి. స్మార్తులు శ్రీకృష్ణుని జన్మదినముగ నా దినము భావింతురు. రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవులు శ్రావణబహుళ అష్టమి, నవమి, దశమి తిథులలో నెప్పుడైనను రోహిణీ నక్షత్రము సంభవించిన లేక యుండజూచి.

కృష్ణజయంతి జరిపి పూజింతురు. ఒకవేళ యట్లు సంభవించనిచో సౌరమాన సింహ (ఆవణి) మాసమున ఎన్నాళ్లని, ఏనాళ్లని, ఏది తిథులలో నెప్పుడైనను రాత్రియందు రోహిణీనక్షత్రము సంభవింపజూచి శ్రీకృష్ణజయంతి జరుపుదురు. వారికి రోహిణీనక్షత్రము రాత్రియందుంట ప్రధానము.

ఇంక మాధ్వులగు వైష్ణవులకు రాత్రి నియమము లేదు. అష్టమి, రోహిణి కలియుటయే ప్రధానము. స్మార్తులకు తిథియే చాలును.

ఈ తిథిని (అష్టమి) రోహిణీనక్షత్ర మర్ధరాత్రమునం దుంటయు, తులానాథుండగు శుక్రుండు ఉదయించుటయు సంభవించునేని దశఫలవ్రత మాచరించు పర్వదినమగును.

కృష్య (క్రియ)-పతాకహస్తముచేత ఎడమ ప్రక్కకు (వంకకు) చేయి చాచిన (సర్పిణి చూడుడు), ఆ చేతిని ఎడమనుండి కుడిపార్శ్వమునకు రానిచ్చుటకు పేరు.

ఇది సంగీతశాస్త్రమున క్రియాప్రాణములోని దేశ్యక్రియ లెన్మిది విధములలో నొకటి. (క్రియాప్రాణము చూడుడు).

క్రూప్ (క్రుప్పు) కర్మాగారము ఆంధ్రదేశమునకుంగాని, భరతదేశమునకుంగాని, సంబంధము లేనిదయ్యు నీ కర్మాగారము ఐరోపామహా సంగ్రామమున బ్రిటిషు ఇండియాతోను, వైరము బద్ధకంకణులైన జర్మనులకు కుడిభుజమై, ఘోరకరమై, చేదోడై సంగరము నెరపు సాధనసంపత్తిగ దనరుటయేగాక పిదపను ప్రపంచమునవలి గొప్ప పరికరములలో పేరందిన నీ కర్మాగారము గూర్చి ఆంధ్రవిజ్ఞానమున వివరించుట సమంజసము కాకపోదు.

క్రూప్ అను పేరుగల జర్మను కుటుంబము ఉక్కు, ఇనుము, తుపాకులు, రైల్వే సామానులు, ఎంజినులు, ఫోటోగ్రాఫు కెమేరాలు, మోటారుయంత్రములు, మొదలగువాని నిర్మాణ కర్మాగార సందర్భమున సుపేరు గనియున్నది.

ఆదిని Friedrich Krupp అనునాయన క్రీ. వె. ౧౭౮౭-౧౮౨౬ కాలమునాటివాడు. ఈతడు జర్మనుదేశమందలి Essen పుర వాస్తవ్యుడు. ఆ పురమందివరకే ఇనుప, ఉక్కు గనులకు తావుగ నుండ నందొకచో నీ ఫ్రెడరిక్కు క్రూపుగారు పనివాడుగనుండి ఇనుమునుండి ఉక్కుండీయు విధానములు, ఉక్కుయొక్క నిజతత్వమును పరిశీలించుచుండువాడు. కొంతకాలమున కాతడు ఉక్కును (Cast steel) తాను చేయుట వృత్తిగ గైకొనదలంచి కొల్వుమానుకొని Friedrich Nicolai అను భాగస్వామిం గూర్చుకొని ప్రత్యేకముగ నాయనతో నేనొకచో కర్మాగార రహస్యస్థలమున గుప్తముగ ఉక్కుం జేయు నారంభించెగాని అభిలాషము గూర్పమి ఆ వ్యవహారము మానివేసియు నా ఫ్రెడరిక్కు క్రూపుగారు భార్య పిల్లలుగలసి తామే యా వృత్తి చేయుచు బ్రతుకుచుండిరి. ఇది క్రీ. వె. ౧౮౧౨ వ సంవత్సరము. ఆయన ౧౮౨౬ లో మరణించ నాయన యాలుబిడ్డలాపనినే సాగించ సాగిరి. రానురాను క్రీ. వె. ౧౮౫౯ నాటికి నాలుగు విభాగములు పొడసూపెను.

సుతునిపేరు Alfred Krupp గారు. ఆయన నాటికి ఒకపాటి పని చేసినారెను. దినదినకర్మాగారము ఏర్పడినెను. ఆయన ౧౮౮౭ జూలై ౧౪ తేదీని మృతినొందె, ఆయనకొమరుండు Friedrich Alfred Krupp గారావృత్తినే యనువలంబించి యాకర్మాగారమునే మరపుమ అభివృద్ధి నొందించి ఘనముగా నిల్వచేయుచుండెను. ఈయన ౧౮౯౩ ౧౮౯౮ ఆదేశపు శాసన నిర్మాణసభ యగు Riech Stag నందు సభ్యుండుగ నుండెనట. ఆతండు ౧౯౦౨ నవంబరు ౨౨ న మృతినొందెను. ఈయనకు సుతులు లేరు; Bertha యను పేరుగల కుమార్తె మాత్రముండెను. ఆమె ౧౯౦౬ లో Gustav Von Bohlenund Halbach అను ప్రభుత్వోద్యోగిని పెండ్లియాడెను. నాతండిదివరకు German Diplomatic Service నందుండె దానిని వదలివేసి క్రూపు అదృష్టనామమును తానును ధరించి అంతటినుండి Krupp Von Bohlenund Halbach అను పేరం బరగుచు భార్యను సంతోషపరచుచుండువాడట. ఈయన క్రీ. వె. ౧౮౭౦ లో జన్మించెనట.

క్రీ. వె. ౧౮౨౬ లో ౧౨౦ మందిపనివాండ్రు మాత్రముండిన కర్మాగార మిప్పటికి చాల బలపడియెను. టంకశాలయందు ఉక్కు, రాగి

పాల్గొనుచున్న మొదట చూపిన దీ కర్మాగారమే. జర్మను టంకశాలకు రోలరున్ను జేసియిచ్చిన దీ కర్మాగారమే. ఇనుపదారి బాటలకాదేశమున సరకులను, ఇంజనులను ఇచ్చిన దీకర్మాగారమే. యిరోపా మహాసంగ్రామ కాలమున యుద్ధోపకరణములు, యుద్ధాయుధములు మొదలగున వన్నిటి గొరత లేకుండ నిచ్చిన దీ కర్మాగారమే. ఒక్క జర్మనీకే గాక యిరోపా ఇతర దేశములకు ఆయుధ వితతిఁజేసి యిచ్చిన దీ కర్మాగారమే. ఇప్పుడు గొప్పగొప్ప ఓడలనుయుద్ధనావలంగూడ గట్టుటకు వీలుగ సముద్రతీరమున నొక శాఖా సంస్థను నిల్పినదట.

K అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ పురుష నామములు

— Karl, Karol- ట్యూటోనిక్కు పేరు. (Charles కు ప్రతిరూపము). మనుష్యుఁడని యర్థము.

Kay- లాటిను నామము, Rejoicing అని యర్థము.

Kean, Keanny- ఐరిష్షునామము. Vast అని యర్థము.

Keith- నవీన స్థానిపదము.

Kenelm- ఆంగ్లో సాక్సను పదము, Protector of his kindred అని యర్థము.

Kenneth- కెల్టిక్కు పదము, స్కాట్లాండు దేశ ప్రచారమున గలదు. Leader అని యర్థము.

Kester- Christopher చూడుఁడు.

Kitto- గ్రీక్కు పదము, క్రీస్తును ప్రేమాయు వాఁడని యర్థము.

Konard- ట్యూటోనిక్కు పదము, Bold speaker అని యర్థము. (Conard చూడుఁడు).

Kivas- నవీన కల్పిత పదము.

Kormak- కెల్టిక్కు పదము, Son of a chariot warrior అని యర్థము.

Kosmos- గ్రీక్కు పదము, Order అని యర్థము.

Kynaston- నవీన పదము, (ఉచ్చారణ kinn-aston అని).

K అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ స్త్రీల నామములు

— Katherine, Katharine, Katarina, Katrine- గ్రీకు పదములు, పరిశుద్ధతయని యర్థము. దీనికి పి కొన్ని ముద్దుపేరులు Kate, Katica, Kati, Katie, Katy, Katra, Katla, Katty, Kitty అనునవి. ఇవి Katherine అను పదము వంటివియె.

Kathleen- ఐరిష్షుపదము, పరిశుద్ధత యని యర్థము. ఇదియును Katherine, Catherine పదములవంటిదే.

Konstantia- లాటినుపదము, అచంచలమని యర్థము.

కెంటకీ మహాకందరము (గుహ)

(Mammoth cave of Kentucky) — ఈ గొప్పగుహ కెంటకీ సీమయందు అమెరికా

సంయుక్త రాష్ట్రములలో నున్నది. గుహయొక్క మధ్యభాగము మూడువందల అడుగుల వెడలుపును, నూట యిరువదియైదు అడుగుల ఎత్తును గలదిగ నున్నది. ఎత్తగు తావులు రెండు ఎరదములనై శాల్యము కలదాగను. ప్రధాన కందరమునుండి మార్గములు శాఖలవలె ఇతర గుహలకు జనును. మార్గముల మొత్తము ౧౫౦ మైళ్లుండునందురు. ఇట్టి వింతగొల్పు చిత్రములు- ౧౫౦ అడుగుల ఎత్తునుండి పడు జలపాతము, వేదిమట్టును Draperies of stalactite మొదలగునవి. అన్ని రంగుల స్ఫటికము లీగుహ యందు గానవచ్చెడిని సీతు చేయబోనుడు అనేక సరస్సులుగ నేర్పడు River hall ను, ఒక మార్గముగుండా నడుచుచుండు Echo river యొక్క దీర్ఘములగు ప్రతిధ్వనులు చూడ వింత గొల్పక పోవు. గుహయందు గుడ్డిపప్పులు, గుడ్డి చేపలు కలవందురు.

కెంట్లెడ్జి (Kentledge) - నావికాసంబంధ పరిభాషాపదము. ఓడ సమతూకముగనుండ లేకున్నను విధిగ నుడిపీరవలసిన ఇనుపముక్కలు మొదలగు బరువు సామానులు.

కెండూలీ (జయదేవుని జన్మస్థానము) బంగాళారాజ్యమున వీరభూమి (బీర్భూం) జిల్లాలో అజయ నదీతీరము నున్నట్టి చైతన్య మతస్థుల యాత్రాస్థలము. ఇది సుప్రసిద్ధ భక్తి గీతమగు గీతగోవిందమును రచించిన జయదేవ కవి జన్మస్థానము. ఇతడు చైతన్య మతస్థులకు గొప్పభక్తుడు.

కెంపు (Ruby-రత్నము)- ఇదియు నవ రత్నములలో నొకటి. ఇది Corundum (కురువిందము) జాతి Mineral సంబంధము. కొందఱు Beryl సంబంధము కలదనియెదరు. కురువిందమును రసాయన శాస్త్రజ్ఞులు Oxide of aluminium అనెదరు. కెంపు ఎర్రని రంగు గలది. రంగు దట్టమైయుండిన శ్రేష్ఠము. గులాబీ రంగు కెంపులును కొన్ని కలవు. Carmine రంగు కెంపులును కలవు. నువ్వుపిట్టల రక్తము బోలిన రంగుల కెంపు లధిక మూల్యములు కలిగియుండును. (రత్నము, రత్నములు చూడుడు).

కెజియున్ లేక పెరుగు పరిశ్రమ-

కెజియున్ (పెరుగు) అనునది పాడిపరిశ్రమ లని లేక పాలను డియు సంగ్రహించుటను పదార్థము అని పాలనుండి మీగడ తొలగించి తయారు చేయబడును. అట్లా మీగడ తీసి వేయగా మిగిలెడి పాలే పని గలుగును. ఆవు పాలలో ౨ మొదలు ౪.౫% వరకు నుండును. సగటున ౩.౨% ఉండునని చెప్పవచ్చును. ఆ పాలలోనున్న యీ మీగడను తేరుకొందును. పాలలో ని యుండుటవలన సాధారణముగ నీరు లభించును. ముఖ్యముగా వట్టి మీగడ సులభముగా వేరుచేయు బడుచున్నది. పాలను కాగబెట్టుట వలనగాని, మరిగించుటవలనగాని Casein నష్టము మారదు. చేయుటకు తోడు పులుపుగల ద్రావకములు గాని (Mineral Acids), జంతు ద్రావకములు (Organic Acids), గట్టి తయారగు చున్నవి. తోడుకొని గడ్డకట్టిన పెరుగు నీటిలో గాని నీరుకలిపిన ద్రావకములలోగాని (Dissolve) కరగదు. పెరుగు తయారు చేయుటకు రెండు సాధారణ విధానములు కలవు.

Milk Sugar అనగా పాలలోని శర్కర పులియబెట్టుటచే వేరు చేయబడి అందువలన కలిగిన Lactric Acid మొదలగునవి పెరుగై తోడుకొని గడ్డ కట్టునట్లు చేయును. సాధార

ణముగా మనము పెట్టు తోడువలనఁగూడ నీఫలితమే లభించుచున్నది. ఇందులో మొదటి పద్ధతివలన పరిశుభ్రమైన Casein లభించును. రెండవదానివలన మామూలు పెరుగే లభించును. దీనిని Paracasein అందురు. అందుచే నివి రెండును అవలంబింపఁ దగినవియే. పరిశుభ్రమయిన పెరుగు Casein లభింపవలెనన్న పాలు 140° F డిగ్రీల కధికముగా కుండను 68° F డిగ్రీల వేడిమికి తక్కువగాకుండగ కాచవలయును. ఇంతకన్న నధికము వేడిమి యున్నయెడల పాలు తోడుకొనక విరిగిపోవును.

తోడుపెట్టు పాలు ఒక Enamel పాత్రలోఁ బోసి కలియఁబెట్టుమాను నేర్పాటు చేయవలయును. తోడు వేయుటకుఁ దగిన వేడిమి వచ్చువరకు కాచవలయును. మొదట మార్పేమియుఁ గనిపించదు కాని క్రమక్రమముగా పాలు తోడుకొన నారంభించును. 95° F డిగ్రీల వేడిమి గల పాలను పెరుగుచేయుటకు పదివేల భాగములకొక భాగము తోడు చాలును. రెండు భాగములు చేర్చిన నందులో సగము కాలములోనే తోడుకొనును. లేదా ఆకాలములోనే యింతకు రెట్టింపు పాలు తోడుకొనునట్లు చేయును.

పాలనుండి వేరు చేయఁబడిన Casein నకు Curd లేక పెరుగు అని పేరు.

కెథెటోమీటరు (Cathetometer).- ఎత్తులలో గల చిన్న చిన్నవగు స్వల్ప భేదములను బరిశీలించు కొలత పరికరము.

ఇది సూక్ష్మదర్శినితో సహా వాడబడఁ దగినది.

కెనాలైజేషన్ పద్ధతి దీని సాంగ్లమున ఇట్లు వల్కుటకన్న Canalisation of Shallow Rivers అనుట సమంజసము. వర్షకము విస్తారముగ నడువఁదగిన ప్రదేశమందలి ఒక మొరకనదిలో పడవలు నడవను ఆనదిని ద్రవ్వి లోతుచేయుట అంత స్థిరముగ నిలువక మేట వేయుచుండుట నిటీవలి Engineering ఈపద్ధతి నవలంబించినది. నదియందు పడవలు పోతగినంత లోతున నీరు నిలచునటుల మొరకనుండి పల్లముకరకు తావులందు ఒక్కొక Weir ను నదికడ్డముగ నిర్మించుచో దాని ప్రక్కనే ఒక లాకును నిర్మించెదరు. అనఁగా లాకు ఎగువ మొరకనీటినుండి దిగువ పల్లమునందలి నీటికి పడవలందింపుటగాని, పల్లమునుండి మొరక కెక్కించుటకుఁగాని వీలు కలుగఁజేయును. లాకు ప్రక్కనుండుమొ నది కడ్డముగ నిర్మింపఁబడిన Weir ఇటుల నది విభజింపఁబడిన అన్ని భాగములందు ఒకే లోతున నీరు నిలచు నట్లొనర్చును. . దీనినింకను 'నీరు' నందలి చిన్నతేలుపులతో సరిచేసుకొనుచుందురు. ఇందువలన నావనదియందు దిగువనుండి ఎగువకును, ఎగువనుండి దిగువకును సరకులతో పడవలు సుకరముగ లాకులగుండా దిగుచు, ఎక్కుచు పోవుచుండును. దీనిని కెనాలైజేషన్ అనియెదరు.

ఇటులనే ఇంగ్లాండు దేశపు థేమ్సునదియు, ఫ్రాన్సు దేశపు సీనునదియు కెనాలైజేషను సంస్కారముల నందినవి.

కెన్నరీ ద్వీపములు (Canary Islands) — ఇది ఒక ఆర్కిపెలెగో అని చెప్పఁబడినది. అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమున ఆఫ్రికా తీరమునుండి అరువదిమైళ్ల దూరమున గలవు. ఈ ద్వీపములలోని ప్రధానమైనది Grand Canary ద్వీపము. తక్కినవి Teneriffe ద్వీపము, Fuerte లేక Ferro ద్వీపము, ఇంకను కొన్ని చిన్నవి కలవు. ఇవి స్పానియావారివి. వారు వీటిని పరిపాలనకై యొక పరగణాగా పరిగణించుచున్నారు. వీటి అన్నిటి వైశాల్యము ౨౮౦౭ చతురపుమైళ్లు, జనాభా

౪,౭౩,౪౯౭ అని క్రీ. శ. ౧౯౩౦ సంవత్సరమున లెక్కింపఁబడినది. వీరందఱు స్పానియర్డ్సు జాతి వారే. ఈద్వీపములందు Santa Cruz అనునది ప్రధానపురము. Teneriffe ద్వీపమున ఆపేరు గలపురము కలదు. ఇంకను Los Palmas అను పురము వర్తకస్థలము. ఆరోగ్యముకొఱకై పెక్కుం డిట కేగుచుందురు. ద్వీపములందు Canary wine చేయుదురు. (ఆఫ్రికాఖండమునకుఁజెందిన పండ్రెండుద్వీపములు చూడుఁడు).

కెన్యాదేశము

— బ్రిటీషువారి కాలనీగా ఆఫ్రికాఖండమునకు తూర్పుగా హిందూమహా సముద్రతీరమునుండి కొంతవరకు వ్యాపించి యున్న దేశము, స్వతంత్రమయినది. అందు కెన్యా శిఖరమునుండి పేరు వచ్చినది. దీనివైశాల్యము ౨,౨౫,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళ ప్రదేశము. టాంగనీకా, సూడాన్, అబిస్సీనియా, సోమాలీలాండు దీనిసరిహద్దులై యున్నవి. నైరోబిపురము ప్రధానస్థానము. మొంబాసా, కిలిండినిపురములు వర్తకముగల రేవులు. విక్టోరియాసరస్సుతీరమున కిసుము పురము రేవుస్థలము. కాఫీ, ప్రత్తి, రబ్బరు, జొన్నలు, పండ్లు. గొఱ్ఱెలును, పశువుకోళ్లను పెంచు ఫారములు కలవు. జనాభా ౩౦,౭౬,౩౪౩. అందు ౧౬,౮౦౦ ఐరోపాదేశస్థులు, కొందఱు భారతీయులును కలరు.

కెప్లరుపండితునిసిద్ధాంతములు

ఆకాశగోళముల గమనవిధానములను గూర్చిన సిద్ధాంతములు మూడును ప్రధానధర్మరహస్యము లని ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రవేత్త లెఱుంగినది కాదా. ఈమహానీయుని సిద్ధాంతములన్నియు ఈయన పరిశీలనలపై నాధారపడుటకుండోడు, ఈయన గురువగు టైకోబ్రాహీపండితుని పరిశీలనవ్రాంతలపై ముఖ్యముగ నాధారపడియుంట నీసందర్భమున నీయనపేరుకు ముందాయనపేరును నుడువవలసి యుండదగినది. (టైకోబ్రాహీ పరిశీలకుఁడు చూడుఁడు, కెప్లర్సు త్రీ లాస్ ఆఫ్ ప్లానెటరీ మోషన్సు చూడుఁడు).

కెప్లరు ధనికుఁడుకాఁడు. శరీరపటిమయు అధికముగ కలవాఁడుకాఁడు. గొప్పమేధావి. దక్క ని భాషాజ్ఞానము గల్గిన లేఖరి. మహాపరిశోధకులుగల్గి వారికిని వ్రాతమూలమున వివరించగల్గిన బుద్ధిశాలి. గణితశాస్త్రపండితుఁడు. అతివేగిరము గ్రహించు గలశక్తిగల్గినవాఁడు. ఈయన జననము క్రీ. శ. ౧౫౭౧ డిసెంబరు ౨౭ యనియు, మృతి ౧౬౩౦ యనియు చెప్పఁబడినది. టూబింజన్ పురపు విద్యాలయమున పట్టపరీక్షయందు కృతార్థుఁడైనవాఁడు. కోపర్నికస్ పండితుని సిద్ధాంతము నంగీకరించి భూమధ్యసిద్ధాంతము నిరసించినాఁడు. (కోపర్నికస్ పండితసిద్ధాంతము చూడుము. భూమధ్యసిద్ధాంతము చూడుఁడు.) ఈతని పేరు జాన్ కెప్లరని కొందఱనెదరు. ఈతఁడు గ్రాజువిద్యాలయములో కొంతకాలము ఎస్ట్రోనోమీ జ్యోతిషోపాధ్యాయుఁడుగ పనిచేసినవాఁడని యందురు.

టైకోబ్రాహీపరిశీలకుఁడు బొహీమియాదేశపు రాజధానియగు ప్రేగునగరమున జ్యోతిషాలయమున పరిశీలనలొనర్చుచుండుతరి క్రీ. శ. ౧౬౦౦ లో ఆయనకడ కేగి యాయనశిష్యుఁడాయె ననియు, ఆయన క్రీ. శ. ౧౬౦౧ లో మృతి నొందుతరి ఆయనపరిశీలనకాగితములన్నియు ముఖ్యశిష్యుండగు జాన్ కెప్లరుగారి వశమొనర్చుచు సద్వినియోగ మొనర్చుమని దీవించె ననియుఁ జెప్పఁబడినది. పిదప కెప్లరుగారే ఆజ్యోతిషాలయమున ప్రధానవిద్వాంసుఁడాయె నని యందురు.

కెప్లరు పరిశీలకుఁడు-మానవనేత్రపు నిర్మాణముంగూర్చి, యొకగ్రంథము వ్రాసినారు. సము

ద్రపు పోటుపాటులంగూర్చి యొకగ్రంథము వ్రాసెనంపెను. ఇంక నెన్నియో గ్రంథము లీయనవి ద్రవ్యహీనుఁడగుట ముద్రింపఁబడక యంతరించిన వనుచున్నారు. ఈపరిశీలకుఁడొనర్చిన ముఖ్య కార్యముఆకాశగోళములు సూర్యునింజుట్టి తిరుగుతరి నవి చక్రమువలె వృత్తాకార (గుండ్రముగ) గమనమా లేక అండాకార (కోడిగ్రుడ్డువలె ఇంచుక కోలగ) గమనమా యనునది నివారించుటయై యున్నది. ఆదికాలమున గ్రీకు దేశస్థులలో నగ్రగణ్యుఁడగు అరిస్టాటల్ పండితుఁడే పొరబడి ఇవి చక్రగమనమున తిరుగుచున్నవని యభిప్రాయపడెను. ఐరోపా దేశమువారందరూ దానినే నమ్మియుండిరి. కెప్లరు పండితుఁడు తానుపరిశీలనలొనర్చి గుణించి తనగురుఁడగు టైకోబ్రాహి పండితుని కాగితములతో సరిచూచుచు గోళముల గమన మండ రూపముగాని, చక్రరూపముకాదని ఋజువుచేసి చూపుచు క్రీ. వె. ౧౬౦౯ వ సంవత్సరములో ఒక గ్రంథము వ్రాసి ప్రకటించెను.

కెప్లరు పండితుఁడు ఖగోళ చలన విధానము మూఁడుభాగములుగ విభజించెను వాటిని కెప్లర్సు త్రి లాస్ ఆఫ్ ప్లానిటరీ మోషన్సు అనుచున్నారు. అక్కాలమున కొందఱు అసూయాగ్రస్త చిత్తులు వాటిని నిరశించినను రానురాను అవియే సరియైనవిగ తెలియఁబడి వాడుకనుండినవి. అందు కడపటిదగు మూఁడవ లా (సూత్రము) సుబోధకమగునట్లు ఆయంకెలను కెప్లరు పండితుని గుణకమును పరిశీలించవలసి యుండెడిని.

భూమి- సూర్యునుండి దూరము ౧.౦౦౦౦౦, చుట్టివచ్చుకాలము ౧.౦౦౦౦౦; కుజుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౧.౫౨౩౭, చుట్టివచ్చు కాలము ౧.౮౮౦౮; బుధుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౦.౩౮౭౧, చుట్టివచ్చు కాలము ౦.౨౪౦౮౪; గురుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౫.౨౦౨౮, చుట్టివచ్చు కాలము ౧౧.౮౬౨౦; శుక్రుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౦.౭౨౩౩, చుట్టివచ్చు కాలము ౦.౬౧౫౧౯; శని- సూర్యునుండి దూరము ౯.౫౩౮౮, చుట్టివచ్చు కాలము ౨౯.౪౫౬; వీటిలో దూరము to the power of three, కాలము to the power of two యును ఒకటేయై సరిపోవును.

కెప్లర్సు త్రి లాస్ ఆఫ్ ప్లానెటరీ మోషన్సు — (Kepler's three laws of Planetary Motions) వీట్లను, సర్వసాధారణముగ, ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రమునందు Kepler's three laws అని వాడుచుందురు. ఈ విధానములు మూఁడుగలసి Planets సూర్యునిం జుట్టి తిరుగుటకు వలయు పద్ధతులను సూచించెడిని.

ఆదికాలపు ఎస్ట్రోనోమీ వేత్తలగు Tycho-Braho పండితులు ప్రతి Planet నూ తిరుగు మార్గము గుండ్రముగా సూర్యునిచుట్టు నుండు ననియు. దాని centre (ధన్యకేంద్రస్థానము) [illegible] గమనమార్గమునందే ఏదోయొక తావుగ నుండుననియు, నిశ్చయించియుండిరట. దానిని ఖండించి ఈ కెప్లరుపండితుఁడు తనవిధానము సరియైనదని యొప్పించెను. ఈయన Danish Astronomer అనియు ఈయన Mars గోళముంగూర్చి De Motibus Stellae Martis అను గ్రంథమును రచించి అందీసంగతి విస్తరించి వివరించెనియును జెప్పంబడినది. మరియు నాఁడే ఈయన పరిశీలనలు [illegible] మొనర్చెనని తెల్పెను.

1. Every planet moves in an ellipse with the sun in one of the foci.

2. The straight line drawn from the centre of the sun to the centre of the planet (the planet's "Radius Vector)"

sweeps out equal areas in equal times.

The squares of the periodic times of the several planets, are proportional to the cubes of their mean distances from the sun.

ఇందు మొదటిది, రెండవది, భూమింగూర్చి యు, మూడవది భూమింగూర్చియు తక్కిన Planets గూర్చియు సరిగోప్పు చున్నవనియు జెప్పంబడినది.

ఈ కెప్లరు కనుగొనిన మూడు ప్రకారమూన్న ములు క్రింద వివరింపబడిన విధానము (law) ను నిరూపించియున్నాడు. ఇదియు Third law for circular orbits అని వాడంబడుచున్నది.

3. To compare the Sun's attractions on different Planets assuming that the orbits are circular, and that the squares of the periodic times are proportional to the cubes of the radii.

కెమికల్లీ ఫారమ్డు రాక్సు —

(Chemically formed rocks) సముద్రపు నీటి ఉప్పునకట్టుల చీరాళ్లు గాననగుచుండును. ఇందు సముద్రలవణము Sulphate of Lime or Gypsum చేరియుండు భాగములని పాశ్చాత్యులు తెల్పుచున్నారు. జర్మనీదేశమునందలి Slassfurt కడ నిట్టి రాళ్లు విస్తారముగ నొప్పు పిండువలెగలవి కలవు. దక్షిణదేశమునందు రామేశ్వర ద్వీప మున నివి తెలుచు గానంబడుచున్నవి. అవి చిత్ర విచిత్రాకారములంగల్గియుండుట గానవచ్చెడిని.

ఈరాళ్ళయందు ౧. Silica ఖండములు అధిక ముగా గల్గినవి. ౨. మెత్తని బురద అణువులధి కముగా గల్గినవి. 3. Carbon compounds అధికముగా గల్గినవి. ४. Lime compounds అధికముగా గల్గినవి. ౫. Silica in solid flinty masses విస్తారముగ గల్గినవి యని యైదు తెగలుగ బాహ్యాకారములంబట్టి విభజింప బడియున్నను రసాయనవేత్తలిట్లు విభజించిరి.
1. Detritie లేక bult from inorganic rock debris. 2. Organic లేక bult from remains of plants or animals. 3. Chemical లేక Chemically formed rocks. ఇవి సీసముక్కలుగను నాల్గు సమాన భాగములుగను చెరుగకుండునట్లు నేర్పడును. ఇది Silica యొక్క Impure form అనియు దాని Quartz కొంత స్వచ్ఛతగలదిగ నుండు నని చెప్పబడెను. ఇవి సీసముక్కలన్ని మార్పులుగలవిగా నుండి సరిగా నేర్పడును.

కెమిస్ట్రీ (Chemistry) —

రసాయన శాస్త్రము. శాస్త్రములలో మొదటిది ప్రసిద్ధ పదార్థ రసాయనశాస్త్రము. ఇది alchemy లోని భాగముగా నేర్పడుచున్నది. ఏపదార్థ ములతో ఏవేవి గలసియున్నవో వాటిని వివరించి చెప్పును. దీనిని రసాయనశాస్త్ర మని యాధారముగనెంచదగు (రసవాద) శాస్త్రము నుండును.

కమోరిజమ్ (Camorrism) —

భయపెట్టుట లేక నరహింస యు బలాత్కారించియు పరిపాలనము నడపుటనుగూర్చిన కథ. ఇటలీ దేశపు మాటనుండి జనించినది.

కెయిన్ (Cain) —

క్రైస్తవమతము నకు, యూదుల మతమునకు చెప్పబడిన ఆదిద తల్లిదండ్రు లైన ఆదాము హవ్వలకు తొలిచూలి కుమారుడు. ఈతని తమ్ముడగు ఆబెల్ ఇతనిం జంపి దేశాటనము మొదలిడి కడకు రామేశ్వరమున నితని జాతి గొప్పచేసి, తానుంజచ్చి ఆ ప్రక్కనే గోరిచే నుంచబడెను. (ఆబెల్ కాబెల్ చూడుడు).

ఆబెల్ కుమారునిపేరు ఎనోచ్. అతనిపేరునను ఒక పట్టణము నిర్మించెనట. అదియే మొదటి పట్టణమని చెప్పబడినది. మరియు నాతడును

తన సంతతిలోనివాఁడేయగు లమేచ్ అనువానిచే ప్రమాదమున జాఁపబడి మృతిఁజెందెనని యూద మత గ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినది.

కైయిసన్ ఫౌండేషన్ (Caisson foundation) — పునాది చూడుఁడు.

కైయిసియమ్ లోహము (Caesium) — ఇది తెల్లగ వెండివలెనుండు నొకలోహము. దీని నాంగ్లరసాయనశాస్త్రజ్ఞులు Alkaline metal అనియెదరు. దీని కెమికల్ సింబల్ Cs. అనియు, Atomic weight 132.8 అనియు, Atomic number 55 అనియు, Specific gravity 1.88 అనియు, Melting point సెంటిగ్రేడు థర్మామీటరు 26.27 డిగ్రీల మధ్యనని యు చెప్పఁబడినది. క్రీ.శ. ౧౮౬౦ సంవత్సరపు Spectrum analysis నందు కనుగొనఁబడి "Soft at ordinary temperatures" అనఁబడుచున్నది. అప్పుడే మిగుల కరఁగు లోహము. Rubidium తో కలసి దొరకును.

కైరడాక్ కేరక్టేకస్ — (Caradoc Caractacus) కెల్టిక్కు నాయకుడు. రోమనులకాలమున బ్రిటను నేలిన యొకరాజు పేరని యెదరు. Beloved అని యర్థము. పురుషనామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు).

కైరవానికా ప్రత్తి వ్యవసాయము— శాగుచేసి ఫలి చేసిన ఈజాతి ప్రత్తి చాల లాభకరమైనది. ఇందు రెండు భేదజాతులు కలవు. అందొకజాతి ప్రత్తి పట్టునుబోలియు రెండవజాతి ప్రత్తి ఉన్నిబోలియుండుట వానియందు కలుపుగలిగియుండి యెక్కువధర కమ్మఁబడును. చెట్లు పన్నెండడుగులు పెరిగి నారింజ చెట్టంత యగును. యకరమునందు ౯౦౦ చెట్లు నాటవచ్చును. ఈ చెట్లు ముప్పదివత్సరములు జీవించి కాచుచుండును.

తొలుత గోతియందు గంపెడు ఆకులు పేడ మొదలగు ఎరువులుపోసి వేఁడినీళ్లుపోసి యుండినదాని నతిజాగ్రతగా గోతులలో నాటి, నీరిడుచు చెమ్మతప్ప నధికము వేళ్లకు తగులకుండ పరిస్థితులలో మొక్కలం బెంచి, ఏటేటపాతకొమ్మలం గత్తిరించివైచును నీ వ్యవసాయము నెరపవలయును. మొక్క స్థిరపడినపిదప శ్రమతగ్గి ఫలితము కల్గుచుండుట మొదలిడును. నాటిన యారునెలల కీచెట్లు నాల్గుఅడుగులయెత్తు పెరిగి కాయనారంభించును. (ప్రత్తి వ్యవసాయము చూడుఁడు). కెరవానియా ప్రత్తిచెట్టు లేటేట 300 మొదలు ౯౦౦ వరకుఁ గాయలుగాచును. దీని నాటుకొరకు ముందు స్టాపిఫిల్ బోరర్ అనంబడు పురుగుల వ్యాధి పట్టుచుండును. అవి కొమ్మలందు రంధ్రములం జేయుచు పెట్టుంజాపెడిని. వాటిని సరికి దూరముగా పారవేయుచు డవలయును.

కైరౌలీ సంస్థానము — ఇండియా దేశను ఎలి రాజపుటానా ఏజన్సీలోని బ్రిటీషు రక్షిత సంస్థానము లిరువదింటిలో నొకటి. (రాజపుటానా ఏజన్సి చూడుఁడు). కెరౌలీపురము రాజధాని.

కైర్గ్యూలియన్ ద్వీపము (Karguelien Island) — ఇది దక్షిణధృవప్రదేశము లనుండెడి అంటార్కిటిక్ సంబంధమగు ద్వీపమనియు, ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియాల నడుమకు తిన్నగా దక్షిణమున నున్న దనియు జెప్పఁబడినది.

కైల్టు జాతివారు — స్కాట్లాండు దేశపు హైలాండర్సు యీ జాతివారనియు, ఐరిషు తెగవారు, వెల్షు తెగవారు, బ్రిటను తెగవారు, కెల్టుజాతివారని తెలియుచున్నది. కొందఱు కోర్నిషు తెగవారు కూడ కెల్టులే నందురు.

కెల్ప్ (Kelp) — స్కాట్లాండు దేశమున సముద్రపు మొక్కలను (Sea weed) గోతులందుకాల్చి పచ్చి Sea weed తో కప్పి వేడి నిలచునటులచేసి కాల్చిన బూడిద గడ్డలు. ఇది సోడా, ఉప్పు, పొటాషు, సాల్టు, ఐయోడైన్, అద్దములు చేయుటయందుపయోగించును. దీనిని ఫ్రెంచిదేశమున నార్మాండీసీమ యందుకూడ చేయుదురట.

క్రెడిట్ (లేక పరప — (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Credit - పరపతి యని యర్థము. ఒక చిఠాయందు జమ్మవ్రాయంబడుటకు Credited అనియు నందురు. ఆస్తి వలన గల పరపతి యని నొకయర్థము గలదు. ఒక బ్యాంకివారుగాని, ఒక ధనవంతుడు గాని, ఒక వర్తకుల సంఘముగాని, ఒక ధనవంతుడగు వర్తకుడు గాని, తాను ఒక వర్తకునకు కొంతసొమ్ము వరకు నప్పియదగువాడని క్రెడిట్ నోట్ (Credit Note) ఇచ్చెదరు, లేక తనవద్దనుండి Credit Letter యిచ్చెదరు.

క్లెమెంట్ (Clement) — లాటిను నామము. రోముదేశమున పదునేడుగురు పోపు గురుస్వాములీనామము కలవారు. పురుషనామము. (క్రైస్తవనామములు చూడుడు).

క్లెయిర్ (Clair)— లాటినునామము. ప్రసిద్ధిగల యని యర్థము. పురుషనామము. (క్రైస్తవనామములు చూడుడు).

క్వైయిటిజమ్ (Quietism) క్రైస్తవ మతమునందలి వైరాగ్యయుక్తమగు సిద్ధాంతము.

కేండియా ద్వీపము (క్రీటీద్వీపము)— ఐరోపా ఖండమునకుచెంది టర్కీదేశముకడ మధ్యధరాసముద్రమున నున్న యొకపాటి పెద్ద ద్వీపము. దీని పురాతనపుపేరు క్రీటీద్వీపము. ఆర్కిపిలెగో దక్షిణదిశయందున్నది. ఫలవంతము సారవంతమునగు భూమిగల్గిన సౌందర్యవంతమైన ద్వీపము. టర్కీవారిక్రింద నుండినది. ప్రజల తిరుగుబాటు ప్రభుత్వపు ద్రోహులమధ్య చిరకాలము దుస్థితియందుండి ఇటీవల ప్రత్యేక స్వపరిపాలన ప్రభుత్వమునందినది. ఉత్తరతీరమున నున్న కేండియాపురము ముఖ్యపట్టణము. దీనికి జెందిన ద్వీపములు- సమోత్రాకీ ద్వీపము (తొల్లింటి సమోత్రేషియా ద్వీపము), థాసో ద్వీపము, ఇంబ్రోద్వీపము, లెమ్నో ద్వీపము మొదలగు ఆర్కిపిలెగోలోనివి దీనికిజెంది యున్నవి. (టర్కీదేశము, ఐరోపాఖండము చూడుడు).

కేంద్రములు — జ్యోతిషశాస్త్రము నందు లగ్నస్థానమునుండి నాలుగు, ఏడు, పది, మొదటి లగ్నస్థానమునహా ఈ నాలుగు స్థానములును కేంద్రస్థానములనంబడును. ఇందు గ్రహములకు బలమధికమని జ్యోతిషశాస్త్రము నందు చెప్పంబడినది.

కేకటుండు — నుకటుని కుమారుడు. ఈతనికి దుర్గాభిమాన దేవతల్లు పుట్టిరని చెప్పంబడినది.

కేకయదేశము— ఇది విపాశ (బీయాస్ నది) శతధ్రు (సట్లెజునది) నదుల మధ్యప్రదేశముగ చెప్పబడిన దేశము. శ్రీరాముని తండ్రియగు దశరథ మహారాజు భార్యలలో నొకతెయగు కైకేయి కేకయరాజు పుత్రికయె. రాజధాని గిరి వ్రజపురము; దానికి కొంతకాలమునకు గిరి జారను నామాంతరము కల్గెనని కన్నింగ్హామ్ [illegible] వ్రాసెను. మఱియు ఆర్కియాలాజి కల్ సర్వే రిపోర్టులో [illegible] దీనిని వివరించెను. ఇప్పుడు జలాలపూరుకడ [illegible] రామాయణము అయోధ్య కాండము [illegible] దీని ప్రశంస కలదు. (కేకయుడు చూడుడు.)

కేకయుడు — [illegible] క్షత్రియుడు. [illegible] వేరయ్యెను. దానికి [illegible] సోదరులు [illegible] (కేకయదేశము చూడుడు).

కేజారో క్షత్రియులు — [illegible] క్షత్రియులు చూడుడు.

కేఝులేటి గోత్రము — [illegible] వర్ణ [illegible] చూడుడు.

కేటబోలిజం (Katabolism) — పదార్థములను [illegible] మారు [illegible] వెప్పబడు [illegible].

కేటరాక్టు (Cataract) — [illegible] మొరకనుండి పలకుజరు [illegible].

కేటెకిజమ్ (Catechism) — ప్రశ్నోత్తర రూపమున బోధించు పద్ధతి.

కేట్సుపా (Cat's-Paw) — ఇంకొకరి వ్యయమున తనకార్యము జరపుకొను గడుసు తనపు ప్రయత్నమున కిది వాడబడుచున్నది. ఒకప్పుడొక కోతి ఎవ్వరు లేనప్పుడుతరి నొక వంటగదిం జొచ్చి అట పొయిపై వేగుచున్న ఒక గింజను అట నిద్రించుచున్న నొక పిల్లి కాలితో నివలకుం దీయ యత్నించెనట. తన చేయి కాలకుండ నివలకీచ్చి తాను దానిం దినం దలంచి [illegible] చెప్పబడిన యీ కట్టుకథ కొంత యసందర్భముగా [illegible] వ్యక్తి మనుష్యులకు [illegible] తన [illegible] కొన [illegible] using Cat's Paw అని [illegible] మన్నారు.

కేడూసియస్ ధ్వజము (Caduciaus) [illegible] ధ్వజము. [illegible] హెర్మీస్ దీనిని [illegible].

కేడ్మియన్ విక్టరీ (Cadmean Victory) [illegible] ఆ యుద్ధ [illegible] నిరర్థక [illegible] నిరర్థక [illegible].

కేయిసర్ (Caesar) — లాటిన్ నామము. ఒక గొప్ప రోమనుచక్రవర్తి పేరు. Hairy అని యర్థము పురుషనామము. ఇది సంస్కృతభాషయందలి కేసరపదసంబంధపదమని

పోల్పం బడినది. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు.)

ఈపదవర్ణక్రమము (Spelling) ను వేర్వేఱు భాషలందు వేర్వేఱువిధములుగ చేయుచున్నారు.

కేతకీవనము

— చితాభూమి యనం బడు వైద్యనాథక్షేత్రమునకు ప్రాంతారణ్యము నకుం గొల్లింట కేతకీవనమని పేరు గలదు. ఈ ప్రాంతము నిప్పుడు [illegible] అనుచున్నారు. (వైద్యనాథధామము చూడుడు.)

కేతనకవి (మూలఘటికకేతన)

ఆంధ్రకవులలో పూర్వులలో [illegible] [illegible]. తిక్కనసోమయాజి కాలమువాడని [illegible]. (తిక్కనసోమయాజి [illegible] [illegible].) [illegible] తద్విషయము ద్రాయబడినట, [illegible] రచించినపిం ఆంధ్రభాషాభూషణము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

కేతసమంత్రి

— [illegible] [illegible] గుని కేతన [illegible], [illegible] [illegible] శ్రీ [illegible] ప్రభాకరశాస్త్రి [illegible] [illegible] [illegible] ఇతఁడు నిజాం [illegible] కేతసమంత్రి [illegible] కావలెననియు, [illegible] క్రీ. శ. ౧౨౩౦-౭౦ ప్రాంతమున [illegible] రాష్ట్ర బహదూర్ [illegible] పంతులువారు నభిప్రాయపడిరి. ఈతఁడు రచించి నవి తెలుగున కాదంబరి యనంబడు గ్రంథమును, కువలయాశ్వ చరిత్రము నని తెలియుచున్నది.

ఈ కేతనమంత్రిని రావు బహదూర్ [illegible] వీరేశలింగంపంతులుగారు పూర్వకవులలో [illegible] [illegible].

కేతలప్రదేశము

— కేరళదేశము చూడుడు.

కేతుమంతుఁడు

— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కేతుమం [illegible] [illegible].

కేతుమాలపర్వదేశము

— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

కేతురథుఁడు

- [illegible] కేతుమంతుఁడు. పితామహుఁడు [illegible] [illegible].

ఈతని సంతతియందే భగీరథ మహారాజు జన్మించినవాడు.

కేదారనవమి— నందానవమిచూడుము.

కేదారనాథము— (బదరికాద్వారము) అరుణోద దేశము చూడుడు.

కేదారములు — హిమవన్నగమున గార్వాల్ సంస్థానమునందున్న కేదారనాథ మనబడు బదరీకేదారక్షేత్రమునందటియున్న కేదారములలో ముఖ్యములైదు. ౧. బదరీకేదారము లేక మహాకేదారము, దీనినే కేదార్ నాథ (మధ్యమ మహా) మనియెదరు. ౨. మధ్యమేశ్వరము (మదమాహేశ్వరము) ౩. తుంగనాథ కేదారము. ౪. రుద్రనాథ కేదారము. ౫. కల్పేశ్వర కేదారము. ఇంకను బృహత్కేదారము శాఖ (తెల కేదారము) కేదారము బిల్వకేదారము మొదలగునవియుంగలవు. కేదారక్షేత్రము లిరువదిమైదని యందురు గాని అన్నియుం గానరావు.

కేదారారణ్యము— అరణ్యములు చూడుడు.

కేనన్ — గండి చూడుడు.

కేన్సిలింగ్ (వదలుకొనుట లేక రద్దుపఱచుకొనుట) Cancelling—(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము) తొల్లింటి ఏర్పాటులను మానుకొనుట.

కేపిటలిజమ్ (Capitalism) — ధనమును అభివృద్ధిపఱచుటకు ఆధనమునే ఉపయోగించి పెంచు విధానము (Economic system). యంత్రశాలలు మొదలగునవి తన ధనముచే నిర్మించి ఇతరుల పని సహాయమున (Labour) వానిచే పనిచేయించి నడపి ధనము నభివృద్ధిపఱచుట, Capitalisam తత్సంబంధమే యగును.

కేపిటల్ (Capital) — (మూలధనము లేక పెట్టుబడి ధనము). వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. మూలధనమని యర్థము. పెట్టుబడిసొమ్ము - ఇది ద్వివిధము. Fixed capital అనియు (ఇది భూములుగొనుట ఇండ్లు కర్మాగారములు (Factories, work shops) ముద్రాక్షరశాలలు మొదలగువాటి నిర్మాణమునకుగాను ఇచ్చినది), Circulating capital అనియు (ఇది వర్తకవ్యాపారమునకు కర్మాగారములు (Work shops) ముద్రాక్షరశాలలు మొదలగువాటిని నడపుటకుగాను ఇచ్చినది) ఇరుతెఱంగులు. అప్పుతీసికొని ద్రవ్యము (వడ్డీ లేకుండా) Principal ను కూడ Capital అనుటయుం గలదు. డబ్బును పెట్టుబడి పెట్టుటను Capitalisation అనియెదరు.

కేపు అగ్రము — అగ్రము చూడుడు.

కేపు కాలనీ — దక్షిణ ఆఫ్రికాయందున్న కాలనీ దీనికి గుడ్‌హోపు అగ్రము నుండి పేరువచ్చినది. బ్రిటిషువారిక్రింద స్వపరిపాలన నొందిన కాలనీగా నున్నది. ఇందొక హైకమీషనరు అధికారిగ నుండును. పార్లమెంటు కలదు. అందలి సభ్యులు ప్రజలచే నెన్నుకొనబడువారు. ౨,౩౦,౦౦౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యముగలది. క్రీ. శ. ౧౪౮౬ లో పోర్చుగీసువారు కనుగొనిరి. ౧౬౫౨ లో డచ్చివారి సెటిల్మెంటు, ౧౮౦౬ లో బ్రిటిషు వారి వశమైనది.

ధాన్యము, పండ్లు, ద్రాక్షలు పైరగుచున్నవి ఉన్ని గొఱ్ఱెలనుందలనుండి లభించును. బంగారము, రత్నములు గనులందు దొరకుచున్నవి. వ్యవసాయదేశము గాన పెద్ద పట్టణములు లేవు. ఇది బ్రిటిషువారి కాలనీ. కేపుటౌన్ ప్రధాన నగరము. టేబిల్ బేపురము, పోర్టు ఎలిజబెత్తు

పురము రేవుస్థలములు. కేప్‌టౌన్ సమీపమున గల టేబిల్ మౌంటెన్ శిలామయమగు పీఠభూమి వింతగొల్పు పర్వతము. పడమట గ్రిక్వాలాండునందలి కింబర్లీపురముకడ రత్నములగనులు కలవు. ఇందు ఆరుభాగములుకలవు. ౧. కాలనీ ప్రోపర్, ౨. పశ్చిమగ్రిక్వాలాండు. ఇందు వజ్రపుగనులున్నవి. ౩. తూర్పు గ్రిక్వాలాండు, ౪. [illegible]బాలాండు, ౫. ట్రాన్స్‌కీ, ౬. [illegible] యూనాలాండు కాలనీ (దక్షిణాఫ్రికా చూడుడు).

కేపు వెర్డోద్వీపము — ఆఫ్రికాఖండ [illegible] ద్వీపములు చూడుడు.

కేప్నోమాన్సీ (Capnomancy) [illegible] శాస్త్రము. [illegible] (శకున శాస్త్రము). [illegible] లను [illegible] శాస్త్రము.

కేప్రిలేజకకందరము (Blue Grotto Capri) — ఇటలీ [illegible] సముద్రము [illegible] ద్వీపము [illegible] ద్వీపము, ఇప్పుడు [illegible] ద్వీపము [illegible] కేప్రిద్వీపము [illegible] తములు కలసి [illegible] లోన నైసర్గికపు [illegible] బడుచున్నది. ఇందు కొండయొక్క క్రిందిభాగము సముద్రపుటలలచే తొలువబడి గుల్లగ జేయుంబడి ఇరుపదులు మార్గములుగల గుహం బోలి సముద్రపునీటచే నాక్రమింపబడియున్నది. దీనిని Blue grotto (ఊదా కాంతుల గుహా) యనుచున్నారు. [illegible] కనుగొనెను. [illegible] ఉదారంగుల [illegible] మగు [illegible] ఆకాశపు [illegible] ఉదకము లే గాక [illegible] మొదలగు సర్వము [illegible] వస్తువులు [illegible] ఇందు [illegible] ప్రాచీనుల [illegible] క్రీస్తుశకము [illegible] భాగము [illegible] ద్వారము [illegible] ఇప్పుడు [illegible] అవి క్రీస్తునకు [illegible] శాస్త్ర [illegible]

క్రేప్ ఆఫ్ లిబర్టీ (Cap of Liberty) — [illegible] క్రీ. పూ. [illegible] ఫ్రాన్సు [illegible] Cap of liberty [illegible]

క్రేబిలు వార్తలు — [illegible] లను [illegible] సముద్రము [illegible] తీగలు [illegible] వార్తలకు కేబులు అని పేరు. (తంతీవార్తా యంత్ర విధానము చూడుడు.)

క్రేబేజిచెట్టు — ఆంగ్ల. Cabbage ఇది శీతల దేశముల యొక్క చెట్టు. శీతల దేశ వాసులగు నాంగ్లేయులచే భరతభూమికిం దేబడి ఇట నాటుకొని స్థిరపడినది. ఈదేశమున చక్కగ పైరగుట ప్రారంభమైనను నేటికిని శీతలము గల

భూములపై చక్కగ వృద్ధియగుచుండును. ఉష్ణ మధికముగనుండు తావులందు శీతకాలమున పైరు చేయబడుచుండెను. ఇది ముఖ్యముగ భోజన పదార్థముగ నుపయోగించు చున్నది. ఇది పైరి గుటకు రమారమి మూడునెలల కాలముపట్టును. దీని విత్తనములు పాలంబోని యుండును తెల్లని ఆకులు ఒకటి నొకటి చుట్టుకుని ఉండవలెనే భోజనయోగ్యముగ నయ్యెడిని.

కేబేజి మద్యపానమునకుగల్గు వేడినిహరించును. మెదడులోని వేడిని నివారించి నిద్ర దెచ్చును. గురుత్వముగ నుండి సగుధాతువు గల్పించి దేహ పుష్టి నిచ్చును. బుద్ధిమాంద్యము దగ్గించును. ఉడికించి చితుకని కురుపులు, గడ్డలు గట్టి వానిని పక్వపఱచి చితుకఁ జేయును. శీతల శరీర తత్వములు కలవారికి కొంచెము మేలు చేయు నందురు. కేబేజీ హానికి నెయ్యి విరుగుడు.

కేయిన్ (Cain) — హిబ్రూనామము. ఆదిసృష్టి, ఆదామయు ఈవుల తొలికాన్పు కుమారుని పేరు. Possession అని యర్థము. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు.)

కేరట్ లేక కేరట్టు (Carat) (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము) - వన్నె యని యర్థము. ఇన్నివ వన్నె బంగారమను నపుడు బంగారము నిరువన్నాల్గు భాగములు చేసిన నది ఎన్ని Carats అనెదరో అన్నివంతులు అసలు బంగారముండు దనియు, తక్కినవి కలుపు లోహములనియు తెలియగునది. ఇట్లు 24 వన్నె బంగారము కలుపులేని అసలు బంగారమని (మేలిమి బంగారము) యర్థము. ఇంక రత్నములం దీమాట యందున్ని కారట్లు తూనికయగు కారటు ఒకటికి 3⅙ Troy Grains (గురిగింజ-చిన్న గురివెంద గింజల) ప్రమాణమని ఎఱుంగునది.

కేరళ (కొంకణము) — సప్త కొంకణములలో నొకటి చూడుడు. కొంకణము చూడుడు.

కేరళ కళా మండలము — ఇది నాటక కళాసంస్థ. కేరళ దేశమున షోరనూరు పురము (బ్రిటిషు మలబారు జిల్లా) ప్రక్కనుబడి ప్రవహించు భారతపుఝానది తీరమున 1930 సంవత్సరమున వల్లత్తోలు నారాయణ మేనన్ కవితిలకునిచే స్థాపింపబడినది. దీని పోషణకై యీ కవితిలకుండు కొంత ధనము గూర్చెనట. (వల్లత్తోలు నారాయణ మేనన్మహాకవి చూడుడు) ఇది రెండు భవనములుగ నున్నది. ఒక దాని యందు కథాకళి నాటక ప్రదర్శనముల కొరకు రంగమును, సర్వసాధారణ నాటక ప్రదర్శనముల కొరకు రంగమును కలవు. రెండవది అందలి వారి నివాస గృహముగ నున్నది. కళలను నేర్పు పాఠశాల ఆప్రక్క నే నిర్మింపఁబడుచున్నది. ఈ నాటక ప్రదర్శనములు ఐరోపా, అమెరికా దేశముల నాట్యములను వాని నుతుల నందుచున్నవి. ఉదయశంకరు గురుభారతనాట్య ప్రదర్శన కళాశాలను నిచటనే నారంభింతురు. మహాకవి యిందే వసించుచు నేఁటికిని బధిరుండుగనే యున్నాఁడు.

కేరళ దేశము (కేరళ పుత్రము, కేతల పుత్రము) — ఇది సప్తకొంకణము లలో నొకటి. (కొంకణదేశము చూడుడు). చంద్రగిరినదికి దక్షిణమునగల సముద్రతీర మళయాళభూమికి కేరళపుత్ర మనియు, కేతలపుత్ర మనియు నాడుకపేరు లున్నవని డా. భాండార్కరు పండితుండు తన Early History of Deccan 3-10 యందు దెల్పియున్నాఁడు. అశోకుని గిరినార్ శిలాశాసనమున కేరళ చేరనామములు గాన్పించుచున్నవి. కొల్లంశకము (సప్తర్షి శకమే) క్రీ. వె. 824 లో ప్రారంభమైనది.

రాజధాని అనంతపద్మనాభక్షేత్ర మగు తిరువనంతశయనము. దీని నిప్పు డాంగ్లమున ట్రివేండ్రమ్ (Trivandrum) అనెదరు. దీని కింకను కనకపురమనియు, ముఖక పురమనియు పేరులు కలవు. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము ఆది సర్గ 3 యందు కలదు. ఇప్పటి తిరువాన్కూరు మహారాజును దైవమగు అనంతపద్మనాభ దాస యను పేరును బిరుదముగా వహించుచున్నారు. ఈ క్షేత్రమును చైతన్యస్వామియు, నిత్యానందస్వామియు దర్శించినటుల చైతన్యభాగవతమునందు కలదు. (చేరదేశము చూడుము.)

కేరళపుత్రదేశము — కేరళదేశము, చేరదేశము చూడుము.

కేరళమహారాజు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశ క్షత్రియుడు. కేరళదేశము నేలిన రాజులలో మొదటి వాడు. కేరళదేశమితని పేరంబులుగు చున్నది. కేరళవంశమునకు మూలపురుషుడు. (కేరళదేశము చూడుము.)

కేర్సినోలోజీ (Carcinology) — ఎండ్రపీతలు మొదలగు బహుపాద జంతువులగూర్చిన కళ. వానిభేదలక్షణ గుణములు నేర్పునట్టి శాస్త్రము.

కేరీ (Carry) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము. తీసికొని పోవుట యని యర్థము. రైల్వే కంపెనీలు, ప్టీమరు కంపెనీలు మొదలు Carrying agencies అన్నియు నిట్టిపనిని చేయునవియె యగును. లెక్కలు వ్రాయుటలో నొక పుటకొననుండి తర్వాతిపుట ప్రారంభమున కంకెలందీసికొని పోయి వ్రాయుటకు Carried over అనియు నందురు. (ఇంక తర్వాతిపుటపైన నా కెలను వ్రాసి Brought forward అని వ్రాయు చుండురు). తగవు పరిష్కారము నెద్దియేని యాటంకము సంభవించో దానిని మఱియొక రోజునకు నిలిపియుంచుటకు Carrying over అని యెదరు.

కేరేయ గోత్రము — అత్రి పుత్రికా పుత్రులు గోత్రము చూడుము.

కేలండరు (Calendar) — లాటిన్భాషాపదమగు కెలండేరియమ్ - అనగా లెక్కపుస్తకమనుమాటనుండి కల్గినది. సంవత్సరమందలి నెలలు, నెలలందలి పర్వములు, వారములు, దినములు మొదలగునవి తెల్పునది కేలండరనంబడును. ఇట్లే గ్రీకు కేలండరు, చీనా కేలండరు, జూయిష్ కేలండరు, హెబ్రూ కేలండరు, మహమ్మదీయ కేలండరు మొదలగు కేలండరులుకలవు. ఇవియన్నియు మనదేశపు పంచాంగములం బోలినవియే.

1918 లో రష్యాదేశము ఒక కేలండరును ప్రకటించెను. అందు ఐదుదినము లొకవారము గను, ఆరువారము లొకమాసముగను ఉండి పని రోజులను మఱి సెలవురోజులను కలిపి 360 దినములు సంవత్సరముగను చెప్పబడినవి. (పరోపాకాలమానము చూడుము).

కేలాకిలయవనులు — నీరు వాకాట దేశమేలినవారు. యమునానదరాజ్యము పశ్చిమ సముద్రమునం మధ్యదేశము నాకలా మధియాళభాగములు, రాజ్యస్థాపకుడైన మొదటిప్రభువు వింధ్యశక్తి. రాజధాని కిల్కిలానగరము. (వాకాట దేశము చూడుము).

కేలిఫోర్నియా మహావృక్షములు (California big trees) అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలో ఒకటైన కాలిఫోర్నియా దేశమునందు Kalaveras సీమయందు అనగా స్టాక్టను పురమునుండి తూర్పుగా డెబ్బదియైదు

మైళ్ళ దూరమున కెలవెరాస్ అనంబడు వనము నందు మహావృక్షము లించుమించు నూరుకలవు. ఇవి రాక్షసవృక్షము (Giant trees) లని పేరందియున్నవి. ఇందన్నిటికన్న పెద్దవృక్షమునకు Father of the forest అనిపేరు. ఆచెట్టిప్పుడు పడిపోయియున్నది. దానిపొడవు ౪౩౫ అడుగులు, ప్రమాను చుట్టుకొలత ౧౧౦ అడుగులు, లోక్క ౧౮ అంగుళముల దళసరి.

ఈతోటయందలి కొన్ని పెద్ద వృక్షములకు పేర్లుకలవు.

	ఎత్తు అడుగులు.	ప్రమాను. చుట్టుకొలత
Keystone	౩౨౫	...
Mother of the forest	౩౨౧	౯౦
Hercules	౩౨౦	౯౫
Hermit	౩౧౮	౬౦
Pride of the forest	౨౭౬	౬౦
Three graces	౨౯౬	౯౨
Husband and wife	౨౫౨	౬౦
Burnt tree (పడిపోయి యున్నది)	౩౩౦	౯౭

ఇంకను Empere state, Old maid, Saiames twin, Mother and sons, Two guardians మొదలగునవి కలవు. అవి ౩౨౦ పొడవు ౭౦౦ వెడలుపు కలది.

చుట్టుపట్ల నిట్టిచెట్లు కాకున్నను ఈజాతిచెట్లు కొన్నికలవు. ఇందలి మహావృక్షములు గవర్నమెంటు రిజర్వు ఫారెస్టుగ నుండి రక్షింపబడి యున్నవి. ఈజాతి వృక్షములు సముద్రపు నీటి మట్టముపై నాల్గువేల అడుగులకు తక్కువ Altitude ప్రదేశములందు బ్రతుకవని పరిశీలనల వలన తేలుచున్నది. మఱియు ఏడువేల అడుగుల ఎత్తునకూడ పెరుగవని తెలియుచున్నది. చెట్టు యొక్క పైబెరడు ఎఱుపు పసుపు కలసిన రంగుగా నుండెడిని. నూరు లేక డెబ్బదియైదు అడుగులకుం దిగువగ కొమ్మలుండనే యుండవు. లోనికేగు మార్గమున కిరుదెసలనుండు చెట్లకు Sentinels అని పేరిడియున్నారు. వనమునందు Grizzly Giant అను వృక్షము వెయ్యి సంవత్సరములు జీవించెనని చెప్పఁబడినది. Wawona అను చెట్టు వేళ్లగుండా ఒకటన్నెలు మార్గము నరకి దానిగుండ బాటనవ్వలికి నడపియున్నారు. దానిగుండా బండ్లు పోవుచుండును. ఈమహావృక్ష సముదాయము మంతయు కాలిఫోర్నియా యందు Sirra Nevado slope నందెగాని ఇతర తావుల గానరాకున్నవి.

కేలిఫ్ హరూన్ (లషీద్

మహమ్మదీయ మతసంబంధమున ఐదవ కేలిఫుగా బాగ్దాదుపురమున రాజ్యమేలినవాఁడు. అబ్బిడీ వంశపువాఁడు. క్రీ. శ. ౭౬౩ మార్చి ౨౦ న జన్మించి, ౭౮౬లో రాజ్యమునకువచ్చి, ౮౦౯లో మార్చి నెలయందు మృతినందెను. చాలా సుప్రసిద్ధ పరిపాలన చేసినవాఁడు. భార్యపేరు జోబది. అరేబియన్‌నైట్సు కథలందు ఈయన ప్రశంసలు కలవు.

కేల్వినిజం (Calvinism) - ప్రొటెస్టాంటు క్రైస్తవమతమున నొకయాచార్యుఁడుగా నెంచఁబడిన జాను కాల్విన్ (John Calvin) యొక్క మతము. ఈతఁడు క్రీ. శ. ౧౫౦౯-౧౫౬౪ జీవించినవాఁడు. మానవప్రవర్తనము నిరాశకరమగు దుర్మార్గమునముకలదియనియు, దేవుఁడే కొందఱిని రక్షించుట కెన్నుకొనుననియు, తక్కిన ప్రాణులు నశింపవలసినదే గాన మానవ ప్రయత్నము లెవ్వియు నాతని రక్షణకు నిరర్థకము లేననియు నీతని మతము. దీనిని క్రైస్తవమత ధర్మమున Doctrine of Predestination and

Election అనియెదరు. దీనికి వ్యతిరేకమగు నది ఆర్మీనియన్ సిద్ధాంతము. (చూడుఁడు)

కేలిస్థెనిస్ట్రీ (Calisthenistry) — శరీరమునందలి కండరములకు, అవయవములకు కసరతు (వ్యాయామము) గల్గించి శరీరముచక్కఁ బఱచి పెంచుటనుగూర్చి తెల్పుకళ.

కేలీఫాత్ (ఖలీపాత్) — దీనికి కిలాఫత్ అనియు ననుటగలదు. మహమ్మదీయ మతమున మహమ్మదు జగద్గురుని తర్వాతవారిని కలీప్ లేక ఖలీఫా యనియెదరు. వీరు మహమ్మదీయ మతాధిపతులు.

మహమ్మదు వారికిం బిదప అబూబకరను వారిని వారిశిష్యులు మొదటి కలీఫాగా నెన్నుకొనిరట. వీరు మహమ్మదువారి ప్రియశిష్యులును ప్రియభార్యయగు అయెషాబేగంగారి తండ్రిగారు వారికింబిదప ఓమార్ కాలీఫాయును పిదప ఉత్మాన్కాలీఫాయును ఈపదవి నధిష్టించిరి. వీరికింబిదప క్రీ. వె. ౬౫౬లో కొందఱు ఆలీ యనువారిని నెన్నుకొనిరట. వారాదినమునుండి షియాలనంబడిరి. తక్కినవారు సున్నీలనంబడిరి. పిదప బాగ్దాదుపురమునందు కొందఱు కాలీఫాలు పరిపాలనసల్పిరి. క్రీ. వె. ౧౨౫౮ లో మొగ్లూకులు బాగ్దాదుం బట్టుకొని కలీఫాత్ పదవిని అటనుండి ఈజిప్టునకు మార్చిరి. క్రీ. వె. ౧౫౧౭ లో టర్కీ ఈజిప్టును జయించుటతో కలీఫాత్ టర్కీపాలై ఇస్టాంబూల్ (లేక కాన్స్టాంటినోపిల్) నందు స్థిరపడి ఉత్మాన్ కలీపా పదవి నధిష్టించెను. క్రీ. వె. ౧౯౨౪ లో టర్కీలోని నేషనల్ ఎసెంబ్లీ అంగోరాయందు కలీఫాతుపదవి నిరాకరించి విసర్జించెను.

కేలోరిమిట్రీ (Calorimetry) — ఒక పదార్థమును కొంతబరువుగలదానిని వేడిచేయుతరి ఎక్కిన లేక తగ్గిన వేడినికొలుచు పరిజ్ఞాన శాస్త్రము. ఎంతబరువుగల ఏజాతి పదార్థమునకు వేడిచేయుటకు ఎన్నిడిగ్రీలవేడి ఎక్కించవలెనో తెలుపు కళ.

కేవలకాశ్యపగణము— దీనిని కాశ్యపగణమని యందురు. కాశ్యపగణముచూడుఁడు.

కేవల కుంభకము — పైసప్తకుంభకముల నభ్యాసము కల్గినపిదప దీని నాచరింప వలెనని చెప్పఁబడినది. యోగులు ప్రాణాయామము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ మీ కేవలకుంభక సిద్ధికొఱకే నని నుడువుచున్నారు. కేవలకుంభకము సిద్ధించెనేని పిదప ప్రాణాయామాభ్యాసముతో పని యుండదందురు.

ఇందుపూరకముగాని రేచకముగాని ప్రత్యేకముగ నాచరింపనక్కరలేదనియు లోపలివాయువును బైటికిపోనీయక నిరోధించి, ఉన్నదానినున్నట్లు నిలపియుంచుట కేవలకుంభక మనంబడునని చెప్పఁబడినది. ఇది అనుభవైక వేద్యమే కాని వాయదరముగానిది. (కుంభకము చూడుఁడు). (అజప చూడుఁడు).

పూరకమువలన శరీరములోనికిం జేరిన వాయువుచే శరీరపు లోపలిభాగమున అన్నితావులను శోధింపఁజేయుట కుంభకమని పైనచెప్పఁబడినది. ఈకుంభక క్రియకు విష్ణుదేవుఁ డధిపతి యనియు, సత్వగుణలక్షణమనియు, ఇదియె యోగసిద్ధికి చిహ్నమనియు, చెప్పఁబడినది.

నాభిమూల వాయువును నిలపి పైకిగాని క్రిందికిగాని వెడలనీక నిరోధించుటవలన, విషము సైతము బాధింపనేరదనియు క్రమతః నీటియందు పద్మాసనము గూర్చుని మునుఁగక యుండనగునని యుఁ జెప్పఁబడినది. (అష్టాంగయోగములు చూడుఁడు)

కేవల భరద్వాజఉపగణము—ఇది ఆంగీరస సంతతి. భరద్వాజగణమునందలి యొక ఉపగణము. దీనిని భరద్వాజ ఉపగణమని యందురు. (భరద్వాజఉపగణము చూడుడు).

కేవల భృగు (గోత్రము) గణము- ఇది భృగుసంతతిలోనిది. ఇందు ఒకే గోత్రము కలదు. దీనిని ఆర్ష్టిషేణగణములోని గోత్రములలో చేర్చుచున్నారు. మరికొందఱు దీనిని ప్రత్యేకగణముగ నెన్నుచున్నారు. (ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుడు).

కేవలాగస్త్య ఉపగణము—అగస్త్య ఉపగణము చూడుడు.

కేవలాంగిరస గణము—ఇది ఆంగీరస సంతతి యందలి ఒక గణము. ఇందు ౧౬౦ గోత్రములు కలవు. [illegible] రథీతర [illegible], ముద్గల, విష్ణువృద్ధ [illegible] ఉపగణములుగ విభజింపబడియున్నవి. (గోత్రములు చూడుడు).

కేవలాంగిరస గోత్రము—ఇది ఆంగీరసగోత్రమనియు [illegible] [illegible] కేవలాంగిరసగణము [illegible] ఉపగణము లోనిది. ([illegible] ఉపగణము చూడుడు).

క్రేశరవయు గోత్రము—[illegible] ఉపగణము చూడుడు.

కేశవ చంద్రసేనుడు—ఈ మహాత్ముడు బ్రహ్మసమాజ [illegible]. గొప్ప [illegible]. ఈ మహను బ్రహ్మానంద కేశవ చంద్రసేనుడని యందురు. ఈయన వలన రామమోహనరాయల బ్రహ్మసమాజమత మునకే మాన్యుల నంది నిరాకార క్రొత్తరూపము వహించినది. దానికి భారతబ్రహ్మసమాజమని పేరు. దేవేంద్రనాథుని శిష్యవర్గములో చేరినవాడట. గొప్ప యుపన్యాసకుడనియు, గొప్పగొప్పవారికీమతము నందావేశము కల్గించిన వాడనియు నందురు. వంగదేశీయుడు. ఈయన కుమార్తెను కుచ బీహారు మహారాజుగారు పరిణయమాడిరి. (బ్రహ్మసమాజమతము చూడుడు).

కేశవతీ (విష్ణుమతీ) నది— నేపాళ దేశములోనిది. భాగమతీనదియందు సంగమించును. ఆ దేశపు చతుర్దశ తీర్థములలో కేశవతీనదియందలి కామతీర్థము, నిర్మలతీర్థము, [illegible] ఆకారతీర్థము, యుగతీర్థము నను నవి కలవు. స్వయంభూ పురాణము [illegible] అధ్యాయమున విమలావతీనదితో సంగమమున మనో రథ తీర్థమును, భద్రానదితో సంగమమున నిర్మల తీర్థము, స్వర్ణమతీనది సంగమమున నిధాన తీర్థము, [illegible] జ్ఞాన తీర్థమును, కేశవ వతీ [illegible] తీర్థములు చెప్పబడినవి.

కేశవ వ్యూహము — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] శంఖ, చక్ర, గదలు ఆయుధము లనియుఁ జెప్పఁబడినది. (విష్ణుదేవాలయములందలి విగ్రహములు చూడుడు).

కేశి — తండ్రి వసుదేవుడు. తల్లి భద్రాదేవి. యదువంశ క్షత్రియుడు. మరియు కేశి

యను దానవుఁడొకఁడు దేవసేనను నెత్తుకపోవు చుండ ఇంద్రుఁడు విడిపించెనని చెప్పఁబడిన ఒక దానవుఁడు కేశి. ఇంకను హయరూపధరుఁడై వచ్చి శ్రీకృష్ణునితో పోరాడి నిహతుఁడైన ఒక అసురుఁడు కేశియని పేరుగలవాఁడే.

కేశిధ్వజుఁడు — ఇతనికి ఖాండిక్యుఁడని నామాంతరము కలదు. నిమివంశీయ, సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు.

కేశిని — దనువునందు [illegible] నొకతె.

కేశిభ గోత్రము — శాండిల్యగణము చూడుఁడు.

కేష్ (రొక్కము, ముద్రావ్యము, ధనము, డబ్బు, ద్రవ్యము) — (వాణిజ్యసంబంధ పారిభాషిక పదము). Cash- [illegible] నోట్లు (ఉదా: సీమ [illegible] Bank of England Notes [illegible]) అని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వస్తువులు, [illegible] భూములు, [illegible] విలువలుగూడ [illegible].

కేసరి — బృహస్పతి [illegible] అంజనాద్రిపై వసించు [illegible]. భార్య అంజన. కుమారుఁడు ఆంజనేయుఁడు. అంజనాద్రి నైఋతిముకరాజ్యమునందు [illegible] పురమునకడ పంపానదీతీరమున [illegible] నున్నది. కేసరి ప్రభాసతీర్థమునకడ ప్రజలను బాధించుచుండిన ఒక కుంజరమును వధించుటచేసి కుంజరసూదనుఁడనియు, కేసరి (సింహము) అనియు బిరుద నామము వహించినది. (అంజనాద్రి చూడుఁడు).

కేసరివంశ నృపతులు ఉత్కళ దేశమును క్రీ. శ. ౪౭౩-౧౧౩౧ ఏలిన నృపులు. యయాతికేసరి (క్రీ. శ. ౪౭౩-౫౨౦) భువనేశ్వర దేవళము ప్రారంభించినవాఁడు. తర్వాతివారు పని సాగింప లలితేందుకేసరి ([illegible]) పాలనమున పని పూర్తియాయెను. రాజ్యపు పేరు [illegible] రాజ్యమని [illegible] కొందఱు చెప్పుదురు. భువనేశ్వరము రాజధాని. ఉత్కళ దేశమును కేసరినృపులు [illegible]పురము, కటకము, భువనేశ్వరము రాజధానులుగ [illegible] సంవత్సరములు ఏలినవారు. నృపకేసరి (క్రీ. శ. [illegible]) పాలనమున కటకపురము కట్టఁబడినట్లు [illegible] [illegible] తెలియుచున్నది.

కేసరిహింద్ పతకము — ఇండియా [illegible] సామ్రాజ్యసేవ [illegible] క్రీ. శ. [illegible] సంవత్సరమున ఏర్పఱుపఁబడిన బహుమానము. దీని [illegible] బంగారుపు [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పఁబడినది.

కేసరీయ క్షేత్రము (ఇతర [illegible]) — [illegible]

కేస్ నీడ్ లేక కేసాఫ్‌నీడ్ (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము). Case of need- హుండీలపై నొక్కాణించు "In case of need

apply to" ఒక అసామి పేరు "to take the bill up" అని ఇండార్సు చేయుచురు. ఇది ఆహుండీసొమ్ముకు Security అని యెరుంగునది.

క్రేటర్ (Crater) — అగ్ని పర్వతము నందలి భూమిలోనికిం జొచ్చుకుని యుండు రంధ్రము. ఇందుండియె లోపలియగ్ని కార్యము లగు పొగ, నీరు, ఆవిరి, లావా, సిండర్సు, రాళ్లు మొదలగునవి బయటికివచ్చుచుండును. (Mountains చూడుడు).

క్రేనియోగ్నొమీ (Craniognomy)- వేర్వేఱు జాతుల మనుష్యుల యొక్కయు, వేర్వేఱు మృగ, పక్షి, కీటకజాతుల యొక్క పుఱ్ఱెలు (Skulls) విధాన లక్షణములంగూర్చిన కళ.

క్రేన్మర్ (Cranmer) — నవీన కల్పిత నామము, ఇది Canterbury Arch Bishop స్వామిపేరు. పురుషనామము. క్రైస్తవ నామములు చూడుడు.

క్రేషర్మి గోత్రము — గర్గఉపగణము చూడుడు.

క్లేశపంచకము (పంచ క్లేశములు) — బౌద్ధధర్మమున ౧. కామము, ౨. క్రోధము, 3. అవివేకము, ౪. అహంకారము, ౫. గర్వము క్లేశపంచక మనంబడును.

క్లేశలబ్ధమధికాదరదం — కష్టపడి పొందిన దానియొందు మిక్కిలి ఆదరము కలిగి యుండును. కష్టార్జిత మగునేని విలువందెలిసి సంచరించుట గలదని భావము.

క్వేకరిజమ్ (Quakerism) —జార్జి ఫాక్సు అనునతండు క్రీ. శ. ౧౬౪౭ లో మత సంబాధమగు సంఘమును స్థాపించెను. ఆసంఘ సభ్యులకు క్వేకరులను పేరుండెడిది. వీరి సిద్ధాంతములు ప్రకృత కాలమున ప్రపంచము నందనేక ప్రాంతముల వ్యాపించెను.

క్వేకరులు (Quakers)-వీరిని Society of friends అనియెదరు. క్రైస్తవ మతసంస్థ. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు, ఇంగ్లాండు, ఐర్లాండు దేశములందు వ్యాపించి యున్నది. క్రీ. వె. పదునేడవ శతాబ్ద మధ్యమున George Fox అనువారి నాయకత్వము క్రింద ప్రారంభ మైనది. క్రైస్తవచర్చి సంస్కరణము వీరిముఖ్యోద్దేశమట. సొసైటీ ఆఫ్ ఫ్రెండ్సు (క్రైస్తవ సంఘము చూడుడు).

క్వేక్ (Quack)— వైద్య మెరుంగకుండని క్రియాభ్యాస మొనర్చువాండు. శాస్త్రమెఱుంగని వాండని భావము.

క్వ్యింటాల్ Quintal — (వాణిజ్య పరిభాషాపదము). ఇది ఒక తూనికె (బరువు). వేర్వేఱు దేశములందు వేర్వేఱు విధముల నుండెడిని. ఇంగ్లాండునందు, అమెరికా యునైటెడ్ స్టేట్సునందునను ౧౦౦ పౌనుల (Avoirdupois) బరువునకు ఈపేరు వర్తించును. ఫ్రాన్సుదేశమున ౧౦౦ Kilos (ఇది రమారమిగా రెండువందల ఇరువది పౌనులు సరిగ తూగెడిని) బరువును Quintal అనుచున్నారు. ఇట్లు వేర్వేఱు దేశములందు వేర్వేఱుగ నుండెడిని.

కైకత రాజ్యము. మగధరాజ్యము చూడుడు.

కైకసి — తండ్రి సుమాలి యను రాక్షసుడు. తల్లి కేతుమతి యను గంధర్వస్త్రీ. భర్త విశ్రవసుడు. (అసురులలో కైకసి చూడుడు).

కైకసి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుడు.

కైకేయి— కేకయరాజపుత్రి యనిభావము. సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడగు దశరథ మహారాజు మూడవభార్య. ఈమె సుతుడు భరతుఁడు, మఱియు మత్స్యదేశాధీశుఁడగు విరటరాజు భార్యకు కైకేయి యని వాడుకపేరు కలదు. ఈమె అసలుపేరు సుధేష్ణ. ఈమెయె నూర్వుగు కీచకుల సోదరి.

కైజాలి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుడు.

కైతవాయనగోత్రము — వాధ్ర్యస్య లేక మిత్రయుపగణము చూడుడు.

కైదారికన్యాయము— వ్యవసాయపు పొలములకు నీరుపెట్టుకొనువారు ఒకపొలము నిండినతర్వాత వేఱొకపొలమునకు కాలువమూడి నీరుపెట్టుదు మన్నిపొలములు వరుసగ నొకటి తర్వాత నొకటిగ తడుపుకొందురు.

కైనొమెటోగ్రాఫీ (Kinematography) ఛాయాపటచిత్రముల (Photo) ఛాయలను ఒకతెరపైనాని యగుపడునట్లు చేయుటయు, అవి కదలుచున్నట్లు పటముల పరంపరం ద్రిప్పి నడపుచు జూపుటయు నొనర్చుకళ. దీనిని సాధారణముగ యంత్రసాహాయ్యమున జూపుచుందురు.

కైపమాయనకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి పేరుమహాదేవశాస్త్రి, తల్లి పేరు కామాక్షమ్మ. రచించినది ఉమాకల్యాణ మనఁబడు ప్రబంధము శబ్దాలంకారములందీకవికి ప్రజ్ఞకలదు.

కైముతికన్యాయము — కిమ్ముత- చెప్పేదేమి యనియర్థము? పెద్దవాటికి దిక్కులేక పోతే చిన్నవాటికి చెప్పేదేమి ? యని వాడుతరి సీన్యాయము వర్తించెడిని.

కైరజిగోత్రము నిధృవ గణము చూడుడు

కైరజిగోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుడు.

కైరదేశము — కైరమాలి చూడుడు.

కైరమాలి దేశము (కైరదేశము, కిమ్మార్త్యదేశము, కుమార రాజ్యము) — ఈ శబ్దమున మాలియన పర్వత మర్థముగాన కైర దేశమని యెఱుఁగునది. మఱియు "కిమ్మార్త్య" దేశ మనియుం బేరుండెనట. కుమార రాజ్యమని పెక్కండ్రు పరిశీలించి యనుచున్నారు. కైమూర్పర్వతశ్రేణి యీదేశములోనిదే. "కిమ్మృత్య" "కైమూర" పదములు కైరమాలి పదముతో సంబంధము గలవిగ పరిశోధకులు తలంచుచున్నారు. శోణభద్ర, టోన్సు నదుల నడుమ కైమూర్పర్వతము, వింధ్య పర్వతములకుం జెందిన శాఖయై జబ్బల్పూరువద్ద కటంగికడ ప్రారంభమై రీవా సంస్థానముం జొచ్చి బీహారములోని మహా శాహా మండలముగుండా నడచును. మహాభారతము సభాపర్వము ౩౦ అధ్యాయమున కుమారరాజ్యము చేదిదేశమునకు సమీపమని చెప్పఁబడినది.

కైరా— కేతకము చూడుడు.

కైరాత గోత్రము— శండిలగణము చూడుడు.

కైరాతి గోత్రము — ఔతథ్యఉపగణము చూడుఁడు.

కైరోగ్రాఫ్, కైరోలోజీ (Chirology or Cheirology) — జర్మనుభాషయందు Kheir = చేయి (హస్తము), Logos = సంభాషణ గాన, చేతి సంజ్ఞలచే సంభాషించుటయని యర్థము. చేతితో సంజ్ఞలం జేయుమూలమున మనోభావముల వెల్లడించుకళ.

కైరో నగరము - ఈజిప్టు దేశపు రాజధాని. దీని పూర్వనామము అల్కాహిరా. ఆ పేరు మారి నేఁటికి కైరోయైనది. భక్తిగొందరు దీనిని ఉమ్ముద్దున్యా (జగన్మాత) యనియు నందురు. నైలునదికి కుడిప్రక్కనున్న తీరమున నైలునదికిని, ఇస్మేలియా కాలువకు నడుమనుండిన పట్టణము. బహు పురాతనదేశమగు ఈజిప్టునకు ప్రధాననగరమై వైభవోపేతమైనది. ఇందు చూడదగినతావు లనేకములు కలవు. స్ఫినిక్సునగరమునందుఁ గలిపియమూక మున్నది. అదియును కుఫూ, కాఫ్రా, మెంకారా అను ఫరోల (భూపతుల) సమాధులుగల పిరమిడ్లను తప్పక జూడఁదగినవి. నగరమున గోపురు విస్తృతమగు ఎల్ అజారుమసీదు దానిగ పెద్దదిగ నిర్మించి అందు యూనివర్సిటీ నిర్మించి యున్నారు. సల్లాయుద్దీను రాజునగరు అమ్రు మసీదు ప్రభువుల గోరీలుగల కట్టడములు మొదలగునవనేకములు చూడఁదగినవి కలవు. ఈజిప్టు దేశపు పురాతనవస్తువులుంచఁబడిన మ్యూజియము తప్పక జూడఁదగినది కలదు.

కైలవర్ధని గోత్రము - జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కైలాకిలులు లేక కిలాకిల వంశ యవనభూపతులు — వీరు యవనులనియు, వాకాటదేశమునకు' వారనియు, ఇది కొంకణ ఆంధ్రదేశములు కల్సిన భాగమనియు, రాజధాని కిల్కిలా నగరమనియు, వీరి మూలపురుషుఁడు వింధ్యాశక్తి యనియుఁ జెప్పఁబడినది. (వాకాటదేశము చూడుఁడు).

కైలావర్త దేశము — కారుపథదేశము చూడుఁడు.

కైలాస శిఖరము - హిమవన్నగముపై టిబెట్టు దేశమున పశ్చిమ భాగమందున్నది. ఆల్మోడా నుండి ౨౨౦ మైళ్ళదూరమునను, తక్లా కోటనుండి ముప్పదియైదు మైళ్లదూరమునను గల పవిత్ర శిఖరము చూడ కడుగంభీరవంతమై యుండును.

పరిసరములన్నియు మంచు ప్రదేశములగుట సూర్యరశ్మియు, వెన్నెలయు వాటిపైఁబడి ప్రతిఫలించుచు నొక మహాతేజస్సువలె నేర్పడి పున్నమనాఁటి వెన్నెలకన్న మిన్నయై ఒక్కొకతఱి దివ్యతేజోమయమగుట నామధ్యమున కైలాసశిఖర దర్శన మచ్చెరువు గొల్పెడిని.

కైలాసపర్వతము చుట్టియుండు పటవాలు ఎత్తుఁ ధికముగ గల్గియుంటయు, తెల్లని హిమమయమైయుంటయు నెక్కుటకు వీలులేకుండును. కాన యాత్రికులు దర్శించుటయు, ప్రదక్షిణము మొనర్చుటయు నొనర్చెదరు. పర్వతము చుట్టును కొంత యెత్తున నొక త్రాటిజుట్టి బిగించిన నేర్పడునట్టు చేకి దరదవలె నొక యానవాలు గానవచ్చుచుండును. కైలాస శిఖరమున్న పర్వత పాదమున దర్చెన్ అను పేరుగల గ్రామము కలదు. ఇది టిబెట్టు దేశములోనిదయ్యు భూటానీయుల వశమైయున్నది. ఇట యాత్రికులను రక్షించు నధికారి దోషకను పేరు ఉద్యోగమున నొక భూటాన్ సామంతరాజు యుద్యోగాధికారిగ వసించుచుండును. కైలాసశిఖర దర్శనమును

గల్గించు తావునకు తొల్లింట దర్శనమని పేరుండి యుండనోపు. ఇప్పుడు దర్చ ననంబడుచున్నది.

ఈదర్శనక్షేత్ర మొకపాటి కొద్దిపాటి వర్తక స్థలము. ఇటనొక మండీ (అంగడుల సముదాయము) బజారు కలదు. ఇందు టిబెట్టు, లడక్కు, చీనా, భూటాన్, నేపాళము దేశపువర్తకులు కలరు, అన్ని దేశముల సరకులు దొరకును. ఇటనుండి తీర్థపురి, చక్రతీర్థము, తోలామఠమునను యాత్రాస్థలముల కరుగు మార్గములును, పరిక్రమ మొనర్చు బాటలును కలవు. తూలామఠము, బౌద్ధమఠము, చక్రతీర్థము, స్నానతీర్థము ఇటను తీర్థపురి యందును శివలింగములు కలవు. కైలాసమునకు పరిక్రమ మొనర్చుచో దర్శనము నుండి బయలుదేరి తిరుగ దర్శనమునకుం జేరుటకు ముప్పదిమూడు మైళ్లు దూరమగును. తఱుచుగ యాత్రస్థులు మధ్యాహ్నము దర్శనమునుండి బయలుదేరి నాల్గవదిన ముదయము పదిగంటలకుం దిరుగ దర్శనమునకుం జేరుచుందురు.

మొదటి దినమున మధ్యాహ్నము ఎండ మరలగనే దర్శనమునుండి బయలుదేరి సాయంకాలమున కైదుమైళ్లి దూరమునందున్న నందిగుహకుం జేరనగును. ఇటత్రిలోచనమహాదేవుఁడగు శివలింగము నారాత్రియే యర్చించి పూజింతురు. ఈగుహ చీనావారి స్వాధీనమందున్నది. గుహాముఖద్వార మేనుంగుదంతముతో రచింపంబడినది. ఇట రాత్రినికురించి మరునాఁడుదయముననే బయలుదేరి మరియైదుమైళ్లుదూరమరిగి యట నెత్తగు ప్రదేశమున విడసి భోజనమొనర్చుకొని మధ్యాహ్నము తిరుగ బయలుదేరి రాత్రికి అటనుండి ఏడుమైళ్లదూరమునందున్న డిమపుగుహకేగి యట నిద్రింతురు. డిమపుగుహ(దర్శనమునుండి పదునేడు మైళ్లు) యందు బుద్ధభగవానుని విగ్రములుకలవు. ఈబౌద్ధదేవస్థానముటిబెట్టుదేశస్థుల స్వాధీనమందున్నది. అటరాత్రి నికురించి మూడవనాఁ డుదయముననేబయలుదేరుదురు. దారియెక్కుడై కష్టతరముగ నుండిగాలిపల్చనగుట ఊపిరిసరిగాయాడకుండును. మాటలు సరిగా వినిపించవు. మూడుమైళ్లు దూరము నడుచువఱకు మధ్యాహ్నమై ధాల్మలయను గుహకుం జేరనగును. ఇది కైలాసశిఖరము క్రింద నున్న తావు. ఇట చీనా, టిబెట్టు యాత్రస్థులు కాన్కలొసంగి పూజించు పవిత్రస్థలి. బౌద్ధదేవస్థానము గుహాదిగువున నేగౌరికుండముకలదు. దానిని బౌద్ధులుగుప్తకుండమనెదరు. ఇదిమంచుచే గప్పబడియుంట ఇనుప గజముతో బగులందీసి హిందువులు తర్పణములును, బౌద్ధులు సమార్జనమును గావించి తిరుగబయలుదేరి ఇంక రెండు మైళ్లు మొగిముందున్న ఒక ఎత్తగు తావున విడసి మధ్యాహ్న భోజనము లొనర్చుకుని తిరుగ బయలుదేరి యటకైదుమైళ్ల దూరమునందున్న లాంచాలాంగ్ గుహకుం జేరుదురు. ఇక్కడికి దర్శనము నుండి ఇరువదియేడు మైళ్లదూరము.

లాంచాలాన్గుహాయం దనేకదేవతా విగ్రములు కలవు. లడకు దేశస్థుల దేవస్థానము. ఇట రాత్రి నికురించి నాల్గవదిన ముదయముననే బయలుదేరి మూడుమైళ్ళలో నందాన్గుహాయను (లడకీలది) పిదప సరమైలులో ఒకపాటి వేఱొకచిన్నగుహను గడచి పిదప రెండున్నరమైళ్ల దూరమున తిరుగ దర్శనమునకుం జేరనగును. ఇటుల పరిక్రమము ముప్పదిమూడు మైళ్ళుండును.

కైలాసశిఖరము దూరమునుండియే చూడనగును. దగ్గరకుఁ బోయినకొలఁది హిమమేఘవంతమై శిఖరపాదస్థలమునకుఁ బోవువఱకుఁ గానరాకుండును. ఆశిఖరమునకుఁ బోవుమార్గమునఁ గల బార్ఖా మైదానముయొక్క ఉత్తరభాగమున నత్యున్నతమై శివాలయమువలె కైలాసశిఖరము కాన్పించును. మానససరోవర ప్రాంతములనుండి

శిఖరము మొదటఁగాన్పించినను కైలాస పాదమున నున్న నాల్గు బౌద్ధమఠములలో నొకటియగు దిండిఫు మఠమునుండి శిఖర సంపూర్ణ దర్శనమగును.

కైవలాయన గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కైవాల్య గోత్రము (కైవల్య) గర్గోపగణము చూడుఁడు.

కైశికివృత్తి — లక్షణ చూడుఁడు.

క్రైమతి గోత్రము— పరాశరగణము చూడుఁడు.

క్రైస్తవ అరియన్ మతశాఖ — క్రీస్తుప్రభువు తండ్రియగు దేవునకు సమానుఁడు కాఁడను సిద్ధాంతము. క్రీ. శ. నాల్గవశతాబ్దమున అలెగ్జాండ్రియాపురవాసి యగు అరియన్ అను బోధకుఁడీమత మొలుత బోధింపఁబడినది. తరువాత కాలములందిదియే తిరుగ తలయెత్తి Unitarianism అనంబడినది.

క్రైస్తవ ఏంగెలస్ సర్వీస్ (ప్రార్థనలు)- క్రైస్తవమతమున రోమను కాథలిక్కు దేవాలయములందు వర్జిన్ మేరీ దేవిగారి Annunciation జ్ఞాపకచిహ్నముగ నుదయకాలమునందు, మధ్యాహ్నకాలమునందు ఆరుగంటల వేళలందును, అపరాహ్ణ కాలములందును, దినమునందు మూడేసి ప్రార్థనలు చేయుటను Angelus Service అనియెదరు.

క్రైస్తవ నామములు— క్రైస్తవుల నామములంగూర్చి వాటి విధివిధానములు నెఱుఁగ పెక్కండ్రకగమ్యగోచరముగ నుండుటంగాన వాని యుత్పత్తులును, అర్థములును వివరింతుముగాక. ఇవి తొలుదొల్త హిబ్రూభాషా పదములుగ నారంభమై, పిదప పెక్కు భాషలలోని పదములంగలుపుకొనసాగెను. రానురాను క్రైస్తవ మతము పలుదేశముల వ్యాపించినకొలఁది ఆయా దేశ పదములలో కొన్ని క్రైస్తవ **మత** నామములుగ సిద్ధమగుచుండెను. ఈ కాలమునంగల క్రైస్తవమత నామములలో కెల్టిక్కు పదములు, శాక్సను పదములు, ఆంగ్లోశాక్సను పదములు, ట్యూటోనిక్కు పదములు, గ్రీకుపదములు, లాటిన్పదములును గానవచ్చెడిని. ఇంకను మధ్య కాలమునందు ఏర్పడిన రష్యనుపదములు, స్పేనిషుపదములు, జర్మనుపదములు, ఇటాలియన్పదములు, ఆంగ్లపదములు, ఫ్రెంచిపదములు స్కాచి, ఐరిష్, వెల్షుపదములే గాక అమెరికన్ పదములును, రెడ్డిండియను పదములును, పర్షియన్ పదములు, అరబ్బీపదములు, సంస్కృతపదములు గానవచ్చెడిని.

ఇంకను కొన్ని పదము కల్పితపదములై యుండె. షేక్స్పియరు మొదలగు కవుల నాటకములందు వాడఁబడిన విచిత్రపదములు కొన్ని వాడఁబడు చున్నవి. మఱికొన్ని పదముల ఉత్పత్తి అర్థములు గానరానివి ప్రచారమునందున్నవి.

ఈ క్రైస్తవనామ పదముల కర్థముల నాలోచింపుముగాక! హిబ్రూపదములు ముఖ్యముగ దైవభక్తిని వివరించు నర్థముల దెల్పెడిని. ట్యూటోనిక్కు పదములు ప్రభుచిహ్నములగు మహాత్మ్యవినయాగత్వముల దెల్పెడిని. కెల్టిక్కు పదములు మానవ ధర్మ లక్షణములగు విశాల హృదయము, ధైర్య, సాహస శౌర్యగుణగణముల వివరించెడిని. లాటిన్పదములు- దైవచిహ్నములను, జన్మసాఖ్యలను, తీర్థయాత్రావిశేషములం దెల్పెడిని. మఱియు స్త్రీలపేరులందు స్త్రీ సహజధర్మములగు యోగ్యతావిశేషములును, సౌందర్యాదులును, శౌర్య, ధైర్య, బలాదులును గృహపరిపాలన లక్షణములును, మాతృ

కాది రత్నములపేర్లు, శరీరకాంతులు మొదలగు నవి వివరింపఁబడెడిని.

ముఖ్యముగ నన్నిపేరులందునను తెలుపు పవిత్రులగు ఋషి, యోగినీ నామములు గలవు. కొందఱు భూపాలుర పేరులును, రాణులపేర్లును గానవచ్చెడిని. కొన్ని పుష్పములపేర్లు సౌందర్య లక్షణములుగను, సింహాదిమృగముల పేర్లుబలనిరూపణమునను వివరింపఁబడినవి. ఆ రూపేరుల కన్నా ములగు ముద్దుపేరులు పెక్కు నామములకుగలవు.

ఇంకను నవీనకల్పితాంగ్ల, ఫ్రెంచి, జర్మను నామములు కలవు. వాటిం గూర్చి యేమియుం దెలియరాదు. మఱికొన్ని నామములు పరంపరగ వాడఁబడుచున్నను వాటికుత్పత్తి గాని, యర్థము గాని తెలియదు. వీటికేకరూపము సంధైనను అక్షర వర్ణక్రమము (Spelling) కడుముఖ్యము. దాని నిదివరకున్నది యున్నట్లుగనే వాడఁబడు చూడదగును.

క్రైస్తవ మత పర్వదినములు, పండుగలు —

New Year's Day- సంవత్సరాది; మనఉగాది పండుగంబోలిన దినము. ఇది జనవరినెల ఒకటవ తేదీని జరపుచుందురు

Epiphany- గ్రీకుభాషయందు Epiphaneia అన దర్శనమని యర్థము. యేసుక్రీస్తుప్రభువు పసిబాలుఁడై యుండుతరి ముగ్గురు జ్ఞానులు రాబాలునిదర్శించి కానుకలు సమర్పించిరట. దాని జ్ఞాపకార్థమీదినమును పర్వముగానెంచి యాచరింతురు. ఇది జనవరి ప్రారంభమున ఆరవతేదీ ఆప్రాంతమున నుండెడిని.

Conversion Son of St. Paul - బుధవారము. జనవరినెల ఇరువదియైదవ దిన ప్రాంతము.

Charles King Martyr Day - సోమవారము. ఇది జనవరినెలకడ నుండును.

Purification of B. V. M.- గురువారము. ఇది ఫిబ్రవరి ఆరంభమున రెండవతేది ప్రాంతమున నుండును.

Septuagesima Sunday- ఇది ఫిబ్రవరి పండ్రెండవ దినప్రాంతము.

Shrove Sunday- దీనిని Quinquagesima Sunday అనియు నందురు. ఫిబ్రవరి కడను ఇరువదియొకటవ దినప్రాంతము.

Ash Wednesday - ప్రభువు ఆదాముపవకర్తతో 'From dust thou art and unto dust thou shalt return' అనియెనట. ఆజ్ఞాపకార్థమీదినము పర్వదినముగ నడపుచున్నారు. ఇది మార్చినెల ప్రారంభమున తటస్థించుచుండును.

Quadragesima Day-ఇది ఆదివారములందు జరపుదురు. ఈస్టరుపండుగకు నలువదిరోజులు ముందు మార్చినెల మొదటివారమున తటస్థించుచుండును. ఇంకను భక్తులు కొందఱు ఈస్టరుపండుగకు ఏబది దినములు ముందుగా Quinquagesima Sunday పర్వము కూడ నడపుదురు.

All Fool's day - ఇది వినోదము పండుగ. వినోదములదినము. ఏప్రెల్ ప్రారంభమున సంభవించును.

Palm Sunday-ప్రభువైన యేసుక్రీస్తు జరూసలేమునగరము ప్రవేశించునపుడు ఆకులకొమ్మలం జేతబూని ఆయనను గౌరవించుచు జనులాయనను వెంబడించిరట. ఆ జ్ఞాపకము నకుంగాను ఈపండుగ జరపుచున్నారు.

Maunday Thursday - ఇది ఏప్రెల్ మధ్యభాగమున సంభవించును.

Good Friday - తొలుత God's Friday అనియుండియు రానురాను ఇట్టుల మారెను. ఇది పవిత్రదినము. ఏప్రిల్ నెల మధ్యభాగమున సంభవించుచుండును. శుక్రవారము.

Easter Day-ఒక ప్రభువు యూదుల నందఱిని ఏకదినమున వధింప తన మంత్రి వలన మోసగింపఁబడి యాజ్ఞ నిచ్చెనట. యూదస్త్రీయైన యాయన రాణిఆయాజ్ఞను రద్దుపఱచెనట. దాని జ్ఞాపకార్థము ఈస్టరురాణి పేర నీ పండుగఁ జరుపుదురు. ఇది ఏప్రిల్ మాసమున మధ్యభాగమున సంభవించును.

Rogation Sunday — Ascension day కు ముందుగ వచ్చు ఆదివారము. మే నెల ఇరువది యొకటవ దినప్రాంతమున సంభవించును.

Ascension day- క్రీస్తు ప్రభువు ప్రపంచము వదలి పైలోకమున కరిగిన నాటి యాచారముగ నీ దినము మేనెల ఇరువదియైదు ప్రాంతమున జరుపుదురు.

Whit Sunday- ఇది పండుగ. ఆదివారమున జూన్ మొదటి వారమున నడపెదరు. దీని నింకను Pente Cost అనియు నందురు. ఏబదియవ దినమని దీనికర్థమట.

Trinity Sunday- జూన్ నెల ౧౦, ౧౧ తేదీల ప్రాంతమున నాదివారమున నీ పర్వము నాచరింతురు.

Corpus Christi day- ఇది జూన్ మధ్యభాగమున సంభవించుచుండును.

Mid Summer day- దీనిని St. John the Baptist day అనియు నందురు. జూన్ మాసపు ఉత్తరపక్షమున సంభవించుచుండును

Translation of St. Martin day- ఇది జూలై ప్రారంభవారమున మంగళవారము నందు సంభవించును.

Lammas day- యూదుల దేశమున పంటలు తేలగనే అప్పుడేనూర్చిన గోధుములందంచి, పిండిచేసియు రొట్టెచేసి దేవాలయమున విరచి భుజింతురట. ఇది ఆగష్టు ప్రారంభముననో ఆప్రాంతముననో వచ్చుచుండు నాచారపు పండుగ.

Assumption day- ఇది ఆగష్టు నెలమధ్యమందు వచ్చును.

Nativity of B. V. M. day- ఇది సెప్టెంబరు మొదటి వారమున సంభవించును.

Holy Cross day-ఇది సెప్టెంబరు మధ్యభాగమున గురువారమున సంభవించును.

Day of Atonement- అక్టోబరు పదియవ తేది ప్రాంతముల మంగళవారమున సంభవించును.

All Saints day- సంవత్సరమున ప్రత్యేక దినము తమకేర్పడని పవిత్రపురుషుల దినము. నవంబరు ప్రారంభమున జరుపుదురు.

All Souls' day- ఇదియు పైకాలముననే ఆతోడనే జరుపుదురు.

First Sunday in advent- డిశంబరు ప్రారంభమున సంభవించెడు ఆదివారము పవిత్ర దినము.

Christmas day -ఇది డిశంబరు ౨౪ లేక ౨౫ తేదీలం బడుచుండును. క్రీస్తుప్రభువు భూమియందు జన్మించినదినము. ఇది చాల పవిత్ర దినము.

Holy Innocent's day - డిశంబరు ౨౮ ఆప్రాంతమున సంభవించెడిని.

Childermas day - దీనిని St. Silvester day అనియునందురు. డిశంబరు నెల కడను సంభవించును.

ఇంకను ఈ క్రిందిపండుగుల నాచరించుటయుం గలదు.

Boxing day- బీదలకు ధర్మముచేయ నదివఱకు పెట్టెలంగట్టియుండి వాటి నీదినమున తెచ్చి వచ్చినదానిని బీదలకిడు దినము.

Candlemas - క్రైస్తవులు వెలిగించి క్రొవ్వొత్తులను Mass నకుం గొంపోయెడి దినము.

Ember days - ఆంగ్లోశాక్సను మాటయగు ఎమ్బెర్ యన వేడి, రొయ్యి యని యర్థము. ఇది వారము దినములు ఆచరింతురట. కొందఱు ఉపవాసములుందురట.

Holy week - క్రీస్తుప్రభుఁడు శిలువ వేయఁబడిన వారమని యర్థము. ఇవి పవిత్రదినములు.

Lent - లాటిన్భాషయందు Lenten అన Spring కాలమని యర్థము.

Lady day - క్రీస్తుప్రభుఁడు జన్మించకముందు మేరీమాతకు దేవదూత (Angel) దర్శనమిచ్చిన దినమునకు జ్ఞాపకదినము. పిదప ప్రభుఁడు జన్మించెనట.

Passover day- నాశనకరుం డగు దేవదూత (Destroying Angel) రాగా ఇస్రాయెలీయులు తమద్వారస్తంభములకు రక్తమును పూసినకతన వారియిండ్లకు రాక, ఇండ్లపై నుండి ఆనాశనకరుఁ డేగిపోయి ఆపదగడిచిన యానవాలుగ నీపర్వము నాచరించుచున్నారు. ఈదినమున పులిమియని రొట్టెలను తినెదరట.

ఇవియును గాక పవిత్రపురుషులగు కొందఱు క్రైస్తవమతభక్తులకు ఋషిసత్తముల పేర్లం బరగు దినములు కొన్ని గలవు. వాటిని గూడ కొందఱాచరించుచుండుటయుం గలదు.

St. Lucian day- ఆదివారము	జనవరి 8	ప్రాంతము.
St. Hilary day-	„ 13	„
St. Prisca day-	„ 18	„
St. Agnes day-	„ 21	„
St. Vincent day-	„ 22	„
St. Blaise day-	ఫిబ్రవరి 3	ప్రాంతము.
St. Agatha day-	„ 1	„
St. Mathias day-	„ 24	„
St. David day-	మార్చి 1	ప్రాంతము.
St. Chad day-	„ 2	„
St Perpetud day-	„ 7	„
St. Gregory day-	„ 12	„
St. Patrick day-	„ 17	„
St. Benedict day-	„ 21	„
St. Ambrose day-	ఏప్రెల్ 4 తేదీ	ప్రాంతము
St. Alphege day-	„ 19	„
St. Dominle day- ఇది Passover పండుగ మొదటి దినము.	„ 21	„
St. George day- దీని Low Sunday అనియు నందురు.	„ 23	„
St. Mark's day-	„ 25	„
St. Philip day- / St. James day-	మేనెల 1	„
St. Dunstan day-	„ 19	„
St. Boniface day-	జూన్ 5	„
St. Barnabas day-	„ 11	„
St. Alban day-	„ 17	„
St. Peter's day-	„ 29	„
St. Swithun day-	జూలై 15	„

సైంట్ స్విథిన్ మహాత్ముండు తన శరీరమును ఆంగ్లదేశమున వించెస్టరు క్షేత్రమునందు పాతవలదని చెప్పి మరణించెనట. ఐనను అట పాతుటకు పెద్దలు తీర్మానించు నాదినమున గొప్పగాలి వర్షముకల్గి ఆపాతుట ఆగిపోయెనట. పిదప ముప్పదితొమ్మిది దినములిట్లె గాలివాన కలుగుట ఆగిపోవుటసంభవించుచుండ, పెద్దలాదరాలోచించి అట్లుజరుపమనిరట. తోడనే వర్షమాగిపోయెనట. పిదప నామహానీయుని కోర్కెమేరకు దేవాలయము వెలుపల పెరటి స్థలమందు పూడ్చిపెట్టిరట. కాన నాఁటికి నేఁటికి St. Swithen day ని

వర్షించిన, తర్వాత 40 దినములు వర్షించునందురు.

St. Margaret day-	జూలై	20	సంభవించును.
St. Mary Magdalen day	,,	22	,,
St. James day	,,	25	,,
St. Anne day	,,	27	,,
St. Lawrence day	ఆగష్టు	10	,,
St. Bartholomew day	,,	24	
St. Augustine day	,,	28	,,
St. Giles	సెప్టెంబరు	1	,,
St. Eumerchus day	,,	7	,,
St. Lambert day	,,	17	
St. Mathew day		21	,,
St. Cyprian day	,,	26	,,
St. Michael day దీనిని Michaelmas day అనియు నందురు.		29	
St. Jerome day		30	,,
St. Remigius day	అక్టోబరు	1	,,
St. Falth day	,,	6	
St. Denys day	,,	9	
St. Etheldreda day	,,	17	,,
St. Luke the Evangelist day.	,,	18	
St. Crispin day		25	,,
St Simon day / St. Jude day	,,	28	,,
St. Leonard day నవంబరు నెల 6 ప్రాంతము.			
St. Martin day	,,	11	,,
St. Britius day	,,	13	,,
St. Cecilia day	,,	22	,,
St. Clement day	,,	23	,,
St. Catherine day	,,	25	,,
St. Andrew's day	,,	30	,,
St. Nicholas day	,,	6	,,
St. Lucy day	,,	13	,,
St. Thomas day	,,	21	,,
St. Stephen day	,,	26	,,
St. John day, this is St. John the Evangelist.	,,	27	,,

క్రైస్తవ మతము — ఇది తొలుత యూదుల మతమునుండి బయలుదేరి యేసుక్రీస్తు ప్రభునిచే సంస్కరింపఁబడిన రీతిని వేఱుగనై తరువాతి వారి అభిప్రాయములకు లోనై చిన్న చిన్న మార్పులం జెందియున్న మతము. కష్టములు అక్కఱలేక సౌఖ్యముగనే మతవిధులు నెరపుచుండ వీలగుచుండుటయు గొప్ప గొప్ప ప్రభుత్వములబలము దీనికిం గల్గియుండుటయు పలుదేశములందు వ్యాపించి యున్నది. ఒక్క టర్కీ దేశము తప్ప తక్కిన ఐరోపా ఖండమంతయు ఏదో విధమున క్రైస్తవ మత వ్యాపకము గాంచిన ఖండమనియే చెప్పవలసి యున్నది.

క్రైస్తవ మతగ్రంథమున కాంగ్లమున బైబిలు అని పేరు. అరబ్బీ, పారశీక దేశ భాషలందు ఇది కొన్ని మతశాఖల వారియందు పాతనిబంధన క్రొత్తనిబంధన యను రెండు పుస్తకములుగను మోర్మన్ క్రైస్తవులందు మూడు పుస్తకములుగను, ఇంకం గొన్ని శాఖల క్రైస్తవులందు నాల్గు, ఐదు పుస్తకములుగను కూడ నున్నది. పాత నిబంధన లోని సంగతులు క్రైస్తవులు, యూదులు, మహమ్మదీయులు కూడ నంగీకరించుచున్నారు. ఈ మతముల వారలకందఱికి సృష్టిక్రమము మొదలగునవియు ఆదికాలములవారి చరిత్రము నిందు చెప్పఁబడినది.

క్రైస్తవ మత ధర్మమున తొలుత దేవుఁడు భూమ్యాకాశములు సృజించె ననియు, భూమి శూన్యముగా నుండి అగాధ జలములపై చీకటి క్రమ్మి యుండెననియు, దేవునియాత్మ జలములపై సల్లాడు చుండెననియు వెలుగును దేవుఁడు కల్గించి వెల్గును చీకటిని వేఱుపరచె ననియు, వెలుగునకు పగలనియు, చీకటికి రాత్రియనియు దేవుఁడు పేరిడె ననియు, అస్తమయము ఉదయము కాగా మొదటి రోజాయెననియు చెప్పఁబడినది. ఈ ఉదయాస్తమయములు దేనికో చెప్పఁబడ లేదు.

ఇట్లే రెండవ దినమున దేవుడు ఆకాశమును, మూడవ దినమున భూమికి భూమియని పేరిడి, సమస్త వృక్ష జాతులను గడ్డిమొక్కలం గల్గించెను. నాల్గవ దినమున ఆకసమున వెలుఁగు నీయ నొక పెద్ద జ్యోతిని రాత్రి [illegible] ఇాచుక వెలుఁగీయ నొక చిన్న జ్యోతిని కల్గించెను. నక్షత్రములు కల్గించెను. ఐదవ దినమున నీటి యందు జలచర జంతువులను, ఆరవ దినమున పశువులను, అడవి జంతువులను, కీటకాదులను సృజించెను. ఏడవ దినమున దేవుడు స్వరూపమునందే మనుష్యులను సృజించి వారిని వృద్ధిగ సంతానముం గని లోకమును ప్రజలచే నిండింప దీవించెను. [illegible] విశ్రాంతి గొనియెను. [illegible] అనగా [illegible] మొదటి దినము, [illegible] రెండవ దినము, [illegible] మూడవ దినము, [illegible] నాల్గవ దినము, [illegible] ఐదవ దినము, [illegible] ఆరవ దినము, [illegible] ఏడవ విశ్రాంతి దినమని [illegible] నది. [illegible]

సర్వ [illegible] దేవుని తండ్రి యనియు, యేసుక్రీస్తు కుమారుఁ డనియు, పరిశుద్ధాత్మయు Holy Ghost అనియు ననెడు [illegible] త్రితయమని (Trinity) చెప్పఁబడినది.

దేవుని [illegible] యూ[illegible] జన్మ [illegible] పేరుండెను. దానినే ఆంగ్లో భాషలో జహోవా యనియు, జో[illegible] అనియు నాపుట గలదు. దేవుడు పరిశుద్ధుడు. సృష్టికిఁబూర్వము శబ్ద ముండెననియు, అందు జహోవా యుండె ననియుం జెప్పఁబడినది. అతఁడు జగమునకు కర్త గాని, ఆసృష్టి భౌతికసృష్టి కాదు. జహోవా సృష్టిని తన స్వపదార్థముతో చేసియుండలేదు గాన జగత్స్వరూపుఁడు కాఁడు. కొందఱు జగ ద్వ్యాపి యనిరి. కాని ఊర్ధ్వలోకము సత్య లోకము లేక దేవలోకమునందుండువాఁడని చెప్పఁ బడియున్నది. దేవుఁడు సీనాయి పర్వతోపరిభాగ మున ఇశ్రాయేలీయు [illegible] మోషే (Moses) [illegible] యాజ్ఞలొసంగెను. [illegible] Ten Commandments అని పేరు. అవి,

Duty to God :—

1. Not to worship any other than the one true God.
2. Not to worship images.
3. Not to use God's name lightly.
4. To keep holy the Sabbath day.

Duty to Man :—

5. Honour thy father and thy mother.
6. Thou shalt not kill.
7. Thou shalt not commit adultery.
8. Thou shalt not steal.
9. Thou shalt not bear false witness.
10. Thou shalt not covet.

[illegible] క్రైస్తవులు [illegible] ఈ మతతత్త్వము [illegible] చున్నవి. సృష్టి [illegible] దేవుఁడు మనుష్యులను తన ఆకృతి గా నే చేసెనని చెప్పుటవల్లను దేవుఁడు సాకారుఁడని [illegible] స్పష్టమగు చున్నది. దేవుఁడు [illegible] గాని, [illegible] కాదని తేలుచున్నది.

జహోవా [illegible] సాని ధ్యానమె ముక్తి [illegible] ముక్తి లేదనుటచేసి ప్రాణులు పరిమేయ పదార్థము కాదని తేలుచున్నది. దైవారాధనము శరణ్యమును, క్షమాణ్గించుటయు ముఖ్యభాగము. ప్రతిమానవుఁడు పాపములు చేసిన వాఁడే యనియు, అవి క్షమింపఁబడుటకు ప్రార్థన యనియు చెప్పఁబడినది. అక్షును యేసుక్రీస్తు ప్రభుని మూలముననే గల్గవలయునని విధి కలదు.

వలనని యేసుప్రభువు పాపుల పాపపరిహారమొన ర్చుటకుగాను తాను శిలువవేయుంబడెనని చెప్పం బడినది.

యేసుక్రీస్తుప్రభువు- ఈయనను దేవుని కుమా రుండందురు. యూదా దేశము నందు బెత్లెహేము పురమున జోసెఫను నాయం కుని మేరీయను నామె ప్రధాన ము చేయంబడె నట. వారిద్దరి కి వివాహము గాని శరీరసంగమ

ముగాని జరుగకమున్నే దేవుని పరిశుద్ధాత్మ యామె పై వ్రాల నామెకు గర్భమై యేసుక్రీస్తు జన్మించెనటగాన క్రీస్తుప్రభువుని మనుష్యకుమారు డనియు ననుటకలదు. ఈయన జీవితకాలమున ప్రజలీయనను రబ్బి (బోధకుండా) యని పిలచు చుండుటయుంగలదు. ఈయన బోధించిన ధర్మ ములే క్రైస్తవమత ప్రధానధర్మములుగ నున్నవి.

యేసుప్రభువు చేసినది మతసంస్కారముగాని మతకల్పన కానేరదని క్రైస్తవులనియెదరు. ఆయన ఇతర ప్రవక్తలంబోలినవాండు కాండనియు దేవుని కుమారుండనియు నందురు. వారికాగాం జెప్పబడి నను దేవునకు భార్య జెప్పంబడలేదు. క్రైస్తవులు ద్విజులమని చెప్పుకొనుచున్నారు. అనగా రెండు పుట్టుకలు గలవారని యర్థము. జన్మతః ఒకపుట్టు కయు, తానుపాపినని యెఱింగి, క్రీస్తుప్రభుని రక్త బలిద్వారాగాని తాను పవిత్రుండను కాంజాలనని యెఱింగి జ్ఞానస్నానము (Baptizm) యనంబడు క్రైస్తవదీక్షనంది పరిశుద్ధుండగుటతో ద్వితీయ జన్మము గల్గుననియు, గానవారు ద్విజులమనియు ననుచున్నారు. మరియు నంతదనుక జ్ఞానస్నానా గ్రహీత యెవ్వరికిం గల్గదందురు.

క్రైస్తవులలో రోమన్కాతలిక్కు తెగవారి యందీ జ్ఞానస్నానదీక్ష చాల ప్రధానమట వారు దీనిని ఎక్కువ విధులతో నడపుదురట. క్రీస్తు ప్రభుని జన్మము శిలువ వేయుబడుటయు, దేవుని యందలి భక్తివిధాన మతమునకు వీలుకలుగజేసి దుర్భర దోషములనుండి మనుష్యులను రక్షించి యుద్ధరించుటకు నైయుండ పునర్జన్మము నంగీ కరించని ఈమతమున జాతుజాలమున, గతింగూర్చి ఏమియుం జెప్పంబడలేదు. కాని యీమతమున పిశాచములు కలవని చెప్పంబడినది. సైతాను (evil spirit) క్రీస్తుప్రభుని ఒకప్పుడు వేధించె ననియు ఆయన దానికి లొంగక వేదనపాలయ్యు ధైర్యముతో నిలచియుండెననియు చెప్పంబడినది.

యేసుక్రీస్తుప్రభువే. "God is a spirit and they that worship Him must worship Him in spirit and in truth" అని నుడివి యుండినట్లుగ జెప్పంబడినది. ఈమతమున నమ్మిక ప్రధానమనియు, నమ్మికద్వారా ముక్తినందనగు నని యందురు. Guiding spirit ను Holy Spirit అనెదరు. క్రైస్తవ మతబోధవలన సత్పుత్రత్వము పొందుదురని క్రైస్తవబోధకులనెదరు.

క్రీస్తుశకము ఇపుడు సర్వత్రా వాడుక నందియున్నది. దీని నాంగ్లమున A. D. (Ano Domino) అనియెదరు. "క్రీస్తు ప్రభువు జనించిన" అనగా దేవునిగుడి లోనికి తీసుకువెళ్ళిన కాలమునుండి Calendar ప్రారంభింపబడినదని చెప్పుచున్నారు. వీరి యాత్రాస్థలములు జెరూసలేం నగరము (శిలువ వేయుంబడినతావు), బెత్లెహామ్ (జన్మస్థానము) జార్డను నదియందలి రేవు (యేసుక్రీస్తు ప్రభువు John the Baptist వలన జ్ఞానస్నానమందిన

పవిత్రప్రదేశము) మొదలగునవికొన్నికలవు. తక్కినవి Christian Saints యొక్క స్థానములుగ నున్నవి.

అదృష్టవశమున గొప్పరాజ్యము లీమతము నవలంబించి బలాఢ్యములై యుండుకతన నీ మత బోధకులు అధికారవంతముగ నటించుచుండుట భరతదేశమున నెల్లరెఱిగినదే. వీరికి స్వాభిమానముమెండు. ఐరోపాదేశస్థులు స్వతంత్రప్రియులు గాన స్వాభిమానము మతధర్మములందు స్వతంత్రరూపమునంది స్వాభిప్రాయ పట్టుదలతో ననేక సంఘములుగఁ జీలి క్రైస్తవమతము ఇక్కాలము ౨౭౫ వేర్వేఱు శాఖా సంఘములుగ నున్నదని వింటిమి.

ఈ క్రైస్తవమత ప్రభేదసంఘములను ఆంగ్లమున Churches అనియెదరు. అందు ముఖ్యములు గ్రీకుచర్చి, రోమనుక్యాతలిక్చర్చి, ప్రాటస్టాంటుచెర్చి, లూథర్చర్చి, అమెరికన్బాప్టిస్టుచర్చి, వెస్లియన్చర్చి, మోర్మన్చర్చి, మొరేవియన్చర్చి, పంటివోనియన్చర్చి, కాన్వెనిష్టుచర్చి, ప్రిస్బిటేరియన్చర్చి, యూనిటేరియన్చర్చి, లండన్మిషన్చర్చి, స్కాట్చర్చి, ఇంగ్లీష్ ఎపిస్కోపల్చర్చి, క్వేకర్ చర్చి, స్వీడన్బర్గ్చర్చి మొదలగునవి కొన్ని కలవు. తక్కినవి స్వల్పసంఖ్యాకులుగల సంఘములుగ నున్నవి. వీటియందు అభిప్రాయభేదములచే గల్గిన కొన్ని భేదములు, విధులు, విధానములు గాననగుచుండును. వీరికి ప్రార్థనమందిరములు వేర్వేఱుగ గలవు.

క్రైస్తవమత శిలువభేదములు.

క్రైస్తవమతప్రభువగు యేసుక్రీస్తు ప్రజల పాపములను నివారింపఁ దాను శిలువ వేయఁబడి మృతినొందినసంగతి బైబిలునందువివరింపఁబడినది. పిదప క్రైస్తవమతమభివృద్ధిఁజెంది వ్యాపించినకొలది,

వేర్వేఱు సంఘములుగ చీలుట సంభవించెను. వారియందు కల్గిన భేదములగు మతాభిప్రాయము లీ చీలికకుఁ గారణము మయ్యెను.

అటుల వేఱైనసంఘములు తమతను ప్రధానమతచిహ్నముగు శిలువలందు భేదములు కల్పించి వాడుకొనుచున్నవి. అవి ఇరువది కానంబడుచున్నవి.

౧. గ్రీకుశిలువ, ౨. టాన్ (Tan) శిలువ, 3. లాటిన్ (Latin) శిలువ, ౪. పాట్రియార్కి శిలువ, ౫. పాపల్ (పోపుగారి) శిలువ, ౬. కెల్టిక్ శిలువ, ౭. ఏంద్రూస్ శిలువ, ౮. బోటానీ శిలువ, ౯. క్లెచీ (Clechee) శిలువ, ౧౦. క్రాస్ క్రోస్లెట్, ౧౧. ప్లియూరీ శిలువ, ౧౨. ప్లియూరిటీ శిలువ, ౧3. పోర్చీ శిలువ, ౧౪. మాల్టీస్ శిలువ, ౧౫. పేటోనిశీ శిలువ, ౧౬. పోటెంట శిలువ, ౧౭. పోమ్మీ శిలువ, ౧౮. రిసెర్సిల్లీ శిలువ, ౧౯. గ్రాగోలేడ్ శిలువ, ౨౦. పట్టీ శిలువ.

క్రైస్తవమత సప్తగుణములు —

గుణమన దోషముకానిది గుణమని యర్థము ఇవి యోగ్యతలని చెప్పఁబడినవి.

౧. నమ్మకము, ౨. ఆశ, 3. వితరణము, ౪. జాగ్రత, ౫. ధర్మపథము (న్యాయము), ౬. మనస్థైర్యము. ౭. మితభోగము. ఇవి సప్తగుణములని చెప్పఁబడినది. (క్రైస్తవమతసప్తదోషములు చూడుడు.)

క్రైస్తవమతసప్తదోషములు —

౧. గర్వము, ౨. కోపము, 3. అసూయత, ౪. దంభము, ౫. కుక్షింభరత్వము, ౬. అసమాధానము, ౭. సోమరితనముకల్గియుండుట క్రైస్తవులకు ఘోరాపరాధము లని చెప్పఁబడినవి. ఇవి సప్తదోషములట. (క్రైస్తవమతసప్తగుణములు చూడుడు.)

క్రైస్తవమతసప్తసత్కార్యములు- ౧. జబ్బుపడినవారి కుపచారము లొనర్చుట, ౨. ఆకలిగొనినవారి కాహారమిచ్చుట, 3. దాహార్తులకు దాహపానీయ మిచ్చుట, ౪. వస్త్రహీనులకు బట్టల నిచ్చుట, ౫. ఇండ్లులేనివారికి వసతు లమర్చుట, ౬. రక్షకులులేనివారి సరయు చెందుట, ౭. మృతులను సమాధి యొనర్చుట.

క్రైస్తవమున సప్త యోధాభిమానులు — Seven champions of Christendom.

౧. ఇంగ్లాండు దేశమున St. George.
౨. ఫ్రాంసు దేశమున St. Denis.
3. ఇటలీ దేశమున St. Anthony.
౪. స్పెయిను దేశమున St. James.
౫. స్కాట్లాండు దేశమున St. Andrew.
౬. ఐర్లాండు దేశమున St. Patrick.
౭. వేల్సు దేశమున St. David.

వీరు Patron Saints అని చెప్పఁబడినది.

క్రెస్సెంట్ (Crescent) — లాటిన్ నామము, వృద్ధినగాంచుచున్నదని యర్థము. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు).

క్లైమెట్ — శీతోష్ణ, వర్షాది వాతావరణ పరిస్థితులు చూడుడు. శీతోష్ణస్థితి చూడుడు.

కొంకణ దేశము (కొంగను దేశము, పరశురామ క్షేత్రము) — కొంకణ దేశమునకు కొంగను దేశమనియు, పరశురామ క్షేత్రమనియు పేరుండెనని Journal of Asiatic Society of Bengal 1838 P. 187లో నున్నది. పడమటి కనుమలకు పశ్చిమసముద్రమునకు(Arabian Sea) నడుమనుండు పీఠభూమి భాగమని Bombay Gazeteer Vol I. Part 2. P 283. యందు కలదు. ఈదేశము సూరతునుండి గోవావఱకు నై యెల్లగను, దక్షిణముగ నుత్తర కన్నడదేశము వఱకు సముద్రతీరము నంటియే వ్యాపించిన దేశముగ జెప్పియున్నారు. కాని ఉత్తరపు టెల్ల గుజరాతుగను, తూర్పుటెల్ల దక్షిణాపథముగను, (Deccan), దక్షిణపు టెల్ల ఉత్తర కన్నడ సీమ, పశ్చిమపు టెల్ల అరేబియా సముద్రమును అని తేలుచున్నది. ఇది యిట్టిదే పరశురామ క్షేత్రము సప్తకొంకణములని చెప్పియున్నారు. అవి కేరళము, తులుంగము, గోరాష్ట్రము, కరహాటము, వరాలాటము, ఖర్జ్జము, కొంకణమునని. అందు కేరళమనిన మలయాళదేశము. గోరాష్ట్రమన నిప్పటి గోకర్ణ ప్రాంత సీమ. కరహాటము కరాడపుర ప్రాంతము. వరాలాటము వస్త్రపుర ప్రాంత సీమ. వస్త్రపురము నిప్పటి బేసిన్ గా జెప్పియున్నారు. ఇంక వివిధ మతముల నిట్టిది సంగతులు గమనింపవలసి యుండును. (సప్త కొంకణములు చూడుడు)

స్కాందపురాణమున సహ్యాద్రి ఖండము ౨-౮ యందు కొంత వివరణ కలదు. బొంబై రాజధాని రత్నగిరిజిల్లా సంగమేశ్వర పురమునగల సంగమేశ్వర శివలింగము పరశురామ ప్రతిష్ఠితముగ చెప్పఁబడినది. ఇది కృష్ణానది యందు వేణీనది సంగమించు తావున నున్నది. అందు చెప్పఁబడిన

వాలుకేశ్వర శివలింగము బొంబై నగరమందు మలబార్హిల్ అనుచోట వాలుకేశ్వరమను పేట యందు గలదు. మఱియు బాణవల్లి యనియుందే చెప్పఁబడిన సరస్సు ఇప్పుడు వంబల్లియను పేరం బఱగుచు గోవాకు దక్షిణముగా కతిపయ దూరముననున్నది. పరశురామ క్షేత్రములోనిదని చెప్పఁబడిన శూర్పారక క్షేత్రమును భాండార్కరు పండితుఁడు ఉత్తర కొంకణముగఁ జెప్పి యున్నాఁడు. (అపరాంత దేశము చూడుఁడు). కొందఱు దీనికి ఉత్తరమున ఉత్తర నైతరణి నదియును, తూర్పున సహ్యాద్రి పర్వతము, దక్షిణమున సుబ్రహ్మణ్య క్షేత్రము, పశ్చిమమున పశ్చిమ సముద్రమునని చెప్పిరి. మహాభారతము శాంతిపర్వము ౪౯ యందు ఈక్షేత్రమున చతురాగిణ పర్వతమున పరశురాముఁడు వసించువాఁడని చెప్పఁబడినది.

ఉత్తర కొంకణమున శ్రీస్థానక పురము లేక శైలాహార పురమను పేరుగల పురము చెప్పఁబడినది. అది ఇప్పుడు ఠానాపురమని పిలువఁబడుచున్నది. కొంకణదేశమున కంత కొకప్పుడు అనగంధిపురము రాజధానియై యుండెననియు, దానికిఁబిదప బేస్లేపురమును, వేఱొకప్పుడు ఠానాపురమును, మఱియొకప్పుడు రేవావంతి లేక రేవతీక్షేత్రము (ఇప్పటి చౌల్ పురము) ను, రాజధానులుగ నుండెనని చెప్పఁబడినవి. ఒకప్పుడు కిల్కిల నగరము లేక కిల్గిల రాజధానిగ నుండెనట. దీని తావిప్పుడు గానరాకున్నది. తొల్లింటి యొకప్పుడు శ్రీశైలము నుండి బంగాళాఖాతము వఱకు వ్యాపించి యుండిన వాకాట దేశమును కైలాకిలయవను లనంబడువారు కొంతకాల మేలిరనియు, వారికి వింధ్యాశక్తి మూలపురుషుఁడనియు, విష్ణుపురాణ ౪-౨౪ యందు గానవగుచుంట, దీనికాసంబంధ మేదియేని గలదాయని సంశయము తోఁచెడిని. దీని నింకను బాగుగా పరిశీలింప వలసి యున్నది.

కొంకణపురము — అనగంధిపురము, కొంకణదేశము చూడుఁడు.

కొంకణసప్తకము (సప్తకొంకణములు) పశ్చిమసముద్రతీర మందలివి:- ౧. కేరళము (మళయాళదేశ మంతయును.), ౨. తులు (తులుంగ లేక, తులువ) దక్షిణకన్నడ మని ఇప్పుడు పిలువఁబడు దేశప్రాంతము, స్కాందపురాణసహ్యాద్రిఖండమున దీనికిఁ గళ్యాణపురము మొదలు చంద్రగిరినదివఱకుం గల పశ్చిమ పర్వతములకును సముద్రమునకు మధ్య గల ప్రదేశ మని చెప్పఁబడినది. 3. గోరాష్ట్రము, గోకర్ణద్వీపము లేక, ద్వీపకల్పమునకు వాసికిఁ బొల్లి గోరాష్ట్రమని పేరు. ౪. కొంకణదేశము (కొంకణు లుండు దేశము), ౫. కర్ణాటకదేశము, (కారాష్ట్ర దేశము) కర్హాటపురము రాజధానియై యుండెను. స్కాందపురాణసహ్యాద్రిఖండమున కోయినా లేక, కోయన ఉత్తరపుటెల్లగను, వేదవతి దక్షిణపుటెల్లగను చెప్పఁబడినది. ఇప్పటి సతారా (సత్రా) మండలమును, ఆప్రాంత భూములునై యుండనోపు. ౬. వరాలాట దేశము, లాటదేశము దక్షిణఘూర్జర దేశప్రాంతము, ఖండేశభూమి. ౭. బర్బరదేశము.

కొంకిపిసిని (తీగె) — ఇది డొంకగ తీగ ప్రాకునది. ముండ్లుండును. దీనిని కొంకి చెట్టనియు, కొంకిరిపీతిరి చెట్టనియుగూడ ననెదరు. దీనియాకు రసము కాకజేసి, ఉబ్బు, గుల్మము, పాండురోగము, శ్లేష్మవాతములపై మంచిపని జేయునందురు.

కొంకిపురుగువ్యాధి(Hook worm)- ఇది సూక్ష్మజీవుల (Worms) జాతికిం జెందిన

పురుగులనుండి కల్గు అంటువ్యాధి. దీనిని క్రీ. శ. ౧౭ వ శతాబ్దమున కనిపెట్టిరి. అరంగుళము పొడవు, దారమువంటి శరీరముం గల్గి గ్రుడ్లనుండి జనించును. ఈపురుగు ఆహారమునకై ఆకులు, పండ్లు మొదలగువాటిపైఁ జేరుకొని, ఉడకని భోజనపదార్థములతో లోని కేగును. శరీరము వెలుపలనే యిది యొక సంవత్సరము జీవించగల దనియు, లోనికేగి ఉదరకోశమున (Duodenum) అనఁబడు శరీరభాగమున నివాసము గుదుర్చుకొని ఐదు, లేక ఆరుసంవత్సరములు జీవించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. ఇదిగాక కొందఱు పరిశీలకులు జోడు లేకుండ నడచునప్పుడు అరికాలు దొల్చుకొని లోనికిఁ బోగలవందురు. అత్తరి నట గరద గల్గు చర్మరోగము కల్గునట. కొంత జీరకను నోటికిని, జీర్ణకోశమునకును గూడ చేరునందురు. ఆరువారములకు దీనిరోగము బయల్పడునట. పందులు, కుక్కలు మొదలగు మలభక్షకజాతుల మూలమున నివి వ్యాపించి, అంటురోగ మగునని పోల్చఁ బడినది. (అంటువ్యాధులు చూడుఁడు; సూక్ష్మజంతువులు చూడుఁడు).

కొంగమదేశము — కొంకణదేశము చూడుఁడు.

కొంగుదేశము—కోయంబత్తూరు సేలం మండల ప్రాంతదేశమున కొకప్పుడు కొంగుదేశ మని పేరుండెనట. గంగవంశపురాజులపాలనమున ఈకొంగుదేశపు రాబడిని స్వంతవ్యయముల కుపయోగించుకొనువారట. కొంగుశబ్ద మేమో తెలియకున్నది.

కొండకు వెండ్రుకకు ముడి వేసే వాఁడు — అనగా వస్తే (లాభిస్తే) కొండయె వచ్చును. పోతే తలవెండ్రుకయె తెగిపోవును.

కొండగోంగు చెట్టు — లా. Carleria ciliata, Hibiscus cannabinus. అనియు, సం. కికిరాతః, కర్ణికాద్రుమః, పీతభద్రకా యని కొందఱు వాడిరి. దీని కషాయము, వేరు రసము లేక ఆకులరసము శోధనచేయుననియు, కుష్ఠురోగము నివారించి యాపుననియు, రక్తదోషములు, వ్రణములు, వాపులు, శ్లేష్మరోగముల నివారించుననియుఁ జెప్పుదురు.

కొండచెముడు చెట్టు — అంకుడు చెట్టు చూడుఁడు.

కొండంతమగడుపోతే పిడికెడు బొచ్చునకా ఏడ్చుట? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండంత దూదిం గాల్చుటకు కొండంత నిప్పు కావలెనా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

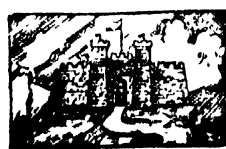
కొండ తలక్రింద నుంచుకుని రాళ్లకు వెదకి తాపత్రయపడినట్లు — ఆంధ్రలోకో.

కొండనాల్కకు మందువేస్తే ఉన్న నాల్క ఊడినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండంజూచి కుక్కలు మొరిఁగినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండంద్రవ్వివెచి ఎలుకం బట్టుకొన్నట్లు —ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండపల్లి దుర్గము — ఆంధ్ర దేశమున కృష్ణా జిల్లాయందు బెజవాడకు పదిమైళ్ల దూరమున కొండపల్లి గ్రామముకడ కొండపైనున్న దుర్గము.

క్రీ. శ. ౧౩౬౦ సంవత్సర ప్రాంతమున కొండవీటి రెడ్డియగు అనవేమారెడ్డిచే నిర్మింపఁ బడినట్లు చెప్పఁబడినది. గొల్ల కొండడను వాఁడీ దుర్గపు తావును రెడ్డిగారికి చూపుటంజేసి వానిపేర కొండపల్లి యని పేరిడఁ

బడి నటుల ప్రతీతి కలదు. రెడ్డి ప్రభుత్వానంతరమున నీదుర్గము ఉత్కళ భూపతుల వశమై వారి నుండి క్రీ. శ. ౧౪౭౧ లో గుల్బర్గా ప్రభువగు రెండవ మహమ్మదుషా వశమై ౧౫౧౫ లో కృష్ణదేవరాయలు (విజయనగరము) సార్వభౌముని వశమై యాతని వలన ఉత్కళ భూపతుల కీయఁబడి మధ్య మధ్య కొన్ని మార్పుల నందియు ౧౬౮౭ సంవత్సరమున ఔరంగజేబు రాజ్యమునకుం జేరెను. పిదప క్రీ శ. ౧౭౬౬ లో బ్రిటీషువారి హస్తగతమై కొంత సైన్య మట నుంచఁబడి ౧౮౫౯ లో సైన్యములు తీసివేయఁబడినవి.

కొండ క్రింద కొండపల్లి గ్రామము కలదు. అందు కొండపల్లి బొమ్మలని పేరొందిన బొమ్మలు చేయుదురు.

కొండప్రత్తి వ్యవసాయము

— ఇది స్పెయిన్ ప్రత్తిం బోలిన యొక ప్రశస్తమైన జాతి. భరతదేశమునం దనాదిగ ఇంటి పెరళ్ళ యందొకటి రెండు చెట్లుగ నాటఁబడి పెంచఁబడు చుండినవి. తెల్లని ప్రత్తి నిచ్చెడివి. పసిడి (పైడి) ప్రత్తిం బోలి యుండుం గాని దాని రంగు దక తెల్లగ నుండునది. భరతదేశపు సుప్రసిద్ధ జాతి. సన్నపు నూలునకు పనికివచ్చునది. (ప్రత్తి వ్యవసాయము చూడుఁడు). ఇందు మించు ఇరువది వత్సరము లీచెట్లు బ్రతుకుచు కాయుచుండును.

దీనిం బెంచు విధానము స్పెయిన్ ప్రత్తిం బోలియె యుండును.

కొండమడుగు పురుషోత్తమకవి-

ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. భారద్వాజస గోత్రము. తండ్రిపేరు గిరియప్ప. ఈతనికిం గయ్యలూరు మొదలగు గ్రామముల భూస్వాస్థ్య ముండెడిది. రచించినది సానంద గణేశ్వరము.

కొండలుమ్రింగేవానికి గోపుర మొక యడ్డమా ?

— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండవీటిసీమ

— ఆంధ్రదేశమందలి గుంటూరుమండలమున గల కొండవీటి దుర్గము సుప్రసిద్ధము. ఈ ప్రాంత దేశభాగమునకుం గొండవీటిసీమ యనిపేరు. మెరక ప్రదేశమగుట నూతులు (బావులు) చాల లోతుగనుండి నీటి చేదుకొను త్రాడు చాల పెద్దదిగానుంట దేశప్రసిద్ధముగాను, ఎక్కువ పొడవుగానున్న ధోరణిప్రసంగమునకుం 'గొండవీటిసీమచాంతాడు' (చేదత్రాడు) అని సామెతగా పల్కుదురు. లేనిపోని వన్నియు అదేపనిగ వ్రాయఁబడి ప్రాముఖ్యతలేని వ్రాతలకు 'కొండవీటిదండకవిలె' యనెదరు. తొల్లి కొండవీటిసీమ యందేవో పరిసతులు కొండవీటి దండకవిలె యని వ్రాయుచుండిరట. కొండవీటి గొల్లపాటయు నట్టిదే. వెర్రిధోరణి నదేపనిగపాడిన పాటకు కొండవీటి గొల్లపాటయని యనుచుందురు. కొండవీటిసీమ రెడ్డిప్రభుత్వముచే పేరొందినదేశము. (కొండవీడు చూడుఁడు).

కొండవీటిసీమ చాంతాడు

— కొండవీటిసీమ చూడుఁడు.

కొండవీడు

— ఈపేరు వినినంతనే చేదతాడు జ్ఞప్తికివచ్చుటయేగాని, దాని నిజమగు ప్రసిద్ధి మఱుఁగుపడినది. దాని నిజప్రసిద్ధి కొండవీటి దుర్గముని, హెచ్చరించుచున్నాము. మహాబలాఢ్యమైయుండిన నీపర్వతదుర్గము, దాని చుట్టునుండిన యగాధమగు కందకమును, ఉన్నత ప్రదేశములందు యుద్ధసమయానుకూలమగునటుల నిర్మింపఁబడిన బురుజులును, కోటలోనివారు బురుజులపై కెక్కి శత్రుసైన్యములరాకం బ్రతీక్షించు కట్టడపుపనులును వీక్షించ, తొల్లింట క్రీ. శ. పదునాలవ శతాబ్దారంభకాలమున ఓరుగల్లు సామ్రాజ్య మస్తమించుటయు, ఆరాజ్యమున

కీ కొండవీటి యందు సామంత ప్రభువై యుండిన పోలయ వేమారెడ్డి స్వతంత్రుఁడై తన ప్రభుత్వమును స్థాపించుకొని యీకోట కట్టి యిది తన రాజధానిగ నీప్రాంతపు పాకనాటిసీమనంతటిని బాలించుటయు జ్ఞప్తికివచ్చి రెడ్ల ప్రభుత్వకాలపు విశేషములు తలంపునకువచ్చును.

ఆయనయు నాయన తరువాతివారును నూరు సంవత్సరములు దీనిఁబాలించిరట. క్రీ.శ. ౧౪౫౪ సంవత్సరమున నుత్కళ భూపతియగు కటకపురాధీశ్వరుఁడు యీకోటఁబట్టుకొనెను. అరువది వత్సరముల వఱకు నది ఉత్కలుల వశమై యుండెనట. క్రీ.శ. ౧౫౧౫ ప్రాంతముల శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని వశమాయెనట. అత్తరి సంభవించిన సంగరమున ఉత్కళప్రభువును దుర్గాధిపతిగ వీరభద్ర గజపతి చరిత్రమున పేర్కొనంబడినవాఁడు. ఆతఁడు రెండునెలల వఱకు దుర్గమును స్వాధీనముకానివ్వక నిలపినవాఁడని చెప్పబడినది.

పిదప కొంతకాలమునకు విజయనగర సామ్రాజ్యముక్రింద సామంతులుగనున్న రెడ్ల క్రిందికీ కోటచేరెనట. కాని విజయనగరసామ్రాజ్య మస్తమించుటతో కొండవీటిరెడ్ల వైరులా దుర్గమును భగ్నపఱచిపాడుచేసిరట. దీనిపాడిప్పుడు గుంటూరుమండలమున కొండలమయమగు మెరకప్రదేశమైయున్నది.

ఇందు తుప్పడొంకలు బలసి, ఘోరసత్వమై యున్నను అనేకులుపోయి చూచుచుందురట. కొండవీటిదుర్గమును చూడనేగుతరి తొలుత ఉత్తరదక్షిణములకు వ్యాపించియున్న పర్వత శిఖరముల నడుమ శిథిలములైన కోటగోడ లగుపడును. మెట్లనెక్కుచు కోటవైపుజన నొకవిశాల సమతలప్రదేశము, నందు పెక్కు కాలినడక బాటలు గన్పట్టును. మెట్లకిరుదెసలందు నడవి వలె చెట్లు బలిసియుండును. కొంతవడికి దుర్గ సింహద్వారముకడకుం జేరఁగును. ఇది రాతిపై చేయఁబడిన మంచిచిత్రములుగలది. ఇటనె పైని వివరించిన మైదానముకలదు. అందు రాకొమరు లాటలాడువారని ప్రతీతికలదు అటనుండిక్రిందికీశాన్యదిశగా నీక్షించిన నాపల్లపు ప్రదేశమున నొక మట్టికోటయుండిన యానవాళ్ళు గన్పట్టెడిని. అట పుట్టకోటయను పట్టణముండెడిదని చెప్పుదురు. ఈప్రాంతములందుగల సమప్రదేశములు కొన్ని గలవన్నియుంగలసి కొండవీడు పురముండెనట. ఇందు చక్కని బాటలును వీధికొక దేవాలయమును ఉండెడివట. ఇంకఁగొంచము దూరమేగిన తోడనే వేఱొక సింహద్వారము కొంత దూరమున గాన్పించును. అది చాలా ఎత్తగు తావున నుంట ఆకాశమునందున్నట్లు తోచెడిని. ఆప్రాంతముననె రహదారీ బంగళాకలదట తొల్లి గృహరాజు మేడయనంబడిన సుందరభవనముండెడిదట.

ఇచటకి సమీపముననే దుర్గాధీశుని కొలువుకూటపు పాడుగన్పట్టును. ఇందుక దూరమున నేతికొట్టును, ధాన్యపుకొట్లు, ధనాగారములు ఉండిన యానవాళ్లు కన్పించును. నేతికొట్టుకడ జలనిలయము కలదు. మరియు నీప్రాంతములు నూతులు, చెరువులునుకలవు. ఇవి తొల్లింటి కాలమువారికి దాహాహ్లాదకముల నిచ్చు జల నిలయములట. ఇప్పుడు వెదురు డొంకలు బలసిన యొక పెద్దపల్లమును తొల్లింటి పెద్దచెరువని చూపుదురు. దానియుదకము ఎగడ్తను నిండుముండెడివట.

క్రిందికోటయందొక దేవాలయము చూడతగినది. చక్కని పనితనముగల చిత్రము లిత్తడి రేకుపైఁదాపి అపరంజిపూత పూయుచుండిరట గాని, అపరంజిపూతపోయి యిత్తడి రేకులు నిలచి యున్నవి. ఇచటి ధ్వజస్తంభ మేకశిలానిర్మితము.

దేవాలయద్వారమున నొక సీసపద్యము చెక్కఁబడి అరిగిపోయి స్పష్టముగ గానరాకున్నది. అది అచ్యుతదేవరాయల కాలమున వారిక్రింద సామంతపాలకుఁడుగనో ప్రభువుగనో యాంధ్రాధిపతిగనుండిన రామయామాత్యభాస్కరుం గూర్చి చెప్పఁబడిన పద్యమని యచటివారనెదరు. ఇంక నట నాల్గు శిలాశాసనములు కలవని స్పష్టము గాకున్నను రెడ్డిప్రభుత్వమున నీదేవాలయము నిర్మింపఁబడినట్టుల తెలిసెడిని.

కొచ్చిన్చీనా దేశము (స్వదేశ సంస్థానము) — అనాము చూడుఁడు.

కొచ్చిన్‌రాజ్యము — ఇది తొల్లింటి మళయాళ దేశములోని భాగము. బ్రిటీషు మలబారునకు, తిరువాన్కూరు రాజ్యమునకు నడుమనున్నది, రాజధాని ఎర్నాకులమునందది. ఇది కొచ్చిన్పురమునకు సమీపమున నున్నది. ఉత్తరమున బ్రిటీషువారి వేళాంపురము వర్తక స్థానము. కొచ్చిను రాజ్యపు ప్రజలలోను మలయాళీలేగాక యూదులు (జెహోవామతస్థులు) సిరియన్ క్రిష్టియనులు విశేషముగాగలరు. వీరు చిరకాలము నుండి వసించుచున్నారు; వర్తకులు.

కొటికా (శాఖ) క్షత్రియులు — శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కొటికెలపూడి వేంకటకృష్ణకవి- ఆంధ్రకవులలో నాధునివలెగా పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబ సూత్రము. హరితసగోత్రము. తండ్రి వెంకట రామశాస్త్రి. తాత శివరామయ్య. బొబ్బిలిసంస్థానమున రాయడప్ప రంగారాయ నృపాలుని యాస్థానకవి. రచించినది శ్వేతాచల మాహాత్మ్యమను కూర్మమాహాత్మ్యము. వీనిని తన ప్రభువునకుం గృతియిచ్చెను. మఱియు నీతఁడు మేఘసందేశమును పద్యకావ్యముగ రచించెననియు, దిలీపచరిత్రమను ప్రబంధము రచించి శ్రీరాములకుం గృతి సమర్పించెననియు, నీవేంకటకృష్ణకవి గొప్ప జ్యోతిషవేత్త యనియుం గూడ తెలియుచున్నది.

కొటేషన్ మార్కులు (Quotation marks)— ఇవి యాంగ్లభాషా సాంగత్యమున ఆంధ్రభాషలోనికి వచ్చికొనిన గురుతు. దీని నాంగ్లమున నింకను Inverted commas అనియు ననుటకలదు. వేఱొకరు చెప్పిన మాటలను తాను వ్రాయునపుడు దానికి ప్రారంభమున “ అను గురుతును, కడను ” అను గురుతును ఇడుదురు. ఇందువలన నీగురుతుల నడుమ వ్రాయబడినమాటలన్యుల ఉక్తియని స్పష్టపడును.

కొట్టకుండా ఏడుస్తున్నావేమి పిల్లవాడా అంటే అందుకోరకేనన్నాడట ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొడగు దేశము (Coorg) (**క్రోడదేశము** — పశ్చిమసముద్రతీరమున మళయాళ ప్రాంతమునయున్న చిన్నదేశము. ఈ పర్వతములను కోరగిరి, కోలగిరి యను పేరులును, ఈదేశమునకుఁ "క్రోడదేశము" అను పేరును వాడుకయుండినవట. విష్ణుపురాణము ౫౨ అధ్యాయమునను ప్రశంసకలదు. స్కాందపురాణ కావేరీ మాహాత్మ్యమున ౧౧ అధ్యా. దీనికి క్రోడదేశమనియున్నది. బహుశః క్రోడ, కొడగుగ మారియుండునని తోఁచెడిని.

కొడిశచెట్టు— కొడిశచెట్టు కొడిశచెట్టనియు, కొడిశపాల చెట్టనియు రెండు భేదములుగ నుండును. కొడిశపాల చెట్టును, పాలకొడిశ చెట్టనుటయుం గలదు. మఱియుం గొందఱు పెద్ద అంకుడు చెట్టని వాడుదురు. కొడిశచెట్టు వాసములుగ చెక్కి యిండ్లకప్పులకు వైచెదరు.

కొడిశచెట్టు- లా. Holarrhena, antidysenterica అనియు, Chites antidysenterica. ఆంగ్ల.Kurchi Conessi అనియు Tellicherry bark tree అనియు నందురు. సం. పాండురద్రుమః, శక్రవృక్షమను పేరు కొడిశకు, పాలకొడిశకుఁ గూడ సాముదాయకముగ వర్తించును. కొడిశకట్ట వాసములు చాల బలముగ నుండు కలవు. దీని పుష్పములందు త్రిదోషములు హరించు గుణము కలదనియు, ఆకులందు వాతమునుహరించియు, కాకజేసియు, విరేచనము గల్గించు గుణము గలదనియు, కాయయందు అగ్నిదీప్తి నిచ్చియు, ఇందుక మలబద్ధముం గల్గియు, గ్రహణి, గుల్మము, క్రిమి, మూలవ్యాధి, వాతములు, శూలలు, శ్లేష్మముల నడంచు నదనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కొడిశపాల చెట్టు - దీనిని పాలకొడిశ చెట్టనియు నందురు. లా. Nerium Antidysentricum. సం. ఇంద్రవృక్షః, కుటజః. పాలింగః అని పేర్లు. కొడిశపాలు గాయములను మాన్పును, కొడిశవిత్తులు చేదు, వగరు గల్గి యుండును. పీటియందు చెక్క కషాయమునందు గల గుణములే గలవు. మఱియు నీ పాలకొడిశ గింజలను వెచ్చజేసి గుడకేసి కషాయము గాచి కలరా జాడ్యమునందుగల్గు కడుపు నొప్పుల కిత్తురు. చెక్క కషాయము త్రిదోషహరమై అగ్నిదీప్తినిచ్చి బలమును గల్గించెడిని. మఱియు అతిసారము, రక్తాతిసారము, ఆమశూల, గ్రహణి, పురాణ రక్తగ్రహణి, కఫము, జ్వరము, వాతనొప్పులు, మేహవాతనొప్పులు, శూలలు, రక్తమువడు మూలవ్యాధులను చక్కగ పనిచేసి నివారించును. ఈకషాయము చెక్కకషాయము కన్న పట్ట (Bark) కషాయము బలముగ పని చేయును. అందు పచ్చి పట్ట ఇంకను బలమైనది. ఆకునందు దంతముల పుచ్చు, నొప్పులు నివారించు గుణము కలదని చెప్పఁబడినది.

కొడుకు బాగుండవలెను, కోడలు ముండమొయ్యవలెను - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొత్త అమావాస్య — ఫాల్గుణ బహుళ అమావాస్య కీపేరు కలదు. బార్హస్పత్యమాన సంవత్సరమున పౌర్ణమితో సంవత్సరాంతమగుం గాన నీయమావాస్య నూతనసంవత్సరమున గల్గు మొదటిదగు కొత్తఅమావాస్యయే యగును.

కొత్తలంక మృత్యుంజయ కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆదిశైవ లనంబడు (శివార్చక లేక, శివల) బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసస్థలము గోదావరి జిల్లాలోని కొమరగిరి, బోధాయన సూత్రము, భరద్వాజసగోత్రము, తండ్రిపేరు విశ్వనాథము, పందొమ్మిదవ శతాబ్దాంతకాలమున నుండిన వాఁడు. రచించినవి- ౧. బృహన్నారదీయ పురాణము, ౨. ధర్మాత్మజాపరిణయ మను ద్వ్యర్థి కావ్యము, ౩. నిరోష్ఠ్యనలచరిత్ర మనంబడు చిత్ర కావ్యము.

ఇందు ధర్మాత్మజా పరిణయమునకుఁ గర్తృత్వము అల్లూరి అప్పలరాజుగారికిని, నలచరిత్రమునకుఁ గర్తృత్వము ధనంజయగోత్ర రుద్రరాజు తిరుమలరాజుగారికిని, ద్రవ్యార్థిమై ఆరోపించె నని తలంపఁబడుచున్నది.

కొత్త వింత, పాత రోత ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొత్తిమిరి (ధనియపు) చెట్టు లా. Coriandrum Sativum అనియు, ఆంగ్ల. Coriander tree అనియు, సం. కుస్తుంబరీ, ధన్యా, ధన్యాక. కుస్తుంబరి యనుమాట కొత్తిమిరిగా మారెను. కొత్తిమీరి యని వాడు

చుందురు. ఇది ధనియాలచెట్టు సువాసనకై భోజన పదార్థములను చేర్చుదురు. త్రిదోషహరమైనది. ఆకలిని వృద్ధిచేసి, మలమూత్రనిరోధము సడలించును. నిద్ర దెచ్చును. వాతదోషమును శిరమున కెక్కనియ్యదు. నొప్పులుబడుచున్న స్త్రీలకు వాసనచూపించుచున్న త్వరలో ప్రసవమగునట్లు చేయును. (ప్రసవమునకు పిదప దీనినటనుండనీయరాదు.) శైత్యశరీరతత్వము గలవారికి పరాకుఁ గల్గించును. జీర్ణము జేయును. మేహశాంతి పైత్యశాంతి గల్గించును. నోటిపూతను నివారించును.

కొత్తిమిరిచెట్టుఆకులు వెచ్చజేసి నేత్రములపై గట్టిన నేత్రరోగములు నివారించుననియు, కడుపులోనిమంట, గడ్డలు, జ్వరములు, భ్రమ (ఉన్మాదము), వ్రణములు, వాతములు, విదాహము, విషదోషము, రక్తపైత్యము, శ్రమ, బడలికలు, శ్లేష్మము నివారించుననియు ఆరోగ్యకరమనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కొన్నవాఁడు తిన్నవాఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొనేదివంకాయ కొసిరేదిగుమ్మడికాయ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొబ్బరిచెట్టు — లాటి. Cocos nucifera. ఆంగ్ల. Cocoanut palm or tree సం. నారికేరః, నారికేలః, నాళికేరః, సిలతరు, విశ్వామిత్ర కలాయు, విశ్వామిత్ర ప్రియః. ఆంధ్ర దేశమునం దీచెట్టు నెఱుఁగని వారుండరు. ఇందు ఇంచుక భేదముఁగల్గిన జాతులనేకములు కలవు. కాని

అన్నియు సమానములే. ఉష్ణదేశములందు చక్కగ పెరిగి కాచును. దీని ఉపయోగములకు మేరయే లేదు. భోజన పదార్థము. అరవమున తెంగాయి (దక్షిణ [దేశపు] కాయ) యని పేరు. కొబ్బరిచెట్టుయొక్క ఉపయోగాతిశయమునుండి ఉష్ణదేశములందు పలుచోట్ల విరివిగ నీచెట్టు పెంపఁబడుచున్నది. ముఖ్యముగ నిసుకభూములందిది విస్తారముగ పెరిగి ఫలించెడిని. సముద్రతీరపు టిసుకభూము లీచెట్టునకు శ్రేష్ఠములు. ఐనను ఒక్కసంగతి ఈచెట్టునకు ముఖ్యముగ నెఱుఁగవది. ఈచెట్టు వేరునకు భూమియందలి నీటిచెమ్మ తగులునంతటి మెరకగ నీరుగల తావులందీచెట్టు పెరిగి ఫలించుఁగాని, వేళ్లకు నీటిచెమ్మ యందని మెరకప్రదేశములం దీవృక్షము పెరిగి ఫలించదు. అనఁగా నీచెట్టుప్రాతిన తావున ఆరు లేక ఏడు అడుగుల లోతున నీరు పడునట్లుచూచి కొబ్బరి తోటల నాటవలసి యుండును. వేరున్న నీతోట నిష్ఫలప్రదమయ్యెడిని. ఇట్టిపరిస్థితులందు కొబ్బరి చెట్లు సముద్రతీరమునసే గాక బహుదూరముగ నుండు దేశములసహా నీరు మెరకగ లభించు ప్రదేశములందుసహా అనుకూలమయ్యెడిని. కొబ్బరి చెట్లవేళ్ల కుందగులునీరు తీపునీరే కావలయునను నియమములేదు. నాకలుగనుండు నీరైనను, కడకు కొంచెము ఉప్పగనుండు నీరైనను అనుకూలముగాను. కొబ్బరితోటకుఁ దఱుచు నీరు పారించుచుండిన ఉపయోగించుఁ గాని సొమ్ము పెట్టుబడి ఎరువు వగైరాట నట్టిపద్ధతి నిరర్థకమయ్యెడిని.

కొబ్బరిచెట్టుయొక్క ముదురు పండునుండి మొక్క మొలచును. అందు వయస్సుమీరిన చెట్ల పండ్లు శ్రేష్ఠమందురు. మఱియు నట్టిముదురు చెట్టుయొక్క పండ్లు బాగుగపండి తమంతట తామె నేలఁబడినవి మొక్కలుచేసిన చక్కగ మొలచి పెరిగెడిని. పదిరోజులు పండును నీట నాననైచి తడియారనుండ నేలంబాతిన రెండు నెలలకు మొలకఁద్రోసి ఆరునెలలకు మొక్క చక్కగ మారాకువైచి కాన్పించును. కొబ్బరి

చెట్టు పదిసంవత్సరముల వయస్సునందు గాచెడిని. ఇందు చెన్నంగి కొబ్బరి, గంగాబాళము మొదలగు కొన్నిజాతుల కొబ్బరులు కొంత ముందుగ గాచుంగాని, పెద్దకొబ్బరిచెట్లు బ్రతికినంత కాలము బ్రతుకవు. కాపును త్వరితముగనె మాని వేయును. గంగాబాళము (గంగాఫలము) కాయయందు నీరెక్కువయుండి మిగుల రుచికరమై యుండును. చెన్నంగి కాయయందు ఎక్కువ విలువగల పదార్థములుండును గాన కాయలెక్కువ ధరంగల్గి యుండును. కాయలోని కొబ్బరి ఎక్కువ దళసరిగ నుండి ఎక్కువ నూనెంగల్గియుండు పెద్దకాయలకు మంచిధర వచ్చునుగాన, అట్టిజాతి కొబ్బరి చెట్లు శ్రేష్ఠముగ నెంచబడుచుండును. మూడు సంవత్సరముల ప్రాయముననే కాయలంగాచు చిన్నజాతి కొబ్బరి యొకటికలదు. అది అలంకార మాత్రముగాని వర్తకోపయోగ మెంతమాత్రమును కాదు. మఱియు పొడుము కాయలకుపయోగించు చిన్నజాతి కాయల కొబ్బరి యొకటియుంగలదు. అదియు నట్టిదియె. ఇంకను పసునారు లేక పసునెన్నెరి యంగుళములపొడవును మఱియు నంత చుట్టుకొలతంగల్గు పెద్దకాయల జాతి కొబ్బరి సింగపూర్, మలాకా, పినాంగ్ ప్రాంతదేశములందు కలదు.

సింహళదేశమున ఆగ్నేయదిశ యందలి సముద్ర ప్రాంత దేశమందయు నొక కొబ్బరి తోటగ గాన్పించెడిని. ఆదేశస్థులు కొబ్బరిచెట్లు వంకరలు గల్గియుండుననియు, మఱియును మనుష్యుల కంఠధ్వని వినంబడని (అనంగా వినబడుచుండని) తావులందు కొబ్బరిచెట్టు అభివృద్ధినొంది ఫలింపదనియు నందురు. ఇందుల నిజమెంతయో మేమెఱుంగజాలము గాని కొద్దిగనో గొప్పగనో వంకరలులేక తిన్నగ పెరిగియుండు కొబ్బరిచెట్లు గానరావు. మఱియును గ్రామముల సమీపముననే గాని నిర్మానుష్య ప్రదేశములగు అరణ్యములు, ఇసుకబయళ్లు, ఎడారులు మొదలగుచోట్ల నీటివసతు లెంతగంగల్గియున్నను కొబ్బరిచెట్లు గానరాకున్నవి. కొబ్బరిచెట్టంతయు నారమయముగు శరీరముగలది, ఇవి భూమినుండి జలముం బీల్చి దీనిమట్టలకు, కాయలకు నందించుచుండును. కొబ్బరిచెట్టు సంవత్సరమునకు పండ్రెండు వఱకు గెలలను వైచి కాయును. గెలకు ఏబది కాయల వఱకు నుండి పరిస్థితులంగు నిలచును. కొబ్బరి కాయలోని కొబ్బరి భోజన పదార్థముగను, మఱియు భోజన పదార్థములకు రుచిగల్గించు నదిగను వాడుదురు. కొబ్బరినూనె అనేక కార్యముల కుపయోగించుం గాన విలువగల్గి యుండును.

కొబ్బరిపీచు తాళ్లు పరుపులు మొదలగువాట్ల కుపయోగించును. ఆకుల ఈనెలును, ఆకులును చాపలు మొదలగునవిగ జేయుదురు. మట్టలను వంటచెరకుగ నుపయోగింతురు. కొబ్బరికాయలోని కొబ్బరి ఎండుకొబ్బరికన్న పచ్చికొబ్బరి శ్రేష్ఠమందురు. వాతదోషమును హరించి, వీర్యవృద్ధిని చేసి, శోషను ఎండదెబ్బవలన గల్గు శ్రమను నివారించి శరీరమును బలమొనరించి శరీరమున కవశ్యముగు నైస్నిగ్ధకపు వేడిని గల్గించును ద్వంద్వరోగముల నివారించును. నరములను బలమొనంగి, మలమూత్రముల వెడలించి మూలవ్యాధిని శమింపజేయును. పసుపుగుండతో నుడికించి కట్టిన ఒరిబీజపుకొప్పి మాన్పును. అధికముగం దినిన మూత్రమున సుద్ద గల్గించును. దగ్గు, పైత్యము, శ్లేష్మముల నుద్రేకించును. దీనికి విరుగుడు బియ్యము, బియ్యపుకడుగు, నిమ్మకాయ, కస్తూబాజాపాడునీరు, పంచదారయునని చెప్పంబడినవి. కొబ్బరి కాల్చి చేసినమసి అజీర్తిని నివారించునందురు. ఇవి యన్నియుం జక్కగ ముదిరిన పచ్చికొబ్బరిగుణములు.

ఇంకా లేతకొబ్బరికాయలోని నీళ్ళు విరేచనములు గావించును. లేతకొబ్బరి వాతపైత్యము నడంచి, మేహశాంతి గల్గించి వీర్యపుష్టి జేయును. ఇంచుక పైత్యప్రకోపము గల్గించును. మొత్తమున కొబ్బరికాయనీళ్ళు ఆరోగ్యమున నున్నవారికి చాల ననుకూలముగ నుండును. ఉపవాసమున్నవారికి, ప్రసంగము చేయుచున్నవారికి ఎండవడ తగిలినవారికి, దేహాయాసము నొందినవారికి, అలసినవారికి, క్షయరోగులకు అనుకూలమైయుండును. లేతకాయ నీరు వాతపైత్యమునడంచి శాంతిని గట్టుననియు, క్రిములనడంచి వెడలించుననియు కొంచెము ముదిరినకాయలోని నీరు క్రిములనడంచి బలమొసంగి, వీర్యవృద్ధిగల్గించి ఇంచుక కఫమునుద్రేకించుననియు, మిక్కిలి ముదిరిన ఎండుకాయలోని నీరు చలవయేగాక జలుబుచేసి, శ్లేష్మమునుద్రేకించి దగ్గుతెచ్చుననియు, చెప్పంబడినది. ఇంకను కొబ్బరికాయలోని నీరు గాలిబట్టకుండ త్రావవలెననియు, గాలిబట్టిన రుచిచెడుటయేగాక దుర్గుణములం గల్గించునదియగుననియు జెప్పంబడినది. బెల్లము, పిప్పళ్ళచూర్ణము తేనెగల్పి లోనికిచ్చిన కొబ్బరికాయ నీళ్ళవలనగల్గెడి దుర్గుణము లడంగెడివి. మరియు అగ్నిమాంద్యము, అతిసారము, అజీర్తి, ఉబ్బు, కడుపుబ్బు, గ్రహణి, జ్వరము, పాండురోగము, వాతరోగము, శ్వాసకాస రోగములు కలవారు కొబ్బరినీళ్ళు త్రావరాదు. వారిరోగ మతిశయించును. కొబ్బరినీళ్ళెవ్వరు నెట్టితరుణమునను అధికమగునట్లు త్రావరాదు. మితముగనె ఉండవలయును.

కొబ్బరికురిడీ లేక ఎండుకొబ్బరి మలమును వెడలించి పొత్తికడుపును శుభ్రపఱచును. ధాతుపుష్టి నుద్రేకించును. శరీరప్రకృతి మంచి మార్పు గల్గించును. పైత్యముజేయును. మరియు మొలకెత్తిన కొబ్బరికాయలో నేర్పడు మొగ్గ రుచిగ నుండి చలవజేసి రక్తపైత్యము మేహములనడంచి ఇంచుక శ్లేష్మమును ఇంచుకపైత్యమును ఉద్రేకించును. దీనికి తేనెయు శర్కరయు విరుగుడులని చెప్పంబడినది. పచ్చిలేతకొబ్బరి డొక్కరసము లోనికిచ్చిన అజీర్తి వికారములనడంచును. కొబ్బరి చిప్పలనుండి తీసిన తైలము, పూసిన తామర, తీట, పల్లికలు, దద్రు, గజ్జి, చిడుము, దంతరోగములు నివారణమగుననియు, పేలు, ఈళ్ళు మొదలగు నివారించుననియుం జెప్పంబడినది.

కొబ్బరికాయ జితుకదంచి పిండి తీసినపాలు వీర్యపుష్టినిచ్చి, చలవజేసి బలమొసంగి, బడలికనడలించి, ఎక్కిళ్ళు, కఫశూలలు, కాస, శ్వాసరోగము, దంతరోగముల నడంచి ఇంచుక పైత్యము, వేడి, విదాహముం గల్గించును. మరియు పైత్యజ్వరమునందలి వాంతులనేగాక, కలరాజాడ్యము నందలి వాంతులనుగూడ నివారించును. తలవెంట్రుకలను నునుపుగ నుంచు గట్టిపరచి, వెంట్రుకలకు బలముగల్గించి పెరుగజేయును. కొబ్బరినూనె పలువిధములగు ఉపయోగములం గల్గినది. కొబ్బరికాయనుండు ముదిరినతరి గల్గియుండిన గుణములన్నియుం గల్గియుండును. చర్మరోగముల నాపును. తలవెంట్రుకలను బలపర్చును. పుండ్లను మత్తుచ్చ మాన్పును. కొబ్బరిచెట్టునుండి కొన్ని దేశములందు కల్లుదీయుదురు.

కొయిలీసిరియా — ఆసియాఖండమున సిరియాదేశములోని సారవంతమైన ప్రదేశము. లెబనాన్పర్వతపజ్క్తులు రెండువరుసలుగ దీనిం జుట్టి ఉత్తరదక్షిణములకు వ్యాపించియున్నవి. (సిరియాదేశము చూడుము.)

కొయిలషన్ప్రభుత్వము — అనేక రాజకీయకక్షులనుండి నాయకులను రావించి, ప్రభుత్వమునడపుట కేకమనస్కులం జేసి నడపుట కీపేరు కలదు. క్రీ. వె. ౧౯౧౫ లో ఐరోపా

మహాసంగ్రామ కాలమున నింగ్లాండునందు దిట్టి ప్రభుత్వ మేర్పడవలసివచ్చెను. ౧౯౧౬-౧౯౨౨ ల నడుమ నిట్టిప్రభుత్వమే. లాయడ్జార్జిగారి ప్రధాన మంత్రిత్వమునందు సాగెను.

కౌరవజాతి – వేణుచక్రవర్తి కుడికాలు నుండి వికారముగ సృష్టింపబడిన నిషాదునకు (వికృతాకారునకు) జన్మించిన సంతతివారగు కౌరవులు, చెంచువారు, యానాదులు, బోయలు అని వీరియందు వాడుకగలదు. ఇందునకు గ్రంథవిదర్శనములు గానరాకున్నను, అడవిజాతులవారిగు వీరియందిది బలమగు వాడుకగలదు.

వేణుచక్రవర్తి యాంధ్రుండనియు, ఈయనకు సంతానము గల్గినదియు నాంధ్రునియంశకు విదప సప్తగ్రహములు ఈయనకుడికాలునుండి నిషాదు నుద్భవింపజేసిరనియు వీరనెదరు.

కౌరవితో కొప్పుం గోకికొని నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొరవిదయ్యము(Will o' the wisp) కొరవిదయ్యములు అనాదిగ ఎలదేశములవా రెఱిగినవే. వేల్వేలకాలములందు నిట్టిని వేల్వేలు విధములుగఁ దలంచుచుండిరి.

చనిపోయినపిదప కళేబరములు భూమియందు మెరకగ పాతబడనేని భూమియందు దాకళేబరము కొంతకాలమునకు భూమియందలి వెచ్చసహాయమున కుళ్ళ నారంభించును. పైనుండు భూమి పొరగుండా గుచ్చ్వాసలు పైకిరాజాలకుండినను, కుళ్ళునుండి ఏర్పడిన గాలులు భూమిగుండా క్రమముగా పైకి తప్పుకొని రాగల్గెడిని. కుళ్ళునుండి జనించి, ఆకుళ్ళు ముక్కుతరి బయలువెడలినగాలి భాస్వరముతో మిళితమైన (Charged by Phosphorus) హైడ్రోజన్ అని చెప్పంబడును. (Phosphorated Hydrogen). ఈ గాలి భూమిగుండా నడచి పై కెగసిపోవుచుండును.

భూమిందాటి బయటపడగానే మహావాయు మండలితో సంబాధము కల్గును. తోడనే అందున్న ప్రాణవాయువు(Oxygen)తో రాపిడికలుగు కతన మండ నారంభించును. మండ నారంభించు వఱకు భూమినుండి రమారమి రెండడుగులు పైకి లేవగల్గియుండును. ఈమంట లతిసూక్ష్మము లగుట పగలు కనిపింపజాలవు. రాత్రులందు ఊదారంగు గల్గి దీపములవలె అతిసన్నగ నుండి గన్పించును. మఱియుఁ గాలికి గొట్టుకొనిపోవును. అప్పుడప్పుడు కొంతసేపు నిలచి కాలగల్గును. ఇవి బాటసమీపమున గల్గుతరి నడచువారినడక గాలికి పైతము మునుకును ద్రోయంబడుచుండును. లేనున్న వెనుకఁ దేలుచు వనకనాటురీతిని నడచును. ఒకవేళ నిటిగుండా నీగాలి పైకిదేలుచో చిన్నచిన్న బుడగలవలె పైకితేలి పిదప గాలిసంబాధము గల్గి మండ నారంభించును. దానిని కొరవిదయ్యమందురు.

కొరియాదేశము — ఆసియాఖండమున చీనాభూమికంటిన యొక ద్వీపకల్పము. ఇప్పుడు జపానువారికిం జెందియున్నది. ౮౨,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యమని అంచనా వేయంబడిన దేశము. ౧౭౦ లక్షల జను లుందురని తలంపంబడుచున్నది. చక్కని వ్యవసాయదేశము. గోధుమలు, వరిధాన్యము, బార్లీధాన్యము, బఠాణీలు, పొగాకు విస్తారము పైరుచేయంబడుచున్నవి. చీనా దేశమున మతుపదారముగ వాడంబడుచున్న జిన్సెంగను పేరుగల చెట్లవేళ్ళ నిమిత్తము జిన్సెంగు చెట్లు పెంచంబడుచున్నవి. బంగారము, రాగి గనులందు త్రవ్వి ఎత్తంబడుచున్నవి. జపాన్దేశముతో వర్తకము కలదు.

కొరియాదేశపుప్రజలు చీనాజాతులవారనియు, వారిభాషయు చీనాభాషసంబంధమే ననియుం చెప్పంబడినది. వారు బౌద్ధమతస్థులు.

క్రీ. వె. ౧౮౯౫ ర వఱకు ప్రభుపుచి త్తవృత్తిమేరకు పరిపాలననడచుచుండెను. అత్తరిదేశముచీనారాజ్యమునకు లోబడియుండినది. జపానువారీకుమ్మరిపాలన నంగీకరింపరైరి. చీనాజపానుయుద్ధమున కిదియొక కారణముగ నుండెను. క్రీ. వె. ౧౮౯౫ లో జరగిన షిమోనోసేకిసంధి చీనాప్రభుత్వపు టధికారము దొలగించి లిమిటెడ్మోనార్కి మద యింపంజేసెను. ౧౮౯౭ లో భూపాలికిచక్రవర్తి యని బిరుదమును దేశపాలకునకు కాన్స్టిట్యూషను విధానప్రణాళికయు నొసగబడెను. శాసననిర్మాణమును ప్రజాప్రతినిధులు వహిమొస్గిరి. ఇప్పుడు జపానువారి రక్షణమున నున్నది. సియోల్పురము రాజధాని. ఇందు రెండులక్షల జనులు కలరు. చెముల్పోపురము (హాన్నదీతీరము), ఫూజానుపురము, యూఎన్సానుపురము విదేశవర్తకమునకు గొప్ప రేవుపట్టణములు. చిన్న స్టీమరులు హాన్నదియందు పోగలవు. ముఖ్య రెయిల్వే వేయబడి అన్నిపట్టణములు గలుపుచున్నది.

కొరుర (యుద్ధరంగము) — ఇచ్చోటనున ఉజ్జయినిపురాధినాథుండగు విక్రమాదిత్యుండు శకద్వీపాధిపతిని నోడించెననియు, ఆజయమును పెక్కుదేశభాగముల జనులకు సుచిరక్షణము కల్గెంగాన వారు రాజభక్తితో విక్రమార్క-శక మారంభించిరనియు చెప్పబడినది.

కొరోనా (Corona of the sun)

ఇది ఒకవిధమగు పరివేషము. సూర్యునకు మాత్రమే సంపూర్ణగ్రహణ కాలములందొక్కొక తరి గల్గుచుండెను. తిరుగుడలలో భూమికి చంద్రుండు సమీపముననుండి సూర్యునకు దూరముగనుండి అత్తరి Conjunction సంభవించినేని దూరముగనున్న సూర్యబింబము, సమీపమున నున్న చంద్రబింబముకన్న దశాంశ తగ్గియుండునని లెక్కింపబడినది. అట్టితరి గల్గిన సూర్యగ్రహణము సంపూర్ణముగునేని, సంపూర్ణగ్రస్తముగుటతో సూర్యునికి ఒకపరివేషము ఏర్పడి కాన్పించును. దీనికి ఎస్ట్రోనామీ శాస్త్రమున Corona యని పేరు. సంపూర్ణగ్రహణకాలము ఏడునిమిషములకన్న నధికముండదు గాన కొరోనా యును అంతేకాలముగనుపించెడిని. (గ్రహణములు చూడుడు, కాజ క్షను చూడుడు, ఎస్ట్రోనామీ చూడుము). దీనిని ఎస్ట్రోనామీ శాస్త్రమునందు "A narrow belt of bright crimson with prominences raising from the sun and the most beautiful halo of pale light which is sun's Corona" అని వివరించియున్నారు. ఇది సూర్యునిగల్గునున్నలు (Sun spots) తో సంబంధము కలదని యని చెప్పంబడినది. (సూర్యగోళము, సూర్యరస్మి చూడుడు)

కొర్నాటి చీరెలు దక్షిణదేశము నుండి ఆంధ్రదేశమునకు అమ్మకమునకు వచ్చుచున్న చీరెలలో నొకతెగ చీరెలు. అరవ స్త్రీల యుపయోగమునకు వాడుకగల్గియున్నను, ఆంధ్రదేశపు స్త్రీలును వీటిని కొంతవఱకు వాడుచున్నారు. ఇవి ఇంచుక దళసరిగనుండి ఎక్కువగా మన్నుటకు పేరందినవి. అనుదినము తడుపుచున్నను చెడవు. ఇందు అరువదివఱకు భేదములు కలవందురు. రంగులు భేదములచే లెక్కింపజాలని విధములుగనున్నవి. తంజావూరుజిల్లా మాయవరము పట్టణమునకు రైలుస్టేషనునుండి పోవుతరి మార్గమునందున్న కొర్నాడనబడిన గ్రామము నుండి పేరందినవి. దక్షిణదేశపు ఇతరపట్టణములందీచీరెలు నేయబడుచున్నను ఈపేరే ప్రసిద్ధి యైనది.

కొర్నాలి పంజాబు క్షేత్రము

ఇది పంజాబుదేశమున రావల్పిండిజిల్లా గుజార్ఖాన్

తహాశ్శీలులోని గుజార్ఖాను పురమునుండి ఆరు మైళ్ల దూరమునందున్న కొర్నాలీ గ్రామమున నొకప్పుడు బాబా మోహనదాసను సిక్కు-మతభక్తుఁడు వసించినతావు. అట నాయనపేరిట నొక దేవస్థానమేర్పడి సిక్కు-మత గ్రంథమగు "గ్రంథసాహేబు" నంగూర్చి సంకీర్తన మొనర్చుచున్నారు. ఇక్కాలమున సిక్కుమతస్థుల యాత్రాస్థలమై యున్నది.

కొఱ్ఱ (గింజల) చెట్టు — లా. Setaria italica అనియు, Painicum italicum. ఆంగ్. Italian millet. సం. పీత తండులః; కొందఱు కంగుధాన్య మనిరి. కొఱ్ఱలు ఎఱ్ఱకొఱ్ఱ, తెల్లకొఱ్ఱ యని ద్వివిధము. వీటినె కొన్నితావులందు జడకొఱ్ఱ యనియు, బొచ్చు కొఱ్ఱ యనియుం గూడ నందురు. ఇందెఱ్ఱకొఱ్ఱ శ్రేష్ఠమందురు. ఇంకను గంటెకొఱ్ఱ యను వేఱొక భేదము కూడ కలదందురు. కొఱ్ఱలను (గింజలను) పైపొట్టుతీసి బియ్యముగజేసి అన్నముగను, క్షీరాన్నముగను, జావగను చేయుదురు. దేహమునకు నైసర్గికపుకాకను బలపఱచియు, విఱిగిన అవయవములను అతుకుకొనఁజేసియు, సమమునకు బలమొసంగియు, ఇంచుక పైత్యమునుగాని, వాతమునుగాని ఉద్రేకించును. గురుత్వముగ నుండుం గాన కొంచెముగ తినుచుండవలయును. కాని ఇది యాకలినుద్రేకించి, రక్తవృద్ధిం జేసి, కఫరోగమును, జ్వరమును నివారించును. వాతశరీరులకు వాతరోగములు కలవారికి అనర్హమైనది. నెయ్యి, పంచదార, మజ్జిగ దీనికి విరుగుడులని చెప్పఁబడినది.

కొలంబస్ (Columbus) — క్రిస్టఫర్ కొలంబసు అనునాతఁడు నావికుఁడు. వెస్టుఇండీసు ద్వీపములు మొదలగునవి స్పానియాదేశపుభూపతి పేర కనిపెట్టి వశపఱచినవాఁడు. సుప్రసిద్ధుఁడు. బ్రిటీషువారి చరిత్రగ్రంథములందు ఈతఁ డిటలీ దేశస్థుఁడనియు, జనోవాయందు క్రీ. శె. ౧౪౪౧ జన్మించినవాఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాని ఇటీవల కోర్సికా ద్వీపమునందలి కాల్వెపట్టణమున నొక పాడుయింటి గుమ్మమునఁ గల శిలాఫలకమున "Here was born in 1441, Christopher Columbus immortalized by his discovery of the New World at a time when Calvi was under the domination of the Genoese. He died on 20 May 1550." వ్రాయంబడియుంట బయల్పడినది. మఱియు నాతనిసంతతివారమని చెప్పుకొనువా రాకాల్వి పురమున గలరని తెలియుచున్నది.

కొలంబసును గూర్చి చరిత్రవలన ౧౪౯౨ ఆగస్టు 3 తేదీని పాలోస్ రేవునుండి బయలుదేరి కెనరీస్ దీవులకుంజేరి, సెప్టెంబరు ఆరవ తేదీని అటనుండి తిరుగ బయలువెడలి మొదటి వారములలో బహామన ద్వీపములంబట్టుకుని అట కొంత సైన్యము నుంచి తిరుగ స్పెయినుకుం జేరెనట. పిదప నాటికి డొమింగో యని పేరిడఁబడెనట.

ఆసంవత్సరము తిరుగ స్పెయినునుండి చాల నావల సైన్యముగొని బయలుదేరెనట. ఆయన వెస్టుఇండీసు ద్వీపములం గనుగొనెనట గాని, తిరుగ స్పెయినునకు మరలెనట. తిరుగ ౧౪౯౮ లో బయలుదేరి సెంట్రల్ అమెరికా గనుంగొని తిరుగ మరలెను. వెల్లాడోలిడ్ పురమున మృతినందెనట.

కొలంబియాదేశపు ప్రభుత్వము— దక్షిణఅమెరికా ఖండమునందలి ప్రజాప్రభుత్వదేశము. నాల్గులక్షల ఎనుబదిరెండువేల చతురపు మైళ్లు వైశాల్యమనియు, ఎనుబదిలక్షలు జనసంఖ్య యనియుం జెప్పఁబడినది.

కొలంబియా ప్రజాప్రభుత్వ రాష్ట్రము — ఇది దక్షిణఅమెరికాయందు వాయవ్యదిశగా నున్నది. దీని తొల్లింటిపేరు న్యూగ్రనడా యనియుండెను. పిదప క్రిష్టఫర్ కొలంబసుగారిపేర కొలంబియా యని పేరిడంబడి వాడుకయందున్నది. దీనికి వాయవ్యదిశగానున్న పనామా భూసంధిలోని యొక భాగమును ఈ దేశమునందు చేరియున్నది. ఇది ౪,౦౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యము కలది. దీనిని యునైటెడ్ స్టేట్సు ఆఫ్ కొలంబియా యని నాందు చున్నారు. దీనిగుండ మూడువరుసల ఆండీస్ పర్వతపజ్తులు నడచును. ఇది పశ్చిమభాగము తూర్పుభాగమున Clanos కలవు. చింకోనా తోటలు విస్తారముగ గలవు. త్రోళ్లు పనును చేయంబడుచున్నవి. పొగాకు, ప్రత్తి పైరుచేయం బడుచున్నవి. బొగోటాపట్టణము ప్రధానప్రభుత్వ స్థానము. ౯,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుగలదేశమున గలదు. పసిఫిక్కు మహాసముద్రతీరమున పనామా పట్టణము, కరబియా సముద్రతీరమునగల ఆస్పిన్వాల్ పురము రేవుస్థలములు. ఇరుపదిబాటలు కలవు. (పనామాకెనాల్ చూడుడు, దక్షిణ అమెరికా చూడుడు).

కొలతపరిమాణము (ప్రమాణములు)- ఏవస్తువునకైనను పొడవు, వెడలుపు, దళసరి (లేక మందము) నని మూడు కొలతల పరిమాణములు చెప్పఁబడి యున్నవి. ఇందు ఒక్కొక్కటి పొడవో లేక వెడలుపో ఏదో ఒకటి ఎత్తు అనంబడును. ఇట్టి కొలత పరిమాణములు గల వస్తువు లేక పదార్థమును ఆంగ్లులు Article of the Material world అనిరి.

గణిత శాస్త్రజ్ఞులు రేఖకు పొడవేగాని వెడలుపు లేదనిరి. దళసరి అసలే లేదని భావము. ఇంక చుక్క (Point) కు పొడవు, వెడలుపు, దళసరి కూడ లేక ఉనికిమాత్రము (గురుతుగా) కలదని నిర్ణయించి యున్నారు.

Einstein (ఐన్‌స్టైయిన్) అను పండితుఁడును Minkowski (మింకోవిస్కీ) యను పండితుఁడును కాల గమనమును కూడ నొక పరిమాణముగ నెంచి కాలమునకు పరిమాణము గలదని సిద్ధాంతపఱచి యున్నారు.

కొలనుపాక క్షేత్రము - ఇది ఆంధ్ర భూమియందు తొల్లింటి కాకతీయ రాజ్యము లోనిది. ఇప్పుడు నిజాము రాజ్యమున నైజాం రెయిల్వే ఆలేరు స్టేషను నుండి నాల్గు మైళ్ల దూరమున గల క్షేత్రము. ఇటం గల కొలను పాక గ్రామమునుం జుట్టి మూఁడు క్రోసుల దూరము వఱకు శివలింగములు గానంబడు చుండ నిది యాదిని గొప్ప శివక్షేత్రమై యుండనోపు. కాని యిప్పటి పేరు ప్రసిద్ధియో యాత్రికులు మరచి పోవు చుండవలెను. అచటి వారిది సుప్రసిద్ధ శివభక్తుండగు రేణుకారాధ్యుల జన్మస్థలమని మాత్రము నుడువు చున్నారు. కొలనుపాక నామము నవీనమై జైను దేవస్థాన సంబంధము గల్గి యుండునని తోచెడిని. జైనుల మతాధికార కాలమున నిది సంభవించి యుండునని తోచెడిని. పూర్వపు సోమనాథుని (శివలింగము) శివదేవస్థాన మిప్పటికి గలదు గాని ధనవంత మైనది కాదు. ఈక్షేత్రమున నూట ఎనిమిది శైవభేద మతముల వారికి మఠము లుండె నందురు. అవి యన్నియు నిపుడు నామమాత్రావశిష్టములై యుంటయే గాక శివక్షేత్రము జైను క్షేత్రపు నీడయం దున్నట్లున్నది. అచటి వారు పశ్చిమ చాళుక్యులలోని యొక శాఖవారికిం గొంత కాలము రాజధానియై యుండిన తరి శివ దేవస్థానమును, గ్రామమును ఉచ్ఛదశననుభవించె

నంగారు గాని యానవాళ్లు సరిగా దొరకుట లేదు.

ఈప్రాంతమున ఆంధ్రజైనులు కలరు. ఋషభనాథ తీర్థకరుల జైనదేవాలయ మిక్కాలమున నిట సుప్రసిద్ధమై, ధనవంతమై యున్నది. ఇది క్రీ. పె. రెండవ శతాబ్ద కాలమునకు ముందే యిట ప్రతిష్ఠింపబడినదని జైనులందొక వాడుక గలదు. జై దేవస్థానము కొలిపాక ఊరి బయట నున్నది.

జినప్రభాసూరి యను జైనపండితుఁడు రచించిన తీర్థకల్ప మను గ్రంథమునం దీక్షేత్రమును గూర్చి యిటుల చెప్పఁబడినది. ఈయన విక్రమ శకము ౧౪ శతాబ్దమునాంటి వాఁడట. శ్వేతాంబర జైనాచార్యుఁడట.

ఆదిని భరతుఁ డయోధ్యయందు ఋషభనాథ తీర్థకరుని అర్ధపద్మాసనస్థమగు మరకత విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి పూజించు చుండిరట. దాని నటనుండి విద్యాధరులు గొంపోయి తమ లోకమునం బ్రతిష్టించి పూజించుచుండిరట. ఆ విద్యాధరుల నుండి దేవేంద్రుఁడు గైకొని తన పురి యందు ప్రతిష్ఠించి పూజింప సాగెనట. అట నుండి లంకారాజ్యాధిపతి యగు రావణ భూపతి లాగికొని తన లంకలో ప్రతిష్ఠించి తన రాణి యగు మండోదరితో సహా నా ఋషభ తీర్థకరుల బూజించు చుండెనట. కాని రావణ మర ణానంతరము మండోదరి యావిగ్రహమును బీకి చి సముద్రమునం బడవేయించెనట.

పైకథనము యొక్క నిజానిజము లెట్లున్నను వినువారలకు వింత గొల్పకపోదు. జినప్రభా సూరి నుడివినటులఁ దర్వాతి చరిత్రమును యోచింతము గాక. విక్రమ శకము ౬౮౦ ప్రాంతముల కల్యాణ నగరమున రాజ్యమేలుచుం డిన కాలచూర్యుల (కలాచూరిక్స్) తెగకుం జెం దిన వాఁడగు శంకరవర్మ మహీపాలుని పాలన కాలమున నాతని రాజ్యమున మహామారి (వ్యాధి) పొడసూప నాయన ఖిన్నుండై యుండు తరి (ఈయన బుద్ధరాజు కుమారుఁడట) పద్మావతీదేవి యను జైన దేవత కలలో నగుపడి ఋషభనాథ తీర్థకరుని మరకత విగ్రహమొకటి సింహళ లంకాపుర ప్రాంత సముద్రమున నందున్న దనియు దానిందెచ్చి నీరాజ్యమునం బ్రతిష్ఠించి పూజించిన నీవ్యాధి వదలుననియుఁ జెప్పెనట. ఆభూపతియు తగు ప్రయత్నమున నావిగ్రహమును దెప్పించి తాను దనరాజ్యము కడదనుక నెనుదేగి తిరిగి వచ్చుచో వెనుకకుం జూడనను నియమమున నేతెంచు చుండ నీకొలనుపాక కడ నాతం డేమరి యేలనో వెనుకకుం జూడ నావిగ్రహ మట నేలకాని బిగుసుకపోయి కదలదయ్యెనట.

అట శంకరవర్మ దేవాలయము నిర్మించెనట. అది చిరకాలమునకు శిథిలమై పాడుపడి యుండె నట. విగ్రహము ఇక్కాలమున మరకతత్వము గోల్పోయి మైలతుత్తము బోలిన నీలివర్ణపు [illegible]మై మంచి పనితనము గల్గి యున్నది. జిన ప్రభాసూరి రచిత తీర్థకల్పము వ్రాతప్రతీ పూనా గ్రంథనిలయమునను ముద్రితస్థితియం దున్నదందురు.

తరువాత నింకను జరిగినటుల చెప్పంబడిన కథనమును ఇక్కాలమున కొలనుపాక వాస్తవ్యులగు ఆంధ్ర జైనులందు వాడుకగ నున్న సంగతుల నిట వివరించుట సమంజసము. జైనమత గ్రంథములలోను ఇతర పత్రములలోను కొల్లిపాక, కుల్పాక, కొలిపాక యను పేరులతో ప్రశంసలుంట ఉత్తర హిందూస్థానపు జైనులు పరిశీలించి వెదకి యాంధ్ర దేశమున నున్న కొలనుపాకగ పోల్చి, యిచట మరకత విగ్రహ రూపమున నున్న యా ఋషభనాథ తీర్థకరుల పాడుదేవాలయపు తావున నిటీవల నొక గొప్ప

దేవస్థానమును నిర్మించిరి. చుట్టును గొప్పప్రాకారము, ముఖద్వారమున రెండు బురుజులం బోలు కట్టడములు, నడుమను ప్రధానద్వారము, దానిపై నొక మేడ, లోనను బైటను యాత్రికుల విడిదికి వసతి గృహములు, వెనుకను నొక పూలదోట రెండు దిగుడు బావులు నిర్మించి యున్నారు. లోన నొక పూలదోట యందు కొన్ని (కొరకిన) శిలాశాసనములు శిథిల జైన విగ్రహములు స్థాపింపబడినవి గాని, యవి పరిశోధింపబడి చరిత్రయందు నిలిపినదియు సరిగ తెలియుటకు బడలేదు. ఇకను విక్రమశకము పదునాలవ శతాబ్దకాలపు గ్రంథకర్త యగు నేమిచంద్ర మహాకవి (ఈతండు సంస్కృత మాగధ భాషాకవియట) కొలనుపాక వృషభ తీర్థకరులం గూర్చి వ్రాసి యున్నాడని యచటి జైనులనుచున్నారు.

కొలనుపాక జైనుదేవస్థాన మిప్పుడు శ్వేతాంబర జైన క్షేత్రమని శాసనముల నుండి తెలియుచున్నది. విగ్రహములును దిగంబరములుకావు. దీనిం గూర్చి వ్రాసినవారును శ్వేతాంబర జైనులే.

జినప్రభాసూరియె "సముద్రమునుండి జరకాలము ఉండుట, మరకతశిలను కులశృత్తము బోలిన రాయిగ మారినదని వ్రాసెనట. విగ్రహము ఆరడుగుల ఎత్తుకలది, కూర్చున్నట్లున్నది, పనితో మందమైనవి, నాగార్జునకొండ, అమరావతి, రామిరెడ్డిపల్లి, బౌద్ధ శిల్పములను దీసినదని యచటి వారనెదరు."

ఒక శిలాశాసనమున "ప్రలంబకీకర ముద్రా మరకత మాణిక్యనిర్మితా వృషభమూర్తిః పుండరీకగణధర ప్రతిష్ఠితా మహిమధామా భూత్." అని యున్న సంగతిని వివరించుచు ముగింతుము గాక. మఱియు దీని యాది నామము బింబావతీ పురమని యుండెనని ఒక వాడుక గలదు. కొలనుపాక వీరనారాయణ ముకుంద యను మకుటముతో నొక శతకము గానవచ్చుచున్నది. ఒకప్పుడు కళ్యాణపుర చాళుక్యులక్రింద నిది యొక ప్రధాన కార్యస్థానమై యుండినట్లు నిచ్చటి వీరనారాయణ దేవాలయమునం దొక శాసనము కలదట. ఈక్షేత్రమున చాళుక్యుల యొక్కయుం గాకతీయుల యొక్కయు శాసనములు పెక్కులు కలవు గాని సరిగా స్పష్టపడకున్నవి. అందు చాళుక్య ధర్మములు, బిరుదములు చిత్రింపంబడి యుండుటం గాననగు చుండును. ఇచట దేవాలయములను మఠములని వాడుచున్నారు. అవి శైవులకు ప్రతి తెగ వారి కొక్కటి గలదందురు. (రేణుకాచార్యుండు చూడుండు.)

కొలాబాజిల్లా — అలీబాగుపురము ప్రధానస్థానము (బొంబై రాజధాని చూడుండు).

కొలాల్పురము — కొలాల్పురమను నది కన్నడభాషాపదము. దాని దిద్దితీర్చి కోలాహల పురముగ నొకప్పుడు సవరించిరట గాని వాడుకయందు కోలారుమైపోయెనట. మైసూరు రాజ్యమున ఒక జిల్లాపురము.

కొలియనులు (కోలియను నృపతులు)- కపిలవస్తు నగరమునకడనున్న కోలిపురము రాజధానిగ నాప్రాంతసీమనేలిన నృపతులు, సుప్రబుద్ధుండను నామాంతరముగల అంజనరాజు కోలియుండే. కోలియనురాజ్యము కపిలవస్తురాజ్యము నడిమ కాలముననే యుండినట్లు తేలుచున్నది.

కోల్సాక్ ప్రదేశము (Coal Sack)- ఇది ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రమున Milky Way యనుగల నెత్తిప్రదేశము, వెలుగుమధ్య నల్లగ నగుపడుట నీపేరిడంబడినది. ఇంకను ఈకోల్సాక్ యందే Cygnus అనంబడు కాన్స్టలేషను కడనున్న పగులు (Opening) వలె నున్న వేఱొక నల్లని నిర్నక్షత్ర ప్రదేశమును, ఆశాస్త్ర

గ్రంథములందు కొందఱు Northern Coal Sack అని వాడియున్నారు.

కొల్లాగపురము (విశాలీ పురములోనిది) — ఇది విశాలీపుర పరిసరము. తిరుహూట్ డివిజనులోని ముజాఫర్పూరు మండలమున నున్నది. తొల్లింట నీయూర నాయలేక నటకుల క్షత్రియులు వసించువారట. జైన తీర్థకరులలో ౨౪ వ తీర్థకరుఁడగు మహావీరస్వామి యచటి నాయకుల క్షత్రియ కులమున నె జన్మించినవాఁడట.

కొల్లాపురము — దీనికి రుద్రగయ యనియుంబేరని పద్మపురాణము ఉత్తరఖండము ౬౨ అధ్యాయమున కలదు.

కొల్హాపూర్ స్టేటు బొంబె రాజధాని ప్రభుత్వపు టధికారమునకు లోబడిన స్వదేశ సంస్థానము. మహారాష్ట్ర దేశములోనిది. ప్రభువునకు ఛత్రపతి యనియు, మహారాజని యు బిరుదములు కలవు. ఈయన శివాజీ చక్రవర్తి సంతతివాఁడందురు. రాజధాని కొల్హాపూర్; ఇది తొల్లింటి కరవీర పురము. ఇట సుప్రసిద్ధమగు మహాలక్ష్మి దేవస్థానము, శక్తిపీఠము కలదు.

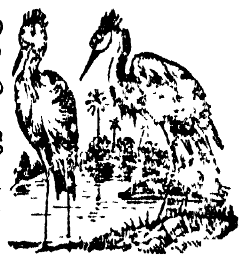
--ల్లేటరల్ సెక్యూరిటీ Collateral Security-(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). Security (హామీ) కి తోడు ఇంకకొంత వేఱు Security ఈయబడెనేని, అది.

కొల్లేరు సరస్సు — ఇది గోదావరీ, కృష్ణా మధ్య ప్రదేశ భూమియందు సముద్ర తీరమునకుం గతిపయ దూరమున గల

పల్లపు ప్రదేశము. వర్షకాలమున నూరుచతురపు మైళ్లు నీరునిలచి యుండియు వేసవియందు కడుంగడు తగ్గిపోయియుండి దోమల కునికిపట్టుగ నుండును. ఆప్రాంతములందు కొల్లేటి దోమలనిన వాడుకపదమే.

ఆదిని ఈ నూరుమైళ్లు చతురముగల ప్రదేశమంతయు గ్రామముల మయమై యుండెననియు, ప్రజలు ధనవంతులుగ నుండి గొప్పగొప్ప దుర్మార్గముల నొనర్చువారనియు, దైవవంచనగ నీసీమ క్రిందికి గ్రుంకుట కొల్లేరాయె ననియు, అచటివార నెదరు. ఇంకఁ గొందఱు అచటిగ్రామములలో ఒకటి కొల్లేరను పేరుగలది యుండెనందురు. ఇదిప్పుడు నీటికొల్లు వసించుచుండ క్రమక్రమముగ వ్యవసాయములచే నాక్రమింపఁబడుచున్నది. వేసవియందు నీరెండిపోవ వెనుక గ్రామములుండిన యానవాళ్లగుపడు చుండును.

కొళంబు చెట్టు — ఆంగ్ల Calumba (root) tree. దీనింగూర్చి దక్షిణదేశము వారికి తప్ప మఱకంతగా తెలియదు. చేఁదురుచి గలది. దీనివేరు చూర్ణముచేసియు, కషాయము గాచియు వాడుదురట. లోనికిచ్చిన జీర్ణశక్తి నభివృద్ధిపఱచి నరముల వికృతి, నీరసము, నీళ్లవిరేచనములు, కలరా విరేచనములు నివారించి యూపి కుళ్లుచుండు పదార్థములను కుళ్లకుండ నాపుశక్తి దీనికిఁ గలదందురు.

కొత్తగా అప్పుకు ప్రయత్నంచేస్తే పాతఅప్పు బయటపడ్డట్టు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

క్రొత్తనీటికి చేప లెదురెక్కినట్లు- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కో-ఆపరేషన్ (Co-operation)— (వాణిజ్యసంబంధపరిభాషాపదము). ఈవ్యాపార సంబంధమును కో-ఆపరేటివ్ మువ్మెంటు (Co-operative movement) అనుచున్నారు. అన్యోన్య సాహాయ్యమని యర్థము. దీనింగూర్చి శాసనముకలదు. ప్రభుత్వోద్యోగులు కలరు. ప్రభుత్వము కొంత సాహాయ్యమొసఁగుచును.

కోకర్ పండితుఁడు-"According to Cocker". Cocker పండితుఁడు. అంకగణితము (Arithmetic) రచించిన మొదటివాఁడు గాన లెక్కతప్పనిదియనిభావము. Arithmetically correct అనునట్లు సిసలగు మాటయనియు తా జెప్పినది నిశ్చయమనియు అర్థమిచ్చు ఉక్తి.

కోక క్షేత్రము — బంగాళములోని పూర్ణియా మండలములోని పశ్చిమభాగముం గల్పుకొనిన కౌశికి లేక కుశినదికి పశ్చిమభాగ ప్రదేశమునకు కోకక్షేత్రమనిపేరు. ఇంక తాంబ్ర (తంబార్), అరుణ, సునకౌశిక (సూర్యకౌశిక) నదులుకలసిన త్రివేణియు, దానికి క్రిందుగనున్న నాథ్పూర్ అనుగ్రామముకడ వరాహక్షేత్రమును చేరియుండును. ఈ వరాహక్షేత్రమునకు కోక ముఖమనియుం బేరుకలదు. వీటి ప్రశంసలు వరాహపురాణము ౧౪౦ అధ్యా. శ్లో. ౭౨-౮౩ యందునను నృసింహపురాణము ౬౫ యందు నను కలవు.

కోకల గోత్రము — శండిల గణము చూడుఁడు.

కోకిల ప్రియము — తాళములు చూడుడు.

కోకిలానది — దీనిని కోయిల్ అని యందుచున్నారు. ఛోటా నాగపూరునందు జనించి బీహారములోని మహాబాద్ మండలములో ప్రవహించును.

కోకిలాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. పద్మాసనమున మరమువై మకొని కూర్చుని, (పద్మాసనము చూడుఁడు) మోచేతుల నేలనానించి బొటనవ్రేళ్ళు బట్టుకుని యుండుట కోకిలాసనము. కడుపుపలచనై జఠరాగ్ని బలపడునని చెప్పబడినది.

కోకో (Cocoa) — ఈసుప్రసిద్ధ పానీయ పదార్థము కాయలలోని గింజల చూర్ణమై యున్నది. కాయయొద్దై దేసి అరలుండి అరయందు పండ్రెండు గింజలుండును. వీనిచూర్ణమే కోకో. శరీరమునకు త్రాణం గల్గించునని చెప్పఁబడినది.

కోకో చెట్టు (Cocoa) — ఇక్కాలమున కోకో పానీయముగానున్నదని మెల్లరెఱింగినదే. ఇది "Warm wet" భూములందు చక్కగ పెరిగి కాచు చెట్లజాతి. గోల్డు కోస్టు దేశమునందు ప్రపంచమునందంతటను కావలసిన కోకో లో సగముకన్న నెక్కువఫలించుచున్నది. తొలుత కోకో కాయలు పండబారినపిదప రాలగొట్టి గింజలందీసి గుండచేసి డబ్బాలలో నెగుమతి చేయుదురు. కోకో కాయలను Pods అని యెదరు. ట్రినిడాడ్పురము కోకో వ్యాపారము నకుం బేరందినది. వెదురుబుట్టలందిగింజల నొక్కొక్కటిగ నాటి నీరుపోయుచు మొలపించి కొంచె మెదిగిన పిదప నేలనాటి తోటలంబెంచుదురు. గింజల నొండించి చూర్ణముజేయుతరి నవితడుప రాదట.

కోకోలజీ (Cocology), **కోకోగ్రాఫీ** (Caocography) — Wrong use of words or Bad choice of words or bad Pronunciation, or all is called

Cocology. అపశబ్దప్రయోగములు, అర్థము అస్పష్టముగా నగు శబ్దముల ప్రయోగములు, ఉచ్చారణదోషములు (ఇవి అన్నియుం గాని, కొన్నియుం గాని) కోకోలోజీ యనంబడెడిని.

కోక్ (Coke) — రాక్షసబొగ్గు కాలగా మిగులునది. వంటచెరుకుకాల్చగా బొగ్గు యెట్లు మిగులునో రాక్షసబొగ్గును కోకు అట్టిది. దీనితో సన్నపుబట్టీలు కాల్చుట మొదలగు కొన్నిపనుల కుపయోగించును. దీనిని గాల్చిన పొగ అంతగా రాదు.

కోఖాన్కాత్తు — మధ్యతుసన్మ స్థానము చూడుము.

కోచిహస్తి గోత్రము — జమదగ్ని వత్సఉపగణము చూడుము.

కోచ్ బండి — గుఱ్ఱపుబండికి కోచ్ అనెదరు. తొలుత ఐరోపాలోని హంగేరీదేశమున Cotze అను పురమున చేయఁబడి, కొట్జీ అనం బడుచు రానురాను మార్పుగలిగి కోచిగాను నిలచి యున్నది.

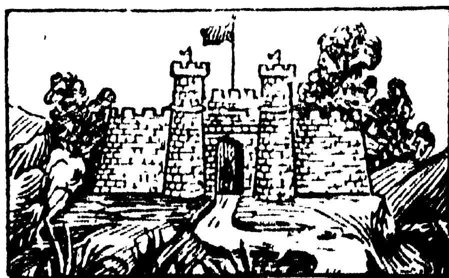
కోజాగర్‌పౌర్ణమి ఆశ్వీజ శుద్ధ పౌర్ణమిదినము. (జాగాలపౌర్ణమి చూడుడు.)

కోజికి లేక కోజికినిహోంగి — జపాన్ దేశమునందలి షింటోమతగ్రంథము. కోజికి యనిన పురాతనసాంప్రదాయగ్రంథ మని యర్థ మట. జపాన్ దేశభాషాగ్రంథము. దీనిని మికాడో (చక్రవర్తి) గెమ్మియోప్రభుడు క్రీ. వె. ౭౧౨ లో చెప్పించి కూర్పించి గ్రంథముగ వ్రాయించె ననియు, క్రీ. వె. ౧౭౧౪ లో ప్రథమముగ ముద్రింపఁబడినదనియు చెప్పఁబడినది. జపాన్ దేశమున సీమతము బౌద్ధమతానుసారిణియై వ్యాపించియున్నది. వీరిదేవస్థానములను కలవు.

కోజికి మహాగ్రంథమునకు అనుబంధగ్రంథమగు నిహోంగి యను పేరుగల గ్రంథమొకటి కలదు. దీనిని Chronicles of Nihon అని ప్రాశ్చాత్యులనియెదరు. దీనికర్త నిహోంగి మహాత్ముం డనియెదరు. రెండును కలసి కోజికి నిహోంగి యనం బరగును షింటోమతసిద్ధాంతములును, మతచరిత్రను వివరించుచున్నవి. నిహోంగి క్రీ. వె. ౭౨౦ నాటిదని కైస్తవు లనుచున్నారు.

కోటగిరి దక్షిణదేశమునందు ఉదకమండలము కూనూరులనుండి నాలుగుకొండల పై ననే ఉదకమండలమునకు ౧౮ మైళ్లదూరమునను, కూనూరునుండి ౧౨ మైళ్లదూరమునను ఉన్న సమశీతోష్ణప్రదేశము. సముద్రపునీటి మట్టముపై ౬,౫౦౦ అడుగుల ఎత్తుగ నుండుటం జేసి ఉదకమండలమునకన్న తక్కువ చలిగా నుండియు, కూనూరుకన్న నిండు అధికము చల్లగా నుండు ప్రదేశము. ఏవరేడుబలపరేవరు(సాంస్కృతికు ఘోర్మమాటలు) ౧౮౧౯ లో మొదలుగా కూనూరుం బోలిన వర్షపుసంస్థిని గల్గియుండుతారు. ఉదకమండలము కూనూరులంబోలి గమిబిశెలసాదనము లం గల్గియుండక విశ్రాంతికరముగ నుండు ప్రదేశము

కోట, దుర్గము— కోటలు, దుర్గములు, భద్రపరచ్చబడిన స్థానములు. ఇవి పరరాజులనుండి భద్రపడి రక్షణనుముకొరకు దుర్గము లనం బడెను. ఇవి మూడు తెరంగులుగ నుండును. ప్రభువులు సురక్షితముగ నివసించుటకైన నివాసభవనములు గలవి

దుర్గము లనంబడును. కాపుదలకైన సైన్యములు ఉండుటకు నిర్మింపఁబడినవి కోటలనంబడును. ప్రభువు

నివసించు భవనములును, సైన్యములు కావలికై యుండు సైన్యస్థానమును అనఁగా రెంటిం గల్గి యుండు కోటలు కొన్ని గలవు. పురముం జుట్టి రక్షణకై సైన్యస్థానములుగఁ గూడ నుండు కోటలును గలవు. అన్నిటికి బురుజులును, యుద్ధమొనర్ప ఫిరంగులు సమర్పఁబడి యుండి కంతలుం గల్గియుండునట్లు నిర్మించి, బలమగు ద్వారముల నెత్తి, కోటఁజుట్టి లోతైన కందకములు త్రవ్వి నీరు నింపుదురు. కోటగోడలపై గూడ ఫిరంగులు తుపాకులతో యుద్ధమొనర్ప కంతలుండును. రాతితోగాని, ఇటుకతోగాని కోటలు గట్టుదురు. కొన్ని తావులందు మట్టికోటలును గలవు.

కోటమరాజు నాగయ్యకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, కాశ్యపస గోత్రుఁడు, తండ్రిపేరు భాస్కరమంత్రి, తల్లిపేరు శాయమ్మ, కృష్ణాగుంటూరు మండలప్రాంతము నివాసము.

ఈతఁడధ్యాత్మరామాయణమును పద్యకావ్యముగ రచించెను. ఈసందర్భమున కాణాద పెద్దన సోమయాజికూడ దీనినే రచించెనని మనమునం దుంచుకొనవలయును.

కోటరాయ రఘునాథ తొండెమాన్ భూపాలుఁడు — దక్షిణదేశమున పుదుక్కోట సంస్థానమును క్రీ. శ. ౧౭౭౦ సంవత్సరప్రాంతమున పాలించిన మహీపతి తొండెమాన్ చక్రవర్తి వంశజుఁడు. ఈ విద్యాచక్రవర్తి ఈ కవిసార్వభౌముని యాస్థానమున ఆంధ్రభాషార్ణవ మను నిఘంటువును రచించి పేర్వడసిన నుదుపాటి వేంకనకవి విద్వాంసుఁడై యుండువాఁడు.

రాయరఘునాథ తొండెమాన్ రాజ విరచిత ప్రబంధములు రెండు గానఁబడుచున్నవి. అవి పార్వతీపరిణయము, కవిజనసంజీవనము నను పద్య కావ్యములు, మహాకవుల కావ్యగుణములు వీని యందు గన్పట్టెడిని. అద్భుతములగు నూతన భావనాకల్పనలు పుదుక్కోట సంస్థానాధిపతికిని తంజావూరు, మధుర రాజన్యులకే చెల్లునని ప్రతీతి బలముగనది వ్యాపించియున్నది. ఈతని పార్వతీపరిణయమున కొన్ని వ్యాకరణదోషము లున్నను, భావములు నిరుపమాన ప్రభవమున దనరుట నీకవిసార్వభౌముని సుప్రసిద్ధము. హాస్యరసచాతుర్య విలాసమునకిది సర్వధామా స్పదమైయుండును. వ్యాకర్తలు నిరంకుశత్వమున స్వతంత్రముగా వెలసియున్నట్లున్నది.

కోట, పర్ణాట, కాకతి, పరిచ్ఛేద, క్షత్రియసంజ్ఞలు — ఆంధ్రక్షత్రియులలో వసిష్ఠ, ధనంజయ, కాశ్యప, కౌండిన్యస యను నాలుగు గోత్రములు కలవు. ధనంజయగోత్రజులు కోట యను సంజ్ఞను, కౌండిన్యస గోత్రజులు పర్ణాట సంజ్ఞను, కాశ్యపస గోత్రజులు కాకతి సంజ్ఞను, వసిష్ఠగోత్రజులు పరిచ్ఛేద సంజ్ఞను కలిగియున్నారు. ప్రసిద్ధులగు ఓరుగల్లు సామ్రాజ్యాధీశులు కాకతీయులు. రహితాపురము (ఇప్పటి రఘుదేవపురము), కోరుకొండ జమీందారులైన మందపాటివారును, తెకిచెర్ల గోపాలపురము జమీందారులగు ఉప్పలపాటివారును వారి సంతతి వారే. పెద్దాపురం, విజయనగరం సంస్థానాధీశులైన వత్సవాయి, పూసపాటి కుటుంబములవారు పరిచ్ఛేదులు. మొగల్తుర్రి సంస్థానాధిపతులుగ కలిదిండివారు పర్ణాటులు. తోయ్యేరు ఎస్టేటు దారులగు నల్లపరాజువారు కోటవంశస్థులు.

కోట శివరామయ్య కవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులుగా పరిగణింపఁబడినవాఁడు. శూద్రకులజుఁడు. కౌశికసగోత్రుఁడు. తండ్రిపేరు బాపనయ్య. నివాసము శ్రీకాళహస్తిక్షేత్రము. శ్రీకాళహస్తీశ్వర మాహాత్మ్యము రచించిన

ధూర్జటికవి శిష్యుఁడు. క్రీ. శ. ౧౫౨౫-౧౫౫౦ మధ్యకాలముగాఁ దోఁచెడిని. రచించినదిసానందోపాఖ్యానము.

కోటా సంస్థానము — ఇండియాదేశమందలి రాజపుటానా ఏజన్సీలోని బ్రిటీషురక్షిత సంస్థానము లిరువదింటిలో నొక రాజపుత్ర సంస్థానము. (రాజపుటానాఏజన్సీ చూడుఁడు). కోటాపురము రాజధాని

కోటికాస్యుఁడు — క్షత్రియుఁడు. పాండవులు వనవాస మొనర్చుతరి నాశ్రమమున నొంటరిగనుండ ద్రౌపదీదేవిని సైంధవుఁడు వలచి ఆమె యెవ్వరో కనుగొనిరమ్మని పంపగా వచ్చినవాఁడు.

కోటికిం బడగనెత్తుట — ఆదికాలమునుండియు నొకనికడ కోటి టంకములు (ఇప్పటి రూపాయలు) చేరగనే ఆ ధనమునకు రక్షణగల్గి ఐశ్వర్యము నిలచియుండుటకుగాను ఒక నాగాభరణయుక్తశివలింగమును నిలపి పూజించుచుంట యాచారమైయున్నది. అటుల నెన్ని కోట్ల సంపన్నులన్ని నాగాభరణయుక్త శివలింగముల నర్చించుచుందురు. ఇట పడగయనిన నాగాభరణమని యర్థము. కోటి రూప్యములు గడించుట కీ యుక్తిని వాడుచున్నారు.

కోటికోదృశ్య మానోపబృంహణ న్యాయము — కనుపడకున్న వస్తువు నెంత పెద్దయని చెప్పినను చెప్పనగుఁగాని కన్పించిన పిదప దానిపరిమితి ఏర్పడునని భావము.

కోటితీర్థములు — గోకర్ణక్షేత్రమున ప్రసిద్ధమైన కోటితీర్థమను సరస్సుకలదు. కురుక్షేత్రమునవొక కోటితీర్థముకలదు.అది వామనపురాణము ౩౬ యందు ప్రశంసింపఁబడినది. వ్రజమండలమండలి మధురయందొక కోటితీర్థము కలదు. ఉజ్జయినియందు మహాకాళీ దేవస్థానావరణమునను ఒక కోటితీర్థముకలదు. అది స్కాంద పురాణము అవంతిఖండము ౨౨ యందు వివరింపబడినది. ఇంకను పద్మపురాణము ఆది సర్గ ౬ యందునగూడ ప్రశంసింపబడినది. రామేశ్వరమున దేవాలయమునను ఒక కోటితీర్థపు బావికలదు. ఇంకను ధనుష్కోటితీర్థము సేతువుకడనున్నది. వీటిప్రశంస స్కాందపురాణము బ్రహ్మఖండము సేతుమాహాత్మ్యము ౨౭ నందుఁ గాననగును. మత్స్యపురాణమున ౧౯౦ యందు నర్మదానది యందొక కోటితీర్థము చెప్పఁబడినది. కాలాంజరమున కోటలో నొక రోదతీర్థమను కోటితీర్థము కలదు.

కోటిఫలీ క్షేత్రము — ఆంధ్రదేశమున గోదావరీమండలమున రామచంద్రపురము తహశ్శీలునకుం జెందిన గ్రామము. ఇట గోదావరీ నదీస్నానము, కోటిరెట్ల ప్రదమని చెప్పఁబడుట నీ పేరందినది. కోటిపల్లి యల్లియని సర్వసాధారణముగ వాడుకనందియున్నది. దీనికి నెదురుగ గోదావరి కవ్వలితీరమున క్షణముక్తేశ్వరమను గ్రామమును ఇట్టిదేకలదు.

కోటివిద్యలూ కూటికొరకే — ద్రవ్యార్జనమునకేయని భావము.

కోటి వెంకనార్యుఁడు (లేక వెంకటకవి) ఆంధ్రకవులలో నాధునికుఁడుగ పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. రచించినది "ఆంధ్రభాషార్ణవ" మను పేరుగల అచ్చతెనుఁగు నిఘంటు పద్యములుగా రచించెను. ఇది విజయరఘునాధుని పుత్రుఁడగు రఘునాధున కంకితమొనర్చెను. ఈకృతిపతి రామనాధ సేతుపతినృపులకు సమీపజ్ఞాతి యట.

కోటీశ్వర కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు నియోగి

బ్రాహ్మణుడు. తండ్రిపేరు చక్రరాజు. తల్లిపేరు మంగమాంబ. రచించినది భోజకన్యాపరిణయము అను ప్రబంధము.

కోటీశ్వరదేశము — కచ్ఛదేశము చూడుడు.

కోటుగుండీలు (Buttons of coats)- కోటులు భారతభూమికి ఆంగ్లదేశాచారముగ నే తెచ్చినవి. మగవారి కోటులకు కుడివైపునను, ఆడువారి కోటుల కెడమ వైపునను గుండీలతకబడి తక్కినవైపుల వాటిని దూర్చు కన్నములు గల్గి యుండును. కొంతకాల మాదియందు కోటుల కసలే గుండీలులేక వాడుచుండిరట. పనిచేయు వాటముగల కుడిచేతిని వదలి ఏవాటము లేని ఎడమచేతితో ఎడమపై కోటుయొక్క కుడివైపు అంచుపైకి కొంచెమెక్కించి అవసరమగు తమ శరీరమున కదియ పట్టుచుండిరట. పిదప గుండీలు ఏర్పాటు కుదిరినపిదప నాయులవాటు మేరకే ఎడమవైపు రంధ్రములును, కుడివైపు గుండీలను కుట్టి యాటవేయుటయు గల్గెనట. నేటికిని అట్లే యున్నది. ఇది పురుషుల కోటులకు పద్ధతి.

ఇక స్త్రీలకు ఎడమచేత పిల్లనెత్తుకొనుట యలవాటుగాన కుడిచేతనే కోటుఅంచులం బట్టుట జరుగుచుండెడిదట. అట్లే వారికి నీగుండీలఏర్పాటు కల్గెను. వీలగునంత వఱకు పురుషుల పద్ధతుల నుండి తమపద్ధతులను వేఱుగ గల్గుటయందు స్వాతంత్ర్యాభిలాషా ప్రపూర్ణలగు ఆంగ్ల వనితల కీకుడి ఎడమ భేదము లనుకూలించెను. నేటికి ననేక మార్పులు కోటుల యాకారములందు గల్గినను గుండీలనుంచు విధానము మారక నిలచి యున్నది.

కోటులకు చేతుల కడను గుండీ లుండుట — ఇంగ్లాండు దేశమున తొల్లింట నొకప్పుడు కోటులకు గుండీలనుంచ ప్రారంభమైన దినములలో ముందువైపునకేగాక, వెనుకను చేతులకును గూడ గుండీలం గుట్టి కన్నములం దూర్చి బిగించుటయు నొక యాదముగను, ఒయ్యారముగను తలంచెడి వారట. అనేక మార్పులు కోటులందు జరిగి, పెక్కురూపములు ఏర్పాటైనను చలిదేశమునందు తొడగదగిన పొడవుకోటులను, కురుచగుండినచో వెనుకభాగము చీల్చి ఇప్పటికి నీచూచి రీతిని వెనుక నడుము నకు దిగువభాగమున చీలికం గల్గిన మోస్తరు కోటులకు నేటికిని వెనుకను, చేతుల కడను గూడ నిరర్థకములైనను గుండీల నంటగట్టు చున్నారు. ఇప్పుడీ గుండీలు కేవల శోభన మాత్రమేగాని కన్నమున దూర్చి బిగించుటలేదు.

కోటోపాక్సీ (అగ్నిపర్వత శిఖరము) — ఇది ప్రపంచమున నెక్కువ భయంకర ప్రమాద కరమునగు నగ్నిశిఖరము. దక్షిణ అమెరికా ఈక్వెడోర్ రాష్ట్రమున ఏండీస్ పర్వత పఙ్క్తులలో తూర్పు పర్వత పఙ్క్తియం దున్నది. మాట లొకప్పుడు అరమైలు దూరము ఎత్తు పైకి లేచును.

కోఠము — కుష్ఠు రోగములలో నొక భేదము. ఇది తామర పల్లి కలవలె లేచునది.

కోడలు కుమారుణ్ణి కనెదనంటే వలదనే అత్తగారుండదు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కోడలు గృహప్రవేశము అత్త గంగాప్రవేశము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోడి(కోడి) కొడియనిన ఆముదపుచెట్టున వెల్గు వత్తియొక్క కాలిపోయిన భాగము. ఇంకను ఆంధ్రులలో శ్రీవైష్ణవులనంబడు తెగవారిలో నుండు అంతశ్శాఖా భేదములకుం గోడి (బహువచనము కోడులు) యనిపేరు. (శ్రీవైష్ణవులు చూడుడు). ఇచట కోడియనిన శాఖాభేదములలో నొక భేదశాఖయని యర్థమగును.

కోడిగ్రుడ్డు పగులగొట్టుటకు గుండ్రాయికావలెనా? - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోడిచెర్ల శ్రీనివాసకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికునిగ పరిగణింపబడినవాడు. కాపురము రాజమహేంద్రవరము. ఆత్రేయస గోత్రుడు. కొండసుధనాని పుత్రుడు. కాలము సరిగా తెలియదు. రచించినది శేషధర్మరత్నాకరమను పద్యకావ్యము. దీనిని శేషధర్మమని సర్వసాధారణముగ వాడుచున్నారు.

కోడిజుత్తుచెట్టు — ఇదియు తోటకూరజాతిలోనిదే కాని భోజనోపయోగము కాని కతన పెంటజాతిగ నెంచబడుచున్నది. దీనికాంగ్లమున Turk's cap అనియు, కొన్ని దేశభాగముల దీనిని చించలమనియు వాడుచున్నారు. ఇది ఎఱ్ఱతోటకూర స్తంభముంబోలియుండి కోడి తలపై నుండు నెత్తురుజుట్టుని వానింబోలి పువ్వు వేయుటచే నీ పేరు గల్గియున్నది. దీని నలంకారముగ పూదోటలందు నాటుదురు. ఏటేట మొలచి చచ్చు చెట్టయియున్నది. గింజలును తోటకూర విత్తనములం బోలియేయుండును.

దీని విత్తులు లేక వేరు లేక సమూలాలము చూర్ణముగను, కషాయముగను జేసి వైద్యులుపయోగింతురు. లోనికిచ్చిన జఠరాగ్నిని, వీర్యమును ఉద్రేకించుననియు, ఉబ్బురోగము, గ్రంధివాతము, దగ్గు నివారించుననియు, దీని ఆకు నూరి వెచ్చజేసి కట్టిన శోధించి శుభ్రపఱచి వ్రణములను మాన్పుననియు, దీనిని లోనికిం దినిన గ్రహణిం బుట్టించి క్రిమిదోషములం గల్గించుననియు, గాన తినందగినది కాదనియు, అట్టి దోషమునకు విరుగుడు చంద్రచెక్క చూర్ణము, విరిగిచెక్క చూర్ణము, పులుసు అనియుం జెప్పంబడినది.

కోడిపిల్లమీద మీద పందిపిల్ల బలాదూర్—ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోడూరు వేంకటాచల కవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికునిగ పరిగణింపం బడిన వాడు. నియోగిబ్రాహ్మణుడు, ఆపస్తంబ సూత్రుడు, కాశ్యపస గోత్రుడు, తండ్రి పేరు శంకరయ్య, తాత పేరు ఎల్లంరాజు.

స్కాంద పురాణములోని శివరహస్యఖండమును పద్యకావ్యముగ పురాణశైలిని రచించి ముసునూరు, ముసునాగభూప్రభునకంకితమొసర్చెను. మైసూరు రాజ్యము నందలి కోలారు ప్రాంతమున నీ ముసునాగభూ (ములబాగుళము) నేలిన ప్రభుడాంధ్రుడు, కర్ణాటకులతో సంబాధములు చేసినవాడు.

కోతికి అద్దముజూపినట్లు ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతికి కొబ్బరికాయ ఇస్తే ఏమి చేయుగలదు?— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతికిజల్తారు కుళాయి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతిచేతికి పాము దొరకినట్లు—ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతిపుండు బ్రహ్మరాక్షసి— అడవియందొక కోతికి పుండగుటచే ప్రతికోతియు

దానింబర్తామర్శించు నుద్యమమున నొక్కొకసారి గోకి పదోఅకుందెచ్చి దాని పైకి నిడుచుండును. ఈగోకడముల నుండి చిన్నకురుపైనను పెద్ద బావిపై మానుట దుస్తరముగ బరిణమించును. అజ్ఞానులు ఆపేక్షతో చేసనపనులు బాధగా పరిణమించినతరి దానిందెలుపుట కీయుక్తి వాడుచుందురు.

కోదండములు — కార్ముకములు చూడుడు.

కోనసీమ — గోదావరి యనంబడు గౌతమీనది ధవళేశ్వరమువద్ద నాలుగుపాయలుగనై సముద్రమునందు చేరెడిని. ఆనాల్గుపాయలకును సముద్రమునకును ద్వీపములవలె నేర్పడిన ప్రదేశములకు సర్వసాధారణముగ కోనసీమయనెదరు. కోనయనిన నిట తోటలనియర్థము. ఆంధ్రదేశమునందలి కోనసీమ గోదావరిమండలములోని ఎక్కువభాగమును నగరము తాలూకాయంతయుఁగల్పి కోనసీమ యనంబడుచున్నది.

ఈ ప్రదేశము గోదావరి తెచ్చిన మొండుమట్టియు, ఇసుకయుఁగలిసిన గరపమట్టియగుటచేత వరి వ్యవసాయమునకు బనికిరాక తోటలు పెరుగుటకు చాల శ్రేష్ఠమైనదిగా నెన్నఁబడినది. కొబ్బరి, పోక, అనటి, పనస, నిమ్మ, దాడిమ, వెలగ, మామిడిచెట్లు ఈసీమయందు చక్కగ పెరుగును. కోనసీమవాసులు, మండువేసవిని గొడుగక్కరలేక నెండవేళ నెంతదూరమైనను నడచిపోవునంతటి నీడ తమదేశపు తోటలవల్ల గల్గునని గర్వముగ ననెదరు. అనగా తోటలంత విస్తారముగ గలవనిభావము. కొబ్బరిచెట్టు గెలయందు రెండువందలవఱకు కాయలుగాచునంతటి శ్రేష్ఠమగుభూమియిట గలదు. జనవరినెలయందు పనసపండ్లును ఆశ్వయుజమాసమున మామిడి

కాయలును తమ సీమయందు దొరకునని యచ్చటి వారనెదరు. పనసలిట గొప్పజాతులు కలవట.

కోనాదిత్య క్షేత్రము — (కోనార్కసూర్యక్షేత్రము చూడుడు). ఇది ఇప్పుడు పాడుపడి, సూర్యవిగ్రహము జగన్నాథములో దేవాలయావరణమున నొకతావున నుంచఁబడియున్నది. కోనార్కమును పద్మా లేక పద్మినీ క్షేత్రమనియు ననుచుండిరి.

కోనార్కము — ఉత్కళ దేశమున జగన్నాథమునుండి వాయవ్యదిశగా నిరువదినాల్గు మైళ్లదూరమున నొకప్పుడు సూర్యక్షేత్రమై యుండినతావు. దేవాలయపుపాడును ఆంగ్లులు Black Pagoda అనెదరు. (కోన - కడనున్న, అర్క - సూర్యక్షేత్రము). ఇట చాల గొప్ప దేవళము పాడగుట యద్భుతముగ దోచెడిని. తొల్లి యిట చంద్రభాగ యను నదియుండినదని చెప్పుదురు. శ్రీకృష్ణుని సుతుండగు సాంబునకు శాపమువలన కుష్ఠురోగముగల్గ నట సూర్యప్రతిష్ఠ నొనర్చి తపంబొనర్చి విశుద్ధిగల్గించుకొనెనని కల్పించిరి. ఆతావు పంజాబునందలి ముల్తాను కడనుండ నిచటికి సిద్ధపఱచిరి. దేవాలయము చక్కని పనితనముకలది. సూర్యవిగ్రహమిప్పుడు జగన్నాథమున దేవాలయావరణమున నుంచబడియున్నది. నాటిధ్వజస్తంభము దేవాలయమున కెదుట గానబడును. దీనిని ఈయుత్కలదేశ మేలిన గంగవంశపురాజులలో నేడవ నరసింహుండగు లాంగులీయ నరసింహనృపతి కట్టించెననియు, ఆతనిమంత్రి శివైసాంత్రో నిర్మాణమును పరిశీలించుచుండెననియు నిదర్శనములు గానవచ్చెడిని. దేవాలయపుపని క్రీ. శ. ౧౨౮౮ సంవత్సరమున పూర్తియాయెనట. లాంగులీయ నరసింహుండు క్రీ. శ. ౧౨౩౮ సంవత్సరమున సింహాసనమునకు వచ్చి ౧౨౬౨ వఱకు పాలించినవాఁడు. దీనికి

పద్మక్షేత్రమని పేరుండెనట. ఏపురాణముననుగాని రాదు. ఐనను ఉత్కళులు శ్లో॥ వర్షాణాం భారతశ్శ్రేష్ఠో । దేశానాముత్కలశ్శ్రుతాః । యస్మాదాస్తేసదాస్సంతి । కృష్ణార్క పార్వతీహరాః॥ అని గర్వముగ శ్లోకముచదువుదురు. ఇందు కృష్ణక్షేత్రము జగన్నాథమనియు, అర్కక్షేత్రము కోనార్కమనియు, పార్వతీక్షేత్రము వైతరణీ నదీ తీరమందలి జాజపురములోని విరజాశక్తిపీఠమనియు, హరక్షేత్రము భువనేశ్వరమనియు వారి భావము. ఇందలి సూర్యవిగ్రహము నిప్పుడు జగన్నాథములోని జగన్నాథాలయాంగణమున నొకచో నుంచియున్నారు. కోనార్కమునందలి యొక శిలాస్తంభము జగన్నాథాలయ ముఖద్వారమున కెదుట నిలిపియున్నారు.

కోనిస్కోప్ (Koniscope) — ఆకాశము, వాయువు మొదలగువాని యొక్క శీతోష్ణములను వాయువునందలి అణువుల సముదాయములను తెలుపునట్టిది.

కోనీ ద్వీపము (Coney Island) — అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలోని న్యూయార్కు నగరమునకుచెందిన విశ్రాంతి నివాసము.

కోపయజ్ఞ గోత్రము — జమదగ్ని వత్స సగణము చూడుడు.

కోపర్నికస్ పండిత సిద్ధాంతము

ఈ మహానీయుని పేరు ఎస్ట్రానొమీ శాస్త్రవిదులయందును, కాన్స్టలేషను గ్రంథములందును సుప్రసిద్ధము. క్రీ. వె. ౧౪౭౩-౧౫౪౩ కాలమునాటివాడు. పోలాండు దేశస్థుడు. విస్చులానదీతీరమున థార్నుపురముజన్మస్థలము. తండ్రి వర్తకుడనియు వర్తకుడని చెప్పబడినది. ౧౪౭౩ ఫిబ్రవరి ౧౯ జన్మతేదీగా చెప్పబడినది. క్రాకో నగరమున సర్వకళాశాలయందు, పట్టపరీక్షయందునను, ఇటలీదేశమునందలి రోముకపుర్ది బోలోనా పురములందు అత్యుత్తమ పరీక్షలందునను కృతార్థుడైనవాడు. ఈయన చదివిన కళలలోనెల్ల ఎస్ట్రానోమీకళయు, గణితశాస్త్రమును ముఖ్యములు. బోలోనాకళాశాలయందు గణితశాస్త్రమును, క్రాకోకళాశాలయందు ఎస్ట్రానొమీకళయు చదివెనందురు. అచట నీయనకు నేర్పినది జియో సెట్రిక్కు (భూమధ్యసిద్ధాంత) విధానమే యైయుండెను. (భూమధ్యసిద్ధాంతము చూడుడు.)

గొప్ప విద్వాంసుడైనట్టియు, క్రైస్తవమతాభిమానియగు భక్తుడగుటయు, నట యుపాధ్యాయపదవి గూర్చి కొంతకాలముండెగాని దానిని వదలి బాల్టిక్కు సముద్రతీరమునందు ప్రాచీనపురపు కేతీడలునందు కెనన్ యుద్యోగిగ ప్రవేశించెను.

డెన్మార్కు భూపాలకు కోపర్నికస్పండితుని గణితశాస్త్ర నిపుణతయందును, జ్యోతిష (నక్షత్ర) కళాప్రవీణత యందు బహుమన్ననమొనర్చి ఈయనను గౌరవించుచుండువాడు. ఒకతరి నాణెములు ముద్రించుట కీగణితునితో యోచించి ఈయన యభిప్రాయము గైకొనెనట. ఈయన పేరు ప్రసిద్ధులు పెక్కండ్రు శిష్యులు నీతనికడ కాకర్షించుచుండెనట. క్రీ. వె ౧౫౧౪ ప్రాంతముల నెరోపాదేశముల కేలెండరు సవరింపబడుటయందీయన యభిప్రాయమును గైకొనబడినది

ఈ విద్వాంసుని జన్మకార్యముగ బరిశీలించి గుడించి చెప్పవచ్చినది. టోలమీపండితుని భూమధ్యసిద్ధాంతము సరిగాదని లోకమునకు వెల్లడించి అంతకుపూర్వపువారగు అరిస్టోటల్ మొదలగు పండితవర్యుల సిద్ధాంతమగు హెలియో (సూర్య) సెంట్రిక్కు సిస్టమను స్థిరపర్చి యొక్క గొప్ప జ్యోతిషగ్రంథమును రచించుటయై యున్నది.

దానికి ప్రతిస్పర్థులు పెక్కండ్రుండుట నాల్గువత్సరములవరకు కచ్చుపడలేదు. ఎట్టకేలకు ముద్రితమై వచ్చువరకీతఁడు పక్షవాతరోగగ్ర మంచముపై నుండి దానింగాంచి యానందించి ప్రాణములు విడచెను. లోకమునందీతని సిద్ధాంతమును వ్యాపింపఁజేసినవాఁడు, జాన్ కెప్లరు పండితుఁడు. (కెప్లరుపండితసిద్ధాంతము, ఎస్ట్రోనొమీ, కాస్టలేషను, భూమధ్యసిద్ధాంతము చూడుఁడు.)

కోప్ఫులు (Copts) — క్రైస్తవులును మహమ్మదీయులునుగ నున్నారు. ఈజిప్టుదేశపు ఆదినివాసులు. ఫెల్లాహీన్ (సేద్యవృత్తిగల వారు) అనఁబడుచున్నారు. వీరిలో క్రైస్తవుల మతాధిపతి అలెగ్జాండ్రియాయం దున్నాఁడు.

కోబాల్టు (Cobalt) — ఇది ఒక లోహము. దీనికి Symbol Co. యనియు, Atomic weight 58.94 అనియు, Atomic number 27 అనియు, Specific gravity 8.50 అనియు, Melting point సెంటిగ్రేడు థెర్మామీటరు 1500 డిగ్రీల వేడికనియు చెప్పఁబడినది. ఎట్టిని ఉదాధాతువు గట్టియగు లోహము. గట్టిలోహము; దీనికి జెడదు.

ఉత్తర ఒంటారియో దేశమున కోబాల్టు మండలమునందిది దొరకుచుండుట నీపేరు వాడుక యయ్యెను. ఇది నికెలుతోకలసి దొరకుననియు, వెండిగనులందు దొరకుననియుం దెలియుచున్నది.

కోబ్లరీ (Cobblery) — మరమ్మతు చేయు (Mend) కళ. కాలిజోళ్ళను మరమ్మతు చేయు గొడారిపని వానిని Cobbler అని యందురు.

కోబ్డెనిజమ్ (Cobdenisam) — Richard Cobden అను నాతఁడు ఇంగ్లాండునందు క్రీ. శ. ౧౮౦౪ సం॥ జన్మించిన ఘనుఁడు. ఈతఁడు Free Tradeఅనగా విదేశములనుండిదిగుమతి చేయఁబడు వస్తువులపై పన్నులు విధింపఁబడరాదను సిద్ధాంతమును నిర్మించి బోధించుచుండువాఁడు. ఈతని మతమునకు Cobdenism అనియెదరు. ఈరాజకీయ మతావలంబకులు కలరు గాని లేకపోలేదు.

కోమటులు ఆర్య వైశ్యులు చూడుఁడు.

కోమశాయన గోత్రము— సాహుల గణము చూడుఁడు.

కోమోరుద్వీపములు — ఆఫ్రికా ఖండమునకుం జెందిన ఫ్రెంచి ద్వీపములు చూడుఁడు.

కోయజాతివారు — ఇది అడవిజాతులలో నొకజాతి. పాండవ ద్వితీయుండగు భీమసేనుని సంతతి వారమని వారనెదరు. వీరింగూర్చిన గ్రంథములు గానరాకున్నను, వారి పూర్వచరిత్ర వారియాదిటుల వాడుక నందియున్నది. వీరియందు ప్రభువులకు టొరలనిపేరు. ఇది భోరయను పదమునుండి కల్గెనట. వీరికి పెద్దపులుల కధినాధుఁడగు కొర్రరాజు, బలులవలన సంతుష్టిఁ జెంది పంటలం బండునట్లనుగ్రహించు మామిలమ్మ యను దేవతయు, భూదేవమ్మయను దేవతయు కులదేవతలుగ జెప్పుదురు. ఆదిని వేను చక్రవర్తి కుమారుఁడగు నిషాదుని సంతతివారు అరణ్యముల వసించుచుండ వారియందొక టొర (అధినాధుని)కు ఆవనదేవతా వరప్రసాదముగ నొకసుందరాంగి యగు పుత్రిక కల్గెననియు, అక్కాలమున పాండవులు తల్లియగు గొంతిమాలమ్మ (కుంతీదేవి) తో అరణ్యమున నివసించుచు అచటి యడవిజాతుల వారికేయాపదలు రాకుండ రక్షించుచుండిరట. నిషాదసంతతి క్షత్రియులగు ప్రజలను రక్షకుండగు భీమటొర (భీమసేనుఁడు) యందు గౌరవాభిమానములతో ప్రవర్తించుచుండిరట.

ఇట్లుండినతరి నధిపతియగు టోరకుమార్తెచే భూదేవమ్మ మేకబలి నర్పించు నదనున నామె వీరనాట్య మొనర్చుచుండ భీమటోర గాంచు చుండెనట. నెమలిపించము, గారకొమ్ములు, పళ్ళిక కుళ్లాయి ధరించి, నారచీర, బిగియుగట్టి గండ్ర గొడ్డలిం జేబూని, వీరనాట్యమాడు యౌవనదేవతా ప్రసాద జన్మరాలగు యౌవనవతిం గాంచి భీమ టోర మోహించ, నామెయు నాతని సాహసలావణ్య బలముల కచ్చెరువంది యనురాగవతి యయ్యెనట. కులము వారి బంధుత్వమున కంటెను క్షత్రియులె గాన యనుగీకరించి వారలకు బహుమానమొసగ్గి రట. కులాచారము మేరకు ఆ నెంగూప్పాడ నియమించి భీమటోరను వెనుక వంగోను నల్లొ నర్చి కులాంగన లాంపకాలను తుంబలతో యువ కము లాతనిశిగముపై వాహనవి మాభాముమేని పైబడ వివాహము పూర్తియామెనట. వారి సంతతివారె కోయజాతివారని చెప్పబడినది.

కోయంబత్తూరు జిల్లా - దక్షిణ దేశ ములోనిది. చెన్నరాజధానిం జేర యున్నది కోయంబత్తూరు ప్రధాన స్థానము. ఇట వ్యవ సాయక కళాశాల కలదు. ఈరోడ్డు పట్టణము యినుపదారి కూడలిస్థానము. భవానినది కావే రిలో సంగమించు తావున భవాణీకూడల్ అను పట్టణము ను, అచటగల అమృతలింగ క్షేత్రముసు సుప్రసిద్ధములు. కరూరు పట్టణము ఒకప్పు డీప్రాంత దేశమునకు రాజధానిగ నుండిన తావు.

కోయిలదేశము కోయిలుడను రాక్ష సుని దేశము. దీనికి కోలుడనియు బేరుండె నట. ఈరక్కసుడు బలరాముని చే నిహతుడైన వాడు. రాజధాని కోయిలపురము. ఇప్పటి సంయుక్త రాష్ట్రములలోని కోయిల పురము తొల్లింటి కోయిల పురముగ పోల్చబడినది.

కోయిల్నది - కోకిలా నది చూడుడు.

కోరమ్ (Quorum) — రాజకీయ సంబంధమునగాని, పరిపాలన సంబంధమున గాని, వర్తకసంబంధమునగాని, ఇతర వ్యాపార సంబంధమునగాని, తమ అభిప్రాయము నిచ్చు సభలందు అధమము ఇంతమంది చేరియుం డనిచో వారి యభిప్రాయ మితర సభ్యులను లేక భాగస్థులను నిర్బంధించి బాధింప నేరదనెడి యొక నియమము ఆదినాసంఘపు టేర్పాటు కాలమున నిబంధన పత్రమున నేర్పాటుచేసికొని ప్రాసికొని యుండుట పద్ధతియై యున్నది. ఆ యధమపు సంఖ్య సభ్యులు కూడనిచో అభిప్రాయము చెల్లదు. ఆ అధమపు సంఖ్యకే కోరమ్ అని వ్యవహార నామము.

కోరింత్ కెనాల్ (Corinth Canal)- గ్రీకుదేశపు తీరమున ఆథెన్సు గల్ఫు (Gulf of Athens) నుండి గల్ఫాఫ్ కోరింతు (పురము) వరకు త్రవ్వబడిన సముద్రపు టోడలు నడుచు దగిన కాలువ.

నాల్గుమైళ్ళ పొడవు, డెబ్బది రెండడుగుల వెడలుపు, ఇరువది యెనిమిదడుగుల లోతు గలది.

కోరింత చెట్టు (వృక్ష) - సం ఆధాకీ, కొండలు ఆధాకీ కామినిమని యు, ఖదిరవల్లి యు, దాక్షి మనియు గూడ నాడిరి. దీనిని కంచె లను (ముళ్లకంచెగాను) ఉపయోగింతురు. దీని వేరు, ఆకు, రసరూపమునను, కషాయరూపము నను వైద్య ముపయోగింతురు. విష దోషము లను శమింపజేసి, కఫరోగము, క్రిమిరోగము, కుష్ఠురోగము, పాండురోగము, పైత్యము, శ్వేత కుష్ఠు (బొల్లి) లపై చక్కగ పని చేయునని చెప్పబడినది. మఱియు దీని కాడల రసము (లేక పొడి) పిల్లల కోరింత దగ్గును కుదుర్చు నందురు.

కోరింత దగ్గు (Hooping Cough)- ఇది అంటువ్యాధి. ఐదు సంవత్సరముల లోపు పిల్లలకు మాత్రమె సంభవించునట. ప్రాణాపాయకరముగు వ్యాధి. దీనిం గల్గించు సూక్ష్మజీవి కణికవలె నుండును. రోగితో సమీపమునం దుండుటయు, రోగి గుడ్డలు, దాహపాత్రలు, ఆట వస్తువులు సంపర్కము గల్గిన ఇతరుల బాలురకు దీయంటువ్యాధి వ్యాపించును. నీటిమూలము నను, ఆహార పదార్థముల మూలమునను ఈ వ్యాధి వ్యాపించదని కనుగొనబడినది. ఒకసారి యీవ్యాధి తగిలి కుదిరిన తిరిగి నీవ్యాధి అంటదు.

కుక్కలు, పిల్లులు మొదలగు పెంపుడు జంతువులకీ సూక్ష్మజీవి లంటి రోగము వ్యాపింపజేయునని కనుగొనబడినది. (అంటువ్యాధులు చూడుడు). దీనికి టీకాలు వేయు యత్నములు జరిగెనుగాని ఏమంత ప్రయోజనము గలుగలేదు.

కోరింతు పురము - గ్రీసుదేశము లోని పట్టణము (గ్రీసుదేశము చూడుడు)

కోరియోగ్రాఫి (Choreography)— జానపదకథలు, తందనానాదములు మొదలగు వీధి గానములు (Ballad) మొదలగువానిని రచించు కళ. నాట్యముచేయుచు పాడుటకు వీలగు పాటలు రచించుటనుగూర్చినది. ఇది రష్యా యందును భరతదేశమునందు హిందీయందును అభివృద్ధి నందినది. దక్షిణహిందూస్థానమున ఆంధ్రమున సుప్రసిద్ధము. ఇంకను ప్రాసింగు తులుమూల మున పాశ్చాత్యనాట్యకళ (Dance) వివరించు విద్య, లేక కళావిధానము.

కోరిలేషన్ (Corelation)- ఇది డైరక్టు కోరిలెషన్ అనియు, ఇవర్సుకోరిలేషన్ అనియు ద్వివిధము (చూడుడు) (స్టాటిస్టిక్సు చూడుడు).

కోరుంకోలపురము — ఏకశిలానగరము (తెలింగానాదేశము చూడుడు).

కోరోగ్రాఫి (Choragraphy) —వివిధ ప్రదేశములు వివరించుట పటములు (Maps) గ్రాయు కళ.

కోర్కెలేనివెట్టు తాడులేనికట్టు- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోర్టిస్ (Courtice) — నవీన కల్పిత నామము. ఇది Cranmer అను పేరు Canterbury Arch Bishop స్థాపించెను. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు).

కోర్టుమార్షల్ (Court Martial)- పటాలములందు తత్సంబంధనేరము లొనర్చిన సైనికులను విచారించి శిక్షించు సైనిక న్యాయస్థానము.

కోర్మోజెనీ (Cormogeny)— జర్మను పదజన్యము. వేర్వేరుజాతులప్రజలు,జాతీయతలు, వీటి ఉత్పత్తి ఏర్పాట్లు విమర్శించి తెలుపు చారిత్రాత్మక పరిశీలన కళ.

కోర్సికా ద్వీపము — ఐరోపాఖండము నకుజెందిన ఫ్రెంచిదేశపు ప్రభుత్వము వారిదైన యొకద్వీపము. మధ్యధరాసముద్రమున సార్డీనియా ద్వీపమున కుత్తరమునయున్నది. (ఫ్రాన్సు దేశము, ఐరోపాఖండము చూడుడు).

ఇది చాలచిన్నద్వీపము. ఎత్తైనగ్రానైటురాళ్ల కొండలతో నిండియున్నది. ఎత్తైనశిఖరమునెక్కి నలుప ముచుట్టునుండు సముద్రము చూడనగునందురు. ఇందు కలపనిచ్చు గొప్పఅడవులుకలవు. కొండల నడుమలు ప్రత్యేక ప్రపంచములవలె నుండును. వ్యవసాయము చాలతక్కువ, వందలు వేల కొలదిచిన్నచిన్నకొండసెలయేరులుకలవు. సముద్ర

తీరములు చాలపల్లపు ప్రదేశములు, చాలఅనారోగ్యవంతములు, జ్వరములకు పుట్టినిల్లనిపించును. వేసవికాలమున నందలిప్రజలు ముఖ్యముగతూర్పు తీరమునందు వసించువారు జూలై ఆగష్టు నెలలు తమనివాసగృహములకు తాళములువైచి మధ్య భాగమున 3000 అడుగుల ఎత్తు ప్రదేశములకేగి వసించుచుందురు. ఆవేసవియందు నటన్నిద్రించుట యన మృతికి తలుపు తెరచుటయెనందురు.

కాని ఆప్రదేశములు చూడ సౌందర్యవంతములు. అచ్చటచ్చటనున్న కొద్దిపాటి పొలములు, ద్రాక్షతోటలు, చెట్లుచేమలు, తోపరలు రమ్యముగ నుండును. ఇటీవల ఫ్రెంచిప్రభుత్వమువారు అనారోగ్యమును జ్వరములను నిరోధించుటకు యూకలిప్టసుతోటలను విరివిగనాటించి పెంచుచున్నారు.

తూర్పుతీరమున తోపరలు మెరకసరస్సులు ఉప్పునీటివి విస్తారముకలవు. అందు ముఖ్యమగునది దియానా సరస్సు చాలాపెద్దది. సముద్రముతట్టు చిన్నమార్గముకలదు. దానియందు రత్నం గజముల చుట్టుకొలతగల చిన్నద్వీపమును అందు చెట్లుతుప్పలుగుగ్గి Oyster shells తో కల్పింపబడిన భూమికలది. ద్వీప మధ్యమునందుగల కొండలగుండా తూర్పునకు పడమరకు సముద్రతీరములకుం జేర్చు సన్నపు లోవలుకలవు. అట నిరుదెసలం గల కొండలు మూడు లేక నాల్గు వేల అడుగుల ఎత్తుగనుండును.

ద్వీపమున- ఫ్రాన్సు వైపునుండివచ్చు Mistral ప్రచండశీతవాయువును, ఆఫ్రికాలోని సహారా ఎడారినుండి వీచు Sirocco ప్రచండ ఉష్ణ వాయువును అప్పుడప్పుడు వీచుచు చాల నసౌఖ్యము గల్గించుచుండును.

ఈద్వీపపు పూర్వచరిత్ర కనికరము గల్గించుదిగాని శ్రావ్యమగునదికాదు. ప్రజలు మహావీరులు. తమస్వేచ్ఛకై ప్రాణములనైన విడువ సంసిద్ధులై యుండినవారు. అట్టివారు పడిన కడగండ్లు తెలుపు చరిత్ర రుచికరముగానుండదు. వీరెవ్వరిని బాధించిగాని అన్యుల ఆస్తులకాసించిగాని ఎరుగరు. అట్టివారు కార్తేజి, గ్రీసు, రోము, పైసా, జినోవా వారల దండయాత్ర ముట్టడి పరిపాలన బాధలకులోనైరి. తొలుత క్రీ. పూ. రెండుమూడు వందల సంవత్సరములకుం బూర్వమె కొంతకాలము కార్తేజనియనుల క్రింద నుండి అప్పుడు రోమనులక్రిందికి వచ్చెను. రోమనులనాటి వారిప్రధాన సెటల్మెంటు దయానా సరస్సుకడనున్న అలేరియాపురము. నూరు సంవత్సరముల కష్టములు ఉభయులకు కొంతవఱకు సఖ్యములవడంజేసెను. ఒకరోమను సేనాని బట్టుకుని నిర్బంధించి బలాత్కరించి యొకసంధిపత్రమున కొడంబఱచి స్వదేశమునకనిపిరి. అనేకసార్లు తిరగబడిరి. సముద్రతీరములందు మాత్రమె రోమనులు తమయధికారము నిల్పుకొనగల్గిరి.

రోమనుల యధికారము బడద్రోచిన Goths, Vandals అనువారు తరువాత నీద్వీపముపై దండయాత్రసల్పిరి పిదప మూరులు (మహమ్మదీయులు) క్రీ. వె. ౭౨౦ లో దాడి వెడలిరి. క్రీ. వె. ౧౦౦౦ లో కొందఱు ఐరోపా సామంతప్రభువులు (Lords) కూడి నడుమనొక గిరిపై దుర్గము నిర్మించి యది రాజధానిగం జేసిరి. ఆతావునకు దానినుండియె కోర్టి (Corte) అని పేరు కల్గెను. వారిపరిపాలన క్రూరమై యొత్తిడింగలదిగా నుండినందున తిరుగబాటు లధికమై వారి బలము సన్నగిలిపోయెను.

మూరులనుండి పైజాదేశస్థులు లాగుకొనిరని నిదర్శనములుకలవు. పదునొకొండవ శతాబ్దాంతమునయిది జరిగియుండనోపు. క్రీ. వె. పదునాల్గవ శతాబ్ద మధ్యకాలమున నీద్వీపము Genoese

హస్తగతమాయెను. వారు క్రీ. శ. ౧౭౬౮లో ఫ్రెంచివారికి దీనిని విక్రయించి మూల్యమును గొనిరి. కాని వేఱుకారణముల ౧౭౯౩ మొదలు ౧౭౯౬ వఱకు మూడేండ్లు బ్రిటిషువారి హస్తగతమై వారినుండి తిరుగ ఫ్రెంచివారికిఁ జేరిపోయి నేఁటికి నట్లేయున్నది. చరిత్రయంతయు తిరుగుబాటులతోను వారినాయకుల కథలతో నిండియుండుట గానఁగను.

అజాక్సియోపురము పశ్చిమతీరమున ప్రధానకార్యస్థానములున్నతావు. ఇచటనుండినట్లు చెప్పఁబడిన దుర్గనిర్మాణము గానరాదు. ఇప్పటి అజాక్సియోపురము క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దమున జనోయీస్ వారిచేత నిర్మింపఁబడినది. బహుశః పూర్వపు అజాక్సియోయుండిన తావునకిది దక్షిణముగా మైలుదూరమున నున్న కట్టఁబడినట్లు తెలియఁబడుచున్నది. ఇక్కడ చాల సొగసైనవి. వీధిబాటల కిరుప్రక్కలను నారింజచెట్లు, నిమ్మచెట్లు, తాటిచెట్లు నాటఁబడియున్నవి. ఇక్కడి యిండ్లు రంగులుపూయఁబడి కెరటములులేని సముద్రపునీట నుదయకాలమున నద్దమునందువలె ప్రతిబింబించుచుండును. ఇంత ఐరోపాఖండముల కల్లోలముఁజేసి విడచిన నెపోలియన్ బోనపార్టుయొక్క నివాసస్థలము, జన్మస్థానము. ఈపురమున నాయన పేరంబరగు వీధులు, దేవాలయములు, మ్యూజియములు, వీధులందాయన విగ్రహములు మొదలగునవి కలవు. వారినివాసభవనము పేరొకతోటయందలి విశ్రాంతిగృహము చూడఁదగినవి. మూడంతస్తుల భవనము. ఈయింట ఆయన క్రీ. శ. ౧౭౬౯ ఆగష్టు ౧౫ న జన్మించెను. ఈగృహమున్న పురభాగమునకు Letitia అని పేరు. ఇంటిని La-Maison Napoleon అనుచున్నారు. తల్లిగారిపేరు Madame Letitia. వీరితోటయందలి విశ్రాంతిగృహమునకు Villa Milelli అనిపేరు. ఇందు వేసవియం దాకుటుంబము నివసించుచుండెడిది.

బోనిఫేసియో, కాల్వి, సాన్‌ఫ్లొరెంటు, బస్తియా, అజాక్సియో యనంబరగు నైదుకాలనీలును జినోయీసుల నాటివని చెప్పఁబడినవి. కాల్విపురమున క్రిస్టఫర్ కొలంబసు నావికుఁడు జన్మించినగృహము కలదని చూపఁదగినది. లిమోన్యొకో ఫుగాగ, అవేగియా, పియానా, యనంబరగునవి ఇతరపురములు. కోర్సికాసార్డినియాల నడుమ జలసంధికి బోనిఫేసియో జలసంధియని పేరు.

కోర్సు ఆఫ్ ఎక్సుఛేంజి – (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Course of Exchange - ఒకదేశమునందు వాడుకయందున్న నాణెములయందింత సొమ్ము పేరొకదేశపు నాణెములయందింత యగునని (Equivalent money) చెప్పులెక్క.

కోర్టెనే (Courtenay) — నవీనకల్పిత నామము. ఇందు Cranmer అను పేరు Canterbury Arch Bishop స్వామి పేరు. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు).

కోలగిరి—కొడగు (Coorg) నకు కోలగిరి యనునది ప్రాఁతపేరు. మహాభారతము సభాపర్వము ౩౦ యందు ప్రశంసింపఁబడినది. ఇది కోల్వగిరి యని అగ్నిపురాణము ౧౦౯ యందు చెప్పఁబడినది.

కోలన్ (Colon) — ఇది యాంగ్లభాషా సాంగత్యమునుండి యాంధ్రభాషలోనికి తెచ్చుకొనిన యొక గురుతు. ఇది ఫుల్‌స్టాపువంటిదే. వేఱ్వేఱు ఊహలను వివరించు రెండు ప్రత్యేక ప్రత్యేక వాక్యములకేదేని సంబంధమించుక గలదని వాటిరెంటికి నడుమ నీకోలన్ ఇడుదురు.

కోహినూర్ వజ్రము— ఇది గోదావరి నదియందు దొరకినదనియు నందురు. మఱికొందఱిది శ్రీకృష్ణుం భ్రమింపంజేసిన శమంతకమణి యనియుంగూడ గోదావరీ నదీతీరవాసు లనుటయుం గలదు. కాని దీని పూర్వచరిత్రం గూర్చిన నిదర్శనము లేనియుం గానరావు. ఎల్లరును కొన్నివేల సంవత్సరములకు మునుపది గానోపు. ఎట్టులో మాళ్వదేశమునకుం జేరి ఆ నధిపతియొద్ది క్రీ. శ. ౧౩౦౪ లో మొగల్ సామ్రాజ్యాధిపతుల వశమయ్యెను. ౧౭౩౯ లో పారశీకుండును, పరాక్రమవంతుండును నగు నాదర్షా హస్తగతమై అతనిచే కోహినూరని నామమునుం బడసెనట. కోహినూరనిన తేజోమయ పర్వతమని ఆఫ్ఘను భాష యందర్థము. (కోహి=పర్వతము, నూర్=వెలుతురు).

నిదర్శనములు లేకున్నను ఈరత్నము నాదర్షా హస్తగతమగుట కొకగాథ కర్ణాకర్ణికగా దేశము నందు వ్యాపించినది కలదు. అద్దానిం టవివరించుట సమంజసము. కోహినూరు వజ్రము మహమ్మద్ వశమునందుండెనుడట. ఆయన దీనిని వీడక తన తలపాగాయందు దెప్పుడుంచుకొను చుండువాండట. వీరియుభయుల కొకతఱి నొకగొప్ప విందు జరుగుచుండ నాదర్షా నొద్ద సమయమున నవరత్నఖచితమై గొప్ప మాణిక్యమణి విరాజితమైన నాదర్షా మహమ్మదీయ మతాచారమైన మేరకు నాదర్షా తనమిత్రుమైత్రి ప్రకటింప నిండుసభయందు తనకిరీటమును మహమ్మదు శిరమునందిడి యాతని పాగను తనతలపై నుంచుకొనెనట. మహమ్మదు తెలిసియో తెలియకయో చేయునదిలేక యూరకుండవలసెనట.

ఇట్లు కొంతకాలమునకు కోహినూరురత్నము రంజితుసింగు (సిక్కుల చక్రవర్తి) హస్తగతమై ఆయన తరువాతి ప్రభువునకుం జేరి క్రీ. శ. ౧౮౪౯ లో సిక్కు సామ్రాజ్య పతనముతో ఈస్టిండియా కంపెనీవారి సైనికులగుండా కంపెనీవారి వశమాయెను. కంపెనీవారి యుద్యోగియగు డల్హౌసీ ప్రభువు విక్టోరియా మహారాజ్ఞి గారికి సమర్పించెను. అప్పటికే యది సానంబట్టంబడియుండె ౧౮౬ రతులు తూనికంగల్గియుండ నదియధికముగు బహువగ నుంటయు ఎక్కువ నేర్పరులగు ఆంగ్లపనివాండ్రచే సానంబట్టబడక యుంటయుం దలంచి గాజోలు నద్దానిని విక్టోరియా మహారాజ్ఞి ౧౦౬ రతులకుం దగ్గునట్లు తిరిగి సానంబట్టించి తనసామ్రాజ్యపుం గిరీటమున మకుటస్థానమున బిగింపించి ధరించుచుండెను. నేటికిని బ్రిటీషు సామ్రాజ్యపు కిరీటమునందే యుండియున్నది. దీనిచరిత్రము నింతవఱకుం గోహినూరెవ్వరిచేతను అమ్మంబడలేదు; కొనంబడలేదు.

కోహిస్తానశాఖ క్షత్రియులు — ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కోక్ష గోత్రము — ఉపనయనము చూడుడు.

క్రొఆటియా హంగేరీదేశము చూడుడు.

క్రోకెట్ ఆట (Croquet)— ఈయాట నొకగడ్డిమైదానముపై ముప్పదియైదు గజముల పొడవును, ఇరువదియైదు గజముల వెడల్పును గల రంగప్రదేశమున ఆడుదురు. ఈ రంగప్రదేశమునకు మూలలందు జెండాలు వైచెదరు. ఎఱుపు, నలుపు, ఊదారంగు, పసుపుపచ్చ నాల్గురంగుల నాల్గు బంతులను పొడుగాటి చేతికఱ్ఱలం బోలిన యాటపరికరములతో నాడుదురు. ఈ యాట కఱ్ఱలకు Mallet లనిపేరు. బంతుల అడ్డుకొలత 3⅝ అంగుళములుగ జెప్పంబడినది. ఒక కొననుండి రెండవకొనవఱకును, అటనుండి తిరుగ మొదటి

కొనకును. బాతులంగొట్టుము నడపు మార్గముల కిరుదెసలను భూమిపై పద్రెండంగుళములు పొడవుగ దిగగొట్టు కొయ్యలకు Hoops అనియు, కడలంగు గురుతులుగ దిగగొట్టు కొయ్యలకు Pegs అనియు గురుతులు. పిన్ను భూమిపై అడుగున్నర యొండునటుల దిగగొట్టఁబడిన కొయ్యలు. ఇంగు నిరుకోషులుగ ఆటకాండ్రు ఆడుదురు. ఎఱుపు, పసుపురంగుల బాతుల నొకకక్షివారును, ఊదా నలుపురంగుల నొక కక్షివారును గైకొని యాడుదురు. ఈ యాటకు నిబంధనలు, విధులు విస్తారముగగలవు. వాటిం జక్కగ గమనించవలసి యుండును.

క్రోడ దేశము — కోడగు దేశము చూడుడు.

క్రోధన (క్రోధిన) గోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

క్రోధము — (Indignation) ఒకనియందు మరుగుచుండియు భరింపరాని దయ్యోనేని ఒకనియొక్క మనస్సును కలవరపఱచును. శరీరమునందంతట విధముగా ప్రవహించుచున్న రక్తము తాత్కాలికముగా ఎక్కువయైనందున అతిత్వరితముగ మేనబర్వత నారంభించును. అట్టితరి నాడియు త్వరితగతిని గొట్టుకొనసాగును. రక్తమును ఎక్కువవేడికలదగును. శరీరము సామర్థ్యము కొంత ప్రకోపించుటచేసి శరీరమును కొంత వేడి యెక్కును. ఇట్టితరిని వర్ణించిచెప్పుచో "My blood boils" అందురు. కాని రక్తము నిజముగా Boiling point వేడికి రానేరదు.

క్రోధవశ — దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలలో నొకతె. కశ్యపునిభార్య.

క్రోనోగ్రాఫీ (Chronography) — కాలమును అప్పటికి జరిగిన సంగతులను వ్రాయుట తొల్లింటివారెఱిగినపనియె. దానిని History అనుటయుంగలదు. అట్లు వ్రాయు నాతని చరిత్రకారుడని (Chronographist) అనియెదరు. వ్రాయగలుగు నేర్పును లేక వ్రాయు విద్యకు Chronography అనిపేరు. వ్రాయఁబడిన చరిత్ర గ్రంథమును Chronograph అందురు.

క్రోనోఫర్ (Chronopher) — కాలమును నిష్కర్షగ కొలుచు సాధనము. ఇది Electricity బలమువలన Time signals ను తెల్పెడిసాధనము. (Chronometer చూడుడు).

క్రోనోమీటర్ (Chronometer) — కాలమును నిష్కర్షగ కొలుచుసాధనము. ఇది గుఱ్ఱపుపందెములు, మోటారుపందెములు, నాడి కొట్టుకొనుట మొదలగు పనులయందొక స్వల్ప కాలపరిమితినైనను స్పష్టముగా దెలుపును.

క్రోనోలొజీ (Chronology) — ఆయా కాలములందు జరిగిన సంగతులను కాలములం గుర్తించుట. కాలములంబట్టి వరుసగ జరిగిన సంగతులను గుర్తించి వివరించునేర్పు. కాలము (సంవత్సర, నెల, తేది, గంటలు మొ) క్రమముగ వరుసగ నుండునట్లు జరిగిన పనులను వరుసగ సమర్పింపఁగళ. ఇట్లమర్చబడిన వరుసకు Chronological order అనియెదరు. ఈ విద్యకు Chronology అనిపేరు.

క్రోన్‌స్టాట్ కెనాల్ (Kronstadt Canal) — రష్యాదేశములోని ఓడలు నడచుటకు త్రవ్వఁబడిన ఓడలకాలువ. పదునారు మైళ్లు పొడవు. నూటయేబది అడుగుల వెడల్పు. ఇరువది అడుగులలోతు గలది. ఇది లెనిన్గ్రాడు పురమునకు నోడలు పోవుటకుల త్రవ్వఁబడినది. ఇంతకు మొదటిపది మైళ్లనివానదిం త్రవ్వి లోతుగ చేసి ఇంగు కల్పియున్నారు. తక్కిన భాగము త్రవ్వఁబడినది.

క్రోనోస్కోపు (Chronoscope) — కాలమును నిష్కర్షగ కొలుచు పరికరము. ఇది ఎంత స్వల్పాతిస్వల్పకాలభాగమునైనను నిష్కర్షగ దెల్పెడిపరికరము. (Chronometer చూడుడు).

క్రోమియమ్ లోహపుపూత పరిశ్రమ (Chromium) — విద్యుచ్ఛక్తి సహాయమున జేయబడు మరియే యితర లోహపుం బూతయును, క్రోమియం పూతయుంత ప్రతీతిని గాంచి యుండలేదు. కొన్ని సంవత్సరములకుం బూర్వము ఈ Chromium లోహమునకు వర్తక ప్రాముఖ్యతయే లేదు. అమెరికా ఖండమునందలి Sargeant అను నొక మహానుభావుడు ఈలోహపుటుపయోగమును చూపించి Electro-plating చేయువారి కన్ను విప్పెను. అతి స్వల్పకాలములో నిపుడు దాని గిరాకీ యపరిమితమైపోయినది. ప్రతి వర్కుషాపు (కర్మాగారము) లోను నిపుడు Chromium Solution ఉపయోగింపబడుచున్నది. దీని సాహాయ్యమున Electro-plating లో క్రొత్తక్రొత్త పద్ధతులు కనిపెట్టబడు చున్నవి.

Chromium లోహము నుపయోగించు వివిధ రీతులు ఈలోహమున కింత ప్రాముఖ్యత గలుగుటకు ప్రకృతి సిద్ధములైన దీనిమూడుగుణములు కారణములు.

౧. ఒక్క Hydrochloric Acid వలనగాని, మరి యెట్టి పరిస్థితుల యందును ఈలోహము త్రుప్పు పట్టదు.

౨. అలంకారము మెఱుగు పెట్టుటకు అందలి యద్వితీయమగు తేట.

3. ఇదివఱకు కనిపెట్టబడిన లోహములలో దేనికిని లేని గట్టిదనము.

ఇండ్లను సాధారణముగా నలంకరించుటకు వాడుక చేయబడు వస్తువు చట్రములు మొదలగు ప్రతి వస్తువుయును ఈకాలములో Chromium Plating చేయబడు చున్నది.

స్వయంచలనముగల ప్రతి యంత్రమునుయొక్క భాగములును, ఉపభాగములును తప్పనిసరిగా క్రోమియం పూత పూయబడుచున్నవి. ఇందువలన నరుగుదలమాట యటుండగా గీటు మాయుటయైనను కలుగబోదు. అనగా మెఱుగెంతమాత్రము పోదన్నమాట.

ఈ లోహములో కేవలము మెఱుగు మాత్రమేగాక మన్నికయుగూడ గలదు. స్వయంచలన యంత్రములయందలి Bumper బారులకును, Radiator లకును, Lamp లకును ఈ కారణము చేతనే తఱుచుగా Chromium పూత పూయబడుచుండును. ఇంజనీయరింగునకు సంబంధించిన సున్నితములైన యంత్రముల భాగములకు Ganges మొదలగువానికి ఏమాత్రమును నరుగుదల లేకుండ కాపాడుటకై క్రోమియంపూత పూయబడును. అందువలన వాని నిర్దిష్టపరిమాణములయందు నూలివాసి యైనను అరుగుదల కలుగనేరదు.

రబ్బరు తయారుచేయు పరికరములకు Chromium పూతపూసినయెడల Vulcanization విధానమునందు ప్రయోగింపబడు రసాయనికవస్తువుల సంయోగమువలన నెంతమాత్రము ప్రమాదము గలుగదు. చిన్నచిన్న సీసాలను అసంఖ్యాకములుగా తయారుచేయు ఉక్కు అచ్చుదిమ్మలకు Chromium పూత పూసినయెడల వానికి మరి చలనముండదు. Chromium పూత వెండిపూతవలెగాక ధృవముగా నూడిపోవును.

క్రోమియమ్పూతకు ద్రావకము చేయువిధము— Chromium Plating Solutions **తయారు చేయుటకు పలువిధములగు మార్గములు గలవు.**

గాని సార్జెంటుగారి స్వంతయోగ మీక్రింద వివరింపఁబడినది:-

Chromic Acid	40 oz	250 grms
Sulphuric Acid	0·4 oz	2·5 grms
Distilled water	1 gallon	1 litre

ఇందులో Chromic acid నకును Sulphuric acid నకును గల పాళ్ళు ముఖ్యముగా గమనింపఁదగినవి. పాళ్ళు భేదించిన యెడల ద్రావకము బలహీనమయిపోయి ఫలితము తృప్తికరముగా నుండదు. దీనికి కారణము నిరూపింపఁజాలముగాని అనుభవమువలన నెఱింగిన రహస్యమిది. Solution ను అప్పుడప్పుడు Test చేసిచూడగా Sulphuric acid అధికముగా నుండినట్లు కనుఁగొనఁబడుచున్నది. అప్పుడు Lead Chromate వేసి కలియఁబెట్టినయెడల Lead Chromate + Suphuric acid = Lead Sulphate + Chromic acid అగును. Lead sulphate ద్రావకములో కరుగనందువలన క్రిందికి దిగిపోవును. ఏవస్తువు నెంతమట్టున కుపయోగింపవలెనో తెలిసిన రసాయనిక శాస్త్రజ్ఞానము కలవానిచేతనే యీపని చేయింపవలయును.

సర్వసాధారణముగా పై Solution నే ప్రస్తుత ముపయోగింపఁబడుచున్నను కొంతమంది పరిశ్రామికులు గాలను 1 కి 50 మొ॥ 60 అవున్సుల క్రోమిక్ ఆసిడ్ గల ద్రావకము నుపయోగించుటయే యుత్తమని చెప్పుచున్నారు. ఇందువలన మరికొంత వ్యయముతప్ప మరియేవిధమైన ప్రయోజనము లేదని మరికొందఱభిప్రాయపడుచున్నారు.

అందుచే Plating చేయువారు తమ యనుకూల ప్రతికూలములను కొంచెము కొంచెము రెండు రకముల Sol ion తోడను, Experiment చేసి చూడవలసినదేగాని, ఉపదేశముల వలన లాభము లేదు.

Solution మెంటెయిను చేయు మార్గము.- Solution పరిశుభ్రమైన ద్రావక స్థితి (Liquid state) లో నుండునట్లు ప్రయత్నములయి చూచుచుండవలయును. ఏలనఁగా ద్రావకములో గరగని వస్తువు లందులోఁ జేర్పఁబడు చున్నవి. అంతే గాక Chromic acid న్ను, Sulphuric acid న్ను కలుపు పాళ్లలో కొంచె మెచ్చు తగ్గులు కూడ నంగీకరింపఁబడు చున్నవి.

తక్కిన వస్తువు లన్నిటికన్న Chromic acid ఇందు ప్రధానమయినది. దీని ధర్మమును బట్టియే Solution పని చేయుచున్నది.

ఈక్రింద వివరింపఁబడిన పట్టీనిబట్టి యేపనికి నేసనుయము నెంత Chromic acid ఉపయోగింపఁ బడవలెనో వ్యక్తమగును.

Beaume	Sp. G.	Grs. per litre	Oz. per Imp. Gal
10	1.07	100	16
11	1.08	114	18.2
14	1.10	143	22.9
16	1.12	171	27.4
18	1.14	200	32
20	1.16	229	36.6
21	1.17	243	38.9
22	1.18	257	41.1
23	1.19	272	43.4
24	1.20	288	46.1
25	1.21	301	48
26	1.22	316	50.6
27	1.23	330	52 8
28	1.24	345	55.2
29	1.25	360	57.9

ద్రావకము Chromium deposition కొఱకు కుపయోగింపఁబడు నెడ ఆ Temperature లోఁ గొంత యావిరియై పోక తప్పదు.

ఈనష్టము భర్తీచేయుట కడప దడప కొంచెము కొంచెము జలము చేర్చు చుండ వచ్చును.

కావలసిన తొట్టెలరకములు- స్వల్పద్రావకముతోఁజేయు పరిశోధనవిధానములకు గాజు తొట్టెలుగాని, పాతితొట్టెలుగాని చాలును. వ్యాపారార్థమై భారీగా తయారుచేయవలసివచ్చినపుడు లోహనిర్మితమయిన పెద్దబాణలి కావలసియుండును. మృదువయిన యినుపబాణలి మేలు. మృదువైన యినుపరేకులను కాచి గట్టి (Weld) చేసి యీబాణలి తయారుచేయవలెగాని రివెట్ చేయుటగాని, బోల్టుచేయుటగాని పనికిరాదు. పెనములోనికి వేడినీటినిగాని, ఆవిరినిగాని పంపుటకు అతుకఁబడు పైపులు మొదలగునవి కూడ కాచి సాగగొట్టి యతుకవలసినదేగాని రివెట్ చేయరాదు. పెనములో పోసినవెంటనే ద్రావకము ముడికింపవలసివచ్చునుగాన ఉక్కుచట్రముమీద గాని, ఇటుకల పొయ్యిమీదగాని పెనముసర్పఁబడియుండవలయును. ఉష్ణతేమ నిలుచునట్లు చేయుటకు సరియైనయంత్రముకూడ నుండవలయును.

ఉష్ణతేమ Solution యొక్క Temperature చూచుకొనుట కూడ చాల ప్రధానమయినది. Solution చల్లారిపోయిన యెడల అడుగున ముద్దగట్టుకొనిపోవును. తరువాత దానిని సరియైన స్థితిలోనికి తెచ్చుటకు చాల వ్యయప్రయాసములు కావలసియుండును. ఇది కేవలము Electro-plating నకు మాత్ర మేగాక కార్యాంతరములకు కూడ కావలసివచ్చును. ఉష్ణద్రావకము పలుచనయినట్టియు, సున్నితమైనట్టియు పూతపట్టును.

Deposit అనఁగా అడుగునకు దిగు వస్తువులలో మూఁడురకములుగలవు. ఇవిపరిస్థితులనుసరించి మారుచుండును. ప్రవహింపఁజాలినంత సాంద్రత కలిగిన ద్రావకమువలన తెల్లని తేటుగల పూత (Deposit) కలుగును. ఈపూత మిక్కిలి పలుచగా నుండును. దీనికి వర్తకప్రాముఖ్యతలేదు. ద్రావకమునందలి సాంద్రత యధికముచేసినయెడల పూత కాంతివంతముగను, గట్టిగను, జిగ జిగలాడుచును మెఱుఁగుబెట్టవలసిన తరవాయి లేకుండ సిద్ధమైయుండును. ఇంతను సాంద్రతమరికొంచెము అధికముచేసినయెడల, అనఁగా ద్రావకము మఱింత చిక్కగా తయారుచేయఁబడినయెడల మోటయిన పూంతయగును. తరువాత దానిని మెఱుఁగుబెట్టి తేటు తెచ్చుకొనవలయును.

చాకచక్యము- Plating పని ప్రత్యేకమయినవిధానములకనుగుణముగను తత్పరతతో నాచరింపఁబడవలసినదని యిదివఱకే చెప్పియుంటిమి. అది ముఖ్యముగ ౧. కరెంటు Density బట్టియు, ౨. Throwing power ను బట్టియు, 3. అందువలన వచ్చు Gas యొక్క పరిమాణమును బట్టియు నుండును.

క్రోమియమ్ లోహముపై ఇతర లోహముల పూత సాధారణముగా పట్టదు. అల్యూమినియమ్ లోహమునకును కారణమే దీనికిని గలదు.

క్రోమోగ్రాఫీ (Chromography) నకళ్లు చేయుటకు ఒకయంత్రము కలదు. దానిచే భూపటములు, రేఖలు మొదలగు చిత్రములు అదే కొలతలకుగాని, ఎక్కువ కొలతలకుగాని, తగ్గించిగాని నకళ్లు గీయవచ్చును. దానికి Chromography instrument అని పేరు. దాని పనిచేయునేర్పు లేక విద్యకు (కళకు) Chromography అని పేరు.

క్రోమో లిథో గ్రాఫి (Chromolithography)— పలుచని రాతి పలకలపై చిత్రింపఁబడిన వాటి మూలమున గాని, అల్యూమినియమ్ రేకులపై చిత్రింపఁబడిన వాటి మూలమున గాని భూపటములు

(Maps) రంగుల బొమ్మలు, రంగుల చిత్రములను ముద్రింతురు. అట్లు ముద్రింపఁబడిన దానికి Chromolithograph అని యెదరు. ఆవిద్య (కళ) కు Chromolithography అని పేరు.

క్రోమ్ టానింగ్ (Chrome Tanning)— తోలు పరిశ్రమ చూడుఁడు.

క్రొవ్వొత్తి (Candle) **కాలుట** – క్రొవ్వొత్తులు, పేరాఫిన్ లేక స్టియరైను అను పదార్థముల (Paraffin or Stearine) తో క్రొవ్వు గలిపి చేయుదురు. వీటిని మైనపు వత్తులనియు నందురు.

క్రొవ్వొత్తి యందు నడుమ గుండా నుండు వత్తిని ముట్టించుతుమేని గాలినుండి కొంచెము ఆక్సిజెనును లాగుకొని వెలిగి కొంచెము వేడిని కల్గించును. ఆ వేడికిం గ్రిందనుండి పేరాఫిన్ కొంచము కరఁగి చిన్న నీటిచెలమువలె నేర్పడి ఆకరిగిన ద్రావకమునే ఒత్తిద్వారా పైకి పీల్చుకొను నట్లొనర్చును. ఆపైకి పీల్చఁబడిన స్టియరైను ద్రావకము వేడివలనదగనుగ నగుచు నావిరిగను గాస్ (Gas) గను మారి గాలి ఆక్సిజెనును లాగికొనుచు దీపముగ వెలఁగు చుండును. దీనిని క్రొవ్వొత్తి వెలుఁగు చున్నదని తెలుతుము. స్టియరైనే కాలుచున్న కొలదియు అడుగునకు దిగుచున్న కొలదియు వత్తికాని పైనుండి రొయ్యి (Ashes) గ నగుచు దీపము క్రిందికి దిగుచుండును. ఇట్లు క్రొవ్వొత్తి యంతయుం గాలి పోవును.

క్రోష్టుకి గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

క్రోష్ట గోత్రము — నిధ్రువగణము చూడుఁడు.

క్రోష్టువు — చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి యదుమహారాజు. సోదరులు సహస్రజిత్తు, నలుఁడు, రిపుఁడు. పుత్రుఁడు, వృజినవంతుఁడు.

క్లోరిక్ ఆసిడ్ (Chloric acid) — $HClO_2$) గురుతుగ ఆగ్రరసాయన వేత్తలు దీనిని Oxy-acid of Chlorine అనియెదరు. క్రీ. వె. ౧౭౮౬ లో Mr. Berthellet అను నాయనచే కనిపెట్టఁబడెనట. ఇది Powerful oxidising agent అని చెప్పఁబడినది.

క్లోరిన్ వాయువు— హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ (Hydro-Chloric acid) ను విద్యుచ్ఛక్తిచేత, భేదించుటచేసి బయల్పడిన ఒక వాయువు. పరిశీలకుఁడు, సర్ హంఫ్రీ డేవి పండితుఁడు. (హంఫ్రీ డేవి పరిశీలకుఁడు చూడుఁడు) దీనిని సోడియము ధాతువుతో సమ్మేళనమొనర్ప లవణము (ఉప్పు) నేర్పడును. (సోడియము చూడుఁడు.)

క్లోరిమీటర్ (Clorimeter) — రంగు యొక్క దట్టము దెల్పు పరికరము.

క్లోరెన్ (Chlorine) - గాలిరూపమున నుండు Element పదార్థము. క్రీ. వె. ౧౭౭౪ సం॥ కనిపెట్టఁబడినది. Symbol is Cl. అనియు atomic weight 3౫.౪౬ అనియు atomic number ౧౭ అనియు చెప్పఁబడినది. ఇది Sodium, Potassium, Manganese లతో కలసి దొరకును. Sodium chloride అనంబడునది దేశవాళి ఉప్పు (సముద్రలవణము). పొటాషియమ్ క్లోరైడ్ ఉప్పుగనులలో సైంధవలవణముతో కలసి దొరకును.

క్లోరోఫారమ్ (Chloroform) — దీనిని Trichloromethane అనియు నందురు. దీనికి $CHCl_3$ గురుతుగ చెప్పఁబడినది. క్రీ. వె. ౧౮3౧లో Mr. Liebig అను వానిచే

రముగ దెల్పు శాస్త్రము. ఇదియంతయు రాజ్య పరిపాలనతో సంబంధములం దెల్పుచుండునది. ప్రజానుకూలత, ప్రజాభివృద్ధి లేని పరిపాలనము నడచుచుండినను నిరర్థకమే యని నమ్మినకౌటిల్యుడు అట్లు కాకుండుట కర్హమార్గముల నీగ్రంథమున వెను.

ఈ మహాగ్రంథమునుగూర్చి హేమచంద్రుడును, కామందకుడును ప్రశంసించియున్నారు. కామందకుడు తన నీతిసారమను గ్రంథము నీ కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము ననుసరించియే వ్రాసె నని ప్రతీతి కలదు. చాణక్యచంద్రగుప్తుల సంబంధ కథనమే ముద్రారాక్షస మనుపేరుగల నాటకము.

కొందఱు విమర్శకు లీగ్రంథ మొక్క కౌటిల్యునిచే వ్రాయబడుట యసంభవమేమోయనియు పరంపరగ కొందఱు పండితులు కొంతకాలమునకు వ్రాయుచునేయుండుట సంభవించియుండ నోపుననియు తలంచిరిగాని నిజముగు పరిశీలనలు చేసినవారు ఆ మహాగ్రంథమందలి భాషాశైలి మొదలగువాటిని బరిశీలించి యొక్కనిచే వ్రాయబడిన గ్రంథముగ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

ఇంక నిందు వివరింపబడిన సంగతుల నీ గ్రంథమున వివరించుట మాకు పనిగాదు; అటుల వివరించుటకును వలనుపడనంతటి గ్రంథ విస్తారము కలదు. కాని యిది రాజ్యసామ్రాజ్య ప్రభుత్వమును, ప్రజలను గూడ నెటులాగియుండిన నా పరిపాలనకు అనగా ప్రభుత్వమునకు, ప్రజలకుగూడ సమస్త శ్రేయస్సులకు మూల మగునని దెల్పుచు విరచితముగాక! ఇక్కాలమున కిరువదినాల్గు శతాబ్దములకు పూర్వకాలమున నట్టియుద్గ్రంథముఁ రచింపఁగల సామర్థ్యము భరతదేశస్థులకుండుట యెంతయు స్మరణీయము. ఇతరదేశములకన్న ముమ్మొగ నింత రాజ్యపరిపాలన విజ్ఞానమెట్టిగిన దేశముయొక్క ప్రస్తుత స్థితిందిలంచిన విచారము కల్గకపోదు.

కౌతప గోత్రము- హారీత ఉపగణము చూడుడు.

కౌతలకపురము— కుంతలక పురమున కీపేరుండెను. దీని ప్రశంస జైమినిభారతము ౫౩ అధ్యాయమున గలదు. దీనినిప్పుడు కుబత్తూరను చున్నారు. మైసూరురాజ్యమునందున్నది (చంద్రహాసుని రాజధాని) దీని ప్రశంస జైమినీ భారతము ౫౩ యందు కలదు. (కుంతలపురము కుబత్తూరు చూడుడు).

కౌత్స గోత్రము — హారీత ఉపగణము చూడుడు.

కౌనాభి గోత్రము—లౌగాక్షిగణము చూడుడు.

కౌపిశాయన గోత్రము—వాధ్రస్య లేక మిత్రయువగణము చూడుడు.

కౌభేయ గోత్రము — అత్రిపుత్రికాపుత్రుల గణముచూడుడు.

కౌభోజి గోత్రము— వసిష్ఠగణము చూడుడు.

కౌముండ ఉపగణము — ఇది ఆంగీరస సంతతి యందలి గౌతమగణములోని యొక ఉపగణము. ఇందు ఎన్మిదిగోత్రములు కలవు. ౧. కౌష్టరేభి, ౨. కౌముండ, 3. మాముంద రేమణ, ౪. మాసురాక్ష, ౫. మాసురేషి, ౬. రాజాయున, ౭. వాయన, ౮. వాసిరి.

ఈ (కౌమండ ఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవరరూపములు- ౧. ఆంగీరస, ఔతథ్య, కాక్షీవత, గౌతమ, కౌమండ. ౨. ఆంగీరస, ఔసిజ, కాక్షీవత. 3. ఆంగీరస, ఆయాస్య, ఔసిజ, గౌతమ, కాక్షీవత. ౪. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ, ఔసిజ, కాక్షీవత.

కౌముండ గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు, కౌముండ ఉపగణము చూడుడు.

కౌమార గోత్రము — ఉపమన్యు గణముచూడుడు, హారిత ఉపగణముచూడుడు.

కౌమారవత్స గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు. ఆయాస్య ఉపగణము చూడుడు

కౌముది గోత్రము — పరాశర గణము చూడుడు.

కౌముదీ పౌర్ణమి — ఆశ్వీజ శుద్ధ పౌర్ణమి కౌముదీ జాగరవ్రతదినము. దీని నింకను ఆగ్రాయణ (జూదముల) పౌర్ణమియనియు నందురు (ఆగ్రాయణపౌర్ణమి చూడుడు. జూదముల పౌర్ణమిచూడుడు). అనతిక్రాంతమగునేని దాన ఫలవ్రత మొసగును (పండుగులుచూడుడు).

కౌరకృత్ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుడు.

కౌరజాయన గోత్రము- పరాశర గణము చూడుడు.

కౌరవులు — వీరు నూర్గురని మహాభారతమునందు చెప్పబడినది. ఎక్కువ పర్వములపై వీరిపేర్లు బయల్పడినవి. వీరి తండ్రిపేరు ధృతరాష్ట్రమహారాజు. తల్లిపేరు గాంధారీదేవి. వీరందరు భారతయుద్ధమున మడసినవారే.

కౌరవుల నామములు- ౧. దుర్యోధనుడు (దుర్యోధనునకు సుయోధనుడనియు పేరు కలదు), ౨. యుయుత్సుడు, ౩. దుశ్శాసనుడు, ౪. దుస్సహుడు, ౫. దుశ్శలుడు, ౬. జలసంధుడు, ౭. సముడు, ౮. విందుడు, ౯. అనువిందుడు, ౧౦. దుర్ధర్షుడు, ౧౧. సుబాహుడు, ౧౨. దుష్ప్రధర్షణుడు, ౧౩. దుర్మర్షణుడు, ౧౪. దుర్ముఖుడు, ౧౫. దుష్కర్ణుడు, ౧౬. కర్ణుడు, ౧౭. వికర్ణుడు (వివింశతి), ౧౮. శలుడు, ౧౯. సత్వుడు, ౨౦. సులోచనుడు, ౨౧. చిత్రుడు, ౨౨. ఉపచిత్రుడు, ౨౩. చిత్రాక్షుడు, ౨౪. చారుచిత్రుడు, ౨౫. శరాసనుడు, ౨౬. దుర్మదుడు (లేక దుర్మర్షణుడు), ౨౭. దుర్విగాహుడు, ౨౮. వివిత్సుడు, ౨౯. వికటాననుడు, ౩౦. ఊర్ణనాభుడు, ౩౧. సునాభుడు, ౩౨. నందుడు, ౩౩ ఉపనందకుడు, ౩౪. చిత్రబాణుడు, ౩౫. చిత్రవర్మ (లేక చిత్రసేనుడు), ౩౬. సువర్మ, ౩౭. దుర్విమోచనుడు, ౩౮. అయో (వా) బాహుడు, ౩౯. మహాబాహుడు, ౪౦. చిత్రాంగుడు (లేక చిత్రాంగదుడు), ౪౧. చిత్రకుండలుడు, ౪౨. భీమవేగుడు, ౪౩. భీమబలుడు, ౪౪. బలాకి, ౪౫. బలవర్ధనుడు, ౪౬. ఉగ్రాయుధుడు, ౪౭. భీమకర్మ, ౪౮. కనకాయుడు, ౪౯. దృఢాయుధుడు, ౫౦. దృఢవర్మ (కృతవర్మ), ౫౧. దృఢక్షత్రుడు. ౫౨ సోమకీర్తి, ౫౩. అనూదరుడు, ౫౪. దృఢసంధుడు, ౫౫. జరాసంధుడు, ౫౬. సత్యసంధుడు, ౫౭. సదస్సు, ౫౮. సువాక్కు, ౫౯. ఉగ్రశ్రవుడు, ౬౦. ఉగ్రసేనుడు, ౬౧. సేనాని, ౬౨. దుష్పరాజయుడు, ౬౩. అపరాజితుడు, ౬౪. కుండశాయి, ౬౫. విశాలాక్షుడు, ౬౬. దురాధరుడు, ౬౭. దృఢహస్తుడు, ౬౮. సుహస్తుడు. ౬౯. వాతవేగుడు, ౭౦. సువర్చస్సు, ౭౧. ఆదిత్యుడు, ౭౨. కేతుబాహుడు, ౭౩. నాగదత్తుడు, ౭౪. అగ్రయాయి, ౭౫. కవచుడు, ౭౬. నిషంగుడు, ౭౭. కుండుడు, ౭౮. కుండధారుడు, ౭౯. ధనుర్ధరుడు, ౮౦. ఉగ్రుడు, ౮౧. భీమరథుడు, ౮౨. వీరబాహుడు, ౮౩. అలోలుపుడు, ౮౪. అభయుడు, ౮౫. రౌద్రకర్ముడు, ౮౬.

దృఢరథుఁడు, ౮౭. అనాధృష్యుఁడు, ౮౮. కుండభేది, ౮౯. విరావి, ౯౦. దీర్ఘలోచనుఁడు, ౯౧. ప్రమథుఁడు, ౯౨. ప్రమాథి ౯౩. దీర్ఘరోముఁడు, ౯౪. దీర్ఘబాహుఁడు, ౯౫. మహాబాహుఁడు, ౯౬. వ్యూఢోరస్కుఁడు, ౯౭. కనకధ్వజుఁడు, ౯౮. కుండాసి, ౯౯. విరజుఁడు, ౧౦౦. దుశ్శలుఁడు.

కౌరవులు (అత్రి, చంద్ర, పూరువు) కురువంశ క్షత్రియులు. మద్రదేశాధీశుఁడగు శల్యుఁడు మేనమామ.

కౌరవ్య గోత్రము-ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కౌరిహ్య గోత్రము-విధృవ గణము చూడుఁడు.

కార్ణమణి గోత్రము - రాణాయన ఉపగణము చూడుఁడు.

కాలకి గోత్రము- ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కాలాక్షి గోత్రము - గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కాలాంత్రయ గోత్రము— గర్గ ఉప గణము చూడుఁడు.

కౌరి గోత్రము వశిష్ఠ గణము చూడుఁ

కావవి గోత్రము— శండిలగణము చూడుఁడు.

కౌవెల్ సిద్ధాంతము (Cowell Theory) —ఇది ఎస్ట్రానామీ శాస్త్ర సంబంధమున కాలమును గూర్చిన సిద్ధాంతము. దీనిని తొలుత Cowell Nevill, Fatheringham అను పేర్లు గల ఎస్ట్రానామీ శాస్త్రవిదులు బేబిలోనియన్ రికార్డులను, అస్సీరియన్ రికార్డులను, చీనాదేశపు రికార్డులను, గ్రీకురికార్డులను, ఈజిప్టు దేశపు రికార్డులను పరిశీలించుచు గుణించుచుండిరి. కాని భేదములుండు నట్లగుపడి చిక్కులు సంభవించి నిశ్చితాభిప్రాయములు గలుగ వీలు కాలేదని చెప్పఁబడినది.

పిదప కౌవెల్ పండితుఁడు ఈ సిద్ధాంతమును గూర్చి బయలుదేర దీసెననియు నూరు సంవత్సరములలో సెకెండు కాలమునందలి రెండువందలవ భాగము దినమునం దభివృద్ధి నందుచున్నదనియు, ఇటుల ఇన్నూరు సంవత్సరములు కొక సెకెండు కాలమును, ఒక కోటి డెబ్బది రెండు లక్షల ఎనుబది వేల సంవత్సరములు గడచు నట్లు కొక దిన మధిక మగుచుండు ననియు, తెల్పెను. ఈలెక్క అన్ని రికార్డులకును క్రొత్త విధానపు సిద్ధాంతములకును గూడ సరిపోవునని సిద్ధాంత పఱచెను. (ఎస్ట్రానామీ కాలము చూడుఁడు).

కౌశాంబి నగరము — పురూరవ సంతతి యందుండు పదియవ నృపాలుఁడగు కుశాంబ మహారాజుచే నామన పేరున నిర్మింపఁబడి, పాండవ మధ్యముఁడగు అభిమన్యుని సంతతి యం దెన్మిదవ వాఁడగు చక్రసరపతి పాలనమున అదివఱకుండిన రాజధాని హస్తినాపురము గంగానది వెల్లువచే నాశనము చేయఁబడుట, తన రాజధాని నిచటికి మార్పఁబడి యభివృద్ధి నందిన పురము. శ్రీమద్రామాయణమునం దీతావు ప్రశంస గాన్పించెడిని. ఉదయనవత్సభూపతి నాఁడీ పురి గొప్ప వైభవ మనుభవించి యుండును. క్రీ. పె. అయిదు వందల సంవత్సరములకుం బిదప నుండిన కాళిదాసు కవిచే మేఘ సందేశమునను, రత్నావళి నాటకమునను, సోమదేవునిబృహత్కథ యందునను ఉదయనుఁడు ప్రశంసింపఁబడిన వాఁడు. వత్సరాజు పాలనము నుండి దీనికి వత్స పట్టణమనియుం బేరు కల్గినదట.

వత్సరోజు బుద్ధభగవానుని శిష్యుడై ఆయన జీవితకాలముననే రక్తచందనపుకఱ్ఱతో చేయించి తన ప్రాసాదమున నుంచుకొనెనందురు. అదియె ప్రపంచమున బుద్ధభగవానుని మొదటి విగ్రహమందురు. హ్యూయెన్‌త్సాంగు దానిని దర్శించెను. ఇప్పుడది కోశాం అని పిలువబడుచు సంయుక్త రాష్ట్రముల లోని అలహాబాదు కోట నుండి ముప్పది యొక్క మైళ్ల దూరమునందున్న గ్రామముగ నున్నది.

కౌశాంబేయ గోత్రము—వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుడు.

కౌశికర్షిగోత్రము—(విశ్వామిత్రగణములు చూడుడు). వీరికి త్ర్యార్షేయ అంగిరస. ప్రవర రూపము. వైశ్వామిత్ర, దైవరాత, ఔదల త్రయార్షేయ ప్రవర చెప్పబడినది. మరియు, చిత, గాలవ, కాల, బవ, మను, తతు, కుశిక, గోత్రములవారికీ ప్రవరమె చెప్పంబడినది. శిష్టకరణములలో ౧. ఎల్లుమహంతివారు, ౨. కాసీమహంతివారు, 3. కొల్లావారు, ౪. తోణగివారు, ౫. నర్గమహంతివారు, ౬. బలరామ మహంతివారు, ౭. రాజమహంతివారు, ౮ పాలెమండాంవారు, అను నెంటిపేర్లవారీగోత్రజులైయున్నారు.

కౌశిక గోత్రము — విశ్వామిత్రగణము చూడుడు. ఇంద్రకౌశిక గణముచూడుడు.

కౌశికీ అరుణానదుల సంగమము — దీనిప్రశంస పద్మపురాణము సర్గ ౧౯ యందు కలదు.

కౌశికీ కచ్ఛదేశము — ఇప్పటి బాగాళము లోని పూర్ణియమండలము. ఆప్రాంతముల కొకప్పుడీ పేరు గలిగియుండెను.

కౌశికీదేవి - గౌరీదేవియొక్క కాయకోశము నుండి జనించినశక్తి. ఈశక్తి శుంభనిశుంభులను, ధూమ్రుడు ముండుడు అను రాక్షసులను పరిమార్చెననియు చెప్పబడినది. మరియు ఈశక్తిని చాముండి యనియుందురు. మరియు గాధిరాజు కుమార్తె కౌశికి, భర్త ఋచీకుడు, కుమారుడు జమదగ్ని, విశ్వామిత్రుని సహోదరి. ఈమెకు సత్యవతి యని నామాంతరము కలదు.

కౌశికీ నది — దీనినిప్పుడు కుశీయనుచున్నారు. దీనిప్రశంస రామాయణము ఆదికాండ 3౪ సర్గయందును, వరాహపురాణము ౧౪౦ యందును కలదు. తొల్లింటి పూర్వకాలములందు ఈనది ఆగ్నేయదిక్కునకు ప్రవహించుచు నిప్పుడు తేజపూరను పట్టముండిన తావునుప్రక్కగ దాటి తూర్పునకు మరలి సాగుచు బ్రహ్మపుత్రానదియందు సంగమించెడిని. అక్కాలమున గంగానదితో కౌశికీనది కేసంబంధము లేకుండెను.

తర్వాత కాలానుగతముగ తనగతిని మార్చుకొని కౌశికీనదీ ప్రవాహము గంగానదియందు చేరనాయెను. అట్లు చేరిన కౌశికీగంగానదుల జలప్రవాహము పద్మానదిగాదనరుచున్నది. కౌశికీనది నదలి మరలి వదలివేసిన తొల్లింటి ప్రదేశము అనగా సాంగ్లి (సుతి) మొదలు నవద్వీపము (నద్యా) దనుక రాను రాను మెరకయై భూమింగలసి పోయెను. ఇటులనే Martin's Eastern India III P.15 యందునను వివరింపబడియున్నది. మరియు నందీ మార్పు క్రీ. శ. మూడు పదు శతాబ్దకాలములందు క్రమక్రమముగ రానురాను జరిగియుండునని అభిప్రాయపడియున్నారు. ఇప్పుడా సంగమములు స్నానతీర్థములై యున్నవి.

కౌశికీ గంగానదుల సంగమము భాగల్పూరు మండలమున పాత్ఘట్టా కుత్తరమున కహల్గాన్ కెగువగ నవ్వాలి తీరమునందున్నది.

ఇకను కురుక్షేత్రమున వేఱొక కౌశికీనది కానవచ్చుచున్నది. దీని ప్రశంస వామనపురాణము ౩౮ యందుకలదు. ఈకురుక్షేత్ర కౌశికి ద్రిషద్వతీనదియందు స్థానేశ్వరమునకుదక్షిణముగా పదునేను మైళ్ళ దూరమున రక్షియనంబడు నదిపై నున్న బాలు అనుపేరుగల గ్రామము కడ సంగమించుచున్నది. ఈ సంగమమునుగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము స్వర్గఖండము ౧౨ యందు గానవగుచున్నది.

మహాకౌశికి సప్త కౌశికలుకలిసిననదిగనున్నది. ఇవి ౧. దీనిని మిలామ్చా యనుచున్నారు. దీని అసలుపేరు తెలియదు. ౨. సూర్యకౌశికి (దీనిని శోణకోశి యనుచున్నారు) మరికొందఱుభోటి యాకోశియనియు నందురు. ౩. తాంబకోశి-దీని అసలుపేరు తెలియదు. ౪. లిఖుకోశి-దీని అసలుపేరు తెలియదు. ౫. దుగ్ధకోశి-దీనిని సుధ్కోశి యనియందురు. ౬. అరుణకోశి. ౭. తామ్రకోశి-దీనిని తామోరా అనుచున్నారు. ఈ ఏడు నదులును కౌశకలే. అరుణకౌశికినిగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము సర్గ ౧౫ యందునను తామ్రకౌశికినిగూర్చిన ప్రశంస మహాభారత వనపర్వము ౮౪ యందునను గలదు. ఇవన్నియు ఒకటితోనొకటి కలియుచు అన్నియు గలిసి ఏకనదియై మహాకౌశిక యనంబడును. అంతబాగాళ్ళలోని పూర్ణియా మండలమున వరాహక్షేత్రము (ఒక ముఖమున) కెగువ కలియు తామ్రకౌశిక, అరుణకౌశిక, సూర్యకౌశిక సంగమము త్రివేణి యనంబడుచున్నది.

కౌశికీనది జన్మస్థానము
కురుక్షేత్రము చూడుఁడు.

కౌశికీ సంగమములు — భాగల్పూరు మండలమున పాతరఘట్ట కుత్తరముగా కహల్గాం పురమున కెగువ నవ్వలితీరమున కౌశికీనది (కుశి) గంగానదిలో సంగమించుతావు కలదు (అంగదేశము చూడుఁడు).

కురుక్షేత్ర స్థానేశ్వరమునుండి దక్షిణముగా ౧౭ మైళ్ల దూరమున రక్షినదిపై నున్న బాలు గ్రామమునకని ద్రిషద్వతీనది కౌశికిలో సంగమించుతావు కలదు. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము స్వర్గ. అధ్యా ౧౨ యందు కలదు. ఇవి ఆర్కియాలోజికల్ సర్వేరిపోర్టు ౧౪ సంపుటము ౮౮ పుటయందు చర్చింపంబడి వివరింపంబడినవి.

కౌశికుఁడు — ఈ పేరు కలవారు పక్కుర్గురు కలరు. విశ్వామిత్రునకు కౌశికుఁడను నామాంతరము కలదు. యదుసంతతియందు వసుదేవుని పుత్రులలో వత్సబాలకుఁడు లేక వత్సవాతుఁడనువాఁడు దత్తతీసికొనిన కుమారుని పేరు కౌశికుఁడు. ఈ బాలుఁడు మొల్లింట వసుదేవుని సుతుఁడనియు, హంసుఁడనుపేరుగల వాఁడనియు చెలిసెడిని. మిథిలాపురవాసియగు ధర్మవ్యాధునివలన సకల ధర్మములు నెఱిగిన యొక విప్రునకు కౌశికుఁడనిపేరు.

కౌశికుఁడను నొక ముని యోగాభ్యాసమున శరీరము విడచియుండ నా శరీరము క్షీణించి అస్థులు నిలచియుండ దానిపై చిత్రరథుఁడను గంధర్వుఁడు తన విమానమున నేగుచు అస్థుల నుంచుకొని పైగా నేగుచరి నేలఁగూలెననియు, అచటి ఋషుల సలహామేరకతఁడా యస్థులను గొని సరస్వతీనదియందు నిక్షేపణమొనర్చి స్నాతుఁడై తిరుగ యూర్ధ్వగమనుఁడై యేగెననియుం జెప్పంబడినది.

మరియు ప్రతిష్ఠానపురవాసినియగు నొక మహాపతివ్రతనుగూర్చి వివరించుచు నామె భర్త పేరు కౌశికుఁడని చెప్పంబడినది.

ఇంకను జరాసంధుని (మగధదేశాధీశుఁడు) మిత్రుఁడగు కౌశికుఁడొకఁడు గానవచ్చుచున్నాఁడు. ఈతనికి హంసుఁడనియుం బేరుకలదు.

కౌశికేయ గోత్రము—నిధ్రువగణము చూడుడు.

కౌశిగోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

కౌశిదక లేక కాశీదకగోత్రము- నిధ్రువగణము చూడుడు.

కౌసల్య గోత్రము — అగసి ఉపగణము చూడుడు.

కౌసల్య (కౌసల్యాదేవి) — ఈపేరు గలవారు ముగ్గురు గలరు.

దశరథ మహారాజు జ్యేష్ఠ పత్ని కౌసల్య. ఈమె సుతుడు శ్రీరాముడు. శ్రీకృష్ణుని తండ్రియగు వసుదేవుని భార్యయొకతె కౌసల్య. ఈమెకు భద్ర యనియు వేరొక పేరు కలదు. మఱియు యయాతి పుత్రుడగు పూరుని భార్య పేరు కౌసల్య.

కౌసల్యాయన గోత్రము- ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కౌక్షీవ గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌంచగోత్రము – జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌంచపర్వతము— మానస సరోవరమునకు నైపున గల కైలాస పర్వత భాగమునకు క్రౌంచ పర్వతమని పేరు. ఇందే క్రౌంచ రంధ్రముండునని చెప్పబడినది.

క్రౌంచ రంధ్రమును నీతికనుము మార్గమని (Nite pass) కొండ అనుచున్నారు. వేఱు గుహామార్గము కాదని కొందఱనుచున్నారు. దీని ప్రశంస రామాయణము కిష్కింధా కాండము ౪౩ యందు కలదు.

నీతిమార్గము భరత దేశము నుండి టిబెట్టునకేగు మార్గమని యెఱుంగ వలయును. ఇది రంధ్రము కాదు. కొండ మడతలగుండా నడచుదారి యని యెఱుంగ వలయును.

క్రౌంచపురము (వనవాసపురము)- వైజయంతిదేశము, వైజయంతీపురముచూడుడు.

క్రౌంచ రంధ్రము — దీనికి హంసద్వారమని పేరుకలదని మహాకవి కాళిదాసు మేఘసందేశము ౧-౫౭-యందు చెప్పియున్నాడు.

క్రౌంచాక్షిగోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌంచుడు — తండ్రి మైనాకుడు. పితామహుడు హిమవంతుడు. క్రౌంచపర్వమును భేదించినకతన కుమారస్వామికి క్రౌంచదారణుడు అని పేరుకలిగెను.

క్రౌత్రకౌశికానది— దీనిని పయోష్ణి యనియు, పూర్ణానది యనియు వాడుచున్నారు. బీరారులోని యొక నది. క్రాతానదియు, కౌశికానదియు కలిసి క్రాతకౌశికగా నైన నది పేరొకటి కలదు. విదర్భదేశ నృపతి పుత్రులగు వారు క్రాతుడు, కౌశికుడు ఇద్దరి పేరబడిన నగరులు కలసి క్రౌతకౌశికయయ్యెను. దీని ప్రశంస మహాభారతము సభాపర్వము ౧౩ యందు కలదు.

క్రౌంకాయనగోత్రము— జమదగ్ని బీధా ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌయనగోత్రము — జమదగ్ని బీధా ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌర్యము — క్షమలేని తావులందు వ్యాపించును. క్రూరత్వమునందు దక్షిమానముండదు. క్రూరత్వము దుర్గుణములలో నొకటి. క్రౌర్యమొకతావున నిల్వైమ అపకారమొనర్చుటకర్హమగు యదనుకై వేచియుండుతరి నది క్రోధమనంబడును. దానిని బయట పడనీయక లోదాచి నాఱపు ప్రవర్తనకుం గుటిలతయనియు కృపణవృత్తియనియు, కుచోద్యమనియుం బేరులు కలవు. అసూయతాసహిత క్రౌర్యము మాత్సర్యమనంబడుచున్నదిగాని యది సరిగాదు. ఒకప్పుడు తనకొనర్చిన యపకృతికై పగమనసునందిడుకొని వేచియుండుట కీర్ష్యయనుట సమంజసము.

నుండెనట. అశ్వారూఢుఁడై భార్యను వెనుక నిడుకొని కుక్కయొకటి తోడరా నీమహనీయుని విగ్రహము చిత్రపటమున చిత్రించియున్నారు. దేశద్రిమ్మరివలె నీమహాత్ముఁడప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండుట వారు తెల్పుచుందుట కలదు.

ఖగద గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

ఖగముఖుఁడు — ఈతఁడు సహస్రపథుల సహాధ్యాయుఁడనియు, అతనిని డుండుభముగ నగుమని శపించిన వాఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఖగేవస గోత్రము — అగస్తి ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖగోళ గ్రహ గమనస్థల విభాగము — ఆకాశమున గ్రహగోళములు తిరుగు మార్గప్రదేశమునంతను ఐరోపా శాస్త్రజ్ఞులు పండ్రెండుగ విభజించియున్నారు. భరతదేశపు సిద్ధాంతుల ద్వాదశరాశి విధానమున కిది సరిపోవుచున్నది.

౧. Aquarius- దీనికి నీళ్లు మోయువాఁడు చిహ్నము (జనవరి మాసము) Winter season లోనిది. కుంభ రాశికి పోలికగలది. ♒ గురు

౨. Pisces- దీనికి చేపలు చిహ్నము. Winter season లోనిది. మీన రాశికి పోలిక గల్గినది. (ఫిబ్రవరి మాసము). ♓ గురు

3. Aries- దీనికి మేకపోతు చిహ్నము. Spring season లోనిది. మేష రాశికి పోలిక గల్గినది. (మార్చి మాసము) ♈ గురు

౪. Taurus- దీనికి ఎద్దు చిహ్నము. Spring season లోనిది. వృషభ రాశికి పోలిక గల్గినది. (ఏప్రెల్ మాసము) ♉ గురు

౫. Gemini- దీనికి కవల పిల్లలు (Twins) చిహ్నము. Spring season లోనిది. మిథునరాశితో పోలికగల్గినది. (మే నెల). ♊ గురు

౬. Cancer- దీనికి ఎండ్రకీత (Crab) చిహ్నము. Summer season (వేసవి) లోనిది. కర్కాటక రాశికి పోలిక గల్గినది. (జూలై నెల). గురు

౭. Lio- దీనికి సింహము చిహ్నము. Summer season (వేసవి) లోనిది. సింహరాశితో పోలిక గల్గినది (జూన్ నెల). ♌

౮. Virgo- దీనికి పడుచు (కన్య) చిహ్నము. Summer season (వేసవి) లోనిది. కన్యారాశితో పోలికగల్గినది. ♍ గురు

౯. Libra- దీనికి తక్కెడ లేక త్రాసు చిహ్నము. Autumn season లోనిది. తులారాశితో పోలికగల్గినది. ♎ గురు

౧౦. Scorpion- దీనికి తేలు చిహ్నము. Autumn season లోనిది. వృశ్చికరాశికి పోలికగల్గినది. (అక్టోబరు నెల). ♏ గురు

౧౧. Sagittarius- దీనికి ధనుర్విద్యాభ్యాసి చిహ్నము. Autumn season లోనిది. ధనస్సు రాశికి పోలిక కల్గినది. (నవంబరు నెల). ♐ గుగు

౧౨. Capricornus- దీనికి మొసలి చిహ్నము. Winter season లోనిది. మకరరాశికి పోలిక కల్గినది. (డిశెంబరు నెల). ♑ గుగు

ఖగోళగ్రహ చిహ్నములు

(ఎస్ట్రోనమీశాస్త్రమునందలివి)—

సూర్యగ్రహము (Sun). ☉

పౌర్ణమినాటి చంద్రగ్రహము. (Full Moon). ○

అమావాస్యనాటి చంద్రగ్రహము. (New Moon). ●

శుక్లపక్ష ప్రథమభాగపు చంద్రగ్రహము. (First quarter of the Moon). ☽

కృష్ణపక్ష క్షీణచంద్రగ్రహము. (Last quarter of the Moon). ☾

(Mercury) బుధగ్రహము. ☿

(Venus). శుక్రుడు ♀

భూమి. లేక Earth. ⊕ ♁

(Mars) అంగారకుడు ♂

(Jupiter). బృహస్పతి ♃

శనిగ్రహము. (Saturn). ♄

Uranus. ♅

Neptune. ♆

గ్రహము. (Planet) ○

ధూమకేతువు. (తోకచుక్క) లేక, (Comet)— ☄

ఉల్కలు- (Asteroids) ౧-౩౦ అవి కనిపెట్టబడిన వరుస క్రమముగ 1, 2, 3, 4, మొ॥ కిత్తివి వ్రాయుదురు. ✱1 ✱2 ✱3 ✱4.

స్థిరనక్షత్రము. (Fixed Star). ✱

Conjunction. ☌

Opposit ion. ☍

Ascending Node. ☊

Descending Node. ☋

Degree డిగ్రీ గీత (degree of arc) °

Minute (S) ′

Seconds (S) ″

ఖగోళశాస్త్రము (ఎస్ట్రానొమీ) (Astronomy)— ఖగోళ శాస్త్రము. శాస్త్రములు చూడుడు.

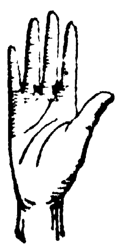
ఖటంగ ప్రపాతము (జలపాతము)— సరస్వతీ నదీతీర వాసులు దక్షిణ దేశమునకు కొంతతేతెంచి పశ్చిమ సముద్రతీరమున కొంకణ దేశమున నివాసము లేర్పఱచు కొనిరి. వారు సారస్వతులనం బడుదురు. ఇంకను కొంకణ దేశ వాసులగుట కొంకణులనియు పిలువబడుచున్నారు కొత్తదేశమున సరస్వతీ నది యని యొక చిన్న నదికి పేరిడిరి. ఆనది పడమటి కనుములందు జనించి పశ్చిమ సముద్రమున సంగమించును. మధ్యదూరమున ఇప్పటి మాంగళూరు పురపరిసరముల నొక జలపాతమై యానది సముద్రము చేరెడిని. ఆజలపాతమునకు ఖటాంగ జలపాత మనిపేరు. అపరిమితమగు ధ్వనినొనర్చుచు జల ధారలు పడుచుండును.

ఖట్మాండూ (ఖస్తమండపపురము)- ఖస్తమండపపురము చూడుడు.

ఖట్వాంగుడు — ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశ క్షత్రియుడు. విశ్వసహుని కుమారుడు. కుమారునిపేరు దీర్ఘబాహుడు. దేవాసురయుద్ధమున దేవతాపక్షావలంబియై సహాయ మొనర్చినవాడని చెప్పబడినది.

ఖట్వా హస్తము హస్తాభినయము చూడుడు; భరతశాస్త్రము చూడుడు.

ఖడ్గ (కత్తి) రేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుడు; స్త్రీ సాముద్రికము చూడుడు.

ఖడ్గవంశ నృపతులు — బాగాళములోని కొమిల్లా ప్రాంతదేశమగు శొల్లింటి సమతత దేశమును కొరొకప్పుడు పాలించిరని చెప్పబడినది.

ఖనాత్తు — ఒక ఖాను పరిపాలించు దేశము.

ఖత్తు — అక్షరము వైఖరికి ఖత్తు అని పేరు. ఇది మహారాష్ట్ర భాషాపదము. ఆంధ్రము లోనికిం గూడ నితరభాషలలో వలెనే తేబడి వాడుకనందినది. విడివిడిగ వ్రాయు నక్షరములను విడిఖత్తనియు, కల్పి పరిగెత్తునట్లు వ్రాయు నక్షరములను గొలుసుఖత్తనియు వేర్వేఱు విధముల ఖత్తులుండెడివి. ఇంతియేగాక వేర్వేఱు సీమలందు వేర్వేఱు విధముల ఖత్తులుండుటయుం గలదు. నైజాము రాజ్యమునందలి కొన్ని సీమలందలి ఆంధ్రాక్షరముల వ్రాతకును, ఆంధ్ర దేశమునందలి విశాఖపట్టణము, గోదావరి, కృష్ణామండలముల ఆంధ్రాక్షరముల వ్రాతకును గలభేదమీ ఖత్తేయని యెఱుంగవలయును. గుండ్రపిఖత్తు వ్రాత చదువ సౌఖ్యమునిచ్చును. ఒడ్డుఖత్తు కొంత కష్టమునిచ్చును. అచ్చులు ప్రబలుటతో నిఖత్తు ప్రశస్తి కొంత తగ్గినది. (దాక్షిణాత్య లిపులు చూడుడు.)

ఖనిజములు (మాకు)— ఖనిజములు భూమి నుండి త్రవ్వి ఎత్తబడినవి. ఖనిజములను Animal matter గాని Vegetable matter గాని కావని చెప్పబడినది. వజ్రములు, పచ్చలు, కెంపులు మొదలగు రత్నములు ఖనిజములలోనివే. లోహములు ఖనిజములలోనివే. భూమియందు ఖనిజములు వేయి వఱకుండునని శాస్త్రజ్ఞులనెదరు. పరిశీలకులు నూరు జాతులను కేర్లిడి యున్నారు. మఱియు నిందు ఏబది నిజమున నపురూపములే. అందునను పిదప ఏబదియందు ముప్పది లభించిన లభించుచుండును గాని తక్కిన ఇరువది సంభవించుట అరుదుగనె యున్నది. ఖనిజములలో పెక్కులు ఎన్నిటి పదార్థముల కూటమి యనియు, కొన్నిటి యందు

కొన్ని తక్కువగ నుండుననియు, కొన్నిటియందు ఎన్నిదికిం దక్కువ కూడ నుండుననియు, కొన్ని ఒకే పదార్థముగ కలవనియు తేలుచున్నవి. ఖనిజముల రంగులు వాటియందలి పదార్థముల నుండి కల్గునని చెప్పబడినది.

Actinolite — ఇది Asbestos జాతులలో నొకటి.

Agate — A banded form of Chalcedony.

Alum - దీనిని Kalinite of alum అనియు నందురు. పటిక.

Amazon Stone— Microcline జాతి ఆకు పచ్చరంగు రాయి.

Amber—

Amethyst—

Analcite—A silicate of Alluminium and Sodium.

Antimony -

Apatite — దీనిని Phosphate of lime అని యందురు.

Apphyllite - A silicate of Allumi-nium.

Argonite - Carbonate of Calcium.

Arsenic -

Atacamite- Chloride of copper.

Azurite- (Chessylite అనియు నందురు). ఇది Carbonate of copper.

Beryl-

Bismuth-

Black lead- • దీనిని Graphite అనియు నందురు.

Blue asbestos- దీనిని Crocidolite అనియు నందురు.

Baryles- a sulphate of barium.

Cairngorm- ఇది పసుపుపచ్చ రంగుగల Quartz జాతి శిల.

Calcite- దీనిని Rock milk అనియు నందురు. (రాతిపాలు).

Carbuncle- a form of garnet.

Cat's eye- Chrysoberyl అనియు నందురు. (మరకతము).

Chalcanthite- a sulphate of copper (మైలతుత్థము రకము లలో నొకటి).

Chalcedoney ఇది Quartz రాతి జాతులలో నొకటి.

Chalybite - ఇది Carbonate of iron.

Chessylite - దీనిని Azurite అనియు నందురు. ఇది Carbonate of Copper.

Chondrodite - ఇది New Jerbey ore అని వాడుక నామము గలది

Chrysoberyl - దీనిని Cat's eye అనెదరు. (మరకతము).

Chrysocolla - ఇది Silicate of Copper రకములలో నొకటి.

Chrysoprase - దీనిని Pale apple green Chalcedony అని యందురు.

Cinnabar- ఇది Sulphide of mercury (ఇంగిలీకము).

Copper pyrites- గనిలో త్రవ్వబడు సాధారణపు రాగి ఖనిజము (ore).

Crocidolite — దీనిని blue asbislos అని యందురు.

Crystal Quartz.

Cuprite- ఇది Oxide of Copper.

Cuprouranite-

Curussite - ఇది White lead ore

Diamond - (వజ్రము, రత్నము.

Emerald - (పచ్చ) రత్నము.

Epidote-ఇదిA silicate of Alluminium, Iron, and Calcium అని చెప్పబడినది.

Epsomite - ఇది Epsom salts అనంబడు చున్నవి.

Erythete-

Fluorite- దీనిని Fluorspar అనియునందురు. ఇది Fluoride of Calcium అని పోల్చఁబడినది.

Fluorspar-

Gacinth- దీనిని Hyacinth అనియునందురు. ఇది Zircon యొక్క ఎఱ్ఱజాతి రూపమని చెప్పఁబడినది.

Galena- దీనిని Sulphide of lead అనియు నందురు.

Garnet-

Graphite-దీనిని Black lead అనియునందురు.

Greenockite - దీనిని Sulphide of Cadmium అనెదరు.

Gypsum-

Hacmatite- ఇది Iron ore (ఇరుపరాళ్లలో నొకజాతి).

Hornstone - Hornstone Quartz జాతి రాళ్లలో నొకటి.

Hyacinth దీనిని Jocinth అనియునందురు. Zircon యొక్క ఎఱ్ఱనైనగలరూపాంతరము.

Idocrase - దీనిని Vesuvianite అనియు ...

Iron Pyrite-

Jade-

Jasper- ఇది Quartz జాతిరాయి. దీనియందు ఇనుపు Iron-oxide వలన కల్గినదని చెప్పఁబడినది.

Kalinite- దీనిని Alum అనెదరు. (పటిక లలో నొక జాతి పటిక).

Kyanite- ఇది Silicate of alluminium అని పోల్చఁబడినది.

Labradorite- దీని felspar అని యందురు.

Lapislazule-

Lemonite- దీనిని Brown రంగు ఇనుప రాయి యని పోల్చియున్నారు.

Linarite- ఇది Sulphate of lead and copper అనంబడును.

Malachite- దీనిని Copper carbonate యొక్క ఒక రూపమనెదరు.

Meerschaum- నీటినురగ యని యర్థము. నీటియందు తేలును. Seafroth అనియర్థము.

Metalic Copper- ఇది రాగిగనులందు రాగి ore తో కలసి దొరకినది, రాగిజాతి.

Metalic Gold- ఇది బంగారు గనులందు దాని తో కలసి దొరకినది, బంగారుజాతి.

Metalic Platinum - ప్లాటినము గనులందు దానితోకలసి దొరకినది. అదేజాతిది.

Metalic Silver- ఇది వెండిగనులందు దాని తో కలసి దొరకినది. అదేజాతి.

Mica అభ్రకపు రేకు. (అభ్రకము చూడుము) కాకిబంగారమని యు నందురు.

Microcline- ఇది potash felspar అని పోల్చఁబడినది.

Mispickel- దీనిని Arsenical iron pyrites అని పోల్చియున్నారు.

Moonstone- (చంద్రకాంతమణి) ఇది orthoclase జాతి సాధారణపు మణి.

Muscovite దీనిని Potassium Mica అని యు నందురు.

Native copper- దీనిని Metalic copper అనియు నందురు (చూడుము).

Native Gold- దీనిని Metalic Gold అని యు నందురు (చూడుము).

Native platinum- దీనిని Metalic platinum అనియు నందురు (చూడుము).

Native silver- దీనిని Metalic silver అనియు నందురు (మూలకము).

Natrolite- దీనిని Needle stone అనియు నందురు.

Needle stone- దీనిని Natrolite అనియు నందురు.

Oligoclase- దీనిని Sun stone అనియు నందురు. (సూర్యకాంతమణి)

Olivine- ఇది సానబెట్టినచో Peridot అను పేరుగల రత్నమగును.

Onyx- ఇది Chalcedony రూపములలో నొకటి యగును.

Opal- ఇది స్ఫటికములేని Silica యొక్క పరిణామము. ఇందు నీరు (Water) కలదు.

Orpiment- ఇది Sulphide of arsenic అని చెప్పబడినది.

Orthoclase- దీనిని Potash felspar అని పిల్చుచున్నారు.

Piradot- దీనిని సానబెట్టినచో Olivine stone అగుచున్నది.

Prehnite- ఇది silicate of alluminium and calcium.

Pyromorphite- Lead ore.

Quartz- ఇది శిలాస్ఫటికము, ఇది అనేక రకము లు గలవు.

Rodochrosite- ఇది Carbonate of manganese అనబడును

Rose Quartz- ఇది Quartz రాతి జాతుల లో నొకజాతి రాయి.

Ruby- (కెంపు) నవరత్నములలో నొకరత్నము.

Sapphire- (నీలము) రత్నములలో నొకటి.

Serpentine- (నాగమణి అనియు నందురు).

Sodalite-

Spinel- దీనిని double oxide of alluminium and magnesium అందురు.

Stannite- ఇది Tin pyrites.

Stibnite- ఇది sulphide of antimony అని పిల్చిరి.

Stilbite- ఇది silicate of alluminium and sodium అని పిల్చిరి.

Strontianite- Chief ingredient in red fire అని చెప్పబడినది.

Sulphide of Mercury - దీనిని Cinnabar అని యందురు.

Sulphur - గంధకము.

Sun stone - దీనిని Oligoclase అనియు నందురు. సూర్యకాంత మణి.

Talc -

Tin pyrite -

Topaz - (పుష్యరాగము).

Tourmaline -

Turquoise -

Vesuvianite - దీనిని Idocrase అనియు నందురు.

Wavellite - ఇది Phosphate of alluminium అని చెప్పబడినది.

Wulifenite - దీనిని Molybdate of lead అని యందురు.

Zercon - A crystal found in granite (గ్రానైటు రాతి నుండిగాని, రాళ్ళలోగాని దొరుకునది. స్ఫటికమువంటిరాయి.

Zink - Blende.

Zincite - దీనిని Zinc ore అని కొందఱును, Zinc జాతులలో నొక జాతి Zinc అని కొందఱును అభిప్రాయభేదము గల్గియున్నారు.

ఇట్టుల ని ఖనిజములు నూరు మాత్రము పేరు లిడబడినవి.

ఖనిత్రుఁడు — తండ్రి ప్రమతి, కుమారుఁడు క్షుపుఁడు, పౌత్రుఁడు వివింశుఁడు.

ఖనిత్రుని నాశనమునకై అతని సోదరుఁడు, ఖనిత్రుని వైభవాభివృద్ధుల కోర్వలేక మారణహోమమును చేసెననియు. అందు కృత్తియను నొక శక్తి జనించెననియు, అది సకల గుణ గణ సహితుఁడై అగణ్య పుణ్యచరిత్రుఁడును, ధర్మనిరతుఁడునగు ఖనిత్రుని డాయలేక తన్ను పంపిన ఖనిత్రుని సోదరుని బామార్చెననియు జెప్పఁబడినది.

ఇంకను ఖనిత్రుని సంతతియందే వివింశుఁడను వాని కుమారుఁడగు ఖనిత్రుఁడని పేరు. ఈతఁడు పుత్రార్థియై గోమతీ తీరమున ఇంద్రుని గూర్చి తప మొనర్చి బలాశ్వుఁడను పేర నరాధముఁ డను సుతుని బడసెను

ఖరాయుము — అష్టక ధాయుములు చూడుఁడు.

ఖరింక గోత్రము — ఔతథ్య గణము చూడుఁడు.

ఖరుండ గోత్రము — కణ్వఋషిగణము చూడుఁడు.

ఖర్జూరపు చెట్టు లా. Phoenix dactycitera. ఆంగ్ల. Date tree సం.

ఖర్జూరమ్, ఖర్జు, హస్త్రస్కంధా; కొండఖర్జు నిశ్రేణీ యని కూడ నాడీ ఈతచెట్టును బోలియుండు వృక్షము. ఖర్జూరపుపండు, ఖర్జూరపుకాయలు దేశప్రసిద్ధములు. ఇవి ఇసుకఎడారులలో నచ్చటచ్చట నిసుగల తావులందుండునవి. ఆఫఘనుస్థానము, అరేబియా, మొరాకో, పాలస్తీనాదేశములందునను, ఆఫ్రికాఖండమునందును విస్తారము కలవు. ఈనడుమ హైదరాబాదు రాజ్యమున నచ్చటచ్చట పైరుచేయఁబడుచున్నది. నాటిన యేఁడు సంవత్సరములకుం గాచును. ఎండను ఇసుకను లక్ష్యముచేయని యీ వృక్షమునకు పారుదలనీరు గల్గిన చక్కఁగ ఫలించును. ఆంధ్రదేశమున నచ్చటచ్చట పైరగునది. ఖర్జూరపు పూవురసము లోనికిచ్చిన మూత్రరక్తస్రావము, నీళ్లవిరేచనములు, మేహపైత్యము, రక్తపైత్యము, రక్తవిరేచనములు, రక్తాతిసారము నివారణమగును. పుక్కిలించిపట్టిన నోటిపూత, నోటిలోనిపుండ్లు మానును. మేహశాంతి, చలవ జేసి, వమనములు, పైత్యవికారము, పైత్యజ్వరము, నివారించును. ఖర్జూరపుచెట్టునుండి కల్లు గీయుదురు. అది వాతము, గురుత్వము జేయునందురు.

ఖర్జూరపుకాయలు- పండకమునుపు చక్కఁగ ముదిరినకాయల నెండబెట్టి నిల్వయుంచుకొనిన నవి పండుకంటె పథ్యమగునవి. వేడి, మేహశాంతి, బలము, ధాతుపుష్టియు గల్గించును. పక్షవాతపు బాధలం దగ్గించును. గుండెలకు బలముజేయును. పుంసత్వము నుద్రేకించును. నడుమునొప్పి, కీళ్ల నొప్పుల నివారించును. ఉచ్ఛ్వాసము, అతిసారము, జ్వరము, తాపము, దాహము, పాండురోగము, మూత్రఘాతము, మూలవ్యాధి, రక్తపైత్యము, వాతదోషములపై చక్కఁగ పనిజేసియుండును.

ఖర్జూరపు పండునకును పైగుణములె ఇంచుమించు గల్గియుండుంగాని, కాయలకన్న నపథ్యమని చెప్పఁబడినది. మొత్తమున ఖర్జూరము ఎక్కువగా తినుచుండిన వాతతత్వము గలవారికి మేలును, ఉష్ణతత్వము గలవారికి కీడునుచేయును. లోన కంతులుగల్గించును. రక్తమునార్చు, జిహ్వకు అరుచింగల్గించి, శ్లేష్మము నుద్రేకించి వికారము గల్గించును. దంతములకు, నేత్రములకు బలహీనత నష్టముంగల్గించును. ఖర్జూరమునకు బాదం

పప్పు, గసగసాల చమురు, దానిమ్మకాయలలోని గింజలనీరు, తేనె, సికింజబీను విరుగుడులని చెప్పఁబడినది. ఇంకను కొందఱు అనుభవవేత్తలు నువ్వులనూనె, నెయ్యి, వేపవిత్తులు, ఎండుమిరపకాయలు, ఉష్ణోదకము గూడ విరుగుడులే యందురు. ఖర్జూరపుచెట్టు నీడనుండిన త్రిదోషహారమని చెప్పఁబడినది. పచ్చిఖర్జూరపుకాయలు గురుత్వముగ నుండుటదక్క దోషముచేయువని యందురు.

ఖర్జూరపురము — ఇది బుందేలుఖండమునందు ఛండేలు రాజవంశస్థులగు ప్రభువులకు రాజధానియై యుండెను.

ఖరోష్ఠీలిపి — ఇది భరతదేశపు లిపులలో నొకటి. (లిపులు, భరతదేశపులిపులు, దేవనాగరలిపి చూడుఁడు). అశోక చక్రవర్తి తన ధర్మశాసనములను భరతదేశపు వాయవ్యదిశను (పశ్చిమోత్తరమున) ఖరోష్ఠీలిపితోనున్న తక్కిన తావులందు బ్రాహ్మీలిపితోనున్న వేయించి యుండెను. (ఇరానాపీలిపి చూడుఁడు).

ఇప్పటి అఘనుస్థానము, తురుష్కస్థానప్రాంతముల నీ ఖరోష్ఠీలిపియందు శాసనములుంట నీ ప్రదేశములందొకకాలమున భారతీయరాజ్యముండినటుల స్ఫురింపక పోదు. ఈ లిపి బ్రాహ్మీ లిపివలె ఎక్కువ వ్యాప్తినందినది కాదు.

ఖరోష్ఠీలిపియందు ఆరు అచ్చులు ముప్పదియారు హల్లులు కలవనియు, ఇప్పటి పశ్చిమోత్తర సరిహద్దుపరగణాసీమలందును, తత్ప్రాంత సీమలందునను గానను అశోకశాసనములందునను, యవన, శక, కుశ, వంశస్థుల శాసనములందునను ఈ లిపికి ముప్పదితొమ్మిది వర్ణము లుండినటులను, మరియు నీ ఖరోష్ఠీ ద్వివిధ లిపులందు హల్లులతో అచ్చులంగూర్చి వ్రాయు విధానములు కలవనియు, కాని యవి రెంటియందు వేర్వేఱుగ నున్నవనియుం దెలియుచున్నది.

లలితవిస్తరమను గ్రంథమున బుద్ధభగవానుండెఱింగినటుల చెప్పఁబడిన గాంధారలిపి ఖరోష్ఠీలిపియొక్క విభేదమేనని సుప్రసిద్ధ పరిశీలకులగు శ్రీలక్ష్మణరావుగారు అభిప్రాయపడియున్నారు. విశ్వకోశ నిఘంటు కారకుండు ఈ ఖరోష్ఠీలిపి నుండియే అపసవ్యలిపులన్నియు (కుడివైపు నుండి ఎడమవైపునకు వ్రాయు ఉర్దు మొదలగు భాషలంబోలినవి) జనించినవని వ్రాసెంగాని దీనింగూర్చి కొందఱభిప్రాయ భేదములంగల్గి యున్నారు.

ఖరోష్ఠీలిపియందు కాశ్మీరాది దేశభూముల నేలిన హుష్క, కనిష్క, జష్కాదులగు మహారాజులు తమ శాసనములను హిమాలయప్రాంతముల నచ్చటచ్చట వేయించిరి.

ఖల్వాటకః — దగ్గురోగమునకు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున పేరు.

ఖల్యాయన లేక ఖల్వాయన గోత్రము — పరాశరగణము చూడుఁడు.

ఖల్వాటబిల్వీయ న్యాయము — పట్టబుర్ర (బట్టతల) పై బిల్వఫలము పడినట్లని యర్థము. అనఁగా తలవెండ్రుకలు లేకుండుట వలన మారేడుపండు తలపై బడుట మరీబాధకరమని భావము. ఒకలోపము గల్గియున్న వారికి ఆలోపముండినందునే ఘాత సంభవించుటకీన్యాయము వర్తించును. కాని యాఘాత తనకు తానే సంభవించుట ముఖ్యము.

ఖల్వాయని గోత్రము — పరాశరగణము చూడుఁడు.

ఖలాయని గోత్రము — అగస్త్య ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖలి గోత్రము వీతహవ్య లేక యాస్క-గణము చూడుఁడు.

ఖలీఫాత్ — కెలీఫాత్ చూడుఁడు.

ఖల్లీ — హస్తపాదావమర్దన రోగము.

ఖలే కపోత న్యాయము- పావురములు కళ్లములో వాలుటయనియర్థము. అలంకార శాస్త్రమున నీ న్యాయము అనేక కారణముల కార్యమేకకాలమున జరుగుటం గూర్చి వాడఁబడినది.

ఖస్తమండప పురము (ఖట్మాండు)- ఇది నేపాళదేశపు రాజధానిపురము. తొల్లింటి పేరు రాను రాను మారి ఇప్పుడు ఖట్మాండూ యని పిలువం బడుచున్నది. (నేపాళదేశము చూడుఁడు. హిమాలయ పర్వత మార్గములు చూడుఁడు). ఇది మహారాజ నివాసము. ఇట తులజాభవానీ దేవస్థానమును, మచ్ఛీంద్రనాథ యోగి దేవస్థానమును సుప్రసిద్ధములు. మచ్ఛీంద్రనాథయోగి బాల్యుఁడు, నేపాళమున వర్షములు లేక క్షామములు కలుగ ప్రార్థితుఁడై వర్షములు గురియజేసి క్షామమును బాపిన వాఁడని చెప్పుదురు దేశరక్షకుఁడుగ చెప్పఁబడు చున్నవాడు. తులజాభవాని ప్రభు కుటుంబ రక్షకురాలైన దేవి. ఈసమీపముననే దేశప్రసిద్ధమగు పశుపతినాథ క్షేత్రము కలదు.

ఖాంక్మాయన గోత్రము— హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖాఙ్కలాయన గోత్రము— భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖాండవ ప్రస్థము (ఇంద్రప్రస్థము)- సామంత పంచకము చూడుఁడు.

ఖాండవ వనము— మీరతు నగరమునకు సమీపమున నున్న ముజఫర్ నగర్ ఉండిన తావున ఖాండవ వనముండు చున్నారు. ఖాండవవనము తొల్లింటికురుక్షేత్రము లోనిదని చెప్పఁబడినది. బులాండ్ షహరు మొదలు మహారాన్పూరు వరకు ఖాండవ వనము వ్యాపించి యుండెడి తావుగాఁ బోల్చి యున్నారు. అశ్వరథ నదిపై నుండినట్లుల మహాభారతము వనపర్వము ౧౬౦ యందున గానవచ్చెడిని. పద్మపురాణము ఉత్తర ఖండ యందు ఖాండవ వనము యమునాతీరమునదనియు, ఇంద్రప్రస్థము దానిలోనిదనియు, ఖాండవ ప్రస్థమని గూడ పేరుండెననియు తెలియు చున్నది.

ఖాండవ వనమున అగ్ని యొక్క ఆకలి యర్జునుఁడు తీర్ప దహింప నిచ్చెనట. ఖాండవ వనము వనౌషధులకు పేరుండిన వనమని మహాభారతము ఆది. ౨౨౨ కలదు. ఇంద్రప్రస్థము ఢిల్లీలోని ఇంద్రపాటక్ అనఁ బరగుచున్న తావు. శ్వేతకియొనర్చిన మహాక్రతువున పండ్రెండు వత్సరము లొకేధారగ యాజ్యాహుతుల వలన ననారోగ్యము కల్గుట, వనౌషధులంగల్గిన నీఖాండవ ప్రస్థవనము పైఁబడ నగ్నికనుమతి నిచ్చిరట.

ఖాండిక్యుఁడు-నిమిసంతతి క్షత్రియుఁడు. కొంతకాలము మిథిల భూపతిగ నుండిన వాఁడు. తండ్రి మితధ్వజుఁడు. పితామహుఁడు ధర్మధ్వ

జుఁడు. పినతండ్రి కృతధ్వజుఁడు, పినతండ్రి కుమారుఁడు కేశిధ్వజుఁడు, ఖాండిక్య జనకుఁడు, కేశిధ్వజునితో వైరమున తన రాజ్యాధిపత్యమును గోల్పోయెననియు, అటవియందు వసించుచు తపంబొనరించుచుండువాఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఒకతరి కేశిధ్వజుఁడొక యాగమొనర్ప యాగపశువు పులిచే చంపబడెనట. దానికి ఖిన్నుఁడై యడవింబట్టి తపం బొనరించుచున్న ఖాండిక్యుని కడకేగి దీనత మన్ననవేడి తన యాగపరిసమాప్తి విధాన మెఱింగింపవలయునని ప్రార్థింప నాతఁడు నివ్వి దానికిం బదులు బ్రహ్మజ్ఞాన ముపదేశించి ఐహిక కాంక్షల వీడి బ్రతుకుమని యంపెనట.

ఖాత (శాస్త్రము) గణితము

ఖాతమనిన త్రవ్వఁబడినదని యర్థము. చెరువులు మొదలగువాటిం ద్రవ్వుటకైన లెక్కవిధానమని భావము. ఈ విధానము లీలావతి గణితమను గ్రంథమున చక్కగ వివరింపఁబడినది. ఇది భరతదేశమున నాదికాలమునందు వాడుకయందుండిన లెక్కవిధానము. ఈ శాస్త్రము త్రవ్వడపు కూలుల లెక్కించుటకు, క్షేత్రఫలజ్ఞానమునకు ఉపయోగించునని చెప్పఁబడినది.

ఇది విషమఖాతమనియు, మధ్యోన్నతవిషమఖాతమనియు, సమఖాతమనియు, సమమితిఖాతమనియు, వృత్తఖాతమనియు నైదుభాగములుగ నైదు తెఱఁగులైయున్నది.

౧. విషమఖాతము- శ్లో॥ ఖాతేఽథ తిగ్మకరతుల్యచతుర్భుజేచ । కింస్యాత్ఫలం నవమితః కిలయత్ర వేధః । వృత్తేతథైవ దశవిస్తృతిపంచవేధే । సూచీఫలంవదతయోశ్చపృథక్పృథఙ్మే॥

౨. మధ్యోన్నత విషమఖాతము-శ్లో॥ భుజవక్రతయాదైర్ఘ్యం । దశేశార్కకరైర్మితమ్ - త్రిషుస్థానేషు షట్పంచ సప్తహస్తాచవిస్త

శ్లో॥ యస్యఖాతస్యవేధోపి । ద్విచతుస్త్రికరస్సఖే । తత్రఖాతేకియంతః । స్యుర్ఘనహస్తాః ప్రచక్ష్వమే॥

౩. సమఖాతము- ఖాతంయదధోక్కరసదేవ - ఖాతఫలం ఘనహస్తాః॥

౪. సమమితిఖాతము- శ్లో॥ ఖాతాంతరేకరణ సూత్రం సాధ్యవృత్తం । ముఖజతలజ - తద్యుతిజక్షేత్రఫలైక్యంహృతంషడ్భిః॥ శ్లో॥ క్షేత్రఫలం సమమేతద్వేధగుణం । ఘనఫలం స్పష్టం సమఖాతఫలత్ర్యాంశః - సూచీఖాతేఫలంభవతి॥ ఉదాహరణమ్- శ్లో॥ ముఖేదశ ద్వాదశహస్తతుల్యమ్ । విస్తారదైర్ఘ్యంతు తలేతదర్ధమ్ యస్యాస్సఖేసప్తకరశ్చవేధః । కాఖాతసంఖ్యావదతత్రవాప్యాం॥

౫. వృత్తఖాతము- (నూతులంద్రవ్వు లెక్క-).

ఖ్యాతి — దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలలో నొకరిత. భృగువుయొక్క భార్య. కుమాళ్లు ధాత, విధాత యనువారలు. లక్ష్మీదేవి ఈమె కుమార్తె. మఱియు ఉల్ముకుని కుమారునిపేరు ఖ్యాతి యనియుఁ గలదు. ఈతని సోదరుఁ డంగుఁడు.

ఖ్యాతివాదములు — నానామతములు చూడుఁడు.

ఖాదంతీముఖ గోత్రము - శాండిల గణము చూడుఁడు.

ఖాదర్మాయన గోత్రము — శౌనక లేక గృత్సమదగణము చూడుఁడు.

ఖారవమాయనగోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

ఖారీ — నాల్గుద్రోణములు ఎత్తు ప్రమాణము. ద్రోణమున ౨౮ తులముల శేరు తూనికతో ౩౨ శేర్లని ఎఱుఁగునది.

ఖారోష్ట్ర దేశము, (కాష్గార్) తురుష్కస్థాన దేశమున చిన్న గోఖేడి యూ యనం

బడుచున్న దేశమున కాదిని ఈపేరు వాడుకయం దుండెననియు, పూర్వపు అక్షరలిపి యగు ఖారోష్ట్రి. ఈదేశమునుండియే భరతదేశమునకు వ్యాపించెననియు, Dr. Stein పండితుండు తన Sand-buried Ruins అను గ్రంథమున ౪౦౪ పుటయందు తెల్పియున్నాడు.

ఖారోష్ట్రదేశమును జంగిస్థానుండు జయించె ననియు, అతనిసుతు లాతనిరాజ్యమును పంచు కొనుటయందు ఇది జగతై యను సుతుని వాటాకు వచ్చెననియు, అతనినుండి తైమూరు లేక తామర్లేన్ జయించి యాక్రమించెననియు, క్రీ. శె. ౧౭౭౦ లో చీనావారి హస్తగత మయ్యెననియు, Wright's Marco Polo అను గ్రంథమున వివరింపంబడినది. ఖారోష్ట్ర లిపి సుప్రసిద్ధము గాన వేఱుగ వివరింపంబడ లేదు.

ఖాలిత్యం — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున కపాలరోగమునకుం బేరు.

ఖాసదేశము (ఖాసుల దేశము)—కాశ్మీర దేశమునకు దక్షిణమునను, ఆగ్నేయమునను వ్యాపించి ఖస్తవాడు మొదలు పశ్చిమముగా వితస్థానదివరకు గల దేశము. ఇందు రాజపురిలో హరసంస్థానములు చేరియుండును. ఇప్పుడు ఖాఖా లనంబడువార లీఖాసదేశపు ఆదినివాసు లనియు, వారికిం దొల్లింటిపేరు ఖాసులనియు Dr. Stein's రాజతరంగిణీ Vol. II యందుం జెప్పంబడినది. మార్కండేయపురాణము ౫౭ యందు దీని ప్రశంసగలదు.

ఖీవా ఖనాత్తు మధ్యతురుష్కస్థానము చూడుండు.

ఖుంజ — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున వాతరక్తరోగమునకుంబేరు.

ఖురాసాన దేశము — శ్లో॥ హింగు పీఠం సమారభ్య । మక్కేశాంతః మహేశ్వరి । ఖురాస్థానాభిధోదేశో । మ్లేచ్ఛమార్గ పరాయణః అని చెప్పంబడియుంట హింగళాదపి పీఠము మొదలు (బాలోచుదేశముచూడుండు) అరేబియా దేశమువరకుం దొల్లియొకప్పుడు ఖురాసాన్ దేశమైయుండనోపు. ఇట హింగళాదేవి యన సంయుక్త రాష్ట్రములకుం జెందిన కుమాన్ (కూర్మాచల) డివిషనులోని హింగుళా దేవ స్థానముకాదని ఎఱుంగునది. (సులైమాన్ పర్వ తపు హింగుళాదేవి యని భావము). దీనినిప్పుడు Central Asia లోని భాగమని పోల్చు చున్నారు. వామపుపంటకు, గుఱ్ఱములకుం బేరందినది. పారశీకదేశమునకు లోబడిన దేశమని తెలుచున్నది. ఖురాస్థానమన డెక్కల ప్రదేశమని యర్థము. బహుశః గుఱ్ఱపుడెక్కలు గానోపు. తరువాత స్థానము అనుపదము వారి దేశభాషలో సాన్ అని మాఱియుండును.

ఖుల్నాజిల్లా — ప్రధానస్థానము ఖుల్నాపురము. (బంగాళాదేశము చూడుడు).

ఖేచరనాథ మఠము — హిమన్నగముపై టిబెట్టుదేశపు హద్దున కర్ణాలీ నదీ తీరమునందు తకలాకోటకు ఆగ్నేయ దిశగా పది మైళ్ల దూరము నందున్న గొప్ప మఠము. తొల్లింట హిందూ మతస్థులదిగా నుండి, పిదప బౌద్ధుల నాడు బౌద్ధాక్రాంతమై నేటికిని అట్లే యున్నది. ఇట గ్రామములేదు. మఠమును, అందలివారును గ్రామము వలెనే యుండెడిని. గొప్ప దేవాలయమున ఖేచరేశ్వర శివలింగమును, ఖేచరీదేవియు విశిష్టమై యుండి బౌద్ధులచే పూజింపబడు చుందురు. రాగి, ఇత్తడి, గచ్చుమున్ను, కుండ విగ్రహములు బుద్ధభగవానునివియు, శ్రీరామ, సీతాలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులవియు, రావణాది అసురలవియు విగ్రహము లింకకలవు. వీరందఱు బౌద్ధులెరనియు, బుద్ధుని శిష్యులనియు నచటి వారందురు. ఈమఠమున హిందువులు, బౌద్ధులు కూడ పూజించు చుందురు.

మార్గము తకలా కోటనుండి కర్ణాలీ నదీ తీరమునసే గోలాఘాట్, జూడీకోట్ గ్రామముల గుండా నడచును. ఖేచరనాథము ౨౨౮ భువనములలో నొకటిగాఁ జెప్పఁబడినది. ఇటనుండి చంద్రనాథము, ముక్తినాథము, దామోదర కుండము నను క్షేత్రములు దర్శింప నగును.

ఖేచరీముద్ర — యోగాభ్యాస విధానమున చెప్పఁబడిన వింశతిముద్రలలో నొకటి. నాల్క క్రింది పలుచనిపొరను నేర్పరియైన గురుని సాహాయ్యమున వారమునకొకసారి తలవెంట్రుక కంత కత్తితో ఛేదించి, తిరిగి కలియకుండ సైంధవ లవణము నటరాచుచు, నాల్కకిరువైపులా వెన్న రాసి సాగదీయుచు మూడుసంవత్సరముల వరకు శ్రమచేసి ప్రయత్నించిన, నాల్క పొడవుగసాగి ఆయత్తమగుననియు, అప్పుడానాల్కను కొండ నాల్కవద్ద జిహ్వారంధ్రములో జొన్పి లోని కెక్కించి భ్రూమధ్యమునకు దృష్టినిల్పియుంచుట ఖేచరీముద్ర యనంబడును.

ఈయభ్యాసమువలన క్షుత్పిపాసలు నశించుననియు, శరీరబలము స్థిరపడుననియు, మాంద్యము దూరమై దేవతాశరీరతుల్యమై సమాధి అవస్థ సిద్ధించుచు అమృతపాన అవస్థగల్గుననియు చెప్పఁబడినది.

ఖేతకము — ఇప్పుడు కెయిరా యనుచున్నారు. గుజరాతునందలి అహమ్మదాబాదు పురమునకు దక్షిణముగా ౨౦ మైళ్ళ దూరమున వేత్రవతీ నదీతీరమునగల జైనక్షేత్రము. వేత్రవతీ నదిని ఇప్పుడు వట్రాక్ అనెదరు. పద్మపురాణము ఉత్తర, ౧౧౦ యందున ప్రశంసించబడినది. దశకుమారచరిత్ర, ౬ అధ్యా. దీనివివరణముకలదు.

ఖేమవతీ నగరము — క్షేమవతీ నగరము చూడుడు.

ఖేరీజిల్లా — ఖేరీనగరము ప్రధాన స్థానము. (అయోధ్య ప్రోవిన్సుచూడుడు).

ఖైబరు పేస్—కనుమమార్గము. భరత దేశపు వాయవ్య దిశను (పశ్చిమోత్తరము) భరత దేశమునుండి ఆఫ్ఘను (అపగ) దేశములోని కేగు మూడు కొండమార్గములలో ముఖ్యమగుమార్గము. తక్కిన రెండుమార్గములలో నొకటి కుర్రం నది లోవగుండా ఆఫ్ఘనుస్థానములోని కరగెడిని. రెండవది డెరాఇస్మాయిలీఖాను పురమునుండి పశ్చిమముగా గోమాల్పేసుగుండా గజనీపురమునకుం గి యటనుండి కాబూలున్నగరము కరుగు వెలు బాటగుండా రాజధానికిం జేరుకొనును.

నార్తు వెస్టు ప్రోవిన్సున, ప్రధానపురమగు, పెషావరు (తొల్లింటి పురుషపురము లేక పుష్కలావతి) నుండి ఖైబరు కనుమమార్గముగుండా ఆఫ్ఘనుస్థానములోని కేగనగును. పెషావరుపురము గొప్ప సైన్యస్థానముగనున్నది. ఇటనుండి ఖైబరు రస్తాగుండా నరగిన, ఖైబరుమార్గము తగులును. ఈరస్తా పదునొకండుమైళ్ళు పోవును.

ఈరస్తాకొనను ఖైబరుమార్గము ప్రారంభమగును. పెషావరునుండి ఖైబరుమార్గముగుండా ఇనుపబాట వేయబడినది. ఖైబరుమార్గపు ప్రారంభమున జమ్రూదను దుర్గమును, ఒకపాటి గ్రామమునుకలదు. ఆదుర్గమున బ్రిటిషుసైన్యము లుంపబడినవి. జమ్రూదు దుర్గముకడ నొకరైల్వేస్టేషను కలదు. ఖైబరుమార్గముం బ్రవేశించిన పిదప నేడు మైళ్ళలో చెగై యనుబడు కుగ్రామము కలదు. అట నొక రైల్వేస్టేషనును, పిదపనాల్గుమైళ్ళలో మహాలై యనుబడు కుగ్రామముకడ వేఱొకరైల్వేస్టేషనును కలవు. ఇట కతిసమీపముననే, అలీ మస్జిదను కోటయు నందొక కుగ్రామమును, ఒక మహమ్మదీయ భక్తునిగోరియును కలవు. రైల్లు గాని మోటారుగాని లేని తొల్లింటికాలమునం దీయాలీమస్జీదు దుర్గము ఈమార్గమున నడచు పాంథులకు మకాము స్థలముగ ఒకరాత్రి రక్షణ స్థలముగా నుండెను. ఇట్టితావున నొకమహాత్ముని గోరీ యుండుట సమంజసమనితలంచి యీయూర నుండిన, యొక ముసలిభక్తుం బరిమార్చి, పాతి గోరీ కట్టిరని, యీప్రాంతముల నొక కింవదంతి వ్యాపించియున్నది. ఇది నిజమున్నను లేకున్నను అలీమస్జీదుదలిగోరీమహమ్మదీయయాత్రాస్థానముగనైనది.

అటనుండి మూడుమైళ్ళలో జుగ్తాయను రైలుస్టేషనును ఇంక నైదుమైళ్ళలో లాండికోటా లనుస్టేషనును కలవు. అదిభరతదేశపు బ్రిటీషు సైన్యస్థానముగనున్నది. అటనుండి కతిపయదూరమున అనగా (ఐదున్నరమైళ్ళుపైన) లాండీకానా యనంబడు సైన్యస్థానము దనుక నినుపబాట కలదు. లాండి కోటాలు, లాండీకానా సైన్యస్థానముల దరినుండియే నడుము హద్దుగు దురాండు లైనుకలదు. (దురాండులైనునామకము). అవ్వల ఆఫ్ఘనుస్థానమువారి సైన్యస్థానమున్నది. దాని నుండి రాజధానియగు కాబూలునగరమునకు నాంచిబాటయు మోటారు సర్వీసు సదుపాయమును నేర్పడియున్నది. ఇట్లు ఖైబరుమార్గమంతయు, దురాండులైను దనుక భరతదేశమునకుం జెందియున్నదని యెఱుగునది. ఈప్రదేశమంతయు కొండలమయము.

ఖైబరు మార్గమున కిరుదెసలను ఎక్కుటకు శక్యముగాని వాలుములతో పర్వతములును, వాటిప్రక్కలందపరిమితముగ చిన్న పెద్ద గుండు రాళ్ళును పరిమితికి మీఱియున్నవి. వాటి నెవ్వరేని పైనుండి క్రిందికిం దొరలించిన దొరలుచు నపాయకరములై ఖైబరుమార్గమున నరగువారిం జితుకజేసి బరిమార్చెడిని. ఇంక నీపరిసర దేశములోని సీమలను ట్రైబల్కంట్రీ యనియెదరు. ఆసీమలందు వసించెడిప్రజ లాఫ్రిదీలనునామముచే

బరగువారైనను పేష్వేలు భేదములగు తెగల వారై, ఒక్కవారి నాయకునకుం దక్క వేఱొక పాలన నంగీకరింప నిష్టములేనివారు. సదా ఆయుధధారులు. వారి ఇండ్లయందెక్కువ యా యుధము లవసరముల కుపయోగింపం నిల్వ యుంచుకొను శూరులు. తిండికి లేకున్నను లాతి లేదుగాని పౌరుషమునను, శూరత్వమునను వెనుకబడరుగాన ఖైబరుమార్గగమన మపాయకర మని పేరుకల్గుట యబ్బురము కాదు.

ఈపర్వతసీమలందించుక ఫలవంతమగు ప్రదేశము కలదని దానిం గాచు పల్లెటూరికాపువద్ద సైతము తుపాకి సిద్ధముగానుంట సర్వసాధారణమే. దురంతములున్నా, సర్వసాధారణమే. ఇట్టి తావులందు రక్షణ నెలకొల్పుట యన సుకరము గాదు. అధికారబలము చాలదు. సైన్యబలమే యుండవలయును. కావుననే అర్హా స్థానములసైన్యములనుంచి లాండికోటాలునుండి ఆలీమశీదువఱకును, జమ్రూదుదుర్గమునుండి ఆలీమశీదుదనుకను సైనికులపెట్రోలులు తిరుగుచునే యుండును. ఆలీమశీదు ఇప్పుడు ఔట్పోస్టుగ నున్నది. ఈబాట యంతయు మోటార్లుపోవును. మోటారులలో ప్రయాణము కనువినోదకరమై యుండును.

ఖైరా జిల్లా — బొంబై రాజధాని చూడుడు. నడియాదుపురము ప్రధానస్థానము.

ఖైరాలు శాఖ క్షత్రియులు — ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

ఖైర్పూరు స్టేటు — బొంబాయి రాజధాని ప్రభుత్వమునకు లోబడిన స్వదేశ సంస్థానము. సింధుదేశమున ఈశాన్య దిశగానున్నది. ఖైర్పూరు రాజధాని. ప్రభువు ప్రజలు మహమ్మదీయులు.

ఖోయా

కోవా పరిశ్రమ చూడుడు.

గంగకవి

లింగకవి, గంగకవి చూడుడు.

గంగరావిచెట్టు — లా. Morus indica అన్నియు, Hibiscus populneus. సం. పూషకః, బ్రహ్మోష్ఠః, బ్రాహ్మణః. ఇది కొంత రావియాకువలె కొనలంగల్గిన యాకులం గల్గియుంట నీపేరందెగాని రావితో సంబంధము కలదిగాదు. దీని శరీరమంతయు గుంపులుబారి యున్నట్లున్నను దీనికలప టేకుకలపవలె చెక్కడపు పనులకుం బనికివచ్చుచుండును. ఉప్పుచవిటి నేలలందనుకూలముగ పెరిగి వృద్ధినందును.

దీని చెక్కరసము లేక కషాయము వేడిచేసి మేహములు, వ్రణములు, విషదోషముల

నివారించుననియు, దీనికాయ పాలయందు కపాల మాదలు, తామర, తీట, దద్రు మొదలగుచర్మ రోగముల నివారించు శక్తి గలదనియు, చెక్క కషాయముతో వ్రణములు గడిగిన నవి శుభ్రమై మానునట్టుననియు, తేలిక కషాయము లోనికిచ్చిన శరీరప్రకృతిని మార్పుజెందించుననియుం జెప్ప బడినది.

గంగలు — గంగలు ౮ (అష్టగంగలు) ౧. గంగానది, ౨. యమునానది, ౩. కృష్ణా లేక కృష్ణవేణీనది, ౪. గోదావరీనది, ౫. సరస్వతీనది, ౬. నర్మదా (రేవానది), ౭. సింధునది, ౮. కావేరీనది.

మతాంతరమున అష్టగంగలు- ౧. భాగీరథి, ౨. అలకానంద, ౩. మందాకినీగంగ, ౪. ధవళీగంగ, ౫. కాశీగంగ, ౬. నందాకినీగంగ, ౭. పిండారీగంగ, ౮. జాహ్నవీగంగ. మరికొందఱు కాశీగంగకుబదులు శౌనకగంగయనియు, పిండారీగంగకు బదులు సరస్వతీనది యనియు నందురు.

సప్తగంగలు- గంగ, గోతమి, కావేరి, తామ్రపర్ణి, సింధు, సరయు, నర్మద. ఇంకను నళినీ, హ్రాదినీ, పావనియను ప్రవాహములు తూర్పునకును; సీతా, చక్షుస్, సింధువు ప్రవాహములు పశ్చిమమునకును; భాగీరథియనుబడుశాఖ దక్షిణమునకును ఒకేగంగా జలసమూహమునుండి ప్రవహించెననియు, ఇవి సప్తగంగలనియు కొందఱనెదరు.

పంచగంగలు- కావేరీ, తుంగభద్రా, కృష్ణవేణీ, గౌతమీ, భాగీరథీనదులకు పంచగంగలని పేరు.

గంగలో మున్గితే కాకి హంస యగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గంగవంశ నృపతులు — వీరు కళింగోత్కళములు కలిసిన కళింగదేశమేలిరి. వీరు పెక్కండ్రుగలరు. అందు కళింగరాజ్యమేలిన వారు గాంగేయుడను వానిని మూలపురుషునిగ గల్గియుంట నీ పేరందిరి. ఇందు ౧వ కామార్ణవుడు బాలాదిత్యుడను భూపతిం జయించి కళింగరాజ్య మాక్రమించెను. పిదప నీ గంగవంశ నృపతులు పందొమ్మండుగురు కళింగరాజ్య మేలిరి. చోడగంగదేవుడనంబడు అనంతవర్మ శాసనములు సుప్రసిద్ధములు. మొత్తమున గంగవంశపురాజులు కళింగమును ౩౪౦ సంవత్సరముల కాలము పాలించినట్లు తోచెడిని. (కళింగ, గంగవంశపురాజులు చూడుడు; కళింగదేశము చూడుడు).

గంగవంశనృపతులు కొంగుదేశమును, చేరదేశమును క్రీ. శ. మూడవ శతాబ్దము మొదలు తొమ్మిదవశతాబ్దమువఱకు పాలించిరట. (చేరదేశము, కొంగుదేశము చూడుడు).

గంగవంశపు కళింగ భూపతులు— ౧. మొదటి కామార్ణవుడు బాలాదిత్యుని జయించి కళింగరాజైనవాడు, పాలన సం॥ ౩౬, ౨. దానార్ణవుడు పాలన సం॥ ౪౦, ౩. రెండవ కామార్ణవుడు ఇతడు నగరము రాజధానిగ ౫౦ సం॥ రాజ్యమేలెను. ౪. గుణార్ణవుడు పాలన సం॥ ౫, ౫. రెండవ వజ్రహస్తుడు పాలన సం॥ ౧౫, ౬. మూడవ కామార్ణవుడు పాలన సం॥ ౧౯, ౭. రెండవ గుణార్ణవుడు పాలన సం॥ ౨౭, ౮. జితాంకుశుడు పాలన సం॥ ౧౫, ౯. కళింగాంకుశుడు పాలన సం॥ ౧౨, ౧౦. మొదటి గుండమరాజు పాలన సం॥ ౩, ౧౧. నాల్గవ కామార్ణవుడు పాలన సం॥ ౩౫, ౧౨. వినయాదిత్యుడు పాలన సం॥ ౧౩. వజ్రహస్త అనియాంకభీముడు పాలన సం॥ ౩౫, ౧౪. ఐదవ కామార్ణవుడు పాలన ఆరునెలలు. ౧౫. రెండవ గుండమరాజు పాలన సం॥ ౩, ౧౬. మధుకామార్ణవుడు పాలన సం॥ ౧౯, ౧౭. మూడవ వజ్రహస్తుడు పాలన సం॥ ౩౩, ౧౮. రాజరాజు (రాజకళింగ గంగదేవు) పాలన సం॥ ౮, ౧౯. అనంతవర్మ (చోడ గంగదేవు). ఇతని శాసనములు పెక్కులుగలవు.

గంగవంశపు కళింగభూపతుల వంశవృక్షము — చంద్రుఁడు వంశము.

గాంగేయుఁడు మూలపురుషుఁడు.

కోలాహలుఁడు గంగవాడిలో కోలాహలపురము రాజధానిగ రాజ్యమేలినవాఁడు.

విరోచనుఁడు.

ఎనుబదియొక్క భూపతులు వంశపారంపర్యముగానని.

వీరసింహుఁడు.

- ౧ వ కామార్ణవుఁడు మొదటిభూపతి. ఇతఁడు బాలాదిత్యుని జయించి కళింగరాజై ౩౬ ఏండ్లు రాజ్యమేలినవాఁడు.
- దానార్ణవుఁడు రెండవభూపతి. ౪౧ సం॥ పాలించినవాఁడు.
  - ౨ వ కామార్ణవుఁడు మూఁడవభూపతి ఇతఁడు నగరము రాజధానిగ ఏబది సంవత్సరములు రాజ్యమేలినవాఁడు.
- గుణార్ణవుఁడు.
- మారసింహుఁడు.
- వజ్రహస్తుఁడు.

రణార్ణవుఁడు నాల్గవభూపతి ౫ సం॥ పాలన.

- రెండవ వజ్రహస్తుఁడు ౧౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ఐదవభూపతి.
- మూఁడవ కామార్ణవుఁడు ౧౯ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు; ఆరవప్రభువు.

రెండవ గుణార్ణవుఁడు ౨౭ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ఏడవప్రభువు.

- మొదటి గుండమరాజు ౩ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౧౦వ ప్రభువు.
- పేరు తెలియదు.
  - కళింగాంకుశనృపతి ౧౨ సం॥ లు పరిపాలించినవాఁడు వ ప్రభువు.
- జితాంకుశుఁడు ౧౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౮ వ ప్రభువు.
- నాల్గవ కామార్ణవుఁడు ౩౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౧౧వ ప్రభువు.
  - వజ్రహస్త అనియాంకభీముఁడు ౩౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు; ౧౩ వ ప్రభువు.
- వినయాదిత్య నృపాలుఁడు ౩ సం॥ పాలించినవాఁడు ౧౨వ ప్రభువు

జ్యేష్ఠభార్యవలన

- ౫వ కామార్ణవుఁడు ఆరునెలలు పరిపాలించినవాఁడు ౧౪వ ప్రభువు.
- ౨వ గుండమరాజు ౩ సం॥ పాలించినవాఁడు; ౧౬వ ప్రభువు.

కనిష్ఠభార్యవలన

- మధుకామార్ణవుఁడు ౧౯ సం॥ పరిపాలించిన ౧౭ వ ప్రభువు.

౩వ వజ్రహస్తుఁడు ౩౩ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు; ౧౮వ ప్రభువు.

రాజరాజు ౮ సం॥ పరిపాలించిన ప్రభువు; ౧౯ వ ప్రభువు.

అనంతవర్మ లేక చోడగంగదేవుఁడు ఇతని శాసనములనేకములు కలవు. ఇతఁడు ౨౦ వ ప్రభువు.

గంగా గండక్రీనదుల సంగమము

(శోన్పూర్) బీహారుదేశములోని శరన్ మండలమున శోన్పూరను పట్టణముకడ నున్నది. (ఈస్టిండియన్ రెయిల్వేస్టేషను) ఇట కార్తీక పౌర్ణమికి గొప్ప స్నానయాత్రయు, సంతయు జరుగును. శోన్పూరుసంత గుఱ్ఱములబేరమునకు పేర్వడసినది. గజేంద్రమోక్ష స్థలమీప్రాంతమునసే కొంతదూరమున గలదు.

గంగాద్వారము (హరిద్వారము)

(గంగానదిచూడుము). హరిద్వారమునకు కొల్లింటి పేరు. ఇటనుండు దేవీక్షేత్రమునకు మాయాక్షేత్రమని పేరుండెను. (హరిద్వారము, కనఖలము చూడుము).

గంగానది (భాగీరథీగంగ)

— ఋగ్వేదము ౧౦-౭౫ యందునను, శతపథ బ్రాహ్మణము ౧౩-౫-౪ యందునను గంగానది ప్రశంసలు కలవు. బృహద్ధర్మపురాణము మధ్య ౨౭ గంగానది గమనము కొంత వివరింపబడినది. అదు గోద దేశము (ఇప్పటి గఢవాల్ సంస్థానము) లోని గంగోత్తరియనబడు తావున గంగాభాగీరథీదేవ స్థానము కలదు. ఇటనుండి ఎగువకు కతిపయ దూరమున పటంగిరి యనబడు తావున పాండవ నివాసక్షేత్రముగలదు. ఇది పాండవుల కడపటి నివాసముగఁ జెప్పఁబడినది. ఇట భీమార్జున నకులసహదేవులును, ద్రౌపదియు మునుగని భౌతికశరీరములను వీడి యుధిష్ఠిరుఁడును స్వర్గారోహణమను పేరుగల పర్వతశిఖరమును కెక్కి తిరిగి రాలేదని చెప్పఁబడినది.

ఇట పర్వతపఙ్క్తికి రుద్రహిమాలయమని పేరు. అందైదు శిఖరములు కలవు. తూర్పుశిఖరమునకు రుద్రహిమాలయ శిఖరమని పేరు. తరువాతది బ్రహ్మశిఖరము, పిదప విష్ణుపురిశిఖరము, పిదప ఉద్గారికాంతశిఖరము, పిదప స్వర్గారోహణశిఖరమును కలవు. ఈ యైదు శిఖరములంగల్గి రుద్రహిమాలయ పర్వతపఙ్క్తి ధనురాకారముగ వంగి నడుమ పల్లమేర్పడియుంట నది మంచుచే నింపఁబడి గ్లేసియరుగ (Glacer) నై మెల్లగ కరఁగుచు నీరగుచు జారి ఇవతలవైపున హద్దుగ గట్టువలె నేర్పడి నిలచి, గోవు ఆకారమునసున్న గోముఖ పర్వతముయొక్క ముఖమువలెనున్న తావున గోవు ముఖమునందలి నోటియందలి రంధ్రాకార మార్గముగుండా జారి ఇవ్వలకు జలపాతరూపమునఁబడి చిన్న ప్రవాహమై నడచును. ఇదియే భాగీరథీగంగయొక్క ప్రారంభస్థితి. ఈ హిమనిలయము (Glacier) నకు బిందుసరూప సరస్సు అనిపేరు. ఇందే బంగారు, పసుపుపచ్చనిరంగు ఊదారంగు పూవులుండెడిని. వీనిని తామర జాతి నీటియందు నొకజాతి పూవులని పోల్చిరి. మరియు నిసటి రుద్రహిమాలయ పర్వతశాఖగ నేర్పడి యున్న వేఱొక చిన్న పర్వతమునకుం పాండు పర్వతమని పేరు. దానికడనే గంగో త్తరి దేవా [illegible]

[illegible] పాదమును కొంతవరకుచుట్టినడచి మువ్వాలి కేసగనే కేదారగిరి మనంబడు వేఱు జలప్రవాహము భాగీరథని స్పృశించినట్లు కను సమీపమును కేతెంచి తాకుచున్నట్లు నడచును. ఆనడుమనే భగీరథమహారాజు (భగీరథమహర్షి) గంగకై తపము సలిపి యాత్రనుపుతాన్ను జూపుదురు. [illegible] కీకుండమను ఒకచిన్న పవిత్ర సరస్సు కలదు. అద్దాని నా మహారాజు తనకుం గంగానది ప్రసాదింపంబడకపూర్వము తనయాత్ర మునందు తన స్నానపానాదులకు నిర్మింపఁజేసెనట. ఆ మహారాజు యొక గండశిలపైఁ గూర్చుని తపమాచరించువాఁడనియు, అందుగల గంగాదేవి దేవాలయమును, తా ప్రతిష్ఠించి యట తపం బొనర్చుచుండెననియు నచటివారు చూపుచుఁ దెల్పుచున్నారు.

ఈ ప్రాంతములవారు ఈ నదికి భాగీరథియనియే పేరు వాడుచున్నారు. ఇటనుండి చిన్నచిన్న మంచుకరఁగిన ప్రవాహములు ఇందు చేరుచునే యుండుటయు ప్రవాహము బలపడుచు పాయలుగ చీలుచు తిరుగ గలియుచుండుటయు నీ పర్వత ప్రదేశగమనము పొడవునను జరుగుచునే యుండెడిని. భగీరథాశ్రమము గడచిన కొంతదూరము ప్రవహించి కొంత బలపడగనే యమునోత్తరి నుండి యమునానది యటకే తెంచి రెండునుకలసి పోవునటుల ప్రక్క ప్రక్కల జేరుకొనుచు తిరుగ దూరము మరుగుచు నడచుచు తుదకు విడిపోయి దూరమగును.

అనేక పాయలగుచు తిరుగ గలియుచు ప్రవహించుటకు అపరిమితమైన చిక్కుగా నుండు ఈ భాగీరథీనదికి వ్యాసఘట్టము పేరుగల తొల్లింటి వ్యాసాశ్రమపు పవిత్ర క్షేత్రము వినుకి నాపేరుండి అట నుండి గంగానది యనుబరగు చుండును. కొందఱు భాగీరథీగంగ యని వాడుచుందురు. కాని రాను రాను గంగానది యను పేరే వాడుక యందు వినబడు చుండును. ఇది ఇట్లుండ పర్వత సీమలందే మందాకినీనది బదరీ కేదార క్షేత్రము ప్రక్కనుబడి రుద్రప్రయాగ కడ నలకానందానదిం జేరుకొని సంగమించును. పిండారీ గంగ కర్ణప్రయాగ కడ నలకానందం జేరుకొని సంగమించును. నందప్రయాగ కడ నందాకినీ గంగ యలకానంద యందే సంగమించును. . ధవళీ గంగ విష్ణుప్రయాగ కడ నలకానందలో సంగమించును. ఆ యలకానందా నది దేవప్రయాగవద్ద భాగీరథీ గంగలో సంగమించెడిని. ఇటుల నధికమై బలపడిన గంగానది అనేక పాయలుగ జీలుచు తిరుగ నన్నియుం గలసి కొనుచు నెట్టకేలకు హరిద్వారము కడకుం జేరి నడచును. హరిద్వారము కడ విష్ణుపాదము ప్రక్కనుబడి ముందుకుం జనుతరి హిమవత్పర్వత సీమలనేగాక కడపటివగు మైనాక (ఇప్పటి శివాలిక్) పర్వత సీమలను గూడ వదలి సమతల ప్రదేశములం జేరికొని నెమ్మదిగ నడచు శీతల వాహినియై ఇరుదెసలనుండు భూములను ఫలవంతములుగ నొనర్చుచు, ముందుకు నడువనారంభించును. ఇటనుండి గంగానది ప్రవాహపు గమనిక చాల శాంతముగ నుండును. హరిద్వారము కడ గంగానది తీరమునకుం దొల్లింట గంగాద్వారమనియు, ఆటనుండు పురమునకు మాయాపురమనియు, దీని దెగువనే కంకాళమనియు పేరులు వాడంబడు చుండెను. కంకాళమను పేరట్లు యున్నది. ఇందే తొల్లింట దక్షప్రజాపతి యాశ్రమపు తావుగలదు. అందు దక్షయజ్ఞకుండము, అటనాయన ప్రతిష్ఠించిన దక్షేశ్వర శివలింగమును, కతిపయ మాసముల నొక తావున వీరభద్రస్వామి శ్రీవిగ్రహమును చూపుచున్నారు. కాని మాయాపురము విడచినే మొదలుబడి విష్ణుపాదమునుండి కంకాళము వఱకు హరిద్వారమును జేర్చి క్రొత్తగ పట్టణము నిర్మింపబడినది.

హరిద్వారము గడచి ముందుకు నడచు గంగానది బిజనూర్, బూదాన్పురముల నాటి నడచుచు ముందుకు జని ఫరూకాబాదు పురము ప్రక్కంబడి బ్రహ్మావర్తము (ఇప్పటి బితూరు) కడకుం జేరి, వాల్మీకాశ్రమము ప్రక్కంబడి ముందుకుం జరుగును. పిదప కానూపురు పట్టణమునంటి నడచి అలహాబాద్ తొల్లింటి ప్రయాగ కడకుం జేరుకొను నదికి పశ్చిమ దిశనుండి యమునానదియు, అంతర్వాహినియై సరస్వతీనది శాఖయు అట కేతెంచ వాటిం గల్సుకొనును. ఇట నీ సంగమమునకుం త్రివేణి యని పేరు. మఱియు నిది మాధవ ప్రయాగ యనియుం జెప్పంబడినది.

ఇటనుండి ముందునకుం జనుచు భాగీరథీగంగ వింధ్యవాసినీ దేవస్థానమున గిరి ప్రక్కంబడి నడచి మిర్జాపూరు పట్టణము, చునారు దుర్గముల నంటి జని రామనగరము బనారసునగరముల మధ్యం జేరుచో అశీనదిం గలుపుకొని బ్రహ్మనాశమునం బ్రవేశించి కాశీపట్టణపు సుప్రసిద్ధ స్నాన ఘట్టముల నంటి యుత్తర వాహినియై వారణాశీ క్షేత్రపు ఉత్తరపు కడను వరుణానదిని తనయందు జేర్చుకొని ముందునకుం జనును. పిదప కొంచెము దూరముననే కర్మనాశ నదియు నింను జేరకొనును. పిమ్మట బక్సారుపురము (తొల్లింటి వ్యాఘ్రసరము) న కనతి దూరము నుండి నడచుచు తొల్లింటి వామనావతార స్థల మగు సిద్ధాశ్రమము, విశ్వామిత్రాశ్రమముల ప్రక్కంబడి జనుచు కొంతదూరమేగి ఆరాపట్టణ సమీప ప్రదేశమున గోగ్రానదిం దనయందు కల్పుకొనును. ఈగోగ్రానది యందిదివలకే క్షుద్రి యూలానదియు, రప్తనదియుం గలసియున్నవి. ఈసంగమము దరిసేయున్న చప్రాపట్టణము నంటి నడచుచు అనతి దూరముననే ఆరా పట్టణము సమీపించునంత, గండకీనది, యాశోణభద్రయు నటకేతెంచుం దనయందు జేర్చుకొని ముందునకుం జనుచు పాట్నానగరము (తొల్లింటి పాటలీపుత్రము) దరి జేరును.

పాట్నా గడచిన పిదప కొంత దవ్వేగి భాగల్పూరు పురము, మాంఘీరు (తొల్లింటి మోదగిరి) ల ప్రక్కంబడి చని కోశీనదిం గల్పుకొని పూర్వవాహినిగ కొంత దవ్వేగి, పిదప దక్షిణ వాహినియై క్రిష్ణనగర్, కలకత్తాల ప్రక్కంబడి పగి సముద్రగామి యగు హుగ్లీశాఖానదిని వీడి ముందుకుం జనుచు నచిర కాలముననే ఉత్తరమున శిక్కింనుండివచ్చు మహానదిం గల్పుకొని ఆగ్నేయ దిగ్వాహినియై రాంపూరు, బోలియా పట్టణము ప్రక్కంబడి యవ్వలికేగి వేఱొక శాఖానదిని దక్షిణ దిశకేగ వదలి, తూర్పునకుం జనుచు ఉత్తరమునుండి వచ్చు బ్రహ్మపుత్రానదిని తన యందు కల్పుకొని ఆగ్నేయ దిగ్వాహినియై పద్మా నది (ఇప్పటి పుడ్డా) యనం బరగుచు నేగి సముద్రమున సంగమించును.

ఈ గంగానది సముద్రగామి యగుట నేడు పాయలుగ జీలును. మధ్యమార్గమున త్రిబేని, (త్రివేణి) యను గ్రామముకలదు. ఇది బంగాళము లోని బంశబాటిపుర సమీపమున నున్నది. ఇట గంగ పెక్కు పాయలుగ జీలుచు పలు ద్వీపములం జుట్టి నడచును. అందు త్రిబేని గ్రామము కడనే మూడు పాయలుగ జీలునవ్వాటిని గంగా, యమునా, సరస్వతులు మూడు చీలిపోవుట యందురు. అలహాబాదుకడ కలయుటను యుక్త వేణి యనియు, ఇటం ద్రివేని గ్రామముకడ ముక్తవేణి యనియు ననుచున్నారు. సముద్రగామి యగుటకుం బూర్వము ద్వీపములు నేర్పడిన బురద యరణ్య ప్రదేశమునకు సుందర వనము పేరు.

సముద్రమునం గలియు తావున గల సగర ద్వీపము లేక సాగరద్వీపమునందు కపిలాశ్రమ ముండిన తావుం జూపుచున్నారు. ఇది గొప్ప స్నాన తీర్థము యున్నది.

గంగాయనగోత్రము — శౌనక లేక, గ్రత్సమదగణము చూడుడు.

గంగాసింధూరము (చంద్రము) - ఆంగ్ల. Vermillion అనియు, Red oxide of lead. సం. నాగరక్తః, నాగరేణుః, నాగసంభవం, నాగసిందూరం, రక్తవాలుకం.

ఇది ఇంగిలీక చూర్ణ సంబంధము. Cinnabar. ఇంకను పాదరసగంధకములకు Chemical treatment కల్గించుటవలన నిది యగును. ఇది

రంగులందు. చేయునది. లక్క జేయుటయందు అచ్చు సిరాలందు చేయునది. గంగసింధూరము వేడిచేసి విషదోషము, దుష్టవ్రణములు, కుష్ఠు రోగము, సర్పి, ఉబ్బుజాడ్యములు, దుర్మాంసము పెరిగిన కురుపులు, వ్రణములు నివారించు నని చెప్పఁబడినది.

గంగాసింధూరమును నూనెతో విఘ్నేశ్వర, ఆంజనేయదేవస్థానములందు దేవవిగ్రహముల శరీర మంతయుం బూయుచుందురు. కొన్ని శక్తివిగ్రహములకుం గూడ గంగాసింధూరము రంగునె చెదరు.

గంగారిదేశకాళింగము
కళింగదేశము చూడుఁడు.

గంగాసాగర సంగమస్థలము
ఇది బంగాళాదేశపు సుందరవనమున నున్నది. తొల్లింటి కపిలముని యాశ్రమస్థానము. ఒకపాటి కాలువం బోలిన నదీశాఖపై కపిలముని దేవస్థానము కలదట. అటకుం గతిపయదూరమున ఆనదీశాఖ సముద్రమునఁ గలియు తావున స్నానము లాచరించెదరు. తరువాతికాలమున పలుమార్పులం జెందినను అదిని గంగానది ఇటనే సాగరసంగమమందుట నిది పవిత్రస్థలిగా నెన్నఁబడుచున్నది. గంగాసాగర మేలా మకరసంక్రాంతి పండుగలలో జరగును. పెక్కండ్రు బంగాళీదేశస్థు లరుదెంచుదురు.

గంగోత్పత్తి సప్తమి
చైత్రశుద్ధ సప్తమి గంగోత్పత్తిదినమందును, గంగానదీప్రాంతములను గంగోత్పత్తియుత్సవములు జరిపి, గంగాపూజ లొనర్తురు. (పండుగలు చూడుఁడు.)

గంజాముజిల్లా
— ఆంధ్రదేశములోనిది; చెన్నపురిరాజధానియం దున్నది. ఇందు కొంతభాగము ఉత్కలరాజ్యమునకు ఇటీవలనే కలుపఁబడినది. బరంపురము పెద్ద పట్టణము; జిల్లాన్యాయస్థానముండు తావు. ఛత్రపురము జిల్లాకలక్టరు, పోలీసుసిబ్బంది యుండు తావు. శ్రీకాకుళము (తొల్లింటి గుల్షనాబాదు) శికాకోల్ కాజాగా శికాకోలు అనంబడి కడకు కాకుళమై ఆంగ్లమున చికాకోలుగ నున్నది; క్షీణించుచున్నది. సర్వన్నపేట, టెక్కలి, సోంపేట, రసూల్కొండ, అస్కా, గోపాలపురం, కళింగపట్నము ఇతరపట్టణములు. పర్లాకిమిడి పెద్ద జమీందారీస్థలము. పట్టణము, కళింగపట్టణము, గోపాలపురము రేవులు. జిల్లాయందు ౧౮ జమీందారీలు సుప్రసిద్ధములు. పశ్చిమభాగము మన్యప్రదేశము, ఉద్యానవనం బను సముద్రతీరభాగమున కొబ్బరితోటలు, అరటితోటలు, కూరగాయలపంట లధికము. ఇది ఉద్యానమని తొల్లింటి పేరు. ముఖలింగక్షేత్ర మీజిల్లాలోనిది.

గంజాయి చెట్టు
— లా. Cannabis sativa. ఆంగ్ల. Ganja. సం. విజయా. దీని ఆకు, గింజలు, వెన్ను కలసినవానిని గంజాయి యనుచునారు. దీనిని కుండగొట్టములలో వేసి కాల్చి పొగఁ బీల్చుటయు, భంగు చేసి త్రాగుటయు, మత్తుగల్గించి శరీరమును బుద్ధిని పాడు చేయుంగాన దీని నిరోధమునంగించుటకు ప్రభుత్వములు పూని, మితముగమాత్ర మమ్మించుచు వ్యాప్తిగాకుండ జేయుచున్నారు.

గంజాయియందు మత్తు, ఉత్సాహము, మనోవికాసము, వాచాలత్వము, వీర్యపుష్టి, కామవికారములం గల్గించుశక్తి గలదనియు, అధికమైన పైత్యోద్రేకము, మతిభ్రమ, అతిఆకలి, గుండెలు శరీరము ఎండిపోవుట, పనియుం జేయ నసమర్థతయుం గల్గించి, నిరర్థకునిగ నొనర్చునియుం జెప్పఁబడును. ఇది యభ్యాసమగువారికి నల్లమందు,

కాఫీ, చుట్టలవలెనే మానలేని నిర్బంధము గల్గించును. ఆకలిని లేకుండ జేయును.

ఇటులయ్యు గంజాయియందు కొన్ని సుగుణములు గూడ కలవు. ఆరికలవలెనే గంజాయివిత్తులను కోడిపెట్ట (ఆడుది) బాతులకు మితముగ పెట్టుచుండిన నెక్కువ గ్రుడ్లనీని, సంతతి నతిశీఘ్రముగ నభివృద్ధి నందించుకొనజేయగలుగును. అటులనే కొన్ని పక్షులకు దినిపించుచుండిన వాటిరంగు మారును. గంజాయి పచ్చిఆకు చితుకగొట్టి వెచ్చజేసి కండ్లకు వేసి కట్టిన Photophobea (కండ్లయెదుట బొమ్మలు, చక్రములు, లతలు రూపములు ఊరకనే కన్పించుచుండు నేత్రరోగము) నివారణ మగుననియు, మూలస్థానమున గట్టిన మూలశంకబాధ తగ్గుననియు, ఆకురసము చెవిలో పోసిన చెవిపోటు, చెవిలో కురుపులు, వాపులు నిర్మూలించుననియు, లోనికి మితముగనిచ్చిన నీళ్ళవిరేచనములు కట్టుననియు, తలకుపూసిన చుండ్రుపోయి పేలు, ఈళ్ళు, పురుగులు చచ్చుననియు, ఆకుచూర్ణము గాయము సంభవించినతోడనే పైన జల్లి కట్టిన నవి మాన్పట్టుననియు జెప్పబడినది.

గంజాయిగల్గించు దోషములకు విరుగుడు-అప్పుడుకాచిన ఆవునెయ్యియు, పచ్చిజామియాకుల రసము నని చెప్పబడినది. గంజాయినరిగిన శుష్కవేదాంతులగు మహాత్ములు గంజాయిని జ్ఞానవస్తు వనియు, జ్ఞానపదార్థ మనియు పేరిడియున్నారు

గం — దశావతార చూడుడు.

గంటుబారంగిచెట్టు — లా. Clerodendron Serratum. సం. బ్రాహ్మణయష్టిః, బ్రాహ్మణీ, బ్రాహ్మీనా, భార్గవాగ్రణీ, భార్గీ.

దీనిని బారంగియనియు వాడుదురు. సర్వాంగతిక్తమైనది. ఇది పంచతిక్తములలో నొకటి. దీని సమూలకషాయము కాకజేసి, చెమటబట్టించి జ్వరములపై చక్కగ బనిజేయును. త్రిదోషహరమైనది. సుష్టద్రవములు కూడిన దానిని భేదించి వెడలించును. కాస, పీనస, యోనిదోషము, శుక్లదోషము, క్షయల నడంచును. జ్వరములను హరించును.

దీని వేరుగంధము, లేక వేరురసము, లేక వేరుకషాయము దగ్గు, కఫముల ఉద్రేకముల నడంచి జ్వరము నివారించును. ఆకులను వెన్నలో గాని, నూనెలోగాని కాచిన తైలము తలనొప్పి, నేత్రరోగములు శమించునందురు. గంటుబారంగి పత్తులు చల్లలో నుడికించి లోనికిచ్చిన విరేచనము జేసి ఉబ్బుజాడ్యము నివారించునందురు.

గండకీ గంగానదుల సంగమము

గంగాగండకీ నదుల సంగమముచూడుడు.

గండకీనది — హిమవన్నగమునకు మధ్యటిబెట్టునకు ఎల్లగ నేపాళదేశపుసరిహద్దున ధవళగిరియను శిఖరముగలదు. శిఖరమునకుం దిగువభాగమున, కొండనుడతలలో నొకపాటి పెద్దదియగు జలనిలయము (గ్లేసియర్) ఏర్పడియున్నది. దానికి దామోదరకుండమని పేరు. దానితీరమునందే, దామోదర నారాయణస్వామి దేవస్థానమున్నది. ఇటనుండియె గండకీనది (దామోదరకుండమునందు) జనించును. ఈక్షేత్రమున కింకను సాలగ్రామ క్షేత్రమనియుం బేరుకలదు. నదికిని సాలగ్రామియనియు, భక్తితో ననుచుందురు.

ఆది నిట భరతుని (జడభరతుని) ఆశ్రమము పులహాశ్రమమును ఉండెనని యాత్రావులం జూపుచున్నారు. సాలగ్రామినదికి శ్వేతగండకి యనిపేరు. ఈదామోదర కుండమునందే అటనట కతిపయదూరములందు ౧. బారిగాడ్ (దీని

సంస్కృత నామము తెలియకున్నది). ౨. నారాయణీనది, 3. మద్యయాంగదీనది, ४. దరంఫ్ (దీని సంస్కృతనామము తెలియదు), ౫. గండనారాయణి (తపమొనర్చు నారాయణవిష్ణుదేవుని గండస్థలములనుండి జారిన చమటనుండి ఏర్పడిన దట) నది,ఇంకను దీనింగొందఱుగండీనదియనియు వాడియున్నారు; ౬. త్రిశూలీనది యనంబడు ప్రవాహము లొకటొకటితో కలసిపోవుచు, అన్నియుం గలసిన ప్రవాహము గండకీనది యనం బరగెడిని. అందు శాలగ్రామినది దక్షిణతీరమున దామోదర దేవస్థానమునుండి మూడు మకాము లలో ముక్తినాథమనంబడు క్షేత్రము, అందు ముక్తినాథ నారాయణవిష్ణు దేవస్థానమును సుప్రసిద్ధములు. ఇటకు సమీపమునసే టిబెట్టు నేపాలరాజ్యముల సరిహద్దుకలదు. (ముక్తినాథ క్షేత్రము చూడుఁడు). నది కొంత ఇంకను గడచి రిడి యనంబడు గ్రామముకడనున్న హృషీకేశ నారాయణక్షేత్రము (ఇప్పటి రిఖేశ్వర్) గుండా నడచి యవ్వలకు దిగును. ఈహృషీకేశమునుం డియె శయనైకాదశి, ఉద్దానైకాదశి, చాతుర్మాస్యలు నేర్పడిమెనట. (రిఖేశ్వరము చూడుఁడు).

పిదప త్రిశూలీగండకి నారాయణ (దీనిని రప్తియనియు నందురు) సంగమముననున్న నారాయణక్షేత్రమునందాటి, కొంతనడచి, పర్వత సీమలంగడచి, త్రివేణి కడనుండి భరతదేశపు సమతల ప్రదేశములం బ్రవహించుచు, శోన్పూరు ప్రాంతముల గంగానదియందు సంగమించెడిని. ఈప్రాంతములందే గజేంద్రమోక్షణ స్థలము గలదు. వరాహపురాణము ౧౪౪ గండకీప్రశంస కలదు. (౧. సాలగ్రామక్షేత్రము, ౨. సాలగ్రామములు, 3. సప్తగండకీనదులు, ४. ముక్తినాథ క్షేత్రము, ౫. రిఖేశ్వరము, ౬. నారాయణ క్షేత్రము, చూడుఁడు).

గండఫెరోజా — లా. Galbanum ఆంగ్ల. Ganda Biroza. హిందీ బిరీజా, ఫారశీ బీజద్. ఇది బిరిజాచెట్ల జిగురనియు, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చరంగుల మిశ్రమధాతువుంగల్గి యుండు ననియు తెలిసెడిని. కొబ్బరినూనె గ్లిసరైనులతో కల్పిపైనపట్టించిన, కంతులు, గడ్డలు, అడ్డగర్రలు, ప్రాతదెబ్బ నొప్పులు, కస్రుకుదెబ్బలు, వాపులు అడగుట, మెత్తబడుట, పగులుట, సంభవించు ననియు, లోనికిచ్చిన స్త్రీల ఋతురక్తమును వెడలించుట, సుఖప్రసవము గావించుట, శ్లేష్మమును వెడలించుట, శరీరమునుండి మలమూత్రములను వెడలించుట, సెగజాడ్యబాధల నివారించుటలు గల్గించుననియు చెప్పుదురు.

గండమాల— ఆంగ్ల Serofula. మెడ తల నరముల తావులను, మెడకొంకులను, మడ యందు గుదస్థానమునను గ్రంథులుగను కురుపులుగను బయలుదేరి పక్వమై చీము రసికారుపుండ్లు లేక పుండ్లు వృత్తములు (Circles) వరుసలు (Lines) ఇవి వ్రణములనిపించుకొనియెడిని. గుద స్థానమున వేసెడి గండమాల కాసగండమాల యనియు నందురు.

గండి — (Canon or canyan of a river) నది యొక పర్వతమధ్యమునుండి ఇరు ప్రక్కలు చాల ఎత్తుగ నుండునటుల మార్గముం జేసికొని ఇవ్వలనుండి యవ్వలకరిగినతరిని లేక నడుమ నొకమార్గము ఏర్పడునటుల లోవయుండి పక్కలు చాల ఎత్తుగనుండినతరిని దానిని కేనన్ లేక కేన్యన్ అనెదరు. దీనికి భరతదేశమున నాంధ్రులు గండి యనెదరు.

ప్రపంచమున నిట్టి కేననులలో గొప్పవి కోలరేడో నదికి దాని యుపనదులకుం గలవు. అందు పెద్దదియగు గ్రాండుకేనన్ నాల్గువేలు మొదలు ఏడువేల వరకు అడుగుల ఎత్తుగల ప్రక్కలం గల్గి

యున్నది. దీనిపొడవు రెండువందలమైళ్ళనియు ఒక్కొకతావున అడుగునచీకటులంగ్రమ్మియుండు నంతటి లోతుండుననియు దానిగుండా పడవలలో నేగుతరి ఒక్కొకతావున చీకటిగనుంట పగలే నక్షత్రము లగుపడుచుండుననియు నందురు.

గండీషు గోత్రము — నిధృవ గణము చూడుడు.

గండోనేటు — ఆఫ్రికా ఖండమునందలి సౌడాన్ లేక నిగ్రీటియా (నీగ్రోలాండు, నీగ్రో జాతులదేశము) లోని ఒకస్టేటు. (ఆఫ్రికాఖండము సౌడాన్ లేక నిగ్రీటియా దేశము చూడుడు).

గండ్రగొడ్డళ్లు (Battle axes) — (టంగీలు) ఇవి పురాతనాయుధములని వేఱుగ జెప్పనక్కరలేదు. భరతదేశమునందే గాక ఐగోపాదేశము లందును నివి వాడుక యందుండె నని తెలియుచున్నది. లండనునగరపు టవరునం దుంపఁబడుట ఆంగ్లదేశముగూడ వీటిధరించెనని తేలినది. ఇంతవరకు నిరువదియూరు ముఖ్యాకార భేదములను లెక్కించియున్నారు. భరతదేశమున మన్యప్రాంతముల నివి విరివిగ గలవు.

గంతకుఁదగిన బొంత — (ఇది అర్థము కుదరని సామెత. ఒకరికొకరు తగినవారే యని భావము. కాని గంత అనినను బొంత అనినను ఒకటియె అర్థము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

గంధం అమావాస్య - దీనికి సరియగు పేరు గంధముకొలిచి తీసివేయు తృతీయకు ముందుగవచ్చు పౌర్ణమియని యుండుట సమంజసము. ఆంధ్రదేశమందలి ప్రాగ్భాగమున సింహాచలక్షేత్రముగలదు. అదియొకపాటి కొండపై నున్న నృసింహస్వామి దేవళము. విశాఖపట్టణము నుండి పది మైళ్లదూరమునం దున్నది. ఇది తొల్లి శివ స్థలమనియు, శ్రీమద్రామానుజదేశికులనాఁ డిది విష్ణుస్థలముగ మార్పఁబడినదనియు నొకవాడుక కలదు గాని, శాసనములు మొదలగు నిదర్శనములు గానవచ్చుటలేదు. వైష్ణవు లీసింహాగిరిపై నున్న దేవస్థానమాదినుండియు విష్ణుస్థలమేననియు, ఉగ్రశాంతి కనుదినము చందనానులేపన మీ దేవతా విగ్రహమున కనుదినమును జరుగుచుండు ననియు నందురు. కాని ఇది శ్రీచందనము కాదనియు నొకప్రతీతికూడ కలదు. ఈపూఁత లనుదినము దళసరియగుచుంట, ఏటేట వైశాఖ శుద్ధ తృతీయ దినమున నొలిచివేసి తీసివేసివేయుచుందురు. అత్తరి గొప్పయాత్రజరిగి బహుజనులే తెంచుచుందురు. ఆప్రాంత సీమలవారికిట నధిక భక్తి సహజముగాన తరచుగ రెండుదినములకు ముందుగ నమావాస్య ప్రాంతముల బండ్లపై బయలుదేరి ఈయాత్రసల్పుదురు. కాన అటుల నీయమావాస్యకు గంధం అమావాస్య అని వాడుక. సింహాచల క్షేత్ర ప్రాంత సీమలందు వ్యాపించియున్నది. ఇక్కాలమున ధనవంతమగు దేవస్థానముగ నున్నది. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుడు).

గంధమాదన పర్వతము — గంగోత్తరి వద్దనున్న రుద్రహిమాలయ శాఖ యందొక శాఖ. కాళికాపురాణము ౮౨ యందు కైలాసశిఖరమునకు దక్షిణమున నున్నదనియును, వరాహ పురాణము ౮౮ యందునను, మహాభారత వనపర్వము ౧౪౫-౧౫౭, శాంతిపర్వ ౩౩౫ యందునను బదరికాశ్రమము, కదళీవనము ఇందు కలదనియును, మార్కండేయ పురాణమున ౫౭ యందు అరుణోదదేశము (గఢ్వాల్ సంస్థానము) న నీపర్వతముపై అలకానంద ప్రవహించు తావనియును, దానిపేరు గంధమాదనమనియును, మఱియు నిది మందాకినీ తీరముగ విక్రమోర్వశీయ నాటకమునను చెప్పఁబడినది.

ఆంజనేయుఁడు దీనిశిఖర మొకటి రామేశ్వరముకు దెచ్చెననియు, అదియట గంధమాధనమను పేరం బరగుచున్నదనియుం దెలిసెడిని. (కులపర్వతములు చూడుఁడు. అరుణోదదేశము చూడుఁడు). గంధమాదనపర్వతము హిమవత్పర్వత మందలి రుద్ర హిమాలయమందలి యొక శాఖ. మఱియుసుగ్రీవుని సేనయందొక వానరుఁడు గంధమాదన నామము గలవాఁడే. ఈతఁడు కుబేరాంశ సంజాతుఁడట. ఇంకను యదువంశ క్షత్రియులలో శ్వఫల్కుని సుతులలో నొకఁడు గంధమాదనుఁడు. ఈతని సోదరులక్రూరుఁడు,క్షత్రోపేక్షుఁడు అనువారలు.

గంధమాంసి చెట్టు — ఇది జటామాంసి జాతిలోనిది. సం. భూతకేశీ, పిశాచికా, చిన్నజటామాంసి యనియు కొన్ని తావుల వాడెదరు.

దీనివేరును గంధమాంసియని వాడుచున్నారు. దీని చూర్ణము లేక కషాయము చర్మరోగములు, ప్రమేహము, వాతరోగము, విషవేగములపై చక్కగ పనిచేసి వేడిచేయునని చెప్పఁబడినది.

గంధములు ౮— (అష్ట గంధములు) సుగంధద్రవ్యములు-౧. కర్పూరము, ౨ కస్తూరి, 3. పునుగు, ౪. జవ్వాజి, ౫. అగరు, ౬. పన్నీరు, ౭. అత్తరు, ౮. శ్రీగంధము.

శివగంధములు ౮.-౧. చందనము, ౨.అగరు, 3. కర్పూరము, ౪. తమాల, ౫. దళ, ౬. కుంకుమపువ్వు, ౭. ఉశీరము, ౮. కోష్టము.

ఈ ఎన్మిదింటికి శివగంధములని పేరు.

గంధర్వ కుమారుఁడు- ఆంధ్ర భాషా సాంప్రదాయార్థపదము—తండ్రియందు హేళనాస్పదమగు గుణముండియు, కుమారుని యందు కూడ నదేరకపు హేళనాస్పద లక్షణములు సూచించునేని ఆతండ్రిపోల్కియని హేళన చేయుటకుగాను గంధర్వ కుమారుఁడని యనెదరు.

గంధర్వ నగర న్యాయము—ఆకసమున మేఘము లొకప్పుడు చిత్ర విచిత్ర రూపములుగను, చెట్లుగను, మేడలుగను, గోపురములుగను గన్పట్టును. దానిని గంధర్వ నగర మందురు. అందు నిజమేదియు లేకున్నను ఆపేరం బరగు చుండును.

గంధర్వులు — వీరును దేవతలలో నొకతెగవారు. గానవిద్య యందువీరు ప్రసిద్ధులు. వేదము బ్రాహ్మణులకు విధాయకమైనటుల గానవిద్య వీరికి విధింపఁబడినదట. గంధర్వులు కశ్యపునకు ప్రాధయను భార్యయందు కల్గిన సంతానము.

అంగారపర్ణుఁడు- చిత్రరథుఁడు చూడుఁడు.

ఇందీవరాక్షుఁడు- నలనాభుఁడను గంధర్వభూపతి పుత్రుఁడు. మహాధినికి సోదరుఁడు. ఈతఁడు కపటోపాయమున నొక ఋషి యొద్ద ఆయుర్వేద్య నేర్చి పిదప నాతని బరిహసించుటం జేసి యసురుఁడగునట్లు శపింపఁ బడెననియు, ఆ శాపము మహాధిని సుతుఁడగు స్వరోచివలన తీరెననియుఁ జెప్పఁబడినది.

కేతుమతి- గంధర్వి సుమాలి యను రాక్షసుని భార్య.

గ్రామణి- ఈతని కుమారె దేవవతి లేక దేవమణి. సుకేశుఁడను రాక్షసుని భార్య.

ఘంటాకర్ణుఁడు- ఇతఁడు కుబేర కింకరుఁడు. ఈతఁడు పిశాచనాయకుఁడనియు, యక్షుఁడనియు వేఱొకచో జెప్పఁబడినది. శ్రీకృష్ణుం డొకతరి బదరికాశ్రమమునందు యోగసమాధియందుండు నప్పు డీతఁ డాయనకడ నుపదేశమునంది నియతిమై మెలఁగి తనపిశాచత్వమునుండి విముక్తి నందెనని చెప్పఁబడినది. ఇంకను వేఱొక ఘంటాకర్ణుఁడు శివభక్తుఁడు, వేఱొక ఘంటాకర్ణుఁడు విష్ణుభక్తుఁడును గలరు.

చిత్రరథుడు - కొలుత సంగారపర్ణుడను నామమున మెలంగుచు సోమశ్రవ తీర్థమున అర్జునునితో గలహించి యాతనివలన యాగ్నేయాస్త్రమునకుం గురియై దగ్ధశరీరుండై తిరుగ చిత్రరథుండను గంధర్వుండైనవాడు. ఈతని యుపదేశమున పాండవులు ధౌమ్యుని పురోహితునిగా నెన్నుకొనిరని చెప్పబడినది. భార్య పేరు కుంభీనస.

మఱియొక చిత్రరథుండను గంధర్వుడు తన విమానమున అంతరాళగమున మొనర్చుచు యోగాభ్యాసియై తన సగిరనుండు వీడిన యొక ముని పవిత్రాస్థులను వాలఖిల్యుల సలహామేరకు గొంపోయి సరస్వతీనదీజలముల నిక్షేపణమొనర్చి స్నాతుండై ఊర్ధ్వగమనము గల్గినవాడుగ చెప్పబడినది. ఆ మునిపేరు కౌశికుండట. (కౌశికుడు చూడుడు).

చిత్రసేనుడు - ఈతం డర్జునునకు స్నేహితుండగు గంధర్వుడు. పాండవులు ద్వైతవనమున సద్యస్కంధమును క్రతువు నొనర్చుచుండ కౌరవులు ఘోషయాత్రవెడలి ఆ నువారితో గూడ పట్టుబడిన దీగంధర్వునిచేతనే.

చిత్రాంగదుడు

చిత్రాయుధుడు-

జీమూతవాహనుడు - ఈతడు ఖేచరుడని యుం గూడ చెప్పబడినది. ఈతడు తన దేహము నొక గరుత్మంతునకు ఆహారముగ నొసంగి యొక నాగకుమారుని బ్రతికించి విడచినవాడని చెప్పబడినది.

దేవమతి లేక దేవమణి- గంధర్వస్త్రీ. గ్రామణి యను గంధర్వుని కుమార్తె. సుకేశుడను రాక్షసుని భార్య.

నర్మద - గంధర్వస్త్రీ. కుమార్తె పేరు సుందరి. అల్లుడు మాల్యవంతుడు.

నలనాభుడు - ఇతడు గంధర్వప్రభువు. కుమారుడు ఇందీవరాక్షుడు, కుమార్తె వరూధిని.

నలకూబరుడు - ఈతడు యక్షుడు. తండ్రి పేరు కుబేరుడు. సోదరుడు మణిగ్రీవుడు. ఈతనికిని, రంభయను యప్సరకు నన్యోన్యానురాగము కలదని చెప్పబడినది.

ప్రమద్వర - గంధర్వస్త్రీ. తండ్రి విశ్వావసుడను గంధర్వప్రభువు. తల్లి మేనక. ఈమెను పెంచినవాడు స్థూలకేశుడను ఋషిసత్తముడు. భర్త రురుడు.

పుష్పదంతుడు - మహాశివభక్తుండగు గంధర్వుడు. ఈతడు మహిమ్నస్తోత్రమును రచించెను. ఇంకను విష్ణుభక్తుడో లేక విష్ణుపరిచరుడో యొక పుష్పదంతుడున్నట్లు తెలిసెడిని. ఈతండును గంధర్వుడే.

మణిగ్రీవుడు - ఈతడు యక్షుడు. కుబేరుని రెండవ కుమారుడు. సోదరుడు నలకూబరుడు.

మణిమ [illegible] కుబేరుని అనుచరుడగు ఖేచరుడు. పార్ష్ణిసేనుడను మునియొక్క ఆశ్రమమున పాండవులుండుతరి భీమసేనునితో పోరి యాతనిచే మడిసినవాడు.

మందపాలుడు - ఈతడొక ఋషియనియు, విద్యాధరుడనియు జెప్పబడినది

మందారుడు - విద్యాధరుడు.

మనోరమ - గంధర్వస్త్రీ. ఇందీవరాక్షుడను గంధర్వరాజపుత్రిక. తల్లి మరదశ్వపుత్రికయని చెప్పబడినది. ఈ మనోరమ వరూధినీసుతుండగు స్వరోచికి అస్త్రవిద్య నుపదేశించి యాతని (మేనత్త కుమారుని) పరిణయమయ్యెను. ఇంకను మేరువు కుమార్తెపేరు మనోరమ. ఈమెకు మేనకయనియు నామాంతరము. హిమవంతుని భార్య.

మాణిధరుఁడు- ఈతని యక్షుఁడనియుఁ గూడ చెప్పఁబడినది. లోహిత్యానదీతీర దేవారణ్యమున గుహ్యకపరివేష్టితుఁడై మాణిధరుఁడుండువాఁడని చెప్పఁబడినది.

మాణిభద్రుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. కుబేరుని సైన్యాధిపతి. కుబేరునికిని, రావణునకును యుద్ధము జరుగుతరి రావణ గదాహతుఁడై మెడవంకరయై పార్శ్వమౌళియని వాడుకనందినట్లు చెప్పఁబడినది.

మాతలి- దేవేంద్రుని సారథి.

రేవంతుఁడు- ఈతనిని గుహ్యకుఁడనియు నందురు.

వరాహకర్ణుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడనియుఁ జెప్పుదురు.

వరూథిని-గంధర్వస్త్రీ. నలనాభునికుమార్తె. సోదరుఁ డిందీవరాక్షుఁడు. కుమారుఁడు స్వరోచి.

వసుధ- గంధర్వస్త్రీ. మాలియను రాక్షసుని భార్య

విభావసి- ఈమె మందారుఁడను విద్యాధరుని కుమార్తె. స్వరోచిభార్య. ఈమె మృగపక్షి జాతుల భాష నెఱుంగు విద్యను స్వరోచికుపదేశించి యాతని బరిణయమైనదని చెప్పఁబడినది.

విశ్వావసుఁడు- ఈతఁడొక గంధర్వరాజు. ఈతని కుమార్తె ప్రమద్వర యనియు, తల్లి మేనక యనియు, ప్రమద్వరను స్థూలకేశుఁడను ఋషిసత్తముఁడు పెంచెననియు, భర్త రురుఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

శంఖచూడుఁడు- ఈతఁడొక గుహ్యకుఁడనియు, కుబేరభటుఁడనియు, బృందావనమునందుండు గోపికలనొకతరి నుత్తరముగాఁగొంపోయి శ్రీకృష్ణునిచే నిహతుఁడైనవాఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

శైలూషుఁడు- గంధర్వప్రభువు. ఈతని కుమార్తె లంకారాజ్యమేలిన విభీషణుని భార్య యగు సరమాదేవి.

స్వరోచి- తల్లి వరూథిని. మాతామహుఁడు నలనాభుఁడు. మేనమామ ఇందీవరాక్షుఁడు. భార్యలు మనోరమ, విభావసి.

సుకేతుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడు. కుమార్తె తాటక. (సుందుఁడను యక్షపత్ని).

సుదర్శనుఁడు- ఈతఁడు విద్యాధరుఁడని చెప్పఁబడినది. ఈతఁడాంగిరసుం బరిహసించి శపింపఁబడి సర్పమైన వాఁడు. మరియు శ్రీకృష్ణుని పాదతాడనమున నా శాపవిముక్తి కల్గెనని చెప్పఁబడినది.

సుందుఁడు- ఈతఁడొక యక్షుఁడు. భార్య తాటక.

స్థూలకర్ణుఁడు- ఈతఁడొక యక్షుఁడనియు, వీనివలన శిఖండి పురుషరూపము నందుటయు, శిఖండి జీవితకాలమున నీతఁడు స్త్రీయైయుండు నటుల కుబేరశాపము కల్గెననియుం జెప్పఁబడినది.

హాహా- ఒక గంధర్వప్రభువు.

హూహూ- ఒక గంధర్వుఁడు. దేవలర్షి శాపమున మకరిగను పుట్టి అగస్త్యశాపవశమున గజరూపమునొందియుండియున్న ఇంద్రద్యుమ్నుఁడను గంధర్వుని పట్టుకొనెను. ఆ గజముదీనత మొఱలిడ విష్ణుదేవుఁడు చక్రమున నీమొసలిం జంపి గజమును రక్షించెను. (గజేంద్రమోక్షము చూడుఁడు). అది యాదిగ శాపవిముక్తికిఁ గారణమాయెను.

గంధవతి — దాశరాజు సుతయు, పరాశరునివలన వ్యాసుం గనిన తల్లియు నగు సత్యవతికి గంధవతి యనియు, మత్స్యగంధి యనియు, యోజనగంధి యనియు వాడుక నామములు

కలవు. ఇతని కను వాయువు (దిక్పాలురలో నొకడు) యొక్క రాజధానిపురము పేరు గంధవతి.

గంధసీలకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు)

గ్రంధిసిలగోత్రము ఏకార్షేయ (౧) గోత్రము. తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము తమస, ఆయాస్య గణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథములు ధర్మసింధు, నిర్ణయసింధు, ఆశ్వలాయనసూత్రము, విజయేశ్వరుడు దేవత, భార్య విజయాంబ, తపస్థానము సహ్యాద్రి శృంగము, తటాకము విజయాంభోధి, జపసంఖ్య కోటి, దీపములు ౬౦, క్షేత్రసంఖ్య ౫౦, ఘృతము దానము, దేవకాంచనము వర్జనీయము. (గ్రంధ సిల చూడుడు.)

గంధాష్టకములు — సర్వసాధారణముగ గంధాష్టక మన- ౧. చందనము. ౨. అగరు, 3. కర్పూరము, ౪. కుంకుమపువ్వు, ౫. గోరోజనము, ౬. జటామాంస, ౭. శిలారసము, ౮. అనుములు అని చెప్పఁబడినవి. మానవుల సుగంధము చేయు గంధాష్టకము- ౧. జాపత్రి, ౨ లవంగములు, 3. దాల్చిని చెక్క, ౪. ఏలకులు, ౫. నాగకేసరాలు, ౬. మిరియాలు, ౭. కస్తూరి, ౮. ఆకుపత్రి యని చెప్పఁబడినది. దేవతాప్రీత్యష్ట గంధములు - ౧. చందనము, ౨. కర్పూరము, 3. నాగకేసరాలు, ౪. కురువేరు, ౫. తుంగగుంపలు, ౬. దేవదారు, ౭. గోరోజనం, ౮. కుంకుమపూవనియు చెప్పఁబడినది. గణపతిప్రీత్యష్ట గంధములు- ౧. చందనము, ౨. అగరు, 3. కర్పూరము, ౪. ఆకుపత్రి, ౫. కురువేరు, ౬. రక్తచందనము, ౭. చంగల్వకోష్టు, ౮. కుంకుమ పూవు అని చెప్పఁబడినది.

గంభీరానది — మాళవ దేశమున శిప్రా (అవంతి) నది యందు సంగమించు వేఱొక నది.

గగనరోమంథన్యాయము - గాలిని (నమలి) నెమరునకు తెచ్చుకొనుట. నెమరునకుఁ దెచ్చుకొనుట యన దొలుత తిన్న దానిని తిరిగి నోటిలోనికిఁ దెచ్చుకొని నమలుట యని యర్థము. నిరర్థక కార్యమని భావము. నిష్ఫలితముగా కార్యమును చేయుటను గూర్చి యీ న్యాయమును వాడుదురు.

గగనారవిందము- ఆకాశపు తామర పువ్వని యర్థము. నిజముగా నుండునది కాదని భావము.

గజకచ్ఛప కలహము (పోరు) — సుప్రతీకుడు, విభావసుడు చూడుడు.

గజకర్ణుడు— ఈతఁడొక యక్షుఁడు.

గజ జంపె తాళము— తాళములు చూడుడు.

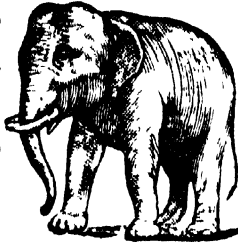
గజలాళము— దీనిని గజలీల యనియు నందురు. (తాళములు చూడుడు.)

గజపతి వంశ నృపతులు — వీరు కటకము చౌదువార్ రాజధానులుగ ఉత్కళ రాజ్యము, కళింగరాజ్యము మొదలగునవి ఏలిన వారు. వీరు ముగ్గురనియు, అందు కపిలేశ్వర గజపతి మొదటి వాఁడనియు, ప్రతాపరుద్ర గజపతి మూడవ వాఁడనియు, ప్రతాపరుద్రదేవుని కుమార్తెను శ్రీకృష్ణదేవరాయ సార్వభౌముండు పరిణయ మాయెననియుం జెప్పఁబడినది.

గజపతులు (బిరుదము)— భూయపతులు చూడుడు.

గజభుక్త కపిత్థ న్యాయము — ఏనుఁగు మ్రింగిన వెలగపండు లోని గుజ్జు మాయ

మైపోవును. కాయ పైకి కాయ వలెనె యుండుం గాని ఏమియుం దెలియదు. లోని గుంజు మాత్రము హరించి పోవును.

గజలక్షణము— దీనిం గూర్చి మృగ చర్మీయమను గజలక్షణములను వివరించు గ్రంథ మొకటియు, పాలకాప్య ముని రచించిన హస్త్యాయుర్వేద మను ఏనుఁగులరోగనిదానము వైద్యవిధానముం గల గ్రంథ మొకటియు మాత్రము గానవచ్చుచున్నవి. అశ్వ లక్షణ ధర్మము లేనుఁగులకు వర్తించునని కొందరనెదరు. నౌబత్తు వాయిద్యము వ్రాయింపఁ బడు చుండు తావుల నేనుఁగులకు సుడి సుద్దములం జూడ నక్కర లేదనియు చెప్పఁబడినది.

ఏనుఁగులు- ౧. భద్రము, ౨. మంద్రజాతి, 3. మృగజాతి యని మూడుజాతులుగ నుండును. మఱియు భద్రజాతి ఉత్తమమనియు, అందు గభీర వేది లక్షణములం గల్గియుండిన ఉత్తమోత్తము మనియుం జెప్పఁబడినది. గభీరవేదికి గంభీరవేది యనియు ననుట కలదు.

గజాంగములు— అంగములు చూడుఁడు.

గజాయుము— అష్ట విధాయుధములు చూడుఁడు.

గజినీ వంశము- క్రీ. వె. పదియవ శతాబ్ద కాలమున సింధునదికి పశ్చిమముగానున్న పాంచాల దేశ భాగములం దధికారము చేసిన ముసల్మాన్ రాజవంశము. గజినీ అఫఘన్ స్థానము లోనిది. సబక్తజిన్ దండయాత్ర సుప్రసిద్ధము. ఇతని కుమారుఁడు మహమ్మద్ పదునేడు పర్యాయములు భరతదేశమున వేర్వేఱు భాగముల దండయాత్ర సల్పి కొల్లలం గొనిన వాఁడు.

గజేంద్రమోక్షస్థలము - ఇప్పటి శోనుపూరుకడ గంగానద యందు గండకీనదియు (దేవికానది) సరయూనది కలియు తావున త్రివేణి యనియు నందురు. ఇది గజేంద్రమోక్ష స్థలమని చెప్పఁబడినది. హరిహరనాథ క్షేత్రము. (దేవా లేక దేవికా నది చూడుఁడు).

గటపరచా (Guttapercha) — ఇది రబ్బరుం బోలిన కృత్రిక పదార్థము. మలయ ములందలి ఈ పేరుగల ఒకజాతి చెట్ల రసమును వాడి చేయుదురు. ఈజాతిచెట్లు జావా ద్వీపమునందు కూడ పెంచంబడు చున్నవి. రబ్బరు చెట్లనుండి పాలు దీయునట్లె త్రొక్కనుండి దీని రసము తీయుదురు. ఇది రబ్బరువలె సాగునది కాదు. రబ్బరువలె దీనిని వల్కనైజు చేయ వీలు పడదు. ఎలక్ట్రిక్కు తీగెలను ఇన్సులేట్ చేయ దీని నుపయోగింతురు. గాఫ్ ఆట బంతులకు. కప్పు వేయుదురు. ఇంక రబ్బరువలెనె పలు కార్యముల కుపయోగించు పదార్థము.

గడ్డము గల తాఁబేళ్లు— చీనా దేశమున హాంకాంగు పురమునకున్న ఒకపవిత్ర సరోవరమునందు కలవు. అది చీనా వారికి పవిత్రజలనిలయమనియు, అందలి తాఁబేళ్లు చీనా వారిచే గౌరవింపంబడుచు, ఆహారము లీయఁబడుచు జీవించునవిగఁ జెప్పఁబడినవి.

వీటికి గడ్డములు. వెంట్రుకలు గలవట. అవి సముద్రపునీటి రంగున నొకయడుగు మొదలు మూడడుగుల పొడవుదనుకఁ బెరిగి యుండునట. ఎక్కువ పొడవైన గడ్డపు వెంట్రుకలం గల కూర్మములు అధిక గౌరవమునకుం బాత్రములట. ముసలవి యైనకొలఁది యవియు నెరసెడిని.

గడియారము (Clock) — తొలుత సూర్యగడియారములు (Sun dials), పిదప

ఇసుకగడియారములు, తర్వాత నీటిగడియారములు ఉండినవి. తరువాత బరువులు, చక్రములు, కొంతకాలము గడియారములై యుండెను. క్రీ. శ. ౧౧వ శతాబ్దమున Mr. Buckman అనువారు యంత్రపు గడియారమును చేసిరట. కాని తొమ్మిదవ శతాబ్దముననే వెరోనా కాపురస్థుడగు Arch Deacon గా నుండిన Pacificus అనువాడు కనిపెట్టి రచించెనని కొందఱు వ్రాసియున్నారు. మొదటి గడియారము అను పాడవా తొప్పున నిర్మింపంబడినదట. తర్వాత Grand father clock చేయబడెనట. ఇప్పుడు పలువిధముల గడియారములు కలవు. మొట్టమొదటగ కనిపెట్టబడిన గడియారము క్రీ. పూ. ౧౪౦౦ సంవత్సరమున నని యందురు.

గణకూటము (గణపొంతనము) — జ్యోతిషశాస్త్రమున వధూవరుల ఎన్నికలంగూర్చి వివరింపంబడిన ద్వాదశకూటములలో నొకటి. వధూవరుల నక్షత్రములయొక్క దేవ, రాక్షస, మానవగణముల నెరిగి (ఆ నక్షత్రములందే వాటిగణము చూడుడు). వధూవరుల గణములు అనుకూలమో, అననుకూలమో యెఱుంగుటకు గణకూటము, లేక గణపొంతన మనియెదరు. (ద్వాదశకూటములు చూడుడు).

గణగారి గోత్రము — హారిత ఉప గణము చూడుడు.

గణపతి గోత్రము ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

గణపతినవరాత్రములు — భాద్రపద శుద్ధ చతుర్థి మొదలు తొమ్మిది దినములకీపేరు వాడుకయందున్నది. వీటియందు మహాగణాధిపతి యగు విఘ్నేశ్వరుని పూజించుచుందురు.

గణపతిన్యాయము — గణపతిని శైవ, వైష్ణవ, శాక్తేయ, గాణాపత్యాది వైదికమతస్థులందరు పూజింతురు. మఱియు నాయామతస్థులు గణపతిని తమతమ మతములకుం జెందిన వానిగనే చెప్పుదురు.

గణపతులు (అష్టగణపతులు) — ౧. లక్ష్మీగణపతి, ౨. చిక్షిప్రగణపతి, 3. సిద్ధిగణపతి, ౪. చింతామణిగణపతి, ౫. శక్తిగణపతి, ౬. ఉచ్ఛిష్ట గణపతి, ౭. ఏకాక్షర గణపతి, ౮. కుమారగణపతి.

గణపవరపు వేంకటకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపబడినవాడు. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుడు, ఆశ్వలాయన సూత్రము, వసిష్ఠసగోత్రము, తండ్రిపేరు అప్పయ్య. గుంటూరుమండలములోని క్షామేపల్లి సీమలోని గణపవరము కాపురమని తెలియుచున్నది. ఇది పలనాటిసీమలోని భాగము. రచించినది ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిలాసము. ఇది ఏకాశ్వాసమైనను ఐదాశ్వాసములంతయున్నది.

గణముఖకుల గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు). గణముఖకులగోత్రము-(గణముఖకుల లేక గణముఖుకుల) ఏకార్షేయ గోత్రము (౬౦), సాస్కృతిగోత్రము కాశ్యపస, కస్యపగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాశ్వలాయనసూత్రము, నిర్ణయసింధు; ధనేశుడు దేవత, ధర్మాంబ భార్య, బ్రహ్మాద్రి తపస్థానము, ధర్మాబ్ధి తటాకము, జపము దశలక్ష, దీపములు ౧౮, క్షేత్రసంఖ్య ౩౪, స్వర్ణ దానము, వాడగన్నేరు వగ్గనీయము.

గణాచారము — ఇది శైవాగమములందు చెప్పబడిన పంచాచారములలో నొకటి.

ఇది ౬౮ విధములగు శైవమతశీలములు (వ్రతములు లేక దీక్షలు).

గణి గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు, శరద్వంత ఉపగణము చూడుఁడు.

గణితము — నాల్గువిధములు (అంకెలను గణితశాస్త్రమునందు) ౧. సంకలితము- అంకెలను కలుపుట, కూడుట, గుణకము. ౨. ఉత్కలితము- అంకెలను ఒకదానినుండి వేఱొకదానిని తీసివేయుట ఒకదానినుండి వేఱొకదానిని తగ్గించుట. 3. గుణకహారము- ఒకదానిని వేఱొకసంఖ్యచే గుణించుట లేక హెచ్చువేయుట. ४. భాగహారము- ఒకదానిని వేఱొకసంఖ్యచే భాగించుట (విభాగించుట) లేక హారించుట, హారణము.

గతిలేనిఅమ్మకు గంజేపానకము— ఆంధ్రలోకోక్తి.

గదబజాతి — వీరిగురించి చెప్పుటకు గ్రంథములు లేవు. వీరు ఆడవిజాతివారలలో నొకరు. వారి కులకథనము నోటిమాటలచే జ్ఞాపకపరంపరచే పోషింపఁబడుచు నిల్చియున్నది. ఒకనాఁడొక వనదేవత వీరిగూడెమునకువచ్చి తానారాత్రి పండుకొనుటకొకమంచము (మంచము) ఇమ్మని మొల్లరఁబ్రార్థించెనట. వారు దాక్షిణ్యముమాలి యుండ లేక గ్రీవముగ బిచ్చగాండ్రకు మంచమీయుతగదని నిరాకరించి నేలబండుమనిరట. ఆవనదేవత యలిగి మీకులమువారికిక మంచెలపైఁ బండరాదని శపించి వెడలిపోయెనట గాన వీరు నేలనే బండి నిదురించుట పద్ధతియైనది. వీరు యింకను నారచీరలను మాత్రమే ధరింతురు. అదియు నిట్లే వనవాసమునకరుగుచో వల్కలధారిణియగు సీతాదేవిం బరిహసించి శపింపఁబడిరని జెప్పుకొందురు. వారు పట్టువస్త్రములను ముట్టనైనముట్టరు.

గదలము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున సర్పవిషమునకు గదలమని పేరు.

గదాగ్రణి — క్షయరోగమునకుఁ గదాగ్రణి యని పేరు. ఇచట గదశబ్దమునకు రోగమర్థము.

గదారేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు; స్త్రీ సాముద్రికము చూడుఁడు.

గదుగలగంధము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున గూనిరోగమునకుఁ బేరు.

గదుఁడు — అత్రిచంద్ర యాదవక్షత్రియుఁడు, తండ్రి వసుదేవుఁడు, తల్లి రోహిణీ, సోదరులు శ్రీకృష్ణబలరాములు.(వసుదేవుఁడు చూడుఁడు)

గనుపు (Knot in wood) — కట్టెదూలములం జెక్కునపుడుకాని, కోయునపుడుగాని అందు గనుపు లగుపడుచుండుట నెల్లరెఱిఁగినదే. ఇవి కొమ్మలుండు తావులకడ చెట్లు అధికబరువునుమోయవలసియుండుంగాన నట నెక్కువబలముగలదిగ నుండుట కిట్లు గుంపు లేర్పడును. గనుపులు చాల గట్టిదిగ నుండి యేర్పడిన వృత్తాకారముల సముదాయములు.

ఒక్కొకతరి చెట్టునందు కొమ్మ అంకురించిన తావులందు వేఱుకారణములచే నాకొమ్మ యటం బెరుగక యుండినచో నాయేర్పడిన వృత్తాకారసముదాయము బలపడక, ఆకారముమాత్రము గలదిగ నిలచియుండును. దీనిని కట్టెమీఁది సుడి యనెదరు. కనుపులనియు నందురు.

గబిధుమతీ (కుదార్కోట) పురము — ఇటావాపురమున కీశాన్యదిశగా ౨౫ మైళ్ళ దూరమున నున్న తావు. ఫరూకాబాదు జిల్లాలోని సంకిసాపురమునుండి 3౬ మైళ్లు దూరము. రెండవశిలాదిత్యుఁ డను

శ్రీహర్షుని పాలనకాలమున హరిదత్తుఁ డనువాఁడిట పాలకుఁడుగ నుండెనని (కనూజరాజ్యము) ఎపిగ్రాఫికా ఇండికా ౧ వ సంపుటము ౧౮౦ నుండి తెలుచున్నది.

గభీరవేది (భద్రజాతి) గజము — గజలక్షణము చూడుఁడు.

గయ — బీహారు (తొల్లింటి విహారు) దేశమున గయామండలమున ప్రధాననగరము. గయాక్షేత్రమును గయాశీర్ష మని యందురు. ఉత్కల దేశమున వైతరణీ తీరమునఁ గల జాజిపూర్ (తొల్లింటి యజ్ఞపురము) నాభిగయ యనియు, ఇంక పేఠాకపోట పాదగయ కలదనియు చెప్పఁబడినది. ఇవిగాక నర్మదానదీతీరమున జబ్బలూర్పూరు మండలమున బేడాఘాటనంబడు తావున మార్బెల్రాక్సుకడ ఇంద్రగయ యని యొకటి కలదు.

గయాక్షేత్రము ఫల్గుణీనదీతీరము. ఇది పితృప్రీతియగు పవిత్రక్షేత్రము. ఇట ధర్మపృష్ఠమనంబడు పవిత్రశిలాతలమును, అక్షయవటమనంబడు మఱ్ఱిచెట్టును, అటనే కతిపయదూరమునం గల విష్ణుపాదములకుఁ దేవాలయమును కలవు. మఱియు గయయందు మాంగళగౌరి శ అష్టాదశ శక్తిపీఠములలో నొకటి. గయపట్టణప్రాంతముల ప్రేతపర్వత మనియు, రామశిల లేక, రణశిల యనియు, ఇంక నిట్టివే సప్తపవిత్రస్థానములు కలవు. అవి సప్తగయలని మార్కండేయపురాణమున చెప్పఁబడినవి.

శ్లో॥ గయాయాం ధర్మపృష్ఠే చ సదసి బ్రహ్మణస్తథే । గయాశీర్షే వటే చైవ పితౄణాం దత్తమక్షయమ్॥ అని చెప్పఁబడియుంట నీగయాక్షేత్రమున పితృర్చనయు, పిండప్రదానమును హిందువులకుచాలముఖ్యముగ నెంచఁబడుచున్నవి. ఈ యర్చనలకుఁ గయావర్జిత మని నామము. గయాక్షేత్రమునకు పితృర్చనలుసలుప నేఁటికి రెండులక్షలవఱకు యాత్రస్థు లేతెంతురట. అమావాస్యదినములు పితృర్చనకు చాల ప్రీతికరమగు దినములు. ముఖ్యముగ పితృపక్షమనంబడు భాద్రపద బహుళపక్షమున యాత్రస్థు లధికసంఖ్యాకులుగ గయ కేగుచుందురు. పిండములవేయుచుండు విష్ణుపాదదేవస్థానమున పగలంతయు తిలలు, దర్భలు, పిండములతో నిండియుండుచు, రాత్రులందు కడిగి శుభ్రపఱచి శుభదర్శనమునకు వదలుచుందురు.

గయయందు గల పండాలకు గయావళ్ అని పేరు. వీరు గంగాపుత్రుల తెగవారు అందఱిచే గయావళీ లనంబడుచుందురు. వీరందఱు ద్వైత సిద్ధాంతమును మతముగాఁగల వైష్ణవులు. మధ్వ గురువునకు శిష్యులు. చాల ధనవంతులని పేరందినవారు.

గయయందు వేర్వేఱుజాతుల శిలలతోఁ చేయఁబడిన ప్రశస్తమగు కల్వములు చేయుదురు. ఇవి భారతదేశమంతటను ప్రశస్తములుగ పేరందినవి. ఇంకను చలికాలమున కప్పుకొను కంబళములు (రగ్గు)లు నేయఁబడుచున్నవి. (గయాక్షేత్రము చూడుఁడు.)

గయమహారాజు — షోడశమహారాజులలో నొకఁడు. (మహారాజులు చూడుఁడు.)

గయాక్షేత్రము — దీనిని శీర్షగయ యనెదరు. దీనింగూర్చిన వివరములు వాయు పురాణము అ ౧౦౫ యందుఁ జేర్కొనఁబడినవి.

గయాక్షేత్రము ఫల్గుణీతీరముననే, ఉత్తరమున రామశిలపర్వతము మొదలు దక్షిణమున బ్రహ్మయోనిపర్వతముదనుక వ్యాపించియున్నది. గయాపట్టణము నవీనభాగ ముత్తరమున సాహెబ్ గంజి యను పేరం బరఁగును. ఇందు విశాలమగు బాటలు మొదలగునవి సౌఖ్యనివాస మిచ్చెడివి. దక్షిణభాగ మంతయు యాత్రాస్థల

ములతోను, గయావళీల గృహములు, యాత్రస్థుల బసలచే దనరుచుండును. ఇందే విష్ణుపాద దేవాలయము కలదు. దీనిని ఇందూరుసంస్థానాధిపతి మల్హారిరావు హోల్కారు కోడలగు అహల్యాబాయి తొల్లింటి దేవాలయపుతావున క్రీ. శ. ౧౭౬౬-౧౭౮౯ గి తిరుగ పెద్దదిగ గట్టించెను.

ఏబదిరెండు పీఠములలో నొక్కటియగు మంగళగౌరి దేవస్థానము బ్రహ్మయోనిపర్వతశిఖరముపై భాసనాథమను పేరుగలతావున గలదు. దీని ప్రశంస దేవీభాగవతము ౭-౩౦;౩౮ యందు కలదు.

విష్ణుపాదమునుండి ఆరుమైళ్ళదూరముననున్న ధర్మారణ్యమును, మతంగవాపియు, నైఋతిదిశగా నొకమైలుదూరముననుగల బ్రహ్మసారమును, దక్షిణముగ నొకమైలు దూరమున (మారన్పూర్ వద్ద) నున్న గొడాలోల మనంబడు తావును, ఉత్తరముగ నొకమైలుదూరమున నున్న ఉత్తరమానసమనంబడు సరస్సును, దేవఘాట్‌వద్దనున్న దక్షిణమానసమును, ఈక్షేత్రమున యాత్రస్థులకు ప్రధానములని చెప్పంబడినవి. వీని ప్రశంస అగ్నిపురాణము ౧౧౫ యందును, మహాభారతము వనపర్వము ౮౪ యందును గలదు.

బ్రహ్మయోనిపర్వతశిఖరమును గయాశీర్షమందురు. ఇదియె తొల్లింటికాలమున గయపట్టణముండిన తావని కొందఱనెదరు. ఇదిన్నైన మైలు విశాలముకల తావు. ఇచట బుద్ధభగవానుడు ఆదిత్యపర్యాయసూత్రమును బోధించెనట. (గయ చూడుడు.)

విష్ణుపాదదేవాలయముకడ సూర్యకుండము కలదు. అక్షయవటముకడనున్న ఒక శిలాశాసనము క్రీ. శ. ౧౦ వ శతాబ్దమునది. దీనిని బ్రహ్మగయ యందురు. కోల్హాపూర్ సంస్థానపు కొల్హాపూరుకడ రుద్రగయయును, బీహారు పరగణాలోని లీనాక్ అను తావున విష్ణుగయయు, జబ్బల్పూరుకడ నర్మదానదిపై ఇంద్రగయయు, ఉత్కలదేశమున కటకంజిల్లాలోని జాజిపూర్ (వైతరణీ నదీతీరమున) నందు నాభిగయయును కలవు.

గయుడు - లోకప్రసిద్ధుడగు గయాసురునిం గూర్చి యుదాహరించినదే. ఈతనిశిరస్సు గల తావు గయపట్టణము. ఫల్గుణీనదీతీరము. ఇట బ్రహ్మయోని పర్వతము, వటావృక్షము, ధర్మపృష్టము, విష్ణుపాదము మొదలగు పితృతర్పణస్థలములు కలవు. (గయ చూడుడు). మఱియు గయాసురునినాభి ఉత్కలదేశమున కటకముజిల్లాలోని వైతరణీ నదీతీరమున జాజిపురమున విరజాక్షేత్రమున గలదు. దీనిని నాభిగయ యనెదరు. ఇటగదాధర విష్ణుదేవుడు గలడు.

ఇంకను ఆమూర్తరజుని కుమారుడు గయుడనేక యజ్ఞములొనర్చి రాజర్షి యనిపించుకొనినవాడు. ఈతని యజ్ఞస్థానమె గయాక్షేత్రము. మఱియు ప్రియవ్రతుని వంశస్థుడగు నక్తుని కుమారుడు గయమహారాజు. ఈతడు చక్రవర్తియనియు, షోడశమహారాజులలోని వాడనియు చెప్పంబడినది. ఈతడే నూరశ్వమేధ యాగము లొనర్చినవాడట. అసంఖ్యాక గోదానములొనర్చెనట. ఇంకను ఉల్ముకుని సుతుడొక గయుడుకలడు. ఈతని సోదరుడు డంగుడు.

గరళము — పాముయొక్క విషమును గరళమందురు. ఆంగ్లమున Snake poison అనియు, సంస్కృతమున గరలం, సర్పవిషం అనియుం బేరులు. విషముగల పాములలో త్రాచుపాము లేక నాగుపాము అనంబడునది గాఢవిషముం గల్గియుండుటకు ప్రసిద్ధమైనది. ఇంకను కట్లపాములు, పొడపాములు మొదలగు పెక్కుజాతుల పాములున్నను వాటివిషము అంతగాఢమైనదికాదు. విషసర్పములందు గోనాగమనంబడు

జాతి అన్నిటికన్నను మహాఘోరమైన విషముం గలదిగ చెప్పబడినను, ఇక్కాలమున నాజాతి చాలభాగము నశించిపోయి అరుదుగ నెచ్చటనోగాని కానవచ్చుటలేదు. గోనాగము యొక్క విషపువేడికి అదినడచిన మార్గమున పచ్చగడ్డికూడ మాడిపోవునని చెప్పఁబడినది. ఇవి ఎక్కువ ఉష్ణముగల సీమలందు మహారణ్యముల నెచ్చటనో యుండును.

త్రాచుపాము నోటను దవడలకడ దంతము లుండుతావున నిటునటు రెండుతిత్తులందు ఈ విషముండును. పామునకు ముందు రెండుకోర లుండి అవిపై నుండి క్రిందికివచ్చి వెనుకవైపు ఇంచుకవంగి సూదులై యుండును. పాముగరచుట యన తోలుత నీసూదుల గ్రుచ్చియాగాయములకు తననోటనుండు విషపుతిత్తుల నదిమి కొంచెము విషమునాక్రొత్తగాయముల కందించును. రక్తము తగిలినతోడనే దానివెంట లోనికతివేగముగ బర్విడి వ్యాపించుశక్తి సర్పవిషము నందెక్కువగ కలదుగాన విషము లోనికేగును. అది ప్రాణముం బోగొట్టును. పామునోట విషముండు తిత్తులను మానవశరీరమందలి Saliva glands తో పోల్చి వాటిని Poison glands అనెదరు.

విషములేని పాములు కొండచిలువ (Boa) Anaconda (ఇది అమెరికా దేశమునందు Boa జాతికిం జెందిన నీటిపాము). Python (ఇది యొక పెద్దదగు పాము) మొదలగు కొన్నిజాతుల పాములున్నను వాటికి విషములేక అవిపీల్చివేసి కాని, మ్రింగివేసికాని ప్రాణుల బాధించెడిని.

పామువిషము మిక్కిలి కాకఁజేయును. శరీర మందన్ని యవయవములకు నతివేడి గల్గించును. ముఖ్యముగ నేత్రములకు వేడిగల్గించి ఎఱ్ఱబడ జేయును. ఆయుర్వేద వైద్యులు వాతము ముంచి ఇక రోగిజీవించుట దుర్లభమని తోచిన యదనున నీగరళము లోనికిత్తురు. కాని యితర కాలములందు ప్రత్యేకముగ లోనికీయరు. ఇదికడసారి ప్రయోగముగ నెంతురు. గరళము ఇతరఔషధములందు చిన్నపాలు చేర్పఁబడి మిక్కిలి వేడిగల్గించును.

గ్రహణి, కడుపులో పుండ్లు లేక గాయము, రక్తగ్రహణి గలవారికి గరళసంబంధమే తగుల రాదనియు, గరళమిశ్రమగు ఔషధములంగూడ నీయరాదనియు, ఇచ్చినప్రాణహాని గల్గించుననియు జెప్పఁబడినది. మఱియును గాయములకు, పుండ్లకు, రక్తముచిమ్ము ఏపాటి చిన్నదెబ్బలు, సరకులకైనను గరళముయొక్క స్పర్శమైనను తగదు. తగిలినతోడనే సర్పదష్టమువలె పనింజేసి చంపునని చెప్పఁబడినది

గరిక (గడ్డి) చెట్టు లా.

Cynodon dactylon, Panicum dactylon, Agrostis linearis; ఆంగ్ల Huriallee grass, Couch grass, Creeping panic grass; సం. దూర్వా, భార్గవీ(నల్లగరిక), కొందఱు పర్వికయని కూడనిరి. గరిక తెల్లగరికయనియు, నల్లగరికయనియు రెండుభేదములు కలవు. అందు తెల్లది శ్రేష్ఠమందురు. గరికగడ్డి జాతులలో నొక జాతి గడ్డిచెట్టు.

గరికరసము లేక కషాయము చలవజేసి కఫము, క్రిమిరోగము, గంధకదోషము, తాపము, పైత్యము, రక్తదోషము, విదాహము, విసర్పి వీటినడంచుననియు, గరికవేళ్ళ రసము పుంస్త్వపు శక్తి నడంచి నపుంసకత్వము గల్గించుంగాన లోని కీయరాదనియుం జెప్పఁబడినది. తెల్లగరికనూరి నలుగిడిన పిల్లలశరీరము తెల్లఁబడి ఛాయగల్గు నందురు.

గరిక పశువుల కాహారము. దీనికణుపులు భూమికి మోపినతావున వేళ్లుతన్ని పెరుగు మొండి జాతి. ఇది ఎండిపోయి చచ్చినట్లగుపడినను లోన

నెక్కడనో! ఒక్కతావున పచ్చియుండిన నటవేళ్లు తన్ని పెరిగి వృద్ధిపొందెడిని. గరికిచిగుళ్లు (దూర్వములు) గణనాధునకు పూజింతురు.

గరిమాసిద్ధి — సిద్ధిసిద్ధులు చూడుడు.

గరుడ తాళము — తాళములు చూడుడు.

గరుడ పురాణము — (గారుడము) లింగ, కూర్మపురాణములందు దేవీభాగవతము నను పదునారవదిగను, తక్కినవాటియందు పదునేడవదిగను చెప్పఁబడినపురాణము. గరుడోద్భవ బ్రహ్మాండ విషయములు, చావుకుంబిదప ప్రాణిస్థితి మొదలగు విషయములందెల్పు పురాణము. మత్స్యపురాణమున పదునెన్మిదివేలుగను, తక్కిన పురాణములందు ౧౯,౦౦౦ గను గ్రంథ సంఖ్య వివరింపబడినది.

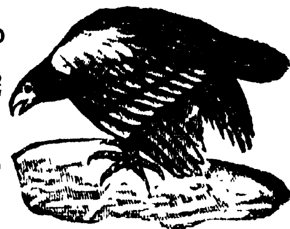
గరుడవర్ధనపుచెట్టు — నందివర్ధనపు చెట్టు చూడుడు.

గరుడాసనము — యోగశాస్త్రమునం జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. ఇది రెండువిధములు. కుడికాలిమీద నానినిలువంబడి, ఎడమకాలిని కుడికాలి వెనుకనుండి కొంచముత్రిప్పి ఎడమకాలివ్రేళ్ళను, కుడిపాదముపై నానించి, రెండు చేతులను మెలికవైచి త్రిప్పి, అరచేతులం జోడించియు, అవ్రేళ్ళతో ముక్కుమూసుకొని నిలువంబడుట గరుడాసన మనంబడును. ఇది సవ్యమార్గము. ఇంక నెడమకాలునాని నిలువంబడి కుడికాలింద్రిప్పి వ్రేళ్ళను ఎడమపాదముపై నానించి చేతులను పైవలెనే యుంచుట అపసవ్యమార్గము.

ఇంకను ప్రకారాంతరమున రెండుకాళ్ళవ్రేళ్ళు మోకాళ్ళు నేలనానించి రెండుమడిమెలపైని పిరుదులనానించి కూర్చుని అరచేతులు వెల్లకిలనుండు రీతిని మోచేతులను మోకాళ్ళపై నానించి చేతులుసాచి కూర్చుండుటయుం జెప్పఁబడినది. దీని యభ్యాసమున చిత్తైకాగ్రత గల్గుటయు ప్రాణవాయువు సుషుమ్నగతమగుటయుం జెప్పఁబడినది.

గరుడ హస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

గరుడుఁడు — ఈతనికి గరుత్మంతుఁడు తార్క్ష్యుఁడు మొదలగునామములు పెక్కుగలవు. తండ్రి కశ్యపప్రజాపతి. తల్లి వినత. సోదరుఁడు అనూరుఁడు.

గరుత్మంతుఁడు విష్ణుభక్తుఁడు. విష్ణుదేవుని గూర్చి గొప్పతపం బాచరించి ప్రసన్నతవడసినవాఁడు. విష్ణుదేవుని వాహనము. నాగకులమునకు వైరి.

గలాగలి గోత్రము — సంకృతి ఉపగణము చూడుడు.

గవర కులమువారలు — వీరాంధ్రులు. విశాఖపట్టణ మండలపు అనకాపల్లి పురసీమ, మూలస్థానముగ నాదిని కాపురము కుదిరి ఆదేశ పరిసరములకేగాక బర్మా దేశమునకుం గూడ కొందఱేగియున్నవారలు. వీరెచ్చట నున్నను అనకాపల్లి సీమయే వీరిప్రధానస్థానము. ముఖ్యవృత్తి సేద్యముగా నవలంబించువారు. వీరియందు ధనికులెక్కువమంది కలరని బలమగు ప్రతీతికలదు. మితవ్యయమునకుం బేరందినవారు. పలురకముల సేద్యముల నొనర్ప నేర్పరులని పేరందిరి.

పల్లపు భూములను మెరక చేయుటకుంగాని మెరకభూములను పల్లపుపొలములుగ మార్చుటకుగాని వీరుసమర్థులని గర్వముగఁ జెప్పకొందురు. వీరియందైకమత్యము, స్వకులాభిమానము బలమైనది. ఆంధ్రదేశపు కులములలో సేద్యమున నగ్రస్థానమందినవారనిన నతిశయోక్తి కానే

రదు. వీరి స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యమధికము. వారు వర్తకపుపనులు, తాముపండించిన పంటదినుసుల నమ్మకట మొదలగుకార్యములందు నిపుణులు. వీరియందు మారుమనుమలు కలవు. అన్యులు వీరి స్త్రీలను గౌరవముగ సంబోధించుటయాగు అమ్మయ్య యనుట యాచారముగ గలదు.

వీరందఱు శాక్తేయ మతస్థులు. వీరిలో కొందఱు అన్యులవలె తిరుమణి (శ్రీ)చూర్ణములం ధరించుచున్నను వీరు గౌరీశక్తి నారాధించు సంఘముగాన గౌరీలని పేరందిరి. ఆశబ్దమే వీరి కులనామముగ మారి గవరలని ఏర్పడియుండనోపు.

గవరకోమటులు ఆర్య వైశ్యులు చూడుండు.

గవల గోత్రము — కుశికగణము చూడుండు.

గవాక్షుండు — సుగ్రీవుని సేనయందలి యొకవానరుండు. ఈతని పేరంబరగు ఒకతీర్థము ఈతండేర్పఱచినదని రామేశ్వరమున నొక చిన్నబావిం జూపుదురు.

గవిష్ఠిర గణము— ఇది అత్రి సంతతియందలి యొక గణము. ఇందు ఇరువదియారు గోత్రములు కలవు.

కాత్యాయన సూత్రోక్తగోత్రములు (౧౦)- ౧. అవరోధకృత్, ౨. ఔర్ణనాభి, 3. గవిష్ఠిర, ౪. నాలందన, ౫. బైజవాపన, ౬. మౌంజకాశి, ౭. లాక్షి, ౮. వ్యాణి, ౯. శైలేయ, ౧౦. సృపి.

మాత్స్య సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౬)- ౧. కటకి, ౨. కృష్ణశీర్షక, 3. కాకశీర్షి, ౪. కాలాశి, ౫. ప్లక్షి, ౬. పార్ష్ణి, ౭. పూర్వాతిథి, ౮. బరధృతి, ౯. బ్రహ్మపుష్పి, ౧౦. మైత్రేణ్యా, ౧౧. లలందలి, ౧౨. వ్యాఘ్రపుష్పి, ౧3. శ్యామపుష్య, ౧౪. శిరీషక, ౧౫. సౌపుష్పి, ౧౬. హిరణ్య.

ఈగవిష్ఠిర గణమందలి గోత్రములు ౨౬. కిప్రవర రూపములు (౨)-౧. ఆత్రేయ, అర్చనానస, గావిష్ఠర, ౨. ఆత్రేయ, గావిష్ఠర, పౌర్వాతిథి.

గవిష్ఠిర గోత్రము—గవిష్ఠిర గణము చూడుండు. ముద్గల గణముచూడుండు.

గవేరణి గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుండు, హారిత ఉపగణము చూడుండు.

గసగసాల చెట్టు (నల్లమందుచెట్టు) లా. Papaver somniferum. ఆం. Poppy tree. సం. ఖస్ఖసవృక్షః; సుబీజా; సూక్ష్మబీజ వృక్షః. నల్లమందునకు సంస్కృతమున అఫేనమ్ అందురు. నల్లమందిచెట్టునుండి చేయు విషపదార్థము (నల్లమందు చూడుండు). ఈచెట్టుకాయల లోని గింజలకు గసగసాలందురు. కాకలనడంచి గ్రహణినాపి ఇంచుక మత్తుగల్గించి వీర్యప్రకోపముంజేసి మంచినిద్రయుంగల్గించునదనియు, బోదకాలు రోగమును శాంతింపంజేయునదనియు, పొడిదగ్గు, క్షయరోగముల నివారించుననియు, మెదడుకు, మలమునందు తిత్తులు, మూత్రమునందు తిత్తులకు బలముగల్గించునదనియు, కొంచెము వేయించి తినిన ధాతుపుష్టిగల్గించుననియు, అల్లే వాసన చూచుచుండిన నిద్రంగల్గించుననియు, అధికమైనచో నిందుక కడుపుంబిగియజేసి వాతముం బ్రకోపింపంజేసి, ఇంద్రియనష్టము గల్గించుననియు, మలబద్ధము గల్గించుననియు, దీనికి విరుగుడులు తేనె, పంచదార, రూమిమస్తకీ యనియుం జెప్పంబడినది. నల్లమందుచెట్టుకాయల పెచ్చులకు పోస్తకాయలని పేరు. ఇందు కొంచెము మత్తుం గల్గించుగుణము కలదనియు, దీనికషాయము లోనికిచ్చిన విరేచనములంగట్టుననియు, నిద్రంగల్గించు

వనియు, వేడికషాయములో గుడ్డముంచి పైన కాచిన కవుకుదెబ్బలు, గాయములు మానునట్లు వనియుం జెప్పుదురు. నల్లమందు పొగాకుతోఁగాని తమలపాకులతోఁ గాని సిద్ధపఱచి కాల్చుటకు (మద్దత్తు) తయారుచేయుదురు. ఇది కాల్చి పొగ పీల్చిన మత్తుఁగల్గించును. ఇది నరభ్యాసముగ దలంపఁబడుచున్నది.

గహెహార్ (శాఖ) క్షత్రియులు — శిశోదియా (శాఖ) క్షత్రియులు చూడుడు

గళగ్రహము — దీనికి గళరోగ మనియు నందురు. కంఠవ్రణమని కొందఱు వాడుదురట. శ్లేష్మ సంబంధ రోగమని తలంపఁబడుచున్నది. ఆహారాదులను లోనికిఁ జననీయకుండు నట్టుల గళమున నగు విషపుజాతి వ్రణము. స్వరమును నీరసింపఁజేయునది. అపాయకరమగు జబ్బు.

గళస్థపాదుకాన్యాయము— గళముపై కాలిజోడని యర్థము. శత్రువు ఇరుకు నంబడినతని కొన్నివిధుల (షరతులను) విధించి యవితప్పినచో సుస్వాస్థ్యములగు కఠినపద్ధతులను విధించి బలాత్కరించు స్థితియందు ఈన్యాయము వర్తించును.

గచ్చ (పొద) చెట్టు — లా. Caesalpinia bondue అనియు, Guilandina donducella. ఆంగ్ల. Molucca Bean లేక Nut tree. సం. కుబేరాక్షి. గచ్చచెట్టు ముండ్ల పొద గాన తోటలయొక్క సరిహద్దుకంచెలుగాను వేయుదురు. గచ్చచెట్టుకాయలు పైనికూడముండ్లుండును. లోనిపిక్కలనే గచ్చకాయలని తెలుచు వాడుచుందురు. గచ్చపిక్కలు గచ్చచెట్టుకాయల లోని గింజలుగనున్నవి. అవి ఆడపిల్లలు ఆటలం దుపయోగింతురు. గచ్చాకు ముదిరినదానికన్న లేతది శ్రేష్ఠమని చెప్పఁబడినది. వీని కషాయము లేక రసము వేడిచేసి ఋతురక్తమును చక్కగ వెడలించును. శరీరములోని మలములను వెడలించును. ఆముదముననించుక వెచ్చఁజేసిపైనికట్టిన ఒఱబీజపుబాధ (అండవాతము) నిమ్మళించును. కషాయము లేక రసమునందు అండవాతము, ఋతుదోషము, క్రిమి, జ్వరదోషము, వాతములు, శూలలు, శ్లేష్మరోగము నివారణమగునని చెప్పఁబడినది.

గచ్చవేరురసము అగ్నిమాంద్యము, కుష్ఠురోగము, వాతశూలలు నివారించి దేహమునందు నిల్వయగు నష్టజలముల వెడలించి దేహమును గట్టిపరచునని చెప్పఁబడినది. గచ్చకాయలలోని పిక్కలం జిదుకగొట్టి లోనిపలుకులు చేసుగనుండి అస్నభేదియందలి విషదోషము, పాషాణదోషము, ఇత్తడి,రాగి మొదలగు లోహముల విషదోషము, కడుపులోనిబల్లలు, క్రిమిరోగము, ఈడుపుదగ్గు, ఉబ్బసపుదగ్గు, గుండెలలోనినొప్పి, శూలనొప్పి, మన్యపుజ్వరము, వమనజ్వరము, చలిజ్వరము, నీరసము నివారించునని జెప్పఁబడినది. కాని పలుకులందు వమనముచేయు గుణము బలముగ గలదు గాన, వైద్యులతిజాగ్రతగా నుపయోగింతురు. గచ్చపప్పుమూర్ణము నీట నరుగఁదీసి (యోగాంధపుముద్దను) తేలుకుట్టినచోట వేసి కాచిన బాధతగ్గును. పెనరాసికాచిన గవదబిళ్లలు, అడ్డగ్రలవ్యాధి, ఒఱబీజము (లేక అండవాతపుబాధ) నివారించును. గచ్చపప్పు నూనెయందు పక్షవాతము, ఈడుపుదగ్గులం గూడ నివారించుశక్తి (పైకిమర్దనా) గలదందురు. పప్పు కాల్చినమసి దంతరోగముల నివారించును.

గజ్జి, దానిపురుగు — ఇది సూక్ష్మ జీవుల (Worms) నుండి సంభవించు అంటు రోగము. తెలుచుగ బాల్యమునందు యౌవనప్రాదుర్భావమునను సంపర్క దోషమునుండి అపరి

శుభ్రతగలవారికిం గల్గుమందు కుసుపులవ్యాధి. గ్రుడ్లనుండి జనించు జాతిపురుగు లీకుసుపులకుం గారణము. వీటియందు స్త్రీపురుషభేదముకలదు. ముందు నాలుగు, వెనుక నాలుగు ముండ్లగుత్తుల వలె కాళ్లుండునందురు. (అంటు వ్యాధులు చూడుడు, సూక్ష్మజీవులు చూడుడు).

గద్దరికాప్రవాహ న్యాయము —

మేకలముంద ఒక మేక ముందునడచిన అన్ని మేకలును వెంటాడించుచు వెంబడించునని భావము. అర్థములేక ఒకనిని తానునుసరించుట కీన్యాయము నాడుదురు.

గద్వాల్ రాజ్యము

అరుణోదదేశము చూడుడు.

గద్యము లేక వచనకావ్యము

గద్యకావ్యములు సాధారణముగ ద్వివిధముగ నుండును. ౧. గద్య- ఇది నాల్గుభేదములు కలది. ౧. సాధారణగద్యము, ౨. విన్నపరూపగద్యము, 3. చూర్ణికాగద్యము, ౪. బిరుదగద్యము అని.

ఇంక వచనకావ్యము లేడు తెఱంగులు- ౧. సంభాషము (ఉత్తరప్రత్యుత్తరరూపము), ౨. ఉక్తులు (ఒకరు చెప్పిందానిని తాజెప్పుట), 3. వ్యాసములు, ౪. చరిత్రలు, ౫. ఆఖ్యాయికలు, ౬. కథలు, ౭. నవలలు (Novels). ఇటుల వచనకావ్యభేదములు పదునొకండుగ నున్నవి.

గద్వాలసోమభూపతి —

ఈతండు క్రీ. వె. ౧౭౦౦ సంవత్సరప్రాంతమున ఇప్పటి నైజామురాజ్యములోని గద్వాల సంస్థానమును పాలించిన ప్రభువు. భద్రాపరిణయము రచించి పేరందిన కాణాదము పెదసోమయాజి యీతని యాస్థానకవి యని తెలిసెడిని. ఈ సోమభూపతి రచించినది రతిశాస్త్రము మూడాశ్వాసముల ప్రబంధము. ఇది హరిహరప్రణీత సంస్కృత గ్రంథము తెలుగున అనువదించినట్లగపడు చున్నది. ఈసోమభూపతి యాస్థానకవియగు కాణాదము పెద్దన్నసోమయాజి పురసంస్థానాధిపతియగు పామనృపాలునకుమత్స్యపురాణమును, శేషశైలేశలీలయు కృతినిచ్చినవాఁడు.

గన్నేరు చెట్టు —

మనదేశము నందిది సర్వసాధారణమైన వృక్షమే. పూదోటలందెల్లెడల గాననగుచుండును. ఇది తెలుపు, ఎరుపు, పసుపురంగుల పూవులంబూచు మూడుప్రధాన జాతులుగ నెంచనగును. అందు తెలుపుజాతియు, ఎరుపు జాతియు ఒంటిరెక్క పూవులం బూచునదియు, ముద్దపూవులం (అనేకపుసలు) బూచునదిగను, మఱి రెండు భేదములుగ నుండును. ఒంటిరెక్కజాతి పూవుయొక్క కాడ గొట్టములో నొకసన్నని స్తంభమును దానికడ నొక శివలింగాకారముగను గాననగును. ఈఒంటి రెక్క ముద్దపూవుజాతులలో ఎరుపు, తెలుపు రంగులొక తీరున నుండక పెక్కుమాత్రల భేదముల పరిమితిగల రంగులతో గాననగుచుండును. కాని యారంగుల తారతమ్యము గన్నేరునందలి జాతిభేదము గానేరదు. అది భూసార, జలసమృద్ధుల పైనను, వేసిన ఎరువు సత్తువలపైనను వృద్ధిజేసిన పనిగను నిస్సారమొనర్చి క్షీణింపజేసిన పనిగను ఇటీవల స్పష్టమైనది. ఇంకమిగిలిన పసుపు పచ్చరంగు పూవులం బూచుజాతియుం దింతదనుక నాలుగు ముఖ్యములగు జాతిభేదములు గాననగుచున్నవి. అవి అడవి జాతి చెట్టువలెదోచు పచ్చగన్నేరును, స్వర్ణనామముతోడను వేఱొకజాతి పచ్చపూవుల జాతియు, బంగారుగంట యనంబడు ఎక్కువ దళసరి మంచి బంగారుంబోలిన వన్నెయు పూవు గొట్టమునందలి కాడపై శివలింగాకారముండుటయుంగలజాతి యొకటియునై యున్నవి. ఇవి

మాత్రము స్పష్టమగు భేదముగలవని చెప్పక తప్పనివి. ఇందు అడవిజాతివలె గాననగు పచ్చ గన్నేరు నందు పచ్చపూవుపై నొకపాటి ఎఱ్ఱ మచ్చ లచ్చటచ్చటఁ గాననగు పూవులంబూచు వేఱొక అంతర్భేదజాతియు నట్టిరూపమునసే తెల్లపూవులంబూచు వేఱొక అంతర్భేదజాతి యొకటియు రెండుభేదములు కలవు. ఇఁక నొకటి రెండడుగుల ఎత్తులోపునసే చిన్నడొంకవలె పెరిగి సదా యెఱ్ఱనిరంగు పైకిని తెల్లనిరంగు అడుగునకుఁ బూవులంబూచు బిళ్ల గన్నేరనంబడు వేఱొక ప్రత్యేకజాతి గన్నేరునామమునం దనరెడిని. ఈబిళ్లగన్నేరు పూవునందు సహ్యమగు పరిమళ మిసుమంతయుం గానరాకున్నను ఐదేసి రెక్కలంగల్గిన పూవుల నీకాలము విరివిగ బూచుంగాన పూదోటలందు మార్గమున కిరు ప్రక్కలవేసి నాటుచుందురు. దీనివిత్తనములందు పైత్యముంగల్గించు గుణముకలదు. తీపిరుచిగల్గి యుంట చీమలు వీటిం గొంపోయి విస్తారముగ జేర్చుకొనుచుండును.

తెల్ల, ఎఱ్ఱ రంగు పూవులఁబూచు గన్నేరు జాతి- లా. Nerium odorum. ఆంగ్ల. Sweet scented oleander. సం. కరవీరః; కరవీరకః; అశ్వఘ్నః; హయఘ్నః; చండాతః; అనియు, చండాలః అను పదము ఎఱ్ఱగన్నేరునకును సంస్కృతపదములు. దీనివేరునందు విషముకలదు. పూవులందునను బలహీనమగు విషము కలదు. గాన లోనికియ్యరాదు. ఇచ్చిన నరముల బలహీనతయు, గుండెకొట్టుకొనుటను నిలిపివేయుటయు, నాడి కనపడకుండుటయు ప్రారంభమగును. దీనికి విరుగుడు కరక్కాయల రసము లేక కషాయము, కుంకుడుకాయల పులుసు నని చెప్పఁబడినది. గన్నేరువేరు, గన్నేరుచెక్క, గన్నేరుఆకులరసము పైనివ్రాయుటవలన కంతులు, గడ్డలు, తామర, శీట నివారణమగుననియు, వాపులుతగ్గుననియు, వేరురసము కండ్లలోవేయుటవలన కండ్లనీరు కారుట నివారణమగుననియు, మఱియుఁ గఠినమగు కుష్ఠు, గజ్జి, చిడుము, చీరపేరు, చర్మరోగములు, జంతువిషదోషములు, దద్రు, దురదలు, పురుగులు, పొక్కులు, పుండ్లు నివారణమగుననియుఁ జెప్పఁబడినది. గన్నేరుపూవులు నూరి తలకుంబట్టించిన తలదురద, చుండ్రు, వెండ్రుకల బలహీనత, పేలు నివారణమగునందురు. గన్నేరుపాలు లోనికిచ్చిన గాఢవిరేచనములు గావించి అపాయమొనర్చును. దీనికి విరుగుడులు కలకండచూర్ణము కల్పిన పెరుగు, జిల్లేడువేరు పైపొట్టుకల్పిన గేదెపాలు, కరక్కాయరసము లేక కషాయము నని చెప్పఁబడినది.

పచ్చగన్నేరు- లా. Thevatia neiifolia. ఆంగ్ల. The exile అనియు, Yellow oleander అనియు నందురు. ఇది అడవిచెట్టువలె గాననగుచుండునది. ఇందు పసుపుపచ్చని పూవులు, తెల్లపూవులు, పచ్చరంగుపూవులపై నెఱ్ఱమచ్చలు గల పూవులు బూచు మూడుభేదములుండును. పాలు విస్తారముకారును. కాయలుపెద్దవి. కాయల లోని పిక్కలు పెద్దవిగను గట్టివిగనుండును. లోని పప్పులు ప్రాణఘాతమొనర్పగల విషతుల్యములు. అవి లోనికిఁదినరాదు. దీనికి విరుగుడు ఆవుపేడరసము నీటంగల్పి వడకట్టి లోనికిచ్చుట యని చెప్పఁబడినది. చెక్కయందు గొప్ప విరేచనములొనర్చు గుణముకలదు. అపాయకరమైనది.

గన్మెటల్ (లోహము) Gun metal.— రాగి తొంబదిపాళ్లును, తగరము పదిపాళ్లును, కొంచెముగా నితరభాగములును కలిపిచేసిన లోహము. తుపాకుల భాగములను వీటితో చేయఁబడుచుంట చే నీపేరయ్యెను. ఇనుము, ఉక్కు ఉపయోగింప వీలుకానిభాగములు వీటితో

చేయుచున్నారు. దీనిని పురాతనపు బ్రాంజు లోహమునకుం సరిపోవుటంజేసి శాస్త్రవేత్తలు బ్రాంజుఎల్లోయి అనెదరు.

గమ్మా రేస్ (కిరణములు) — ఆర్టిఫిషియల్ రేడియమ్ చూడుడు.

గర్గ ఉపగణము (ఆంగీరస, భరద్వాజ, గర్గ) — ఇది ఆంగీరససంతతి. భరద్వాజ గణమందలి గర్గఉపగణము (౯౦ గోత్రములు).

బోధాయనసూత్రోక్త గోత్రములు (౨౪)- ౧. కారిరాత్రి, ౨. కైనాల్య, ౩. కైవల్య, ౪. క్రోష్టకి, ౫. గర్గ, ౬. గాంధారాయణ, ౭. తుల్య, ౮. దాయూవత, ౯. పౌలి, ౧౦. బాహులకి, ౧౧. భ్రష్టక, ౧౨. భ్రాజితాక్షి, ౧౩. భ్రాష్టవిను, ౧౪. రాజి, ౧౫. వాట, ౧౬. వైలహాని, ౧౭. శాఖాయని, ౧౮. సఖీన, ౧౯. సాంగ్రహవార్ణ, ౨౦. సాత్యాయని, ౨౧. సాంభరాయణ, ౨౨. స్రాహత, ౨౩. సౌయూముని, ౨౪. స్రోత్రాయని.

కాత్యాయనసూత్రోక్త గోత్రములు (౧౮)- ౧. ఐంద్రాలి, ౨ ఔపమర్కటి, ౩. కాలకృత్, ౪. కాలాయన, క్రియూశ్వ, ౬. క్రీవ, ౭. క్రైష్మి, ౮. కౌలాస్త్రయ, ౯. గార్గ్య, ౧౦. ప్రేమ్యంగ, ౧౧. పైగలాయన, ౧౨. పైంగలాయన, ౧౩. భాల్లవి, ౧౪. మాతులేయ, ౧౫. యూవక్రి, ౧౬. శ్యామాయన, ౧౭. శాలంకాయన, ౧౮. సాపరివార.

మాత్స్యసూత్రోక్త గోత్రములు (౪౨) - ౧. అస్మి, ౨. ఆస్మి, ౩. కాన్వాయన, ౪. కారి, ౫. కాలవిత్, ౬. కైవలాయన, ౭. కౌజలి, ౮. కౌండాయన, ౯. కాలాక్షి, ౧౦. గాధి, ౧౧. ధిరాయన, ౧౨. దామి, ౧౩. నైద్రాక్షి, ౧౪. పైశ్వన్ను, ౧౫. పైశ్వకాయన, ౧౬. బలాకి, ౧౭. భారమత, ౧౮. భాల్లకృత్, ౧౯. భాంగి, ౨౦. భాస్త్రకృత్, ౨౧. మధురావహ, ౨౨. మాధుర, ౨౩. మార్కటి, ౨౪. రాత, ౨౫. లావద్య, ౨౬. లోమకృత్, ౨౭. వటు, ౨౮. వాత్సతరాయణ, ౨౯. వాసాయన, ౩౦. విను, ౩౧. విశ్వకాయన, ౩౨. శక్రి, ౩౩. శాకలాయని, ౩౪. శారాయణ, ౩౫. శ్యామ, ౩౬. శ్యామాయణ, ౩౭. స్కంద, ౩౮. స్వశ్వ, ౩౯. సాక్ష్యాయన, ౪౦. సాభార, ౪౧. సాహారి, ౪౨. కానాయన.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (౬)- ౧. కపి, ౨. ఖండిత, ౩. గర్గ ౪. తిత్తిరి, ౫. భూమి, ౬. స్పందితి.

ఈ (గర్గ ఉపగణ) గోత్రములకుం బ్రవర రూపములు- ౧. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ. ౨. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ, సైన్య, గర్గ (లేక గార్గ్య). ౩. ఆంగీరస, సైన్య, గర్గ (లేక గార్గ్య). ౪. ఆంగీరస, గర్గ (లేక గార్గ్య), సైన్య. ౫. భరద్వాజ, గర్గ (లేక గార్గ్య), సైన్య. ౬. ఆంగీరస, తైత్తిరి, కాపిభువ.

గర్గర్షి ఆశ్రమములు — సంయుక్త రాష్ట్రములలోని రాయబరేలిజిల్లాలోని అశ్విఅనుపురమున కెరరుగగంగకవ్వలితీరమునగలదు. దాని నిప్పుడు గాగాసార్ అనుచున్నారు. ఇంకను కుమాన్ (కూర్మాచల) దేశపు టడవులలో లోద్మానా (లోధ్రవనము) యనంబడు తావున వేఱొక గర్గాశ్రమముకలదు. ఈపరిసర అరణ్యము లందే గర్గానది (ఇప్పటిపేరు గూగాస్) జనించి ప్రవహించుచు కడకు ధవళీనదిలో సంగమించును.

గర్గ గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

గర్గశత దండన న్యాయము — గర్గు లందఱికి సాముదాయకమున నూరు (రూప్య

ములు) దండన (జరిమానా లేక అపరాధము) విధింపబడినదని యర్థము. ఇది ఒక్కనికిగాదు. సాముదాయికముగా అందఱికి విధింపఁబడిన యపరాధము. ఒకగర్గుఁడు కాఁడు అనేకమంది గర్గులు. దండన గర్గులందఱు కలిసి నూరు చెల్లింపవలెనని భావము.

గర్గుఁడు — అత్రి, చంద, పూరువుసంతతి క్షత్రియుఁడు, బ్రాహ్మణుడైనవాఁడు. ఇతని సంతతివారు బ్రాహ్మణులు, తండ్రి భువమన్యువు లేక వితథమన్యుఁడు, సోదరులు మహావీర్యుఁడు, నరుఁడు, బృహత్క్షత్రుఁడు, కుమారుఁడు గార్గ్యుఁడు, ఋషి. మరియు, యాదవుల పురోహితుఁడొకఁడు గర్గుఁడు కలఁడు. ఈతఁడు వసుదేవునిపంపున బలరామకృష్ణుల జాతకర్మనామకరణాదులు నందుని యింటికేగి నెరపించినవాఁడు.

గర్జపురము (ఘాజీపూర్)— ఈపుర మేలిన భూపతికి యోధపతి, విగ్రహపతి, యుద్ధనాథుఁడు రణస్వామి అను బిరుదములుండెనఁట. గంగానదీతీరము, బనారసునుండి ఏబదిమైళ్ళ దూరము. హ్యూయనత్సాంగుదీనిని గర్జపురి మని వ్రాసెను.

గర్జిత లక్షణపరీక్ష కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమున వివరింపఁబడిన పరీక్షలలో నొకటి. (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుఁడు). అనగా ఉఱుముల పరీక్ష. ౧. ఫెళఫెళమని రాళ్లుదొరలి పైఁబడునట్లు గొప్పధ్వనియొనర్చుచు భూమిమీద పడునటుల ఉఱిమిన వర్షముగురియుననియు, ౨. వర్షారంభమునఁగల్గిన గర్జితము వర్షముగల్గించి, వర్షాంతమునఁగల్గిన గర్జితము వర్షము నాపివేయుటకు గురుతులనియు, ౩. కందెనము లేని ఎడ్లబండి నడచుతరి నరచు ధ్వనివలెను, గాడిద ఓండ్రపెట్టుతరి గల్గు ధ్వనివలెను, మంటమండుతరి గల్గుధ్వని వలెను, పాత్రలం దోముతరి గల్గు ధ్వనివలెను, శబ్దముతో నుఱిమిన ననావృష్టియనియు, చెప్పఁడు వచించియున్నాఁడు.

గర్డర్లు—సీనినిసర్వసాధారణముగ ఇనుముతో చేయుదురు (రీన్ఫోర్స్డుకాంక్రీటుచూడుఁడు). ఇనుపదూలములు రోల్డుగర్డర్సు అనియు, ప్లేటు గర్డర్సు అనియు, ట్రస్డ్ (Trussed) గర్డర్సు అనియు నాల్గువిధములు. కాల్చి సాగించిన ఏకాండీదూలములకు రోల్డుగర్డర్సు అనియు, దళసరి ఇనుపరేకు బద్దలతో చేయఁబడు వానికి ప్లేటు గర్డర్సు అనియు, N మొదలగు ననేక ఆకారములుగ దళసరి యినుపరేకు బద్దలతో నిర్మింపంబడిన దూలములకు ట్రస్డు గర్డర్లు అనియు త్రివిధముగఁ జేయఁబడును. ట్రస్డు గర్డర్లలో వారన్ గర్డర్ల లెటీసు అనబడు ననేకవిధములగు దూలములును గలవు.

గర్తవర్తి గోధావమాంస విభజన న్యాయము — దాని కన్నములోనే ఉన్న ఉడుము మాంసము పంచుకొనుట కాలోచన యని యర్థము. తనకు లభింపకుండనే దానిం గూర్చి పంచుకొనుట అసాధ్యము. యోచించుట నిరర్థకమని భావము.

గర్తస్థమృతసర్ప న్యాయము

గోతిలో చచ్చియున్న పాముని యర్థము. దూరమునుండి చూచుటకు భయంకరముగనున్నను మృతసర్పమేనని భావము.

గర్దభ గోత్రము — కణ్వోపగణము చూడుఁడు.

గర్దభీముఖగోత్రము శాండిం గణము చూడుఁడు.

గర్భరత్న లక్షణపరీక్ష — కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన పరీక్షలలో నొకటి. (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుఁడు). గర్భర

వసగా మూలానక్షత్రము మొదలు మృగశిర పర్యంతము. అనగా ౧. మూల, ౨. పూర్వాషాఢ, 3. ఉత్తరాషాఢ, ౪. శ్రవణము, ౫. ధనిష్ట, ౬. శతభిషము, ౭. పూర్వాభాద్ర, ౮. ఉత్తరాభాద్ర, ౯. రేవతి, ౧౦. అశ్విని, ౧౧. భరణి, ౧౨. కృత్తిక, ౧3. రోహిణి, ౧౪. మృగశిర అను పదునాల్గునక్షత్రములు గర్భర్తునక్షత్రములు. వీటిలో ప్రతి గర్భర్తువు యొక్క లగ్నమందు క్రూరగ్రహము (రవికుజశనులు) యున్నను, వీక్షింపు చున్నను, ఉదయమగుచున్నను, అందు ముఖ్యముగ కుజదృష్టులున్నను, ఆ గ్రహములు చంద్రునిం గూడియున్నను, ఆ (లగ్న) దినమునందుత్పాత మనిపేరు. మొదటి గర్భర్తునందలి రెండవభాగమున నా గ్రహము లగ్నియుండినను లేక మూడవభాగమందగ్నియుండినను లేక మూడు భాగములందు గూడ నగ్నియుండినను నాగర్భము చెడిపోయినదని చెప్పఁబడును. ఈ పద్ధతి యన్ని గర్భర్తు నక్షత్రములకు నిటులనే వర్తించెడిని.

రవి ధనస్సునందగనను మకరమందైనను సంచరించుతరి- మబ్బులు, మెఱుపులు, ఉఱుములు, ఇంద్రధనస్సు గల్గిన నాగర్భర్తువు చెడలేనిచిహ్నముగ నెఱుంగదగినది. మరియు నటులనే కుంభరాశి, మీనరాశి వీటియందు శని సంచరించుతరి ఉత్తరదిశను గాలి, మబ్బులు, మెఱుపులు గల్గుటయు గర్భర్తువు చెడలేదని యెఱుంగునది.

మేషము, వృషభము వీటియందు సూర్యుండుండినతరి- మబ్బులు, మెఱుపులు, ఉఱుములు, పరివేషము, ఇంద్రధనస్సు, వర్షముగల్గుట గర్భర్తువుయొక్క పనులనియు, మిథునము, కర్కటకము వీటియందు రవియుండుతరి వర్షించుటయు, పునర్వసు నక్షత్రమున వర్షముగల్గుటయు గర్భర్తు కార్యములై సస్యసమృద్ధికరము లని చెప్పఁబడినది.

రవి మూలా నక్షత్రమున ప్రవేశించినది మొదలు ౭-౯౭ దినములందు సూర్యపరిధికల్గుటయు, ౧3-౧3౭ దినములం దింద్రధనస్సు కల్గుటయు, ౧౮-౧౦౮ దినముల మెఱుపులు గల్గుటయు, ౪౭ దినమున వర్షము, ౧౪౭ దినమున మేఘాడంబరము గల్గుటయు, గర్భర్తు చిహ్నములు.

కాలవిజ్ఞాన మనంబడు రెట్టమత శాస్త్ర ధర్మమున కొందఱి మతమున- ౧. తీక్ష్ణమగు ఎండలు, ౨. భూమి పగులుట, 3. సూర్యునిచుట్టు పరివేషముగల్గుట, ౪. ఉఱుము, ౫. మెఱుపులు, ౬. మంచు, ౭. గాలివీచుట, ౮. గుమాయింపు, (ఉమ్మగిలుట), ౯. తుంపరగా చినుకులురాలుట, ౧౦. చలిగానుండుట యనునవి దశ వర్ష ధాతువులని చెప్పఁబడినవి. మఱి కొందఱి మతమున- ౧. తీక్ష్ణమగు ఎండలు, ౨ గాలివీచుట, 3. సూర్యునిఁజుట్టి పరివేషము గల్గుట, ౪. మబ్బులోని యుఱుములు, ౫. మబ్బులోని మెఱుపులు అను నీ యైదే వర్ష ధాతువులని చెప్పఁబడినవి. గొప్ప వర్షము గురియుట కారుధాతువులును, సామాన్య వర్షమునకు నాల్గు ధాతువులును, స్వల్ప వర్షమునకు మూడుధాతువులును ప్రకోపించ వలయునని చెప్పఁబడినది. వర్షములు గురియుటకు గ్రహబలానుకూలత ముఖ్యమనియు, అదిలేకుండిన దశ ధాతువు లేకీభవించి ప్రకోపించినను పూర్ణ ఫలముండదనియు చెప్పఁబడినది.

౧. సింహము, కన్య ఈరాసుల చంద్రుండుండుతరి వర్షయోగమనియు, సస్యములు చక్కగఁ బండుననియు,

౨. తుల, వృశ్చిక రాసులందు రవియుండు తరి స్వల్పవర్షమనియు, పంటలు తక్కువయనియు. దిట్టపొలము లెండిపోవు ననియు,

3. వృశ్చికము, ధనస్సు ఈరాసులందు రవి యుండుతరి దశ ధాతువులు ప్రకోపించి తీర్చిన కర్ణాటక దేశమున వర్ష, సస్య సమృద్ధి గల్గు నియు, పది ధాతువులు గల్గి గర్భమునుడిన మూలానక్షత్ర ప్రవేశము మొదలు ౧౯౫ వ దినమునకుగాని వర్షించదనియు చెప్పబడినది.

౪. మార్గశీర్ష మాసమున వర్షించుటయు, పుష్య మాసమున గాలి, మోడయుం గల్గిన ముందు సంవత్సరమున మంచి వానలు కురియుననియు,

౫. మార్గశీర్ష శుద్ధ పాడ్యమిని చంద్రరేఖ యాకసమున గానవచ్చెనను, మార్గశీర్ష శుద్ధ పౌర్ణమి యందు మబ్బులు, ఉఱుములు, మెఱపులు గల్గుటయు, మఱియు నాదినమున సూర్యుడు చంద్రుడు గూడ ప్రకాశమానముగ గానవగుటయు, ముందు సంవత్సరమున సమృద్ధిగ వర్షములు గురియుననియు,

౬. మార్గశీర్ష బహుళ పాడ్యమి నాడు మింటం దెల్లని రేఖలు దీప్తి గానవగుట, బహుళ పంచమి లోపునను, తప్పిన యమావాస్య యందైనను వర్షించుననియు,

౭. స్వాతి యందుచంద్రుడున్నచో ముందురాగల యాశ్లేష కార్తెయందు చక్కగ వర్షించు ననియు,

౮. పుష్య శుద్ధ సప్తమినాడు మేఘాడంబరము, ఉఱుములు, మంచు, గాలి ఇవి వ్యాపించిన ముందున కధికముగ వర్షములు గల్గుట చిహ్నముగ నెఱుంగవలయుననియు,

౯. పుష్య మాసమున, రోహిణి నక్షత్రమందు పరివేషము చంద్రునకుంగల్గి మంచు పడినచో ముందు రాగల యాషాఢమున మిక్కలిగ వర్షించుననియు,

౧౦. పుష్య శుద్ధ పౌర్ణమి మొదలు తేదు రోజులు దశ ధాతువులు చక్కగ నొప్పియున్నచో రాగలసంవత్సరమున వర్ష సమృద్ధిగల్గి చక్కగ పంటలు పండుననియు చెప్పబడినది.

౧౧. పుష్య శుద్ధ పౌర్ణమి నాటి సాయంకాలమునగాని, అర్ధరాత్రమునగాని అధికముగ మంచు పడినచో కర్ణాటక దేశమున సస్య సమృద్ధి గల్గుటకు సూచన యనియు నందురు.

గర్భస్రావము — ఆంగ్ల Abortion, Miscarriage అని యు నందురు. దీనికి గర్భ విచ్ఛిత్తి యనియు, కడుపు పోవుట యనియునందురు. స్త్రీలు గర్భిణులయియుండ కొన్ని కారణముల వలన నకాత్తుగా గర్భముచెడిపోవుట.

గర్భాయనగోత్రము — శౌనక లేక గోత్సన్నుదగణము చూడుడు.

గర్భాశయము స్త్రీల పిండకోశము నకు గర్భాశయమని పేరు.

గర్భాసనము (లేక ఉత్థానగర్భాసనము) యోగశాస్త్రమున చెప్పబడిన యాసనములలో నొకటి. పద్మాసనమున మఠముపై దినలై మూర్పుని చేతులను మఠములోనికి క్రిందికిమార్చి ఆచేతు లను పైకెత్తి మెడమీద లంకెవేసి పట్టుకొని యుండుట గర్భాసనమనబడును. దీనిని ఉత్థాన గర్భాసనమనియు నందురు. దీనియభ్యాసము వలన నిద్రాలస్యములు క్షీణించుటయె గాక ఇంద్రియశాంతి గల్గునని చెప్పబడినది.

గల్లలత్మక — లత్మకమారి చూడుడు.

గల్ఫ (Gulf) — సంయుక్తాగ్ర గడము (సముద్రభాగము) Sea Portions చూడుడు. Gulf stream వేడివెళ్ళసముద్రజలప్రవాహము. దీనింగూర్చి సముద్ర (జల) ప్రవాహములు చూడుడు. Gulf stream జలములు వేడిగను తేలికగను ఉండును.

గల్ఫుస్ట్రీమ్ (Gulf Stream) — గల్ఫు స్ట్రీమున భూమిపై నదులు ప్రవహించునట్లు

సముద్రమునందుదకములమధ్యనుండిఅతిత్వరితముగ ప్రవహించుచుండు జలప్రవాహము. నీటిమధ్య నుండి నీటిప్రవాహమన నాశ్చర్యకరముం గొల్పుం గాని సముద్రముననడచు పొగయోడలీ ప్రదేశముల నెంతజాగ్రతంగొని యేగుచున్ననుప్రవాహ వేగమున కీడ్వబడి దూరముగ గొంపోబడి పిదపకష్టముగ నొకదరికిం (అసముద్రప్రవాహము లేని తావు) జేరి ఆలస్యముగ తమతమ గమన స్థానములకడకేగుటసుప్రసిద్ధమే. నావికులీసముద్ర నదీజలములు వెచ్చగనుండునందురు. ఇట్టి ప్రవాహములు (Gulf streams) ప్రపంచమునందలి మహాసముద్రములందు పెక్కులు గలవట.

ఎఱిగియున్న వాటియందు ప్రధానమగు ప్రవాహమును సౌత్ ఈక్వటోరియల్ కర్రెంటు (South Equatorial Current) అని చెప్పుదురు. దీనినుండి పెక్కుశాఖలు బయలువెడలునట. అందొకటి మెక్సికో సంయుక్తసాగరము (Gulf of Mexico) లోనికేగి అటస్థంభించుచో భూభాగమునకుంగుద్దుకొనుచువేడియెక్కువగుట, మరియు నావేడినీటి ప్రవాహము ఫ్లోరిడాజలసంధి (Straits Florida) మార్గముననడచి ఉత్తరమునకు దిరిగి న్యూఫౌండ్లాండు కడకుంజేరడినట. ఈప్రవాహము 300 మైళ్ళ వెడలుపును 3000 అడుగుల లోతును గల దందురు. అటసమీపించుకతన మెరికయగుచు వడి తగ్గుచు తక్కిన జలములం గలసిపోవునట. అందిం కను వేడిగనుండు జలములు పలుదిక్కులకు చిన్న సన్నని ప్రవాహములుగ బర్వునట. వీటికి స్ట్రీమ్ డ్రిఫ్ట్సు (Stream drifts) అనిపేరు. ఇదొకటి ఇంగ్లాండు తీరములంగూడ జట్టునడచును. (గల్ఫుమాడుగు).

గజ్జేరు చెట్టు— లా. Trian thema monogynia, Boerhavia cleffuse. ఆంగ్ల. Spreading Hog weed, సం. కఠిల్లః, పునర్నవ, పునర్భూః, గజ్జేరు సామాన్యమునకును కఠిల్లకా, పునర్భవః ఎర్రగజ్జేరునకును పేర్లు. కొందఱు విషాదియని యనియు ననిరి. గజ్జేరునందు ఆకుల రూప భేదములచేతను, పూవుల రంగుభేదముచేతను పెక్కుజాతులేర్పడి యున్నవి. గాని అన్నియు ఒకేజాతి. కొన్ని దేశములందు దీని యాకుల నుడికించి భోజన పదార్థముగ వాడుదురని తెలిసెసిని. వైద్యగుణముం గలదు. వైద్యులు తెల్లరంగు పూవులంబూచు తెల్లగజ్జేరు శ్రేష్ఠమందురు. ఇందు కోలటి ఆకులు గల జాతిలో పసుపుపచ్చ పూవులం బూచు జాతియొకటి కలదు. దీని జాతులకు గంగపాయిల, సన్నపాయిల, అంబటిమాడు మొదలగు కొన్ని పేర్లు వాడుచున్నారుగాని అవి ఇందువ్రాయుటకు సర్వత్రా ఒక పద్ధతిమేరకు లేనుందున వ్రాయవలవి గాకున్నవి.

గలిజేరు వేళ్లు, ఆకులరసము, సమూల కషాయము లోనికిచ్చిన వేడిచేసె విషమును హరించి. విరేచనముజేసి విషదోషము వెడలించును. మూత్ర వ్యాధి ఉదరరోగములు, కార్జములో పుండగు రోగము, కాస, గుల్మము, తెల్లదబ్బ (Lungs) లో పుండగు రోగము, పాండువు, మూలవ్యాధి, ఆకలిమందగించుట, వాతదోషము, శ్వాస, క్షయ రోగముల నివారించును.

గజ్జేరు వేరు ముదిరినది పాలతో నుడికించి ఎండించి చూర్ణముజేసిన చూర్ణము-ఉదర రోగములు, ఉబ్బసము, అరుచిదోషము, అష్టశూలలు, ఉబ్బు, ఋతురక్తనిరోధము, కఫదోషము, పాండురోగము, మూలవ్యాధి, శ్వాసల నివారించుటయేగాక కుష్ఠురోగము గూడ తగ్గిపోవుననియు, ఆవునేతితో దీని ముదురు వేరును కలికము దీసికండ్లకిడినకంటిలోని పువ్వులును, తేనెతో

కలికముఁదీసి కండ్లకిడిన దురదలును నివారణ మగునని చెప్పఁబడినది. మఱియు గలిజేరు నధికముగదినిన గొంతునొప్పి గల్గించుననియు దానికి గాచు (కవిరె) విరుగుడనియుం జెప్పఁబడినది.

గవ్యపంచకము (లేక పంచగవ్యములు) ౧. గోమూత్రము, ౨. గోమయము. ౩. గోక్షీరములు (ఆవుపాలు), ౪. గోఘృతము (ఆవునెయ్యి) ౫. గోదధి (ఆవుపెరుగు).

వీటి సర్వాభాగములుగ (క్షీరములు, పాలలో సగము నెయ్యి, నేతిలో సగము పెరుగు, పెరుగులో నారవ భాగము గోమూత్రము, అంతనాల్గవ భాగము గోమయము) కల్పినదానిని పంచ గవ్యమందురు. దీనిని ప్రాయశ్చిత్తాదులందు ఉపయోగింతురు.

గవ్యాయన గోత్రము - నిధ్రువగణము చూడుఁడు.

గ్రంథరచన, ముద్రణము, ప్రకటనము, పుస్తకవిక్రయము — గ్రంథమును రచించుటయె గ్రంథరచన. దానికి ప్రకటనముతో నేసంబంధమును లేదు. ఒకలేఖ వ్రాసి పంపుటయందు గ్రంథరచన కలదు. అదియెవ్వరికి నిర్దేశింపంబడినదో వారికే ఆ

లేఖ బహిరంగపఱ్చబడినది కాని అన్యులకుంగాదు గాన, ప్రకటన క్రిందికిరాదు. వార్తాపత్రికలందు ప్రకటింపఁబడిన బహిరంగలేఖలు, ఎడ్వరుటైజుమెంట్లు వీరువారనిగాక ఎల్లరకు నిర్దేశింపంబడినవి గాన ప్రకటన క్రిందికి వచ్చెడిని. పుస్తకవిక్రయము వ్యాపారమేగాని ప్రకటన ఉద్దేశింపంబడినది కాదు. ముద్రణము వ్యాపారము మాత్రమే యగును.

గ్రంథాక్షరలిపి— ఇది దాక్షిణాత్యాక్షర లిపులలో నొకటి. (వీటివంశవృక్షము చూడుఁడు). ఇది ఆఱవలిపిలో అక్షరములు తక్కువ గాన, సంస్కృతపదములు వ్రాయవలసివచ్చినతరి దీనిని వాడుచుందురు. ఇప్పటి గ్రంథాక్షరి మధ్యకాలపు గ్రంథాక్షరినుండియు, అది పురాతన గ్రంథాక్షరి నుండియు, అది చేరలిపినుండియు కల్గినమార్పులు. గ్రంథాక్షరములు త్రివిధము. పురాతన లిపి క్రీ. వె. ౧౦౦౦ సంవత్సరములనాఁటిదనియు, మధ్యకాలపులిపి క్రీ. వె. ౧౩౦౦ వత్సరములనాఁటిదనియు నాధునికలిపి ఇక్కాలపుదనియుం జెప్పఁబడినది. కడపటిదియగు నాధునికము బద్ధఖత్తనియు, గుండుఖత్తనియు ద్వివిధముగ నున్నది. బద్ధఖత్తులిపి హిందువులు తమగ్రంథములందుపయోగించునది (సంస్కృతపదము లరవలిపియందు వ్రాయుటకైనది). గుండుఖత్తు జైనులు తమ మతగ్రంథములను వ్రాయు గ్రంథాక్షరి.

గ్రంథితగరపు చెట్టు — లా. Valerina Wallichi. ఆంగ్ల. Indian Valerian. సం. కాలశౌర్యః; శితపుష్పః అని కొందఱనెదరు. తెల్లని పూవులంబూచుననియు, దీనివేరునకు గ్రంథితగరమని పేరనియుం జెప్పఁబడినది. దీని చూర్ణకషాయములు కఫవాతముల నివారించి, మూత్రమును చక్కగ వెడలఁజేసి, ఉన్మాదము, అతిసారము, జ్వరములు, తాపము, రక్తపైత్త్యముల నివారించుననియు, దీనియాకుం జతుకగొట్టి యాముదమున వెచ్చజేసి పైనవేసికట్టిన పిల్లలకు దంతములు వచ్చుతరి శరీరమున లేచెడి పొక్కులు మానుననియుం జెప్పఁబడినది.

గ్రంథితగరము – తగరము చూడుఁడు.

గ్రంథిభేద వాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. మతమువైచుకుని పద్మాసనమున కూర్చుండి (పద్మాసనము చూడుఁడు) రెండుమోకాళ్లను నేలగునంత దగ్గరకుంజేర్చి చేతులులంకెవైచి కుడి

అరచేతితో నడుమమోచేతిని, ఎడమఅరచేతితో కుడిమోచేతిని పట్టుకుని కూర్చుండుట గ్రంథి భేదాసనము.

గ్రంథులు— ఆంగ్లి. Wens. ఈశబ్దము నుండియె తెనుగులోనికి కంతి యను శబ్దము కల్గెను. గడ్డలు, కురుపుల ప్రారంభావస్థ ఇది ఆయుర్వేదార్థము. మఱియు యోగశాస్త్రమున ౧. బ్రహ్మగ్రంథి- ఇది లింగస్థానము, అగ్నిమండలము, సృష్ట్యవాత యనియు, ౨. విష్ణుగ్రంథి ఇది హృదయస్థానము, సూర్యమండలము స్థితి యవస్థయనియు, ౩. రుద్రగ్రంథి- ఇది భ్రూమధ్య స్థానము, చంద్రమండలము, లయావస్థ యనియుం జెప్పఁబడినది.

గ్రీష్మమదగణము — దీనిని శౌనక గణ మని వాడియున్నారు. ఇది భృగుసంతతిలోని యొక గణము. (శౌనకగణము చూడుఁడు.)

గ్రహకూట లక్షణ పరీక్ష— కాల విజ్ఞాన శాస్త్ర పరీక్షలలో నొకటి (చూడుఁడు)

గంగానది మొదలు హిమవత్పర్వతము వఱకు బుధ క్షేత్రమనియు, వింధ్య పర్వతము మొదలు గోదావరీ నది వఱకు శుక్ర క్షేత్రమనియు, గోదావరి మొదలు దక్షిణభూమి కంగారక క్షేత్ర మనియు రెట్టమతమున పరిభాష వాడియున్నారు.

ఒకే రాశియందు శని కుజులు కలసి యుండిన స్థానమును కలహము గల్గుననియు, ఒకే రాశి యందు మూడు గ్రహములుండిన సరపాలురకు, నాల్గు గ్రహములుండిన విప్రులకు, ఐదు గ్రహము లుండిన దేశమందలి ప్రజలకు ముప్పు వాటిల్లు నని చెప్పఁబడినది.

ఒక రాశియందైదు గ్రహములు కూడి అందొక గ్రహము రాహువగు నేని ప్రజానాశనము గల్గునని చెప్పఁబడినది.

ఒక రాశియందు బుధుఁడు, బృహస్పతి కూడి యుండిన వర్ష యోగ మనియు, శని, బృహస్పతి యొకరాశియందు గూడిన జలనిలయములకు గీడు కల్గుననియు, గురు, శుక్ర, చంద్రు లొక రాశి యందు కూడిన సంపూర్ణ వృష్టి కల్గుననియు, కుజ, శను లొక రాశియందుండగ చంద్రుఁడందు చేరినను లేక కుజుఁడు వక్రించినను లేక వీరివెనుక రాశియందు శుక్రుఁడుండినను వర్ష యోగము కల్గు ననియు, శుక్రుఁడుదయించిన ఏడురోజులలో వర్షించిన మీఁద చక్కని వర్షములు కురియుననియుం జెప్పఁబడినది.

అమావాస్య నాఁడు శుక్రుఁడుదయించిన పంటలు చక్కగ బండి సుభిక్షము వ్యాపించి యుండుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

శ్రావణ, కార్తీక, మార్గశీర్ష మాసములందు శుక్రుఁడు తూర్పునవృషభ రాశియందుదయించిన అనావృష్టికర మనియు చెప్పఁబడినది.

ఒక రాశియందు కుజుఁడు, శని, వక్రగతియుం గూడిన యుద్ధము, పశునాశనము ఫలితములని చెప్పఁ బడినవి, మఱియు కుజ, రవి, శని, రాహువు లొక రాశియందు కూడియుండిన ప్రజలందు సంచలనము, కలహములు గల్గునని చెప్పఁ బడినది. మిధున రాశియందు గురు, శుక్రులు కూడినను కలహములే ఫలితమని చెప్పఁ బడినది.

గ్రహణములవలన సూచింపఁబడు భూకంపములు (Earthquakes denoted by Eclipses) గ్రహణములనేమియో గ్రహణము లేయే కారణముల వలన ఘటిల్లు చున్నవో పాశ్చాత్యులు విశదీకరించి యున్నారు. కాని గ్రహణములకును భూకంపములకును గల సంబంధము గాని, భూకంపము కొన్ని కొన్ని గ్రహణముల వలన సూచింపఁబడు చున్నవని గాని

పాశ్చాత్యులలో తచ్ఛాస్త్ర పండితులు వివరించి యుండ లేదు.

సూర్య, చంద్ర గ్రహణములతో భూలోకమున కెంతో సంబంధము కలదు. కొన్ని కొన్ని మాసములయందు వచ్చు గ్రహణముల వలన భూకంపములువచ్చునని మన వారీవరకే గ్రహించి యుండిరనుట కీక్రింది పద్దె మొక్కటి చాలునని తలంతుము,

గీ॥ "చైత్రమున జ్యేష్ఠ ఫాల్గుణ శ్రావణముల।
నర్కసోమోపరాగంబులైన రుజలు।
భూభ్రమణ మద్భుతం బుబుటం బుట్టు॥"

అని గ్రహణ లక్షణమున అయ్యలరాజు, అయ్యలకవి, భాస్కర కవులు చెప్పియున్నారు. (గ్రహకూట లక్షణ పరీక్ష చూడుడు. గ్రహణములు చూడుడు. అయ్యలరాజు, అయ్యల భాస్కర కవులు చూడుడు).

గ్రహణములు (Eclipses)

— ఇది ఎస్ట్రానొమీశాస్త్రసంబంధమున తెలియదగిన విజ్ఞానము. ఛాల్డియనులు ఆదికాలమున ఎస్ట్రానొమీ శాస్త్రమును ఎక్కువగా పరిశీలించిన వారు. వారు గ్రహణములంగూర్చిన పథకము లు కుదుర్చుకొనియుండిరి. వాటికి Chaldian Saros అనిపేరు. (చూడుడు).

తొలుత ఎస్ట్రానొమీశాస్త్రవిదులు (ఎస్ట్రానొమీ చూడుడు) క్రీ. వె. ౧౬ వ శతాబ్ద మధ్యకాలమువఱకు భూమి నడుముగ నుండు ననియు దానింజుట్టి ఆకాశగోళము లన్నియు దిరుగుచుండుననియు తలంచుచుండిరి. అట్లే యగునేని ఆ విధానమునకు Geo centric system అను పేరుండవలసియుండెడిని.

పిదప నది సరికాదనియు, సూర్యునింజుట్టి భూమి తిరుగుచున్నదనియు, చంద్రుడు భూమికి ఉపగోళమనియు Copernicus పండితుడు ఋజువుపర్చుటంజేసి నాఁడాదిగ నీ క్రొత్తవిధాన మాయనపేరనే కోపర్నికన్ సిస్టమని వాడుక నందెను. కాని యాయన యీ విధానమునకు Helio centric system అని పిడి యుండెను. నేటికిని హీలియో సెంట్రిక్కు సిస్టమే గౌరవింపఁబడుచు ఈ శాస్త్రమున వాడఁ బడుచు సుప్రసిద్ధమై యున్నది.

ఈ మహనీయుఁడు పోపు పదవి నందిన వాఁడని కొన్ని తావులందు కలదు. ఈయన Polish German ఎస్ట్రానోమర్ అనియు, పోలాండుదేశములోని Thorn అనంబడు గ్రామమున క్రీ. వె. ౧౪౭౩ ఫిబ్రవరి ౧౯ తేదీని జనించి, ౧౫౪౩ మే ౨౪ తేదీని మృతినందిన వాఁడనియుం దెలియుచున్నది. ఈ మహనీయుని పూర్తిపేరు నామము Nicolaus Copernicus అనియు, 'Father of Modern Astronomy' అను బిరుదమందినవాఁడనియు, ఈయన వ్రాసిన గ్రంథము చాల సంవత్సరములకుం బిదప ౧౫౪౩ లో నాయన మృతినందనున్న యదనున ముద్రితమై ప్రకటింపఁబడెననియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈయన విధానము మేరకు ఎస్ట్రానొమీశాస్త్రమున సూర్యునింజుట్టి ఇతరగోళములు తిరుగుచుండుమార్గములకు Orbits అనిపేరు. ఇంక భూమి సూర్యునింజుట్టి తిరుగుచుండు మార్గమునకు ప్రత్యేకముగ Ecliptic అని ఎస్ట్రానొమీ శాస్త్రవిదులు పేరిడియున్నారు.

చంద్రుఁడు భూమింజుట్టి తిరుగు ఆకాశ మార్గము ఎక్లిప్టిక్ వంటిదికాక ౫ డిగ్రీల ౯ మినిట్ల కోణము గల్గించునది (Angle) గ నుండుట దీనిగుండా భూమింజుట్టి వచ్చుటకు కొంచెము తక్కువగా ఒక నెల పట్టును. భూమి మార్గమగు Ecliptic ను చంద్రుఁడు భూమింజుట్టి తిరుగు మార్గమును కలియునట్టి తావులకు

Nodes అనిపేరు. ఇవి భరతదేశపు జ్యోతిషము నందలి రాహుకేతు స్థానములుగ పోల్పదగి నవిగ నున్నవి.

ఇంక నొక్క సంగతి ఈ సందర్భమున వివరింపబడదగినది కలదు. భూమినుండి యగు పడు రీతిని సూర్యుని Diameter 31' (మినిట్లు) 32'' (సెకెండ్లు) కును, 32'-36" కును నడుమ నడుమ నుంటయు, చంద్రుని Diameter 28'-48" కును, 33'-32'' కును నడుమనుంట యీ వీటి దామాషాల (Mean values) యందెట్టి భేదముండదు. చంద్రుడు సూర్యునికన్న చాల తక్కువ శరీరముగల్గియుండియు భూమికి సమీపమున నుంట భూమిపై వారలకు సూర్యుని కన్న పెద్దకోణము (Large Angle) ప్రదర్శించు చుండును.

గ్రహణములు- ఎస్ట్రానొమీ శాస్త్రమున చంద్రగ్రహణములను Deprivations అన దరు. అనగా సూర్యచంద్రులను నడుమగా భూమి అడ్డమువచ్చి సూర్యుని వెలుతురును చంద్రునిపై బడనీయక తప్పించిని అని ఆ పేరు గల్గెను. గ్రహణములు సూర్యచంద్రుల కేయని యెఱుంగునది. నక్షత్రగ్రహణములు నీ ఎస్ట్రానొమీ శాస్త్రమున గ్రహణములుగ పాటింపఁ బడక Occultations అని పేరిడంబడినవి. (గుప్తగ్రహణములు చూడుఁడు). సూర్యగ్రహణములు సంపూర్ణగ్రహణములనియు, పక్షుగ్రహణములనియు, కంకణగ్రహణములనియు త్రివిధములుగను, చంద్రగ్రహణములు సంపూర్ణ గ్రహణములనియు, పక్షుగ్రహణము లనియు ద్వివిధములుగను చెప్పంబడినవి.

నోడ్సనంబడు తావులు ఒకేచోట నెప్పుడు సంభవించుచుండు (శుభ యమమార్గముల) సంధి స్థానములు కావు. భూచంద్రపథము లిటు నటు మారుచుండునవికాన నవి సంధించు తావు లును మారు చుండెడివి. నవి దినము నందు 3' పై చిలుకుగ వెనుకకు నడచును సూర్య గమనమున కెదురుగ జరుగు పదునెన్మిది వత్స రములపైని పది లేక పదునొకండు దినములకు పూర్వపుస్థానమునకుం జేరుకొనుచుండును. ఈ మధ్యకాలమునందు సంభవించిన సూర్యచంద్ర గ్రహణములవరుసయే పిదప తిరుగ ప్రారంభమై తిరుగఁదిరుగ సంభవించుచుండెడిని. (ఖాల్డియన్ సారోస్ చూడుఁడు).

ఒక నెలయందొక గ్రహణము సంభవింప నా నెలయందు తిరుగ నాగ్రహణము సంభవింప వీలేయుండదని వేఱుగ వ్రాయనక్కరలేదు. ఒక సంవత్సరమున నైదు సూర్యగ్రహణములు, రెండు చంద్రగ్రహణములుగాగాని, నాల్గు సూర్యగ్రహణములు, మూడు చంద్రగ్రహణములు గాగాని మొత్తముమ గ్రహణములుకన్న నధికముగ గలుగ జాలవని ఎస్ట్రానొమీశాస్త్రవేత్తలగు గణికులు లెక్కించియున్నారు. గ్రహణముల ఆద్యాంత గాలములనుండి భూమిపై Longitude రేఖ లంబుకొరించు ముందురు.

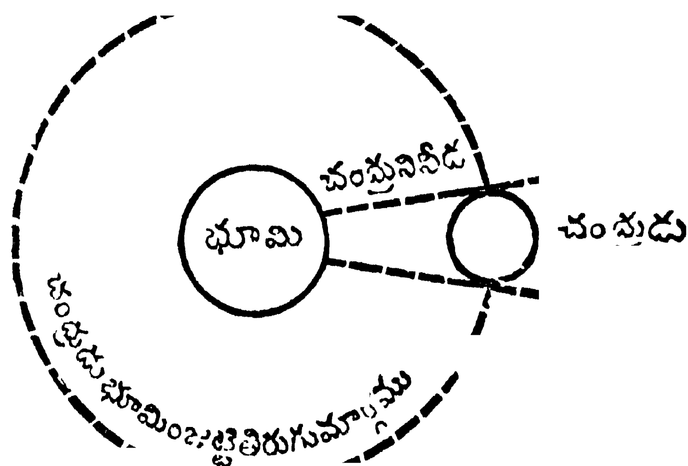
గ్రహణములు Nodes కడనే సంభవించును. అనగా సూర్యుఁడమావాస్య Conjunction యందునను, చంద్రుఁడు పౌర్ణమి Opposition యందునను కేవలముగనో, స్వల్పభేదముననో ఎక్లిప్టిక్కు మార్గమును సంధించినతరినే గ్రహణములు సంభవించును. లేనచో గలుగనేరవు.

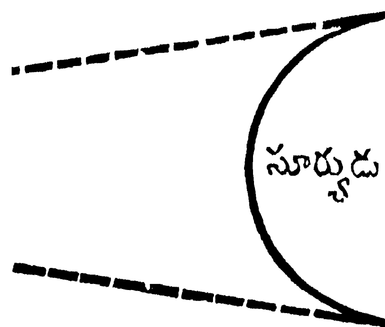
సూర్యచంద్రగ్రహణములందలి ముఖ్య భేదములు- సూర్యగ్రహణమున సూర్యబింబము స్వప్రకాశము గలదిగాన, దానిప్రకాశము భూమిపై వారల కగపడకుండునటుల మరుగుపర్చబడు టయు, చంద్రగ్రహణమున చంద్రబింబము సూర్యునుండి వెలుతురునందుచు, భూమిపై ప్రతి

ఫలించును వెన్నెలను రాత్రులందు కాయునది కాన సూర్యుం డవ్వలనుండుటం జేసి భూమివలన గల్గిన యవ్వలినీడ చంద్రునిపైం బడ నాతావున సూర్యుని వెలుతురుం గోల్పోవుటయు నై యుండెడిని. కాననే సూర్యగ్రహణము ఎదురుగ నుండిన భూగోళార్ధభాగమునందు వేర్వేరుతావుల వేర్వేరుగ గన్పట్టును, కొన్నితావుల లేకపోవుటయు సంభవించుచుండును. చంద్రగ్రహణము నందట్లుకాక ఎదురుగనుండిన భూగోళార్ధభాగమునందంతట నొకేరీతి నగపడుచుండును.

సూర్యగ్రహణము సూర్యుం డుండిన తావు, అడ్డముగవచ్చిన చంద్రుం డుండిన తావు, పరిమితులు చూడంబడుతావులకుం గల పరిస్థితులు వీటినుండి సంపూర్ణగ్రహణముగ గాని, భాగగ్రహణముగ గాని, కంకణగ్రహణముగ గాని, గ్రహణమే లేకపోవుటగాని అగుపడుచుండెడిని. ఈభేదదృశ్యములు గుణించుట సూత్రములను నెఱుంగుచున్నారు.

సూర్యగ్రహణములు- అమావాస్యలం దొక కడను సూర్యబింబమును, పిదప చంద్రబింబమును, పిదప భూమియు నొకేవరుసను (నొక్కకడ) సంభవించుటచే కల్గునని చెప్పంబడినది. దానినే ఎస్ట్రోనమీ శాస్త్రమున Conjunction అని యెదరు. ఇట్టి సూర్యరశ్మి భూమిపైం బడకుండ చంద్రుం డడ్డముండును. అట్టుల గ్రహణము గల్గి పూర్తిగ చీకటియైయుండెడి కాల మేడునిమిషముల కన్న నధికముగ నుండజాలదని లెక్కించి యున్నారు. నొక్కుసలందు సంధించుతరి నమావాస్య Conjunctions లందే కల్గుంగాని, లేనప్పు కలుగనే కలుగవు.

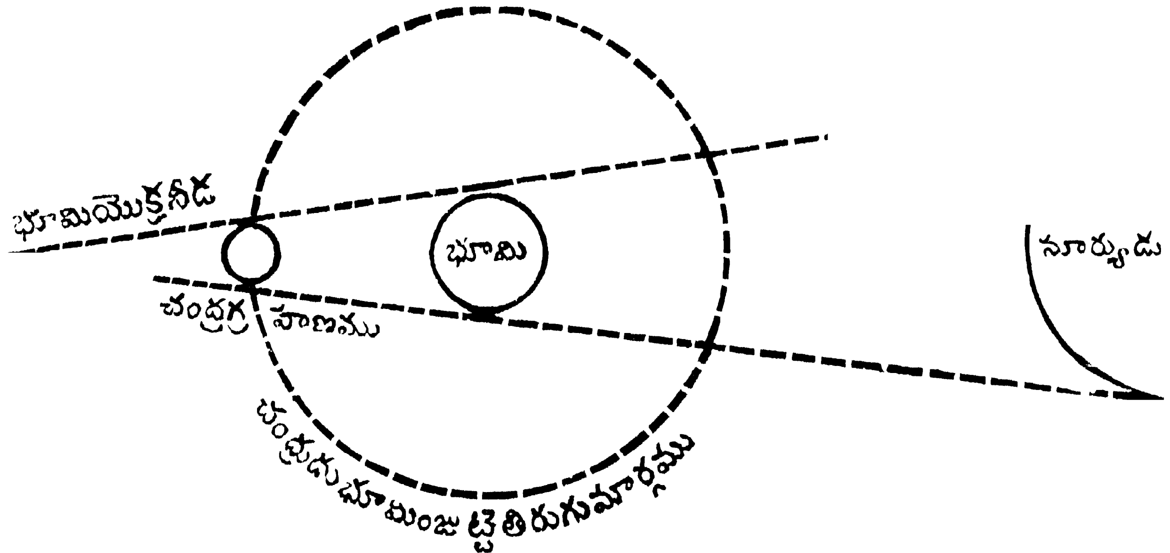
• చంద్రునినీడ యొారిన భూగోళాగ్రప్రదేశము నందుమాత్రమే సూర్యగ్రహణ మగుపడునుగాని ఆభూగోళార్ధమున తక్కిన ప్రదేశములం దగుపడదు.

చంద్రగ్రహణము- సూర్యుండు భూమి పిదప చంద్రుండును నొకేవరుసను (In a line) పౌర్ణములందు నొక్కుకడ సంభవించుతరి చంద్రగ్రహణము కల్గెడిని. మఱియు నట్టిస్థితికి Opposition అని ఎస్ట్రోనమీశాస్త్రమున పేరిడియున్నారు.

అట్టితరిని చంద్రుండు ఎదురుగ నుండుటయు, ఎదురుగ నడచుచుండుటయు నాపేరిడి యున్నారు.

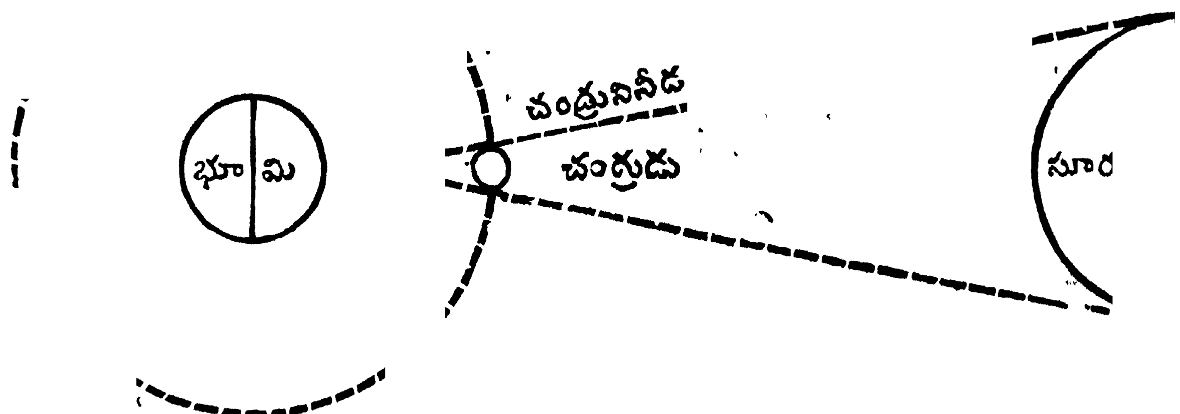
సూర్యచంద్రుల నడుమ నడ్డముగా నున్న భూమియొక్క నీడ పౌర్ణమినాంటి రాత్రియందు చంద్రునిదెసను వ్యాపించియుండునుగాన, ఆనీడ కివ్వలవ్వలగా చంద్రుని మార్గ మున్నతరి గ్రహణమే గలుగక తప్పిపోవుటయు, దానిం దగులుతరి పక్షగ్రహణము సంభవించుటయు, దాని గుండా దూరి నడచుతరి సంపూర్ణగ్రహణము

సంభవించుటయు గలుగును. ఈనీడ కోణాకారమున (Conical shape) నుండును. దీని పొడవు భూమినుండి చంద్రునికడకుండు దూరమునకు మూడురెట్లధిక ముండుననియు, చంద్రుడు దానిగుండా దాటు తావున వెడలుపు, చంద్రుని వ్యాసమునకు మూడు రెట్లుండుననియు లెక్కించియున్నారు. కాననే చంద్రునకు కంకణ గ్రహణములు కలుగనేరవనియు జెప్పంబడినది.

గ్రహణసందర్భమున పూర్ణచంద్రుని వైశాల్యమును పండ్రెండు భాగములుగ విభజింపబడినట్లు భావించి, వాటికి Digits అని ఎస్ట్రానోమీ శాస్త్రమున పేరిడియున్నారు. ఈ శాస్త్రవేత్తలు అట్టి భాగము లెన్ని గ్రహణమునకు మరుగుపడునో అన్ని Digits గ్రహణమని వాడుచున్నారు.

కంకణగ్రహణము (Annular eclipse)— ఒక్కొకతరి సూర్యగ్రహణము సంభవించును. అనగా సూర్యబింబమునకును, భూమికిని నడుమ చంద్రబింబ మడ్డముగ వచ్చియు, సూర్యుని కాంతిని కొంతవఱకు కప్పివేయ జాలకపోవు నట్టి దూర మయ్యు, చంద్రునినీడ భూమికి సగులక నీడకొన భూమికి కొంతఎత్తున ముగియును. దీనిని కంకణగ్రహణమనియు ననుట కలదు. ఏలనన సూర్యబింబము కప్పబడిన చంద్రబింబము సూర్యుని మధ్యగ నుండుటచే నడుమ నల్లని మచ్చగను, చుట్టును వెలుగుగల కంకణము బోలిన Ring ను ఆకృతిగ నట్టి భూభాగముపై గన్పట్టునుగాన, భూమండలదేశపు జ్యోతిషవేత్తలా పేరిడిరి. ఎస్ట్రానోమీ శాస్త్రమున దీని Annular eclipse అని యందురు. ఇది చాల అపురూపముగ గలుగుచుండును. క్రీ. శ. ౧౭౩౭ లో స్కాట్లాండుదేశపు ఎడింబరో నగరమున కంకణగ్రహణ మిట్టిది యగుపడి యది కొన్ని నిముసములు సెకండ్లకాలము ముండెను.

కంకణగ్రహణదృశ్యము Annular eclipse. (సూర్యుడు మధ్యమున చంద్రబింబము.)

గ్రహణి— ఆంగ్ల. Dysentery. (అతిసారరోగము చూడుడు. అమాతిసారము చూడుడు.)

గ్రహబలలక్షణ పరీక్ష — (కాలవిజ్ఞానశాస్త్రపరీక్షలలో నొకటి.) గ్రహబలములబట్టి దేశములకు ఫలములు గల్గుటయందు ముఖ్యముగ పరిశీలన సందదగిన గ్రహములు గురుశనులనియు, తక్కిన గ్రహములవలన గల్గు ఫలములు స్వల్పములుగాన నంతగా పాటింప నక్కరలేదనియు, పెద్దదైవజ్ఞులు నిర్ణయించెను. (కాలవిజ్ఞానశాస్త్రము చూడుడు.)

గురుడు- ౧. మేషరాశియందుండు బలమున సమవృష్టి, సుభిక్షము, ధనధాన్యములు, పాడిపంటలు కల్గియుండును. ౨. వృషభరాశి- దుర్భిక్షము, పైరులకు నష్టము, శిశువులకు గీడు, దేశమున వ్యాధులు కల్గియుండును. 3. మిథునమున- గురుండుండు యుద్ధము. ४. కర్కాటకరాశియందుండ- స్వల్పవృష్టియు, శిశుపీడనము గల్గియు, చెరకు వరిపంటలు బాగుండును. ౫. సింహరాశియం దుండుతరి- కలహములు, ప్రజాపీడ, స్వల్పవృష్టి, ౬. కన్యారాశియందుండుతరి- సమస్తధాన్యసమృద్ధి, పాడిసమృద్ధి, ౭. తులారాశియందుండ- జొన్నలు, వడ్లు, నిప్పంటలు, ధాన్యసమృద్ధి, సంతోషసుఖజీవనము దేశమున గల్గియుండును. ౮. వృశ్చికరాశియందుండుతరి అతివృష్టియుండి పంటలు తక్కువయగును. ౯. ధనస్సునందుండిన, వరిపైరు లధికమగును. ప్రత్తి పెసరపంటలు సమముగను, నువ్వులపంట అల్పముగ నుండును. వెనుకటివర్షములు గురియును. ౧౦. మకరరాశియందుండిన- సమవృష్టి, పంటల సమత్వము గల్గియుండు. ౧౧. కుంభరాశియందుండిన- వర్షాధిక్యత, జలసమృద్ధి, పంటల వృద్ధి గలిగియుండును. ౧౨. మీనరాశియం దుండుతరి- వరిపంట బాగుండుట, అల్పవృష్టి గల్గును.

గురూదయము, ద్వాదశవిధ వత్సరములు, వాటి ఫలపరీక్ష- ౧. గురుడు చిత్త లేక, స్వాతి నక్షత్రములం దుదయించిన నద్దానినిచైత్రాబ్దమని ఈశాస్త్రమున వాడుదురు. ఇందు అల్పవృష్టి, అల్పసస్యములు, దుర్లక్షణములు గల్గియుండును. ౨. వైశాఖాబ్దము గురుడు విశాఖ, అనూరాధ నక్షత్రముల నుదయించిన నద్దానిని వైశాఖాబ్దమని యందురు. ఇది సుభిక్షకాలము. 3. జ్యేష్ఠాబ్దము- జ్యేష్ఠమూలనక్షత్రములందు గురూదయమైన దానికి జ్యేష్ఠాబ్దమని పేరు. దీనియందు పెద్దలు బాలుర నష్టము గల్గించును. ४. ఆషాఢాబ్దము- పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రముల గురూదయము సంభవించినది ఆషాఢాబ్దము. ఇందు ప్రజాపీడ, అనావృష్టి, పంటనాశముగల్గి యుండును. ౫. శ్రావణాబ్దము- శ్రవణ, ధనిష్ఠ, శతభిష నక్షత్రముల గురూదయము గలుగ నది శ్రావణాబ్ద మనంబడును. ఇందు సస్యసమృద్ధి గల్గియు ప్రజాపీడ గల్గియుండును. ౬. భాద్రపదాబ్దము- పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతులందు గురూదయము నయ్యేనేని యది భాద్రపదాబ్ద మనంబడును. ఇందు అన్నియు సమృద్ధముగ గల్గిన సుభిక్షసంవత్సరము. ౭. ఆశ్వీజాబ్దము- గురుడు అశ్వనీ భరణీ నక్షత్రములం దుదయించుట సంభవించ నద్దానిని నాశ్వీజాబ్దమని యందురు. ఇందు వర్షసమృద్ధి, సస్యసమృద్ధి, సుభిక్షము గల్గియుండియు, ప్రజాపీడ గల్గియుండును. ౮. కార్తీకాబ్దము- కృత్తిక రోహిణులందు గురూదయము గల్గిన నద్దానిని కార్తీకాబ్ద మని యందురు. ఇది అస్త్రభీతి, ఈతిబాధలు, కీడు, అల్పవృష్టి, అంతః కలహములు గల్గియుండును. ౯.మార్గశిరాబ్దము-మృగ

శిర, ఆర్ద్రనక్షత్రముల గురూదయము గల్గినది. ఇందు సమవృష్టి, చక్కనిపంటలు, క్షేమము గల్గియుండును. ౧౦. పౌషాబ్దము- పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్లేషలందు గురూదయము కల్గిన నందు సమకాలముగ నడచును; సుఖముగ నుం దురు. ౧౧. మాఘాబ్దము మఖ, పుబ్బలందు గురూదయమైన మాఘాబ్ద మనంబడును. ఇది సమకాలము; సుభిక్షకాలము. ౧౨. ఫాల్గుణాబ్దము- ఇది ప్రజలకు ఒత్తిడి, ఆపదలుగల్గిన కష్ట కాలము.

ఇంకను బృహస్పతి ఒకనక్షత్రమున సంవత్సర ముండిన మధ్యమమనియు, రెండునక్షత్రములందు సంవత్సరముండిన మేలనియు, మూడునక్షత్రము లందాక సంవత్సరముండిన నది అధమకాల మనియు, అందు ప్రథమనక్షత్రమున పాపగ్రహ సంయుతుండైన అగ్నిభయమును, రెండవనక్షత్ర మునైన ప్రచండవాయుభయమును, మూడవనక్షత్రమున పాపగ్రహముల గూడియుండిన క్షామ పీడాభయమును, వరుసగమూడునక్షత్రములందు పాపగ్రహయుక్తుండే యయ్యెనేని అనేక విపత్తులకును దేశప్రజలు పాల్పడుదురని చెప్పబడినది.

మరియు గురుడు ఒక రాశియందు పదినెల లుండుట సంభవించిన నది విద్వత్సరమనంబడును. అందు వర్షము, పంట తగుమాత్రముగ నుండునని చెప్పబడినది. పదునొకండు నెలలుండుటసంభవించిన నది గురువత్సరమనంబడును. అందు సుభిక్షముగను, సంతోషముగను ప్రజలు నుందురని చెప్పబడినది. పన్నెండు నెల లోకరాశి యందుండుట సంభవించిన నది యగ్నివత్సరమనం బడును. అందు మధ్యమఫలము గల్గును. అట్లె గురుడు పదమూడు నెల లోకరాశియం దుండుట సంభవించునేని దానిని దైవవత్సర మనియు, బరివత్సరమనియు నందురు. అది సుభిక్ష కాలమని చెప్పబడినది. పదునాల్గుమాసము లోకరాశియందుండుట సంభవించిన నది ప్రాజాపత్య వత్సరమనంబడును. అందు ప్రజలు సుభిక్షమున సుఖాంతురని చెప్పబడినది.

శనిగ్రహముయొక్క స్థితి- ౧. మేషరాశి యందు శనియుండుతరి సుభిక్షము, క్షేమము, సౌజన్యత గల్గియుండును. ౨. వృషభరాశియందు జొన్నలపంట తక్కువ పండును. చోరాగ్ని బాధలు వెలనాటిసీమయందు గల్గియుండును. కష్టదినములు. 3. మిథునరాశియందు శనియుండ- దుర్భిక్షము, కష్టదినములు. ౪. కర్కాటకమున శనియుండ- ధాన్యము చక్కగ ఫలించుటయు, ఒత్తిడియు, కష్టములు గల్గియుండును. ౫. సింహ రాశియందుండ- దేశమున సర్వత్రా నష్టము, కష్టముగ నుండును. ౬. కన్యారాశియం దుండ- అల్పవృష్టి, స్వల్పముగ పండుట, పశునాశనము గల్గియుండును. ౭. తులారాశి యందుండ- సువృష్టి, సుభిక్షము, యుద్ధములు గల్గును. ౮. వృశ్చికరాశియందు శనియుండ- సమవృష్టి, ఉపద్రవము గల్గును. ౯. ధనస్సు నందుండుతరి- క్షామడాంబరము, యుద్ధము, జన పశు సస్యనాశనము గల్గుచుండును. ౧౦. మక రమునందు శనియుండ- సస్యసమృద్ధి, హీనపాలన గల్గును. ౧౧. కుంభమున శనియుండ- అతి వృష్టి, అల్పసస్యములుగల్గియుండును. ౧౨. మీన రాశియందు శనియుండ- అనావృష్టి, పంట నష్టము, కలహములు గల్గియుండును.

౧. అశ్వనీనక్షత్రమున శనియుండుతరి- వర్షములు బాగుగ కురిసి సన్నధాన్యములుఫలించును. ౨. భరణియందుండుతరి- రవికుజులు శనికి సప్తమమందుండిరేని స్వల్పవృష్టి, స్వల్పసస్యము గల్గియుండును. 3. కృత్తికయందుండుతరి- క్షామభయము, సస్యానుకూలవర్షములు కల్గును. రోగ

పీడ వ్యాపించును. ౪. రోహిణియందు శని యుండుతరి- ఖండవృష్టి, అచ్చటచ్చట సస్యములు బాగుండుట, అచ్చటచ్చట పంటనష్టము, రోగపీడ గల్గును. ౫. మృగశిరయందుండుతరి- కలహప్రదముగ నుండును. ౬. ఆర్ద్రయం దుండుతరి- కాలము ద్వంద్వముగ గడచును. ౭. పునర్వసునందుండుతరి- సస్యములు, వృష్టి బాగుండును. ౮. పుష్యమియందుండుతరి- స్వల్ప వృష్టియు, స్వల్పసస్యము, భీతి కల్గియుండును. ౯. ఆశ్లేషయందు శనియుండుతరి- సస్యానుకూల వర్షములు, సస్యసమృద్ధి, సుభిక్షము, సౌఖ్యములు గల్గియుండును. ౧౦. మఘానక్షత్రమున శనియుండుతరి స్వల్పవృష్టి స్వల్ప సస్యఫలము, వ్యాధులు మృతనాశనము గల్గియుండును. ౧౧. పుబ్బయందుండుతరి అల్పవృష్టి, పాడిపంటలు బాగుండుట, దుర్భిక్షము కల్గును. కొంద అనావృష్టి యందురు. ౧౨. ఉత్తర యందుండ- సస్యానుకూలవృష్టి, సస్యసమృద్ధి, ధరల ఎచ్చు కల్గియుండును. ౧౩. హస్తయం దుండ వర్షసమృద్ధి, సస్యానుకూలత, సుభిక్షము గల్గియుండును. ౧౪. చిత్రా నక్షత్రమునందుండ అధికవృష్టి, చక్కని పంటలు, సుభిక్షము. ౧౫. స్వాతియందుండ మితవృష్టి, పుష్కలసస్యము, సుభిక్షము. ౧౬. విశాఖయందుండ- కడపటి వానలు, మితసస్యము గల్గును. ౧౭. అనురాధ యందుండ మితవర్షము, సస్యానుకూలము, సుభిక్షము. ౧౮. జ్యేష్ఠయందు శనియుండ అల్పవృష్టి, మితమగు పంట, రోగములు. ౧౯. మూలా నక్షత్రమున శనియుండ- వర్షసమృద్ధి, సస్యానుకూలత, రోగములు, అపరధాన్యముల పంట నష్టముగల్గును. ౨౦. పూర్వాషాఢ యందుండ అతివృష్టి, అధికసస్యము, అచ్చటచ్చట రోగపీడ, కలహములు గల్గియుండును. ౨౧. ఉత్తరాషాఢ యందుండ సస్యలోపము, అన్యసస్య నాశనము, జలసమృద్ధి. ౨౨. శ్రవణనక్షత్రమునందుండ ఖండవృష్టి, ఖండసస్య సమృద్ధి, మిడతబాటుబాధ. కొన్నిచోట్ల నధికసస్యము గల్గియుండును. ౨౩. ధనిష్ఠ నక్షత్రమున శనియుండుతరి నధికవృష్టి, అధికముగుపంట, ధాన్యసమృద్ధి, మార్గమున పీడ గల్గియుండును. ౨౪. శతభిషమున శనియుండ కడపటివానలు, అచ్చటచ్చట పంటలసమృద్ధి, అచ్చటచ్చట అల్పసస్యము కల్గియుండును. ౨౫. పూర్వాభాద్ర యందుండ పాడిపంట లభివృద్ధి గాంచును, సుభిక్షము గల్గియుండును. ౨౬. ఉత్తరాభాద్ర- వర్షము, సస్యము బాగుండును. ౨౭. రేవతీనక్షత్రమున శనియుండుతరి స్వల్ప సస్యము, క్షామము గల్గియుండుననియు చెప్పబడినది.

గ్రహములు — నవగ్రహములు చూడుడు.

గ్రహమ్సు లాండు (Graham's Land)- ఇది దక్షిణధ్రువ ప్రదేశములందుగల అంటార్కిటికా సంబంధమగు ద్వీపముల గుంపుగ పోల్పబడిన భూప్రదేశము. (అంటార్కిటికా చూడుడు).

గ్రహలయ — సంగీతశాస్త్రమున దశ ప్రాణములలో నొకటి. లయ లేక తాళమునందు గ్రహముంగూర్చి సంగీతదశప్రాణములందు వివరింపబడినది. (చూడుడు). అందు గ్రహము లయ నాల్గు భేదములు. ౧. అతీతము- గీతము నడచిన పిదప తాళమునడచుట. ౨. అనాగతము- తాళమునడచిన పిదప గీతమునడచుట. 3. సమము- తాళము, గీతము సమముగనే నడచుట. ౪. విషమము- పైమూడు విధములును గూడ గాకుండ నడచుట.

గ్రహలక్షణ పరీక్ష కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమునం జెప్పంబడిన పరీక్షలలో నొకటి. (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుండు).

ఒక్కనెలలో రెండు గ్రహణములు (అనగా పౌర్ణమి చంద్రగ్రహణమును, అమావాస్య సూర్య గ్రహణమును) గల్గిన కలహములు గల్గుననియు, చైత్రము, జ్యేష్ఠము, శ్రావణము, ఫాల్గుణము సినాల్గు మాసములందు గ్రహణములు గల్గిన భూకంపము, వ్యాధులు, చింతలు కల్గుననియు రెట్టమతము. అశ్వని, పునర్వసు, హస్త, చిత్త, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తర, ఉత్తరాభాద్ర లను నేను నక్షత్రములందున వాయువ్య దిశనుండి గ్రహణము కల్గుట పెద్దలకు, పిన్నలకుంగూడ రోగప్రదమనియు, దుర్భిక్షము, కలహము, అల్పవృష్టి మూడుపక్షములలో కల్గుననియు, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, పుష్య, స్వాతి, పూర్వాషాఢ, శతభిష, రేవతి యను నేను నక్షత్రముల యందు నైరుతిదిశనుండి గ్రహణము కల్గిన శిశువులకుం గీడు, ఎండలలో కాండిన చినుకులు, కలహములు, వైరులెంటుట కల్గుననియు, రోహిణి, మృగశిర, అనూరాధ మూల, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, అభిజిత్తు అను నేను నక్షత్రములందు ఈశాన్యదిశనుండి గ్రహణము గల్గినచో సుభిక్షము, సౌఖ్యము కల్గుననియు, భరణి, కృత్తిక, పుష్యమి, మఖ, విశాఖ, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ అను నీయేడు నక్షత్రముల యందు ఆగ్నేయ దిశనుండి గ్రహణముగల్గిన శిశుపీడయు, దుర్భిక్షము; శిలావర్షము, ఎండలు, ప్రభుత్వపు ఒత్తిడి, అతివృష్టి దోషము, ఒకప్పుడనావృష్టి యుంగూడ గల్గును. మూడు పక్షములలో నీఫలము గల్గుననియు రెట్టవిజ్ఞాని చెప్పి యున్నాండు.

గ్రహోరాట్ క్షత్రియవంశము — శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుండు.

గ్వటెమలా దేశపు ప్రభుత్వము (Guatemala) — మధ్యఅమెరికా ఖండమునకుం జెందిన ప్రజాప్రభుత్వ దేశము. నలుబదిఎన్మిది వేల రెండువందల తొంబది చతురపు మైళ్ల వైశాల్యమనియు, ఇరువదియొకలక్షల జనసంఖ్య యనియు చెప్పంబడినది.

గ్వటెమాలా దేశము (Guatemala Republic)-ఇది మధ్యఅమెరికాయందున్న ప్రజాస్వపరిపాలనదేశము. ౪౮,౨౯౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యముగలది. ఇంచుమించు ౧[illegible],౦౦,౦౦౦ ప్రజలకు నివాసము. న్యూగువాటెమాలాపురము (౭౨,౧౦౦) ప్రధానపురము, ఓల్డుగువాటెమాలా పురము భూకంపముచేపాడై తిరుగ కట్టంబడి తిరుగ భూకంపముచే పాడుచేయబడి వదలివేయుంబడినది. (మధ్యఅమెరికా చూడుండు).

గాంగదేశము — రాఢాదేశము చూడుఁడు.

గాంగాయన గోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

గాంగిపురరాజ్యము — రాఢాదేశము చూడుఁడు.

గాంగిలోగాక్షి గోత్రము — సాంకృతి ఉపగణము చూడుఁడు.

గాంగేయ గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గాంగోదకి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

గాండీవము — పాండవమధ్యముండగు నర్జునుని ధనస్సునకు పేరు. (అర్జునుని ధనస్సు, ధనుర్విద్య చూడుఁడు).

గాంధారదేశము — ఆఫ్ఘనుస్థానమునకిప్పుడు చెందియున్న కాందాహార్ ఇప్పటి గాంధారపురిగనే యుండి యుండుననియు, దాని నుండి గాంధార దేశమనియో లేక గాంధార దేశమునుండి దానికి గాంధార పురమనియో పేరు గల్గి యుండునని యూరోపియనులు తలంచు చున్నారు గాని నిదర్శనములు గానరాకున్నవి. సింధునది మొదలు కునార్ (ఇప్పటి కుభానది లేక ఇక్కాలపు కాబూలునది) వరకు నదీ తీరముల గాంధార దేశముండెనని చెప్పబడినది; అనగా పాంచాలోత్తర భాగమున ఇప్పటి రావల్పిండి, పెషావరు జిల్లాలని అందఱు తలంచు చున్నారు.

"Memorandum of Ancient Monuments of Eusofzai" అను దాని యందు పెషావరు రావల్పిండి మండలములు మాత్రము గాక స్వాత్ సంస్థానరాజ్యము, హోతీమర్దన్ అనబడు **యూసుఫ్** జాయిలోని దేశము గూడ గాంధారములోనిదేనని చెప్పబడినది. **యూసుఫ్** జాయి దేశమును సింధు, పాంచకోరా నదులమధ్యభూమి యీలోని **గరాణేఘూట్**, సంఘావ్, **నత్తు**, బౌద్ధమతపు ఆనవాళ్లు దొరకిన ప్రదేశమని ఎఱుంగునది. (ఈ ఆనవాళ్ళు బౌద్ధ కట్టడములు క్రీ. వె. ౧వ శతాబ్దమున కాశ్మీరమేలిన కనిష్క మహారాజు కాలపు పనులుగ చెప్పబడినవి). మఱియు నీ **యూసుఫ్** జాయిలోని దేశమునకు తూర్పున సింధునదియు, దక్షిణమున కుభా (ఇప్పటి కాబూలు) నదియు, పశ్చిమమున బెజవారును, సువస్తు (ఇప్పటి స్వాత్ నది), ఉత్తరమున చిత్రాల్, **యాసిన్** సంస్థానములును ఎల్లలుగ నుండగ వలయును.

రామాయణమున సింధు గాంధర్వ దేశమని యిచ్చునట్లు చెప్పబడినది. మహాభారతమున గాంధర్వముగ చెప్పబడినది. ఇది గాంధారమేనని పెక్కుమంది యభిప్రాయము. గాంధారము చంద్రగుప్త అశోకులు పాలన **రాజ్య**మునకు జెందియుండెను. అశోకుడు రాజ్యమేలు చుండిన సామ్యలను "అగాతోక్లీసు" అను సైనికుడుతరిమివైచెనట. అశోక చక్రవర్తి క్రీ. పూ. ౨౫౦ ప్రాంతమున మధ్యాంతికుని గాంధారమునకు బౌద్ధమత **వ్యాప్తి**కి బంపెనని మహావంశ మను బౌద్ధగ్రంథమున గలదు.

ఇది ఆకాలపు రాజధానిగనుండు గాంధారపురమునకుం బిదప చెప్పదగిన పట్టణము, నగరహారము. ఇదియు కొంతకాలము గాంధార దేశమునకు రాజధానిగనే యుండినదేనట. ప్రస్తుతము జలాలాబాదు అనంబడుచు ఆఫ్ఘనుస్థానమునందున్న పట్టణమునకు పశ్చిమమున రెండుమైళ్లు దూరమున నున్న నగరక్ అను, పల్లెగ్రామమును ఆపరిసరములనున్న యూనవాళ్లను యిప్పటి నగర

హారపురమని పోల్చిరి. ఫాహియాన్ (క్రీ. శ. ౩౯౯-౪౧౩) దీనిం దర్శించి తన యాత్రా చరిత్రలో "నాకీ" యని వ్రాసెను. బేబరు చక్రవర్తి తన అనుదిన చరిత్రయందు నంగెన్హార్ అని నగరహారమునకు పేరిడి యున్నాండు. అచటి కొండలోవను నంగెన్హార్ అనుచు నేటికిని వాడుక గలదు. బేబరు ఆలోవ ౧. సర్ఖాబ్, ౨. గండమాల్, ౩. కుర్రున్సా, ౪. ఛిప్రియాన్, ౫. హిసారుక్, ౬. కోటి, ౭. మోమున్దరా, ౮. కోష్కోటి, ౯. కాబూల్ అను తొమ్మిది నదులు ప్రవహించు చుండు లోవ యని వ్రాసి కొనెను. కుభానదికును గల తక్కిన నదులు చేరు చున్నవి. కుభానదికి దక్షిణ తీరమున నుండిన ఈ నగరహారపురికి తొల్లింట యొకప్పుడు ఉదయన పురమని పేరుండెనట. సుఖ్రాక్ లేక సుర్ఖాబ్ నది కుభానదియందు సంగమమగు తావున గలదని చెప్పంబడినది.

నగరహార పరిసరముల కుభానది కుత్తరముగ మేరోస్ పర్వతముగలదు. ఇద్దాని నిక్కాలమున మారోక్కోహా యనుచున్నారు. దాని నలెగ్జాండరు చక్రవర్తి యొక్క చరిత్రకారులు మేరోస్ అని వ్రాసిరి. ఇది యొకప్పుడు మేరుత్వము వహించి యుండెనా యని సందేహము గలిగెడిని. ఈపరిసరముల నే కుభానది దక్షిణతీరమున క్రీ. శ. ౨౦౦ సంవత్సరముల తర్వాత ఇసులుగల బోల్చ బడిన నలువది బౌద్ధస్తూపములు కలవు. బీహారు దేశపురమునకు బీహారుపట్టణమున కాగ్నేయ దిశగా పది మైళ్ల దూరమున గుల్నా అనంబడు గ్రామము వెలుపల బైలుబడిన యొక శిలా శాసనమున నగర హారపుర ముత్తర పథమని చెప్పంబడినది.

శ్రీరాముండు గాంధార దేశమును తన సోదరుండగు భరతునిపుత్రుండగు పుష్కలుని కొసంగి నటుల శ్రీమద్రామాయణము ఉత్తర ౧౦౧-౧౧౪ యందు కలదు. భరతుండే ఉత్పలావతి యను పురమును నిర్మింపంజేసె ననియు, దానిని పుష్కలుండు తనపేరట పుష్కలావతి యని పిలచుచు, తన రాజధానిగజేసి యేలెననియు చెప్పం బడినది. ఇప్పుడు కేసీ యని పిలువంబడుచున్న తావును, తొల్లింటి పుష్కరావతి లేక పుష్కలావతి యుండిన తావుగ పోల్చియున్నారు.

కొంత కాలము పురుష పురము మఱి యొకప్పుడు తక్షశిలానగరము లేక తక్షకశిలానగరమును రాజధానులుగనుండెనట. పురుషపురమును ఇప్పటి పెషావర్ అని పెక్కండ్రు పరిశీలకులనుచున్నారు. తక్షశిలా నగరమును మహా అలెగ్జాండరు చరిత్రకారులు తాక్సిలా యనివ్రాసిరి. అత్తావు దిబ్బల మయమై యుండ ఇటీవలం ద్రవ్వబడుచు పురము బయలుదేర దీయంబడుచున్నది. దానిని Taxila అనుచున్నారు. అక్బరు చక్రవర్తి చరిత్రకారుడు వ్రాసిన "ఎయినీ అక్బరీ" అను గ్రంథమున కాశ్మీరము, అటావుల మధ్య గల పుఖలి జిల్లా గాంధారము లోనిదని వ్రాయంబడి యున్నది.

ఒకప్పుడు ఉదఖండపురము గాంధారపు రాజధాని యని తెలియుచున్నది. షా లేక షాహియ నృపతులు దీనిని రాజధానిగ నీరాజ్య మేలిరని డా. స్టెయిను పండితుండు తన రాజతరంగిణి II ౩౩౭ లో నుడివియున్నాండు. ఉదఖండ పురమిప్పుడు ఖిండ్ అని కొందఱును, ఊండని కొందఱిచేతను పిలువంబడుచు సింధునది దక్షిణతీరమున పెషావరు డివిషను నందొక గ్రామమై యున్నది.

బుద్ధభగవానుండు తొల్లింటి జన్మమున తన శరీరమును ఆకలిగొని తన పిల్లలనే తినవేయు చుండిన ఒక యాడుపులి కాహారముగ నొసంగె ననియు, అప్పటి యాతని పేరు బ్రహ్మప్రభర్షి యనియు, అత్తావు పుష్కలావతీపుర పరిసరారణ్య

ప్రదేశమనియు దివ్యావధానమాల యనుబౌద్ధ మత గ్రంథమున చెప్పఁబడినది.

గాంధారాయణ గోత్రము — అగస్త్యి ఉపగణము చూడుఁడు. గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

గాంధారీ (దేవి) — గాంధార దేశరాజ పుత్రిక యనిభావము. తండ్రి గాంధార దేశాధీశుఁడగు సుబలుఁడు. భర్త ధృతరాష్ట్రుఁడు. సంతతి దుర్యోధనాదులు నూర్గురు. కౌరవులకీమె తల్లి. మహాపతివ్రతయని పేరొందినది. భర్త అంధుఁడు కాన, తానును ఎల్లరిం జూచనొల్లక నేత్రము మూసియుంచిన సాధ్వి. ఈమె మతియను దేవతాంశ సంభూతురాలని చెప్పఁబడినది.

గాంధారీనాడి — అష్టాంగయోగములు చూడుఁడు.

గాంధారుఁడు మహారాజు అత్రి సంతతి చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. ఇతనినుండియె గాంధారదేశమునకు పేరుకలిగెను. ఇతని సంతతి వారికి తురగారోహణ నిపుణులని ప్రసిద్ధి కలదు. కుమారుఁడు ధర్ముఁడు.

గాంభోజి (పచ్చజిగురు) — లా. Stalagmitis Gambogioides అనియు, Garcinia Pictoria. ఆంగ్ల. Gamboge. అరవమున మక్కియందురు. ఇది పసుపు పచ్చరంగుగనుండు జిగురు. కాంభోడియాసీమను ఆప్రాంతసీమలను ఉండు ఒకవిధముచెట్ల బంక. ఈచెట్లు Garcinia అనియు, అవి Guttiferae తెగయనియు ఆంగ్లశాస్త్రవేత్తలందురు. కాంభోడియానుండి దీనినామముత్పన్నమైనట్లు తోచుచున్నను, ఈచెట్లు ఇప్పుడు సయాం, కొచ్చిన్ చైనా, సింహళము, మళయాళము దేశములందు కూడ విరివిగ గానవచ్చుచున్నవి. దీనికొమ్మలకుఁ గంట్లుండి అందునుండి కారునట్టి పసుపుపచ్చరంగు పాలంబోలిన ద్రవమును వెదురుబొంగుల పాత్రలందుపట్టి ఎండింతురు. ఇది రంగులందు కలుపుదురట. ఆయుర్వేదవైద్యులు లోనికిచ్చిన గాఢ విరేచనములఁజేసి, ఉదరరోగము నివారించి, క్రిమినివారించి నాడాపాములు వెడలఁజేయునని చెప్పెదరు.

గాజరగడ్డ — ముల్లంగి చూడుఁడు.

గాజులబలిజకులము — వీరు ఆంధ్రులలో నొక జాతివారుగ నున్నారు. వీరిజాతి యుత్పత్తిం గూర్చిన గ్రంథపరికరములు లభించకున్నవి.

వీరియందు వాడుకనందు అనుశ్రుతముగ చెప్పఁ గొనఁబడుచున్న కథన మిట్లున్నది. ఆదిని పరమేశ్వరుని వినోదార్థము ఆదిశక్తిచే ప్రార్థితుఁడై గాజులను, పసుపును, పరమేశ్వరుఁడు కల్పించి, శక్తియగు పార్వతికొసంగెననియు, యామె వాటిని ధరించి నా కానందకరమయ్యెననియు, అతఁడు గాజులబలిజలమూలపురుషుని సృష్టించి, వీటిని లోకమున వ్యాపింపఁజేయ నియమించెననియు, నాతని సంతతివారు గాజులబలిజ లనియు చెప్పెదరు.

గాజుల బేరము భోజనమునకు సా. ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాడిదగడప చెట్టు — లా. Aristolochia bracteata. సం. బహ్వాత్రి అనియు, కొందఱు త్రివృత్పుత్రా యనియు, విషగంధికా యనియు గూడ వాడియున్నారు. గాడిదగడప పాకు నూరి లోనికిచ్చిన సర్పవిషము హరించును గాని ఎక్కువగాకుండ జాగ్రతగ నీయవలయును. ఆకును ఆముదములో వేయించి నారింజ కాయంత ముద్ద లోనికిచ్చిన గుల్మరోగములు, పసుపుల

వాతములు, కడుపునొప్పి నివారణమై విరేచనము చేసి సౌఖ్య మిచ్చును. ఇది చూలుతో నున్న ఆడపశువులకు, ఆడగుఱ్ఱములకు గర్భస్రావము గల్గించుగాన సియరాదు. ఎండిన గాడిద గడపాకు తేలికకషాయము లోని కిచ్చిన క్రిమి వ్యాధులు, చర్మవ్యాధులు నివారణమగును.

పచ్చిఆకు రసము పురుగులుపట్టిన గాయము లలో పోసిన శుభ్రపడి మాన్పబడును. ఆకుపసరులో మాల్కంగిణివిత్తులు, సముద్రపాలవిత్తులు కల్పినూరి ఒంటికి పూసినను, వెన్నుకు పట్టువేసినను పురాణ జ్వరములు, ఆహిక జ్వరములు, వెన్నుకుపట్టిన ఉష్ణములు నివారణ మగును. నొప్పులుపడుచున్న స్త్రీలకు ఆకులరసము ... బది చుక్కలుగాని, గాడిదగడపవేరు చూర్ణము ...బది గోధుమగింజల ఎత్తుగాని, పువ్వులు కాయలతోనున్న సమూలవృక్షకషాయము ఎనుతులములు ఎత్తుగాని లోనికిచ్చిన త్వరితముగ సుఖప్రసవ మగునని చెప్పఁబడినది.

గాడిదగడప ఆకు పచ్చిగ ఆముదమున వెచ్చచేసి పసిపిల్లలబొడ్డుపై కట్టిన విరేచనమై క్రిములు పడిపోవుననియు, తామర తీట మొదలగు చర్మవ్యాధులు మానుననియు, గాడిదగడప చెట్టు మొక్క నూనెములు చేదు వెగటుగ నుండి కాకి చేసి విరేచనము గల్గించి, వాతములనడంచి సర్వవిషదోషములను పరిహరించి, చర్మరోగములు మాన్పి, కడుపునొప్పులు స్త్రీల గంటునొప్పి (ముట్టులో గల్గు నొప్పి) నివారించుననియుం జెప్పఁబడినది.

గాడిదకు గంధపువాసన ఎట్లు తెలియుట? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాడిదపుండుకు బూడిదేమందు- ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాదర్భి గోత్రము — ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుఁడు.

గాదిక్రిందియెలుక గాదిక్రిందనే బ్రతుకుతుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాధి గోత్రము — కపిఉపగణము చూడుఁడు, గర్గఉపగణము చూడుఁడు.

గాధిన గోత్రము — వాద్ధకగణము చూడుఁడు.

గాధిపతి గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గాధిపురము తొలింటి కన్యాకుబ్జపురమున (ఇప్పటి కనూజపురము) కీ పేరుండెను. గాధిమహారాజు విశ్వామిత్రునితండ్రి. ఈపురమునకికను మహోదయ మనియు, కన్యాకుబ్జ మనియుం గూడ పేర్లుండెను.

గాధిమహారాజు (గాధిరాజు)— అత్రిసంతతి. చంద్రవంశక్షత్రియుఁడు. కుమారుఁడు విశ్వామిత్రమహర్షి. భార్యపేరు మేనకాదేవియట. జమదగ్నిమహర్షి యీయనబావమరిది (పరశురాముని తండ్రి). గాధిరాజు కన్యాకుబ్జదేశ మేలిన ప్రభువు. వాల్మీకిరామాయణమున గాధిరాజు కుశనాభుని కుమారుఁడుగ జెప్పఁబడియున్నది.

గానాభినయ నృత్య (నాట్య) కళాంగములు — అంగములు చూడుఁడు.

గాయత్రీముద్రలు — వీటిని చతుర్వింశతిముద్ర లనియునందురు. ఇవి ఇరువదినాల్గు. గాయత్రీదేవి వీటియందు సుప్రతిష్ఠితమని చెప్పంబడినది. ౧. సుముఖముద్ర, ౨. సంపుటముద్ర, 3. వితతముద్ర, ౪. విస్తృతముద్ర, ౫. ద్విముఖముద్ర, ౬. త్రిముఖముద్ర, ౭. చతుర్ముఖముద్ర, ౮. పంచముఖ ముద్ర, ౯. అధోముఖమగు

షణ్ముఖముద్ర, ౧౦. వ్యాపికాముద్ర, ౧౧.అంజలీ ముద్ర, ౧౨. శకటముద్ర, ౧౩. యమపాశ ముద్ర, ౧౪. గ్రథితముద్ర, ౧౫. షణ్ముఖముద్ర, ౧౬. ఉన్ముఖముద్ర, ౧౭. ప్రలంబముష్టికముద్ర, ౧౮. మత్స్య ముద్ర, ౧౯. కూర్మ ముద్ర, ౨౦. వరాహముద్ర, ౨౧. సింహాక్రాంతముద్ర, ౨౨. మహాక్రాంతముద్ర, ౨౩. ముద్గరముద్ర, ౨౪. పల్లవముద్ర. ఇవి చతుర్వింశతి గాయత్రీ ముద్రలు. గాయత్రీజపమునకు పూర్వమునందు, పరమునందు కూడ నడపుదురు.

గాయని గోత్రము — వశిష్ఠగణము చూడుడు.

గాయపు (ఆకు) చెట్టు (బీజపత్రపు చెట్టు) — లా. Kalanchoe laciniata, Cotyledon leciniata. సం. పత్రబీజము ఉరుకుభామయాకు జన్మేహాయాత్. దీని యాకు నందే బీజముంటుంట, అటనే మొక్క లేర్పడుట, పత్రజీవిచెట్టనియు ననుటకలదు. ఆకుల రసము చలవజేసి త్రిదోషముల హరించుననియు, దేహ పుష్టి నిచ్చుననియు, గాయములను మాన్పజేయుననియు, తేలువిషమును హరించుననియు, వాపులు తీయుననియు, ఇరుకు (ఇలుకు) నొప్పులు శమింపజేయుననియు చెప్పబడినది. మఱియు మూలవ్యాధి నడంచునందురు.

గాయపు సంధి— ఆంగ్ల. Tetanus. కాలియందుగాని, చేతియందుగాని, బొటనవ్రేలు లేక బొటనవ్రేలు సంధియందు గాయము తగిలిన తరి వచ్చెడి సంధిజబ్బు.

గారకి గోత్రము — ముద్గల గణము చూడుడు.

గార చెట్టు — లా. Balanites Aegyptiaca. సం. హింగుపత్రీః, తాపస తరుః, తాపసద్రుమః, తాపసప్రియః, ఇంగుదః. (గారకాయ లేకపండు-ఇంగుదీ) దీని వేరుయొక్క గాని, చెక్కయొక్క గాని రసములేక కషాయము వాతజ్వరముల నివారించుననియు, పండు వేడిచేసి కఫవాతమును, క్రిమిరోగమును నివారించుననియు, గారవిత్తుల చూర్ణము బలమును, వీర్యపుష్టి నొసంగుననియు, గారవిత్తుల నూనె సప్తధాతువుల గల్గించి దేహమునకు శీఘ్రముగ వ్యాపించి పైత్య శాంతి, దేహపుష్టి నొసంగి, ఇంచుక శ్లేష్మ ప్రకోపము గల్గించుననియు, విరేచనము గావించు ననియుం జెప్పబడినది.

గారడివిద్య — భరతదేశపు గారడివిద్య ఒకితంత్రమునందు చెప్పబడినది. అది ఇంద్ర జాలము, మహేంద్రజాలము, టక్కు, టమాకు, గజకర్ణవిద్య, గోకర్ణవిద్య, కనుకట్టు యను భేదములు కలదిగ జెప్పబడినది. ఆంగ్లమున గారడివిద్యను Magic అనియెదరు. పాశ్చాత్య గారడియందు Magic విద్య ౧. White or Beneficient magic అనియు, ౨. Black or Baleful magic అనియు, ద్వివిధముగ చెప్పబడినది.

గారుడ (పక్షి) శాస్త్రము — గరుత్మంతుడు (గరుడపక్షి) ప్రయాణకాలమున ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకుం బోయిన ప్రయాణమున కష్టములు గల్గుననియు, కుడివైపు నుండి

ఎడమవైపునకుంబోయిన ధనలాభముగల్గుననియు, ప్రదక్షిణముగా చుట్టివచ్చిన శుభప్రదమనియు చెప్పబడినది. కాని మతాంతరాభిప్రాయములు కొందఱికి రెంటను శుభప్రదములగుననియు కొందఱికిగరుడపక్షి కన్పించుటయే శుభప్రద మనియుంగూడ గాననగుచున్నవి. పెక్కండ్రనుభ

వజ్ఞలు గరుత్మంతుడు ఎదురుగ నేగుటయు గుడి నుండి యెడమవైపున కరుగుటయుంగూడ సకల శ్రేయోదాయకమని చెప్పుచుందురు.

గరుత్మంతుడు తన యాహారమును నోటం గఱచుకొని కృష్ణాయని పైకి విసరబడునట్లు కనుచు గన్పించుట సకల శ్రేయోదాయకమనియు, ఏ దిక్కున తెనకుం గన్పించునో ఆ దిక్కునకు లాభ ప్రాప్తియనియు, నల్ల పాల (గుమ్మి) పిట్టయు, శునకము, నక్క ఇవి తనకిరుపార్శ్వముల నేతెంచుట కార్యసిద్ధియనియు, ఉదయమున నిస్సార మేల్కాంచగనే గరుడపక్షియే ప్రథమమున గానబడుట జయప్రదమనియు చెప్పబడినది. జలనిలయముల చెంగట గారుడశకునము శుభప్రదమైనను ఒక్కొకతరి జలాభావమునుగుటయుంగూడ గలదని అనుభవవేత్తలు నుడివియున్నారు.

గాలవర్షి ఆశ్రమము – చిత్రకూట పర్వతముపై గాలవాశ్రమముకలదు. బృహచ్ఛివ పురాణము ౧-౫ ౩ నందు దీనింగూర్చిన ప్రశంస కలదు.

మరియు రాజపుత్రస్థానములోని జయపూర్ నకు మూడుమైళ్ల దూరమున నొక [illegible] శ్రమ ముండినటుల జూపుచున్నారు

గాలవ గోత్రము జమదగ్ని, వత్స ఉపగిణము చూడుడు.

గాలవుఁడు – ఋషి. కువలయాశ్వున కశ్వదిశగమన శక్తిగల అశ్వమును (కువలయాశ్వమును) ఇచ్చిన ఋషి. (కువలయాశ్వుఁడు చూడుడు.)

ఇంకను శుక్ల యజుర్వేదాధ్యాపకుం డగు కువలయాశ్వుం డను ఋషి యొకండు కలడు. ఈతడు విశ్వామిత్రశిష్యుడట. ఈతడు అయోధ్యాధినాథుండగు ఇక్ష్వాకుమహారాజుకడ రెండు వందలును, భోజపురాధినాథుండగు శిబియొద్ద రెండువందలును, కాశీభూపతియగు దివోదాసు కడ రెండువందలును మొత్తము ఆఱువందల గుఱ్ఱములును సంపాదించి గురుకట్నము మర్పించెనని చెప్పబడినది.

గాలికిపుట్టి ధూళికి పెరిగినట్లు-

ఆంధ్రలోకో

గాలిజల్లుట — వేపపువ్వు అనంబడు చర్మరోగమునకుం గాలిజల్లినదని యందురు. ఇది పెక్కండ్రు ఏదో దేవతవలనకల్గిన రోగమని తలంతురు. ఆంగ్లవైద్యులు [illegible]రోగమందురు; గాలిలో నెగురుచుండు పురుగులవలన గల్గునందురు. ఇది మూడు, ఐదు, లేక ఏడుదినములవఱకు నుండు రోగము; చిన్న పొక్కులుగ శరీరమంతయు వ్యాపించునది.

గాలిచెక్క — ఫిరంగిచెక్క చూడుడు.

గాలితీగ — దీనిని గాలిమొక్కలనుట యుం గలదు. పరుపుపచ్చగనుండు నొకవిధమగు తీగ. దీనికి నాటుండదు. దానికి నేలకు సంబంధమే లేదు. ఇది సాధారణముగ మామిడి చెట్లు మొదలగు పెద్ద ఫలవృక్షములపై నుండి ప్రస్ఫుటమై చెట్లరసముం బీల్చివైచును, చెట్లను నీరసింపఁజేసి పాడుచేయును.

ఇది [illegible] ప్రాంతములోని కొన్నొకతరి నవతరించును. అట్టితరి నాగటింగూడ నట్టే పాడు చేయును. గాన నీగాలితీగల నెటగన్ననట త్రెంపి పారవైచుచుందురు. ఈతీగలందు పచ్చియారక మున్ను తెగి, ఏపాటిమొక్క మిగిలినను గాలి కెగిరియో, చెట్లచే నాకర్షింపఁబడియో, తిరుగ చెట్లయందు నాటుకొనియో, వ్యాపించ నారంభించును. ఇది చెట్ల కపాయకరమగునట్టి తీగ.

గాలితుపాకి (Air gun) — దీనిని క్రీ. శ. ౧౬౫౬ వ సంవత్సరమున మారిన్.

అనునాయన (పరాసుదేశస్థుఁడు) దీనిని మొదట వాడె ననియు, కనిపెట్టె ననియు తెలియు చున్నది.

గాలి పరుపులు (Air beds) — దూది పరుపులు మనమెఱుఁగుదుము. గాలి పరుపులు మఱియొక తరగతివి. దూదిచే నింపబడి కుట్టబడిన పరుపులు దూదిపరుపులు; గాలిచే నింపబడి ఆగాలి పైకిపోకుండ నేర్పుగ నేర్పఱచిన పరుపులు గాలిపరుపులు. ఇట్టిపరుపులు వాడుకలో నుంచినవారు పాశ్చాత్త్యులే యనియు, మనవారికి గాలిపరుపు లెఱుఁగరనియు పెక్కండ్ర యభిప్రాయమై యున్నది. కాని పింగళి సూరనామాత్యుఁడు రచించిన కళాపూర్ణోదయమున ద్వితీయాశ్వాసమున

సీ॥ నునుగాడ్పు దూదినించిన యట్టి చల్లని
పానుపుపై లీలఁ బవ్వళించి,

అని రచించెను. దీనిని బట్టి చూచిన నాఁటికే గాలిపరుపులు మన దేశమున నెంతో వాడుకలోనికి వచ్చియుండె ననక వీలులేదు.

ఇంతతో నీగాలి పరుపు లాగలేదు. "నునుగాడ్పుదిండి పానుపున బండెనుమేటి, బమ్మదేవుని తండ్రి తమ్మికంటి" అని పైడిపాటి లక్ష్మణకవి తన ఆంధ్రనామ సంగ్రహమున వ్రాసియుండెను.

"విష్ణుమూర్తికి శేషుఁడు పాన్పు" అనగా గాలిమేపరియగు శేషుని పాన్పునబన్నుండువాఁడు విష్ణుమూర్తియని యర్థము తేలు చున్నది. నవనాగరికు లిప్పుడు విష్ణుమూర్తి పరుండు పరుపు గాలిపరుపేగాని శేషుఁడు (పాము) కాదనియు,

"నునుగాడ్పు దిండిపానుపు", "నునుగాడ్పు దూది నించినయట్టి చల్లని పాన్పు" అని యనుటెల్ల అలంకారికములేకాని యింకేమియు కాజాలవనియు నభిప్రాయము పొందియున్నారు.

ఎవరెట్లభిప్రాయము పొందియున్నను, గాలి పరుపులు కలవనియు, అవి భరతదేశమున (ఆంధ్ర) నుండియు, వాడుకలో నుండెననియు మన సంగతులు మాత్ర మసంగతములు కావు.

గాలి బిళ్లలు — ఆంగ్ల. Mumps. చెవులకు మెడకు సంధులందు చంకలందు గజ్జలందు మొదలగుతావుల సంధులందగు లేదు బిళ్ళలు లేక గడ్డలు. ఇవి వాపు పోటు ఒకప్పుడు జ్వరమునుగూడా గల్గియుండునవి.

గాలిలో దీపంబెట్టి దేవుడా నీ మాహాత్మ్యంచూపుమన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాలి యొక్క ఒత్తిడి — ఎయిర్ ప్రెషర్ చూడుఁడు.

గాలివీచు ఏర్పాటులు ప్రపంచమున గాలివీచు ఏర్పాటులు చూడుఁడు.

గాలి హోరు — గాలి విసరుతరి హోయనుమను ధ్వనికి నామము. గాలి విసరుట యను ఒర్వడుటయని భావము. అట్టితరి నే శబ్దము నిజముగ వానిగమనమువలన గలుగనేరదు. కాని దానికారణములవలన భూమిపై నున్న భాగమునందే గాలి పర్వెడుతరి గాలి యలలు అడ్డములుగానున్న గండశిలలకు పర్వతములకు వృక్షములకు, పెద్దపెద్ద భవనములకుందాకి తిరుగబడియు దెబ్బతో ప్రక్క కుమరలియు కొట్టుకొనుతరి నలలరాపిడులు (Vibrations) సంభవింప హోరుధ్వని గలుగును. అడ్డములవలన గాలియలలకు గల్గురాపిడి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక ధ్వని గల్గించును. గాలి ఎడతెగక ఒకేరీతిని కొంతసేపు పరుగిడునదిగాన నాటంకములకవి నలలకుం గల్గుచుండు ధ్వనుల పరంపరలన్నియు కలసి వేర్వేఱుగ వినుపింపవు. అన్నిధ్వనులు కలసి

...కే హహోరుమునిధ్వనిగా మనకుం దెలియును. గాలి హెూూనన విసరుచున్నదని కొందఱనుకొందురు. ఇంకను మరికొందఱు గాలివలన కదపబడిన చెట్ల యాకులు కదలిక యీధ్వనిం గల్గించుచున్నదని తలంతురు. చెట్లయాకుల కదలికవలనగల్గు గలగల మను చప్పుడైనను, గాలియొక్క రాపిడుల వలన (Vibrations) అలలుచేయు ధ్వనుల పరంపరయేగాని వేఱుగాదు. జరుగుపని ఇదియె.

గాలీవానావస్తే కథయే మానె నన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాళుపులు — గాడ్పులుచూడుడు.

గాట్ల అమావాస్య — జ్యేష్ఠబహుళ అమావాస్యకీపేరు వాడుచుందురు. దీనిని ద్వివిధములుగఁజెప్పుచున్నారు. జేష్ఠబహుళ అమావాస్య ప్రాంతముల విశూచిజాడ్యము లచ్చటచ్చటగల్గి యుండును. విశూచిరోగమునకు గాట్లని వాడుచుంట యునుగలదు గాన దానినుండి యీపేరు గల్గెనని కొందరనెదరు. ఇంకఁగొందఱు అత్తరుణమున ఎండలధికముగనుండి గాడ్పులు (వేడిగాలులు) వీచుచుండుగాన గాడ్పుశబ్దమే మకిమారి గాటుగనయ్యె ననెదరు.

గాడ్పులు — (గాళుపులు) వడ. వేడి గాలికిపేరులుగలవు కొంతదూరమున గాలి వేడెక్కి అక్లేవీచుచు ప్రజలను వడదాకఁజేసిన వేడిగాళుపులందురు. వీటికి వేఱ్వేఱుదేశముల వేఱ్వేఱు నామములు కలవు. ఆఫ్రికాయందలి సహారా ఎడారినుండి వేడియైనగాలి వీచుచున్నది దానిని ఇటలీదేశమున సిరోక్కో (Sirocco) యనుచున్నారు. స్విజర్లాండు దేశమున వీచుతరి దానిని ఫోహాన్ (Fohan) అనియెదరు. స్పానియా దేశమున వీచుతరి సోలేన్ (Solane) అనియెదరు. ఈజిప్టు దేశమున నీవేడిగాలితోసహా ఇసుకయు కొంచెము రాలుచుండును. దీనిని ఈజిప్టుదేశస్థులు ఖామ్సిన్ అనియెదరు. అనగా ఏబదియనియర్థము. ఇది ఏబదిదినములు వీచునట. సిరియాదేశము అరబ్బీదేశములందు వీచెడి ఇట్టి గాలికి సైమూన్ అనిపేరు. ఇటులనే శీతవాయువులును కొన్నిచోట్ల వీచును. ఫ్రాన్సుదేశపు దక్షిణభాగమున ఆల్ప్సు పర్వతపు శీతగాలికి మిస్ట్రాల్ (Mistral) అనియెదరు.

గాత్రము (గాత్రపుపాట) - గాత్రమనిన కంఠధ్వనియని యెఱుంగునది. ఇది సంగీత సందర్భమున జంత్రగాత్రములని నాడెదరు. జంత్రమనిన తీగలసంగీతము; వీణ, ఫిడేలు మొదలగునవి. గాత్రమనిన గళముతోఁ బాడు గానమని భావము. సంగీతము పాడుటకు గాత్రము సరియగు ధ్వనిం బల్కు నటుల నుంచు కళయని భావము. ఇది సంగీతములోని భాగము కాదు. సంగీతమునకు మంచియు ధ్వనులను చక్కగవల్కునీతిని శరీరమును శరీరభాగములను అమర్చుకొను విధానమును దెల్పు విద్యగా నెఱుంగునది.

గానమున కనుకూలించు గాత్రస్వరముండుట మానవ ...ధర్మమునందు స్వభావమేమైనను కొన్ని ఇతర యాటంకములు కారణములుగ నవను కాలములగు గాత్రస్వరూపము తేర్పడును. గాత్రము సరిగా ఒదగకుండిన నచటి పరికరములు సరిగా పనిచేయుచు డలేదని యెఱుంగునది.

శరీరమునందలి సముభారస్థితి దీనికి ముఖ్యమని చెప్పఁబడినది. బద్ధకముగను సోమరితనముగను శరీరస్థితి యుండునపుడు గాత్రము సరిగా ఒదగి పలుకదని ఎఱుంగినది. ఎంత ఒదుగుట కలవాటు పడిన గాత్రమైనను మెడను ముందునకు వంచి గడ్డము గుండెలకుఁ దగులునటుల నుంచినస్థితి యందు గాత్రము ఒదిగి పలుకకుండును.

భుజములను చక్కగ విప్పి వెనుకకు విరచి యుంచుట గాత్రము ఒదుగుట కత్యవసరము.

గళమును చక్కగ నిలువంబడ జేయునటుల గడ్డమును పై కెత్తుటయు ఒదుగుటకు సాధనములే. పండ్లను బిగించి పట్టుటయు, నోరు కేవలము మూసియుంచుటవలెనే నిరోధములని అనుభవజ్ఞులు తెల్పుచున్నారు.

త్రిప్పుకొనుటయు, శిరఃకంపము మొదలగునవి వర్జించుట శ్రేయము. గానవిద్యాప్రదర్శనమున ఉపన్యాసమునందువలెనే అభినయాదులు ఏలగునంతవఱకు వర్జించుచుండుటయే సమంజసమని ఎఱుంగునది. (ఉపన్యాసముం జూడుడు). పాశ్చాత్యగానవిశారదులు గాత్రమును ఒదిగించుటయందు అచ్చునుండిగాని వ్రాతనుండిగాని చదువగల్గిన చైతన్యము ఉండుననియు, లేకుండిన ఊహసల్లభ్యాస మొనర్చుట శ్రేయమనియు, చైతన్యము తగ్గుటయన ఒదిగించుటయందు తనస్వాతంత్ర్యము తగ్గుటగా నెఱుంగవలయుననియు నందురు. కాని పాశ్చాత్యగాయకులందు గాత్రము నొదిగించి పాడుచుండుతరి వ్రాతను చదువలేని బలహీనత పెక్కండ్రకు గలదని తెలియుచున్నది. అచ్చు అక్షరములనుమాత్రమే చదువగల్గుదురట. గాత్రము ఒదుగుటంగూర్చి Mr. Watson Lyle పండితుడు "Singing made Easy" అను గ్రంథమును వ్రాసియున్నాడు. (సంగీతము చూడుడు).

గార్గాయని గోత్రము — పరాశరగణము చూడుడు.

గార్గ్య గోత్రము — గర్గఉపగణము చూడుడు.

గార్గ్యాయణ గోత్రము— అగస్త్య ఉపగణము చూడుడు.

గార్గ్యుడు — అత్రి, చంద్ర, పూరువు సంతతి. తండ్రి గర్గుడు, బ్రాహ్మణుడు. ఈతడు భాష్కలుని శిష్యుడు, ఋగ్వేదాధ్యాపకుడు, శనిపుత్రుడనియుం జెప్పబడియున్నది.

గార్ధభాయణ గోత్రము- లౌగాక్షి గణము చూడుడు.

గార్ష్ణాయన గోత్రము — జమదగ్ని వత్సఉపగణము చూడుడు.

గార్హపత్యాగ్ని — అగ్నిత్రయము చూడుడు. ఇది తండ్రివలన గల్గిన యగ్ని.

గార్హస్థ్యాశ్రమము — ఆశ్రమచతుష్టయము చూడుడు.

గార్త్సమద గోత్రము— శౌనక శౌక గ్రత్సమదగణము చూడుడు.

గార్నిష్మెంటు (Garnishment) (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). ఒకనికి అప్పులెక్కువయై అతని సరకులను లేక ఆస్తులను ఋణములుతీర్చుటకై వేలము వేయ తలంచుచున్నట్లు న్యాయస్థానము వారికి తోచునెడల నాయాస్తుల నతని స్వాధీనమునుండి తప్పించుటకు వశపర్చుకొని (జప్తుచేసి) వాటిని ఋణములుతీర్చుటకై వినియోగింపను ఉత్తరువిచ్చునట్టి పనికి Garnishment అనిపేరు. అట్టి ఉత్తరువునకు Garnished Order అనియెదరు. ఎవరిపై నట్టి యుత్తరువిచ్చెదరో అతనిని Garnishee అనియెదరు.

గాల్వనైజుడ్ ఐరన్ (Galvanized Iron) — ఇది సర్వసాధారణముగ నీటిగొట్టములకు వాడబడుచున్నమాట. నిజమైన గాల్వనైజు (Electricity) పనులకనుకూలింపబడం జేయబడినవి కావు. ఇనుపగొట్టములకు తుత్తినాగము (Zinc) పూతపూయబడినవి. పేరు వాడుకయగుట పొరపాటు, మహాన్యాయము.

గాల్వనోగ్రాఫీ (Galvanography) ముద్రించుటకు (అచ్చు కొట్టుట) రేకుల

Galvanic Electricity మూలమున రచించు చిత్రములకు గాల్వనోగ్రాఫు అనిపేరు. ఆ కళకు Galvanography అనిపేరు.

గాల్వనోమీటర్ (Galvanometer) ఎలక్ట్రిక్కు కరెంట్సు చిన్న చిన్న వాటిని గొలుచు పరికరము.

గాల్వానోప్లాస్టీ (Galvanoplasty) - Galvanic Electricity ని చిన్నచిన్న వస్తువులపై నితరలోహపు పూతలంటించుట నుపయోగించుటకు Galvanize అందురు. ఆవిద్య నేక కళ.

గాల్వనిజమ్ (Galvanism) — Electricity produced by chemical action. ఇదియు Electricity యందొక భాగము లోహములను విద్యుచ్ఛక్తి మూలముగ కొన్ని వస్తువులపై ములామా చేయుటకు Galvanizing అనియెదరు అట్టివిద్యుచ్ఛక్తిని Galvanic Electricity అనియెదరు.

గాస్ ఎంజిన్ (Gas Engine) — ఇది ఇంటర్నల్ కంబస్చన్ ఎంజిన్. ఇందు Gas fuel గా వాడఁబడుచున్నది. మొలుత Coal gas fuel గా వాడు మొదటి Power engine ను Etienna Lenoir అను మహాశయుండు క్రీ. శ. ౧౮౬౦ లో కనిపెట్టెనట. తర్వాత దానిని Nicholas A. Otto అను నాతఁడును, Eugon Langen అను నాతఁడును పెక్కు యభివృద్ధులు గల్గించిరి. ౧౮౭౬ లో Otto అను నాతఁడు Compression పద్ధతినిగూడ చేర్చి మొదటి ఎంజినును జయప్రదముగ పనిచేయించెను. తర్వాత ౧౮౮౩ లో డార్క్ ను పేరుగల యంత్రవిదుండు Low cycle engine కనిపెట్టెను. ఇక్కాలమున పెద్దపెద్ద Gas engines యందు దానిపద్ధతులే వాడఁబడుచున్నవట. కొన్ని Gas engines అయిదు వేల గుఱ్ఱముల బలము (Horse power) కలవి కలవని విందుము.

గ్యారంటీఫండు (Guarantee Fund) (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము)—నష్టములు కల్గుతరి వాటినుండి సంస్థను రక్షించుటకు నిల్వయుంచిన మూలధనము (Reserve). ఇందువలన Guarantee యన హామీ యని యర్థము కాగలదు. ఇట్టివే Guarantee భీమాలును కలవు. ఇట్టి హామీగల వాటాలకు Guaranteed-stock అనియెదరు.

గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాక్కులు (Grand-father Clocks) — పదునేడవ శతాబ్ద్యాంత కాలమున హాలండు దేశమునుండి గడియారపు యంత్రములనుగొని ఇంగ్లాండునకుం దెచ్చుకొని వాట్లకు పలువిధములగు కేసులం (Case) జేసి యందమర్చి గడియారములుగ విక్రయించు వారట. ఆకాలమున చేయఁబడిన పలుతెఱంగుల గడియారములలో పొడవుగ క్రిందు వ్రేలాడు పెండ్యులమ్ (Pendulum) బిళ్ళలుగల గడియారములు కొన్ని యుండినవట. వాటికి గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాక్సు అని పేరయ్యె నట. దీనిం గూర్చి యొక ముచ్చట కలదు.

ఒకయూర నొక వృద్ధుండగు కష్టపనివాని కొక మనుమఁ డుండెనట, వాతనికిదే వృత్తి యట. ఒకనాఁడా బాలుండు పొడవుగ నొక విశేషాకారముగ గడియారపు డొక్కుం జేసి, అందొక గడియార యంత్రము నమర్చిబిగించి యీ గడియారము తనతాత (Grand father) సుటువుగ జూడగల్గుటకు ఏటుగల పొడవు గలదిగాన గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాకు (తాతగడియారము) అని దానిపై పేరుఁజెక్కెనట. గడియారమునుం గొన వచ్చినవారిదృష్టినది యాకర్షించివింతగడోప దాని

కాపేరిడ కారణమడిగిరట. ఊహాపోహ లెక్కువగ గల్గిన యాబాలుడు "అయ్యా! అందలి యంత్రము చాలగట్టిది. పై కేసును అందుకు తగునీతిని గట్టి పనితనముగ రచింపబడినది. ఈ గడియారము తరతరములుగ నుండి పనిచేయునదిగాను తాతలనాటి గడియారమయ్యు మనుముల కాలమునకు గూడ పనిజేయుచున్నందున గ్రాండ్‌ఫాదర్ క్లాక్కు (తాతలనాటి గడియారము) మని పేరందినది" యనెనట. నానాటికా గడియారములు మంచి వ్యాపకము గాంచి నేటికి నాపేరం బరగుచున్నవట.

గ్రాంథికభాష — ఆంధ్రదేశపు భాషయగు నాంధ్రభాషాగ్రంథములలో వాడబడిన భాషయని యర్థము. అనగా పురాణములు, ప్రబంధములు మొదలగు పద్యకావ్యములందు వాడబడిన భాషయని భావము. ఇది సాహిత్యపరమై, సమాసయుతమై, వ్యాకరణయుక్తమై, అలంకారలక్షణవిరాజితమై, గద్య పద్యాత్మకములుగను, కథాదివచనరూపములుగను, నాటకాదులుగను యున్నది. ఇటీవల కొందరు ఆంగ్ల విద్యాధికులగు పరిశీలకులు మార్చి ప్రస్తుతము దేశమున ప్రచారమందుచుండు రీతిని వ్యావహారిక భాషను అందరికి తెలిసి స్వేచ్ఛగ వాడుకొనగల్గునటుల మార్చవలయునని ఒక యుద్యమును బయలుదేరదీసిరిగాని పరిశుద్ధతం జెరిపి, భాషను పలచబడున ట్లొనర్చరాదని పండితు లెదిర్చిరి. (గ్రామ్యభాష చూడుడు.)

గ్రాఫ్ (Graph) — Gelatine తో నేదేని నకలుతీయు నొకసాధనము. ఈవిధాన విద్యకు 'గ్రాఫ్'అని పేరు.

గ్రాఫైటు లోహము — బ్లాకులెడ్ విద్యకు చూడుడు.

గ్రాఫోమీటర్ (Graphometer)— మూలలు కొలచుటకైన పరికరము. దీనిని Survey చేయువారు వాడుదురు.

గ్రాఫోలోజీ (Graphology) — వ్రాసినమాటలద్వారేణి. వ్రాత, కళ. ఒకని దస్తూరీ చూచి అతని చిత్తవృత్తులం గనిపెట్టుట. కళ.

గ్రామ్యభాష — ఆంధ్రదేశపు భాషయగు ఆంధ్రము, వ్యాకరణాదినియమములకు లోనై యుండక వాడబడురీతిని గల్గినభాష. "అనియమాత్ గ్రామ్యంహి" అను వ్యాకరణసూత్రమువలన నియమము లేకుండుటవలన గ్రామ్యమగునని భావము. ఈభాష దేశమున సర్వసాధారణజనుల నాడుకయందు ప్రచారమంది యున్నదనియు, దీనిని గ్రాంథికభాషకు మారుగ వాడవలయుననెడి యుద్యమములు, కొందరు ఆంగ్లవిద్యావిశారదు లగు పరిశీలకులు బయలుదీసిరిగాని, పండితులెదుర్కొని అడ్డపడుచున్నారు (గ్రాంథికభాష చూడుడు).

గ్రామ్యాయణగోత్రము — భృగుసంతతి. (ఆగ్రేణగణము చూడుడు.)

గ్రావిటేషనల్ ఎస్ట్రోనొమీ ఎస్ట్రోనొమీ చూడుడు.

గ్రావిమీటర్ (Gravimeter) — ద్రవపదార్థముల యొక్క Specific gravity కనుగొను పరికరము.

గ్రావ్ణి రేఖేవ ఇతి న్యాయము — గ్రావ్ణియన శిల లేక, రాయి కర్థము. అందు రేఖ యన శిలాక్షరమని భావము. శాశ్వతమని చెడని దని తెలుపుట కీన్యాయము వాడుదురు.

గ్వాలియరు చింతచెట్టు ఆకు — గ్వాలియరు సంస్థాన నగర మగు గ్వాలియరు

(లష్కరు) నగరము సంగీతమునకు పేరందినదని సంగీతవిద్వాంసులెల్ల రెఱింగినదే. అందున మహా సంగీతకళానిధి యని పేరందియుండిన తాన్సేను సింగు లేక, తాన్సింగను సంగీతవిద్యాదేశికుని సమాధి సుప్రసిద్ధయాత్రాస్థలముగ గానవిద్యా విశారదులిం దర్శించి పోవుచుందురు. దాని ప్రక్కనే ఒక చింతచెట్టు సుప్రసిద్ధము. దాని యాకులం దినిన గానమునకు గాత్రము చక్కగ నొదిగి, సుఖకరమగు పాట యాలపడునని ఆదేశమున బలమగు వాడుక గలదుగాన దానిం దినుచుందురు.

గ్వాలియరు సంస్థానరాజ్యము —

సెంట్రలిండియా ఏజన్సీసంస్థానములలో బ్రిటీషు రక్షితసంస్థానము. దీనిని సింధియాస్ డొమినియన్సు నియు ననుచున్నారు. ఇది పెద్ద రాజ్యము. ఎల్లింటికి మాళవదేశభాగము కడు ఫలవంతమైనది. గ్వాలియరుపురము రాజధాని. ఇట హిందూస్థానీదేశపు సంగీతకళాభవనము సుప్రసిద్ధము. గ్వాలియరుదుర్గము కడు బలమైనదని పేరందినది. ప్రభువు మహారాష్ట్రుఁడు. గ్వాలియరుపురమును లష్కరనియు నందురు. తొల్లింట నిట బ్రిటీషు సైన్యము లుంపఁబడుట నీపేరు గల్గెనట. మొరారను పేరుగల ఆనాటి సైన్యస్థాన మిటీవల బ్రిటీషుప్రభుత్వమువారు గ్వాలియరు సింధియా మహారాజునకిచ్చివైచిరి. సుప్రసిద్ధమగు ఉజ్జయినీపురము, భీల్సాబౌద్ధవిహారములు ఈరాజ్యము లోనివి. (సెంట్రలిండియాఏజన్సీ సంస్థానములు, సాంచిస్థూపము, మాళవ దేశముచూడుఁడు).

గ్లాడియాటోరిజమ్ (Gladiatorism)—

స్వబలప్రయోగమున నందఱి రంజింపగల మను సమ్మకము లేక, లోకమును మెప్పింపఁగోర్క.

గిన్నీ—

గిన్నీ అనఁటిపండు అరటులలోనొక జాతి. (అనఁటి చూడుఁడు.)

గోల్డెనుగిన్నీ అను నొకజాతి ద్రాక్షపండ్లు కలవు. ఇవి ఫ్రెంచిదేశమున పెరుగునవి. సుప్రసిద్ధములు.

గిన్నీ నాణెము- (The Gunea Coin) ఇది ఆంగ్లసీమయందు ఎలిజబెత్ రాజ్ఞి ప్రభుత్వకాలమున క్రీ. శ. ౧౬౬౨ సంవత్సరమున Mill & Screw పద్ధతిని టంకశాలయందు చేసిరట. కాని మఱికొన్ని వత్సరములలో మానుకొనిరట. అదిమొదలు సుత్తులతోఁ బాది చేసిన నాణెములు అంతరించినవి. పిదప మఱికొంత కాలమునకు తిరిగి ముద్రణపుపద్ధతిని ఫ్రెంచివాఁడగు బ్లాండూ పరిశీలనక్రింద నుండెను. ఈ నాణెములు ఆఫ్రికాలోని గినియాదేశపు గనుల నుండి తేబడినబంగారముతో చేయఁబడుట గిన్నీ అని పేరిడఁబడి, అయిదు గిన్నీలు, రెండు గిన్నీలు, ఒకగిన్నీ, అరగిన్నీ నాణెములుగ ముద్రింపఁబడినవి. ఆబంగారము తెచ్చెడి వర్తకసంఘమునకు "Company of Royal Adventurers of England Trading into Africa" అని పేరుండెను.

ఈసందర్భమున నాటంకశాలయం దొకవిందు జరిగినదనియు, నాణెములప్రదర్శనము జరుపఁబడినదనియు, అందు జర్మనీ మొదలగు కొన్ని దేశముల నాణెములుకూడ ప్రదర్శింపఁబడెననియు, మఱియు నీఫ్రెంచియుద్యోగిచే నాంగ్ల భూపతికై చేయఁబడిన బంగారు, వెండినాణెములు మెప్పువడసెననియు చెప్పఁబడినది. అది మార్చి ౯ యని వ్రాయఁబడినది.

గిన్నీగడ్డి వ్యవసాయము —

ఇది విలువగల మేతలలో నొకటిగ చెప్పఁబడినది. బాగుగ పైరుచేసి జాగ్రతగకాపాడిన చాల సంవత్సరములు జీవించును. చక్కగ పైరగు గడ్డి

జాతి. తొలుత గినియా దేశమునుండి వచ్చినదగుట నీపేరందినది. భరతదేశ పరిస్థితులకు యలవాటుబడి యనుకూలించుచున్నది. జొన్న, సజ్జ, మొదలగు జాతులుకంటె వేరు భూమిలోనికి లోతుగ నాటుకొను జాతి గాన భూమిమెత్తగా దున్నవలసియుండును. మరియు నిది యప్పుడు నేలలలో భాగాపెరిగి వర్ధిల్లునదిగాన నీరు యధికముగా కావలసియుండును. ఈ గిన్నిగడ్డికి వేళ్ళలోనీరు నిలచిన కుళ్లిపోవునను భయములేదు. యాసరక గడ్డికి బనికివచ్చు భూములేగాక ఇతరభూములు గూడ దీనికి బనికివచ్చును. కేవలము ఇసుక మాత్రముం బనికిరాదు. భరతదేశమునమే జూన్ నెలలయందు దీనిని పైరుచేయుచున్నారు. విత్తులు తోట్లలో నాగుబోసి అరంగుళము లెదిగిన పిమ్మట పొలములకునీరుగట్టి యూడ్చెదరు. ముందెరువువేసి పిదపకున్ని నీరుగట్టిగాని వానకురుచుండు సమయమునగాని రెండేసియంగుళము దూరమున నాటుదురు. అతిత్వరగ పెరిగి దుబ్బుగట్టి గడ్డి బలియును. భూమికారంగుళములు వదలి గడ్డికోయు చుండవచ్చును. మొక్కలు ఎండజూపెనప్పుడెల్ల నీరుగట్టుచుండవలయుం గాని రెండవసంవత్సరము నుండి అవసరమునైనబడిని నీరుగట్టవచ్చుంగాని తఱుచుగా గట్టనక్కరలేదు. అప్పుడప్పుడు భూమి మొండిగట్టిబారిపోకుండ గొప్పుత్రవ్విగాని మధ్యమధ్య దున్నిగాని భూమిని గుల్లగాచేయుచుండుట యవసరము. వేళ్లు పదునెనిమిది యంగుళములకంటె నెక్కువగ వ్యాపించి గడ్డిదుబ్బు యెక్కువ బలిసినయెడల వాట్లనువిడదీసి చిన్న చిన్న దుబ్బులను వేఱుగనాటియు పెంచవచ్చును. చేను బలహీనముగాకుండ గత్తమునైచుచు గొప్పుత్రవ్వుచుంటయు నీరుగట్టుచుంటయు గమనించుచుండవలయును. నీరధికమయిన గడ్డిపెరగదని (యధికముగనని) యెఱుంగునది. ఎకరమును నూట నాల్గొకక్కకోతకు నూటయేభైమణుగుల పచ్చిగడ్డికోయవచ్చును. పసువులకు నిది చాల రుచియైన యాహారము. భరతదేశమున కనుసరింలించినపంట.

గిప్సీజాతివారు (Gypsees) — వీరిప్పట్టైరోపా దేశముల గానంబడుచున్నారు. తొల్లింట ఆశియా ఖండమువారని ఒకప్రతీతి కలదు. వీరు హంగలని అపవాదుక కలదు. వీరిలోకొందఱు సంగీతము పాడువారు, నృత్య మొనర్చువారుగ నుందురు. కొందఱు ఇనుప పని చేయుదురు. కొందఱు గుఱ్ఱముల వ్యాపార మొనర్తురు. ఇంకను అనేకవృత్తులు కలవు. తఱుచుగ వీరు ప్రత్యేక తావులందు వసించుచుందురు. (హంగేరీదేశము చూడుడు).

గిబ్బన్స్ (Gibbons) — ఫేజెస్ ఆఫ్ ది మూన్ చూడుడు.

గిరికర్ణిక — గుజరాతులోని సబర్మతీనది చూడుడు. దీనిగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము ఉత్తర. గిరి యాగం గలదు.

గిరినగరము — ఇప్పటి జూనగడ్ సంస్థాన పురమగు జూనగడ్‌నుండి కతిపయ దూరమునగల తొల్లింటి రైవతపర్వత మిప్పుడు గిరినార్ (గిరినగరము) అనుపేర బరగుచున్నది. ఇది జైనుల యాత్రాస్థలము. నేమినాథ్, పరసునాథ్ అను తీర్థకరుల దేవస్థానములు గిరిపై నున్నవి. నేమినాథ్ స్వామి శ్రీకృష్ణునిజ్ఞాతి. ఉగ్రసేనుని కుమార్తెయగు రాజమతీదేవి సుతుఁడు. ఆయన జైనస్వామియై, తీర్థకరుఁడై దత్తాత్రేయుండను పుపునకు దేశికుఁడై యాయనకు జైనదీక్షనిచ్చి యటనే వృద్ధుఁడై నిర్వాణపద మందెను. ఈదేవస్థానములు దిగంబర జైనులవి.

గిరినగర పర్వతమునంటియె ఫలాశినీయనంబడుచున్న స్వర్ణరేఖానది ప్రవహించుచుండును.

లొల్లింట జూనగర్పురమునకే గిరినగరమని పేరు. పిదప పేరుమార్చఁబడి ఇప్పుడీపర్వతనముకే వర్తించుచున్నది.

ఈరైవతక పర్వతముపై గురుదత్త పాదమని యొక పాదముయొక్క ఆనవాలు చెక్కఁబడి యుండుట గానవగును. అది శ్రీకృష్ణుని పాద మూనిన తావని యనెదరు.

తొల్లింటి కాలమున నిట దత్తాత్రేయ ఆశ్రమ ముండిన దందురు. బృహత్సంహిత ౧౪-౧౧ యందు గిరినగరముం గూర్చిన ప్రశంస కలదు. గిరినార్ రుద్రదమనుని శిలా శాసనము లందు ఆయన పూర్వుల పేర్లు మొదలగునవి పెక్కులు గలవు. అందైదుగురు యోన (యవన) నృపతులపేర్లు గానవచ్చెడిని. సందర్భము మాత్రము తెలియకున్నది. అవి ౧. అంతియోకో లేక అంతియోచస్, తియోస్ ఆఫ్ సిరియా, ౨. తురమాయా లేక టోలమి, ఫిలడల్ఫస్ ఆఫ్ ఈజిప్టు, 3. అంటికినీ లేక అంటిగోనస్, గోనాటస్ ఆఫ్ మేసిడన్, ౪. మక లేక మగస్ ఆఫ్ సైరిని, ౫. అలికసుందర లేక అలగ్జాండర్ (రెండవవాడని భావము) ఆఫ్ ఎపిరస్ అనునవి.

గిరినగరమునకు వస్త్రాపాద క్షేత్రమని పేరు కలదు. స్కాంద పురాణ ప్రభాసఖండ వస్త్రాపాత మాహాత్మ్యము ౧-౧౧ యందు ప్రశంస కలదు.

గిరి నది హిమాలయ పర్వతపఙ్క్తుల లోని చూర్ అను పేరుగల పఙ్క్తియందుత్పన్నమై రాజగాట్ అనంబడు తావున యమునానదియందు సంగమించునది. పురాణప్రసిద్ధమైన నది. కాళిదాసు తన విక్రమోర్వశీయమను నాటకమున దీనింగూర్చి నుడివియున్నాఁడు. ఇంకను పుష్కలాతీ పట్టణము ప్రక్కనుండి ప్రవహించుచు ఇప్పుడు లండైయను వాడుకనామము బడసి యున్ననదికిని తొల్లింటిపేరు గిరియనియే నని తెలియుచున్నది.

గిరినార్పర్వతము — గిరిపంచకము చూడుఁడు.

గిరిపంచకము — జైనయాత్రాస్థానములు. ౧. శత్రుంజయశిఖరము. పాలిటానా సంస్థానములోనిది. కథ్యవార్ సూరత్‌కు నాయవ్యదిశగా ౭౦ మైళ్లు. భావనగర్ నుండి 3౪ మైళ్లు. ఆదినాథతీర్థకరక్షేత్రము.

౨. సుమేరుశిఖరము. సమేర్‌శిఖర మని జైనులు వాడెదరు. ఇరువదిమూడవ తీర్థకరుఁడగు పరేశనాథక్షేత్రము (పరేశనాథభక్తులు శ్వేతాంబరజైనులు; ౨౪ వ తీర్థకరుఁడగు మహావీరనాథ తీర్థకరుని భక్తులు దిగంబరులు). సుమేరు శిఖరమున నిరువదినల్గురిలో పందొమ్మండుగురు తీర్థకరులు నిర్యాణమందిరి. బీహారు రాజ్యము లోని హజారిబాగ్ జిల్లా E. I. R. ఇస్రీ స్టేషను సమీపము.

3. అర్బుదశిఖరము. అబుశిఖరము, ఆరావళి, తొల్లింటి ఆదర్శావళి పర్వతపఙ్క్తి. ఇది నేమినాథ ఋషభతీర్థకరుల క్షేత్రము. మరియు నిచట వశిష్ఠాశ్రమము తొల్లింట నుండిన తావనియు జెప్పి అంబాభవాని దేవాలయముం జూపుదురు. రాజపుత్రస్థానములోని సిరోహి సంస్థానములోనిది.

౪. గిరినార్ పర్వతము లేక తొల్లింటిగిరినగరశిఖరము. నేమినాథ పరశునాథక్షేత్రములు కలవు. తొల్లింట నిది దత్తాత్రేయాశ్రమము. దీనిని వస్త్రపాదక్షేత్రమందురు. ఫలాసిని లేక స్వర్ణరేఖానదీతీరము. నేమినాథతీర్థకరుఁడు అరిష్టనేమియని పేరుగలవాఁడు. ఉగ్రసేనుని కుమార్తెయగు రాజమతీదేవి పుత్రుఁడు. శ్రీకృష్ణుని జ్ఞాతి. ఇచట నిర్యాణమందెను. ఈ గిరికి రైవతక పర్వతమనియుం బేరుండెనట. ఇచట కృష్ణుని

పాదమానవాలు కలదు. దానిని జైనులు గురుదత్తపాదమనియెదరు. ఇదిజూనగడ్ సంస్థానము లోనిది.

గి. చంద్రగిరి శిఖరమని కొందఱును, అష్టపాదశిఖరమని కొందఱును చెప్పుచున్నారు. చంద్రగిరిశిఖరము మైసూరు రాజ్యములోని హాసన్ జిల్లాయందు శ్రావణబెలగొలము అనంబడు తావు. ఇదిగోతమేశ్వరక్షేత్రము. మయూర చంద్రగుప్తుని నిర్యాణస్థలము. ఇంక అష్టపాద శిఖరము హిమవన్నగముపైనున్న టిబెట్టు సరిహద్దున కైలాసశిఖరప్రాంతము.

గిరిమాలపంచకము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున రేల, గ్రంథిపత్ర, తుంగముస్తలు, చేదపొట్ల, కిరకాయలకు గిరిమాల పంచకమని పేరు.

గిరిముత్పాట్యమూషికోద్ధృతా — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. కొండం త్రవ్వితే ఎలుక బయలుదేరినదని యర్థము.

గిరియేల్ — మగధరాజ్యము చూడుడు; కెకుతదేశము చూడుడు.

గిరివ్రజపురము (రాజగిరి) ఒకప్పుడు మగధరాజ్యమునకు రాజధాని. (మగధరాజ్యము చూడుడు).

గిరొస్సొప్ప జలపాతము — మైసూరు రాజ్యమునందు శివమొగ్గజిల్లా శివమొగ్గనుండి గిరొస్సొప్పగ్రామము ఏబదిమైళ్లుండును. మంచి బాట కలదు. మోటారు బస్సులు తిరుగుచుండును. శివమొగ్గ మైసూరు రెయిల్వేస్ నంటియే యున్నది. ఇది శరావతీ నదియొక్క జలపాతము. మైసూరు రాజ్యమునకును, బొంబై రాజధానికిని సరిహద్దుగ నున్నది. మార్గము మైసూరరణ్యములగుండా నడచుటవింతగొల్పెడిని. పిదప శరావతినదిందాటు రేవుగలదు. పిదప నింక రెండుమైళ్ల అరణ్యపుబాటం గడచిన జలపాతమునకెదుట నేర్పడియున్న ఉన్నతస్థలముల నుండి గాంచనయ్యెడిని.

జలపాతము భూమిందాకు తావున లోతైన గుండమేర్పడి యున్నది. అందునుండి జలములు పైకెగురుట, చిన్నచిన్న నీటిధారలు, ఆవిరి పైకెగురు దృశ్యము లచ్చెరువు గొల్పెడిని. ఈ శరావతీనది యెగువనుజలపాతముదనుక నతిత్వరితగతిం దొరలుచు పేరు సార్థకముగావించుకొనుచుండును. గోతియందు అట్లు తాండవమాడి యల్లకల్లోలమొనర్చి దానినుండి తిరుగ నదీప్రవాహరూపమున బయలువెడలిన తరినుండియు నతి సాధువై శాంతముగ నడచి తన ఉభయవిధగమనపాండిత్యముం బ్రదర్శించును. జలపాతము ఎనిమిదివందల అడుగులనియు, ధ్వని చుట్టు కొన్నిమైళ్లదూరమువఱకు వినిపించుచుండు ననియుం దెలియుచున్నది.

ఈ జలపాతము నాలుగుగ పడుచుండును. వానికి రాజాయనియు, రోరరనియు, రోకెట్టనియు, రాణియనియు పేళ్లిడియున్నారు. రాజా ౮౩౦ అడుగుల ఎత్తు. జలస్తంభమో యనునట్లు కన్నానిగ పడు పెద్ద జలపాతము. రోర్జలపాతము ఎత్తు కొంతతక్కువై యుండి దీనిపతనము క్రిందిపల్లమున మధ్యమునకు నీ ధ్వనిలో మూడు పాల్లిదియే గల్గించుచున్నదనిపించును. రాకెట్టు జలపాతము నడుమ నడుమ రాళ్లకుం దాకుచు నెగురుచు పూలగుత్తులవలె భ్రమించుచు బాణసంచా కాల్చుచున్నట్లుండును. రాణిజలపాతము సన్నమై విన్యాసములతో దిగునట్లు అందముల రాసియై కన్పట్టును.

వేసవియందీజలపాతము నీరడుగంటి నీరసస్థితి నుంట చూడదగియుండదు. వర్షాకాలమున

నీ తావున గొప్ప మంచు దట్టమైయుంట నసలు చూడ వీలేయుండదు. కాన జనవరి ఫిబ్రవరి మాసములే అర్హకాలము. ఇందలి ఇంద్రధనస్సుల రంగు లతి రమ్యములు.

గిలిగిచ్చచెట్టు — లా. Crololava Verrucosa, Crotolaria sericea. సంస్కృతపుపేరు తెలియదు. కొందఱు ఘంటారవః; బృహత్పుష్పీ; శణపుష్పిక యనెదరు గాని యివి పెద్ద జనుము పేరులయియున్నవి. దీనిం గొందఱు గిలిగింతచెట్టని యనుచున్నారు. దీనికాయలు పండి యెండినవిగుల్లగనుండియు, లోనిగింజలు (కాయం గదిపిన) గిలగిల ధ్వనిచేయుంగాన నీపేరు గల్గి యుండనోపు. పూవులు తెల్లగను, ఎఱ్ఱగను, పచ్చగను చిక్కుడుపూవులవలె పుష్పించు మూడుభేదములం గల్గియున్నవి. దీనివేరు, ఆకు రసము, లేక కషాయము లోనికిచ్చిన ప్లీహము వాపు (Enlargement of spleen) తగ్గుననియు, గుల్మము (కడుపులోనిబల్లు) తగ్గుననియు, జ్వరవేదన తగ్గుననియు, ఆకునుగాని సమూలముగ గాని నూరి పైనిపట్టువేయుటవలన సమస్త చర్మరోగములేగాక కుష్ఠువ్యాధియు శమించు ననియు నందురు.

గిలి గోత్రము — భారద్వాజ ఉప గణము చూడుఁడు.

గివ్ ఆన్ (Give on) — (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). కాంటాంగో (Contango) ను చెల్లించుటకు గివ్ ఆన్ అనియెదరు. (కాంటాంగో చూడుఁడు).

గిల్బర్టు ద్వీపములు — పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందలి ద్వీపములు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములోనివి. వీటియందు పదునెన్మిది జననివాసములు, కొబ్బరిచెట్లు చక్కగా నిటఁ బెరుగుచున్నవి. మొత్తము ౧౬౬ చతురపుమైళ్లు.

గిల్డ్ సోషలిజమ్ (Guild Socialism) - ఒక్కొక చేతిపనివాండ్రందఱు ఒక్కొక చోట కూడి సంఘీభవించి కలసిపనిచేయుదు మీద నుండుట.

గ్రిగోరియన్ కాలమానము కేలండరు — ఐరోపా కాలమానము చూడుఁడు. కాలవిభజనము చూడుఁడు.

గ్రిధ్రకూట పర్వతము — మగధ దేశమున గిరివ్రజపుర ప్రాంతముల ఇంద్రగుహాయున్న పర్వతమున కీపేరుండెనని కన్నింగ్హామ్ పరిశోధకుఁ డభిప్రాయపడి యున్నాఁడు.

గ్లిఫోగ్రఫీ (Glyphography) — ఒక రాగి రేకుపై Engrane చేయుబడినదానికి Graphite పులిమి. రాగిపూత Electropte చేసి దానితో ముద్రించు కళ. ఇది క్రీ. వె. ౧౮౪౨ వ సంవత్సరమున కనిపెట్టఁబడినది.

గ్రీకు దేశమునందలి అతీనియములు — గ్రీసుదేశమునందు ప్రధానదేవత యగు అతీనాదేవి విద్యలకుఁ గళలకు అధినాథురాలని తలంపంబడుచుండి ఆమె దేవాలయముల కాదిని అతీనియమ్ అని పేరు వాడుకగానుండెను. రానురాను విద్యల దేవాలయములకుఁ గూడ నామెనట పూజించుటాజేసి పాఠశాలలకుంగూడ అతీనియములని నాముకలేర్పడియెను. ప్రధాన నగరమగు అథెన్సుపురమునకుం గూడ నాపేరగుట కిదియే కారణము. అథెన్సునిర్మాత Theseus గారు. ఈనగరము Attica మైదానమునందున్నది. (అట్టికా మైదానము, గ్రీసుదేశము చూడుడు).

గ్రీకు నృపతులు - డెరయస్‌హిస్టాస్ప పాంచాలదేశ భాగమును జయించిన పిదప ౧. మేనండేరు (మిళిందుడు). ౨. అప్పొలోడోడీస్, 3. జోయిలస్, ౪. డియోనిసియస్, ౫. స్ట్రేటర్, ౬. హిపోస్ట్రేటర్, ౭. డియోమిడీస్, ౮. సినియస్, ౯. టెలిఫోస్, ౧౦. హెర్మాయిఅర్ అను పదిమంది, వేర్వేరుభాగములు, కొందఱేకకాలమును, కొందఱు వేర్వేఱు కాలములను పాలించిరి. వీరికాలము క్రీ. ము. రెండవ శతాబ్దమాదిగ క్రీ. వె. డెబ్బదిఎన్మిది సంవత్సరములదనుక ౨౮౦ సంవత్సరములకాలము పాలించిరి. వీరిని శకనృపతులు (ఇండోసిథియను నరపతులు ఓడించి రాజ్యమాక్రమించిరి).

గ్రీకుభాష అక్షరములు —

1. Alpha, 2. Beta, 3. Gamma, 4. Delta, 5. Epsilon, 6. Jeta, 7. Eta, 8. Theta, 9. Iota, 10. Kappa, 11. Lambada, 12. Mu, 12. Nu, 14. Xi, 15. Omicron, 16. Pi. 17. Rho, 18. Sigma, 19. Tau, 20. Upsilon, 21. Phi, 22. Chi, 23. Psi, 24. Omega. ఇవి అక్షరములకు ఆంగ్లోచ్చారణలు.

గ్రీనిచ్ నక్షత్రశాల — గ్రీనిచ్ పురము లండనునగరపు బరోగా థేమ్సునది దక్షిణము వైపున నున్నది. ఇటుగల నక్షత్రశాల లోకమునందలి గొప్ప నక్షత్రశాలలలో నొకటి. లండన్ సిటీ నుండి ఆరుమైళ్ల దూరము.

గ్రీనిచ్ మీన్ టైము — మధ్యాహ్నము పండ్రెండు గంటలు మొదలు తిరుగ మరునాటి మధ్యాహ్నము పండ్రెండు గంటల కొక రోజగుననియు, నిది శాస్త్రోక్త (భేదములులేక) పాటింపదగు నైసర్గిక మగు దినమనియు నెల్లరకుం దోపకపోదు. కాని భూమి సూర్యుజుట్టివచ్చు కాలములందించుక భేదము కలదని కనిపెట్టబడినది. ఉత్తరాయణపు చలియందు భూమి సూర్యునికించుక సమీపముగ నగుగుతఱి దినము పెరుగు కాలమును ఉత్తరాయణపు వేసవియందు భూమి సూర్యునుండి ఇంచుక దూరమగుతఱి దినపరిమాణమించుక తగ్గియును ఉండునని కనిపెట్టంబడినది. దీని ఏవరేజికాలము గ్రీనిచ్ మీన్ (Greenich mean time) గా నిర్ణయింపబడినది. అది సున్న మొదలు పదునారు మినిట్ల వరకుండెడిని. ఇది యంత్రప్రాముఖ్యమని దోపకుండనను Nautical Observations నందు ముఖ్యముగాను, Almanacs నందు వివరింపబడుచుండుఁ గాన నగును.

గ్రీన్లాండు ద్వీపము — ఇది ఉత్తర అమెరికా ఖండమునకు ఈశాన్య దిశగా ఎదుట నున్న యొక పెద్ద ద్వీపము. దీనిని డేనిష్ అమెరికా యనియు కొందఱనెదరు. సముద్ర పు నాచు, పాకుడు ద్వీపము చుట్టు తీరము లందు పుట్టి యల్లుకొని స్టీమరులనుండి చూచువారల కాకుపచ్చగ గన్పించుచుంట నీపేరెవ్వరో యిడి

యుండురని తలంపబడు చున్నది. ఇది చాల పెద్ద ద్వీపమని పెక్కండ్రు తలంచు చుందురు. కాని కాలభేదమును పాటింపని మంచు ఘనీభవించి యనేక చిన్న చిన్న ద్వీపసమూహములు బాధించి ఒకే ద్వీపమువలె నిట్లున్నదని కొందఱు పరిశీలకు లనుచున్నారు. శీలామయ ప్రదేశము. మంచుమయము. స్వల్పముగా తొల్లింటి డెన్మార్కు దేశ వాసులై యుండిన వారిందు కాపురము కుదిరి అచ్చటచ్చట వసించు చుంట గాననగును.

ఆస్ట్రేలియా తరువాత ప్రపంచమునం జెప్ప దగిన పెద్ద ద్వీపమిదియె. క్రీస్తు వెనుక పదియవ శతాబ్దమున ఐస్లాండు ద్వీపవాసులు ఇటకుం గాపురమేతెంచి అభివృద్ధినందుచు మూడు వందల సంవత్సరములు మనిరట గాని క్రీ. వె. ౧౪౦౦ సంవత్సరమున నందఱు నాశన మైరట. వారి నివాస గృహములు పాడై యచ్చటచ్చట యాన వాళ్లు కలవు. ఆదిమ నివాసులు ఎస్కిమో (Esquimaux) జాతివారగు చేపలను ఇతర జలచరములను వేటాడుచు జీవించువారు కొందఱు కలరు.

నార్వే దేశస్థుడగు Dr. Nausen గారు క్రీ. వె. ౧౮౮౩ లో దీనిం దిరిగి పరిశీలించిరి. ద్వీపముయొక్క పశ్చిమతీరమున Uppernavik అను సెటిల్మెంటు ప్రపంచమున ఉత్తర దిశయం దున్న యొక్కవజననివాస స్థానమని చెప్పబడినది.

ఉత్తర అమెరికాకుం జెందు చాల భాగము ఉత్తర ధ్రువ (Arctic) భాగమునందు అట్లాంటిక్కు మహాసముద్ర మందున్న పెద్ద ద్వీపము. ౮,౨౩,౦౦౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యముకలది. ఇందు ఎస్కిమో జాతి ప్రజలకు నివాసముగ నున్నది. డెన్మార్కు దేశము క్రింద కొంతగను నార్వే దేశము క్రింద కొంతగను ఉన్నది.

గ్రీసు దేశము (గ్రీకుల దేశము) —

ఐరోపాఖండము నందున్న ఒకచిన్న దేశము. దీని కుత్తరమున టర్కీ (తురుష్క) దేశము, తూర్పున ఈగియన్సీ (ఆర్కిపిలెగో సముద్రము), తక్కిన వైపుల మధ్యధరా సముద్రమును ఎల్లలు. గ్రీకు లనిన భరతదేశమునకుం గ్రొత్తకాదు. సుప్రసిద్ధుండగు అలగ్జాండరు ది గ్రేటు గ్రీసుదేశస్థుండే. మేసిడోనియా యని చెప్పంబడిన దీదేశమే. ఇది పూర్వౌన్నత్యముం గోల్పోయి ఇప్పుడొక చిన్న దేశమై యున్నది. ఇప్పుడు మూడు భాగములుగ నున్నది. ౧. హెల్లాస్ దీనిని Continental Greece, ౨. మోరియా దీనిని Peninsular Greece అనెదరు, 3. ద్వీపములు ఇవి గ్రీసు పరిపాలనకు నైక్యమై యున్నవే. అందులోనివే యైయున్నవి.

తొల్లింటి గ్రీసుయొక్క దక్షిణభాగ మిప్పుడు గ్రీసనంబడుచున్నది. తక్కినవన్నియు బాల్కను స్టేట్సు, టర్కీ మొదలగునవన్నియు వేరైపోయినవి. ఇది ఇటీవల కొంతకాలము టర్కీ క్రిందనుండి పిదప స్వతంత్ర దేశమైనది. సాలే, ఎపిరసులోని భాగమును క్రీ. వె. ౧౮౮౧ లో టర్కీనుండి దీనికిం గలసినవి.

ద్వీపకల్పమగు మోరియా ద్రాక్షతీగఆకు అని యర్థము. దానిఆకారముగనుంట నాపేరుగల్గెనట. దాని కదివరకు పెలోపోనిసస్సని పేరుండెనట. అనగా పెలోప్సు ద్వీపకల్పమని గ్రీకుభాషార్థము. గ్రీకుదేశమునకుం జెందిన ముఖ్యములగు ద్వీపములు- ౧. నెగ్రోపోంటు ద్వీపము- దీనికిం దొల్లింట ఇయూబోయియా యని పేరుండెను. ౨. సైక్లాడీసు ద్వీపము- ఇది యీగియస్సముద్రమునందున్నది. 3. ఇయోనియను ద్వీపములు ఇవి యన్నియుంగలసి ఐలండుగ్రీస్ అనంబడుచున్నవి.

కెంను- డిలోసుద్వీపము, ఆంద్రోసుద్వీపము, నాక్సోసుద్వీపమును పెద్దద్వీపములు. తక్కినవి చిన్నవియై వీటిచుట్టియుంట చే Cyclades అని పేరయ్యెనట. గ్రీసు, నానావిధములుగనున్న పర్వతమయదేశము. మధ్యనున్న లోవలు చాల సుందరవంతములు. సముద్రతీరములు ఓడలు రాఁదగిన లోతుగలవి. తీరమున సమీపమునుండియు చిన్న ద్వీపములుకలవి. సముద్రములందు స్పంజి విశేషముగగలవు. దేశవైశాల్యము ౨౫,౦౦౦ చతురపు మైళ్లుండునని అంచనావేయఁబడినది.

ఉత్తరపువైపు సరిహద్దుల నెన్మిదివేల అడుగుల ఎత్తుగల్గిన పర్వతపఙ్క్తి కలదు. అదిదక్కలోవ గుండాతప్ప దాటిరాశక్యముకాదు. ఆలోవకు Pass of Thermopylae అనిపేరు. అది ఏబదియడుగుల వెడలుపుకలది. మరియు నుత్తర దిశయందే పర్నాసస్పర్వతములు, హెలికాన్ పర్వతములు తొల్లింటికాలపు గ్రీకుల దైవముల నివాసములుగ నెంచఁబడుచుండినవి. వర్షాకాలము నందుదప్పఁ దక్కినకాలములందు ఆకాశము స్వచ్ఛమై యుండుటయు, సమశీతలమై ఆరోగ్యవంతముగ నుండుటయు, గ్రీసు పేరందినదేశము. గోధుమలు, ధాన్యములు, ద్రాక్షలు, ఓలివ్ తోటలు, కర్రెంట్సు (గింజలేని చిన్నసల్లద్రాక్ష) విస్తారము సేద్యమగుచున్నది. తేనె విస్తారము దొరకుచున్నది. గోగ్రాసప్రదేశము లధికముగాఁ గలవు. పట్టునేతపని కొంతవఱకుఁగలదు. అట్టికాలోని హైముటస్సుపర్వతమున, తేనెపట్లు విస్తారము లభించుచున్నవి. మైనమును అధికముగనే లభించెడిని. అరణ్యములును విస్తారముగనే కలవు. గ్రీకులు వాణిజ్యమందును, ఓడలునడపుటయందు చాల నిపుణతగలవారు. ఎక్కువమంది విద్యాధికులు, గ్రీకుచర్చి క్రైస్తవమతస్థులు, క్రీ. పూ. ౨౦౦ సంవత్సరముల నాఁటినుండి గ్రీకులువిగ్రహ చిత్రమునను, గృహనిర్మాణ విద్యయందునను కడుఁగడు నిపుణులని వారినాఁటిపనులనుండి మన మెఱుఁగుచున్నాము. ఆకాలముననే నాగరికతం గల్గిన విద్యావంతులైయుండిరి. బలాఢ్యులైయుండిన పారశీకుల నెదిర్చి తమ స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యములకై పోరాడినవారలు. క్రీ. పూ. ౧౪౬ లో గ్రీసుదేశము రోమనులచే నాక్రమింపఁబడియెను. క్రీ. శ. ౧౪౬౦ ప్రాంతమున టర్కీవారిచే నాక్రమింపఁబడియెను. ౧౮౨౧ లో తిరుగబడి ౧౮౨౯ వఱకు కలహాలములలో నుండిరి. అప్పుడు టర్కీ గ్రీసును వదలివేయవలసివచ్చెను. ౧౮3౨ బవేరియా రాకొమరుండగు ఓతోయనువానిని రాజుగ నెన్నుకొని భూపతింజేసికొనిరి. కాని ౧౮౬౨ లో ఆతనిని వెడలనంపివైచిరి. ౧౮౬3 లో డేనిషు రాకొమరుఁడగు ౧ వ జార్జిని భూపతింజేసికొనిరి. పిదప నాయసతోటిని కుదరక వెడలఁజేసి ప్రజాప్రభుత్వమునుఏర్పఱచుకొనియున్నారు. దేశమున గ్రీకులేగాక ఆల్బేనియనులు, రోమను సంతతివారుంగూడగలరు. ఆల్బేనియనులు సైనికులుగ నున్నారు. కర్రెంట్సు ఇందుమించు ప్రపంచమునందన్ని దేశములవారును కొనుచుండు అపురూపపు జాతిపండ్లు ఇచట ఆలివ్పునూనెయు సుప్రసిద్ధపదార్థమే.

ఆథెన్సుపట్టణము- దేశమున ముఖ్యపట్టణము. ఇది ఈగినాసంయుక్తాగ్రగుపతీరము. వీరిపూర్వుల దేవతయగు అతీనాదేవి పేరిడఁబడినపురము. ఈ దేవతనే రోమనులు మినర్వాదేవియని పూజించుచుండువారు. ఆథెన్సుపురముప్రాక్పూర్వపు పట్టణమును అభివృద్ధిలక్షణములతో నిప్పటి పట్టణమును గానసగుచున్నవి. పురాతననగరమున గొప్పభవనములు పాడైనవి కానవచ్చెడిని. అక్కాలమున నందు సోక్రటీసు, ప్లాటో, అరిస్టాటిల్ మొదలగు తత్వవేత్తలు

పక్కనుండియే నగరమునందే యుండినవారు. డెమస్తనీసు మొదలగు మహావక్తలిట నుండినవారు. ఫిడియాస్ మొదలగు సుప్రసిద్ధవిగ్రహచిత్రకారు లిట నుండినవారు. పైరెయస్పురము ఆతెన్సు యొక్క రేవుపట్టణము. ఇది ఏడుమైళ్ళ దూరము. ఇప్పు డినుపబాట కలదు. లరిస్సాపురము థెస్సలేయందు ప్రధానపురము. కోరింతుపురము చాల గొప్పదశ ననుభవించినపురముగాని ఇప్పుడు తగ్గియున్నది. కోరింతుసంయుక్తాగ్రగుడతీరమున నున్న పెట్రాస్పట్టణము కరెంట్సువర్తకము ఎగుమతి విస్తారముగాగల రేవు. నాప్లియాపట్టణ మొకప్పుడు గ్రీసుకు రాజధానిగనుండిన పురము. ఆర్గోస్పురము గ్రీసుదేశమున కడు పురాతన పట్టణము. స్పార్టాపురము తొల్లింట సుప్రసిద్ధపురమై యుండెడిది. దానికి లెసిడోమానను వాడుకపే రుండెను. ఆకాలపు ఆదినృపతులలో లైకర్గస్ అను భూపతి సుప్రసిద్ధుండనియు, ధర్మశాస్త్రము నొసంగినవాఁడనియు, జెప్పఁబడినది. నెవారినోపురము మధ్యధరాసముద్రతీరపు రేవుపట్టణము. ఇటనే ఆంగ్ల పరాసు రష్యను సంయుక్తనావికాదళము టర్కినావికాసైన్యముల నాశనమొనర్చి క్రీ. శ. ౧౮౨౭ లో గ్రీసుదేశమునకు పునఃస్వాతంత్ర్య మిప్పించినవని చెప్పఁబడినది. సైరాపట్టణము కొంత వర్తకముఁ గల రేవుపట్టణము.

ఇయోనియన్ ద్వీపములు గ్రీసుదేశమునకుం జెందినవి. (చూడుఁడు.) సెలోనికాసంయుక్తాగ్రగుడమునకు పశ్చిమముగానున్న ఆలింఫసు పర్వతములు తొల్లింటి గ్రీకుల దేవనివాసస్థానముగా తలంపంబడినవి. (ఆలింఫసుపర్వతము చూడుఁడు; పార్థినాన్ దేవళము చూడుఁడు.)

గుంటకలగర చెట్టు.— లా. Eclipta prostrata, Eclipta erecta, Verbesina calendulacea. సం. భృంగః, భృంగరజః, భృంగరా, భృంగరాజః, కేశరంగః, కేశరాజనః, కేశరాజః, కుంతలవర్ధనః అని పేర్లుకలవు. ఇది నూనెయందు మరిగించి చేసినతైలము; సమస్తశిరస్సునందలి దోషములనడంచి తలనొప్పి నివారించి, శిరస్సునకుఁ జలవజేసి, తలవెండ్రుకలం బెంచి, కుదుళ్ళను గట్టిపరచును. పసరు చెవిలోని కురుపుల మానఁజేయును. ఆకునందు రక్తము శుద్ధిజేయు గుణమును, నొప్పిమాన్పి నీరును పీల్చు గుణమును, దీని సమూల వృక్షమును నూరి నూనెంగల్పి పైకివ్రాయుచుండిన బోదకాలు రోగము నివృత్తియగుననియు చెప్పఁబడినది.

గుంటకలగర సమూలకషాయము వేడిచేసి శరీరములోని మలమును వెడలించుననియు, ఉన్మాదము, పాండురోగము, దగ్గు, దగ్గుజ్వరము, ఉబ్బుల నివారించుననియు, కండ్లకు చలవజేసి, తలవెండ్రుకలను కుదుళ్ళయందు గట్టిపఱచి నలుపెక్కించుననియు చెప్పఁబడినది. వేరును ఉప్పుతో నూరి లోనికిచ్చిన మూత్రపు మంట తగ్గును. సమూలరసముతీసి కాళ్లు, చేతులు దానియందొకగంట కాలము (రెండున్నర ఘడియలు) యుంచిన శరీరమందలి పాదరస దోషము నివృత్తియగునని చెప్పఁబడినది. గుంటకలగర చిగుళ్లు, మిరియములు అనుదినము ఉదయమున లోనికిచ్చుటవలన అస్థిగత జ్వరములు మొదలగు సమస్త జ్వరములు నివృత్తియగుననియు, ఆకు

రసము నోటిరసపుపట్టు నివారించుననియు, గుంట కలగరవేరు విరేచనము, వమనము గల్గించుఁగాన జాగ్రతగ వాడవలయుననియు చెప్పఁబడినది.

గుంటూరుజిల్లా — ఆంధ్రదేశము లోనిది. చెన్నపురిరాజధానికిం జేరియున్నది. గుంటూరు ప్రధానస్థానము, గొప్ప వర్తకస్థలము. వినుకొండ, నర్సారావుపేట, తెనాలి వర్తక స్థానములు. మాచర్ల పురాతనదేవాలయములుగల తావు. అమరావతి తొల్లింట నీప్రాంతదేశము నకు రాజధాని. మంగళగిరి సుప్రసిద్ధక్షేత్రము. వడ్లపూడి నారింజతోటలకు పేరందినది. చీరాల, వేటపాలెము వర్తక స్థానములు. బాపట్ల, వాగవోలు యితరపట్టణములు. వాగవోలు పసుపు లకు సుప్రసిద్ధము. కరవధిగ్రామము పెద్దపసువు లకు పేరందినది. కోటప్పకొండ శివక్షేత్రము. వెంకటగిరి పెద్ద జమీందారీస్థానము. పలనాటి సీమ ఈజిల్లాలోనిది. (పలనాటిసీమ చూడుఁడు.)

గుండగకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు).

గుండగకులగోత్రము- (గుండకుల లేక, గుం డకకుల గోత్రము). తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము శార్ఙవస, శార్ఙవగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖండ, కుబ్జేశుఁడు దేవత, కుముదాంబ భార్య, ఋష్య మూకము తపస్థానము, కూష్మాండసరస్సు తీర్థ కము, జపము లక్ష, దీపములు ౨౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౨౦, గుమ్మడికాయ దానము, గురుగు కూర, నిమ్మపండ్లు వర్జనీయము. (ఏకాక్షీయ ౭౮ గోత్రమిది).

గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిఁగి నట్లు చెప్పేవాఁడు — (అనృతవాది లేక మాయకబుర్లు చెప్పి వాదించేవానిఁగూర్చి చెప్పే సామెత) ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుంభీభా — దశావతారీ చూడుఁడు.

గుగ్గిలము — గుగ్గిలము, గుగ్గిలపు చెట్టుయొక్క జిగురు. ఇవి అడవిచెట్లు. గొప్ప మ్రానులగును. దూలములకు, వాసములకు గుగ్గిలముకఱ్ఱ చాల గట్టిగ నుండును. గుగ్గిలపు కఱ్ఱ బల్లలు, పెట్టెలు, భోషాణములు, బెంచీలు మొదలగు పనుల కుపయోగించును. ఇది చాల పొడవు, వలముగ పెరిగెడి చెట్టుగాన గుగ్గిలపు కలపకు మంచి విలువకలదు. గుగ్గిలపుచెట్టు బంకకు గుగ్గిలమని పేరు.

బైబిలునందు Book of Genesis లో గుగ్గి లపుకఱ్ఱనుగూర్చి ప్రశంస కలదు. భరతదేశమున గుగ్గిలమునకు దేవధూపః, గుగ్గులు అని పేర్లు సంస్కృతమున నుండుటబట్టి ఇది ఎంతసనాతన కాలముల నెఱుఁగబడినదో తెలియఁగలదు. ఈ చెట్టు మనదేశమున నడవులందు గానవచ్చును. ఆఫ్రికాఖండపు అడవులందునుగూడ కలవని తెలియ గలదు.

గుగ్గిలమును ఇంగ్లీషున Bdellium అని యందురు. కాల్చిన ఒకవిధమగు పరిమళముగల్గి ఇంచుక పైత్యము నుద్రేకించును. శివాచారులు శివాలునేయు దాసురాండ్రు గుగ్గిలపుపొగ వేసి కొని పైత్యోద్రేకము గల్గించుకొందురు. గ్రామ దేవతలకు గుగ్గిలపుధూపము (పొగ) చాల ప్రీతిగ నెంచుదురు. మశూచకము వేపపువ్వు మొదలగు రోగములు సంభవించినతరి దానివ్యాపకము నాపుటకు గుగ్గిలపుపొగను రోగికి వైచెదరు. ఇందువలన నంటురోగములు వ్యాపింపకుండ నిరోధించు యాపు శక్తి గుగ్గిలమునందు కలదని యెఱుఁగునది.

గుగ్గిలమునందు ఎఱ్ఱజాతి, తెల్లజాతి పచ్చజాతి మూఁడుభేదములు కలవుగాని అన్నిటిగుణలక్షణము లొకటియేయైయుంట పాటింపఁబడుటయే లేదు. గుగ్గిలమును లోనికిచ్చిన మలమూత్రముల వెడలించుచు చెడురక్తమును శుభ్రపఱచుననియు, దీనిపొగ పీల్చిన మూలవ్యాధి నయమగుననియు, తేలుకుట్టినచోట దీని సరగదీసి పట్టించిన బాధ నివారణమగుననియు, దెబ్బతగిలినచోట పట్టువేచిన వాపులు హరించుననియు, అచటి దుష్టరక్తమును బాగుచేయుననియు, స్త్రీలకు ఋతురక్తదోషము వాపి చక్కఁగ వెడలఁజేయుననియు, నొప్పులు బడుచుండుతఱి శీఘ్రప్రసవము గావించుననియు, ముఖ్యముగ స్త్రీపురుషుల కీళ్ళనొప్పులపై పట్టువైచిన వాటిబాధ నిర్మూలించుననియు జెప్పఁబడినది. గుగ్గిలమునకు జాపత్రి విరుగుడు.

గుగ్కులిగోత్రము— కుండిన గణము చూడుఁడు.

గుజరాతు జిల్లా — గజరాత్పురము ప్రధాన స్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

గుజరాతు స్టేట్సు (సంస్థానములు)— ఇవి బరోడా యందున్న బ్రిటీషు ఇండియా పొలిటికల్ ఏజంటుగారి పరిశీలనయందున్నవి. ఇందు రాజపిప్పల, కాంబే, ధరమ్పూరు సంస్థానములు ముఖ్యములు. తక్కినవి చిన్నవి. కొన్ని పరిపాలనాధికారములలోకొన్నిటిని మాత్రమే గల్గియున్నవిగ నున్నవి.

గుజరాతు పట్టణము — ఇది పైకి స్ఫురించునటుల గూర్జరదేశసంబంధపురిముకాదు పాంచాల దేశములోనిది. లాహోరు నగరమునకు ఉత్తరమున డెబ్బదియొక మైళ్ళదూరమునను వజీరాబాదు నుండితొమ్మిది మైళ్ల దూరమునను చీనాబు నది పశ్చిమ తీరమున నున్న పట్టణము. ఇందు ఏబది రెండు హిందూ దేవాలయములు, ౭౯ మశీదులు, ౧౧ శిక్కు ధర్మ శాలలు కల పట్టణము. జిల్లాయందు ప్రధానస్థలము, వర్తకస్థలము. కాశ్మీరమునుండి పండ్లవరక మీపట్టణముగుండా నడచును. బట్టల వర్తకమధికము. పుష్మినా యనఁబడు నూలుబట్టయు, ఇత్తడిసామానులు, కత్తులు, గుఱ్ఱపు జీనులు మొదలగునవి ఇట చేయఁబడు చుండును. కుండలు, కఱ్ఱసామానులు కొంతవఱకిట పేరుగాంచినవి.

ఇచట చూడదగిన వింత షాదౌలా యనఁబడిన మహమ్మదీయ మహాత్ముని గోరీ. ఈయన ఔరంగజీబు పరిపాలనయందిచటికిఁ జేరి నివాసము కుదిరెనట. సంతానార్థులగు స్త్రీలా మహాత్ముని దర్శించి సంతానముం బడయుచుండిరట. నేటికి నాయన గోరీ నట్లే దర్శించు చుందురు. మ్రొక్కుకున్న రీతిని మ్రొక్కు చెల్లింపని వారలకు తర్వాత గల్గెడి సంతానము మెడపొడుగు, చిన్నబుఱ్ఱ, పెద్దచెవులు, చుంచుపోల్కి స్ఫురించు ముఖలక్షణములం గల్గి పిచ్చివారుగ జన్మింతురట.

ఆశ్చర్యకరముగ నట్టివారనేకులు నా తావున గాననగుదురు. వీరి పోషణకై పట్టణవాసులు భయభక్తులతో చందాలనొసంగి ధర్మమొనర్తురు. లేకున్న తమకును అట్టి సంతానము గల్గునని నెప్పుడుం జెందెదరు. వారిని ' షాదౌలాకాచుహా ' అని పిలచెదరు. అచటి మశీదు షాదౌలా మహాత్ముఁడె కట్టించెనట. దానశీలుఁడట. అడవి మృగము లామహాత్మునికి స్వాధీనమై చనువున నాయనకడ మెలంగెడివట.

అచటనే ఆయన సంతతి వారగు పీరు వసించు నివాసము కలదు. ఆయన కడ దీని సంబంధమగు కొన్ని కాగితములు, బొమ్మలు కలవు.

షాదౌలాకాచుహా లకు లోకజ్ఞానము, జాగ్రతవ్యక్తి, బుద్ధికుశలత చాల తక్కువగా నుండును.

ఇది పంజాబు నందంతటను ప్రసిద్ధిగ పేరందిన దేవస్థానము.

గుజరాల్వాలా జిలా — గుజరాల్వాలాపురము ప్రధానస్థానము. (పంజాబు దేశము చూడుడు).

గుడజిహ్వికాన్యాయము— నాల్కపై బెల్లము వ్రాసికొనుటమూలమున అరుచి పదార్థము మ్రింగగల్గుటయని భావము.

గుడశ్లేష్మన్యాయము — బెల్లము కఫమును వృద్ధిపఱచును. కఫరోగికి బెల్లమిచ్చి వృద్ధియైనకతన వెడలజేయుదురని చెప్పబడినది. కాని ఇది ఎంతనిజమో లేక దీనికి వేరుపయోగము కలదో తెలియదు. ఈ న్యాయము వాడుకయందు తఱుచు గానంబడదు.

గుడారు వెంకటదాసుకవి – ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. బలిజకులస్థుఁడు. పైడిపాలగోత్రము. తండ్రి పేరు గురవేంద్రుఁడు. తల్లి సంగమాంబ. రచించినది "ప్రబంధరాజశిరోభూషణ ప్రకృష్టబలరామ చరిత్ర" యను ప్రబంధము. దీనిని సాధారణముగ బలరామచరిత్ర యనుచున్నారు. చాల ప్రౌఢ కావ్యము.

గుడిపాటి కోదండపతికవి – ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుపరిగణింపఁబడినవాఁడు. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని చెప్పఁబడినది. (నందవరీక బ్రాహ్మణులు చూడుడు). ఆశ్వలాయనసూత్రము, భారద్వాజసగోత్రము. తండ్రి పేరు రంగయ్య. తల్లిపేరు వీరమాంబ. తాత పేరు వేంకటమంత్రి. రచించినది శృంగార రస మంజరి యనుపేరున రసమంజరిని మూడు గుచ్ఛములుగ పద్యకావ్య మొనర్చెను. ఈ రసమంజరి భానుమిశ్రి విరచితమని యెఱుంగునది.

గుడ్ బై (Good bye) — "శెలవు" గైకొనుచు వెడలిపోవుతరి సమానులనుకొను ఉక్తి. God be with you అను మాటలసంక్షిప్తరూపము. Good old times- ఆంధ్రమున "గతకాలము మేలు వచ్చుకాలముకంటెన్" అను నుక్తికి సమానోక్తి ప్రశాంతములగు నైకమత్యపు దినములని భావము. (Golden age చూడుడు).

గుణకారము — గుణించుట లేక హెచ్చించుట. చతుర్విధ గణితములలో నొకటి. (గణితములు చూడుడు).

గుణదోష న్యాయము — గుణము దోషము, ఒకేచోట్లుక గలవి. అన్యోన్యవైరము లక్షణముగాగల్గి ఒకటితోనొకటి యెప్పుడు కలియఁదగనివిగాక వేఱైయుండునవి. ఎప్పటికిని కలియనివని భావము.

గుణమతీ (విహారము) — బీహార దేశమున గయజిల్లా జహానాబాద్ డివిషనులో దర్వాత్ అను తావునగల కున్వాకొండపై నున్నది. ఇటగల భైరవవిగ్రహము పంద్రెండు చేతులు గలదానిని సాధ్యల అవలోకితేశ్వర విగ్రహముగ బోల్చెదరు. దీనిని హ్యూయంలు సాంగు దర్శించెనట.

గుణములు– గుణములు (త్రిగుణములు) 3 :- ౧. సత్వగుణము- ఉత్తమము, మాయా సంబంధము, దైవసంబంధము, పరమేశ్వర సంబంధముగల చిత్తవృత్తిచే ప్రశాంతము గల్గుట. ౨. రజోగుణము- మధ్యమము, అవిద్యా సంబంధము, మానవసంబంధము, ఐహికఐశ్వర్య ఆధిక్యత అధికారములచే రాజసము (రాయసము) గల్గియుండుట. 3. తామసగుణము- లేక తమోగుణము (చీకటియందుండు గుణమని యర్థము). అధమము, ఆవరణశక్తిసంబంధము, అసురలక్షణమన చెప్పఁబడినది. దురహంభావము, ముక్కోపము,

ఈర్ష్య, మాత్సర్య మున్నగు వాటి ప్రేరేపణ నుండి మనస్సు తప్పించుకొనలేక పరవశమగుట; వికారముచెందిన యవస్థ.

చతుర్వింశతి గుణములు- ౧. రూపము, ౨. రసము, ౩. గంధము, ౪. స్పర్శము, ౫. సంఖ్య, ౬. పరిమాణము, ౭. పృథక్త్వము (వేఱుగానుండుట), ౮. సంయోగము, ౯. విభాగము, ౧౦. పరత్వము, ౧౧. అపరత్వము, ౧౨. గురుత్వము (బరువుగానుండుట), ౧౩. ద్రవత్వము, ౧౪. స్నేహము (కలియుకగల్గియుండుట), ౧౫. శబ్దము ౧౬. బుద్ధి, ౧౭. సుఖము, ౧౮. దుఃఖము, ౧౯. ఇచ్ఛ, ౨౦. ద్వేషము (విరోధము కలియుకనుండుట), ౨౧. ప్రయత్నము, ౨౨. ధర్మము, ౨౩. అధర్మము, ౨౪. సంస్కారము-వీటికి చతుర్వింశతి గుణములని పేరు.

గుణాశైవము — ఇది చతుర్దశ శైవభేద మతములలో నొకటిగాఁ జెప్పఁబడినది. (చూడుడు). ఈ మతమున త్రిపదార్థములు, మలత్రయము శివసమవాది శైవమునందువలెనే యుండును. ఈమతమున పతియగు శివుని అష్ట మంగళగుణములను పశువు తన అష్టగుణముల చేత సలవడ జేసికొనవలయుననియు, దానివలన ముక్తిగల్గుననియు, ఇదియే మోక్షమార్గమనియు

గుడ్స్ అండు ఛాటిల్సు— (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Goods and Chattels- చరాస్తులు, డిక్రీలు, అప్పులిచ్చిన పత్రములు, బ్యాంకినోట్లు, గవర్నమెంటు నోట్లు, పత్రములు, డిక్రీలు మొదలగు చరరూపకములగు విలువఆస్తులకీపేరు వాడెదరు.

గుణాస్సర్వత్ర పూజ్యన్తే — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. ఎట్టివానియం దైనను గుణములుండుకతన పూజ్యుఁడగునని భావము.

గుణుప్పూడి జంగాలు, తణుకు దాసరులు — ఇది యొక సామెతగా పరిణమించినది. అధికాలోచనలను నెరపుచు క్రియాచరణమునకు నిలువఁజాలనివారింగూర్చి హేళనగ "గుణుపూడి జంగాలు, తణుకుదాసర్లు" అని యనుచుందురు. గుణుపూడి కృష్ణామండలమున గుడివాడనుండియు, పశ్చిమగోదావరీమండలమున నిడదవోలునుండి ఇనుపదారి సంబంధముంగల్గి భీమవర మనంబడుచున్న తాలూకా గ్రామముకడ నున్న గ్రామము. ఇట జంగముకుటుంబములు కొన్నిగలవు. సోమసుందర శివలింగ మిటకలదు. వీరనుదినము గంటలు జేతంబూని గ్రామములకరగుచు బిచ్చ్యముంగొను వృత్తిగలవారు. సాయంకాల మందరు గుణుపూడికిఁ జేరుకొని వారికిం దోచిన సర్వవిషయములంగూర్చి గొప్పగొప్ప యోచనలఁ జేయుచుందు రేగాని క్రియాచరణ మంచుకంతయైనను లేనివారుగ నుండిరట. ఇంక తణుకు, నిడదవోలు ఇనుపదారుల సంధినుండియె యేగఁదగినది. తాలూకాగ్రామము. ఇటఁగొందఱు దాసరికులజులెట్టవారేయుండిరట. కాన సీసామెత కిటులు నుత్పత్తిగలిగి వ్యాపించెనందురు.

గుడ్విల్ (Good will)- వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. అదివఱకే పేరుప్రతిష్ఠలను, పరపతిని సంపాదించిన ఒక సంస్థయొక్క స్వకీయ (Real) ము, లోకీయము (Inherent) నగు విలువ. (ధనసంబంధముగాక, 'వ్యాపారనమ్మక మని యర్థము.)

గుడ్డిఎద్దు జొన్నచేలోపడినట్లు- ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డికన్ను కంటె మెల్ల కన్ను మేలు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డికన్ను తెరచినా మూసినా ఒకటే — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డిగుఱ్ఱానికి పండ్లు తోమినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డివానికి కుందనపు ఛాయ ఏమితెలుసును ? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుదకీలః (లేక) గుదాంకురః — ఈరెండుపేర్లు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున మూలశంఖ రోగమునకుం బేరులు.

గుదకుందః — కేవలము పసిబాలురకు ముడ్డిక్రిందను చుట్టుపట్లను ఎఱ్ఱగఒరిసెడి ఒరుపున కాయుర్వేదవైద్యశాస్త్రమున గుదకుందమని పేరు.

గుప్తగ్రహణములు — అక్కట్టేమను చూడుఁడు, గ్రహణములు చూడుఁడు.

గుప్తవంశనృపతులు — వీరు పాలించినది ముఖ్యముగ మగధదేశము. వీరియందు సముద్రగుప్త మహారాజు చక్రవర్తియై అనేక రాజ్యముల నేలినవాఁడు. ఈతఁడు రాజధానిని పాటలీపుత్రమునుండి అయోధ్యకు మార్చెను. సముద్రగుప్తునకు దత్తాదేవి యను పేరుగల భార్యవలన రెండవచంద్రగుప్తుఁడుకల్గెను. ఈతఁడు విక్రమాదిత్యుఁడని పేరిడికొనియెను (అది క్రీ. వె. ३८౫). అనూపదేశ (చేదిదేశ) మాతకొంతకొ గాని దాహలదేశమని పేరుండెనట. అద్దానిని కాళాంజరపురము రాజధానిగ గుప్తులేలిరట. క్రివి లేక అరాటదేశమును (పాంచాల భాగములను) క్రీ. వె. ३८౬ లో కుషాను రాజులంజయించి రాజ్యమాక్రమించిరట. చంద్రగుప్తుని తండ్రి సముద్రగుప్తునిపాలన క్రీ. వె. ३౨౬-३८౫ అని తేలుచున్నది. వీరు పెక్కండ్రు గలరు. కడపటి గుప్తవంశపు ప్రభువు కుమారగుప్తుఁడనియు, క్రీ. వె. ౫३० మొదలు ౫౫౦ వరకు పాలించి శత్రువులెదుర్కొన పోరి, యోడి రాజ్యమప్పగించి తాను తక్కినకాలమును బౌద్ధభిక్షుకుఁడుగ శ్రవస్తియందుఁ గడపెనని చెప్పఁబడినది. (క్రివి లేక అరాటదేశము, మగధదేశము, మహారాష్ట్రదేశము, కుంతలదేశము చూడుఁడు).

గుప్తాసనము — యోగశాస్త్రమున చెప్పఁబడిన యాసనములలో నొకటి. ఇది సిద్ధాసనమునకు సంబంధించిన అవాంతరభేదాసనము. ఎడమకాలిమడమ లింగస్థానముపైనుంచి దానిపైని కుడికాలి మడమనుంచి తక్కి నవన్నియు సిద్ధాసనమువలెనే. (సిద్ధాసనము చూడుఁడు).

గుమ్మడిచెట్టు — లా. Gmelina arborea, Gmelina parviflora. సం. కాశ్మరీ; కాశ్మీరీ; సర్వతోభద్రా; సర్వతోభద్రికా. కొందఱు గంభారి యనియువాడిరి. దీనియాకులం జతుకగొట్టి నీటనానిచిన నవి గట్టిపడునందురు. అవి నిక్కుకలను, సెగరోగమును,దారుణ మేహమును నివారించునందురు. గుమ్మడికఱ్ఱ చెక్కడపుపని కుపయోగించు నిలువగ వాడఁబడుచున్నది. గుమ్మడివేరు, ఆకులరసము చూర్ణము కషాయము నందు చలవజేసి పిత్తదోషములనడంచి గాయములను మాన్పుగుణము కలదనియు, మూత్రనిరోధము నడల్పుననియు, జ్వరతాపము, రక్తపైత్యము, క్షయరోగములపై చక్కగ పనిచేయుననియుం జెప్పఁబడినది.

గుమ్మడి పాదు — గుమ్మడిపాదు కాచెడి కాయలు గుమ్మడికాయలు భోజన పదార్థము. ఇందు ప్రధాన భేదములు తీయగుమ్మడియు బూడిద గుమ్మడియునై యున్నవి. బూడిద గుమ్మడికాయను పుల్లగుమ్మడి కాయయని కొన్ని తావులందు వాడుచున్నారు గాని, అందు పులుపు గాని, పాదునందు పుల్లలు విరుగుటగాని గానరాదు. రెండును భోజన పదార్థములుగ వాడు

చుందురు. కాని బూడిదగుమ్మడి పాదు పెట్టి మొలపించరాదని యొక ప్రవాదము గలదు. కాన దానిగింజల నొకపెంటపైఁ బారవైచి వాటంతటవి మొలచినపై నామొక్కలం దెచ్చి పాదునందు పాతుదురు. మఱియు బూడిద గుమ్మడికాయ లధికముగఁ గాచినచో నాకుటుంబమునకుఁ గీడు వాటిల్లుననియు, తీయగుమ్మడి అధికముగగాచిన తరి మేలుకల్గుననియు నొక నమ్మకము వ్యాపించి యున్నది బూడిదగుమ్మడి కాయలు ముదిరిన కొలఁది దాని యాకుపచ్చవర్ణకముపై తెల్లని బూడిదవంటి రజనుపొర అభివృద్ధి నందునుగాన దానికీపేరు గల్గెను.

ఇంక తీయగుమ్మడి యందనేక భేదములు గానవచ్చెడిని. అందు కొట్టుగుమ్మడి, సూర్య గుమ్మడి, కోలగుమ్మడి (కాయ కోలగనుండును), అక్షయపాత్ర గుమ్మడి (కాయ చాత్తాద శ్రీవైష్ణవుల [సాతానుల] రాగి యక్షయపాత్రం బోలి యుండు కాయ), మచ్చల గుమ్మడికాయ మొద లగునవియై యున్నవి. ఇందు సూర్యగుమ్మడి కాయ యక్షయపాత్రం బోలి చిన్నదిగ నుండి రుచి మిక్కుటముగ గలది. గింజలు చిన్నవిగనే యుండును. కొట్టుగుమ్మడి కాయయు చిన్నదియె. గుమ్మడికాయజాతి యంతయు ఒకేజాతియని చెప్పవచ్చెడిని. గుమ్మడికాయలు భూసారము, కాల మానస్థితి, వర్షములుపై నాధారపడి పెద్దకాయ లనో, చిన్నకాయలనో గాచును. వీనిని పైకెగ బ్రాకనిచ్చిన చక్కగ పెరిగికాచును.

గుమ్మడిజాతి కాయలు ముదరకముందు విష తుల్యమగు అపథ్యకారిగను, పండినతరి దోష రహితముగను చెప్పబడినవి. వైద్యులు తీయ గుమ్మడిపండును లేహ్యామొనర్తురు. తీయగుమ్మడి పండ్లయందెట్టిని ర్రంగుగలదానిని శ్రేష్ఠముగ నెంతురు. మఱియు సూర్యగుమ్మడి కాయల నెట్టి గుమ్మడికాయలని వాడుటయుం గలదు. మన్యము లందు గుమ్మడి కాయలను ఉడికించి యాహా రముగ నుపయోగింతురు. గుమ్మడి కాయలలోని గింజలలోని పలుకులు రుచికరములు గాన పలు కార్యముల కుపయోగించు చుందురు.

తీయగుమ్మడి కాయ- లా. Cucurbita pepo maxima, Benincasa cerifera ఆంగ్ల. Pumpkin, Squash Gourd. సం. కూష్మాండమ్, కూశ్మాండమ్. అఱవమునకల్యాణ పూసిని.

గుమ్మడిపండు రుచికరమగు శాకమై దేహ పుష్టి, బలము, మేహశాంతి గల్గించి ధాతువునకు బలమొసంగి మలమూత్రముల వెడలించును. కడుపుబ్బరము, తాపము, దాహము, పైత్యో ద్రేకము, మూలశంకల నడంచి వాతమును రేపి, యధికముగుతరి గుప్తరక్తముం గల్గించుననియు, లేతకాయ వాతప్రకోపము గల్గించి, అగ్నిమాం ద్యమును రక్తపైత్యములను బుట్టించుననియు, మిగుల యపథ్యమై దుర్బల దేహులకు, రోగులకు తినరాదనియుఁ జెప్పఁబడినది. దీనికి శాంతి, కానుగ వేరు లేక కానుగవిత్తుల రసములను పొంగించి చేసిన కషాయము విరుగుడులని చెప్పుదురు. గుమ్మడి పువ్వులను కొందఱు భోజనపదార్థముగ నుపయోగింతురనియు, లేతయాకులు, కాడలం గూడ నట్లె యుపయోగింతురనియు దెలిసెడిని. ఇవికొంత పథ్యమందురు

బూడిద (పుల్ల) గుమ్మడికాయ- లా. Beninkasa cerifera, ఆంగ్ల. Ash coloured melon gourd. సం. కుష్మాండః, కుష్మాండకః, కుష్మాండీ, కర్కారుః, కర్కోటికా, పుష్పఫలః, పుష్పఫలీ.

దీని కాయరసము (నీరు) తలకు రాసిన శిరస్సు నందలి వేడి, వేసవిగాలుపుల వడబాధయు

నివారించును. పట్టుబట్టల నింపు నాని్ంచిన దాని మరకలు, మాలిన్యమును వదలించి శుభ్రపర్చును. ముదురు కాయలోని గుంజు చలువజేసి మంచి రక్తమును శరీరమున గల్గించును. మేహాకారకము నడంచును. పొత్తికడుపును శుభ్రపఱచును. మూత్రకోశము నందలి జబ్బుల నివారించి మూత్రము వెడలించును. క్రిమి, ప్రమేహము, క్షయలనడంచి శరీరమున జీర్ణించిన (పాద) రస దోషము హరించును. ఇంచుక అగ్నిమాంద్యము గల్గించును. లేతకాయ వాత ప్రకోపము గల్గించును. అపథ్యమై యుండును. దీనికి విరుగుడులు పుదీనా, జీలకర్ర, లవంగాలు అని చెప్పఁబడినది. గింజలు అజీర్తింగల్గించును. బూడిద గుమ్మడి కాయతో చేసిన వడియములు వేడి, పైత్యము జేయును. దీనికి విరుగుడు ఉప్పుగల్పిన తరవాణి నీళ్లు.

గుమ్మడి రేగు చెట్టు (కట్ఫలవృక్షము)

కాయఫల చెక్క చెట్టు — సం. కట్ఫలమ్, భద్రా, సోమవల్కలమ్, సోమవల్కలః, సోమ వృక్షః. దీని చెక్కను కాయఫలచెక్కయనియు గూడ వాడుచున్నారు. చెక్క చూర్ణము లేక రసము లేకఁ గషాయము ఆమశూల, ఉబ్బు రోగము, కఫవాతము, గ్రహణి, గుల్మరోగము, పాండువు, మేహము, విషమజ్వరములు ఈరోగ ములపైఁ జక్కగ పనిచేసి నివారించునని చెప్పఁ బడినది.

గుయానా దేశము (Guiana) —

ఇది దక్షిణ అమెరికా యందున్న దేశము. ఉత్త రమున అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రము, దక్షిణ మున బ్రెజిల్ దేశము, వాయవ్యదిశను వెనిజులా దేశమును ఎల్లలు. ఇది ౧,౮౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యము గలది. దక్షిణ అమెరికాయందు ఐరోపా ప్రభుత్వములకుం జెందిన దేశమిదియొకటియె. ఇది మూడుభాగ ములుగనై యొకభాగము బ్రిటీషువారికిని, ఒక భాగము ప్రెంచివారికిని, ఒకభాగము డచ్చివారి (హాలండు) కిని చెందియున్నవి. బ్రిటీషువారి సీమ గుయానా దేశమంతటిలో సగమునుండని చెప్పఁ బడినది.

సముద్రతీరములు పల్లముగను, వేడిగను ఉండును. వర్షములు చాలనధికము. చెరకు, కాయధాన్యములు, నీలిరియములు అధికముగ పైరు చేయఁబడుచున్నవి. సముద్రతీరముల పల్లము లందు ఐరోపాదేశస్థుల సంతతివారును, నీగ్రో జాతులును, లోపలకొండల, అడవుల ప్రదేశము లందు ఇండియన్ జాతులును, నివసించు ప్రజలు గనున్నారు. కారిబులను ఇండియన్ జాతి ప్రజలు చాల క్రూరులని పేర్వడిసిరట. వారు వసించుదేశ తీరసముద్రమునకు కరీబియన్ సముద్రమని పేరయ్యెను.

జార్జిటౌన్ బ్రిటీషు గుయానాకు ప్రభుత్వ స్థానము. ఇది డెమరారానదీ ముఖద్వారము కడ నున్న రేవు. బ్రిటీషుగుయానాయందు ఎస్సెక్విబో యనియు, డెమరారాయనియు, బర్బీస్ అనియు మూడు మండలములున్నవి. కేయన్నీపురము ప్రెంచిగుయానాకు ప్రధాన స్థానము. ఇదియొక ద్వీపమునందున్న రేవుపట్టణము. ఇటనుండి మిరప కాయలు విస్తారముగు ఎగుమతి చేయఁబడుచున్నవి. వీటిని Cayanne pepper అనుచుందురు. చాలతడిగనుండు ప్రదేశము. ఇప్పుడు వారి Penal settlement కూడ నై యున్నది.

పారామరిబో పట్టణము డచ్చివారి గుయానాకు ప్రభుత్వస్థానము. ఇది సురినామ్ నదీతీరము. ఈదేశమునకు సురినామ్ దేశమనియు వాడుక పేరుకలదు.

గురజకాయ చెట్టు — దీనికాయ వచ్చిది. జఠరాగ్ని దీప్తినిచ్చి అరుచిదోషము నివారించి స్త్రీల గంటునొప్పిని (ఋతువునందుగల్గు గంటు నొప్పి) నివారించుననియు, ఉబ్బు, కఫవాతము, గ్రహణి, పాండురోగము, మేహరోగములపై చక్కగ పనిచేసి యాపుననియు, ఇంచుక విరేచన బద్ధము గల్గించి వాతపైత్యము గల్గించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. గురజఆకులు వేడిచేసి యగ్నిదీప్తి నిచ్చి పైగుణములనే గల్గియుండెడిని.

గురుక్కళ్ — ఆదిశైవ మతము చూడుఁడు.

గురుగుకాయ చెట్టు — దీనికూర అగ్నిమాంద్యము నివారించి అరుచిదోషము హరించి, నిక్కాకి మలమూత్ర నిరోధము, శూలలను, నివారించి, ఇంచుక శ్లేష్మమును, వాత పైత్యమును ప్రకోపింపజేయునట్టును. దీనిగూర్చి అంతగా (తెలియదు. మనుబాలుచూడుఁడు).

గురుగుచెట్టు భూరుండి చెట్టు (తేలుమణి చెట్టు)- లా. Heliotropium indicum, ఆం. Heliotrope, సం. భూరుండి, భూరుహా, హస్తిశుండి, జవేచ్ఛయా, నాగదంతి, నాగశుండి, శుండి, ధూసరపత్రికా.

హస్తిశుండి యనియు, భూరుండి యనియు, తేలుమణి చెట్టనియు వాడుకలు గలవు. వాగ చెట్టు ఆకులంబోలి యాకులును, పనుఁగుతుండము బోలి యించుక వకరంగల్గిన కాయలును (రమారమి జనెనంత పొడవు), కాయ కొనను పువ్వును గల్గి అడుగున్నర పొడవుగ చెట్టు పెరుగు నని, పనుగుల స్థలములలో వృద్ధి నందుననియు తెలిసెడిని.

ఆకు ఆముదమున వెచ్చజేసి పైన కట్టినను దీని యాకు రసము లేక కషాయము విడిపోయిన గాయములను సైతము మాన్పుననియు, ముఖము పైఁబుట్టెడు బొటిమల నడంచుననియు, కనుఱెప్పల పుండ్లను మాన్పుననియు, తేలు విషము, పిచ్చి కుక్క కాటు విషము, కాటు గాయములను హరించి మాన్పుననియు, ఉబ్బు, దగ్గు, ఇగుళ్ళ నొప్పి, మధు మేహము, వాతము, విదాహ దోషము, శీతజ్వరములపై కషాయము చక్కగ పని యొనర్చుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

గురుఁడు— బృహస్పతి దేవతాచార్యుం డగుట గురుఁడను నామము సుప్రసిద్ధంబయ్యెను. మఱియు పూరు వంశమున సాంకృతి కుమారుం డగు రుచిరథునకు గురువని వాడుకపేరు గలదు. శివ కుమారుఁడగు కుమారస్వామికి గురుస్వామి యని పేరు కలదు. ఈయన ప్రణవమున కర్థము వివరించుటంజేసి యట్టిపేరు వాడుక యయ్యెనట అనివదేశమున ప్రచారము నందున్న పేరు.

గురుదత్త పాదము గిరి నగరము చూడుఁడు. శ్రీకృష్ణునిపాదము ఆనవాలు.

గురుదాసపూరు జిల్లా—గురుదాసపూరు ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

గురుపాదగిరి—బీహారుములోని గయా మండలమున గయనుండి కొంతదూరమున గురు పాదగిరియను బౌద్ధక్షేత్రముకలదు. ఇట శాక్య సింహునికన్న ముందుగ నేగిన కాశ్యపబుద్ధుఁడు నిర్వాణపథమందెను.

ఈతావున మైత్రేయుఁడను రాఁగలబుద్ధుఁడు వాద్ధమత దివ్యబోధ సల్పునని దివ్యావధాన మాల యను బౌద్ధగ్రంథమున జెప్పంబడినది.

గురురాజకవి— ఆంధ్రకవులలో నాథు నికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఈయన రచించినది శేషధర్మమను నాంధ్రపద్యకావ్యము. దీనిని

బళ్ళారిమండలమునందలి జోహరాపురాధీశుఁడగు సంజీవిరెడ్డిగారికిం గృతియిచ్చెను. ఇంకను చిత్ర శ్లేషకావ్యమగు పద్మావతీ పరిణయ నాటకము, రుక్మిణీపరిణయమను ప్రబంధము, అలంకారమణి మాలిక, రాఘవేంద్రాష్టకము, చాటుధారాసహస్రము, అనిరుద్ధ చరిత్రమను ఆంధ్రనాటకము, భర్తృహరి శతకత్రయము రచించెనని చెప్పఁబడినది.

గురువారము (Thursday) — దీనిని లక్ష్మీవారమనియు, బేస్తవారమనియుం గూడ నందురు. వారమునందైదవదినము. కొందఱు బృహస్పతివారమనియు నందురు. మార్గశిరమాసమున గురువారములందు మహాలక్ష్మి పూజ లొనర్తురు. హిందువు లీదినములందు వెలగ పండ్లను తినరు.

యూరోపుదేశములవారు గురువారమును Day of strength and power అనియెదరు. కారాని కష్టకార్యము నీదినమున ప్రారంభించిన సిద్ధించునని ప్రతీతి కలదు. స్కాండినేవియా నారి దేవతలలో బలాఢ్యుండును, జయశీలుండును అగు Thor పేరంబరగు వాడు. ఆయన కాయుధము సుత్తి. అది మనుష్యులచే నెత్తరాని బరువుకలది. ఆయనకు Iron gloves కలవు. ఈయన కొకపటకా కలదు. అది నడుమునకుం బిగించుకొనినతరి నీయన శక్తిబలములు మిగుల హెచ్చునని చెప్పంబడినది.

ఇట్టి ఓడెన్ దేవుని యాయుధమగు సుత్తి నొకతరి Thrym అను రాక్షసుఁడపహరించి దాచివైచెనట. దానిని Freya యను దేవతా వనిత తన్ను వరించినంగాని యీయనని యనెనట. తోడనే Thor ఆమె వేషమున నా రాక్షసుని కడకేగి యా సుత్తిం దెచ్చుకొనెను. దానితోనే వానిం జితుకఁగొట్టి పరలోకంబున కనిపెనట.

ప్రజలు కృతజ్ఞులై నాల్గవవారమునకు బుధవారమునకు Thor పేరున Thor's day యని పేరిడ నది కాలవశమున మార్పుంజెంది Thursday యని వాడంబడుచున్నదని చెప్పఁబడినది. బైబిలునందు గురువారమున సూర్యచంద్రులను నక్షత్రములను సృజించి [illegible] త్రములను స్థాపించెనని చెప్పఁబడినది.

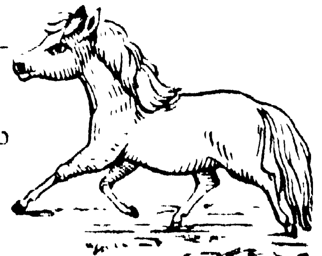
గురువును మించిన శిష్యుఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గురుస్వామి (కువారస్వామి) — గురుఁడు చూడుఁడు; కింకారము చూడుఁడు.

గురూదయాబ్దములు — ఇవి జ్యోతిష శాస్త్రసంబంధములు. పంచాంగములందు గురుగ్రహము ఉదయించు సంవత్సరమున వివరింపబడుచుండును. ఇవి ౧. చైత్రాబ్దము, ౨. వైశాఖాబ్దము, 3. జ్యేష్ఠాబ్దము, ౪. ఆషాఢాబ్దము, ౫. శ్రావణాబ్దము, ౬. భాద్రపదాబ్దము, ౭. ఆశ్వీయుజాబ్దము, ౮. కార్తీకాబ్దము, ౯. మార్గశిరాబ్దము, ౧౦. పుష్యాబ్దము, ౧౧. మాఘాబ్దము, ౧౨. ఫాల్గునాబ్దము అని మాసనామములుగ [illegible] పేరులు.

గుర్గాం జిల్లా — గుర్గాంనగరము ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

గుఱ్ఱపుసుడులు— అశ్వశాస్త్రము చూడుఁడు.

గుఱ్ఱపుపిల్లకు గుగ్గిళ్లు తినడము నేర్పవలెనా? — (గుగ్గిళ్లు - ఉడికించిన ఉలవలు). ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుఱ్ఱమంత కుక్కను పెంచి రెడ్డి తానే మొరిగినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుర్రము గుడ్డిదైనా దాణాకు తక్కువయుండదు — అనగా గుడ్డి గుఱ్ఱమైనను దాణాతినుటయందు తక్కువది కాదని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుర్రము తోకవుంటే తానేవిసరుకుంటుందికాని ఇతరుల కుపయోగమేమి? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గులాబీచెట్లు జాతులు - పాశ్చాత్య వృక్షశాస్త్రజ్ఞులు గులాబీ చెట్లను అవి పూచు

పూవుల రంగుల నుండియు పూవుల వాసనల నుండియు పదునాల్గు భేదజాతులుగ విభజించి యున్నారు. ఇవిగాక యొక్క భేదజాతి కనేక అంతర్భేదములు చెప్పబడినవి. ఇవి కొన్ని స్వల్ప భేదములుగ, కొన్ని గొప్ప భేదములుగను, ప్రాంతీయ గ్రామ్యములుగను ఉన్నవి.

౧. Hybrid Tea Roses - పూవులు మిక్కిలి తేయాకు వాసన గలవి. ఇవి నూట ఇరువది భేదజాతులుగ లెక్కించి యున్నారు.

౨. Single Roses - వీటికి పరిపక్వరంగులున్న అనియు, పేరుకలదు. నిజముగ నివి ఇంగ్లాండు దేశపు జాతులు గావు. ఇవియు Hybrid Tea Roses జాతివే యనియు, Single Flowers కలవనియు పరిశీలనలనుండి తేలుచున్నది. పూవులు సుందరముగ నుండును, విస్తారము పూచునుగాని త్వరితముగ రెక్కలు రాలిపోవును. ఇరువదెనిమిది భేదజాతులు లెక్కింపబడినవి. (ఇది ఒంటిరెక్క గులాబిజాతి).

3. బోర్బోన్గులాబీ జాతి - చీనాదేశపు గులాబీలకు వీటికి భేదమేమియు గానరాదు. రెంటియందును ఈజాతిలో కొన్నిసదా పూచుచుండునవియు, కొన్ని ఏటేట నొకసారి మాత్రము పూచునవియు కలవు. తుప్పలుగనగు జాతియు, డొంకవలె తీగప్రాకుజాతియు, చిన్నచెట్లుగనుండి పూచుజాతియు నైన అంతర్భేద జాతులుగ నున్నవి.

౪. Hybrid Perpetual Roses — ఇవి చాల గట్టికొమ్మగల్గి బలముగనుండుజాతి. దీనిని దేశవాళీగులాబీయని యనెదరు. పరిస్థితులు బాగుండిన పదియడుగులవరకుం బెరుగును. ఒక్కొక్కతరి పూచుచుండును. పూచినతరి గుంపులుగుంపులుగ చాల పూవులు పూచును. చిగురుకనిపించుట పూచుటకు యదనుగనెంచుగ దగినది. పూవులు పెద్దవిగను అత్తరుచేయుటకనుకూలమునగు పరిమళముగలవిగను ఉండును. వీటిని టీరోజెసు చెట్లతోకల్పి పాతిన బాగుగ పెరిగివని కనిపెట్టబడినది. ఇందు ముప్పది జాతులు అంతర్భేదములు గలవని లెక్కించి యున్నారు.

౫. Tea scented Roses— ఇవి కేవలము తేయాకువాసన గల్గియుండు గులాబీ జాతులు. రంగులందు చాల తేలికైన భేదములుగ నుండునవి. వీటికి ఎరువులబలము, భూమిబలము ఎక్కువ కావలసియుండును. ఇందు ఇరువదియొక్క భేదజాతులను లెక్కించి యున్నారు.

౬. బంగాళీజాతి గులాబీలు - ఇవి చీనాజాతులను బోర్బోను జాతులంబోలినవియె. పూవులు చిన్నవికాని ఇంచుమించు సదాపూయుచుండునవి. వసియుందు ముంజ్లధికముగాన చల్లనిప్రదేశములందు కంచెలందు నాటుచుందురు.

౭. డమాస్కు గులాబీ - దీనిని ఫ్రెంచిరోజని యెదరు. డమాస్కసుజాతి.

౮. Moss Roses - వీటిని కొందఱు కేబేజి రోజెస్ అనుచున్నారు. మళ్ళలోపెరుగు గట్టిజాతి.

పూవులు మనోహరములుగ నుండును. ఇంకను తెలుపునందు రెండుజాతులు; తెలుపు ముద్దజాతి ఒకటియు గులాబీరంగు రెండుజాతులును మొత్తమైదుజాతులు లెక్కించియున్నారు.

౯. ఆస్ట్రియా జాతి గులాబీ- దీనిని Brier Rose and Hybrid Rose అనియెదరు. పాశ్చాత్యవృక్షశాస్త్రవేత్తలు Rosa Factida అని పేరిడిరి. ముఖ్యముగ పసుపుపచ్చరంగుజాతులిందుకలవు. ఫ్రెంచిదేశస్థులు వీనిని మూడు నాదల సంవత్సరములుగ నెక్కగ పరిశీలించుచు అంట్లుగట్టుచు మార్పులంగల్గించి Pernetianas గులాబీజాతిని చేసిరట. Rosa Factida జాతియందు ఆరు అంతర్భేదజాతులను లెక్కించియున్నారు.

౧౦. Pernetianas Rose దీనిగూర్చి ఏమియుం దెలియదు.

౧౧. Climbing Roses- ఇవి ప్రాకుచుండెడి గులాబీజాతి. వీటిని Rambling Roses అనియు నందురు. ఇవి తొల్లింట జపాన్ దేశపు అడవి గులాబీజాతిగనుండి ప్రాశ్చాత్యులచే మార్పు గల్గింపబడినదందురు. అడవి గులాబీగానుండెడి Rosa Wichuraiana అని పేరుగలదని చెప్పబడినది. ఇది ప్రాశ్చాత్యులిడిన పేరు. జపాను దేశములందు డొంకలయందే కంచెలయందు గాన నగుచుండును. పూతయు బాగుగనె పూయుచుండును. ఇందు 1. Hardy Climbing Rose అనియు, 2. Climbing Hybrid Tea Rose అనియు ద్వివిధములుగనున్నది. మొదటిజాతియందు తొమ్మిది అంతర్భేదజాతులును, రెండవదానియందు పది అంతర్భేదజాతులును కలవు. ఇంకను ఎన్మిది ఇట్టి అంతర్భేద జాతులును కలవట.

౧౨. Polyantha Rose - నిజముగ నిది సదాపూచుచుండు జాతియని చెప్పబడినది. తుంచుగ పొట్టిపొదలవలె నుండును. పసునెన్మిదాకు ళములకన్న పెరుగవు. గుత్తులుగ పూచును. ఇంక ఇరువది రెండు జాతులను లెక్కించియున్నారు.

౧౩. Cabbage Rose. దీనిని Provence Rose అనియు నందురు. దీని నాటినుండియు నెలుగులో గలదట. గట్టిరేకులును పరిమళముగల పూవులుగలజాతి. ఏటేట నొకసారి పూచును. ఇంక రెండు అంతర్భేదజాతులు గలవు.

౧౪. Noisette Roses - ఇవి చిన్న పూవులు. సంపిరముగ పూచును. ఇందు ముఖ్య భేదజాతులు- ౧. ప్రాకి పైకెగబాకు జాతులును, ౨. కస్తూరి పరిమళముగల పూవుల జాతులును, ౩. టీయాకు పరిమళముగల పూవులు పూచు జాతులును మైయున్నవి. కొందరు వృక్షశాస్త్రవేత్తలు, పైకెగబాకు జాతులు చీనాదేశపు జాతులని యనుచున్నారు. చాల నాజూకైన జాతి.

ఇక వీటిరూపములగల అంతర్భేదజాతుల నామములు అనేకులనేకవిధములుగ తెనుగుచ్చవచ్చినట్లు నుడివియున్నారు. కాని వాటిని వివరించుట అనవసరము. ఇటీవల వృక్షశాస్త్రజ్ఞులు మొత్తము గులాబీ జాతుల అంతర్భేదములు ౧౨౦౦ కలవనుచున్నారు.

గులివింద(గురిగింజ) చెట్టుపొదు

గులివింద గింజలలో ముఖ్యమగుజాతి భేదములు రెండుకలవు. చెట్టునుండికాచు గులివిందయు, తీగెనుండికాచు గులివిందయునై యున్నవి. చెట్టునుండికాచు గులివిందను బాడిగులివింద యనియు, పెద్దగులివింద యనియు నందురు. ఇందు ఎఱ్ఱని రంగు, తెల్లనిరంగు, నల్లనిరంగు గింజలుగాచు

మూడు భేదముల జాతులు కలవందురుగాని, ఒక్క ఎఱుపు తప్ప తక్కినవి గానవచ్చుటలేదు. ఇంక తీగెగులివింద అడవులందు ఇతరవృక్షముల పై కెక్కి ప్రాకి కాచులతలు. ఇందు ఎరుపు, తెలుపు, నలుపురంగుల గింజలగాచు మూడు భేదములజాతులు గానవచ్చుచున్నవి. ఇందు తెల్ల జాతి శ్రేష్ఠమని చెప్పఁబడినది. దీనిని చిన్నగులివింద గింజలనియు, గురిగింజలనియుఁ గూడ వాడుదురు. ఈచిన్న గురిగింజలనే బంగారపు పని చేయు దుకాణములందు తూనికల ప్రమాణము గను, నీటనరగదీసి దీనిగంధపు బంకచే బంగారు రేకుల నంటించి టంకముచే నతికించ గాల్చుట కును ఉపయోగించుచున్నారు. ఈపనుల కెల్ల జాతిగింజలనే వాడుదురు. తీగెగులివింద ఆకురసము తేనెయుంగల్పి పైనపూసిన వాపులు తగ్గును. తీగెగురిగింజల గంధము పైనిపట్టువేసిన కండ్ల నొప్పులు మానునందురు. మఱియుఁ జిన్నగులివింద గింజలలోన విషపదార్థము కలదు. దానికి విరుగుడు ఆవుపాలు, తేనె, చిఱ్ఱికూర రసమునని చెప్పఁబడినది. తెల్లజాతితీగె గులివిందవేరు, ఆకుల రసము కాకసిపి కిఱి, ప్రమేహము, పైత్యము, మేహము, రక్తవాతము, విషదోషముల నశించు నని చెప్పఁబడినది.

తీగెగులివెందకు లాటిన్ భాషయందు Abrus precatorius అనియు, ఆంగ్లమున Jequirity Indian Liquorice అనియు, సంస్కృత మున చూడామణిః అని గులివెందకును, చూడా అనిన తెల్లగులివెందకును, గుంజా, గుంజాకినీ, గుంజకా, చూడాలమ్, శిఖండికా, శిఖండినీ, శిఖండీ అను ఏడుపేరులు అన్ని గులివెందజాతుల కును వర్తించు సంస్కృతపునామములై యున్నవి.

ఇంక బండిగులివెంద పెద్దమ్రానగును. ఇందు నకు సామాన్యమున లాటిన్భాషా పదము Adenanthera pavonia అనియందురు. దీని చెక్క కషాయము బిగదీసి బలముగల్గించుననియు నీళ్లవిరేచనములు రక్తగ్రహణి కట్టుననియు, దీని విత్తుల గంధము పైనిరాసిన వేసవిలో శరీరమున పేలడపు పొక్కులడఁగిపోవుననియు, అండములపై రాసిన వాటివాపుకొప్పి తీయుననియు, గింజల చూర్ణము లోనికిచ్చిన వమనము గల్గించుననియు చెప్పఁబడినది. దీనిపూవులందు మన్మథోద్రేకముఁ గల్గించుగుణము గలదందురు.

గులేబకావలీస్థలము — ఉపప్లవ్య దేశము చూడుఁడు.

గుల్మ — వాతపిత్త శ్లేష్మములు చెడుట వలన లేక మలసిత్థి జెడుటవలన లోజనించెడి ద్రవకూటమి, మృద్దార్థకూటమి, కడుపులోని బల్లలు ఈ సంబాధములే. గుల్మోదరరోగము, జలోదరరోగములు ఈ సంబాధములే.

గుల్లబుచెట్టు (వేరుసంపెంగ) — ఇది తురుష్క సీమలనుండి మహమ్మదీయ భూపతుల కాలమున భరతదేశమునకు గప్పింపఁ బడినదిగ తెలియుచున్నది. ఉల్లిపాయవలెనుండు మండనుండి పైకి చెంగల్వమొక్కవలె లేచి సన్నపు పొడుగాటి ఆకులసమముగ నొక స్తంభ ముంబోలి కాడకొన నిమిడియున్న పూవులంగల్గి తెల్లని వాకనదిరిగిన పూవుల నలుదెసలకుం బూచుచు పరిమళము వెదజల్లి మనోహరముం గల్గించు చిన్న పూలచెట్టు. పూఁదోఁటలందు పెంచుదురు. ఒంటిరెక్క పూవులును ముద్ద పూవులం బూచు రెండు భేదములుగలది. ఈ పూవులనుండి తీసిన అత్తరు లేక గుల్లబుతైలము పైకి మర్దనచేయుటవలన అన్ని నొప్పులు మానుననియు, ఏ అవయవమునకు మర్దనచేయు దురో ఆయవయవము బలపడుననియు, శరీరపు

బలమును ఉత్సాహమును అధికమగునట్లొనర్చు శక్తి ఈపూవులందు కలదనియు తెలియుచున్నది.

గువ్వలచెన్నడు — సుప్రసిద్ధుండగు పంచమకులజుఁడు(మహాదాతయని పేరొందినవాఁడు. తొలుత కట్టెలమోపు లమ్ముకొనుచు జీవించుచుండెనట. రామరాజభూషణుఁడను సుప్రసిద్ధ కవినాటివాఁడని చెప్పఁబడుటయు, ఆ రామరాజ భూషణుఁడు శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని యాస్థానవిద్వాంసుఁడగుటయు నెఱింగిన గువ్వల చెన్నఁడును శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని కాలమువాఁడని తేలుచున్నది.

గువ్వలచెన్నఁడు కట్టెలమోపులను విజయ నగరము వీధులందమ్ముకొనుచు జీవించుచుండు వాఁడట. రామరాజభూషణుని (భట్టుమూర్తి లేక శారదామూర్తి) యింట కట్టెమోపులు ఆయన యింట లేనితరి నైచుచుండ నాయన యే తెంచి "నీకేమికావలయు? నిచ్చెదన" నెనట. చెన్నఁడుఁ "దేవరా! నాకుఁ గవిత్వమిప్పింపుఁ" డఁనియెనట. రామరాజచ్చెరువంది మెచ్చిగువ్వ చెన్నా! యను మకుటముతో కొన్ని పద్యముల రచించి వానికిచ్చెనట. అవి నూరు పద్యములు కలవందురు.

వాటినెవ్వరేని జదివిన నాగువ్వలచెన్నఁడుప్పొంగుచు తనకడనున్న డబ్బులు వారికింబంచియిచ్చుచుండువాఁడని ప్రతీతి కలదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున గువ్వలచెన్నని పద్యములు అందరెఱిఁగినవే. మచ్చునకు రెండు పద్యములే క్రింద వివరింతుము గాక!

కం॥ సారాసారము లెఱుఁగని
బేరజమునకు బుద్ధిసెప్ప ♦ పెద్దలవశమా?
నీరెంత పోసి పెంచిన
గూరౌనా నేలవేము ♦ గువ్వలచెన్నా

కం॥ పలుమాటలేల రూకలు
తులతూగును తననువృత్తి ♦ దొరగినభువిలో
కలిమి తన కెంతగల్గిన
కులవృత్తికి సాటిగాదు ♦ గువ్వలచెన్నా ॥

గుహమాత — గంగానదికీపేరు కలదు.

గుహలేత్ క్షత్రియులు - శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుడు.

గుహుండు — శృంగిబేరపురమున అధినాథుఁడగు నొక కిరాతసరిపాలుఁడు. ఈతఁడు శ్రీరాము భక్తుఁడట. కుమారస్వామికిని గుహుఁడని పేరుకలదు. మరియు గంగకు గుహమాత యని పేరు కలదు. ఈగుహుఁ డొకఁడు గానగుచున్నాఁడు.

గుహ్యకులు — కుబేరుని నవనిధులను కాపలిగాచు రక్షకులు గుహ్యకులని చెప్పఁబడినది. (లోకవాడుకయందు కుచ్చితుని గుహ్యకశిఖముచే హేళనగా పల్కుట వాడుకయందు గలదు). మణిభద్రుఁడు గుహ్యకుఁడట. వీరు హిమాలయముపై "ఉండేని లేక హుండేశ" దేశమునఁ దొల్లింటి నివాసులగు ఘూర్కాలను వీరి సంతతివారుగ పోల్చియున్నారు.

గుళ్లో దేవునకు నైవేద్యము లేక పోయినా పూజారికి పులిహోర తప్పనట్లు — (ఇది విష్ణాలయములంగూర్చిన సామెతగా తోచెడిని. శ్రీవైష్ణవులందు పులిహోర ఎక్కువగా వాడుచుందురు.)

గ్రుండైజమ్ (Grundyism)-లోకులు ఎట్లుతలంతురో అను వెఱపు, విశేషమైపనికి సాహసములేకుండు పిరికితనము.

గ్రుడ్డివాండ్ల ఆంగ్లాక్షరములు (Blind Alphabet) — ఈఅక్షరములు పైకి ఉబ్బెత్తుగ (Embossed) ముద్రింపబడి యుండును. వాటిని దడువుకొనుచు గ్రుడ్డివాండ్రు పోల్చి చదువుదురట. దీనికి Braille సిస్టం అనియుం బేరు కలదు. వీరికి National Institute ఒకటి కలదని తెలిసెడిని.

B. C.

G H

M N.

Q R T.

U V W

గ్రుడ్డు (అండము) పిల్లను వెక్కిరించినట్లు — ఆ. ధ్రలోకోక్తి.

గ్రుడ్డు లేక, అండము (Egg) — పిట్టలు గ్రుడ్డుపెట్టి పొదిగి పిల్లలను జేయుట ఎల్లరెఱింగినదియే. గ్రుడ్డును ఆంగ్లపరిశీలకులగు శరీరశాస్త్రవేత్తలు Reproductive cell formed in the body of female animal అనుచున్నారు. మఱియు When fertilised by union with the spermatozoon of the male produces a new individual అని వ్రాసిరి.

ఈ "పొదుగుట" పని తక్కిన స్త్రీశరీరము లాగు కడుపులోనే జరిగి ప్రసవమగుటతో పిల్లయే పుట్టుచున్నది.

గృత్స్నమదుండు — కృత్స్నమదుడు చూడుడు.

గృష్టిక్షీరము — ఆయుర్వేదవైద్య శాస్త్రమున అప్పుడే ప్రసవించిన స్త్రీయొక్క చనుపాలకు గృష్టిక్షీరమని పేరు.

గృహాల గోత్రము - శండిలగణము చూడుడు.

గృహస్థః స్త్రియముద్వహేత్ — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. ఇది సంబంధములేని మాట. స్త్రీపరిణయమైనవాఁడే గృహస్థనిపించుకొనును. అట్టి గృహస్థు స్త్రీని ఉద్వాహము (పెండ్లి) యాడుట అనవసరము.

వెఱ్ఱి కుదిరినంగాని పెండ్లికాదు, పెండ్లియాడినంగాని వెఱ్ఱి కుదరదనునట్లున్నది

గృహీత్వార్థం గతాశ్చోరాః కస్తాన్నాచ్ఛేత్తు మర్హతీతిన్యాయము దీనావస్థయగు నసహాయస్థితిని ఎకసక్కెములాడు న్యాయము.

దొంగలు దోచుకొని పారిపోయిరి. వారిం బట్టి ఆస్తిం దిరుగ తెచ్చుట కెవ్వరుకర్తలు ? ఎవ్వరు లేరని భావము.

గూర్ఖాలు — వీరి తొల్లింటి పేరు ఘూరకులనియు, ఆదిని ఆంధ్రదేశస్థులుగ నుండి మిథిలదేశమున కేగి యటనుండి హిమవన్నగపఙ్క్తులం గొన్నిటిం దాటి నేపాళదేశమున కాపురము లేర్పఱుచుకొనినవా రనియుం దెలియుచున్నది. ఇప్పటి నేపాళదేశపు పరిపాలకులు గూర్ఖాతెగ వారే. మహాశూరులనియు, యుద్ధనైపుణ్యమున తెల్వితేటలు గలవారనియు పేరొందినవారు. వీరి ప్రధానాయుధమునకు కుక్రీయని పేరు. బ్రిటీషు సైన్యమున గూర్ఖాపటాలములు కొన్ని కలవు. మనదేశమున ఇనుపదారులపై కావలివాండ్రుగ కొందఱు గన్పించుచున్నారు. కాని నివాసము నేపాళదేశమే. (గుహ్యకులు చూడుఁడు.)

గూళికంటి వేంకటరమణ కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు, నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, తండ్రిపేరు వేంకటామాత్యుఁడు, తల్లిపేరు రంగమాంబ.

ఈతఁడు కనకరాజతశిఖామణీపరిణయ మను ప్రబంధము రచించి శ్రీవెంకటేశ్వరస్వామికిం గృతి సమర్పించెను. ఇంకను హరివంశము గూడ రచించినట్లు తెలిసెడిని.

గజట్ (Gazette) - (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). వార్తలం దెలుపు పత్రము. తెలుపవలసినవాట్లను బహిరంగపఱచి తెలుపు పత్రమని యర్థము. ఇక్కాలమున నిది ప్రభుత్వాధికారప్రకటితమై యుండుటను స్ఫురించెడిని.

తొల్లింటికాలమున క్రీ. వె. ౧౫౩౬ సంవత్సరమున ఇటలీదేశమునందు వెనిస్ నగరమున మొదటివార్తాపత్రిక ఒకకాగితముగ ప్రకటింపఁబడసాగెను. దానిని వీధులందు అప్పటి ఆదేశపు చిన్నినాణెమగు గజెట్టా (Gazetta) కమ్మబడుచుండెనట. దానం జేసి ఆ నాణెముపేరే పత్రికకు గూడ వాడఁబడంగిరట.

గెనుసుగడ్డతీగ — కందమూలము తీగ చూడుఁడు.

గెయిషా వనితలు — వీరు జపాను దేశపు స్త్రీలు. చమత్కారముగ మాటలాడుట, సంగీతము పాడుట, నాట్యమొనర్చుట వృత్తిగా గలవారు. ఈవిద్యల నాబాల్యతః నేర్చి యారి

తేరి యుండువారుగాన, వివాహములు, బహూకార సభలు, శుభకార్యముల సభలు, రిసెప్షనులు వీటియందు అతిథుల కామోదకరముగ కాలము గడుపు వీరిని కుదర్చి నియమింతురు. ఈయాచారము జపానుదేశమున సర్వత్రా కలదు.

గెయిసర్సు (Geysers) — వీటినాంగ్లమున Burns అనియు నందురు. అగ్నిపర్వతముల సంబంధ కార్యముగ వేడినీళ్ళు భూమిపైకి ఎగురుట లేక చిమ్ముటలను Geysers అనిపేరు (Mountains చూడుడు). ఇవి సాధారణముగ అగ్నిపర్వత సంబంధముననే యుండును. లేకున్న ఒక్కొకప్పుడు భూమియందు లోతునగల్గి యుండిన వేడివలన గల్గుచుండునవి గనుపడెడిని.

గెలీషియా - ఆష్ట్రియా దేశము చూడుడు.

గేదంగి (పూవుల) చెట్టు - లా. Pandanus odoratissimus. దీని పూవులు పరిమళము గలవిగాన పూదోటలందు నాటి పెంచుదురు. దీనిగూర్చి ధాతువృద్ధికరముగ జెప్పబడినది.

గేరురాళ్లు - గైరికద్రవ్యము చూడుడు.

గేలాక్సీ (Galaxy or Milky-way)- ఇది చిన్నచిన్న నక్షత్రములగుంపు లేక సముదాయము. నక్షత్రములు కన్పించనంతటి చిన్నవి చేరియుండుగాన వానివల్ల గల్గినవెల్గు ప్రతిఫలించుచు తెల్లనిమార్గముగ రాత్రులందు చీకటిలో నాకసమునం గన్పించుటంజేసి దీనికి ఈపేరేగాక Milky-way యని ఆంగ్లమున వాడుటకలదు.

ఇదియు Constellation లలో చేరినదేనని ఎస్ట్రోనామీ శాస్త్రమున చెప్పబడినది. (ఎస్ట్రోనామీ చూడుడు). మఱియుం దీనిని ఫిక్స్‌డ్ స్టార్సు సముదాయములలో నొకటిగ జెప్పి యున్నారు. (ఫిక్స్‌డ్ స్టార్సు చూడుడు). కడు చిన్నినక్షత్రములగుట దుర్భిణిగుండా చూడవలసి యుండును. సుప్రసిద్ధుడును తెలుగు నక్షత్రములం గనిపెట్టిన పరిశీలకుండగు Dr. Herschel పండితుడు దీనియొక్క ఒకభాగమున ౧౮,౫౦,౦౦౦ నక్షత్రములుండునని చెప్పియున్నాడు. మఱియు దీనిని Via Lactia అనియు నందురు.

గేలికేనిజమ్ (Gallicanism) — Pope యొక్క పొలిటికల్ Power తగ్గించివేసి Bishops అధికారమును బలపర్చవలయుననియు అదిశ్రేయస్కరమనియు నమ్ముట.

గేస్ (Gas) — దీనిని రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు ఆక్సిజన్, హైడ్రోజన్, నైట్రోజన్ మొదలగు Gases లను వాయువునుండి వేఱుగ జెప్పియున్నారు. కొన్ని ఘనపదార్థములు కొన్ని ద్రవపదార్థములు వేడితో సాంగత్యము కల్గుక తన Gases గా పరిణమించుటయు, Gases నకు శీతల సాంగత్యమువలన ఘనపదార్థములుగను ద్రవపదార్థములుగ పరిణమించుటయుం గూడ కలదు. Gases నకు Electrical discharge తో గాని roys తో గాని సాంగత్యము సంభవించినప్పుడు అనగా Radio-active Sub-

stances తో సంబంధము కల్గుకతన దానికి Ionised స్థితికల్గి Conductor అగును. Gases యొక్క లక్షణస్థితులిట్టివి.

Gases ను గూర్చి Sir J. J. Thomson మొదలగు శాస్త్రజ్ఞులు గొప్పగొప్ప పరిశీలనల నొనర్చిరట. Coal gas ఆంగ్ల సీమలందు అనేక పనుల కుపయోగింపఁబడుచున్నది. ఒక సుప్రసిద్ధ పరిశీలకుఁడు "Gas is an elastic fluid which gives light and heat but may become a deadly enemy" అని నుడివి యున్నాఁడు. గాలిం బోలియుండు పదార్థము.

ఈసందర్భమున Solid, Liquid, Gas లం గూర్చి Sir Oliver Lodge పరిశీలకుఁడు వచించిన యొక మహావాక్యమునిట వివరించుట సమంజసము-"A solid has Volume and shape A Liquid has Volume but no shape; a gas has neither Volume nor shape"

Gasలు Natural gas అనియు Artificial gas అనియుం గూడ గలవు. మొదటివి భూమి నుండి పుట్టును. భూమి నుండి ఇట్లుత్పన్నమైన Gas ఒకప్పుడు మండుచు ఎల్లప్పుడుంటయుం గలదు. Artifical gas యంత్రముల సహాయమువలన చేయఁబడునది. నీటియావిరిని Gas అని తలంపరాదు. నిజమున Gas కంటికగుపడునది కాదు. ఆవిరియందు తెల్లగ నగుపడునదంతయు అణుప్రాయములగు నీటి తునుకలు.

గేసోమీటర్ (Gasometer) —Gas నిల్వంజేయు నొక పరికరము.

గేల్వానోలోజీ (Galvanalogy) — Chemicals వలన కల్గించబడిన Electricity లేక Galvanic Electricity ని గూర్చిన కళ.

గేష్వాయన గోత్రము భృగ్వస్య లేక మిత్రయువగణము చూడుఁడు.

గేస్ట్రొనామి (Gastronomy) వంటలం గూర్చిన శాస్త్రము, పాకశాస్త్రము. దీనిని భోజన కళ యనియు నందురు. భుజించుటం గూర్చి తెల్పునది.

గేస్ట్రోలోజీ (Gastrology)— పొత్తి కడుపు (Stomach) దానికి శరీరమందలి ఇతర భాగములతోఁ గల సంబంధములు, అది చేయు పనులు, అందలి రోగములు మొదలగునవి చెల్పు కళ.

గేహ్లు గోత్రము— జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గ్లేసియర్సు (Glaciers) — పోలార్ రీజియన్సు అనబడు ధృవప్రదేశములందునను, ఎత్తగు పర్వతోపరిభాగములందునను, విస్తారముగ మంచుపొరలు కొంత నిలువగలప్రదేశమునంబడి నిలువయుండుటచేత పైపొరల భారముచే అడుగు పొరలు కొంచెముగ కరిగి కొంత పల్లముగానుండిన మార్గమున జారనారంభించి అతిమాలస్యముగా (కనిపెట్టుటకు వీలుగానంత ఆలస్యముగా) పల్లము నకు మంచుప్రవాహము దిగజారుచుండును. దీనికి Glacier అనియు, Glacier river అనియుం బేరు. ఇది సంవత్సరముల కాలముగ నెమ్మదిగదిగ Snow line చేరువరకుం గరుఁగ నారంభించి ఒక సెలయేరగును. దీనితోఁ గూడ నిది గొనివచ్చు రాళ్లు మొదలగునవి మార్గమున నిలచి స్తంభించి Moraines అనిపించుకొనును. Polar regions నందు గొప్ప గ్లేసియర్సు నుండి విరిగి తేలుచు గొప్పగొప్ప మంచుముక్కలు (పర్వతములవలె) ఓడలం జితుకగొట్టగల్గునవి వచ్చును. వాట్లకు Icebergs అనిపేరు.

గ్లేసియోలొజీ (Glaciology) — Glaciers, Icebergs వీటింగూర్చిన కళ.

గ్రేట్ ప్లేగాఫ్ లండన్ — ఇది లండనునగరమున క్రీ. శ. ౧౬౬౫ లో బ్యూబోనిక్ ప్లేగువ్యాధి సంభవించి గొప్ప జననాశన మొనర్పుటయైయున్నది.

గ్రేట్ పవర్సు (Great Powers)— ప్రపంచమందలి దేశములలో బలవత్తరమగు దేశములని యర్థము. క్రీ. శ. ౧౮౧౫ సంవత్సరమునకు గ్రేటుబ్రిటను, రష్యా, ఫరాసుదేశము, ఆస్ట్రియా దేశమును ఐరోపాయందు గ్రేటు పవర్సుగా చెప్పఁబడినవి. జర్మనుదేశము, ఇటలీ దేశము కలసి తర్వాత చేర్పంబడి ఆరు గ్రేటు పవరులని చెప్పఁబడినవి. ఇటులనే బెర్లిను కాంగ్రెసుసభయందు అంగీకరింపఁబడినది. పిదప వాశింగ్టాంతమున అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములును, జపాన్ రాజ్యమును కూడ చేరి ఎన్మిది గ్రేటుపవర్సుగా నంగీకరింపఁబడెను. ఐరోపా మహాసంగ్రామమున కొన్ని దేశములు బలహీనమై ౧౯౧౯ పీస్ కాన్ఫరెన్సునందు బ్రిటన్, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు, ఫరాసుదేశము, ఇటలీ దేశము నాల్గు నిలచినటుల చెప్పఁబడినవి. తరువాత జరిగిన World Conference నందు జపాన్ కూడ లెక్కింపఁబడి పిదప జర్మనుదేశము, సోవియట్ రష్యాదేశము కూడ చేర్పఁబడి ఇప్పటికి ఏడు గ్రేటుపవర్సుగా చెప్పఁబడుచున్నవి.

గ్రేట్నాగ్రీన్ (Gretna Green) — ఇంగ్లాండు, స్కాట్లాండుదేశముల నడుమ హద్దుగ ప్రవహించు నదియగు సార్కు నదీతీరమున నున్న గ్రామము. పెద్దవారికిందెలియకుండ పారిపోయి వచ్చిన దొంగదంపతులకు పరిణయస్థలముగ తొల్లింటపేరంది నేటికి సామెతగనైయున్నది. ఇది క్రీ. శ. ౧౭౭౦ మొదలు ౧౮౫౬ వఱకు ఇట్టి వివాహము లెన్నియో నడచెనట.

గ్రేటు బారియర్రీఫ్ — ప్రపంచమున గొప్ప పగడపుచట్టు చూడుఁడు.

గ్రే మేర్ — Grey mare will prove the better horse- గొప్పవారికన్న సర్వసాధారణుల వలననె ఎక్కువ యుపయోగము గల్గునని తోచినయెడల దానిందెలుపుట కీ యుక్తి వాడఁబడుచుండును. ఫ్లాండర్సులో సర్వసామాన్యములుగఁ దలంపఁబడు Grey mares (గుఱ్ఱములు) తరిబియ్యతునంది ఇంగ్లాండుదేశపు సుకుమారపుబండి గుఱ్ఱములకన్న నెక్కువగా శ్రమకోర్చి పనిచేయును. కాన నీయుక్తి వాడుక నందెను.

గ్రేవింగు—వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము. ఓడయొక్క అడుగుతట్టున బాగుచేయుట కీపేరు వాడుచున్నారు.

గ్రేసియా సామంత ప్రభువులు - ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

గ్రేస్ డేస్— (గడువు కాలము) వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. సార్వసాధారణముగ మూడుదినములు గ్రేస్ డేస్ అని చెప్పఁబడినను, వేఱ్వేఱువిధులకు గ్రేస్ డేస్ వేఱ్వేఱువిధములుగ నుండెడిని.

గైరిక ద్వయము — (ఎరుపు, పసుపు రెండురంగులవి). లా. Bole Armenic సం. గవేధుక. వీనికిగీరురాళ్ళని వాడుకనామముకలదు. ఇవి ఎరుపు, పసుపు రెండురంగుల రాళ్ళనియు, ఆవుపాలతో లోనికిచ్చిన కండ్లకుఁ జలవచేయుననియు, విషమజ్వరములు, పామువిషము, శ్వాసకాసల నివారించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. ఇవి మన్నుగ కొందఱెంచుచున్నారు. వీట్లకు విసుగుడు గాడిద లద్దె రసమని చెప్పుదురు.

గైరిక్షిత గోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

గైక్వార్సు డొమినియన్సు— బరోడా సంస్థానరాజ్యము చూడుఁడు.

గోంగమదేశము— కొంకణదేశము చూడుఁడు.

గోండా — పతంజలి జన్మస్థానము. (గోనార్ధ చూడుఁడు).

గోండా జిల్లా గోండా నగరము ప్రధాన స్థానము. (అయోధ్య ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

గోండాల్ స్టేటు—బొంబై రాజధాని ప్రభుత్వపు టధికారమునకులోబడిన చిన్న స్వదేశసంస్థానము. కచ్చి ద్వీపకల్పమునందున్నది. గోండాల్పురము రాజధాని.

గోండోలా నావ — ఇవి చిన్న పడవలు. ఇటలీ దేశమునందలి వెనిస్‌నగరమున, జలమార్గములగు వీధులందు తిరుగుచుండును.

గోంతెమగోరుతీగ - లా. Prederia oeftida. సం. చారుపత్రికా, ప్రసారిణీ, సుప్రసారా. దీని సమూలరసము లేక కషాయము ఉబ్బు, కాస, జ్వరము, విషదోషము, విసర్పి, శ్వాసల నడంచి పుంస్త్వమును రేపి వీర్యవృద్ధిం గల్గించునని చెప్పఁబడినది.

గోంతెమ్మ కోరికలు — మాయ జూదమునందు దాయాదులగు ధార్తరాష్ట్రులకు లోఁబడి పాండవు లరణ్యవాసమునకుఁ బోవునపుడు వారి జనయిత్రియగు కుంతీదేవి తన పుత్రుల భావిభాగ్యమును గూర్చి యనేకములగు మనోరథములనుకోరుచు మనస్సులోనే సమాధానమును, సంతృప్తిఁ జెందుచుండెను. ఆ కోరికలలో కొన్ని నెరవేరినట్టివి, కొన్ని యెన్నటికిని నెరవేరనట్టివి. అప్పటినుండియు ననేకములగు అందరాని కోర్కెలు కోరుచు డెందమునందే ఆనందించు మందభాగ్యుల వాంఛితములకు గోంతెమ్మకోర్కెలను పేరుకలిగెను.

గోంతేటి సూరన్నకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. భారద్వాజసగోత్రము. తండ్రి కాశిరాజు. తాతపేరు కామరాజు. రచించినది కృష్ణాభ్యుదయమను ప్రబంధము. దీనిని బొల్లాప్రగడ కామమంత్రికిం గృతియిచ్చెను.

గోడగలవాండ్రు — వీరు ఆదిని మేదరకులమువారు. ఆదిని పరమేశ్వరారాధనకు వలయు పరికరములగు చాటలకు మెలపోకి

యపవిత్రతంగల్గించిన దోషమునకు వీరు మేదరి కులమునుండి తగ్గిపోయిరని చెప్పుకొనుచుండుట వీరికథనముగ నున్నది. అది వీరియందనుశ్రుతముగ జ్ఞాపకపరంపరచే పోషింపఁబడుచున్న కథనము.

గొడుగు— భారతదేశమున ఛత్ర మనాది పరిచితమే. భరతఖండమంతయు నేలిన భరత మహారాజు మొదలగు చక్రవర్తులను ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ భరతఖండమంతయు నేలిన భూపతులుగ నేటికిని ప్రశంసించుచునే యున్నాము. ఛత్రము ప్రభుత్వచిహ్నముగ నాటినుండియుం బొప్పినది. మహారాష్ట్రసామ్రాజ్యమేలిన శివాజీమహారాజునకుఁ ఛత్రపతియని బిరుదముండెను. నేటికిని ఆ బిరుదము నల్లె వారి సంతతివారగు కొల్హాపుర సంస్థానాధీశులు వాడుకొనుచునే యున్నారు.

గొడుగులు సర్వసాధారణముగ బీదలు తాటి యాకులతో చేసి వాడుదురు. ఇవి వర్షాకాలమున నుపయోగించెదరు. మన్యపు ప్రాంత వాసులు అడ్డాకులు, మోదుగాకులు మొదలగు వాట్లతో చేసిన ఛత్రముల నుపయోగించుచున్నారు. వాట్లకుం గొడుగులని పేరు. పాశ్చాత్యవిధానమున రచింపఁబడిన గుడ్డగొడుగు లిక్కాలమున నెక్కువ ప్రచారమందియున్నవి. బర్మాదేశమున యాదికాలపు పోలికనే పేపరుకట్టల గొడుగుల నేటికిని చేసి వాడుచునేయున్నారు. జపానుదేశమునందునను పూర్వవిధానపు ఛత్రములే వాడఁబడుచున్నవి.

ఆంగ్లేయులయందు తొల్లింట గొడుగులు స్త్రీలే వాడుచుండుటయు పురుషులు వాడకుండుటయు యాచారమై యుండెనట. పారశీకదేశము, రష్యాదేశము మొదలగు దేశములందు వాణిజ్యమొనర్చుచు సంచారమొనర్చియుండిన Jonas Hanway మహాశయుఁడు క్రీ. శ. ౧౭౫౦ సంవత్సరమున తానును లండను నగరమున గొడుగు నుపయోగించ మొదలిడెనట. అయ్యది దురాచారమని కొందఱును, దైవమున కపరాధమని కొందఱును, ఇది వాడిన వర్షములుకురవక నిలచిపోవునని కొందఱును తలంచి యాతని నిరసించి యాతని వంచించిరట. పిదప రానురాను ఆ బాధ వదలి పరిపాటయ్యెను.

గోడౌన్ Godown (గోదాము) - వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. దీనిని Storage warehouse అనియెదరు. సరకులను నిల్వయుంచుకొను గృహము.

గొట్టిగడ్డ చెట్టు - నన్నుచెట్టు చూడుడు.

గొడ్డుగోతఁబడితే తలో బెడ్డ వేస్తారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గొడ్డువాడు గొడ్డు కేడ్చితే గొడారి తోలుకేడ్చినాడట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గొడ్రాలికేమి తెలుసునురా బిడ్డ ముద్దు అనినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోనార్ధ — అయోధ్యరాష్ట్రములోని ఇప్పుడు గొండా యనఁబడుచున్న తావు తొల్లింటి గోనార్ధపురమే. ఇది వ్యాకరణ మహాభాష్యకర్తయగు పతంజలి జన్మస్థానము. పతంజలికి గోనార్దీయుండనియుం బేరుండెను. ఆ మహానీయుఁడు క్రీ. ము. రెండవశతాబ్దమున నుండిన వాఁడనియు, మగధరాజ్య మేలిన పుష్పమిత్ర మహీపాలునకు సమకాలికుఁడనియు, క్రీ. ము. ౧౮౦-౧౫౦ సంవత్సరముల మధ్యకాలమున ని వ్యాకరణభాష్యము రచించియుండుననియు లెక్కించియున్నారు.

మరియు ఉజ్జయిని, విదిశా (ఇప్పటి భీల్సా) పురములమధ్య నొక గోనార్ధమనుపురముండెను. దీనింగూర్చి వత్సగాతమను నామాంతరముగల

సుత్తనిపాతమున ప్రశంసింపఁబడినది. ఇంకను కాశ్మీరభూపతి గోనార్ధుండను పేరుగలవాఁడు పాంచాలమును జయించి యేలుటంజేసి పాంచాలమునకు గోనార్ధదేశమనియు నొకప్పుడు వాడుక యయ్యెను. గోనార్ధముంగూర్చిన ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౧౧3 అధ్యాయమున గలదు.

గొప్పభవనములు, అందుకూర్చుండుటకు తావు— ప్రపంచమందలి ఈ క్రింద వివరింపఁబడిన గొప్ప భవనములందు ఎందఱు జనులుకూర్చుండుటకు తావుగలదో దానివివరము.

St. Peter's Chathedral, Rome, Italy.	58,000
Colisium, Rome, Italy	87,000
Cathedral, Milan, Italy	40,000
Theatre of Pompey, Rome, Italy.	40,000
Theatre of Marcellno, France	20,000
St. Paul's Cathedral, Rome, Italy.	38,000
St. Paul's Cathedral, London, England.	31,000
St. Petronia Cathedral, Bologna	26,000
Antwerp Cathedral, Holland	25,000
Florence Cathedral, Italy	23,500
St. John's Lateran, Rome, Italy.	23,000
St. Sophia Mosque, Constantinople.	23,000
Notre Dame, Paris, France	21,500
Plasa Cathbdral, Italy	13,000
St. Stephen's Cathedral, Vienna.	12,400
St. Dominic's Cathedral, Bologna.	12,000
St. Peter's Cathedral, Bologna	11,400
Vienna Cathedral, Austria	11,000
Morman Temple, Salt Lake City, U. S. A.	8,000
St. Mark's Cathedral, Venice, Italy.	7,500
Madison Square Gardens Hall New York, U. S. A.	8,443
Spurgeons Tabernacle, London	6,000
Bolshi Theatre, St. Petersburg	5,000
University Hall, Ann, Arber	3,500
Music Hall, Cineinnuti	4,824
Alexander Cathedral, St. Petersburg	2,332
San Carios, Naples, Italy	3,600
Music Hall, Boston, England	2,585
Academy of Music Hall, Paris France.	2,002
Imperial St. Petersburg, Russia.	2,100
La Scala, Milan	4,000
Covent Garden, London	2,684
Ambigue, Comique, Paris	1,900
Opera House, Berlin	1,636
Porte St. Martin, Paris	1,800
Theatre Lyrique, Paris	1,700
Odeon, Paris	1,650
Academy of Music, New York, U. S. A.	2,433
Academy of Music, Philadelphia, U. S. A.	2,805
Cairo Fellce, Genoa, Switzerland	2,500
Opera House, Munich, Bavaria	2,307
Tremynt Temple, Boston, U. S. A.	1,942
Beethoven Hall, Boston	1,500
Museum, Boston	1,275
Cooper Union Hall, New York, U. S. A.	2,500
Exeter Hall, London	3,500
Metropolian Opera House, New York	3,500
Plymouth Church, Brooklyn, U. S. A.	3,000
St. James Method Church, Montreal, Canada	3,000

గొబ్బిచెట్టు (నీరుగొబ్బి చెట్టు — లా. Asteracantha longifolia. సం. ఇక్షుగంధా, ఇక్షుగంధికా, కోకిలాక్షః, కోకిలాక్షకః, కోకిలాక్ష. గొబ్బి యనియు, నీరుగొబ్బి యనియు ఈచెట్టు ద్వివిధము. ముళ్లుగోరింత లేక ముని గోరింతను గొబ్బిజాతిలోనిదేనని కొందఱు పొరపాటుగ దలంచుచున్నారు గాని అది సరికాదు. కొన్ని సామాన్య రూప సామ్యములున్నను గుణ భేదమెక్కువగ గలదు. గొబ్బిచెట్టు గింజలు నీట నానించి వడియగట్టిన జిగట గుజ్జుగాని, పంచదార పానకమున గొబ్బిగింజల చూర్ణముం గల్పిగాని లోనికిచ్చిన త్వరలో మేహశాంతి బలముగల్గించి ఇంద్రియమును గట్టిపడజేసి పుంస్త్వమును చేసి రక్తములోని దుర్గుణముల నడంచి మూత్రము గూడా వీర్యముపడు(Spermmatoria)రోగము నివారించునని చెప్పంబడినది.

ఇంక నీరుగొబ్బి వేరు కషాయమునందు మూత్ర రోగముల నివారించు శక్తియు, మేహము, ఉబ్బు, ఉదరరోగముల నడంచుశక్తియు గలదని చెప్పం బడినది. దీనివేరు కషాయమునందు మూత్రము వెడలించి, ఉబ్బురోగము హరించుటయును, సమూలకషాయము నందు ఉబ్బురోగము నడంచు టయును చెప్పంబడినది. ఈచెట్టు సమూలముం జిరుంకగొట్టి ఆముదమున వెచ్చచేసి పైనికట్టిన సమస్త కీళ్ళనొప్పులు నివారించును. దీనియాకు కూరగవండుకొని కొందఱు తిందురని తెలిసెడిని. పాండు క్షయరోగుల కిది యనుకూలమట.

గొఱ్ఱెపిడ్చునని తోడేలుకు కనికరమా?—ఆంధ్రలోకోక్తి.

గొఱ్ఱెకొవ్వినదంతా గొల్లవానికే లాభము—ఆంధ్రలోకోక్తి.

గొఱ్ఱెలు — గొఱ్ఱెలు మనదేశమునందు దొరుకునవియే. అది సాధువైనజంతువు. కత్తి చేతలేనివానిని గొఱ్ఱెకరచునని సామెతగ చెల్పుదురు. అనగా సాధువైన జంతువుసహితము నిరాయుధులను బాధించునని యతిశయోక్తిగ దెల్పుట. ఒక్కజాతి గొఱ్ఱెకు తప్ప తక్కినగొఱ్ఱెలకు తోకయుండదు. మగగొఱ్ఱెలు, ప్రోత్సాహ పరచిన పోట్లాడుకొనును. ఇతరుల మాటలను విని యకారణముగ కలహమునకుం దిగినవారిని "గొఱ్ఱెపోతువలె పోట్లాటకుం దిగె" నని పరిహసింతురు. గొఱ్ఱెల పోట్లాటయందొకప్పుడొక గొఱ్ఱె తనవెనుకమీదికి నాలుగడుగుల ఎత్తున కెగిరెనని చెప్పంబడినది. గొఱ్ఱెలయందొకగుణము కలదు. ఒక గొఱ్ఱెలమంద నడచుతరి అందొక గొఱ్ఱె ఏకారణముననో యొకవైపునకుం దిరిగిన తక్కిన గొఱ్ఱెలన్నియు కారణమరయకనె దానిం దప్పక వెంబడించును. ఈ యైకమత్యము గొఱ్ఱెలందసమానముగు విధిగ దనరెడిని.

పాశ్చాత్యులు గొఱ్ఱెలను నాల్గుతెగలుగ విభజించి, ఏబదిరెండు భేదజాతులుగనవిలెక్కించి యున్నారు. ఈలెక్క తెలిసినంతవరకని యెఱుగునది. గొఱ్ఱెలజాతులింకను ఇతరదేశములందు కలవనియు భేదజాతుల పరిశీలన ఇంకను జరగవలయుననియు తలంపబడుచున్నది. ఇంతవరకు పాశ్చాత్యుల విభజన మేరకు గొఱ్ఱెలు ౧. అడవిజాతి లేక కొండజాతి గొఱ్ఱెలు. ౨. పొడవు బొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Long wools) 3. పొట్టిబొచ్చుగలజాతి గొఱ్ఱెలు (Short wools) ౪. ఇతరజాతుల విదేశపు గొఱ్ఱెలు (Foreign Sheep) అని నాల్గుతెగలుగ విభజింపబడినవి.

౧. అడవిజాతి లేక కొండజాతి గొఱ్ఱెలు—(Mountain Breed Sheep). 1. Black faced Mountain Sheep or Heath Sheep. 2. Scotch black face. 3. Lonk Sheep. 4. Rough Fell Sheep. 5. Swale

dale Sheep. 6. Derbyshire Sheep. 7. Cheviot Welsh Mountain Sheep. 8. Dartmoor Sheep. 9. Exmoor Horned or Porlock Sheep. 10. Gritstone Sheep. 11. Herdwick Sheep. 12. Limestone Sheep. 13. Old Norfolk Horned Sheep. 14. Radnor Sheep. 15. Penistone Sheep. 16. Big horns.

ఇంకను Big horns అను జాతి గొఱ్ఱెను ఉత్తర అమెరికాలో Rocky Mountain Sheep అనెదరు. ఇది చాల పెద్దజాతిగొఱ్ఱె. చురుకైనజాతి. మగజంతువులు గుండెలుకడ నలువది యంగుళములుండును. కొమ్ములును నలువది యంగుళముల పొడవునకు పెరుగును. కొమ్ము అధికము. కొమ్ము అడుగున వేళ్లాక మెత్తని బొచ్చుండును. ఈజాతి గొఱ్ఱెలుగాను తెల్లరంగు కలవి Kamchatka దేశమునను, నల్లరంగుగలవి Cassia దేశమునను, పసుపురంగుగలవి Alaska దేశమునను, Brownish grey రంగు గలవి Siberia దేశమునను గానను చున్నవి. ఇవియున్నియు కొండ గొఱ్ఱె లేక అడవి జాతి గొఱ్ఱెలని చెప్పఁబడినవి.

౨. పొడుగుబొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Long wools) ౧౧ జాతులు. 1. Leicester గొఱ్ఱెలు, 2. Border Leicester జాతి గొఱ్ఱెలు, Lincon గొఱ్ఱెలు, 4. Kent or Romney Marsh sheep, 5. Cots wooled sheep, 6. Wensleydale sheep, 7. South Devon sheep, 8. Devon long wool sheep, 9. Roscommon sheep, 10. Half breed Border Leicester cheviot type sheep, 11. Long and heavy tailed sheep తోకగల జాతి గొఱ్ఱె. దీని తోకయే చాలపౌనుల బరువుండెడిని.

3. పొట్టిబొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Short wools) ౧౧ జాతులు. 1. South down sheep, 2. Shropshire sheep, 3. Saffolk sheep, 4. Hampshire down sheep, 5. Oxford down sheep, 6. Dorset down sheep 7. Dorset horned sheep, 8. Ryeland sheep, 9. Kerry hill sheep, 10. Clumforest sheep, 11. Western or Wiltshire horned sheep.

ఇంకను పొడుగుబొచ్చు, పొట్టిబొచ్చు రెండును గలిగి ఇరువదిరెండు జాతులను ఆంగ్లదేశమువారు వృద్ధిపఱచి తామే ఈ పేరులిడిరనియు ఇవి తమ దేశమునగలి ప్రత్యేకజాతుల గొఱ్ఱెలనియు చెప్పెదరు.

౪. ఇతర జాతుల విదేశపుగొఱ్ఱెలు (Foreign breed sheep) ౧౪ జాతులు.

౧. Hairy long legged- ఇది గినియా దేశపు గొఱ్ఱె. ఎత్తైన కాళ్ళుగలది.

౨. Hausa sheep- వంకరలు తిరిగిన కొమ్ములుగల జాతి.

3. Zulu sheep- తెలుపు నలుపురంగులు గల చర్మముగలది.

౪. భరతదేశపు గొఱ్ఱె - మన దేశమున సాధారణజాతి.

౫. నేపాలదేశపు గొఱ్ఱె- దీని కొమ్ములు రెండును కలసి పుట్టినను మరొకటి గోలు ఒకే కొమ్మువలె నుండు నెరుకరు వాడయుండుజాతి.

౬. Wallachian Sheep- ఇది ఆంగ్లదేశమునగల జాతి. దీనికొమ్ములు పెనుచుకుని చుట్టుకొని సూదిమొనవలె నుండెడిని.

౭. Abyssinian Sheep-గుఱ్ఱమునకువలె మెడపై జూలువెంట్రుకలుగలజాతి గొఱ్ఱెలు.

౮. Bharal Sheep- టిబెట్టుదేశమున గల జాతి. మేకలపోలికగ నుండును.

౯. Udad Sheep- దీనిని farbary Sheep అనియు ననుటకలదు. ఇది ఉత్తర ఆఫ్రికా ఖండపు అడవిజాతిసంతతి గొఱ్ఱె.

౧౦. Argil Sheep- ఇది ఆసియాఖండపు మధ్యభాగపు సీమలందునను, ఈశాన్యదిశ సీమలందున్నను గానవచ్చుచున్న జాతి. పెద్దగాడిదలంతేసి యుండెడిని. క్రీ. శ. ౧౭౭౩ నుండి ఐరోపా దేశస్థులు దీనిని మాంట్-ఫ్లోన్ గొఱ్ఱె యని పిలుతురట.

౧౧. Asiatic Urgil Sheep- దీనిని Shapo జాతియనియు ననుటకలరు. చాల పిఱికిజాతిగొఱ్ఱె. భయపడుచుండును.

౧౨. Old Red Sheep- దీనిని Gmelin Sheep అని కూడ ననుచున్నారు.

౧౩. Moufion- ఇది కోర్సికా, సార్డీనియా ద్వీపములందుం గల గొఱ్ఱెజాతి. కొమ్ములు ముప్పదిమొన్మిది అంగుళములు పొడవున నుండును. ఇది గొఱ్ఱెలకు అడవిజాతిగొఱ్ఱెల సంతతి.

౧౪. Asiatic Big-horned Sheep- ఇది అమెరికాలోం గలజాతికి పూర్వపుజాతి. దీని నుండియె అమెరికాజాతి పుట్టినది. కొమ్ములు పెద్దవి. కాని అమెరికాజాతివలె వ్యాపించిన పెద్దశిరముకాలేదు.

గొలకోర (గడ్డ) చెట్టు —

దీని గూర్చి యంతగా తెలియదు. గొలకోరగడ్డ (దుంప) రుచిగానుండుననియు, శైత్యశాంతి గల్గించి బల ముచ్చి వర్ణశక్తినిచ్చి స్మృతిగల్గించు నదియనియు ఇంచుక కఫవాతము, క్రిమిరోగము, మూత్ర బద్ధము గల్గించుననియు ప్రసిద్ధవైద్యులు నుడువు చున్నారు.

గొలిమిడి (ఇక్షుగన్ధచెట్టు) —

లాటిన్భాషయందు గొలిమిడిచెట్టునకు Adenema Hyssopefolia అనియు, ఇక్షుగంధమునకు hygrophilia spinosa యనియు భేదనామ ములు నాగ్గపండితు లారోపించినను రెండు చెట్లు నొక్కటియెనని తెలుపబడినవి. దీనికి సంస్కృతమునగల పేర్లివియుం గానరాకున్నవి. కొందఱు గొల్మిచెట్టుపేర్లుగా ఇక్షుగన్ధా, కోకిలాక్షః, వజ్రకంటకః అని చెప్పుచున్నారు.

దీని సమూలం సము గాని సమూలకషాయము గాని అతిమూత్రరోగము, కఫరోగము, ప్లీహ, రాయిపడు మూత్రరోగము, వాతముల నివారించు నందురు. దీనిగూర్చియు భోజనపదార్థముగ నుప యోగించుట కలదనియు దానికి నిట్టి గుణము లనియు నందురు.

గొలుగుచెట్టు —

(వరగోకు లేక వరగోగు) లా. Salvadora persica. సం. కరభ వల్లభః, గుడఫల. దీనిఆకురసము లేక కషాయము కఫ, గుల్మ, మూలశంక, వాతాదిరోగములపై నక్కరగా బనిచేయునని చెప్పబడినది. దీని పస రును చిన్నపిల్లలకు పట్టెదరు. దీనిని వరగోకు, వరగోకి, వరగోగు చెట్టని వాడుకనామములు కలవు.

గోకర్ణ నృపాలుఁడు

ఈతఁడు క్రీ. శ. ౧౩౩౦ సంవత్సరముల కాలమునాఁటి వాఁడు. సూర్యవంశపుక్షత్రియుఁడు. చోళవంశీయుఁడు. ఇప్పటి నైజాము రాజ్యమున వరంగల్లుకుఁ (సంస్థానపురాజధాని) కతిపయదూరమున పాడైయున్న వర్ధమానపురము రాజధానిగ నాప్రాంతదేశ మేలినవాఁడట. తండ్రి భీమరాజు. మనుమని పేరు ఉదయాదిత్యభూపతి. అతనిపుత్రిక పద్మావతీదేవి. ఈమెను యుద్ధమొనర్చు రుద్రదేవుఁడు పెండ్లికొనెనని చెప్పఁబడినది. ఉదయాదిత్యుఁడు కర్ణాటకభాష నొక యలంకారగ్రంథము రచించెనందురు. శాసనములం దుదయాదిత్యుని చోళోదయుఁడని యనిరని తెలిసెడిని. భీమచ్ఛంద మను కవిజనాశ్రయము రచించినది గోకర్ణ నృపాలుఁడేననియు; భీమకవి నృసింహపురాణము రచించెననియు పరిశోధకులనుచున్నారు. గోకర్ణుని గురువు వాగీంద్రచూడామణి యనుబడు జైనముని సమకాలీనాచార్యుఁడట. అతని కోర్కెమేరకు కవిజనాశ్రయమును రచించి జైనుఁడగు రేచభూపతి యను వైశ్యునకంకితమిచ్చెనట. రేచభూపతి జగదేకమల్లుని సైన్యాధిపతి యని తెలియుచున్నది. గోకర్ణునకు శ్రావకాభరణాంకుఁడని బిరుదము గలదట. గోకర్ణుఁ డనేకాగ్రహారములనిచ్చి శాసనములు వేయించిన మహాశయుఁడు.

గోకర్ణక్షేత్రము

— బొంబాయిరాజధాని కార్వారు (ఉత్తరకొంకణము) జిల్లాలోని యొక సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. M. & S.M. Railway పైనున్న హుబ్లీనగరమునుండి మంచిబాటపై మోటారుసర్వీసు కలదు. అంకోలాపట్టణమున కవ్వల నెఱ్ఱరక ఘూర్ణ పర్వతపంక్తి కవ్వల పశ్చిమ సముద్రతీరమునందున్న క్షేత్రము. ఇచటి మహాబల శివలింగము విఘ్నేశ్వరప్రతిష్ఠితమనియు, సింహళద్వీపప్రభువగు రావణభూపతిచే కైలాసాచలము నుండి తీసికొనిరాబడినదనియు చెప్పఁబడినది. ఇట గల శతశృంగి పర్వతముపై ఋష్యాశ్రమములు కొన్ని చూపుదురు. తామ్రగౌరి యనుబడు చిన్న కొండజక్కెర ఎండిపోయియున్నది. సకలవైభవోపేతమగుక్షేత్రము. (గోరాష్ట్రదేశము చూడుఁడు). ఇంకను గంగను తెచ్చుటకు భగీరథుఁడు గోకర్ణమున తపమాచరించెనని రామాయణ బాలకాండ ౪౨ యందు చెప్పఁబడుటచే హిమవన్నగమున గంగోత్తరికవ్వలి భగీరథుని తపస్స్థలమున కీపేరు గానో లేక భగీరథుఁడు ఇప్పటి గోకర్ణమున తపమాచరించెనో యని సందేహము కల్గెడిని. మఱియు వరాహపురాణము ౧౭౧ యందు సరస్వతీ నదీసంగమమున గోకర్ణము చెప్పఁబడుటచే నది గోకర్ణతీరమున యుండునోపునని తోఁచెడిని.

గోగు (గోంగూర) చెట్టు

— లా. Cannabis sativa. సం. శీలుశాకము, హిందీ: శ్వేతసహస్రాంగీ యనిరి. మరికొందఱు గోగుచెట్టును వినోదసఫలవృక్షమనిరి. ఇది ప్రసిద్ధ గ్రామీణపదార్థము. ఆంధ్రదేశమందలి కృష్ణాగుంటూరు మండలములందు గోంగూర పచ్చడి (గోగు ఆకుల పచ్చడి) సుప్రసిద్ధము. గోగుచెట్టు ఎఱుపు, తెలుపు గల కాండభేదముచే ద్వివిధము. ఇంకను పొడుగు (ఎత్తుగ) పెరుగుజాతియు, పొట్టిజాతియు కలవు. ఇందు పొడుగుజాతికి జనపనారయని పేరు. ఇది నారకై పెంచబడుచుండును. ఎఱుపుజాతి గోంగూరను పుల్లగోంగూర అనుటయు గలదు. దీనియందు గుణముల మధికమని తెలుపఁబడుచున్నది. దుర్గుణములైనను అధికమే. (జనపనారచెట్టు చూడుఁడు.)

శాస్త్రములందు జ్వరము గల్గించుటయు, శరీరమున రక్తమును శుభ్రపఱచుటయు, రేచీకటి (రాత్రులందు కన్పించని నేత్రరోగము) నడచుటయు, ఇంచుక పైత్యముగాని, మలబద్ధముగాని, విరేచనముగాని ఆయాశరీరతత్త్వప్రకృతులనుబట్టి కల్గించుటయు, జ్వరదోషమును రేపుటయు గోంగూర సామాన్యగుణములు. నిల్వయుండిన పాతది నిషిద్ధమై యుండును. (కొండగోగు చూడుఁడు.)

గోగు నార వ్యవసాయము —

ఇచట గోగు అనిన ఆంధ్రదేశమున భోజనపదార్థముగ వాడఁబడుచున్న గోగుకూర (గోంగూర) చెట్లను నివియు నొక్కటియే యని పొరపడరాదు. ఇది కేవలము నారకై పెంచఁబడు పైరుగ యున్నది. ఇంకను దీనివలెనే నారకై పెంచబడు జనపచెట్లు కేవలము మఱొకజాతివయి యున్నవి.

నారకు పనికివచ్చు గోగులందు రెండు భేద జాతులు గలవు. రెండును ఏటేట విత్తవలసినవియే. గుండ్రని కాయలుగల జాతి- ఈచెట్లు ఐదు మొదలు, పదియడుగుల ఎత్తువఱకు పెరుగును. దీనిని నీటిగోగు యనియు ననెదరు. మూఁడడుగులనీరు నిలచినను యీచెట్లు చెడవు. దీని నారకు ధర అధికముయి యుండును. ఇందింకను ఆకుపచ్చరంగుగల మొక్కలు, యెఱ్ఱని రంగుగలమొక్క లని రెండువిధము లుండును. అందు ఆకుపచ్చగ నున్న గోగునారకు ధర యధికముగ యుండును. ఈనీటిగోగు శ్రేష్ఠమైన జాతియని చెప్పఁబడుచున్నది. రెండవదియగు కోలకాయలుగల గోగు మెట్టగోగు అనఁబడును. ఇది నీరునిలవని భూములయందు చక్కగ పెరుగును. గోగులన్నియు ప్రతిరకము నేలలోను పెరుగును. నీటిగోగు జమ్ముమొలచు నేలలో లాభకరమై యుండును. సున్నపునేలలు, కంకర నేలలు గోగుజాతికి పనికిరావు. ఉప్పు అధికముగ నుండు నేలలందుసహితము గోగులు పైరు చేయనగునని కనిపెట్టఁబడినది. వితనములుచల్లు కాలమున భూమియందించుక చెమ్మయు, అంతకు పూర్వము భూమిని మెత్తగ దున్నుటకు వీలిచ్చుటయు గల్గినంజాలును. మెరకభూములలో కంది, సెనగ మొదలగునవి పండించినపిదప మెట్టగోగు చక్కగపైరగుచున్నది. కలుపుచచ్చుటకు నడుమ నడుమ కొంత విరామముతో పొలముం దున్నుట శ్రేయమని కనిపెట్టఁబడినది. ఒండ్రునిలచు పల్లపు తావుల కెరువక్కర లేదనియందురు. యకరమునకు ఆముదాలపిండి ఆరుమణుగులు, ఎముకలపొడి మూఁడు మణుగులు, సూరేకారము ముప్పది శేరులు పశువులపెంటతోఁ గలిపి యెరువు వేయవలయునని చెప్పబడ్డదిగాని, బరడ్వాన్ వ్యవసాయ పరీక్షలలో యితర ఎరువులకన్న ఎకరమునకు నూటయేబది మణుగులపేడ ఎరువువేయుటయే శ్రేయమని కనిపెట్టఁబడినది.

గోగువిత్తనములు ఎకరమునకు మూఁడు మొదలు నాలుగున్నరశేర్లు వఱకు వేయవలసి యుండును. ఈ జల్లుట సమముగ నుండుటకు తూర్పునుంచి పడమటకు సగమువిత్తనములను, ఉత్తరమునుంచి దక్షిణమునకు సగమును జల్లుచున్నారు. బంగాళాదేశమున నీటిగోగునారకొఱకు యధికముగ వ్యవసాయముచేయుట ప్రారంభమైన దాదిగ గోగునారజాతియందు బరాక్ జాతి, అమూనియూజాతి, బొంబై జాతి, కాక్యాజాతి, దేశవాళీజాతి బారాహాట్ జాతి యను వేర్వేఱు జాతులను విడదీసియున్నారు. ఈజాతులు పల్లపుప్రదేశములకు, మెరకప్రదేశములకుగూడ బనికివచ్చునట. కేవలము మెట్టవిత్తనములందు తరమయని, పాట్నల్లాయనియు, పాక్ బిలాజీయనియు, ఏవో వేర్వేఱుజాతుల నేరి పేరిడియున్నారు.

భూములమొక్కస్థితినిబట్టి మారినను, మూఁడు సార్లు కలుపుతీసిన చాలునని తెలిసెడిని. గోగు నార నాలుగునెలలపంట. తీయుట యాలస్యమైన నార బిరుసెక్కి ధర తగ్గిపోవును. లేతపరువున లొందరపడి పెరికివైచిన నారయందు బలముండదు. ఆచెట్లను వారముదినములు వడలనిచ్చి నీటియందు నానవేయుదురు. నీరు అదివరకే చెడిపోయిన మురికిగుంటగా నున్నచో నార నల్లబడి నిగనిగఁ గోల్పోయి మంచిధర రాకుండును. ప్రవాహపుజలముల నార నానవేయరాదు. తగిన పదును వచ్చినంతనే పుల్లలం దీసివైచి నారం జక్కగ యుతికి గడగి దాచుకొందురు. యకరమునకు ముప్పదిమొదలు ముప్పదియైదువఱకువ్యయమగునని అంచనా వేయఁబడినది.

గోగ్రా (ఘర్ఘరా) నది

—ఘర్ఘరానది చూడుఁడు. దీనినే సరస్వతీనది యందురు.

గోచారము—నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందు నుండునపు డిచ్చెడి గోచార ఫలములను తెలియజేయు చక్రము.

గ్రహములు.	౧.	౨.	౩.	౪.	౫.	౬.	౭.	౮.	౯.	౧౦.	౧౧.	౧౨.
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యనాశనం	ధనం	లాభం	వ్యయమ్	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్తు	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్షు	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

గోచికి పెద్దా కొల్లాయిగుడ్డకు చిన్నా — (కొల్లాయి=అంగవస్త్రము) ఆంధ్ర లోకోక్తి.

గోటమీటితే పోయ్యేదానికి గొడ్డలిపెల?— ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోడబాగుంటె చిత్తరువులెన్నియైనా ఎక్కింపనగును- ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోడలకుఁ గూడ చెవులుంటవి అనగా రహస్యముపట్ల జాగ్రత్తయని అనలించుట భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోడలు (Walls) — సంస్కృతపు కుడ్య శబ్దమునుండి కల్గిన గోడయనుపద మీ గోడలంగూర్చి భరతదేశమున ననాదిగనే శాస్త్ర విజ్ఞానముండినదని తెలుచున్నది. కోటగోడలు, వేత్స్వేలుమేడముల ఇంటిగోడలు, ప్రహారీగోడలు, మొదలగు వివిధములగు గోడలు అప్పటి కాలముననే నిర్మింపబడినవి.

గోడలకాంగ్ల భాషయందు Walls అనిపేరు. ఇవి రాతి సున్నములతోఁగాని, ఇటుక సున్నములతోగాని, సిమెంటును కాంక్రీటుతోగాని నిర్మింపబడును. ఇవి తిన్నని నిలువు గోడలుగగాని (Straight walls) ఒకప్రక్క తిన్నగనిలువియుండి రెండవవైపు ఇంచుక ఏటవాలు ఆకృతిగలవిగగాని (Battered walls), కూడ నుండెడివి. ఇట్టివి తఱచుగ కోటగోడలందునను, మురికిమట్టి జారి పడిపోకుండ రక్షణగ నిర్మింపబడు తావులందునను గానవచ్చుచుండును.

ఒక్కొకతరి గోడలకుదన్నుగ వెలుపలి భాగమున దిమ్మలంగట్టి భద్రతం గుదర్చుటయుం గలదు. ఆనకట్టలకు మాఱుగ చిన్నచిన్న నదులందు జలప్రవాహమున కడ్డముగ రాతి సున్నములతో బలముగ, నధికముగ నెత్తులేని గోడలంగట్టి నీటి మట్టమునం దెత్తు గల్గించి మరల్చి కాల్వలగుండా పొలముల కంపుటయుం గలదు. హార్బరులందు (Harbour) Dock walls లేక Quay walls మొదలగు Retaining walls వేత్స్వేలు పనులం జేయు తగినదిగ నుండవలసి యుండును. ఏలనన ఈగోడ లొకవైపున స్టీమరుల బరువునుమోయు నీటిని, రెండవవైపున సరకును, మనుష్యులను, క్రేన్సు మొదలగు బరువులను మోయు Platform నకును మాధ్యస్థత వహించి నిలువవలసి యుండెడిని.

నీటినిగాని, మట్టిబరువులనుగాని పడిపోనీయక నిలుపుటకై నిర్మింపబడిన గోడలకు Retaining walls అనిపేరు. (హార్బరు ఇంజనీరింగు చూడుఁడు).

గోధా (శాఖ) క్షత్రియులు — శిశోదియా (శాఖ) క్షత్రియులు చూడుఁడు.

గోతమేశ్వర (జైన) విగ్రహము- శ్రావణ బెళగోళము చూడుఁడు.

ఇది మైసూరు రాజ్యమున మైసూరు రెయిల్వే పైని ఫ్రెంచిరాక్సు అనంబడు స్టేషనునుండి ఐదు మైళ్ళదూరమున శ్రావణబెళగోళముకడ కొండల మధ్యనున్నది. గొప్పవిగ్రహము.

గోతిక్ ఆర్కిటెక్చర్ (Gothic architecture) — ఈగృహనిర్మాణ విధానము నిజమున Goths అనంబడు ప్రజల సంబంధముకలది కాదు. పాతకాలమునాఁడే ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండుదేశములందు దేవాలయములకు వాడిరి. కాని అజ్ఞులు దానికిఁగోతులపేరిడిరేమో. నేఁటికి నాపేరుననే దనరుచున్నది

గోదాయని గోత్రము — కధ లేక కధ్యగణము చూడుఁడు.

గోదాయన గోత్రము – వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు. హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

గోదావరీనది (గౌతమీనది) — దీనికై తపంబొనర్చి పరమేశ్వరానుగ్రహంబు బడసి గంగంగొని, నదిగ భూమియందు తన త్రియంబకాశ్రమము నుండి - బంగాళాఖాతము వరకు గోదావరినదిం బ్రవహింపంజేసిన గౌతమ మహర్షి పేర నీనది గౌతమి యనంబడుచున్నది. దక్షిణఇండియా యందిది పెద్దనది. పొడవు తొమ్మిదివందల మైళ్ళుండునందురు. మనుష్యుల కుపయోగించుచు పొలములం దడపుటయందిది గంగానదిం బోలియుండును.

బొంబై నగరమునకు ఈశాన్యదిశగ డెబ్బదిమైళ్ల దూరమున పడమటి కనుమలందు త్రియంబక క్షేత్రమున (తొల్లింట గౌతమాశ్రమము) నొక రాతియందు మూడుధారలుగ జనించుట త్ర్యంబక మని పేరింది గౌతమీనది యాయెను. ఇట గౌతమప్రతిష్ఠిత శివలింగముం జూపుదురు. ఇచటికి అరేబియన్ సీ ఏబదిమైళ్ళ తిన్ననిదారిని యుండిన నుండునట. కొండదిగినై ఋతిదిశగ బ్రవహించుచు తోడనె వేఱొక ప్రవాహముం గల్పుకొని ఇంచుక పెద్దదిగనై నాశికపట్టణము గుండా పంచవటి ప్రక్కగ నడచి కుడి ఎడమల లెక్కలేని ప్రవాహములం గల్పుకొనుచు బలపడి హైదరబాద్ పట్టణముదనుక సరిహద్దుగ నుండి నిజామురాష్ట్ర మునంజొచ్చి సరస్వతీక్షేత్రమగు వాసరీ ప్రక్కంబడి వరద, మంజీర, పైంగంగ మొదలగు ప్రవాహముల నెన్నిటినో గల్పుకొని బలపడి ఒక మైలుమొదలు వేఱ్వేఱు తావులందు రెండున్నర మైళ్ళవఱకు వెడల్పుకలదియై భద్రాచలము ప్రక్కంబడి నడచి తూర్పుకనుమల దరిజేరి పాపి కొండలనంబడిన కనుమలనడుమ వెడలుపుతగ్గి ఎక్కువ లోతుగలదియై ఎక్కువ వడితో ప్రవహించును. ఇచట పర్వత పైభాగములు రెండు వందల గజములు దూరముండునటుల మూసిన తావులుం గలవు. వాటిక్రింద కొండవాలునున్న పర్వతమునుండి ఏడుమైళ్ళు గోరిజగుండా నడచును. ఆగోరిజకు రాజమహేంద్రవరము నలువది మైళ్ళ దూరముండెడిని.

పిదప గోదావరి లంకలం జుట్టికొని పెక్కు పాయలై తిరుగ కలసికొని పోలవరము ప్రక్కగను వీరభద్రస్వామి దేవళముగల పట్టణము ద్వీపముంజుట్టి నడచి రాజమహేంద్రవరము ప్రక్కంబడి ధవళేశ్వరము, విఘ్నేశ్వరము (తొల్లింటి విజయేశ్వరము) ల నడుమనుండి పెక్కుపాయలుగజీరి నడుమ కోనసీమం బోలిన ద్వీపములు గడచి సముద్రముం జేరును.

గోదావరీ (గౌతమీ) నది వైనతేయశాఖ —ఇది గోదావరీనది ధవళేశ్వరపు ఆనకట్టకడ నైఋతశాఖలలో వశిష్ఠశాఖనుండి చీలి వేఱుగ సముద్రగామి యగు శాఖానది. దీని ప్రశంస బ్రహ్మాపురాణము ౧౦౦ అధ్యాయమున గలదు. ఈవైనతేయశాఖకు సుపర్ణయనియుం బేరుకలదు.

గోదిహోల్ హాగ్ (Go the whole hog)— "కడవరకు నట్లేపనిచేసి పూర్తిచేయునర్థము "అనుట కీయుక్తిని వాడుచున్నారు.

తొల్లింటి ఆంగ్లసీమలందు పందిమాంసము విక్రయించుటకు పందిని భాగములుగ కోయుచు కొనవచ్చినవారి కొకరికొక భాగము చొప్పున విక్రయించుచుండిరట. దానింబట్టి ఈయుక్తికి ఏర్పాటుగలైనట. 'go' కిబహువచనరూపముgoes త్రాగుబోతులు మొదలగు అవినీతిపరుల కీపేరున

వాడుచున్నారు. ఒకప్పుడిర్వురు సుప్రసిద్ధ మద్యపానాగ్రేసరులు ఒక సారాయ దుకాణమునకేగి ఇర్వురుకలసి త్రావి అందొకఁడు "Now we'll go" అన రెండవవాఁడు "we will have another and then go" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి వారించెనట. అట్లె ఇర్వురు త్రాగుచు ఒకఁడు పోదుమనుటయు రెండవవాఁడు మరిమూరు త్రావి పోవుదమనుచుండుటలతో దుకాణము మూయ బడువఱకుఁజరపి దుకాణము మూసినపిదప వెడలి పోయిరట. దానినుండి యిట్టివానికీపేరు వాడుక యయ్యెను.

గోదోహనన్యాయము క్రతువు నాచరించువారు కొన్ని క్రతువులందు పాలతోట్టి తో జలములం గొని తేవలసియుండును. అన్ని క్రతువులందట్టి విధియుండదు. ఏదైన నరునుగ జేయఁబడి అది విధియైయుండినకతన నట్టిదానిని వివరించుటయం దీన్యాయము వాడుదురు.

గోధనగిరి — గోంధ పర్వతమున కీపేరుండెను. దీనిప్రశంస బాణభట్టుని హర్షచరిత్రయందు కలదు.

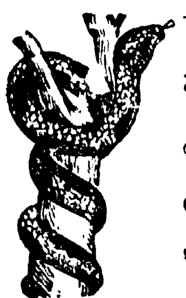
గోధుమలు చెట్టు — లా. Triticum sativum, Triticum vulgare. ఆంగ్ల. Wheat plant. సం. గోధూమః ఇవియు వరివలెనె భోజన ప్రధాన పదార్థముగుట, దానిం బోలి పొలములందు పండు గడ్డిజాతిలోనిది. ఇందు నను తెల్లగోధుమ, ఎఱ్ఱగోధుమ, తోకగోధుమ, అడవిగోధుమ మొదలగు జాతులును, పెద్ద గోధుమ గింజలం బండుజాతియు చిన్నగింజలం బండుజాతియుఁ కూడ గలవుగాని దీనిపంటయగు గోధుమలన్నియు సమానముగనె చూడఁబడు చున్నవి. మరియు ధాన్యమునకువలెనె గోధుమ గడ్డియు పశువులకాహారముగ నిడఁబడుచుండును. గోధుమలు వరిబియ్యముకంటె ఎక్కువ బలకరములు. విరేచనమును వెడలించు గుణము వీటియందు కలదు. ఉత్తరదేశములందిది ముఖ్యభోజన పదార్థమగుట దీనినందఱుతెలిసియె యున్నారు.

గోధుమవ్యవసాయము — గోధుమలు భరతదేశమందధిక భాగమున ముఖ్యాహార పదార్థముగ గనబడుచున్నది. పదును తనయందు నిలుపుకొనగల బలహీనములుగాని సర్వ భూములు దీనికనుకూలములు. మందమశాకత్తులు చేసిన మధ్యరేకపు బలహీనపు భూములు సహితము ఉదక స్వాస్థ్యముగల్గిన గోధుమపంట కనుకూలించును. బరోడా సంస్థానమునందు, బొంబాయి రాజధానియందు ఉదక స్వాస్థ్యముతో గరపభూములం దీపంట పండింపఁబడు చున్నది. గోధుములతో నితరపంట వేయు పద్ధతి కలదుగాని, అదియంత లాభకారికాదని తేలు చున్నది. ఇది పరిస్థితులననుసరించియు, కాలము ననుసరించియు, మూడున్నర లేక నాలుగున్నర నెలలలో పండుపంటగ యున్నది. నెబ్బది పౌనుల విత్తులు ఎకరమునకు పట్టును. భూముల ననుసరించి పదిహేనుదినముల కొకతడిగాని వారము దినములకొక తడిగాని నీరిడుచుందురు. పరిశీలన వలన నొకటిన్నర పౌనులు సూరేకారపు పొడి నొకటిన్నర పౌనుల ఎముకలపొడిగాని లేక ఐదుమణుగుల ఆముదపుపుచ్చు, గోధుమ పొలముల కవసరమనియు, యీమూటిలో భూమి కేది యవసరమో యెఱిఁగి వేయవలయుననియు, బలమైనయొండుభూములకు యెరువువేయనక్కర లేదనియు, చెప్పఁబడినది. పల్లపు పంటకు ఎకరమునకు రెండువేల పౌనుల గోధుమలను ఒకటన్ను గడ్డియు పండుననియు పల్లపు వ్యవసాయమునకు వేయి పౌనుల గోధుమలు ఫలించుననియు పరిశీలనల నుండి తేలుచున్నది. గోధుమలందనేక రకములు

గలవు. అందు ఢిల్లీ ప్రాంతముల పైరుచేయబడు గుండన్నఫేద్ గోధుమలును, అయోధ్య ప్రాంత సీమల డాది గోధుమలను, డేరాయిస్మాలీఖాన్ ప్రాంతముల నున్న సఫేను గోధుమలును మధ్యరాష్ట్రములలోని తెల్లగోధుమలును చాల శ్రేష్ఠములని చెప్పబడుచున్నవి. ఇంకను మంచి రకములు పెక్కుగగలవు. గోధుమపంటకు గస్టు అనుపేరుగల వ్యాధి గొప్పనష్టముం గల్గించును. చేను పంటకువచ్చు నదనున ఎండలులేక మబ్బులుగా నుంటయు, అకాలపు వర్షములు పడుటయు నీవ్యాధికి కారణములని తలంపబడుచున్నవి. కాని ఈవ్యాధి కాప్లీయనుజాతి గోధుమలకు తాకదని చెప్పుచున్నారు. వేఱొకవ్యాధి స్మట్ యనునది గూడ గలదనియు, విత్తులు పొలములో జల్లుటకు ముందు నూరుతులముల నీళ్ళలో అరతులము మైలుతుత్తము కరగించి అందులో విత్తులనుదడిపి ఎండించి నాటిన నీరోగము పుట్టదనియు పరిశీలకులనుచున్నారు.

గోధూళికాలము — సాయంకాలమున పశువులు మేతనుండి ఇండ్లకుచేరు సమయముకాలము. (అభిజిత్తు చూడుడు).

గోనాగ సర్పములు — ఈ మహానాగమును ఉత్తరహిందూస్థానమున హామడ్రయద్ అనియు, ఆంగ్లభాషయందు Naia Bungarus అనియు పేరులు కలవు. నాగముగా లేకున్నను ఈజాతి పాములకు నాగరాజమనియు, మహానాగములనియు పలుతావుల అందురు.

నుడివియున్నారు. ప్రపంచమందలి విషసర్పములలో నగ్రగణ్యమనియు, కఱచి విషముం బ్రయోగించునేని పది లేక పదునేను నిమిషములలో మృతికలుగుననియుం జెప్పంబడినది. దీనిపొడవు పదియడుగులనుండి పదునేనడుగుల ఆరంగుళముల దనుక నుండునందురు. అధికబలము, శరీర త్రాణ, బలవత్తరమగు విషముంగలది. బొంబై నగరపు నేచురల్ హిస్టరీ సొసైటీవారి ప్రదర్శనమున నీ జాతి పాము చర్మమొకటి పదునేనడుగుల ఐదంగుళములది కలదు.

గోనాగము కాటునుండి త్రాచుపాముకఱచిన విషముకన్న పదిరెట్లు అధికబలముగల విషమును కాటునకుం జేర్చునని పరిశీలకులు కనిపెట్టిరి. ఇట్టి ఘోరవిషమును పరిహరింపగల శక్తి బర్మాదేశపు టడవులలో నుండు నొక వృక్షముయొక్క వేరునకు కలదని తెలిసెడిని. డాక్టరు నికోల్సను బర్మాదేశపు హామడ్రయడ్ (గోనాగ) సర్పమొక పాములవాని గఱచెననియు, అయ్యది పదియడుగుల పొడవుగల బలమైన గోనాగమనియు, ఆ పాములవాండా కాటురు సొకకుగొనన్నట్లు ఏదో చెట్టుపై బెరడును నోట వెచుకొని నములి మ్రింగుచు దాని నాకాటు తాపున కున్న, తోడనే తన ప్రయత్నమును వీడక నా పామునుబట్టు ప్రయత్నము సాగించుచుండెననియు వ్రాసియున్నాను. గోనాగసర్పపు కాటు నుండి కల్గు మృతిని ఒక గొప్ప వైద్యపుగ వుగ పరిశీలించి ఇట్లు తెల్పెను.

"There is first a feeling of intoxication;then a creeping paralysis sets in commencing at the legs, mounts to the body, finally to the head.Breathing becomes increasingly difficult and finally impossible. A convulsion usually heralds the cessation of respiration, but the heart may on beating for a minute or two longer".

ఈ గోనాగసర్పవిషముంగూర్చి పరిశీలనలొనర్చిన వేఱొకయాంగ్లవైద్యశాస్త్రవేత్తభరతదేశపు సాధారణపు త్రాచుపాముల , Venom నుండి చేసిన Anti-serum తో ఇంజక్షను ఇచ్చినచో

తాచుపాముల విషదోషమును హరింపఁజేసి జీవింపగల్గునుగాని గోనాగ దష్టమునందు కొంత కాలము ఇంచుక జీవనమును పొడిగించునుగాని చావు తప్పదని వ్రాసియున్నాఁడు. గోనాగవిషములకు ఏంటిసీరమ్ ట్రీటుమెంటు వీలుకాదట.

ఈ మహానాగములు హిమాలయ పర్వతారణ్యములందు, అస్సాముదేశమునందు, దక్షిణ ఇండియా దేశమున కొలఁదిగను, చీనాదేశపు దక్షిణభాగములందు, బర్మాదేశము వెస్ట్రను సీమలందు, అరణ్యములందు, మలయా, ఫిలిప్పైను ద్వీపములందు కానవచ్చుచుండును. దీనికి కోప మధికము. సాహసమెక్కువ. అకారణముగ బాధించునది. పాము నాలుగడుగుల ఎత్తువరకు కూడ పడగ నెత్తగల బలముగలది. చెట్లు నెక్కగలది. నీటంబడి ఈదగలది. ఇతరజాతి పాములఁ గూడ తినివేయును.

జనవరి ఫిబ్రవరి నెలలలో జోడుకట్టునవియు, మే, జూను మాసములం దాడునాగము లేవి గ్రుడ్లుపెట్టునవియు పరిశీలకు లనుచున్నారు. (గోనాగక్షేత్రము చూడుఁడు).

గోనాగ క్షేత్రము — పంజాబు దేశమున లూధియానా మండలమున లూధియానా నుండి ౧౭ మైళ్ల దూరమున చప్పార్ అను గ్రామమునందు గల సుబ్రహ్మణ్యక్షేత్రము. నార్తువెస్టర్న్ రెయిల్వే యందు చప్పార్ స్టేషను కలదు.

ఇట దేవాలయములోనుండి చల్లని గాలి వచ్చుచుండును. అద్దానిని గోనాగముయొక్క ఊపిరిగాలి యనెదరు. ఇట నొక గొప్ప యాత్ర జరుగును. లక్షమందిజను లేతెంతురట. (గోనాగ సర్పము చూడుఁడు).

గోనియోమేటర (Goniometer)— మూలలను(Angles) కొలచుటకైన పరికరము.

గోపక పురము (గోవా) — గోపకవన రాష్ట్రము చూడుఁడు.

గోపకవనము — పశ్చిమ సముద్ర తీరమున గల పోర్చుగీసు గోవాపరిసరారణ్యము నకు పేరు. గోవా అను పేరు లేక గావో అను పేరు దీనినుండియే కల్గెనని తలంపంబడు చున్నది.

గోపకవనరాష్ట్రము లేక గోపవన రాష్ట్రము — ఇదియు పరశురామక్షేత్ర మనంబడిన సప్తకొంకణముల హద్దులలో నొకప్పుడు పేరంబరగిన రాజ్యము. దక్షిణకొంకణమున ఇప్పటి పోర్చుగీసు గోవా పరిసర దేశముగ పోల్చుచున్నారు. గోవాపురమును గోపకపురము లేక గోపకవనపురము నని వాడుచుండిరట. అది మారి నానాటికి గోవా లేక గావో యైనదట. ఇక్కాలమున గొప్ప రేవుపట్టణముగ నున్నది. దీనిని పూర్వము కాదంబనృపతులు పాలించిరి. గోవా పట్టణమున కెదురుగ సముద్రమునందొక ద్వీపము కలదు. దానికిందొల్లింటిపేరు దీపవతి యనియో లేక ద్వీపవతి యనియో నుండెనట. ఇప్పుడు దివాక్ అని వాడుటకలదు. పోర్చుగీసుభాషను ద్వీపమునకు నార్వెమ్ అనియు, అందున్న పట్టణమునకు పాంజిమ్ అనియు పేరులుకలవు. అందుపోర్చుగీసు ప్రభుత్వకార్యాలయములున్నవి. మఱియు నాద్వీపముయొక్క ఉత్తరపుకొనను సప్తమహర్షి ప్రతిష్ఠితమని చెప్పఁబడుచున్న సప్తకోటీశ్వరమహాదేవ దేవస్థానము కలదు.

గోపన గోత్రము కుండినగణము చూడుఁడు.

గోపరాష్ట్రము లేక గోపరాష్ట్ర దేశము — బొంబైరాజధాని నాశికజిల్లా యందు ఇగాత్పురి పట్టణప్రాంతదేశమని పోల్చు

చున్నారు. మహాభారతము భీష్మపర్వము ౯ అధ్యాయమున దీనిప్రశంస కలదు.

గోపవన గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

గోపవన్య గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గోపాచలము (గోపాద్రి) — రోహితాస్ పర్వతమునకు గ్వాలియరు కోటయున్న కొండకు కాశ్మీరములోని శ్రీనగరముకడనున్న తఖ్తి సులేమాన్ కొండకు నిషధ భూమి (నార్వాత్ సెంట్రలిండియా) లోని గోశృంగ పర్వతమునకు ఈపేరు వర్తించెడిని. గోశృంగ పర్వతప్రశంస మహాభారతము సభాపర్వము ౩౦ యందు కలదు. రోహితాస్ పర్వతమునకు గోపాద్రి యని పేరు. కాశ్మీరములోని శ్రీనగర పరిసరములనున్న తఖ్తిసులైమాన్ పర్వతమునకు గోపాద్రి యనిపేరు. శంకరాచార్య పర్వతము చూడుఁడు. గ్వాలియర్ కోటయున్న పర్వతమునకుం గోపాద్రియనిపేరు. ఇప్పుడు తఖ్తిసులేమా ననబడుచున్నది. (సులిమానపర్వతము చూడుఁడు). దీనిప్రశంస దేవీపురాణము ౭౫ యందు కలదు.

గోపాయన గోత్రము—వశిష్ఠగణము చూడుఁడు.

గోపాయన గోత్రము — వాధ్ర్యశ్వ లేక మిత్ర యువగణము చూడుఁడు.

గోపాల కుండము (గోల్కొండ)- తొల్లింటి కాలకుండపురము చూడుఁడు.

ఇది విద్యారణ్య స్వామి (మాధవాచార్య) జన్మస్థానము. ఒకప్పుడు నైజాం రాజ్యపు రాజధానియై యుండెను. ఇట నొక వజ్రముల గని యుండె నందురు. హైదరాబాదున కారు మైళ్ల దూరము.

గోపాలకృష్ణ గోకలే — దేశ సేవ పరాయణుండగు నీమహానీయుఁడు క్రీ. శ. ౧౮౬౬ సంవత్సరమున బొంబై రాజధానిరత్నగిరి మండలమున చిప్లను తాలూకాకుం జేరిన యొక చిన్న పల్లెగ్రామమున బీదలగు మహారాష్ట్ర కుటుంబమున జన్మించెను.

ఈయన తండ్రి ఈయన పండ్రెండవ యేటనే మరణింప, జ్యేష్ఠ సోదరుండగు గోవిందరావితనిని పెంచి విద్య గరపెను. గోకలేగారు క్రీ. శ. ౧౮౮౪ లో పట్టపరీక్షలోఁ గృతార్థులైరి. అత్తరుణముననే ఆకాలపు పూనాలోని పెద్దలచే స్థాపింపఁబడిన దక్కన్‌విద్యాసంఘమున యావజ్జీవ సభ్యులై దాని కనుబంధముగ స్థాపింపఁబడిన పూనా ఫెర్గుసన్ సర్వకళాశాలయం దుపాధ్యాయ పదవింబూని తన యభిమాన విద్యలగు అర్థశాస్త్రము, చరిత్రలు బోధించుచు పదునెన్మిది సంవత్సరములు గడపెను. దాని పద్ధతులు మేరకు నెలకు డెబ్బదియైదు రూప్యముల సంబళముఁ గైకొనుచు నిరువది సంవత్సరములు ఆ యుద్యోగము నందుండి నెలకు ముప్పది రూప్యములు ఉపకార వేతనము గైకొనియెను. ఈ మహానీయుఁడు సెలవులక్రింద కాలము వ్యర్థము చేయనందున పదునెన్మిది సంవత్సరముల నాఁటికి అనఁగా ౧౯౦౨ నాఁటికి రెండు సంవత్సరములు సెలవు తీసికొనక సావకాశమున్న కాలము కలసి వచ్చుటచే నిరువది వత్సరములైనట్లు భావింపఁబడి ఉపకార వేతన మొసంగిరి. నాఁడాదిగ దేశసేవా పరాయణుండాయెను.

కాలేజి యందున్న కాలముననే ౧౮౮౭ సంవత్సరము నుండి పూనా సర్వజనసభా కార్యదర్శియై వారి త్రైమాస పత్రికకు సంపాదకుండై నడపుచుండెను. 'సుధాకర' యను పత్రికను

నడపుచు నాల్గు సంవత్సరములు సంపాదకుఁడై యుండెను.

పిదప బొంబాయి రాజధాని సంఘమునకు కార్యదర్శియై నాల్గు సంవత్సరములు సేవ యొనర్చెను. ౧౮౯౭ వ సంవత్సరమున వెల్బీకమీషన్ ఎదుట సాక్ష్యమీయ నింగ్లాండునకేగి గావించిన ప్రబోధము దేశమంతయువ్యాపించి ప్రఖ్యాతి నిచ్చెను.

బొంబాయిపూర్ నాశిక మండలముల ప్రతినిధిగా బొంబాయి శాసన నిర్మాణ సభకు ౧౯౦౨ సంవత్సరమున సభ్యుఁడాయెను. పిదప ౧౯౦౨ సంవత్సరమున వైస్రాయిగారి శాసననిర్మాణ సభా సభ్యుఁడై ౧౩ సంవత్సరములు మహోపకార కార్యము లొనర్చెను.

ఈయనకు క్రీ. శె. ౧౯౦౪ సంవత్సరమున సి. ఐ. ఇ. బిరుద మీయఁబడినది. ౧౯౦౫ సంవత్సరమున సర్వెంట్సు ఆఫ్ ఇండియా సొసైటీనిస్థాపించి తానందు ప్రథమ సభ్యుఁడై యావజ్జీవ సేవ యొనర్చెను. ఈమహామహుఁడు భరత దేశోద్ధరణమున కింగ్లాండునకేగి అనేకపర్యాయములు చేసిన సేవవలనఁగల్గిన మహోపకారములు, అసంఖ్యాకములు. ఈమహాత్ముఁడు చెప్పఁడును తన బోధల వలన దేశమును కడిగడ్డ పాల్జేసిన దేశోద్ధారకుఁడు గాఁడు, ప్రజా నాయకుఁడనని తా నెప్పు డనుకొనలేదు.

౧౯౦౫ సంవత్సరమున కాశీలో జరిగిన దేశీయ మహాజనసభ కగ్రాసనాధిపతి యాయెను. రాయల్కమీషన్ సభ్యుఁడాయెను. నిరతము దేశసేవయందే గడపి దేశ సేవాసంఘ కార్యాలయమున క్రీ. శె. ౧౯౧౫ ఫిబ్రేవరి ౧౯ తేదీని పగలు పదిగంటలకు ప్రాణములు విడిచెను. ఈయన కిర్వురు కుమార్తెలుండిరి. కుమాళ్లులేరు. భార్యకొంతకాలము క్రిందట నేగతించియుండెను. సర్వెంట్సాఫ్ ఇండియా సొసైటీ చూడుడు).

గోపాలనృపతి — మగధదేశమేలిన పాలవంశ నృపతి. (మగధరాజ్యము చూడుఁడు.) ఈతనిసుతుఁడు ధర్మపాలనృపతి.

గోపాలి గోత్రము- పరాశరగణము చూడుఁడు.

గోపాలుని సింగయకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, మౌద్గల్యసగోత్రము, కర్నూలు ప్రాంతనివాసి యని తోఁచెడిని. తండ్రి పేరు వీరరాజు, తాతపేరు భాస్కరుఁడు.

భావికృతినగు కిరాతార్జునీయమును పద్యకావ్యముగ రచించి, అహోబలనృసింహస్వామికిం గృతిసమర్పించెను.

గోపి గోత్రము పరాశరగణము చూడుఁడు.

గోపీనాధము వేంకటకవి ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు, కావలిపురముకడనున్న లక్ష్మీపుర గ్రామము నివాసము, వేంకటగిరి సంస్థానమున నాస్థానకవిగా నుండినవాఁడు, పెక్కు గ్రంథములు రచించినవాఁడు, భాస్కరరామాయణకాండలను మూలానుసారముగను, వాల్మీకి రామాయణ మంతయు పద్యములుగ రచించిన వాఁడు, బ్రహ్మకైవర్తపురాణములోని శ్రీకృష్ణ జన్మఖండమును, శిశుపాలవధ, భగవద్గీతాశాస్త్రము మొదలగు పద్యకావ్యము లెన్నిటినో రచించినవాఁడు, ఈయనకు వేంకటగిరి వారగ్రహార మిచ్చిరట.

గోపీచందనము - సుద్దమట్టి చూడుడు.

గోపుచ్ఛయతి — ఇది సంగీతశాస్త్రపు యతిగాని కవిత్వసంబంధముకాదు. (యతిప్రాణము చూడుఁడు).

గోపుచ్ఛాగ్రము — బాణాగ్రములు చూడుఁడు.

గోపోదంతి గోత్రము — శివ మన్యుగణము చూడుఁడు.

గోబలీవర్థన్యాయము — ఆవు ఆంబోతు న్యాయము.

గోబాలముఖాలీపుత్త్రస్వామి — బౌద్ధభిక్షువు. అంబలత్తికావన (ఇప్పటి ఖాస్మతీ గ్రామ) నివాసి. ఇది నాలంద విశ్వవిద్యాలయ ముండినతావు. ఈయనయే ఆజీవక బౌద్ధమత శాఖానిర్మాత. (మగధదేశము చూడుఁడు).

గోబీఎడారి చీనారాజ్యములోని మంచూరియా దేశమునందున్న గొప్పఎడారి. దీనిని షామోఎడారి యనియు నందురు. ఎడారియందు హాన్హాయి అనఁబడు పెద్దదియగు పల్లపు ప్రదేశము కలదు. అద్దానియందొకప్పుడు నీరుండి ఎండి పోయెనట. హాన్హాలనిన ఎండిపోయిన సముద్రమని యర్థము. (మంగోలియా దేశము చూడుఁడు). సముద్రపు నీటిమట్టముపై ౪,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుప్రదేశమునందున్న ఎడారి. 3,౦౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యముండునందురు. ఇందు కప్పఁబడిపోయిన పట్టణముల ఆనవాళ్లుంట నిది యొకప్పుడు జననివాసభూమిగా నుండనోపునని అనుమానించుచున్నారు. దీనిసంగతి సరిగాఁ దెలియరాదు.

గోభానుఁడు — అత్రి సంతతి, చంద్ర వంశపు క్షత్రియుఁడు, తండ్రి పేరు వహ్ని, కుమారుఁడు కరంధముఁడు.

గోభిల గోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

గోమంతగిరి—పడమటి కనుమ (Western Ghats) లేక సహ్యాద్రి యందొక శిఖర

మునకు గోమంతగిరి యని పేరు. ఇట శ్రీకృష్ణ బలరాములు జరాసంధుని జయించి రని హరివంశము ౮౨ యందు చెప్పఁబడినది. ఇట గోరిక్షు తీర్థములకలవు. అది గోమంత పర్వతములోనిది. ఇది గోమంత దేశములోని దని (గోవా దేశము లేక కొంకణదేశము) పద్మపురాణము ఆది ౬ యందు చెప్పఁబడినది. గోవా రాజధాని ఉత్తర సిన్కర.

ఇంకను గుజరాతులోని రైవతక పర్వతమున కును గోమంతమని పేరు కలదని మహాభారతము సభాపర్వము ౧౪ అధ్యా. చెప్పఁబడినది.

గోమతి—అయోధ్య రాష్ట్రములోని లక్నో నగరము ప్రక్క ప్రవహించు గోమతీ (ఇప్పటి పేరు గుంతీ) నదిని గూర్చి రామాయణ అయోధ్య కాండము ౪౯ అధ్యాయమున ప్రశంస కలదు.

మరియు గోదావరి (గౌతమీ) నది జన్మించు తావున నీనదికి గోమతి నది యనిపేరు. శివ పురాణము ౧-౭౮ యందు చెప్పఁబడినది. గుజరాతునందు ద్వారకి పట్టణము కడ ప్రవహించు నది కీపేరు గలదని స్కాందపురాణ అవంతీ ఖండ మున ౬౦ యందు గలదు. మాళ్వ దేశమున చంబల్ నదియొక్క ఒక శాఖానదీపేరు కల దని మేఘసందేశము ౧-౪౭ యందుకలదు. ఇంకను ఆఫ్ఘను స్థానమున గోమాల్ నదికిని, పంజాబు నందలి కాంగ్రా జిల్లాలోని ఒక నదికిని తొల్లింటి పేరులని తెలియుచున్నది.

గోమతీ ద్వారక—ద్వారకలు చూడుఁడు.

గోమయపాయస న్యాయము— ఆవుపేడయు, ఆవుపాలును ఆవునుండియె వచ్చుంగాన రెండును సమమేనని వాదించు అసందర్భపు వాదనంబోలిన వాదన కీన్యాయము వర్తించెడిని.

గోమాయన గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు.

గోమాల్పాస్ మార్గము — కేబరు పేస్ చూడుడు.

గోమహిషీ న్యాయము — ఆవునకు, గేదకు స్నేహపు కలయిక యుండదు. అట్లని విరోధభావమును ఉండదు.

గోముఖ పర్వతము — రుద్ర హిమాలయమునకుం జెందిన గంగోత్రికడ నున్న పర్వతభాగము. (గంగానది చూడుడు).

గోముఖ వ్యాఘ్రము — తపస్వేషము గొనెడి మిత్రునివలెనే నటించుచు కుటిలాలోచనల వలన ఘాతకొనర్పజూచు దుష్టునికీపేరు సామ్యతగా వాడుచున్నారు. గోముఖముతో నున్న పులియని యర్థము.

గోముఖుండు — శాకల్యుని శిష్యుడు.

గోమూత్రగోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

గోమేధికము — గోమేధికము నవరత్నములలో నొకటి. ఆంగ్ల. Agate అనిపేరు. గోమేదః, గోమేదికం అని పేరులు. గోమేధికమునందు జాతిభేదములు పెక్కులు కలవు. కాని వాటికిం బేర్లులేవు. ఇది వజ్రమంత స్వచ్ఛముగ లేకున్నను కొంతవఱకు స్వచ్ఛతం గల్గియుండును. ఆంగ్ల విద్వాంసులు గోమేధికమును Quartz జాతికిం జేర్చిరి. ఈమణి ఆభరణములందు బిగింతురు. ఇంకను గొప్పవారి ఇండ్లయందు గోమేధికముతో చేయంబడిన కల్వములు, చిన్నగిన్నెలు; చిన్నపాత్రలు మొదలగునవి చేయించి వాడుదురు. బంగారమును తీగలుగ సాగదీయు నొక పనిముట్టునందు మధ్యభాగపు ప్రధానావయవగ నీగోమేధిక రత్నమమర్పంబడి యుంట నాపనిముట్టునకే అగేట్ అని పేరయ్యెను. అగేటను పదము ఆంగ్లభాషకు అమెరికాదేశపు పదమై చేరినదిగ జెప్పంబడినది. ప్రాశ్చాత్యులకు జూన్ మాసపు జన్మకాలమణిగను, ఆరోగ్యమును, దీర్ఘాయుష్షును సూచించు రత్నముగను గోమేధికము దనరారుచున్నది. లాటిన్ భాష యందు గోమేధికమునకు Achates అనిపేరు. సిసిలీ ద్వీపమున నీపేరుగల నదియొద్ద నీరత్నము మొలుత వారికి గనబడినకతమున పాశ్చాత్యులీ నామమిడిరట. అనాదిసిద్ధమగు గోమేధికనామము దాని స్వచ్ఛతనుండి గల్గియున్నది.

గోమేధికము Chalcedoney అనియు దీని యందు అనేక రకములు Silicas కలవనియు ఆంగ్లపండితులనెదరు. ఆయుర్వేద వైద్యులు. గోమేధికమును శాస్త్రయుక్తముగ భస్మముంజేసి ఉపయోగింతురు. లోనికిచ్చిన కామిలరోగము, జ్వరములు, దగ్గులు, పాండురోగము, పైత్యము, ఒగరుపు, క్షయరోగము, వాతరోగములు నివారణమగునని చెప్పంబడినది.

గోయల్వాల్ క్షత్రియులు — [illegible] చూడుడు.

గోరంటచెట్టు (గోరింత; గోరింట) —లా. Lawsonia alba. ఆంగ్ల. Henna plant.

గోరింత ఆకు నూరి ఆడపిల్లలు అట్లతదియు, ఉండ్రాళ్లతదియుల పూర్వదినముల సాయంకాలము చేతి, కాలి వ్రేళ్లయందు పెట్టుకొందురు. పూదోటలందు బాటల ప్రక్కను కంచెలుగ వేయుదురు. ఈజిప్టు దేశమున గోరింతలందు శ్రేష్ఠమైన జాతి యొకటికలదు. అద్దాని పూవులు మిగుల సువాసన గలవి. వాటి నాదేశమున నమ్మువారు స్వర్గీయ పరిమళమని యరచుచు నమ్మెదరు. దీని చెక్క కషాయము పైనరాసిన కాలిన పుండ్లు, నోటి పుండ్లు, చిడుము, గజ్జి మొదలగు చర్మరోగములు

మానును. ఆకునూరి పైనవేసికట్టిన పైపుండ్లు మానును, తలనొప్పి నిమ్మళించును, పుప్పిగోళ్లు మానును, గోళ్లు బలముగ పెరుగును, తల వెంట్రుకలు దృఢపడును, గ్రంథులు, గాయములు మాన్పట్టును, వాపులు తీయును.

ములుగోరింతచెట్లు దీని పేరున బరగుచున్నను దీని జాతివి కావు. వాటి ప్రత్యేక స్థానములందు వాటి నెఱుంగ వలయును.

గోరంటకులగోత్రము కురటకుల చూడుడు.

గోరంతవుంటే కొండంతచేసినట్లు ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోరక్పూరుజిలా — గోరక్షకపు మందు గోరక్పూరునగరము ప్రధానస్థానము. (ఆగ్రా ప్రోవిన్సు చూడుడు).

గోరథ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుడు.

గోరక్షాసనము — యోగశాస్త్రమునం జెప్పంబడిన ఆసనములలో నొకటి. తొల్లి గోరక్షనాథయోగి యభ్యసించి యోగసిద్ధింబడసినకతన నా మహనీయునిపేరం బరగనాయెను. గోరక్షనాథుండను పేరంబరగుచు నా మహాయోగి ఉత్తరహిందూస్థానమున నేటికిని పూజింపంబడు చుండుట గాననయ్యెడిని.

గుదస్థానమునకు పైభాగమును, అండములకు క్రిందిభాగమును సీవనిస్థానమందురు. ఆసీవనిస్థానమున కిరుదెసల రెండుకాళ్లమడిమ లుంచి మడిమలు ముందునకు, వ్రేళ్లు వెనకకుండునటుల పాదములం దిరుగ్గవైచి, పాదములం జోడించి రెండు చేతులను వెనుకవైపున ద్రిప్పి జాలంధర బంధమును ముక్కుకొనచూపులను నిలపియుండుటకు గోరక్షాసనమనిపేరు. దీని యభ్యాసమున సకలరోగనాశనమై స్వప్నములు నిలచియు ఆరోగ్యము స్థిరపడునని చెప్పంబడినది.

గోరాత్రి త్రయోదశి — భాద్రపద శుద్ధ త్రయోదశి. ఘూర్జరదేశమున గోరాత్రివ్రత మొనర్చు వ్రతదినము. (పండుగలు చూడుడు).

గోరాష్ట్ర కొంకణము సప్త కొంకణములలో నొకటి; చూడుడు. (కొంకణ దేశము చూడుడు).

గోరాష్ట్ర దేశము — తొల్లి గోకర్ణ మొక ద్వీపమై యుండెననియు, అది గోరాష్ట్ర దేశమనియు సచరిత్రకారులనెదరు. స్కాంద సంకల్పమున అట్లు చెప్పుచున్నారు. ఇది సప్త కొంకణములలో నొకటి. పరశురామక్షేత్రము గోకర్ణము ప్రధానస్థానమైయుండెను. ఇది ప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. సింహళద్వీపమేలిన రావణభూపతి కైలాసమునుండి తెచ్చిన శివలింగమిట ప్రతిష్ఠింపంబడినదని స్కాందపురాణమునం జెప్పంబడినది. బొంబై రాజధాని కర్నాట (ఉత్తర కన్నడ) జిల్లా కుంతా తాలూకాలోనున్నది.

ఈపురముగుండా తామ్రగౌరియను పేరుగల చిన్ననది ప్రవహించుచు నిట పశ్చిమసముద్రమునం జేరుంగాని, ఇక్కడముసు సిగరికట్టంబడ పొలములకుం గొంపోబడుట నదియందు సముద్రపునీరు కొంతకలుగుగాని, నదిగాలేదు. ఇటంగల శతశృంగి పర్వతముపై పెక్కు ఋష్యాశ్రమపు తావులు, గుహలు కలవు. పాదమున శ్రీరాముండు తొల్లింట వసించిన గుహయు, రామతీర్థమను జలధారయుం గలవు. ఇచట మహాబలేశ్వర శివలింగము సుప్రసిద్ధము. దీని ప్రశంసలు మహాభాగవతము ఆది ౨౧౭ యందునను, శివపురాణము 3-౧౫ యందునను కలవు.

గోరీ వంశము — మహమ్మదు గజినీకింబిదప క్రీ. వె. ౧౧౭౫ మొదలు ౧౨౦౬

ఒర్యాంతము ఢిల్లీ, అజిమీరు, కనూజ, బిహారము, బంగాళములు మహమ్మదీయ రాజ్యములు స్థాపించినవాడని చెప్పబడినవాడు మహమ్మద్ గోరీ. ఈతడు చంపబడి బలాత్కార మరణము పాలాయెను. ఈతనికిపిదప నీతని బానిస కుతుబుద్దీన్ క్రీ. శ. ౧౨౦౬ లో సింహాసన మెక్కెను.

గోరుచిక్కుడు చెట్టు — లా. Dolichos faboeformis. దీని కాయలు భోజనార్థము. ఇప్పుడు చేసి గోరులతో చిక్కముక్కలుగా [illegible] గోరుచిక్కుడు అనిపేరు కలిగెను. వైద్యము. అజీర్ణ, [illegible] లను చేయును [illegible].

గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు

ఆంగ్లోక్తి [illegible]

గోరోచనము [illegible]

Biliary calculus of Cow or Ox అనెదరు. గోరోచనము [illegible] ప్రతీక [illegible] వైద్యము [illegible] గోరోచనము [illegible] వాతము, [illegible] జ్వరములు, [illegible] నీళ్లనరగ కీసి పైపూసిన వాపు, తేలు విషము [illegible] [illegible] కళ్లకు [illegible] బాలు మొదలగు [illegible] చెప్పబడినవి.

గోలకొండ దుర్గము (తొల్లింటి పాలకొండ). — ఆదిని గోపాలుడను నొక యోగి ఇప్పటి గోలకొండ దుర్గము ఉండిన గుట్టమీదొక గుహలో వసించుచు యోగసాధన క్రియలు నెరపుకొనుచుండుట నాగుట్టకు (కొండకు) గోపాలుని కొండయని వాడుకకలిగెను. అది రానురాను గోపాలకొండగ వాడుకయందే క్లుప్తరూపమునంది మరికొంతకాలమున కిరకను "పా" యక్షరము కూడ లోపింప వాడుకయందు గోలకొండయాయెనని అచ్చట నొక ప్రతీతికలదు.

దీనికి దాఖ్యానముగ నాకొండయందేగల నొకగుహను అందువసించు కొందరు హిందువులు ఆనాటినుండి నేటికిని ఆ గుహ హిందువులవశమందే యున్నదనియెదరు. ఆ తావుయొక్క ప్రాముఖ్యత గుర్తించియే మొదట [illegible] రాజ్యమేలుచుండిన యప్పుడు [illegible] తన సైన్యము నొకటి [illegible] కట్టించినదియు. నది రాజకీయ [illegible] హిందువుల [illegible] బహమనీ సుల్తాను మహమ్మద్ షాకు క్రీ. శ. ౧౩౬౪ లో వశపరచబడినదియు చెప్పబడినది.

ఈ బహమనీ రాజ్యము క్రీ. శ. ౧౩౪౭ మొదలు ౧౫౨౭ వరకు నుండెను (అనగా ౧౮౦ సంవత్సరములు) నా గోలకొండ నుండి [illegible] బహమనీ ప్రభుత్వమునకు దాని ప్రారంభము నుండి సమర్పించబడిన [illegible] కొండను. ఈ బహమనీ రాజ్యము రెండవ అల్లాయుద్దీన్ బహమనీ సుల్తాను పాలనమున ౧౪౩౫ నుండి [illegible] గొప్ప యుచ్చదశ ననుభవించినది. పిదప స్వల్పకాలమున నీ ఛిన్నమైన [illegible] మహమ్మదీయ రాజ్యములుగ చీలిపోయెను. అందు గోలకొండ కుతుబ్షాహీ రాజ్యమొకటి.

ఆకాలమున గోలకొండయందు రాజప్రతినిధిగ నుండిన క్వాలీకుతుబ్షాహి ౧౫౧౨ లో స్వతంత్రతగా తానే గోలకొండసుల్తాన్ (నవాబు)

నని ప్రకటించుకొనెను. తోడనే తన రాజధానిగ గోల్కొండ మట్టికోటను రాతితోకట్టి బలపఱచెను. ఆతఁడు ముప్పది సంవత్సరములు (౧౫౪౩ సెప్టెంబరు దనుక) అజేయుఁడై రాజకముగ రాజ్యమేలుచు నాదినమున మశీదునందు ప్రార్థించుచుండుతరి నాతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు జెంషెడ్కూలీ కుతుబ్షాహి తన సేవకుఁడగు మీర్మహమ్మద్హమేదాని యనువానిచే (తొంబది సంవత్సరముల వృద్ధుండగు) తండ్రిజంపించి మశీదునుండియే గోరీలోని కనిపెను.

పిదప జెంషెడాలీ ప్రభువయ్యెగాని (రెండవ సుతుఁడగు) ఈతని తమ్ముఁడు ఇబ్రాహీం గద్దె విరోధిగ నుండెను. క్రీ. శ. ౧౫౫౦ లో నీతని యకస్మాత్మృతికిబిదప నెలలబాలుండగు నీతని సుతుని సింహాసనముపై నుంచిరి. అతని పేరు సుభాన్కూలి కుతుబ్షాహి. ఇబ్రహీం కోటంజొరబడి యాక్రమించి తాను సింహాసనమెక్కెను. (ఇది ౧౫౫౦). ఈ ఇబ్రాహీము కూలి కుతుబ్షాహి ముప్పది వత్సరములు రాజ్యమేలి ౧౫౮౦ లో మృతినొందెను. ఈతని శాసన మొకటి గోల్కొండ దుర్గపు మక్కీ-దర్వాజాపై నున్నది.

ఈతనికిబిదప నీతని మూడవ కుమారుఁడు మహమ్మద్కూలీ కుతుబ్షాహి రాజ్యమునకు వచ్చి గోల్కొండ కైగున్నెల్లదూరమున మూసీ నదీతీరమందున్న భాగ్యనగరమున నొకదుర్గము గట్టి కొన్నిభవనములను నిర్మించి తన రాజధానిగ జేసికొనెంగాని గోల్కొండను వదలక నటంగూడ వసించుచునేయుండెను. గోల్కొండ జనబాహుళ్యమయిన నిరుకై అనారోగ్యవంతమగుట దానికొరకిట్లు చేయవలసివచ్చెనని చెప్పంబడినది. ఈతండే (హైదరాబాదునందలి) చార్మినార్ కట్టించెనట. జామామశీదును ఈతండే కట్టించెనని శాసనమున్నది.

ఈతని కొర్కెమేరకతని యనంతరము మేనల్లుఁడగుసుల్తాన్మహమ్మదు రాజ్యమునకువచ్చెను. ఆతనికిబిదప నాతని సుతుఁడబ్దుల్లాకూలీ కుతుబ్షాహి సింహాసనమెక్కెను. ఇది ఢిల్లీయందు మొగలాయి చక్రవర్తి యౌరంగజేబు పరిపాలన కాలము.

ఈయబ్దుల్లాకడ ప్రధానమంత్రిగ నుండిన మీర్జుమ్లా తన సుతుని కొక రాజ్యమిం కూర్చు నుద్దేశముతో ఔరంగజేబు చక్రవర్తికి లోనై యాయనకడనుండి యొకలేఖం గొనివచ్చి యబ్దుల్లానవాబునకిచ్చెను. దానింగాంచి యిది కుట్రగానెంచిన యబ్దుల్లా మీర్జుమ్లాను జైలునందు నిర్బంధించెను. ఆవార్త యౌరంగజేబునకెఱుకయై గొప్ప సైన్యముతో తన సుతుండగు మహమ్మదుమజీమ్ (రాకొమరుని) సైన్యాధిపతిగ నొనర్చి యబ్దుల్లాపైకి పంపెను. అప్పటికి అబ్దుల్లా నవాబు గోల్కొండదుర్గమునందుండ మొగలై సైన్యములు భాగ్యనగరము (పిమ్మట హైదరాబాదు) నాక్రమించుకొనియెను. తోడనే చక్రవర్తి యగు ఔరంగజేబును యబ్దుల్లా తనకుమారె నిచ్చి పరిణయమొనర్చ రాజీయయ్యెను. భాగ్యనగరమున చక్రవర్తియొక్కప్రతినిధి యుండుటకంగీకరింపుంతో తిరిగి అబ్దుల్లావశ మొనర్పంబడియెను. మరియు నాతండు ౧౬౭౨ లో మృతినొంద నాతనిమేనల్లుండగు అబూహసన్ గోల్కొండ నవాబాయెను. అక్కాలముననే భాగ్యనగరమును హైదరాబాదు నామధారిగ మార్పునొందెను.

ఈ అబ్బుల్హసనునవాబునకే తానాషా యని వాడుకనామ ముండెను. తానాషా యనిన కులాసా పురుషుండని యర్థమట. పిదప నీపేరే ఆంధ్రు

లంగు తానీషాగా మారిపోయెను. గోపన్న రామదాసుగారు భద్రాచలం దేవస్థానపు కట్టడములను సర్కారు బొక్కసమునుండి కట్టించిన కథ కాలపునవాబు తానీషాయే. సర్వదా ఒమార్ ఖాయమ్ కవివరుని కవిత్వముతోను, కంచనీల ఠుమ్రీపాటలతోను మత్తుడై యుండుచు, కాలము గడపుచుండిన భూపతి. మొగలై చక్రవర్తి ప్రధానసేనానియగు ఖానిజహాను నితని బట్టి చెరనుంచి, రాజ్యము మొగలాయి రాజ్యమునకు గల్పివైచెను.

ఔరంగజేబునకు పిదప మొగలై సామ్రాజ్యమును అస్తమించనయ్యెను. ఆకాలమున హైదరాబాదు (భాగ్యనగరము) నందు మొగలై రాజప్రతినిధిగానుండిన అసఫ్జా హైదరాబాదు మొదటి నిజాముల్ముల్కుగ ౧౭౨౪ నందు ప్రకటించుకొని స్వతంత్రుడాయెను. సంతతివారే ఇప్పటి నిజాములు.

గోల్కొండదుర్గ మెక్కువభాగము పాడుపడుచున్నను దానిని వివరించి ముగింతుము గాక. దుర్గము నిర్మింపబడిన కొండ భూమినుండి నాలుగు వందల అడుగుల ఎత్తుకలది. పెక్కుతావులందు కొండపాదమున గూడ కోటగోడలు కలవు. కొండ నెత్తిపైనను, కోటబురుజులపైని ఖానిజహాను యుద్ధకాలమునందుండిన ఫిరంగులట్లే యున్నవి. కోటయందు ఎనుబదియేడు బురుజులును, ఎనిమిది ద్వారములును నిర్మింపబడినవి. అందు నాల్గు ద్వారము లిప్పుడు కప్పి వేయబడి తక్కిన మక్కా, జమాలీ, బంజారా, ఫతే దర్వాజాలుమాత్రము వాడంబడుచున్నవి. లోనికరుగగనే నవామహాల్ (తొమ్మిది ప్రాసాదము) లను కట్టడముకల దది పాడుపడుచున్నది. లోన నింకను జామామశీదు, శిలాఖానా(Armoury), అంబార్ఖానా (Store house of Valuables) మొదలగు భవనములున్నవి. అందు కడపటిది అబ్దుల్లాకుతుబ్షాహి నవాబు ౧౬౮౭ లో నిర్మించెనని శాసనము కలదు.

రాజభవనము (నివాసభవనము) న్యాయసభామందిరము పాడుపడుచున్నవి కాంచనగును.

గోలకొండ పేరులు

నైజాము రాజ్యమునకు తొల్లింటి రాజధానిపురము. ఇచట వజ్రపుగనులు కలవని ప్రతీతి కలదు.

అట్లు అబద్ధములాడుచుండిన, గోలకొండ పచ్చీలు కొట్టుచున్నాడందురు. గోలకొండ చిక్కుడుకాయలను పేరుగల ఒకదినుసు శాకము కలదు. రామానుజీయ వైష్ణవబ్రాహ్మణశాఖలలో నొకతెగవారిని (బ్రహ్మపురవైష్ణవులనియు) గోల్కొండవ్యాపారు లనియెదరు. ఆదిని వీరా దేశపు వర్తకులు గానోపు.

గోలాగోకర్ణనాథము

— ఇది గొప్పశివక్షేత్రము. అయోధ్యారాష్ట్రమున రోహిల్ఖండు కుమాఁరయిల్వేపైనున్న పురాతనస్థలము. ఒకసరస్సునొడ్డున గొప్పదేవళమున నాల్గుమూలల లోతుగల కుండలములోగల గోకర్ణనాథ శివలింగము రావణప్రతిష్ఠితమని చెప్పబడినది. చుట్టుప్రక్కల దేవాలయములు, మఠములు, సత్రములు కలవు. ఇట నివసించువా రందఱు గోసాయిలే.

ఫాల్గుణమాసమం దొకటి, చైత్రమునం దొకటియు గొప్ప ఉత్సవములు జరగును. ఒక్కొకటి పదునేను దినములు జరగును. ఈపవిత్రస్థలి పదునెన్మిది మైళ్లు చతురపుప్రదేశమట. తూర్పున పదునెన్మిది మైళ్లదూరమునన్న దియోకాలిగ్రామమును, దక్షిణమున అంతేదూరమునగల బాల్మియార్ బార్కార్ గ్రామమును, పశ్చిమమున నదేదూర

మంచున్న. మతిగ్రామమును, ఉత్తరమునందుంతే దూరమున మహాపూర్ గ్రామమును ఈపవిత్రస్థలికి ద్వారములని చెప్పఁబడినది.

గోతేయ గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గోర్జి (Gorge of a river) నది మెత్తని ప్రదేశములం బ్రవహించుచుండి చాల లోతునకుం గోసివేసిన గండి. దీని కమెరికాదేశమునందు Canon (కేనన్) అనిపేరు. (కానన్ చూడుఁడు). ఇది ఇంగ్లీషుశబ్దము. గోర్జ అనునది పలెలలో వాడుకొనుచుండు కృతకశబ్దము.

గోర్డియన్ నాట్ (Gordian Knot)_ దుస్సాధ్యమగునది లేక గొప్పచిక్కు అని భావము. Phrygia నరపతి యగు Gordius అనునాతఁడొక యూపస్తంభమున నొక గొప్ప ముడివైచి యెవరు కొనలు కనుగొని బయటికి గుంజ పడకుండునట్లు విప్పు దానిని వారు జగజ్జేతయగునని మాచెను. అనుమట విప్పఁగల పిమ్మట యునో ఆతనికి జయమును, ఆసియాదేశమును వశమగు నని యూహవము చెలిపెను. దానికి అలెగ్జాండరు దానిని తన ఖడ్గముతో గోసి ఛేదించి పడవేసెను.

గోల్కొండ భట్టర్లు గోల్కొండ వ్యాపారులు చూడుఁడు.

గోల్కొండ వ్యాపారులు — ఆంధ్రదేశపు బ్రాహ్మణశాఖలలో నొకటిగ నున్నది. వీరందఱు శ్రీరామానుజీయవైష్ణవమతస్థులు. వీరిని తెలగాణ్యపు నియోగులనియు, బ్రహ్మపుర (ఉత్కలదేశమునందున్న బరంపురము) వైష్ణవు లనియుకూడ ననుట కలదు. వీరందఱొకపేరం బరగుచు నొకేరీతి నగుపడుచున్నను వీరియందు ఐకమత్య మధికముగఁ గన్పట్టుచున్నను వీరియందు భేదములు లేకపోలేదు.

వీరియందు గాదివారిలో నొకశాఖయు, కాళ్లూరివారు, కొండుపత్తివారు, గుండాలవారు, గుండుమళ్ళవారిలో నొకశాఖయు, న్యాయపతివారు, పరాఙ్కుశంవారు, బచ్చువారు, మాగువారిలో నొకశాఖయు రాగోలువారు పూర్వవైష్ణవు లనంబడుదురు. వీరు శ్రీనేక సింహాద్రినాథభట్టరు వారి సంతతివారనియు, తిరుమలనివాసులగు వైష్ణవ సాంప్రదాయస్థులనియు చెప్పుచున్నారు. (నేక సింహాద్రినాథభట్టరు చూడుఁడు.) వీరికి భట్టరు లను నామాంతర యుండెను.

భట్టరులు కొందఱు గోల్కొండసీమ కరగి యట నివాసులుగ నుండుటచేత గోల్కొండ భట్టరు లనం బడిరట. తక్కిన వారు తిరుమలభట్టరు లని పేరుపడిరి. ఆతిరుమలభట్టరుచే దక్షిణ దేశపుసీమల కరగి ఇప్పటి ద్రావిడవైష్ణవు లనా బడినవారు పూర్వులుగ నుండిరనియు, గోల్కొండ భట్టరు నానాటికి వ్యాపారవృత్తి నైకొనుట గోల్కొండవ్యాపారులనంబరగి క్రమముగ నుత్తర సర్కారులకును, కళింగసీమకును వచ్చిరనియు, మరియు బ్రహ్మపురపు సీమయందు వీరధికసంఖ్యాకు లగ నుండుటచే బ్రహ్మపురపువైష్ణవులను నామమును పొందిరనియు నందురు.

ఈపూర్వవైష్ణవ గోల్కొండవ్యాపారులందు కౌండిన్య, భరద్వాజ, భార్గవ, శ్రీవత్స, హారిత, ఆత్రేయ మొదలగు నాలుగోత్రములు గాన వచ్చుచున్నవి. వీరు మతకర్మలందు తమపేరున కుం జేసిన నాచార్యశబ్దము వినగా వాడు చున్నారు.

పిమ్మట కొన్ని తెలగాణ్యపు కుటుంబములు వైష్ణవమతస్వీకరణ మొనర్చి సంస్కారముల నంది వీరియందు చేరి గోల్కొండవ్యాపారులనం బరగుచున్నారనియు, వారు గాదివారి నుండి గుండుమళ్ళవారినుండియు, మాగువారినుండియు,

పణ్యాలవారును, ఇంకను తరువాత జోసరాల వారు, గంధంరాజువారు, దాశిరాజువారు, మురు శేటివారు, శంబరాజువారు, దేవరాజువారు, ద్రోణరాజువారు మొదలగు కొన్ని నియోగి కుటుంబములును, వైష్ణవమతస్వీకరణ మొనర్చి వీరియందు చేరిరట. (తెలగాణ్యులు చూడుడు).

గోల్డు జాతివారు — అమూరు నది, సైబీరియా, మంచూరియాల సరిహద్దుగానుండచి ఎల్లయగుచు ఒకాటుస్కు సముద్రమున సంగమిం చుట కుత్తరవాహినిగ తిరిగి నికోలయేవ్స్కు యను పురముకడ సాగుచుండును. ఈ ప్రాంతి సీముల వైశాలవేల విశాలప్రజలు గోల్డ్సనువారు వారు కలరు. ఈ ప్రాంతసీమలు చీనావారి క్రింద క్రీ. శ. ౧౮౬౦ వఱకు నుండెను. అప్పటి యుద్ధ మున రష్యావారికి వశమాయెను. చీనావారు వీరిని యూపీటట్సీ (చేపల చర్మపుజాతి) యని వాడుచుండిరి. చేపల చర్మములను తీసి వానిచేసు వస్త్రములుగ ధరించుచు కాలిజోళ్ళు, మేజోళ్ళు, సంచులు, పెట్టెలు మొదలగునవి కూడ చేసికొనుట నా పేరునకుం గాల్పడినట. ఆ కారణముగ మంచూరియా ప్రజలవలె నుందురు. గొప్ప వేటకాండ్రు. ఆ ప్రాంతముల ఫర్ మృగములు మెండు. వా యిండ్లను మంచూరియాదేశపు పోలికయే.

దేశ మతిశీతల ప్రదేశమగుటచే పెను కష్టజీవులు. వేసవియందు చేపలు పట్టి జీవింతురు. ఫర జంతువుల వేటాడుదురు. శీతకాలము ఉద్ధృతి నీరు ఘనీభవించియుండ ఎండుచేపలే ఆహార మగును. వీరికుక్కలే వీరి స్లెడ్జిగుఱ్ఱములను ఈడ్చు కొని మంచుపై బర్విడును.

గ్రామమునకొకటొక మతాధికారియగు గురు వుండును. ఆయనకు షామానని యందురు. ఆయన వైద్యుడు, మంత్రవేత్త, పిశాచహర్త, దయ్యములం బట్టి తెప్పించి, శిక్షించియు పార ద్రోలియు రోగుల కారోగ్య మిప్పించువాడు. వీరియందు పునర్జన్మములు కలవు. ప్రాణులకు నివాసభూమియగు బూనీయను లోకము కలదు. దానిగూర్చి షామానుగారికి చక్కని జ్ఞానము కలుగగాన నాయన జ్ఞాని యనంబడును. అందొక పవిత్రవృక్షము చాల పెద్దది యుండును. దాని కొమ్మలలో శకునములువాసిన ప్రాణులు పక్షుల యాకారముగ వసించుచుండెడిని. కాలక్రమాంతర ములచే ప్రాణులకు పునఃపునర్జన్మములు కల్గు చుండును. ప్రాణి జన్మించినపిదప నొకవత్సర కాలమును పరిశుద్ధావస్థయందుండును. పిల్లపుట్టిన తోడనే ప్రాణి పక్షిరూపమును విడి జన్మస్థా నమగు (బూనీనుండి) నేతెంచి, పిల్లశరీరమునం ప్రవేశించునట. బూనీయే వీరికి స్వర్గానుభవ స్థలము.

గోల్డు డెలివరీ - వాణిజ్య సంబంధమగు ఇంగ్లీషు భాషాపదము. సెక్యూరిటీకి ప్రతిగా బంగారమునే అర్థమునుగ స్థితియందు ఉంచు నానాడెల్యువరీ యనుదాని వాడుచున్నారు.

గోల్డు బాండ్సు (Gold bonds) — బంగారు నాణెములలో వడ్డీ చెల్లించుట, ఋణము తీర్చుట మొదలగు విధులుగల పత్రముల కీపేరు వర్తించును. అట్టి ఋణపత్రములు గోల్డు బాండ్సు అనబడును. మఱియు బంగారు నాణెములకు గోల్డనియు వాడుచున్నారు.

గోల్డెన్ గేటు (Golden gate) — పసిఫిక్కు మహాసముద్రము నుండి 'సాన్‌ఫ్రాన్సిస్కో బే' లోనికిం గల్గు కాలువ. ఐదు మైళ్ళ పొడవు. చక్కని ప్రదేశమగుటచేత నీపేరిడియున్నారు.

గోల్డెన్ హారన్ (Golden Horn) — టర్కీ దేశముకడ నైరోపాయందు బోస్ఫరస్ జల సంధి విజృంభించినతావు. ఇస్తాంబూల్ (వెనకటి

కాన్‌స్టాంటినోపిల్) నగరము. పేరా, గలాటాల నంటియున్న సముద్రపుకాలువ. సౌందర్య విశేషమున నిట్టి పేరందినదట.

గోల్డెన్ ఏజి (Golden Age) — Bright epoch అనియు, Good old days అనియు నర్థము. తొల్లింటి ధర్మకాలమనిభావము. దానికింబిదప Silver age అనియు, దానికిం బిదప Brass age అనియు, దానికింబిదప (ఇప్పటి) కాలమునకు Iron age అనియు నాలుగు భాగములుగ చీలింబఱ్తు రందురు.

గోల్ఫు ఆట (Golf) — గోల్ఫు ఆట ప్రధానముగ నొకటియైనను దీని ద్విపిధములుగ నాడుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇది యొక పెద్దమైదానపు ప్రదేశమున నాడం బడును. సర్వసాధారణముగ గోల్ఫు ఆటగాండ్లు ఆట కుపయోగింపఁబడు ప్రదేశము సమతలమై యుండవలయును. ఒక్కొకతఱి యున్న గడ్డిపట్టి నాని బాగుగ నాటకి తీరించియుందురు. గడ్డి ఎత్తుగ పెరుగునేని బంతులు దొరలుట కాటంకమగు నుండును. ఆట బయలునందర్భమగు ప్రదేశమును లేక ప్రదేశములందు నాల్గుగుంతలు ముఖ్యకొలతి గల గుంటలు చేయఁబడియుండును. ఈగుంటలు సలవిశాలము బట్టియుండును. ఐనను సర్వసాధారణముగ పదునెన్మిదిగుంటలుండుట యాచారమై యున్నది. ఒకప్పుడెక్కువ గూడ నుండుటకలదు. ప్రతిగుంటకడను యానవాలుగ నొక చిన్న ఎఱ్ఱ జండాగుర్తు తెల్పుచుండును. ఈ యాటయందు నుపయోగింపబడు చిన్న యాటబంతుల నా గోతులం బడద్రోయుటయే ఆటవిధానము. తక్కి కొలందివీలగునన్ని తక్కువదెబ్బలతో నాబంతిం దొరలజేయుచు గుంటంబడద్రోయుటయె జయము.

బంతింద్రోయుటతో నాటనారంభించుతావున 'టీ' గుర్తువేయఁబడును. మఱియు నత్తావునకును 'టీ' యని వాడుచున్నారు. అట్టి 'టీ' ప్రదేశము నుండి గుంట ఇంతదూరమున నుండవలయునను నియతిలేదు. ఎంతదూరమునందైన నుండవచ్చును. వేల్వేలు గుంటలు వేల్వేలు దూరతలములు నిర్మాపఁబడి యుండునని యొప్పుగునది.

ఆటబంతులను టీ ప్రదేశమునుండి గుంటల కెడకుం ద్రోసికొనిపోవుటకు చేతికఱ్ఱల జోలిన వేల్వేలు ఆకృతులుగల్గిన కఱ్ఱలుపయోగింపం బడును. వీనికి Clubs అని గుఱుతుగలదు. వీనియందు Driver Club అనియు, Niblick Club అనియు, Mastic Club అనియు, Cleek Club అనియు, Putter Club అనియు పెక్కురకముల ప్లేంగిల Club కఱ్ఱలుపయోగింపఁబడెడిని. బంతులు రబ్బరు ఉపయలపై Caoutchouc cover వేసి తెల్లరంగు వేయుదురు. ఒక్కొక ఆటగాని కొకబంతి యుండును. లేక ఇద్దరు కలిసిగాని ఒక్కొకబంతి నాడుట గలదు. ఒక్కొకనికొకబంతి చొప్పున నాడెడి యాటకు సింగిల్సు (Singles) అనియు, ఇద్దరకొకబంతి నాడు నాటకు ఫోరు సమ్సు (Four Somes) అనియు నందురు. దీనికింకను Guartetle అనుపేరు గలదు. ఇది సర్వసాధారణముగు బహిరంగపుటాట.

గోల్ఫు ఆట గొంతెనులభపర్చి స్వాంతఆట ప్రదేశములందు (Lawn) ఆడుకొనుఆటకు Clock Golf అనిపేరు. ఇందు Putter అనం బడు కఱ్ఱలతో నొకటైనను వాడుదురు. ఒకగుంటకుం గొంతదూరమున తలపై బంతులను వహించు సంఖ్యాగుర్తులను నేలగుచ్చి దానిపై నొక్కొక యాటకాండును తనబంతినిందుండి వీలగు నన్ని తక్కువదెబ్బలతో ఆబంతిం గుంట జేర్చ ప్రయత్నించెడిని. ఇంకను ఒక్కొకతఱి ఈ గుంటనుండి వేల్వేలుదూరములు నీగుర్తులనిడి

చూచుచుందురు. ఒక మైదానమున నొకతావున నొకగుంటచేసి దానికి వేర్వేరు దూరముల వేర్వేరు సంఖ్యాస్థానములను ఆట ప్రారంభించు తావులుగనిర్ణయించి, ఆ యాతావులనుండి యాటనాడు టకు మొదలిడి Putter కఱ్ఱతో బంతిత్రోయుచు గమ్యస్థానమగు గుంటచేర్చు యాటను పుట్టింగు గోల్ఫు (Putting Golf) అని యనుటయు గలదు. కాని ఈసమ్మేదముతో ఇది Clock Golf ఆటయనుటయుగా తేలుగ నిర్ణయించుట వరిగి వేయుట సమంజసము.

గోవత్సద్వాదశి — [illegible] బహుళ ద్వాదశి (పండుగలు చూడుడు).

గోవర్ధన మఠము - శుద్ధాద్వైత మఠము.

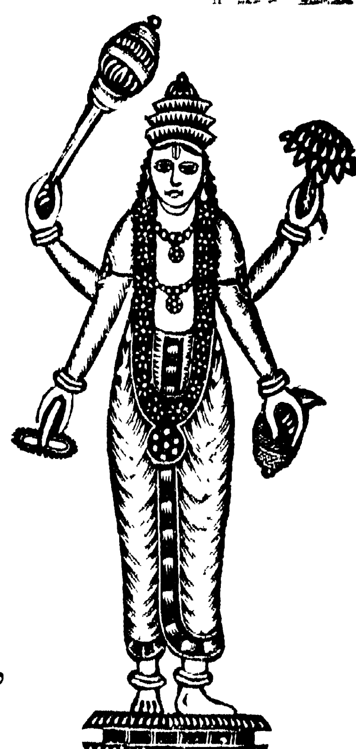
గోవర్ధనపురము — [illegible] ధాని నాశికనుండెలను. నాశిక పట్టణమునకు సమీపగ్రామము. [illegible] పురాణము [illegible] యందు గలదు.

గోవ రాష్ట్రము — గోవా ప్రాంతము చూడుడు.

గోవింద ద్వాదశి - ఫాల్గుణ శుద్ధ ద్వాదశి. ఆదివారము పుష్యమీ నక్షత్రము, శోభననామయోగము సంభవించి అస్తా సూర్యుడు రాశియందుండి, ధనుస్సునందు గురుడు, మకరరాశియందు శనియు నుండినచో నాదినము యోగప్రదముగ బరగడిని.

గోవింద భగవత్పాదాచార్యుఁడు వీరు జీవన్ముక్తికై చిరాయుస్సుగల్గు సాధనముగ పాదరసమందలి దోషములను శుద్ధిఁజేసి క్రమముగ లోనికిపుచ్చుకొనుటవలన స్థిరులై చిరజీవు లగు మార్గములను గొప్ప పరిశీలన యొనర్చినవారు. ఈయన రసార్ణవమను గ్రంథమును రచించెనట. ఇందు రసయోగసిద్ధి వివరింపఁబడినది. భౌతికశరీరము శాశ్వతికమని ఇందు చెప్పఁబడినది. దృష్టిచేతను, స్పర్శనముచేతను, సేవనముచేతను రసయోగమై సిద్ధుఁడై జీవన్ముక్తుఁడగునని యిందు గలదు. ఈపరిశీలనలందీతని ప్రధానశిష్యుఁడగు రసేశ్వరయోగి ఈయనకు సహాయపడుచుండెనని యందురు. (రసేశ్వరుఁడు చూడుఁడు). ఈతఁడు శంకరాచార్యుని గురువనియు (శుకుని శిష్యుఁడగు) గౌడపాదాచార్య యతికి శిష్యుఁడనియు వాడుకయున్నది. గౌడపాదయతి సుభగోదయమను మంత్రశాస్త్రగ్రంథము రచించినవాఁడు.

గోవిందవ్యూహము రామానుజమత వైష్ణవ సాత్త్విక వైష్ణవ మతధర్మము లను తదేకాగ్ర సమాహిత [illegible]. అందు ద్వైతము చతుర్వ్యూహములలో నొకటి యనియు, సంకర్షణ వ్యూహము క్రింద నొక ఉపవ్యూహమనియు. వర్ణన శిలాసముద్రయనియు, పద్మ, చక్ర, గదా, శార్ఙ్గ, శంఖములు ఆయుధములనియు చెప్పఁబడినది. (విష్ణుదేవాలయములందలి విగ్రహములు చూడుఁడు).

గోవిశాన దేశము — రాజధాని విరాట లేక వైరాట పట్టణమనియు (బైరాట్) ఇది సంయుక్తరాష్ట్రములోని కుమాన్ డివిజనులో నున్నదనియు కొందఱనుచున్నారు. ఇప్పటి కాశీపురిగ్రామముగ బోల్చుచున్నారట. పడమటి రోహిల్ఖండమునందు బిగ్నోరు సమీపమున

ముండోరను తావును గోవిశాసపురమని పోల్చి యున్నారు. ఇప్పటి కాశీపూర్ ఈదేశములోనిదే. మహాభారతము భీష్మపర్వము ౧౭ సందు దీని ప్రశంస కలదు.

గోవుతోక పట్టుకుపోనా — ఒక దీనుండగు అంధుని ద్రోహమొనర్చి ఒక గోవు తోక నొకదుష్టుండు అంధునిచేతికిచ్చి అదివదలక నడచిపోతే ఊరిలోనికి పోగలవని దారిచెప్పెనట. నాడాదిగ దుష్టులుచెప్పు మాయమాటలను గోవుతోక పట్టుకుపోవుట యని వాడుచుందురు.

గోవులు లేని ఊరిలో గొడ్డుగేదె శ్రీమహాలక్ష్మి యగును —

గోవ్యాధి గోత్రము — ఆగస్త్య ఉపగణము చూడుడు.

గోశ్వపిగిలి గోత్రము భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

గోశ్వపి గోత్రము - భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

గోష్మాయన గోత్రము — విశ్వామిత్ర గణము చూడుడు.

గోస్సలమఠము — హిమవన్నగముపై టిబెట్టుదేశమున మానససరోవర రాకసస్థల్ (రాకస తలము లేక రావణహ్రదము) సరస్సులనడుమగ నున్న బౌద్ధమఠము. ఇది కైలాసగిరి యాత్రస్థులకు మకాము స్థలము. మఠమే గ్రామముగా నున్నది. అందు బజారు అంగడులు కలవు. బౌద్ధ భిక్షువులు (లామా) అంగడులయందు కూర్చుని క్రయవిక్రయము లొనర్చుచుందురు. గార్ ఉదయారు గుహానుండి ౯ మైళ్లును, తకలాకోట నుండి ౨౬ మైళ్లను దూరముండును. (గార్ ఉదయార్ గుహ చూడుడు, కైలాసశిఖరము చూడుడు).

గోళ్ళవెనపడు తెల్లనిమచ్చలు - ఇవి వ్రేలిగోళ్ళపైన ప్పుడప్పుడగుపడు చిన్నచుక్కలు. వీట్లను బాలురు ఆకాశమున నెగురుచుండు కొంగలకు జూపిన గల్గెడివనెదరు. వీటి నదృష్టలాభ సూచకమని తలంతురు.

మనుష్య శరీరమంతయు చిన్న చిన్న కూపములు, అందు రంధ్రములు లేక గుంటలమయమై యున్నది. గోళ్ళక్రిందనూ అట్టికూపములు కలవు. వీటిక్రిందుగా రక్తము ప్రసరింపచేసి గోళ్ళగుండా ఎఱ్ఱని రంగు కనుపడుచుండును. ఏకారణమువలననైనను గోరుపై లోతుకు నాటగలిగిన ఒకపాటిదెబ్బ తగిలెనేని, దానివలన గోరుక్రిందనుండు కూపము ఒకటి రెండు మూడు చితికి పడిపోవును. అందు రక్తమునకు చేరిన గాలి అచ్చట బంధింపబడి రక్తప్రవాహము లేక అలాగునే ముద్దబారియుండియు గోరుగుండా ఒక తెల్లగా గనబడును. దానిని తెలమచ్చ (మచ్చ) యనుకొందురు.

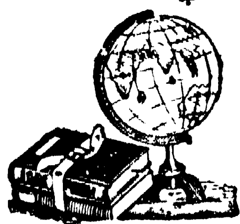
దానవలన కొంతకాలమునకు అడుగునుండి క్రొత్తగోళ్ళు పుట్టి చెడిపోయినగూటి నాక్రమించి కలిపివేయును. పెరుగ నెత్తురక్త మాక్రమించుకతన తెల్లమచ్చ కనుపడక మాసిపోయి అంతయు నెప్పటివలె కాన్పించుటతో నా తెల్లమచ్చలు పోయినవనుకొందురు.

గ్నోస్టిసిజమ్ (Gnosticism) — పూర్వకాలమున అనగా క్రీ. వె. ఒకటి మొదలు ఆరవశతాబ్దమువఱకు పాశ్చాత్య సీమలందు ఒకతెగ మనుష్యులకు ఏవోకొన్ని దివ్యదృష్టి దివ్యజ్ఞానశక్తులు మనోసామర్థ్యములు కల్గియుండు ననియు తదితరులకు అట్టిశక్తులుండవనియు ఒక వాడుక నమ్మకములు ఉండెడివి. ఇప్పుడట్టివి కానరావు.

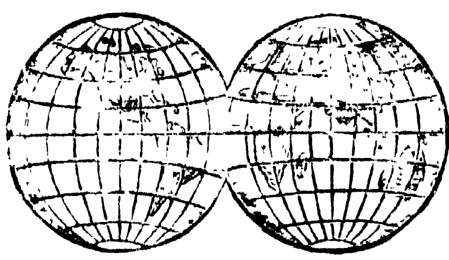
గోశీలకుల గోత్రము పునగశీల చూడుడు.

గోహిల్ శాఖ క్షత్రియులు —
క్షత్రియకులము చూడుము.

గోళార్ధము భూగోళార్ధము —

Hemisphere గోళార్ధము భూమి గోళముగా ఉండినది నుండుటచే దాని అందలి సగభాగ ముండునది గోళార్ధము లేక అర్ధగోళము.

భూమియందు ఆసియా, ఐరోపా, ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా ఖండములుండు సగము గోళమునకు పూర్వగోళార్ధమనియు (Eastern Hemisphere), అమెరికాఖండము లుండు అవ్వలిభాగమునకు పశ్చిమగోళార్ధమనియు (Western Hemisphere) పేరుకలదు.

గోక్రీడన ప్రతిపత్తు

శుద్ధ పాడ్యమి. ఈదినము గోవులను అలంకరించి మేపియు, పోషించుటయు గోపూజయు చేసికొనవలెను. ఇది వ్రతదినము. (పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుము).

గోత్రములు —

ఆర్యులకుం గులగోత్రములు ప్రధానములు. వీనిపై వివాహ సంబంధ మతధర్మములు గోత్రప్రవరలనుబట్టి జరుగును. ఆర్యుల గోత్రములు సప్తమహర్షుల సంబంధము. భృగు, ఆంగీరస, కశ్యప, అత్రి, వసిష్ఠ, అగస్త్య, విశ్వామిత్రులు సప్తమహర్షులనబడుదురు. వీరి సంతతి వారగు ఋషులు గణర్షులనియు, ఉపగణర్షులనియు, గోత్రర్షులనియు, పేరులంబరగుచున్నారు. ఇందు భృగు ఆంగీరసులందు గోత్రములధికముగ గలవు. ఈ రెండు సంతతులందు వేర్వేరుగణముల వారన్యోన్యము వివాహసంబంధములు చేసుకొన వచ్చుననియు, తక్కిన ఋషుల సంతతులందు ఒకేఋషి సంతతిగోత్రములవారన్యోన్యము వివాహము లొనర్చుకొనరాదనియుం జెప్పంబడినది. అటులనే భృగు, ఆంగీరస మహర్షుల సంతతులందు ఒకఋషి సంతతిలో ఏకగణమందలి గోత్రముల వారన్యోన్య వివాహసంబంధములు చేసుకొనరాదని నిషేధింపంబడినది. కాన వివాహసంబంధములం దీపరిశీలనను జాగ్రతగ చేయవలసి యుండును.

గోత్రములందు కొన్ని బోధాయన సూత్రోక్తములుగను, కొన్ని కాత్యాయన సూత్రోక్తములుగను, కొన్ని మాత్స్య సూత్రోక్తములుగను, ఇంక కొన్ని గోత్రము లితరగ్రంథముల నుండియు, లభించెను. కొన్ని విరివిగను కొన్ని స్వల్పసంఖ్యాకములుగను లభించెను. మరియు భారతము భాగవతపురాణములందు కొన్నిగోత్రములు నామమాత్రమున్నవి. గోత్రములలో నెక్కువ ప్రాముఖ్యత గలిగిన మొదటి ముఖ్యపురుషులు సర్వసాధారణముగ ప్రవరర్షులనబడుదురు. ప్రవరలందలి ఋషుల సంఖ్యనుబట్టి త్ర్యార్షేయములుగ నేర్పడియెం గాని, నానారాను ద్వ్యాముష్యాయణముల ధర్మములుగనుక ఎక్కువ ఋషులు చేరుచుండుటచే ప్రవరలు పంచార్షేయములు మొదలు దశార్షేయములుగ కూడ నున్నవి. మరియు కొన్నిగోత్రము లేకార్షేయప్రవరలనే గల్గియున్నటులు గలవు. బ్రహ్మమహర్షి సంతతి యందు, గణర్షుల సంతతి యందు కేవల గోత్రములు కలవు. కేవల గోత్రము, ఆ ఋషిసత్తముని స్వాంత సంతతి యట. ఆగోత్ర మాసంతతి ఇతరగోత్రము లాద్యగ్రత వహించునని చెప్పంబడినది. ఇంకను కొందఱు ధర్మశాస్త్రకర్తలు కేవల గోత్రముల వారికి గన్యలనీయనగుంగాని వారికన్యల నన్య గోత్రజులు (ఆఋషి సంతతిలోనివారలు) పరిణయ

మగుట శ్రేయముగాదని సూచించియున్నారు. ఇంక దొరకిన గోత్రములసంఖ్య ౨,౧౮౫.

గోద్వేషి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

గోప్రజార్చన పరీక్ష - కాల విజ్ఞాన శాస్త్రమునందు వివరింపఁబడిన పరీక్షలలో నొకటి (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుడు)

తన పశువులభివృద్ధి నందితేకు పాడి పంటలు సమృద్ధిగనుండి సుభిక్షముగ కాలము గడుపా గోరు సేద్యవృత్తిపరుఁడు ప్రతిసంవత్సరము ఆషాఢ బహుళ నవమిని ప్రభాత సమయమున గోవులను (పశువులను) పూజించ వలయునని పురాణము నుడివి యున్నారు.

౧. గోపూజా దినమున - పూజానంతరము (ద్వితీయయామమున) న పాలిచ్చు మొదటి గోవు పెద్ద మూపురముగల యెద్దును మందనుండి వెడలినచో నా సంవత్సరము చక్కగ వర్షించి సమృద్ధిగ పంటి ఫలములనుకూలించి ధనధాన్య [illegible] ననియు,

౨. గోపూజా దినమున - పూజానంతరము, నలుపు, ఎరుపు కల్గిన పాలీయునది, లేక గోక్షము మందనుండి బయలు వెడలినచో స్వల్ప వృష్టి యనియు, పాడి తగ్గుననియు, కలహములు గల్గుననియు

3. గోపూజా దినమున - పూజ కాలమున ఎఱ్ఱనిది, నల్లనిది లేక ప్రసిద్ధమైనది, బక్క-చిక్కి-నది, చక్కగా త్వరితముగ నడువలేనిది, కాలీడ్చుచు నడుచునట్టి ఆవు ఎఱ్ఱగాని, ఆవుగాని మందనుండి వెలుపలకు వచ్చినచో నా సంవత్సరము వర్షలోపమనియు, పశువులకును, మనుష్యులకును పీడాకరమనియు, ప్రభుత్వ రక్షణయందు లోపమనియు [illegible] సూచించెను.

గోబ్లిన్ — పాశ్చాత్యదేశముల వారి నమ్మకము ననుసరించి భూతములు గోబ్లిన్ అను జాతివి కలవని [illegible] బడినది. కాని నేఁడు నమ్మకము లేదు.

గడదేశము వంగదేశము చూడుడు.

గౌడపాదపర్వతము — రుద్ర హిమాలయశాఖ. (గంగానది చూడుడు).

గౌడపాదాచార్యులు — తండ్రి విష్ణుదేవుఁడు, తల్లి గుణవతి. బ్రాహ్మణుఁడు. సుఖదేవర్షి యాశ్రమసమీపమున, భూపాలగ్రామము జన్మస్థలము. తల్లి దండ్రులిడినపేరు, సుఖదత్తుఁడు. ఈబాలుఁ డైదువత్సరములనుండి సకలశాస్త్రములు చదివి, గౌడదేశమునకేగి, జిష్ణుదేవుండను తపస్వి సహాయముతో బున తపమాచరించి ఆమునిని తమునిచే సుశ్లోకపదేశ మందెను. ఆసుతుమును తపస్సిద్ధిగల్గిన గౌడపాదుఁడని పేరు ప్రసిద్ధమయ్యెను. ఈయన శ్రీ చక్రమున పరదేవతారాధన మొనర్చుచుండువాఁడు. (శ్రీ చక్రముచూడుఁడు). సుభగోదయమును శాక్తేయ గ్రంథరచయిత, మాండూక్యోపనిషత్తునకు కారికలను రచించినవాఁడు. శంకరభగవత్పాదుల దేశి

శిష్యుఁడగు గోవిందభగవత్పాదులకు గురువు. గంగోత్రికి పశ్చిమదిశగానున్న పర్వతముపై తపమాచరించుచు సిద్ధిఁజెందినకతన నాగిరికి గౌడపాదపర్వతమను పేరు వాడఁబడుచున్నది.

గౌడపురము (ఇప్పటిగౌడ)— తొల్లింటి వంగదేశపు రాజధాని. ఇప్పుడు గౌరమనఁబడు చున్నది. (వంగదేశము చూడుఁడు).

గౌడబ్రాహ్మణులు — పంచగౌడ శాఖలలో నొకశాఖవారు (బ్రాహ్మణులు చూడుఁడు). వీరు ఇప్పుడు బంగాళమనఁబడు దేశములోనుండిన గౌడదేశమున నివసించువారగుటచే ఈపేరందిరి. (గౌడదేశము, బంగాళాదేశము చూడుఁడు). వేర్వేరు కాలములందు వీరి వేర్పడిన గౌడబ్రాహ్మణులలోని ఆరుశాఖలలో ముఖ్యమగునవి ఈకాలమున నారు చెప్పఁబడెను. వీరు మత్స్యభుక్కులు.

౧. అగ్రదాని శాఖ- వీరెంతవారికైనను దానము (ప్రతిగ్రహము) చేయనర్హులగుటచే ఇది వీరికి నామముగ నిల్చినదని చెప్పుదురు. వీరు అపరకర్మలందును ప్రేతకార్యములందును దానముల బట్టుట యాచారముగ నేటికింగలదు.

౨. ఆచార్యబ్రాహ్మణులు (లేక ఆచార్జి). వీరు అపరకర్మలందు భోక్తలుగనుండుట యాచారమైయున్నది. తొల్లి దశరథ మహారాజు స్వర్గించినతరి పుత్రుండగు భరతభూపాలుఁడు చేయించువానిని ఆచార్యబ్రాహ్మణ సంఘము మాకు దేవబలముగనిపెట్టుకొనియుండి కాచుకొనుండిరట. దానికిం గృతజ్ఞుడై భరతుఁ డామహారాజ వస్తుచయమునుతయు నేకాదశాహంబున వారికొసంగ మొదలుతగైకొన సంశయించియు, వశిష్ఠప్రేరితులై పరిగ్రహించిరట. పిదపఁ గొంతకాలమునకు శ్రీరాముం డరుదెంచి యీసమాచారమంతయువిని ప్రసన్నుండై యంతటినుండి అపరకర్మలందేకాదశాహమున ఆచార్యబ్రాహ్మణులు పూజనీయులనియు ఒక్కనినైనను పూజింపకుండ కర్మసిద్ధిగలుగనేరదనియు విధించెనట. నేటికినీ యీయాచారము కోసలదేశమందు విధిగా పాటింపఁబడుచున్నది.

అత్తరి ఆచార్యబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు కుశలం గోమూత్రమునందదిమి పుణ్యాహవచనోదకముల ముంచుచు నిల్చినతయు శ్రీరామనామ పఠనమున జగ్గము అశౌచమును బాపి శుభ స్వీకరణమొనరించెను.

౩. ఆదిగౌడ శాఖ- శుక్లయజుర్వేదులు. వీరియందు స్మార్త అద్వైతము, స్మార్తశాక్తేయము ననురెండు మతములు వ్యాపించియున్నవి.

౪. కీర్తనస్య గౌడశాఖ- యజుర్వేదులు. వీరింగూర్చి ఇంతకన్న తెలియరాకున్నది.

౫. శ్రీగౌడ శాఖ- సామవేదులు. భారద్వాజ సంతతివారమని చెప్పుకొనుచున్నారు. మాళవదేశము, కాశీప్రాంత దేశములందు గానఁబడుచున్నారు.

౬. శుక్లవాలగౌడ శాఖ- శుక్లయజుర్వేదులు. వీరు గోపీలనియు, ఒఝాలనియు ఇరు తెగలుగ నున్నారు.

ఇట గోపీశాఖను గూర్చి ఇంచుక వ్రాయ ముచ్చటయగును. ఢిల్లీయందు రాజ్యమేలుచుండిన రాజవంశమందలి యొక బాలుం డేలకో యాపదల నుండి తనసోదరికడ అలహాబాదు ప్రాంతమునం గల యొకచిన్న సంస్థానమున వసించ నయ్యెనట. అట నాతనికి సరిపడక యుండి బదరీనారాయణమునకేగ సమకట్టి పోవుచుండెనట. మార్గమున చంపావతీ పురప్రాంతమున నొకచెట్టుక్రిందఁబండి నిద్రించుచుకతన నాతని మేనిపైగల కొన్ని రాజచిహ్నముల నొకచౌబె బ్రాహ్మణుండగు జ్యోతిష సాముద్రిక శాస్త్రపండితుఁడు కనిపెట్టి యాతని కడ గాచుకొనియుండి నిద్రలేచిన తరిని 'మహా

ప్రభూ! నీకు రాజయోగము కలుగనున్నదని దెల్పెనట. నాబాలుం 'డటులగల్గిన నీకుమంత్రిత్వ మొసంగువాఁడ' ననియెనట. మఱియు నాబ్రాహ్మణుం డాక్షత్రియబాలుని తనగృహమునకుం గొనిపోయి పోషించుచుండ నాదేశమేలుకమహ్యాది భూపాలుం డాబాలుంజూచి మోహమున కన్నీరు వంది పిలుచుకొనిపోయి తన కొడుకుగా నెంచి యాదరించుచు యాతని గుణగణములు కొనియాడ మొనరుచుండ యారాజసుత యాబాలుని వలచెనట. రాజును వల్లెయని పరిణయము మొనర్చి నాటక చంపావతీ పరిగణా నగరమొసంగెనట. ఆక్షత్రియుండు భూపాలుండై నాబ్రాహ్మణ [illegible] షుని రావించి యాదరించి ప్రధానత్వమిచ్చెనట.

ఆక్షత్రియునకిరువురు పుత్రులుండిరి. పెద్దవాఁడు చంపావతీ పర్వతము కొండ నైపుణ ఘురఘుహారను గ్రామమునను, రెండవపుత్రుండగు [illegible] నైపుణ సేలాంగోలాం (చిన్నదిమనియర్థము) యను గ్రామమునను కాపురములు కుదిరిరి. ఇందును ఘురఘుహారన ప్రష్ఠ (సంతతి) యని నామము. వీరును ప్రసిద్ధిగాంచి తమతమ గ్రామపేరులతో [illegible] బడిరి. పిదప పెద్దసంతతి వారగువారు [illegible] పేరంబరిగెనట. పెద్దసంతతివారు నేఁటికిని ఘురఘుహారు జోసెలనియు, చిన్నసంతతివారు సెలాంగోలాం జోసెలనియు నేఁటికిని పేర్కొనఁబడు యున్నారు. వీరు గౌడబ్రాహ్మణ శాఖ లోనివారు.

గౌడలి గోత్రము — వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

గాడి (నీతి)— లక్షణ చూడుఁడు.

గౌణ చాంద్రమాన మాసము— మాసములు చూడుఁడు.

గౌణముఖ్యయోర్ముఖ్యే కార్యసంప్రత్యయః ఇతిన్యాయము— ముఖ్యార్థమను శబ్దమునందు గల ప్రధానార్థము, గౌణార్థమను ముఖ్యార్థ సంబంధమగు విశేషార్థము. ఇందు ముఖ్యార్థమే కార్యసంప్రత్యయమునందు వర్తించునది.

ఎద్దువలె పని చేయునను తరి, ఎద్దు శబ్దపు ముఖ్యార్థము కార్యసంప్రత్యయము. కాని ఎద్దువంటి వాఁడను తని పనిచేయువాఁడలేక గ్రహించి పనిచేయునని యాగమము చెప్పుము గౌణార్థమునకు నెరుగునది.

గౌణిపథగోత్రము— ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గౌతమ గణము— ఇది ఆంగిరస సంతతిలోని దొక గణము. ఇందుల యాస్య, శరద్వంత, కౌమండ, దీర్ఘతమస, ఔశనస, కారేణుపాలి, రాహూగణ, సోమరాజక, వామదేవ, బృహదుక్థ, ఔతథ్య, ఔసిజ, కాక్షీవత, రాఘువ యని పదునాలుగు ఉపగణములు చెప్పఁబడినవి.

గౌతమ గోత్రము— ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌతమ మహర్షి— గౌతములనేకులు కలరు. అందు అహల్య భర్తయు, శతానందుని తండ్రియు, కృపాచార్యుని పితామహుఁడును నగు గౌతముఁడు మహర్షులలో పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. వేరొక గౌతమునకు నక్షపాద గౌతముఁడని పేరు. ఇతఁడు నైయాయిక శాస్త్ర (తర్కము) సూత్రకర్త.

మహర్షి గౌతముఁడు దేవేంద్రుని, అహల్యను శపించిన వాఁడు. మహాక్షామ కాలమున సత్రయాగ మొనర్చి అన్నమిడి పెక్కండ్రను బ్రతికించినవాఁడు. తపమొనర్చి శివ జటాజూటమునందున్న గంగను భూమిగతం జేసి గౌతమీ (గోదావరి) నదిం దెచ్చిన వాఁడు. గొప్ప తపస్సంప

న్నాడు. నివాసాశ్రమ స్థలము బొంబాయి రాజధాని నాశిక కడ నున్న త్రియంబక క్షేత్రము. ఇట నీతడు ప్రతిష్ఠించిన శివలింగము కలదు. ఇంకను నీతడు ప్రతిష్ఠించిన శివలింగము లితర తావులందు గూడ గలవని తెలియుచున్నది. కుమారుడు శతానందుడు. గౌతముడు, శతానందుడు, జనక మహారాజు గురువులు (పురోహితులు). ఇంకను కణాదునకును బుద్ధభగవానునకును గూడ గౌతమ నామము గలదు.

గౌతమర్షి గోత్రము— (శిష్టుకరణములు చూడుడు). ఈగోత్రము వారికి ప్రధానర్షులు ఆంగీరసుడు, గౌతముడు అనియు, ప్రవర, ఆంగీరస, ఆయాస్య, గౌతమ, త్రయార్షేయ మనియు చెప్పబడినది. ౧. కరకవలసవారు, ౨. పాత్రుని మహంతివారు, ౩. మామిడిపల్లివారు, ౪. గొట్టి వలసవారు, ౫. పస్తిగొలువారు అను ఇంటిపేర్లు గల శిష్టుకరణము లీ గోత్రమువారై యున్నారు.

గౌతమాశ్రమములు—౧. అహల్యాస్థానము - బీహారములోని సీతామఢీ స్టేషను జనకపురునకు నైఋతి దిక్కున ౨౪ మైళ్ల దూరమున (జర్దెల్పరగణాలోని) అహ్యారి యనంబడు గ్రామముకడ నున్న గౌతమాశ్రమము.
యణమున వివరింపబడిన తావిదియే.

౨. గౌతమాశ్రమము - సంయుక్తరాష్ట్రము లలోని చంద్రాపురము పశ్చిమముగా నారుమైళ్ల దూరమున రేవెల్గంజికి సమీపమున గోద్నా (గోదాన) యనంబడు తావునకడనున్నది. తొల్లింట గంగానది గోద్నా గ్రామము ప్రక్కనుండియె ప్రవహించుచుండెనట గాని ఇప్పుడు దూరమైనది. ఇది న్యాయదర్శనమను గ్రంథము రచించిన గౌతమర్షి ఆశ్రమ మని పరిశోధనల వలన పోల్చబడినది.

3. వాక్సార (బక్సార్) సమీపమున అహిరోలి యనంబడు తావున గల గౌతమాశ్రమము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస బృహన్నారదీయ పురాణము ౯౯ వ అధ్యాయమున గలదు.

౪. బొంబాయి రాజధానిలోని నాశిక మండలమున త్రియంబక మనంబడు తావున గౌతమాశ్రమమున్నది. ఇట గౌతమేశ్వర శివలింగముకలదు. గౌతమీ (గోదావరి) నది ఇందే జనించుచున్నది. దీనింగూర్చిన ప్రశంసలు శివపురాణము ౧-౭౫ యందును, స్కాందపురాణ గౌతమీ లేక గోదావరి ఖండము యందును గలవు.

ఇంకను హరిద్వారమునకు నొక గౌతమాశ్రమము కలదని తెలియుచున్నది.

గౌతమీ నది — గోదావరీనది కీపేరు కలదు. గౌతమమహాముని నుండి ఈపేరు కల్గినది.

గౌతముడు — ఋగ్వేదములో పెక్కు సూక్తములను, సామవేదములో కొన్ని సామములును నితనివై యున్నవి. గౌతమకులజులగు "నోధా" మొదలగువారు కూడ ఋగ్వేదములో పెక్కు సూక్తములకు కర్తలై యున్నారు. సూక్తరూపకములగు ధర్మసూత్రములకును, శ్లోకరూపకములగు ధర్మశాస్త్రమునకును న్యాయధర్మము నకును ఈతడే కర్తయై యున్నాడు.

గౌధవి గోత్రము వశిష్ఠగణము చూ:

గౌరగి గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుడు.

గౌరన మంత్రి కవి— ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పేర్కొనంబడిన వాడు. శైవుండగు నియోగి బ్రాహ్మణుడు. గౌతమస గోత్రుడు. తండ్రిపేరు అయ్యలరాజు అనంబడిన ఎల్లయ్య. తల్లి పోచమ్మ. పెద్దతండ్రి పోతరాజు. మాధవభూపాలుని మంత్రియని చెప్పబడినది.

రచించినవి అచ్చతెనుఁగు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, ద్విపద నవనాథ చరిత్రమను ద్విపద కావ్యము

గౌరగ్రీవీ గోత్రము-- ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

గౌరప్య గోత్రము వశిష్ఠగణము చూడుఁడు.

గౌరముఖుఁడు — ఋషి. శమీకుని శిష్యుఁడు.

గౌరవీత గోత్రము ముద్గల గణము చూడుఁడు.

గౌరాంగుఁడు — చైతన్యాచార్యుఁడు లేక, చైతన్య మహాప్రభువు. ఈమహాత్ముఁడు తత్వ వుతికర్త, గొప్ప విష్ణుభక్తుఁడు. ఈయన బోధ చైతన్యవిధానవిష్ణు భక్తిగాన ఈమహా నీయుని ఎల్లరు చైతన్యమహాప్రభు డని యనుచుండిరి. మఱియు చైతన్యాచార్యుఁడు చైతన్యాచార్యుఁడనియు వాడు చుండిరి.

తండ్రిపేరు జగన్నాథమిశ్రుఁడు, తల్లిపేరు శచీదేవి, జ్యేష్ఠసోదరుఁడు విశ్వరూపుఁడు, ఆయనకు విశ్వంభరుఁడనియుఁ బేరు కలదు. ఎనమండ్గురు తోబుట్టువు లుండిరటగాని వారెవ్వరు జీవించి కొంతకాల ముండినవారుకారట. గౌరాంగుఁడు బాల్యమున నల్లరిచేయుచుండు బాలుఁడని ప్రతీతి కలదు. విశ్వరూపుండును గొప్ప విద్వాంసుండై విరాగియై సన్యాసము స్వీకరించెను. గౌరాంగుఁడు క్రీ. శ. ౧౪౮౬ లో జన్మించినట్లు చెప్పుచున్నారు.

నవద్వీపమున గంగాతీరమునందు తప మాచరించుచుండిన జగన్నాథమిశ్రునకు ఆఁడుపిల్లలు మృతులగుటయు, విశ్వరూపునివిరాగము, సన్యాసస్వీకారమును, గొప్ప మనోవేదన కల్గించెనట.

షడ్దర్శనములు చదివిన వాసుదేవసార్వభౌముఁడను గొప్ప విద్వాంసుఁ డొకఁ డక్కాలమున నవద్వీపమునందు సుప్రసిద్ధ చతుష్పథి (అనఁగా శాస్త్రపాఠశాల) ని నడపుచుండువాఁడట. గౌరాంగుఁ డాపాఠశాలయందు చేరి విద్యాభ్యాస మొనర్చునప్పుడు అల్లరిమాని శాంతస్వభావము కలవాఁడై విద్వాంసుఁ డగుచుండినతరి జగన్నాథమిశ్రుఁడు మృతిసొందెను. సద్భక్తురాలగు శచీదేవియు గౌరాంగుఁడును విరాగియగునేమో యని వెఱగందుచు పుత్రుని వివాహమాడు మని బోధించుచుండెనట. ఆతఁడును వల్లభాచార్య పుత్రికయగు లక్ష్మీదేవిని బరిణయమై విద్యాభ్యాసము ముగించి తా బాలురకుఁ బాఠములు చెప్పుచు న్యాయశాస్త్రమున నిట్టిదని గొప్ప గొప్ప పండితులకైన యుండెనని చెప్పఁబడినది. అక్కాలమున శ్రీవాసుఁడను భక్తుఁడు గౌరాంగునితో శ్రీకృష్ణునిపై భక్తిలేనిపాండిత్యము సముద్రమును నిరర్థకము లనియెనట. దానికిం గౌరాంగదేవుఁడు పరమేశ్వరుఁడు నాకు భక్తి నొసంగనిమ్మని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనట. మఱియొకతఱి వేఱొకపండితుఁ డొకి న్యాయశాస్త్రటీకను వ్రాసి గౌరాంగపండితునికిం జూపెనట. అదివఱకే తానును రచించిన గౌరాంగస్వామి 'నే నొకటివ్రాసితి' ననిన నాపండితుఁడు ఖిన్నుండై 'మీగ్రంథముండ నాగ్రంథముం జూచువా రెవ్వరుందు'రన నామహాత్ముఁడు దయార్ద్రహృదయుఁడై తనగ్రంథముం జింపి పారవైచి 'ఇఁక మీగ్రంథము ఆదరణ

నొందించెనట. ఆపండితుండు వచ్చెరువంది వందన మొనర్చి 'గౌరాంగదేవా! ఇంతస్వార్థత్యాగి వగు నీవు దేశికుండవై యుండదగిన వాడ' వని నుతించెనట.

పిమ్మట గౌరాంగుండు గ్రామమున వేనితని యామయున యనునొగుపత్నియగు లక్ష్మీదేవి మృతి నొంద, తిరుగ విష్ణుప్రియయనుకన్యం బరిణయమై కాలమును బుచ్చుచుండెనట. ఆమహానీయుండు గయయాత్ర వనరించుచున్న ఈశ్వరపురి యను యోగికి శిష్యుండై యోగాభ్యాస మొనర్చి విరాగము కలిగి ప్రచారంభించెనట. పిదప నిత్యానందాదులను భక్తాగ్రేసరులు తనకుం గురువుగ నెన్నుకొనిరి, విష్ణుభక్తిని బోధించెనట. తానప్పుడే విష్ణుభక్తియు వ్యాపించుచుండెను. సంగమృదంగనృత్యములు భక్తిచే నెనరంచియుండెనియు, అట్టితరి విష్ణుదేవుండు తనకిదే సేయుడని నాకిం బోధించుచుండెనట. పేరిని జనులు చైతన్యదేవుం డని యనుచుండిరట. వానికి శిష్యు లనేకు లుగ నేర్పడి విష్ణుభక్తికి చైతన్యమతాను ముగ్ధ డయ్యెనట. చైతన్యమతమును సన్యాసినార్థ వ సంవత్సరములు నేర్పడి జగన్నాథమున బోధించెనియు, పిదప నుత్తర దేశములకు బోధించి వెడలియు, ముప్పదిసంవత్సరము లీలా జగన్నాథక్షేత్రమున యుండి బోధించుచుండెననియు, వీని కొంతకాలము తరువాత శాంతీపూర్, బనారస్, బ్రజబూమిలము, మొదలుగ స్థానము లనేకము గల వర్తకులు ఉన్నవారు విష్ణుభక్తి బోధించినవారియు చెప్పుదురు. (చైతన్య మతము చూడుండు.)

గౌరాత్రేయ గోత్రము — ఆత్రేయ

గణము చూడుండు.

గౌరాంభి గోత్రము — భృగుసంతతి.

ఆత్రేయపేణగణము చూడుండు.

గౌరి గోత్రము — జమదగ్నివత్స

ఉపగణము చూడుండు.

గౌరిత్రయ గోత్రము — వశిష్ఠ

గణము చూడుండు.

గౌరిపురము — వంగదేశపు రాజధానిగ

నుండెను. (వంగదేశము చూడుండు).

గౌరివాయనగోత్రము — నిధ్రువ

గణము చూడుండు.

గౌరీ ఉదయార్ గుహ — హిమవన్నగ

సీమలందు ఉదయారనిన గుహా కక్ష్యము. టిబెట్టు దేశమున భారతదేశమునుండి తకిలాకోటమీదుగ మానస సరోవరమున కిరుగుమార్గమున తకలా కోటనుండి ౧౭ మైళ్ళదూరమునను, ఆల్మోరా నుండి ౨౧౦ మైళ్ళదూరమునను కలదు. ఇది గౌరీదేవి జలకమాడును, విఘ్నేశ్వరుని జేయుట మొదలగు కథలకు సంగతులను. గుహాయందు వేడినీళ్ళ జలధార కలదు. అది గౌరీదేవి స్నానించుట జలకమాడిన జలనిలయ సంబంధ మందురు. స్నానము సౌఖ్యమునిచ్చు నుండెడిని. ఇట్టి బసలకు మూడు గుహలు వేఱుగ కలవు.

గౌరీ కళ్యాణము పాడుట — ఇది

మంగళవాచనంటివంటి యుక్తమేగల ఆంధ్రభాషా సాహిత్యపదార్థ పదము. ఒకపనిని పూర్తిచేసి దానిపట్టు కడ్యుక్తిని హేళనగా వాడుదురు.

గౌరీ తపోవ్రతము — మార్గశిర

బహుళ అమావాస్య. వ్రతదినము.

గౌరీ నది — దీనిని ప్రాచీన గ్రీకులు

గౌరయోస్ అనివ్రాసిరి. ఇప్పటిపేరు పాంజ్కోరా. ఇది పంచగౌడమని యుండిన పేరుయొక్క వికార రూపము. ఈ నదిపై పంచగౌడమనుపుర మును కలదు. ఈనది శుభవస్తు (స్వాత్) నదితో కలసి లాండోయియనుపేరున నడచుచు కుభా

(కాబూల్) నదియందు చేరుకొనును. మహాభారతము సభాపర్వము 32 యందు పంచకార్పాతము పంచగౌరీనదీతీర దేశమనియు, పంచ

చూడుడు). గౌరీనదియు ఇప్పటికాశ్మీరరాజ్యము లోని గిల్గిట్ కడ జనించి ఖోనార్ స్వాత్ ల నడుమగ ప్రవహించ మొదలిడును. (పంచగౌరి దేశము చూడుడు).

గౌరి లేక గౌరీదేవి

— పార్వతీదేవికి గౌరీదేవియని నామాంతరము. తెల్లనిదియని భావము. పెంపుడుతండ్రి హిమవంతుడు. భర్త పరమేశ్వరుడగు శివుడు. వరుణుని భార్యయొకతె గౌరీదేవి కలదు.

గౌరీపౌర్ణమి

— ఆశ్వయుజశుద్ధ పౌర్ణమి యందు సేద్యమొనర్చువారు తమ పొలములందలి సస్యముల రక్షణకుం గౌరీశంకరులను పూజింతురు. వెన్నెలతోనున్న పరిపబ్బును గౌరీదేవిగను, నందివాహనారూఢునిగ శంకరుని గ్రహముగను ఊరేగించి పూజించుట ఆంధ్రదేశపు రైతులందాచారమైయున్నది. తెలుగున ఈదేవతలకు గౌరమ్మ యనియు, [illegible]చెన్నయనియు వాడుటయుం గలదు.

గౌరీలతాలింగమండలము

— ఇది ఆగమోక్తమగు రంగవల్లి (ముగ్గు లేక పట్టు). చిన్నమయదీక్షాదులందు దీనినిడుచుందురు. వీరాగమమునందు చెప్పఁబడినది. దీనిగూర్చి ఇటులం జెప్పఁబడినది. శ్లో॥ క్షేత్రేవింశపదీకృతే స్నపవర్తై రంభోరుహంమధ్యమే । కుర్యాద్దిక్షుతు వార్థిసాగరపదైః పట్టంచకంజంగళమ్ । కంజం పట్టికమేవలింగమథత త్కోణేషుభూభుత్పదైః । వల్లీస్యాత్పృగమేవమండలమిదం గౌరీలతాలింగకమ్॥ వింశతిపదీకృతే క్షేత్రే యనిన ఇరువది గడులు పొడవును, ఇరువది గడులు వెడలుపును గల్గిన

సాగరపద్మైః యనిన (చతుస్సముద్రార్థములచేత) మధ్యనున్న ఎన్మిదిగడులచే నాల్గుదెసలను నాల్గు అధఃపట్టికలు లిఖించవలయును. (లింగము చూడుడు). తరువాత నాలుగుగడులచే (మధ్యగడులనియె భావము) నాల్గు అధఃకంజములును, తరువాత మధ్యగడులు నాల్గును, వానితరువాత వరుసయందలి నాల్గుగడులుగల్పి ఎన్మిదేసిగడులచే నాల్గుదెసలందు నాల్గుకరములను రచించవలెను. ఇట్లు అధఃకంజమునాలుగుగడులును, కంఠమునెన్మిది గడులును కలిసి పదునాల్గు గడులగును. వార్థి సాగరశబ్దములు రెండును సముద్రార్థపదములే గాన, సప్తసముద్రములుగ సంఖ్యను చెప్పి ఏడు ఏడు కలసి పదునాలుగని ఇచటియభిప్రాయము. పిదప వార్థిపదమునకు సాగరపదమునకు రెంటికిం గూడ నొక్కొకదానికి నాల్గు ఏడు సంఖ్యలు అరములుకలవని పైనిచెప్పఁబడియున్నది. ఆరెంటిం గల్పి పదునొకండర్థము చెప్పి రెండుపదకొండ్లు ఇరువదిరెండు గడులలో నాల్గులింగములందు ఊర్ధ్వకంజము లారుగడులతోడను, ఊర్ధ్వపట్టిక లెన్మిదేసి గడులచేతను, ఆద్యప్రదానికలు రెండు వరుసలుగ ఎన్మిదేసిగడులచేతను (మొత్తమిరువది రెండు గడులు) రచించిన నాల్గు దెసలనుండి నాల్గు లింగములు (అష్ట దళ పద్మమున్న పదునారుగడుల క్రిందుగ) ఏర్పడును. ఇంక రంగవల్లియొక్క నాల్గుమూలలను (ఆరేసి గడుల పొడవు, ఆరేసిగడుల వెడలుపుం గల్గిన) ముప్పది

యూఁజేసి గడులచౌకములు నాలుగుమిగిలెడివి. వాటియందు చుట్టునుండిన యొకగదివరుస మార్గమును వదలి లోనున్న (నాల్గు నాలుగులు) పదునారుగడుల చౌకములయందు లతలు లిఖింపవలయునని చెప్పఁబడినది. తరువాత నడుమను (పదునారుగడుల చౌకములందు) లిఖింపఁబడియున్న అష్టదళపద్మమునకు నాల్గుమూలలందు నాల్గేసిగడుల చౌకములు మిగిలెడివి. వాటియందు పటమునందు చూపఁబడిన విధమున నడుమ నష్టదళపద్మములు లిఖించునట్లుఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఈగౌరీలతాలింగమునకు వేఱ్వేఱు తావులకు వేఱ్వేఱురంగులు చెప్పఁబడినవి. వాటి

శ్లోకములును వివరించుటకన్న ఒకపటమున వివరించుట సమంజసము. ఇంతియేగాక గౌళితాళిగి మండలమునకు దూర్పున స్వస్తికశంఖములును ఆగ్నేయదిశయందష్టదళ పద్మమును, దక్షిణదిశయందు అబ్జ-శంఖచక్రములును, నైఋతిదిశయందు పంచకోణమును, పశ్చిమదిశయందు నాగబంధము, పద్మత్రయము (మూడు అష్టదళపద్మములు) ను, వాయవ్యదిశయందు షట్కోణమును, మరియు నటనే వేఱొక యష్టదళపద్మము, నాల్గుగీతలు చౌకపుమండల ప్రదేశమును, ఉత్తరదిశయందు చామరశూలములును, ఈశాన్యదిశయందు అష్టకోణమును ఉండవలయునని చెప్పబడియున్నది. ఈసంబంధమగు హేమాద్రిగ్రంథములో వేఱు తాప్పున వివరింపబడినది.

గౌరీశంకర శిఖరము (ఎవరెస్టు శిఖరము)

-హిమవత్పర్వతముల నెత్తైనశిఖరము. ఇది ప్రపంచమునందన్ని శిఖరములకన్న ఎక్కువ ఎత్తు గల్గియుండు ప్రధానశిఖరముగ నెన్నబడుచున్నది. ఆంగ్లేయులు దీనిని ఎవరెస్టు అనుచున్నారు. దీని ఎత్తు సముద్రపు మట్టముపై ౨౯,౦౦౨ అడుగులని లెక్కింపబడినది. దీనికి గౌరీశిఖరమనియు పేరు కలదు. వరాహాపురాణమున ౨౦౫ వ ఇక ప్రశంసింపబడినది.

గౌళి (బల్లి) శాస్త్రము

ఇది శివప్రోక్తమని చెప్పబడినది. ఇది గౌళి పతనమనియు (బల్లిపాటు), గౌళి వాక్యమనియు (బల్లి పలుకు) రెండు భాగములు కలది.

౧. గౌళి పతనము (బల్లిపాటు) పురుషులకు-౧. తలయందు బల్లిపడిన, కొంచెము కలహము గల్గి కార్యజయము కల్గును, ౨. జుట్టు-కొంచెము కలహముగల్గి కార్యజయము కల్గును, ౩. కుడి చెంప-మిత్రులను గౌరవించుట, ౪. ఎడమచెంప-చింతిత కార్యసిద్ధి, ౫. జుట్టుముడి-వ్యాధి, ౬. నడి నెత్తి- మరణతుల్యమగు ఆపద, ౭. ముఖము ప్రయత్నమూలకమగు ధనలాభము, ౮. కనుబొమలు-ధనవ్యయము, ౯. భ్రూమధ్యము-ధనలాభము, ౧౦. కుడికన్ను కష్టములు, ౧౧. ఎడమకన్ను సుఖము, ౧౨. లలాటము-బంధుసమాగమము, ౧౩. నాసికము (ముక్కు)- సౌఖ్యము, ౧౪. నాసికాగ్రము-కష్టములు, ౧౫. కుడిచెవి-సౌఖ్యము, ౧౬. ఎడమచెవి-లాభము, ౧౭. నడుము చెవి మృష్టాన్న భోజనము, ౧౮. అధరోష్ఠము-ధనలాభము, ౧౯. ఉత్తరోష్ఠము- కలహము, ౨౦. రెండుపెదవులు మృత్యువు, ౨౧. గడ్డము-బలవంతులతో స్నేహము, ౨౨. కంఠము-స్నేహసౌఖ్యము, ౨౩. కుడిచెవికి భాగము-శత్రునాశనము, ౨౪. ఎడమ మూపురము-జయము. ౨౫. కుడిమూపురము-రాజభయము, ౨౬. హస్తము-ద్రవ్యనష్టము, ౨౭. చేతి మణికట్టు-భూషణలాభము, ౨౮. మోచేయి-ధనహాని, ౨౯. వ్రేళ్లు-స్నేహదర్శనము, ౩౦. గోళ్లు ధనవ్యయము, ౩౧. గోళ్లకొనలు, ౩౨. ఎడచేయి-సౌఖ్యము, ౩౩. పిడికిలి- బాధకము, ౩౪. పిరుదు-వస్త్రాభరణము, ౩౫. ప్రక్క బంధునాశనము, ౩౬. వీపు-ధనలాభము, ౩౭. రొమ్ము-సౌఖ్యము, ౩౮. నాభి-స్త్రీ సుఖము, ౩౯. కుడి భుజము-సంకటము, ౪౦. ఎడమభుజము-గౌరవము, ౪౧. మునుజేయి-భార్యతో కలహము, ౪౨. మొల-వస్త్రలాభము, ౪౩. మోచేయి సుఖ దుఃఖ మిశ్రమ ఫలము, ౪౪. గుహ్యము- మరణము, ౪౫. తొడలు-వస్త్రాభరణ నష్టము, ౪౬. నోరు రోగము, ౪౭. మోకాళ్లు- బంధనము, ౪౮. కాలిపిక్కలు-ప్రయాణము, ౪౯. పాదములు- కష్టములు, ౫౦. పాదముల నడుకభాగము- సుఖము, ౫౧. కాలివ్రేళ్లు- పుత్రపీడనము, ౫౨. కాలి గోళ్లు- పసుహాని, ధనహాని, ౫౩. అరికాలు

యందు బల్లిపడిన- శత్రునాశనము ఫలముగ జెప్పఁబడినది.

గౌళిపతనఫలములు స్త్రీలకు- ౧. శిరస్సు- సంపద, ౨. కడినెత్తి- మరణతుల్యమగు నాపద, ౩. కొప్పు- వ్యాధి, ౪. కొనవెంట్రుకలు- మాన హాని, ౫. గొంతుక- కలహము, ౬. నొసలు- ధననాశము, ౭. ఎడమచెంప- భర్తకురోగము, ౮. కుడిచెంప బంధుదర్శనము, ౯. ఎడమచెవి- ఆయుస్సు, ౧౦. కుడిచెవి ధనలాభము, ౧౧. కన్నులు- భర్తప్రియము, ౧౨. ముక్కు- రోగము, ౧౩. ఉత్తరోష్ఠము కలహము, ౧౪. అధరోష్ఠము- ధనము, ౧౫. రెండుపెదవులు కలసి- కష్టము, ౧౬. గడ్డము-కలహము, ౧౭. మొగము- మృష్టాన్నభోజనము, ౧౮. కంఠము- ఆభరణములు, ౧౯. బాహుమూలములు- సౌఖ్యము, ౨౦. కుడి చనుకట్టు - బంధుదర్శనము, ౨౧. భుజములు శుభసౌఖ్యములు, ౨౨. వీపు- మృతవార్తాశ్రవణము, ౨౩. కుడి హస్తములు- ద్రవ్యలాభము, ౨౪. ఎడమహస్తము- మనస్తాపము, ౨౫. అరచేయి- సుఖము, ౨౬. ముంజేయి- లాభము, ౨౭. మీఁదిచేయి చింత, ౨౮. వ్రేళ్లు భూషణప్రాప్తి, ౨౯. హృదయము - సౌఖ్యము, ౩౦. కడుపు పుత్త్రీపుత్ర వివాహకార్యములు, ౩౧. నాభి కీర్తి, ౩౨. గుహ్యము - కష్టము, ౩౩. నడుము-వస్త్రలాభము, ౩౪. ముఖము- వ్యాధి, ౩౫. పిక్కలు- బంధుదర్శనము లేక ప్రయాణము, ౩౬. మోకాళ్లు- నిర్బంధము, ౩౭. చీలమండ- కష్టము, ౩౮. ఎడమకాలు- ప్రయాణము, ౩౯. కుడికాలు-శత్రునాశనము, ౪౦. కాలివ్రేళ్లు- సంతానలాభము, ౪౧. కాలిగోళ్లు-ధనలాభము, ధాన్యలాభము (బల్లిపడిన) అని చెప్పఁబడినది.

గౌళిపతన దిక్కుల ఫలము (స్త్రీపురుషు లిరువురకు)- ౧. తూర్పు- చింతితకార్యజయము ఆలస్యము, ౨. ఆగ్నేయదిక్కు- అగ్నిభయము, ౩. దక్షిణము- మృత్యుసంకటము, ౪. నైఋతి దిక్కు- కలహము, ౫. పశ్చిమమున-ధనలాభము, ౬. వాయవ్యదిశ- వ్యాధి, ౭. ఉత్తరము- గౌర వస్తుప్రాప్తి, ౮. ఈశాన్యము- కార్యసిద్ధి (చింతితము).

పైనుండి బల్లి పాన్పుపైఁబడిన తొలుత లాభమును, పిదప కష్టమును గల్గుననియు, తా గూర్చుండు ఆసనమునఁబడిన శుభ, అశుభ మిశ్ర ఫలమును, త్రోవనేగుతఱి చెట్టుపైనుండి బల్లి పడుట జూచిన యెడల శత్రువులకు జయమనియు చెప్పఁబడినది. అన్నము తినుచుండగా విస్తరి యందు బల్లిపడిన బంధుమిత్రసన్మానము గలుగు ననియు (ఆవిస్తరిని తోడనే వదలివేయవలయుఁ ననియు), వంటచేయునప్పుడు బల్లిపడుటచూచిన శీఘ్రకష్టము కల్గుననియు, దేవాలయములోని కేగుచుండుతో నట బల్లిపడిన ఒక సభాధ్యక్షుఁ దగునంతటి పదవి యబ్బుననియు, తానెక్కు శకట మును తాఁజూచుచుండగ బల్లిపడిన ప్రయాణ మును, కార్యజయమును గల్గుననియు చెప్పఁ బడినది.

బల్లిపడి దీప మారిపోయెనేని ఆయిల్లు పాడు పడుననియు, దీపమున బల్లి పడి మరణించిన త్వరలో నాయింటినుండి పీనుగ వెడలుననియు, తన శిరముపైగాక తాకట్టుకొని లేక కప్పుకొనియుండు బట్ట కడను బల్లి పడునేని మానహాని కల్గుననియు తాబట్టిన యాయుధముపై బల్లి పడుట కలహము గల్గుననియు, బల్లిపాటు ఫలములు చెప్పఁబడినవి.

బల్లిపాటు దోషపరిహారమున సచేలస్నానము. దీపారాధనము చేసి దానిం దర్శించుటయుం జెప్పఁ బడినవి.

బల్లి పలుకు ఫలము-దినమునందు సూర్యోదయాదిగ పగలు నాల్గును, రాత్రి నాల్గును ఎన్మిది జాములు కలవు. అందొక్క జామున ఎన్మిది దిక్కులందు బల్కిన బల్లి పల్కులకు ఫలములు వివరింపఁబడినవి. ఒక్కొక జామునకు గడియలు ఏడున్నర యనియు, గంటలు మూడనియు, ఎఱుగవలయును.

౧. తూర్పు-౧వ జాము భయము, ౨వ జాము చింత, ౩. హాని, ౪. క్షయము, ౫. లాభము, ౬. ధనము, ౭. సంపద, ౮. శుభము. ఈఫలములు ఎన్మిది జాములకుఁ గ్రమముగా గల్గునని ఎఱుంగునది.

౨. ఆగ్నేయము-౧. రోదనము, ౨. సిరి, ౩. భుక్తి, ౪. జూదము, ౫. వస్త్రము, ౬. ధనము, ౭. శుభము, ౮. జయము.

౩. దక్షిణదిక్కు-౧. బంధు దర్శనము, ౨. లాభము, ౩. క్రోధము, ౪. కష్టము, ౫. మరణము, ౬. చింత, ౭. మృష్టాన్న భోజనము, ౮. శుభము.

౪. నైఋతిదిశ-౧. మరణము, ౨. సంతోషము, ౩. శుభము, ౪, శత్రుభయము, ౫. అసుభము, ౬. హాని, ౭. ధనము, ౮. సంపద.

౫. పశ్చిమదిశయందు-౧. ధనము, ౨. మిట్టములు, ౩. లాభము, ౪. మరణము, ౫. సుభము ౬. కీడు, ౭. ధనము, ౮. సంపద.

౬. వాయువ్యదిశ-౧. మేలు, ౨. లాభము, ౩. ధనము, ౪. సంపద, ౫. వాహనము, ౬. శుభము, ౭. స్థిరము, ౮. జయము.

౭. ఉత్తరదిశ-౧. మరణము, ౨. లాభము, ౩. శుభము, ౪. భక్తి, ౫. సంతోష వార్తాశ్రవణము, ౬. సుఖము, ౭. భయము, ౮. జయము.

౮. ఈశాన్యదిశ-౧. గండము, ౨. అగ్నిభయము, ౩. సుఖము, ౪. జయము, ౫. వివాహము, ౬. లాభము, ౭. స్త్రీలను కీడు, ౮. నిష్ఫలము.

ఇటుల నీ అనువదినాల్గు ఫలములు బల్లి ఏ దిక్కు బల్కునో ఎఱిఁగి అప్పు డున్నవ జామో లెక్కించుకొని దాని ఫలము నెఱుగునది.

ఇంకను ప్రయాణ కాలమున బల్లి ఎడమ వైపున బల్కిన సంపద, జయము ననియు ప్రయాణ ప్రవేశ కాలమున బల్లి దక్షిణముగ బల్కిన కార్యసిద్ధి యనియు, శుభకార్యములందు దక్షిణముగ బల్కిన శ్రేయస్కరమనియు, కుడి వైపునుండి పల్కిన ఆలస్య మనియు, ఎదురుగ బల్కుట కార్యనాశ కరమనియు, వెనుకను పల్కిన శుభమనియుం జెప్పఁబడినది. మఱియు ప్రయాణములందు గాక తక్కిన కాలమున బల్లి ఎడమవైపున బల్కుట శ్రేయముగాదని కొందఱనిరి.

బల్లులు రెండు మూడు కలిసి పల్కిన పల్కులకు శోరణగాని వాక్కు నియెదరు. దీనికి ఫలము, స్నేహితులు, బంధువులు, ప్రియురాండ్రు వచ్చుటయు, చింతిత కార్యసిద్ధియు, సంతోషము నని చెప్పఁబడినది.

గౌష్టాయన గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌర్వాయన గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌర్వన్య గోత్రము— ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

గౌల్సు (Gauls) **జాతి** పూర్వ్వింటి రోమనుల ప్రాబల్య కాలమున ఫ్రాన్సుదేశమునకు Gallia అని పేరుండెనట. రోమనుప్రభుత్వము వారు ప్రజలను గౌల్సులని వాడుచుండిరట.

గార్జిగ గోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుము.

గ్రౌండు రెంటు (Ground rent) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. ఒకరికి హక్కుగల జాగాయందు ఇండ్లు మొదలగునవి నిర్మించి వారికి సాలుకుగాని, నెలనెలకుగాని చెల్లించుచుండు కట్టుబడి మూల్యము. అట్టిజాగాను Lease hold land అనియెదరు.

గ్రౌండేజి (Groundage) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము. ఓడ రేవున నిలుచుతరి అది ఆక్రమించియుండు జాగాకగు సొమ్ము (Charge). ఇట్టి వార్ఫేజి మొదలగు ఛార్జీలు వసూలు చేయుచుందురు.

ఘంజినీ (పూర్వపు గాంధారదేశపు గజని పురము) — ఇప్పుడు ఆఫ్ఘనిస్థానములోని పురమైయున్నది. కాబూలునగరమునకు నైఋతి దిశగ ఎనుబదిమైళ్ళదూరమున. ఇది వేలమంది జనులు వసించుచున్నారని అంచనా వేయబడినది. గజని మహమ్మదుగా పిలువబడు యీఘజనీపుర వాసియే.

ఇప్పటి ఘజని పట్టణము నవీనమైనది. ఆ కాలపు ఘజనీపురపు పాతది ఇప్పటి పట్టణమునకు ఈశాన్యదిశగ మూడుమైళ్ళ దూరమున గానవచ్చుచున్నను.

ఘటకర్పరుడు (కాత్యాయనుడు)— ఉజ్జయిని నగరము చూడుము.

ఘటప్రదీప న్యాయము — కుండలో పెట్టిన దీపమని యర్థము. ఆ వెలుతురు కుండలో నేకాని పైకి వ్యాపించదని భావము.

నిర్బంధములకులోనై యణచబడిన మహాత్ముల గూర్చి యీన్యాయము వర్తించును.

ఘట్టప్రభుడు కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపబడిన వారు. యాజ్ఞవల్క్య బ్రాహ్మణుడు (ప్రథమ శాఖ). తండ్రిపేరు ఎల్లామాత్యుడు.

రచించినవి యాజ్ఞవల్క్య చరిత్రము, కుచేలోపాఖ్యానము, సురాభాండేశ్వరము. నెల్లూరు మండల వాసి యని చెప్పబడినది. ఈ కవిత్వమునందు లోకోక్తులు న్యాయములు గూర్చుటయందు నిపుణుడు.

ఘంటకుల గోత్రము — ఘంటా సాలాదులు చూడుము.

ఘంటలు (Bells) — భరతదేశమునకు గంటలను తయారుచేయు విధానము నాటికి తెలిసిన విద్యయే కాని క్రొత్తది కాదు.

ప్రతిహిందూ దేవాలయమునను నాదమునకై ఘంటలు వ్రేలాడదీయబడి యుండును. క్రైస్తవ దేవస్థానములందును సహా నిఘంటానాదము సుప్రసిద్ధమే. ఘంటలయొక్క నాదము చక్కగ వల్లునటుల తగుపాళ్ళతో లోహములను గరగించి పోత పోయుదురు. ఇందు ప్రధానభాగము కంచు లోహము. దీనినాంగ్లమున బెల్మెటల్ అనియెదరు. ఇది అగ్గ్వా నాదముల వల్లునటుల పాళ్ళంగల్పి కంచుగ గరగించుట, పోతపోయుట, పిదప నాదము కనువగురీతిని దానినరగదీసి నాదముం

గుచార్చుట మొదలగు పనులన్నియు నొకకళగ నేర్పడియున్నది.

భరతదేశమునకు ప్రక్కనేయున్న బర్మాదేశస్థులీకళను చక్కగ గ్రహించి గొప్పగొప్ప ఘంటలను పోతంబోసి తమదేశమున దేవాలయములందు ప్రతిష్ఠించి యున్నారు. ఐరోపాఖండమున రష్యాదేశమందలి నుజినీనోవగిరాడ్ సీమ ఘంటలనుచేయ పేరందినది. సుప్రసిద్ధముగు నుజినీనోవగరాడ్ సంతయుం దీఘంటల ప్రదర్శనము, బేరము సుప్రసిద్ధములు. చీనాదేశమును ఉపిస్క్యయందారితేరనట్లు అనాదిగనే పేరందినది. జపాన్ దేశమునం దీకళయుం దారితేసినారు కానను చునే యున్నారు. ఇంకం గొన్ని యితరదేశములం దీవిద్య నెరింగిన వారున్నను, పెద్దపెద్ద పరిమాణముల ఘంటలు పోతంబోయుటయందు సుప్రసిద్ధములు కాకున్నవి. ప్రపంచమునందలి పెదపెద్ద పరిమాణములు గల్గిన ఘంటలంగూర్చి ఇంచుమించుగ వివరించుట సమంజసము.

౧. మింగూన్ ఘంట - బర్మాదేశమున మాండలే నగరమునకు కెగువను కొన్నిమైళ్ళ దూరమున నైరావతీనదీ పశ్చిమ తీరమున మింగూన్పురము నందలి బుద్ధదేవాలయము నందున్నది. దీనిఎత్తు ౩౧ అడుగులు, చుట్టుకొలత ౧౮ అడుగులు. ఘంటబరువు ౮౧ టన్నులు. దీని బగువగు కర్రలతో మోదుచు మ్రోగింతురు. కర్జన్ప్రభువు రాజప్రతినిధిగ నుండిన కాలమునం దీఘంట భూమియందు పడియుండ నెత్తించి ఇట్లు వ్రేలాడదీయం జేసెను.

౨. జార్ బెల్ - ఇది రష్యాదేశపు మాస్కో నగరమున క్రెమ్లిన్ దేవాలయావరణమున, ఇవాన్వెలికి టవరు అనంబడు తావుననున్నది. ఘంట యెత్తు ౧౯ అడుగులు, చుట్టుకొలత మొదటను ౬౯ అడుగులు, ఘంట బరువు ౨౦౦ టన్నులు.

ఇది పగిలిపోయినది. ఆపగిలిపోయిన ముక్కయె పది టన్నులు బరువుకలది. ఇది ఎప్పుడును మ్రోగ యుండలేదు.

క్రీ. శ. ౧౭౩౫ లో ఉత్తరువు లొసంగంబడి పోతపోయంబడినది. క్రీ. శ. ౧౭౩౭ లో దీనిం బోయు కర్మాగారమునందగ్ని ప్రమాదము కల్గి ఘంట అడుగు భాగమున పగిలి పదిటన్నుల బరువుగలముక్క ఊడిపోవ నాఘంట నటనేవదిలివైచిరి. పిదప నూరు సంవత్సరములనాడు తీసి ఇప్పుడున్న తావున నాటిగోడంగట్టి దానిపైం బోయినభాగము నానించి నిలపి పోయిన భాగమందే ద్వారముంగుదర్చి, తలపై బంతిని శిలువను నిలపి లోన నొకదేవాలయముగ నుపయోగించు చుండిరి.

ఘంట వెలుపలిభాగమున జారు ఇవాంద్రభుని కొమక్కయు, వారిధర్మపత్ని విగ్రహములు, ఏనా ఇవానాగారి విగ్రహము, క్రీస్తుప్రభువు, సెంటుపీటరు, సెంటుపాల్, సెంటుజాన్, ఋషుల విగ్రహములు Bas Relief పనితనమున చిత్రింపంబడియున్నవి గానవచ్చును. ఈ జారు ఇవాంద్రభునియాజ్ఞ మేరకే చేయంబడిన, ఇంతే పరిమితిగల వేరొకఘంటయుంగూడ కలదందురు. అది ఇంతకన్న చాలాచిన్నదియై ౧౨౦ టన్నుల బరువుకలదియని చెప్పంబడినది.

తరువాతం జెప్పందగినది చీనాదేశపు పీకిన్ నగరమునకుత్తరముగా రెండుమైళ్ళదూరమున నొకదేవాలయమున కట్టుదూలమునకు వ్రేలాడదీయంబడియున్న ఘంట. ఇది వ్రేలాడదీయంబడి మ్రోగుచున్న పెద్దదియని చెప్పిరిగాని, దీనికన్న పెద్దదియగు మింగూన్ఘంట, ఎత్తింపంబడిన పిదప నదియే నాగౌరవమునకు పాత్రమాయెను. ఇది ౧౪౦౬ లో పోతపోయంబడినది. ఎత్తు ౧౪ అడుగులు, చుట్టుకొలత ౩౪ అడుగులు, బరువు

౧౨౨ టన్నులు, మందము (దళసరి) తొమ్మిదంగుళములు.

చీనాదేశమేలిన ప్రభువులలో చీనాజాతి (అనగా మంచూజాతి కాదు) ప్రభుండగు యుంగ్ లో అనుపేరుగల చక్రవర్తి పాలనమున ఆయన ఆజ్ఞమేరకు ఆయనపరిశీలనక్రిందనే ఐదు ఘంటలు పోతపోయబడినవట. ఈ భూపతి ౧౪౦౩ లో సింహాసన మధిష్ఠించినవాండు. గొప్ప పరిపాలకుండని పేరొందినవాండు. న్యాయశాస్త్రమును శాసనమొనర్చినవాండు.

ఈ నైదు ఘంటలలో వేఱొకఘంట పీకింగ్ నగరమును జుట్టియున్న కోటగోడల వెలుపట అడ్డముగాపడి, సగము భూమియందు పూడియున్నది. దీనిబరువు ఏబదిటన్నుల కధికముండునని అంచనా వేయబడినది. రెండిటియాకారము లోకకలిగ నేయున్నవి. కొలతలును సరిగా యెఱిని. తక్కిన మూడుఘంటలంగూర్చి తెలియరాకున్నది.

పిదపం జెప్పందగినది, జపాన్ దేశమున క్యోటో పురమున, చైయోకూయిన్ అను బౌద్ధదేవాలయమున వ్రేలాడదీయంబడి పనిచేయుచున్న ఘంట. ఇది ౧౬౧౫ లో పోతపోయబడినది. పదునాలుగడుగుల ఎత్తుకలది. అడ్డుకొలత తొమ్మిదడుగులు, దీనిబరువు ౫౩ టన్నులు.

పిదపం జెప్పందగినది, ఆ క్యోటో పురమందే చియోనిన్ అనుబౌద్ధమఠమున వ్రేలాడదీయంబడిన ఘంట. ఈమఠము జోడో శాఖ జపాన్ బౌద్ధులది. ఒకమంటపమున వ్రేలాడదీయంబడినది. ఎత్తు ౧౧ అడుగులు, అడ్డుకొలత ౯ అడుగులు. ఇది ౯౪ టన్నుల బరువుకలది. కట్టెలతో మోది మ్రోగించుచున్నారు. వేఱొక గొప్ప ఘంట జపానుదేశమందలి నారా పట్టణమున గలదందురు. కాని దానింగూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

ఘంట సింగయ్యకవి - నందిమల్లయ్యకవి చూడుండు.

ఘంటాకర్ణ శివలింగము — వాలుకా చూడుండు.

ఘంటాకర్ణునకు అష్టాక్షరీ మంత్రోపదేశము — ఘంటాకర్ణ మహాదేవుండు గొప్పశివభక్తుండు. ఈతని వైష్ణవమంత్రము పదేశించుట వెఱ్ఱితనమని భావము.

ఘంటా వేదిక — శిల్పశాస్త్రమున దేవాలయశిల్పమునకుంబడు విమానవిన్యాసమునందు చెప్పంబడిన సప్తవేదికలలో నొకటి. (విమాన లక్షణము చూడుండు). ఈవేదికయందు మహానాసికలు, క్షుద్రనాసికలు, కోష్ఠములు, సింహాములు, గంధర్వభేరుండాదిపక్షులు, ఘంటాకారములు చిత్రించిన యది ఘంటా వేదిక యనంబడునని యు, పురుషవిమానములందీవేదికకు అగ్ని హోత్రుండును, స్త్రీవిమానములందు ఇంద్రుండును, మిశ్రవిమానములందీశ్వరుండును, సంకర విమానమునందు జలమును అధిదేవతలనియు, అన్ని విమానములయందు ఘంటా వేదికయందు జమదగ్నిఋషి యునియుం జెప్పంబడినది.

ఘంటాశుల గోత్రము — ఘంటాస్థూలకుల చూడుండు.

ఘంటాస్థూలకుల గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుండు). 'ఘంటాస్థూలకుల గోత్రము- ద్వ్యార్షేయ (౨) గోత్రము, తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము పల్లవస, పల్లవగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథము ఆర్యప్రవరఖండ, గణేశుండు దేవత, పల్లవాంబ భార్య, కృష్ణాతీరము తపస్థానము, పుష్టిసరస్సు తటాకము, జపము కోటి,

దీపములు ౨౦, క్షేత్రసంఖ్య ౭౦, స్వర్ణ దానము, అరటిపండ్లు వర్జనీయము.

ఘట్టము — హిందూస్థానీ భాషయందు ఘాట్ అనెదరు. జలములందు స్నానమాడ తీరమునుండి నీటిలోనికి కట్టబడిన మెట్లవరుస (రేవున) కు ఘట్టమని పేరు. ఇంకను వ్యాసుండు భారతము రచించుతరి అచ్చటచ్చట శ్లోకము లందు కథాసందర్భార్థము చిత్రమైన కాఠిన్యము గల్గి అన్యార్థము స్ఫురించునట్లుగా ఒక్కొక శ్లోకమును రచించుచు నడపెనట. అట్టిగుప్తశ్లోకము లను వ్యాసఘట్టములనుచున్నారు.

ఘటారోహిణ న్యాయము - కుండపై నెక్కిన అది చిటికిపోవును. కాని యభ్యాసము వలన కుండపై అతిసున్నితముగా నృత్యమొనర్చు దను కలరు. చాలానేర్పరి యని భావము.

ఘుటికాసిద్ధి — అంజనాద్యష్టసిద్ధులు చూడుడు.

ఘటీయంత్రన్యాయము — కూపయంత్రఘటికాన్యాయము చూడుడు.

ఘటోత్కచుడు — పాండవ ద్వితీయుండగు భీమసేనునకు హిడింబాసురుని చెలియ లగు హిడింబయందు గల్గిన సుతుడు. భారత యుద్ధమున నొకరాత్రి ఒకి అక్షౌహిణిదండును వధించి అర్జునునిపై కర్ణుడు వదలినశక్తిచే (అస్త్రమున)నిహతుడాయెను. కుమారుడు జనపదర్వుడు. ఈతనిశిరమును శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞమేరకు కొటకుం దెచ్చి ఘటోత్కచుని స్వస్థానమగు నీయాశ్రమ స్థానమున సమాధియొనర్చినటుల చెప్పబడినది. అందుపై నొక దేవస్థానము నిర్మింపబడి అందాతనియాకారముంజిత్రించి యొక శివలింగమును ప్రతిష్ఠించిరందురు. ఆగ్రా, అయోధ్య, సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఆల్మోడా (కాళీకుమాన్సీమ) లోని చంపావతీపట్టణ పరిసరముల నున్నది.

ఘడవాలుజిల్లా — ఘడవాలు నగరము ప్రధానస్థానము. (ఆగ్రా ప్రోవిన్సు చూడుడు).

ఘడవాల్సంస్థానము (Gharwal State) — ఇది రక్షితసంస్థానము. తొల్లింటి పేరు అరుణోదదేశము లేక చతుంశీతిలింగదేశము. ఇప్పటి రాజధాని తెహిరిపురము. (అరుణోద దేశము, ఆగ్రాప్రోవిన్సు చూడుడు).

ఘనలోల గోత్రము — ఘనశ్రీల కులగోత్రము చూడుడు.

ఘనశీల గోత్రము — ఘనశ్రీలకుల గోత్రము చూడుడు.

ఘనశ్రీలకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు). ఘనశ్రీలకులగోత్రము ఏకాదశీయ (౩౧) గోత్రము. తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము కౌండిన్య, కుండినగణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్య ప్రవరఖండ, గోత్రమేశుడు దేవత, కలశాంబ భార్య, కైలాసాద్రి తపస్థానము, కమలజలధి తీర్థము, జపము లక్ష, దీపములు ౬౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౮౦, తులాభారము దానము, గురుగు కాయలు వర్జనీయము.

ఘనీభవించిన (మంచు) జలపాతము, లేక హిమపాతము — ప్రపంచమునందు చూడదగిన గొప్పవింతలలో నొకటి. ఇది నైసర్గికదృశ్యము. చలికాలమునందు సైతము మంచురూపమున జారి పడుచుండుంగాని ఘనీభవించినదని నిలచియుండదు. టిబెట్టు దేశమునందలి చుంబిలోయలో నున్నది. ఫారీనుండి పదిమైళ్ళ దూరము. ఏటేట అక్టోబరునెలకడదినములందు బిగుసుకొనిపోయి వేసవివఱకట్లే యుండును.

తక్కిన కాలమున (నీటి) జల పాతమై పడుచుండును. ఇది తొంబదియడుగుల ఎత్తునుండి పడు జలపాతము. క్రీ. శ. ౧౯౦౮ లో జల మధికమై ముప్పది యడుగుల వెడల్పున పడుచుండె నని యందురు.

సముద్రపునీటిమట్టముపై సుమారు వేల అడుగుల ఎత్తునయుంట ప్రాంతముల చెట్లుచేమలు లేవు. వేసవియందు చిన్న మొక్కలు కొన్ని పుష్ప పూవులం బూచెడిని

ఘుగ్గరానది — దీని నిప్పుడు ఘాగ్రా యనియు, గోగ్రా యనియు నను చున్నారు. కుమార్ పర్వతములందు జనించి సరయూనది యందు సంగమించునది. దీనిప్రశంస పద్మపురాణము భూమిఖండము ౨౮ యందు కలదు. కురుక్షేత్రమున నున్నది. గోగ్రానది గంగానదియందు చప్రాపట్టణమున సంగమించునది యొకటి కలదు.

ఘుర్మ్యుడు — అత్రిసంతతి చంద్రవంశ క్షత్రియుడు, గాంధారనృపతి, తండ్రి గాంధారుడు, కుమారుని పేరు ధృతుడు.

ఘాగ్రా (ఘుర్గరా) నది ఘుగ్గ నది చూడుడు.

ఘాజీపూర్జిల్లా — ఘాజీపూరుపుర రము ప్రధానస్థానము. (ఆగ్రా గోవిందు చూడుడు.)

ఘూట్రామేశ్వరక్షేత్రము — ఆగ్రా అయోధ్యసంయుక్తరాష్ట్రములలోని ఆజ్మీఘా (లేక, కాళీకుమార్) డివిజనులో నున్నది ఆజ్మీఘడానుండి తొంబదియారుమైళ్ళ దూరము. ఇట సరయూనదియందు రామగంగానదియు, ఇంచుక ఎగువను సుర్మాంగోరా యను నదియును సంగమించెడిని. సంగమముదరనే శ్రీరామప్రతిష్ఠితమగు రామనాథశివలింగము కలదందురు. దీనినే ఘూట్‌రామేశ్వర మని వాడుదురు. బాతార్ గ్రామము ఇటకు సమీపము.

ఘూనిక గోత్రము — భరద్వాజుడుప గోత్రము చూడుడు.

ఘూరానది — పాంచాలదేశమున సింధు నదియందు కలియు విపాశ (బియాస్) శతద్రు (సట్లజ్)నదులసంయుక్తప్రవాహమునకు పేరు. ఇది సింధునదియందు కలియును.

శతద్రు విపాశనదులు కలసిన సంయుక్తనదీ ప్రవాహప్రాంత సీమకును ఈపేరు వాడుచున్నారు. (ఘూరాయని)

ఘూరాపురి — ఎలిఫెంటా ద్వీపమున బొంబాయి నుండి ఆరుమైళ్లదూరమున నున్నది. దీనికి పూరియనియుం బేరుండెనట. క్రీ. శ. మూడవ మొదలు పది శతాబ్దముల మధ్యకాలమున యాత్రాస్థలముగ నుండెను.

ఘుణాక్షర న్యాయము. — కట్టె కొరుకుచు చిన్న గాడివలె వేర్వేరు ఆకారములుగ దానిని దిని, కానిచోరాల్పుపట్టిపురుగునకు ఘుణమని పేరు. అట్టిపని యొకప్పుడు అక్షర రూపముగ నగును.

ఎవ్వరో ఏదోపనిచేసిన అది యొకప్పుడు తాక తీతికి బహుమానముతో దానింగూర్చి చెప్పెడి న్యాయము.

ఘూర్జరదేశము — ఘూర్జర దేశమును, గుజరాతుదేశమును ఒకటిగాను చెప్పబడరాదు. ఇవి వేర్వేరుదేశములని తోచుచున్నది.

ఘూర్జర దేశమునకు క్రీ. శ. ఆరు యేడు శతాబ్దకాలమునందుకు భిన్నమాలపురము రాజధానిగ నుండెననియు, భిన్నమాలపురము అర్బుద శిఖరమునకు (Mount Abu) పశ్చిమముగా ఏబదిమైళ్ళ దూరమునందుండెననియు తెలియుచున్నది. దీనిప్రశంస స్కాందపురాణ శ్రీమాల మాహాత్మ్యమున గానవచ్చుచున్నది. ఇంకను బొంబై గెజటీర్ ౧వ వాల్యూము, ౧వ భాగము, P. 461 యందు ఘూర్జరదేశమును గూర్చి వివరణము కలదు. ఘూర్జరదేశముగుండా సబర్మతీ వృత్రఘ్నీ లేక, వేత్రవతీనదులు ప్రవహించునని చెప్పబడినది. వృత్రఘ్నీ సబర్మతియందు సంగమించును. దీని నిప్పుడు వేత్రాకునది యనుచున్నారు. ఖండేశము తొల్లి యొకప్పుడు మాళవలోనిదై యుండినది; ఘూర్జరమున చేరిపోయియున్నది. క్రీ. శ. ఏడవశతాబ్దకాలమున హ్యూయెన్‌త్సాంగు ఈదేశ ముందర్శించుతరి (బొంబై రాష్ట్రములో నిప్పుడున్న) ద్వీపకల్పమునకు సౌరాష్ట్ర మని పేరుతొడుకయుండెంగాని ఘూర్జరమను పేరు వ్యాపించియుండనట్లు ఆయనవ్రాతనుండి తెలియుచున్నది.

ఇప్పటి మార్వాడ్ జిల్లా ప్రాంతమునకు పూర్వము ఘూర్జరమను పేరుండెనని తర్వాత తెలియుచున్నది. వలభీనగరము (ఇప్పటి వళ వలభీపురము) ఈదేశమునకు రాజధానియై యుండెను. దానిని పాలించిన రాజులు అను నాసూరాతిను ... బొంబాయి రాజ్యము ... జలప్రళయమున క్రీ. శ. ... ప్రాంతమున పూర్తిగ నాశనమైనదనియు, పిదప నాగనసారాయనే అనహిల్లాపురము స్థాపించబడి రాజధానిగ చేయబడెననియు చెప్పబడినది. అనహిల్లాపురము క్రీ. శ. ౧౦వ శతాబ్దమువరకు రాజధానిగ నుండెను. ఇట పరిపాలించిన కుమారపాలుడను నృపతి జైనమతమును స్వీకరించెనట. ఈతని యాస్థానమునందే హేమచంద్రుడను విద్వాంసుడై యుండెనట. ఈతడును జైనుడే. హేమచంద్రుని కాలము క్రీ. శ. ౧౦౮౯-౧౧౭౨ అని కొందఱు లెక్కించుచున్నారు. అనహిల్లా ప్రస్తుతము బరోడారాజ్యమున పటాన్ సబుడివిజను సందలి పటాన్‌కడ నని చెప్పబడినది. ఇచట నూటఎన్మిది జైనదేవస్థానములు కలవు. ఎక్కువమంది జైనులుకలరు. మరియు నిచట జైనగ్రంథపుస్తకభాండాగారములు కొన్ని కలవు. అందు

తాటియాకు పుస్తకములు, జైనగ్రంథములు, అముద్రితములుగనవి కలవనియు ప్రతీతి కలదు. అనహిల్లపత్తనంగ ప్రవహించు నదికి సారస్వతి యని పేరుండెను. కాని ఇది నేటి సారస్వతియో తెలియ రాకున్నది.

ఆనర్తపురము దేశమునకు రాజధానిగ నని చెప్పబడినది బహుశః ఆనర్తాభిధానము నయొకప్పుడు ఆనర్తదేశమని పేరు బరిగెను. ఆ గుర్జరదేశవాసులు ఆనర్తులే, సౌరాష్ట్రు యని పేరు బరగుచుండెను ఆనర్తపురము రాజధానిగను యుండెనేమో. ఇది కుశస్థలియను బరగిన ద్వారక గనో లేక, ఆహరిసరము [illegible] పురముగనో నుండియుండును. క్రీ. శ. [illegible] సంవత్సరములనాటి రాగి రేకు శాసనములయందు ఆనర్తపురమని పేర్కొనబడినది. దీనిని [illegible] తాత్పర్యముగ దర్శించుటలు వ్రాసికొనియున్నారు.

ఆనర్తపురమును నాగరులకు ఘూర్జర శాఖలలోని ఒకశాఖవారిని నగరబ్రాహ్మణులకు మూలస్థానముగుటచే [illegible] నగరమను వాడుకపేరు కలదు. కుమారపాలభూపాలుడు ఆనర్తపురము చుట్టు కోటకట్టించెనని శాసనము కలదు. కాని యానందపురమను నామాంతరము గల తొల్లింటి ద్వారక లేక, కుశస్థలిగుర్తింపబడిన [illegible] సంగతులు లేశము తెలియరాకున్నవి. తొల్లింటి ద్వారక సముద్రాక్రాంతమై పోవ ఆప్రాంతలో మును నిప్పటిద్వారక నిర్మింపబడినదని ప్రతీతి బలముగ గలదు. ఇప్పటి ద్వారక నవీననిర్మిత మగుట నిస్సంశయాంశము.

అనర్తపురమును రాజధానిగ కొండవర్ధ్రువ సేనుడను రాజు ఘూర్జరమును పాలెననియు, ఆయన యాస్థానపండితుడు భద్రబాహుస్వామి కల్పసూత్రముల రచించెననియు, అది క్రీ. పూ. ౪౧౧ సంవత్సర ప్రాంతమనియు, డాక్టరు స్టీవెన్సన్ పండితుడు, కల్పసూత్ర పీఠికయందు వ్రాసియున్నాడు.

బాద్నగర శిలాశాసనములందు ఘూర్జర మేలిన నృపతులు మూలరాజు మొదలు కుమారపాలునివరకు గొంత వివరణము కలదని తెలియుచున్నది.

గుజరాతీదేశమేలిన నృపాలురలో పేర్కొనదగిన వారు క్రీ. శ. [illegible]౧౭వ సంవత్సరమునాటి [illegible] శాసనము కొంత సంగ్రహించినది. అందు గోవింద భూపాలుడు (సౌరాష్ట్రాల [illegible] గలవాడు) అతని సుతుడు [illegible] భూపాలుడు, అతని సుతుడు ([illegible]) ఖడ్గగ్రహుడు పేర్కొనబడిరి. మరికొన్ని శాసనములు ఖడ్గభూపాల గోవిందుని [illegible] చెప్పుచున్నవి. ఈతడు క్రీ. శ. [illegible] శతాబ్దమధ్యకాలమునాటివాడట. పిదప నానావంశ్య నృపతులు ఆధిపత్యమొందిరి.

ఘూర్జరదేశమునందలి పంచ పురాతన శివలింగములు

ఇవి ఘూర్జర దేశమున గుజరాతీలచే పంచ శివదేవస్థానములుగ నాడెంబడుచున్నవి. ఈయైదింటిని ఒకయాత్రగ సంచరించినా రాధించెదరు. యాత్ర నూర్పుకొల్పగు సంకుగు. ప్రపంచప్రదక్షిణ మొనర్చిన ఫలము గల్గి చంద్రలోకనివాస సౌఖ్యపదవి కర్త్నాత గల్గు ననియు దీని ఫలము చెప్పబడినదట.

౧. కుబ్జేశ్వర (మహాదేవ) శివలింగము - వ్యారాతాలూకాలో నున్నది.

౨. కేదారేశ్వర శివలింగము - బార్డోలీ తాలూకాలో నున్నది.

3. కపిలేశ్వర శివలింగము- నవాసారీజిల్లాలో నున్నది.

౪. కనకేశ్వర శివలింగము - పాల్సనా తాలూకాలో నున్నది.

౫. కాంతారేశ్వర శివలింగము - చోర్యాశి తాలూకాలో నున్నది.

కొందఱు భగుని ఇడచుమను, కొందఱు పశ్చిమమను వీరికి దర్శింతురట. వారియందిరువది గింటలలో యాత్రసల్పువారు గలరు.

ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు — పంచద్రావిడశాఖలలో నొకశాఖ. (బ్రాహ్మణులు చూడుడు). ఘూర్జరనృపతి పాలించిన రాజ్యమునకు ఘూర్జరమని పేరొచ్చినదియు, ఆదేశపు విప్రులు ఘూర్జరులని పేరందినదియు చెప్పబడినది. (ఘూర్జరదేశము చూడుడు). ఇందు గుజరాతి బ్రాహ్మణులనియు నానానామములు గలవు గాని, గుజరాతని పేరుగల పుస్తకములో సంబంధము మాత్రము కాదు. వీరందరు వరేణ్యులు గాదు అందు గలిగిన యుపశాఖలు ఇందునందు గ్రహింపగా నెంచబడెను.

౧. అగస్త్యవాల శాఖ అగస్త్యమహర్షి సంబంధులై పేరందినశాఖ, యజుర్వేదులు. వీరు నాశిమినారీ, ఉమామహేశ్వర ప్రాంతములు గాపురముచున్నారు.

౨. అనావల్ శాఖ- వీరికి ఘంతేలా బ్రాహ్మణులనియు, మస్తాన్యా బ్రాహ్మణులనియు నామములు కలవు. సూరతు పురమునుండి నలుబదిమైళ్ల దూరమునందుగల అనావల్ పుర ప్రాంతవాసులగుట ఈ పేరందిరట. పెక్కండ్రు సేద్యవృత్తిగలవారు.

3. అక్షయమంగళశాఖ - మార్వాడీదేశమునను, పాలన్పూరు ప్రాంతములను గాపురముచున్నారు.

• ౪. కపిలబ్రాహ్మణశాఖ - సామవేదులు. కపిల సంతతి గోత్రములవారు. శ్రీవిద్యోపాసకులు. శాక్తేయమతము ప్రధానమతము. సూరతు, బరోడా ప్రాంతముల గానంబడియెదరు.

౫. ఖడాయతు బ్రాహ్మణశాఖ- ఋగ్వేదులు కొందఱును, యజుర్వేదులు కొందఱును గలరు. గుజరాతు రాజధాని ఖడాయతు గ్రామవాసులగుటను ఖడాయతు ప్రాంతవాసులగుట నీపేరందిరని చెప్పుదురు.

౬. ఖేడావాల్ బ్రాహ్మణశాఖ యజుర్వేదులు. ఖేడా యిరాజధానిలోని ఖేడాపుర ప్రాంతవాసులగుట నీపేరందిరట.

౭. గయావాలులు- యజుర్వేదులు. కాశిలోని గయావాలులును, ప్రయాగలోని ప్రాగ్వాలును, మధుర చౌబెలు ఒకేశాఖవారనియు, వివాహాదులు కూడ ఉంటున్నారనియు చెప్పుదురు. గయలోని గయావాలులు ద్వైతమతము నవలంబించియున్నారు. వీరు చాల ధనికులని ప్రసిద్ధికలరు. వీరిలో కొందఱు ద్వైతమతస్థులుగను కొందఱు స్మార్తులుగను కానవచ్చుచున్నారు.

౮. గిరినార బ్రాహ్మణశాఖ. కృష్ణవిగ్రహములు పూజించు పూజారులుగనున్నారు. వీరిలో కొందఱు వల్లభాచార్య సంప్రదాయము నాచరించుచున్నారు. కొందఱు యజుర్వేదము గానవచ్చుచున్నారు.

౯. గోమతీవాల్ శాఖ - గోమతినది వలన పేరందినవారట. యజుర్వేదులు.

౧౦. చోవిస- బ్రాహ్మణశాఖ. ఋగ్వేదులు కొందఱును, కృష్ణయజుర్వేదులు కొందఱును, సామవేదులు కొందఱును, నుయున్నారు. బరోడారాజ్యమున ముఖ్యముగను, నర్మదానదీ తీరములందునను గానవచ్చుచున్నారు.

౧౧. ఝాలోరాశాఖ బ్రాహ్మణులు- యజుర్వేదులు, ఉదయపూర్ రాజ్యమునందలి ఝాలోర్పుర ప్రాంతనివాసులై యాపేరందినవారట.

౧౨. తపోధన్ శాఖ - తపతీ నదీతీర ప్రాంతము లందు సూరత్పురి ప్రాంతములందు గానవచ్చు చున్నారు. శివార్చకులుగను, సేద్యవృత్తిగలవారుగను పెక్కండ్రు గానవచ్చుచున్నారు.

౧౩. తలాజీయ శాఖ - శుక్ల యజుర్వేదులు, మాధ్యందిన శాఖవారు.

౧౪. దధీచులు - దధీచి మహర్షి సంతతివారమందురు. వీరిలో పెక్కండ్రు గురువులుగను, కొందఱు భిక్షుకులుగను, కొందఱు వ్యవసాయ వృత్తిగలవారుగను ఉన్నారు.

౧౫. [illegible] బ్రాహ్మణులు - ఋగ్వేదులు, శుక్లయజుర్వేదులునై యున్నారు. వల్లభాచార్య సాంప్రదాయ మతముగలవారు [illegible] ములం దర్చకులుగ తరుచుగ గానవచ్చుచున్నారు.

౧౬. నాందోద్రా శాఖ - ఋగ్వేదులు కొందఱు యజుర్వేదులు కొందఱు, సామవేదులు కొందఱుగ నున్నారు. రాజపిప్పల సంస్థానరాజ్యము, ధరంపూర్ సంస్థానరాజ్యములను, ఆ ప్రాంతములందును గానవచ్చుచున్నారు. ఆ సంస్థానాధిపతులు వీరి శాఖకుచెందిన వారి శిష్యులని యందురు.

౧౭. పారాశర్యులు - పరాశర శిష్య సంతతి [illegible] పేరందిరట. క్షత్రియవాడు ప్రాంతము, జోధ్పూరు ప్రాంతములందు గానవచ్చెదరు.

౧౮. శ్రేతవాల్ శాఖ - యజుర్వేదులు, క్షత్రియవాడు ప్రాంతమున అరుదుగ గానంబడు చున్నారు.

౧౯. భార్గవ బ్రాహ్మణులు - శుక్లయజుర్వేదులు, మాధ్యందిన శాఖ. భృగుమహర్షి శిష్య సంతతివారైయీ పేరందిరట.

౨౦. మొతాల బ్రాహ్మణులు ఋగ్వేదులు, యజుర్వేదులుగను ఉన్నారు. సూరత్ నగరము నుండి ౧౮ మైళ్ళ దూరమునందున్న మొతాల్పుర ప్రాంతవాసులై ఈ పేరందిరట.

౨౧. యాజ్ఞికవాల్ - బ్రాహ్మణులు, సూరత్ ప్రాంతమున గానంబడుచున్నారు. కొందఱు ఋగ్వేదులుగను, కొందఱు యజుర్వేదులుగను నున్నారు.

౨౨. రజవాల్ శాఖ - యజుర్వేదులు, బొంబాయి రాజధాని ఖేడాపురి ప్రాంతమున గానబడెదరు.

౨౩. [illegible] బ్రాహ్మణులు - క్షత్రియవాడు ప్రాంతములు గానంబడెదరు.

౨౪. విశాలంద్ర బ్రాహ్మణులు - యజుర్వేదులు [illegible] శాఖ, శ్రీ విద్యోపాసకులై శాక్తేయులుగ నుందురు. బొంబాయి రాజధానిలోని అహమ్మదాబాదు ఖేడాపురముల ప్రాంతముల గానబడుచున్నారు.

౨౫. వాల్మీకి బ్రాహ్మణులు - శ్రోత్రియులనియు, వేదవిద్యానిధులనియు పేరుగాంచినవారు. వాల్మీకి మహర్షి సంతతివారమని చెప్పుదురు.

౨౬. శ్రీమాలులు - పీరిది పూర్వవైష్ణవమతము. మాధ్వమతము ఈ శాఖకు చెందినవాండ్రగుదురు. వీరిలో ఇంకను చాల తెగలు కలవందురు (వీరు రామానుజులు శ్రీవైష్ణవులుకారు).

౨౭. ఔదీచ్య బ్రాహ్మణులు - వేదవిద్యా నిపుణులని పేరొందినవారు. వీరి యందు యజుర్వేదాధ్యయనము, సామవేదాధ్యయనము ప్రధానములు. వీరియందు ౧. సిద్ధపురి ఔదీచ్యులనియు, ౨. సిహోరా ఔదీచ్యులనియు, ౩. తోల్కియ ఔదీచ్యులనియు మూడు అంతశ్శాఖలు కలవు. వారు పఙ్క్తిభోజనము లొనర్తురు గాని సంబంధబాంధవ్యముల నొనర్పరని తెలిసెడిని.

౨౮. జంబూ బ్రాహ్మణులు - కణ్వశాఖ, కౌతుమశాఖ, పిప్పలశాఖ, ఆశ్వలాయన శాఖలను

నాల్గు శాఖలలో నొకదానికిఁ జెందియుందురు. ఒరోచి ప్రాంతమునంగల జాబూసార్ అనంబడు పురప్రాంతవాసులై యుంట నీశాఖవారి కీపేరు గల్గెనట.

౨౯. సజోద్రా బ్రాహ్మణశాఖ- వీరు సాను వేతలు, వ్యవసాయము వీరి ప్రధానవృత్తియట. వీరింగూర్చి ఇంకనేమియు తెలియరాకున్నది. వీరు చాల తక్కువమందియే యున్నారని తెలిసెడిని.

ఘెట్టో (Ghetto)— యూదుల నివాసమునకు ప్రత్యేకింపబడిన పట్టణభాగమున కీపేరు వర్తించెడిని. వెనుక (మధ్యకాలములందు) ఐరోపా దేశములవారు యూదులను అంటరానివారని క్రైస్తవులతోపాటు నివసింప నీయక వారికై యేర్పరుపంబడిన ప్రత్యేకస్థానము (ఘెట్టో) లంజుట్టు గోడలు కట్టి రాత్రులందునను, పండుగ దినములందునను, ఆదివారములందునను పైకి రానీయక నిర్బంధము విధించి ఘెట్టోల ద్వారములకు తాళములు వేసి దగుల్చి చూడిరి. ఇది గోరమను పదము గాన ఇటలీయం దీనిర్బంధము సాగ ర్భమై యుండునని పెక్కుడ్రు తలంచుచున్నారు. ఘెట్టో నిర్బంధము క్రీ. శ. ౧౯ శతాబ్ద మధ్యకాలముతో నంతమయ్యెను. ఇప్పటికిని ఘెట్టోలు నాశనం బడుచున్నవి.

ఘెరాంటకకులగోత్రము — ఇంచుపకుల చూడుఁడు.

ఘోటక బ్రహ్మచర్య వ్రతము— అనగా కలసిరానంత కాలము నియమమును, కలసివచ్చిన పిదప వ్రతభంగమునకు సిద్ధమును దెల్పు సామెత (త్రికరణశుద్ధి చూడుఁడు).

ఘోటముఖ గోత్రము – అశ్మరథ్య గణము చూడుఁడు.

ఘోర అంగిరస్సు అంగిరస్సు చూడుఁడు.

ఘోషమణి — నకులుని శంఖము. ధనుర్విద్య చూడుఁడు. నకులుఁడు చూడుఁడు.

ఘోస్టిసిజమ్ (Ghosticism) — Simon magho అను నాతఁడు ఈఅభిప్రాయ మతమునకుఁ గర్త. తనమతమునందే నిజమున్న దనియు తక్కినవన్నియు నిరసించ బడవలసినవే యని మతము.

చాంచలి (క్షుప) **చెట్టు**—లా. Marsilea quadrifolia (తియ్యచాంచలి), Oxalis corniculata (పుల్లచాంచలి), ఆంగ్లి. Indian sorrel, సం. క్షుద్రామ్లా (పుల్లచాంచలి). [illegible] వలు ఆమ్లములోని శాకభేదమని తీయచాంచలిని వాడిరికాని నైఘంటికము కాదు[illegible]. చాంచలి తీయచాంచలి యనియు, పుల్లచాంచలి యనియు ద్వివిధము. ఇందు [illegible] యని [illegible] అధికముపుజాతి [illegible]. [illegible] చలి బలముగల్గించి [illegible] దోషము [illegible]. మూలవ్యాధి, [illegible] (గ్రహణిలు [illegible] నేత్రరోగము), గుల్మము [illegible] పైత్య గల్గించు అజీర్ణ [illegible]. [illegible] దేలు విషమును హరించును.

దీనికి [illegible] వర్ణము [illegible] కషాయము [illegible] చెప్పబడి[illegible].

పుల్లచాంచలి [illegible] ముత్ర [illegible] ముజాతిగ [illegible]. [illegible] ముగ [illegible] చున్నారు. దీనిని పుల్లిచించ [illegible] కొన్ని సీమల [illegible]. [illegible] మూలరస కషాయముగాని, చూర్ణముగాని [illegible]మున్నారు.

వాతము నడచి జఠరాగ్ని నిచ్చి అగ్ని మాంద్య రోగమును (Dyspepsia) ను నిర్మూలించగల శక్తి దీనికి గలదనియు, మూత్రమును వెడలించి వీర్యవృద్ధి గల్గించి శరీరమునకు నైసర్గికపు వేడిని స్థిరపర్చుననియు, గ్రహణి, సంగ్రహణి రోగములను నిర్మూలించు శక్తి దీనికి గలదనియు, గర్భరోగములపై నక్కగ పనిచేయుననియు, ఎట్టనిపుండ్లపై దీని యాకు నూరి కట్టిన మంట, పోటు అడగి మాన్పట్టుననియు, తలకు పూసిన పైత్యపు తలనొప్పి మానుననియు, పులిపిరికాయలు హరించుననియు, కండ్లపై గట్టిన కండ్లఎరుపులు; పోటు మొదలగు నేత్ర రోగములు హరించుననియు, కండ్ల పొరలు, మాంసము గూడ నివారణమగుననియు చెప్పబడినది.

ఇది [illegible] చాంగేరి [illegible] తెలియు [illegible]. (చాంగేరి చూడుడు).

చంచుజాతి వారు — కొరవజాతి చూడుడు.

చంద్రచెట్టు— చంద్రచెట్టు [illegible] చంద్ర, [illegible] ద్రవమని ద్వివిధము. ఏదైనను చంద్ర [illegible] బలమును, వీర్యవృద్ధియు, [illegible] [illegible] వేళ్ళనుండి [illegible]రసము [illegible] దోషములను హరించి క్రిమి, అర్తి, కడుపు [illegible], [illegible]పూరణ, [illegible] పిల్లలపోట్లు [illegible] గములు నివారించునని చెప్పబడెను. దీనిపుల్లలతో [illegible] చుండిన [illegible] రోగములు మాని, [illegible] జేయును. ఇది [illegible] సారము.

[illegible] చంద్రచెట్టు—లా. Mimosa Catechu, Accacia catechu. సం. శ్వేత, ఖదిర (సామాన్యముగ ఖదిరయనిన చంద్ర). దీని చెక్క రసము లేక కషాయము చేసినది నోటిపోట దంతము వడుట, గర్భస్రావము, వ్రణములను నివారించి, జ్వరము, దప్పి, కఫము, వాతములపై చక్కని పని జేయునందురు.

తెక్కన ఎఱ్ఱజాతి చంద్రకు ప్రత్యేకనామము లేదు. సంఖదిర యని వాడుదురు. దీనిచెక్క రసము లేక కషాయము లేక చూర్ణము ఆకలిం గల్గించి అనువాతము, ఆమవికారముల నడచి, అజీర్తి నివారించి, ఉబ్బురోగము, జలోదరము మొదలగు ఉదరరోగములు, జ్వరములు, దంత రోగములు, పాండువు, పైత్యరోగము, మేహము,

వాపులు, [illegible], [illegible] (శ్వేతకుష్ఠు) నివారించు నని యందురు.

చందకకుల గోత్రము- ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి (వైశ్యగోత్రములు చూడుడు.)

చందకకుల గోత్రము. [illegible] (..) గోత్రము- సాంస్కృతి గోత్రము [illegible], [illegible] గణము, [illegible], ఆపస్తంబ సూత్రము, [illegible] శాఖ, [illegible], సమానగోత్రములు [illegible], [illegible]. చిత్రేశుడు దేవత. చిత్రా [illegible] భార్య. [illegible] తీర్థము [illegible]స్థానము, [illegible]. [illegible]. [illegible] ౧౧, [illegible], నువ్వులు, [illegible] దానము, [illegible] వర్జనీయము.

చందన వృక్షము చందనము ప్రసిద్ధ సుగంధ ద్రవ్యము. మనదేశములో [illegible] చందనము [illegible] నాటు [illegible]. ఇది తెలుపు, పసుపు, ఎరుపు రంగుల గంధములనిచ్చు చెక్కలు గలదగుటచే త్రివిధమై యుండును. ఇందు తెలుపు, పసుపు రంగులలోని భేదము మాత్రము గట్టి యుంట [illegible] జనదనియు, ఒకే జాతిగ నెన్నదగినదనియు పెక్కు [illegible] చుచున్నారు. ఇది ఇట్లుండ ఇంద్రధనుపు జాతిదగు [illegible]చందనమని యొక జాతి కలదు. అది సులభముగ [illegible] పెరుగును. అసలు చందనమువలె [illegible] పెంచ వలసిన యావశ్యకత లేదు.

మంచిగంధము లేక శ్రీచందనము- ఇది సువాసనకై గంధము తీసియు, దీని బల్లల నపు రూపముగ పెట్టెలను, దువ్వెనలు మొదలగునవి జేయుదురు. ఈ చెట్టు పెంపకము చాల కష్టసాధ్యము. ఒక సంవత్సరము వయస్సునకుం బెంపంబడిన నర్సరి మొక్కలను గోలెముల కెత్తుకొని సిద్ధపరచుకొని మంచిగంధపు విత్తులను [illegible] విత్తి [illegible] మొక్కలు [illegible] నాటెదరు. ఇది [illegible] వేరు [illegible] పోషకములను [illegible] మొ[illegible] [illegible]. [illegible] నర్సరి మొక్కలు [illegible] గోతులవలె [illegible] మంచిగంధపు మొక్క [illegible] ధర [illegible] మాన్పును. [illegible] నర్సరి మొక్క [illegible] మును [illegible]. [illegible] నర్సరి [illegible] మంచిగంధపు పై భాగమును [illegible]. [illegible] [illegible] భూమియందు నాటి [illegible]. మంచిగంధపు మొక్కను [illegible] (ముఖ్యముగ నర్సరి) చెట్లు [illegible] సమానముగ [illegible] పెరుగు వృక్షము. మంచిగంధపు [illegible] [illegible]. [illegible] పాయలు [illegible]గనుండును. [illegible] పు [illegible]యును. మంచిగంధపు [illegible] గలదగాన చెట్టు రమా [illegible] నువందల [illegible]ములవరకు [illegible]. ఈ వనములు మైసూరు రాజ్యమున విస్తారముగ [illegible]చుచున్నవి. [illegible] మంచిగంధము [illegible] చేయంబడిన [illegible] మొదలగునవి కూడ గానవచ్చెడిని.

లా. Santalam alba. ఆంగ్ల. Sandal-wood tree. సం. చందనం, భోగీవల్లభా, శ్రీగంధం, శ్వేతచందనమ్, శ్రీచందనం. మంచి గంధపుచెక్క- రస కషాయము చూర్ణము లేక మంచిగంధపు నూనెలంను చలవచేసి కండ్లకు

పల్లదనము కల్గించుగుణమును, చర్మవ్యాధుల నివారించు గుణమును, రక్తమును శుభ్రపరచు గుణమును కలవని చెప్పబడినది. మరియును క్రిమి, కుష్ఠువు, గంధర్వరోగము, చర్మవ్యాధులు, తాపము, తాపజ్వరము, పాండురోగము, మేహము, ప్రమేహము, రక్తపైత్యము, నాభివధ (నాభివ్రణము), శిరోరోగము, స్త్రీల కుసుమ రోగము నివారించుగుణములుకలదని చెప్పబడినది.

రక్తచందనము ఎఱ్ఱజాతి. దీనితో పిల్లలకొను బొమ్మలు, భరిణలు మొదలగునవి చేయుదురు. ఈజాతి [illegible] మొక్కలు [illegible] లేవు. దీనికి లాటిన్నామము Pterocarpus santalinus. ఇంగ్లీషు Red sandalwood, సంస్కృతమున [illegible], తామ్రసారి, తామ్రవర్ణ, [illegible], [illegible] చందనము, [illegible], [illegible] చందనము [illegible] ఇలుకు, [illegible] నేత్రవ్యాధుల నివారించును. [illegible] చేతులు, కన్నుల [illegible] నివారించును. రక్తము శుభ్రపరచును. [illegible], [illegible] మొదలగు చర్మవ్యాధుల [illegible]. [illegible] నొప్పి నివారించును.

రక్తచందనపు చెక్క రసాయనమూ [illegible] ములు లోనికిచ్చిన అనుకూలమైన చలవ జేయును. కాలినమంటలు, అతిసారము, కుష్ఠు, ఉన్మాదము, మదము, దాహము, పైత్యము, రక్తపైత్యము, సర్పి, రక్తోద్రేకము, శ్వేతకుష్ఠు, విషమవిజ్వరము, శ్లేష్మదోషము, అతిసారము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మలమూత్ర నిరోధముల నివారించునని చెప్పబడినది.

ఇంక మిగిలిన యధమపుజాతి కుచందన వృక్షము లడవిజాతివి. ఇవియు రక్తచందనము వలెనే విత్తుతేనాటిన మొక్కలగునుగాని అంటు కట్టనవసరముండదు. ఇది ఒకమోస్తరు మంచి గంధముంబోలిన పరిమళము గల్గియుండునుగాని గంధపుగుణములు బూర్తిగ గల్గియుండవు. మంచిగంధము గల్గించు దోషములకు తేనె, పాలు [illegible] విరుగుడులని చెప్పబడినది.

చందనగిరి (మలయగిరి)

మలయా [illegible] మైపుగల మలయగిరిని ఈపేరున త్రికాండ శేషమునుండి వ్రాసియున్నారు. దక్షిణదిశనుండి [illegible] దేశమున మలయమారుత [illegible].

చందనన్యాయము

— శ్రీచందనము [illegible] భాగమును [illegible] అంతటా [illegible] పరిమళమున [illegible]. సుగంధ [illegible] మొక్క [illegible] అంతటా [illegible] రాసినట్లు [illegible]. ఇట్టి సందర్భములందు చెప్పుతగి న న్యాయము [illegible].

చందనానది

[illegible] దేశమున [illegible] కలదందురు. (హిప్పు రాణము [illegible]). [illegible] దేశపు [illegible] కాలములో [illegible] నది [illegible]. ఇది గంగానదిలో చేరును. దీని ప్రశంస రామాయణము కిష్కింధ కాండము [illegible] లందుకలదు. (అంగదేశము చూడుడు.)

చందనావతిదేశము

— ఇది ఇప్పటి బరోడా సంస్థానప్రాంతసీమగ తలంపబడుచున్న రాజ్యము.

చందకుల గోత్రము

— చంద్రమశిష్ఠ చూడుడు.

చందూ శాఖ క్షత్రియులు

చౌహానులు చూడుడు.

చంద్రకళలు — కళలు చూడుము.

చంద్రకళాహస్తము - హస్తాభినయము చూడుము, భరతశాస్త్రము చూడుము.

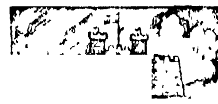
చంద్రకాంతచెట్టు —లా. Mirabilis Jalappa. ఆంగ్ల. Four O'clock flower tree. సం. చంద్రకాంతపుష్పవృక్షః సంధ్యారాగ వృక్షః అని కొందఱు వాడిరి. ఇది సాయంత్రము పుష్పించుచుండును. [illegible] మొలచును. [illegible] బ్రతుకుచుండు. [illegible] పెంచుదురు. [illegible] పూవులుగలవి గలవు. దీని యాకు నాముదము రాసి వెచ్చచేసి [illegible] కట్టిన [illegible] పులు, వాపులు, [illegible] మొదలగువాటిపై వేసి కట్టిన యడల [illegible], [illegible] చెట్టునకు [illegible] పూవు [illegible] చంద్రకాంత [illegible] (గోనికచిప్ప) [illegible] చెప్పబడినది.

చంద్రకాంతమణి (Moonstone) — తెల్లగనుండు [illegible] స్వచ్ఛమైన కాంతవంతము (అర్ధస్వచ్ఛము) గల్గియుండు మణి. సింహళద్వీపము మొదలగు తావుల [illegible] దొరకెడిని. [illegible] జూచిన [illegible] ముజ [illegible] ధాతువు గల్గియుండును. ఇది ఫెల్స్పార్ జాతికిచెందినది.

చంద్రకుల గోత్రము — చంద్రకులము చూడుము, చంద్రవంశము చూడుము.

చంద్రకేతుఁడు (చంద్రవక్త్రుఁడు) — సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు. శ్రీరాముని తమ్ముఁడగు లక్ష్మణుని రెండవ కుమారుఁడు. ఈతనికి చంద్రవక్త్రుఁడనియుం బేరుకలదు

చంద్రగిరి దుర్గము [illegible] యుద్ధమునకు [illegible] విజయనగర రాజ్యము [illegible]

[illegible] భూపతులకు చంద్రగిరి [illegible]. శత్రువులకు [illegible] చంద్రగిరిదుర్గము [illegible]. కొండపైనున్న [illegible]. [illegible] చిన్న [illegible], [illegible] వాసముని [illegible] కలవు. ఇది [illegible]. [illegible] పూలు [illegible] రాజ నివా[illegible] యున్నది. ఈ [illegible] గ్రామము కానరాదు. [illegible] M. & S. M. R. [illegible] [illegible] చంద్రగిరి [illegible].

చంద్రగిరి శిఖరము — [illegible] గిరి [illegible] చూడుము.

చంద్రగుప్త మహారాజు — నవనందులకుంబిదప మగధదేశమేలినవాఁడు. మౌర్యకుమారుఁడు. పిరి సంతతిని మౌర్యులు [illegible]. మౌర్యుల కీర్తఁడు మూలపురుషుఁడు, సుప్రసిద్ధుఁడు. (బింబిసారుఁడు, మగధరాజ్యము చూడుము).

చంద్ర గ్రహణము — గ్రహణములు చూడుము.

చంద్ర చంద్రికా న్యాయము చంద్రుఁడు వెన్నెల వినా భావ సంబంధము గలవి.

ఒకటి లేనిచో రెండవది యుండదు. వీటిని వేఱు పఱుపరాని సంస్తానము (వీలుకాని పని).

అన్యోన్యాశ్రయ సంబంధ పదార్థములు గూర్చి ఈ న్యాయమును వర్తింతురు.

మఱియు దీని దీపికా (శాఖీ) న్యాయముగను ఇట్టిదియె.

చంద్ర తీర్థము - మైసూరు దేశమున కావేరీనది జన్మస్థానము. బ్రహ్మ పురాణము ... దీని ప్రశంస కలదు.

చంద్ర నాగోరుపురము — ... పేరు ... (... దేశము చూడుఁడు).

చంద్రపరిక్రమము (Lunar Cycle) దీనిని Metonic Cycle అని యనుటయు కలదు. ఇది పందొమ్మిది సంవత్సరముల పరిమాణ కాలముగలదిగ చెప్పఁబడినది. ... పౌర్ణమలు ... (గ్రీసుదేశము) ... మెటాన్ ... క్రీస్తునకు పూర్వము ... చెప్పఁ బడినది. జూలియన్ కేలెండరు ... సంవత్సరములలో ఒకటిన్నర దినము తేడా కన్పించు చున్నది.

చంద్రపరివేషము (Halo) - ... చంద్రుని చుట్టుకొని చిన్నదిగనో, పెద్దదిగనో వలయాకారముగ ఒక ... పరిణామము గుండ్రముగా నున్నచొ కాన్పించును. దీనిని చంద్రుని గుడికట్టెను నందురు. ఇది చిన్నదిగా (చంద్రునకు దగ్గఱగా) నుండిన వర్షములు ... ... చున్నవనియును, పెద్దదిగా (చంద్రునకు దూరముగా) నుండిన వర్షములు కొంత విలంబముగా (ఆలస్యముగా) గురియుననియు తలంతురు. ఆకాశమునందలి పరిస్థితులవలన నీటియావిరి కొంచెమునుదట్టముగాను ఒక్కొక్కప్పుడు భూమినుండి దూరముగా పైని యాకాశమున గాలియందు దేర్పడి యుండును. దట్టముగ ఆవిరికణములు, జలబిందు వుగగాని, మంచుముక్కగగాని అగుటకంతబలము చాలకయు, నీటి యావిరికణములకన్న బలపడియు నుందురు. ... దృశ్యము ఒక ... (...) ... దృశ్యమువలెనె యుండును ... కొన్ని విశేషము ... మట్టుముగదియె యుండు వలయాకారము (Circle) x కన్పిం చును. ... కన్పించుచుండును, కన్పించక ... కన్పించుచుండును. దూరము, గాలి, ... కారణములు. ఆకాశమునందలి పరిస్థితులు గాలివలన మారుచున్నచో ... దూరమునందు ... దీనికిపైగా ... దానికి ... పరిస్థితి మారుచున్న ... ... మున్నగు.

చంద్రపురము (...) — దీని ... ఫిరోజాబాద్ అనుచున్నారు. కనూజ భూపాలుఁడగు జయచంద్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౧౯3 సంవత్సరమున మహమ్మదీయులతో సంగరమున మరణించెను. దీని తొల్లింటిపేరు జయచంద్ర పురము. ఫిరోజాబాదుగా మార్చఁబడినది. మఱియు మధ్యరాష్ట్రములలోని చాందాపురము నకుఁ దొల్లింటిపేరు చంద్రపురమని యుండెను.

చంద్రప్రభునాథుఁడు — జైనతీర్థ కరులలో నొకఁడు; (తీర్థకరులు చూడుఁడు). చంద్రప్రభునాథుఁడు - వీరిచిహ్నము చంద్రుఁడు. ఇక్ష్వాకువంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రి మహాసేన రాజా. తల్లిపేరు లక్ష్మణాదేవి. జన్మస్థానము.

చందపురి. పొడవు ౧౫౦ ధనస్సులు. (ధనస్సు మూరెన్నరమూర). శ్వేతవర్ణము. ఆయువు ౬౦ లక్షలు. గణధర్ సంఖ్య ౯౩. నిర్వాణస్థానము సుమేరుశిఖరము (శిఖరీజీ లేక అర్బుద శిఖరము). తొంబదికోట్ల సాగర్.

చంద్రబింబములు -- భూమిపైన గన్పించునది ఒకే చంద్రబింబము. జ్యూపిటరు అనంబడు గోళముపైకి నాల్గు చంద్రబింబములును, శాటర్న అనంబడు గోళముపైన ఎనిమిది చంద్రబింబములును, మిక్కిలి చాలా చిన్నవిగాను ఒక పరివేషము గన్పించుననియు, యురేనస్ గోళముపైకి గన్పించునవి ఆరు చంద్రబింబములును, నెప్ట్యూను గోళముపైకి గన్పించునది ఒక చంద్రబింబమనియు ఖగోళవేత్తల వలన తేలుచున్నది. చంద్రబింబములు ఆయా గోళములకు (భూమికి చంద్రునివలనే) సహాయముగ దానిచుట్టు తిరుగుచు సూర్యకాంతిని తాకొని వెన్నెలగా రాత్రియందా గోళముపై ప్రసరింపజేయు ఉపగోళములని ఎంచబడును.

చంద్రభాగానది జీలమ్, చీనాబ నదుల సాముదాయిక ప్రవాహమునకు చంద్రభాగ యనిపేరు. కాని యిక్కాలమున సర్వ సాధారణముగ జీలమునదితో కలియకపూర్వము గూడ యీనదిని చీనాబ్ అనుచున్నారు.

చంద్రమశిష్ట గోత్రము ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యుల గోత్రములు చూడుడు). చంద్రమశిష్ట గోత్రము-ఆత్రేయగోత్రము (3). దీని (చంద్రకళ) సంస్కృతగోత్రము జాతుకర్ణ్యస, జతుకర్ణ్య గణము, ఆపస్తంబయజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథ మగాదిత్యప్రవరఖండ, శ్రీరేనుడు దేవత, పొన్నమాంబ భార్య, తోతాద్రిశృంగము తపస్థానము, పున్నాగపుష్పము తటాకము, జపము కోటి, దీపములు ౩౯, క్షేత్రములు ౭౭, అశ్వవాహనము, శంకుపుష్పములు, ఉత్తుగ, నాగపము వర్జనీయములు.

చంద్రము — గంగాసింధూరము చూడుడు.

చంద్రవక్త్రుడు — చంద్రకేతుడు చూడుడు.

చంద్రశర్మ - శాస్త్రి విష్ణుశర్మ. ఈతనికి బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర జాతుల నలుగురు భార్యలుకలరనియు, బ్రాహ్మణ. వరరుచియును, క్షత్రి. విక్రమాదిత్యుడును, వైశ్య. భట్టియును, శూద్ర. భర్తృహరియు సుతులుగ కలిగిరని.

[illegible] వరరుచి గొప్పవిద్వాంసుడు. పాణిని సూత్ర (వ్యాకరణసూత్రము) ములవృత్తి వ్రాసిన వాడు. విక్రమాదిత్యుడు మాళవ (అవంతి) దేశాధిపుడుగను గొప్పమహారాజు, విద్యాపోషకుడు (అవంతీ చూడుడు) (విక్రమాదిత్యుడు చూడుడు). భట్టి ఆ యాస్థానపు ప్రధానమంత్రి యైయుండెను. భర్తృహరి, కొంతకాలము విక్రమాదిత్యునకు బదులు రాజ్యమేలగాని యోగ్యుడైన వాడు. భర్తృహరి సుభాషిత మీతనిదే చూ.

చంద్రశేఖర పురము—(చిట్టగాంగు) ఇది కొంతకాలముకు మూల చటలాయనియు పిదప చిట్టగాంగుగను మారెనట. ఆసాంలోనిది. ఇది క్షేత్రము. ఇటగల సీతకుండము కడ చంద్రశేఖర పర్వతమునందు శివలింగమును, భవాని దేవస్థానమును ౫౨ శక్తిపీఠములలో నొకటిగ వారాహితంత్రము ౩౧ యందు వివరింపబడినది. యాత్రాస్థలము. దీనిని కొందఱు చటుపురమనుచున్నారు. (చూడుడు).

చంద్రాతిథి గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుడు.

చంద్రాదిత్య పురము — యాదవ (యాదవ) వంశస్థ నృపతియగు త్రిధాన్యప్రహరుఁడను నృపతికి రాజధానిగా నుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఇప్పుడిది నాసికజిల్లాలోని చాందోరను పేరుగా నున్నది.

చంద్రావతీనది — ఇది ఒక నది. ... ఇప్పుడిది ... సమీపమున నున్నారు. ... (నదులు చూడుము).

చంద్రావతీ పురము — ... దేశమున ... రాజధాని యుండెను.

Central India లోని ... యందున చందేరియను పేరుగల పట్టణము. (మధ్య దేశము చూడుము).

చంద్రాశ్వుఁడు (లేక దండాశ్వుఁడు లేక ధృఢాశ్వుఁడు) — ఇక్ష్వాకు సంతతి సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు ... కుమారుఁడు హర్యశ్వుఁడు.

చంద్రిక — వెన్నెల చూడుము.

చంద్రుఁడు (గోళము) (Moon) — చంద్రుఁడు భూమినాశ్రయించి యున్నట్టి తిరుగు ... గోళము. భూమిచుట్టి తిరుగు ... ముగా తిరుగుటకు ౨౭.౩౨ రోజులు పట్టు నని జ్యోతిషశాస్త్రజ్ఞులు లెక్కించియున్నారు. ఇందుకు ౨,౩౮,౦౦౦ మైళ్ళ దూరము, దీని Diameter ౨,౧౬౦ మైళ్ళని చెప్పఁబడినది. తనకు తానై గిరగిర తిరుగుచు భూమిచుట్టి తిరుగుచుండునని చెప్పఁబడినది.

చంద్రుఁడు భూమిచుట్టి వచ్చు కాలము నొక (చంద్రమాసము) మాసముగ జెప్పఁబడినది. ఆంధ్రదేశమున మతసంబంధకృత్యములకు చాంద్రమానమే విధింపఁబడినది. చాంద్రమాసములు పండ్రెండు గదా, అనఁగా పండ్రెండు పౌర్ణమలు పండ్రెండు అమావాస్యలు గడచినయెడల ఒక సంవత్సరమగును. ఇది సర్వసాధారణముగ నడచుచుండు ... మూడు సంవత్సరములకు ఒకమారు ... మాసము సంభవించును. దీని అధికమాసమందురు. ... మాసములకే సంవత్సరము పూర్తి యగును. ... లేనిమాసమును క్షయమాసమందురు. (కాలము చూడుము).

... చాంద్రమానసంవత్సరము ... ఈ ... నేమో ... తెలియబడుచున్నది. చంద్రగోళము ... చుట్టు తిరుగుచున్నట్లు ... భూమియే ... యో, లేక ... భూమినాశ్రయించియున్నదియో, లేక ... భావము. భూమిని ... ఆకర్షణము ... జలములు ఆకర్షణ శక్తిలోనై సముద్రములు పొంగుటకు ... యుండును. అనఁగా ... ఇతరతావులు నీరు ... సంభవించును. పొంగిన తావులకు పోటు మన్నారు. తక్కిన తగ్గిపోయిన తావులకు పాటు మన్నారు. (పోటుపాటు చూడుము.)

చంద్రునకు స్వతస్సిద్ధమగు కాంతి లేదు. సూర్య కిరణములు చంద్రునిపైఁ బడి ప్రతిఫలించి భూమిపైఁ బడిన వెల్గునే వెన్నెల యందురు. అమావాస్యదినమున భూమిం జుట్టి తిరుగుట వలన పగటి యందు మనకు గానవచ్చుంగాని, రాత్రియందు, పశ్చిమగోళార్ధసంచారియగుట, రాత్రియందు చంద్రుని వెన్నెల మనకుండక చీఁకటిరాత్రిగనే

యుండెడిని. పౌర్ణమియందట్లుగాక పగలు పశ్చిమ గోళార్ధసంచారియై రాత్రియందయు *మనగోళార్ధమున సంచరించుచుండగా మనకు వెన్నెల గాంచ నగును. అమావాస్యదినమున పగలు భూమికిని సూర్యునకును నడుమగ చంద్రుడు [illegible] వించుచేని, అత్తరి సూర్యకిరణములు భూమిపైని సరిగా పడక అంతయో కొంతయో [illegible]లును; దానిని సూర్యగ్రహణము [illegible]. [illegible] సూర్యునకును చంద్రునకును భూమి నడుమగ నడచుట సంభవించేని అత్తరి సూర్యకిరణములు చంద్రునిపై సరిగా [illegible] అంతయో కొంతయో [illegible]; దానిని [illegible] మందురు.

అమావాస్యకు అమావాస్యకు [illegible] [illegible] రోజులు [illegible] మధ్యమము. [illegible] సూర్యుడు కొంచెముముందరకు జనియుండు [illegible] నీకాలాధిక్యత గల్గెడిని. కాని తిరుగుచు నేగుటకు వలయు కాలము [illegible] రోజులని ముందు [illegible] బడినది. దాని నక్షత్రమాసములకు చంద్రునకు [illegible] రెండుదినములు కావలసియుండును.

చంద్రునియందు బయళ్ళగాక పర్వతములు విస్తారముగనే కలవని కనిపెట్టబడినది. దూరదర్శని యంత్రసహకరమూలమున నక్కగను జాగ్రతగను పరిశీలించిన నొకయగ్నిపర్వతశిఖరము ముప్పదివేలయడుగుల ఎత్తు కలదనియు, అగ్నిపర్వతముయొక్క ఒకముఖరంధ్రము అరువది మొదలు ఎనుబదివఱకు మైళ్ల అడ్డుకొలత గలది కలదనియు గాననయ్యెడిని.

* చంద్రుని తిరుగుట లెక్క (Cycle) పందొమ్మిది సంవత్సరములని తేలినది. క్రొత్త Cycle ప్రారంభమున ఒకేనెలయందు అమావాస్యయు పౌర్ణమియు ఒకేవారమున కల్గును.

[illegible] భూమి[illegible] [illegible] ఎల్లప్పుడు ఒకేపైపును భూమికొ[illegible] [illegible]

చంపకచతుర్థశి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పూజలో [illegible] [illegible] [illegible].

చంపకదేశము ([illegible]) — [illegible] [illegible] [illegible] మధ్యరాష్ట్రము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ఇది [illegible] [illegible] యున్నది. [illegible] [illegible] [illegible] కలదు. [illegible] [illegible] రాజధానిగ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పబడినది.

ఇది [illegible] [illegible] చంపాదేశ[illegible] [illegible] [illegible] గనిక[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఏడవ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]మున్నది.

చంపనత్త పురము — దక్షిణకోసల చూడుడు.

చంపమహారాజు — చంద్రవంశ క్షత్రియుడు. [illegible] మహారాజు (అంగదేశాధిపుడు) కుమారుడు. (అంగదేశము చూడుడు).

చంపయువన దేశము — (చంపాదేశము చూడుడు). [illegible] సయాందేశప్రాంతమని వ్రాసియున్నారు.

చంపాదేశము — ఇప్పటి భరతదేశపు పశ్చిమోత్తర దిశను ఇప్పటి చంపా (చంబా) సంస్థాన రాజ్యమని చెప్పుచున్నారు. కాంగరా, త్రిగర్త, కాష్ఠవాత దేశముల నడుమగ నుండునని తలంపబడుచున్న దేశము. కొందఱు చంపాదేశము సయాందేశ ప్రాంతమని తలంచిరిగాని

హ్యూయెన్‌త్సాంగు చంపనుండు దేశమని వ్రాసియుండుట అది సరికాదని తోచుచున్నది.

చంపానది — ఇది అంగ, మగధదేశముల నడుమను సరిహద్దుగ నుండెనని కేంబ్రిడ్జి ఎడిషన్ జాతకములందు, చాంపేయ జాతకమును (4 సంపుటము 281 పుట) చెప్పబడినది. 454 పుటయందు కూడ కలదు. [illegible] పురాణ [illegible] ౧౧ యందు కలదు.

చంపా పురము [illegible] అంగ దేశపు రాజధాని. [illegible] నుండెను. (అంగదేశము చూడుడు).

చంపారణ్యము (చంపారన్) — బెంగాల్ నాగపూర్ [illegible] రైలు మీదనున్న [illegible] అబహోర్ పూర్వ [illegible] అబహోనుర్యాపు నుండి [illegible] వరకు పోవును. రాజన్ నుండి ఉత్తరముగ [illegible] మొక్కదూరమున చంపారణ్యము కలదు. దీని నిప్పుడు చంపారన్ అని వాడుచున్నారు. చంపారణ్యము బౌద్ధమతగ్రంథ సుప్రసిద్ధమగు పవిత్రారణ్యము. ఇది తపస్థలమని చెప్పబడినది.

చంపారణ్యమును [illegible] నులు, [illegible] కూడ [illegible] చుచున్నారు. ఇందు [illegible] ములకిది యాత్రా స్థలమై యున్నది. (చంపక దేశము చూడుడు, అరణ్యములు చూడుడు).

చంపారంజిల్లా — చంపారను పురము (చంపారణ్యము) ప్రధానస్థానము. (బీహారదేశము చూడుడు).

చంపావతి పూర్వాంచల దేశమునకు ప్రధాననగరమై యుండెను. ఇది గొప్పక్షేత్రము. క్షాంతేశ్వర శివలింగము, హింగుళాదేవి మొదలగు పెక్కుక్షేత్రములు కలవు. మహాభారత వనపర్వ [illegible] దీనిప్రశంస కలదు.

చంపావతీదేవి (సిద్ధురాలు) — ఈ మాహాత్మ్యురాలు సుప్రసిద్ధ శివభక్తుండగు బాణాసురుని కుమార్తె. అనిరుద్ధుని భార్యయగు ఉషాదేవికి అక్క. ఈమె యోగినియై గొప్ప తపస్సిద్ధురాలయ్యెను. ఈమె యాశ్రమము నేటికిని ఈమెపేరనె బరగు చంపావతీ పురమున [illegible] దేవాలయావరణమున గలదు. ఇది ఈమె సమాధి [illegible] యుండెనోపు. (నాగనాథయోగి చూడుడు).

అంగ, అయోధ్య, సరయు [illegible] రాష్ట్రముల [illegible] (శ్రీక కార్తికుమార సీను) [illegible] అస్సెయుండిన చంపావతీ పురము ఈమహాసాధ్వి పేరనె బరగుచున్నది.

చంపాషష్ఠి — భాద్రపద శుద్ధషష్ఠి. ఆది [illegible] విశాఖా నక్షత్రము వైధృతి నామ యోగము కూడిన నాడిది [illegible] చంపాషష్ఠి [illegible].

చంపుడు — ఈపేరుగలవారిద్దరు గలరు. హరిశ్చంద్రుని కుమారుడొకడు చంపుడు, ఈతని సుతునిపేరు సుదేవుడు. అంగదేశాధిపుడగు పృథులాక్షుని కుమారుడు చంపుడు. ఈతడు నిర్మించిన పురము చంపా నగరము.

చంబ (తీగ లేక పాము) — సం. ఖడ్గశింబ, స్థూలశింబ. కాయలకూర వేడిచేసి ధాతువృద్ధి నిచ్చును. అపథ్యపదార్థము. వాతము, పైత్యము, శ్లేష్మము, మూలవ్యాధి, వికారము, జఠరమాంద్యము, మలబద్ధము, దృష్టి బలము తగ్గుట మొదలగు దుర్గుణములు జేయును.

ఇందు అడవిచమ్మ యని ఒక తీగె కలదు. ఆకు రసము కర్ణరోగముల శాంతింపజేయును.

కాయ పైత్యాధిక్య మొనర్చును. రోగులు
రమారమి ఒకేజాతిగదో చెప్పెను. చమ్మచిక్కు డు
జాతిలోనిదని తలంపబడు చున్నది.

చంబాస్టేటు (సంస్థాన రాజ్యదేశము)—
పంజాబులోని బ్రిటీషు రక్షిత సంస్థానములు 3౮
లో నొకటి. కాశ్మీరము జమ్మునకు దూర్పున
నున్నది. చంబాపురము రాజధాని. కొండల
రాజ్యము. దీని తొల్లింటి పేరు చంపాదేశమం
దురు. కొందఱు చంపాదేశము నరూ ప్రాంత
మని వాదము సాగించిరి కాని హ్యూయనత్సాంగు
అది చంపాయవదేశమని వ్రాసియుండుట సిద్ధా
ధారమని తేలినది. (కాంగ్రా, త్రిగర్త, కాష్ట
వాహ రాజ్యముల ప్రాంత దేశము).

చకర్నగర్—ఏక చక్రపురము చూడుడు.

చక్కిలాలు తింటావా చద్ది తింటావా అంటే, రెండూ తింటాను తరువాత భోంచేస్తానన్నదట– (అనగా
తిండిపోతని భావము).

చక్రతీర్థము — ఇవి పలుచోట్ల పేరులు
గాన నమ్మొడిని. అందు ముఖ్యములు

౧. కురుక్షేత్రమున రామహ్రదము లేక
ద్వైపాయన హ్రదమున నొక చక్రతీర్థము. (దీని
గూర్చిన ప్రశంస భారతమునగలదు).

౨. గుజరాతునందు ప్రభాసతీర్థమునకు గోమతి
నదియందు. దీని గూర్చి ద్వారకా మహాత్మ్య
మున ప్రశంస కలదు.

3. గోదావరీ నది జన్మించు త్ర్యంబక క్షేత్ర
మునుండి ఆరుమైళ్ల దూరమున నొకటి కలదు.

౪. కాశీయందు మణికర్ణికా కుండమునకు
చక్రతీర్థమని చెప్పబడినది.

౫. రామేశ్వరమున దేవాలయమున రెండవ
ప్రాకారమున నొక చక్రతీర్థము కలదు.

౬. ఆంధ్ర దేశమున సర్పాపురము కడ నాత
ర్వేది యందు సముద్రము నొకటి కలదు.

౭. శ్రీజగన్నాథమున (ఉత్కళ దేశము) నొక
చక్రతీర్థము కలదు.

చక్రధర్మి గోత్రము — విశ్వామిత్ర గణము
చూడుడు.

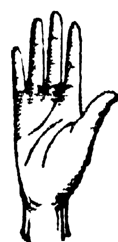
చక్రభ్రమణ న్యాయము — ఇం
కుమ్మరివాని చక్రము కర్తను అవి తిరుగుట
యను తాత్పర్యము.

జీవన్ముక్తులు నైనను పూర్వకర్మ పూర్తిగ
అనుభవమునకు వచ్చును కర్మించి యుండవలెను గాని
ము క్తినొందరని యీన్యాయము వాడెదరు.

చక్రమూలకుల గోత్రము —
అగ్నివైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి
(వైశ్య గోత్రములు చూడుడు).

[illegible] (౫౦) గోత్రము. సూత్ర
గోత్రము [illegible], [illegible]గణము, ఆపస్తం
బసూత్రము, [illegible], [illegible]
[illegible]. [illegible]కేసు దేవత, [illegible]
భార్య, బ్రహ్మావర్తము తపస్థానము, [illegible]
[illegible], [illegible], దీపములు ౭౦, క్షేత్ర
సంఖ్య ౭౧, ఛత్రదానము, చక్రవర్తి కూర
వాసనము.

చక్రరేఖ పురుష సాము
ద్రికము చూడుడు; స్త్రీ సాముద్రి
కము చూడుడు.

చక్రవర్తి (కూర) చెట్టు లా.
Chenopodium album. సం. వాస్తుకీ. ఇందు
తెల్లచక్రవర్తికూరకు జ్వరఘ్ని, వాస్తుకీ యను
పేర్లు కలవు. ఇది తెలుపు, ఎఱుపు, నలుపు
మూడు భేదముల జాతులు గలదిగాని అన్నియు

సమానగుణములు గలవియే. దీని యాకు (కూర) త్రిదోషహారమై మూలవ్యాధినడంచి, విషదోషమును, నులిపురుగులను నివారించి, జఠరపుష్టి, బలము గల్గించుననియు, వేడిచేసి అగ్నిమాంద్యము, అనువికారము, అరుచిదోషముల నడంచియు, సంగ్రహణిరోగము నిర్మూలించుననియుం జెప్పఁబడినది. మరియు నిది కొన్ని తత్వములందు ఎక్కువ వేడిజేసి విరేచనబద్ధము గల్గించును. దీనికి విరుగుడు సముద్రచెక్క-చూర్ణము, రసము లేక కషాయము నని చెప్పఁబడినది.

చక్రవర్తులు లేక మహారాజులు -

షట్చక్రవర్తులు - భరతఖండము నేలిన ప్రసిద్ధసార్వభౌమ షట్కము. ౧. హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి, ౨. నల చక్రవర్తి, ౩. పురుకుత్సచక్రవర్తి, ౪. పురూరవ చక్రవర్తి, ౫. సగరచక్రవర్తి, ౬. కార్తవీర్యార్జునచక్రవర్తి. వీరిని మహారాజులనియు ననుట గలదు.

షోడశమహారాజులు- ౧. మరుత్తు, ౨. సుహోత్రుఁడు, ౩. శిబి, ౪. శ్రీరాముఁడు, ౫. దిలీపుఁడు, ౬. మాంధాత, ౭. యయాతి, ౮. అంబరీషుఁడు, ౯. గయుఁడు, ౧౦. రంతిదేవుఁడు, ౧౧. భరతుఁడు, ౧౨. పరశురాముఁడు, ౧౩. శశిబిందుఁడు, ౧౪. పృథువు, ౧౫. అనంగుఁడు, ౧౬. భగీరథుఁడు. వీరలను చక్రవర్తులనియుం గూడ నందురు.

చక్రవాకీ చక్రవాకన్యాయము —

చక్రవాకపక్షుల దంపతులు పగలెల్లచోటనే కలసియుండి రాత్రి వేళ విడిపోయి మేతకుజని విరహవేదన నొందుచు ఉదయమున తిరిగి కలుసుకొనుచుండును. ఇట్టి నిత్యవియోగ నిత్యసంయోగములకీన్యాయము వాడుచుందురు.

చక్రహస్తము —

హస్తాభినయము చూడుఁడు; భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

చక్రాసనము (లేకవర్తులాసనము)-

యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన యాసనములలో నొకటి. నేలచూడి రెండుచేతులతోను రెండు పాదాంగుష్ఠములను పట్టుకొని ముందుకువంగి యుండుట. ఈ యభ్యాసమువలన కుండలినీ ప్రబోధము సిద్ధించునని చెప్పఁబడినది

చక్రుఁడు —

అత్రి చంద్ర యాదవవంశ క్షత్రియుఁడు, తండ్రి శ్రీకృష్ణుఁడు, తల్లి సత్యభామ,సోదరులు ప్రద్యుమ్నాదులు.(శ్రీకృష్ణుఁడు చూడుఁడు).

చటకస్య మాంసంభాగశతమ్ —

ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. పిచిక మాంసము నూరు భాగములనుటయందు స్వల్పాతిస్వల్పమనియు, నిరుపయోగమనియుఁ భావము.

చటలా (చిట్టగాంగు) పురము —

చంద్రశేఖరపురము చూడుఁడు. దీని తొల్లింటి పేరు చంద్రశేఖరపురమని కొందఱనుచున్నారు. (చూడుఁడు).

చటాయన గోత్రము

- శాండిలగణము చూడుఁడు.

చటాయని గోత్రము —

ఆర్ష్టిషేణ గణము చూడుఁడు.

చచ్చుత్పుట తాళము —

తాళములు చూడుఁడు.

చచ్చినంత కలగంటె వెంద్రాళే మేల్కొమ్మన్నట్లు —

ఆంధ్రలోకోక్తి.

చచ్చినపాప (పసిబిడ్డ) కండ్లు చేరెడేసి అన్నట్లు —

ఆంధ్రలోకోక్తి

చచ్చేవానికి సముద్రము మోకాలి లోతే —(అనగా తెగింపుతో నిర్భయుడై యుండునని భావము) ఆంధ్రలోకోక్తి.

చతురంగుడు - అంగదేశాధీశుడగు రోమపాద మహారాజుపుత్రుడు. (అతిరథుని చూడుడు).

చతురశీతిలింగదేశము - అనుమాన్ది దేశము చూడుడు. ఇప్పటి గద్వాలు సంస్థానము.

చతురహస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరత శాస్త్రము చూడుడు.

చతురామ్లములు — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఆమ్లవేతసము, వృక్షామ్లము, నిమ్మ, గజనిమ్మలకు చతురామ్లములని పేరు.

చతుర గోత్రము — కణ్వ ఉప గణము చూడుడు.

చతురూషణములు—త్రికటుకములు అనగా శొంఠి, పిప్పలి, మిరియములు, పిప్పలి మూలము (మొబ్బు) వీటి కాయుర్వేద వైద్య శాస్త్రమున చతురూషణము లనిపేరు.

చతురోపాయములు - ఉపాయములు చూడుడు.

చతుర్జాతకములు— ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఆకుపత్రిక, యాలకులు, దాల్చినచెక్క, నాగకేసరాలకు చాతుర్జాతకము లనిపేరు.

చతుర్దశ చాటువులు — చాటువులు చూడుడు.

చతుర్దశ భువనములు — భువనములు చూడుడు.

చతుర్దశ భువనలోకములు — ఊర్ధ్వలోకములు ఏడు-౧. భూలోకము, ౨. భువర్లోకము, ౩. సువర్లోకము, ౪. మహర్లోకము, ౫. జనలోకము, ౬. తపోలోకము, ౭. సత్యలోకము.

అధోలోకములు ఏడు - ౧. అతలము, ౨. వితలము, ౩. సుతలము, ౪. రసాతలము, ౫. మహాతలము, ౬. తలాతలము, ౭. పాతాళము. రెండు కలిసి పదునాల్గు లోకములు.

చతుర్దశ మనువులు — మనువులు చూడుడు.

చతుర్దశ మహారత్నములు-ఇవి చక్రవర్తి కుండదగిన మహైశ్వర్య బలములు. అత్రి సంతతిలోని చంద్రవంశమున, యాదవులలో క్రోష్టు సంతతిలోని చిత్రరథుని పుత్రుడగు శశిబిందు మహారాజున కుండెనని చెప్పబడినది. అవి సజీవ రత్నములనియు, నిర్జీవ రత్నములనియు రెండు విధములు. (రత్నమనిన శ్రేష్ఠ సంజ్ఞయని ఎఱుగునది).

శ్లో. భార్యాపుత్రో హితశ్చైవ । సేనాపతి ర్ధక్షస్తథా । హస్త్యశ్వకలభాశ్చైవ । ప్రాణవన్తస్తుక్తా ఈశా ॥
శ్లో॥ చక్రంరథో మణిఃఖడ్గమ్ । చర్మరత్నం చ పంచమం । కేతుర్నిధిశ్చ సప్తైవ । ప్రాణహీనాని చ క్షితే ॥

సజీవములు ౧. భార్య, ౨. పుత్రుడు, ౩. హితుడు, ౪. సేనాధిపతుడు.

చతుర్దశ విద్యలు విద్యలు చూడుడు.

చతుర్దశ శైవభేదమతములు-ఇవి శైవ మతభేదములుగ చెప్పుకొనుచున్నను ఆరాధ్యుల మతముతో గాని, వీరశైవుల మనుకొను లింగాయతులు జంగముల మతముగాని, ఏసంబంధము గలవిగా గనపడుటలేదు. ఈమతముల వారొక్క విభూతి, రుద్రాక్షధారణాది బాహ్యా లక్షణములను మాత్రము గలిగి యున్నారు.

వీరి సిద్ధాంతమేమో తెలియరాదు. వీరి గ్రంథములు ఆగమములని చెప్పుటయేగాని అవి బయల్పడుటయును లేదు. వీరియందు విద్వాంసులు లేనిచే వీరి మతసిద్ధులు వీరాచరించుట వలననే గాక అన్యత్రా తెలియరాకున్నవి.

౧. సమ్మిళితశైవము, ౨. మహావ్రతశైవము, ౩. శివసమవాది శైవము, ౪. ఐక్యవాది శైవము, ౫. సంక్రాంతివాది శైవము, ౬. ప్రవాహేశ్వరవాది శైవము, ౭. అవికారవాది శైవము (దీనిని కపాలి మత మందురు), ౮. ఊర్ధ్వశైవము, ౯. అనాది శైవము, ౧౦. మహాశైవము, ౧౧. గుణశైవము, ౧౨. క్రియాశైవము, ౧౩. పాశుప్వాద శైవము, ౧౪. శుద్ధశైవము అనునవి.

చతుర్దశారణ్యములు- ౧. నైమిశారణ్యము, ౨. బదరికారణ్యము, ౩. దండకారణ్యము, ౪. చంపకారణ్యము, ౫. కామికారణ్యము, ౬. బృందావనము, ౭. కదళీకావనము, ౮. గుహారణ్యము, ౯. దేవతారణ్యము, ౧౦. కేదారారణ్యము, ఆనందవనము, ౧౨. దారుకావనము, ౧౩. పుష్కరారణ్యము, ౧౪. మహా (వన) రణ్యము.

చతుర్థికా — నాలుగుతులముల పరిమాణమునకు ఫలపరిమాణమనియు, చతుర్థికా పరిమాణమనియు పేరు. ఇంకను కొందరు ఎనిమిది తులముల ప్రమాణమనియున్నారు.

చతుర్బీజములు — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున మెంతులు, అశ్వాలు, వాముము, నల్లజీలకర్రలకు చతుర్బీజములని పేరు.

చతుర్ముఖము- తాళములు చూడుడు.

చతుర్విధ జన్మములు — ౧. అండజములు- గ్రుడ్డునుండి పుట్టు పక్షులు మొదలగు వాటి జన్మములు. ౨. స్వేదజజన్మ- చెమట నుండి పుట్టు నల్లులు, పేలు మొదలగువాటి జన్మములు. ౩. జరాయుజములు- సంచుల నుండి జన్మించు మనుష్యులు, పశువులు మొదలగువాటి జన్మములు. ౪. ఉద్భిజ్జములు- భూమినిపెకలించుకొని పుట్టు మొక్కలు, పైరులు మొదలగునవి.

చతుర్విధ పురుషార్థములు
పురుషార్థములు చూడుడు.

చతుర్విధ ప్రమాణములు (కొలత, కొనెకలు)- ప్రమాణచతుష్టయము చూడుడు.

చతుర్విధ బౌద్ధమతపక్షములు- ౧. సత్తు లేక సత్పక్షము, ౨. అసత్తు లేక అసత్పక్షము, ౩. సదసత్తు లేక సదసత్పక్షము, ౪. సదసద్విలక్షణపక్షము.

చతుర్విధ బౌద్ధములు- ౧. యోగాచారము- గురుడు చెప్పుట యోగము, శిష్యుడు బోధపరచుకొనుట ఆచారము. అర్థములు చెప్పిన కొలదినే బోధపరచుకొనువారు యోగాచారులు. ౨. సౌత్రాంతికబౌద్ధము- సూత్రములందు గల నిమిత్తార్థమును పాటించుట ప్రధానముగాగల్గి గురుబోధనైనను అతిక్రమించుటకు వెఱచువారు సౌత్రాంతికబౌద్ధులు. ౩. మాధ్యమికబౌద్ధము- యోగాచారములందు కొంతనమ్మకము చాలకుండియు, సౌత్రాంతికార్థములకొఱకు యోగాచారములను తిరస్కరించు ధైర్యము చాలకుండియు మధ్యస్థితియందుండువారు మాధ్యమిక బౌద్ధులు. ౪. వైభాషిక బౌద్ధము- యోగాచారమును బహిరంగముగ తిరస్కరించియెగాక విభాషలాడి తిరుగబడినవారు వైభాషికబౌద్ధులు.

చతుర్విధ వాద్యములు — వాద్యములు చూడుడు.

చతుర్విధ శాంతములు — సాధన చతుష్టయము చూడుడు.

చతుర్విధ సంగీతములు — వాదములు చూడుడు.

చతుర్విధ క్షీరములు — ౧. ఆవుపాలు- ఇవి గుమ్మపాలు (పితికినవేడి నురుగు చల్లారకుండ నుండినతరి) అమృతతుల్యమై యుండును. పిదప కాచినవి శ్లేష్మము. ఇవి వృద్ధులశరీరముల కనుకూలమని చెప్పబడినది. ౨. గేదెపాలు- ఇవి గుమ్మపాలు దోషము. గుమ్మ చల్లారినతోడనే అమృతతుల్యమై యుండుననియు, పిదప కాచినవి శ్లేష్మమనియు, ఇవి గాఢనములు తగిలియున్న రోగుల కనుకూలమనియు చెప్పబడినది. 3. మేకపాలు ఇవి కాగి వేడిగా నున్నపుడు అమృతతుల్యమై యుండుననియు, అంతకుపూర్వముగాని పిదపగాని యోగ్యములు కావనియు, ఇవి పిల్లలకు అనుకూలమనియు చెప్పబడినది. ౪. గొర్రెపాలు ఇవి కాచి చల్లార్చినపిదప అమృతతుల్యముగ నుండుననియు, మరియు శ్వాసరోగము గలవారికి గొర్రెపాలనుకూలమై యుండుననియు జెప్పబడినది.

ఈసందర్భమున మొగశిశువు తల్లికడ చను బాలు మొగశిశువున కనుకూలించుననియు, అవి లఘువుగా పథ్యమై యుండుననియు, ఆడశిశువు తల్లికడ చనుబాలు ఆడశిశువుల కనుకూలించుననియు, అవి గురుత్వమై అపథ్యమై (అన్యులగు మొగశిశువులకని భావము) యుండుననియుం జెప్పబడినది.

చతుర్వింశతి గాయత్రీముద్రలు - గాయత్రీముద్రలు చూడుడు.

చతుర్వింశతి గుణములు — గుణములు చూడుడు.

చతుర్వింశద్యవతారములు — ౧. యజ్ఞవరాహ, ౨. సుయజ్ఞ, ౩. కపిల, ౪. దత్తాత్రేయ, ౫. కుమార, ౬. నరనారాయణ, ౭. ధ్రువ, ౮. పృథుచక్రవర్తి, ౯. ఋషభ, ౧౦. హయగ్రీవ, ౧౧. మత్స్య, ౧౨. కూర్మ, ౧౩. నృసింహ, ౧౪. హరి, ౧౫. వామన, ౧౬. హంస, ౧౭. మన్వంతర, ౧౮. ధన్వంతరి, ౧౯. పరశురామ, ౨౦. శ్రీరామ, ౨౧. శ్రీకృష్ణ, ౨౨. వ్యాస, ౨౩. బౌద్ధ, ౨౪. కల్కి అవతారములు విష్ణుదేవుని చతుర్వింశద్యవతారములని చెప్పబడినవి.

చతుర్వింశతి తత్త్వములు - యోగ శాస్త్రసంబంధమున నిరువదినాల్గు తత్త్వములు చెప్పబడినవి. ౧. పృథ్వీతత్త్వము, ౨. జలతత్త్వము, ౩. అగ్నితత్త్వము, ౪. వాయుతత్త్వము, ౫. ఆకాశ తత్త్వము, ౬. గంధతత్త్వము, ౭. రసతత్త్వము, ౮. రూపతత్త్వము, ౯. స్పర్శతత్త్వము, ౧౦. శబ్ద తత్త్వము, ౧౧. ఘ్రాణతత్త్వము, ౧౨. జిహ్వ తత్త్వము, ౧౩. చక్షుస్తత్త్వము, ౧౪. త్వక్తత్త్వము, ౧౫. శ్రోత్ర తత్త్వము, ౧౬. పాయుతత్త్వము, ౧౭. ఉపస్థతత్త్వము, ౧౮. పాదతత్త్వము, ౧౯. పాణి తత్త్వము, ౨౦. వాక్తత్త్వము, ౨౧. మనస్తత్త్వము, ౨౨. ప్రకృతి తత్త్వము, ౨౩. మహత్తత్త్వము, ౨౪. అహంకారతత్త్వము. అనగా పంచభూత తత్త్వములు, పంచతన్మాత్ర తత్త్వములు, పంచ జ్ఞానేంద్రియ తత్త్వములు, పంచ కర్మేంద్రియ తత్త్వములు, మనస్తత్త్వము, ప్రకృతి తత్త్వము, మహత్తత్త్వము, అహంకార తత్త్వము. ఈ ఇరువదినాల్గు తత్త్వములు మాత్రము యోగ శాస్త్రమున నంగీకరింపబడినవి.

చతుర్వ్యూహన్యాయము — చతు ర్వ్యూహము లనేక తావులయందు వేర్వేఱుగ

ప్పబడినవి. వైష్ణవ సిద్ధాంతమున వాసుదేవ వ్యూహము, సంకర్షణవ్యూహము, ప్రద్యుమ్న వ్యూహము, అనిరుద్ధవ్యూహము చతుర్వ్యూహములని చెప్పబడినవి. సాంఖ్య పాతంజలదర్శనములందు హేయము, హానము, హేయహేతువు, హానోపాయము చతుర్వ్యూహములని చెప్పబడినవి. వైద్యశాస్త్రమున రోగము, ఆరోగ్యము, నిదానము, భైషజ్యము అనునవి చతుర్వ్యూహములు.

చతుర్వేదవిత్ న్యాయము - నాల్గు వేదవిత్ అను నాల్గువేదముల నెఱింగినవాఁడని యర్థము. ఇట్లనుటయందు నాల్గు వేదములు చదివి యెఱింగినవాఁడని యర్థముకాని, వేదములు నాలుగున్నవనుటమాత్ర మెఱింగినవాఁడు కాఁడని భావము.

చతుర్హస్తశాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియకులము. చౌహాను క్షత్రియులు చూడుఁడు.

చతురశ్రజాతి తాళములు — సంగీతశాస్త్రమున సప్తతాళములందుగల ఐదు జాతులలో నొకటి. జాతి (లయ) ప్రాణము చూడుఁడు.

చతురశ్ర వర్ణము — తాళములు చూడుఁడు.

చతుష్పాద శైవము — ఇది చతుర్దశ శైవ భేదములలో నొకటి. (చూడుఁడు). ఈ మతమున త్రిపదార్థములు సులక్షణము శివసమవాది శైవమునందువలెనే యుండును. చర్యా పాదము, క్రియాపాదము, యోగపాదము, జ్ఞానపాదము ననంబడు (ఆగమోక్తి) నాల్గుపాదములచే నీ మతమునకు చతుష్పాదశైవమని పేరయ్యెనట. గురునివలన దీక్షపొంది పై నాల్గుపాదములందు చెప్పబడిన దానిని సాధించి నిష్ఠగలవాఁడై పశువు పతియం దైక్యమగుటయే ముక్తియని చెప్పఁబడినది.

చతుష్పీఠ పర్వతము - దీనినాంగ్లులు అస్సియారోజి అనెదరు. ఉత్కలదేశమున కటకంజిల్లాలో జాజిపుర ప్రాంతమునుండి భువనేశ్వరమువరకు వ్యాపించియున్నది. (ఉత్కల దేశము చూడుఁడు. ఖండగిరి గుహాలు చూడుఁడు).

చతుష్షష్టి కళలు - విద్యలు చూడుఁడు.

చతుష్షష్ట్యుపచారములు — ఉపచారములు చూడుఁడు.

చతుష్షష్టి తంత్ర గ్రంథములు - ఈ తంత్రములు శివప్రోక్తములు. ఇవి అరువది నాలుగు. ఇందు పదునెన్మిది ప్రధానములనియు శక్తి నవి యుపవిద్యలనియుకొందఱు చెప్పుదురు. ఇవి వేదములకుముందే యుండినవని చెప్పఁబడినది.

౧. మహామాయా శంబరము, ౨. యోగినీ జాల శంబరము, ౩. తత్త్వశంబర తంత్రము, ౪. సిద్ధభైరవతంత్రము, ౫. కంకాళభైరవము, ౬. కాలాగ్నిభైరవము, ౭. అగ్నిభైరవతంత్రము, ౮. శక్తిభైరవతంత్రము, ౯. యోగినీభైరవము, ౧౦. మహాభైరవతంత్రము, ౧౧. ప్రధానభైరవము, ౧౨. బ్రాహ్మీతంత్రము, ౧౩. మాహేశ్వరీతంత్రము, ౧౪. కౌమారీతంత్రము, ౧౫. వైష్ణవీతంత్రము, ౧౬. వారాహీతంత్రము, ౧౭. ఇంద్రాణీతంత్రము, ౧౮. చాముండా తంత్రము, ౧౯. శివదూతీతంత్రము, ౨౦. యమళాష్టకము, ౨౧. చంద్రజ్ఞానతంత్రము, ౨౨. మాలినీవిద్య, ౨౩. సమ్మోహనము, ౨౪. మహాసమ్మోహనము, ౨౫. వామాజుష్టతంత్రము, ౨౬. వాతూలము, ౨౭. వాతూలోత్తరము, ౨౮. కామిక

తంత్రము, ౨౯. హృద్భేదము, ౩౦. తంత్రభేదము, ౩౧. గుహ్యతంత్రము, ౩౨. కలావాదతంత్రము, ౩౩. వాత్స్యాయనాదికము, ౩౪. కలాసారము, ౩౫. కుండికామతము, ౩౬. మతోత్తరతంత్రము, ౩౭. వీణాతంత్రము, ౩౮. త్రోతలతంత్రము, ౩౯. త్రోతలోత్తరము, ౪౦. పంచామృతము, ౪౧. రూపభేదము, ౪౨. భూతోడ్డామరము, ౪౩ కులసారము, ౪౪. కులోడ్డీశము, ౪౫. కులచూడామణి, ౪౬. సర్వజ్ఞానోత్తమము, ౪౭. మహాకాళీమతము, ౪౮. అరుణేశతంత్రము, ౪౯. మోదినీశతంత్రము, ౫౦. వికుంఠేశ్వర తంత్రము, ౫౧. పూర్వతంత్రము, ౫౨. పశ్చిమతంత్రము, ౫౩. దక్షిణతంత్రము, ౫౪. ఉత్తరతంత్రము, ౫౫. నిరుత్తరతంత్రము, ౫౬. విమలతంత్రము, ౫౭. విమలోదతంత్రము, ౫౮. దేవీమతతంత్రము, ౫౯. శుభాగమపంచకము, ౬౦. వశిష్ఠసంహిత, ౬౧. సనకసంహిత, ౬౨. శుకసంహిత, ౬౩. సనందనసంహిత, ౬౪. సనత్కుమారసంహిత.

చతుష్షష్టి తంత్రములు, ౬౪ — ౧. అవ్యాజపాలినీ తంత్రము, ౨. రాజ్యలక్ష్మీప్రసాదక తంత్రము, ౩. సర్వసామ్రాజ్యతంత్రము, ౪. అంగాంగగమనతంత్రము, ౫. రాజ్యోత్సాహతంత్రము, ౬. స్త్రీబాలరాజతంత్రము, ౭. చామరద్వంద్వ తంత్రము, ౮. ప్రహ్లాదరాజతంత్రము, ౯. ధీరతంత్రము, ౧౦. గ్రామపాలనతంత్రము, ౧౧. మిత్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౧౨. దుర్గపాలన తంత్రము, ౧౩. ప్రాణలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౧౪. ప్రభాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౧౫. తోయలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౧౬. గంధలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౧౭. పుష్పలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౧౮. కామరూపతంత్రము, ౧౯. కలాజీవనికాతంత్రము, ౨౦. కుంజకంబల తంత్రము, ౨౧. కనకప్రయోగతంత్రము, ౨౨. బోధినీతంత్రము, ౨౩. సత్యలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౨౪. పాదుకాతంత్రము, ౨౫. ప్రజ్ఞాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౨౬. ఖేటకతంత్రము (డాలు), ౨౭. చాపతంత్రము, ౨౮. లేపతంత్రము, ౨౯. శిల్పతంత్రము, ౩౦. భీమలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౩౧. మణిస్థానప్రయోగతంత్రము, ౩౨. పాతాళగమన తంత్రము, ౩౩. మర్దిని తంత్రము, ౩౪. స్ఫులింగలక్ష్మీతంత్రము, ౩౫. శంఖమర్దండతంత్రము, ౩౬. చక్రాయుధ ప్రయోగతంత్రము, ౩౭. ఖగివాదిప్రయోగతంత్రము, ౩౮. సూక్ష్మతంత్రము, ౩౯. లేఖతంత్రము, ౪౦. పృథ్వీతంత్రము, ౪౧. అశ్వతంత్రము, ౪౨. గజ తంత్రము, ౪౩. గోరక్షకతంత్రము, ౪౪. ఐశ్వర్యలక్ష్మీతంత్రము, ౪౫. శుల్క తంత్రము, ౪౬. సింధులక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ౪౭. జీవనీతంత్రము, ౪౮. గిరితంత్రము, ౪౯. వనతంత్రము, ౫౦. స్థానాపత్యప్రయోగతంత్రము, ౫౧. శ్రీపర్వనండినీతంత్రము, ౫౨. విఘ్నవిచ్ఛేదతంత్రము, ౫౩. భరతతంత్రము, ౫౪. శృంగవాద్యప్రయోగతంత్రము, ౫౫. నరవాహన తంత్రము, ౫౬. స్తంభిని తంత్రము, ౫౭. దాహినీతంత్రము, ౫౮. మారిణీతంత్రము, ౫౯. ద్వేషిణీతంత్రము, ౬౦. ఆకర్షణతంత్రము, ౬౧. ఉచ్చాటనతంత్రము, ౬౨. తోషిణీతంత్రము, ౬౩. మృతసంజీవనితంత్రము, ౬౪. హారమేఖలికా తంత్రము.

చతుష్షష్టి విద్యలు — విద్యలు చూడుడు.

చతుస్తాళము — తాళములు చూడుడు.

చతుస్సమములు — చందనము, అగరు, కస్తూరి, కుంకుమ పూవులకు చతుస్సమములని పేరు. ఇంకను కొందఱు జాజికాయ, లవంగాలు, జీలకఱ్ఱ, వెలిగారములను చతుస్సమములనియున్నారు.

చదరంగము ఆట — ఇది ప్రపంచమంతయు వెలసినదో ఒకవేళ అన్నిదేశముల వారిచే ఆడఁబడుచున్న సుప్రసిద్ధమగు ఆట. ఆంగ్ల దేశమున Chess అనఁబడుచున్నది. ఇది వేర్వేఱు దేశములందు వేర్వేఱు పేరులు కలది.

చదరముకు ఎనిమిదిగదుల చొప్పున ఎనిమిదివరుసలు గలిసి అరువదినాలుగు గదులుగల పలకపై నీయాట. రెండు ఏనుఁగులు, రెండు గుఱ్ఱములు, రెండు శకటములు, ఒక మంత్రి, ఒక రాజు, ఒక్కొక్క పక్షమునకుండును. వీటి యొక్కొక్కదానికెదుట ఒక్కొక్క బంటు చొప్పున పక్షమునకు ఎనమండుగురు బంట్లుందురు. ఇట్లొక్కొక్క పక్షమునకుండు ఇరు పక్షములందు ముప్పదిరెండు పరికరములతో నీయాట ఆడఁబడును. (పటము చూడుఁడు.)

ఏనుగు	గుఱ్ఱము	శకటము	రాజు	మంత్రి	శకటము	గుఱ్ఱము	ఏనుగు
బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు
బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు
ఏనుగు	గుఱ్ఱము	శకటము	మంత్రి	రాజు	శకటము	గుఱ్ఱము	ఏనుగు

ఇట్టిఆటను సర్వసాధారణముగ నుస్తుఆట యనియు, నిగ్నస్తుఆట యనియు ద్వివిధములుగ నాడుచుందురు. ఆరెండువిధములగు ఆటలకు ముఖ్యసూత్రములను ముందుగా వివరించుట సమంజసము.

ఏనుఁగు ఒకఎత్తు (Move) లో ఏదేనియొక దెసకు తిన్నగా ముందునకు, వెన్కకు ఉభయ పక్షములకు ఎంతదూరమైనను పోగలదు. తన కడ్డమువచ్చినవాటిని జంపగలదు. ఏనుఁగు ఐమూలగదులకు పోవఁజాలదు. ఏనుఁగుతో రాజు నొకసారిత్వరి పెట్రాజనియు, మహారాజనియు నుడువుచున్నారు.

గుఱ్ఱము ఒకఎత్తు (Move) లో ఐమూల గదితరువాత తిన్ననిగదిలోనికిగాని లేక, ముందు తిన్ననిగదితరువాత ఐమూలగదికిగాని దాటించ వలసిన జంతువు. అనగా ఇట్లు దాటుటకు తానాగు గది ఖాళీగానుండి యుండవలెనని ఎటుం గునది. ఇట్లు దాటుచు ఏదిశకైనా పోవగలుగును. తా నాగు గదియందున్న జంతువుగాని, బంటుగాని, రాజు మంత్రులుగాని జంపం

గలుగును. • గుఱ్ఱముదాటుతరి ఆగుగడి ఖాళీగా నుండవలయునేగాని దాని యివతలి (మధ్య) గడి ఖాళీగా నుండనక్కరలేదు. గుఱ్ఱముతో రాజు నెదుర్చుతరి పేసిరాజనియు, షహా మనియు నుడువుచున్నారు.

శకటము- ఒకఎత్తు (Move) నందు ఐమూల గడులలో నెంతదూరమైనను పోగలదు. అనగా అన్నిదిక్కులకు ఐమూలగా పోవగలదు. తానెదు ర్కొనిన జంతువుం జంపగలదు. ఇది రాజునెదు ర్కొనినతరి షహా యనియు, పేసిరాజనియు ననుచున్నారు.

మంత్రి- ఏనుఁగువలెను, శకటమువలెను, ఎత్తులలో (Move) నడవగలదు. ఇది రాజు నెదుర్కొనుతరి పేసిరాజనియు, షహామనియు నుడువుచున్నారు.

రాజు- తిన్నగా నలుదిక్కులకును ఐమూల గడులకును ఒకేగడి నడచును అనగా ఒకఎత్తున ఎన్నిదిశలలో నేదిశకైనను ఒకేగడికి జనును. ప్రతిఆటయందు పగవారు రాజు అనకపూర్వము ఒకపర్యాయము గుఱ్ఱమువలె ఒకేదాటు దాటఁ గలదు. కాని, పగవారెదుర్కొని "రాజు" అను టతో నీగుఱ్ఱపుదాటుశక్తి యస్తమించి పోవును. పగవారిపక్షమువారెవ్వరైనను రాజు నెదుర్చు చుందురు. ఏలనన రాజు పడిపోయిన నాటయె కట్టిపోవును. కాన తనబలము రాజును భద్ర ముగ నుండునట్లు చూచుకొనుచుండవలెను. రాజుపగవారిం జంపగలదుగాని, పోవుట ఎదు ర్కొనుట శ్రేయముగాదనియు, రాజుపై రాజెన్న, డెదుర్కొనన నపాయమనియు చెప్పెదరు.

ఇతరశత్రు జంతుబాధలు కేవలము దరినిలేకుం డినతరినే రాజు చంపంగల్గి యుండుంగాని కానిచో చంపవీలులేదని భావము.

పిదప పిదపింపఁదగినది బంటుయొక్కచర్యమై యున్నది. దీనికిఁ జాల పద్ధతులు కలవు. చదరం గపు టాటయందు ఇతరులకన్న బంటుగూర్చియె ఎక్కువగా నెఱుఁగవలసినవి కలవు.

బంటు ఒకఎత్తు (Move) నందు ఎదుటనున్న ఒకేగడి కేగును. ఇది వెనుకకు రాలేదు. శత్రుని యెదురుగనుంచుతరి నడువలేదు గాని ఎదుట ఐమూలనాటుపు గడి నుండెడు జంతువు నటుకేగి చంపును. అనగా తనగడికి దగ్గిరయున్న ఎదుటి మూలగడియందలి భావము. ఇది రాజునెదుర్కొ నుచు త్రోసి రాజనియు, షహామనియు వాడు చున్నారు. ఈ ప్రసిద్ధముగాక నెన్నోయనవల యును.

౧. సాధారణత్రోసి రాజు ఒక బంటుతో రాజునెదుర్కొని త్రోసిరాజు అని ఆట కట్టుట.

౨. చక్రిపు (డబుల్) త్రోసి రాజు- రెండు బంటు వరుసగా ప్రక్కప్రక్క గడులలో నుండి (అనగా నొకటికెదురు నొకటిగ గాదని భావము) ఒక బంటుతో "త్రోసిరాజు" అని రాజుప్రక్క గడిలోనికి దప్పుకొనినతరి ప్రక్కనున్న రెండవ బంటుతో మరల త్రోసి రాజుఅని ఆటకట్టుటను చేయుట.

౩. ఉయ్యాలత్రోసి రాజు రెండుబంట్లు ప్రక్కగా ప్రక్కప్రక్క గడులలో నడుమనొక గడి ఖాళీయుండునట్టుల నుంచి ఒకబంటుతో వరుసగా రెండుసార్లు "త్రోసిరాజు" అనిపిదప రెండవ బంటుతో తిరిగి త్రోసిరాజుఅని ఎదురునడపి ఆట కట్టుట.

ఇంకనీబంటు ఏనుఁగుకు ముందుగ నుండునది (ఏనుఁగు లేకుండినతరి) ముందునకు తిన్నగ నడచి ఎదుటికడ గడికిఁ జేరునేని అంతటితో దానిశరీరము మారి ఏనుఁగుగనై ఆఎదుటికడ గడియందు నిలచును. ఆటయందలి స్వపక్షమున రెండేనుఁగు

లలో ఏయేనుఁగు లేకపోయిన ఇట్లుమారగలదు. రెండేనుఁగులునిలచి యుండినతరి ఇట్లుజరుగ నేరదు.

బంటు గుఱ్ఱమున కెదురుగ నుండునది (గుఱ్ఱము లేకుండినతరి) ముందునకు తిన్నగ నడచి ఎనిమిది కడ గడికిం జేరునేని అంతటితో దానిశరీరము మారి ఏనుఁగుగనై ఆ ఎనిమిదికడ గడియందు నిలచును. ఆటయందలి స్వపక్షమున రెండు గుఱ్ఱములలో నొకగుఱ్ఱము లేకపోయిన నిట్లు మారగలదు. అట్టుల గుఱ్ఱముగ మారినతోడనే ఆకడ గడియందు నిలువక ఒకఎత్తున గుఱ్ఱపుదాటు ఎట్లునను నిలుగు కోటికిం దాటవలసి యుండును.

బంటు- శకటమున కెదురుగ నుండునది. ఏ వైపు శకటము (అనగా తానే శకటమును ముందుగని నుండినదియో ఆశకటము లేకుండినతరి) ముందునకు తిన్నగనడచి ఎనిమిది కడగడికిం జేరునేని అంతటితో దానిశరీరము మారి శకటముగనై ఆ ఎనిమిది కడగడి యందు నిలచెదని. ఇట్టి రెండు శకటములును ఒకే పక్షమున నుండియు, ఒకటేగా నేనివనియు, ఇరువైపుల శకటములు వేర్వేరుగ నెన్నఁబడవలసి యుండుననియు నెఱుఁగునది. ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు అట్లుగాక రెంటిలో నేది లేకపోయినను గాని ఎనిమిది బంటు (ఎనిమిది కడగడిం జేరుచో) ఆజంతువుగ మారుం గాని శకటము సంబంధమున ఆశకటము ఎనిమిదిబంటు ఆశకటముగనే మారునని మనసునందుంచుకొన వలయును. గాని రెండవ శకటము ఉన్నను లేకున్నను దానిలో నేసంబంధము కలదిగ నుండ నేరదు. ఈసంబంధమునంటి ఏశకటము ముందరి బంటు ఆశకటముగనే మారునని చెప్పం బడినది.

బంటు- రాజునకుగాని, మంత్రికిగాని ఎదురుగ నుండునది ఆపక్షపు మంత్రి లేకుండినతరి ముందునకు తిన్నగ నడచి ఎనిమిది కడగడికిం జేరునేని అంతటితో దాని శరీరము మారి మంత్రిగనై ఆ ఎనిమిది కడగడియందు నిలచును. మంత్రి లేకుండిన తరినే ఇట్లు జరుగునని ఎఱుఁగునది.

ఏనుఁగుగాని, గుఱ్ఱముగాని, శకటముగాని, మంత్రిగాని జీవించి యుండుతరి వాటి ఎదుట నుండిన బంట్లు ఎనిమిదవవైపు కడగడికిం జేరవలసివచ్చుతరి (ఆబంటు దేనికి ఎదుట నుండునదియో ఆజంతువు గాని, మంత్రిగాని జీవించి యుండెనేని) అంతటితో (నాగడికిం జేరుటతో) ఆబంటు చచ్చినదిగా లెక్కింపఁబడి తీసివేయఁబడవలెను. మఱియు ఆయెనిమిది గడికి ఒక దానిం జంపనేరకుండియుం జెల్లను. అచట చచ్చుటకే యేగవలెను. ఏయుత్తర కార్యమును జరుగదని భావము.

ఇట్టి పద్ధతుల మేరకు నడచు చదరంగముఆట ఎప్పుడును ఇరుపక్షములవారును ప్రథమమున మూడు ఎత్తులు వేయనగును. ఇట్లువేయుటయందు వారి యిష్టమువచ్చినవారికి గడిపి మూడెత్తులు వేయవచ్చును. ఈచదరంగముఆట మస్తుఆట యనియు, నిర్మస్తుఆటయనియు ద్వివిధము.

మస్తుఆట యనుచు రాజునకు సహాయముగ (దూరముగనైనను సరే) ఒక జంతువుంగాని, మంత్రింగాని, బంటుంగాని సహాయముగ నుండు నట్లు మిగిల్చి పిదప రాజునెత్తుకొని ఆటంగట్టి వేయవలసియుండును. అది బంటే యగుచో చదరంగపు పద్ధతుల మేరకు ఆబంటు జంతువుగ మారువరకు ఎత్తులుపడపుచు జంతువుగ మారిన పిదప రాజునెత్తుకొవవలయును. అట్టితరి నెత్తుకొనక సమయమున తట్టులో (కదలలేని నిర్బాధమున) బెట్టి బంటు కదలకతీరని విధిని నిర్బాధించి కదలునట్లుచేసి దానిని జంతువుగ మార్చుచుందురు.

నిర్మస్తు ఆటయందు రాజునకుసహాయముండు నట్లు చేయునియమములేదు. ప్రత్యక్షముగ రాజు నెత్తుకొని ఆటకట్టనగును. కొన్నిసీమలందు మస్తుఆటయు, మరికొన్ని సీమలందు నిర్మస్తు ఆటయు ప్రచారమునందియుంట గాననగుచున్నది.

చదివినవానికన్న చాకలియె నెరవన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చదువవేస్తె ఉన్నమతీ పోయినదట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చదువుల సోమలింగయ్య కవి — ఆంధ్రకవులలో నాథునికులముగా పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. గౌతమసగోత్రుఁడు, తండ్రిపేరు వేంకటాచలయ్య, ఆరాధ్యులు. తల్లి అన్నపూర్ణమ్మ. గొప్పకవి. రసవంతమై నిర్దుష్టమగు కవిత చెప్పఁగలవాఁడు.

రచించినది మదనసాయక విలాసము అనెడి ప్రబంధము. ఇది చాలారసవంతముగ నున్నది. దీనిని శ్రీశైల మల్లికార్జున స్వామికి కృతి సమర్పించెను.

చద్దికూడుతినినభార్య మగనిఆకలి నెఱుగదన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చనశిష్ట గోత్రము — వైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యుల గోత్రములు చూడుఁడు).

చనశిష్టస గోత్రము, ఏకార్షేయ (౨౮) గోత్రము, దీనిని చనసక్త యనియు, చనసిష్ట యనియు గూడ నందురు. సత్యవ్రత గోత్రము జాభిన, జాభిగణము, శాండిల్య, ఆపస్తంబ యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగంధ మాధ్వప్రవరఖండ, సమానగోత్రములు, జాత్రేయస, శాండిల్యస, దుర్గేశుఁడు దేవత, ధర్మాంబ భార్య, సత్యాద్రి తపస్థానము, ధర్మాంబుధి తటాకము (ధర్మ సరస్సు), జపములక్ష, దీపములు ౭౯, క్షేత్ర సంఖ్య ౧౦, ఏనుఁగు దానము, చేమలు వర్జనీయము.

చనిపోవుట — జనన మరణములు చూడుఁడు.

చనుంబాల చెట్టు — లా. Cassia absus దీనిఁగూర్చి యేమియు తెలియరాదు. దీనివిత్తులు లోనికిచ్చిన విరేచనము చేయునదియు, నీళ్ళలోనూరి పైనపట్టువేసిన తామరగ మొదలగు చర్మవ్యాధులు నివారణమగునదియు నందురు.

చన్నచర్ల (గడ్డ) చెట్టు — దీనిని నాగేటిగడ్డ, నాగేటిగడ్డ, కనిగడ్డ యని సూడ వాడుదురు. సంస్కృతపుపేరు కలికారి, హావిని, ఱాగపుష్పా యని కొందఱను చున్నారు. ఇది శీఘ్రముగ శరీరమున వ్యాపించి వేడిచేసి నులిపురుగులను చంపునదియు, స్త్రీలకు గర్భస్రావము గల్గించునదియు, పైత్యముచేసి, కుష్ఠు, మూలవ్యాధి, వ్రణములు, శూలలు, నివారించు ననియు నందురు.

చన్నికుల గోత్రము — చన్నకుల చూడుఁడు.

చన్నిశుల గోత్రము (చన్నకుల గోత్రము) — చన్నకుల చూడుఁడు.

చపలభస్మము — ఇది పాదరసపు భస్మము. శాస్త్రోక్తముగఁ జేయఁబడవలెను. ఈ భస్మము లోనికిచ్చిన వాత, పైత్య, మేహసంబంధ రోగములు నివారించి అగ్నిదీప్తిఁగల్గించి బుద్ధివృద్ధి చేయునని చెప్పబడినది.

చప్పి - చప్పిడి — విసర్పి చూడుఁడు.

చమత్కార పురము — దీనికి ఆనందపురమనియు, బారానగర మనియు పేర్లు కలవు. గుజరాతు దేశములోనిది. ఇచట అచలేశ్వర శివలింగము కలదు.

ఇది నాగర బ్రాహ్మణుల నివాసస్థలము యుండి యొకప్పుడు నాగరమనియును, నాగరపుర మనియుం బేరుండెనట.

చమత్కారపురము తొల్లి యొకప్పు డానర్త దేశపు ప్రధాన నగరమై యుండెనట. ఇది

హాటకమను పేరుగలిగిన పవిత్ర క్షేత్రము. సిద్ధపూర్ నుండి ఆగ్నేయముగా డెబ్బదిమైళ్ల దూరము. దీని మాహాత్మ్య ప్రశంస స్కాందపురాణము నాగర ఖండమున గలదు.

చమసోద్భేదము (తీర్థము). సిగోద్భేదము చూడుడు.

చమూ — చమూ యను సంస్కృత పదమునకు సేన యని యర్థము. అది ౭౨౯ ఏనుగులు, ౭౨౯ రథములు, ౨౧౮౭ అశ్వదళము, ౩౬౪౫ పదాతిదళముగ నిర్ణయింపబడినది. (అక్షౌహిణి చూడుడు). చమూపతి యనిన నిట్టి సైన్యదళమున కధికారియగుని భావము.

చమ్మ (కాయు) తీగ — ఈ పాదు కాయలను చమ్మకాయలందురు. ఇది చిక్కుడు జాతిలోనిదని తోచెడిని. కొందరు దీనికి సంస్కృతపుపేరు చాంగయో, శింబయో యనియు, దాని వికారరూపమే చమ్మయాయెననియు నందురు గాని సరిగా తెలియరాకున్నది. కాయలు లేతగా నుండునప్పుడు భోజనపదార్థముగ వాడుదురు. వేడియు, పైత్యము జేయును. త్రిదోషములు, మూలశంఖవ్యాధి, దృష్టిమాంద్యము, ఆకలి మందగించుట, మలబద్ధములంగల్గించు నపథ్యకరమైనది. దీనికి విరుగుడు చంద్రచక్కెర చూర్ణము, నువ్వులచెట్టు కాల్చిన క్షారము నని చెప్పుదురు.

చరకుల గోత్రము — చెమరకుల చూడుడు.

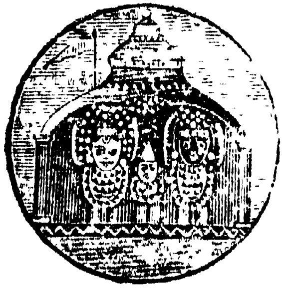
చరపంచకము — చరించునవి. ఖేచరులు = పక్షులు, భూచరులు = మనుష్య, పశు, వనచరులు = మృగాదులు, జలచరులు = మత్స్య, తిమింగలాదులు, దివిచరులు = దేవతలు.

చరణాద్రి — సంయుక్తరాష్ట్రముల లోని ఇప్పటి చునార్ అనంబడుపురముకడనున్న పర్వతము. దీనిపై నొక కోట కట్టబడినది. దానిని పూర్వకాలమున పాలవంశపురాజులు కట్టిరట. వారు బంగాళ, బీహారముల క్రీ. వె. ౮ వ శతాబ్ద మధ్యకాలమునుండి పండ్రెండవ శతాబ్దము వఱకు పాలించిరట. ఆగు కొంత కాలము భర్తృహరి యోగియై వసించినట్లు జెప్పుదురు. ఇతడు క్రీ. వె. ౧౫౪౦-౧౫౪౫ సంవత్సరములలో మరణించెనందురు. కొంతకాలమునకు ఇప్పటి బుందేల్ఖండనంబడు మహోబా నుండి వచ్చిన చందేల్వంశపు క్షత్రియులాక్రమించి యేలిరట. పిదప మహమ్మదీయులకును, తర్వాత ఆంగ్లేయులకును వశమాయెనట.

చరికొండ ధర్మనకవి — ఆంధ్రకవి. మధ్యకవులలోని పరిగణింపబడినవాడు. నియోగి బ్రాహ్మణుడు. ఆపస్తంబ సూత్రుడు, కౌండిన్యసగోత్రుడు. తండ్రిపేరు సిమ్మరాజు, తల్లిపేరు మాచమ్మ. ఇతనికి శతలేఖినీసుత్రాణుడని బిరుదము గలదు. శతఘంటావధాన మొనర్చినవాడు. విష్ణుభక్తుడు. రచించినది చిత్రభారతము. దీనిని నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యునకు కృతినిచ్చినాడు. కృతిపతి కాశ్యపసగోత్రుడు; తండ్రిపేరు మాదన. అతడు మాచభూనాథునకు మంత్రిగ నుండెను.

చరిత్ర (History) — సాధారణముగ చరిత్రయన దేశములయొక్క రాజకీయ సంబంధముగునట్టియు దానితో సంబంధించి మత, సాంఘిక, ఆర్థిక పరివర్తనములు, యుద్ధములు, దండయాత్రలు, జయాపజయములు, రాజకీయమునందలి మార్పులు మొదలగువాటిచరిత్రలను History లని వాడెదరు. History యనిన నన్నిటిం దెల్పు చరిత్రయని యర్థము.

చరిత్ర (లేక చారిత్రక పురము) జగన్నాథము పూరీ — ఉత్కళదేశము

లోని శ్రీ జగన్నాథము లేక ఇప్పుడాంగ్లులచే పూరీ యనఁబడుచున్న పట్టణము. ఇది దీనికి పూర్వింటిపేర నియు, శ్రీకృష్ణనిర్యాణా నంతరము జగన్నాథుని దేవాలయము నిర్మింపఁ బడి ప్రసిద్ధికి వచ్చినపిదప జగన్నాథుని పేరు వాడుకలోనికి వచ్చెననియు, ఇది పురుషోత్తమ క్షేత్రమనుట ఆంగ్లుల ప్రారంభకాలమున పూరి యనిపేరుకల్గెననియు కన్నింగ్హామ్ ఇండికేటుండు వ్రాసెను. దీనికిప్పటికి చారిత్రకపురమనియో, చరిత్రపురమనియో పేరుండెను. (జగన్నాథము దేవస్థానము చూడుఁడు).

చర్చరి తాళము తాళములు చూడుఁడు.

చర్ది — వమనములు గల్గుచు తినిన పదార్థములు లోపల నిలువక నుండు రోగమునకు చర్దియని పేరు. ఇది అతిసారబాధను నిరుచిం గల్గియుండునని తెలుపఁబడుచున్నది. తినుటకు వాంఛ మొండుగ నుండెడిని.

చర్మములు పదును చేయుట (Tanning) — తోళ్లు లేక పశువుల చర్మము లను పదునుచేయుటకు పూర్వింట భారతదేశమున వస, పసుపు, నూనె మొదలగునవి వాడుచుండిరి. వీటితో పదునుచేసిన చర్మములు చిరకాలము నిలచునవికాని వెంట్రుకలు ఊడిపోవుచుండుట లోపముగా నుండెను. ఇటీవల ఆంగ్లవిధానము భరతదేశమున వాడుకలోనికిరాగా, చర్మములు చిరకాలము నిలువకున్నను రోమములూడక నిలచియుంటయు, చర్మములకు చక్కనివన్నెయు రంగులు విచిత్రాకార విశేషమునుగల్గుచుండును. ఇంక కొన్ని విశేషములను గమనింపవలసినది కలదు. పచ్చిచర్మము క్రుళ్లువరకు రాకపూర్వమే పదునుచేయు పనులందినచో రోమములుండినచోట గల్గియుండును. లేకున్న చర్మమునందలి రంధ్రము కలు నిలువక రాలిపోవుట సంభవించును. వగరు, ఘాటు గల కొన్ని చెట్ల పట్టలు చెక్క, కషాయములు, కరక్కాయలు పదునుచేయుట కుపయోగపడుచుండెడివి. ఇప్పుడాంగ్ల విధానమున Tannic acid నుపయోగించు చున్నారు. పదునిడుటనే తోళ్లు పదునుచేయుట యాంగ్ల మున Tanning అనెదరు. ఇంక పదును చర్మములలో పెట్టి నొక్కి విచిత్రరూపముల వానిపై రంగుల ముద్రలు వేయుదురు. వీటికి యంత్ర ములు కలవు. చర్మములను Skins అనియు వానికి పదునిడినపిదప Leather అనియు ఆంగ్ల నామములు.

చర్మపు ముడతలు (Wrinkles) — మానవశరీర చర్మములకు సాగుశక్తి గుణము గలదు. ఈ సాగుశక్తిగుణము వయసును బట్టి మారుచుకొనుటకన్న నెక్కువని కనిపెట్టఁబడి నది. ఇంకను మనము బాల్యమున పెరుగుచుండ సాగునట్టి గుణమేగాక చర్మము పెరుగునని (Grow) కనిపెట్టఁబడినది.

నిండు జవ్వనమున చర్మము చక్కగ సాగి యుండును. ముసలితనము మధికమైనను లేక వార్ధక్యపు సిరసము తెలుపాగినను మన శరీరము లోపలి భాగము Tissues వృద్ధాప్యముగుండు సాగు కీతిని నిలువఁజాలక క్షీణించి తగ్గుటనారంభించును. దానితో పైచర్మము (Skin) చేయునది లేక ఏలగు తొవ్వులందెల్ల వ్రేలాడుచు ముడుతలు (Wrinkles) పడును.

ఇంకను వేడినీళ్లయందు మనచేయిని ముంచి వేడిగల్గించితిమేని గూళ్ళు సాగి (Expand)

లోని రక్తము వాటిలోనికి జేరుకతన కొంత లావుయగును. పై చర్మమును తెగుకోతిని సాగును. కణసతులు ల్లాగి రక్తము లోనికి తిరుగబోవుటయు, గూళ్లు తిరిగి మూసుకొనుటయుఁ గల్గిన తరి సాగిన చర్మమున సన్నని ముడతలు గానగును. కాని యవి క్రమముగనే సగుకొని అదృశ్యమగును.

చర్మన్వతి (గ్రామశ్వాన సంగమము) — చర్మణ్వతి పర్ణాశనదిలో సంగమమునకు రామేశ్వర సంగమమని పేరు.

చర్మరోగములు — ఆంగ్ల. Skin disease. గజ్జి, చిడుము, పొక్కులు, సర్పి, తామర, తీట, మొలగజ్జి, పుల్లకీలు, దద్రు, గోరదలు, కుష్ఠు, సవాయి మొదలగు వ్యాధులు మొదలగునవన్నియు చర్మసంబంధ రోగములనఁ బడును. బొల్లిపిరంగియు చర్మరోగమే.

చర్వితచర్వణన్యాయము — చేసిన పనినేమరల చేయుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

చలన — (అదరుట లేక అదిరిపాటు శాస్త్రము). అదరుటవలన గలుగు ఫలములు గొప్ప అనుభవము వలన గల్గినవిగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇవి వేర్వేరవయవము లదరుటంబట్టి యుండును.

౧. కుడిపార్శ్వము శాంతి, ౨. ఎడమ[illegible]-మృష్టాన్నభోజనము, ౩. కుడినెత్తి-మృష్టాన్నభోజనము, ౪. కుడిచెంప చేటు, ౫. ఎడమచెంప-వ్యవహారికము తొట్రుపడుచును, ౬. నొసలు-వ్యవహారము కల్గి సఖ్యతయగును, ౭. కుడిచెవి-ఆభరణప్రాప్తి, ౮. ఎడమచెవి - కార్యజయము, ౯. కుడికంటికొన క్రిందిభాగము-మేలు, ౧౦. కుడికంటికొన పైభాగమున-కీడు, ౧౧. ముక్కు-రక్తముం గండ్లఁజూచు చికాకు, ౧౨. రెండుకండ్లు-మంచిది, ౧౩. పైపెదవి-కలహము, ౧౪. క్రిందిపెదవి-భోజనసౌఖ్యము, ౧౫. గడ్డము-లాభప్రాప్తి, ౧౬. కుడిచెక్కిలి-ధనలాభము, ౧౭. ఎడమచెక్కిలి-చోరభయము, ౧౮. కుడిభుజము-(స్త్రీలకు) శుభము, ౧౯. ఎడమభుజము-(స్త్రీలకు) పుత్రులకుచేటు ౨౦. కుడిప్రక్క, ఎడమప్రక్క-(స్త్రీలకు) అగ్నిభయము, ౨౧. అరచే పుత్రలాభము, ౨౨. ఉదరము, చేతులు, మోఁజేయి, అరచేయి యదరిన-వాహనప్రాప్తి, ధనప్రాప్తి, ౨౩. కుడితొడ-సంపద, ౨౪. ఎడమతొడ-రాజభయము, ౨౫. మోకాళ్లు అదరిన-రోగభయము, ౨౬. కాళ్లు అదరిన ఆభరణప్రాప్తి, ౨౭. పైకాళ్లు లేక మీఁగాళ్లు (పాదముల పైభాగము) అదరిన-ధాన్యలాభము, ౨౮. అరికాళ్లు అదరిన మేలు శుభము లెంత సంభవించును.

చలివిడి చెట్టు - దీనిఁ గూర్చి యంతగా తెలియరాదు.

దీనివేరు ఆకునసము చలవచేసి రక్తముపడు మూత్రాశయ రోగమును అడంచి కాసనునివారించి, లోని విషమును, విషదోషములను హరించు చుండును.

చలియందు ఊపిరి బయటకు విడచుతరి నీటియావిరి గాననగుట- మనము లోనికి పీల్చు గాలి చల్లగా నుండును. అది లోనికేగి మన శరీరమందలి వేడితో సంబంధమువలన తానును వేడెక్కును. ఊపిరి బయటకు వదలునపుడు వేడిగాలియె వచ్చుచు బయట పడి మహావాయు మండలిలోఁ జేరుకొనును.

మనశరీరము నుండునను, చలికాలమున బయటి మహావాయు మండలి యందునను, నీటి కణము లుండును. అవి మన లోని వేడికిని, బయటకు వచ్చు మన ఊపిరి వేడికిని ఆవిరియై అవియె మన నోటినుండి వచ్చుతరిని మన నోటికడ గాన నగుచుండును. కాని నిజముగు మన యూపిరి వాయువే గాన గానరాదు. మనకు గనపడునది నీటియావిరియె.

చలుభి గోత్రము — శండిల గణము చూడుఁడు.

చలువపందిరిలోని కుండలకు కన్నములు పొడిచేవాఁడు — (చలువ పందిరి=దాహములిచ్చు పాక) అనగా ధర్మ కార్యములకు హానిచేయువాఁడని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

చలువ (తోక) మిరియములతీగె లేక చెట్టు — దీని పూర్వోత్తరములు సరిగా తెలియవు. కాని ఇవి అన్నిచోటుల దొరకెడిని. లా. Cubeba officinalis. శరీరమునకు ముఖ్యముగ నరములకు బలమిచ్చి అగ్నిమాంద్య రోగము నడంచి, గ్రహణి. సెగరోగము, మూత్ర నిరోధము. నీరుచురుకు, మేహముల నడంచునని చెప్పఁబడినది. దీనిం దాంబూలముతో నములుటయు గలదు.

చల్లకువచ్చి ముంత దాచనేల (అనగా మజ్జిగ అడుగుకొనుటకువచ్చి గొంతువు టకు తెచ్చిన పాత్రను దాచుకొని చూపకుండినట్లు). ఆంధ్రలోకోక్తి.

చల్లగడ్డలు లేక సఫేదు మిస్రీ లా. Asparagus larmentosus. హింది. సఫేదుముసిలీ. ఇవి దుంపలు. వీనిచూర్ణము మేహశాంతిజేసి దేహపుష్టి, బలము, వీర్యపుష్టింగల్గించు నందురు. కొన్ని దేశములలో బంగాళాదుంపలవలె ఆహార పదార్థముగ నుపయోగింతురని తెలియుచున్నది.

చళ్లపిళ్ల నరసకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రము. భారద్వాజస గోత్రము. తండ్రిపేరు కామయ్య. పీఠాపురపు ప్రభువగు రావునీలాద్రి నృపుని యాస్థానకవిగ నున్నవాఁడు. రచించినది యామినీపూర్ణతిలకా విలాసమను ప్రౌఢ ప్రబంధము. ఇందు శబ్దాలంకారములు అధికము. రసవంతము.

చస్తున్నతరి సంధ్యమంత్రము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చక్షు నది — దీనికి ఇక్షు అని నామాంతరము గలదు. ఆంగ్లేయులు ఆక్సస్ నది యని యెదరు. నదీసు నదులగూర్చిన ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౧౨౧ అధ్యాయమునను, బ్రహ్మాండపురాణము ౫౧ వ అధ్యాయమునను కలదు. ఇది శాకద్వీపము గుండా ప్రవహించు నదిగా జెప్పఁబడినది.

చక్షుర్దీపన్యాయము — దీపము నేత్రములున్నవారి యుండినగాని రాత్రులందు వెలుతురిచ్చియు ప్రయోజనము లేదు. చీఁకటియందు దీపము లేకుండిన వెలుతురే యుండదు. ఉండినను నేత్రదృష్టి లేకున్న ప్రయోజనముండదు. రెండు గలిగియుండుట ముఖ్యమని భావము.

చక్షువు — తండ్రి అనువ. పితృ మనసాలుఁడు యమాతి మహారాజు.

చక్షుష్మతీనది — ఇక్షుమతీ నదికీ పేరుండెను. దీనిప్రశంస వరాహపురాణము ౮౫ యందునను, మత్స్యపురాణము ౧౧౩ యందునను కలదు.

చ్యవనప్రాశము ఇది యొక దివ్యౌషధము. అశ్వినీదేవతలు చ్యవనమహాముని వార్ధక్యముపోయి యౌవనము సిద్ధించుటకై కల్పించిన సిద్ధౌషధ యోగము. శర్యాతిపుత్రిక యగు సుకన్య యను సాధ్వి భర్తయగు చ్యవనునితో నాశ్రమములో నుండగా నొకనాఁడశ్వినీదేవతలు సుకన్య యొంటరిగా నుండుటంజూచి యామె పతివ్రత్యమును శోధింపసాగిరి. ఈసంగతి సుకన్య తనభర్తతో చెప్పెను. సుకన్య తన భర్తతోఁగలసి యశ్వినీకుమారులయొద్దకుపోగా వారొక నదిలో

స్నానము చేయుచుండెను. చ్యవనుడు కూడ వచ్చి ఆమడుగులోనె స్నానము చేయుటకై దిగెను. స్నానము చేసి లేచిన వెంటనే ముగ్గురును సమానరూపములతో నుండిరి. ఆ ముగ్గురిలో తన భర్త యెవరో సుకన్యను తెల్పుమనిరి. సుకన్య తన పాతివ్రత్య మహిమచే నిజభర్తను గుర్తింపగల్గెను. అశ్విని కుమారులు ప్రసన్నులై యనుగ్రహించి చ్యవనుని వార్ధక్యము పోయి తిరిగి యౌవనము నిచ్చుట కీ చ్యవనప్రాశమను నౌషధము రచించియిచ్చిరి. కాన నీ నామమున చ్యవనప్రాశ మని పేరువచ్చెను.

చ్యవనమహాముని — భృగుపుత్రుడగు ఋషి. భార్యపేరు సుకన్య. ఆమె శర్యాతి పుత్రిక యని చెప్పబడినది. సంహితలందు ప్రసిద్ధి. (చ్యవనప్రాశము చూడుడు, సుకన్యను చూడుడు). చ్యవనమహర్షి గొప్ప తపస్వియనియు, యోగి ముఖ్యుడనియు, సోమపానము నొప్పించిన దీక్షితుడే యనియు జెప్పబడినది.

చ్యవనర్షి ఆశ్రమములు ౧. బీహారు రాష్ట్రములోని షాహాబాదు మండలమున చౌసా యను తావున నొకటి. దీనిగూర్చి స్కాందపురాణ అవంతీఖండమ ౫౮ అధ్యాయమున ప్రశంసింపబడినది. ౨. నాత్పురకొండలపై నున్న యరణ్యములో పూర్ణానదీతీరమున నొక యాశ్రమముండెనట. దీనిగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము పాతాళఖండమున ౮ అధ్యాయమునందు గలదు. 3. జయపూరు రాజ్యమున రాజపుత్రస్థానము నారోపూరమునకు దక్షిణముగా నాలుగుమైళ్ళ దూరమున గోపి యనుబడుచోట నొక యాశ్రమముండెను. ఇట నొక మహాపదేశ రాజపుత్రికవలన ఋషినేత్రములు పొడిచివేయబడెననియు, పిదప నాతండామెను పెండ్లియాడెననియు జెప్పబడినది. ౪. నర్మదానదీతీరమున రామబెరోలి జిల్లాయందలి చిన్నాయను తావునకడ నొక యాశ్రమము కలదు. అట నివ్వారశ్విసి దేవతాకుమారులు (కవలసోదరులు) వాని నిచ్చి మరల యౌవనవంతునిగ నొనర్పబడెననియు జెప్పబడినది.

చాందాపురము — చంద్రపురము చూడుడు.

చాందేరీ (చంద్రావతీపురము) — అనూపదేశము చూడుడు.

చాంద్రమానము — చంద్రుడు భూమిచుట్టు తిరుగుచుండుటను బట్టి కాలమును లెక్కించుటను చాంద్రమానమందురు. ఇది వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణమునను, ఉత్కలదేశమునకు పశ్చిమమునను గల దేశములందు వాడుకయందున్నది. ఆంధ్రదేశ మీమానమునే లెక్కించుచున్నది. అరవదేశమున సౌర (సూర్య) మానమును, ఉత్తరహిందూస్థానమున బార్హస్పత్య (బృహస్పతి) మానమును పరిగణింపబడుచున్నది (చూడుడు).

సంధ్యావందనాదుల సంకల్పములందు "అస్మత్స్వర్ణమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన...సంవత్సరే...అయనే...ఋతౌ...మాసే...పక్షే...తిథౌ మొదలగునవి యాంధ్రదేశమున వచింపబడుచుండెను. ఇట్లే అన్యదేశములవారును తమతమ దేశోచిత మానములను వచించి, సంవత్సరాదులను

నుచుండును. చాంద్రమాన సంవత్సరమునందలి సంవత్సరములు ప్రభవాది షష్టిసంవత్సరములే యైయున్నవి. వీటియందుగల పండ్రెండు మాసములు చైత్రాది ద్వాదశమాసములే. చంద్రుడు షోడశ కలాప్రపూర్ణుడై సంపూర్ణ తేజముతో నుండెడు దినమగు పౌర్ణమినాటి నక్షత్రనామమే నెలకిడియున్నారు (మాసములు చూడుడు). మాసమున మొదలుత శుక్లపక్షమును, పిదప కృష్ణపక్షమును నడచి చంద్రకళలు లేశమును కాన్పింపని అమావాస్యను నెలముగింపు దినముగ పరిగణించెదరు.

చాంద్రమానమాసము — చంద్రుని గమనమును బట్టి లెక్కించుకొనునది చాంద్రమానము. చాంద్రమాన మాసములు రెండు విధములుగ పరిగణింపబడుచున్నవి (మాసములు చూడుము). ౧. ముఖ్య లేక అమాంతపరిగణనము, ౨. గౌణ లేక పౌర్ణమ్యాంతపరిగణనము.

ఆర్యభట్ట సిద్ధాంతము మేరకు చాంద్రమాన సంవత్సరపు పరిమితి ౩౫౪ దినములు ౮ గంటలు ౪౮ నిమిషములు (Minutes) ౩౪ సెకండ్లని చెప్పబడినది. ఈసంఖ్యలు భరతదేశపు ఘటికావిఘటికలను ఆంగ్లవిధానపు గంటలు, మినిట్లు, సెకండ్లుగ మార్పబడిన లెక్కగ నెఱుంగవలయును. సంవత్సరమునకు పండ్రెండు మాసములని మెల్లరు తలంచుచుందురు. కాని యివి సమమాససంవత్సరమనియు అధికమాస సంవత్సరమనియు నష్ట లేక లుప్త మాసమనియు త్రివిధములు.

సమమాసవత్సరమున పండ్రెండు పౌర్ణములు పండ్రెండమావాస్యలును, అధికమాసవత్సరమున పదమూడు పౌర్ణములు పదమూడమావాస్యలును లుప్తమాస వత్సరమున పదునొకండు పౌర్ణములు పదునొకండమావాస్యలును కల్గుచుండెడివి.

ఇట్టి చాంద్రమానవత్సరమందలి మాసములన్నియు నొకే పరిమాణముగలవిగా నుండవు. చంద్రసూర్యులగమన వేగములంబట్టి త్రివిధములుగ నుండెడివి, ఎక్కువ పరిమితి దిన ౨౯ గంటలు ౧౯ మినిటు ౩౦ లును, మధ్యరకమునగు పరిమితి దిన ౨౯ గంటలు ౧౨ మినిటు ౪౪ గను తక్కువరకపు పరిమితి దిన ౨౯ గంటలు ౭ మినిటు ౨౦ గను ఉండును. (సౌరమాసమాసము చూడుము, అధికమాసము చూడుము, నష్ట మాసము చూడుము).

చాంద్రాయణ గోత్రము — సాంకృతి ఉపగణము చూడుము.

చాంద్రాయణ వ్రతము — ఇది చంద్రుని వృద్ధిక్షయముల ననుసరించి తాను తినుఆహారము హెచ్చించుకొనుటగాని, తగ్గించుకొనుటగాని చేయునట్టి వ్రతము. పూర్ణిమ నాడు పూర్తిగా భుజించి కృష్ణప్రతిపత్తిథి మొదలు ఒక దినము కొక్క కబళము చొప్పున భోజనము తగ్గించుచు తుదకు అమావాస్య నాడు శుష్కోపవాసము చేయు వ్రతవిధానమొకటి. రెండవ విధమున చాంద్రాయణ వ్రతము కృష్ణపక్షములో నుపవసించుటయు, శుక్ల పక్షములో భుజించుటయు నాచారముగాంగలదని యాని చెప్పంబడినది.

చాంక్రాయణగోత్రము — సిధృవ గణము చూడుము.

చాగ(చెట్టు) తీగ — లా. Sanseviera zeylanica, సం. దమనీ, మధుశ్రేణీ, మూర్వా.

దీని దుంప రసము వేడిచేసి, కఫవాతము, కుష్ఠు, దగ్గు, దద్రు, వ్రణములు, హృద్రోగము, క్షయలను నివారించు ననియు, దీని లేతయాకుల రసము పసిబాలుర కిచ్చిన లోని శ్లేష్మము పడిపోవుననియు చెప్పంబడినది. చాగదుంప తైలము పైకి రాసిన వ్రణములు మాన్పునట్లు నందురు.

చపుటతాళము — తాళములు చూడుడు.

చాటుధార పద్యములు — చాటు పులు చూడుడు.

చాటుపులు, చాటుధారలు (చతుర్ద్రాచాటుపులు) — ౧. ముక్తము- ఒక పద్యము, ౨. [illegible] మూడు పద్యములు, ౩. [illegible] నాల్గుపద్యము లు, ౪. [illegible] పద్యములు, ౫. [illegible] పద్యములు, ౬. [illegible] పద్యములు, ౭. అవలోకనమాల- [illegible] పద్యములు, [illegible] పద్యములు, [illegible] పద్యములు [illegible] మాల [illegible]. ఇవి ౧౨ పద్యములు [illegible], ౧౦. [illegible] మాల- ముప్పది [illegible] పద్యములు [illegible], డెబ్బదిమూడు పద్యములు [illegible] అను చున్నారు.(౭౭ [illegible])(౧౨ [illegible]). ౧౨. విద్యామాల [illegible] పద్యములు, ౧౩. [illegible] మాల [illegible] పద్యములు, ౧౪. [illegible] కము- నూరు పద్యములు.

చాడ్లియరాశాఖ క్షత్రియులు క్షత్రియులను చూడుడు.

చాణక్యుడు — ఈతనికి [illegible] డనియు, మహా[illegible] డనియు పేరులుండెను. (మగధరాజ్యము చూడుడు, "చాణక్య" మహా మంత్రి చూడుడు).

చాతకజీమూతన్యాయము - చాతక పక్షికి సితరస్థలములందు నీరు [illegible] మేఘ ములందలి నీటినే కోరును. అనగా తన ఈప్సితము ముందర తక్కినవి కొరగావని భావము.

చాతుర్భద్రకములు — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున శొంఠి,అతివస, తుంగముస్తలు, తిప్పతీగ నీటికి చాతర్భద్రకములనియు, కిరాతాది గణము అనగా నేలవేము, తిప్పతీగవేళ్లు, తుంగ ముస్తలు, [illegible] నీటికి చాతుర్భద్రకములని పేరు.

చాతుర్జాతము - ఏలకులు, లవంగాలు, దాల్చినిచెక్క, నాగకేసరాలు గాని; ఏలకులు, లవంగాలు, ఆకుపత్రికము, నాగకేసరాలు గాని; ఏలకులు, దాల్చినిచెక్క, ఆకుపత్రికము, నాగ కేసరాలు గాని; -వీటిని చాతుర్జాతకములు లేక చాతుర్జాతములందురు. వీటిచూర్ణము శ్లేష్మరోగ ములు, వాతరోగములు, అగ్నిమాంద్యరోగము, నివారించి మేహశాంతి, పైత్యశాంతి గల్గించి [illegible] నని చెప్పబడినది.

చాతుర్మాస్య ఏకాదశులు - ఏకాదశి [illegible] చూడుడు.

చాతుర్థికము లేక చాతుర్థికగణము ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున శొంఠిక, కరక, చిత్ర మూలము, పిప్పళ్లకు (నాల్గింటికి) పేరు.

చాతుర్మాస్య ద్వితీయ — ఆషాఢ [illegible] ద్వితీయ. నేడు మొదలు కార్తీకబహుళ ద్వితీయవరకు యతులకు (నాల్గునెలలు) పర్వదిన ములు గాన చాతుర్మాస్యలనంబరగుచు వ్రతదిన ములుగ [illegible] చార మొనర్చి [illegible] కేతాపునిలచి ఆదినములు (వ్రతదినములుగ) గడపెదరు. కార్తీక బహుళ ద్వితీయ చాతుర్మాస్యలందు కడదినము గాన నాడు యతులకావ్రతము ముగియును. (పండుగలు,పర్వములు,వ్రతదినములు చూడుడు).

చాదరాసికూర - లా. Pharnaceum mollugo. సం. నిర్ఘరా యని కొందఱనెదరు. వేడిచేసి మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూలవ్యాధి, శ్లేష్మ పైత్యము సడంచి నిద్రపట్టించును. ప్రసవస్త్రీల మైలరక్తము వెడలించును. నులిపురుగులం జాపును. నేత్రదృష్టిం దగ్గించి మందగించును.

దీనికివిరుగుడు వెలగచెక్క, విరిగిచెక్క నని యందురు.

చాదరాసిజాతికిం జెందిన వెఱ్ఱిచాదరాసి కూడ గలదు. దీనియాకురసము విరేచనము జేయును. స్త్రీల ఋతురక్తమును వెడలించును. దీనియాకునూరి పైనివేసికట్టిన పుండ్లకుళ్లు నివారణమై మాన్పట్టును.

చానల్ ద్వీపములు — బ్రిటను దేశమునకును, ఫ్రాన్సు దేశమునకును నడుమ నుండు ఇంగ్లీషుఛానల్ నందున్న ద్వీపముల సమూహము. ఇందు జర్సెను, ఎర్న్సె, ఎల్డర్నె, సార్కనంబడు నాల్గును ముఖ్యమైనవి. తక్కినవి చిన్నవి పెక్కులుకలవు. ఇందుకొన్ని బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకును, తక్కినవి కొన్ని ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమునకును చెందియున్నవి.

చాంగరి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుడు.

చాపములు- కార్ముకములు చూడుడు.

చాప ఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుడు. స్త్రీసాముద్రికము చూడుడు.

చాపచిరిగితే చదరంత — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చామ (దుంపల) చెట్టు — లా. Colocasia antiquorum. ఆంగ్ల. Coces సం. వింతుండా (శాకః). చామదుంపలు, ఆకులు, కాడలు భోజ్య పదార్థము. చామ నలుపు, తెలుపురంగుల భేదముచే ద్వివిధము. ఇంకను అడవిచామయని పేరుగల అధమపుజాతి ఇందొకటి కలదు దది దురదగల్గి యుండునది. కాన దానిని తినుచు వాడరు.

దుంపలదుంప ఇంచుక వేడిజేసి వీర్యమును బలమొసంగి రక్తవృద్ధిం గల్గించును. విరేచన బద్ధము, శ్లేష్మప్రకోపము గల్గించును. అధికముగ బుచ్చుకొనిన వాతప్రకోపము, అజీర్తి గల్గించి వాతమును రేపును.

ఆకులు, కాడలు- మూత్రవ్యాధి, అగ్నిమాంద్యము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూత్ర మలబద్ధముల నడంచి విరేచనము గల్గించును. కాడలనూరి కట్టిన గాయములు మానును. పుండ్లు, గడ్డలు, చెవిలోపుండ్లు కాడలరసముచే నివారింపవగును. చామగల్గించు దోషములకు పులుసు, చంద్రచెక్క చూర్ణము విరుగుడులని చెప్పబడినది. చారకందయని వేఱొక దుంపజాతియు దీనిజాతి యుండుంగాని అది వేఱుజాతి.

చామర ద్వయము — పురుష సాముద్రికము చూడుడు. స్త్రీసాముద్రికము చూడుడు.

చామర రేఖ — పురుషసాముద్రికము చూడుడు; స్త్రీసాముద్రికము చూడుడు.

చామలచెట్టు — చామలు గడ్డిపంట యనబడును. ఇది నల్లని చామలు, తెల్లని చామలు అని రెండుభేదములుగలది. ప్రాతముండి చామలు ఇంపు శ్లేష్మమునంగారు. అన్నిటికి గుణ మొక్కటియే. Millet Panicum అనియు, ఆంగ్ల. Millit అనియు నందురు.

దీనిని బియ్యముచేసి అన్నమువండియు, రొట్టె జేసియు వాడుటకలదు. అన్న మించుక గురుత్వముగ నుండి బలముగల్గించి శ్లేష్మము, రక్తపైత్యము, సంగ్రహణి, అజీర్ణి, మలబద్ధముల నడంచి కడుపులో నొప్పి, మూత్రములో సుద్దయుం గల్గించును. దీనికివిరుగుడు పాలు, నెయ్యి, పేలపిండి, దానిమ్మపండ్ల రసము, బెల్లము, పంచదార యని చెప్పబడినది.

చామోయిస్ చర్మము- చామోయిస్ మృగము ఐరోపా దక్షిణసీమలను అందు

ముఖ్యముగ స్విజర్లాండు ఆల్ప్సుపర్వతప్రదేశము నను, ఆశియాఖండపు పశ్చిమసీమలందునను వసించు మృగము. అది సూచును లక్ష్యము జేయక పర్వతచరియందు రెండడుగుల ఎత్తు వఱకు నెగిరి దాటుచు పరుగిడు మంచు మృగము. దీనిని వేటాడి చర్మమును పదనుచేసిన నది మెత్తని పట్టువలె నుండును. అద్దములు మొదలగునవి తుడుచుటకు పనికివచ్చును. కొబుగడియారములకు దీనితో సంచులు చేయుదురు. విలువగల నమ్మదగినట్టి చర్మము.

చామోరు పురము — చాంద్రపుర పురము చూడుడు.

చారకి గోత్రము — కుశిక గణము చూడుడు.

చారణులు దేవతలలో నొకతెగవారు.

చారపప్పు చెట్టు (మొరలిచెట్టు) — చారపప్పు ప్రసిద్ధ ఫలాహార పదార్థము. పండును. మొరలి పండనియెదరు. ఇది అడవులందుండు చెట్టు. పండు మిక్కిలి వేడిచేసి వాతము పడదును. లా. Celtis orientalis. సం. ఖరస్కంధవృక్షః, రాజసేవ్యః, ప్రియాలః, ప్రియాలకః

చారపప్పు వీర్యవృద్ధినిచ్చి పైత్యము జేయు నని చెప్పబడినది. దీనికి కరకపిందెల పిసము లేక గసాయము, లేక కరక్కాయల బెరడు, నువ్వుల నూనెయు దీనికి విరుగుడని కొందఱు తలంచు చున్నారు.

చారిత్రకులు లేక కథకులు —

౧. నందికేశ్వరుడు- పరశివ తత్వమును, శివముును కృతయుగమున లోకమునకు వెల్లడించెను.

౨. సనత్కుమారుడు- బ్రహ్మ లోకమునందు పరబ్రహ్మ తత్వమును దెల్పిన వాడు.

3. వేదవ్యాస మహర్షి - ద్వాపర సమస్త పురాణ గాథలు రచించిన వాడు. మఱియు వేదములను విభజించి వెల్లడించెను.

౪. సూతుడు - వ్యాసశిష్యుడు. శౌనకాది మహర్షి బృందమునకు సమస్త పురాణ గాథలం దెల్పుచు ప్రసంగించు చుండిన వాడు.

చారువు లేక చారుపద్ముడు పూరుసంతతి క్షత్రియుడు. మనస్యుని సుతుడు.

చారుదేష్ణుడు — అత్రి,చంద్ర,యాదవ క్షత్రియుడు. తండ్రి శ్రీకృష్ణుడు. తల్లి రుక్మిణీదేవి. సోదరులు ప్రద్యుమ్నాదులు (శ్రీకృష్ణుని చూడుడు).

చారుపదుడు — చారువు చూడుడు.

చార్లేమాన్ చక్రవర్తి - (Charlemagne) — ఈపదమునకు Charles the Great అని యర్థము. క్రైస్తవులకు ఈయన చాల హితకరుడు గాన వారీతని నతిగౌరవ ప్రపత్తితో గౌరవించుచున్నారు. కాన నీ మహానీయుని చరిత్ర చరిత్రాత్మకముగ వివరింపబడుట సమంజసము. ఫ్రాంకులనంబడు జాతివారు నూర్చి ఐరోపాచరిత్రల నెఱింగిన వారెఱింగియెయుందురు. వారు తొలుత జర్మనీ, ఫ్రాన్సు దేశభాగములందును, ఆప్రాంతసీమలందు వసించుచుండిరి. Pepin అను పేరుగల నాయకుని క్రింద వారు ఐకమత్యముగల్గి క్రీ. వె. ఏడవ శతాబ్దాంతకాలమున నొక రాజ్యముగ నేర్పడియుండిరి. ఆయనకుంబిదప నాయనసుతుండగు Charles Martel వారి ప్రభువయ్యెను.

మూరులు ఐరోపాదేశము నాక్రమింప బయలుదేరిన యుద్ధుతను నెదుర్కొనినది చార్లెస్ మార్టెల్ భూపతియె. ఇటనె వారికి పరాభవము ప్రారంభమయ్యెను. ఫ్రాంకులు మూరుల నోడించి యరికట్టిరి. క్రైస్తవులు దేవునిసమ్మోట

యని చార్లెస్మార్టెలు ప్రభువకు బిరుదమర్పించిరి. ఆయన యవసానమున తనరాజ్యమును తన సుతులిర్వురకు బంచియొసంగెనుగాని, పెద్దకుమారుడు తపస్వియై రాజ్యభాగమును తమ్మునకు వదలివేసెను. కాన రెండవసుతుండగు పెపిన్ రాజ్యమంతకును ప్రభువయ్యెను. ఇది క్రీ. శ. ౭౫౧, ఈతని రాజధాని Soissons అనియు, ఈతని పట్టాభిషేకము నాల్గ్రడి మూరులంజయించిన పిదప పందొమ్మిదవ సంవత్సరమున ననియుం జెప్పంబడినది.

ఈ పెప్పిన్భూపతికిం బిదప నీతని సుతుండగు నీ వ్యాసనాయకుండు ఛార్లెసు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతనికి ఛార్లెమాన్ చక్రవర్తియని పేరు. రోమను దేశపు పోపు దేశకుండీతనికిం గిరీటము నిడి, ఈతని రక్షణకు లోబడియెను. పట్టాభిషేకము క్రీ. శ. ౮౦౦ సంవత్సరము ౨౫ తేదిని క్రిస్తుమసుపండుగనాడని చెప్పంబడినది. రోమను చక్రవర్తులకు, సామ్రాజ్యమునకు నితండే మూలపురుషుండును ప్రారంభము నని చెప్పంబడినది. ఈతని రాజధానిపురము Aix-la-Chapelle అని తెలియుచున్నది.

ఛార్లెమాన్ చక్రవర్తి వ్రాయ చేతగాని వాండని యొక ప్రతీతికలదు. ఈయన విద్యాభివృద్ధికి, కళలకు చాలం బ్రయత్నించి తన ప్రజలనభివృద్ధికిం దెచ్చినవాండు. జర్మనీఫ్రాంకనియు, రోమను చక్రవర్తియనియు వాడుకకలదు. ఫ్రాంకులను, శాక్సనులను, లొంబార్డులను వశపఱచుకొనెనట. మూర్యాసులు, సరాసినులు ఈయనకు లోబడిరట. తన వయస్సు అర్హతకు మించిన దూరదృష్టితో పాలించిన రాజకీయ చతురతం గల్గినవాండు.

చార్వాకమతము (లోకాయుతమతము). చారు అనిన మనోహర మనియు, వాక్ అనిన మాట యనియు నర్థము. ఈమతము లోకాయుత మతములోడను, దేహాత్మవాదిమతము, ఇంద్రియాత్మవాదిమతముతోను సంబంధము కలది. దీని కీపేరును చార్వాకసూత్రములు రచించిన బృహస్పతి యొసంగెనని వాడుక కలదు. ఇది నిరీశ్వరమతము; వేదబాహ్య (లేక అవైదిక) మతములలో నిది యొకటి. అవైదికమతములందు వేదమును (ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాత్మకమగు వేదము) ప్రమాణముగాం గ్రహింపక, వేదమతముల లక్షణధర్మములనుమాత్రము గ్రహించుచు నుండును. దీనిని నాస్తికమతములలో నొకటిగ జెప్పియున్నారు. చార్వాకుండు లేక, లోకాయుతుండు బృహస్పతి శిష్యుండని కొందఱు పరిశీలకులనుచున్నారు.

లోకాయుతమతమునకుం గర్త బృహస్పతి యని వాడుకగలదు. ఈబృహస్పతి దేవగురుండగు బృహస్పతియేనా యని శంకపొడముచున్నది. ఈమతము బృహస్పతియొక్క విశాఖప్రాయమనియు, చార్వాకుండను నొకఋషి దీని నుద్ధరించి వ్యాపింపం జేసెననియు, మాధవాచార్యుని సర్వదర్శనసంగ్రహమునందుంటు గాకున్న నీబృహస్పతి నేటని యనువారమే. కాని ఈ చార్వాకమతమును పురాతనమతమేనని తోంచెడిని. కొన్ని మతములను విమర్శించియు నిరసించియు, సంస్కరణారూపమున రచించినమతమై యుండనోపు. ఈమతమునకు ముఖ్యవిరోధ మద్వైతమతము కాకున్న నద్వైతమతమున చార్వాకసిద్ధాంతముపైం బ్రబలమైన ప్రభావముండి యుండవలయును. శ్రీమద్రామాయణమున నరణ్యవాస మొనర్చు శ్రీరామునకుం జార్వాకుండు తనసిద్ధాంతముం జదివి వినిపించుచుంటుల వ్రాసియుండుటచే చార్వాకుండు శ్రీరాముని సమకాలికుండేమో యని సంశయము కలుగంగలదు.

ఈమతమున నీశ్వరుఁ డంగీకరింపఁబడలేదు; జగత్తు సృష్టింపఁబడినది లేదు. జగత్తును దాని విధానమును నైసర్గికములని చెప్పఁబడినవి. ఒక్క ప్రత్యక్షప్రమాణము తప్ప నితర ప్రమాణములనీ మతస్థు లొప్పుకొనరుగాన. దృశ్యములగు పృథివి, జలము, అగ్ని, వాయువు అను నాల్గు భూతములే యంగీకరింపఁబడినవి. ఇవి సత్యము లనియు, నిత్యములని కావనియు చెప్పఁబడినవి. ఆత్మ మనస్సనియు నేదియు నున్నదని యంగీకరింపఁబడలేదు. చతుర్భూతము లచే శరీరేంద్రియములు కల్పింపఁబడినవియు, వానియందున్న చైతన్యమే ఆత్మ యనెడి. ప్రాణ మని యితరమతస్థులు దేనిని యందురో యదియగునదియు, శరీరేంద్రియ సమానావస్థనము తో ఉత్పత్తియగునదియు, కాన శరీరము ప్రాణమునుండి వేరుగా నొకటి యుండదనియు చార్వాకమతసిద్ధాంతము.

ఇంకా మానవునకే "నేను" అను అహంభావము శరీరమునకే యున్నదియును గాని, వేరుగా దానికి గాదు. ఆత్మజ్ఞానమని యితరమతస్థులను జ్ఞానము దేహేంద్రియములు ధ్యానము. జ్ఞానము శరీరము వృద్ధియగుచుండఁగా వృద్ధియగును. క్షీణించు చుండును. మృతికి పిదప ప్రాణియుండునని గాని, పునర్జన్మమను నది యీమతమున తెలుపఁబడ లేదు. ఇంద్రియములకు దవ్వు స్వర్గనరకములున్నవనియు నంగీకరింపఁబడలేదు. తాననుభవించు సుఖసంతోషములే స్వర్గానుభవము వంటివి. కష్టములు, దుఃఖములు, వేదనలు నరకానుభవము వంటివి. ఈమతమున చతుర్విధపురుషార్థములలో అర్థము, కామము మాత్ర మంగీకరింపఁబడినవి గాని, ధర్మము, మోక్షము అను రెండును అంగీకరింపఁబడలేదు. జీవించియుండువారికే పురుషార్థము వర్తించును.

ఈచార్వాక మతమున దృష్టమునది యొకటి యున్నదని అంగీకరింపఁబడలేదు. ఈ సిద్ధాంతము మేరకు స్త్రీజాతి, పురుషజాతి యని రెండుజాతులే యంగీకరింపఁబడుట, బ్రాహ్మణ క్షత్రియాది వర్ణములు పాటింపఁబడలేదు. మృతికి పిదపఁ జరుగఁగలదేదియు తెలుపఁబడలేదు.

అగ్నియందు ఉష్ణమును, ఉదకమునందు శీతలమును ఎటువంటి నైసర్గికలక్షణములో అటువంటి నైసర్గికలక్షణ విధానమే జగద్విధానము గాన ఆనందము సుఖసౌఖ్యము లనుభవించుటకై ప్రవర్తించుటకు నేబాధ్యతలు లేవు. ఆత్మ యనునదే లేదుగాన బంధమోక్షములు తెలుపఁబడనే లేదు. నిరీశ్వర మతముగాన దర్శనాది విధానము భక్తి. దేవస్థానములు, దేశి శిల్పము మొదలైనవి తెలుపఁబడనే లేదు. ఇంక సృష్టికర్తలేని కారణమున సృష్టిగురించి తెలుపఁబడలేదు. పదార్థము యొక్క నైసర్గికము జగత్తుకన్న వేరుగానుండదు. ఈమతమునకు చార్వాక సూత్రములను శిబినిస్వామి వ్రాసిన భాష్యమును కలవు. విధి నిషేధములు లేని మతమునకు మత గ్రంథములుండుటయు నిష్ప్రయోజనమే.

చాలనీ న్యాయము—జల్లించు సమయమున గట్టి రాజులు క్రిందపడి పొల్లు పైకి తేలును. అల్ప శక్తియగువారు బయలు పడుట భావము.

చాలుక్య క్షత్రియులు — అర్బుద పర్వతముపై ఋషులచే నొనర్పఁబడిన తపోహోమాగ్నులవలన బ్రహ్మాంశమున జనించినట్టులు చెప్పఁబడినారు. వీరికి చాలుక్య శాఖ వారనియు, సోలంకి శాఖ వారనియుం గూడ నామములు కలవు. ఆది కాలమున ఋషులచే వీరికి అన్హిలాపుర రాజ్య మొసంగఁబడెను.

అన్హిలా పురమున చిరకాలము పాలించి వీరి సంతతి వారు వాతాపీ పురము (ఇప్పటి బాదామీ) పురమునకు వీరి రాజధానిని మార్చుకొని రని తెలుపఁబడు చున్నది.

వీరిలోని అంతశ్శాఖలం గూర్చి యింతగా తెలియరాకున్నది. బాఘేలుశాఖ చాళుక్యరాజులు ఇప్పుడు బాగ్ఖేల్ఖండమందు యున్న రాజ్యమున స్థిరపడిరి. వారి పాలనమందిదే ఆదేశమున కాపేరు గల్గెను. సిద్ధిరాజు యను పేరు గల ప్రభుని తండ్రి నాడట స్థిరపడిరని చెప్పబడినది. గుజరాతీ దేశమున బఘేలా రాజ వంశస్థులు పెక్కుమంది చిన్న చిన్న సంస్థానాధిపతులై ప్రభువులుగ నున్నారు.

వీరికి మూలపురుషుడు జయసింగని [illegible] ప్రతీతి కలదు. [illegible] సోలంకి నాగసింగని ఉత్తర హిందూ దేశమున గొప్ప [illegible].

మేవాడు దేశ ప్రభువు సిద్ధిరాజసింగను [illegible] వాడు కలడు. అతనికిదే మూలపురుషుడగు జయసింహుని యుద్ధముఖము కలదని చూపుచున్నారు. ఇది [illegible]. సిద్ధిరాజయసింగు శాలివాహన ౧౦౫౦ ౧౧౦౦ పాలించినట్లు శాసనములను బట్టి స్థిరపడియున్నది. ఈయన పాలనకాలమున El. Ebrisi అను పేరు గల న్యూబియన్ జాగ్రఫర్ వీరి యాస్థానమును దర్శించి సత్కరింపబడెనని చెప్పబడినది. సిద్ధరాజయసింగు మూలపురుషుడగు జయసింహ మహారాజునకు తరువాత నేడవ భూపతియని లెక్కింపబడినవాడు; సుప్రసిద్ధుడు. ఈయనకు లోబడిన సామంతప్రభువు లిరువదియిద్దరుండిరట.

జయసింహమహారాజు భోజరాజ [illegible] బరిణాయమైనవాడనియు, ఆయన పౌత్రుడు ఒకటవ పులికేశి అశ్వమేధయాగ మొనర్చినవాడనియు, ఆయన పౌత్రుడు రెండవ పులికేశి యనియు, రెండవపులికేశి కనిష్ఠసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు వేగిదేశాధిపతి యాయెననియు, చరిత్రలు తెల్పుచున్నవి. (వేగిదేశము చూడుడు). అన్హిలాపురమున ప్రభువై యుండిన మూలరాజా యను భూపతిని పదచ్యుతుజేసి జయసింహుడు రాజ్యమాక్రమించినట్లు పాటలు కలవు. అతని [illegible] క్రీ. శ. ౧౦ [illegible] సంవత్సరమునకని కొందరు తలంచుచున్నారు. జయసింహునకు జయసింగుమహారాజని పేరు పాటలలో [illegible]. వీరి వంశము [illegible] కుమారపాలుడను భూపతి [illegible] ప్రభువు బల్లాల మూలదేవ [illegible] (క్రీ. శ. ౧౨౩౫) [illegible] చెప్పబడినది.

[illegible] రాజ్యమేలిన బిజ్జలదేవు [illegible] సిద్ధిరాజు [illegible] కలదు. ఈ [illegible] [illegible] నుండినవాడు. [illegible] బల్లిదవంశమునకు కూడ చెప్పబడినది. బఘేలా [illegible] మూలదేవ [illegible] ఇతడు నిజముగ [illegible] జయసింగుని [illegible]. బిజ్జలుడు జైన మతస్థుడు. (కుంతలదేశము చూడుడు).

[illegible] సుదూర్వశాఖ [illegible] రాజులు [illegible] గోత్రులనియు, సామవేదులనియు, [illegible] శాఖీయులనియు, సరస్వతీనదీతీరవాసులనియు, కిరోజదేశపు [illegible] (బహుశః [illegible]) పుత్రులనియు ఆదేశమునకు "త్రిసూత్ర [illegible]" (Zone of three threads) పేరుండెననియు పాటలలో కలదు. మరియు నా సందర్భమున [illegible] దేవుననియు, [illegible] కేశవ రనియు గూడ పేర్లు కలవు.

[illegible] జేమ్సు టాడ్ అను చరిత్రకారుడు [illegible] వీరాదిని లాహోరు ప్రాంతవాసులై యుండిరనియు, లాంగహాన్స్, తోగ్రాన్ అను మహమ్మదీయులు వీరివాసమనియు, [illegible] మహమ్మదీయులై యుండిరనియు నభిప్రాయపడి

యున్నారు. వీరిప్పుడు ముల్తాన్ ప్రాంత నివాసులై యున్నారు.

గహత్వారు శాఖ వారికి రాష్ట్రకూటులు అనియు పేరుకలదు. వీరు కనూజు రాష్ట్రమును స్వాధీన పఱచుకొని కొంతకాల మేలినవారు. అంతకు పూర్వము రాష్ట్రకూటులు గంగానదీ తీరమున నూగు రాష్ట్రమును పాలించుచుండిరని [illegible] తెలియుచున్నది. కనూజగహత్వారులు (రాష్ట్రకూటులు) పురాతన కాలమునుండి [illegible] సామంతులుగ నుండిరనియు చెప్పఁబడెను.

చాల్కోగ్రాఫి (Chalcography) — రాగిమొదలగు లోహపు రేకులపై (ముద్రణ యంత్రమున నడిపి ముద్రించుటకుగాను) చిత్ర రూపములను, అక్షరములను చెక్కు విద్య. దీనికి Engraving art అనిపేరు. ఈవిద్య ఇటలీ దేశములోని Florence నగరమున క్రీ. శ. పదునేనవ శతాబ్దమున [illegible] ప్రారంభింపఁబడినది. పిదప ఉక్కు రేకులు చాలకాలము మనుట కనిపెట్టఁబడినందున, [illegible] కష్టతరముగాను రాగి రేకులపై కూడ ఉక్కు పూతపూసి యుపయోగించుచున్నారు.

చావు రెండుసార్లు రాదు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చాషగోత్రము — హిమోదక ఋషి గణము చూడుఁడు.

చాసరాయణి గోత్రము — ఏకర్షి ఉపగణము చూడుఁడు.

చాహనేరా క్షత్రియులు — చౌహానులు చూడుఁడు.

చాహూవూరెనాఖ క్షత్రియులు - క్షత్రియకులము చూడుఁడు.

చాళుక్యభీమవరము — తొల్లి యొకప్పుడు పశ్చిమచాళుక్యులు వేగిదేశమును పేర నాంధ్రదేశభాగ మేలుకాలమున చళుక్యభీమ నృపతి తనరాజధానిని ఈపురమున నేర్పఱచుటం జేసి దీనికి చళుక్యభీమవరమని పేరు ప్రసిద్ధంబయ్యెనట. ఇది యాతనికిని కుమారభీమనృపతికి రాజధానిపురముగా యుండెనట. ఇది యిప్పటి చామర్లకోట కెదుటనున్న భీమవరమను చిన్న గ్రామము. అరిగ (కాల్వ బొబ్బడినే రాజమహేంద్రవరము వైపున) కూసేనిపురమువఱకు వ్యాపించి యుండెనట. అటనేగల యొక ప్రాచీనదేవళ మూనాటిదే యందురు.

వేములవాడ భీమకవిని నిరాదరణ జేసినకతన నాపురము నేలం గలియునని నాతఁడు శపించెననియు, ఆ పాడగు మాడ ప్రజలు యిప్పటి భీమవరమును కుడుముట్టు ప్రక్కలకుం జెదరిపోయిరనియు [illegible] చెప్పుదురు. తొల్లింటి శ్యామలకోట కన్న సూర్యాపట్టణము వెలుపల నుండెనిదట. రాను రాను కోటయున్న గ్రామమెయ్యడి, శ్యామలకోట చామర్లకోట యాయెనట. ఈసంగతు లాగ్రామస్థులు చెప్పుచుందురు. శ్రీనాథమహాకవి [illegible] చళుక్యభీమవరమని వ్రాసిన [illegible]

చాళుక్యులు — ఒకప్పుడు మహారాష్ట్రము యుండిన నూతల దేశ మేలిరి. వీరికాలమున రాజ్యము విస్తరించెను. వీరియందు ఒకటవ పులికేశినుండు రెండవపులికేశి బలాఢ్యుండని చెప్పఁబడినవాఁడు. కనూజభూపతియగు రెండవ శిలాదిత్యుఁ డనంబడిన హర్షవర్ధను నోడించినవాఁ డనియుఁ చెప్పఁబడినది. వీరు ఏడవశతాబ్దమున తూర్పుచాళుక్య లనియు, పశ్చిమ చాళుక్య లనియు యిరుదెగలుగనైరి. తూర్పువా రచ్చటనే రాజ్య మేలుచుండిరి. పశ్చిమచాళుక్యులు అనఁగా రెండవపులికేశి సోదరుఁడు (మొదటి పులికేశి మనుమలలో రెండవవాఁడు) విష్ణువర్ధ

నుఁడు వేంగిపురము, రాజమహేంద్రవరము రాజధానులుగ ఆంధ్రదేశభాగమగు కృష్ణాగోదావరీ నదుల మధ్యపుపల్లపుభూముల నాక్రమించి యేలిన వాఁడు. ఇతని సుతుఁడు రాజరాజ నరేంద్రుఁడు. వీరు పల్లవులం జయించి రాజ్య మాక్రమించిరనియు, వీరు చోళులచే నోడి రాజ్యముఁగోల్పోయిరనియుఁ జెప్పఁబడినవి. వీరు పశ్చిమచాళుక్యులు.

తూర్పుచాళుక్యులలో కడపటివాఁడగు కీర్తి వర్మ నోడించి క్రీ. శ. ౭౫౩ రాష్ట్రకూటనృపతి యగు దంతిదుర్గనృపాలుఁడు మహారాష్ట్రసింహాసన మెక్కెను. క్రీ. శ. ౯౭౩ లో తిరుగ చాళుక్యులు పాలనకు వచ్చిరి. ఇత్తరి మాన్యఖేటము రాజధాని.

క్రీ. శ. ౧౦౪౦-౧౦౬౯ రాజ్య మేలిన ఆహవమల్లుఁడను ఒకటవసోమేశ్వరనృపతి రాజధానిని మాన్యఖేటము నుండి కల్యాణమునకు మార్చెను. ఇది కుంతలములోనిదిగాన నప్పటికి కుంతలము ఇందఱ చేతియుండెనని తెలియుచున్నది. అతని సుతుఁడు త్రిభువనమల్లుఁడను అనంబడిన రెండవవిక్రమాదిత్యుఁడు; క్రీ. శ. ౧౦౭౬-౧౧౨౬ రాజ్యమేలినవాఁడు. పిదప రెండవ తైలపుని పాలనము ౧౧౬౩ వఱకు నడచెను. ఆతనిమంత్రి బిజ్జలుఁడు రాజ్య మాక్రమించి రాజై క్రీ. శ. ౧౧౬౭ వఱకు నేలిన జైనుఁడు. ఇతనికడనే సుప్రసిద్ధుఁడగు బసవేశ్వరుఁడు మంత్రిగ నుండెను.

చాక్షుస మనువు — తండ్రి విశ్వకర్మ యని భాగవతమునఁగలదు. తండ్రి రిపుంజయుఁడని తల్లి బృహతీదేవియనియు, బ్రహ్మాండమునం జెప్పియు మఱికొన్ని తావులం జెప్పఁబడినది. మార్కండేయ పురాణమున తండ్రి మిత్రుండనియు, తల్లి గిరిభద్రయనియు, భార్య నడ్వలాదేవియనియు, విధాతయే యితనికిచాక్షుషుఁడను నామమిడెననియు, కుమారులు శతద్యుమ్న, ఊరు, పూరు, తపస్వి, శుచి, అగ్నిష్టోమ, అతిరాత్ర, ప్రద్యుమ్న, స్వచ్ఛ, సత్యవాక్కు లను పదిమంది యనియు, విష్ణుభక్తుఁడనియు చెప్పఁబడినది. ఇతని కాలమున మనోజవుఁడను నాముఁ, ఇంద్రుఁడు, సుమేధ, విరజ, హవిష్మంత, ఉన్నత, మధు, సహిష్ణు, విమలు లను ఋషులు మహాసత్త్వము వహించిరి. ఆషాఢశుద్ధ దశమి చాక్షుస మన్వాది.

చింతకులగోత్రము— ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు.

చింతకులగోత్రము (చింత్యము), త్ర్యార్షేయ గోత్రము, సంస్కృత గోత్రము, సాత్యన లేక సాత్యవ్రతస, సత్యగణము, ఆపస్తంబ యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథ మాద్య ప్రవరఖండ, ప్రణవేశుఁడు దేవత, చింతామణి భార్య, సింహాచలము తపస్థానము, చిన్మామణి సరస్సు తటాకము జపము కోటి, దీపములు ౩౯, క్షేత్రసంఖ్య ౨౯, చిత్రవస్త్రదానము, చింత, అల్లము, నల్లజీడి వర్జనీయములు.

చింతకుంట కోదండరామ కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులలోను పరిగణింపఁబడిన

వాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. నందవరీక శాఖ.

ఈతఁడు రాయనిభాస్కరుని తన వంశీకునిగఁ జెప్పికొనియెను. క్రీ. శ. ౧౭౫౦ ప్రాంతమున నీకవి జీవించియుండిన వాఁడు. రచించినది సునందా పరిణయము, ప్రదీప చరిత్రము.

చింత చెట్టు చచ్చినా పులుపు చావదు — పులుపున కాశ్రయమైన చింత చెట్టు చచ్చినను చచ్చుఁగాని పులుపు జగమున లేకపోదని భావము. చింతచెట్టు చచ్చియు పులుపుం గోల్పోవనియు స్ఫురించెడిని. ఆ స్త్రీ లోకోక్తి.

చింతచెట్టు — లా. Tamarindus Indica ఆంగ్ల. Tamarind tree, సం. అమ్ల వృక్షః, ఆమ్లికా, తింతిడీ, చింతిడీ, తింతిడీకః, తింతిడీకః, తింతిడీకా, తింత్రిణీ, తింతిలికా. చింత చెట్టు ఆంధ్రభూమియందు నుండ రేఁగిగిన చెట్టు. చింతపండును భోజనపదార్థముగ సంవత్సరము పొడవునను నిల్వయుంచి విక్రయింతురు. చింత పండువలననే ఈచెట్టునకు ప్రసిద్ధిగలైను.

చింతపండు క్రొత్తది ఎఱుపురంగు గల్గియుండి అపథ్యమై యుండుననియు, ప్రాతబడిన నల్ల రంగుగమారి పథ్యమనియు చెప్పఁబడుచున్నది. కాని, పెక్కండ్రు వైద్యులు అసలు చింతపం డేస్థితియందున్నను అపథ్యమే యనియెదరు. చింత పండునందు వాతదోషమును, పైత్యరోషమును అడఁచి విరేచనము వెడలించి, శ్లేష్మమును ప్రకోపింపజేయు గుణముగలదు. కంఠ్లకు నష్టము జేయును. చింతపండు ప్రాతది అభిఘాత (బడలిక వలనగల్గిన) జ్వరము నడఁచుననని చెప్పఁబడినది.

చింతచెట్టుపువ్వు- వాతమును, రక్తాతిసార దోషమును అడఁచును. చింతఆకులను లేతపరు వునగోసి భోజనపదార్థముగ వాడుదురు. ఇది మహాశాంతిజేసి కడుపును శుభ్రపఱచును. వేడిచేయును. మూలవ్యాధి ఉధృతమును తగ్గించును. అగ్నిమాంద్యము గల్గించును. నేత్రదృష్టిని బలహీనపఱచును. ఈచింతచిగురు నూడిచి పసుపు జేసిందానిని చింతగార అనెదరు. కొందరు చింత పొట్టునటయుఁగలరు. మిగుల పథ్యమనియు, శ్రమ, భ్రమ, బడలిక దాహము, పైత్యవికార ముల నడంచుగుణము ఈచింతగారు కషాయమున గలదందురు.

చింతకాయలు రక్తమును విరచు ననియు నందురు. చింతగింజలు ఉష్ణము, పైత్యము జేసి గఫము, క్రిమి, గ్రహణి, రక్తగ్రహణి, వీర్యనష్ట ములు నడంచి బలముగల్గించును. చింతఆకుల రసము కామిలరోగమును శమింపఁ జేయుననియు, నేసుబంకు, నువ్వులనూనె, పసుపు దీనికి విరుగు డులని చెప్పఁబడినది.

చింతమతిష్ట గోత్రము — అందేరకుల మూలుఁడు.

చింతలపల్లి వీరరాఘవ కవి— ఆంధ్ర కవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁ బడినవాఁడు, నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, ఆశ్వలాయన సూత్రుఁడు, తండ్రిపేరు వేంకటరాజు, తాత పేరు వీరరాఘవయ్య.

వీరరాఘవకవి పెక్కు సంస్థానముల గొప్ప మర్యాదల నందిన వాఁడు. ఆశుకవిత్వమును, శతకములు చెప్పుటయు, అవధానము లొనర్చు టయు నీతనికి జెలగాటల వంటివి.

రచించినది మధురవాణీవిలాసము గ్రంథము. దీనిని శ్రీవేంకటేశ్వర స్వామికిం గృతి సమర్పించెను. ఇంకను చంద్రాంగదోపాఖ్యా నమను ప్రబంధమును రచించెను. ఈతఁడు తుంగభద్రా నదీ తీర ప్రదేశముల నెక్కడనో కాపుర ముండెనందురు.

చింతలపూడి యెల్లనార్య కవి — రాధామాధవ కవి చూడుడు.

చింత్యకుల గోత్రము — చింతకుల చూడుడు.

చింతాపూర్ణి క్షేత్రము — పంజాబు దేశములోని జలంధర్ ప్రాంతములోని హోషియార్పూర్ మండలమున చింతాపూర్ణి గిరిపై నున్న యిట భిన్నమస్తకాదేవి దేవస్థానము కలదు. ఇది దేశప్రసిద్ధమగు క్షేత్రము. ఇట దేవాలయమున పిండాకృతి విగ్రహమునకు పూజ జరుగుచున్నది.

ఈ తావు సముద్రపు మట్టమునకు ... అడుగుల యెత్తు.

చింతామణిం పరిత్యజ్య కాచమణి గ్రహణ న్యాయము — ఉన్నత పదవిని వదలి అధమస్థితిని కైకొనుట యని భావము.

చింతాలకులగోత్రము — ఆంధ్రదేశగులు చూడుడు.

చింతిత గోత్రము — గుడికి గోత్రము చూడుడు.

చికిత్సాంగములు — ఆయుర్వేదము చూడుడు.

చికీర్ష గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

చికెన్పాక్సు వ్యాధి — ఆటలమ్మ వ్యాధి చూడుడు.

చిక్కుడు (పాదున్న) తీవచెట్టు — చిక్కుడుకాయలు కూర భోజన పదార్థముగాను పేరందినది. మాఘ మాసమున ఆదివారము లాదనను, రథసప్తమి దినమునను స్త్రీలు సూర్యుని చిక్కుడు పూవులం బూజింతురు. చిక్కుడునం దనేక రకములు కలవు. అందు తెల్ల చిక్కుడు, బియ్యపు చిక్కుడు, ఎర్ర చిక్కుడు, తెల్ల చిక్కుడు, నల్ల చిక్కుడు, పెరుగు చిక్కుడు రాజులచిక్కుడు ననునవి ముఖ్యములు.

ఇంకను పొగరైన ప్రాకక చిన్న తుప్పవలె పెరిగి కాయునట్టి జాతి చిక్కుడు రకములు పెక్కు గలవు. వీటి కాంగ్లమున Beans అనియెదరు. ఇవిగాక ప్రత్యేకజాతులగు కందిచిక్కుడు, ఆనప చిక్కుడు, గోరుచిక్కుడు నను విస్తార భేదములుగల ప్రత్యేక జాతి చిక్కుడులు కలవు. ఇంకను సమ్మకాయలు పాదులను ఈచిక్కుడు జాతికి చేరునవియె. మరియు గోరుచిక్కుడని పేరుగల పాదున నాగుతోనుండు కాయలు గాచెడిని. ఇది అడవి జాతిగ నుండి భోజన పదార్థముగ వాడక విసర్జింతురు. గోరుచిక్కుడు ప్రత్యేక జాతిగాని ఈచిక్కుడులతో నేన సంబంధము లేదు.

ఇన్నివిధములుగ దొరకుచున్నను చిక్కుడు కాయలు లోని గింజలనుగల గుణమొక్కటియె సుమారు. ఇందు రాజుల చిక్కుడు ఉత్తమ మనునియు, పెరుగు చిక్కుడు అధమపు జాతి యని ఎంచబడెడిని. పొగరు ప్రాకు జాతుల చిక్కుడు మనదేశమున వర్షాకాలమునందు మొలచి నాల్గు మాసములు గడచినవెనుక పూచి వేసవి కాలము వచ్చేవరకు వలెనను కాచు చుండెడిని. కాని తుప్పవలె పెరుగు పొట్టిగనై కాయు బీను చిక్కుడు చల్లని ప్రశాంతమగు దినములందు ఎల్లప్పుడును కాయుచుండును.

చిక్కుడు కాయలు మూత్రము వెడలించుటయు, మూత్రమున సుద్దం బుట్టించుటయు, పురుషులకు వీర్యవృద్ధియు, పిల్లతల్లులకు క్షీర వృద్ధియుం గల్గించుటయు, గురుత్వముగ నుండి ఇంచుక అజీర్తియు, విరేచనబద్ధమును గల్గించు టయు, కడుపులో వాతము, పదాహము గల్గ

చుటయు గుణములని చెప్పఁబడినవి. చిక్కుడు గింజల పై పొట్టునకు గర్భమున వాయువుంజేర్చి కడుపుబ్బరము గల్గించు గుణమును, లోని పప్పు బద్దలకు పైత్యోద్రేకము, వీర్యవృద్ధి, బలము గల్గించు గుణమును గలదందురు.

అధికముగ బుచ్చుకొనిన నేత్రములకు దృష్టికి జబ్బు గల్గించుచు దృష్టి బలముం దగ్గించునని చెప్పఁబడినది. చిక్కుడు గల్గించు దోషములకు విరుగుడు వాముము, శొంఠి, కరక్కాయపిండెల చూర్ణము, లవంగములు, పుదీనా, తెల్లయుత్తరేణిచెట్టు సమూలముగాల్చిన బూడిదె, చిక్కుడును లేతకాయలప్పుడు ఉడికించి వార్చుటయును, ముదురు కాయలప్పుడు గింజల పైపొరం దీసివైచి ఉడికించి వార్చుటయు దోషపరిహారములందురు.

చిజ్జుళ తిమ్మభూపాలుడు- ఈతఁడు క్రీ. శ. ౧౮౦౦ ప్రాంతమున కృష్ణానదీ తీరమున ప్రాకుటూరి పురము నేలినవాఁడట. వేమారెడ్డి వంశజుఁడట.

రచించినది అనర్ఘ్య రాఘవమను చంపూ కావ్యము. ఇది మురారి ప్రణీతమగు అనర్ఘ్య రాఘవమును మాతృకగా గైకొని రచించె నందురు. ఏదియైనను తిమ్మభూపాలుని చంపూ కావ్యము మిక్కిలి ప్రౌఢమై నేఁటికిని నిరుపమాన గౌరవము నొంది యున్నది.

చిట్టగాంగు పురము— చంద్రశేఖర పురము చూడుఁడు

చిట్టి అంకుడు చెట్టు —అంకుడు చెట్టు చూడుఁడు.

చిత్తము శివునిపైనిభక్తి చెప్పులపైని—

చిత్త విభ్రమ సన్నిపాతము— సన్నిపాత దోషము చూడుఁడు.

చితాభూమి(-చిద్భూమి)-దీనిని వైద్యనాథ క్షేత్రమందురు. ఆదేశస్థులు దియోఘర్ (దేవగృహము) అనుచున్నారు. వంగదేశము లోని సంతాల్పరగణా లోనిది. ఇది ద్వాదశ మహా లింగములలో నొకటి యని శివపురాణము ౧-౩౮-౯౧ వివరింపఁ బడినది. ఇచటి పార్వతీ దేవి దేవస్థానము ౫౨ శక్తి పీఠములలో నొకటి. హృదయ పీఠము, శివపురాణమున దీనిని పంపా పురము లేక పార్వతీ పురమనియు పేరిడఁ బడినది. పార్వతీపురము నానాటికి, పార్లీ పురమనియు, పార్లీగ్రామమనియు, పాంబాగాణ్ అనియు మార్పులం జెందెనట. ఇది రావణ భూపతి ప్రతిష్ఠించిన శివలింగము. ఇది తొల్లింట హారీతకీ వనమను పేరుగల భూమి.

ఇచటికి తూర్పుదెసగా నాలుమైళ్ల దూరమున త్రికూట పర్వతము కలదు. ఇచట నొక నీటి యూట స్నాన తీర్థముగ నున్నది. మఱియు నిచటి కారుమైళ్ల దూరముననే రావణుఁడు తపం బొనర్చిన తపోవనమును, అందొక పర్వతమున తపస్వి వసించిన నైసర్గిక కందరమును (Natural cave) గలవు. కేతకీ వనము చూడుఁడు.

చిత్తా నక్షత్రము—ఇదిముత్యమువలె కాంతిగల్గిన ఏకనక్షత్రము. దీనికింకను ఇంద్ర మనియు, త్వష్టృదైవత్య మనియు, త్వాష్ట్రీ మనియు, సురవర్థక మనియు పర్యాయ నామములు చెప్పఁబడినవి.

త్వష్ట్రుండధి దేవత, రాక్షస గణ నక్షత్రము, తిర్యఙ్ముఖము, స్త్రీ స్వభావము, వ్యాఘ్రము, ఆడకోంగ, బిల్వవృక్షము ఈనక్షత్ర సంబంధము లనియు ప్రవేశించిన ఇరువది ఘడియల పైత్యా

జ్యము (విషఘుటికల) నియు, నలువదినాల్గు ఘడియలపై యమృత ఘటికలనియు, మృదు స్వభావ నక్షత్ర మనియుఁ జెప్పఁబడినది.

చిత్తూరు జిల్లా—ఆంధ్ర దేశము లోనిది. చెన్నపురి రాజధానికిఁ జేరియున్నది. చిత్తూరు ముఖ్య పట్టణము. తిరుపతి పెద్దపట్టణము. ఈప్రాంతమున కొండపై గల తిరుమల దేవస్థానము సుప్రసిద్ధము. తిరుపతి నామీజ పండ్లకు పేరొందినది. కాళహస్తి గొప్ప క్షేత్రము పట్టణము పైనే యున్నది. (శ్రీ కాళ హస్తి చూడుఁడు). ఈప్రాంతము అంటుమామిడి పండ్లను పేరొందినది. ఇట సువర్ణముఖీనది జన్మస్థానము కలదు. పాకాల వేఱొక పట్టణము.

చిత్రకవి అనంతకవి ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులలోన పేర్కొనఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. భరద్వాజ సగోత్రుఁడు. కాత్యాయనసూత్రము, తండ్రిపేరు చిత్రకవి. పెద్దనకవి కుమారుఁడు రమణకవి. సాంబ విలాసమను ప్రబంధము రచించినవాఁడు.

అనంతకవి రచించినవి-ఇందుమతీపరిణయమను ప్రబంధము రచించెను. మఱియు రామరాజభూషణుఁడు రచించిన హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునకు వ్యాఖ్య వ్రాసెను. గండికోటదుర్గమునకు దధ్యక్షుఁడుగ నుండిన పెమ్మసాని చినతిమ్మరాజున కాస్థానకవి. క్రీ. వె. ౧౬౮౦ ప్రాంతము వాఁడు.

చిత్రకవి పెద్దనకవి — ఆంధ్రకవులలోను మధ్యకవులలోను పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. భరద్వాజ సగోత్రుఁడు. కాత్యాయనసూత్రము. కుమారుఁడు అనంతకవి ఇందుమతీపరిణయమును, మనుమఁడు రమణకవి సాంబవిలాసమును రచించిరి.

పెద్దనకవి రచించినది సర్వలక్షణసారసంగ్రహమను లక్షణగ్రంథము. క్రీ. వె. పదునారవ శతాబ్దాంతమునందుండిన కవియని తెలియుచున్నది.

చిత్రకవి రమణకవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులుగను పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. భరద్వాజ సగోత్రుఁడు. కాత్యాయన సూత్రము. తండ్రిపేరు అనంతకవి. తాత పెద్దనకవి. తల్లిపేరు ఓబళాంబ. రచించినది సాంబవిలాసము. ఇది మహోదధిసుత యను లక్షణను శ్రీకృష్ణసుతుఁడైన సాంబుని కిచ్చి చేసినపరిణయముచరిత్రము. ఇంక రామాయణమొకటి విద్వత్కవి కర్ణరసాయన సకల వర్ణనాపూర్ణ రామాయణ మను పేర రచించెను. మఱియు అభిమన్యువిలాసము, కుమారగురువిలాసము అను ప్రబంధములును రచించెను. గొప్ప విద్వత్కవి.

చిత్రకవి సింగరార్యకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులలోను పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. కుమారుఁడు నారసింహార్యకవి. రచించినది పంచిపెట్టి కృష్ణస్వామి రచించినట్లు చెప్పఁబడిన బిల్హణీయమనియు, సింగరార్యుని యనంతరము నారసింహార్యుఁడు తలయుమార్చి కృష్ణస్వామి రచించినట్లు వ్రాసెననియు ఒక ప్రతీతి కలదు. అది రావుబహద్దూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారును అంగీకరించియున్నారు.

చిత్రకుఁడు — అగ్నిపుత్ర యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి వృష్ణి లేక, పృశ్నిసోదరుఁడు శ్వఫల్కుఁడు.

చిత్త (కార్తి) చిత్తగించి, స్వాతి (కార్తి) చల్లజేసి, (చల్లనగల్గనట్లు వర్షించి) విశాఖ (కార్తి) విసిరికొడితే

(పెద్దవాన కురిస్తే) చేను కంకిలో కావలశినన్ని ధాన్యము పండుతానన్న దట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చిత్రకూట (పర్వత) ము (రామగిర్యాశ్రమము) — పయోష్ణీనదీతీరము. దీనినిప్పుడు పెసునీ యనుచున్నారు. మఱియు బుందాకిను యనియుం గూడ వాడుకయుండెను. శ్రీరామ, సీతామహాదేవు లిట కొంతకాలము వసించిరని రామాయణ అయోధ్యాకాండ ౫౬ వ అధ్యాయమున చెప్పబడినది. కాననే దీనికి రామగిర్యాశ్రమ మని మహాకవి కాళిదాసు తన మేఘసందేశపు ప్రథమశ్లోకమున వ్రాసియున్నాడు. G. I. P. Railway చిత్రకూట్ స్టేషనుకు నాల్గుమైళ్ళదూరమున బుందేల (బుండేల్ఖండ్) ఖండమునం దున్నది.

ఇది యాత్రాస్థలము. పర్వతపరిక్రమమార్గము. క్రీ. శ. ౧౭౫౬-౫౭ సంవత్సరముల రాజా చంద్రకున్వారను పేరుగల పన్నామహారాజు నిర్మింపచేసెను. అందు పెక్కు దేవస్థానములు, సపత్నీములు కలవు. అవి కోటితీర్థము, గుప్తగంగ, హనుమద్ధార, పాటకశైలతీర్థము, అనుసూయాతీర్థము, గుప్తగోదావరీతీర్థము, భరతకుండము అనునవి ౩౩ దేవస్థానములు వేర్వేరు గుట్టలపై పర్వతముచుట్టి యున్నవి. అందు ప్రధానదేవస్థానము చరణపాదుక యనబడు తాపున శ్రీరామ సీతాలక్ష్మణుల పాదములు గురుతులు. (అనూపదేశము చూడుడు.)

చిత్రకేతుడు — యాదవసాత్వత క్షత్రియుడు. తండ్రి దేవభాగుడు. పెదతండ్రి వసుదేవుడు. (ఈతడు కృష్ణపుత్రుడట.)

వేఱొక చిత్రకేతుడు సౌరసేనదేశపు నరపాలుడు గలడు. ఈతడు నారదాంగీరసుల నుండి జ్ఞానోపదేశమునంది జ్ఞానియై, దేవత్వమాది విద్యాధరాధిపతియై యుండెననియు, అత్తరి, కారణాంతరబద్ధుడై శివాపరాధ మొనర్చి శపింపబడి రాక్షసత్వము వహించి వృత్రాసురుడై జన్మించెననియుం జెప్పబడినది. వృత్రాసురు నింద్రుడు చంపుటతో నాశాప విముక్తి యయ్యెనని చెప్పబడినది.

చిత్రగుప్తుడు — యమునికడనుండు యుద్యోగి, మనుజుల పాపపుణ్యములను యమున కెఱింగించుచుండువాడని చెప్పబడినది.

చిత్రంతవి గోత్రము — కుశికగణము చూడుడు.

చిత్రమూలపు చెట్టు లా. Plumbago Zeylanicum - Plumbago rosea Capensis - ఆంగ్ల. Ceylon Ladwart - సం. అగ్ని, అగ్నికః, అగ్నిముఖ, చిత్రకః చిత్రపాటి, చిత్రభానుః, చిత్రాంగః (ఎఱ్ఱచిత్రమూలము), దహనః, చిత్రమూలము, ఎఱ్ఱపూవుల జాతి, తెల్లపూవుల జాతి, నీలిపూవుల జాతి, యని మూడు భేదములు కలవు. ఇందెఱ్ఱపూవులంబూజాతి శ్రేష్ఠమనియు బలముగ పనిచేయుననియుం జెప్పబడినది.

చిత్రమూలపువేరు, రసముగాని, కషాయముగాని, ఎండించిచేసిన చూర్ణముగాని వైద్యులుపయోగింతురు. ఇది తగిలినచోట పుండుచేయు గుణముగలది. కాన దీనిని ప్రత్యేకముగ లోనికీయక ఇతర ఔషధములతో కల్పి వాడుచుందురు. వేరుపై చెక్క బియ్యపుగంజితో నూరి పైన పట్టు వేసిన అడ్డగర్రలు, బిళ్ళలు (సుఖవ్యాధులు) పై పట్టువేసిన నివారించుననియు, తీరని వాతపునొప్పులుగల తావులందునను, పక్షవాత దోషమున పడిపోయిన అవయవపు కీళ్ళయందునను, కురుగక మొండిగనగుచుండు రక్తవిరేచనము లగుచుండుతరి నాభిచుట్టునను పట్టువేసిన పుండుచేసి

బాధనివర్తించుననియు, వేరుచెక్క నీటితో ముద్దగ నూరి, నూనెయందు వేసి కాచి పైకిమర్దనా చేసిన పక్షవాతము ధనుర్వాతము మొదలగు వాత నొప్పులు శమించుననియు, చిత్రమూలపు ఆకు నూరి వేసినను పంటినొప్పి, అడ్డగర్రలు, బిళ్ళలు నివారణమగుననియుఁ జెప్పఁబడినది. మఱియు చిత్రమూలపు వేరునందు విషమజ్వరము, అజీర్ణ జ్వరము, పురాణజ్వరములను లోఁగదీయుశక్తి కలదనియు, వాతములు, ద్వంద్వరోగములు, కడుపులోనిబల్లలు, అగ్నిమాంద్యము, మొదలగు ఉదరరోగములును, సమస్తవాతములు, గ్రహణులు, కఫదోషములు, మూలవ్యాధులు ఉబ్బు రోగము, దద్రు, వ్రణములు, శ్వాసలు, శూలలు నివారించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. ఆకు పిక్కలి (లోనికిచ్చిన) క్రిమివాతముల వేడిచేసహరించెడిని.

చిత్రరథుండు — పాండవసంతతి క్షత్రియుఁడు. తండ్రి ఉష్ణుఁడు, పితామహుఁడు నిచుఁడు లేక నేమిచక్రుడు. కుమారుఁడు శుచిరథుఁడు. యదు సంతతియందు భేగుశేకుని కుమారుఁడు (శశిబిందువు తండ్రి). అను సంతతియందు దివిరథుని కుమారుఁడు చిత్రరథుఁడు, కౌరవులలో నొక చిత్రరథుఁడుకలఁడు. అంగారపర్ణుడు చూడుఁడు.

చిత్రరథానది — ఇదియొక చిన్ననది. ఊత్తరపినాకినియందు సంగమించును. మహాభారతము భీష్మపర్వము ౯ అధ్యా. దీనిప్రశంసకలదు. ఊత్తరపినాకినీనది నెల్లూరుకడ పెన్నయనంబరుచు ఆనకట్టగల్గియున్నది.

చిత్రరేఖ — బాణాసురుని కుమార్తె యగు ఉషయొక్క చెలికత్తె. తండ్రి కబంధుఁడు (బాణాసురునికడ మంత్రి). ఈమె చిత్తరువులు వ్రాయుటయందు నేర్పరియనియు అనిరుద్ధుని రూపచిత్రమీమెయే లిఖించెననియుఁ జెప్పఁ బడినది.

చిత్రరోగము ఇది కుష్ఠురోగ భేదములలో నొకటి.

చిచ్చలుఘు — సంగీతశాస్త్రమున జాతి (లయ) ప్రాణమున చెప్పఁబడిన దశలఘువులలో నొకటి. ఈ కిమ్మదక్షరములకాలము. జాతి (లయ) ప్రాణము చూడుఁడు.

చిత్రవాహనుఁడు — (మలధ్వజమహారాజు) ఈతనికి మలయధ్వజుఁడనియుఁ బేరుకలదు. దక్షిణ పాండ్యదేశాధిపుఁడు. కుమార్తె చిత్రాంగద (అర్జునునిభార్య). ఈమకుమారుఁడు బభ్రువాహనుఁడు. మలయధ్వజుఁడు చూడుఁడు.

చిత్రవిగ్రహములు (ప్రతిమలు)- ఇవి దేవాలయములపై సలంకారముగ చిత్రింపఁ బడు ప్రతిమలు (శిల్పశాస్త్రము చూడుఁడు).

విగ్రహములు. వీట్లకు శిల్పశాస్త్రమున ప్రతిమలనిపేరు. ఇవి దేవతా విగ్రహములనియు, రాజవిగ్రహములనియు, జంతుచిత్రములనియు, చిత్రములనియు, నాల్గువిధములు. దేవతావిగ్రహములు, దేవాలయములందు ప్రతిష్ఠింపఁబడి పూజింపఁబడునవి. రాజవిగ్రహములు నగపాలుర యొక్కయు, ఋష్యాదులయొక్కయు, దేవతలయొక్కయు విగ్రహములు. ఇవి అలంకారమునకై దేవాలయములందు పైభాగములను, మంటపములందును, గోపురములపైనను చిత్రింపబడునవి. జంతుచిత్రములు అలంకారార్థము చిత్రింపబడు పశుపక్షిమృగాది జంతువుల చిత్రములు, ఇతర చిత్రములన పుష్ప, ఫల, లతా వృక్షాదుల రూపములలంకారార్థము చిత్రింపబడునవి.

మనుష్యాకారవిగ్రహ- అవయవ పరిమాణములు. కుడిచేతి మధ్యమవ్రేలిగోరు ఎంతపొడవలయునో శౌలుదొలుత నిర్ణయించుకుని దానికి రెట్టివ్రేలిక. ఇపుడగను, వ్రేలికణుపును మూండింటిచే

గణించగా వచ్చినది మధ్య వ్రేలియొక్క ప్రమాణమని యెఱుంగునది. విగ్రహములు విగ్రహావయవపరిమాణములు- లెక్క ఇట్లే.

విగ్రహముల అవయవములంగొలుచు లెక్కయందు ఒక అంగుళము గోధుమ, అంగుళము వ్రేలికడ కణుపును, నాల్గంగుళములు కుడిచేతి మధ్యవ్రేలును రచించియున్నారు. ఇట్లుగుతరి హస్తము యిరువదినాలుగంగుళములు లుండెడివి. పురుష (మనుష్య) ప్రమాణము తొంబదిరెండంగుళములును, స్త్రీవిగ్రహముయొక్క ప్రమాణము యేబదిమూరంగుళములును యుండుట లోకప్రసిద్ధము.

పురుషులకు దేహప్రమాణము ౮ ... ములు. ఇందు శిరస్సు మొదలు నాభివరకు ఊర్ధ్వకాయమనబడును. దీని అంగుళములు లుండెడివి. నాభి మొదలు పాదములవఱకు అధఃకాయమనబడును. దాని ప్రమాణము ... యంగుళములు లుండెడివి. హృదయము మొదలు మోలవఱకు పదునారంగుళములు లుండెడివి. అచ్చట నుండి అధఃకాయమంతయు లెక్కించుట. పాదము సర్వసాధారణముగ నెన్మిదంగుళములును, ముక్కు రెండంగుళములును, చెవులు మూడంగుళములును, కంఠము నాల్గంగుళములును వాటి వెడల్పులు అందు సగముగను యుండెడివి.

స్త్రీలకు- స్త్రీవిగ్రహములకు (మనుష్య శరీర) ప్రమాణము శిరస్సు మొదలు పాదములవఱకు యేబదిమూరంగుళములు లుండెడివి. అందు శిరస్సు మొదలు నాభివఱకు ౨౦ అంగుళములును, నాభినుండి క్రిందికి పాదములవఱకు 3౨ అంగుళములు లుండుట యాచారముగ యున్నది. మఱియు పురుషావయవములకన్న చేతులు, పాదములు, పిక్కలు మొదలగు స్త్రీఅవయవములు తక్కువగ నుండవలయును. ఆ యా అవయవముల పొడవునకు సగము వెడలుపని యెఱుంగునది. పరిమాణములయందలి దోషలోపములు వికృతాకారముగఁ జేయును.

అండజములు (పక్షుల) ప్రమాణములు— వేర్వేఱుజాతుల పక్షుల ప్రమాణములు అనుభూతబుద్ధివలన నెంచుకొనవలయును. ఒక్కొక్కప్పుడు పెద్దవిగ గాని, చిన్నవిగ గాని చిత్రింపవలసినచో నిర్ణీతవిధముల బాటింపవలయును.

ముక్కు ప్రమాణమునకు రెండురెట్లు శిరస్సును, శిరస్సునకు రెండురెట్లు మెడయు, మెడకు రెండురెట్లు ఉదరము, మెడ మొత్తముండునో అంత తోకయును, శిరస్సంతయుండునో అంత పిక్కలు, ముక్కెంతయుండునో అంత గోరు, ఉదర మొత్తముండునో అంత రెక్క యుండు నని యెఱుంగునది.

జంతువులు, మృగములు, పశువులు- వీట్ల రూపపరిమాణములను బుద్ధిచే నూహించుకొనవలయును. వీటి అవయవప్రమాణములు- శిక్షలు ... కలసియున్న కొలతను పదిగా పిక్కయుండును. పిక్కయొక్క నాలుగురెట్లు జంఘములు, తొడకు నాల్గురెట్లు ఉదరము, ముఖము మూరెడు, పిక్కలపై నుండి చేతులు ముఖముతో సమము. తోక వెనుకటికాళ్ల మోకాళ్లవఱకు నుండి ఆ కాళ్ల డెక్కలవఱకు నుండెడివి. కొమ్ములు రెండు డెక్కలంత ప్రమాణము, కొమ్ము లెంతెంత యుండునో చెవులును అంతంతే యుండెడివి.

సర్పములు వీటి రూపపరిమాణములు- శిరమునకు రెట్టింపు మెడయును, దానికి నాలుగురెట్లు కడుపుపొడవును, దానికి సమముగ తోకయు, పాములచిత్రములం దుండవలయును. కడుపు యొక్క చుట్టుకొలత యెంతయుండునో విప్పిన పడగ అంతకు మించి యుండరాదు. తగ్గియె యుండవలయును. కడుపుకొననుండి తోకకడకు

క్రమక్రమముగ సన్నగిలుచు పోవలయును. పరిమాణములలోపము దోషము, వీక్షణకు కాగ రూపము గల్గించెడిని.

చిత్రసేనగోత్రము — నీతహవ్య లేక, యాస్కగణము చూడుఁడు.

చిత్రసేనుఁడు — వైవస్వతమనువు పుత్రులలో నొకఁడగు నరిష్యంతుని కుమారుఁడు. (వైవస్వతమనువు చూడుఁడు.)

కర్ణునికుమారుఁడు (అంగరాజు) చిత్రసేనుఁడు భారతయుద్ధమున నకులునిచే నిహతుఁడైనవాఁడు. మగధభూపతి యగు జరాసంధుని మిత్రుఁడు డిచికుఁడని వానిపేరు చిత్రసేనుఁడు. దుర్యోధనుని తమ్ములలో నొకఁడు చిత్రసేనుఁడు కలఁడు. పాండవమధ్యముండగు నర్జునునకు స్నేహితుఁడగు చిత్రసేనుఁడను పేరుగల గంధర్వుఁడు కలఁడు. పాండవులు ద్వైతవనమున నుండుతరి యొకసరోవరతీరమున సద్యస్కందమను క్రతువు ధర్మరాజొనర్చుచుండ దుర్యోధనాదులు తమ వైశ్వర్యప్రదర్శన మొనర్ప, ఘోషయాత్ర స్త్రీలతోసహా వెడలి, ఆసరోవరతీరమున నే గంధర్వునిచే స్త్రీలతోసహా కట్టబడి నిర్బంధింపఁబడిన కతన ధర్మరాజు విడిపించెనని, భారతయుద్ధమున చెప్పఁబడిన ఆగంధర్వునిపేరు చిత్రసేనుఁడు.

చిత్రాంగదుఁడు — అత్రి చంద్ర పూరువు, కురుసంతతి క్షత్రియుఁడు, తండ్రి శంతను మహారాజు, తల్లి దాశరాజు పెంపుడుకూతురు సత్యవతి, సోదరులు భీష్ముఁడు, విచిత్రవీరుఁడు. ఈతఁడు ధృతరాష్ట్రుని పెదతండ్రి. బాల్యమునందే చిత్రాంగదుఁడను గంధర్వునిచే నిహతుఁడైనవాఁడు. మరియు దుర్యోధనుని తమ్ములలో నొకనికిని, చిత్రాంగదునిచంపిన గంధర్వునకును చిత్రాంగదనామములే.

ఇకను పాండ్యభూపాలుని కుమార్తెయు, అర్జునుని భార్యయు నగు వనితపేరు చిత్రాంగద. ఈమె కుమారుఁడు బభ్రువాహనుఁడు, తండ్రి చిత్రవాహనుఁడు లేక, మలయధ్వజమహారాజు.

చిత్రాంగనాన్యాయము — పటము నందు చిత్రింపఁబడిన స్త్రీవిగ్రహము సర్వాంగ మనోహరమై కన్పించుచున్నను, అందు నిజ మేమియు లేదని భావము. మనోహరముగు వట్టి భ్రమనుగూర్చి యీన్యాయము నుడుదురు.

చిత్రాంగి — రాజరాజునరేంద్రుని రెండవ భార్య. సారంగధరుని కాలు చేతులు నరికించినదని చెప్పఁబడినది. ఈ కథ కల్పితమనియు, నిజము కాదనియు పరిశోధకులు అనుచున్నారు.

చిత్రోత్పలానది — దీనికి చిత్రోత్పల యనియును పేరుకలదు. ఉత్కల (ఓఢ్ర) దేశము నందలి కటకమును పట్టణపరిసరమున ప్రవహించును. మహానదియొక్క ఒక శాఖానది. దీనింగూర్చిన ప్రశంసలు మహాభారత భీష్మపర్వ ౯ అధ్యాయమునను, మార్కండేయపురాణము ౫౭ అధ్యాయమునను గలవు.

చిదంబరము — ఇది పుణ్యక్షేత్రము. దక్షిణ దేశమునందు కలదు. ఇట శివలింగమగు నటేశ్వరస్వామి ఆకాశలింగ మని చెప్పఁబడు చున్నది. నిజముగా నిట లింగము లేదు. ఒక పీఠముపై వేయఁబడిన తెఱచు వెనుక గోడకుఁ దాపబడియున్న శిలాఫలకమునంగల రాతి తళుకులె లింగాకారముగ మెఱయుచు చూడును. వేఱొక సంపుటమున నొక లింగము కలదు. అది వజ్రలింగమందురు. దీనికి అన్నపుమెతుకులు పూజించి అభిషేకాదుల నొనర్తురు. మఱికొన్ని బంగారు విగ్రహములు కలవు. విష్ణుదేవాల

...నము, శివదేవాలయము నిరుగు పొరుగు లగ నొక్కే యావరణమున నున్నట్లు, ఇట వింతగొల్పెడిని. కనకసభయందు నాట్యములు ౧౦౮ యు ప్రదర్శింపబడి చిత్రింపబడినవి.

దేవాలయావరణము ముప్పది యెకరముల పరిమితికలది. అనేక మంటపములు, సహస్ర స్తంభ మంటపము మొదలగు పెక్కు కట్టడములు కలవు. వీటిని తిరుప్పణివారు (నాటుకోటిచెట్లు) జీర్ణోద్ధారణము మొనర్చి బలముగనిర్మించి యున్నారు. దేవస్థానపు శిఖరపై బంగారపు రేకు వేయబడినదని జూపుదురు. ఇంక శివలింగము లేకున్నను [illegible] మగు తలపులందు [illegible] మందురు.

చిదంబర పరసరముల [illegible] విశ్వవిద్యాలయము [illegible] అన్నామలై చెట్టిగారు ధనమిచ్చి నెలకొల్పి యున్నారు. ఆ తాలూకునకు అన్నామలై నగరమని పేరు. [illegible] అప్పదీక్షితులను మహాశివభక్తుండగు విద్వాంసుడు చిదంబరముననే వసించుచు నిర్యాణ మొందెను.

చిదురుపెళ్ల గోత్రము

— చిద్రూపకులగోత్రము చూడుడు.

చిద్రూపకులగోత్రము

— ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు). చిద్రూపకులగోత్రము—సతానామ (పే.) గోత్రము. దీనిని చిదురుపెళ్ల అనియు నందురు. సంస్కృతగోత్రము చిత్రసేనుని తీర్థంగణము, పవిత్రపాణిబుషి, ఆపస్తంబ యజుశ్శాఖ, ప్రమాణాంగ్రంథమాద్యప్రవరఖండ, సమానగోత్రములు మతంగస, పవిత్రపాణిసి, చిత్రసేనుడు దేవత, చింతామణి భార్య, ప్రయాగ తపస్థానము, / చింతామణిసరస్సు తటాకము, జపము అర్బుదములు, దీపములు ౫౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౧౧౪, ఛత్ర దానము, చేమంతిపిరికూర వర్జనీయములు.

చిద్భూమి

— చిదంబరము చూడుడు.

చిన్నఆంటిలీ ద్వీపములు (Lesser Antilles)

— ఇవి పశ్చిమగోళార్ధమున పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందు వెస్టిండీసు దీవుల కుంజెందిన మూడు ద్వీపసమూహములలో నొక ద్వీపసమూహము (వెస్టిండీసుదీవులు చూడుడు). ఇందు వర్జిన్‌ద్వీపము లుత్తరమునను, మధ్యమ లీవర్డ్సుద్వీపము, దక్షిణమున విండువర్డు ద్వీపము లును కలవు. వాటివాటిగూర్చి వేర్వేరు తావు లందు గనదగును.

చిన్నఆసియా దేశము

— ఏషియామైనరు చూడుడు.

చిన్నగండకీనది

- అజితవతి చూడుడు.

చిన్న టిబెట్టు దేశము

— బాల్టిస్తానము చూడుడు.

చిన్న పామునైనను పెద్ద కఱ్ఱతో గొట్టవలయును

-- ఆంధ్రలోకోక్తి.

చిన్న పుస్తకము (World's Smallest Book)

ఇంగ్లాండు దేశమునందలి ఆక్సుఫర్డులోని Bodleian లైబ్రరీలో నున్నది. దానిని Mr. Henry, H. Chamberlainఅను వారొసంగియుండిరి. ఆయన అమెరికాదేశపు కవి పుంగవుడు. అందలికథ Rubaiyat of Omar Khayyam 46 Quatrains ఆంగ్లభాషలోని కనువదింపబడిన గ్రంథము. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలోని Worcester Massachusets నందు ముద్రింపబడినది. పుస్తకమునకు ౩౮ ఇండియన్పేపరు పుటలు కలవు. తోలుతో బైండు (అట్ట) చేయబడినది. ఐనను దీనితూనిక ఒకటి న్నర గ్రెయినులు మాత్రము కలదట. ఒక

పోస్టేజిస్టాంపునకును సగము పరిమాణముగాను ననియు, సరియగుకొలత Six-Six-Tenths of an inch by Three-Sixteenths of an inch అని చెప్పఁబడినది. పుటలాగు ముద్రింపఁబడిన ప్రదేశము, ప్రతిపుట నున్న One Sixty eight of a square inch అనియు, ఏడు సంవత్సరముల కాలమున ముద్రింపఁబడినదనియు, ఆముద్రణము రాగిరేకులపై Photo engraving నుండి చిత్రించి ముద్రించిరనియుఁ దెలిసెడిని.

చిన్ని చెట్టు—లా. Acalypha betulina దీనింగూర్చి యంతగా దెలియరాదు. కాని ఇది పాలచెట్టువంటి యొక జాతి చెట్టనియు, ఆకులు కొలగనుండి ఇంచుక సువాసన గల్గి యుండునని యు, దీని పూవులలోని మకరందమును తేనెటీఁగలు గొనిపోయి ఈ చెట్టు లేక పాలచెట్టు తొర్రలందు కేర్చి నిల్వయుంచ నది బిగిసి ఎండి చిన్నిపూదేనె యను (Crystal honey) పదార్థము అగునని యు, ఇది పలుకులవలె గట్టిగను, అతిమధురముగను ఉండునని యు కొందఱనెదరు.

ఆకుల కషాయము శరీర తత్వమును బాగుపఱచి అగ్నిమాంద్యము నడచి గృహిణి గుల్మము (బల్లు) గరగించు గుణముగలదందురు. చిన్నిపూదేనెకు మధుశర్కర యనిపేరు. ఇది ఉన్మాదము, గ్రహణి, జ్వరము, మేహము, రక్తపైత్యము, వాతరోగములనడంచి బలమిచ్చునని చెప్పఁబడినది. చాల విలువగలది.

చిన్నిపూదేనె (Christal honey)—బొర్రలు, తొర్రలు విడిచిన పాలచెట్లతోట పరిసరముల విస్తారము పూవులుగల తోటలుండు నేని అనగా తేనె లభించు పూవులుగల చెట్లుండునేని తేనెటీఁగ లాపాలచెట్ల బొర్రలందు కూడ బెట్టెడిని. అవి అచట వెంటనే ఆరిపోయి తళ తళలాడు పలుకులుగా నేడిపోయి యుండును. వాటిఁబట్టి తెచ్చుకొందురు. దానికి చిన్నిపూదేనె యని పేరు. ఇది చాల అపురూపపు వస్తువు. విస్తారము దొరకనేరదు.

చిప్ప గడ్డ—ఇది గడ్డజాతులలో నొకటి. తేలికగ నుండును. కారము, చేదు గుణములు గల్గి యుండునని యు, క్రిమిరోగము, జంతు వాతము మొదలగు వాతరోగములు, శ్లేష్మము, హృద్రోగముల శమింపఁజేయు శక్తి దీని కషాయమునకుఁ గలదనియు నందురు.

చిమ్మపూడి అమరేశ్వర కవి—ఆంధ్ర కవులలో పూర్వకవులలో పేర్కొనఁబడిన వాఁడు. ఈతనిని సుప్రసిద్ధకవిగా అనంతామాత్యకవి, ప్రౌఢకవిమల్లన మొదలగు వారు తమగ్రంథములందు ఆతని నుతించి పేర్కొని యున్నారు.

ఈతఁడు రచించినది విక్రమసేన మను పద్య కావ్యము. రా. బ. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు ఈతడు సోమేశ్వరుని పూర్వుడని, శాలివాహన శకారంభ కాలమున ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ కాలమునకో, కొంచెము తరువాతనో యుండెనని వ్రాసిరి. ఈగ్రంథమును సరిగా దొరకదు. [illegible]

చిరకారి- ఋషి. మేధాతిథి కుమారుఁడు. తొందరపడక మాటలాడునని మొదలు వాడుకొని చెప్పఁబడినది.

చిరగడము దుంప చెట్టు—ఇది బాగాళా దుంపల బోలి యుండునుగాని దుంపపై చిన్న చిన్న నారపోచలవంటి పీచలుండును. భోజన పదార్థము.

ఇది గురుత్వముగ నుండి ఇంచుక చలవజేసి శ్లేష్మమును ప్రకోపించును. ఇది కందమూలము దుంపలంత అపథ్యకారి కాదందురు.

చిరంజీవులు — ౧. అశ్వత్థామ, ౨. బలిచక్రవర్తి, ౩. ఆంజనేయుడు, ౪. విభీషణుడు. ౫. కృపాచార్యుడు, ౬. వ్యాసుడు, ౭. పరశురాముడు వీరిని సప్తచిరంజీవులని యందురు.

చిర్రతలిచెట్టు — ఇందు తెల్లచిరతలి, ఎఱ్ఱచిరతలి, నల్లచిరతలి యని మూడు భేదములు కలవు. అన్నియు నొకేగుణమని తెలియుచున్నది. చెక్క చూర్ణముగను, రసముగా తీసియు, కషాయముగ పట్టియు వాడుదురు. వేడిచేయును. వాతమును శూలాదిరోగములను హరించును.

చిరాయువు లేక శతాయువు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశక్షత్రియుడు. పురూరవ చక్రవర్తి కుమారుడు. సోదరులు ఆయువు, ధీమంతుడు, ఆవవసుడు, శ్రుతాయువు అనువారలు.

చిర్రాపుంజి — షిల్లాంగు నుండి ముప్పదిమూడుమైళ్ళ దూరమున నున్నది. ఇది Wettest place in Asia అని పేరొందిన తావు. సంవత్సరమునకు అనేక అంగుళముల వర్షము కురియుచుండును. కాని యనుదినము చిర్రాపుంజియందు వర్షము కురియుచుండుననియు చెప్పవలయును. క్రీ. శ. ౧౮౬౧ లో ౯౦౫ అంగుళముల వర్షము కురిసెనని లెక్క వేయబడినది. బ్రిటిషువారికాలమున ఖాసి జయంతి పర్వతసీమలకు ప్రధానస్థానమైయుండెను. వర్షాధిక్యముచే ప్రభుత్వోద్యోగుల నివాసములు షిల్లాంగునకు మార్చబడియెను. చిర్రాపుంజి కొండలనుండి యెత్తుగా లేచివచ్చి వర్షపుగాలులు కొట్టుచుండును. ఈ తావుచుట్టు నల్లని ప్రదేశములగు కొండలోయలు కలవు. దట్టముగ పెరిగిన అరణ్యసీమలచే మనోజ్ఞముగా నొప్పుచుండెను. ఎత్తగు తావులనుండి చూచిన సిల్హెటు సమతలము కనుపడియెడిని. చిర్రాపుంజి వర్షాధిక్యతకు పేరొందినది.

చిరింజి (పప్పు) చెట్టు — వేడి చేయును. దేహపుష్టి, వీర్యపుష్టి జేసి మేహశాంతి గల్గించును. దీనికి కరక్కాయ పిందెలు విరుగుడు.

చిరివేరు చెట్టు — లా. Olden Landia umbellata. ఆంగ్ల. Chayroot plant; Indian madder. దీనిని సిరివేరు అనుటయు గలదు. దీనివేరునందు గాఢమగు రంగుకలదు కాన బట్టలకు రంగువేయుదురు. ఈ చెట్టు ఆకులు కోలగనుండి నేలప్రాకునట్లుండునని చెప్పబడినది. దీని సమూలరసము లేక కషాయము లేక చూర్ణము శ్లేష్మమును వెడలించి ఉబ్బసపుదగ్గు, కాస, శ్వాస, క్షయరోగముల శాంతింపజేయును. జలుబు, సమస్త విషములు, సమస్త చర్మరోగములు నివారించును. ఉబ్బసమునకు దీనిఆకులు నూరి దంచిన చూర్ణము గోధుమ పిండియందు చేర్చి రొట్టెలు గాల్చిపెట్టుదురు. చిరివేరు రంగుబట్టలు హేమంత శిశిరఋతువులందు అనుకూలముగ నుండుననియు, శ్లేష్మమును, వాతమును అడంచుననియు జెప్పబడినది.

చిర్రికూరచెట్టు — లా. Amaranthus campeotria. సం. గ్రంథిలః; తండులం. దీని కూరకూరగా వేడిచేసి త్రిదోషముల నడంచి తేలికను అగ్నిదీప్తిని కల్గించును. దీనిరసము లేక సమూలకషాయము, అందు ముఖ్యముగ వేరు రసము విషరక్తమును శుభ్రపఱచి రక్తపైత్యమును, వాతమును హరించును. తత్వమును మార్చి మూత్రబద్ధము, రసదోషమును, వసనాభి విషమును హరించి ఆకలిని హెచ్చించి నేత్రములకు బలమొసగునని చెప్పబడినది. చంద్ర చెక్క చూర్ణము, పెరుగు దీనికి విరుగుడులు.

చిరోగ్రాఫీ (Chirography) — వివిధములగు దస్తావేజుల మామూలువిధానమున

వ్రాయు నేర్పు (కళ) అనగా దస్తావేజులను వ్రాయువిధానముల నన్నింటిని ఎఱిగియుండుకళ.

చిరోపోడీ (Chiropody) — కొన్ని శరీరవ్యాధులం గుదుర్చుటకు చేతులకు, కాళ్లకు ఔషధములనంటించి కుదుర్చు వైద్యవిధాన కళ.

చిరోమేన్సీ (Chiromancy) లేక (Palmistry) — హస్తసాముద్రికము. దీనిని Palmistry అనియు నందురు. హస్తమునందలి రేఖలుబట్టి ఫలములను, గుణదోషముల నెఱింగి చేయు కళ.

చిలకతల్లి (బాగాయితల్లి) — ఈదేశము దములు బుద్ధిమంతురాలగు ఆడపిల్లను పెంచ్చ రించుటకు ముద్దు మురిపములతో వాడు దురు.

చిల్టన్హండ్రెడ్సు చీపు కనిస్టేబిల్ పదవి—బ్రిటీషు పార్లమెంటు సభ్యులు పదవి. రాజీనామా సాంప్రదాయము చూడుడు.

చిలుక (కూర) చెట్టు-లా. Hingtsha repens. ఆంగ్ల. Olus plant. సం. హింగు మోచిక యని కొందఱనెదరు. అగునేని ఇది బ్రాహ్మిలో భేదము గావలయును లేక జలబ్రాహ్మి యను పేరు గావలయును. ఇది సాగా చేయు చున్నది.

దీని సమూల రసముగాని, కషాయముగాని, సర్వదోషముల హరించుననియు, ఆకలి, బుద్ధి బలపడుననియు, కడుపులోని బల్లలు, జ్వరములు, నివారణమై శరీర త్రాణ బలపడుననియు నందురు. చిలుకకూర చెట్టు తెల్లనిది, ఎర్రనిది, నల్లనిది యని త్రివిధ భేదములు. అన్నిటికీ గుణమొక్కటియే. కొందఱు దీనిని కూరగ వండి తినెదరని తెలిసెడిని.

చిలుకపలుకులు — చిలుకలు పలుకుట మనతో సంభాషించుటకు యని కొందఱు తలంచి భ్రమపడుచుందురు. పరిశీలించిన నిది భ్రమయేగాని నిజముకానేరదు. చిలుకలు ఒక ధ్వనివంటి ధ్వనిని తాముగను పలుక నేర్చుకొన గలవు. ఊర కి దానికి మను ష్యులవలెనే పలికెడి నాలుక పెద్దదియ యుండుటవలన గిట్టునని గాని లవలే దానికి మేధావ మవసము లేదు. కాని దానిమాటలు దానికే యర్థము కాకుండ ఇతరులవలెనే పలుకు Imitation పలుకు గాని సాభిప్రాయము లగు మాటలు కానేరవు. కాని చిలుకలు చాల యువిధంగ పని తాము మాటాడినట్లో అంతకు ముందు యోచించి పదార్థముల నిమిత్తకానియు, ఇతరులు తాము మాటలకు విరోధ పడుగలుయు, కొంతవరకు గ్రహింపగలుగును. అట్టిదానికి తన కలవడిన మాటలన్నిటిగాని వచ్చినగొన్నిటిగాని వచించును. అందుచే ప్రమాదవశమున కాకతాళీయముగ సందర్భానుసారముగ వచించుటనే చిలుకమాటలకు నియుక్తమని తలంచినట్లు లేదు.

చిల్లికుండలో నీళ్లు నింపడము యిల్లంతాకారడానికిగాని కుండ నిండడమునకు గాదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చిల్లిగవ్వను వెతకబోయిన తరి చింతామణిజీవరత్నముదొరకినట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

చిలుక ద్వాదశి-కార్తిక శుద్ధ ద్వాదశి క్షీరాబ్ధి ద్వాదశి చూడుడు. పండుగలు చూడుడు. యోగేశ్వర ద్వాదశి చూడుడు.

చీకటికొన్నాళ్లు వెన్నెలకొన్నాళ్లు- ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చీకటి (మాను — తివరాలవృక్షము చూడుడు.

చీకటిలో జీవరత్నపరీక్ష — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చీట్లపేక ఆట (Playing Cards) — ఈ (ఆంధ్ర)దేశమున చీట్లపేకఆట నెఱుఁగనివారు చాల అరుదు. పేకసర్వాంగముగ [illegible] ఉండును. ఇవి నాల్గు రంగులుగ నొక్కొక పదమూడు పేకలు కల్గియుండును. ఇస్పేటు (Spade), కళావరు (Club) నల్పు రెండు రంగులును, నల్లరంగు గుర్తులు కల్గియు, డైమాను (Diamond) ఆఠీను (Heart) రెండు రంగులు, ఎఱ్ఱరంగు గుర్తులు కల్గియు నాల్గు రంగులుగ నుండును. రంగునొకటికి పదమూడుముక్కలలో రాజు (King), రాణి (Queen), జాకీ (Jack or knave) అనునవి పేకలును, పది, తొమ్మిది, ఎనిమిది, ఏడు, ఆరు, ఐదు, నాల్గు, మూడు, రెండు, ఒకటి గుర్తులుగల పేకలుగలసి పదమూడు పేకలగును. ఆ ఒక గుర్తుగల పేకను ఆసు (Ace) అనియు నందురు. ఇది అన్నిటికన్నను గొప్పది. అనగా రాజుకన్నను ఎక్కువ విలువగలది.

కళావరు తోలుత ఆసియాఖండమునందే ప్రారంభమై క్రీ. శ. పదునాల్గవ శతాబ్ద మధ్యకాలమున ఐరోపాదేశములలోనికి తీసికొనిరాఁబడినదని వ్రాయుచున్నారు. పేకలను అనేక పేరులతో ననేకవిధములుగ నాడుదురు. బ్రిడ్జి ఆట యనియు, వేలము మున్నూటనాల్గు ఆటయనియు (Auction Bridge) సోకరుఆటయనియు, విష్టు (Whist) ఆట యనియు. మీనాపు (రమ్మీ) ఆటయనియు, ఎత్తుల్లు, అడ్డాట, ఐదు సుఖాడు రెండుపట్లాట, లండన్ ఆసు, లిటరేచరు, తమలపాకు ఆట, క్లియరెన్సు ఆట, స్తోత్రంపు ఆట, కోతిప పత్తె ఆట (దీనినే రహితాస్ ఆట) మొదలగు విధాలముల ఆటలెన్నియోకలవు.

చీనా తురుష్కస్థానము (Eastern Turkistan) ఇది టిబెట్టుదేశమునకు వాయువ్యదిశగానున్న తురుష్కస్థానభాగము తియనుపాను [illegible] దక్షిణమున నున్నది. ఇది యొక గొప్ప పీఠభూమి. తూర్పువైపు తప్ప తక్కిన దిశలందు ఎత్తైన పర్వతములచే చుట్టఁబడినది. ఈదేశపు [illegible] దక్షిణమంతయు [illegible] నట్టమధ్యమందుండును. దేశమున యార్కండుపురము కాష్గారుపురము [illegible] స్థానములు.

ఒకప్పుడు యాకూబ్బేగను మహమ్మదీయుడు కొంతకాలము దేశాధికారులను గూర్చుకొని మాహాంత్యులగా చీనాయుద్యోగులపై బడి మట్టిమించి తాను ప్రభువునని కొంతకాలము దీనినేలి తాను సుల్తానునని ప్రకటించుకొను యత్నమున చంపి వేయఁబడియెను. దేశము [illegible] చీనావారి రాజ్యమునందే చేరి వారిచే పరిపాలింపఁబడుచున్నది. (తురుష్కస్థానము చూడుడు.)

చీనాదేశపు గొప్ప గోడ — (Great wall of China) ఇది మధ్యకాలములో ప్రపంచమందలి గొప్ప వింతలలో నొకటిగ చెప్పఁబడినది. పొడవు ౧౫౦౦ మైళ్లనియు, దీనియందలి Loops మఱియొక వేయిమైళ్లుండుననియు, ఇరువదియైదు వేల కావలిగోపురము లుండెననియు చెప్పఁబడినది. క్రీ. పూ. మూడవ శతాబ్దాంతకాలమున, ట్సిన్ భూపతియగు యిన్ చెంగు చక్రవర్తి దీని నిర్మింపజేసెనట. ఆయనకు ఛీహ్వాంగ్టీ యని వాడుకపేరుండెనట. ఉత్తరదిశనుండి వచ్చు దోపిడిగాండ్రగు తార్తా

పలనుండి. తన దేశమును రక్షించుటకు దీనిం గట్టించెనట. ఇప్పుడు పాడగుచున్నను ఎక్కువ భాగము బలవత్తరమై నిలచియేయున్నది.

చీనాదేశపు ప్రభుత్వము ఆసియా ఖండములోని ప్రజాప్రభుత్వదేశము. నలుబది రెండులక్షల తొంబదియేను వేల చతురపుమైళ్ళు వైశాల్యమనియు, నలుబదియొక కోటి నలుబది లక్షల పదునొకండు వేల ఆరువందల జనసంఖ్య యనియుం జెప్పంబడినది.

చీనాదేశపు సామెతలు — అవసరము మనస్సులో నుంచుకొని ఆవస్తువును బేరమాడవలెను. ఆపదలగాధములు సంతోషము వాలి మొరక. ఆలస్యంగా చేసేదే అందమైనపని. ఇరుగు పొరుగులను జూచుకొని ఇంటిలో కాపురము చేయవలెను. ఎలుగుబంటినల్లగానున్నదని కాకి వెక్కిరించినదట. ఏ సూదికీ రెండు మొనలుండవు. ఒక కుక్క దేనినోచూచి యరిస్తే పక్కనకుక్కలు దాన్నిచూచి అరవడం ఆరంభిస్తవి. కడవెళ్ళయినా భూమిలో మిగిలితే గడ్డిక బిగిబ్బర మారును. కనకమే మంచిదైతే కాల్పుకు వెరుస్తుందా? కట్టుగింట కరుగును ప్రయోగెటి కాక. కష్టపడి సంపాదిస్తూంటే కడుపునిండా తింటూ సుఖంగా బ్రతకవచ్చును. కాగితము, కలము, సిరా కూడ ఖడ్గమువంటి ఆయుధములేనని నమ్ము. గొప్పమాటలు గోడలు దాటవుగాని, చెడ్డ వార్తలు జగమంతా ప్రాకుతవి. చంద్రునికి గుండ్రదనము, జలదము (మేఘము) లకు స్థిరనివాసము ఎంతకాలముండునవి? చమురులేని దీపములోనివత్తి చరచర కాలిపోతుంది. చవకగా దొరికేవి మంచివవుతాయా? మంచివి చవకగా దొరుకుతాయా? దారులెఱింగినవాడు దూరం తిరగడు. నవ్వుముఖంలేనివాడు అంగడికిఅర్హుడు కాడు. నావలందేల్చేదీనీరే ముంచేది నీరే. నోరు తెలవడానికంటె చెవులు తెంపవలెనని తెలిసినవారు నేర్పు. కట్టెలముక్కలాగిరి మాట పగిలినా నేర్చిన చెప్పవేయుటకే. పుట్టనివాడు, చచ్చినవాడు పుణ్యపురుషు లన్నట్లు. పెద్దకెరటములవెనక చిన్నకెరటములు వలె పెద్దవారివెనుక చిన్నవారు ముందుకువచ్చు చున్నారు. పెద్దచెట్లకు పెనుగాలి ననుభవింతురు. మనతప్పు లితరులవలెను మనము తెలుసుకొనలేము. ముసలితనమువచ్చినదని వగచుటకు ముగిసినది లేదు. మూర్ఖుడు అంగడిలో బేరమాడితే తనకున్నది పోగొట్టుకొన్నా మోసపోవును. మేఘములు చెదరిపోయినా వర్షపునీరు నిలచియేయుండును. సేవకుడు తెలిసితెలిసి లోపలనైతే చేసేపను లుండిపోయినట్టు తెప్పవిదే.

చీనాదేశము (China Proper)

ఆసియాఖండమున చీనామహారాజ్యములోని ముఖ్యదేశము. ఇదే చీనాదేశమంతటి వైశాల్యములో సగమనియు, అంతకన్న జనాభా యెక్కువ యున్నదనియు తెలియబడుచున్నది. దేశమునందంతటిలో నలుకొండలమయమై, ఎక్కువ భాగము వ్యవసాయముక్రింద నున్న దేశము. దేశము పశ్చిమమునకు ఏటవాలుగ నుండును. పర్వతశిఖరము లెప్పుడు మంచుతో కప్పబడి యుండును. ఉత్తరమున పెల్లింగు పర్వతములు, నాన్లింగు పర్వతములు దక్షిణమునను గల ముఖ్యములగు పర్వతపంక్తులు. చీనాదేశమున పెద్దనదియగు యాంగ్సీ లేక, యాంగ్సికియాంగునది పూర్వవాహినియై యెల్లోసముద్రమున సంగమించును. హోయాంగ్హోనది అనేకసార్లు తన ప్రవాహమును మార్చుచు, తనవరదముంపులచే దేశమునకు గొప్పనష్టముల గల్గించుచున్నది. ఇప్పుడు పేఛిల్ సంయుక్తాగ్రగుడమున సంగమించుచున్నది. దీనిని **చీనావారు** చీనావారి దుఃఖప్రవాహ మనియెదరు.

పీహోయాంగ్‌హో నది (తెల్లనది) ఉత్తరమునందుం జని అదియు పిఛిలి సముద్రాగ్రమునందు చేర కొనుచున్నది. దక్షిణమున కేంటన్నది కలదు. పీకిన్నది మొదలు యాంగ్సెనదివఱకు ఒక పెద్ద కాలువ త్రవ్వఁబడినది కలదు. అది ౮౦౦ మైళ్ల పొడవు గలది. ఇది ప్రపంచమున నెక్కువ పొడవైన కాల్వ యనెదరు. చీనాప్రజలు విస్తారము మంది పడవలయందే నదులపైఁగాని, కాలువలందు గాని, సముద్రమునఁగాని జీవితము గడపువారని సామెతగా చెప్పుట సుప్రసిద్ధము.

ఉత్తరసీమలందు శీతల మధికము. దక్షిణ భాగములు వేడిగా నుండును. ఎల్లప్పుడు శీతోష్ణములు సమముగను అధికములుగనే యుండును. దేశము North Temperate zone నందుండుటచే శీతోష్ణస్థితులు స్పష్టములుగనే తెలియును. ఎల్లప్పుడు దక్షిణమున ఉష్ణాధిక్యతయు, అప్పుడప్పుడు గాలిదుమారము సుడిగాలి, తుపానులును, దేశమున ముఖ్యముగ సంభవించును. ఉత్తరమున శీతలాధిక్యముచే పీహోయాంగ్‌హో నది కొన్ని మాసములు నెలలు మామూలుగా గడ్డగట్టి యుండును.

చీనాదేశమున రాక్షసబొగ్గుగనులు విస్తారముకలవు. ఒక్కచోటనే రాక్షసబొగ్గున్న ప్రదేశమొకటి ౮౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్లది కలదని చెప్పఁబడినది. ఇది ప్రపంచమున పెద్దరాక్షసబొగ్గు ప్రదేశము. కావోలిన్ అను పేరుగల చీనామన్ను (China clay) చీనా సామాను చేయు నుపయోగించును. చాల విలువగల గనులు కలవు. రాగిగనులును, జింకు (తుత్తనాగము) గనులు, పాదరసము గనులు పశ్చిమపు కొండలందు సమృద్ధిగ నున్నవి. ఇనుపగనులు దేశమున విస్తారముగ నిదివరకేకలవు. ధాన్యము, తేయాకు దేశమున ముఖ్యమైన పంటలు, పత్తి, చెఱకు, నిలిమందు, దక్షిణమునను; గోధుమలు, బార్లీధాన్యము, జొన్నలు, ఉత్తరమునను కొంతవఱకు పైరుచేయఁబడుచున్నవి. భూమి సారవంతమై జలముగల్గియుంట, పంటలు జనబాహుళ్యమునకు సమృద్ధియనిపించుగాని లోపముండదు. పనులు దేశమంతటను సమృద్ధిగగల్గి మిగుల నుపయోగించుచున్నది. చీనాదేశపు కాగితములు వెనుకటిలోనే చేయఁబడుచుండునవి. క్రొవ్వొత్తులను క్రొవ్వును, కర్పూరపు చెట్లనుండి కర్పూరమును విస్తారముగ దేశమున చేయఁబడుచున్నవి. చీనాదేశము ఎక్కువ వ్యవసాయదేశముట. అడవి మృగములు నశించిపోయినవి. పందులు, చేపలు ఆహారపదార్థములు విస్తారము పెంచఁబడుచున్నవి. గుఱ్ఱములు చాలతక్కువ. పశువులును సమృద్ధిగలేవు. బంగారుచేపలు, వెండిచేపలు, (Gold fish, Silver fish) ఈదేశము మాత్రమే స్వాభావముగగలవియె. చీనావారు మంగోలియా జాతివారు, మంగోలియా తెగవారు నైయున్నారు. గట్టివారు, బుద్ధిసూక్ష్మత, పని పాటులందు ఓపిక శ్రద్ధకలిగి నిష్ఠగలవారు. పొదుపు, మితవ్యయములుగల్గి, తృప్తితో మెలఁగువారు. పూర్వాచారపరులు.

చీనాభాష Monosyllabic భాషగ జెప్పఁబడినది. అనగా ఒక ఊతముతో నొకతటినుచ్చరించదగిన మాటలుగల్గినది. కాని ఉచ్చారణలు, సూక్ష్మమగు ఉచ్చారణల మయమైయుండును. ఇతర భాషలందువలె నీభాషయందు పెద్దమాటలు స్వతంత్రముగ నర్థమిచ్చునవి యుండక మాటల సంపుటుల వాక్యములుగనుండును. మఱియు నీ భాష నిలువునా పంక్తులనువ్రాయుదురు. చీనావారు ఆదికాలముననే విస్తారము నాగరికులైరి. అచ్చు యంత్రములు, కాగితములు ఐరోపాదేశముల కెఱుకఁబడనికాలముననే వాడుచుండిరి. మేరినర్సు కంపసు (దిక్కులఁజూపుయంత్రము) ను కనిపెట్టి

చేసినది చీనావారే. విద్యాధికులు వీరియందు కలరు. ఐనను పనిపాటులం జేయుటకు ఇతరజాతులవలె లజ్జపడి తమగౌరవమునకు తక్కువయని తలంపరు. ప్రభుత్వ మిటీవల రిపబ్లికుగా జేయబడినది. వెనుకటి ప్రభుకుటుంబము మాంచూ జాతివారుగ నుండిరి. వెనుక Great Wall of China ఈదేశముననే నిర్మింపఁబడినది (చూడుఁడు).

క్రీ. శ. ౧౮౯౪ లో చీనా జపానులకు కలహములుకల్గి ఫార్మోజా ద్వీపమును, పెస్కాడోర్సు దీవులును, జపానువారిచేతంబడెను. పిదప మరి కొన్ని దీవులు, భూములు, ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సుల పాలయ్యెను. రష్యా ఈదేశముపై న్నెచి యుండినట్లుండెను. క్రీ. శ. ౧౮౪౨ లో వర్తకపురేవులందఱికి తెరువంబడియెను. చీనావారు బౌద్ధమతస్థులు. కంఫ్యూషియన్ మతమీ దేశమునే జనించినది. (కంఫ్యూషియన్ మతము చూడుఁడు). పట్టుసేతపని పోర్సిలెయినును సామానులు చేతపని, లక్కరంగు పూతపని (Lucquered ware work) వీరిదేయని చెప్పవచ్చును. ప్రపంచమున ఆపనులనేర్పునందు వీరిని మించినవారు లేరందురు. చీనాదేశము పరిపాలనకు పదునెన్మిది ప్రోవిన్సులుగా జేయంబడినది.

పీకిన్ నగరము దేశమున ముఖ్యపట్టణము. పీకిన్ననిన ఉత్తరపు రాజస్థానమని యర్థము పీహోయో నదీతీరమున ఐదులక్షలు జనాభా యనెదరు. ఇది తార్తారు నగరము, చీనానగరము నను రెండు పురములుగ నున్నది. తార్తారు నగరముననె తొల్లింట రాజనివాస భవనములు, ఉద్యానవనములు ఉండెను. తొల్లింట నిది చీనారాజ్యమున కంతకు రాజధానిగ నుండిన నగరము. వర్తకస్థలము. దీనికి పీయిహోనదీతీరమున నేయున్న టీన్సిన్పురము రేవు స్థానము. ఇందు లక్షజనులు కలరు. టీన్సిటును కాన్సియాముస కడనేయున్న చిఫూపురము వర్తకస్థానము.

హాంకో నగరము ఇది యాంగ్సీనదిపై నున్న రేవుపట్టణము. గొప్ప వర్తకస్థలము. సముద్రమున నడచు ఓడలు ఇచ్చటికి నదిమూలగారాగ లోతున్నది గాన నిచటకు వచ్చును. ఇచటికి సముద్రమేడువందల మైళ్ళున్నను. హానునది యాంగ్సీనదిలో నీ పురముకడనే సంగమించును. హానునదికిని, యాంగ్సీనదికిని సంగమము కడ హిహాయోన్యాంగుపురము కలదు. అదియు వర్తకస్థానము. హాన్యాంగనిన సంగమపురియనర్థము. హాంకో నగరము కెదురుగనే యాంగ్సీనది కవ్వలి తీరమున వూచాంగనందు పెద్ద పట్టణము కలదు. ఇదియు వర్తకమునకు తావుగనే యున్నది. యాంగ్సీనదియొక్క ముఖద్వారమునుండి వెయ్యి మైళ్ళవరకు ఓడలు నడచును. అట ఇఛాంగను పురమున్నది.

షాంఘాయి నగరము- విదేశవర్తకస్థానము. ఐరోపా వర్తకులిట విశేషముగ గలరు. నాల్గులక్షల జనులుగల వర్తకస్థానము.

నాన్కింగుపురము- ఇది తొల్లింటి చీనా మహారాజ్యపు రాజధానిగ నుండినది. నాన్కింగనిన దక్షిణరాజస్థానమని యర్థము. పట్టుసేత అధికముగ జేరందియున్నది.

కాంటను పురము- దక్షిణముగా నున్నది. వర్తకస్థలము. విదేశవర్తకమిట నధికము. ఆంగ్ల వర్తకులున్న తావు. ఇది కేంటనునదీ ముఖద్వారమున నున్న పురము. తేయాకు వర్తకమిట యధికము.

ఇంకను అమోయిపురము, ఫూచౌపురము (ఇది ఫార్మోజాద్వీపమున కెదురుగ నున్నది), నింగ్పోపురము (ఇది చూసాన్ ద్వీపమున కెదురుగ నున్నది, ఇట పట్టువర్తక మధికము),

[illegible] పురమునకు [illegible] ... పుర
[illegible] ... [illegible]
[illegible]

[illegible] ... [illegible]

[illegible]

చీనాబాదము — [illegible] చూడుడు.

చీనా మహాచీనాదేశము — ఇప్పుడు ఆంగ్లమున China యని పిలువబడుచున్న మహారాజ్యము. [illegible] మహాచీనా [illegible] ... [illegible] మహాచీనా [illegible] ... [illegible] దేశము [illegible] క్రీ. [illegible] ... [illegible]

చీనా మహారాజ్యము — ఆసియా ఖండమున నున్న గొప్పరాజ్యము. ఉత్తరమున సైబీరియాదేశము, తూర్పున పసిఫిక్కు మహా సముద్రము కొరియాదేశము. దక్షిణమున ఇండో చైనీస్ప ద్వీపకల్పాలు [illegible] దేశము. పశ్చిమమున [illegible] స్థానమునకు ఎల్లలుగా గలది. పలుబదియైదు లక్షల [illegible] చెప్పబడినది. [illegible],000 లక్షల జనాభా అంచనా వేయబడినది. [illegible] సామ్రాజ్యముగ నుండి ఇటీవల రిపబ్లికుగా చేయబడినది. ఇందు చీనాదేశము, మంచూరియా, మంగోలియా, టిబెట్టు, తూర్పు టర్కి-స్థానములను చేరియున్నది(మహారాజ్యము చూడుడు).

చీపురుపుల్లల (దుబ్బ) చెట్టు

ఆంగ్ల. Broom Grass దీనిపుల్లలు [illegible] ... [illegible] దానికి [illegible] ... [illegible] చీపురు [illegible] చీపురుజాతి [illegible] ... [illegible] దానిపుల్లలు [illegible] ... దేశవాళి చీపురుకట్టలు [illegible] ... [illegible] మహావాతము, [illegible] ... [illegible]

చీమగంగాయాత్ర — చాల ఆలస్యముగా తెల్పుటకు వాడు సామెత.

చీమలు — చీమలు సర్వసాధారణముగ నుండు రెక్కలుగల పురుగులు. వీటిలో సుమారు 2,000 జాతులు కలవని చెప్పబడినది. రెక్కలు గల చీమలు వీటికి అధిపతులు. రెక్కలుగల చీమల యూదేశముమేరకు తక్కినవి పనిచేయుచుండును. పరిశీలకుల వలన చీమలందు జానిసత్వపు

చీమలు కూడ కలవని తెలియుచున్నది. చీమలందు పట్టుదలయు, శ్రద్ధ, బాధ్యత మెండు. తెల్లజాతి చీమలను చెదయందురు. ఎఱ్ఱజాతికి పుల్లెలందురు. నల్లచీమలు పెద్దవి. చలిచీమలను వేఱొకజాతి పిరికిజాతి చీమలుగా చచ్చినవాటి మాంసముందినివేయు ఆచారముకలదని చెప్పఁబడినది.

చీలకుల గోత్రము — చూడుఁడు.

చుంబనములు — కామశాస్త్రము చూడుఁడు.

చుక్కినది — ఘృతమూద్రీనది చూడుఁడు.

చుట్టములకు దూరము, నీటికి చేరువ చాలా శ్రేయస్కరము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చునార్ (దుర్గము) పురము — ఆగ్లింట చరణాద్రి పర్వతముకడ నున్న చునార్ పురము.

చూటియానాగపూర్ — ఝూరఖండదేశము చూడుఁడు, ఛోటానాగపూర్ చూడుడు.

చూడచుట్టము (మొక్కదేవము లేనట్లు — (దీనావస్థయనిభావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

చూడచుంచు, చేసేవిపందికొక్కు చేష్టలు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చూడగా చూడగా గుఱ్ఱం గాడిదగా మారినదట - ఆంధ్రలోకోక్తి.

చూళి-ఋషి. బ్రహ్మదత్తుని తండ్రి. (కన్యాకుబ్జము చూడుఁడుడు).

చూళిక భాష — పైశాచికభాషలోని భేదము. అష్టభాషలలో నొకటి. (భాష ఎన్నిది విధములు చూడుఁడు).

చూళికాపైశాచి భాష — ప్రాకృతభాషలలో నొకటి. (ప్రాకృత భేదములు చూడుఁడు).

చెంగల్పట్టు జిల్లా — ఆంధ్రదేశము లోను, అరవదేశములోనున్న జిల్లా. కాంచీపురము పెద్ద పట్టణము, గొప్ప క్షేత్రముపై యున్నది. చెంగల్పట్టు న్యాయస్థానములున్న తావు. (సైదాపేట చెన్నపట్టణమునకు దగ్గరనే యున్నది). కలెక్టరున్న తావు. తిరుకచ్చికున్ర ముక్తము (పక్షితీర్థము) సుప్రసిద్ధ క్షేత్రము. పల్లవరము, సెంటు తోమస్ మౌంటు చెన్నపురమునకు సైన్యస్థానములు. పులికట్టు సరస్సుతీరమునందున్న పులికట్టు నగరము (పూర్వము డచ్చివారిది), పొన్నేరి (మహాబలిపురము) యితరపట్టణములు. దీనిని సెవెన్ పెగోడాసు అనుచున్నారు.

చెంగలికోష్టు చెట్టు (చెంగల్వకోష్టు) లే. Aplotaxis auriculata లేదా Saussecrea lippa. ఆంగ్ల. Costus. సం. కుష్టః; పాకిజః; పాకలః; వాగిభ్రవకః; పారిభవ్యకః. దీనిని చెంగలికోష్టమనియు, చెంగల్వకోష్టనియు, కోష్టనియు కూడా వాడుకచేయుదురు. దీనివేరును చెంగల్వకోష్టని యందురు. సువాసనలేని కషాయము ఇందుకు సుగంధముతో నుండి నడిచేసి శిరోరోగములను హరించును. గాత్రపుష్టి, వాతము చేసి, శోషజ్వరము (Typhus fever) పై చక్కగా పనిచేయును. మరియు కుష్టు, జ్వరములు, దద్రు (గజ్జిదెలు), మూత్రవ్యాధి, విషరోగము, విసర్పి వీనిని నశించును.

చెకుముకిరాయి — దీని నినుపబిళ్లతో కొట్టిన నిప్పురవ్వలు కల్గి ఎగురును. చెకుముకిరాయి చాల గట్టిరాయి గాన నినుముతో సంఘట్టనమున రాతిదెబ్బ తగిలి వడి ఇనుమును దగ్గిరగా మారి యట్లు వెడలుచుండునని కనిపెట్టఁబడినది. కాలినదారముల గుంపునందు నిప్పు కలిసి నడిపించి దానిని మట్టి కాల్చుట మొదలుగాఁగల పనులకు ఆదికాలమునుండియు నుపయోగించుచున్నారు. అగ్గిపుల్లలు లేనికాలమున దీని వాడుక యధికముగ నుండెను.

చెక్కు (Cheque) — పద్ధతుల మేరకు చెక్కు అనగా Bill of exchange అని భావము. తనిఖీచేయఁబడిన లెక్క యని యర్థము బాంకిలేక ప్రజలనుండి సొమ్ము ఒకరినుండి ఇంకొకరికి వచ్చును.

చెక్ లేక చెక్కు-Cheque (వాణిజ్యసంబంధమైన భాషాపదము) Chequeలో వివరింపబడిన సొమ్మును వివరింపబడిన ఆసామికి గాని ఆతనిఆరను పొందినవానికి గాని యిమ్మని ఒక Banker కు వ్రాయు ఒక Order పత్రము. ఇట్టి చెక్కుపై సమాంతరరేఖలమధ్యమున ' & Co." అని వ్రాసిన దానిని Crossed Cheque అనియెదరు. ఇవి రెండువిధములు. ఊరకనే & Co. అని వ్రాసినచో General Crossed Cheque అనియు, ఫలానా బాంకి అని వివరించి & Co. వ్రాసిన Special Crossed Cheque అనియు నందురు. Crossed Cheque ఒక బాంకివారిద్వారా వసూలు కాఁబడవలయునుగాని అన్యత్రా వీలుండదు. వివరింపఁబడిన సొమ్మును యిది తెచ్చువానికి Bearer యిమ్మని వ్రాసిన చెక్కులకు Cheque to bearer అని పేరు.

చెట్టు ఎక్కించి నిచ్చిన తీసివేస్సే మహాత్ముఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టు చెడేకాలమునకు కుక్క మూతిపిందెలు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టునరికి పైనవేసుకొన్నట్లు— ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టు నాటినవాఁడు నీరు పోయఁడా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టుముందా విత్తుముందా? — (లోకమునకు గల్గినది అని భావము.) ఇది తేలని మొండివాదమని భావము.

చెట్లెక్కు చేపలు — సింహళద్వీపపు తూర్పుతీరమున, ఒకతంపురమునవల ద్వీపమునం దున్న బట్టికాల్లో వాపుని ... సరసీనుల యందు ఈజాతిచేపలు కలవనియు, అవి ప్రొద్దుకొనుమ నీటినుండి వెడలివచ్చి ... వృక్షములనెక్కి రాళ్ళపైకి చెట్లపైకి నెగ్గబ్రాకునవనియు, చెప్పబడినది. ఆంధ్రమున చేపలు చెట్టెక్కినవను ఉక్తిని వాడు దురు.

చెట్టెవంగనిది వ్రాఁనెవంగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్లకొమ్మలు - ... గుండా సూర్యరశ్మి ... Carbon Dioxide ... వాయువును పీల్చుకొన వలసియున్నను. ... ఆరోగ్యకరముగు వృక్షము తనకు ... కొమ్మలకు తనబలములకు నీలగుచున్న ... గల్గించు నుచుండును. ... కొమ్మలు ... నాకొమ్మలను ... ఎక్కువయొండ ... వ్యాపించుటకు వలయు ... గల్గిందుకొనునని తేలుచున్నది ఇది నైసర్గికముగ గల్గియుండవలసినస్థితి.

ఇంక గాలిపాటులు, రోగములు, ... ములు మొదలగువాటికి లోబడియే ఉపసంతులు చెట్లులకుం గల్గుచుండునని తలంపవలయును. వేర్వేరు జాతులచెట్లకు వేర్వేరు విధానముల కొమ్మలుంటగాని, కొమ్మలేలేకుంటగాని స్వత స్సిద్ధస్వభావమై యుండును. ఏది ఎట్లున్నను ఆకులు ఎండ నీలగునంతపూర్తిగ ననుభవింపం నీలగునట్లుండుట దీని ప్రధానధర్మముగ తలంప వలసియుండును.

చెడిపోయినవానికిచచ్చినగోవును దానమిచ్చినట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెడి స్నేహితునింటికి జేరవచ్చుం గాని చెల్లెలింటికి చేరరాదన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెడుబాద్వీపము లోపను బరా. దేశము చూడుడు.

చెన్నమరాజు చెన్నమరాజుకవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులలోను పరిగణింపబడిన ... నియోగి బ్రాహ్మణుడు, ఆత్రేయసగోత్రము, ... శేష మామాత్యుడు. కవి ... కుమారుడు ... తిమ్మ గా ... అర్వకవిగ రాయుండకవు, ... మంత్రిగ నుండినవాడు. కవి ... లక్ష్మీపతి. శ్రీనాథుని కవి శిష్యుడని చెప్పనెను.

... చారుచంద్రోదయము ... ప్రబంధము. ఈతని కాలము క్రీ. శ. ౧౪౨౦ ౧౪ మధ్యనని తెలియుచున్నది.

చెన్నరాజధాని రాజ్యము - ... పురిరాజధానిమనియు, ఆంగ్లభాషయం ... ప్రెసిడెన్సీ ... యనియు, ప్రభుత్వోద్యోగులు ప్రెసిడెన్సీ ఆఫ్ ... యంటు వాడ్కుమనియు నారు. ... ఇది మా దేశమునకు ... నయున్న దేశము. ఇంక ఆంధ్రదేశము, ... దేశము, కన్నడదేశము, ... దేశములు భాగములుగ కల్పబడెను. ... వైశాల్యము ౧౪౧,౦౦౦ అని చెప్పబడినది. సముద్రతీరపు పొడవు ౧,౭౦౦ మైళ్లుండునని యన్నారు. ఇంక కొంతభాగము దక్కన్పీఠభూమియందుగూడ కలసి యున్నది. తూర్పుకనుమలు పడమటికనుమలు (పూర్వాచల, సహ్యాచలములు), ముఖ్యపర్వత ములు. ఇవి దక్షిణమున పళనికొండలయందు

కలియును. అందే ఉదకమండలమను సుప్రసిద్ధ సమశీతోష్ణప్రదేశము కలదు. ఆపర్వతమునకు నీలగిరియని ప్రత్యేక నామము కలదు. ఇట్లే వీటి వేర్వేరుశాఖలకు వేర్వేరు నామములు కలవు. గంజాముమండలములోని మహేంద్రగిరి విశాఖ పట్టణముకడనున్న సింహాద్రి (సింహాచలపర్వతము), కృష్ణామండలములోని శోభనాచలము, బెజవాడకడనున్న ఇంద్రకీలాద్రి, నెల్లూరుమండలములోని యాదగిరి, చిత్తూరుమండలములోని శేషాద్రి, కర్నూలుమండలములోని శ్రీశైలము (పర్వతము), వేలూరుమండలములోని అరుణాచలము, చెంగల్పట్టులోని వేదగిరి, సేలం ధామాసుమహాలు, సేలముజిల్లాలోని శివరాయ కొండలు, తంజావూరుజిల్లాలోని తిరుమలై, తిరువాన్కూరురాజ్యములోని పూనుమలై, మధుర కడనున్న యానమలై మొదలగు ప్రత్యేక ప్రత్యేక నామములు లెక్కకు మిక్కిలిగా దేశమున కలవు. వీటియందలి శిఖరములకును ఇట్లే పేర్లు కలవుగాని అంతగా చెప్పదగిన ఎత్తుగల శిఖరములు దేశమున లేవు.

మహేంద్రతనయానది, వంశధారానది, నాగావళి (లాంగుల్యానది) శారదానది, వరాహానది, గోదావరీనది, కృష్ణవేణీనది, ఉత్తర సర్కారులందు ప్రవహించుచు సస్యానుకూల పరిస్థితులు గల్పించుచున్నవి. ఉత్తరపినాకిని (పెన్న), పాలేరు, దక్షిణపినాకిని, కావేరీనది, తామ్రపర్ణి, తుంగభద్రా నదులు రాజ్యమున ముఖ్యములగు నదులు.

మహేంద్రగిరియందుత్పన్నమైన కతన, మహేంద్రతనయానది పేరందినది. వంశారణ్య సంజాతయగుట వంశధార పేరందినది. లాంగలి (నాగలి) నుండి లాంగుల్యయు, తెల్లనినీటగల్గి పాలేరును, కవేరుండను ఋష్యాశ్రమ సంజాతయగుట కావేరియును, ఎఱ్ఱభాగములగుండా నడచుచు తామ్రపర్ణియు, తుంగానది భద్రానదులు కలసిన సంయుక్తప్రవాహమగుట తుంగభద్రయు పేరందియున్నవి. భవాని, అమరావతీనదులు కావేరియందు సంగమించు ఉపనదులు. కృష్ణా వేణీనదులు కలసి కృష్ణవేణియైనది. (ఇండియా దేశము చూడుము). పశ్చిమసముద్రతీరములందు ౧౫౦ అంగుళములును, తూర్పు సముద్రతీరములందు ౪౦ అంగుళములవరకును, శీతభూమియగు, కడప, కర్నూలు, బళ్లారి మండలములందు ౩౦ అంగుళములును ఏటేట వర్షించును.

ఉదకస్వాస్థ్యముగల తావులందు వరిపంట సమృద్ధిగగలదు. చెరకును పైరుచేయబడు చుండును. లేనితావుల జొన్నలు, రాగులు, మిరపకాయలు మొదలగు మెట్టపంటలు పైరగును. నెల్లూరు జిల్లాలు దిన్నెతగులు తావులందు కొబ్బరితోటలును, లేని తావుల సంటుమామిడి తోటలును పెంచబడుచున్నవి. గోదావరీ ప్రాంతముల ఉత్తమ నారింజలు, క్రిష్ణాప్రాంతముల దేశవాళీ నారింజలు, జలసమృద్ధిగల తావులందు నిమ్మలు, అనటులు పెంచబడుచున్నవి. తంజావూరు తిరుచనాపల్లి మండలముల అనటులు కొబ్బరితోట లధికముగా గలవు.

సగటున తంజావూరు మండలము, గోదావరి జిల్లా పల్లపుప్రదేశము, క్రిష్ణా పల్లపుప్రదేశము పెద్ద వరిపొలములుగను, తిరునెల్వేలి, కర్నూలు, క్రిష్ణాజిల్లా మొరకలు ప్రత్తిపొలములుగను, దక్షిణ ఆర్కాడు నెల్లూరులు నీలిమందు చేలుగను గోదావరిలంకలు భవానిలంకలు మధుర భూములు పొగాకు గుడ్డెలుగనూ చెప్పబడినవి. పశ్చిమసముద్రతీరము కొబ్బరితోటలుగ జెప్పబడినది.

ఆంధ్రదేశమున ఆంధ్రమును, అరవదేశమున అరవమును, మళయాళ దేశమున మళయాళమును, కన్నడదేశమున కన్నడము, తులు, కొంకణభాషలును వాడుకయందున్నవి. మైలు చౌకమున ౨౭౦ మంది వసించుచున్నారని లెక్కింపబడినది. ప్రజలందు పదునారవవంతు మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు ఇతరతావులనుండి వలసవచ్చిన వలనే కలరు.

ఈరాజధానియందు డివిజనులులేవు. దేశము తెయు జిల్లాలుగ విభజింపంబడి యున్నది.

చెన్నపట్టణ మొకప్రత్యేకజిల్లాగా చేయంబడినది. ౧. గంజాముజిల్లా, ౨. విశాఖపట్టణముజిల్లా, ౩. తూర్పుగోదావరిజిల్లా, ౪. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, ౫. కృష్ణాజిల్లా, ౬. గుంటూరుజిల్లా, ౭. నెల్లూరుజిల్లా, ౮. చెంగల్పట్టుజిల్లా, ౯. చిత్తూరుజిల్లా, ౧౦. వేలూరుజిల్లా. ౧౧. కడపజిల్లా, ౧౨. కర్నూలుజిల్లా, ౧౩. బళ్లారిజిల్లా, ౧౪. అనంతపురంజిల్లా, ౧౫. దక్షిణార్కాడుజిల్లా, ౧౬. తంజావూరుజిల్లా, ౧౭. తిరుచునాపల్లిజిల్లా, ౧౮. సేలంజిల్లా, ౧౯. కోయంబత్తూరుజిల్లా, ౨౦. మధురజిల్లా, ౨౧. తిరునెల్వేలిజిల్లా, ౨౨. నీలగిరిజిల్లా, ౨౩. మలబారుజిల్లా, ౨౪. దక్షిణకన్నడముజిల్లా, ౨౫. రామనాథజిల్లా.

చెన్నకుల గోత్రము — చెన్నకుల చూడుడు.

చెన్నూరి శోభనాద్రికవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపబడినవాడు. నియోగి బ్రాహ్మణుడు. తండ్రిపేరు రామచంద్రుడు. రచించినది శృంగారసుధాసముద్ర పూర్ణచంద్రోదయము. ఇందలి కథ బిల్హణీయములోనిది. చాల ప్రౌఢకావ్యము.

చెప్పినబుద్ధీ కట్టినచద్దీ ఎంతకాలము నిలచెడిని? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెప్పు తట్టు (ఆకు) చెట్టు (చెప్పు తట్టాకుచెట్టు). దీనిని ఆంగ్లమున Asarabacca Plant అనెదరు. దీనివేరునకు ఉష్ణముగల్గించి వాతము, సన్నిపాతము, వాతజ్వరములను శమింపచేయు శక్తిగలదనియు, వెఱ్ఱికుక్క విషము హరించుటకిది పనిచేయుచుండునియుం జెప్పంబడినది.

చెప్పులు (కాలిజోళ్లు) కిర్రు — కాలి చెప్పుల అట్టలు ఒకదానికొకటి రాసికొనుట వలనకలిగెడి ధ్వనికి కిర్రు అని పేరు. ఈకిర్రు చేతితో కుట్టబడిన పాదరక్షలందు సహజముగనే పాదములు మెత్తిడివలన కలుగుచుండుట సర్వసాధారణమే.

యంత్రము చేయబడిన జోళ్లు అడుగుటయందు ఇరుకు పొరకు మధ్యను ఫ్రెంచిచాక్ (French Chalk) గాని, బ్లాకులెడ్ (Black lead)గాని పులిమి చక్కని వెలితిలేకుండ మేకులు గుదిర్చి కుట్టుడగుగాన నీజోళ్లు కిర్రుపెట్టి ధ్వనిచేయవు. చెప్పులకు పైనను పాతగిలినకొలది చర్మము (Leather) నందలి పటిమ చెడియు, ప్రమాదవశమున నీరుపడియు, మురికిపట్టియు, రాపిడి వలనగల్గు ధ్వని చేయుచుండుట చెడిని.

చెప్పులు తొడుగుకొనిన వానికి భూమియంతా తోలుతో కప్పబడినదిగానే యుండును ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెప్పేవానికి సిగ్గులేకపోతే వినేవానికైనా వినుగుండవలసివచ్చును ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెంబేలి (చమేలీ) చెట్టు — ఇది పూవులంబూచు చెట్టు. బహుశః తురుష్కుల ప్రభుత్వ కాలమునాడు నిప్పింపబడినదిగా దోచెడిని.

నము యొక్క పూర్వరూపము నివారించును. తుత్త తలపు గ్రోయును. పూర్వరూపము ఏర్పడిన మొదలుగ వాతమును హరించును.

చెముడు చెట్టు — చెముడు చెట్టు పేరున పర్వ భేదములు గలవు. కాండము మొక్కలు కొమ్మలు కాండముగ్ల పాలు కలిగి సర్వసాధారణముగ చెముడు చెట్టు వాడుకయందు కలవు. భేదజాతులు కోడి చెముడు, పలుకు చెముడు బ్రహ్మ (తెల్ల, నల్ల) చెముడు, ఆకు చెముడు, నాగ చెముడు, జెముడు. ఇందు కొన్ని చెట్టును గూర్చి వ్రాయుచున్నాము.

కాడ చెముడు లేక పాలచెముడు రెండు రకములు. లా. Euphorbia terucalli. ఇం. Milk hedge tree. సం. సుధా, స్నుక్, స్నుహీ, వజ్రీ. దీనిపాలు చెముడు పాలని పేరు. అది కోత పెట్టిన కాయము వ్రణ వ్యాధులకు వాడుదురు. పాలు ముఖ్యముగా ఔషధములందు వాడుదురు. చెముడుపాలు మొదలగునవి రేచకముగా పని చేయును. వాత వ్యాధి, మూత్రకోశ వ్యాధి యందు నేని శోధనకు రేచకముగా వాడుదురు. సరియగు మోతాదు తప్పి మొదలైనవి. వైద్యులు చాలా జాగ్రత్తగా వాడవలయును. సరిగా శోధించకుండా వాడరాదని నిషేధించబడినది.

చెముడు పాలు ఒక ముక్క లో పసుపు తులము వేసి కలిపి కొలిచి విరేచనము అగునని, ఆకులను నల్లమందుతో నూరి కట్ట వలెనని, కాండపు బెరడు పొరలు దంచి చెముడు పాలు పైని అంటించి కట్టిన అవి వారించి పోవునని, కీళ్ళనొప్పులకు పైని రాసిన నిమ్మరసమునని, లేతకాండపుపాలు కళ్ళలో వేసిన పడినపాలు ఎక్కువ పులకరము కలిగించును, పసిరాకులు వెచ్చచేసి రసమునకు దాని తోడ వెల్లుల్లిపు, తేలు కాటు, చెముడు కాండ భస్మము తేనెతో గాని, పంచదారతో గాని కలిపి వేడిచేసి వాతము జయించి రోగములు నశించునని చెప్పబడినది.

చెముడు పాలుగాని, ఆకు లేక రసముగాని, ఆకు ముద్ద గాని, ఇక్కడ వేడిచేసి, పసుపు కోని మొదలగు అన్నిరోగములు, అజీర్ణము, అగ్నిమాంద్యము, శూల, కఫము, కర్ణ (చెవి) పోటు, గుల్మము (కడుపుబ్బు), చర్మరోగము, శ్వాస, పొట్టనొప్పి తగ్గునని చెప్పబడినది. దీనికోత ములకు పిత్తము, కలకండపాకము, తగరము వీటికి రసము, నిర్గుండి పాలపు రసము, పోక్కిన పొడు, పైన వెన్న, నిమ్మకాయ రసము పూయుట సుళువని చెప్పబడినది.

కోడి చెముడు - దీనిని పలుకు చెముడనియు అందురు. ఇది కొమ్మలు పైని స్తంభము వలె లేని మూడు వరుసల గ్రుడ్డులు గలది. లా. Euphorbia antiquorum. సం. యామదూతికా, కాండభిసమస్త సన్ను మొదలు వాడినారు. రామ్మ చెముడని కొందరందురు. కోడి చెముడు పాలు లేక రసము వేడిచేసి గాయపు రోగములు తగ్గును. దీని యాకుల చూర్ణములు తాగినను, వాంతులను తగ్గును. తేలు కాటుపైన పూసిన విషము హరించి బాధనివారణమగును. మర్దనా చేసిన మొదలగు వాత రోగములు, ఉన్మాదము (పిచ్చి), వ్రణములు, వాతదోషపు నొప్పులు, అష్టీలక

వాతము, వాపులు నివారణమగుననియు, మరియు నీరు ఆమదోషము, ఉదరరోగములు, గుల్మలు, కర్ణోదరము, కటపుప్పురము, శూలలు, ప్రమేహము, ప్లీహ, కఫదోషము, పాండురోగము, జ్వరములు మాత్రమేగాక కుష్ఠురోగమునైనఁ గూడ మంచి పనిచేయునని చెప్పబడినది. కాడు చెముడుపాలు గుణములు గూడ కల్గియుండు నందురు.

తిరుగుడుచెముడు. ఇది [illegible] చిన్నపు జాతి. లా. Euphorbia tortilis. ఆంగ్ల. Twisted Spurge. ఇది [illegible] చెట్టు మెలికలు కల్గియు, త్రాటివలె మెలికలు పెరుగును. కాని తీగజాతిగాదు. దీనిపాలు నాలుగు పాళ్ళు గుణము కలదు. తిరుగుడు చెముడు పాలు పెనబూసిన కుష్ఠురోగపుమచ్చలు, కుష్ఠ పుండ్లు మానుననియు, [illegible] శూలలు నడంచుననియు, కాడలను నూనె యాముదమున పెట్టవేసిన తామర, గజ్జి, చిడుము, [illegible] మొదలగు సమస్త చర్మవ్యాధులు నివారణమగుననియు, పాలు ఆముదముతో కలిపి మర్దనచేసిన పక్షవాతపు నొప్పులు, పురాణ వాతనొప్పులు నివారణమగుననియు, పాలనెండబెట్టి చూర్ణము చేసి తాటిబెల్లముతో చేర్చి లోనికిచ్చిన [illegible] అపాయకరముగాదనియు, మొత్తమున విరేచనకారియనియు చెప్పబడినది.

బ్రహ్మచెముడు- ఇది మట్టలుగ పెరిగి ముండ్లు కల్గియుండుటచే తోటలకంచెల కుపయోగించు చుందురు. దీనియందు చెముడు సామాన్యముగా ముళ్ళే యుండును. దీనిమట్టల ముండ్లు [illegible] మట్టలనించుకగాల్చి ఆవుల కాహారముగ నిడిన విస్తారము పాలిచ్చును. అనంటితోటలు [illegible] చెల్లనాటి గోతులందిడిన అనటి శాగుగ పెరిగి పెద్దకాయలంగాచును. ఈజాతిచెముడుకు సున్నపు [illegible] నాగజెముడు. [illegible] Cactus indicus అనియు, Opuntia dellenii అనియు [illegible]. ఆంగ్లము Prickly pear. హిందూస్థానీ దేశభాషలందు [illegible] అనిపిలుతురు. [illegible] ఆకులు [illegible] పూలు [illegible] గాడిని. [illegible] నాగ[illegible] కొన్ని దేశములందు [illegible]. [illegible] నాగ[illegible] యున్నారు. [illegible] ఫలము, [illegible] పాపము, [illegible] మూత్రము [illegible] పూల [illegible] ప్రమాణములు [illegible] ననియు, [illegible] ననియు, [illegible] నియు [illegible] యనరు.

నాగచెముడు ఇది చిన్న చెట్టు. [illegible] వన్నెలు [illegible] గల్గెను. దీనిపాలు తేలు [illegible] వేడిచేసి [illegible] గల్గి యుండును. దీని పూలరోగాల [illegible] నాగ[illegible].

ఆకుచెముడు లా. Euphorba nerii-folia సం. స్నుహి, సేహుండ, సమంతదుగ్ధ, హిం. [illegible]. ఆకుచెముడు చేదు, వెగటుల గల్గి [illegible] చేయును. మలమూత్రములను వెడలించును. పురాణ జ్వరములు, అహిక జ్వరములు [illegible] గల్గి ఉబ్బు ఉదరము మొదలగు [illegible] కొని వెడలని కష్ట ద్రవములను, [illegible] ములను, [illegible] వెడలించును. కఫవాతము, ప్లీహము, రక్తవాతము, మూలశంఖ వ్యాధి, పిల్లలకుం గల్గెడి బాలపాపచిన్నా రోగము

క్రిములను నశింపజేయును. కాళ్ళ చేతుల నరములు సాగదీసికొనిపోవు వాతమును (దేహమా నెత్తో గల్పి పైని మర్దనచేసిన సరియగు) చేయును. అధికముగ రోసికి పుచ్చుకొనిన ఎక్కిళ్ళు రాక, పైత్యమును పుద్రేకించి ప్రేగులకు కలంగ్గించును. దారుణముగ విరేచనములు చేయును. వికారము గల్గించును.

చెఱకుతీపిఅని వేళ్ళుసహా నమిలి మ్రింగుదురా ? (అత్యాశ యని భావము).

ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెఱకు

చెఱకు సామాన్యముగ నందఱెఱిగిన గడలుగ పెరుగు వృక్షము.

ఇది సాదా చెఱకు లేక తెల్ల చెఱకు అనియు, ఎఱ్ఱ (నల్ల) చెఱకు అనియు, అడవి చెఱకు అనియు, నామాల చెఱకు అనియు నాల్గు రకములు. లా. Saccharum officinarum. ఆంగ్ల. Sugarcane. సం. ఇక్షు, మధురతృణ యనిపేర్లు. చెఱకునుండి పంచదార, బెల్లము చేయుచున్నారు. ఎక్కువ దేశములలో పంచదార తయారుచేయుచున్నారు. ఇది సమశీతోష్ణ దేశము లందంతటను పండును. చెఱకు కణుపులు లేక కణుపులనుండియే విత్తనము చెఱకుగడ బయల్వెడలును. చెఱకునకు భూమియందు ఎక్కువ సత్తువయు, విస్తారము నీరును కావలయును.

చెఱకు కణుపులు తినుటకు రుచిగానుండును. ప్లీహయందలి రసమునకు విదాహము గల్గించుటయు, గురుత్వముగ నుండి విరేచనబద్ధము గల్గించుటయు, వాతపైత్య శ్లేష్మముల నభివృద్ధి చేయుటయు గుణములు. చెఱకునకు వెన్ను వేయునంతవఱకు ముదరనేరదు. వెన్ను వైచిన చెఱకునందలి రసమునకు రుచి చెడును. ముదిరి వెన్ను వేసిన చెఱకును విత్తనముగ చేయుదురు.

తెల్ల చెఱకు రసము వేడిచేసి చలువచేయును. రక్తపరిశుద్ధత గల్గించును. మలమూత్రములు చక్కగ వెడలించి పొట్టను శుభ్రపఱచి జిహ్వా దోషమును నశింపజేసి ధాతుపుష్టియు వాతశ్లేష్మముల నభివృద్ధియు కలుగును. చెఱకురసము నిల్వయుండిన యెడల మద్యకారియగును. చెఱకురసము కాచినది గురుత్వముగ నుండి పైత్యవాతమును హరించును. మలబద్ధము, శ్లేష్మమును పెంచును. ఎఱ్ఱచెఱకు నల్ల వాతము చేయు గుణము కలదు. తక్కిన లక్షణము లన్నిరకములు చెఱకులకు సమానమే.

కుష్ఠురోగము, ప్రమేహము, అగ్నిమాంద్యము, జలోదరము, పీనస, కఫము, పవడతీపు, గుల్మము, శ్వాసము, ఉబ్బు, భగంధరము ఈ రోగములుగలవారు చెఱకు తినరాదని చెప్పబడినది. అడవిచెఱకు ఎందునకు పనికిరానిది. దీనికి దెయ్యపుచెఱకనియు పేరుకలదు. (అరవమున పేయుక్కరంబు). ఇది సీతవారలందు పెరుగును. చెఱకుగడలవలనేయుండి నిరుపయోగకరమైనది.

అడవి చెఱకునకు వేణునిస్వన యనియు, వన ఇక్షువనియుం బేర్లుకలవు. దీని రసము కొంచెము తీపిగనుండి ధాతువృద్ధి, బలము, ఆయువు వృద్ధి చేయును. మేహ, శ్లేష్మ, క్షయలను వృద్ధిపొందించెడిని.

చెఱకురసమునకు అల్లము, సోపు విరుగుడులగును. ఆయుర్వేద శాస్త్రవేత్తలు చెఱకును ౧. ఇక్షువు, ౨. కాంతారము, 3. కాకము (కాకిచెఱకు), ౪. నేపాళము (ఎఱ్ఱచెఱకు), ౫. పౌండ్రకము (నామాల చెఱకు), ౬. శతపర్వము, ౭. ఆరణ్యకము (అడవి చెఱకు లేక దెయ్యపుచెఱకు అరవమున పేయుక్కరంబు) అని సప్తవిధములుగ విభజించిరి.

చెరుకువండినతావునకు చీమలు అవే చేరుకుంటవి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెరువు నిండితే కప్పలకు కరువా? (లేక కప్పలు తామే చేరుకుండును) ఆంధ్రలోకోక్తి.

..విటివానికడ శంఖము పూరించినట్లు (ప్రయోజనము లేని పని యని భావము) ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెవ్వాకు ఆభరణములందు దక్షిణ దేశమున స్త్రీలు చెవుల తమ్మెలను రంధ్రములు విడదీసికొనుచుండిన [illegible] వేయు తాటి కూడు [illegible] చేరు.

చెకొణిద చెట్టు — దీనిని గూర్చి యంతగా తెలియరాదు. దీని వేరు, ఆకులు [illegible] జ్వరములను, వాతరోగములను, నివారించునని యందురు.

చేగోళ్ళ గోత్రము ([illegible] కుల చూడుడు.)

చేటా [illegible] చేటగా లేక చేటయను గిన్ని చేటా యని వాడిక. (చేటియనగా చూడుడు. చేటి మునగరము చూడుడు).

చేతికర్రలు — భరతఖండమునందు తొల్లింటి కాలమున ఇప్పటి చేతికర్రలు వాడబడుచుండలేదు. విల్లు, అంబులు ధరించుచుండినవి. పిదప నృపాలురు అధికార సూచకముగ రాజదండమును, భటులు ఈటెలును, పిదప దండము (బాణాకర్ర) లను ధరించుచుండెడివారు. ఉద్యోగులు ధరించుట లేదు. సామంతులు ఖడ్గములను ధరించువారు.

ఫ్రాన్సుదేశమున తొల్లింటి కాలమున రాజపరిపాలనముండుతరి రాజసన్యాసముగల యధికారులు చేతికర్రలం ధరించియుండువారు. ఇవి వారి ఆధిక్యమును అధికార చిహ్నముగ పరిగణింపబడుచుండినవి. పిదప నిచే చేతికర్రలు గొప్పవారి ప్రాముఖ్యసూచకముగ వాడబడినవి.

పదునేడవ శతాబ్దాంత కాలమున చేతికర్రలు వాడుట [illegible] దేశములందు ప్రారంభమై [illegible] వ్యాపకము గాంచెను. అపుడు చేతికర్ర [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] సర్వసమాన [illegible] [illegible] ఎల్లరు చేతికర్రలనో, [illegible] చేతిబెత్తములనో [illegible] [illegible]. అది మొదలు భరతదేశమునను ప్రారంభమయ్యెను. కొన్ని విధములు బెత్తములు చేతికర్రలకు [illegible] [illegible]. పటాలము [illegible], రక్షక సైనికులు (Polico) ను నిప్పుడు [illegible] చేత [illegible].

చేతిముద్రకము (Block printing by hand) - కలంకారి వస్త్రము చూడుడు.

చేతి(వేళ్ల నీడలు — చేతి(వేళ్లను వివిధాకారములు వంచిపట్టి వాటి దీపపు నీడ నొక తెల్లని తెర పైంబడునట్లు దీపము ముగ్గి తెరకవ్వలనుండి చూచువారలకు వివిధాకార

[illegible]

[illegible]

[illegible]త్రిపేళ్ల సంజ్ఞల ఆంగ్లాక్షరములు —

[illegible] ... ముఖ్యములు ... ఇవి ... మూలము ... లున్నవి ... కు ... కొడములు ... లను ... భేదములను చెప్పుచుండియు వలెను.

చేతీయగిరి

[illegible] చూడుడు.

చేతీయ నగరము

(ప్రేత్యాస్, —) [illegible] ముఖ్యపట్టణము. (చూడుడు). ఇప్పుడు భోపాలను [illegible] రాజ్య [illegible] ... ప్రేతవతి (చేద్యు) [illegible] ... పాటుచేసిన గ్రామము.

చేది [illegible] —

యాదవు [illegible] చంద్ర [illegible] మూడవవరుమాయుండు. [illegible] చేదిదేశమును [illegible] (చేదిదేశము చూడుడు). [illegible] ... దేశము ... [illegible]

చేది దేశము

[illegible]

చేది పురము

[illegible]

చేదిపుండు —

[illegible], పూరు, [illegible] ... పుత్రుడు.

[illegible]దు గోత్రము —

[illegible] చూడుడు.

చేపపిల్లలకీత నేర్పనక్కరలేదు

[illegible]

చేపలదృష్టి

[illegible] నీటి [illegible] చేపలను [illegible] మనుష్యులు చూడగలరు గాని. అవి చూడ[illegible] చేపలుపట్టువారు చిరకాలము [illegible]. ఇటీవలి పరిశీలనలవలన [illegible] కాదనియు [illegible] చేపలు [illegible] వృత్తాకారమున నీటిమీదుగా గన్పట్టు [illegible] అవి లోని ఇతరజంతువులనే గాక [illegible] ప్రతిఫలించుటనుండి ఆకాశమును [illegible] చూడగల్గునని [illegible]. చేపల నేత్రములు అన్నిటిని గూడ

మూడిగలవు. [illegible]

చేపపొలుసు — [illegible]

[illegible] (Semi Transparent Thin Plates) [illegible]

చేపలు —

[illegible]

లతో [illegible] చూచిన చాలాతక్కువ. [illegible] తక్కువగ నుండుట [illegible] చాలతక్కువని తేలుచున్నది. [illegible] ఎక్కువ కారణమని స్పష్టపడిన యాకాలమున చేపలు అల్పచైతన్య వంతములు (Less sensitive) గాన బాధలన [illegible] స్ఫురించుచున్నను బాధ, ప్రేమ, సుఖములు కేవలము చేపలకుండవని చెప్పవీలు లేదు.

[illegible]

చేపలునీటియందు మున్గుచున్నందులకు స్నానఫలమా? — [illegible]

చేమకూర వేంకటరాజ కవి — [illegible]

చేమంతి (పుష్పముల) చెట్టు — [illegible]

Chamomile plant లేక Christamus flower plant. [illegible] ఆరుచనము, [illegible] శ్వాసరోగము, ఉబ్బు [illegible], కఫరోగము, క్రిమిరోగము, గుల్మము, జ్వరములు, పైత్యరోగము, [illegible]

మూత్రరోగములు, మూత్రాశ్మరీవ్యాధులు [illegible] నగములందు [illegible] స్త్రీ [illegible] బుతు [illegible] నివారణమును. [illegible] పూ[illegible] మూర్ఛ [illegible] [illegible] పూర్వము [illegible] [illegible] పూర్వ [illegible] [illegible] కలవు. [illegible] [illegible] ఇవి [illegible] రంగులు [illegible] [illegible] చూసి [illegible] పూర్వ [illegible] కండ్లకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

చేవ్యము — [illegible]

[illegible] చెవ్యము, శేవ్యము [illegible] కలవు. ఆంగ్లమున Pepper chaba [illegible] [illegible].

చేవ్యమునందు అగ్నిదీప్తి [illegible] సర్వజ్వరములను [illegible] [illegible] బలము, [illegible] వలయు, [illegible] కఫము, క్రిమిరోగము, పాండురోగము, మూలవ్యాధి, వాతము, [illegible] [illegible] నివారణ [illegible] చెప్పబడినది.

చేరదేశము —

ఇప్పటి మైసూరురాజ్య మందలి భాగమును కోయంబుత్తూరు, సేలము, దక్షిణోత్తరమలబారు యాదిసీమలను తిరువాన్కూరు, కొచ్చిరాజ్యములు కలిసి [illegible] యాదికాల [illegible] చేరదేశము చేరం బరగెనని తలపబడు [illegible]. క్రీ. శ. [illegible] శతాబ్దము మొదలు [illegible] శతాబ్దము [illegible] కొంత [illegible] [illegible] చేర [illegible] [illegible]. మరియు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఎల్ల [illegible] [illegible] చేర దేశమని [illegible].

[illegible] [illegible] ప్రాంతదేశము [illegible] [illegible] ప్రధా[illegible]. క్రీ. శ. [illegible] శతాబ్దము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] దీనికి [illegible] [illegible] [illegible] రాజధాని యయ్యెను. [illegible] క్రీ. శ. మూడవ మొదలు [illegible] శతాబ్దమువరకు [illegible] [illegible] దేశము [illegible] [illegible] [illegible] చేరం బరగుచు [illegible] శ్రీరంగపట్టణమునకు [illegible] ముప్పది మైళ్ళ దూరమున నున్నది. [illegible] [illegible] కలవు.

క్రీ. శ. [illegible] శతాబ్దమునుండి చోళులు [illegible], [illegible] రాజులు రాజధానిని తల[illegible] ద్వారావతికి మార్చిరి. పిదప ద్వారావతి ద్వారసముద్రముగ మారి దోర

సముద్రముగినై ఇక్ష్వాకు మహా[illegible] [illegible] మైసూరురాజ్యము [illegible] మైసూరురాజులు [illegible] [illegible] [illegible] క్రీ. [illegible] మని [illegible].

చేరల గోత్రము — [illegible] [illegible].

[illegible]లక గోత్రము — [illegible] [illegible] [illegible].

చేలగంగ — [illegible] [illegible].

చేలోపత్తిపంట చేలోఉండగానే బట్టలనేతకాలోచించునట్లు — [illegible] [illegible]

[illegible]ష్టా శకునములు [illegible] [illegible] మొ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చేష్టా[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గను, [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కార్యము[illegible] జయము, [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] కుడిచెవి[illegible] సుభము, ఎడమ చెవి కార్యహాని, [illegible] కీడు.

కనులు- కుడికన్ను[illegible] జయము, ఎడమ కన్ను నష్టము.

నాశికము- ముక్కు[illegible]దాకుట వ్యాధికరము.

- మీసములు- ఎడమమీసము[illegible] దాకిన దిగ్వి జయము, కుడిమీసము మోసము.

[illegible] కంఠము[illegible]దాకుట సుభప్రదము.

గడ్డము[illegible]దాకుట కార్యహాని.

ఉరము- గొప్ప ఫలప్రదము. [illegible] కుడి రొమ్ము సౌఖ్యము, ఎడమరొమ్ము కష్టము.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కార్యహాని మనియు, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మూను, [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సుభమనియు [illegible].

భోజనముచేసి [illegible], [illegible] కార్యపరణము[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], కార్యసిద్ధిప్రదములనియు, దూత[illegible] వచ్చినవాడు ఎడమవైపుననిలిచి [illegible] కుడివైపునకుంబోయిన నాకార్యము జయము [illegible] [illegible] ఋషులనిరి.

[illegible]

చేసికొనిన వారికి చేసికొన్నంత

చేసికొనేవే అనుభవించడము

[illegible]

చుక్క గోత్రము [illegible]

చేతకి గోత్రము [illegible]

చైతన్య చరితామృతము [illegible]

చైతన్యదేవుని తలవెంట్రుకలు [illegible]

చైతన్యమతని షేధములు — [illegible]

చైతన్యము (Sensation) — [illegible] "Feeling or mental state resulting from the action of external stimulation due to some bodily organ connected by nerve fibres with the brain" అని [illegible] Quality, Intensity, Duration [illegible] (Knowledge) [illegible]

చైతన్య మతము - ఇది [illegible] కర్త చైతన్య మహాప్రభువు [illegible] విశ్వంభరుడు [illegible] జగన్నాథమిశ్రుడు. తల్లిపేరు శచిదేవి. సోదరుడు విశ్వరూపుడు. [illegible] సన్యాసియై

[illegible]

[illegible]

[illegible] శాస్త్రములను, [illegible] మోక్షసాధన[illegible] భక్తియు [illegible] ముక్తిమార్గములుగ చెప్పబడినవి. చైతన్యమతమున [illegible] మార్గ[illegible] నరు [illegible].

చెప్పుటకు జగత్ సృష్టికర్తనియు, నియామకుం డనియు, సద్గుణములుగలవానిని [illegible] డనియు, శిష్టపాలకుండనియు, రక్షకుండనియు. తన మనస్సున నిశ్చయముగ నాటించుకొనుట. మోసము నెఱుంగని విశ్వాసము గను, [illegible] యనగా నితర దైవములను [illegible] వ్యాపింపనీయక చక్కగ నిరోధింపబడి రాధాకృష్ణులయందే

[illegible]

[illegible] మదము, [illegible] మదము, [illegible] మదము, విద్యామదము, తపోమదము, రాజ్యమదము, [illegible] మదమునను అష్టమదములు [illegible] గాని నిరోధించవలయుననియుం జెప్పబడినది. ఈమతమున ౧. ఇంద్రియనిగ్రహము, ౨. సంసారమును [illegible] ముక్తిని సాధించుట, ౩. [illegible]

[illegible]

[illegible] పురుషస్వామి [illegible] ౧. [illegible] ౨. [illegible] ౩. [illegible] విష్ణువని యు [illegible] ౨. [illegible] బ్రహ్మతత్త్వ [illegible] యు, విష్ణుతత్త్వ [illegible] యు, మహేశ్వరతత్త్వ [illegible] యు [illegible] ౩. [illegible] విష్ణుదేవుని [illegible] చెప్పు [illegible] ౨. మత్స్యవరాహ, ౩. నారద, [illegible] ౫. [illegible] దత్తా [illegible] ౧౧. [illegible] ౧౨. [illegible] ౧౮. [illegible] ౧౯. [illegible] ౨౦. [illegible] ౨౨. బుద్ధ,

[illegible] (౧౪ [illegible])

	[illegible]		[illegible]
౨.	స్వా[illegible]		[illegible]
౩.	[illegible]		[illegible]
౪.	తామస		[illegible]
౫.	రైవత	,,	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]
౭.	వైవస్వత		వామనావతారము
౮.	సావర్ణి	,,	[illegible]
౯.	దక్షసావర్ణి	,,	[illegible]
౧౦.	బ్రహ్మసావర్ణి	,,	విష్వక్సేనావతారము
౧౧.	ధర్మసావర్ణి	,,	ధర్మసేతుఅవతారము
౧౨.	రుద్రసావర్ణి	,,	సుధామావతారము
౧౩.	దేవసావర్ణి	,,	యోగేశ్వరావతారము
౧౪.	ఇంద్రసావర్ణి	,,	బృహద్భానుఅవతారము